

KAZINCZY FERENC MŰVEI

KAZINCZY FERENC MŰVEI

HARMADIK OSZTÁLY
LEVELEZÉS

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő
BORBÉLY SZILÁRD
DEBRECZENI ATTILA

Kazinczy Ferenc

LEVELEZÉS

XXIV. KÖTET
(3. PÓTKÖTET)

Sajtó alá rendezte
ORBÁN LÁSZLÓ

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2013

A kötet az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport
programja keretében jött létre.

A könyv megjelenését a K81585 sz. OTKA kutatási program támogatta

OTKA

A kötet az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült

Lektor
SZABÓ G. ZOLTÁN

© Orbán László, 2013
© Debreceni Egyetemi Kiadó,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is, 2013

ISBN 978 963 318 410 3

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató

Tördelés, tipográfia: Juhászné Marosi Edit

A nyomdai munkálatok a Kapitális Nyomdában készültek

Felelős vezető: Kapusi József
Készült Debrecenben, 2013-ban

TARTALOM

SZÖVEGEK

Levelek

5934. Kazinczy László – Kazinczy, [Vinkovce], 1782. február [?]	17
5935. Vay József – Kazinczy, Miskolc, 1786. február 15.	19
5936. Kazinczy – Orczy Lőrinc, Kassa, 1786. október 16.	19
5937. Kazinczy – Orczy Lőrinc, Kassa, 1786. november 17.	21
5938. Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1789. október 24.	23
5939. Döme Károly – Kazinczy, Pozsony 1789. november 17.	23
5940. Kazinczy – Friedrich Gottlieb Klopstock, Regmec 1789. december 27.	24
5941. Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1790. január 1.	27
5942. Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1790. február 14.	28
5943. Szirmay Antal – Kazinczy, Eperjes, 1790. február 24.	28
5944. Szirmay Antal – Kazinczy, Eperjes, 1790. április 25.	34
5945. Kazinczy – Moriz von Sahlhausen (Sahlhausen Móric), Alsóregmec, 1792. november 25.	35
5946. Kazinczy – Moriz von Sahlhausen (Sahlhausen Móric), Alsóregmec, 1792. november 29.	36
5947. Kazinczy – Cházár András, Nagyvárad, 1794. március 4.	36
5948. Kazinczy – Okruczky, Kassa, 1794. augusztus 16.	38
5949. Ürményi József és Németh János – Kazinczy, Pest, 1795. február 11.	38
5950. Kazinczy – Dobos István, Buda, 1795. június 15.	40
5951. Verseggy Ferenc – Kazinczy, Buda, 1795. augusztus 10.	41
5952. Bossányi Zsuzsanna – Kazinczy, Alsóregmec, 1800. február 27.	41
5953. Kazinczy – Ismeretlen, Alsóregmec, 1801. október 20. [?]	43
5954. Kazinczy – Ismeretlen, Alsóregmec, 1801. november 29.	43
5955. Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbála [?], Érsemlyén, 1802. szeptember 25.	44
5956. Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet, Érsemlyén, 1802. ősz [?]	45
5957. Kazinczy – Budai Ézsaiás, Érsemlyén, 1802. szeptember 28.	45
5958. Vincenz Georg Kininger – Kazinczy, Bécs, 1803. március 19.	46
5959. Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1803. március 29.	47
5960. Kovachich Márton György – Kazinczy, Buda, 1803. május 19.	48
5961. Kazinczy – Széchényi Ferenc [?], h. n., 1803 [?]	48
5962. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1804. január 13.	49
5963. Úza Pál – Kazinczy, h. n., 1804. április 4.	50
5964. Kazinczy – Ismeretlen, h. n., 1804. június 11.	50
5965. Johann Josef Neidl – Kazinczy, Bécs, 1804. augusztus 1.	51

5966. Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1805. július 19.	52
5967. Kazinczy – Teleki Sámuel, Érsemlyén, 1805. július 21.	52
5968. Péchy Imre – Kazinczy, Álmosd, 1805. augusztus 7.	53
5969. Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréz, Nagykázmér, 1805. augusztus 17.	55
5970. [804.] Kazinczy – Péchy Imre, Nagykázmér, 1805. augusztus 18.	56
5971. Teleki Sámuel – Kazinczy, Váradolaszi, 1806. január 18.	57
5972. Kazinczy – Sárvári Pál, Érsemlyén, 1806. január 24.	59
5973. Úza Pál – Kazinczy, h. n., 1806. február 28.	60
5974. Kultsár István – Kazinczy, Pest, 1806. május 1.	60
5975. Puky László – Kazinczy és családja, Kassa, 1806. június 30.	61
5976. Kazinczy – a Debreceni Református Kollégium tanácsa, Széphalom, 1806. július 28.	63
5977. Kazinczy – Johann Jakab Rott, Széphalom, 1806. augusztus 29.	65
5978. Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátorajújhely, 1806. december 16.	65
5979. Kazinczy – Ismeretlennek, h. n., 1806 előtt [?]	66
5980. Kazinczy – Csáky Emánuel, h. n., 1807. március 18.	66
5981. Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1807. augusztus 11.	69
5982. Johann Blaschke – Kazinczy, Bécs, 1807. szeptember 11.	70
5983. Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. október 19.	70
5984. Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. december 24.	72
5985. Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. december 24. után	74
5986. Decsy Sámuel – Kazinczy, [Bécs], 1808. március 1–10. között	75
5987. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1808. május 4.	76
5988. Soós László – Kazinczy, Szacsúr, 1808. június 23.	77
5989. Bajkor József – Kazinczy, Bécs, 1808. szeptember 30.–1808. október 11. között	78
5990. Okolicsányi János – Kazinczy, Örmező, 1808. november 28.	78
5991. Ismeretlen – Kazinczy, h. n., 1809. január 5. előtt	79
5992. Kazinczy – Ismeretlen, Széphalom, 1809. január 5.	80
5993. Kazinczy – August Ludwig Schlözer, Széphalom, 1809. február 25.	82
5994. Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátorajújhely, 1809. március 1.	83
5995. Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1809. március 8.	84
5996. Semsey András – Kazinczy, Kassa, 1809. március 31.	84
5997. Kazinczy – id. Wesselényi Miklós, Széphalom, 1809. április 13.	86
5998. Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátorajújhely, 1809. április 17.	87
5999. Szombathy János – Kazinczy, Sárospatak, 1809. június 5.	88
6000. Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátorajújhely, 1809. június 13.	101
6001. Kazinczy – Szirmay Péterné Poturnyai Ilona, Széphalom, 1809. június 14.	102
6002. Kazinczy – Kazinczy Péter, Széphalom, 1809. október 16.	103
6003. Matthias Sennovitz (Sennowiz Mátyás) – Kazinczy, Eperjes, 1809. október 22.	103
6004. [1590.] Kazinczy – Sipos Pál, Széphalom, 1809. november 22.	104
6005. Fáy András – Kazinczy, Gomba, 1809. december 26.	106
6006. Semsey András – Kazinczy, Buda, 1810. február 1.	107

6007. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1810. február 16.	111
6008. Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1810. március 6.	113
6009. [5507.] Kazinczy – Nagy József, Széphalom, 1810. április 18.	115
6010. Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1810. május 31.	117
6011. Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1810. június 23–26. között ..	119
6012. Sárközy István – Kazinczy, h. n., 1810. szeptember 10.	120
6013. Reviczky Tamás – Kazinczy, Sátorajáújhely, 1810. december 9.	127
6014. Rumy Károly György – Kazinczy, h. n., 1811. január 4.	127
6015. Kazinczy – Eszterházy József, Széphalom, 1811. február 4.	128
6016. Kazinczy – Felsőbüki Nagy Pál, Széphalom, 1811. február 5.	130
6017. Kazinczy – József nádor, Széphalom, 1811. február 6.	130
6018. Kazinczy – Szapáry János, Széphalom, 1811. február 6. [?]	131
6019. Vay József – Kazinczy, Pest, 1811. február 27.	131
6020. Kazinczy – Fejér György, Széphalom, 1811. február 27.	133
6021. Ismeretlen [D.] – Kazinczy, Sátorajáújhely, 1811. október 8.	137
6022. Sipos Pál – Kazinczy, Tordos, 1812. január 29.	138
6023. Kazinczy – Reviczky Tamás, Széphalom, 1812. március 8.	138
6024. Szemere Pál – Kazinczy, Pest [?], 1812. április 9.	139
6025. Kazinczy – Reviczky Tamás, Széphalom, 1812. július 1.	145
6026. Kazinczy – Ismeretlen gróf, h. n., 1802–1813 között	145
6027. Pólyya Ferenc – Kazinczy, Sátorajáújhely, 1813. január 7.	145
6028. Kazinczy – Helmeczi Mihály, Széphalom, 1813. február 19.	146
6029. Szűcs Dániel – Kazinczy József és Kazinczy, Sárospatak, 1813. július 16. ..	146
6030. Szűcs Dániel – Kazinczy József és Kazinczy, Petneháza, 1813. július 21. ...	148
6031. Kazinczy – Genersich János, Széphalom, 1813. november 11.	149
6032. Radó Sándor – Kazinczy, Balhás, 1813. december 20.	151
6033. Kazinczy – Radó Sándor, Széphalom, 1814. január 7.	151
6034. Kazinczy József – Kazinczy, Alsóregmec, 1814. január 29.	152
6035. Szemere István – Kazinczy, Kis-Azár, 1814. február 10.	153
6036. Sipos Pál – Kazinczy, Tordos, 1814. május 10.	154
6037. Kazinczy – Ismeretlen (és Trattner János Tamás), Széphalom, 1814. május 19.	155
6038. Berzsenyi Dániel – Kazinczy, Mikla, 1814. május 23.	156
6039. Kazinczy – Trattner János Tamás, Széphalom, 1814. augusztus 17.	156
6040. Mihálkovics József – Kazinczy, Pest, 1814. augusztus 25.	158
6041. Csehy István – Kazinczy, Olgya, 1814. október 2.	159
6042. Mihálkovics József – Kazinczy, Pest, 1814. október 28.	161
6043. Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1814. november 26.	163
6044. Kazinczy – Gyarmathy Sámuel, Széphalom, 1815. január 20.	163
6045. Kazinczy – Dókus Sámuel, Széphalom, 1815. február 2.	164
6046. Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1815. február 20.	165
6047. Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátorajáújhely, 1815. február 25.	166
6048. Szemere Pál – Kazinczy, Pécel, 1815. február 28.	167
6049. Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1815. március 6.	168
6050. Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1815. március 17.	169

6051. Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. június 28.	170
6052. Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. július 8.	171
6053. [2940.] Kazinczy – Takács József, Széphalom, 1815. július 10.	173
6054. Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. július 18.	177
6055. Eszterházy József – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1815. július 26.	178
6056. Trattner János Tamás – Kazinczy, Pest, 1815. október előtt	180
6057. Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1815. december 14.	180
6058. [3077.] Kazinczy – Kriebel János, Széphalom, 1815. december 21.	181
6059. Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1815. december 30.	183
6060. Lónyay Gábor – Kazinczy, Deregyő, 1816. január 16.	184
6061. Kazinczy – Dessewffy József, h. n., 1816. február [?]	185
6062. Kazinczy – az Adorján család ismeretlen tagja [?], Széphalom, 1816. február 6.	185
6063. Dókus László – Kazinczy, Tállya, 1816. március 26.	186
6064. Németh János (Dömötöri) – Kazinczy, Pest, 1816. április 14.	186
6065. Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1816. június 28.	187
6066. Döbrentei Gábor és Kazinczy – Dessewffy József, Kolozsvár, 1816. június 28. és 1816. július 2.	189
6067. Trattner János Tamás – Kazinczy, Pest, 1816. augusztus 12.	191
6068. Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1816. szeptember 17.	192
6069. Kazinczy – Horváth Endre, Széphalom, 1816. szeptember 20.	193
6070. Kazinczy – Szabó Sámuel, Széphalom, 1816. október 3.	194
6071. Szűcs Dániel – Kazinczy, Petneháza, 1816. október 16.	194
6072. Kazinczy – Cserey Miklós, Széphalom, 1816. november 5.	197
6073. Kazinczy – Joseph Hormayr, Széphalom, 1817. január 13.	198
6074. [3365.] Kazinczy – Lészay Dániel, Széphalom, 1817. január 17.	198
6075. [3383.] Joseph Hormayr – Kazinczynak, Bécs, 1817. február 20.	199
6076. Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1817. június 10.	200
6077. Kazinczy – Tudományos Gyűjtemény, Széphalom, 1817. július 2.	202
6078. Kazinczy – Molnár György, Széphalom, 1817. július 4.	202
6079. Kultsár István – Kazinczy, Pest, 1817. július 8.	203
6080. Kazinczy – Döbrentei Gábor, Széphalom, 1817. november 1.	204
6081. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1817. december 26.	206
6082. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. február 5.	208
6083. Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczy, Nagyszeben, 1818. február 23.	211
6084. Maria Stanislaus von Rogendorff – Kazinczy, Bécs, 1818. február 26.	213
6085. Kazinczy – Festetics György, Széphalom, 1818. március 25.	215
6086. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. március 31.	217
6087. Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. március 31. után	220
6088. Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczy, Nagyszeben, 1818. április 3.	221
6089. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. június 8. [?]	227
6090. Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. nyár [?]	228
6091. Kazinczy – Döbrentei Gábor, h. n., 1818. június 15.	228

6092. Fáy András – Kazinczy, Gomba, 1818. szeptember 8.	229
6093. Kazinczy – Görgey Antal, h. n., 1818.	229
6094. [3693.] Kazinczy – Fáy András, Széphalom [?], 1819. január 25–29.	230
6095. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. március 30.	231
6096. [3727.] Vitkovics Mihály – Kazinczy, Pest, 1819. április 18.	233
6097. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. július 3.	241
6098. Kazinczy – Dessewffy József, Széphalom, 1819. szeptember 23.	241
6099. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. december 25.	243
6100. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?]....	245
6101. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. január 10.	246
6102. [3856.] Kazinczy – Majláth János, 1820. május 23.	247
6103. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. augusztus 12.	250
6104. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Balassagyarmat, 1820. augusztus 28.	251
6105. [5575.] Szemere Pál – Kazinczy, [Pest, 1820. szeptember]	252
6106. Dókus László – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1820. szeptember 11.	256
6107. Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1820. szeptember 29.	256
6108. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. október 26.	257
6109. Kazinczy – Ponori Thewrewk József, Széphalom, 1820. október 28.	258
6110. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1821. március 16.	259
6111. Kazinczy – Podmaniczky Lajosnak, Széphalom, 1821. május 7.	260
6112. Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1821. június 20.	261
6113. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1821. június 22.	262
6114. Kazinczy – Kandó Gábor, Sárospatak, 1821. július 26.	263
6115. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1821. október 14.	266
6116. Dessewffy András – Kazinczy, Tokaj, 1821. december 7.	267
6117. Dessewffy András és Ferenc – Kazinczy, Margonya, 1822. január 20.	268
6118. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1822. február 28.	269
6119. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. február 20.	270
6120. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. március 21.	271
6121. Dúlházy Mihály – Kazinczy, Kassa, 1823. május 13. után	272
6122. Kazinczy – ifj. Wesselényi Miklós [?], [Sátoraljaújhely], 1823. május 16. ...	275
6123. [4213.] Cserey Miklós – Kazinczy, Kolozsvár, 1823. június 18.	275
6124. Soós János – Kazinczy, Karász, 1823. június 22.	276
6125. Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. július 3.	277
6126. Török Sophie és Török Marie nevében Kazinczy – Kállay Péter, Széphalom, 1823. szeptember 9.	279
6127. D’Ellevaux János – Kazinczy, 1823. október 26. [?]	279
6128. Kazinczy – Fekete Károly, h. n., 1824. március 2.	280
6129. Fekete Károly – Kazinczy, h. n., 1824. március 2. után	280
6130. Kazinczy – Döbrentei Gábor, Széphalom, 1824. július 14.	281
6131. Elise Teőke – Kazinczy, Lőcse, 1824. augusztus 9.	281
6132. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1824. szeptember 8.	282
6133. Kis Nepomuki János – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1824. november 3.	283
6134. Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1824. november 19.	284
6135. Kazinczy – Kornis István, Széphalom, 1824. december 20.	284

6136. Kazinczy – Kornis István, Széphalom, 1825. február 19.	286
6137. Fáy András – Kazinczy, Pest 1825. március 18.	286
6138. Kazinczy – Zemplén vármegye, Sátoraljaújhely, 1825. május 21.	288
6139. Szőgyényi Ferenc – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1825. július 8.	289
6140. Kazinczy – Kövy Sándor, h. n., 1826. május 21.	289
6141. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1826. június 9.	291
6142. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1826. október 31.	292
6143. Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1827. január 27.	293
6144. Kazinczy – Ismeretlen ügyvéd, Sátoraljaújhely, 1827. február 10.	294
6145. Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1827. március 4.	295
6146. Gyulay Karolina – Kazinczy, Kolozsvár, 1827. március 16.	295
6147. Kazinczy – Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula), h. n., 1827. május 26. után	296
6148. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1827. november 26.	297
6149. Teleki József – Kazinczy, Pest, 1828. január 13.	298
6150. Kazinczy – Baczka-Madarasi Kis József [?], Pest, 1828. március 19.	299
6151. Kazinczy – Lyachovics János, Pest, 1828. március 21.	300
6152. Kazinczy – Szemere Lászlóné Vattay Krisztina, Pest, 1828. március 26.	302
6153. Kazinczy – Szemere Pál, Pest, 1828. április 17.	303
6154. Fáy András – Kazinczy, Pest [?], 1828. február 18.– 1828. június 30. között [?]	305
6155. Szerényi (=Szentmiklóssy Alajos) – Kazinczy, h. n., 1829. február előtt.....	305
6156. Besse János – Kazinczy, Pest, 1829. február 26.	306
6157. Kazinczy – Pyrker László, h. n., 1829. február 28. előtt.....	306
6158. Pyrker László – Kazinczy, h. n., 1829. február 28.	306
6159. Kazinczy – fiktív személy [Guzmics Izidor], 1829–1830 [?]	307
6160. Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?], Pest, 1829. április 26.	313
6161. Kazinczy – Ismeretlen, Pest, 1829. május 4.	315
6162. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1829. július 20.	316
6163. Kazinczy Iphigenia – Kazinczy, h. é. n. [Kassa, 1829?].....	317
6164. Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1830. január 9.	317
6165. Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1830. február 16.	318
6166. Szemere Pálné Csoma Borbála – Kazinczy, Pécel, 1830. április 12.	318
6167. Szemere Pál – Kazinczy, Pécel, 1830. április 21.	320
6168. Szalay László – Kazinczy, Pest 1830. április 21.	321
6169. Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczy, Pest 1830. május 18.	322
6170. Otto Wigand (és egy ismeretlen) – Kazinczy, Pest, 1830. június 7–12.	322
6171. Kazinczy – Ismeretlen, Széphalom, 1830. június 18.	323
6172. Kazinczy – Lonovics József, Széphalom, 1830. június 18.	324
6173. Fáy András – Kazinczy, Pest, 1830. június 22. előtt	324
6174. Kazinczy – Drescher Friedrich, Sátoraljaújhely, 1830. augusztus 24.	326
6175. Török Marie – Kazinczy és Török Sophie, 1830. november 9.	326
6176. Kazinczy – Kossuth András, [Sátoraljaújhely], 1830. december 15.	327
6177. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december [?] [„Irtam Tállyára...”] ..	328

6178. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. [?] (a) [„Vitkovics Úr kérdése...”]	328
6179. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. [?] (b)	
[„Imé küldök betű mustrákat...”]	328
6180. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december 3.	329
6181. Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december 14.	330
6182. [5268.] Schedel (Toldy) Ferenc – Kazinczy, Pest, 1831. január 11.	
[vagy ezelőtt]	331
6183. Kazinczy – Cserey Miklós, h. n., 1831. január 21.	332
6184. Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1831. január 26.	333
6185. Kazinczy – Cserey Miklós, Sátoraljaújhely, 1831. január 30.	334
6186. Döbrentei Gábor – Kazinczy és Szemere Pál, Pest, 1831. március 6.	334
6187. Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. március 8.	335
6188. Kazinczy – Cserneczy József, Pest, 1831. április 18.	335
6189. Kazinczy – Fáy György, h. n., 1831. április 22.	336
6190. Magyar Tudós Társaság – Kazinczy, Pest, 1831. május 2.	336
6191. Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. június 2.	339
6192. Teleki József – Kazinczy, Pest, 1831. június 26.	342
6193. Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. július 9.	342
6194. Teleki József – Kazinczy, Szirák 1831. augusztus 8.	344
6195. Kazinczy – Jósika János, Széphalom, 1831. augusztus 15. vagy 18.	345
6196. Kazinczy – Vörösmarty Mihály, Széphalom, 1831. augusztus 19.	348
6197. Sárközy István – Kazinczy, Nagybjom, 1831. augusztus 30.	348
6198. Szirmai Kalos Bertalan – Kazinczy, Szirma, 1833. január 30.	353

Levélgyűjtemények

6199–6205.

[A BODZAY-DOSSZIÉ]

Előadás [I.]	356
[Előadás II.: „Mád, November 13dikán”]	360
[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...”]	361
6200. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 19.	365
6201. Kazinczy – Gastberg János, Széphalom, 1821. november 19.	365
6202. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 27.	366
[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...” folytatása]	367
6203/a. Kazinczy – ismeretlen fiskális, Sátoraljaújhely, 1821. december 8.	367
6203/b. Kazinczy – ismeretlen fiskális, Sátoraljaújhely, 1821. december 8.	367
[Előadás IV.: „Grünfeld Dávid a’ Bodzay Úr boraival.”]	368
6199/a. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 16.	371
6199/b. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek (?), k. é. n. [Széphalom,	
1821. november 16. (?)]	372
[Előadás V.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur 50 hordó borai.”]	372
6204. Bodzay Sámuel – Kazinczy, Buzita, 1822. november 12.	374

6205. Kazinczy – Bodzay Sámuel, h. n., 1822. november 14.	375
[Előadás VI.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur borai.” – 1822. november 16.]	375

6206–6209.

[A BEHMER-DOSSZIÉ]

BÁRÓ BEHMER JÓZSEF UR BOTTYÁNBAN. 1822.

[Ebben három levél(részlet):]

6206. Behmer József – Kazinczy, [Bottyány], 1822. április 3.	378
6207. Kazinczy – Behmer József, Sátorajújhely, 1823. május 8. [7.]	378
6208. Behmer József – Kazinczy, Bottyány, 1823. május 10.	378
<i>GRÓF FORGÁCS FERENCZ CONTRACTUSA. 1. Febr. 1821.</i>	
6209. Szontagh István – Kazinczy, Szécsény, 1823. december 4.	382

Függelék

6210. Kazinczy – Ismeretlen főjegyző, h. é. n. [1806–1817 között]	383
6211. A miskolci Cosmopolita páholy (jegyző: Kazinczy) – A balassagyarmati Pilgrime páholy, Miskolc, 1785. augusztus 17.	383
6212. Czetter Sámuel – Kazinczy [?], h. é. n. [1791 körül]	386
6213. Budai Ézsaiás – Kazinczy [?], Debrecen, 1803. november 22.	386
6214. Teleki Sámuel – Kazinczy [?], Bécs, 1804. szeptember 7.	387
6215. Szirmay Antal – Kazinczy, h. é. n. [1806/a (?)]	387
6216. Szirmay Antal – Kazinczy, h. é. n. [1806/b (?)]	388
6217. Kövy Sándor – Kazinczy [?], Sárospatak, 1809. június 8.	388
6218. Szombathy János – Kazinczy [?], Sárospatak, 1809. augusztus 15.	389
6219. Szabó András – Kazinczy [?], Kassa, 1810. február 28.	389
6220. Aranka György – Kazinczy, h. n., 1810.	390
6221. Kis János – Kazinczy, h. é. n. [Sopron, 1811. március 11.]	390
6222. Fejér György – Kazinczy, h. n., 1811. március [?]	390
6223. Martin Liedemann – Kazinczy [?], Lőcse, 1812. április 10.	391
6224. Kazinczy [?] – Ismeretlen, Széphalom, 1812. július 8.	391
6225. Szirmay Antal – Kazinczy, h. n., 1812. szeptember 24. előtt	391
6226. Kis János – Kazinczy, Sopron, 1812. október 3.	392
6227. Pápay Sámuel – Kazinczy, h. n., 1812.	392
6228. [2521.] Cserey Farkas – Kazinczy, Kraszna, 1813. szeptember 24.	393
6229. Kis János – Kazinczy, h. n., 1814. augusztus 20. előtt	393
6230. Csáky Emánuel – Kazinczy, h. n., 1814. augusztus 20. előtt	394
6231. Szirmay János – Kazinczy (?), h. n., 1814. augusztus 20. előtt	394
6232. Kornis Mihály – Kazinczy, Dész, é. n. [1816.]	395
6233. Mailáth György – Kazinczy [?], Pest, 1818. március 17.	395
6234. Virág Benedek – Kazinczy [?], 1823. január és 1830. január 30. között [?] ...	396
6235. Ismeretlen – Kazinczy [?], h. n., 1826. január 19.	396

6236. Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János – Kazinczynak, Pest, 1828. június 26.	396
6237. Hrabovszky A. – Kazinczy [?], Pálóc, 1828. október 4.	397

JEGYZETEK

Bevezetés.....	401
Tévesen regisztrált levelek.....	407
Jegyzetek a levelekhez	417
Jegyzetek a levélgyűjteményekhez	762
Jegyzetek a függelékhez	772
Szótár és rövidítésjegyzék	796
Bibliográfia.....	801
Személynévmutató	809
A levelek betűrendes mutatója	834

SZÖVEGEK

LEVELEK

5934.

Kazinczy László – Kazinczynak
[Vinkovce], 1782. február [?]

Nro. 1°

Hochwohlgeborner Gnädiger Herr Papa!

Ich hofe dass Sie diese Zeilen noch in guter Gesundheit antreffen, den[n] ich bin auch noch wohl auf, aber ich habe eine beschwerliche Reise gehabt und Francfurt am Main ist eine schöne Stadt. – Auf des Postillions Rath trat ich in der besten Herberge ab wo man elend isst und theuer bezahlt. – Hier hab[e] ich mit Heinrich dem Hausknecht das Merkwürdigste besehen: die Kirche wo sie den Kaiser gemacht haben, der sich aber nun in Wien aufhält, die goldene Bulle die aber nicht von Gold ist, und den Sonnen Berg, der nicht wie ein Berg, sondern wie ein Markplatz aussiehet. – Morgen geht meine Reise nach Frankreich, mit dem Post-Wagen vor sich. Ich habe mit Micheln alles wohl überlegt, und meine Reise Kutsche verkauft, denn dass Geld ist am besten in dem Sack, wie euer Hoch[wohlgebohrne] Gnaden zu sagen pflegen, und auf dem Post-Wagen ist gute Gesellschaft so dass mir die Zeit nicht lang werden wird.

Nro. 2° Paris 3 Julii 1777.

Mon reverend Pere!

Werden aus dem Titel sehen dass ich nun endlich in Paris angekommen bin. Ich dachte dass es mit dieser Stadt kein Ende nehmen wird. Ich glaube dass der Umfang wohl 1000 Last Rocken Einstalt hat.¹ – Wir reisten Tag und Nacht durch eine Menge Städte und Dörfer der Henker mag alle die Namen behalten. – In Strasburg traf ich im Wirthshaus zum Geist² zwey junge Edelleute aus Sachsen an, der eine ein gepuzter und gepuderter Pursch, der seine Mutter Sprache vergessen haben will, der andere einer sauertöpfischer Art von Kerl hat in Göttingen studieret, und fragte mich ob ich die Alten könne. Mein Alter, sagte ich, ist der Baron Hunter aus Wildesheim, und ich heisse Juncker Friz, das werden Sie denke ich so gut wissen als ich. Hier hätten Sie das alberne Gelächter hören sollen. – Auf der Dielschanze von Strassburg nach Paris fand ich drei artige französische Herrn. Der eine Sprach gut deutsch und war mit einem

¹ [A másolat forrásában, az eredeti nyomtatványban: „Einsall halt.”]

² zum <...> Geist

Prinzen als Hom de Schamber, (ist eine Hof-Bedienung)³ auf Reisen gewesen der andere war der vornehmste Comediant von Strassburg der alles verstehet was die andern nicht wissen, denn ich habe es mit meinen Augen gesehen, dass er den Kopf aus der Diele steckte, und ihnen jedes Wort einblies. Der dritte war königlicher Tabaks Commissarius und Visiteur. Ausserdem war noch ein Frauenzimmer da, die mir mit ihren schwarzen Augen nicht übel gefiel, nur hätte ihre Wäsche reinlicher sein können. Sie ist wie [sie] sagte von einer vornehmsten Familie und hat eine Menge Bekannte unter den Officieren in der Garnison. – Man kann nicht höflicher sein, als es meine Reisegefährten waren. Wenn ich lachte, so lachten sie mit wenn ich gähnte so riessen sie die Kinnbacken auf, und wenn ich nieste so zogen sie die Hüte vom Kopf. Niemand hatte bessere Tage wie Michel. Der Hom de Schamber kämmte mich zu erst und der königliche Commissarius trug mir die Sachen vom Wagen. Ich musste darum höflich sein und die Herrn freihalten. Aber das Geld ist nicht weggeworfen denn ich habe dreymal mehr französisch gelernt als der Bettel werth ist, und Michel lernt umsonst mit. Sie wundern sich alle über mein Schenie wie sie es nennen. – Mit nächsten Berichte ein mehreres. Eins ärgert mich in Paris, ich wollte heute fruh auf die Feldhühner Jagd gehen das sagt man ist verboten. Sie müssen hier auch nicht wissen wer ich bin, und dass wir die hohe und niedere Jagd haben aber das will ich ihnen zeigen und ich verbleibe. Ugy e szep, de még szebb az a harom a mely következik, és én örülnek ha ennel rutabb leveleket is kaphatnam a Farsangoloknak de meg nekem is lesz siros pogatsam. Farsangolnak úgyé de bezzeg imatkozom én, mert reggel úgy vigyázok⁴ hogy Ő Nagysága az nalla esmeretes Biblia mellet vagy Gellert⁵ mellet talalyon, mint az Agar a Nyul utan, azonba még az szokatlan enekes miset is meg kell halgatni Vasárnap az Gyülekezetben, s enekelni keményen Örül mi szivünk, mikor[....]⁶ és bezzeg itt mondhatna Sz Pál, et vi[t]æ tuæ inpervestigabiles mert ki gondolhatta volna hogy engem az Katonaság által térítsen és tselekedje hogy nem tsak Liszkatol, hanem Octobernek végitül fogva

[A levél vége hiányzik (?). A levél külső oldalán tört piros viaszpecsét és címzés:]
Von Eszég.

Monsieur

Monsieur Francois de

Kazinczy

p[er] Buda

Cachau.

a Eperjess

³ Hof-Bedienung [A zárójel pótolva.]

⁴ [Papírhiba miatt bizonytalan olvasat.]

⁵ vagy <Gotsed mel> Gellert [A törlés bizonytalan olvasat.]

⁶ [A „mikor” szóhoz egy hurkolt vonal csatlakozik, vélhetően „etc.” jelentésben.]

5935.

Vay József – Kazinczynak
Miskolc, 1786. február 15.

Kedves Baratom!

Hozzám bocsájtani méltóztatott Leveledet, mind szerető szivednek csalhatatlan jélét örömmel vettem. Nekem még maga uttyán tuttomra nincsen, hogy a Fejedelem Hazam Szolgálatira velem parancsolni kívánna. Ha úgy van, ambar baratimat, 's lakásomat⁷ el hagyni terhes, és még ennél is terhesebb legyen,⁸ ha azok kik azon Vármegyében sok érdemeket tettek magokat meg sértetetteknek fogjak vélni: ártatlanságom mellett, ugymint ki ezen hivatalt soha sem sollicitam, meg nyugszom az Isteni gondviselesen, 's Haza fi leven, állok azon helyre, mellyre parancsoltatik zugolodás nélkül. De, ha szabad egy kérdest tenni Vallyon, Kedves Öcsém Uramek Szabolcsban is Possessionatusok lévén, ha az én Kedves G. Törököm, (Kit csókolok, 's allig várom hogy szivemet véle szemben leven neki ki önthessem) irantad tett Proiectuma⁹ el nem sül, nem resolvalhatnad e magadat hogy oly messze ne vettettessen egy mastol lakásunk? Mostani helyeden Tiszta mindeg előtted ál. G. Teleky tudom nemetül tudó embert keres, Szemellyedtol nem idegeny; en pedig ha jó Baratomhoz¹⁰ közelebb eshetnek csak kettőhöz is, nem tagadhatom fele terhemtől szabadultnak vélnem magamat. Valaszolj ezen Kérésre első Postaval egyenesen, hid el hogy irsz szín mutatast¹¹ nem esmerő

hiv barátod, 's szolgadnak
If. Vay József

Miskolcz 15^a Febr. 1786.

5936.

Kazinczy – Orczy Lőrincnek
Kassa, 1786. október 16.

Nagyságos Uram!

Midőn engemet ennekelőtte két esztendővel kedves emlékezetű Fő-Ispányunk Abaujvármegyének szolgálatjára állított, távol minden fellyebbre való vágyástól, abba' határozódott meg minden kívánságom hogy el-kezdett hivatalomat Előljáróimnak ben-nem való meg-nyugvásával, 's Tisztviselő Társaimnak szeretetekkel vihessem. Szeren-tsém vala bé-tellyesedve látni kívánságomat; 's már ez a' bődögság elegendendő lett volna arra, hogy székemben örökösen meg-tarthasson. – Változott a' szolgálat' sorsa; 's olly hivatal után kezdettem vágyini, a' hol életemet kedvesebb tárgy körül való fogla-

⁷ lakásimat [Átírás.]

⁸ de terhesebb [../gyen, [Átírás és sor fölé írt beszúrás; az utolsó szó bizonytalan olvasat.]

⁹ Proiectuma [Átírás.]

¹⁰ Barátimhoz [Átírás.]

¹¹ hid el szín mutatast [Beszúrás a lap szélén.]

latosságban tölthessem. Ezt Fejedelmünk' kegyelméből el-nyervén, minekutánna már a' Vármegyétől bútsút vettem, nintsen egyéb hátra, hanem hogy Nagyságodnak azért a' sok rendbéli kegyességeiért, mellyeket tsekélységem eránt olly sok ízben mutatott, – különösen pedig azért a' szerentséért, hogy a' még boldog időbenn a' Haza szolgálatajára állított, szíves hálákat adjak, 's magamat további kegyességébe ajánljam. Utolsó pihenésemig fogom én tisztelni azt a' Jól-tévőmet, a' kinek egyedül tulajdonítom azt a' szerentsémet, hogy Hazámat egy darabig Öseink módjok szerint szolgálhattam.

Nyugott szívvel hagytam volna el már másnak adott székemet, ha két motska az emberi nemzetnek, Zeleznik és Pallásthy Ignátz, belém is nem kaptak volna. – Az utóbbik¹² Barátjának el-beszéltette, hogy én ötet a' véle való társalkodástól ójtam és hogy ötet Zelezniket azokért¹³ a' mesés ditsekedésekért, a' mellyeket a' Fejedelemnek eránta való kegyessége 's személyének méltóságát alacsonyító le-ereszkedése felől mindenütt hirdetett, egy impostornak neveztem. Zeleznik ellenem Keltz V.Ispány Urnak még Augustus elején, midőn Gyűlések tartódtak,¹⁴ egy Libellus Actionalist nyújtott-bé juxta novum ordinem judicarium ex capite dehonestationis. A' Vármegye visza-vetette az Actiót, meg-mutatván¹⁵ egynehány punctumban fogyatkozásait. Ez a' magát el-hitt ember a' Fejedelemnek egy Instantiát nyújtott-bé, mellyben engemet, a' V.Ispányt és a' Vgyét vakmerő szókkal illeti. Nékem *Meineyd*-ot vét szememre, azért hogy ötet Pallásthy előtt impostornak mondtam. – A' Fejedelem az Instantiáját a' Helytartó Tanácsra, ez pedig a' Vgyére pro investigatione investigandorum küldötte. Közlik velem; én el-keseredvén tsúfos vádjain bé-adom feleletemet, 's formalis Inquisitio által mutatom-meg azt, hogy ő maga sok helyt beszéltette hogy a' Fejedelem véle Correspondentiába van, ötet Freundnak, Herzens Freundnak nevezi, szabadon és mindenütt a' hol néki tettzik szóll véle, 's Cabinetjébe engedelem kérés nélkül lép-bé. – Zeleznik ezen el-ijed, Fő Igazgatónkhoz simúl, és bizonyos ide 's amoda való ugrások után arra viszi a' dologot, hogy előmbe az a' kérdés tevődék, ha nem kívánnám é hogy ez a' dolog félbe szakadjon. – „Hoc scio pro certo quoties cum Zeleznik certo, semper ego maculor; én már a' Replicámnak a' Sedria előtt való el-olvasása által elegendő satisfactiót vettem, tudom hogy ártatlanságom meg-bántásáért ollyan embereken mint Zeleznik satisfactiot nem kapok, és így örülni fogok ha vége lesz.” – Ez vala feleletem. – Előhívattatott Zeleznik. Tudtára adódott hogy én nem vagyok idegen az el-temetésétől a' dolognak. Irva adtuk végzésünket, a' szerint stylizálván, hogy minekutánna ő látta hogy az ellenem tett vád nem áll elegendő fundamentomon, mindkét részről tett lépésünket cassáljuk. – Præsentáltatott a' Sedrián a' Declaratio és ez cum replica mea & adnexis Documentis a' Consiliumra fel-küldetni determináltatott. – Látta Zeleznik hogy ő tsak ugyan nem éri el végét, (mert ő a' Tractatus által azt akarta prævertálni hogy az ellene peragaltt Inquisitio fel ne mennyen, 's a' Fejedelem felől el-híreztetett¹⁶ Anecdutumok bé ne adódjanak) 's egy írott Declaratiót nyújt-bé, hogy: cum replica et documenta Kazinczyana per Comitatum submitti determinata habeantur: ille Tracta-

¹² utóbbi a' [Átírás.]

¹³ ötet azokért [Sor fölét irt beszúrás.]

¹⁴ tartó[...]/ak, [Átírás.]

¹⁵ még-mutatván [Az ékezetet törölve.]

¹⁶ felől <tett> el-híreztetett

tum cum eodem initum rescindit. Én szabad futást adtam a' bolondnak: de ez dühös-ségbe jött, fenyegetődzik mindennel, 's valamit tsak deferálhat, el-követi: Engemet semmi se rettent, mert érzem ártatlanságomat, 's nevetem hogy én, mint bokor, nem érzem az öszve-esküdtött szelek dühösködését; holott a' Királya a' fáknak ingadoz, 's rettegését leveleinek susogásával, talám akarhatja ellen is, árúlja, 's a' bokrot egygyezésre kiszteti. Kelcz Úr férfiúi bátorsággal várja az ellene fenekedő szélvész' zúgását, 's örül annak, hogy az alacsonyabb fákat a' fák Királya akaratján kívül is maga részén látja. Illyen egygyet értésbe ha bukni kellene is, nem volna keserves a' bukás. -- Ezt kéntelen voltam allegoriába öltöztetni, mert a' mit mondani kívánnék, nem merem papirosra tenni. Tartson-meg engemet Nagyságod eddig való kegyességeibe, égesse meg levele-met, hogy Nagyságod eránt való egyenességem torkomra ne forrjon, 's hidje el, hogy holtomig leszek

Nagyságodnak

leg-háládatosabb tisztelője
Kazinczy Ferentz.

Kassán 16. 8br 1786.

5937.

Kazinczy – Orczy Lőrincnek
Kassa, 1786. november 17.

Kassán 17. Novbr. 1786.

Nagyságos Uram!

Újabb újabb okaink vannak, hogy az ORCZY VICENNIIUMára vissza-kíváncsozunk: de Báró Ráday szerint:

Már az arany ártatlan idő tsak híribe van fel!

Cons. Kelcz Úr tegnap resignálta a' VIsapányságát Fő Isapányi Commissárius Urunk ő Excelljának minekutánna ő Excellentiájától, azt a' feleletet hallotta, hogy igen is, maga is érti privatus Levelekből, hogy Cons. Fáy Agoston Ur resolváltatott helyébe. Kérte ő Excellentiája hogy addig, míg a' Fáy Ur Decretuma el-érkezik, supplálja. – Azt én töllem kívánni nem lehet, felele Kelcz Úr, mert ha a' Német Nyelv nem tudása oka ki-mozdításomnak,¹⁷ úgy a' Decretum el-érkezéséig se vihetem a' Szólgálatot. Mit kelle tehát tenni? Kelcz Ur Zombory Sigmond Urat hozta projectumba; 's ez addig már Supplálni fogja az OrdVIsapány hivatalját. Én, Nagyságos Uram, el-nézem mit tsinálnak ezek az emberek! Kelczbe betsüllem azt a' nemes tüzet, a' melly semmi érdeklést nem szenyvedhetvén, elég resolútióval bír ki mondani mi fáj neki; és hogy készebb le-tenni minden szemfényvesztő idegen fényességet, mint sem hogy kevesebb szeretettel 's te-kintettel szolgáljon. Illyen formán gondolkoda Cátó, midőn utat nyitott magának a' Szabadsághoz. -- Zombory Sigmond nem Cæsar; Cæsar inkább akart egy homályos

¹⁷ ki-mozdí[...]/somnak, [Átírás.]

faluban első lenni,¹⁸ mint Romába második: de a' mi nem Cæsarunk ősz hajjal is enged¹⁹ másnak elsőséget, tsak hívatalba maradjon, tsak angariát vonhasson; és hogy tselekedete kevesebb meg-ítéllést vonnyon rá, meg-vallja hogy ő tud ugyan Németül annyira hogy mindent jól ért; de valamivel tsak ugyan jobban tud Fáy. Meg-hültem ez eránt egészen, 's kevélyen nézek rá le; mert alantabb van előttem, mint sok szerentsétlen a' kinek a' lábán peng a' béklyó-vas! Nem tanulta ez meg Belizairtól, hogy a' ki a' Hazát fenységért szolgálja szint olyan alacsony mint a' ki egy fillérért adja el életét. Én örvendek Hazámnak hogy ez az ember Oszlopnak nem született: ez a' tselekedeti megmutatja hogy a' Korona ki-vitele 's Német Nyelv bé-hozása ellen írtt Repræsentatiókat nem a' Haza szereteti, hanem önnön java keresése sugallotta néki.

Egynehányan azt fogadták Kelcz előtt hogy tsak addig szolgáljak, míg ő. Majd meg-látom, kitsoda az, a' kinek hinni lehet. Én nem vagyok Anti Fáyanus, de Kelcz eránt annyi tisztelet, annyi forró igaz szívesség, annyi háládatosság van meljembe, hogy azt a' mi ezt a' derék Hazafit érdekli, úgy nézem, mintha engemet illetve. Adná Isten hogy hatalmamba volna azt tselekedni a' mit óhajtanék, hadd mutathatnám-meg millyen igazán tisztelem őtet.

Szabó, az én Szabóm, mert igazán enyím, köszöni Nagyságodnak eránta való grá-tziáját 's emlékezetét. Ő az el-múltt aratásban egynehány hexametert írt, azt ki kérem tőlle, 's által küldöm Nagysádnak: addig engedje-meg Nagyságod hogy ezt az egynehány Phalenciusomat, mellyeket bosszankodásomba írtam Catullusnak az imitatójára, ide zárhassam. Az én Gesznerem még sints sajtó alatt, mert olly tsínosan, a' mint ohajtom, ki-ereszteni sokba kerül; halasztom tehát boldogabb időkre, noha B. Ráday és mások sürgetik ki-botsátását. Én magamnak éppen nem hízelkedem azzal, hogy in Litteratura ditsóságára leszek a' Hazának: de erre az ősvényre nagyon ragad belső ösztönöm, 's minthogy elég békességes tűréssel bírok írásomat jobbítgatni, sőt minthogy félelmes 's bátoratlan vagyok,²⁰ reménylem hogy jobbak lesznek írásaim, mint a' sok Konyiaké Zechentereké etc. Változhatatlanul maradok

Nagyságodnak

alázatos tisztelője

Kazinczy²¹ Ferentz a' Kassai

Járásban lévő Nationalis Iskoláknak

Inspectora [mpr.]

¹⁸ faluban <második> lenni, [Javítás a törlés felett.]

¹⁹ is <ád> enged

²⁰ félelmes vagyok, [Beszúrás a sor felett.]

²¹ <A> Kassa [Törlés és átírás.]

5938.
Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1789. október 24.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]
Tellyes bizodalommal való Nagy Jó Uram!

Édes Hazánk Hajdani Ellenségivel viaskodó Katonaságnak élelmére méltóztatott Ő Felsége szükséges számú életnek két harmad Részét Országunkra háritani; de több Nemes Vármegyék Tudositásiból az Orzágnak Gabonabeli szűkét, és tsekély Termését megértvén, az fellyebb ki-tett Királyi Rendelését, olly módon változtatni méltóztatott, hogy az illetén Országunkra szabott Gabonának egyik fele maga valóságában adattassék, a' másika pedig Pénzel váltattassék-fel, kinek-kinek szabad akarattyára bízván azt, ha az egyikét vagy pedig másikat akarja é választani? Azon-kivűl, hogy az Hadi-seregnek megtsonkúlt száma helyre állittassék bizonyos számú Katonákat is az Ország által állítatni kíván, 's ezeknek el-intézésére minden Vármegyében az Tekéntetes Statusoknak, és Rendeknek különös Királyi Levele által Generalis Gyűlést hirdetni parantsolt.

Hogy tehát ezen fontos állapotot a' Tekéntetes Nemes Statusok, és Rendek öszve kaptsolt Tanátsal el-intézhessenek, tettett Méltóságos Fő-Ispányi hivatalt viselő Administrator Úrnak Ő Excellentziájának ezen Gyülekezetre jövő November Hólnapnak 16 Napját Kassára rendelni,²² mellyre is hivatalbeli tisztem szerint az Urat tellyes bizod. Nagy Jó Uramat²³ olly módon invitálom, hogy az dolognak fontos állapottyára való nézve vagy Személyében, vagy pedig maga helyet küldendő Embere által a' ki az – – – Úr²⁴ részéről szándékát ki-nyilatkoztathassa meg-jelenni ne terheltesse. Kassán, Octobernek 24 Napiján. 1789ben.

Bizodalmas Nagy Jó Uramnak

Igaz köteles Szolgája
Fáy Ágoston [mpr.]

S. O^o Franc. Kazinczy

5939.
Döme Károly – Kazinczynak
Pozsony, 1789. november 17.

Döme levele hozzám Seminariumából a' fogadóba.

Pozsony 1789. Nov. 17.

Menj szaporán levelem, még itt fogod érni Kazinczyt,
Menj szaporán, 's ha lehet kerekét rontsd öszve, vagy ollyan
Feretegért keseregj az egeknek, hogy el ne mehessen.

²² 16 Napját rendelni, [A „Kassára” sor fölé írt beszúrás.]

²³ az Urat [Beszúrás a nyomtatványban kihagyott helyen; a toldalék sor fölé írt beszúrás.]

²⁴ az – – – Úr [A nyomtatványban kihagyott helyen tintával húzott vonalak a titulus helyett.]

Gyenge vagy, ah látom, kerekét nem ronthatod-ösze,
Vig az idő's nyájás; nincs mód megtartani, – mégyen!

5940.

Kazinczy – Friedrich Gottlieb Klopstocknak
Regmec, 1789. december 27.

Regmetz, in Ober Ungarn, den 27 Xbr. 1789.

So gering der Weyhrauch ist, den ich Ihnen bringe, Erhabener Mann! so muß für Sie die Nachricht, daß ich Ihren Messias übersetze, – daß folgsam Sie mit einer edlen Nation, die durch Religion und so manches anders entzweyt, umgestürzt, nie in den Kunsten des Friedens blühen konnte, bekannt werden; – daß Sie auch uns Gefühle der Tugend und Ihres verehrten Herzens lehren werden, doch nicht gleichgültig seyn. Durch ein Geschick zur Beförderung unserer litteratur auserkohren, fing ich an manche Stellen Ihres Messias, manche Ihrer Oden und Lieder, zu übersetzen. Der Versuch gelang mir über meine Erwartung, und Thränen nach Ruhm haben mich zu einem Vorsatz hingerissen, den nur der Grad meines incalirens rechtfertigen kann. – Ich kam zu Ihre Werke durch den so sehr bekannten Siegwart, den ich so viele edle Empfindungen danke; ich begnügte mich, da ich Ihnen nicht überall hin im Fluge folgen konnte, mit den Stellen Semida und Cidli mit Benoni,²⁵ mit Portia; ich reisete; ich erwarb durch das Studium der Deutschen, besonders Geßners, den ich übersezte, mehr Stärke in dieser mir fremden Sprache; ich übersezte Ihre Ode: *Zitternd freu ich* etc. und rückte sie in die periodische Schrift, die die allererste in Ungarn war, und die mir ihre Entstehung zu verdanken hat, und sah, daß die Auserwählten, die Sie zu verstehen lernten, sie mit Beifall aufnahmen; ich rückte wieder das Gespräch Jesus mit dem Vater im 1 Gesang, dann wieder Portia im 7. und Sammas Befreyung, ein, sah, daß diese Stücke den Geist meiner Nation bilden, und wagte den kühnen Vorsatz den ganzen Messias zu liefern. Nun bin ich so weit gekommen, daß ich seine 10. erste Gesänge das bevorstehende Jahr herausgeben kann, wozu mir Herr Chodowiecky²⁶ in Berlin die schöne Episode Portias mit Maria zur vignette sticht; und fast mache ich mir Hofnung, daß ich auch ein kleines Bändchen von Ihren Oden zu geben im Stande seyn werde.

Auf keine undeutlichere Stelle fiel ich noch nicht, als in der Strophe der benannten Ode: *Selbst damals da einer der Gottesstrahl*: und die Stelle im Messias Gesang IV. wenn ich nicht irre, denn ich habe das Buch zu Kaschau, meinem Wohnort. Es ist in der Episode von Semida wo Maria Johannes um Jesus fragt: *Den mein Arm getragen* etc. in den Comma: *Mütterlich angeblickt als er ein blühendes Kind war*. In manchen Ausgaben (ich habe die schöne Ausg. in 4.) find ich diese variant: – Dürft ich Sie, grosser verehrter Mann! um Ihre Erläuterung, um einige Zeilen Ihrer Hand, bitten?

²⁵ Cidli<, > mit Benoni,

²⁶ Chodowiedzy [Vélhetően másolási hiba, emendálva.]

Ob unsere nicht so üppig-wollüstige als die Ital. – aber doch vor allen lebendigen *reinere, mehr melodische* Sprache auch den Vollton hat, den die Epopoe erfordert, werden Sie fragen? – Haben Sie die Gedult folgendes nach der deutschen Mundart zu lesen. Es ist die Stelle, da die Geister der Hölle ihren Sitzen entstürzen und *krachend erklang* etc.

– – – – – ∪ – ∪ – – – – ∪
Behszadt a' mehjschehg, 'sch retschegwe böhdült-meg a' leg-
brach ein die Tiefe, und krachend erklang die un-

∪ – – ∪ ∪

alantabb Pokol²⁷ – – Oder folgende Hexametern an ei-
terste Hölle. nem meiner Freund: der ein Heldengedicht von
Hunyadi lieferte.

– ∪ ∪ – –
– – – téhgedet / áhdáz /

– – – ∪ ∪ – ∪ ∪ – – – – ∪ ∪ – –
Belloh/nád hadi / kürtre ki/ált, 'sch máhr / szárnra re/pihtett /
Hangjaid / a' kite/rültt Ege/ken ugj / *dörgenek* / a' mint (donnern.)
A' daga/doh ten/ger s Hunja/didnak / *menköwe* / *dörgött* (tonitru / in tonuit.)

∪ ∪
Und izt das sanfte: Engemet / hihw Era/tohm kiwi/rihtott / erdeje / behkehsch
Arnjuh/kaba²⁸ ve/zet²⁹ s ot/tann³⁰ a' / Hóldnak e/züst szin
Fenjeh/nehl olj / buschlako/doh han/gokra ta/nitgat,
Mint a' / nyugoti / shehl *lág*y (weich) *nyogdéts/lése'* midönh az (Girrklagen)
Illatozoh³¹ rosahk közt Cencimet alva találja. Erlauben

Sie daß ich hier Ihnen meine Zeilen auslege: – „Dir winkt deine grausame Bellona zu die³² Schlachttrompete und deine auf Flügel geschwungene Töne brüllen durch den zum horchen ausgebreiteten Himmel wie das schwellende Meer, wie die Blitze (Fulmina) deines Hunyadi³³ einst brüllten: Mich, mich führt die mir getreue Erato in die friedliche Schatten ihres in Blüthe stehenden Haynes, und lehrt mich beim silbernen Schein der Luna so zärtlich schwärmende Töne, wie das weiche Girkklängeln des Abendwindes, da er meine Cenci zwischen den duftenden Rosen eingeschlafen findt.“ – Unsere Sprache hat Weichheit, Stärke, energie, Rundung und alles was man wünschen kann; Die Nation hat alles, den fruchtbarsten Boden; aber es fehlt an aufmunterung, an Gelegenheit sich auszubilden. Der König cultivirt sie nicht, denn sie ist nicht sein; Er spricht sie nicht, kennt sie nicht; – es cultiviren sie die Verleger nicht, denn hier ist es

²⁷ Pokel [A másolási hiba emendálva.]

²⁸ Arnjuh/kaba [A másolási hiba emendálva.]

²⁹ reszet [A másolási hiba emendálva.]

³⁰ ot/tam [A másolási hiba emendálva.]

³¹ Matozoh [A másolási hiba emendálva.]

³² zu<,> die

³³ Hunyadi [A másolási hiba emendálva.]

unerhört, daß man einen Schriftsteller zahle; wir haben keine Phidiasse keine Apellesse, keine Bühnen; Jesuiten lehrten uns lateinisch, und schrieben alles darinn. Im Jahre 1772 erwachten drey edle Ungarn bey der Noble Garde Hongroisse in Wien, schrieben und übersetzten Theatral-Stücke, dann machte man den Ung[a]r[ischen] Stolz mit der Einführ[ung] der deutsch[en] Sprache (die einem *Ungarn* das ist, was einem Britten oder *Deutschen* die Sprache des *Franzosen* ist) zu der öffentlichen Manipulation der Geschäfte, rege, und nun haben wir die Contes Moraux par Marmontel, Duschens Briefe und Orest, die Henriade zweymal in Versen, einen *Franz[ösischen] Young!!!* – Cide, Alzire, Zayre,³⁴ Tancred,³⁵ Hamlet, Mahomet, le Triumvirat,³⁶ Belisaire,³⁷ Telemaque,³⁸ Heloise & Abelard,³⁹ etwas von D’Arnaud,⁴⁰ manches von Metastasio Rabener und Gellert, etwas von Virgil, von Xenophon, etc. etc. Geßner, 3. Ung[arischen] Zeitungen, 1. Gelehrte Zeitung und 2 Monathsschriften.

Ich bin 30. Jahre alt; Reformirt, aus einem alten Ungarischen Geschlecht, das einst in Rakoczischen Zeiten sich hervorthat aber fast erlöschte; – bin bei meinem Lieblings Geschäft angestellt; das ist bei der Erziehung, da ich 12 Grafschaften, das heißt den 4ten Theil Ungarns unter meiner, als Kön[iglichen] Nat[ional] Schulen Oberaufseher des Kaschauer Litterär Bezirkes, habe. Itzt bin ich auf einem kleinen Rittergute bei meiner noch lebenden Mutter, das von Kaschau 4 Meilen, von Tokaj⁴¹ aber 5. entfernt ist. – Gessners Idyllen habe ich 1787. herausgegeben. Graf Teleky V[ice]Canzler und Fr[ei]h[err] von Raday, der gelehrteste aller unserer Litteratoren gaben ihm den Beyfall, daß dieses Werk classisch übersezt sey; und so übersezte ich von Geßner alles. Nun bin ich mit der Messiad beschäftigt, dichte Lieder, und gebe eine Monatschrift unter dem Titel: *ORPHEUS* heraus.

Ich erbitte mir Ihre Antwort. Sie bleibt in der Sammlung die Radayn original Briefe meinen Nachkömmlingen überliefern wird, aufbewahrt; und ich werde stolz seyn über den Schatz, etwas von Klopstock zu haben. – Ich umarme Sie – wenn ich mich Ihnen nähern darf! – mit Seelenkräften.

Franz von Kazinczy.

³⁴ Zagre, [A másolási hiba emendálva.]

³⁵ Tamred, [A másolási hiba emendálva.]

³⁶ le Triumvirat, [A másolási hiba emendálva.]

³⁷ Belivaire, [A másolási hiba emendálva.]

³⁸ Telemaque, [A másolási hiba emendálva.]

³⁹ Heloïre & Abelard, [A másolási hiba emendálva.]

⁴⁰ D’Arnand, [A másolási hiba emendálva.]

⁴¹ Tukaj [A másolási hiba emendálva.]

5941.
Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1790. január 1.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]

Bizodalmas Nagy Jó Uram

Múltt November Hólnapnak 16^{dik} Napján, ezen Nemes Vármegyében tartatott Generalis Gyűlésből, a' Tekintetes Nemes Statusoknak köz-akarattya szerint egyben foglalt, és egyenesen a' Felséges Királyi Szék eleibe terjesztett Nemes Vármegyénknek bé-mutató Levelére (Repräsentatiójára) méltóztatott Felséges Urunk maga kegyelmes Királyi Válasz-Levelét, nem tsak Német, de egyszersmind MAGYAR NEMZETÜNK' Nyelvén-is ezen Nemes Abaúj és Torna öszve-kaptasolt Vármegyékre, most leg-közelébb botsájtani; mellyben valamint a' Köz-Jóra⁴² tzeelőző, és Fejedelmi Hivatallyát illető Gondoskodásának tárgyát, a' Tekintetes Nemes Státusoknak készségétől várni, úgy vigasztalással tellyes Atyai Ajánlásait-is, ÉDES HAZÁNKNAK főbb Kívánságai szerint, nyilván való szókkal ki-nyilatkoztatni, egyszersmind pedig Királyi kegyelmes Levelének meg-értésére, és foganatosabb Gyümöltésére nézve, Köz-Gyűlést parantsolni méltóztatik.

Kibezképest, hogy az említett Királyi Levélnek foglalattya közönséges tudásra juthasson mennél elébb tettzett e' végre Méltóságos Fő-Ispányi Hivatalt viselő Administrator Úrnak ő Excellentiájának, e' bé-állott Januarius Hólnapnak 18^{dik} Napját Generalis Gyűlésnek tartására, Nemes Királyi Kassa Városában rendelni. Mellyre-is, hivatalbéli tisztem szerint az – – Urat ⁴³ illendően invitalom. Kőlt Kassán Januarius Hólnapnak első Napján, 1790^{dik} Esztendőben.

Az Úrnak

Kőteles Szolgája
Fáy Ágoston [mpr.]

[Kazinczy megjegyzése az oldal alján, Fáy aláírása mellett és alatt:]

Ekkor Consiliárius és Abaujvárm. Ordin. V. Ispán.

Továbbad Bereg Várm. Administrátor 's Ugochai Fő Ispán.

1808ban I. Ferencz Ausztriai Császár és Magyar Király

a' Pozsonyi Dietának végével Gróffá tette. –

⁴² Köz-Járó [Emendálva.]

⁴³ [A két, tintával húzott vízszintes vonal a nevet és/vagy titulust helyettesíti.]

5942.

Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1790. február 14.[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]
Tellyes bizodalommal való Nagy Jó ur!

MINEKUTÁNNA az múlt Hólnapokban Ország szerte minden Vármegyében tartatott Gyűlésekből a' Tekintetes Nemes Státusok Felséges Uralkodónk eleiben a' köz-sérelmeket fontos okokkal egyaránt terjesztették volna, méltóztatott ő Felsége önként való szívbeli indulatlyából a' Haza Rendeinek kérésére hajlani, 's valamint az úgy nevezett Politicum, úgy Törvényes köz-dolgoknak folyamattját, azon Lábra, mellyen Országlásának kezdetével állottak, vissza helyheztenni, egyszer'smind ÉDES HAZÁNKNAK Törvényeibez szabott Királyi Hajlandóságát, örökös ditsőségére méltó Magyarázatokkal kegyelmesen nyilván-ságossá tenni.

Melly ebbéli örvendetes Királyi Levélnek hirdetése, és valóságos Tzikkelyenként való meg-értése véget, következő Martius Hólnapnak első Napjára, ezen Nemes Királyi Kassa Városában Generalis Gyűlés rendeltetett; Mellyre-is Hivatalbéli Tisztem szerént az – – – Urat⁴⁴ illendően invitálok.

Költ Kassán Februarius Hólnapnak 14^{dik} Napján 1790^{dik} Esztendőben.
az úrnak

Igaz köteles szolgája
Fáy Agoston [mk.]

5943.

Szirmay Antal – Kazinczynak
Eperjes, 1790. február 24.

Tekintetes Úr!
Tellyes bizodalmommal való
Drága Nagy jó Uram Eöcsém!

Visgálásom alá terjesztett Nyaláb felől ezek a' vélekedéseim:

1. Levél. *a. Notariussának* helyébe inkább *Írójának, Jegyzőjének* vagy *Író-Deákjának*, hogy minden külső szók, a' mennyire lehet ell távosztassanak.

3. detto *b Zem-plna* inkább *bő, termékeny* földet Tótul téssen, azért a' következőzés sem áll meg, változtatni kell.

4. detto *c Ismét Notariussa*

5. 6. levélbe. Bőviteni kellene Zemplényi vizeknek le írásit: Honnét erednek? merre folynak? micsoda vizekkel öszve keverednek? hová bé folynak? Kivált Bodrogot, mely eredeti vize Zemplénynek.

⁴⁴ [A nyomtatványban kihagyott helyen tintával húzott vonalak a név és/vagy titulus helyett.]

Pagina 6. *d* Nem csak *Sókut* mellett, de *Magyar-Isép* mellett is vagyon Sós forrás, mely a' Sóvári Sós vizbül föld alatt szivárgó természetes csatornyákon ütt ki.

Bári és Madi feredők kénkövesek

Bekecsi kén köves feredőket se kell ell hagyni. Ezek leg híresebbek megyénkbe, szép sétálló kertel, sorba ültetett árnyékos fákkal fell ékesítette Gróff Andrássi István mostani Birtokossa.

Ezek (a' mint Zemplényi leveles Tárházban olvashatni) támadtak⁴⁵ 1693^{dik}ban egy nevezetes történet által úgy: hogy Medgyaszszai határon egész darab hegyek le süllyedtek, és akkor⁴⁶ Bekecsen alól kén köves források támadtak, mely történet jelenti: hogy Medgyaszszai hegyek alatt nagy föld üregének kellett lenni.

Petrificalo helyet inkább kövéváltoztató.

Pagina 7. e.⁴⁷ Meg kellene nevezni, micsoda drága köveket? Ide lehetne iktatni Vámos Ujfalussi Notarius⁴⁸ által Maria Theresiának irt furcsa levelét Vámos Ujfalussi hegyeken termő Jaspisokrúl. Kapossy Mihály mostani actuarius ki keresné, 's le iratna. Arany, ezüst érczei is volnának, de nem olly bő mértékben, hogy a' mivelést⁴⁹ meg érdemlenék: *Arany lábu* most Ruda Bányácskán, Aranyos-Patakon, Tolcsván etc.⁵⁰

Pagina 9.⁵¹ f. Mostani türelemben Pápistákat,⁵² Kálvinistákat etc. kellene tűrőbb nevezettel nevezni, hogy némely vak buzgók meg ne bántassanak

Pagina 10.⁵³ g. Mostani Domestica Cassát nem tudom, de Anno 1785 vólt mint egy [.] / 30 ft.

Pagina 12. h. Népeességét mostani öszve irás szerint nem tudom.

Pagina 13. Sátor allya Ujhely nevezetett vett Sátor hegytől, mely alatt fekszik.

detto Paulinusok klastroma Szent Egyed tiszteletire

detto Parochialis templom Szent Imre tiszteletire építettek.

detto Megint Kálvinisták.

detto Pálóczi⁵⁴ Antalnak Mohácsi veszedelemben lett ell estével, 's általa nemzetének magva szakattával fell kérte Ujhelyt Perényi Péter Zápolya Jánostól, mely fell kérés alkalmatosságot adott, hogy özvegyét Ráskai Magdolnát Ujhelyi várba szorította

detto Buttká nem csak Gróff Szirmaiak, de hasonló⁵⁵ részben Viczmandiak birtoka.

detto Kiraly Helmecenek birtokossai ezek voltak:

Anno 1180. Boleslaus Váczi Püspök fundatiójúl hatta Leleszi Conventnek, de annak atyafiai Mihály és László Akus nemzettségéből nem engették, és még

1364. Akus nemzettsége birta. Ezeknek magva szakattával

⁴⁵ tá<matta> madtak

⁴⁶ és <Bes> akkor

⁴⁷ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁸ Notarius<nak>

⁴⁹ hogy <mi> a' mivelést

⁵⁰ [Ez a mondat a lap szélén korrektúrajellel beszúrva.]

⁵¹ 8. [Átírás.]

⁵² türelemben <nem kellene> Pápistákat,

⁵³ Pagina <9> 10.

⁵⁴ [Dupla aláhúzás=a kéziratban piros ceruzával aláhúzza. Ezt a továbbiakban nem jegyzeteljük.]

⁵⁵ de <[....]> hasonló

1400. birta Pálócziak nemzete, még utolsó Pálóczi Antal Mohacsi veszedelemből ell
esne. Kinel magva szakattával

1525. fell kérte Perényi Pétert, és

1570. fia⁵⁶ Gábor birta.

1610. Fell kérték Báthorý, Daróczý, Thelegdý, Nyárý, Gobóczý.

Báthorý Sophia után szallot Rákocziakra, kik királyi adományul fell kérték

1700. Cardinalis Kolonicsnak közben vetésére Pernezi Apátornak Schöllingen Ferencznek⁵⁷ mint Præmonstratensisek örökségét ki bocsátotta Rakóczý Ferencz 18000. forintokért

Testvére Rákóczý Julianna Aspermontné ezen ell adásnak ellene mondván.

Az után következett Rákóczý támadása, és a' jószág Præmonstratensisek mellett maradt.

Bővebben⁵⁸ kellene le írni nevezetesebb helységeket, leg alább úgy mint nékem Deákba vagyon. Vároknak helyei, vagyis Dúledékjei is ki vagynak hagyva.

Pagina 14. Jagello Uladislus Diplomájára utassítani kellene Kovachichot. Ott is egy Coronationalis Diátának van emlékezete. Le irathatom Zemplényi Archivumban is van mássa.

detto Nagy Kövesdnek birtokossai ezek voltak:

1251. birta Rolandus Posonyi Gróff az után Nádor Ispány 4^{dik} Bela alatt. Ez mint fő Lovász Mester Sajó mellett Tatárokkal lett szerencsétlen ütközetbe jelen volt, és a' Királyt Dalmatiába követte. Lásd bővebben Palatin. Hungariæ Edit[.] Týrnau. in Folio pagina 43.⁵⁹

Viszájöven Dalmatiából Kövesdi várat építette: hogy ezentúl ellenségnek rablása ellen menedék helye maradékinak lehessen, mely tájban többnyire Magyar Országi váraknak nagyob része építettett. Lásd erről Pálmát.⁶⁰

1280. Ennek fiai Mátyás és Rotoldus Kövesdi várat ell cserélték Simon Mich Bán Sárossý, és Zemplényi Gróff fiaival Boksa Gróffal, és testvérjeivel Tamással, Györgyel, Detikkel,⁶¹ Simonnal, Dienessel.

Makra hegy alatt lévő helységekért, mellyek Bacau-[Dyurýgnak]⁶² neveztettek. Kezünknel van a' Csere levél Erdélyi Káptalanba költ.⁶³

Ezektől eredetét vette nevezetes hét Nemzettsége hazánknak

Zerdahelyieké Boksátul

Zéchyeké Tamástul, melynek fiátul Gáltul, Szécs várossa Gáll-Szécsnek neveztetett.

Csapiaké Detriktul. Ezek három ágra szakattak:⁶⁴ de Csap de Eszeny, de Polyánka.

⁵⁶ Pétert / <és> fia [A sor végére írt „és” és az új sor elejére írt oldalszám utólagos beszúrás.]

⁵⁷ Schöllingen <...> Ferencznek

⁵⁸ [Ez a bekezdés a lap szélén korrektúrajellel beszúrva.]

⁵⁹ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁶⁰ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁶¹ [Bizonytalan olvasat.]

⁶² [Bizonytalan olvasat.]

⁶³ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁶⁴ ágra <szag> szakattak:

Soósfiake Györgytül. Lásd ennek érdemeit Wagner Diplomatarium Comitatus Sáros pagina 48. 293. 301. 305.⁶⁵

Bocskaiaké Simontul

Zritteieké vagy Szürteieké Dienestül.

Ezekhez járult még egy ág Boksátul, mely de Ágócz irta magát. Ez egy Nemes ülés Zerdahely, és Bereczkő között. Kezünknel van ezeknek eredettérül egy pör, mely Istvánffy Pál ellen folyt Gállszécsi jószágoknak fell kérése felöl.⁶⁶

Ezek közül Kövesdi várat hozza tartozandó jószágokkal birta Soósfiaknak ága, még 1451. Tel[efusz] Cseh Országi Huszitaknak vezére Pataki várral edgyütt ell foglalta, de Mátyás Király által onnét ki kergetetvén megint biratott Sósfiak⁶⁷ által (vide Histor[.] Leleszien[.] & [.....]) kik mivel⁶⁸ Mohácsi veszedelem után Ferdinánd részén állottak,

1550. Ell foglaltatott Némethy Ferencz által, ki Zéténynek örökösse volt Isabella Királyné (özvegy Zápolya Jánosné részire. Lásd Istvánfit Re[bus] Hungar[icis] Lib. XX.⁶⁹

1559. Telekessy Imre Ferdinánd Királynak vezérje által vissza vétetett ostrommal. Lásd Istvánfit citat. Lib. XX.⁷⁰

1560. Zétényi várat Telekessy Imre, Kövesdit pedig Serédy Benedek vezérek fell kérték Ferdinandtúl hiv szolgálattyokért. Kezünknel van a' be iktató levél Egri Káptalanba költt.⁷¹

1574. Soósfia, Csápiak, és Zritteiek pört indítottak Serédy Gáspár Benedeknek fia ellen, Kövesdi vár iránt, kiknek⁷² ország gyűlésén oda ítéltetett. Lásd okt. 31. 1574. a' hol Zritteiek,⁷³ rosszúl Sitkeieknek neveztetnek.⁷⁴

1672. Soós György Tökölyinek támadásával vádoltatván Baro Fridrich Farkas Cobb Kassai Kommendáns és Vezér⁷⁵ által puska porral fell vettetett.

1690. Baro Klobusiczký Ferencz Personalis ell vévén feleségéül Soós Kristinát Györgynek Leányát, nékie osztályban jutott.

1779. szállot⁷⁶ Szirmai Antal birtokába, ki által most birattatik.

Pagina 16^a Tállyán nem volt Veres Barátok Klastroma, de volt. Kezünknel van levél. Kollinovics is ellene mond, ki elő számlállyá Klastromait.

Pagina 18. Szerencs Talán ide lehetne iktatni Rakóczý Sigmond fell emeltetésének, 's érdemeinek emlékeztető Diplomáját, mely kezünknel vagyon, majd egész életének folyását le írja.

⁶⁵ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁶⁶ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁶⁷ Sósfiak [Emendálva.]

⁶⁸ Soósfiaknak ága, kik mivel [A beszúrási korrektúrajellel a lap szélén.]

⁶⁹ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva; a műcím feloldása bizonytalan.]

⁷⁰ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁷¹ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁷² iránt, <mellye> kiknek

⁷³ a' hol <Z..> Zritteiek,

⁷⁴ [Ez a mondat a lap szélén jegyzetként beszúrva.]

⁷⁵ támadásával <belé keveredvén Patkó[?] Sigmond> Vezér [A „vádoltatván” sor fölé írt beszúrási.]

⁷⁶ 1779. <Ennek unokájátul Gróf Klobusiczký Antalról> szállot

Pagina. 23. Hogy folytanak régenten a' publicumok? leg jobb világosságot fog adni, ezen könyv *Collectio Rescriptorum* melynek végén általam A^e 1785 ki dolgozott bé mutatások⁷⁷ vannak; *Methodus tractandorum publicorum negotiorum Cathalogus Tabula Assessorum* A^e 1785. melyet be lehetne tenni emlékezetnek okáért. pagina 33. Nevezetes⁷⁸ pedig azon *informatio de Comitatu Zempleniensi ad propositas quaestiones* melyet Szentiványi Királyi Commissariusnak ki csináltam, és eő Nagy Kedvet véle talált az udvarnál. Ezekbül sokat bé kell iktatni, *circa modum merendi, et qualiter meliorari posset. De viis commercialibus vineis melius ex colendis vinorum confectione* etc. mind maga helyén. IV. Részbe 's utánna usque pagina 34. által küldöm⁷⁹ az Könyvet in originali erga remissionem.⁸⁰

Pagina 33. Notariusok neveztetéséről hogy igasságtalanság lágyabban kell ki tenni. Meg haragusznak a' Feő Ispányok.

Pagina 34. Pálffy Károlynak Installatióját által küldöm más Veress könyvbe le írva, a' holl minden környüll állás le van írva, a' mint a' prothocolumba általam bé iktattatott. Ha az én üdvözlésemet is be teszi, által kell olvasni, mert Tóth Deákom Keczer László írta, meg tótosította.⁸¹

Pagina 37. Micsoda Tabellák fell küldettek ez előtt? le van írva az kék könyvbe *Collectio Rescriptorum* a' végén, felölök való vélekedéseimmel edgyütt, mely Helytartó Tanácsra fell küldetett Szentiványi által.

Pagina 39. etc. Hasznát lehet venni az kék könyvnek Contributionalék iránt is. usque pagina 44.

Már a' mi illeti Nagy jó Uram Eöcsémnek becses levelét:

11. Részben Zemplényi Feő Ispányoknak, 's vice Ispányoknak viselt dolgait ha bővebben tettzik le írni, által küldök harmadik könyvet, melyben azok meg vannak *Historia Comitatus Zempleniensis*⁸² melybül más hova kivált 17. Részben nevezetes Régiségek közé sokat bé lehet iktatni.

14. Részben Leleszi Præpostokat is ha tettzik bővebben le írva, által küldök *Lelesziensis Conventus Historicam Deductionem* pecséttyét is eleibe lehetne nyomtatni.⁸³

18. Részben nem csak Gróff Sztárainak Deductióját de egyebekét is szép⁸⁴ vólna ki tenni. Mely Zemplényi familiáknak Deductióji találatnak nállam, vagy Fejérváry Úrnál? azoknak⁸⁵ Lajstromát ide rekesztem.

20. Pataknak Historiáját ex *Ellenchis Comitatus*ibus, *actis Urbarialibus*⁸⁶ ki csinálna Kapossy Úr, Kazinczy Péter Úr által kellene kérni.

⁷⁷ általam ki dolgozott <..> bé mutatások [Beszúrás korrektúrajellel a lap szélén.]

⁷⁸ okáért. Nevezetes [Beszúrás korrektúrajellel a lap szélén.]

⁷⁹ Részbe. Által küldöm [Beszúrás korrektúrajellel a lap szélén; az írásjel és a nagybetű emendálva.]

⁸⁰ [E bekezdés mellett a lap szélén: „Collectio Rescriptorum etc.”.]

⁸¹ [E bekezdés mellett a lap szélén: „veres tablájú könyv.”]

⁸² [E bekezdés mellett a lap szélén: „Historia Comitatus Zempleniensis”.]

⁸³ [A „pecséttyét is eleibe lehetne nyomtatni.” sor mellé írva és korrektúrajellel beszúrva. E bekezdés mellett a lap szélén: „Lelesz Histor[icam] Deduc[tionem]”.]

⁸⁴ is <jó> szép

⁸⁵ Úrnál? <Laj> azoknak

⁸⁶ [E bekezdés mellett a lap szélén: „Ellenchis genealog[ias]”.]

Minden Gróff, Báro, és feő Nemes Zemplényi Familiák czimerei rézre metztve igen jól ki jönnének, annyival⁸⁷ inkább hogy többnyire nállam találatnak tulajdon pecséttyeik. Ide rekesztem azoknak is lajstromát.⁸⁸

Imitationes subscriptionis. Azok is jól ki jönnének.⁸⁹ De sok idő vesztésbe kerülne Nagy jó Uram Eöcsémnek, még ki szedegetné ex archivo, és copirozná.

Tökélletes mappa leg inkább kívántatik, mellyet Blaskó rajzolásából igen is meg nyerhettyük. Csak mostani zurzavarba jókor jelencse magát Nagy jó Uram Eöcsém Szentiványinál, még által nem adgya máshova Commissariussi írásait.

A' vármegye czimerét gondolnám, hogy mingyárt a' Könyv kezdetének homlokára, Pataknak⁹⁰ pedig, Ujhelynek, és egyéb nevezetesebb várossoknak prospectussát járássoknak le írása kezdetén szép volna ki nyomtattatni.

Bellica Cassanak qvantuma ki van téve in *Collectionibus de Hungaria* mellyeket által küldöttem az elein in Tabella Generali Regni, Domestica qvantuma változik szükség szerint, A^e 1785. vólt mintegy⁹¹ [.] / 30 Rft.

Végezetre a' mi az én nevemnek munka elejére léendő függesztését illeti. Arra én⁹² ugyan nem vágyok, szemérmességem is átallya, mind azon által ha Nagy jó Uram Eöcsém, arra érdemesnek itél, nem bánom, 's köszönettel veszem. De úgy hogy abban is illendő módot meg tarcsuk. Úgy mint talán jobb volna

Utolsó feő Ispányunknak képét Gróff Pálffy Károlynak könyv eleibe tenni; Ez hazánknak most leg nagyob oszlopa, kedvesen is venné, munkának becsét is szerezne, kevesebbe is kerülne, mivel rézre metztett kész képeit summáson meg venni, 's minden exemplár eleibe tenni, 's néki⁹³ a' munkát ajánlani lehetne.

Az én nevemnek⁹⁴ emlékezete lehetne az elől járó beszédben: hogy ezek többnyire jegyzéseimből ki szedettek.

Rézre metztett képem pedig (mellyet ha tettzik, által küldök) 13^{dik} Résznek végire, vagy eleire Notariusok közzé tétethetne. Úgy talán az illendőséget is fent tartanánk, és irigységet is ell mellőznénk.

Fundust egyebüt nem szerezhetünk, hanem nem nagy árát kell szabni a' könyvnek, ha ki jön sajtó alól, ell kél, ne keressünk nyerességet, de kárunk nélkül áldozzuk fell az hazánknak szolgálatunkat. Prænumeransokat szerezhetek Fejérváry Úrral ezeken a' részeken vagy 50. Nagy jó Uram Eöcsém is szerezhet jó baráti által.

Hogy koldullyon Pálffitul, vagy mástul, nem javaslom. Terhes ez Nagy uraknak is, 's nem is Magyart illett.

Azomban Nagy jó Uram Eöcsém üdőt vegyen magának, az munkának helyessen léendő ell készítésére mert az nagyobb békességes türeést kíván, mint sem Juliussig ki jöhessen, és Remek munkának kell lenni, nékem által küldött Nyaláb pedig igen bőjtös;

⁸⁷ ki <gyünnének>, annyival [Javítás a sor mellett.]

⁸⁸ [E bekezdés mellett a lap szélén: „Consignat[.] sigillo[.]”.]

⁸⁹ ki <gy> jönnének.

⁹⁰ Patak<ot>nak

⁹¹ vólt [A „mintegy” sor elé írt beszúrás.]

⁹² A[../] én [Átírás.]

⁹³ tenni, <lehetne> 's néki

⁹⁴ nevemne[../] [Átírás.]

nékem⁹⁵ csak ezen kis nyalábnak meg vizsgálására üdöm nem volt. Allig egy két szót irtam, már nyakamra jöttek, minden féle ki, 's ben járók, kik miatt, és hivatalombéli munkám, 's más különös dolgaim miatt a' kívánt vizgálás olly sokára haladott. Viszsa kívánom pedig most,⁹⁶ és az előtt által küldött könyveimet, 's Leleszi jegyzést, és attyaffiságos szivességében, 's barátságában ajánlott vagyok

Nagy jó Uram Eöcsémnek

Eperies 24^a Febr. 1790.

Igaz szívű baráttya, 's szolgája.

Szirmaý Antal [mpr.]

5944.

Szirmaý Antal – Kazinczynak

Eperjes, 1790. április 25.

Tekintetes Úr!

Tellyes bizodalmommal való

Drága Nagy jó Uram Eöcsém!

Mivel már Első Május után széjjel oszlunk, Nagy jó Uram Eöcsém is Ország gyűléssére ell megyen, hogy addig is könyveim ell ne téveledgyenek, kérem attyaffiságossan, méltóztassék azokat ezen leveletem bé mutató Táblánknak Tiszttye által ell küldeni, ország gyűlése után ha szükség lesz reájok megint kezébe szolgáltatom Nagy jó Uram Eöcsémnek, könyvek pedig ezek:

1^a Collectiones de Hungaria, partibusque adnexis per Anton Szirmaý Collectæ 1782. in Folio.

2^a Historia Conventiis Lelesz.

3^a Installatoria Comitit Caroli Pálffy cum reliquis Collectaneis in folio.

4^a Historia Comitatus Zempleniensis pars Generalis in folio

5^a Collectio Rescriptorum in folio. Omnia MSS.

Eperies 25^a Apr.

1790.

Szolgája, és szives baráttya.

Szirmaý Antal [mpr.]

⁹⁵ készítésére nékem [Beszúrás korrektúrajellel a lap szélén; a beszúrás végén a pont emendálva pontosvesszőre.]

⁹⁶ pedig <ide rekesz-> most,

[A lap túloldalán az autográf címzés:]

Spectabili Domino
Francisco Ka-
zinczy de Ea-
dem etc. etc.
Cassoviæ.

5945.

Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek (Sahlhausen Móricnak)
Alsóregmec, 1792. november 25.

Illustrissime Domine Baro, Prodirector,
Domine humillime colende!

Intimatum Exc[ellentis] Consilii L[ocum]t[enentia]lis Regii, quod me sub dato 1° Aprilis 1791. a gesto Scholarum Nationalium Inspectoratus Officio amoverat, mihi in paribus extradatum non fuit; nec aliunde amotionem meam ordinatam esse intellexi, quam ex gratioso Rescripto Illustrissimi Domini Comitis Sup[remi] Stud[iorum] Directoris. Quantopere vero hac Copia indigeam abunde perspiciet Illustrissima Dominatio Vestra, si reflectere dignata fuerit, quod illud ipsum Intimatum spem mihi de subsequutura mei applicatione faciat. Rogo proinde eandem Ill[ustrissimam] D[ominationem] Vestram humillime dignetur illud in paribus Subscriptione sua roborandis mihi extradare, ut illud Memoriali meo intra decem dies porrigendo adnecti possit.

Obsecro etiam Illustr[issimam] D[ominationem] Vestram, dignetur me informare, num aliquid et quid in specie intuitu bonificationis itinerarium mearum expensarum Mense Martis expetita, et sub Regni Comitibus jam jam assignari demandatae ad I[n]cl[usum] officium per Ill[ustrissimam] D[ominationem] Vestram administratum venerit?

Ego intra quatuor dies Pestinum profecturus sum. Fortunatum me reputarem quod si in explenda aliqua Commissione venerationis meae, qua erga ad D[ominationem] Vestram Illustrissimam scivi, aliquod specimen edere possem. Caeterum jugi cum cultu persisto

Illustrissimæ D[ominationi] Vestræ
Regmetz 25^a 9bris
1792.

humillimus servus
Franz. Kazinczy.

[A levél melléklete idegen kézzel:]

Gratz 26ma 9bris 1792

N[umerus] Exhib[itio]nis] 12.

Litteræ No[bil]is D[ominu]s Francisci Kazinczy d[a]to Regmetz 25ma 9bris 1792, quibus Consilii L[ocum]t[enentia]lis Regii Decreti, vigore cuius ab Inspectoratu Nationalium Scholarum amotus fuit, sibi communicari, in simul certis dari petit, ultum ad sub mense Martio itinerarium expensarum specificationes nulla adhuc assignatio venerit.

5946.

**Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek (Sahlhausen Móricnak)
Alsóregmec, 1792. november 29.**

Illustrissime Domine Liber Baro Prodirector,
Domine humillime colende!

Pro transmisso Pari Intimati Cons[ili] L[ocum]t[enentia]lis, dataque circa bonificationem expansarum mearum itinalium informatione humillimas ago D[ominationi] Vestra Illustrissimæ gratias. Cæterum intuitu revisi per Eandem Ill[ustrissimam] Dominationem Vestram Manuscripti opusculi *A' Szinopei Diogenes Dialogusai* humillime refero, illud nondum e manibus Typographi mihi redditum esse; ubi opus hoc prodierit exempla desiderata D[ominationi] Vestra Illustrissimæ præsentare non intermittam, debito cum cultu & veneratione perseverando

Ill[ustrissimæ] D[omi]nationis Vestra
Regmecini die 29. Novembris
1792.

humillimus servus
Franc. Kazincy.

[A levél melléklete idegen kézzel:]
Præs[en]tat[um]: 18^a Xbris, [1]792.
N[umerus] Exhib[it]ionis: 21.

Litteræ No[bi]lis: D[omini] Francisci Kazinczy, d[ie] da[to] Regmecz 29^a 9b[ris]: [1]792, quibus perceptio[nem] Petiti Decreti accersat et subm[i]ssionem Operis: az Szinopeý Diogenes Dialogusay, per D[ominum] P[ro]Direct[orem] revisi, quanprimum per⁹⁷ Typographia venerit, requisitorum Exemplarium promittit.

5947.

**Kazinczy – Cházár Andrásnak
Nagyvárad, 1794. március 4.**

Hazádat szerető Polgár!

23. napok óta az arany érnek iszonyú kínai között itt feküdvén, azon felül hogy az Öcsém első leveloddal előttem feldicsekedett, volt alkalmatosságom második leveledet is látni nála. Örvendek dicsőségednek, kedves és nagy érdemű Polgár! ámbátor miatta az Igazság és Virtus Ellenségei által bántattatol is. Ha szükségtelen⁹⁸ nem volna kéresem, kérnék hogy maradj hasonlatos magadhoz, álld-ki a' fergetegek ostromát, és ha el kell veszned, vessz-el bátrann, állhatatos lélekkel, és örvendezve. Nevezetesen pedig add egy dicső példáját, hogy egy nemes lélek, melly a' maga érdemét ismeri, a' hívatal

⁹⁷ ex [Átírás.]

⁹⁸ Ha <haszon> szükségtelen

viselést nem nézi úgy mint azok az alacsony lelkek, a' kik megvakítatván annak fénye által, azt úgy nézik mint valami felette nagyot. Ó melly sok veszélynek forrása ez.

Az Öcsém néked egyéb tudósításokkal fog kedveskedni. Én olyakat közlök Veled, mellyek Személyedet közelebből érdeklik.

1. Gróf Sauer, Nagy Váradi Prépost, azon Felírásodról, mellyel a' nyomtatás szabadsága védelmére keltél, azt az ítéletet hozta, hogy annál ostobább munkát soha sem olvasott; és szánja Hazánkfijait, kik annyira meg vannak vakúlva, hogy ezt mindég szomjan olvassák.

2. Aszalay János barátomnak ugyan ezen Repräsentatiodból egy Nyomtatványt Kassáról újságképen küldöttek Pozsonyba. Ő azt közölte Wéber Könyvnyomtatóval. Ez annyira szépnék találta hogy lefordítá Németre, nem hogy kinyomtatódjék, hanem hogy kézírásban közölhesse némellyekkel; de nevezetesen hogy Berlinben egy Journalba iktatódhassék. – Valaki bésugá Ormosdinak hogy a' Gömöri Repräsentatzió Wébernél németre van fordítva. Ez a' hírt a' Prímáshoz vitte. A' Prímás dühösen ordít: VÍspánt elő! VÍspánt elő! – Ez elő jön, veszi a' parancsolatot, 's haza. Küld a' Város bírójáért. Nyakra főre szalad hozzá a' Bíró. Fel a' Város házához. Mindenütt keresik Wébert. Végre meglelik 's viszik a' Szenatus elébe. Um⁹⁹ des Himmels willen, was haben Sie gethan? – Was denn? – Sie haben die Repr[esentation]. von Gömör deutsch gedruckt. – Das hab ich nicht; ich bin ein treuer, die Vorschriften meiner Obern pünk[t]lich beobachtender Bürger, nie habe ich seit dem kön[iglichen]. Befehl etwas ohne das imprimatur des Censors gedruckt; aber diese Repr[esentation]. wohl übersezt, denn ich fand sie sehr gut, u[nd]. sie gehört zu meinem Fach. Zu meiner eigenen u[nd]. meiner Freunden Belehrung übersezte ich es; aber ich ließ es nicht drucken, u[nd]. werde es ohne das Imprimatur des Censors nicht. Hirt vivének a' főpapnak 's az iszonyú láрма mellyel a' Város fél óra alatt eltölt, megszűnt.

3. Bécsben németre van fordítva, és kinyomtatott. Mindenek olvassák, 's így szólnak: Schauts,¹⁰⁰ wie weit sind die Ungarn gedrunge; wir glauben die Kerls sind barbaren, lesen nichts; habt ihr so was gelesen?

4. A' Ministerium így szól: Wenn¹⁰¹ sie ihr Verböczy und ihr Corpus Juris citierten, nu[n] das ginng noch an; allein aus dem Jus Naturæ zu raisonniren! das geht einmal für allemahl nicht. – Pedig én azt tartom, annak van vége hogy a' Representációk Verböczyből 's a' Corpus Jurisből íratassanak. Menschenrechte,¹⁰² ez az új Verböczy.

5. Vas Vármegye megköszönte a' Fejedelemnek hogy a' gondolkozás szabadságára bilincseket vert.

6. Tólna a' Gömöri Representációt bépecsételve tétette az Archívumba, hogy senki se romoljon-meg olvasása által. Régenten a' Klastromokban láncra verték a' Hæreticusok írásait.

Élj szerencsésen megdicsőített Polgár, és szeressd

tisztelődet

Váradon, 4. Martz. 1794.

Kazinczy Ferenczet.

⁹⁹ elébe. 1. Um [A szám a sor fölé írva, bekarikázva, de vélhetően nem Kazinczy kézírásával.]

¹⁰⁰ szólnak; 2. Schauts, [A szám a sor fölé írva, bekarikázva, de vélhetően nem Kazinczy kézírásával.]

¹⁰¹ szól: 3. Wenn [A szám a sor fölé írva, bekarikázva, de vélhetően nem Kazinczy kézírásával.]

¹⁰² [A szó fölött idegen kézzel: „Emberi jogok”.]

5948.

Kazinczy – Okruczkynak
Kassa, 1794. augusztus 16.

Különös bízodalmú Drága Nagy Jó Uram!

Zombory Gábor Abaujvarmegyei Fő Szbíró Urnak Testlisát Özvegy Szerencsy Ferencné Assznak admoneáltatása felől Kassai Kereskedő Fried Sámuel Úrnál olly hagyással tettem-le in originali, hogy azt, midőn az Ur kívánni fogja, által adná. Méltóztassék tehát akkor, a' mikor az Ur ez eránt Radvánból talám útasítást vejénd, ezt említett Fried Úrtól előkívánni. A' párját megküldöttem az admoneálató Asszonyságnak. – Egyéb eránt magamat az Urnak becses kedvezéseibe ajánlom, 's tökéletes tekintettel maradok

Az Urnak

Kassán, 16. Aug.
 1794.

alázatos szolgája
 Kazinczy Ferenc

[A levél címezése Kazinczytól:]

a Monsieur

Monsieur d'Okruczky

etc. etc. etc.

a SZENDRŐ.

5949.

Ürményi József és Németh János – Kazinczynak
Pest, 1795. február 11.

Spectabilis, ac¹⁰³ Generose Domine
 mihi observande!

Qualiter ex Crimine Læsæ Majestatis seu Perduellionis prætitulatam Dominationem Causarum Regalium Director, et Sacræ Regni Coronæ Fiscalis ex vinculis citari facere velit ex adnexis ejusdem Actionalis Libelli genuinis Paribus uberius intelligere non gravabitur eadem Dominatio Vestra. – Ex quo autem per Articulum 56. 1791. judicandi provincia in similibus Casibus Tabulæ Regiæ Iudiciariæ delata haberetur; Hinc ego, qua antelata Tabulæ Regiæ Iudiciariæ Præsides pro Causæ hujus Discussionem Diem 23. Mensis Februarij cum subsequis Diebus a[nni] c[urrentis] infrascripti præfigo, et prætitulatam Dominationem in præsentiam Tabulæ Regiæ Iudiciariæ in Libera Regia, ac Metropolitana

¹⁰³ <Perillustris>, ac [Javítás a törlés felett.]

Civitate Budensi consessuræ ad personaliter comparendum, semetque subin defendendum præsentibus cito, et certifico – Cæterum maneo Pestini Die 11^a Febr. 1795.

Spectabilis, ac¹⁰⁴ Generosæ Dominationi Vestræ

Servus paratissimus
Josephus de Ürmény.

[A levél bal alsó sarkában:]
Francisco Kazinczy

[Másik lapon:]

Inclyta Tabula Regia Iudiciaria! Obsequiose detegere necessitor, qvaliter Spectabilis, ac Generosus Dominus Franciscus Kazinczy fidei, et fidelitatis Deo, Regi, et Patriæ debitæ immemor; Dei, et Hominum Timore postposito; Legumque Severitate contempto; execrandæ, ac perversæ Illi Societati, qvæ juxta Planum excitandæ in Regno hocce Hungariæ Revolutionis Anno præterlapso 1794. in unum coaluit, et contra Salutem, ac Dignitatem Regiæ Maiestatis Regis Legitimi, et Clementissimi, inqve perniciem Totius Regni, Constitutionumque Ejusdem, ac Formæ Regiminis, Thronique Regii subversionem conspiravit, semet adjungere, & a Melchiore Szulyovszky perniciosum pro Societate sic dicta Reformatorum paratum Catechismum Recipere, sicque unitis consiliis perturbationem Salutis Publicæ omnisque constitutionis, & Legum subversionem moliri non reformidaverit. – Qvia vero hujusmodi contra Regem, Ejusque Salutem, ac Dignitatem Conspirantes, Semetque erigentes, aut etiam Conspirare aliquid Tentantes, seu Tentanti scienter consentientes, vel hujusmodi aliquem noscentes, et non Indicantes, Semet Criminis Læsæ Majestatis, seu perduellionis Reos efficerent, ac ad præscriptum S. Stephani Regis Decreti Libris 2. cap. 51° & Art[icul]orum 7:1715. 56:1791. aliarumqve pro re nata citandarum Patriæ Legum Amissione Capitis cum exasperatione, et Universorum Bonorum prævie conscribendorum, & sequestrandorum plectendi forent. – Ideo obsequiose apud 9^{am} Tabulam Regiam Iudiciariam iusto, qvatenus antelatum Dominum Franciscum Kazinczy ex vinculis pro uno brevi, et certo Termino in præsentiam sui ad personaliter comparendum, semetque defendendum citare, ac in sui demeritum, aliorum vero fidelium Subditorum Salutare Exemplum Jus, Justitiam administrare non gravetur. Perseverando – Ejusdem Inclytæ Tabulæ Regiæ Iudiciariæ – obsequentissimus Servus Magister Joannes Németh Causarum Regalium Director, & Sacræ Regni Coronæ Fiscalis. mp.

[A levél egyik üres oldalán:]
D. Fran. Kazinczy

¹⁰⁴ <Perillustris>, ac [[Javítás a törlés felett.]

[A levél külső oldalán a címzés és Aradi István megjegyzése egy piros viaszpecsét alatt, illetve mellett:]

Spectabili, ac¹⁰⁵ G[ene]roso Domino Francisco Kazinczy mihi observando.

Terminus pro 23. Februarj

1795.

[..] 17. Febr. 1795.

per Steph. Aradi.

Juratus ad Latus.

M[agistri] D[omini] Directoris

[A pecsét mellett a boríték szélén 90°-kal elforgatva Kazinczy megjegyzése:]

Titulus *Perillustris* in *Spectabilis* immutatus est Cancellaria Directorali – Id ipsum factum in Evocatorialibus Szulyóvszkianis. – Budæ, in carceribus, 20. Aug. 1795.

Fr. Kazinczy [mp.]

5950.

Kazinczy – Dobos Istvánnak

Buda, 1795. június 15.

Tiszteletes Prédikátor Úr!
bizodalmas nagy jó Uram!

Egynéhány napok alatt Felséges Uralkodónk parancsolatjából innen másuvá vitettünk. Mire nézve mind magam' képében, mind szerencsétlen rabtársaim nevekben, kérem az Urat, méltóztassék hólnap hozzám feljönni, és itt az isteni tiszteletnek azon részeit teljesíteni, mellyet szerencsétlen állapotunk kíván és enged. – A szekeresnek, a' ki az Urat hozzám felhozándja, bérét kifizetem. – Ajánlom magamat becses hajlandóságába 's maradok igaz tisztelettel

Tisztel. Prédikátor Úr
az Úrnak

alázatos szolgája

Kazinczy Ferenc.

Budán, a Várban a Bécsi kapunál lévő kaszárnyában 1795. jún. 15.

¹⁰⁵ <Perillustri>, ac [Javítás a törlés felett.]

5951.

Verseggy Ferenc – Kazinczynak
Buda, 1795. augusztus 10.

Kedvesem!

Röviden köszönöm ereklyédet;¹⁰⁶ tisztelem és szeretem örökké szívedet. Vedd kevés részecskéjét *Énőmmek* viszontag jó szívvel. Ha szenvedésemnek¹⁰⁷ egyéb haszna nem volna annál, hogy szíveink szorosabban öszvekapcsoltattak, dűcsökédnek vele, a helyett, hogy alatta senyvedgyek. Élly,¹⁰⁸ ha szeréncsésen nem lehet, legalább olly állhatatos vídámsággal, minéművel a Nap¹⁰⁹ az alatta csattogó szélvészék fölött szokott úttyait¹¹⁰ járja. En választhatatlanúl vagyok – igaz szívű Versegid.

Budán, augusztus 10-dikén 1795. Két órával az előtt, hogy elvitettetett.

Kazinczy Ferencz ms.

5952.

Bossányi Zsuzsanna – Kazinczynak
Alsóregmec, 1800. február 27.

Kedves Fiam édes Ferenczem

(vettem Kuffsteinban, Májusnak 22dik 1800.)

Én és a Testvéreid mindnyájan élünk, ugy András és Péter Bátyád.

Küldök 21. Butela Bort és 2 Butela eczetet.

Az Isten legyen veled Kedves gyermekem, szánjon meg mindnyájunkat. Signatur A.
Regmecz 27 febr. 1800.

Kesergő és szerető édes anyád

Árva Bossányi Susánna.

Hat zsebbevalót is visznek.

P. S. a költséget magadtól a mennyibe megengedik ne kiméld édesem, egésséged' megtarthatása végett.

Budai és Brünni fogságunknak legalább az az öröme volt, hogy, ámbár el valánk tiltva a levélvételtől s írástól, a miéinknek életek felől az által tudhattunk valamit, hogy néha tőlök pénzt, Tokaji bort s ruhabelit kaptunk. De már tizenegyedik holnapját töl-

¹⁰⁶ ereklyédet; [Az ékezet lehúзва és javítva.]

¹⁰⁷ szenved<é>semnek [Javítás a lap szélén.]

¹⁰⁸ Élly; [Átírás.]

¹⁰⁹ nap [Átírás.]

¹¹⁰ útjait [Javítás a törlés felett.]

töttük Kufsteini fogságunknak, s még sem ismerénk ezt a vígasztalást. Könnyű képzelni, hogy az a szerencsétlen, a ki ezen az egy fonalon függ az élőkkal, mint viseli ezt a kínos elhagyatást. Elébe terjesztettem a kapitánynak, Cservenka úrnak, kinek vigyázatjától függénk, hogy engedelmeünk lévén arra, hogy pénzünket költsük, s az már vége felé közelítvén, szükség hogy szükségünket az oda-haza valóinkkal tudathassuk; azért vagy az Udvari Hadi Tanácsnak tégyen iránta jelentést, vagy írjon Liedemann Pesti kereskedőnek. Hosszas kérelmeim után végre Kapitány Cservenka reá állott kérésemre, s egy levelet tetetett-fel velem Martiusnak 10-kén a Kufstein városka Bírójának nevében Liedemannhoz, hogy ő a mi Rokonainknak adna hírt. Liedemann vette a levelet, s tudósította az Anyámat. Az Anyám csak ezen levélből tudta-meg, hogy Brünnből, tavaly Juniusnak 21dikén, hová vittek, s azonnal útnak indított pénzt is, s egy Verslag tokajit is, hat-e vagy tizenkét fejér zsebbelivel.

Májusnak 22-kén 1800-ban, estveli 7 óra tájban, nyílik a belső ajtóm kis fiókja, s Fő Profósz Grimmel beadja a vacsorámat. Ezzel, a fiókot nyitva hagyván, megfordúl, s azon közel két ölnyi diameterű oszlophoz megyen, mely a kerek formájú torony fedelét tartotta, s az asztalról felvesz egy Contó formára öszve hajtott papirosat, a másik kezébe pedig egy oly pakétocskát, mint midőn a könyvkötő egy in 8vo munkát már össze-hajtogatott ugyan, de még együvé nem varrta az árkusait. Hálá Istennek! kiálték; végre tehát elérkezett! Azt hittem, hogy Grimmel Bährensnek a Klassikus Írók felől írt munkáját hozza, melyet még Septemberben kértem a Kapitánytól. Mohon kaptam a könyv után: de Grimmel nem adta. Zu erst bitte dies da zu besehen, monda fagyos Höflichkeit. Azt vélvén, hogy a papiros, melyet nyújt, a Könyváros' Contója, ismét a könyv után nyúltam. Geben Sie mir nur das Buch, mondám; das Conto schenke ich Ihnen. – Nein! Nein! Besehen Sie zuerst dieses. Hogy annál hamarább szabaduljak tőle, elvettem a papirost, hogy úgy tegyek mintha a Contót megolvastam volna, jól tudván a tapasztalásból, hogy annak bemutatása csak arra való, hogy szép szerrel nyírhessenek; de fel sem bontottam, hanem csak félig megnyílván akartam megpillantani. De mint lettem oda, midőn Könyvárosi Contó helyett az Anyám írását láttam-meg! Egyszerre rogytam térdre, az égfelé emeltem-fel a levelet mint a misemondó az ostyát, s örvendvén hogy életben tudom az anyámat, bögttem, nem sírtam. A Profósz megilletve nézte a scénát, s sokára megszóllalt. Én felköltem, szóllani akartam, de a gyermeki hűség elragadott másodszor is, s a nélkül hogy tudnám mit csinálók, az ágyamra dőltem öszve kolcsolt kezekkel, s úgy bögttem, ordítottam, sírtam ismét. – Was machen Sie denn? die Gnädige Frau ihre Mutter, lebt ja; das ist ja ihre Schrift; wir haben sie lesen lassen; beruhigen Sie sich. – Szegény ember, ő nem képzelhette el hogy ez a véletlen meglátása az anyám' írásának, micsoda elragadtatást szűlhet. – Örökké fogok ezen óramról emlékezni; fogságomnak legnevezetesebb scénáji közzé tartozik az.

A Tokaj isteni itala a Cerberust is megszelidítheti. Talán Cservenka is megszelidült volna tőle. De a Kufsteini Cerberus vadabb természetű mint a Rhadamanthus' Cservenkája.

A Contónak gondolt írás az Anyám' levele volt; a könyvnek nézett pakétecske a hat zsebkendő.

5953.

Kazinczy – Ismeretlennek
Alsóregmec, 1801. október 20. [?]

Tavalyi levelem olta, nem csinálsz ugyan maródit a' Marót nevéből etc. etc. etc. de még sok elhagyni való volna, csinálni való pedig még több. Hijába mondod, hogy kéntelen vagy így írni etc. etc. hazudni soha nem kéntelen a' jó ember.

Kérlek, Uram, szánj egy órácskát annak megfontolására, hogy az ember az Igazságnak, Virtusnak, Emberiségnek, Hazának mivel tartozik? Vagy mivel ezek az érzések akart elmélkedés nélkül is előrohannak, kérlek, ne fojtsd-el mindég a' lelkiisméret szavát, 's ne vedd csekélységnek, mind a' most élők, mind a' későbbben élendők által becsületes embernek tartattatni.

Neptunum procul e terra spectare furem!!!
Regmecz, Octob. 20d. 1801.

F. K.

5954.

Kazinczy – Ismeretlennek
Alsóregmec, 1801. november 29.

Édes barátom!

Ezt a' választ gyászos leveledre ugy készítettem, hogy ha méltónak tartod, familiád Archivumába bé teheted: mert én részemről gyászos leveledet az enyémbe bétettem. Az illy dolgoknak idővel nagy becse lessz, ha most nincs is; mert nagy hibánk, hogy nem gondolunk azzal a' mi előttünk forog. – Akár teszed, akár nem, hidd el, hogy a' szegény Urat mind az anyám, mind én magam felette kesergem, és igen sajnálom hogy szabadulásom olta nem láthatám. Köszönöm a' szállásadást a' szekérnek, 's barátságodba ajánlva maradok

Regmecz 29 Novbr. 1801.

tisztelőd, barátod
K. F.

5955.

**Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának [?]
Érsemlyén, 1802. szeptember 25.**

Gnädige Frau,
verehrungswürdigste theuerste Freundin,

Ihren Brief an Frau von Okolicsányi habe ich ihr, dieser meiner sehr schätzbaren Nachbarin, vor drey Tagen überreicht, und ich hoffe, die Post, die diesen meinen Brief Ihnen bringt, wird Ihnen auch die Antwort auf den kleinen grünlichen Brief, den ich seit dem ersten Septbr. täglich in Händen hatte, überbringen. Frau von O... befindet sich, mit ihrem schönen Gemahl und ihren drey Kindern vollkommen wohl. Ich sah ihr an, wie wohl es ihr that jemanden bey sich zu sehn, an dem kürzlich noch die Blicke ihrer geliebten Mutter und Geschwister ruheten. –

Nicht so glücklich, wie hier, war ich mit dem Briefe und dem kleinen Pack an Frau von Keczer in Bogdány. Als ich mich auf dem Wege nach Kaschau befand, wollte ich von Berető links fahren; den Weg hatte ich nach Lapis-Patak so oft gemacht: – und jetzt war an dem tiefen Graben zwischen Berető und Bogdány die Brücke¹¹¹ abgetragen, und ich hätte eine Stunde weit bis Somos zurückfahren müssen, um so nach Bogdány zu kommen. So blieb mir, bey meiner Eile, nichts übrig, als den Brief und den kleinen Pack meiner Freundin, der Frau von Újházy, geborene Polyxéne Radvánszky, zu lassen; Sie versprach mir, dafür zu sorgen, daß alles unversehrt in die Hände Ihrer vortrefflichen Schwester kommen möge. Und da ich mich, Gnädige Frau, diesetwegen bey¹¹² Ihnen entschuldige, so bitte ich Sie zugleich meine Fürbitterin bey Frau von K... werden zu wollen. Hätte ich weilen können, so würde ich den Umweg mit tausend Freuden gemacht haben.

Ich bitte Sie, Gnädige Frau, mich in das unschätzbare Angedenken aller Ihrer Angehörigen empfehlen zu wollen; es war mir hohe Freude, die Bekanntschaft des Hauses, in welches Sie als Braut kamen, gemacht zu haben, und so zu wissen, daß das so hochgeschätzte liebenswürdige Mädchen die Gattin eines sehr liebenswürdigen jungen Manes¹¹³ geworden ist, und selige Tage lebt. – Ich bin mit jedem Gefühl der innigsten Hochachtung und Freundschaft

Ihr

Unterthänigster
Kazinczy Ferencz

Ér-Semjén, den 25. 7br.
1802.

¹¹¹ [Egyedi szóalak a „Brücke” helyett.]

¹¹² diesetwegen <entschuldige> bey

¹¹³ [Egyedi szóalak a „Mannes” helyett.]

5956.

Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet
Érsemlyén, 1802. ősz [?]

à Madame de Douairiere de Tőke, née de Bosnyák.

Gnädige Frau, In dem Briefe einer gemeinschaftlichen Freundin wird es mir erlaubt seyn, Ihnen zu sagen, daß das Glück, Sie nach so vielen Jahren wieder zu sehen, Sie in dem Kreise Ihrer kleinen Familie zu erblicken, und zu fühlen, daß ein Raum von zehn Jahren Ihre Freundschaft für mich nicht erkalten ließ, für mich Reize von unschätzbaren Werthe hat. Ich sah Sie, Gnädige Frau, ich sah die Gegend der Carpathen, so manchen braven guten Mann, ich sah Gegenden, wilde bergichte¹¹⁴ Hügel von Sáros, und eine vortreffliche¹¹⁵ leidende junge Halbwitwe zwischen diesen wilden Hügeln, – ich sah zwischen eben diesen Sároser Gegenden eine andre¹¹⁶ sehr vortreffliche,¹¹⁷ ganz glückliche Dame – und all die Bilder, die ich dort sah, tanzen vor meiner Fantasie wie die Bilder eines Frühlingstraumes hin. – O die Welt hat wirkliche Freuden, die uns Ersatz für jedes Ungemach des Lebens sind; diese meine Reise, Ihr neuerer Umgang, Gnädige Frau, würden mich bekehrt haben, wenn ich diesen selig machenden Glauben nicht schon gehabt hätte.

Leben Sie wohl, Gnädige Frau! Vergessen¹¹⁸ Sie nicht, daß einer meiner dringendsten Angelegenheiten ist, meinem Almásy zu sagen, daß ich ihn herzlich liebe, und wenn er das *wirklich wäre* was er so manchen zu seyn *scheint*. Leben Sie nochmahl wohl! –

5957.

Kazinczy – Budai Ézsaiásnak
Érsemlyén, 1802. szeptember 28.

Prof. Budai Esaiás Urhoz.

Ér-Semjén 28d. Septbr.
1802.

Későn jövök megtenni köszönetemet a' nékem¹¹⁹ adott könyvért. Az az¹²⁰ út, a' mellyet Augustusban tettem a' Carpáth' vidékeire, sok időmet elvonta; és elébb meg akarám olvasni a' könyvet. Azonban késő köszönetem szint olly szíves, mintha mind-

¹¹⁴ [Egyedi szóalak a „bergicht” helyett.]

¹¹⁵ [Egyedi szóalak a „vortreffliche” helyett.]

¹¹⁶ [Egyedi szóalak az „andere” helyett.]

¹¹⁷ [Egyedi szóalak a „vortreffliche” helyett.]

¹¹⁸ [/ergessen [Átírás.]

¹¹⁹ a' <meg-> nékem

¹²⁰ Azaz [Vonallal elválasztva.]

járt az ajándék' vétekor tettem volna. Ha egy részről sajnálom, hogy az Úr Prof. Uram a' munka' sok példányainak kiosztogatása által magának költséget okoz: más részről büszkélkedem abban, hogy ajándéka által erántam barátságos indulatot bizonyít.

Én ezt a' munkát a' maga nemében szint olly jónak lelem, mint az Eschenburgét; a' Debreczeni 's Pataki tanulókra¹²¹ nézve pedig, kik az efféle segéd nélkül igen is szűkölködtek, jobbnak amannál. Bár csak az a' plán, a' melyet az Úr Prof. Uram maga elibe rajzolt, midőn a' munkához foga, megengedte volna, hogy minden Irót olly bőven adhasson elő, mint Cicerót, Lukrétzet, Plautust, Xenofont, és más első karúakat, kik ismeretlen' maradnak az iskolákban! De úgy sok kötetre fogott volna kiterjedni a' munka; melyet illő volt nem cselekedni.

A' Magyarság folyó és tiszta. Didacticus munkákban, legalább egy illy neműben, úgy sincs helye, hogy kényesen írjunk. De az orthografia nem mindenütt igazi. – A' *hallgatni*-t péld.ok. csalhatatlanul két *ll*-el kell írunk, és a' *positio*, a' mely a' szóban esik, nem teszi szükségtelemné az itt kimaradt egyik *l*-t.¹²² – Engedjen meg az Ur Prof. Uram hogy ezt itt megjegyezni bátorkodtam.

Maradok hív tisztelettel. –

5958.

Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak

Bécs, 1803. március 19.

Wien, den 19ten Marty 803.

So schmeichelhaft Ihr gütiges Zutrauen in meiner Fähigkeit mir ist: so leid thut es mir Ihren Auftrag nicht befolgen zu können. Schon in dem Fall ist es sehr schwer, auch von einer Person die man auf das genaueste kánnte, ein Portrait blos aus dem Gedächtniß zu machen; indem jene harmonische übereinstimmung der Züge, die Wirkung von Schatten und Licht auf die Formen, die ruhige Gegenwart der vorzustellenden Person nothwendig machen, wenn es nicht ein ganz gewöhnliches Portrait werden sollte. Um so mehr halte ich es nicht für möglich von einer dem Künstler ganz unbekannten Person ein Portrait zu machen, denn diese Individualität der Züge so wie die Nüancierung und Haltung des ganzen läßt sich nicht beschreiben, daß muß gesehen werden; Wäre es auch daß die Gesichts theile auf daß genaueste beschrieben, und der Character des darzustellenden so bestimmt als möglich angegeben wären: so ist daß Bild welches sich die Phantasie davon schafft in Rücksicht auf bestimmte Ähnlichkeit, immer willkührlich und schwankend.

Und mit einem bloß hübsch gezeichneten Kopf der ohne meine Schuld dem nächst besten, ähnlicher sein könnte, als Ihrem Freund, würde Ihnen gewiß nicht gedient sein.

Ich habe die Ehre zu sein

Mein Herr Ihr

ganz ergebner Diener

G. V. Kininger m. p.

¹²¹ *tanulóknak* [Átírás.]

¹²² *eggyik* <ll-t> l-t.

[A levélborító címzése azonos kéztől:]

de Vienne à Monsieur
Monsieur François de *Kazinczy*
Assesseur de la Table de Justice du
Comité de Bihar.

p^r Bude à
– Debreczin *Er Semjén*
 au Comté de Bihar

5959.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1803. március 29.

Tekintetes Úr!

Különös szerentsemnek tartom hogy engemet betses levelével meg tisztelni méltoztatott. A' committalt dolgok erant mind Binznél mind Marchettinél értekeztem. Amannál sem Lippert Daktyliothekája, sem Jani Secundi Hagiensis verseinek kívánt ki adása nem találtattak – Schaumburg Könyvárosnál sem, mindazáltal ez arra kötelezte magát, hogy Lippert Daktyliothekáját az Aprilisi Lipszai vásár alkalmatosságával még szerezheti, mellynek mint egy 9. forint leszen az árja.

Marchetti-nél sem talaltatnak a' kívánt dolgok mind meg: ő mindazáltal 24 nap el forgása alatt azokat is meg fogja szerezni, mellyek most nálla nem találtatnak. Ezen meg határozott idő el telése után hozzá ismét el megyek, és a' Tek. Ur rendelése szerént, a' committalt dolgokat meg szerezvén, a' leg bizonyosabb alkalmatossággal Debrecenbe leküldöm.

Az Anglia és Frantzia Országok közt leendő háboruság tsak nem el-kerülhetetlen, mellynek a' Máltai sziget ki nem adása a' leg főbb oka. Az Anglusok a' Frantzia Országi és Hollandiai kikötő helyekben tett tengeri készületeket teszik fő okúl, holott azoknak az Ámerikai expeditio a' czéllyok. – Előre is lehetett azt gondolni, hogy a' békesseg sok ideig állandó Angliai részeről nem lehet.

Betses favoriba ajánlott, illendő tisztelettel vagyok

A' Tekintetes Úrnak

Bécsben 29^a Martii 1803

mindenkori tisztelő szolgálja

Decsy Sámuel mpr.

[Vélhetően Kazinczy írásával alatta: „Doctor Decsy Sámuel.”]

5960.

Kovachich Márton György – Kazinczynak
 Buda, 1803. május 19.

Nota

Pro Spectabili Domino Kazinczy Viennæ.

1. Si venerit ad Exc[ellentissimum] D[ominum] Comitem Joan[nes] Nep[omuc] Eszterházy, et iste mihi per eum voluerit mittere a me petita, et mihi promissa Manuscripta, Eadem velit Secum Budam mihi referre.

2. Si convenerit cum D[omino] Spectabili Engel Concipista Transylvanico-Aulico Censore &c. et iste mihi remittere voluerit Scriptorum Rer[um] Hung[aricorum] Germanica lingua Tomos duos, Item Memoriale de adornanda Collectione Decretorum Comitialium &c. velit hæc quoque secum mihi Budam referre, et simul huic Domino et Amico dicere, quod *Codex Juris Tavernicalis Statutarii Communis* a me editus cum fine Maji paratus futurus et eidem submittendus sit. Ceterum saluto pretiosissimum Amicum Godefridum Keler. Celerim Budæ 19. Maji 1803.

M. G. Kovachich [mpr.]

[Kazinczy feljegyzése:]

Manus viri optimi et de rebus patriae meae plurimum meriti Martini Georgii KOVACHICH, cui utinam TRES ANIMAS!!!

Franc. Kazinczy.

Széphalom, die 20. Aug. 1814.

5961.

Kazinczy – Széchényi Ferencnek [?]
 h. n., 1803 [?]

Kegyelmes Uram,

Excellentiad az¹²³ a' mi Könyvgyűjtőink közt, a' mi a' Cosmopoliták közt a' Patriota.¹²⁴ Kevésbbé széles határt rajzolván Maga elibe annál bizonyosabban ér-el a' dicső célhoz melly után törekedik; és¹²⁵

Örvendek a' Hazának, melly ezt a' minden becs¹²⁶ felyűl múlt ajándékot vészi; örvendek Excellenciádnak is.

¹²³ áz [Az ékezet törölve.]

¹²⁴ a' <Hazafi> Patriota.

¹²⁵ [A kéziratban a mondat befejezetlen, kb. két és fél sor hely maradt üresen.]

¹²⁶ ezt a' <becs> minden <becs felett> becs^{et}

5962.
Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1804. január 13.

Bétsben Jan. 13-dikán 1804.

Nagy Érdemű Hazafi,
Barátom!

Ha ezen örömrésznek tsak néműnemű jeleit adhatná is levelem, mellyet a' Tekintetes Úr' ezen órában hozzám érkezett igen kedves levele szívemben gerjesztett, tökéletes bizonyossága lenne annak, hogy én a' Tekintetes Úrtól több levelet ennél, mellyet December utolsó napján hozzám útasítani méltóztatott, nem vehettem; külömben lehetetlen lett volna azt nekem feleletlenül hagyni. A' Hazám eránt való szeretet a' legterhebb munkának önként való hordozására is rávehetett, és az unalommal szorosan egysébkötöttetett fáradozást is édessé tette előttem: mi volna hát az, a' mit szerető Barátimért véghez nem vinnék; a' kiket Hazám után legjobban szeretek. -- De hát, mit nem tselekedne abban az édes örömmel meglepő órában, a' barátságban tökéletes gyönyörködést találó szív, a' mellyben bizonyossá tetetik a' felől, hogy őtet az, a' kit ő régtől fogva szíves örömmel tisztel, 's lélekből szeret, – barátjának fogadja. – Fogadja¹²⁷ el Nagy Érdemű Hazafi 's Kedves Barátom, ezen személyem eránt viseltető bizodalmaért háláadó szíves köszöneteimet, 's győződjön meg a' felől hogy én tökéletes szívvel igyekszem azt megérdemleni. A' most rám bízott Commissiókban pontig eljárók; 's mindenkor gyönyörködve fogok akár minémű dolgaiban Nagy Érdemű Barátom az Úrnak foglalatoskodni. – Most az idő megköti kezemet; félek hogy ezen levelem is itt ne maradjon a' postaról. Francon levelet soha sem bátorságos kivált nekem küldeni. Továbba van itt egy M– József nevű Expaulinus ehez sok leveleim tévedtek már; Ugyan azért a' ház számja és a' Leopoldstadt szükséges bélyege az én leveleimnek. Éppen a' múlt Postanap küldöttem le, pro revisione, az ide zárt képét Mgs Rhédey Lajos Úrnak. Még ennek igen sok hijja; nints fala etc. hanem a' kép jó e? – az originalhoz képest; erre szeretnék Nagy Érdemű Barátom az Úrtól egy két jegyzést nyerni. Kétszer metszette már ki Czetter. Az első metszésben nem találta jól; de az is igazítható. – Azzal az örvendező szívvel, mellyel veszedelmes nyavalyájából való szerentsés meggyógyulását olvasom a' Nagy Érdemű¹²⁸ Kedves Barátom az Úrnak; kívánom hogy a' mi Hazánkat kedvellő Jó Isten tartsa meg állandó egészségben sok esztendőig Hazánk javára; ki magamat szíves indulatiba ajánlván vagyok míg élek

Nagy Érdemű Kedves Barátomnak

tökéletes szívű barátja
Márton József.
mk.

¹²⁷ [./ogadja [Átírás.]

¹²⁸ a' *Tekin* Érdemű [Átírás.]

5963.

Úza Pál – Kazinczynak
 h. n., 1804. április 4.

Kedves Barátom

Hamburgi Ujság ide nem jár, hanem Magyar és Franczia Manheimi Ujságok, az utólsóbol kaptam 7 darabot: azt mondja Pechy Ur hogy a többi el hanyodott, rend nélkül pedig nem lenne melto olvasni. Ez¹²⁹ a hét darab az olta érkezett miolta én itten vagyok. Két hét mulva ezeket vissza kapván el küldi a következendőket. Mivel Ifju Csödör nintsen az Kantzát egy vén Csödör hagta meg, azért vigyázni kel reá hogy meddön ne maradjon. Magamat Barátságaban ajánlom die 4^a Aprilis 1804. Uza Pál mpr.

5964.

Kazinczy – Ismeretlennek
 h. n., 1804. június 11.

Nagy bizodalmú Drága Jó Uram,

Micskey Úr mondja, hogy az Úr a' Kövériano Dobsaianus Processusban sürgeti a' feleletet. Az Anyám disponálva vagyon az atyafiságos megegyezésre, 's én mint plenipotentiarius az Anyámnak declarálom itt az Úrnak, hogy, minekutánna ezt már Bátyám Kövér Úrnak szóval jelentettem is, részünkről mindenek meg vagynak téve, hogy alkudjunk is. Csak azt méltóztassék az Úr bevárni, hogy ezeránt Kövér és Dobsa Uraknak irjak, és vélek értekezzem, hogy az hol és mikor légyen? Azonban reménylem az Úr nemes lelkűségétől, hogy ezen atyafiságos öszveszerkezést hathatosan elő mozditani méltóztatik. Maradok hív tisztelettel

Az Úrnak
 11^a Jun. 1804.

alázatos szolgája
 Kazinczy Ferencz.

¹²⁹ ez [Emendálva.]

5965.
Johann Josef Neidl – Kazinczynak
Bécs, 1804. augusztus 1.

Wien den 1sten August 1804¹³⁰

Hochedelgebohrner
besonders Hochgehrtester Herr!

Ich habe die Ehre Euer Hochedelgebohrnen hiemit Probabdrücke von denen dreÿ Vigneten zu schücken, ich erwarte nun baldigen Bericht ob noch was zu verändern ist, ich werde es dan¹³¹ ohne Verzug machen, mir ist sehr leÿd, das ich Sie nicht eher vollenden konte,¹³² sehr dringende Arbeiten hielten mich davon ab; In Erwartung habe ich die Ehre mit größter Achtung zu seÿn

Euer Hochedelgebohren

bereiter leÿster
Johan Neidl m. p.
Kupferstecher

P. S. Den mir überschickten Brief habe ich H[errn]. Maillard richtig übergeben.¹³³

[A levél címzése, elmosódott vörös pecséttel:]
von Wien a Monsieur, Monsieur
Francois de Kazinczy
Assesseur de la Table de Justice du
Comte de Bihar

p Bude,
Debreczin,
à Er Semjén
au Comte de Bihar

¹³⁰ [A levéllap bal felső sarkában ismeretlen kéztől piros tintával: „I. N. 159. 424.”, alatta: „Johann Neidl”.]

¹³¹ [Bizonytalan olvasat: vagy „den” (határozott névelő), vagy dan[n]: (=’aztán’).]

¹³² [Egyedi írásalak a „konnte” helyett.]

¹³³ [A levéllap bal alsó sarkában ismeretlen kéztől: „Neidl Joh. Jos. / 1774–
[...] Bd. X. p. 180”.]

5966.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1805. július 19.

Nagyérdemű tudós Hazafi
 Tekintetes Uram!

A' múlt Aprilisben történetből esett refrigérium által olly veszedelmes rheumatismus érdeklette jobb kezemet, hogy hat hétnél tovább sem nem írhattam sem semmi hasznát annak nem vehettem, mellynek curája végett a' múlt Majus¹³⁴ 20-ik napján Nyitra Vármegyébe a' Pöstényi mineralis fürdőbe mentem, a' honnan tsak a' múlt hét közepén jöttem vissza ép kézzel 's meg újult erővel. Ezen távol lételem okozta, hogy a' Tekint. Ur küldött Tudósításának ki hirdetése ennyire haladott, most is pedig tsak az elsőnek adhattam helyt, mind azért, hogy a' Publicum kedve ellen van, a' midőn két három tudósítással foglallyuk el az újságok helyét, mind pedig azért, mivel udvari Agens Titt. Modrovich Ur az Aradi tudósításnak mai napon való bé iktatását szorossan sürgette. A' masikat és rövidebbet, ha élek, a' jövő kedden fogom bé iktatni.

A' Tek. Urnak azon baratságos ajánlást, mellyhez képest a' Magy. Kurirt, ottan ottan,¹³⁵ holmi tudos könyvek recensiojával gazdagítani szándékozik, nemtsak nagy készséggel el fogadom, sőt alázatosan kérem, hogy ezen ritka baratságot velem közleni ne terheltesen. – Az el maradt újság darabokkal udvarlok.

Tőbnire úri favoriba álhatatosan ajánlott, illendő tisztelettel maradok – Bécsben Julius 19-ikén 1805. eszt.

A' Tekintetes Urnak

mindenkori alázatos kész szolgája
 Decsy Sámuel mpr.

5967.

Kazinczy – Teleki Sámuelnek
Érsemlyén, 1805. július 21.

Gróf Teleki Sámuel Excellentiájához. Ér-Semlyén, 21. Jul. 1805.

Fő Méltóságú Gróf, Udv. Cancellarius és Fő-Ispán,
 Kegyelmes Uram!

Negyvenhatodik esztendejét élelem életemnek, – férj vagyok, 's egy holnap múlva talán már atya – 's még sincs elintézve sorsom. Mielta a' megszeliült végezések haza hoztak, hogy telhetetlennek, háládatlannak 's tiszteletlennek ne látszassam az anyám eránt, csendesesen tűrtem ugyan nyomorúságimat 's rövidségeimet, de majd szóval, majd írva, majd más által elébe tettem panaszimat, 's kértem, tenne olly karba, hogy valaha foghassak annak helyreállításához, a' mit hetedfél esztendei távollétem vélem

¹³⁴ a' <a'> Majus [Javítás a törlés felett.]

¹³⁵ [Sic!]

elmúlasztatott. Haszontalan volt minden panasz, minden kérés! nem csak nem teljesítette igasságos és eszes kívánságomat, de csak nem is felelt soha reá; az elmúlt hónapban pedig, látván, hogy a' dolgok megértek, és többé az eddig gyakorlott mód: semmit sem felelni kéréseimre, használni nem fog, olly conditioju punctumokat tett előmbé választásúl, mellyeket veszedelmem nélkül elfogadnom nem lehetett. 'S ezt olly anyatlansággal 's keménységgel cselekedte, hogy a' kiben a' becsület' érzése egészen ki nem holt, később bár melly nyomorúságot is szenvedni, mint így bánnatni magával. Egyenesen az efféle bántások 's a' kegyetlenségnek fő mértékéig ment keserítések cselekedték, hogy már egyszer életem is veszedelemben forgott, guttaütést szenvedvén miatta; és ettől az elmúlt hónapban ismét lehetett volna félnem, ha az igasságos ég megelőzve nem adott volna nékem elégtételt azon alacsony vadságokért, melyekkel ismét illete, és a' mellyeknek egy részét a' rész szerint tulajdon kezével írt, rész szerint más által leíratott, általam előmutatandó levelek bizonyítani fognak.

A' törvény ugyan engem eléggé védelmez az illetén bántások ellen; arra is mutatott pedig utat, hogy a' nem-szelíd anya' kezéből atyáimnak keresetekhez eljuthassak: de a' természet felriad az ellen, hogy a' fiú anyját törvény elébe idézze, és eltakarni való gyarlóságait idegen szemekkel láttassa. A' szelídebb módot keresvén mindenben, 's gondolkozásom még most is, noha minden reménységem elfogyott, arra vonszván, Excelentiádnak, mint a' legfőbb hatalom' Vármegyénkbeli Képviselőjének, védelméhez folyamodom, 's alázatosan esedezem, méltóztassék valakit, a' kit ezen dologra legalkalmasabbnak ítél, kiküldeni, a' ki mind az Anyámat mind engemet kihallgasson, és azt a' botránkoztató lépést, mellyre engem az Anyám kényszerít, a' megegyeztetés által megelőzze; egy úttal pedig engemet, akár lessz követsége sikeres, akár nem, atyáim kereseteknek használhatásába tégyen, vagy igazábban, meghagyjon, és az anyámat anyaiabb bánásokra bírja.

Maradok alázatos tisztelettel etc. Excnak

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

5968.

Péchy Imre – Kazinczynak
Álmosd, 1805. augusztus 7.

Kedves Eöcsém Uram!

Éppen Semiényben voltam tegnap, mikor meg érkezett az Eöcsém Uram lovaival a' kocsis, 's a Leveleit meg adta, elő hozodott nem sokára az Eöcsém Uram dolga, én pedig csak hamar meg mondtam a gondolkozásomat a Nénémnek, a szerént a mint Eöcsém Uramnak meg mondtam, t. i. hogy éppen nem hagyom helybe, hogy a Néném Eöcsém Uramnak bizonyos fekvő Jóságot ne adjon, hanem a mint Eöcsém Uram mondotta csak vetést szándékozik ki szakasztani, de el csudálkoztam mikor hallám, hogy Eöcsém Uramnak választás engedődött, a Jesztrebi portió, Mátyás

házi¹³⁶ szőlő és az Eöcsém Uram által el kezdett ház; vagy Semienyben lakó ház, két Urbarialis telek, és két gyalog szerez, minden fordulóra 50 köblös, kaszálló 's minden nemű egyéb beneficiumok között. Akár esztendőnként 1000 f. Ez akár melyik annyi, hogy Eöcsém Uram köszönettel tartozik acceptálni és akár mely uton kívánná Eöcsém Uram az Annyát szorítani többet nem kap. 'S még itt létében azt mondtam volna, ha így tudtam volna, gondolkozván, melyik lészen Eöcsém Uramnak legjobb. A Semienyi részt találom alkalmasabbnak, mert itt heverő marha, sertés juh beneficiuma is lészen, szőlője vagy Eöcsém Uramnak Kolyon, borral is speculalhat, ház ugyan még nincsen, de lehet hamar 4 vagy 5. szobából állott csináltatni akár a Bossányi János, akár a külső pusztá teleken. Egy szóval ilyen declaratioja után a Nénémnek, Eöcsém Uram nem hogy többet reménylhetne, akár per recensum, akár törvényesen, sőt bizonyosan kevesebbet, mert akkor csak Atyai rátájára szoríthatik. Hogy a Néném ezen declaratioját meg értettem, nem lehetett nem csodálkoznom azon is, hogy Eöcsém Uram a' Levelében annyira ment, hogy az Anyának oly formán ír, hogy készüljön a' gyalázatra. Ha a Néném annyi készségét nem mutatta volna is, 's Eöcsém Uram kéntelen lett volna recurrálni, vagy perlekedni, még se illik ezt írni az Anyának. Azért javasolom én Eöcsém Uramnak az előadása után, hogy ne is recurráljon, ne is perlekedjen, hanem a Fő Ispány G Teleki eő Excellentiájához folyamodjon, hogy ez által a világ elibe ne mennyen ez az illetlenség 's Eöcsém Uramat meg menthessem az izetlenkedéstől; de mikor Eöcsém Uram még maga meg írja az Anyának, hogy készüljön a' gyalázatra, maga keresi Eöcsém Uram, és minden Eöcsém Uramat fogja vádolni. Egy szóval Eöcsém Uramnak javát kívánom, akár mihez fogott, vegye vissza, acceptálja a tett Conditioiok közzül egyiket. Gondolja meg Eöcsém Uram, hogy akár in Via juris, akár in via recursus, a birái Eöcsém Uramnak, Apák lésznek, a kik magok gyermekeinek példát mutatni nem kívánnak. Tudom hogy haragudott a Septem Viratus Horváthnéra mikor az Atya ellen G. Schmideg ellen perlekedett az Nagy Anya Legatumát keresvén, mert én is biro voltam a 7Viratuson ebben a Perben. Eöcsém Uram is Atya lészen, gondolja meg, hogy ha ilyen történetben, a fia az Atyai ajánlását el nem fogadná, hogy esne. Ugy vettem észre a Néném beszédiből, hogy nevezetesen a Semienyihez, Anglus kertnek egy darab szántó földet kíván hozzá Eöcsém Uram. Ha Eöcsém Uramnak való volna is az Anglus kert, még se eshetne ez meg, mert ex Transactione az intravillanumot többé extendálni nem szabad. De több haszna is lészen ennek így, mint ha Anglus kertnek fordítodnék.

Ezeket Eöcsém Uramnak igaz atyafiságból, egyenes 's jó szívből kívántam meg írni, 's újra arra javasolom, fogadja el Eöcsém Uram a mit ígért a Néném. A M. Grofot az Asszony Hugom Asszonyomat tisztelem, Eöcsém Uramnak atyafi sziveségében ajánlott maradok

Kedves Eöcsém Uramnak
Álmosd 7a Aug. 1805.

igaz atyafiok
Péchy Imre.

¹³⁶ [Emendálva a [Kazinczy Ferencz Följegyzései] (in: KAZINCZY, Pályám 2009, 142.) alapján ebből: „N Bátás házi”.]

5969.

**Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek
Nagykázmér, 1805. augusztus 17.**

An Frau von Pfannschmid geb[oren]. von Günther.

Kázmér, den 17. Aug. 1805.¹³⁷

Gnädige Frau,
Hochverehrte, theure Freundin!

Daß ich Vater bin, das werden Sie bis nun aus meinem an Herrn von Koczok und unsre¹³⁸ verehrte Freundin die Major von Teoke gerichteten. Schreiben wissen. Ich flechte meine Freunde so gerne in das Mitgefühl, in den Mitgenuß meiner Freuden, und ich konnte meiner Iphigenie keinen köstlichere Segen geben als den, daß auch Sie von Guten wierdergeliebt werde; darum habe ich geeilt, sie Ihnen gleich bey ihrer Geburt zu praesentieren. – Seyen Sie, Gnädige Frau; ihr gut, und tritt ihr Vater eher seine Reise in das unbekannte Land an, als er es wünscht und besorgt, so erinnern Sie sich, daß Iphigénie sein Kind ist. –

Nun aber lassen Sie mich Ihnen eine Bitte vorlegen, und seyen Sie meine Fürsprecherin bey Ihren glücklichen Gatten, daß er meine Bitte gewähren möge. – Ich bin gesonnen die hinterlassene Gedichte meines Freundes Dayka, der zwischen den Jahren 1792 und 1796. Prof[essor]. der Ung[arischen]. Sprache zu Leutscheu gewesen ist, herauszugeben, und forderte in einem Blatt der Ung[arischen]. Zeitung vor ohngefahr¹³⁹ einem Monath seine Fr[eun]de auf, mir Gedichte und biographische Nachrichten von ihm mitzutheilen, daß die Auflage des Werkes wo möglich vollständig, und seiner Notiz, die ich den Gedichten veranlassen will, zuverlässig seyn. Ich habe das M[anu]s[krip]t, welches er 1794. zum Druck bestimmte, in H[an]den; ausser dieses habe ich zwey Päckchen von seinen Schriften, die nichts als Maculaturen sind, und wenig für meine Sache helfen, erhalten. Allem Anscheine nach habe ich all das, was mein Fr[eun]d je dichtete und schrieb schon in H[an]den aber an Nachrichten von seinem Leben bin ich arm. – Seine Paginen zeigen, daß er von Herr von Bárdosy geschätzt, geliebt, und mit manchen literarischen Aufträgen beehrt gewesen sey. Ob Herr von Bárdosy lebt, weiß ich nicht. Mir scheint, daß ich von seinem Tode gehört habe. Irre ich mich, so muß[te]¹⁴⁰ um Nachrichten über Dayka, jemand von denen,¹⁴¹ die mit ihm zugleich gedient und mit denen er in einem vertraulichen Umgang [be]standen¹⁴² ist, angesprochen werden, welche aber mir niemand besser, zuverlässiger, als Herr von Bárdosy reichen kann. – Und diesen darum anzusprechen, mir den Namen seiner Witwe zu berichten, mich

¹³⁷ [A megszólításra azonosítatlan kéztől ráírva: „1809”.]

¹³⁸ [Egyedi írásmód az „unsere” helyett.]

¹³⁹ [Egyedi írásmód az „umgefahr” helyett.]

¹⁴⁰ muß[te] <jemand> um [A „muß[te]” bizonytalan olvasat.]

¹⁴¹ Dayka, die [Beszűrás a sor felett.]

¹⁴² [Bizonytalan olvasat.]

belehren, ob sie nicht wieder geheurathet¹⁴³ wo sie lebt, und wie viele Kinder sie hat? – (die Namen und das Alter der Kinder müßten aufgezeichnet werden) – das ist das, warum ich, Gnädige Frau, Ihrer Gemahl dringendst bitte.

Entschuldigen Sie meine Freyheit, mein Zutrauen, und erhalten Sie mich in Ihrer Fr[erun]dschaft

Ihr

gehorsamster Diener
Franz Kazinczy.

5970. [804.]
Kazinczy – Péchy Imrének
Nagykázmér, 1805. augusztus 18.

Bátyám Péchy Imre Úrhoz Álmosdra. Kázmér 18. Aug. 1805.

Kedvesebb dolog mint az, hogy Uram Bátyámat Asszonyám maga húzta dolgaimnak elintézésébe, vagy legalább megítélésébe, engem nem érhetett. Bízom mind ügyemhez, mind UrBátyámhoz; 's tudom bizonyosan, hogy valamint mások egynehányan, kik papirosaimat látták, úgy UramBm is másképpen fog ítélni, ha mind kettőnket kihallgat.

Igen is UrBnak fel kellett azon akadni, hogy midőn Álmosdon, Júl 19d. dolgaimat előadtam, csak a' *vetést* említettem, nem csak egy szóval is a' 4. punctumból álló propositiót. De hadd producálom tehát az Asszonyám *irva adott tilalmát*, hogy erről senki semmit ne tudjon; még pedig fenyegetőzve adott tilalmát. Azonban erre azt lehet mondani, hogy UrBm méltó volt volna, hogy exceptióba tétessék, 's magam is bizatlankodással vádolnám magamat érte, ha lelkem isméréteinek azzal a' megnyugtató bizonyításával nem bírnék, hogy azt csak azért nem hoztam-elő, mert nem volt velem az Irás, és a' dolog hosszas előadást kíván, mellyhez akkor már nem vala idő, mert így is igen későn értünk haza, 's Bátyám Kövér Imre Urnak jelenléte 's beszéde elfogott. – Nekem ezen propositiókból annyira nincs okom titkot csinálni, hogy ellenben még panaszosan hozom majd elő UrBnak.

Az én sérelmeim két czikkelyből állanak: – 1) hogy haszontalan múlik az időm 's nincs mit kezdeni 2) hogy irtóztató ez a' mit szenvedtem és szenvedek. Mind a' két czikkelyen által kell esnünk.

UramB. azt veti szememre, hogy az Anyámnak azt írtam, hogy *készüljön a' gyalázatra*. Ez így mondvá fenyegetőzésképpen hangzik, 's az igen is tiszteletlen 's nem gyermek szájába illő szó. De én azt nem írtam. – Gyalázat – ez a' szó volt a' levélben: de nem volt fenyegetőzve (sőt kímélve volt, mert csak azt írtam, hogy kéntelen leszek Bárczay Ferencz szolgabíró által fogni dolgom elintézéséhez. Ő általa azért, mert ő barátja a' háznak, titokban fogja tartani: úgy hogy ha Asszonyám megelőzi a' bajt, az én igasságos és elmúlhatatlanul szükséges kívánságom teljesítése által, örök titokban maradhat.)

¹⁴³ [Egyedi írásmód az „geheiratet” helyett.]

Ha vétkes vagyok, ha tiszteletlenül viselem magam, dorgáljon-meg UrB. egész érdemem szerint. De ez csak akkor eshetik meg, midőn mind ketten ki leszünk hallgatva.

A' szántóföldeket Anglus kertre fordítani nekem éppen úgy jutott eszembe, mint az, hogy azokon a' földeken Gibraltárt építsek 's ott vonjam-el a' Mediterraneumot, vagy mint tavaly az jutott, hogy frajczímert vegyek-el. A' kik ollyakat követnek-el mint a' mik velem követtettek, kéntelenek illy vádakra fakadni.

UrBtynak utmutatását a' recursus dolgában a' legháládatosabb szívvel köszönöm. Horváthné Gr. Schmeidegg ellen nem hiszem, hogy paralellumba hozathassák velem. Ha az ő rugója bosszantás vagy fösvénység volt, méltán vont magára útalatot. Én *példából* tudom, mit veszthetek, ha tovább kell is vinnem a' dolgot.

Eleitől fogva van elrontva a' dolog. Jósi hogy maga uralkodhasson 's magát tele szívhasssa, minden gonoszságokat elkövetett. – Lehet e nekem azt rossz neven venni, hogy nem tetszett a' propositio, hogy ott gazdálkodjak, a hol nem lakom? – Lehet e azt rossz neven venni, hogy Keserűbe nem mentem, látván Dnek haragját 's mások előtt való vádjait, mintha attól én fosztottam volna meg. Egy eránt gyermekei vagyunk az atyánknak anyánknak, tractáltassunk eggyeránt.

Ő Nsga 's Sophie szívesen köszöni Uram Bátyámnak felőlök tett barátságos emlékeztetét 's dolgaimat ajánlják atyafiságába 's egyenességébe. A' Mélt. Grófnak elolvastam a' levelet 's nem tartom azt a' mit Asszonyám megbántásképpen veszen, hogy ő Nsága a' veje, leánya 's unokája dolgát barátságos bizodalommal hozván-elő Asszonyámnak, idegen dologba avatta volna magát, 's érette bántást érdemelne.

Maradok etc.

F. K.

5971.

Teleki Sámuel – Kazinczynak
Váradolaszi, 1806. január 18.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]

Telyes bizodalmú Nagy jó Úr,

Adssessor Uram!

Az Isteni Gondviselés meg adván már a' kívánt Békességet, bátorságba helyezettett minket Kedves Hazánknak, Polgári Alkotványunknak, és Vagyonunknak meg maradása iránt is, és ezért tartozó háládatosságunkat neveli annak meg gondolása Szívünkben, hogy a' múlt Háborúnak ideje alatt is meg őrzötte az Istennek irgalmassága, és jó Királyunknak Gondossága Hazánkat az Ellenségnek Pusztításától; és a' Háborúnak súlyos terheit, veszedelmeit csak távolról, kevés részben és mértékben érzettük, midőn Felséges Urunknak Német Országi Birodalmait és más Tartományait az Ellenség meg szállotta, által 's meg által járta, véghetetlen Requisitiókkal, Sattzolásokkal, minden Vagyonoktól, Eleségektől meg fosztotta, utolsó inségre, és szükségre juttatta.

Nem lehet pedig ezért tartozó háládatosságunkat semmivel inkább meg bizonyítani, mintha ezeknek az Ellenségtől ki pusztított Tartományoknak romlásokra érzékeny szívvel tekintünk, és ezeknek szomorú sorsokat, tehetségünk szerént való Segedelem által könnyeb-

bíttjük; melyre minket nem csak azon Tartományokhoz, mint Polgári Társaságunknak velünk egyesült részeihez¹⁴⁴ tartozó Kötelességünk, és Felséges Urunkhoz viseltető Hív-ségünk, hanem a' Keresztényi és Felebaráti Szeretet is ösztönöznék, és ugyan meg hívnak; Szívünkben adván azt az Indulatot: hogy másokkal azt cselekedjük, a' mit kívánunk hogy mások is velünk tselekedjenek.

Erre nagy indító ok az is; hogy Jó Királyunk, minekutánna nem csak a' Hadakozásra, és ennek folyásában Hazánknak védelmére, Tárházát ki üresíttette, hanem a' Békességnek meg szerzésére is nagy áldozatokat tett, el pusztult Tartományainak szükségeket, épségben maradt Tartományainak Segedelmek nélkül ki nem pótolhattya; mely szerint azok eránt való Atyai Gondoskodását, ezeknek jó szívűségekben helyhezsetti; Különös bizodalommal lévén a' Magyar Nemzetnek eleitől fogva meg tapasztalt Hívtségében, és Nemes indulattya-ban, hogy ennek minden Fő, Nemes, és Alsóbb rendű Tagjai, és egy szóval a' Magyar Ha-zának minden Lakosai, kiket az Isteni Gondviselés¹⁴⁵ a' Természetnek Javaival mások felett meg áldott, és az Uralkodó Felséges Háznak Védelme alatt mind eddig békességben meg tartott, tehetségek szerint nagyobb vagy kisebb mértékben szükséges Segedelmeket mind Gabonában, mind Marhában szolgáltatnak, önként való jó akarattyaok szerint vagy ingyen, vagy legalább oltsóbban mint a' mostani drágaságban szokták adni; meg határo-zandó időszakokban vagy mindjárt leendő fizetésért. A' Kiknek pedig a' mostani szűk időben Házi Szükségek felett adható Gabonájok, vagy Marhájok nem volna, azok kész pénzbeli Segedelmet nyújthatnak.

Minthogy pedig azon szűkölködő Tartományoknak mindennapi táplálásokra nézve szükséges minél hamarébb bizonyosképpen tudni a' Segedelemnek mivóltát és mennyisé-gét, kérem az Urat, Adsesor Uramat – – – hogy annak a' Segedelemnek, melyet jó szívű-sége és tehetsége szerint ezen jó végre adhat; mind mennyiségét, mind pedig minéműségét, és ki szolgáltatásának ideit, Helyit, és Conditioit, nékem idő haladék nélkül tudtomra adni ne terheltelessék, hogy ahoz képest a' szükséges Rendelések, azoknak által vételek eránt meg tétethessenek, és én is Relatiómat meg tehessem. Kívánnya ezt Felséges Urunk is tudni, az Adakozóknak Nevekkal együtt, hogy azoknak jó szívűségek, és Nemes indulattyaokra kegyelmes tekintettel lehessen.

A' ki egyéb eránt különös tekintettel vagyok
Az Urnak, Adsesor Uramnak,

köteles szolgálja
G Teleki Samuel.

Várad-Olasziban die 18-a
Januar. 1806.

¹⁴⁴ részeihez [Emendálva.]

¹⁴⁵ Gongviselés [Emendálva.]

[A levél első oldalának alján (az utolsó bekezdés előtt):]

Ads: Kazintzi Ferentz Urnak.

[A levél egy kettéhajtott nagyalakú folió, amelynek az utolsó, negyedik oldala a levél külzete, piros viaszpecséttel és címezéssel:]

NVaradino: a Supremo Comite I. Comitatus Bihariensis

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy I. Comitatus Bihariensis
Tabulae Judiciariae Adessori I. I. Domino mihi singulariter colendissimo

Er Semjén

Ex officio

[A lap hajtása miatt az előbbi sorokhoz képest 180°-kal elforgatva:]

Margita Bogyoszló Ottomány E.Tarcsa küldje

Sig. Terebes 31 Jan 1806.

Feo-SzBiró Frater Pal [mk.]

5972.

Kazinczy – Sárvári Pálnak

Érsemlyén, 1806. január 24.

Különös bízodalmú Drága Jó Uram,

Professor Úr!

Ez órában vala szerencsém venni az Úrnak Prof. Úrnak levelét a' kis ajándékkal, melyet, noha *Θεὸν ἀεχῆτι* énekel, szívesen köszönök. A' kis Poéta nincs repület nélkül: de kegyetlenül bán a' nyelvvel, 's húrjai mindég selyp hangot adnak. Soloecismusait pedig nem ejti *tudva és akarva*. De hagyjuk az Erdélyi kis Lantost! – Winkelmann-nak *Geschichte der Kunst* nevezetű munkája meg van könyveim között, 's vele szívesen szolgállok: most éppen Debreczenben vagyom, az én becses barátomnál, Nagy Gábor Úrnál. Méltóztassék az Úr Prof. Úr azt onnan elkéretni, és mikor nem lesz többé szükség reá, oda ismét vissza küldeni. Én magam is írni fogok éránta Nagy Gábor Úrnak, hogy a' kérőnek adja által. Örvendek, ha valamelly Ifjúnak fog lehetni hasznára. Winkelmann az volt a' Mesterségek' dolgában, a' mi Montesquieu a' Politikában, 's ennek homlok-lapjára is reá illik a': *prolem sine matre creatam*. Sulzernek *Theorie der Künste*¹⁴⁶ u. *schönen Wissenschaften*-jét négy kötetben Csokonainak ajándékoztam volt. Úgy tetszik, Temes várm. Fiscalis Szántó Úr beszéllé nálam tavaly Febrban, hogy a' Bthecába t: i: a' Collégiuméba, tétetett-bé. Kezdő nem lehet-el nála nélkül, kivált olly helytt, mint Debreczen, a' hol nincs senki, a' ki megmagyarázhassa, mi a' *Torso*, mi a' *Helldunkel* etc. etc.

¹⁴⁶ *schō* [Átírás.]

Mengsnek classicus munkáját kiadám kölcsön, 's elveszett. Azzal tehát nem szolgálhatok. Nagyon jó volna, ha a' Bibliotheca illy nemű könyveket is kezdene gyűjteni. Csokonainak Anacreoni dalai előtt egy *Anakreon* áll, melyet Erős Gábor metszett. Ez azt gyanítatja velem, hogy ott van *Sandrart*. Hogy *Montfaucon* van, noha csak megrövidítve, onnan tudom, mert most két esztendeje felhánytam benne¹⁴⁷ valamit. Azt is sokat kellene forgatni az Ifjaknak; csak hogy szemeket sem a' Montfaucon', sem a' Sandrart' rezeivel ne familiarisálják nagyon, mert azokon mind hibás formákat látnak.

Ajánlom magamat az Úrnak Prof. Úrnak baráti becses emlékezetébe, 's maradok egész tisztelettel

Az Úrnak Prof. Úrnak
 Ér-Semlyén 24d. Jan.
 1806.

alázatos szolgálja:
 Kazinczy Fer.

5973.

Úza Pál – Kazinczynak
 h. n., 1806. február 28.

Kedves Barátom Uram!

Se Papirosom a mire, se Materiam a miről se helyem a hol irjak. A Deres Kantzát említettem Péchy Urnak, de nem tserelhet, mert a két esztendő csikot mén lonak akarja hadni. Köszönöm a Könyvet, 's maradok

28^a Febr. 1806.

Ma három esztendeje
 hogy ki huztak az
 Munkátsi jukból.

hiv baráttya
 Uza Pál mpr.

5974.

Kultsár István – Kazinczynak
 Pest, 1806. május 1.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]
 Tekéntetes Ur!

ARRA intenek a' régi történetek, hogy Nemzetünk maga fenmaradásáról gondoskodjék. Ezt kezdtették tellyesíteni Országunk Követei, midőn az utolsó Gyűlésben a' Magyar Nyelv kiterjesztését eszközölték. E' Törvény a' Nemzet állandósága, és dicsősége fundamentomát újonnan megvetette.

¹⁴⁷ belőle [Átírás.]

Vallyon Hazafinak tarthatja-é az magát, ki ezen Törvény tellyesítésén nem iparkodik? A' nyelv Nemzeti létünket fentartja, a' szíveket egyesíti, a' tudományokat terjeszti, és ennek gyarapításán ne igyekezzünk? Nem a' vak erő, hanem az ész vezeti most az Országok szerentséjét; lehet-é tehát magunk, és törvényes Alkotmányunk önként való felszánása nélkül az ész kintseinek, a' Tudományoknak, bizonyos eszközét a' köz nyelvet nem művelni? Déli és Éjszaki nagy Nemzetek kapnak nyelvünkön; Bétsben Austria fő városában nyilván tanítatik; nem volna-é tehát Hazaárulás, ha mi itthon a' Magyar Nyelvnek tenyésztetésére szolgáló legkisebb alkalmatosságot is elmúlatnánk?

El nem felejtheti azt a' Magyar, hogy uralkodó Nemzet. Ezt nyelvének felemeltetésével mások előtt leginkább megbizonyíthatja. Azért nem kételkedhetiünk, hogy valaki Magyar-nak, valaki Koronának tagjának tartja magát, az a' nyelv elterjesztésén és gyarapításán tellyes erővel fog munkálkodni. Illy meggyőződés vett engem a' HAZAI TUDÓSÍTÁSOKNAK elintézésökre, mellynek kihirdetését azon alázatos kéresemmel bátorodom a' Tekéntetes Urnak elejébe terjeszteni, hogy most ezen szándékomat más Hazafiakkal is megismértetni; jövőndőre pedig minden figyelmetességet érdemlő történeteket vélem közölni méltóztassék.

Az előrefizetés Junius végéig vagy nálam, vagy a' Pósta Tiszteknél megeshetik. Ha pedig ezek legkisebb kifogással élnének, arra kérem az Érdemes Olvasókat, hogy akadályaikról engem tudósítani ne terheltesenek. Ki mély tisztelettel vagyok

a' Tekéntetes Urnak

Pesten 1-ső Májusban

1806.

alázatos szolgálja

KULTSÁR ISTVÁN.

az Ékesenszóllásnak néhai Tanítója.

[A borítéklapon az ép piros pecsét felett a címzés Kultsár kézírásával:]

Tekéntetes Úr

Kazinczi Ferencz Urnak.

par Debreczen

Ér-Semjén.

5975.

Puky László – Kazinczynak és családjának

Kassa, 1806. június 30.

Ajánlom Hivatalbéli Szolgálatomat az Uraknak és az Asszonyéknak!

Ki kérésére? Mi végre? Küldettem ki, ezen Tekintetes Nemes Abaúj Vármegye által, mellém veendő Tiszt-Társaimmal együtt, az Alsó Lapon le irtt, Ügyellő Levélnek¹⁴⁸ valóságos Másábul, által láthatyák. Ahozképest:

Hivatalos kötelesegemnek, meg akarván felelni, az abban le irtt Ügy¹⁴⁹ meg fontolására, és meg ítélsére, sőt Idő úgyhozván, végső el intézésére, rendeltem az Uraknak, és az Asszonyéknak ezen folyó 1806^{dik} Esztendőbe September Havának 16^{dik} és több kö-

¹⁴⁸ Lévélnék [Az ékezet törölve.]

¹⁴⁹ le irtt <Ügy> Ügy

vetkezendő Törvényes napjait,¹⁵⁰ megyebeli Szabad Királyi Kassa Városába, Elömbbe, és Tiszt-Társaim Elibe való meg jelenésre, Tövény napúl.

A' melly Napra és Hellyre,¹⁵¹ a' szokott Törvényes mód szerint, előmbbe való meg jelenésre, a' midőn idézném, maradtam Kassan Junius 30^{dikán} 1806^{dikba}

Az Uraknak és az Asszonyéknak

hivatalbéli szolgálja

Puký László Tekintetes Nemes Abbauj
Vármegye ord. ViceIspánya [mpr.]

Tekintetes Nemes Vármegye!

Megyebéli Alsó Regmétzi Hellységbe, és Határa kerületibe, belső és külső Javak, az azokban Birtokosok miatt, olly rendetlen karba vagynak, hogy azoknak belső Birtokomhoz képest, sem belső, sem külső köz Javainak, rendes és illendő Hasznát nem vehetem.

Mivel pedig az 1715^{dikbéli} 69^{dik} Törvény Tzikely, és más ide tartozó Törvények, azokat, a' Javakat, mellyek akár belső, akár külső Javak, közönségesen biratnak 's használtatnak, vagy a' közönséges Birtok 's Haszontúl, egy némely Birtokos által elvonatatnak, és külön Birtok 's haszony alá húzatattak, azoknak valóságos el választásával, és ki hasításával, azok közt, a' kik azoknak,¹⁵² köz Birtokába vagynak, vagy köz Birtokába voltak ugyan, de, magános Birtok alá húzás által, Birtokán kívül vagynak, a' belső Birtokához szabni és arányozni rendelnék.

Ahozképest, a' Tekintetes Nemes Vármegyéhez, alázatosan folyamodom, méltóztasson egyikét megyebéli Tekintetes VIspány Urak közül, a' véget ki küldeni, hogy a' meg nevezett Hellységbe, és Határa Kerületibe lévő Birtokos Urakat, bizonyos Törvény napra, magok és meléjek veendőik Elibe, a' felyebb meg irtt Dolog végett, a' szokott mód szerint idézhesse, és nékem az illetett, és más ide járúlható Törvények értelmekhez képest, Törvényt és Igazságot szolgáltatasson, Maradván A' Tekintetes Nemes Vrgyének alázatos szolgálja Pechujfalusi Pechy Sándor Tamas.

Tzim Irás

Tekintetes Nemes Abauj Vármegyére¹⁵³ nyujtandó Ügyellő Levele a' bent irtnak.

Ki küldés.

A' bent irtt könyörgő Félnék Esedezésére, az Ügyellő Levélbe foglalt Tárgy meg hányására, meg ítelésére, és Idő ugy hozván végre hajtására, Megyének egyik Vice Ispánya melléje veendő Tiszt-Társaival együtt, a' Törvény rendet, és ezen Nemes Megyének rendszabásait meg tartván ki küldetik 1806^{dik} Esztendőbe Júniusnak 28^{dik} Napján Kassán tartatott közönséges Gyűlésben ki adta Első Al-Jegyző Comáromi István m. pr.
olvasta azon VIspan.

¹⁵⁰ következendő napjait, [Beszúrás a sor felett.]

¹⁵¹ Hellyre és Napra, [A szavak sorrendje számozással javítva.]

¹⁵² azoknál, [Emendálva.]

¹⁵³ Vármegy[...]/ [Átírás.]

[A levéllap külső oldalán, egy viaszpecsét felett:]

Tekintetes Nemzetes K. Kazinczy Ferentz Úrnak, ezen Idéző Levelem Törvényesen adassék.

Másolat.

5976.

**Kazinczy – a Debreceni Református Kollégium tanácsának
Széphalom, 1806. július 28.**

Fő-Tiszteletű Consistórium!

Magyar dolgokat illető régi és ritka könyveimnek 's képeimnek gyűjteményét, melyet tavaly egy Bravariában vásárlott Antiquária Bibliotheca által gazdagítottam, mutatom-bé itt a' Fő Tisztel. Consistóriumnak, hogy azt, ha méltónak látja, a' Debreczeni Collégium számára megvehesse.

A' könyvek és képek Catalogusát elő nem mutathatom itten, minthogy az most Mélt. Consil. Vay József Úrnak kezében vagyon, ki a' legközelebb tartott Pataki examen alatt arra hatalmasítatt-fel, hogy erántok velem alkuba szálljon. De közlöttem volt azt még Januáriusban Prof. Buday Úrral; Tiszt. Sénior Fazekas 's Notárius Szántó Urak pedig a' könyveket és képeket látták nálam Ér-Semlyénben, 's bizonyágot tehetnek róla, hogy gyűjteményem olly kincs, melyet idegen kézre eresztteni helyre-hozhatatlan kár, sőt minthogy olly kezek közzé juthat, a' hol némelly darabjai örökösen el lesznek zárva, Haza ellen elkövetett véték volna. Vagyon Mappáim között három ollyan, a' mellyért Bavariai Ismerősömnek száz forintot ígértek, és nem adta. Megvagyon itt Pelbartus de Themeswar és Michael de Hungaria, még pedig nem *csak némelly* hanem *minden* munkájikkal, 's ez olly birtok, mellyel a' Széchényiana Bibliotheca sem dicsekedhetik. Megvan – és ez a' legfőbb dísz gyűjteményemnek – Leonardus Aretinus in vitam et mortem Attilae, regis Hungariae, egy kisdéd Códexe a' XVdik Száznak, minden hijánosság nélkül 's igen gondosan conserválva; 's erről Erdélyi Cancellárius Gróf Teleki Sámuel Excellja, 's Bibliothecáriusa, Ocsovszky Pál Ur, azt írják, hogy az nyomtatásban még sehol ki nem adatott, sőt ismételten még Kézírásban is. Azolta pedig hogy a' könyveket Tiszt. Fazekas és Szántó Urak látták, ismét egynehány száz darabokkal szaporítottam számokat, nevezetesen Bongarsiust, Schwandtnert és Bélnek 4-in-folio kötetekből álló Geographiájával is gazdagítottam a' Gyűjteményt.

Olly tudományos főeknek, mint a' kikhez itten szólok, nem szükség mondanom, hogy egy parányi, megszakadozott, elszennyesedett mappácska, de a' melly a' Rézmetsző Mesterség feltalálása idejében dolgoztatott, nagyobb becsű dolog, mint mind azok a' sok és igen szép mívű¹⁵⁴ mappák, mellyeket Karacs metszett, 's Görög Demeter Úr kiadott; – hogy egy Pelbartus de Themeswar és egy Michael de Hungaria, kit Deltophilusaink nagy részént nevekről is alig ismernek, illy complét számban mint itten találatnak, minthogy a' Nyomtató' Mesterségnek szinte bölcsőjéből (1497 táján)

¹⁵⁴ szép <mí.ű> mívű

jöttek-elő, nagyobb tekintetet érdemelnek, mint a' Római Irók Pármai kiadásai, mellyek szertelenül drágák ugyan, de csakugyan kaphatók; – hogy maga az a' kisdéd Kézírása a' Gothus betűkkel élő kornak, melly a' mint gyanítani szabad, egyedül jött által a' mi időnkre, többet ér mint egy egész nem éppen igen kicsiny Bibliothéca.

Olly formán kínálom-meg ezeknek megvételével a' Fő-Tisztel. Consistóriumot, mint a' Sibylla kínálta vala meg a' magáéival Tarquint; csak hogy én az enyémekeket, ha megvétetni nem fognak, el nem égetem. Láthatlanban kívánom tenni az alkut, mert a' dolgok' fekvése úgy kívánja. Nem mernék illy jelentést tenni ha nem érzésem, hogy cselekedetem megpirítani soha nem fog. – Az egész Gyűjtemény mintegy 1400 darab könyv, és 900nál több Mappa, rajzolat és portrait; 's az ára két ezer Rforint. 'S ebből alkuképpen el nem engedek semmit, félvén, hogy ha a' Collégium számára meg nem vétetik, 's idegen vevőt kell vele megkínálnom, híre menvén, hogy a' Fő-Tisztel. Consistórium valamivel kevesebb summán vásárolhatta volna meg, nehezebbé teszem az eladást. De fogadom, hogy ha a' Collégiumnak vétetik-meg a' Gyűjtemény, nevezetes summának oda-ajándékozása által bizonyítom-meg, hogy érzem kötelességeimet és azon szerencse' becsét, hogy Vallásunk' sorsosa vagyok.

Ide rekesztek valamit Leonardusomból, mellyet, az ő betűjit követgetvén, magam írtam-ki belőle. Ezek a' characterek mutatják, hogy az írás valóban régi; Tiszt. Fazekas és Szántó Urak pedig bizonyoságot tehetnek róla, hogy azt Apographonnak nem találták. – Egyéberánt én ezen Códexre nézve azt fognám kikötni, hogy valamíg egy deák nyelven irandó Præfatiómmal 's historiai 's critikai jegyzésekkel kiadandom, nálam hagyattassék; 's kész vagyok magamat, túl azon, hogy egyéb könyveimnek 's mappáimnak átaladásokkor ezt is előmutatnám, írva kötelezni, hogy azt az egész summa vinculum alatt a' maga épségében által fogom adni, mihelytt a' nyomtatás elkészül.

Ha a' Fő-Tisztel. Consistorium terhesnek tartaná a' 2000. Rforintot nékem mostan kifizetni, én Tisztával is megelégszem, csak hogy abban a' szokott interes, százától hat, stipuláltassék.

Jelentésemet azzal rekesztem-bé, a' mit Sáros-Pataki Professzor Szombathi Úrtól érttettem. – Fejérvári Károly Urnak Özvegye gazdag Gyűjteményével kínálta volt meg a' Pataki Collégiumot ötödfél ezer forinton. Patak azt meg nem vette. Kevéssel azután azt Jeszenicz Jankovich Miklós Ur vásárolta-meg, nem ötödfelen, hanem ötön. – Prof. Szombati Ur, a' ki a' legcompetensebb Bíró az effélékben, és a' ki, valamint Fő-Tisztel. Superintendens Őry Gábor 's Predik. Komjáty Ábrahám Urak is, látott valamit Gyűjteményemből, retteg,¹⁵⁵ hogy ez az új alkalmatosság is el fog szalasztatni.

Maradok hív tisztelettel

A' Fő-Tisztel. Consistóriumnak

Széphalom, Júl. 28d.

1806.

alázatos szolgálja:
Kazinczy Ferencz.

¹⁵⁵ Gyűjteményemből, <'s> retteg,

5977.

Kazinczy – Johann Jakob Rottnak
Széphalom, 1806. augusztus 29.

Széphalom, 29. den Aug.
1806.

Mein lieber Freund,

Ihren Brief ohne Datum erhielt ich mit der letzten Post: Sagen Sie in dem Kreise Ihrer Freunde auch mir herzlich willkommen. Doch wie finden Sie mich! Nieder-
geschlagen, tief gebeugt. – O mein lieber Rott, Sie, der Sie so sehr Vater zu werden
wünschen, Sie werden meinen Schlag ganz fühlen. Mein Kind, das gesundeste, das
schönste Kind, das zu sehen war, ist nicht mehr. Ihr Arzt ward ihr Mörder. Umsonst
stellte ihm mein Schwiegervater das Unglück, das er durch seine Cur nach sich ziehen
würde, vor: er blieb hartnäckig bey seinem Vorsatz, und hat sie getödtet. Sie entschlief
den 18. August. – –

Meine Vatergefühle haben mich mir wieder entrissen. Vergeben Sie, daß ich Ihnen
klagte. – Anfangs Septembr. bin ich zu Kaschau mit dem Sie betreffenden Gelde.
Erwarten Sie mich dort sicher, und leben Sie unterdessen wohl! –

Ihr

Sie liebender Freund
Fr. Kazinczy

5978.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátorajújhely, 1806. december 16.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Ur!

Az Ujhelyi Üvegest, a ki úgy-is mind ez ideig nállam se dolgozott, Uram Bátyámnak
utasítottam kemény dorgálás mellett; reménylem, hogy eddig ottan vagyok.

Többször szíves bárátságában¹⁵⁶ ajánlott, szokott tisztelettel maradtam

Drága Uram Bátyámnak

Ujhely Dec. 16^{kán}

1806.

engedelmes Szolgája
Lónyay Gábor.

¹⁵⁶ [Sic.]

[A levéllap alján Kazinczy feljegyzése:]

Gabriel Lónyay 1806. Vice Comes Comitatus Zempliniensis, nunc Comit. Ungváriensis Pro-Comes, vulgo: Officii Supremi Comitis Administrator; Camerarius Regius, et Ordinis S. Stephani Regis Hungariae Eques.

Franc. Kazinczy.

Széphalom die 20. Aug.
 1814.

[A levélborítón ismeretlen kézzel írt számozás: „3738”; alatta a címzés Lónyay kézírásával:]

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazinczi
 Kazinczy Ferentz Urnak Tekintetes Nemes
 Zemplin Vármegye Fő Tábla Bírójának
 hivatalossan ajánltatik.
 Az első Alispánytól

Regmeczen.

5979.

Kazinczy – Ismeretlennek
[h. n.], 1806 előtt [?]

Ezen Vitéz Úrnak szolló levelbe tégy egy 10. forintos bancot, és pecsételd-be. Azután Kassán vidd a' Postára egy szót sem mondván ott, hogy benne pénz van, 's nem a' 10 forintról, hanem csak a' levélről kérj Recepissét. – El nem vész a' pénz. Én így küldözöm a' küldeni valót.

5980.

Kazinczy – Csáky Emánuelnak
[h. n.], 1807. március 18.

Hochgeborner Graf, k[aiserlich] k[öniglich] Kämmerer,
 Erb und wirkender Ober-Gespann!¹⁵⁷

Mein Freund, Cserei Farkas, Bruder der Baroner Wesselényi und Schwiegersohn vom Grafen Gabriel Haller, Obergespann von dem Küküllőer Comitatus und Präses der Kön[iglichen]. Tafel in Siebenbürgen, hat mir den beygeschlossenen Brief mit dem Gesuche zugeschickt, daß ich ihn Ew. Hochgeborenn überreichen wolle. Ich vollziehe seinen Willen um so williger, je mehr es mich freuen darf, in¹⁵⁸ ihm Ihnen, mein Herr Graf Obergespann, einen Mann vorstellen zu können, dessen auszeichnende Talente,

¹⁵⁷ und <wirklicher> Ober-Gespann! [Javítás a törlés alatt.]

¹⁵⁸ mich freu[.] in [Átírás és sor fölé írt beszúrás.]

thätiger Patriotism und¹⁵⁹ Edelsinn ihm die Achtung seiner Mitbürger, unter denen er zweymahl schon zur Würde eines Obergesspanns vorgeschlagen ward, so wie seine viele, besonders naturhistorischen Kenntnisse¹⁶⁰ ihm die Achtung des Auslandes, welches ihn zum Mitgliede einiger gelehrten Gesellschaften aufgenommen, zugezogen hat. Er hat den schönen Stolz, sich an bessere Menschen anzuschließen, und ich glaube, dieser Brief wird ihm die Begierde eingegeben haben, Ew. Hochgeb[orenn]. seine Freude über Ihre Erhebung zu der schönsten Magistratur unsers Vaterlandes und seine Verehrung, die er für Ihre Tugenden und Talente¹⁶¹ hat, zu bezeigen.

Mein alter Freund, Herr Koczok, hat mir die Rede, die Ew. Hochgeborenn an den grossen Mann, Ihren Installator und die an die Stände gehalten haben, zugeschickt. Eben erhalte ich sie, diese Reden. Ich bin entzückt, hoch entzückt über den stylistischen, oratorischen, logischen und Staatsmännischen Werth¹⁶² dieser Reden, über die Eleganz und den schönen Schmelz Ihrer Diction, und die meisterhafte Structur des Ganzen. Aber – möchte ich Sie, mein Herr Graf Obergesspann, wieder fragen, ich¹⁶³ das zu Hotkócz Sie gefragt habe, – wer hat denn Sie so zu schreiben gelehrt, da Sie die Alten nie zu Ihrem besondern Studium¹⁶⁴ gemacht haben? und vergesse, daß Genie auch ohne Unterricht sich die Bahn bricht und der Regeln und Beyspiele leicht entbehrt. Ihre Provinz muß über einen solchen Proconsul stolz seyn; und sie ist es gewiß, wenn sie Ihrer, wie Sie dies in der Rede äussern, werth seyn soll. Ich wünschte, mein Herr Graf Obergesspann, daß diese zwey Reden als Anhang zu einen Blatte der Hazai Tudósítások gedruckt werden möchten, denn¹⁶⁵ sie sind werth auch von denen gekannt zu werden, die sie in den ausgetheilten Abdrücken nicht werden erhalten. Bey dem Allmächtigen! so wie es ein niederschlagender Gedanke ist, wenn uns mancher¹⁶⁶ düstere Kopf Achtung abzwingt, weil er von¹⁶⁷ einem alten verehrten Stamme entsprossen ist, so schön ist es hinwieder zu sehn, daß die¹⁶⁸ Manen der Szabolche durch *solche* Abkömmlinge verherrlicht werden. Sie¹⁶⁹ haben Ihre Bahn glänzend betreten. Sie werden sich nicht umwölken lassen, und die Zeit wird beweisen, daß Sie in Ihrer Sella Curulis eben¹⁷⁰ der weise Steuermann, unpartheyischer Richter und unerschütterlicher Patriot sind,¹⁷¹ als Sie dies in Ihrem Privatleben und bey dem Antritte der erlauchten Magistratur durch Ihre Herzhinwegreissende Rede von sich haben hoffen lassen.

¹⁵⁹ Patriotism<us> und

¹⁶⁰ seine naturhisto[...]/ Kenntnisse [Beszúrás a sor felett; átirás.]

¹⁶¹ Ihre <glänzenden> Talente [Javítás a törlés alatt.]

¹⁶² und <patriotischen,> Werth [Javítás a törlés felett.]

¹⁶³ fragen, <wie> ich

¹⁶⁴ Ihrem Studium [Beszúrás a sor felett.]

¹⁶⁵ möchten <so wie die Rede des Gr[afes] Sauer an den Erzherzog Bischoff von Weitzen gedruckt ward> denn

¹⁶⁶ wenn mancher [Beszúrás a sor felett.]

¹⁶⁷ weil <der elende Mensch> von [Az „er” a törlés fölött.]

¹⁶⁸ sehn, <wenn> die [A törlés fölött: „daß <man>”.]

¹⁶⁹ verherrlicht <sieht>. Sie [Javítás a törlés felett.]

¹⁷⁰ Sella Curulis <ein> eben

¹⁷¹ unerschütterlicher <Bürger und Unterthan> sind, [A törlés felett: „<Staatsmann>”, e törlött javítás felett a „Patriot”.]

Auch schreibt¹⁷² mir mein Freund, daß Sie mein Herr Graf Obergespann, ihm den Befehl ertheilt haben, mich dieses Jahr nach Hotkócz einzuladen, und daß Ihre Gräfin über meine Beschreibung von Hotkócz das Urtheil gefällt habe, sie wimmle von¹⁷³ französischen Ausdrücken, und könne also von den meisten derjenigen Leser, in deren Sprache sie verfaßt ist, nicht verstanden werden. Koczok ist ganz der Meinung der Gräfin. Ich fühle bey diesem Tadel nur das schöne Glück, daß meine Schrift die Aufmerksamkeit einer solchen Leserin auf sich gezogen habe, und¹⁷⁴ freue mich des lohnenden Fehlers. Die¹⁷⁵ Gräfin hat vollkommen recht, und es ist gewiß, daß es unartig war, Leser,¹⁷⁶ die der Sprache unkundig und in die Geheimnisse der hortensischen Kunst nicht eingeweiht sind, von einem Theile des schönen Genusses zu berauben. Die gerechte Rüge¹⁷⁷ ist um so drückender, da vieles zum Beispiel: Corps de logis durch a' fõ épület und bassin durch szökőkút etc. sehr leicht hätte ausgedrückt werden können. Mich wandelte Künstlerstolz an, vom Sachen der Kunst in der Sprache des Künstlers nicht in der der Uneingeweihten, zu sprechen. – Komme¹⁷⁸ ich nach Hotkócz und werden Sie, mein Herr Graf Obergespann, die übrigen Fehler dieses Aufsatzes mir aufhellen, seine Mängel mir ergänzen, mich¹⁷⁹ von der Weise, wie ich ihn seines G[e]g[en]standes würdiger machen kann, unterrichten wollen, so sollen alle diese Flecken abgewischt¹⁸⁰ werden, und die patriotische Gräfin die für die Reinheit unsrer Sprache so rühmlich eifert, wird durch meine soloecismen nicht mehr geärgert werden.¹⁸¹

Ich sehe dem¹⁸² bevorstehenden Landtage froh entgegen,¹⁸³ wo man in den bewunderten Redner bald auch den braven Staats Mann¹⁸⁴ bewundern wird. Aller Augen, die Ihre schöne Rede gehört, oder gelesen haben, werden auf Sie gerichtet seyn. Der Patriot

¹⁷² Auch <ladet mich> schreibt

¹⁷³ wimmle <zu sehr> von

¹⁷⁴ sich <habe zuziehen können,> und [A törlés feletti javításon belül is törlés: „<zu> gezogen habe,“.]

¹⁷⁵ des Fehlers <, der mir den Lohn gab welchen ich durch purismus nicht leicht würde verdient haben>. Die [A „lohnenden“ sor fölé írt beszúrás.]

¹⁷⁶ war, <...> Leser,

¹⁷⁷ berauben. <der fe> Die Rüge [Beszúrás a sor fölött.]

¹⁷⁸ können. – Komme [Beszúrás korrektúrajellel a lap alján.]

¹⁷⁹ aufhellen, mich [Beszúrás a sor fölött.]

¹⁸⁰ so soll <dieser Fehler mit all <<seinen>> den übrigen> abgewischt [A „-en alle diese Flecken“ törlés feletti javítás; a törlött „seinen“ felett szintén törölve a javítás: „den“.]

¹⁸¹ die Gräfin <wird dann <mit meiner Aussöhnung> durch <die> meine nur zu oft <gemachte> wiederkommende Anfälle wider den <meinen den Gegenstand meines tödtlichen Hasses, den> purismus, vor dem seine Knien niemand weniger als ich beugen will, nicht mehr geärgert. <werden>>. [A „patriotische“ sor fölé írt beszúrás. A „Gräfin“ utáni beszúrás az oldal tetején „lin. 2.“ jelzés után található; a beszúrás helyét korrektúrajel jelzi a „Gräfin“ szó után, mely a kéziratoldal 2. sorában van. A törlött részen belül sor fölé írt javítás: „meine“, „wiederkommende“, „den“.]

¹⁸² sehe <froh> dem

¹⁸³ Landtage entgegen, [Beszúrás a sor felett.]

¹⁸⁴ den <grossen> Mann [Javítás a törlés fölött.]

der¹⁸⁵ dort im wahren Glanze glänzt,¹⁸⁶ ist nicht weniger Held, als¹⁸⁷ der edle Krieger, der sein¹⁸⁸ Leben pro¹⁸⁹ focus et aris dem drohenden¹⁹⁰ Feinde muthig entgegenstellt.

Ich verharre mit der innigsten Ehrfurcht

Ew. Hochgeborene

Széphalom, den 18. März,

1807.

unterthänigster Diener

Kazinczy Ferencz.

5981.

Decsy Sámuel – Kazinczynak

Bécs, 1807. augusztus 11.

Tekintetes Ur,

Érdemem felett való Tekintetes Uram!

Hogy tett igiretemet a' múlt pénteken nem tellyesithettem, annak rész szerént akkori sok foglalatosságim, rész szerént az a' typographus volt az oka, a' kitül a' Tek. Ur parantsolatjához képest, a' ki adattatandó munkának ki nyomtatásáról értekeztem, és a' ki tsak tegnap küldötte hozzám az ide zárt jegyzést.

Ótsárolni felebarátomat nagy igasságtalanságnak tartom és a' Philosophica Politicaval is ellenkezik; de még is azt mondom, hogy Haykulnal¹⁹¹ gazabb emberhez nem lehetett volna a' Tek. Urat adressirozni. Ennél álhatatlanabb, fősvényebb, hazugabb és interesatusabb embert egész Bécsben sem lehetne találni Experto crede Ruperto.

Ez a' tsalárd ember Erdélyi Oláh két esztendőnél tovább járt utánam, hogy az Typographiában nyomtattassam a' Kurirt, végtére sok tsalfasága által el tsabitott; vele két esztendőre contractusra léptem, de két hólnapig sem tellyesítette azt bé, mingyárt száz meg száz kifogásokat keresett annak meg töresére, végtére a' midőn fősvény kivanságára nem állottam volna, minden törvényes fel mondás nélkül 17^a Januarii a' MScriptumomat vissza küldvén, egyszeribe meg szünt nékem dolgoztatni, most mar processuskodom vele, és mivel ebben az esztendőben 3. 4. száz Praenumeranssal is szaporodott Olvasóinknak száma, most örömet magához szeretne tsábitani.

A' Tek. Úr munkájából kevés fog lenni, ha nálla marad, azt is a' mit a' Tek. Urnak meg küldött ki nem nyomtattatta, most is úgy áll. Legjobb leszen ötet meg szorítani, és eleibe egy dilemmát tenni, ha mingyárt hozzá nem kezd, és úgy nem folytattya a' munkát, mint a' mint igitte, vétesse el tőlle a' Tek. Ur az által, a' ki által kezébe adatta. Azt is meg kell jegyezni, hogy Bécsben ő nálla drágabb typographus nintsen – kétség kívül azért húzza vonnya a' munkát, hogy többet igitjen néki a' Tekint. Ur.

¹⁸⁵ Der <habe> der [Javítás a törlés fölött.]

¹⁸⁶ dort glänzt, [Beszúrás a sor előtt, a lap bal oldalán.]

¹⁸⁷ nicht<s> <geringer> als [Javítás a törlés felett.]

¹⁸⁸ der sein [Beszúrások a sor alatt és fölött.]

¹⁸⁹ Leben <für das Wohl des Mutterlandes> pro

¹⁹⁰ dem <Einbrecher> drohenden

¹⁹¹ [Haykul nevéől a bekezdés végéig alá van húzva a szöveg piros ceruzával.]

Eő Felsége a' Tepliczi fürdőbe szándékozik, a' hová a' Drézdai Udvar is megyen, és a' mint a' szellő fúj, a' földön mennyegzőre fordul.

Tőbnire úri favoriba ajánlott, méltó tisztelettel vagyok Bécsben 11^a Augusti 1807.

A' Tekintetes Urnak

alázatos kész szolgája

Decsý Sámuel mpr.

5982.

Johann Blaschke – Kazinczynak

Bécs, 1807. szeptember 11.

Wien den 11ten September

1807

Herrn von Kazinczy

Ich muß diesmal über mein langes schweigen um Vergebung bitten obwohl nicht ich ursache binn sondern so lange keinn anständiges Papier bekommen konte nun habe ich aber ein sauberes gefunden und melde es also gleich daß Buch zu 3 f. 30 x wo von ein Bogen Acht Abtrücke giebt Sie können also leicht berechnen wie viel Sie zu 1200 Abtrike brauchen das¹⁹² Trucken kostet das 100 3 f. 30 x die übrigen 3 Platten aber sind noch nicht ganz vollendet weil ich zu viel mit arbeit überheüft bin und die Kupfer zu die Taschenbücher sehr presant sind solten Sie aber Tringend brauchen so können sie längstens in 14 Tagen fertig seyn bitte also um ein paar Zeillen darüber bitte auch gleich bei der gelegenheit mir daß Geld anweisen zu lassen für Papier und Truckerlohn damit Sie nicht aufgehalten werden.

Derr Ergebenster

Johann Blaschke m. p.

Kupferstecher

5983.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának

Széphalom, 1807. október 19.

Széphalom, 19. Octob. 1807

Édes Asszonyám!

Nagy szerencsétlenségem az nékem, hogy minden szóm a' mellyet gazdaságbeli dolgokban teszek, Asszonyámnak neheztesítését vonja reám. Ezt látván, hallgatok: de mindőn a' fenn forgókat Asszonyám maga mozdította-meg, lehetetlen volt bizodalmat nem mutatnom, s magamat nem mentenem. Én nem hittem, hogy Asszmt azon kérésem,

¹⁹² daß [Vélhetően tollhiba; a központozás hiánya miatt nem egyértelmű, de vélhetően mondatkezdő helyzetben lévő névelő.]

hogy ne ellenezze annyi gulyabeli marháim eladását, a' mennyiből 115 Rf Debreczeni adósságom kitelik, megbánthassa, és bizonyosan nem czéloztam oda, hogy azt Asszm fizesse. Azonban, hogy azt czélzásom nélkül is Asszonyám cselekedni méltóztatott, anyai kegyesség jeléül veszem 's alázatosan köszönöm. Méltóztassék Asszonyám nekem elhinni, hogy én távol vagyok attól az alacsonyságtól, hogy azután leskelődjek, hogy melyik testvér mit kap most vagy más időben, 's azért hogy Dienes egy hordó Tokaj bort 's Jósi és Miklós egy egy paripát kap, azt kívánjam, hogy tehát nekem is adassék valami. Az illyes engem nem bánt. Csak könnyebben lélegzhetem, csak kezdenem lehetne valamit, felejténem az efféléket. Azt azonban el nem fojthatom, hogy az, hogy egyikünk minden, a' másikunk semmi, nékem nagyon fáj és hogy onnan ered minden veszedelmem, mert a' mi fogságom alatt is, azolta is cél volt, kilökettem, mintha nem volnék gyermeke az atyámnak. Birtuk volna Jesztretet ketten, 's a Jesztret feléért poltolékül valamit még ahhoz a' mit most bírok, úgy vége volt volna minden panasznak. De az én fekvésem olly elhibázva van elrendelve, hogy elakadásom minden nap érezteti magát 's azon kevésből mit bírok, nem kellett volna magamat szükségtelenül megterhelnem cseléddel vagy Zselléreimnek adni egy részét, holott csak szalmám sincs annyi, hogy magamat beérhessem. Ha ez nem mennyekre kiáltó igasság, úgy neveztessek cselekedetem háládatlanságnak, telhetetlenségnek, tiszteletlenségnek, 's irígységnek: de ha panaszom igasságos méltóztassék Asszonyám engem ne vádolni olly dolgokkal, a' miktől tiszta vagyok. Asszonyámon áll véget vetni tulajdon bajainak, 's gyermekei halálos idegenségeknek, melyek annyira mentek, hogy többé jót reményleni alig lehet, de bizonyosan holtig tart, ha így marad. Ezt nekem Asszk elébe terjeszteni kötelesség volt: Istenre bízom egyéb éránt akármi lesz belőle.

Hasonló szíves tisztelettel 's köszönettel vettem fogságom költségei 's az azalatt esett kifizetéseit aprólékos adósságaim felől is az Absolutionálist. Még nőtelen voltam, még nem is álmodtam a' felől, hogy az Ipamnak veje leszek, midőn azt sürgettem. Nem tudom emlékezik e reá Asszonyám, de bizonyosan úgy volt, József Öcsém a' Regmeczi rettenetes napján (1804. 27. Jun.) abból nekem vétet csinált, 's úgy vette mint kelepcczét. Nem kaptam reá soha feleletet. Megcsináltam magamban a' calculust, hogy abból a' mit nekem Asszonyám még fogságom előtt kimutatott, ha itthon éltem volna, mit vehettem volna be, 's mintegy mit érhetett az a' mim ide haza maradt, 's látván hogy annyira azok a' költségeim 's kifizetett adósságaim bizonyosan nem mentek, megnyugtattam magamat. Ha az Ipam vétett az által, hogy a' leánya özvegységéről 's unokájának javokról gondoskodott, ő lássa: én tudom, mivel tartozom Anyának, mivel Ipának, és hogy az anyaság több mint az Ipaság. De minekutánna látom az idegenséget, magamat belé nem avatom; az Ipam által pedig Asszonyám ellen éppen úgy tüzeltem, 's tüzeltem magamat, mint Klári tüzelt és tüzel. Ezt kéntelen valék mondani, egyéberánt egy szót sem szóllok az Ipam felől, mert ő Asszhoz csak addig tartozik, míg Assznak tetszett és viszont. Sajnálom a' meg hasonlást, de az nagyobb, mintha az okosság tanácsolná közletését.

Hogy Asszonyám nekem a' kezemben lévő Dobsáknak destinált 300 Rftot ide ajándékozni méltóztatott, aláz. kösz. – Azt én magaménak soha nem tartottam, és úgy veszem, mint most történt adást. A' gyermeki relatioval az ollyatén calculusok nem ellenkeznek, és így azt velem akár oda, akár másuvá lefizettetni, nem volna illetlen Asszo-

nyámhoz. Köszönöm alázattal a' búzát is és egyebeket, a' miket a szekér hozott. Azt a' mit itt kaptam (4 köből búzát) ma vetik.

Sertéseimet a' Ligetbe nem járatom, sőt midőn a' Semlyénből felhajtott sertések voltak ott, nem lévén ide haza az Öcsém, én izentem Laczkó Jánoshoz, hogy azt tiltsa-el. Azonban ha majd a' Prédahegyben nem lesz több makk, akkor élni fogok jussom-mal, 's nem fogok reá az Asszonyám színe alatt az Öcsémtől engedelmet kérni. Ugyan ezt cselekszem a' favágás dolgában is. Eggy just bírunk, velem is köz az erdőbíróság, eggy atya, eggy anya gyermekei vagyunk.

Én ujra azon kérem Asszonyámat, hogy ha leveletem felborzadva olvassa ismét méltóztassék tekintetbe venni, hogy mit tehetek egyebet mint teszlek. Adja Isten hogy Asszonyámnak nyugodalma soha se háboríttassék meg általam.

Ajánlom . . .

Ferencz.

5984.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1807. december 24.

Levél az Anyámnak Regmeczre. Széphalom, 24. Xbris 1807.

Édes Asszonyám!

A' nyulat alázattal köszönöm. – Antalnak, a' ki hozta elpanaszlám keseredésemet, hogy Asszonyámat e' levél vételéig készítse-el. Ő olly becsületes ember, hogy nem állhatta-ki a' beszéd' kedvetlenségét, 's félbe szaggatta holmi vígasztalásokkal, 's így fogadom, hogy nem tudja a' mit szájába akarék adni. Szombaton azért mentem volt bé, hogy elmondjam: de ott látván a' kis Szepesit, abba hagytam, hogy elkerülhessem a' házunkat mocskoló scénákat. Nem boldogultam még soha a' szelíd módokkal; már most eltökéllettem, hogy ollyanhoz fogok, a' mi használjon. – A' dolog ez:

Pénteken estve megparancsoltam cselédimnek, hogy más nap tűzi fát vágván, nézzenek-ki eggy vállúnak és sajtónak valót. Ők magyarul nem tudnak, én tótul nem, 's így történt, hogy nem csak kinézték a' fát, a' mit akartam, hanem le is vágták, a' mit nem akartam. Délután kimentem megnézni, a' mit vágtak, 's mellettek leltem Krácskót 's embereim beszélik, hogy Laczkó János velek szóba eredett, és hogy Krácskót strázsának állította melléjek, hogy többet ne vágjanak. – A' ki nem tudja mik estek eddig, meg fog itélni, hogy Laczkó Jánosnak a' tettét olly nagyra veszem: de az meg nem ítél, sőt igasságosnak fogja nevezni sérelmemet, a' ki tudja, hogy ámbár fija vagyok Asszonyámnak, 's K. Péter után az erdőnek mind bírása, mind bírósága engemet is illet, a' harminczöt fa levágatásakor velem szántsándékkal nem tudattak semmit, hanem mikor minden megvolt, akkor nekem is szabadság engedtetett két darabot levágni. –

Ne engedje Asszonyám, hogy az efféle igasságtalanságok 's illetlenségek elkésérítse-nek. Én is fija vagyok az atyámnak, nem csak József Öcsém. Ő minden a' háznál, én semmi nem vagyok. Ha mostohája volnék is Asszonyámnak, sok volna már a' mi velem

történik. Már elébe terjesztettem Asszonyámnak, hogy én két fánál többet vagyok kéntelen vágatni, ismerem jusaimat 's bizonyosan többet fogok. Szükségből cselekszem azt 's jusaim fenn tartása miatt, nem ingerlésből. Az Öcsém lássa mit csinál; de Laczkó Jánosnak nem javaslom, hogy magát megkapattassa. Bizonyosan meg lesz vágva, hogy érezze, hogy rajtam és emberimen semmi jurisdictiója. Bízvást tehetnek jelentést, hogy az erdőt pusztítom, ha pusztítom: eddig is volt emberimre elég panasz, mint a' Regmeczi cselédekre volt előttem, hogy ők vágnak nyerset. De strázsát állítani embereim mellé, már az több, mint a' mit eltérni vagy tudnék, vagy akarnék.

Szakszón uj sövényt font, 's az én földemet hozta ki, azt a' nélkül hogy nekem szóllana. Jókora ért. A' sövény ki van vágva.

Bátyám Szemere László Ur engem predikátori módon és úgy a' hogy egy tiszteletre méltó emberhez illlett, megdorgált, megleczkézett, elmondván az Asszonyám panaszait. Édes Asszonyám ne légyen igasságtalan. Nem az a' dolog, hogy én Krainiknén kívül minden testvéreimet gyűlölöm, hanem az, hogy én József és Dienes öcséimen kívül, kiket minden bizonnyal gyűlölök, mint ellenem plánum szerint áskálódott, velem gazúl 's paraszt gorombasággal bánt 's minden engesztelést kereső lépéseim mellett is megátalkodva maradt emberek – egyiket sem gyűlölöm; noha igaz, hogy azt, a' ki soha sem bántott, jobban szeretem, mint a' ki valaha benn vala a' planumban, vagy a' kit tökéletesen jónak ismerek ugyan, de bántásait nem értem és meg nem foghatom. A' velem való legirtóztatóbb bánások 's a' gutával való megüttetés után is előtt is Asszom tudja mint tettem én első lépéseket a' megbékélésre, mint igyekeztem őket megszelídíteni, mint jártam esztendőig utánok. Az egy Susit kivéven, a' ki fő Mestere volt szerencsétlenségemnek 's mocskomnak, de magába szállott és velem szíves testvérséget éreztetett azolta, némelly testvéreimnél az én utánnok való járásom nem egyébre való volt, hanem hogy még szemtelenebbül bánjanak velem. Hogy szeressem én az ilyeneket? hogy ne gyűlöljem? Osztan miként csinálhat nékem Asszonyám vétket abból, hogy csak Klári kedves előttem, mikor neheztel értte, hogy Susival jól vagyok, 's pirit, hogy *édes kedves* Susinak nevezém levelemben. – Hogy Asszonyámat Kázmérba nem hívtam, a' lányom keresztelésekor, az természetes. Lakodalmamra kértem, noha az szokásban sehol nincs, mert még akkor jó szomszédságban élt feleségem szüléjével. Én nem vagyok szabad az ő házakhoz kedvetlen vendéget vinni. Tudták ott 's nem felejtik, hogy Asszonyám mint mocskolta úton utfélen az egész házat 's az *eggyűgyűnek* kiáltott Napam nagyon érzi, mint fogadtatott a' leánya tavaly májusban Semlyénben, (Negyedfél nap alatt hozzá nem szólla Asszonyám, 's a' mint bémentünk 's feleségem kezét csókolt, visszacsókolás nélkül 's szóltan font kinyába, 's közel 5 minutumig felénk sem fordult) 's hogy Asszonyám még ez idén is azt hirdeti felőle, hogy ez által nevetségessé tegye, hogy *reá kötötte magát Laczira*. – Egyik leánytestvéremről, egyik Menyemről, és most egyik unokájáról (a' Susi leányáról) még nagyobb hirdetett Asszonyám. A' feleségemnek elég elégtétel, hogy Asszonyám Szemerénél declarálta, hogy ő Asszonyámat soha meg nem bántotta; egyéb eránt ő azt hiszi, hogy ha ő Lukács Francisca volna, *nem kötötte volna magát hijába*.

Édes Asszonyám! Az Anya és fiú közt való idegenség mindég messzebbre terjed. Az Istenért szünjön valaha Asszonyám bántani. Én gutával megüttetett ember vagyok. Annyira ment rettegésem, hogy postán jött utolsó levelét Asszonyámnak fel nem bont-

va tettem félre. Egyéb eránt én fiú vagyok 's szenvedhetek: de a' mit még akkor mondtam mindég, mikor Miklós és osztán Jósef Öcsémnek feleségeiken kívül még nem vala több idegen személy a' háznál, a' meny nem leány. Én Istent a' feleségemből nem csinálók: de ha elvettem, tartozom a' bántásoktól megőrzeni, 's tartoznám ha Maris volna is; annyival inkább tartozom, mivel nem az.

Ajánlom magamat anyai kegyességeibe, kívánok boldog innepet 's új esztendőt 's maradok hív tisztelettel

alázatos engedelmes fija
Ferencz.

5985.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1807. december 24. után

[Kazinczy levélfogalmazványa felett egy beragasztott papíron Bossányi Zsuzsanna üzenete (dőlttel szedve):]

Azert a szép Karatsont köszöntő Levelirt küldetéek 120 Rf. egy szép nagy Mentére.

A. B. S.¹⁹³

Édes Asszonyám!

Ma vett kegyességét a' legszívesebb köszönettel vettem, 's kezeit érette csókolom. Csak az Isten tudja azt és az én lelkem, mennyi küszködések után tettem a' karátsonyi lépést. De meg vagyok nyugtatva, mert kéntelen voltam tenni. Szint úgy ellenkezik a' természet rendével, hogy fiú viselje magát tiszteletlenül anya eránt, mint az, hogy egyik testvér a' más testvérnek subordináltassék, melly még eddig ugyan nekem sokszori kéréseim mellett is, megváltozhatatlan sorsom volt. Az pedig, hogy még cseléd is paczkázzék rajtam, épen rémitő cselekedet. Én tudom mi van az Álmosdi végzésben 's miolta itt vagyok, soha magam ellen panaszra alkalmatosságot nem adtam: de bízom Asszonyámnak kegyességéhez, hogy azt nékem tiszteletlenség jele gyanánt nem veszi, ha azon esetre erőszakkal élek, ha valaki velem szembe száll. Hosszú és kedvetlen út az ilyen esetekben a' satisfactio-kérés, 's minekutána látom, hogy velem úgy bánnak, mintha nem volnék fija az atyámnak, az utolsó grádusig lévén elkésérítve, illő magamat olly lábra tennem, hogy ne bántathassam. 'S ha csak azt cselekszem, engem vétkesnek tartani senki nem fog.

Fekvésemet kiki látja a' ki akarja; azt is látja ha akarja, hogy én nem egyformán traktáltatom az öcsémmel. Abból többé jó nem lesz, és így hadd menjen a' hogy mehet, és ha kedvetlenségek esnek, vádolja magát az, a' ki mind azoknak oka. – Nem kérdem, én vagyok e vétkes, vagy azok a' testvéreim a' kik velem jól nincsenek; noha ha erre a' cikkelyre felelni kell, kész leszek szóllani. De azt maga tudja Asszonyám, hogy felejtven mind azt a' mi velem történt, sokáig jártam utánok; igyekeztem őket megszeliidíteni;

¹⁹³ [„A levél felső részére ragasztott levéltöredék.” DÉKÁNI/KAZINCZY 1903, 364, 1. lj.]

hogy azzal, a' ki utána-járásomat elfogadni akarta, jól vagyok; melly eléggé mutatja, hogy a' többivel is jól volnék, ha engeszteléseimnek engedtek volna; tudja azt is, hogy a' többek közt Dienes tett e egyebet legkisebbet is minden lépésimre paraszt gorombaságnál. Azonban Asszonyám nem azokat inti észre, illendőségre, becsületre, hanem engemet néz hibásnak, engem vádol mások előtt, engem keserít. Jósi engem Asszonyám előtt ebattázott, gazemberezett, bottal fenyegetett, 's Asszonyám egy szóval sem szólította. Engem, hogy ebbeli bántásimat barátimnak panaszlottam, engem, igen is, megszólított, megdorgált.

Adták e vissza testvéreim századrészét annak, a' mit én tettem? Ezt Asszonyám tudja. Menjenek tehát útokon, 's legalább ne keserítse Asszonyám az én nyugalmaimat. Fogságom hetedfél esztendeig tartott. Épen annyi ideig szenvedtem ide haza is a' rabságot. Ha erszényemben vagyok megcsalva, legalább hadd legyen nyugtom.

35 fából nekem, akár hármat veszünk fel, kik itt bírnak, – akár csak a' fiukat, kik az atyai és anyai részesülünk, akár fiút és leányt együtt, 's az Őzvegyszert azon felyül – 35 fából mondom nékem kettőnél több jut, 's illy állapotban lévén, nem lehet kívánni, hogy istálóm padlásához és hidlásához fát pénzen vegyek. Én tehát fát vágatni bizonyosan fogok. Ha behajtja Laczkó János az embereimet vagy lovaimat, azt ő lássa. Én csak arra kérem Asszonyámat, hogy előzze-meg a' ház gyalázatját, hogy ne engedjen rút tetteket történni. Az az Őcsémnek minden mesterkedése, hogy innen engemet kirekeszthessen. Így izente a' Péchy Sándor Árendása által, hogy sertéseimet küldjem Szürnyegre makkra; azért vett az én kárommal 26. márjást a' Meczenzofi vásárosokon, hogy marháik az én rétemről nem tudom kiébe csaptak akkor midőn egy garas ára fű nem volt a' réten és így kárt nem tehettek. Ha tettek volna is, el kellett volna nézni az izetlenség eltávoztatása miatt. Én ugyan elnéztem volna. Ajánlom magamat anyai kegyességeibe, kívánok szerencsés utat 's maradok

Ferencz.

5986.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
[Bécs], 1808. március 1–10. között

Tekintetes Uram!

A' közelebb múlt Februarius 10-ik napján költ betses úri levelét, a' mellé zárt reversallal együtt vettem, és közlöttem is a' Prokátorommal; de addig, míg a' Tekint. Úr néki plenipotentiát nem küld, Haykul ellen semmit sem kezdhet. Mivel a' Magyar Országi Plenipotentiáktól, az Austriaiak különböznek, és annyi tzeremoniával öszve köttetve nintsenek: arra való nézve az ide zárt Plenipotentiát maga fel tette, mellyet szóról szóra le írni, subscribálni, és maga petsétjét arra ütni, egyszersmind vagy valamelyik szolgabíró vagy Notarius Ur által vidimaltatni, 's nékem azonnal fel küldeni ne terheltesen. Ennekfelette minthogy a' Tekint. Urnak Haykullal való egyessége, pactuma, és feltételei sem előttem, sem annyival inkább a' Prokatorom előtt, a' ki igen derék ember, nem esmératesek: arra való nézve szükség leszen nékie, vagy deák vagy Németnyelven irt Species-Factit küldeni, 's abban fel tenni, mellyik esztendőben,

mellyik hólnapban, mitsoda Conditio mellett¹⁹⁴ pactalt vele a' Tekint. Úr? miben alkudott meg vele? mennyit fizetett nékie előre s. a. t. sőt igen jó volna Haykul originalis levelet velünk közleni, a' mellyből t. i. a' Prokator lument vehetne és Haykult szaván foghatná. Én a' rövidebb utat választottam volna, t. i. a' Gremiumnal vádoltam volna el; de mivel evvel az otsmány Oláh emberrel, senki is motskolódni nem akar, mint közönségesen gyűlöltetett emberrel: más mód nints benne, hanem bírák eleibe idéztetni.

Annak a' Typografusnak, a' kivel én a' Tekint. Ur munkainak nyomtatások eránt szóllottam *Aloysius Horn* a' neve, igen betsülletes ember, e' nyomtatta Haykul előtt a' Magy. Kurirt, mostan is e' nyomtattya, és a' fel tett planum szerént, fel is válallya a' munkát, méltotasson a' Tekint. Ur evvel a' betsülletes emberre vagy immediate, vagy mediate általam meg alkudni, 's a' munkát fel küldeni, ez nem fog a' Tekint. Urral úgy bánni, mint bánt Haykul a' Tek. Urral és én velem, várja is el, mig én néki valaha Magyar munkát szerzeni fogok, vagy ötet a' két Magyar Hazának ajánlom.

Két nevezetes tárgyról tudósíthatom a' Tek. Urat: *1-ször* Az Orosz Császár Svécia Ország ellen világossan hadat indított, az Orosz hadi seregek a' Svéciai Finnlandiát el foglalták – *2-szor* A' múlt Febr. 2-ik napján reggel nyolczadfél órakor egy válogatott lovasságból és gyalogságból álló Franczia hadi sereg General *Miollis* vezérlete alatt Róma városába bé menvén az Engelsburgot és a' város minden posztjait el foglalta, és Bonaparte Lucian palotája eleibe örizeteket állított. E' szerént meg valószínűsödött az, a' mit a' messze látó Politicusok régen meg jövendöltek, hogy Bonaparte Lucian ex conducto ment Rómába lakni.

Utollyára jelenthetem, hogy harmad naptól fogva de kivált ma olly kemény hideg van, hogy a' madar is meg fagyott a' levegő égbé.

[A levél további része ismeretlen, a levélpapír alját levágták.]

5987.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1808. május 4.

Érdemem felett való kedves Uram Bátyám!

Azon való örömemet, hogy végre annak a levelét tarthatom kezemben, kit eddig csak távolról¹⁹⁵ tisztelhettem, kettős szégyen zavarta meg: először, hogy tőlle meg előzettem; másodsor, hogy annak merészlettem gyalúlatlan játékaimat ajánlani, a ki most már a maga közönséges javallást és tiszteletet nyert írásait sem hagyja helyben. Az elsőre nézve a helytelen szemérem, pedánt nevelésem maradványa, a másodikra nezve pedig az egyenes és háládatos szivből jött tiszta szándék legyenek apologusaim. Majd egyszerre vettem kedves Uram Bátyámnak¹⁹⁶ két rendbeli leveleit, de a Prokatori Cen-

¹⁹⁴ mellett [Tollhiba.]

¹⁹⁵ [Innentől egy másik kéz írásával folytatódik a levélmásolat.]

¹⁹⁶ [Fáyámnak [Átírás.]

surara¹⁹⁷ való készülétem mind eddig elfogott a válaszolástól. Halasztgatták azt sok ide s tova tett kóborlásaim is, de kivált az a remény, hogy magam lehetek a válasz, személyesen köszönhetem meg kedves Uram Bátyámnak azon lágyságát, mellyel bokrétaba ejtett szamos bukdosásaimat elnezi méltoztatott. Mentegethetném ugyan magamat akkori betegséggemmel, mikor a könyv nyomtatódott és sokszori távolléttemmel, ha magam is mélyen nem érzeném kis erőmet s tapasztalatlanságomat. Ha ugyan Prokatori foglalatosságimtól míg valami időt lophatok, tisztábban igyekszem ezután meríteni Hippocrénéből. – Pirúlva olvastam Cserepy barátom leveléből, hogy a bokréta Sofi kezénél van; reménylhetem-e benne oly lágy bírámát, mint kedves Uram Bátyám volt? Én most Pesten prokatoroskodom, meddig? azt nem tudom. A Juristitalis napokat Nográd vármegyében, Jobbagyiba töltöm, a mellyet lakásomnak rendelt ki Uram Atyám. Ha a sors kívánságaimmal kezét fog, aratás talyban Kohanyi utamban leszek tiszteletére kedves Uram Batyamnak széphalmon.¹⁹⁸ Addig pedig magamat, erántam mutatott gratijába s atyafiságos szeretetébe ajánlván, maradok

Pesten, Majus 4^{dik.} 1808

Alazatos szolgálja
Fay András

5988.

Soós László – Kazinczynak
Szacsúr, 1808. június 23.

[A szöveg nyomtatott része dőlttel.]

Spectabilis ac Perillustris Domine Assessor
mihi Sing[ulariter] Colendissime!

Postquam Sua Majestas Sacratissima FRANCISCUS I. Austriae Imperator, Hungariae, Bohemiae &c. Rex, &c. Bona Hungarica Fiscalia, signanter Dominium Sáros-Patak in I[n]clyti. Comitatu Zempliniensi, & Regétz in I[n]clyti. Comitatu Abaujváriensi situata, & jam Anno 1807. Celsissimo S[ancti]. R[omani]. I[mperii]. Principi Carolo Augusto Bretzenheim per Cameram Hungaricam effective resignata, anno currente medio Benignarum Donationalium Litterarum suarum Eidem Principi Bretzenheim perennali titulo Clementer conferre, me vero virtute Benigni ad Venerabilem Conventum S. Crucis de Lelesz inviati, & Viennae emanati Mandati Statutorii pro Homine suo Regio denominare dignata suisset; ideo ego pro peragenda praetacti Principis in Dominio S. Patak legali Statutione, & Introductione Terminum in diem 5-tam¹⁹⁹ Julii a[n]ni. c[urrentis]. ad Oppidum S. Patak, qua Caput Dominii praefigendo Spectabilem Dominationem Vestram

¹⁹⁷ Censurar<i>

¹⁹⁸ szép[...]/mon. [Átírás.]

¹⁹⁹ 4-tam [A nyomtatott eredeti 4-es számjegy tollal átírva 5-ösre.]

– – – *pro eodem defixo Termino Statutionis praesentibus Officiose invito, perseverando.*
 Szacsur,²⁰⁰ die 23. Junii Anno 1808
 Spectabilis Dominationis Vestrae

humillimus servus.
 Ladislaus Soós de Sóvár [mpr.]

[Kazinczy megjegyzése:]

Zempl. második Fő Notárius.

Vettem Széphalmon, 27d. Jun. 1808.

Kazinczy Ferencz.

5989.

Bajkor József – Kazinczynak
 Bécs, 1808. szeptember 30. és 1808. október 11. között

[Kazinczy keltezése:]
 Bécsben, 1808. Októberben.

[Bajkor üzenete:]

Bajkor alázatos tiszteletét kívánta tenni, és mivel értené, hogy a' T. Úrnak itt mulatása rövid lenne, hólnap bizonyosan meg újjítja udvarlását. –

5990.

Okolicsányi János – Kazinczynak
 Órmező, 1808. november 28.

[A szöveg nyomtatott része dőlttel.]
 Spectabilis Domine!

Dignata est Sua Majestas Sacratissima FRANCISCUS PRIMUS Austriae Imperator, Hungariae Bohemiae etc. Rex etc. Dominus Dominus Clementissimus, Bona antea Fundi Religionarii sic dicta Sátorallya Ujhelyiensia, cum eo pertinentibus in Comitatus Zempliniensi, et Abaujvariensi situata, erga praestitam per Cameram Regiam Hungarico-Aulicam Fundo Religionario aequivalentis titulo Cambii realem e Bonis Cameralibus ex-cisionem, Camerae Regiae, subin vero e manibus Fiscii Regii Illustrissimo Domino Gabrieli Lónyay de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény, qua etiam Genitoris sui Spectabilis ac Perillustis Domini Joannis Lónyay de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény legitime constituto Plenipotentiario, per antelatum Cameram Hungarico-Aulicam, Anno adhuc 1806. effective resignata, medio Benignarum Donationalium et Cambio Consensualium

²⁰⁰ <Deregnyő> [A nyomtatott eredeti „Deregnyő” áthúzva, felette tollal a javítás.]

Litterarum suarum, Anno currenti 1808. emanatarum, praescriptis Spectabili ac Perillustri Domino Joanni Lónyay de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény, ejusque unico Filio Illustrissimo Domino Gabrieli Lónyay de praerepetitis Nagy-Lónya et Vásáros-Namény huiusque Successoribus, modalitate, in Donationalibus Cambio Contensualibusque expressa perennalli titulo conferre; meque Virtute Benigni ad Venerabilem Conventum S. Crucis de Lelesz Wiennae aequae Anno currenti emanati Mandati Statutorii pro Homine suo Regio elementissime denominare; pro peragenda proin praefati Illustrissimi Domini Gabrielis Lónyay de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény S[acrae]. C[aesareae]. R[egiae]. A[ugustae]. Majestatis Camerarii, Insignis Ordinis Sancti Stephani Regis Apostolici Equitis, Comitatus Zempliniensis Ordinarii Vice-Comitis, qua etiam praetitulati Spectabilis ac Perillustri Domini Joannis Lónyai de Nagy-Lónya et Vásáros-Namény legitime constituti Plenipotentarii in praeactis Bonis Sátorallya Ujhelyiensibus cum eo spectantibus legali Statutione et Introductione Terminum in diem 15. et 16. 17. Decembris Anni currentis 1808, ad Vicum Barátszer Comitatus Zempliniensi ingremiatum qua Caput Bonorum (pro quo Benigne quoque designatus est) praesigendo Spectabilem Dominationem Vestram pro eodem defixo termino Statutionis praesentibus invito, perseverando, Órmező die 28 Novembris Anni 1808.

Prættactæ Dominationis Vestrae

ad officiosa paratissimus
Joannes Okolisanyi mpr.
que Homo Regius.

[Kazinczy megjegyzése:]
Elébb Zemplényi Ord. V. Ispán, majd
Cs. K. Kamarás, 's továbbad Praeses
az Eperjesi Distr. Táblának, végre
Torna Vármegeyi Fő-Ispán.

[A levélíró kezével:]
S. D. Franc. Kazinczy

5991.

Ismeretlen – Kazinczynak
h. n., 1809. január 5. előtt

[...]nek új utat nyitni 's ez által az egész országba bővséget 's ennek kellemetes következtetéseit kiterjeszteni, méltatlan a' hazafiságra: nem tudom miben kell keresni a' patriotismust. B. Úr azon feltételét, hogy a' kereskedés, a' szabad kereskedés, industria 's effélék, az országot gazdaggá, annak lakosit szelídebbekké, pallérozattabbakká teszi, nem hiszem hogy az Ur tagadja. De ha nem: a' mint azt az előhordott példák 's historiai datumok szerint tagadni nem is lehet: miben fog állani az ő bűne?

Én az Úr' munkáját nem láttam 's róla nem ítélnék. De ha csupán a' magyar nyelvre van szorítva, úgy nem látom által, miképen haladná-meg az Ur patriotismusa a' B. Úrét. Magyar-Országnak hány nyelvű lakosai vagynak? Ezek közt a' magyar nyelvvel

élők, talán, a' többiek' számát tekintvén, alig tesznek egy harmad részt. Hát az e nagyobb patriota, a' ki a' lakosok' egy harmadrészének nyelve felől ír, vagy az inkább, a' ki írása által mind a' három részt kívánja boldoggá tenni? – Igen szeretem, hogy az Urral így öszvekaphattam. Vagy az Úr az én meghályogositott szememet megvilágosítja, vagy én az Urat a' B... Ur munkája felől kedvezőbb ítéletre hozom. Akar mellyik legyen, nyertesnek fogom magamat tartani. –

5992.

Kazinczy – Ismeretlennek
Széphalom, 1809. január 5.

Válasz.

Széphalom, Január. 5d. 1809.

Nagy tekintetű kedves barátom! Vallattat az Úr, és így vallok; – azt bocsátván előre, hogy az én öszvehasonlításom Berzeviczy Gergely Úrral épen nem állja-ki a' tűzpróbát. Az én munkám rossz lehet, vagy csak igen keveset érő: a' B. Úré igen jó, – a' kidolgozásra nézve: de az én célom, vagy igazábban a' tárgy, melly körül dolgoztam, szint úgy igazságos és hasznos mint a' B. Úré. A' B. Úr' tárgyának igazságos és hasznos voltát én még kérdésbe sem vettem. Csak azt mondtam, hogy abba a' sok talentommal, stúdiummal 's szépségekkel írt munkában B. Úr úgy szóllott, a' hogy egy hazáját-szerető embernek szóllani nem szabad, 's ezen hitben vagyok most is.

Eltalálta az Úr a' helyet, a' hová czéloztam. – A' munka nincs kezem körül, noha házamban vagyon. Négy ládába szegeztem-le némelly könyveimet, nagy de készületlen épületemben most minden könyveimnek kirakva helyet nem adhatván, 's a' B. Ur munkája ezen négy ládáknak egyykében vagyon. Ha fel kellene azt keresnem, talán mind a' négy ládát kéntelen volnék felhányni, mert Catalogusát kiadtam egy bizonyos helyre. Meglehet, hogy e' miatt feleletem csonka, sőt talán hibás lesz. Azt kipótolja az Úr' ismeretes barátsága 's egyenessége.

Tudom én, hogy sokan taláztatnak köztünk olyanok, a' kik azt hiszik, hogy testvériségbe hozattatván a' *pragmatica sanctio* által a' német tartományokkal, 's látván, hogy az Uralkodás a' tudva lévő okokra nézve bennünket kevésbbé boldogít mint mostoha testvéreinket, legjobb volna levetkeznünk mind azon külömséget, melly ennek a' mostoha testvérségnek kútfeje, 's magyarokból németekké válnunk. Tudom azt is, mellyek azok az okok, a' mellyeknél fogva ezek ezt tanácsolják, óhajtják, 's megismerem, melly oktan a' török politika, mellyet B. Úr olly igaz színekkel festeget. De legyen bár melly nagy az a' nyereség, melly Bvel 's társaival ezt az istentelen átalváltozást óhajtatja: én inkább tovább is nyögöm a' *Commercium*' nem-létét, mint hogy eredetiségemet elveszítsem. A' *hárs* bizonyosan hátrább áll a' növények' országában mint a' fák' királya, a' *tölgy*, 's meglehet, hogy ha Jupiter azt a' kérdést tenné a' hársnak, hogy

az akar e tölgygé lenni, kapna az ajánlason. De kérjük-meg a' Linné' tanítványát, ha ezt tanácsolja e a' hársnak, ő egyebet fog javasolni ennek a' csak hasznot-néző teremtménynek. – Nem csuda az, hogy B. eltelve a' maga Commerciánskodó speculációjával, hideg, a' mint Gróf Desőffy Józseftől értem, a' nemzet' legfőbb kincse, a' nyelv, eránt. Mi lesz az illy gondolkozással bár mely nemzetből, ha tőle elfordítja mosolygását a' rövidkedvű szerencse? Illy gondolkozással Római maradt volna e a' Római? – Collinnak Regulusa, épen úgy, mint más theatrális darabjai is, tudom én, hogy épen nem mesteri mívék: de most nem dramaturgiai érdemről van a' szó. Olvassa-meg az Ur ezt az ő Regulusát, nevezetesen pedig azt a' szakaszt, a' hol Regulus és Bodostor a' Patriotismus felől beszélnek. A' mit én félték, és a' mit én nem szeretnék még a' B. által annyira szeretett aranyért²⁰¹ is felcserélni, azt bizonyosan nem fogná akarni felcserélni Collin is, pedig ő nem magyar. Jaj annak a' nemzetnek, édes barátom, a' mellynek sok Berzeviczye van! Jól kell mondásomat érteni: itt²⁰² a' B. alatt csak azt a' bölcset értem, a' ki a' maga bölcsességében nevet bennünket, a' kik az nem hisszük,²⁰³ hogy mind egy, akár nadrág legyen rajtunk, akár plundra; mind egy akár ezt mondják, rólunk szóllván, *magyar*, akár ezt *Deutscher*, mert mind az egyik mind a' másik csak *homo*. – Mikor én a' Tübingi Pályáíráson dolgoztam, én is találtam egy ilyenre. Meg nem akarta fogni tudni, mire való a' patriotismus, a' nationalitás, és csak cosmopolitismust predikált. Végre mikor Montesquieut is előhoztam neki, inkább akarván ennek auctoritásával védnem ügyemet, hogy ellenkezőmet megkíméljem, mint tulajdon fegyveremmel, mikor arra emlékeztettem, hogy ez a' nevetséges phantóm – a' patriotismus – melly nagy tetteket szült Græciában, Rómában, 's mindenütt a' hol nagy tettek tettek: akkor maga is elhallgatott, 's eléggé nemes volt egynehány nap múlva megismerni, hogy jó portéka, mikor az ember ideákat ad és vesz. – Óhajtanám, hogy B. Ur is akarna ezek felől elmélkedni, szabadon az az el nem foglalt elmével. –

Az én életemnek nagy gyönyörűséget ad az, ha a' jókkal együtt láthatom magamat, 's kevélykedem abban, hogy a' rosszak velem antagonismusban vannak. Midőn a' minapi Annalisokban*) B. Urnak Lengyel Országi levelét olvastam, mint óhajtottam volna, hogy B. Ur tanúja volt volna azon örömömnem, mellyet ekkor érzettem. Gyönyörködve olvastam ezt a' munkáját is, mert ez igen sok talentumot, tudományt, szorgalmat árúl el. De ez a' szíves²⁰⁴ tisztelet nem rettent kimondani, hogy a' ki nemzetemnek Ausztriaivá vagy akármivé egyébbé válása felől hideg vérrel prophetizál, és így azt rettenéssel nem nézi, azt én olly gyűlöléssel gyűlölöm, a' millyennel Horváth Imre szokta volt gyűlölni, a' kit nem szenvedhetett. Ezt én bántása nélkül mondom B. Urnak, 's bízom egye-²⁰⁵

*)²⁰⁶

²⁰¹ arannyal [A toldalék átírás, a hosszú „nny” emendálva.]

²⁰² érteni. itt [Az írásjel emendálva.]

²⁰³ az hisszük, [Beszúrás a sor felett.]

²⁰⁴ szív[../] [Átírás.]

²⁰⁵ [A levél vége ismeretlen.]

²⁰⁶ [Kazinczy a jegyzete szövegét nem másolta be, vagy nem írta meg.]

5993.

Kazinczy – August Ludwig Schlözernek
Széphalom, 1809. február 25.

Hochwohlgeborener Ritter, hochzuverehrender Herr Hofrath,

Einer Ihrer dankbarsten Zöglinge, Prof. Dan. Nitsch, zu Sáros-Patak, (gest[orben]. den 28st[en] May 1808.) hinterließ ein Werk unter dem Titel: Abhandlung über die Osceolithen, nach einer neuen Theorie der Erde und der Erdkatastrophe, und der Vollstrecker seines letzten Willens beehrte mich mit dem Zutrauen, Nitsch's eigenhändiges, zum Druck bestimmtes Ms. vor einigen Wochen in meine Hände abzulegen. Die Abhandlung ist dreyßig Bogen stark, und ist der Kön[iglichen]. Societas in Göttingen zugeeignet. Den V[er]f[asser]. quälte noch auf seinem Krankenlager der Gedanke, daß das Werk ungedruckt bleiben könnte, und er hat wenige Stunden vor seinem Ende ein Empfehlungs Schreiben an Sie mein Herr Hofrath, einem der Anwesenden in die Feder dictirt, das ich mit dem Exemplar übernahm; aus welchem aber, theils weil bey dem Sterbenden Geist und Organe dahinschwanden, theils weil der Schreiber mit der Sprache nicht viel, mit dem Gegenstande gar nicht bekannt war, fast gar kein Sinn herauszubringen ist. Ich gebe mir die Ehre, Sie mein Herr Hofrath, von diesem Ereigniße zu unterrichten, und zeige zugleich an, daß das Werk gewiß gedruckt werden soll. Würde mich aber unsere Censur an dem Vorsatz hindern wollen, welches wegen einigen Hypothesen, in denen Nitsch von der Meinung der Theologen sich enthfernt hatte, wohl zu befürchten ist, oder sollte sie mir auch nur einige Veränderungen aufdringen wollen, so werde ich eine getreue Abschrift der Abhandlung für die Bibliothek zu Göttingen Ihnen mein Herr Hofrath einsenden. Auch sollen auf den befürchteten Fall Copieen davon sowohl in unserer Nationale Bibliothek, als auch in der des hochwehreten Kanzlers von Siebenbürgen, Gr. Samuel Teleki, Excell., zu Maros-Vásárhely, und der des Sohns seines Neffen, des Gr. Ladislaus Teleki zu Pesth, abgelegt werden. So wird das Werk wenigstens für einige Köpfe gerettet, und die Manen des Verstorbenen sind beruhigt.

Nehmen sie mein Herr Hofrath, diese Anzeige zugleich als das Merkmal meiner innigen Verehrung und des Danks für die Wohlthat, auch auf die Geschichte meines Vaterlandes sehr viel Licht verbreitet, auch auf uns gewirkt zu haben, gütig an. Es war mein lang genährter Wunsch dieses Ihnen sagen zu können; und mich freut es, daß dieses Geschäft mir Gelegenheit gab, ihn endlich erfüllt zu sehen.

Ich schließe das Umschlagsblatt von einem Zeitungsstück aus dem Grunde bey, weil mein ungrischer und ungrischklingender Familien-Name für Sie, einen Nicht-Unger, daran leserlicher seyn muß, als er es geschrieben ist.

Ich verharre mit wahrer Verehrung
Mein Herr Hofrath

Ihr unterthänigster Diener:
Franz v. Kazinczy.

Széphalom, Gegend von Tokaj,
d. 25. Febr. 1809.

5994.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1809. március 1.

Tekéntetes Tábla Biró Úr!

Azolta is mióta az 13^{dik} Mártiusban Eő Excellentiája a' Fő Ispány Elölülése alatt tartandó Köz Gyűlés Köz hirrre tetetett, olly nagy figyelmet érdemlő környűllások adták magokat elő, hogy ha valaha, most van azon időpontya, melly egyesített el határozott Hazafiúságunkat, 's hivségűnket kívánnyá. – Illyen Hazánk, és Törvényes alkotmányunk fel maradásat egyenessen illető Tárgyak iránt való Tanátskozás végett kívántam az Tekéntetes Urat az említett Köz Gyűlésre meg hívni, tőkélletess bizodalommal lévén az Tekintetes Úr iránt, hogy a' Haza veszedelmes állapottya szíven feküdvén az említett Gyűlésen csalhatatlanul meg jelenni méltóztatik.

Töbnyire Uri fávoriban rekesztett szokott tisztelettel maradtam

Az Tekintetes Urnak

S.a. Ujhely 1^a Martii 1809.

engedelmes szolgálja²⁰⁷

Lonyay Gabor [m. k.]

[Az aláírás alatt Kazinczy megjegyzése:]

Zemplény Vármegyei Vice
Fiscális; onnan
eggszerre Vice-Ispán, Cs. K.
Kamarás,
Ungvári Administrátor 's
később Fő-Ispán,
Beregnek Fő-Ispáni
Administrátora; –
Vay Józseffel és ennek halála
után Fő Cu-
rátora a' Pataki Oskolának és
Tisza Mel-
léki Superintendentiának; Báró
Prónay
László Excnak veje. –

²⁰⁷ <le kötelezett> szolgálja [[javítás a törlés felett.]

5995.

Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak
Sárospatak, 1809. március 8.

[Kazinczy autográf feljegyzése a lap tetején:]

Handschrift des Prof. Franz Vályi-Nagy zu Patak in Ungarn – Prosaist, Odendichter,
Übersetzer des Moschus und Bion und jetzt des Homer. –
Széphalom den 20. Aug. 1814. Franz von Kazinczy

[Vályi Nagy Ferenc autográf levele:]

Tekintetes Adsessor Ur!

Nékem nagy bizodalmú drága Uram!

Hirtelen esvén tudtomra ezen fiúknak hazájokba való menetelek; sietve esik írnom: méltóztasson a' Tek. Úr megengedni – Az Annálek 5 Darabjait küldöm köszönettel – a' Recensensemnek hasonló tónuson fogok felelni, ha a' modestia mértékét nem tudta megtartani. – *Fesslernek* hozzám irtt Levelét közlöm a' Tek. Urral; méltóztasson jó tzelját elő segélleni; mellyre, a' mint gondolom, a' jövő Vármegye' Gyűllése jó Alkalmatosság volna; hol némelly tehetős Urakkal lehetne közölni – tsak ez a' baj, hogy nékem módomban nints oda menni, 's az Urakat requirálni; holott a' Fessler Úr tzelját elő-vinni igen akarnám. – De, azt se tudom, nem fogja é a' háború' tüze az editiót akadályoztatni – méltóztasson a' Tek. Úr tanátsolni, mi tévő légyek? A' Fessler Úr Levelét, ha most nem-is, de kevés idő múlva méltóztasson vissza küldeni a' Tek. Ur. – Mind a' *Magyar Régiségekért*, mind a' több nékem ajándékozott Könyvekért, ismét le köteleztetve maradok, 's azokat viszont igen köszönöm – Magamat betses indulatiba ajánlván, megkülönböztetett tisztelettel maradtam S. Patakon 8^{dik} Martiusban 1809.

A' Tekintetes Adsessor Urnak

alázatos tisztelő szolgája
Nagy Ferentz
mp.

5996.

Semsey András – Kazinczynak
Kassa, 1809. március 31.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]

Tekintetes Tábla Bíró Úr!²⁰⁸

Melly veszedelmes környűllások fenyegetik mostanában mind az Felséges Uralkodó Austriai Házát, mind pediglen édes Hazánk több századoktól ólta fenn-álló alkotmányát,

²⁰⁸ [A nyomtatott levél egy és fél példányban maradt fenn. A második (fél) példányában: „Tekintetes Tábla Bíró Úr!”.]

's Nemzetiünk régi szabadságait; mind ezeknek el-hárítása iránt való gondoskodása Felséges Urunknak, a' mi leg Kegyelmesebb Királyunknak Atyai szívét mennyire érdekeli, a' leg-közelebben Kassán tartatott Köz-Gyűlésben fel-olvasott Kegyelmes Császári Királyi Levélben bővebben elő-számláltattak, 's Ő Királyi Fő-Hertzege Országunk Primássa által-is érzékenyen elő-adattattak; a' mellyek Ő Felségét arra vinni kényszerítették, hogy mind azon ajánlásokon felül, a' mellyek a' múlt Ország-Gyűlésen Hazánk Rendei által tétettek, minket kedves, és hív Magyarjait további Segedelem adásokra-is kegyelmesen serkengessen, 's buzdíttson.²⁰⁹

Felséges Urunknak a' Magyar Nemzetnek hűségében, és szeretetében helyheztetett bizodalma valóban meg-kívánnya, hogy ki ki, a' ki magát igaz Magyarinak vallyá, 's Királyát, Hazáját, és Szabadságait igazán szereti, Felséges Fejedelmünk Királyi várakozásának megfelelően, 's azon veszedelmes következésektől, mellyek az Háborúnak ki-ütésével szeretett Felséges Királyát, édes Hazáját, 's Össi Szabadságait érdekelhetnék, Ditső Eleinek példája szerint, utolsó tsep véreig, 's vagyonainak fel-áldozásával-is óltalmazni igyekezzen.

A' minthogy nintsen-is kétségem benne, hogy a' Tekintetes Úr,²¹⁰ Felséges Fejedelmünk iránt viseltető Hűségétől, 's édes Hazánk Szeretetétől lelkesítettvén, ezeknek védelmére e' mostani terhes, 's valóban veszedelmes környüállásokban tehetség szerint ne siessen.

A' mennyiben²¹¹ tehát mind a' rend-szerint való, úgy a' Fel-kező Nemes Seregeknek tartatása, a' Királyi Élés-Házának ki-mondhatatlan nagy terhével esvén, a' Segedelem adásoknak egyik része, főképpen az Őszi 's Tavasz Életben teendő ajánlásokat foglalná magában, hivatalosan 's Bizodalmasan, kérem a' Tekintetes Urat, ne terheltesse e' részben való maga ki-nyilatkoztatását, 's ajánlásának mennyiségét, melly a' jövő Termésből-is pótolthatatik akár nekem, akár Járásbéli Szolga-Bíró Uraknak mennél előbb meg-küldeni; melly szerint Primás Ő Királyi Fő-Hertzege jelen léttében tett köz-végzés szerint, ezen Nemes Megye részéről adandó Életnek egész mennyiségéről Ő Felségének Tűdósítást tenni lehessen.

Egyébbaránt egész

Tisztelettel maradok.

A' Tekintetes Úrnak

Kassán,

Bőjt-más Havának 31-dik Napján,

1809-dik Esztendőben.

lekötelezett szolgálja.

Semsey András.²¹²

[A levél második példánya mellett őrzött boríték címzése egy piros viaszpecsét alatt:]

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem IComitatus Abaujvar Tabulæ Judriæ Assessori etc. Domino Singulariter Colendissimo

A Regmecz

Ex officio

²⁰⁹ serkengesse, 's buzdítsa. [A nyomtatott szöveg tintával átjavítva. A levél másik fennmaradt példányában nincs javítás.]

²¹⁰ [A levél második példányában: „Tabla Biro Ur.”]

²¹¹ [E bekezdéstől kezdve ismeretlen a levél második példánya.]

²¹² <Sems> Semsey András. [Tintafojt miatt újrakezdve az aláírás.]

5997.

Kazinczy – id. báró Wesselényi Miklósnak
Széphalom, 1809. április 13.

Nagy Méltóságú Báró Fő Ispán,
mély tiszteletű Uram!

Elbeszéllem mi történt e' napokban Ujhelytt. – Ő Kir. Herczagsége a' Prímás 8d. Apr. beérkezett Kassáról. Más nap az a' nevezetes vásárnap lévén, mellyen²¹³ a' köz hír szerint²¹⁴ Fels. Urunk a' Bécsi Szent Istvánnál kardját megszenteltetni [...]ta²¹⁵ 's azt esküvé hogy csak a' magáét szándékozik védelmezni nem pedig a' másét elfoglalni, a' Prímás misét monda reggel, ebéd után pedig conferált azon dolgok eránt, mellyeket a' holnap tartandó Gyűlésen fel akart vétetni. Nem fogadta-el az ajánlott egész Regementet, sőt éreztette, melly gondolatlanság volt olly teher alá vetni magunkat, mellyet el nem bírhatánk. Erre a' Státusok szorítani kezdék a' Fő Ispánt és Lónyai Gábort, hogy miért vitték tehát mesterséges erőlködéssel ennyire a' dolgot. A' Fő Ispán kéntelen volt kimondani, hogy ő róla nem is álmodozott: de alig szálla-ki szekereből, midőn Lónyai azt beszéllé neki, hogy a' dolog ki van csinálva. Képzelheti Nagyságod mi érte ekkor osztán Lónyait, kivált midőn a' Prímás néki nem a' legkegyesbb képpel és hanggal ezt mondá: „Ita hoc est, quando in Dieta nihil determinamus, ut domi merita ponere et donationem obtinere possimus.” – mert mind a' kereszt mind a' Donatio *tavalyi* szerzemény. – Én Lónyait nagyon sajnálom: nagy ősöknek maradéka, Prónaynak veje, a' ki szentül szerette, nem fényért és haszonért a' hazát; 31. esztdős ember, nagy talentomú: de az a' kolcs, pántlika 's holmi egyéb elgyengítették. Rendes dolog, hogy mikor minden reszket a' megtörténHETŐ veszedelem miatt, némelly embernek akkor juthat eszébe, hogy a' maga titulusairól 's ragyogásáról gondoskodják. – Végre az végeztetett, hogy a' Regement helyett egy Divisio lovasság állítassék; azt ő Fels. felfegyverkezteti 's táplálja 's viszi. A' több nemesség felkél, exercíroz, 's itt marad. Én a' Gyűlésen rheumatizmusom miatt nem voltam. De a' leg-hitelesebb tudósítás után beszéllem ezt Nagyságodnak.

Tyrólbán Martius elején egy kis csata vala. Egy Pesti születésű Eszterházi Rgmt-jebeli Hadnagy, ki maga is jelen vala az actióban, írja ezt. A' Bavariai sereg győzött. De segédünkre érkezett más két csapatunk, 's így helyre hoztuk a' kárt. Az első csapatban²¹⁶ 500. emberünknel több ott maradt. Ezt harmad napja hogy értem egy Pest-ről jövő Jurátustól.

A' Mélt. ifjú Báró *Kapitány* Úrhoz minap (sőt immár egy holnapja) írtam egy *Epistolát*. A' versben azolta nem kevés igazításokat tettem. Szabad e esedeznem Nagyságod előtt, hogy méltóztassék Tőkés Urnak parancsolni, hogy mutassa-ki a' mi változtatást kíván, nevezetesen, hogy az istáló' méneinek neveikben ejtett hibái-

²¹³ mellyben [Átírás.]

²¹⁴ [Bizonytalan olvasat egy tintafolt miatt.]

²¹⁵ [Egy tintafolt miatt olvashatatlan szó.]

²¹⁶ csapatban [Átírás.]

mat jegyezze-fel; ilyen az, hogy a' Pitt és Fox talán nincs is meg. Az, hogy a' mi kedves Kapitánykánkkal, ki úgy vezeti a' századot, mint Ámor tartá az Alcibiád paizsán a' mennykövet, kifárasztatom a' looskolában a' méneket, még pedig egyg végtében annyit

hogy a' kelő port a' tajték eloltja,

Melly a' kifáradt ló' inán lefoly.

ha a' valóságban úgy nincs is: úgy lehet poétai 's festői szabadsággal.

Gróf Csáky Emánuel nékem 6. explban küldé meg azon Dictióját, mellyel Szepesben igyekezett a' Diætai végezést munkába venni. Azon felyül hogy szépen van írva, az az érdeme is van, hogy bölcsen van írva. Nem hozza elő Spanyol országot, mert az semmiképen nem ide való; sem *gyűlölségre* nem tüzel, hanem csak a' *törvény eránt való szent engedelmességre*, és az elég.

Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe 's maradok alázatos hív tisztelettel Mélt. Bárá Fő Ispán Nagyságodnak

Széphalom, d. 13. Apr.

1809.

alázatos szolgálja:

Kazinczy Ferenc

5998.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1809. április 17.

Tekéntetes Tábla Biró Úr!

Minden környüállásokból azt lehet bizonyossan előre ki látni, hogy a' jövő 24ta Aprilis tartandó Köz Gyűlésre, a' midőn az Insurrectionalis Tisztek választása is lessz, az Insurrectio proclamálása is le fog érkezni – és így most valóban ha valaha egyes értelemmel és erővel, a' Haza védelméről és fel maradásáról, nem tsak tanátskoznunk, de érte tüstént tselekednünk is kell – fel küldött fel mutatusunkra a' Fels. Cs. K. Hertzeg Országunk Nádor Ispánnya válassza is meg érkezett, sietek ezen fontos környüállásokat a' Tekintetes Urnak meg írni, és minden ki gondolható ki fogás nélkül, az említett Gyűlésre u: m: a' bővebb Tanátskozás végett még az azt meg előző nap Delutáni óráira leendő meg jelenését Hazafiúi szívére kötven

Uri fávöriban zárt egész tisztelettel maradtam

a' Tekintetes Urnak

S.a. Ujhely 17^a Apr. 1809.

engedelmes szolgálja

Lonyay Gabor [mpr.]

[Kazinczy feljegyzése a levéllap alján:]

Gabriel Lónyay anno hoc Comit. Zempliniensis Vice-Comes, mox ipso hoc anno in Administratorem Officii Supremi Comititis in Ungvariensi renunciatus; Camerarius Regius et Ordinis S. Stephani Regis Eques.

Franc. Kazinczy

[A címzés:]

7396.

Tekentetes Nemzetes es Vitézlő
Kazintzi Kazintzÿ Ferentz Urnak Tttes
Ns. Zemplén Vgye Tabla Birájanak
hivatalossan ajánltatik.

az *Első AllIspánytól*

Széphallom.

5999.

Szombathy János – Kazinczynak
Sárospatak, 1809. június 5.

[VIII.

SÁROS-PATAKI PROF.

SZOMBATHY JÁNOS ÚRNAK

VILÁGOSÍTÁSAI AZOKHOZ, A' MIKET MAGY. RÉGIS. ÉS RITKAS.

I. KÖT. LAP 171–178. MONDOTT VOLT.]²¹⁷

Tekintetes Úr, [’stbb]

<különös tisztelettel való Nagy és Jó Uram!>²¹⁸

Azon vélekedésemre, melly szerint a' Magyar Régiségek' és Ritkaságok' Első Kötet-jében ki-jött *Orthographia Vngarica* vagy-is *Krakikai Abécze* felől úgy ítéltem, hogy annak Szerzője nem más, hanem *Batizi András*, egy a' Magyar Országi Reformátorok közzül, méltóztatott a' Tek. Úr,²¹⁹ annak meg-gondolásából, minémű idegenkedéssel bánnak az újjítani kívánó emberek azzal, a' mi külső czímere az el-hagyott felekezetek, e' következő Jegyzést tenni: – – –

„*Batizi András* 's más Református és Reformátor, olly Abéczt, mellyben a' gyermek arra tanítatik, hogy mikor reggel felkél, és estve ágyba megyen, *veessen keresztet magára*; olly Abéczt, mellyben a' *Mi Atyánk* a' *Mert tiéd nélkül*, az *Angyali Idvezlet* pedig, ha bár az *Aszszonyunk Szűz Mária nélkül is, áll, nem írhatott*.

Ezen Jegyzéshez járult az a' kívánsága a' Tek. Úrnak,²²⁰ hogy nyomoznám-ki, az *Angyali Idvezletet és kereszt vetést mikor hagytuk el, és a' Miatyánkhoz mikor kezdetünk ragasztani azt a' mit a Catholicusok nem mondanak*.

Ezekre való felelettel talám már régtől fogva is vagyok adós: kötelességemnek tartom tehát adósságomat le-fizetni, meg-bizonyítván, hogy a' mellyek a' *Batizi András* Abéczéjében (mert hogy ő írta azt, már nékem a' felől tsak kételkedni sem szabad) a' ke-

²¹⁷ [Szögletes zárójelben a levelet 1813-ban sajtó alá rendező Kazinczy változtatásai.]

²¹⁸ [Kazinczy törölte a „különös tisztelettel való Nagy és Jó Uram!” részt, és ehelyett beírta a „’stbb”-t.]

²¹⁹ Tek<tes> Úr,

²²⁰ Tek<tes> Úrnak,

resztnek jegyéről, a' Mi-Atyánk formájáról 's a' t. találatnak, mind azokat egy Református, sőt Reformátor, *irhatta*-is, és valósággal *irta*-is.

A.,

I., A' mi az elsőt, az az a' *Keresztnek jegyét* illeti, olly régi az a' Keresztyének között, hogy némellyek, nevezetesen még ama nagy Criticus *Grotius* is, azt tartják, hogy már az²²¹ a' jegy, mellyel az Angyal meg-jegyzette az Isten Szolgáit az ő homlokokon, *Jelen. VII:3,4.* a' keresztnek jegye volt. Tulajdon szavai *Grotius*nak ezek: *Hic Christiani, qui Hierosolymis & in omni Iudæa erant, jubentur signari cruce, nota Christianorum, ut communibus Iudæorum malis eximerentur.* Továbbá így ír: *Signamus ea, quæ custodiri volumus. In fronte autem: quia is mos erat in Oriente, dominorum nomina Servis in fronte scribere: quod-ex-Ezechielis loco (Cap. IX) apparet, – et ex Aristophane. Et Christianis mos frontem crucis signaculo terere.* (a)

Ugyan *Grotius* az ezzel egy-arányos Sz. Írásbeli Hellyre, tudniill. *Ezech. IX4. V[ers]re*, a' hol az Isten-félfő férjfiak homlokai egy *Thau* jeggyel jegyeztetnek meg, azt írja, hogy értetődik itten nem akármilyen jegy, hanem nevezet szerint a' *Thau* betű, mellynek régen kereszt formája volt. (b.) Ezt pedig vette egyenesen, a' mint maga is felteszi, *Hieronymus* Atyától, a' kinek tulajdon szavai ugyantsak ezen Sz. Írásbeli Hellyre, ezek: *Antiquis Hebræorum litteris, quibus usque hodie utuntur Samaritani, extrema THAV littera, crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.* (c.) És épen ezt tartja ez az ismeretes Vers-is:

Thau nota sacra crucis signaris in fronte fideles. –

Tudom hogy sokann máskint értik az említett Sz. Írásbeli Helyeket; de nem tartozik reám vizsgálni, mellyik értelem legyen helyesebb: elég az, hogy láthatni ebből is, melly²²² régi dolog legyen a' Keresztyének között a' keresztnek jegyével való élés, mellyre első alkalmatosságot talám az ő ellenek indított üldözések szolgáltatának.

(a.) Vid. Grotii Annotationes ad Apocalyps.²²³

(b.) Eiusd. Annotationes ad Ezech.

(c.) Hieronym. Commentar. in Ezech. Cap. IX.

Szélesen el-terjedett pedig tsak hamar az ezzel való élés: mert már *Tertullianus* azt írja: „*Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum & calceatum, ad lavacra, ad mensas – – frontem crucis signaculo terimus.*” (a) *Chrysostomus* pedig ekképen szól: „*Omnes in fronte crucem circumferinius, non tantum non erubescetes, sed ea etiam gloriantes.*” (b.) Ugyan ezen jeggyel szokták volt a' kereszttyének, koporsó-köveiket is meg-jegyezni.

Melley nagy erőt tulajdonítottanak annak a' régiek, meg-tetszik avagy tsak *Lactantius*-ból, aki azt tanítja, hogy az ördögök attól különösen félnek és futnak. „*Neque accedere ad eos possunt (dæmones)* így szól ő a többek között, *in quibus cœlestem notam viderint, nec iis nocere, quos signum immortale munierit*” (c.)

²²¹ hogy az [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²²² ebből, melly [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²²³ [Szombathy János lábjegyzetei a kéziratoldalak alján vannak. Erre a továbbiakban nem utalunk.]

Úgy látszik pedig, hogy ez a' jegy a' Krisztusnak nem tsak keresztére nézett, hanem nevére is, mellynek első betűje a' X kereszt formájú. Innen sokszor a' Krisztus nevének második Görög betűjét is mellé szokták tenni. Maga Nagy Konstantin Tsászárs is így tselekedett, a' mint bizonyítja *Lactantius* így írván: „*Commonitus est in quiete Constantinus, ut cœleste signum Dei notaret in scutis, atqve ita prœlium committeret. Fecit ut jussus est et transversa X littera summo capite circumflexo Christum in scutis notat.*” (d)

Idő jártával, ezen Jegynek egynehány keresztyén Tsászárok a' külső törvényes dolgokban is különös tekintetet adtanak. Nevezetesen *Justinianus* és *Leo* Tsászárok azt rendelték, hogy a' kereszt vonás, az írás tudatlan emberekre nézve, a' magok nevének tulajdon kezekkel való írása helyett legyen, és a' melly Alku-levelek 's Jóság-laistromok, annak módja szerint keresztvonással

(a) de Corona milit. Cap. 4.

(b) in Psalm. CX.

(c.) de vœx Sapientia L. IV. Cap. 27.

(d) de Mortibus Perfecut. Cap. 44. Azon két betűkből lett a' Kristus nevének

külömb-külömbképen formált monogrammája. péld. ok. . Leirja annak egy nemét *Schwartner* Úr is *Diplomat.* pag. 123, 125. edit. ann. 1802.

meg-vagnak erősítve, azok a' törvényben is hitelesek legyenek. (a)

A' kereszt jegyének illeten tiszteletben való tartása, mind a' Napkeleti, mind a' Napnyugoti Ekklesiákban egyaránt meg-volt 's meg-vagyon; és az Orosz Birodalomban is, a' Görög Ekklesiával tartó leg-első rendű Személlyel is, mikor imádkoznak, keresztet szoktak vetni magokra. A' gyakori keresztjegy-vetést javasolja ugyan azon²²⁴ Ekklesiának 1643.ban készült vallás tétele is, a' melly oroszok *katekismusának* is szokott neveztetni. (b.)

De hogy a' Protesztánsok felől is szóljak: a' Lutheranusok Templomaikban sok helyekenn, külső országonn-is, nálunk-is²²⁵ a' Szepességenn 's egyebütt, Crucifixust szokás tartani. Dobsinán még ma is a' Lutheranusok, mikor temetkeznek, a' halottnak előtte keresztet visznek (c.). Mikor Helvetziában, nevezetesen Tigurumban, a' Helvetziai Reformatziónek Anya-városában voltam, meg-látogatván egykor²²⁶ társaim velem együtt a' Theologiæ Professorokat, el-tsudálkoztunk rajta, látván, hogy egynehánynak író-asztalán crucifixus vagyon, nem-is álhattunk-meg, hanem meg-tudakoztuk tőlök az okát, 's azt felelék, hogy úgy tartják azt házaikban, mint a' Keresztyénségnek jegyét. Ugyan ottan a' Helvetus Reformatusok, mind e' mai napig az Úri Sz. Vatsorában osztával élnek, noha vastaggal, és azt a' Halgatók-is magok kezekkel törlik. Mikor Hollandiában jártam, sok helyeken tapasztoltam, hogy a' Reformatusok' Templomaiknak tornyán kereszt vagyon. És mi is közönségesen mindnyájan élünk a' Contractus Levelekben név alá-írás helyett a' keresztvonással. Gömör és Kis Hont eggyesült Várme-gyékben pedig, a' Reformata Vallást leg-buzgóbban követő Aszszonyok-is, mikor kenyeret sütnek, a' tesztát rend-szerint keresztel szokták meg-jegyzeni.

²²⁴ javasolja azon [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²²⁵ Templomaikban nálunk-is [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²²⁶ egy<nehany> [Javítás a törlés felett.]

De mire valók mind ezek? Arra, hogy a' keresztnek jegyét nem

(a) Novell. Justin. 73.90. Novell. Leonis 72.

(b.) Titulusai Ορθοδοξοσ Ομολογια τής καθολικής και αποστολικής εκκλησίας τής ανατολικής. Görög, Deák, és Német nyelven ki-jött, Wratisl[avia]. 1751. 8°.

(c.) Bartholomæid. Memorab. Provinc. Csetnek. p. 95

nézhatték úgy a' Reformátorok, mint külső czimerét, leg-alább mint különös és tulajdon czimerét az el-hagyott felekezetnek. – Továbbá, hogy légyen ez is bizonyosság arra, miképen szoktak a' külső czeremóniák és szertartások a' keresztények között-is változni. Nem állhatom-meg, hogy ezen dologra meg ne említettsem *Samarjai Jánost*, Dunán túl való Református Püspököt. Az ő Könyvéből, melyet irt *Az Helvetiai valláson lévő Ecclesiáknak Egyházi Ceremoniajokról és rendtartásokról* (a), ebből mondom látjuk, hogy az ő idejében a' Reformátusok-is meg-innepelték az Apró Szentek-napját, Viz Keresztet, Nagy Tsörtörtököt, és Gyümöls oltó Bóldog Aszszony napját: továbbá, hogy ők-is néhol vékony ostyával éltenek az Úri Sz. Vatsorában: hogy nálok az Ekklesiából ki-tiltott személy, minden hétenn két naponn, úgymint Szeredánn és Péntekenn bőjtöltni tartozott, egész nap estig semmit nem évén, akkor-is tsak kenyeret: hogy a' Sátánnak az emberben való létét hitték, és az *Exorcismus* (b), az ördög-üzés²²⁷ ő nálok-is meg-volt; sőt ezen Könyvnek utolsó Része egyedül tsak arról tanít, ilyen titulus alatt: *Az Eördög üzésben való Rendtartásokról*.

II., Által megyek a' Mi Atyáknak Bé-rekesztésére: *Mert tiéd 's a' t*. Régen disputálnak már a' felől a' Tudósok, ha vallyon Sz. *Máté VI.dik Részében* ott vólte' ez eleitől fogva, és így magában is az eredeti írásban; vagy tsak a' Görög Liturgiából íródott a' Textusnak szélire, a' honnan idővel magába-is a' Textusba bé-ment? Nem is tsuda, hogy disputálnak ezenn: mert ez a' Görög nyelven lévő régi Új Testamenomokban tsak nem mindenikben meg-vagyon; meg-van *Chrysostomus*nál-is; ellenben nintsen-meg a' régi *Deák* Bibliákban, nem találtatik *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Augustinus* 's más több Atyáknál-is, mikor a' Mi Atyánkot gondosan előadják 's magyarázzák:

(a) Nyomt. Lőtsén. 1636. 4to.

(b.) Ezen Görög szó tétetik titulusnak Lev. 214:219:222.

a' mi nagyobb, nintsen Sz. *Lukáts*nál-is a' *XI-dik* Részben. Ennél fogva két részre hajlottak a' Tudósok. *Valla Lőrincz* Római tudós *Canonicus*, aki 1465-ben holt-meg, úgy nézte ennek a' Bé-rekesztésnek el-hagyását, mint a' Mi Atyáknak meg-tsonkítását. Ellenben a' hires *Erasmus*, a' kinek munkái olly sokat tettek a' Reformatzióra, nagyon ki költ ezért *Valla* ellen, ekképen írván: *Non est cur Laurentius Valla stomachetur, bonam precationis Dominica partem fuisse decurtatam. Magis taxanda fuerat illorum temeritas, qui non veriti sint tam Divina precationi suas – – assuere.* (a) Itten ollyan illetlen nevezettel nevezi ezt a' Bérekesztést *Erasmus*, hogy én azt tsak ki-irni is átalom. *Erasmussal* tartott, és az ő említett szavait hosszan ki irta *Bullinger*, eggy a' Helvetziai Reformá-

²²⁷ ördög-üzés [Emendálva.]

torok, és a' Helvetziai Confessiának Irói közzül, 's mindjárt Zwinglius után következt Tigrumi Püspök. (b.) Ki vólt ez a' Bé-rekesztés hagyva a' Tigrumi Bibliából-is, az első kiadásból; de az után bé vétetett. Ki hagyta *Melanchthon*²²⁸ *Filep* is Sz. Máté VI-dik Részének magyarázatjában. (c) A' Magyar fordítások közzül sinsen meg a' Káldi György Magyar Bibliájában: (d.) mivel ő a' *Vulgata Editi*ót követte.

Ellenben bé vette, és mint a' Sz. Máté eredeti írásához tartozót úgy nézte *Calvinus János*, (e): bé vették a' Heidelbergai Katekésis Irói; de még-is bé nem vette *Scultetus* ugyantsak Heidelbergai Professor és Predikátor. Bé nem vette Grotius (f.): bé vette *Calovius*, és Grotiusnak meg-felelni igyekezett (g.): bé-vette *Witsius*-is. (h) – De minek számlálok-elől ilyen sokat, holott ma sins vége az erről való kérdésnek. Tsak *Griesbachot* említem tehát utóljára: mert tudom, hogy a' Tekintetes Úr gyönyörködik a'

(a) Vid. Criticor. Sacroc. Tom. VI. pag. 248. edit. Amstel. 1698. Fol.²²⁹

(b) *Bullingeri* Comment. in Matthæum. Lib. III. p. 68. Tigr. 1542. Fol.

(c) *Melanchth.* Enarratio Evang. Secund. Matth. p. 340. edit. Witteb. 1563. Fol.

(d) Nyomt. Béchben. 1626. Fol. (e) *Calvini* Opex. omn. Tomo VI.

(f) *Grotii* Annotationes ad Evang. Matth.

(g) *Calovii* Biblia illustrata Vet. et Nov. Test.

(h) *Witsii* Exercit. in Orat. Domin.

Görög nyelvben. Ő az Új Testamentomnak leg-közelébbi ponyvás kiadásában (a), így nyomtatta ki Sz. Máté VI-dik Részében a' Mi Atyánknak végezetét: A' Textusban v[ers]. 13. eddig van: –

ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Azután alól a' különböző Olvasások (variantes lectiones) rendiben: –

πληροῦ ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ἀλλ. ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

ἀλλ. ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Igy lévén a' dolog, látjuk, hogy akármellyik értelmet követte valaki, lehetett Reformátor, és hogy a' Reformáció céljával a' Mi Atyánk' formája éppen nem vólt össze-kötve. – De bár magunkat vegyük-fel. Én ugyan azokkal tartok, a' kik a' Mi Atyánknak ezen cikkelyét, a' Doxológiát, a' Sz. Máté eredeti írásából valónak tartják; úgy nézem azt, mint az Úri Imádságnak koronáját, és nem szeretném, ha valaki el-disputálná tölem: de azomban, meg-vallom, még sem merem hibával vádolni azokat, a' kik azt el-hagyják; és éppen nem merném fel-válalni az ítélő-bírótságot az aránt, ha valyon ott vólté ez mindenkor a' Sz. Máté Textusában? vagy tsak a' Görög Ekklésia vette-fel először; még pedig úgy, hogy a' Görögöknél-is, ma-is, a' Templomban 's egyebütt,²³⁰ a'

²²⁸ Melán<kt>on [Javítás a lap szélén.]

²²⁹ [Ez a jegyzetpont a lap alján, utólag beírva.]

²³⁰ egyebütt, [Emendálva.]

hol Papi személyly vagyon jelen, tsak a' Pap szokta azt bé-fejezésül elmondani, minek-utánna a' Kösség eddig mondotta: *Deszabaditts-meg*²³¹ *minket a' gonosztól.* (b.)

III., Megyek már a' harmadik nehézségre, az Angyali Idvezletre. Azt tartják közön-ségesen, hogy *Vincentius Ferrerius*, Sz. Domokos szerzetéből való nevezetes Theologus, a' ki élt a' XIV-dik Századnak a' véginn, 's a' XV-diknek eleinn, vólt az első, a' ki az Angyali Idvezletből imádságot formált, a' melly

(a) Lips. 1803–07. 4 Tom. Fol.

(b.) Vid. Ariæ Montani Nov. Testament. Græcum [?] interpretatione Latina. 1599. Fol.

akárkinek pag. 5. in Not. – Szabad mindazonáltal ezt a' Bé-rekesztést el-mondani, mikor magánosan, Papnak jelen nem létében, imádkozik; sőt javasoltatik, hogy soha ezt az Úri Imádságtól el ne szakaszsa. Lásd. *Ορθοδοξος Ομολογια.* pag. 236.

azután az Ekklesiában bé-vétetett, és az Úri Imádság mellé tétetett. Bé-[vette] valamely különbözéssel a' Görög Ekklesia is. (a)²³² Ha szinte nem tetszett-is ez mindenben egy vagy más Reformátornak; nem látom által, miért nem lehettett volna azt ő néki, valamely változtatással, a' maga értelméhez alkalmaztatni.

B.,

És valósággal úgy-is vólt a' dolog: mert a' mit eddig tsak úgy adtam elől, mint *meg-lehetett* dolgot, ideje hogy meg-mutassam, hogy az valósággal *meg-is lett*, az az, hogy a' Reformátor-is, még pedig a' buzgó Reformátor, olyan Könyvet irt, mellyben a' gyermek arra tanittatik, hogy mikor reggel fel-kél és estve ágyba megyen, *nessen keresztet magára* 's a' t. Ezt pedig már könnyű meg-mutatnom: mert ki vólt buzgóbb Reformátor, mint maga a' Reformátoroknak feje 's Nagy-attya, *Luther Márton*? Réa akadtam pedig, hogy ő épen így irt, és épen ő az, a' kinek leg-nevezetesebb kézi-könyveiből irta 's szedegette-ki mind azokat a' mi Batizink, a' mellyben most mi nehézséget találunk.

Luther Mártonnak azon említett kézi-könyvei, az ő *Kis Katekésise*, és *Imádságos Könyve*. A' Kis Katekésis, mellynek ő ilyen titulust adott: *Enchiridion. Der Kleine Catechismus*, készült 1529. esztendőben, és eggy a' Lutherana Ekklesiának *Symbolicus* Könyvei között (b),²³³ 's azt tartja felőle *Walchius*, hogy annyi hasznót tett ez a'²³⁴ kereszttyén világban, a' mennyit semmi más illetén írás nem tett (c).²³⁵ Fordítatott-is ez tsak nem minden Európai nyelvre, e' mellett Görög, 'Sidó, Arabs, Malabáriai, 's egyéb nyelvekre-is (d).²³⁶ – Nálunk meg-vagyon háromféle ki-adásban. 1., Németül, melly ki-jött 1553.ban. 2., Német, Deák, Görög, és Sidó nyelvekenn. Ez ki jött először 1538.

²³¹ mondotta: <a' Mi Atyánkat> *Deszabaditts-meg* [E mondat második fele alatt egy korábbi írás nyomai látszanak.]

²³² [Ez a mondat utólagos beszúrás, részben a lap szélére írva, a „vette” bizonytalan olvasat.]

²³³ (a), [Átírás.]

²³⁴ tett a' [Beszúrás a lap szélén.]

²³⁵ (b), [Átírás.]

²³⁶ (c). [Átírás.]

ban. 3., Magyar fordításban, melynek ez a' titulusa: *D. M. L. Kis Katechismussa a' Tanuló Ifjúságnak kedvéért. Nyomt. – Lipsia Városában, 1724. 12°.*

(a.) Ορθοδ. Ομολ. p. 84.

(b.)²³⁷ Conf. Walchii Bibliotheca Theologica Tom. I. C. III. Sect. 2. p. 314. edit. Jenæ. 1757. 4 Tom. 8°.

(c.)²³⁸ *Catechismus* (Lutheri) minor-tot fructus, quot nullum aliud scriptum, Civitatis Christianæ adtulit. Ibid. Cap. IV. Sect. 2. p. 455.

(d.)²³⁹ ibid. p. 456, 457.

Második Könyve Luther Mártonnak, melyet említettem, az ő *Imádságos Könyve*, melynek Német titulusa ez: *Betbüchlin D. Mart. Luther*. Elég hosszú munka, ha szinte csak könyvetskének nevezte-is. Írta ő ezt azon Imádságos Könyvek helyében, a' melyek voltak az ő tőle el-hagyott felekezetenél, a' mint maga fel-teszi. Ez nálunk csak Németül vagyon, az ő minden munkái között, és nyomban az ő Kis Katekésise után következik.

E' két Könyvből vette [az ő tanítványa] *Batizi*,²⁴⁰ a' Krakkai Abéczésének közepét, a' Tíz Parantsolattól fogva az Étel után való Hálá-adásnak végéig. A' mely hogy szembe tűnőbb legyen, sorba megyek minden cikkelyeken, kivált a' melyek valamelly nehézséget okoznak.

I., A' *Tíz Parancsolat*.

Luther Márton Kis Katekésisében. Németül: –

„Die Zehen Gebot.

I. Du solt nicht andere Götter haben.

II. Du solt den namen deines Gottes nicht misbrauchen &c. &c.

IX. Du solt nicht begeren deines Nehesten haus.

X. Du solt nicht begeren deines nehesten Weib, Knecht, Magd, Vieh, oder was sein ist.”

Illyen rendel vagyon ez a' Kis Katekésis Magyar²⁴¹ fordításában-is, a' hol hasonlóképen –

IX-dik Parants. *Ne kívánnjad Felebarátodnak házát.*

X-dik. *Ne kívánnjad Felebarátodnak feleségét* 's a' t. – Illy rendel vagyon Batizinál-is.

Meg-is tartották a' Tíz Parantsolatnak illy móddal való számlálását, mely szerint az első Tábla három Parantsolatokból áll, a' második pedig hétből, meg-tartották mondom a' Lutheranus Evangelikusok mind ez ideig, a' mint láthatni a' *Seiler* Katekésiséből is (a); sőt hogy jobb ez az el-osztás, mint sem a' Reformatusoké, sokat disputáltak a' mellett a' XVI-dik és XVII-dik Százban. (b.)

²³⁷ (a.) [Átírás; az előző jegyzet utólagos beszúrás.]

²³⁸ (b.) [Átírás.]

²³⁹ (c.) [Átírás.]

²⁴⁰ vette *Batizi*, [Beszúrás a lap szélén; bizonytalan olvasat.]

²⁴¹ a' Magyar [Beszúrás a lap szélén; bizonytalan olvasat.]

Az-is meg-jegyzést érdemel, hogy Luther Márton, és az ő példáját követők szokták rend szerint a' Katekésis első Részének a' Tíz Parantsolatot tenni. Más Katekésisek, leg-alább a' nevezetesebbek, péld. ok. a' Calvinus Jánosé, a' Hejdelbergai 's a' t.

(a) G. F. Seiler Katechetisches Methodenbuch. Erlang. 1795. 8°.

(b) Walchii Biblioth. Theol. Tom. II. pag. 464.

ilyen rendet tartanak: a' Hitről: a' Tíz Parantsolatról: a' Mi Atyánkról. A' Római Catechismusban az első Rész vagyon *de Fide*. Canisius Péterben, *de Fide & Symbolo Fidei*. A' Budán ki jött Öreg Katekismusban-is az I-ső Fő Tzikkely tanít a' Hitről. (a) Így van az Orthodoxa Homológiában, vagy Oroszok Katekismusában-is. Ellenben²⁴² Luther, mind a' Nagy, mind a' Kis Katekésisében, sőt az Imádságos Könyvében-is ezt a' rendet tartja: a' Tíz Parantsolat; a' Hit; az Úri Imádság. Ez a' rend vagyon a' Vittebergai Katekésisben-is, a' melly készült 1571-ben. Sőt a' Hannoveraiban-is, a' melly 1791-ben jött-ki.

2., Következik az *Apostoli Hitnek formája*, mind Luthernél, mind Batizinál. Ebben nints nehézség.

3., Az *Úri Imádság*.

Luther Márton Kis Katekésisében.

„Vater unser u. s. f. – Und füre uns nicht in Versuchung, sondern erlöse uns von dem Übel. Amen. – Így vagyon ez a' Luther Nagy-Katekésisében, Imádságos Könyvében, és a' Mi Atyánkban ő általa készítettett magyarázatjában-is, mellynek titulusa: *Auslegung des Vater unsers*. (b.) Mindenütt el van hagyva a' Bé-rekesztés.

A' Kis Katekésis Magyar fordításában így van: *De szabadiits-meg minket a' gonosztól. Amen.* – Ezenn végezi Batizi-is.

4., Az *Angyali Idvezlet*.

Az Úri Imádság után következik a' Luther Márton Imádságos Könyvében az *Angyali Idvezlet*, az azzal való helyes élésről szóló hosszszas tanítással, mellyben Luther ki-kél nagy indulattal a' Római Catholicusok ellen. Így kezd:

„*Auslegung des Aue Maria*. (c.)

Hie ist zu mercken, das je niemand sein vertrauen und Zuversicht stelle auff die mutter Gottes, oder ire verdienst. Denn solche Zuversicht gebürt allein Gott. u. s. f.

(a) Nyomt. 1781. 8°.

(b.) Lásd Der Sechste Teil der Bücher des – Doctor. Mart. Lutheri. Seit. 52. Witteb. 1553. Fol.

(c.) Lásd ugyan ott, Seit. 117

Darumb laut auch das Aue Maria also, das es alle ding Gott gibt, und spricht:

Gegrüset seistu Maria voller gnaden. Der HERR ist mit dir Gesegnet bistu unter den Weibern, und gesegnet ist die Frucht deines Leibes Jhesus Christus. Amen.

²⁴² Hitről. (a) Ellenben [Beszúrá a lap szélén.]

Da sihestu, das hierinne kein Gebet, (a) sondern eitel lob und ehre begriffen ist. &c.”

Igy vagyon ez Batiziban-is elől-adva, a’ ki hasonlóképen így végzi az Angyali Idvezletet: *aldott az te mehednec ’gőmöltse JESUS Christus. Am.* Kihagyván belőle egészszen az²⁴³ imádságnak formáját, és annak egyenes tzélját.

Ha semmi más fundamentomunk nem volna-is reá, még is kintelenek vólnánk ebből el-hinni, hogy ezt a’ Krakкаи Abéczt Lutherrel egyet-értő ember írta: mert a’ ki az Angyali Idvezletből készítettett Imádsággal ekképen mer bánni, ’s azt tselekszi, hogy az többé Imádság ne-is legyen, az egyenesen Luther Márton követője.

5. *Gyermekek Imádságai.*

Ezek után következnek Batiziban a’ Reggeli és Estvéli, Étel előtt és Étel után való Imádságok. Mind ezek a’ Luther Márton Kis Katekésiséből vagynak, részszerint szóról szóra, rész szerint rövidebb formában általvéve, a’ Kereszt jegyének magára való vetésével együtt.

Luther Márton a’ Kis Katekésisben így tanítja a’ gyermekeket: – –

„Des Morgens, so du aus dem Bette ferest, soltu dich segenen mit dem heiligen Creutz und sagen:

Des walt Gott Vater, Son, heiliger Geist. Amen. – – –

Des Abends, wenn du zu Bette gehest, soltu dich segenen mit dem heiligen Creutz, und sagen:

Des walt Gott Vater, Son, heiliger Geist. Amen. u. s. f.” (b.)

A’ *Deák* fordításban így van: *Mane cum surgis e lecto, signabis te signo sanctæ crucis* &c.

(a) Ezen állatással ellene teszi magát Luther a’ Római Catholicusok értelmének, a’ mint láthatni az Öreg Katekismusban. Lev. 32.

(b.) Meg-vagyon a’ közelébb említett munkái között-is, Seit. 101.

A’ *Görögben*: τὸ ἁγίῳ παντὶ σε σῖξεις κ. τ. λ.

A’ *Magyarban*: *Reggel, mikor ágyadból fel kelsz, meg-jegyezd magadat a’ szent keresztnek jelével, ezt mondván: Atyának, Fiúnak, és Sz. Léleknek nevében. A.* – Imé itt vagyon a’ gyermekek’ ezen Kis Abéczében lévő tanításának kútfeje.

[Ugyan Luther Márton a’ Keresztelésről írt munkájában, mellynek titulusa: *Das Tauffbüchlin D. Mart. Luth.* így tanítja a’ Keresztelő Személyt:

„Der Teuffer spreche:

Fare aus, du unreiner Geist, vnd gib raum den heiligen Geist.

Darnach mach er im ein Creutz an die Stirn vnd Brust vnd spreche:

Nimm das Zeichen des heiligen Creuzes beide an der Stirn und an der Brust.”

Azután következik az Imádság, az Imádság után pedig az Exorcismus, ezen szókkal, és a’ keresztnek hármas jegyével:

²⁴³ belőle az [Beszúrás a lap szélén.]

„Ich beschwere dich du unreiner Geist, bey dem Namen des Vaters †, vnd des Sons †, vnd des heiligen Geists †, Das du ausarest vnd weichest von deisem Diener Ihesu²⁴⁴ Christi N.” a)

a) Der Sechste Teil²⁴⁵ der Büch. d. Doct. Mart. Lutheri. S. 105, 106.]²⁴⁶

A' Reggeli és Estvéli Imádság rövidebben van Batiziban, mint Lutherben: az Asztal áldás és Étel után való Hálá-adás pedig csak nem szóról szóra vagynak által véve. Így tanít tudni-illik –

a' *Luther Márton Kis Katekésise.*

„*Das Benedicite und Gratias Sprechen.*

Aller augen warten auff dich HERR, und du gibst inen ire Speise zu seiner zeit. Du thust deine hand auff, und settigest alles was lebet mit wolgefallen.

Darnach das Vater unser, und dis folgende Gebet:

HERR Gott himlischer Vater segene uns, und diese deine Gaben, die wir von deiner milden Güte zu uns nemen, durch Ihesum Christum unsern HERN. Amen.”

„*Das Gratias.*

Dancket dem HERRN, denn er ist freundlich u. s. f.

Darnach das Vater unser, und dis folgende Gebet:

Wir dancken dir HErr Gott Vater, durch Ihesum Christum unsern HERN, für alle deine wolthat, der du lebest und regierest in ewigkeit. Amen.”

A' Magyar fordításban ez az utolsó Imádság így van: *Hálákat adunk tenéked Atya Úr Isten a' mi Urunk JESUS Kristus által minden jótéteményidért ki élsz és uralkodol mind örökkön örökké. Amen.*

Batiziban-is ez az utolsó Imádság, melyet ő ekképen végez: *ki öröckül öröcké elsz és uralkodol. Amen.* Ezek után következnek külömb-külömb Sz. Írásbéli Helyek, a' Kis Katekesisben-is Batiziban-is. Luther így nevezte: *Die Haustaffel etlicher Sprüche.* A' Deák fordítás: *Elegantes quædam ex Scriptura sententia.* De már itten Batizi nem irta ki a' Luther Kis Katekésisé; hanem maga szedegetett össze külömb-külömb Sz. Írásbéli Helyeket. Ezekre csak azt jegyzem-meg, hogy a' második Szakasz, melynek titulusa ez: *Ho'g czac*²⁴⁷ *az Isten irgalmassagabol vágon üdvössegönc,* épen az a' tudomány, melynek hirdetésével kezdette Luther Márton a' Reformációt.

C.,

Hátra vagyon még tartozásomnak egy része, tudniillik annak ki nyomozása, hogy mi az *Angyali Idvezletet és Kereszt-vetést mikor hagytuk el, és a' Mi Atyánkhoz mikor kezdtünk ragaszani a' Bé-rekesztést.*

Én úgy találtam, hogy mi Reformátusok ezeket a' *Calvinus János* tanítása után tse-lekedtük. Calvinus János Katekésise, melyet a' Genevai Ekklesia hasznára készített, ki

²⁴⁴ Diener <Ihsu> Ihesu

²⁴⁵ Sechste <Theil> Teil

²⁴⁶ [Szögletes zárójelben a levelet 1813-ban sajtó alá rendező Kazinczy betoldása az eredeti levélbe. Kazinczy kézírása egy kisebb lapon található, a betoldás helye korrektúrajelekkel jelölve.]

²⁴⁷ [A „cz” betű felett vízszintes mellékjel.]

jött Deákúl 1545-ben, ismét 1561-ben, 's azután. (a) Ki jött ez Frantzia, Német, Anglus, Spanyol, Görög, és más több nyelvekenn-is. Ő ebben a' Tiz Parantsolatot úgy osztja-fel, mint osztják ma is a' Reformatusok és a' Görögök, számlálván²⁴⁸ az első Táblára négy Parantsolatot, a' másodikra hatot. Ő ebben a' Mi Atyánkot a' Mert-tiédde vagy is Bé-rekesztéssel adja-elől; az Angyali Idvezletről és kereszt-vetésről pedig egészen halgat. Azután 1555-ben ki adta ő a' Sz. Máté Evangyéliomának-is magyarázatját, melyben a' VI.dik Rész. 13. V[ers]e, a' Mi Atyánk Bé-rekesztése felől így ír: *Mirum est hanc precationis clausulam, quæ tam apte quadrat, a Latinis fuisse omissam.* (b.)

A' Calvinus János nyomdokát követték a' Heidelbergai Katékésisnek Irói-is, *Ursinus* és *Olevianus*, mind a' Tiz Parantsolat számlálásában, mind a' Mi Atyánkban, mind az Idvezletnek és kereszt jegyének el-hagyásában. Ki jött az először 1563-ban.

Magyarországban Calvinus Jánosnak az Úr Vatsorája felől való értelmét, (mellynek, úgy látszik, már 1550-ben-is vóltanak itten-is némelly követői (c.)) közönséges Vallástételekben bé-vették vólt a' Reformátusok a' Csengeri 'Sinatban 1557-ben: bővebben és világosabban elől adták a' Tarczali nevezetes Gyűlésben 1561-ben (d), a' mikor a' Genevai Vallástételt-is bé-vették. Azon idő-szakaszban terjedett-el a' Calvinus Katekésise-is, mellyről a' Gönczi Gyűlésben 1566-ban ilyen végezés tétetett: *Catechesin-Calvini, quæ in priore Synodo suffragio communi recepta est, faciant*

(a) Ki-jött az ő minden munkái között-is, Tomo VIII. edit. Amstel. 1667. Vol. IX. Fol.

(b.) Lásd ugyan ott Tomo VI. pag. 80.

(c.) Conf. *Ribini* Memorab. August. Confess. T. I. pag. 88, 89.

(d) Lásd, *Compendium Doctrinæ Christianæ* – in publicis Synodis Tartzaliensi ac Thordensi editum & publicatum. edit. 2-da. Patak. 1655. 8°.

sibi familiarem. (a) A' kik e' szerint Calvinus Jánossal tartottanak, 's az ő Katekésisének helyt adtanak, azok úgy számlálták a' Tiz Parantsolatot mint ő; azok a' Mi-Atyánkot Bé-rekesztéssel mondták; az Angyali Idvezletet 's egyéb Ekklésiai szer-tartásokat pedig, a' mellyeket ő el-hagyott, el-hagyták. Azután tsak hamar a' Heidelbergai Katekésis is közönségessé lett, úgy hogy az már 1577-ben Magyar nyelvonn-is Ki-nyomtatott Pápán, a' Huszár Dávid fordítása szerint. (b.)

Nem tsak a' szorosabban úgy neveztetett Reformatusok tselekedtek pedig ekképen; hanem némelly részben a' *Lutheránusok*-is, még pedig Vittebergában: mert az ottan 1571-ben készült Kátékésisben-is, mellynek titulusa: *Catechesis continens explicationem simplicem et brevem Decalogi, Symboli Apostolici, Orationis Dominicæ* &c. (c) ebben is mondom már a' Mi Atyánk a' Bé-rekesztéssel adatik elől, az Angyali Idvezlet pedig, és a' keresztnek jegye sehol sem emlittetik. Hihető, hogy ez-is a' Calvinus János példájának követéséből lett: mert bizonyos, hogy akkor vóltak Vittebergában a' leg-több Crypto-Calvinisták, a' mint nevezettek vólt, és a' mi nagyobb, az ő vélek ellenkező Lutheranus Tanítók ezt egyenesen *Catechismus Criptocalvinianusnak* nevezték. (d)

²⁴⁸ Reformatusok, számlálván [Beszúrás a lap szélén.]

Tsak ugyan azt tselekedték némelly részből, nevezetesen pedig a' *Mi-Atyánkra* nézve-is, lassankint²⁴⁹ más Lutheranus Evangelikusok-is; a' mit ők; de úgy, hogy azomban a' Luther Márton Katekésist változás nélkül meg-tartanák. Kezemben vagyon mostan a' Lutheranus tanuló gyermekek számára Magyarúl nyomtatott, és egyyüvé köttetett három kis katekésis. Az elsőnek titulusa, és azzal egyyütt az Irónak neve ki-szakadt. A' 2-dik, a' Luther Márton Lipsiában 1724-ben nyomtatott Kis-Katechismussa, mellyet fellyebb már le-irtam. A' 3-dik, mellynek titulusa: *Mennyei út, Höffer*

(a) Lampe Hist. Eccl. H. pag. 133.

(b) Lásd, Molnár Albert Jubileus esztendei Predik. *Lev. 47.* Nyomt. Oppen. 1618. 4°

(c) Nyomt. 1571-ben, és újra 1572-ben. 8°

(d) Valch. Biblioth. Theolog. Tom. I. pag. 485.

János Cziriak munkája. És a' mi már különös, az elsőből és utolsóból *Mert-tiéd*del tanulja a' gyermek a' *Mi-Atyánkot*: mert azokban ott vagyon; a' középsőből pedig; az az a' Luther Mártonéból *Mert tiéd nélkül*; mivel abban nintsen: az pedig a' Symbolicus Könyv.

De még ennél-is különösebb az, hogy a' Luther Kis Katekésisének azon magyarázatjában, a' melly Magyarúl-is ki-jött, Kérdésekben és Feleletekben, ilyen titulus alatt: –

D. Luther Márton Kis Katekismusa, és annak Oskolai, Templombéli és házi tanításhoz alkalmaztatott magyarázatja. Nyomt. Laubanban. 1750. 12°. ebben mondom, a' *Mi Atyánk Bé-rekesztésének el-hagyása*, egyenesen *Sz. Írás tsonkitásának* nevezetik; és így, ezen kemény ítélet által, maga-is a' Luther Márton Kis Katekismusa a' *Sz. Írás' tsonkitók száma közé tétetik.* Így vagyon tudniillik ebben: –

„Mivel fejezzük bé a' *Mi Atyánkat?* *Mert tiéd az ország 's a' t.*

Miért fejezzük úgy bé? *Azért hogy 's a' t.*

De van é a' Sz. Írásban? *A' régi Deák bibliába nints: – – A' Görögben Sz. Máténál megvagyon. És azért nem mi toldjuk a' Sz. Írást, hanem azok tsonkitják, kik elhadják.* 's a' t. (a)

Azonban NB. az is bizonyos, hogy a' Luther Márton Német Bibliajában-is, Sz. Máté VI-dik Részében benne vagyon ez a' Bé-rekesztés: leg-alább az 1555-dik esztendőbeli Vittebergai ki-adásban. (b.) De hiszem meg vagyon ez Sz. Máténál az *Erasmus* Görög Új Testamentomában, és az ő Deák fordításában-is, noha Deákul a' többtől különböző betűkkel (c): még-is azomban e' nélkül tanította ő a' *Mi Atyánkot* (d), sőt nagyon kikölt²⁵⁰ ez ellen, a' mint fellyebb láttuk. *Arias Montanus*-is meg-hagyta Sz. Máténál, és Deákra-is fordította: hanem ezt tette Jegyzetben felőle: *Animadvertet Lector, hanc clausulam non esse de Textu. &ct.* (e).

* *

*

²⁴⁹ részből, lassankint [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²⁵⁰ sőt kikölt [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

- (a) Lev. 348, 349.
- (b.) Meg-vagyon ez a' ki-adás mi nálunk: de ennél régibb nintsen.
- (c.) Lásd Novum Testament. Græc. cum versione Des. Erasmi. Basil. 1535. Fol. pag. 8.
- (d.) Desid. Erasmi Precationes. Item *Precatio Dominica*. Lugd. Bat. 1641. 12°.
- (e) Ariæ Montani Nov. Test. Græc. cum interpret. Lat. loco supra citato.

* *

*

Mi lehet már mind ezekből a' Tudomány? (mert ehez a' Predikátzio forma hoszsú Levelhez hozzá illik a' Tudomány-is.) A' többek között és ítéletem szerint a' leg-hasznosabb, ez, hogy taníttassunk és serkentessünk ezen²⁵¹ példa által-is, minden vallásbeli különböző értelemért 's szokásért másokat nem kárhoztatni; sőt az olyan közép vagy aprólékos dolgokban, a' mellyek nem fundamentomosok, valamelly vallásbeli különbséget nem-is helyheztenni. (a) Ki gondolta volna eleinte közülünk, hogy mikor a' Krak-kai Abéczében, az *Angyali Idvezletet*, a' *Keresztnek magára való vetését*, a' *Mi-Atyánkot Mert-tiéd nélkül*, és a' *Tiz Parancsolatot illetén rendel*, találja, akkor épen magával Luther Mártonnal találkozott öszve, 's az ő tanító Katekésisét, és Imádságos Könyvét olvassa? de ki meri azért, minekutánna meg-tudtuk-is, hogy úgy van a' dolog, ki meri mondom, Luther²⁵² Mártont a' Reformátorok, és a' reformált Vallást követők száma közül ki-rekeszteni? És bizonyára fájdalmas fogyatkozás-is ez a' Keresztyének között, hogy az illetén dolgok miatt egymást kárhoztatják; és a' Keresztyén Vallásnak sarkalatos fundamentomát, az *egymás-szeretetét* ez által egészen fel-forgatják.²⁵³

Vajha ez a' kis Abéczéske, minekutánna az ő Szerzőjét és kútfejét ennyire ki-tapogathattuk, vajha mondom, ha tsak egy lépéssel-is elébb mozdithatná a' Keresztyén felekezeteknek egymáshoz való közelítéseket, és atyafiúi szereteteket! Ha erre a' felséges²⁵⁴ célra, ő, a' ki felől azt nem-is gondoltuk volna, tsak valamitskét-is

(a) Méltó ezen dologra meg-olvasni *Binghami Origin. Ecclesiast Lib. XVI. Cap. I. de unione et communione observata in veteri Ecclesia* §. X. Volum. 7. pag. 52. sequentia.

használhatna, akkor mondhatnánk még el ugyan valójába felőle: *Meg-érdemlette, hogy újra világot lásson!*

Maradok állandó tisztelettel –
a' Tekintetes Úrnak –
Sáros-Patak, Jún. 5.dik napj.
1809. eszt.

alázatos szolgája
Szombathi János.
msk.

²⁵¹ taníttassunk ezen [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²⁵² mondom, <...> Luther

²⁵³ által fel-forgatják. [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

²⁵⁴ [Bizonytalan olvasat.]

6000.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1809. június 13.

Tekintetes Tábla Biró Ur!

Szükség felett való dolgot cselekednék ezen soraimmal tapasztalt Hazafiuságát a Tekintetes Urnak fel gerjeszteni kívánnám tudom hogy Hazánk dolga a Tekintetes Urnak szíven fekszik, meg mutatták ezt ezen Nemes Vmegye több izbeli végzései, egyedül azt hogy az egyformaság véget mennyi modokon tévődhetik a rendszerént való Seregekhez való ajánlása a Lovasoknak ide az % Tabellába²⁵⁵ kívántam ki fejezni kinek kinek környül állásaihoz képest – valoban különös alkalmatosság nyujtódott ide az %% zárt fávörök²⁵⁶ meg adása mellett kinek kinek árra hogy Hazáját Hathatósan segítse nagy talán leg nagyobb veszedelmében – mely örömet fizetheti ki ki az anticipatiot az ærariomnak ha meg mentödvén a’ Haza az áldott békesség vissza térend ebbéli ajánlását a Tekintetes Urnak hivatalossan el várom hogy tudódván a Summa mind a szükséges anticipationalis Summák az ærariomtól ki kérettessenek mind a Legények és szerek bé szerzése véget a mennyiben szükséges lesz meg tévődhessenek az ajánloknak Commodityására mentül elébb mert a dolog haladékat nem szenyved.

A Régruták bé szerzését is a Tekintetes Ur, mint földes Ur minden ki telhető módon segíteni és szaporítani fogja ily nagy környülállásokban midőn a Haza nagy veszedelemben forog tökéletes bizodalommal vagyok

Töbnyire Hazafiui válaszát ohajtva el várván becses Uri fávöriben ajánlott egész tisztelettel maradtam

A Tekintetes Urnak

S.a. Ujhely 13 Juny 1809

Lekötelezett szolgálja
Lonyay Gabor [mpr.]

P. S. 24ta July itt Ujhelyben közönséges

Gyűlés fog tartódni – mellyben az
utóbbi rescriptumok szerint a’ to-
vábbi Ország védelmeről tanátsko-
zódni fog. Ujhely 12^d July 1809.

Elsőalisp.²⁵⁷

[Kazinczy feljegyzése a levéllap alján:]

Manus Gabrielis Lónyay ab anno 1804. ad 1809. Comit. Zempliniensis Ord. Vice-Comitis, nunc in Ungvariensis²⁵⁸ Administratoris, Camerarii Regii et Ord. S. Stephani Equitis.

Franc. Kazinczy.²⁵⁹

²⁵⁵ [A melléklet ismeretlen.]

²⁵⁶ [A melléklet ismeretlen.]

²⁵⁷ [Bizonytalan olvasat. Az aláírással azonos kéztől.]

²⁵⁸ nunc Ungvariensis [Beszúrás a sor felett.]

²⁵⁹ <Fran. Kazinczy> Franc. Kazinczy. [A törölt név nem Kazinczy kézírása.]

[A címzés:]
 Tekéntetes Nemzetes és Vitézlő
 Kazintzi Kazintzy Ferentz Urnak
 Tekéntetes Nemes Zemplén Vármegye
 Tábla Birájának hivatalosan ajánltatik
 az AllIspánytól

SzépHalom

6001.

Kazinczy – Szirmay Péterné Poturnyai Ilonának
 Széphalom, 1809. június 14.

Nagyságos Asszonyom!

A' legérzékenyebb tisztelettel vettem én Nagyságodnak hozzám is ereszteni méltóztatott levelét, melyben az Úrnak Uram Bátyámnak kimúltát vélem tudatni engedi. Valamint szerencsének néztem mindenkor azt, hogy a' Szirmay-házzal engemet egy szorosbb rokonság' láncza egyesít: úgy más részről Nagyságodnak erántam kegyesen mutatott figyelme kevélyé tészen. 'S midőn ezért Nagyságodnak szíves hálámat bémutatom, bátor vagyok egyszersmind legigazságosabb fájdalmát azon tekintet által enyhíttetni, hogy ez a' minden csapásoknak legkeservesbbike Nagyságodat nem első esztendeijiben érte szerencsés házas életének, hanem akkor már, midőn a' természet a' maga adóját megkívánhatta 's Nagyságod a' maga sok ritka tulajdonságú négy gyermekeinek szemlélésében egy illy szerető 's jó férj elvesztéért nem szűk poltolékot lelhet. A' veszteség egészen helyre nem hozható lévén, az minden óhajtasom, hogy Nagyságodnak fájdalmát az idő, mint minden esetekben szokott, szelidítse, 's háza pedig, melly a' fiú-ágon még eddig sarjadásra nem jutott, mind a' két érdemes és ritka tulajdonságú fiaiban, vagy ha Uram Öcsém Mihály Úr ezen igen édes örömöktől tovább is megfosztatnék, Tamás Öcsém Uramban új és magához hasonló csemetékre fakadjon. Olly közönséges javallást nyert embernek tágíthatatlan tisztje az, hogy szaporítson.

Feleségem is szíves részt vett Nagyságodnak szomorúságában, 's velem együtt ajánlja magát és leányát kegyességeibe. Én maradok alázatos hív tisztelettel

Nagyságodnak

Széphalom, Jún. 14d.

1809.

alázatos szolgája:
 Kazinczy Ferencz.

6002.

Kazinczy – Kazinczy Péternek
Széphalom, 1809. október 16.

Nagy tiszteletű Drága Jó Uram kedves Uram Bátyám,

Emberé az akarat, Istené az adomány. Én oka nem vagyok; de lyányom van harmadikszor is. A' feleségem egy egész holnappal betegedett-le későbbben mint reménylettem, 's a' Kalendáriom szent Thereziája nékem egy Sophronia Thalia nevű egészséges, nagy leányt ada. Ajánlom őtet is, feleségemet is, magamat is, a' kis Genievel Uram Bátyámnak, Asszonyom Nénémnek 's a' kis Sophienak gratziájokba 's atyafiságába, 's alázatos tisztelettel maradok

Az Urnak Uram Bátyámnak

Széphalom, 16. Oct. 1809.

alázatos szolgálja:
Kazinczy Ferencz

A' gyermek tegnap lett, ma kereszteltetém-meg itt. Csak tréfa volt panaszom hogy nem fiú. Szerettem volna végre fiút: de én minden nyughatatlanság nélkül megnyugszom az Isten akaratján, mert mind ész, mind vallás azt kívánja.

Engedje meg Uram Bátyám hogy ezen István öcsémnek szöllő levelemet ide rekeszthessem. Ezt Uram Bátyám nyilván a' Liskai szőlőben veszi, és így alkalmatlanság nélkül adathatja meg. – Ma rendes történék a' Gyűlésen, a' mint hallom.

6003.

Matthias Sennovitz (Sennowiz Mátyás) – Kazinczynak
Eperjes, 1809. október 22.

Eperjes, den 22. Oct. 1809.

Wohlgeborener Herr,
Verehrungswürdiger Freund und Gönner.

Beýliegend erhalten Sie durch Herr von Zi[...]y,²⁶⁰ der *erst gestern* sein Tochter in meine weibl[ichen]. Erziehungs-Anstalt brachte die versprochenen gedruckten Kleinigkeiten und einige Original-Briefe meiner literärischen Freunde.

Numero 1. Ein in Hinsicht der ung[arischen] Kirchen-Geschichte interessirte Schrieben von *Math. Rath*, Verf[asser] der ung[arischen] Zeitungen.

2. Brief v[on] meinem Lehrer, Rector *Strecsko*²⁶¹ in Preßburg.

3. Schreiben v[on] *Basedow*.

4. — v[on] *Jos. Marton* Verf[asser] des ung[arisch]–deutschen Lexikons.

²⁶⁰ [Bizonytalan olvasat.]

²⁶¹ *St[...]/ko* [Átírás.]

5. Schreiben meines Freundes John Bogisch, gegenwärtig 3. Predige²⁶² bey der Evang[elischen] Gener[...] s[...]dt²⁶³ Vien.

6. — v[on] Prof. Schedius zu Pesth.

7. — v[on] Thesbedik, zu Szarvas.

8. Brief meines vertrauten Rieke dermalen Hofprediger am Königlichen Hofen zu Stutgard.

9. — meines Schwiegervaters Joh[ann] Toperczer, gewesener Professor zu Leutscheu. Ein 81. jähriger Greiß, privatisirt zu Olašzý einer 16. Stadt in Zipsen.

10. — Herrn Pastor Genersich ein erkannte Schriftsteller

11. Auch ein Brief v[on] Prof. Nitsch zu S. Patak.

12. Ein kurzes Schreiben von dem berühmten Historographen Bartholomæides.

Verzeihe Sie der großen Eile-, Mangel an physischer Zeit erlauben mir nicht weitläufiger zu seÿn.

Nebst meinem Handkuß an die Gräfin bleib[e] ich²⁶⁴ mit ausgezeichnete Hochachtung, zeitlebens.

Dero

ganz vergebenster

Diener

Matth. Sennovitz.

N[ach] S[chrift] Darf ich so freÿ seÿn, mir Ihre Biographie auszubitten. Ich Bitte Sie darum recht sehr. —

6004. [1590.]

Kazinczy – Sipos Pálnak
Széphalom, 1809. november 22.

Prof Sípós Pál Úrhoz.

Novemb. 22d. 1809.

Kétszer írtam-le az itt visszamenő munkát. Olly gyönyörködések közt írtam-le 's olvastam mindég, mintha Plátónak szép álmait olvastam volna, 's akaratom vagy inkább eszméletem nélkül sokszor szakadt-ki ajkaimon ez: MELY IGEN SZÉP! 'S rémlett is előttem sokszor valami olyan, mintha az, a' mit olvastam, igaz volna. De ismét elő elő kapott a' bennem megrögzött istentelenség, melly, mint Szent Tamás, csak azt hiszi a' mit tapogathat, 's²⁶⁵ úgy jártam mint a' Miskolczy – Czigány! – Horátz gyakorta frivolus historiácskákkal rekesztette-bé leveleit: hadd kövessem őtet:

Egy Miskolczy Czigány (így beszéli a' Legenda) utolsó betegségében furdalásokat kezdé érzeni, hogy nem hitte a' feltámadást, 's arról még most is kételkedik. Szerette

²⁶² 3. <ter> Predige.

²⁶³ [Bizonytalan olvasat.]

²⁶⁴ die <gnäd.> Gräfin <mit> ich [A „bleib.” a második törlés fölé írva.]

²⁶⁵ [/] [Átírás.]

volna hinni, de nem lehetett. Nem tudta másképen megmagyarázni a' homályt hanem úgy hogy az az ördögnek incselkedései miatt történik, 's Papért küldte. Előjöve az első, 's kifárada; nem boldogúlhatott a' hitetlennel. Előjöve a' második, harmadik, negyedik is. Végre a' Superintendensre került a' sor. Már ennek nem mert ellene mondani a' Czigány. Megadta tehát magát 's így szóllott: „No ídes Pispek Uram, Kend mondja, a' Kend' lelke rajta; elhiszem hogy feltámadok. De meglássa Kend Pispek Uram, Isten Jehova uccse, semmi sem lesz belőle.”

Fogadom az Úrnak Prof. Úrnak, hogy ezt az Ilias in nucet ezután is sokszor el fogom olvasni. Mi haszna lesz, nem tudom, mert a' hit *kegyelem' dolga*. Annyi csak lesz mint a' Stóa' Bölcsői olvasásának.²⁶⁶ Ők is sokat beszélnek úgy mint elragadtattak: de beszédek nemesíti a' lelket; 's valóban útálatot e? vagy csak szánakodást? érdemel, a' ki némelly munkáikat olvasván, által nem melegsik.

Szemere Pál írja hogy Friedrich Schlégel most Pesten múltat, 's leczkéket vészen a' magyar nyelv' tudományában. Nyilván, hogy erről is úgy írjon munkát mint az Indiai nyelvről írt. Ő veje Mendelssohnnak. Rómában járt Stael-Holsteinnével, a' Corinna' Autrice-val, 's feleségestül együtt Páplistává leve ott. – Meglehet hogy ezt csak azért tette, hogy örökös 's eleven emlékeztetőjét bírja azon szerencséjének hogy *Rómát lát-hatta*. Egyéberánt Æstheticus ember könnyebben lesz Páplistává mint a' ki nem Æstheticus; mert a' Catholicusok' cultusa hatalmasan hat az érzékekre, holott a' Protestánsoké csak az értelemhez akar szóllani – de oh melly sokszor nem *értelmes ez az értelem!* – –

Tudja e az Úr Prof. Úr, hogy Schlözer az albumokba ezt szerette írogatni: MANUS HÆC INIMICA TYRANNIS! A' mennyiben a' Pálista vallás, nem *értelem'* hanem *szív* vallása – (nékem úgy tetszik, hogy ezt ganz im Geiste des Christenthums teszi) – és a' mennyiben a' Pálista vallás az *értelem' kárával* akar *szívnek vallása* lenni, 's ezt szereti kiáltani:

szükség, hogy hitünk értelmes legyen: de az is szükség, hogy értelmünk légyen valóságos

(ilyen formát monda Prof. Sípos Úr a' Prof. Porkoláb István felett elmondott és ki is nyomtatott Oratióban)

Schlözer nyilván a' Pálista vallásra is *inimica manu*st fogott volna.

P. S. Kifáradván a' napba pillogni, úgymint a' mi által szemem' fénye nem élesedik hanem tompúl, megelégszem azzal, hogy a' nap' lételét a' *cuticula' melegedése* által látom. 'S azt, hogy lészek e halálom után, úgy nem kérde, mint azt nem, ha voltam e születésem előtt. Ha úgy találok az lenni halálom után a' *mi* most vagyok, mint a' hogy most vagyok az a' *mi* születésem előtt voltam: nem sokat ér identitásom, mert nincs reminiscenciám, a' mi a' fenn maradásnak becset ad. De meglehet hogy a' lételek' lajtorejában feljebb vagy alább lépén, existenciam jobb lesz vagy rosszabb. – Ha leszek: ezen hit nélkül is oda jutok; ezen hit nélkül is jó Isten' kezében leszek.

²⁶⁶ olvasásoknak. [Átírás.]

FIAMHOZ; HA LESZ.

Soha még engem meg nem kísértett az a' gondolat, hogy pápistává legyek; pedig ha megkísértethető voltam volna, 1791ben, midőn kedves hivatalomtól egyedül és egyenesen azért váltam-meg, mert Protestans voltam 's nem Pápista – 's 1795ben Budán, megkísérthetett volna. – Csak a' hasznát vagy kárát tekintvén a' dolognak, az embernek magát ezen gondolat által meg kellene kísértetni; – mert mi kár van abban hogy Gróf Desőffy József 's más józan fej Pápista? 's mennyire Kálvinista a' józan fejű Kálvinista? 'S azt az alkalmatlanságot, hogy pénteken 's szombaton bőjtölni, vasárnap misét hallgatni, húsvétkor gyónni kell, derekasán megfizeti az a' szerencse, hogy a' fényes 's zsíros hivatalokra a' Pápistának nyitva az út, de a' Kálvinista, ha Vay József is! elő nem megyen; sőt épen úgy nem megyen-elő ha az Vay József; – mert Gyürky, Rhédey Lajos még²⁶⁷ így is előmennek. – De hát szebb érzésű embernek *csak fényt és hasznot* kell e nézni? Illik e a' legszentebb dologban hazudni? illik e vétkes; tilalmas, nem szép eszközök által keresni hasznot? illik e annak, a' ki magát becsüli, azt tartatni maga felől, hogy ő azért tért új felekezetbe a' miért Wályi András és Hatvani István? Thrax erit, aut molitoris ager mercede caballum! –

A' nagy-atyám' nagy-atyja, Péter, I. Leopold alatt Pápistává létel által tartotta-meg életét. IV. Heinrich így adta-vissza francia országnak a' nyugalomát. Winkelman így szerze nem fényt (mert nem az volt az a' mit keresett), hanem alkalmatosságot, magát a' maga tudományában tökéletessé tenni. – Ezek az esetek azt mutatják, hogy vannak olly történetek, a' melyekben kötelességeink elhajlanak a' közönséges történetek közt lévők' kötelességeiktől. – A' jobb ember feljebb becsüli a' SZABADSÁGOT a' KONCZNÁL, mellyen csak az EB kap. Tanúld, a' ki ezt olvasod, a' Protestantismus' becsét ismerni, 's tisztelni azokat az EMBERISÉG' HÉRÓSAIT, a' kik az elme' lánczait széljeltépték. Lyányaim Eugénie és Thalie neveltessenek a' Catholicismusban. Nincs nékem ellenemre hogy Sophie Pápista, 's tettetés nélkül megférek a' Pápistával. De fiam' nevelője úgy nevelje a' fiamat, ha lesz, hogy az Luthert és Kálvint, nem *tanításaikban*, hanem *cselekedeteikben* tisztelni tudja 's szeresse. –

6005.

Fáy András – Kazinczynak
Gomba, 1809. december 26.

Érdem felett való Kedves Uram Batyám!

Tíz hónapos Ulisszeszi²⁶⁸ vándorlásomból, mellybe egy Penelopét kerestem és nem találtam, tsak tegnap előtt érkeztem haza; e szerint félek tőlle, ne hogy távol letemből származott halgatasom ismét azon gyanúba ejtett legyen, mintha kedves Uram Batyámnak, barátságos leereszkedését érdeme szerint nem tudnám becsülni. Ez az érze-

²⁶⁷ Rhédey Lajos <...> még [Kb. egy névnek elegendő hely törölve.]

²⁶⁸ hónapos <Ulissesy> Ulisszeszi

lem annál mohóbban kaptja velem a pennát és az alkalmatosságot, hogy edes kötelességemnek mennél előbb meg felelhessek. – Én a barbarus Gömörbe kerestem azt a bódogságot melyet kedves uram bátyám feltalált²⁶⁹ Sofiába; de mit tehetek én róla, hogy az öregeknek más ideajok van a bódogság felől, mint nekünk ifjaknak, a kikbe a virgontz eleterő egészszen más színnel festegeti az öt érzékenységek kivált a hatodiknak a bódogságot. Ez az atyám és az én ki nézéseim között való különbözés, alkalmasint örök notelenségre fog engem kárhoztatni. Közönségesen az időnkbeli hajadonokba is /:ide nem értvén azokat a kiket nem esmerek:/ úgy latszik vagy épen semmi képzeletek nincs a hazassági bódogság felől, vagy a qualificationak bal magyarázásából származott²⁷⁰ nevelés által meg van benne vesztegetve. Meg valloam szeretnék e részbe megtzafoltatni de practice és ha olly szívre akadnék, a ki idővel meg tzáfolna, mely örömet vonnám vissza vakmerő ítélet tételemet! Sokat nem kívánok egy személyben, mert a kinek jusa van sokat kivanni, sokat kell annak adhatni, de mikor kevés is kevésnél van, vagy szemérmes érdemével elvonja magát a kereső szem elől! Most Nográdba vagy Pestbe fogok keresni applicatiot, leg inkább a Notarián. E szerént nem tudom mikor köthetek még egy bokrétát, kivált ollyat a mely az elsőnek hibait elfelejtse a közönséggel. Arra mind az által ajánlanám magamat, hogy üres óraimat valamelly Nemet vagy Francia prosaicus munkainak fordítására szentelném, a melyet kedves Uram Bátyam méltóztatna előmbe adni. Bertzy Urat még nem esmerem, sokat köszönnék a szerentsének, ha esmeretsegébe juthatnék. A Zempleni utam nem maradt el, hanem csak el haladt különben Széphalom utamba esett volna. Azon alázatos kérésem mellett, hogy erántam mutatott indúlattyával tovább is bódogítani méltóztasson, maradok

Gomban Karatson masod napjan 1809

Érdemem felett való kedves Uram Batyamnak

alázatos atyafi szolgálja
Fay András

6006.

Semsey András – Kazinczynak
Buda, 1810. február 1.

[Az első oldal alján azonosítatlan kéztől:]

Kazinczy Ferencz Assessor Urnak

[A levél szövege; a nyomtatott szövegrész dőlttel:]

Bizodalmas Assessor Úr!

Felséges Tsászári 's Királyi Fejedelmünk hozzám bocsátott kegyes Kézi Levelében a' bódog Békeségnek vissza-állításáról tudósítván, egyszersmind azon súlyos Környűállásait kinyilatkoztatta, hogy az Ellenség a' múltt szerentsétlen Háborúban elfoglaltl Tartományokat, és ezek között édes Hazánknak némelly Részeit is el nem hagyta volna, ha

²⁶⁹ uram bátyám <Gömörbe> feltalált

²⁷⁰ bal magyarázásából <meg van benne vesztegetve> származott

kegyelmes Királyunk ugyan azon elfoglaltt Tartományokra vetett, és meg nem fizetett Adónak arany, és ezüstben való kipótolását magára kegyesen fel nem váltalta volna.

Ezen az Ellenséggel tett megegyezésnek bétellyesítésére kegyelmes Kormányá alatt lévő Népének böldegülésán munkálodó Fejedelmünk nem tsak Királyi Tárházát, hanem tulajdon Felséges Házi-Kintsétis feláldozta.

De mind ezen Atyai Kegyeséggel tett Feláldozások mellett – ámbátor a' Német-Országi Birodalmokban is ugyan ezen az Országlásnak fenntartását érdeklő Tzélnek megfelelésére szolgálható foganatos Rendelések el nem mulasztatnak, – a' Háború' mostoha történettyei után felvállaltt nehéz Kötelezéseknek tellyesítése lehetetlen, ha tsak Magyar Ország' részéről is arany, és ezüstben – akár igaz értékű vertt pénzben, akár más megmunkáltt szerben – a' Közönség' Öltárára áldozatok nem tétetnek, és a' legközelebb háborúi Viszontagságokban megürült Királyi Kints-Tár, jelesebb Adományokkal nem segítettik.

Ezen okra nézve Felséges Fejedelmünk a' vissza-térített Békeségnek fenntartása, és megerősítése véget szükséges Segedelmek' hozására atyai Szívvel serkentvén bennünket, ugyan azon atyai szívessége' s szorgalmatossága' megbizonyítására, hogy senki Nemzeti Nagylelkűsége' kimutatásában önnön házi szükségéhez tartozó tekintetből ne gátoltasson, mind azoknak, a' kik arany, és ezüstben, mind pedig azoknak, a' kik más Adományokban a' Királyi Kints-Tár' segítségére lenni akarnak, hathatósabb Felébresztésére, ugymint Könnyebbségeis e' következendő Feltételeket kegyesen meghatározni méltóztatott:

1ször.) azon Hazafiak, a' kik kimunkáltt arany, vagy ezüstben, vagy pedig igaz értékű pénzben ajánlást tesznek, a' mennyire ugyan azt nem ingyen adnák, hanem annak igaz értékben való vissza-térítését kívánnyák, ezt következendőképpen – tulajdon választásuk szerint – megnyerhetik; vagy tudniillik:

a.) az egész Sommáról szöllő Camerális Obligatóriális Levelek fognak nékiek kiadatni, a' mellyek szerint a' szokott Interes Öt per Centum igaz értékű pénzben, a' Tőke-pénznek pedig szinte igaz értékű pénzben való vissza-fizetése négy esztendőök lefolyása, és félesztendőbéli Felmondás után megfog határozatni; vagy pedig

b.) ha az arany, és ezüstben ajánlást tévő Hazafiaknak jobban tetszenék, kívánhatnak – négy Bétsi hites Váltó-Kereskedőkből felállítottatott Társaság által kiadandó Obligatóriális Levelet, mellynek erejével Négy per Centum Interes' kötelezésén fellyül – az e' véget felállítandó Lotteriából bévévendő nyereségben is részesülhetnek: vagy utóllýára

c.) az adandó – megbetsültt arany, és ezüstnek, – vagy az igaz értékű arany, és ezüst pénznek árát Banko-Tzédulákban – 100 Forintokat érő arany, és ezüstért 300 Forintokat Banko-Tzédulákban számlálván – azonnal felvehetik.

2ször. az ide mellékeltt Feljegyzésben²⁷¹ foglaltatnak azon helyek, és Camerális Tisztsegek a' hol az Ajánlók' könnyebbségekre az arany, és ezüstben teendő ajánlásokat beadni, és megbetsültetni lehet.

3ször. a' mi pedig azon más módokat illeti, mellyek által a' sok terhek után meggyengültt Királyi Kints-Tár egyéberánt is segítettethetik, Felséges Fejedelmünk tellyes bizodalommal vagy on, hogy a' Hazafiak ennek szoros szükségéi' kipótolására költsönözendő nagyobb

²⁷¹ [A bekezdés előtt a lap szélén a melléklethez utaló %-re hasonlító jel kézzel beírva.]

sommájú Banko-Tzédulákkal járúlni fognak; a' kiknek e' következendő jeles ígéretek téteknék:

a.) kiadatnak a' Költsönözőknek az ajánlott Sommáról szóló Udvari Magyar Királyi Kamarabéli Obligatóriális Levelek Öt per Centum Interessel.

b.) ezen Sommának 10 esztendők elfolyása után – a' félesztendei Felmondást előre bocsátván – minden készséggel vissza-fizettetnek.

c.) ezen mód szerint adandó Segedelem' pénzek ugyan azon Királyi Camerális Tiszt-ségeknél letétethetnek, a' mellyek a' fellyebb említett Feljegyzés szerint – az arany, és ezüstben való ajánlások Felvételére, 's Megbetsülésére kirendeltettek.

Fris emlékezetben vagynak nem tsak Felséges Királyunk', hanem minden Felsőségek előttis a' most végzett szerentsétlen Háborúnak folytával a' Tekintetes Úrnak' minden készséggel tett áldozattjai! – nyilvánosság az egész Világ előtt édes Hazánknak a' közönséges Jónak virágzását eszközölhető Környüállásokban még eddig minden alkalmatosságokban megbizonyított hazafiúi Nagyszívűsége! – A' többször érdeklött Háborúnak szomorú következései pedig sokkal szembe-tünőbbek, hogysem az elkerülhetetlenül szükséges Segedelmeknek mi módon nyújtásán mindnyájunknak törekedni nem kellene!

Valamint tehát a' Tekintetes Úrnak' Felséges Fejedelmünk' minden kegyes Parantsolattjainak, és a' Köz-Jó' bódgításán gyökerezett atyai Kívánságinak tellyesítésében haktárt nem ismérő készségét, 's szorgalmát eddig mindenkor különös örömmel tapasztaltam; úgy ezen alkalmatossággal is a' Tekintetes Urat egész bizodalommal megkérem, hogy a' jelen lévő – Felséges Fejedelmünk által egyenes atyai Szívvel kinyilatkoztatott szükségnek súllyát vóltaképpen megfontolván, és több számos igaz Hazafiaknak jeles példait követvén, Felséges Királyunknak fellyebb kitett igaz atyai Gondoskodásból származott Kívánságait minden tehetséggel bétellyesíteni ne terheltesse: minthogy ezt Hűségünk Kegyelmes Fejedelmünkhez, – Szeretetünk édes Hazánk', 's törvényes Alkotmányunkhoz, – és önnön magunk' bátorságos Fennmaradása kívánnya, parantsollya.

Egyéb eránt, a' midőn arról, melly ingyen, vagy a' fennt előhozott módok szerint való Ajánlás vagy egy, vagy más Részében a' fellyebb említett Kegyelmes Királyunk' kívánságának fog tétetni, különös Tudósítását hová hamarább kikérem,

Költ Budán Bőjt elő Havának

15. Napján 1810.

Kész köteles szolgálja.

Semsey András.

[Alatta Kazinczy kézírásával írt megjegyzés, egy nyíllal az aláíráshoz kötve.]
azaz Semsey András.

Manus Andreae Semsey de Eadem Camerae Regiae Praesidis et Comitatus Abaujvárien. Supremi Comititis. – Fuit Vir justissimus in tenera adhuc juvenia,²⁷² circa ann. 1782., Proto-Notarius, mox ad Cancellariam Hung. Referens Consiliarius, dein Personalis, (hoc est Praeses Tabulae Regiae judicariae et Comitiorum tempore Tabulae

²⁷² juvenia, [Az ékezet törölve.]

Statuum) – paucissimis diebus Vice-Cancellarius – Camerarius Regius et Actualis Intimus Status Consiliarius.

Franc. Kazinczy.

Széphalom die 20. Aug.

1814.

*Feljegyzése*²⁷³

Azon Helyeknek, és Camerális Tisztségeknek, a' mellyeknél a' Státus közönséges Szükségei' kipótolására adandó kimunkált arany, és ezüst által-vétetődik:

<i>Pénzverő, és Béváltó Tisztségek:</i>	<i>Körmözt-Bányán.</i>
–	<i>Nagy-Bányán.</i>
–	<i>Budán.</i>
–	<i>Oravitzán.</i>
–	<i>Szomolnokon.</i>
<i>A' Sóovári</i> ²⁷⁴ <i>Felvígyázó Fő-Tisztség.</i>	
<i>Harmintz-adó Tisztségek:</i>	<i>Posonyban.</i>
–	<i>Sopronban.</i>
–	<i>Zágrábban.</i>
<i>A' Só-Tisztségek:</i>	<i>Debretzenben.</i>
–	<i>Selmetz-Bányán.</i>
–	<i>Győrben.</i>
–	<i>Szegeden.</i>
–	<i>Egerben.</i>
–	<i>Perlakon.</i>
–	<i>Rosenbergán.</i>
–	<i>Eszéken.</i>
–	<i>Új-Vidéken.</i>

A' Banko-Tzédulákban teendő Ajánlások nem tsak a' most nevezett Helyeken lévő Camerális Tisztségekben, hanem minden más akár mi némű Camerális Kaszákbanis bévétetődnek.

[A levél vélhető borítékja:]

Budarúl T. Nemes Abaujvármegye Fő Ispany

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kaszintzi Kaszintzy Ferentz Úrnak Tekintetes Nemes Abaujvármegye Tábla Birájának adassék illendő betsülettel.

hivatalos kötelese.

Szép Halmán

²⁷³ [A „Feljegyzése” cím előtt a lap szélén a %-re hasonlító jel kézzel beírva.]

²⁷⁴ [Sic!]

6007.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1810. február 16.

Különös Érdemű Nagy Hazafi,
Kedves Barátom Uram!

Nagy örömmel vettem Nov. 30dikán 1809-ben hozzám útasított betses levelét, és arra már régen feleltem volna: de leírhatatlan sok bajokon mentem által három hónap oltá. Azokba engemet Decsi Sámuel Ujságíró kevert, még pedig méltatlanul. Illő hogy erről is írjak egy két szót. Ő tőle az Ujság Redactiója a' mult Aprilisben egy Fels. Rendelés által elvétetett és abban én neveztettem ki az Ujság jövődöbeli Redactorává: noha én azt soha sem egy szóval sem csak egy sor írással is nem kértem, és hogy kérjem még csak az se fordult meg az eszemben soha is. A Decretum kiadása a' Fels. Cancellarián haladott – és azomban a' Frantziák közelgettek²⁷⁵ 's el is jöttek. – Andreossy Gubernátor egy Magyar Literatort kívánt az idevalo akkori Municipalitástól: Decsi Sámuel Requisitionba tétetik, de terhes beteg volt. A' Komiszáriusokat²⁷⁶ azomban hozzám útasítja, – rossz tzélből tudnivalo. Azok engem elvisznek. – Én úgy viseltem magamat mint betsületes ember és a' mint jó²⁷⁷ Hazafinak kellett. – Engemet Maret Miniszter dispensál, 's Batsányi Úr vétetik elő, 's a' t. Alig jött vissza Ő Felsége; hogy Decsi egész Familiástól Audientziára megy 's hosszú rágalmazást ad bé ellenem. Ez sok investigatióra adott alkalmatosságot a' Politizai Hof-Stelle által. Ez engem minden tekintetekben²⁷⁸ hibátlannak 's betsületes embernek találván felőlem igen jó és szép Bizonyoságtételt adott fel Ő Felsége eleibe; valamint ellenben Decsi Sámuel felől olytant, a' millyent mint nem emberséges ember érdemlett. Egyszersmind *megtiltotta a' Politikai²⁷⁹ Hofstelle már most*, az ő Újságát, 's itt látszik osztán, hogy ez a' Fels. Magyar Kantzelláriával összeütközött. Most már Decsi keresi a' Fels. M. Kantzellária közbevetése által, hogy megnyerje tovább is az Ujságírást, és valóban azt is kéri az Ő Felségétől, hogy Decsinek²⁸⁰ örökségül adassék a' Privilegium, a' familiájának. Megnyeri é? megvállik. Én már tökéletesen ki lévén mentve egy betsületnélkülvaló ember rágalmazásai²⁸¹ alól; minthogy soha nem kértem az Ujságírást, most sem kérem. Elég satisfactio az nekem, hogy Detsit minden²⁸² ember annak esmeri, a' kinek én tudom őtet lenni. – Nevezetes Tzúg volt ez Detsi Instántziájában, hogy magáról nem szégyenlette ezt irni: *készebb* volt ő magát betegnek *tettetni*, mint a' Frantziáknak szolgálatot tenni: más részről, elébb sokkal, kinyomtatatta egy a' Fr.²⁸³ Censura alatt irtt újság darabjában, hogy ő

²⁷⁵ közelgettek [Emendálva.]

²⁷⁶ Komiszáriusok [Emendálva.]

²⁷⁷ és jó [Beszúrás sor felett.]

²⁷⁸ tekintekben [Emendálva.]

²⁷⁹ *megtiltotta <a' Pol/> a' Politikai* [A törölt névelő és felszó a lap alján, oldalhatáron van.]

²⁸⁰ Decsinek [Átírás.]

²⁸¹ rágalmazása./.] [Átírás.]

²⁸² minde./.] [Átírás.]

²⁸³ kinyomtatatta a' Fr. [Beszúrás a sor felett.]

6-dik Májusba megbetegedvén 6 hétig terhes beteg lévén, nem írhatott ujságot & cet. Ez kisült reá, 's több ilyenek. –

Hogy Batsányi Úr itt hagyván Hites Társát, a' Frantziákkal elment, itt közönségesen azzal tartják, 's 'a Politiziánál is azt hiszik.

Ezek után először is azt a' nevezetes Ujságot irom meg: hogy Napoleon Császár Ö Felsége leányát Ludovika Cs. Hertzegkisasszonyt eljegyzette magának. Tegnapelőtt estve érkezett ide a' Frantzia²⁸⁴ Nagy ember mint Kurír, hogy mivel már a' mi Követünk is aláírta ezt az egyezést a' Printz²⁸⁵ Neufchatel Berthier, 20dikán megérkezik ide, a' kivel a' Fő Hertzeg Asszony a' formálítások szerint öszvekel. – Alig tudtunk ennek itt hitelt adni: de azomban ez már valóság. Nem kiált é itt fel Kedves Barátom Uram: Bella gerant alii etc. Úgy van az a' szegény ember előbb házasodik 's azután verekedik, a' Nagy Urak nem úgy.

A' Lexikon l^{ső} Részét, úgy szinte a' hibázott árkusokat is t. i. a' Bb, Cc., Dd, árkust, megküldöttem Eggenberger Könyvárosnak még Januarius elején: de *író papiroson*: mert az elébbeni betses levelében nyilván *író papirost* írt Kedves Barátom Uram. Azomban a' hibázó árkusokból, minthogy író papiroson nem is találtam mind a' hármat, kétszerezsen küldöttem; író és nyomtató papiroson.

A' Vármegyék Mappáinak már tsak Trentsén és Borsod hijja ezek is elkészülnek tavaszig,²⁸⁶ már a' Metszőnél is vagynak. Akkor osztán kipótolom az Átlást is.

Hogy Pósa Gábor Úrnak olly rövid időre lehetett tsak szerentséje Kedves Barátom Uramhoz, azt én is sajnálom. Sajnálom azt is, hogy nem segíthetem most ezt a' jó igyekezetű ifjút, mert magam is alig tarthatom ezen mostoha időben familiamat, *tsak a' tanítás által!* Kérem Kedves Barátom Uramat, hathatós szavával segítsen ezen ifjú ember nagy Tekintetű és Tehettségű Attyafiainál, ő bizonyosan háládatos lesz. Én ugyan beszereztem ötöt a' Kis Eszterhazy Hertzeg²⁸⁷ mellé, a' hol magyar Nyelvet tanít: de ez még nem elég: mert a' Kis Hertzeg Aprilisban elmegy Kis Martonba, 's akkor vége az Uraságnak Novemberig. Azomba²⁸⁸ minthogy oda igen tsínosan kell járni; most pedig éppen a' ruha az, a' mit alig szerezhetni a' drágasága miatt: ennek nints olly szembetűnő haszna még most, hanem lehet a' jövődőkre nézve 's lesz is.

A' Rosfokó Makszimáit már itt széltire olvassák tanítványaim: egyéb betses Munkáit²⁸⁹ Kedves Barátom Uramnak sok irkálásim után sem szerezhetém még meg. Az ősszel mult esztendeje, hogy mintegy 80 forint ára könyvet vettem Kis Istvánnál Pesten lévén – kész penzen, 's még ma sem kaptam egy darabot is. Illyen a' Magyar Könyváros!! Hogy boldogulhatnánk tehát! Nyomorúság a' mi Literaturai dolgunk.

Minthogy a' mai Postától, nem akartam tovább halasztani az írást, kéntelen vagyok sietve írni: hanem kipótolja siettségbeli hijánosságomat talán a' megírt ujság fontos volta.

²⁸⁴ Frantia [A tollhiba emendálva.]

²⁸⁵ Printz <Bert> Neufchatel

²⁸⁶ [...]vaszig [A szó eleje tintahiba miatt olvashatatlan.]

²⁸⁷ a' Kis Hertzeg [Beszúrás a sor alatt.]

²⁸⁸ azomba [A tollhiba emendálva.]

²⁸⁹ Munkái[/] [Bizonytalan olvasat.]

Többnyire, midőn Pósa Urra nézve ujjolag is kérném Kedves Barátom Uram Pártfogását, magamat szívességebe ajánlván vagyok míg élek Nagy Érdemű Baratom Uramnak.

Bétsben Febr. 16dikán
1810.

igaz szívű barátja
Márton József [mpr.]

6008.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1810. március 6.

Tekintetes Ur,
nagy érdemű és tudományú hazafi!

Képelem, hogy valamint mások sokan, úgy a' Tekint. Úr is a' Magyar Kurirnak ezen esztendő kezdetétől fogva való halgatásán tsudálkoznak, annak előfizetői pedig bosszonkodnak – Ennek nem én, hanem az én Aesopus termetű, ábrázatú, és fekete lelki isméretű újság író társom, és az ide való Csász. Universitásban magyar nyelvet és litteraturat halgatok nélkül szűkölködő Professor Márton József a' valóságos okai. – Az elsőbb, a' kit én 12 esztendővel ennekelőttem, nem kényszerítésből, nem a' Felsőség parantsolatjából, hanem egyedül, szegény sorsán való felebarati szánakozásból,²⁹⁰ harmadosnak, magam mellé vettem, minekutánna minden jövedelmét a' Bécsi ringyokra költötte, és sem a' törvény útján, sem a' Fels. magyar Cancellária előtt, a' köztünk való²⁹¹ Contractust fel nem forgathatta, következésképen, a' Kurir jövedelmének felét meg nem nyerhette volna, két vagy három esztendővel ennekelőttem, a' Kurir birására régen vágyakodó Márton Józseffel ellenem titkon öszve szövetkezett, és éjjel nappal abban törték a' fejeket, hogy engemet 18 esztendőből fogva sok munkával és fáradsággal keregett kenyeremtől meg foszthassanak. De arra semmi alkalmatosságot nem találván, a' múlt 1809 esztendőnek Aprilis hólnapjában, a' Fels. Cancelláriának el mellőzésével, az ide való Policey HofStellénél avval vádoltak, hogy én azon tábori parantsolatot, mellyet Generalissimus Cs. Kir. Fő Herczeg Károly Aprilis 6-ik napján ki adott és én a' következett napon, a' 28-ik Kurirban a' Magyar Publicummal közlöttem vala, rosszul fordítottam, annak valóságos értelmét meg változtattam, abból sok szót ki hagytam, és hogy Napoleon Fr. Császárnak /:most már sogorunknak:/ vitéz tetteit mindenkor magasztaltam, 's annál fogva frantziásan való gondolkozásomat a' Publicum előtt ki mutattam.

Ezt a' hitetlen vádat a' nevezett Policey Hofstelle a' Fels. Magy. Cancelláriával közölván, arra illy officialis választ vett, hogy azon tábori parantsolatot senki jobban nem fordíthatta volna, hogy annak értelme legkissebben sem változtatott meg, hogy abból semmi ki nints hagyva, és hogy a' miket én a' Napoleon Császár vitéz tetteiről a' Ku-

²⁹⁰ [E szavak mellett a lap szélén egy ismeretlen kéztől húzott kettős vonal van.]

²⁹¹ köztünk Contractust [A „való” sor fölé írt beszúrás.]

rirba irtam, azokat a' Policey HofStelle censurája alatt lévő Bécsi Német és deák ujságokban fel lehet találni.

A' Fels. Magy. Cancelláriának ezen feleletével Márton József és az ő testi lelki barátja, és czimborás társa *Engel* a' magyar nyelvet igazán nem értő magyar könyveknek censorsa, a' kiknek életemben soha semmit sem vétettem, meg nem élégédven Marton, a' politica dolgoknak²⁹² akkori kormányzóját, és a' Magy. nyelvben tanítványát circumveniálta, és előtte engemet rútul le festett, és Jakobinusi indulatu embernek²⁹³ lenni mondott. Ez a' különben szelid, kegyes és jó úr az ő gonosz vádjának hitelt adván, a' Fels. Cancelláriához egy handbilletet küldött, mellyben azt kívánta, hogy engemet és gonosz czimborás társát, és az egész vád első kikoholóját Pánczélta a' Kurir írásától fozszon meg 's azt bizza Márton Józsefre.

De a' Fels. Cancellária a' vádnak kútfejét mingyárt áttallátván, és az én ártatlanságomról is tökéletesen meg lévén győztetve, a' Fő Herczeg rendeletet nem eszközlötte, hanem a' vádnak szoros meg vizsgálását Magyar Országról való vissza jövetelére halasztotta, 's azt a' múlt Januariusban végbe is vitte, és maga reám nézve igen kedvező opiniojával együtt. Eő Felségének, a' ki e' dolgról tellyességgel semmit sem tudott,²⁹⁴ az udvarhoz fel küldötte, mellyre hogy még eddig a' Kir. kegyelmes resolutio le nem küldődött, a' felette meg sokasodott instántziáknak, de főképen a' jelenvaló soha nem képzelt nagy következésű körülállásoknak, úgymint, Fels. Urunk igen kedves első szülött leányának, Mária Ludovica Főherczeg Asszonynak Napoleon Császarral való megmátkásításának,²⁹⁵ és a' mennyegzői fényes készüléteknek kell tulajdonítani.

Tekint. Uram! böltsen által láthattya az Úr, hogy ennek a' két gonosz denunciánsnak hazug vádja, jövendőben, a' Magyar nyelvre és litteraturára nézve káros következésű lehet. Hogyha ők, nevezetessen Márton, érdemek szerint meg nem büntetődnek, ők másszor is alkalmatosságot fognak gonosz feltételeknek eszközésére keresni, melly miatt, könnyen meg eshetik, hogy a' magyar újságok, mellyeknek sok ellenségi vannak, egészen el töröltetnek. Azért is szükséges volna nemzeti ditső nyelvünknek fenn tartására, ha néhány igaz szívű magyar Vármegyék ezek ellen a' gonosz emberek ellen satisfactiot kérnének, 's annál fogva a' vádaskodást meg akadályoztatnák. De ezt a' Kir. resolutiónak lejövele előtt mivelnem kell; mindazáltal addig is lehetne a' nemzeti nyelveket igazán szerető urakat előre disponálni, és egyik Vármegye gyűlésében megemliteni. Több Vármegyék is találtnak, a' kik Tek. Zemplén Vármegyének jó hazafiuságát követni fogják.

Most²⁹⁶ már a' jelenvaló mennyegzői körülállásokról. A' Főherczeg asszonynak Párisba való vitelére ide küldetett Neuchateli és Wagrami herczeg Berthier, fényes uti tarsaival, tegnap előtt este, hét és nyolcz óra közt ide érkezvén, tegnap dél után, két és három óra közt, a' Schwarczenberg herczeg Belvédér mellett lévő palotájából, számos hintokkal, igen fényes pompával a' Csász. várba vitetett, és a' Császárnak, 's Császári

²⁹² élégédven Marton <e' dolgot>, a' politica

²⁹³ emernek [Emendálva.]

²⁹⁴ tudott [Az ékezet törölve.]

²⁹⁵ megmátkásítása, [A „nak” sor fölé írt beszúrás.]

²⁹⁶ [E szó előtt egy ismeretlen kéztől húzott vonal van.]

familiának bé mutattatott. A' Napoleon Császár képviselőjével Berthievel való össze házasítás a' jövő vasárnapon, a' Páris felé való indulás ma egy hétre leszen. A' Fr. új Császárnét Braunaug a' Csász. testőrző seregek fogják kisírni, ottan a' Napoleon testvér huga a' Nápolyi Királyné által veszi, Münchemben²⁹⁷ 24 óraig múlatnak, convojirozására tizenkét ezer²⁹⁸ testőrző Fr. katonák küldettek, a' kik minden station fognak változni, minden station 200 személyre való asztal fog terítettetni. Napoleon Császár Straszburgig jön eleibe. – Itten, három nap szabad teatrumok és bálók adattatnak, három éjjel mind a' belső mind a' külső városok ki lesznek világositva. A' Napoleon melly képét, melly igen szép brilliantokkal fel van ékesítve, és 160 ezer forintra betsültetik, a' mennyasszonynak Berthier el hozta.

Ez a' soha nem képzelt történet egész Európát bámulásra bírta, leszen is annak sok következése – Hogy el ne felejtsem. A' 14-ik Octoberi Bétsi békesség után, Bacsányi a' Fr. Status Titoknokkal Marettel Párisba ment.²⁹⁹

Töbnire úri favoriba álhatatossan ajánlott, méltó³⁰⁰ tisztelettel vagyok Bécsben, Martzius 6-ik napján, 1810-ik esztend.

A' Tekintetes Urnak

hóltig tisztelő szolgálja
Decsy Sámuel [mpr.]

P. S. Alázatosan engedelmet kérek, hogy ez az ódal papiros történetből meg ténstásodott, késő lévén az idő, meg nem változtathattam.³⁰¹

6009. [5507.]
Kazinczy – Nagy Józsefnek
Széphalom, 1810. április 18.

Fő Tisztelendő Nagy Prépost Nagy József Úrnak
szíves tiszteletét

Kazinczy Ferencz.

Nagy Férjfiú! Betegen fekvén öt hét olta, azalatt míg testem szenvedett, azzal élesztgettem, vídámítottam lelkemet, hogy két Pataki Professzornak deák verseiket, mellyeket ők a' mi szép Herczegasszonyunk' menyegzőjére írtak, 's barátságok szerént velem, és senkivel nem mással, közlöttek, únalom nélkül olvasgatám. A' Sípos Pálét (Mathes. Prof.) már ismered a' Kultsár' leveleiből (Pax et Hymen cím alatt): a' Kézyét (ez csak 28 esztendő's Ifjú és Prof. Repetentium) most nyomtattatom Pesten. Látni fogod, és Te, ki mind a' két nyelvben nagy vagy, csudálni. Kézy Virgílben él, és tavaly két ízben ol-

²⁹⁷ [Sic!]

²⁹⁸ convojirozására <12 Fr. Testőrzo> tizenkét ezer

²⁹⁹ [E mondat mellett egy ismeretlen kéztől húzott kettős vonal van a lap szélén.]

³⁰⁰ méltó [Emendálva.]

³⁰¹ [A lap tetején, de a szöveget nem takarva, tintafolt látható.]

vasta végig Homért görögül, 's sokat belőle ki is tanúlt. – Addig olvasgattam barátimnak két verseiket, addig csudáltam a' mit abban az csudálhat, a' ki maga is áldozik a' Múzsáknak, míg annyira felgyúladtam, hogy magam is írjak valamit. Imhol az a' mit írtam. Te vagy a' második, a' kinek ezt nyújtom, mert a' Pataki Nyomtatóknak³⁰² holmi akadályai miatt csak³⁰³ most kapom meg a' nyomtatványt. Vedd szíves tiszteletem' jeléül a' mit *nyújtok* és a' mit illy *sietve* nyújtok. Mívem nem érdemel figyelmet: de ki az a' ki a' történetnek ne örvendene! Adta volna Hazánk' védistene, hogy ez a' Pozsonyi béke³⁰⁴ után történt volna, 's ne voltunk volna kéntelenek eltépett szívvel hazánknak tavalyi sebeit 's Horvát Országának elszabadlását látni! Óhajtanám hogy ezen érzéseimet minden Magyar' lelkébe lehellhetném. Hogy a' Tiédbe lehelljem, arra nincs szükség: de hadd jelentssem hát kevélykedve, hogy az én lelkemben is az az érzés lángol, a' melly a' Tiédben!

Utolsó levelem olta én két ízben ugyan annyi leányok' atyja lettem: Eugeniem meghaladta a' másfél esztendőt, Thaliem pedig hat holnapos. Egészséges, ép és gyönyörű alakú gyermekek. Eugenie magyar nyelvet ért és petyeg, 's azt fog Thalie is. Ez után mindenik francziául fog tanulni, nem németül, mellyet akarhatja ellen is megtanul, és így nem kell tanúztatnom. Literárius foglalatosságaim ezek voltak: Felelet a' Tübingai³⁰⁵ kérdésre a' nyelv' dolgában, német és magyar nyelven e' motto alatt: *Stolz will ich den Spanier. Schillers Don Carlos*, mellyben a' nyelv' előmenetelének 's tulajdonainak kimutatásán felyül azt mutattam-meg, hogy a' bölcs Uralkodásnak nem elfojtani kellene a' Nemzetiséget 's nemzeti tüzet, hanem élesztetni, mint Don Philipp mondja a' Schiller' Carlosában. Ez olly igazság, mellyet tavaly előtt predikálni veszedelmes volt, tavaly pedig – de jaj hogy későn! – magok taníttatták azok, a' kik addig felőle hallani sem akartak. Mind azáltal még most sem merem nyomtatás alá adni. – Második dolgozóm volt Sallust. Ebben megelőzött Tiszt. SzentGyörgyi Úr: de az nem csak ellenemre nincsen, sőt inkább nagy öröömre van. Classicus Írókat soknak szabad, soknak kellene fordítani. Bár Marmontelemet is fordítaná ismét valaki, mint én fordítottam Báróczy után! – Harmadik volt Gessznernek minden munkája, új gondokkal dolgozva. – Legutóbbi igyekezeteim azok, hogy tavaly elégetett jó csomó verseim helyekbe újakat készíthessek, 's míg engem is oda visznek, a' hol Báróczy van, egy csomó verseket nyomtattathassak. – Wesselényihez írt Epistolámat, 's az atyja halálára írt Epigrammámat, valamint azt is, mellyet a' Báróczy' halálára írtam, a' Kultsár' leveleiből ismerni fogod. Engedd, hogy ide tehessek két Epigrammát, mellyek szívemnek kedvesebbek mint bár melly nagy kötet munka.

AZ ERDŐ.

Sírg szabadon; itten nem kémeleli senki keserved':
A' remegő Kedvest lombjaim elfedezik.
És ha enyhülsz lyánykád' neve' zengésére, sohajtozzd,
'S Echóm résztvéve vissza sohajtja feléd.

³⁰² Nyomtatók [Javítás a sor felett.]

³⁰³ miatt <azt> csak

³⁰⁴ Pozsonyi <ház> béke

³⁰⁵ a' <...> Tübingai

A' KÖNYÖRGÉS.

Adj örömet! 's adj bajt mellé, nagy Jupiter! Eggyet
 A' kettő közzül bírni csak Isteneké. (Deorum tantum est)
 Ez nyújtson főbb ízt gyakor ingerlésivel Annak,
 És mikor Ez verdes, Az szelidítse dühét.
 Ah boldogtalan, a' kit az eggyike véve sajátúl!
 [Az bol]dog,³⁰⁶ kit mind ketteje védve szeret!

Ezeken kívül egynehány magyar munkákat recenseáltam, azt hivén a' legtökéletesebb meggyőződéssel, hogy a' Nemzet' ízlését semmi sem alkalmasabb képzeni, mint a' Recenziók, és osztán azért is, mert *subit ira cadentem Ulcisci patriam* – (Virgil.) örömmre volt, hogy a' Himfy' Szerelmei által éreztethetem a' külfölddel, hogy az Apolló kilencz húga nekünk is mosolyog. Himfyben ki kellett mutatnom a' fogyatkozásokat; olyanok vannak az ő *Szerelmeiben* is, valamint Petrarcában, Klopstockban, Göthében 'stbb. Tudom, hogy ezt nekem sokan balúl vették és veszik: de a' ki *tisztán* jár el dolgaiban, a' rágalmazásokkal 's félszeg ítéletekkel nem gondol. A' Recensens' tiszte nem az, hogy az Író't megkímélje, hanem hogy azt, a' mi a' munkában szép és rút sine ira et studio³⁰⁷ kimutassa. Én azt hiszem, hogy az általam szívesen tisztelt sőt csudált Himfynek elnémulása hozzám, nem neheztelés. A' mit csinálok, nem csinálom titkon. Ha az Intitútum engedné, alá vetném Recenziómnak nevemet.

Most Dayka Gábornak verseit küldém le nyomtatni Kis Istvánhoz. Ezt ajánlom pártfogásodba, mert érdemes reá. Szánd a' nemzetet, hogy a' Párkák neki olly rövid éltet engedtek.

Engedd nekem azt a' kérést, tisztelt barátom, hogy Prof. Kresznerics Urat általad szívesen idvezhessem. Elj szerencsésen, és tarts-meg nagy becsű jóvoltodban. –

Széphalom, April. 18d. 1810.

6010.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
 Széphalom, 1810. május 31.

V á l a s z .³⁰⁸

Széphalom, Máj. 31d. 1810.

Bdunyák azt a' hírt hozza, hogy Asszonyám nem vette leveletem és hogy rosszul van. Miként történhetett meg az hogy levelem Semlyénbe nem ért, meg nem foghatom, mert azt tulajdon magam adtam postára etc. etc. Mi úgy szándékoztunk, hogy e holnapban mind ketten lemegyünk Asszonyám tiszteletére. De Sophie az elhalálózashoz sebesen közelítő atyját s ágyba esett anyját nem hagyhatja; én pedig a' Pataki Bibliotheca végighányására vagyok rendelve, 's ezt a' munkát az Examenig el kell végeznem. De

³⁰⁶ [A sor eleje papírhiba miatt hiányzik.]

³⁰⁷ s[.]dio [Átírás.]

³⁰⁸ [„Valószínűleg anyjához intézett leveleinek másolatai és egyes kikapott részei ezek, különböző időkből. Közülök csak az első van keltezve. A többit csak egy-egy vonallal elkülönítve folytatólagosan írta a kék füzetbe. *Dékáni Kálmán* közlő.” (DÉKÁNI/KAZINCZY 1903, 368, 1. l.)]

lovaim is úgy el vannak foglalva, hogy egy nap sincs, mellyben fogva ne volnának; 's e miatt halada az is eddig, hogy az életért Ábrányba küldjek.

Restauratio – Budaházy Péter. – Emlék. –

Én meg nem tudom fogni miként lelhet valaki abban örömet, hogy Asszonyámnak olly hazug híreket viszen, mintha mi a' Miklós öcsém fiainak küldött holmit maguknak a' fiúknak adtuk volna által. Mi a' zsákot Regmeczi embernek adtuk, hogy Regmeczre vigye; a' vaját akkor általadni elfelejtettük, mert be volt téve a' setét kamarába. Az olly tévedés megeshetik akarás nélkül is. De magunktól vévén észre a' botlást, a' vajnak minden illetése nélkül általadtuk Kálinak. Hogy mi a' másét, annyival inkább pedig a' mi a' Miklós öcsém fiainak adatik, meglopjuk, azt felőlünk senki sem tészi-fel, a' ki ismer-ni akar.

Asszonyám az elsőbb levelében megneheztelt, hogy Susit az Asszonyám levelében és az Urát, előhozta. Sajnálom tettetés nélkül, hogy Asszonyám előtt kedvetlen dolgot tettem. Az Isten tudja, hogy vele megbántani nem akartam. Én azt hittem, hogy az Asszonyám neheztelése őerántok egészen elmúlt; ezt pedig onnan gondoltam, mert egyik levelét Asszonyámnak hozzám Susi írta, és Asszonyám valamit ollyat mondott, hogy nem tudom mikor és micsoda kolcsokat nála hagyott volt. Ha ezt nem hittem volna, nem fogtam volna cselekedni, mert keresett bosszantásnak tetszetett volna, azt pedig más ellen sem cselekszi örömet az ember, mikor elkerülheti, annyival inkább nem illik 's nem szabad gyermeknek anyja ellen. – Azt írja Asszonyám, hogy Miklóst és engem Susi vízre vitt. Hogy mi ketten vízre vagyunk víve azt Isten és világ látja. A' Miklós szerencsétlenségét nem hozom elő, de a' magamé felől szabad szóllanom. Engem nem Susi és nem Klári vitt vízre. Olly nagy volt az én szerencsétlenségem, hogy azt érezhettem mások bizgatások nélkül is. Sem nyugalmat nem tudtam soha lelni, sem egyéb nem voltam a' háznál mint idegen. A' Regmeczi executiókor meg volt nekem mondvá, hogy magamat a' dologba ne avassam, 's Asszonyám emlékezik, mint ellenzettem a' levelek közlését. Sőt azon órában, midőn Munkácsról megindultam, megvolt mondvá, hogy a' gazdaság egészen az öcsém kezében lesz, én csak a' processust folytassam. Ifjabb testvér sem fogná az illy egyenetlenséget eltűrni, nem hogy öregebb túrje. Így folytak-el esztendő a' nélkül, hogy én legkissebbet tehettem volna. Kőnek kellett volna nékem lenni, ha ezeket nem érzettem, 's vaknak, ha nem láttam volna. Kéntelen valék Asszonyámtól külön szakadni, mint Miklós, hogy valaha legalább nyugtom legyen.

Asszonyám minden nyomon bizonyítja erántam való anyai kegyességét valahol lehet azt bizonyítania, 's az engemet egészen megnyúgtat. De siralmas nékem az erőszakot látnom és érzem hogy egyformák nem vagyunk. A' Familia leveleinek az én kezeimben kellene állani, nem az öcsémében. Ő azt fogja mondani, hogy nem az övében van, hanem az Asszonyáméban. Így takarózik ő mindég Asszonyámmal, hogy ő legyen a' Mindenható. 'S István öcsém és Péter bátyám még az Asszonyám itt nem létekor is kapnak ki levelet a' ládából: én pedig Nagy Gábor Úrnak itt létekor azt a' feleletet kapom a' Menyemtől, hogy elvitte Asszonyám (vagy az Uram) a' kolcsot. Mikor Árendába adatik Regmecz, Szőlőskéről Regmeczre hívatik Péter bátyám: de nem én Kázmérból. Az én sorsomat a' Miklós öcsém sorsát a' Jósef öcsém határozza-meg; én azt sem tudom mint áll ő; de hogy ő tudhassa az enyémet nékem az Asszonyám Álmosdi végzését le kell írnom. Édes Asszonyám, ez nekem békétlenség, nem tisztelenkedés: hanem

olly fájdalom, melyet nem lehet megemészteni. Ezek vittek-ki engemet az Asszonyám fedele alól, hol ezek nélkül én szintűgy meg tudtam volna maradni, mint más. Méltóztassék tehát Asszonyám nem engemet vádolni, 's ne a' két leánytestvéreimet, kik egyebet nem tettek, hanem hogy sorsomat szánták. Susi sok ideig azt hitte, hallgatásomat félre értvén, hogy én kéz alatt szívom a' ház jövedelmét. Susi egyike volt azoknak, a' kik erántam igazságtalanságot követtek-el. De Susinak kéntelen vagyok azt a' bizonyosságot adni, hogy midőn kerestem a' békét, elfogadta, magába tért, 's velem testvériséget 's jótétet is éreztetett. Asszonyám a' bizonyosságom, ha nem kerestem e szívesen, sokszor és sok gorombaságoknak eltűrésével a' békélést más testvéreimmel is. Még csak feleletet sem kaptam reá, 's látván, hogy a' legbékességesebb szenvedéssel sem érek semmire, letettem mindenről, 's már most többé nem keresem.

Dienes Öcsém könyvet kér, 's Asszonyám parancsolja hogy küldjek. Az Asszonyám tekintete miatt örömet megtenném: de M. tudja, hogy Februáriusban kéntelen voltam neki is azt felelni, hogy nincs csak egy is, és azzal bizonyítottam hogy nincs, mert olyat küldtem neki, melynek széleire a' correcturákat raktam-fel. Egyéberánt nem veheti azt Dienes öcsém nekem vétkül, hogy fáj, hogy midőn a' feleségem porcelljai közzül egynehány darabot elkéretett, 's a' feleségem azt neki oda adta, noha az a' 3 vagy 4 cserép olly tekintetű familiai reliquia, hogy azokat az anyjok a' 3 gyermek között egyenlően tartotta méltónak felosztani, D. csak ezt sem mondta reá, *köszönöm*. Egy szippantásnyi tobak nem grácia, 's azt még is legalább 1 fejbillentés nélkül nem hagyja senki, a' ki gorombának tekintetni nem akar. D. nem 45 esztendő korában fogott a' gazdasághoz, 's az Isten neki gazdag jövedelmet adott az Arendák 's hosszas szolgálati iparkodás után, én pedig fogva voltam 's elsüljedtem bajaimban. Ha ő volt volna az én állapotomban 's én az övében, én vele nem bántam volna úgy. – Lásza Dienes mit csinál. Kerestem vele is a' jóllehetést, mint mindenik testvéreimmel. Legalább hát azt ne vegye vétkül, hogy jól vagyok azokkal, a' kikkel jól lehetek.

6011.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
1810. június 23–26. között

Édes Asszonyám!

Asszonyám a' Péchy Imre bátyámnál való 700 ft adósságomat, melyet fogságom kölcségei név alatt a' Kamara által reám vetett 1000 ft-nál többől álló terhem miatt csináltam, lefizetni méltóztatott érdekével együtt; és ezt nem az én kérésemre cselekedte Asszonyám, hanem tulajdonképen anyai kegyességében, a' nélkül hogy azt valaha kértem volna. A' legszívesebb köszönettel köszönöm Asszonyámnak anyai kegyességét, mind a' magam nevében mind a' gyermekeimében. Az Isten tudja, hogy én távol vagyok annak óhajtatásától, hogy Asszonyám magát a' maga jövedelmeitől megfossza 's reám vesztegessen; hogy távol vagyok attól is hogy testvéreimnek károkkal engem boldogítson. De minekutána az én terhem világos, arra kérem Asszonyámat alázattal, méltóztassék olly lábra tenni, hogy valaha kezdhesek valamit. Nem álmodoztam én soha osztály felől 's annyival inkább nem most. De adjon nekem Asszonyám itt annyit, mint

Jesztrebnek fele, hogy marhát tarthassak, mely nélkül nem megy a' gazdaság. Én Jesztrebre lakni nem mehetek, sem ott marhát magam nélkül nem tarthatok, azt megmutatva két esztendei próba, sem onnan szalmát 's szénát ide nem hozhatok. Méltóztassék Asszonyám öszve vetni sorsomat az öcsémével, ha egy forma e az ? Meg vagyok terhelve cseléddel 's nem lehetek külömben. Kiki tudja mibe kerül ez és mit könnyít az erő. Hasztalan minden iparkodásom, 's szerencsétlenségemet még gyermekeim is fogják érzeni, tudni fogják honnan ered. Ez nékem minden vigasztalásom.

Ha pedig ez nem volna tetszése Asszonyámnak, azt kérem ennek helyébe, hogy méltóztassék Regmeczet már most nekem adni Arendába. Ez engem is felsegáll 's én megmutatom mint egynehány más punctumban már, hogy igaz e az ellenem tett vád, hogy nekem azért nincs, mert nem igyekszem. Én az Árendát szorosan fogom mindég fizetni; abban fogyatkozás nem lesz.

'S még egy kérést: Méltóztasson Asszonyám velem tudatni, mennyibe került a' ház építése. Ne vegye Asszonyám tiszteletlen bizmatlanságnak ezt a' kérést. Tudom én, hogy Asszonyám éránt én köszönettel tartozom, valahol önn szíve mozdultából bánhat 's bánhatott. De ennyi csapás megtaníthat, hogy magamra 's gyermekeimre légyek szükséges vigyázattal.

Hogy Asszonyám az én esztendei 200 ftomat 500-ra emelni méltóztatott, alázattal köszönöm. Ezekre nézve azt kérném alázattal, mindég szüret tájban juttatni kezemhez, mert nem csak a' szüreti költség van akkor rajtam, hanem 3000 f capitálisnak interestét is akkor kell letennem. A' rétet hasonlóképpen alázattal köszönöm. Azt olly sok iszap és olly magosan bélepte 's annyi kő, hogy rettenetesség nézni. Lehetetlen, hogy azt Asszonyám látta volna, 's bizonyosan nem tudja millyen. A' vett kaputrokt egy Rhédey Lajos forma növésű emberre reá adtam még azon is bugyog.

Sophie alázattal csókolja kezeit. Ha az atyját eltemeti, velem és 2 gyermekeimmel teszi tiszteletét Asszonyámnál – – –

6012.

Sárközy István – Kazinczynak
h. n., 1810. szeptember 10.

[A levélíró azonosító két sor Kazinczy kézírása:]

Somogy Vármegyei Gener. Perceptor SÁRKÖZY ISTVÁN
hozzám. 1810. Sept. 10d.

Kedves Atyámfia Édes Barátom! Regen tartozom vállosszal és még sem mutatod haragodat, az Isten áldjon meg! Ez az Esztendő nékem ha éppen nem az³⁰⁹ is mint Koczebue nevezi: Dasz merkwürdigste meines Lebens – de egy a' leg nevezetesebbek közzül; melybe a' leg terhessebb munkák, a' sok és nagy utazások 's némely nagy változások³¹⁰ nállom egymást váltják fel – azért méltó bennem el-nézned egy kis el-késést.

³⁰⁹ éppen az [Beszúrás a sor fölött.]

³¹⁰ változások<...>

Az elsőt nem akarom magyarázni. Az utazások³¹¹ mikor csak hátra maradást egyéb dolgaimba nem tesznek Elementumim. A' mult holnapba Marburgba, és onnét Grätzbe lévén sok szép tapasztalásokat tettem és tettettem véllem volt idősb fiammal, Ki most Juratus a' Curianál. – A' többi közt Csáktornyától nem messze dél felé, a' Drávához még közelebb a' Krusanetzi erdőbe egy nagy Tölgyfa alatt melynek vastagsága és rovátkos kérge egynéhány száz esztendőknél viszontagságai meggyőzősével és által³¹² szenvedésével dőlfösködik – a' legsetétebb sűrű erdőbe lévő kised tisztaságnak is dél felől való szélén, látogattam meg néhai B. emlékezetű Zrinyi Miklosnak Epitaphiumát, vagy inkább sir kővét, mely oly formába mint tul láthatni és a' mennyire szem mertékem engede oly proportióba most is éppen fent áll, és nagy Csenedséggel buzdította az embert mély gondolkozások közt Hazánk viselt Dolgainak 's Naggyai Fatuminak siratására. – Mert el hiszem Te is tudod hogy a' vadkan nem négy lábu volt, hanem maga választotta magának inter dou mala. A' kő circiter fél láb hijján két öl magasságu a' földtől a Kereszt tetejéig, és másfél láb széles négy szegű. A' betűk nem ilyenek hanem nagyok és egy sorba éppen ennyi van, 's olly figurakkal pótolodnak a' versek mint³¹³ tul láthatni. Nem ugy van tehát mint Lehotzki Stemmato-graphiajába 's egyebűtt is olvashatni. Mert ez szentül van copialva.

Küldöm Csokonyai maga keze írásába egy mocskos fordítást is. A deákba a' mit eszébe nem jutván ki hagyott, magam bele írtam hogy a' fordítást meg lehessen ítélni. – Bár szegény jobbra fordította volna tehettségét! Még Somsitsét nem kaptam a' mi³¹⁴ van nállom is békötve van Epigrammai közül. – de [...] ³¹⁵leszek. 10. Sept. 1810. Az elhuzottaknak utóljáról rövid nap. – Haec interia. –

[A síremlék szövege:]

1664.

18. Novemb.

Epitaphium

Comitis Nicolai

a ZRINIO

Hic cadit invict[us]

quondam inter-

fectus ab Apro.

Zrinyi præda su-

is hostibus apta

magis —

Qui tot mille fe-

ros ferre supe-

raverat hostes

³¹¹ utázok [Emendálva.]

³¹² [...]tal [Átírás.]

³¹³ versek <...> mint

³¹⁴ [A levél utolsó sora után egy korrektúrajel jelzi, hogy a szöveg a bal margón írásirányra merőlegesen folytatódik.]

³¹⁵ [Olvashatatlan szó.]

Victor ab imma-
 ni vincitur ip-
 se fera —
 Ille quidem fini-
 vit Opus vitæquo
 Labores.
 At Patriæ infelix,
 incipit esse Labor
 Ille quidem nos-
 tros mirabitur
 Aethere casus
 Flebit ut illius
 Nostra ruina ne-
 cem. —
 Sors bona nil-
 aliud mediis
 servavit inarmis
 Eripuit fato sors
 mala nil aliud.
 Quam sit in humanis sors impia
 proxima rebus
 Mortis in hoc
 speculo quisque
 videre potest.

[A rajz felett és mellett Kazinczy megjegyzése:]

ZRÍNYI MIKLÓSNAK SÍRKÖVE Csáktornytól nem messzére, dél felé, a' Drávához még
 közelébbre, a' Krusanecz erdőben egy nagy tölgy alatt.

Ez a' Krusanecz talán KRUSÓCZ is. Krusóczot Spangár pag. 72. említ.

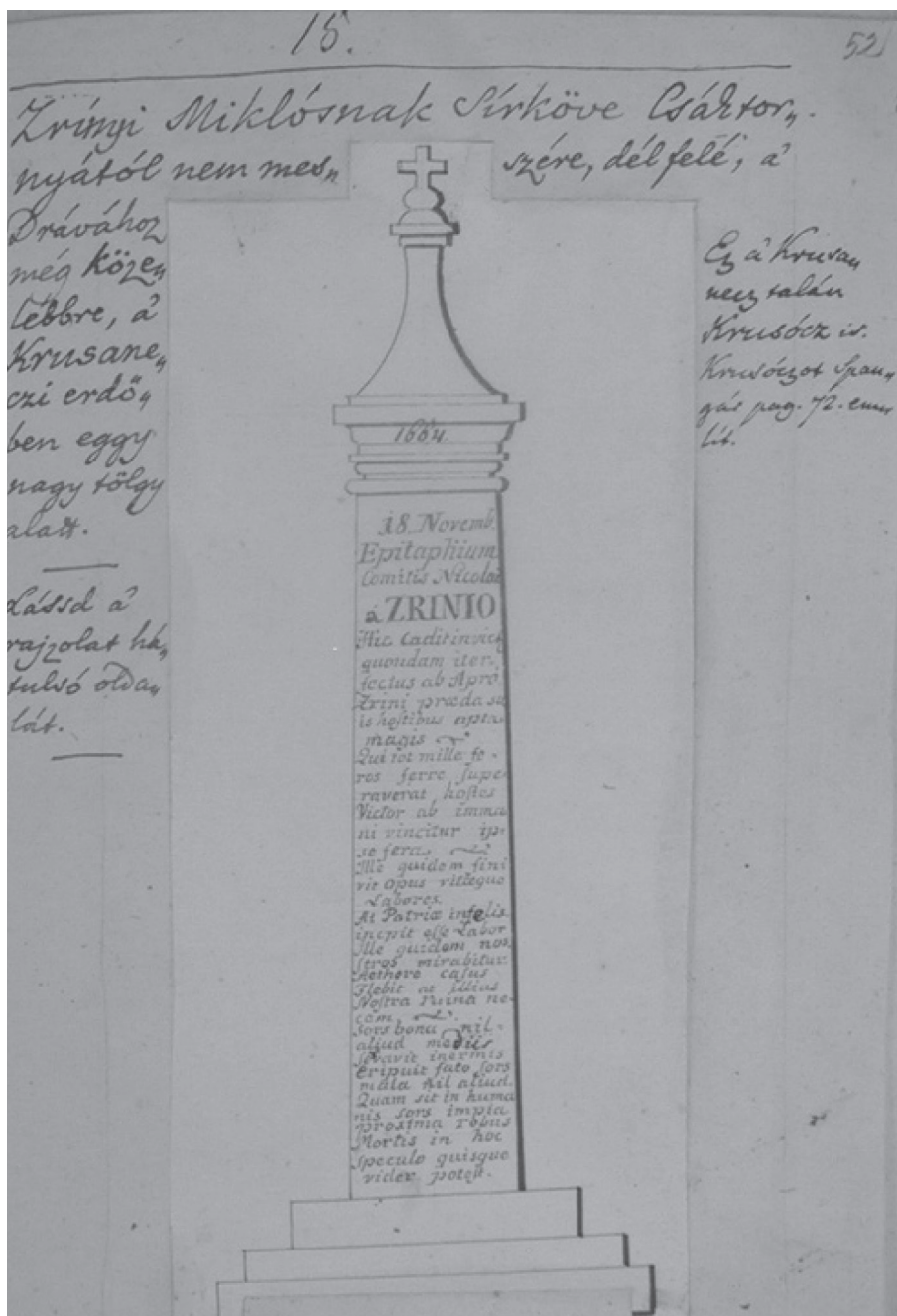
Lássd a' rajzolat hátulsó oldalát.

[Kazinczy „címlapja” az állítólagos Csokonai-fordítás elé:]

CSOKONAI MIHÁLYNAK
 KEZE.³¹⁶

Vettem ezt Nádasdi SÁRKÖZY ISTVÁN
 Somogy Vármegyei Generális-Perceptor barátomtól
 1810. Octóberben.

³¹⁶ [A lap tetején ismeretlen kéztől: „198.”]

Sárközy István autográf levelének a hátoldala a Zrínyi-síremlék rajzával és Kazinczy autográf megjegyzésével. Kazinczy a levelet egy középén kivágott lapra ragasztotta rá, így a levél szövege is olvasható maradt a lap túloldalán, és a rajz is látható az „ablakon” keresztül.

(Az MTA Könyvtára Kézirattára engedélyével.)

[Sárközy István megjegyzése a fordítás szövege fölött (a „nota bene” a cím feletti szám [XVI.] mellett van):]

Castis omnia casta. Ezeket a’ correctiokat valamely Pesti Piarista tette oldalaslag.

NB. Ez a Priapeiaba Carmen XXCIII

azaz 83^{dik}

[Innentől három kéz írása: normál szedéssel Csokonai (?) fordítása; dőlttel megkülönböztetve a fordítást kiigazító ismeretlen piarista bejegyzései (a javítás a magyar vers mellett, a javítandó szó aláhúzva) és Sárközy István kiegészítései (a latin versben). A lapok rektóján a fordítás, verzóján a latin szöveg.]

XVI.

PRIAPHOZ.

ÁGYÉKA’ TÚNYASÁGÁRÓL.

Mi új ez?³¹⁷ óh az Ég’ haragja mit jelent?
 Setétes éjjel eggy fejér gyerek nékem
 Hevültt, ölembe’ a’ midőn heverne jól,
 Venus henyéle; és erőtelen *monyam* *magzóm!*
 Nem állatá fel ősz fejét legényesen.
 Mi ez, Priape? a’ ki a’ fa-ág alatt
 Gohér levéllel őszve füzve szent fejed’
 Veres hajaddal és veres *faszoddal*³¹⁸ űlsz. *magzóddal*
 De, óh Tripalle, új virágokat köték
 Gyakorta rőt hajadra rendeletlenül;
 ’S el űztem³¹⁹ én sok izbe, hogyha szent fejed’
 Kémény fogával a’ madár kopátsolá.
 Maradj, *monyamnak* el hagyója átkozott, *jó-inamnak*³²⁰
 Maradj, Priape: semmivel se tartozom.
 Heversz be lepve rút penésszel a’ mezőn;
 És az³²¹ eb bokádra *húggyozik*, vagy a’ malatz *vizel*
 Vakarja sáros oldalát farod megé.

[A lap verzóján:]

Carmen XXCIII Albii Tibulli ad Priapum de inertia inguinis

Quid hoc novi est? quid ira nunciat Deum?

Silente nocte candidus mihi puer

Tepente cum iaceret abditus sinu

³¹⁷ *az?* [A javítás bizonytalan olvasat.]

³¹⁸ és *faszoddal* [Beszúrás a sor felett.]

³¹⁹ El űztem [Beszúrás a sor előtt; a sorkezdő nagybetű emendálva.]

³²⁰ Jó-inamnak [A nagybetű áthúzással javítva.]

³²¹ Az [Beszúrás a sor előtt; a sorkezdő nagybetű emendálva.]

Venus fuit quietas: nec viriliter
 Iners senile penis extulit Caput.
 Quid hoc Priape? qui sub arboris Coma
 Sacrum soles revincte³²² pampino³²³ Caput
 Ruber sedere cum rubente fascino?³²⁴
 Sed o! Tripalle! sæpe floribus novis³²⁵

*Tuas sine arte deligavimus comas:
 Abegimusque voce sæpe, cum tibi
 Senexve corvus impigerve graculus
 Sacrum feriret ore corneo caput.*

Vale nefande destitutor³²⁶ inguinum,
 Vale Priape: debeo tibi nihil.
 Jacebis inter arva squalidus situ,
 Canis que seadus³²⁷ usq[ue] [...] et tibi
 Lutosa sus fricabit oblitum latus.
 Nefande penis o meum malum grane!
 Gravi piaque lege noxiam lues
 Licet querare, nec tibi tener puer
 Patebit ullus ingemente qui toro
 Juvante verset arte mobilem natem
 Puella nec jocosa te levi manu
 Fovebit apprimet q. lubricum foemur.³²⁸
 Bidens amica Romluli³²⁹ senis memor
 Paratur inter atra cujus inguina
 Latet jacente Pantice³³⁰ abditus specus,

[A következő lap rektóján:]
 Gonosz mony, óh te leg nagyobb bajom nékem,
 Te büntetésed' el veszed hibáidért.
 Szabad piszegned; eggy fiútska sem-fog, ám!
 Ki nyilni néked, a' ki a' nyögő padon
 Serény ütésre tudja hányni friss farát.
 Se Lyánka nem fog ujjain simítani

tag³³¹

³²² revint[.] [Átírás; emendálva.]

³²³ <P>pampino [Kivakarva.]

³²⁴ [A kérdőjel általunk pótolva.]

³²⁵ [E sor után hely van kihagyva, a dőlttel szedett kiegészítés a levél szerint Sárközy írása.]

³²⁶ destitutor [Emendálva.]

³²⁷ [Sic!]

³²⁸ [Bizonytalan olvasat.]

³²⁹ Romuli [Emendálva.]

³³⁰ [./]antice [Átírás.]

³³¹ [A „mony” felé írva, ugyanis ez a lapon az első sor.]

Et inquietus inguina arrigat tumor:

Neque hinnitare cesset usq...

usque dum mihi

Venus iocosa molle ruperit latus.³³⁵

6013.

Reviczky Tamás – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1810. december 9.

Tekintetes Assessor Ur!

A' Tekintetes Úrra ki-vetett 2. Rf. 51. Xr. Honorariumot még restantiában találom: mellynek bé-szedése végett P. Percéptor Körtvelyesi István Úr éppen itten mulatván, hogy már valahára végső Relatiót tehessek, hivatalossan kérem a Tettes Urat, méltóztas-sék azon tsekély Summát hólnapi nap ide Újhelybe kezemhez bé-küldeni. Ki Úri favoriban ajánlott, illő tisztelettel maradtam Újhelyben X^{bernek} 9^{ik} Napján 1810.

A Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja

Reviczky Tamás

Tekintetes Nemes Zemplén varmegye
főSzBírája [mk.]

[Kazinczy megjegyzése a levél alján az aláírás mellett:]

Megküldöttem egy levélben, melly

Kossuth László Fiscalis Ur kezéhez

adattott-bé.

6014.

Rummy Károly György – Kazinczynak
h. n., 1811. január 4.

[Kazinczy autográf feljegyzése és levélmásolata:]

Generális B. Vay Miklósnak Golopi pinczéje a' Somos hegyben.

Major Tihavszki 1804ben Golopon lévén, meglát valami fejer követ az udvaron. Felveszi, nézi, kérdi hol terem az, 's felkiált, hogy az a' föld' gyomrából tűz által kivetett csordalék' köve.³³⁶ A' Major sok ideig intézte Nápolyban az ágyúöntést, 's ismérhette a' követ. A' Generális befogatott 's kivitte Tihavszkit oda a' honnan a' kő jött. Most ott a' Generális egy olly pinczét ásat, mellynek nincs párja a' Hegyalján, és a' melly való-ságos dísz a' Tokaj' vidékének.

³³⁵ [A lap alján azonosíthatatlan kéztől: „XVII.”]

³³⁶ [/]öve. [Átírás.]

Midőn 1810. Nov. 22dikén én Sophie húgomat Vay Abrahámnak öt napos feleségét Cons. Vay József Úrral 's Péter bátyámmal, mint Örömatyákkal Zsolczára kísértem, 's ekkor nap Golopon ebédlénk 's hálánk, a' Generális felvitt a' pinczébe. Magassága a' boltnak csaknem két öl, szélessége pedig olyan, hogy négy rendben elállhatnak benne a' Gönczi hordók. A' pincze olly fejer mintha meszelve volna, 's csak kevés helyeken lehet egy maroknyi nagyságú fekete foltokat látni, melly fekete port azok, a' kik hallják hogy azt a' hegyet Tihavszki is vulcánusi productumnak vette, 's a' Bécsi Tudósok a' felküldött fejer kőport hasonlóképen³³⁷ annak ismerték, koromnak nézik. Én elsorvadott fának néztem. –

Megírván, a' mit itt láttam Gener. B. Vaynál, Sopronyi Prof. Rumi Károly György Úrnak, ez 1811. Jan. 4d. ezt feleli:

Ihre interessante Erzählung von dem merkw[ürdigen] Keller des Generals Vay in dem Berge Somos ist mir ein Beweis mehr, dass dieser Berg nicht wie Tihavszky (und vor ihm schon Fichtel) behauptet, vulkanischen, sondern neptunischen Ursprungs ist. Die fette weisse Erde in dem Keller ist nichts anders als diejenige Art Tufwacke, die man Trass oder Tarras nennt, und die zwar oft (z[um] B[eyspiel] bey Pozzuolo), aber nicht immer vulkanischen Ursprungs ist. Diese Tufwacke enthælt zuweilen Äste von verkohltem oder verfaultem Holze. Sie halten selbst den scheinbaren Ruß, den Sie in den Ritzen des Kellers fanden, für verfaultes Holz: ein Grund mehr, das³³⁸ ich an dem vulkanischen Ursprung des Berges Somos zweifle. 'S kért hogy küldjek neki ebből az onnan elhozott porból.

6015.

Kazinczy – Eszterházy Józsefnek
Széphalom, 1811. február 4.

Gróf Eszterházy József Zemplény Vármegyei
Főispánhoz, a' Győri Elestek' oszlopa
eránt.

Széphalom, Febr. 4d. 1811.

Narrat mihi Consiliar[ius] Aulicus Ill[ustrissimus] D[omi]n[us]³³⁹ Anton[ius] Szirmay indigne tulisse Excell[entiam] Vestram, quod Ephemeridum Pestiensium scriptor Kultsár Relationem C[omes] Jos[ephus] Desőffy et meam in materia Cippi³⁴⁰ in honorem nostratum, qui ad Jaurin[um] 14 Jun. 1809 ceciderunt, erigendi sub præsidis Exc[ellentia] Vestra in Comitibus Zempliniensibus Mense Majo anni præterlapsi lectam, chartis suis non inseruerit. Obsecutus sum tacitis his Exc[ellentia] Vestrae imperiis,

³³⁷ [./]asonlóképen [Átírás.]

³³⁸ [Egyedi írásmód a „dass” helyett.]

³³⁹ Aul. Dn. [Beszűrás a sor felett.]

³⁴⁰ in <...> Cippi [Javítás a törlés felett.]

Relationemque hanc typis Patakiensibus exscribi jussi, sustineo illam³⁴¹ Exc[ellentia] Vestra in decem ex[em]plaribus³⁴² humillime praesentare atque; enixis³⁴³ precibus oro, ut si dignum judicaret, duo³⁴⁴ ex his suis Celsitudinibus Cæs[arii] Regiis, Sereniss[imi] Archiduci Principi³⁴⁵ Coronæ et fratri Francisco, alia vero duo Principibus Cæs[sar]eo-Regiis Joanni Raineroque, qui linguam nostram familiarem sibi reddere dignati sunt, atque de propenso in literas amore culturamque Nationis ex animo celebrantur,³⁴⁶ nomine Com. Jos. Desöffy et meo praesentare, nosque altiss[imorum] Eorundem protectionibus devovere dignetur. Utinam ea, quæ hic pagg. 5^a et 6^a dicta sunt, a Principibus etiam nostris legantur, utinam hinc etiam intelligant, nos ipsos anhelare, ut torpor hic infelix tandem excutiat, et antiqua inter nos virtus denuo reviviscat!

Liceat mihi Exc[ellentissime] Domine, in complimentum eor[um], quæ Relatio hæc subsecutaque eidem Determinatio continet, paucula adhuc fari:

Non puto ego consultum, ut tabulæ, quibus literæ incidendæ sunt, marmoreis ex laminis findatur, q[uo]d in sessione, in qua hæc Relatio lecta fuerat, placuit; prævideo enim, futurum primis statim post erectionem mensibus, ut tabulæ hæ itibus ferocientis³⁴⁷ juventutis millena infrusta abeant. Crassissimis ad hoc marmoreis tabulis opus est; lapis enim iste, hybernus præsertim temporibus, vitri instar frangi solet.

Placuit Exc[ellentia] Vestra atque Statib[us] convocatis, ut columna hæc juxta viam publ[icam], qua Ujhelyino Patakium itur, stet: non tamen adhuc definitum est, quis per expressum locus huic signo consecrandus sit. Ego eam quam longissime removendam³⁴⁸ putarem a finibus oppidi, tum quia non vane præmetui potest, ædificia intra plures paucioresve annos, si cippus iste in regione tumuli, ubi crucifixus visitur, staret, ad ipsum hunc lapidem extensum iri; quod decori multum obficeret: tum ideo, quia via hæc strata per hoc quod inter colliculum ex crucifixum in vicinia vineæ Patrum Piaristum frangitur atque in aliam lineam divergit, aptissimum huic monumento locum ipsa demonstrat. Quodsi signum hoc Jaurinensium nostror[um] in latere orientali viæ hujus strata, atque in ipsiss[imæ] deflexionis puncto locutus fuerit, omnium eor[um] conspectui erit expositus, qui viam istam seu in colliculo seu juxta iconem Redemptoris ingressi fuerint. Dignetur Exc[ellentia] pro sua sapientia et auctoritate rem eo dirigere, ut locus cippi per eos tantum seligatus, qui sensu pulcri inbuti sunt.

Altis Exc[ellentia] V[est]ræ gratiis devotus, debito subjectionis cultu et perenni veneratione persisto

Exc[ellentia] V[est]ræ

Széphalom, ad d[iem] 4. Febr. 1811.

hum[illimus] servus
Fr. Kazinczy.

³⁴¹ jussi, <atque> illam [Javítás a törlés felett.]

³⁴² decem <advolutis> ex[em]plaribus

³⁴³ praesentare <...>; enixis [Javítás a törlés felett.]

³⁴⁴ precibus <...>, ut, duo [Javítás és beszúrás a sor felett.]

³⁴⁵ Regiis, Principi [Beszúrás a sor felett.]

³⁴⁶ amore celebrantur, [Beszúrás a sor alatt és felett.]

³⁴⁷ hæ ferocientis [Beszúrás a sor felett.]

³⁴⁸ removend[um] [Átírás.]

6016.

**Kazinczy – Felsőbüki Nagy Pálnak
Széphalom, 1811. február 5.**

Felső Bükki

NAGY PÁLNAK

Kazinczy Ferencz

a' legszentebb tisztelet' idvezletét.

Igaz fényű Férjfiú! Én is azoknak számokból vagyok, a' kik a' Te ragyogásodat csudálták 's néki örültek. Égtem, lángoltam azt Néked mondhatni. Engedd hogy Néked az ide zárt két rövid írást nyújthassam, 's eljuthassak legszívesbb óhajításom' teljesedéséhez. Lelkem azt kiáltja hogy tiszta vagyok, 's nem ismerek szebb örömet, mint midőn két illetén láng csap egygyüvé. Hagyd hinnem hogy szeretsz. – A' kegyes egek tartsanak meg a' köz jónak, mellynek halhatatlan bajnoka vagy. Ajánlom magamat kedvezéseidbe. –

Széphalom, Sátor-Alja-Újhely mellett egy órányira, Februáriusnak 5d. 1811.

6017.

**Kazinczy – József nádornak
Széphalom, 1811. február 6.**

A' Palatínushoz. Nyomtatott Zemplényi Relatiómmal.

Cs. K. Fennség,

Felsőges Örökös Királyfi, Fő Herczeg, Nádor-Ispán,
igen kegyes Uram!

E' rövid írás bátorkodik Cs. K. Fennségednek színe elébe járulni, 's annak Iróji alá-
zatosan esedeznek, hogy azokat a' mik az 5 és 6 lapon benne mondattatnak, megolvas-
ni méltóztassék. Egyedül ezen okból teszik e' könyörgést, hogy Cs. K. Fennséged eb-
ből is láthassa, hogy a' hazában sokan vannak, a' kik szíves kívánságokkal óhajtják an-
nak teljesedését, a' mit Fels. Urunk 's Cs. K. Fennséged tett célúl; azt, hogy a' nemzet
a' maga neki egykor tulajdon nagylelkűségét vissza nyerje, 's elsüllyedéséből 's vesze-
delmes álmokórságából felébredhessen, felemelkedhessék.

Éltesse a' Gondviselés Cs. K. Fennségedet annak a' jó Nemzetnek javára, mellynek
Cs. K. Fennséged boldogítója, védelme, gyönyörűsége, 's kevélysége.

Nagy kegyelmeibe ajánlva a' legmélyebb 's hűbb tisztelettel vagyok

Cs. K. Fennségednek

Széphalom, Febr. 6d. 1811.

igen aláztos szolgálja

K. F.

6018.

Kazinczy – Szapáry Jánosnak
Széphalom, 1811. február 6. [?]

Obersthofmeisterének, Gróf Szapáry János³⁴⁹ Exc[ellentziájána]k

Nagy Mélt. Gróf, Fő-Ispán, kegyelmes Uram!

Excellentziát az egész Haza úgy nézi mint azt a' Polgárját, ki minden tekintetben érdemes volt azon fényes polczra állítatni, hová az Uralkodó' kegyelme vonszotta; tisztelik nevezetesen azok, kik a' Nemzetnek tudomány[a,]³⁵⁰ Cultúrája körül fáradoznak. Légyen szabad nekem is azon kegyelemhez folyamodnom, melyet Excdnál társaim [ta]lálnak,³⁵¹ s fogadjon mint őket szokta, kegyelmes pártfogásába. Azt megérdemleni fő igyekezetem leszen. Legköze[lebb]³⁵² azon kegyelemért esedezem, hogy ide zárt nyomtatás[mat]³⁵³ s írásomat Ó Cs. K. Fennségének, a' mi imádvá szeretett Nádor-Ispánunknak bémutatni méltóztassék.

Nagy kegyelmeibe ajánlott mar[adok] hív és aláz. tiszt[elője]³⁵⁴

6019.

Vay József – Kazinczynak
Pest, 1811. február 27.

Drága Kedves Ötsém Uram!

Febr. 11^{dikén} hozzám botsájtott Levelét tegnap előtt vettem ágyamban melyben a közveny ennyi üdeig le kötött ez uttal.

Én voltam az a ki Kedves Baratom halálával azt tanatsoltam, hogy Gyermekei válaszsának Birakat; kik ki halgatnák a feleket, s itelnék el kit? mi! illet. Itelni soha a felek ki halgattasok nélkül lehetők nem tartottam. Erre a Tanátsra az Ifiu G. Török József rea állott. Leány Testverei, akar ki által arra a gondolatra vezetődtek, hogy ötet Biró nélkül is kénszerithetik osztályra.[*] Ezen a Principiumon épült, hogy a Compromissumtol idegenységeket oly szembe tűnőképen ki mutatták. Így állottak a dolgok, midőn az Őzvegynek utolsó Levelemet íram. Meg irtam abban, hogy minekutánna a Leány Testvérek a Compromissumtol idegenységeket oly világosan ki mutattak: nehezen hiszem hogy azok között, kik a dolog folyamatját sejtették akadjon, ki a Biroságot fel vállalja. Ez okon comendáltam, hogy kezdjék a Pert a Törvényes Biró előtt, ki a Biroságot, mig hivatalát viseli, nem declinalhatja. Én most is ugyan azt tartom. A Compromissum tsak

³⁴⁹ Gróf Szapáry Péter Exc[ellentziájána]k [A keresztnév javítása átírás; a ligatúra feloldása bizonytalan.]

³⁵⁰ [A szó vége olvashatatlan.]

³⁵¹ [A szó eleje olvashatatlan.]

³⁵² [A szó vége olvashatatlan.]

³⁵³ [A szó vége olvashatatlan.]

³⁵⁴ [A ligatúrák feloldása bizonytalan.]

ott jó, a hol a felek még tul nintsenek az atyafiság gyengébb érzésen. Mihelyest rajtok a diffidentia Lelke erőt vett: sokkal bátorságosabb Törvényes Bíró előtt folytatni a dolgot, mint arbiterek előtt, kiknek a Compromissum etikusa³⁵⁵ a közelebbi Törvény. Méltóztatik tehát Kedves Ötsém Uram meg engedni, hogy en semmi esetben az arbiterséget magamra nem vehetem. Mert ez az en meg győzodésem szerint már késő. Jobbnak tartom ha tsak abban határozzák Compromissumokat, hogy a Törvényes Biro előtt, a leg rövidebb idő alatt, csupán meritorie fogjuk a dolgot elő adni, s minden formalitáson épült Exceptiokrol le mondanak.

A Feleségem Kedves Ötsém Uramat, s velem együtt a Grofnét, 's kedveseit atyafiságosan tiszteli. Én baratsagos favoriban ajánlva vagyok

Draga Kedves Uram Ötsémnek

Pest 27. Febr. 1811.

alázatos szolgája
Vay Josef

[Kazinczy autográf feljegyzése a kéziratoldal bal szélén az általunk [*]-gal jelölt szavak mellett:]

ezt nem hittük 's nem akartuk.

[A levéllap külső oldalán Kazinczy kezétől:]

Consil. Vay József. 1811. Febr. 27d.

[A levél egy nagyobb, kettéhajtott lapba van bekötve, e lapon Kazinczy autográf megjegyzése:]

„Bíró nélkül is *kényszeríthetik* a' leányok a' bátyjokat osztályra.” – Melly idea! és mint képzelhették volna ezt a' leányok? Mi a' sógorunknak, és az ezt protegáló nagybátyjának, nem mondánk egyebet, hanem azt, hogy mi olly tisztalelkű embereknek ismerjük magunkat, kiknek Bíró sem kell; csak testvéri capacitatio 's felvilágosítás kell. – A' Compromissum' legelső említésére mi azt azonnal elfogadtuk; de midőn a' Sógorom azt kívánta tőlünk, hogy válasszunk Bírakat 's Prókátorokat, de magunk ott ne legyünk és az általa producálandókat meg ne tekintsük, akkor azt felelénk, hogy ez a' propositio gyanús, és egyszersmind megbántó. Midőn pedig a' Napam, a' maga anyagi jóságával 's a' Magyar törvényhez nem tudásával, ingerelve fíjától és sógorától, 's elijedve hogy keble' gyermekei közt íme tüzet lát, és talán soha el nem oltatandót, ki találá mondani, hogy ha a' Compromissum a' leányoknak adja a' győzedelmet, Özvegyi jusaira támaszkodik 's Anyai hatalmával fog élni, 's a' leányok' részét csak ugyan holtáig ki nem adja; akkor, mondom, igen is declaráltuk, hogy így a' Compromissumra nincs szükség, 's én ugyan a' feleségem' része kiadását, az az, az ipam' haláli rendelése' teljesítését, soha többé elő sem hoztam. Félttem hogy a' vitatás a' szegény napamat elkeseríti, 's készebb valék tűrni a' kárt, mint a' beteges asszonyt ingerleni.

Úgy áldjon-meg engem és gyermekeimet az Isten, hogy ez igaz állításom.

³⁵⁵ [Bizonytalan olvasat.]

6020.
Kazinczy – Fejér Györgynek
Széphalom, 1811. február 27.

Universitásbeli Prof. Fejér György Úrnak, Pestre.

Széphalom, Febr. 27d. 1811.
(válaszképen Január. 30d. írt levelére.)

Anthropológiád Patakon találtatott 's olvasom nagy gyönyörűséggel. De egyéb munkáidat ott hijában kerestetém. Minapi levelednek egyik cikkelyét tehát össze-hasonlítottam, melyben a' SZÉPRŐL szóllasz, munkádnak kimutatott lapjaival. Engedd, hogy felelhessek; – sőt engedd, hogy elébb munkád felől szóllhassak.

Ez a' könyv kincs a' magyar Publicumnak. Úgy írod, elfogytak exemplárjai. Tehát a' könyv újra fog nyomtattni, 's adja a' nemzet Geniusa, hogy esztendő alatt ismét elfogyjanak, 's harmad ízben kelljen kiadnod. Én azt hittem, hogy az illy nemű munkák nem csinálhatják szerencséjüket e' könyv-nem-szerető népnél, és hogy annak Olvasóji egyedül azon csemegéken kapnak, melyeket Kis István adogat-ki. Melly igen örvendének nemzetemnek,³⁵⁶ ha e' könyvet nem csak azok olvasnák, a' kik a' Tudósoknak³⁵⁷ boldogtalan seregekhez tartoznak, hanem a' szülék is, 's mind azok, a' kik nevelnek. De ezt alig merem remélni. Kérded: miért? 's felelek: Nem hiszem, hogy értsék. Hiszen és is sok helyeken majd megszakadok belé, és még is nem értem. Elmélkedtem rajta, mi teszi, hogy én folytába nem olvashatom, hogy engem kifáraszt, más pedig annyira kap rajta, hogy már újabb kieresztés felől kell gondoskodnod; 's a' titkot az fedi-fel előttem, hogy sok olvasó holmin elsíklík akár érti, akár nem; mellyet én nem örömet teszek.

Ha a' dolog volna egészen ismeretlen előttem, ezt nem csudálnám: de azt magamról nem mondhatom. – A' németek sajnálják, hogy KANT sem igen tisztán, sem igen szépen írni nem tudott, 's örülnek a' GARVE popularitásának. Te a' kettő közzül mellyikhez jársz közelébb? Ezt határozatlanul hagyom, mert a' dologban incompetens Bíró volnék: de azt ki-merem mondani, hogy az a' szörnyű Miso Xenia, mellyel mindent, mindent, magyarul akarsz kimondani, nem Metaphysicai Íróhoz illő.³⁵⁸ – Ez egész erejével azon igyekszik, hogy az ideákat minél tisztábbra hozhassa, minél tisztábban megjegezhesse, 's ez az Automania mindent összezavar. Mi p: o: az a' *kerék*hosszú p. 331. (értem én, hogy itt az adjectivum, *hosszú*, substantivumi jelentésben áll, mint a' német mondja a' *länge*-nek.) 's mit nyersz vele, ha mellé kell tenned parenthesis rekesz közzé a' *circulust*? 's a' *centrumot* mire való *szék*-nek nevezni – talán azért, mert a' magyar szakácsné a' tojás sárgáját *székének* nevezi –? Milliő könyv mondja bár a' *circulust kerék-hosszúnak* 's a' *centrumot széknek* – ha milliő nem éri-el e' végét, milliőszor milliő sem fogja – de az a' teljes örökkévalóságig nem lesz sem *circulus*, sem *centrum*, mert ha³⁵⁹ a' *centrum* *szék* lesz is, a' *szék* nem lesz *centrum*, és azért, mert nem minden *kerék*

³⁵⁶ nemzete[.]nek, [Átírás.]

³⁵⁷ Tudósok[.]ak [Átírás.]

³⁵⁸ Metaphysic[.] illő. [Átírás és beszúrás a sor fölött.]

³⁵⁹ a' [Átírás.]

hosszú circulus; továbbá azért,³⁶⁰ mert ez a' négy syllabából álló öszve kapcsolt két szó egy dolog' kinyomására nem alkalmas. Miért nem követéd az effélékben a' németeket, kiket egyebekben háladattal követsz? Nem jobb vala e a' Zirkelt *karikának* vagy *czirkalomnak* (körnek) nevezni,³⁶¹ noha ez az utóbbik már a' *circinusra* van ruházva, 's a' centrumot *centrumnak*? Mi volna a' németek' metaphysicájiból, ha ők is amazt Rundlange-nek, ezt gemeinschaftlicher Sitz-nek írnák! Azt ők nem cselekszik, mert látják hogy a' purismus itt igen helyén kívül volna. – Illyen a' *conscientia*, *temperamentum*, 's *physiognomia*. Mentse-meg az Isten Íróinkat a' purismus' haszontalanságaitól! mellyet én ugyan nem egyébnek nézek, mint rettenetes szegénységünknek spanyol szegény-legényi titkolgatását.

A' Te munkád' érdeme 's hibáji felől akarék szólni, és íme benne vagyok apológiámban.

Azt írod t: i., hogy Logicádban megérentetted azon SZÜKSÉGES és KÖZÖS SZÉPSÉGET is, mellyet Kant után annyira nyomoznak, – az EGGYSÉGET. – Még gyermek valék, midőn Mendelssohnnek philos. Írásaiban a' KÜLÖMBSÉGBEN VALÓ EGGYSÉG' ideáját megkaptam. De mi hát az az EGGYSÉG, melly ellen Epistoláim 's Epigrammáim (ezeket nevezd) vétének? Elolvastam ezeket, 's mindeniknél kérdém ezt magamtól, de nekem a' kérdés belülről meg nem fejtetett. – Emlékezem, hogy midőn a' Wesselényihez írt Epistola Pestre ért, az én Triásom' egyike, talán Vitkovics, nekem azt írta, hogy az ő füleiket sérti a' sok idegen szó. Elővevém az Epistolát hogy kitöröljem, a' mit lehet, hogy *mind* kitöröljem, ha lehet: de nem töröltem-ki egyet is, mert nem lehetett. Mi lesz úgy abból az Epistolából, ha azokat kitöröltem volna? – Imé tehát nem *szükségesen szép*,³⁶² ezt fogod mondani; quod erat demonstrandum. De én felelet gyanánt³⁶³ ezt kérdem: *hát osztán?* – Véték az EGGYSÉG ellen, mert két nyelv' 's több nyelv szavait zavarom öszve. – De nem Canusini more bilinguis! *Prætextát* és *Ambroziát* 's *gynæceumot* szabad mondani: de nem volna szabad így: repdes *humerusodon*, önt ékes *caesariesed* etc; és ezt azért, 1.) mert a' *prætexta*, *ambrozia*, *gynæceum*, *stadium*, *Halberzwölfe*, *pagát*, *pæán*, *gillet*, *nanquin*, *cravát*, *Lararium*, *nimbus*,³⁶⁴ *fest*, és nagyon *fest*; *humerus*, *caesaries*³⁶⁵ etc. pedig nem festene. 2.) azért, mert ezek a' szók ha a' magyar lexiconnak nem szavai is: de szavai annak a' lexiconnak, a' mellynek nyelvét minden culturát kapott, 's tudományokba beavatott fő érti és universális nyelvnek tartja. Hiszen ha ez nem lesz szabad, ha ez is vét az EGGYSÉG ellen, úgy még a' Jupiter 's más Mythologiai nevek említése is, úgy még a' Jehova név is előhozhatatlan; mert ez és azok is tarkítják³⁶⁶ a' magyar nyelv' egységét.

Vegyünk időt ennek mélyebb megtekintésére. – „Ime, (ezt fogod kiáltani) tehát az Episztola' szépsége csak *hangokban* áll!” – De nem; ezt Fejér nem fogja mondani; mert

³⁶⁰ <ez> azért, [Javítás a törlés fölött.]

³⁶¹ *czirkalomnak* nevezni, [Beszúrás a sor fölött.]

³⁶² *SZÜKSÉGESEN szép*, [Az oldalhatáron megváltozik a kiemelés típusa, egységesítettük.]

³⁶³ felelet <képen> gyanánt

³⁶⁴ *Lararium*, <Consul,> *nimbus*<z>,

³⁶⁵ [*..jesaries* [Átírás.]

³⁶⁶ *tarkítanak* [Átírás.]

tudja, hogy már a' *hangnak* is, hogy már a' *szokatlan* 's *el nem koptatott szónak* is vannak szépségei; 's mert tudja, hogy ezek a' szók, ezek a' hangok itt nem CSAK *hangok*. Úgy a' Canova' márvány Napoleonja is vét az EGGYSÉG ellen, midőn a' franczia nemzet' Bajnokját nem uniformban vagy császári öltözetében, hanem meztelenül faragja. – Ez a' meztelenség Canovánál (ezt mondhatná az Ellenkező) Napóleonnak úgy öltöztetje, mint az Uniformis és a' Császári palást: ez³⁶⁷ itt a' *Félistent* mutatja. – Azt mondatám Ellenkezőmmel, a' mit óhajték hogy mondjon, 's felelek: A' kis Wesselényinek is ruhája a' *prætexta*; mert az a' Zsibó, a' hol ez neveltetett Római lelkű atyjától, *Róma* és nem *Erdély*. – De mit mondok bezzeg a' *Halberzwölffere*, *craváttra* etc.? – Azt, hogy ha Sallust Római gravitással, és nem romlottságból – hogy a' fertelmes dolgot fertelmes szóval jegyezze – a' *penevel* és *stuprummal* élhetett: útálatból és haragból a' kártyát-gyűlölő 's öltözetbeli bolondságokat nevető Epistolographusznak is szabad volt ezeket az idegen neveken nevezni. – Ezek az itt³⁶⁸ kimutatott idegen szókön kívül én az egész Epistolában nem talállok hibát az *Eggyiség* ellen.

Azt mondd továbbá, hogy „a' melly kis darab' megértésére sok jegyzetek szükségesegek, vagy merő tudományos kifestések, objective nem szép, ha subjective szép is; 's így nem *szükségesképen*, nem *valóságosan szép*.”

Példát reá: – Illyen az én *Herculesz*hez írt Epigrammám, illyen a' *szavas Idióta*, lap. 12. Mennyi jegyzés, mennyi magyarázat állhatott vala *Herculesz*em alatt! Nem objective szép e e' miatt, ha tudnillik szép? A' Wesselényihez írt Epistola alatt is sok jegyzés van, valamint a' Csereyhez írott alatt. De az a' sok jegyzés annak a' ki megolvasta, csak egyszer állott ott, 's a' kiknek nem kell magyarázat, t: i: a' kik a' Zsibói istáló' lovait neveikről, formájokról, színekről ismerik, a' kik tudják ki volt B. Daniel Polyxéna, 's Wesselényi Ferencz mit csinált, annak azok a' magyarázatok ott nincsenek. – Egy holnap alatt falomon fog függeni (engedj-meg örömömnem hogy el nem hallgathatám) egy olajban festett Copiája a' Corregió' Iojának a' Bécsi Belvederből. A' ki vagy a' Bécsi Originált, vagy a' hasonló nagyságú Copiát nálam, látni fogja, megérti az itt következő Epigrammát:

CORREGIONAK IOJÁRA.

Elvesztem! 's ah, lyányka,³⁶⁹ tebenned veszttem-el! E' csók,
Melly ajakidra³⁷⁰ nyomúl, engem is elragadott.
Félre, te Mennyrázó! fordúlj szép lyányka, 's ölelj-meg;
Szedje az emberi lyány' csókjait emberi száj. –

De megérti e az, a' ki sem Bécsben a' Belvedérben sem nálam a' képet nem látta, 's a' vers felett csak ezt olvasná: CORREGIONAK IOJÁRA. Bizonyosan nem értené. Rossz e tehát az Epigramma? Meglehet hogy rossz. De ha rossz, nem azért rossz, mert jegyzés 's magyarázat nélkül érthetetlen.

³⁶⁷ palást: <mert> ez

³⁶⁸ Ezek itt [Beszúrás a sor alatt.]

³⁶⁹ 's *szép* lyányka, [Javítás a törlés fölött.]

³⁷⁰ ajakadra [Átírás.]

Nem érem utól, mit akarsz ott mondani, a' hol a' tudományos kifejtéseket hozod-elő. Kérlek, méltóztassál velem tudatni, 's felhozni verseimben a' helyet, (mert leveledben az én versemről vala szó) hogy megértselek. Addig csak azt, hogy Virgil, Horátz és Lucréty 's mások a' Rómaiak közzül, az affélét *Szépségnek* nézték, 's kevélykedtek vele, ha a' görög Irók' virágaikkal ékeskedhettek. Csak olvassd Heynét Virgil 's Mitscherlichet Horátz előtt. Valóságos, szükséges, objectivus szépség e az ilyen, én nem kérdem soha; kérde az a' Metaphysicus, a' ki nem érez, hanem analysál. Jól teszi a' Művész, ha a' Metaphysicus' ideájival megismerkedik, 's tőle megtanúlja, mi miért hat? de a' Művész nem Metaphysicus, hanem Művész, 's a' Metaphysicus nem Művész, hanem Metaphysicus. Szeretném látni, melly Művészi productum lenne a' mit Metaphysicus készítene, 's melly Metaphysica a' mit a' Művész írna. Mengs és mások festettek is írtak is; de az azért esett, mert ők 's Michel-Angelo 's Leonardo de Vinci, Művészek is Metaphysicusok is voltak.

Hogy én az Æstheticát nem tanúlt, 's Metaphysicán nem elmélkedő Versgyártót nem becsülöm, megmutattam Æstheticai tárgyú Epigrammáimban, mellyeknek a' Pesti Vásárkor Te is veszed nyomtatványát; Horvátnak tegnapelőtt tettem egyet postára, mert csak negyed napja hogy a' nyomtatványok sajtó alól kiszabadultak. De, úgy tesszik, ismérem az Æstheticának is határát, kivált míg azokat úgy írják, hogy azt kellessék reá mondani, a' mit a' Bouterweckére mond Jénai vagy Hálai Recensense, hogy nem érti maga magát. Egyéberánt ezt³⁷¹ tanúltam Contitól Emília Galottiban, pedig Lessing értett a' Metaphysicához:

KLASTROMBA VELE, A' KI TÖLÜNK (a' Festőktől)

AKARJA TANÚLNI, MI A' SZÉP.

Feljebb csak az idegen szókkal élést mentettem. Engedd kérdenem, ha hibának tartod e, hogy Cicero, Seneca, Martialis, Juvenalis görög szóllásokat is egyvelítettek deák textusokba? Vitkovicshoz írt Epistolámnak utolsó szava: φοβεροταως; a' Dezsőffy-hez írtban pedig ez a' két jámbusi hemistichium van, magyar pronuntiatio szerént mérven a' syllabákat:

Τλήμων ἀρετή,

Λογορ ἀρ εις!

Fordítsd magyarra, iktassd magyarul oda a' szókat, 's lássd mi lesz.

„Fájdalom! legtöbbnyire Poetáink különös önnön ínyökhez, vagy némelly elnevezetesedett Szerzőnek ízléséhez festik magoknak a' Szép' képét.” ezt írod levelednek említett czikkelyében, feljebb valamivel az előhozott rendeknél.

Ha ez csak annyit tesz, mint az, hogy nem elmélkednek a' priori a' Szép' természete felől, úgy azt igen hibásan teszik, úgy nem egyebek, mint servum pecus. De ha ezt is teszik, mit kövessenek, ha vétket csinálnál nekik abból, hogy vagy tulajdon ínyeket követik, vagy azon Íróknak példáját, kiket megszerettek? Már abban is van érdem, ha mást szerencsésen követünk, ha az ironiából esik is, mint Göthe a' régi német Poetákat, és – ha nem volna superbium magamat hozni-elő példaképen – én a' *Tövisék és Virágok-*

³⁷¹ azt [Átírás.]

ban³⁷² lap 14. A' SZÉP³⁷³ és A' JÓ Epigrammában. 'S azért hogy Göthe, az én bálványom, a' maga isteni Achilleiszét a' Homér' példája szerént írja, nem kell e ezt imádvá csudálni? Jaj annak, a' ki ezt nem tudja! – Ti a-prioristák messze mentek. – Néktek az a' versem, mellyet tavaly a' bennünket-boldogító házasságra írtam, várastok alatt volt, mert a' Párizs almája miatt támadt meghasonlást hoztam-elő, melly néktek *elnyűtt* portékának tetszett – mert a' *Párizs* névével a' Jupiter' Homloka'-szültje *Antanaclásist*³⁷⁴ ejt, – mert Istenek kellenek a' dolog' kivitelére. Nékem semmibe sem kerül rossznak ismerni egyik vagy másik darabomat, 's a' kik darabjaimat ismerték, 's többé nem lelik, mert elégettem, tudják, hogy kezem' mívét nem imádom. De szeretném tudni, hogy Göthe vétett e, hogy Iphigeniát teremtett 's ismét színre hozta a' Thyestes' vacsoráját?³⁷⁵ 's Schiller vétett e, hogy Jupiterrel perleti a' poétát, hogy őtet olly szoros környüállások közt hagyta? 's Antanaclásist³⁷⁶ csinálni ellenkezik e a' Szép' törvényeivel? Ha ilyeneket tanít az *Æsthetica*, nekem nem kell *Æsthetica*! –

Úgy hiszem, hogy nincs szükségem azt az állítást tenni bérekesztésül, hogy belőlem nem néki-hevült vitatás szöll; inkább becsüllek Tégedet³⁷⁷ és magamat mint hogy azt a' gyanút feltenni akarjam. Sőt megszóllításod nekem bizodalmat, még pedig barátit, mutat, 's érzem, hogy az mit érdemel. Éljen szerencsésen, tisztelt Férjfiú, 's szeretetedre tarts tovább is érdemesnek.

6021.

Ismeretlen [D.] – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1811. október 8.

Ujhely October 8d. 1811.

Tekintetes Úr! Tegnap érkeztem haza, 's ide haza ezt a' 3. levelet találtam Posonyból. Méltóztasson a' Tekintetes Úr megolvasni, 's nékem minél előbb visszaküldeni. A' Nunciumokat, Repräsentatiot, és Resolutiót most iratom. Ezeket is rövid időn közlöm a' T. Úrral. Ohajtanám, hogy magam is átfuthatnék Széphalomban, de igen sok a' bajom. 15dikben [híres]³⁷⁸ PartGyűlés lesz Ujhelyben, 's akkor talán, vagy mindjárt az után a' Szüretet is elkezhetjük. – A' kisebb bankókat viszi a[.] [...]. Maradok alázatos Tisztelettel.

A' T. Úr

alázatos szolgálja D. [.] [mpr.]

³⁷² *Tövises*<*ben*> és *Virágok*-ban

³⁷³ lap 14. a' SZÉP [Átírás.]

³⁷⁴ *Antanaclásist* [Az ékezet törölve.]

³⁷⁵ vacsoráját<;> [Javítás a törlés felett.]

³⁷⁶ *Antanaclásist* [Az ékezet törölve.]

³⁷⁷ Tégedet [Az ékezhelyre emendálva.]

³⁷⁸ [Bizonytalan olvasat.]

6022.

**Sipos Pál – Kazinczynak
Tordos, 1812. január 29.**

Nagy Érdemü Baratom!

Nézd el mit tsináltál egy nékem írt Rendeddel? Én valami trigonometriai calculussal bajlodtam volna a télen – te ki vetted a' Krétát a' kezemből – és egészen másra fordítottad a kedvem'. Imhol van – Ein prosaisches Gedicht: An die Freiheit. Készülőbe van más is An die Glückseligkeit. Kerültem a mennyibe lehetett, hogy didacticus ne legyen benne, még is a' dolgot ki merittsem, nékem úgy tetszik hogy az utobbikot legalább el találtam – de te fogod ezt is az elsőbikkkel együtt meg ítélni. Nem soká küldöm a Glückseligkeitot is utánna. Szeress – mert szeretlek.

Sipos pm.

Tordos, 29^a Jan. 1812

6023.

**Kazinczy – Reviczky Tamásnak
Széphalom, 1812. március 8.**Különös bízodalmú Drága Jó Uram
Fő Szolgabíró Úr!

A' M. Jesztrebi sequestum béhozásakor a' megfogadott Erdő Kerülő eránt az vala a' végezés, hogy a' házához megkívántatott fa még e' télen le legyen vágva 's bé legyen hordva, 's az építéshez a' Compossessoratus azonnal hozzá fogasson, 's íme úgy értem, hogy semmi sem történt. Én külömben is sürgethetem a' Transactio punctumának teljesítését, 's annál inkább sürgethetem, mivel a' Kerülőnek tavaszig én engedtem lakást, 's így az vagy lakás nélkül marad, vagy az én házamban akar továbbá is lakni, mellyet nem teljesíthetek. Mire nézve kérem az Urat Fő Szolgabíró Urat mint Curátorát a' Sequestumnak, méltóztassék a' MJesztrebi Compossessorátust a' maga kötelességére emlékeztetni. Semmi sem lesz a' dologból, ha az Ur Főszolgabíró Ur azt keményen nem fogja. Egyéb eránt szíves tisztelettel maradok

Az Urnak Fő Szolgabíró Úrnak
Széphalom Marc. 8d. 1812.alázatos szolgálója:
Kazinczy Ferencz.

6024.

Szemere Pál – Kazinczynak
Pest [?], 1812. április 9.

Szemere Pál Kazinczyhoz. 1812. apr. 9.

Tegnap Kultsártól a' Mindenés Gyűjteményt hoztam el. A' IV. Negyedben említést találék Daykánk felől. Közlöm azt is, mivel³⁷⁹ tanubizonyosság ez is D.nak Literatori érdemeire.

Lap. 86. 87. 88. 89. 90.

Fő Tisztelendő Wohlgemuth Filep Úr, a' Pesti Nevendék Papságnak fő kormányzója; olly szívvel indulattal viseltetik kedves nyelvünkhöz, hogy midőn azon buzgó óhajtságunkat, hogy a' Német úgy nevezett Pastoralis Theologia helyébe a' Magyar lépjen-be, elébe terjesztettük volna; így válaszolt: hogy minekelőtte szót tettünk volna, már erről bőven gondolkozott, 's ígérte is azon lettét;³⁸⁰ hogy ne csak a' lelki tanítóji tudomány, hanem az erkölcsi is, a' jövő esztendőből fogva Magyarul folytattasson addig is, míglen idővel az egész szent tudomány kedves nyelvünkön taníttatna. Valóban megérdemli ezen nevű Úr buzgó szeretetünket, a' ki azon kívül hogy a' Magyar Nyelvet maga is szorgalmasan tanulja, azt még új Magyar könyvekkel is előmozdítani munkásan igyekszik. Mostanában is három könyvet fordíttat Magyarra, kiknek egyikét u. m. Spaldings Bestimmung des Menschen, T. DAJKA GÁBOR 3dik esztendőbeli Nevendék Papra bízta; ki is ennek fordításával már készen vagyon, és nem sokára a' T. T. Wohlgemuth Úr parantsolatjára sajtó alá fog kerülni. Ezen említettett fáradhatatlan Nevendék, nem kémélvén tsekély egészségét, azon fellyül hogy szüntelen a' Magyar Munkáknak készítéseiben fáradozik, a' Magyar nyelv' tanításának terhére is önként minden jutalom nélkül magára vállalta, mellynek kedvéért még ezen iskolai esztendőnek kezdetével Magyar praelectiókat kezdett tartani, mellyeket máig is olly szerentsésen gyakorol, hogy kedves nyelvünk' tanulására nem kevés Tótokat és Horvátokat edesített: Némellyek még a' világi törvény tanulók között is gyakorolják iskoláját. Talán ő neki köszönhetjük résszerént, hogy a' velünk lévő Horváth társaink nyelvünket már nem csak tűrhetik,³⁸¹ hanem némellyek beszélnek is. Ezen nagyra született hazafinak eggy valaki Nevendék társai között, neve napjára e' következő versekkel kívánt örvendezni.

*

* *

Kénye társidnak Priamusnak érd-el
Napjait, majd majd teszi e' jeles fi;
Így beszéllettem, mikor édes álom
Öntözi lankadt

³⁷⁹ [../vel [Átírás.]

³⁸⁰ [Sic!]

³⁸¹ [../hetik, [Átírás.]

Testemet, 's béhúnt szemeim körül zöld,
Tarka képek számtalanúl lebegtek!
Sorsaink' rendét kötöző, 's eresztő
Mord hajadonnal,

Hogy miként harcz közt erejét Magyarak,
Úgy nagy elméjét (csak emelje méltó
Poltzra nyelvét a' Magyar Úr) egész föld'
Színe tsudálja.

Bár jeles Kantnak nyomait kövesse;
Még Baglyoknak vak seregét is ékes
Szája hangjával ragyogó hegyére
A' tudománynak

Vonsza: vagy lantját ütögesse híres
Pindarusként; a' zuhogó tüzes nyíl
Függve felhőkben marad énekére
Halkva figyelmez.

Pest 9. Aprilis. P. N. P.

—
—

Miolta hazajöttem nem voltam Virágnak látogatására. Ő most Budán tart szállást a' Barátoknál. Minap Vitkovicsunk Epigrammájit közölte vele, 's Virág így felele rájok.

Versedet olvasván kezdék melegülni tüzétől,
Melly minden szóból elkilövelte magát.
Vitikovics! Óva mutasd ezután nekem: a Samu 's Palkó
Olvashattyák, 's a Pesti poéta sereg,
És a Pista. Kemenczének nagy díszei Tí mind!
Mondhatom eztet még: És tüzes emberei!

V. B.

Kemenczének az az Ofen-Pestnek. Célzás Horvátnak illy című munkájára.³⁸²

Tegnap ismét mind Horvát mind Vitkovics mind én levelet kaptunk tőle. Hosszú levelet akarok írni Édes Uram Bátyámnak, 's úgy hiszem, nem cselekszem épen fonákul ha azt, magamtól szegénytől kevés telhetvén, Virág verseiből hosszabbítom meg. Legalább ez által is jelét adom annak, hogy én Literaturánknak ezen három Nagy Emberét tisztelem: Virágot, Daykát és Berzsenyit. Imé:

³⁸² [Ez a mondat utólagos, eltérő tintával, de vélhetően azonos kézzel írt beszúrás.]

VVB.

„Horrida tempestas” az eget búsította, vizek közt,
 Hók közt jár Jupiter: most a’ Duna, most amaz erdő,
 A’ disznófőttől neves erdő, zúg, zajog, ordít,
 Trácia vad lelkű Boreását szenvedí, ’s búsong.
 Mint itt mellettünk ez az agg, de böcsületes agg hegy,
 ’S máskor jó kedvű hegy, igen mély gondolatokban.
 (Nagy jele nagy búnak) van; alig néz, ’s néha fel, a’ nagy
 Mátyás tiszteletes palotája helyére: barátom,
 Vitkovics! Én, ámbár gyakrabban lantolok itten,
 Hogy szét verjem ezen sűrű ködet, és az előbbi
 Víg fényt meghozzam völgyekre, hegyekre, mezőkre;
 Még is kis hasznát látom csak gyenge dalomnak.
 Jer, kezd el dalodat, mellynek víg bája Pomáznak, *)
 (És mi vadon helynek, ha Budára tekintve itélünk)
 Zordon szikláját ’s szőlőtővit, itt is, amott is,
 Lejtőztette minap. Mint hallom, öröme hevílven
 A’ Borzas Faunok ’s Szatirok megszüntenek addig
 A’ félénk Nimfák seregét kergetni dühökben.

*) Czéloz Vitkovicsnak azon Dalára Trinkliedjére, mellyet ez Pomázon készített.
 U. M.

Sok ifjú hullt a’ porba,
 Mért sietett a’ táborba;
 Sok legényért ettek torba’,
 Mért bújt be a’ Monostorba.

Guta üti azt meg orrba,
 A’ ki vizet tölt a’ borba:
 Ígyunk tehát tisztán, sorba’,
 Így jutunk el a’ vén korba.

Budán, 1810. December’ 17dikén. Öcsém! én alig mehetek által, de azért csak kirie-
 zetek: quam quisque norit artem, in hac se, a’ köz mondás szerént. Ezt a’ Frias tudgya,³⁸³
 és desipere in loco dulce est. Dolgozzatok a’ hazának. Úgy legyen fejeten a’ Jehova
 aldomása. Amen!

³⁸³ tud<j>a [Törlés és átírás.]

Sz. V. B.

Mint elijesztettél, mikor a' nagy Pesti vidékről
 Elmenvén búcsút sem vettél tőlem! ezernyi,
 Sőt több gondok közt ide hagyván, jó Palim, engem.
 Így bánták 's méltán a' Múzsák hajdan Apollót,
 A' mikor Admétus legelőin pásztori bottal
 Kellett járnia 's farkasokat kergetnie nyájtól.
 A' kis Mercurius, mert gyermek kép vala rajta;
 E' nagy vígyázót megkísértette csalárdúl.
 A' bünt szóval feddte, 's legott, mint régi barátok,
 Úgy nézték egymást, 's örök emlékezetnek okáért
 Zengő lantot ajándékban nyert pásztor Apolló
 A' ravasz Orzótól; Ez Amaztól egy botot. Ebben
 Olly nagy, ritka 's hatalmas erő volt, hogy dühös egy pár
 Sárkányt csendességre hozott. Arkádia most is
 E' történetről úgy szól, mint mái dologról.
 Hát, a' mint kezdém már mondani, nem vala nyugtom,
 Mert féltettem az életedet sokféle gonosztól.
 Sok gonoszok lappangnak az emberi képnek alatta.
 Még Plátó sem elég nagy eszével minden esetre.
 Annál kedvesb most hozzánk megjötted az útról.
 Néha nem árt idegen 's meszszebb földekre kimenni
 Így tön a' nagy Hős „captæ post tempora Trojæ,
 Qui mores hominum multorum vidit et urbes.”
 Nem kétlem, te is ébredten 's nyílt szemmel eredvén
 Útnak, sok helyeket látál, sok főre tekintél:
 Már, hami jót hoztál, add köz hasznunkra, ne rejtsd el.
 1810. Decemb. 18d.

Egy két nap előtt, mondá Horvát, hogy dolgozol, és hogy valamit ki akarsz adni. Áldott szándék. Azon légy, hogy ne sokat hanem jót szedhess össze. Egyéb iránt, Si vales, bene est, ego quidem valeo. Eszembe jutott Fleurynek mondása, (a' Két Elmélkedésben) – a' hol atyaidat láttad botlani, ott te vígyázva járj. De a' mit atyáink elmúlasztottak, mi azt, a' mennyire tőlünk lehet, pótollyuk ki.³⁸⁴ Melly nehezen, melly soká törhet ki világosságra az emberi ész! Lassú víz partot mos. Elég.

[Aláírást helyettesítő spirálvonal.]

Tegnap Virágot látogattuk meg Budán, Vitkovics és én. Mutattuk neki a' már 21 ívnyi Aurora Évirást, 's kértük, hogy engedjen ő is valamely versdarabot avagy Philologiai Értekezést belé. Szíves örömmel ajánlá segédét; noha szándéka vagy on eddig írt verseit, mellyek a' M. Minervában kiadva nincsenek, Horatznak egy két Episztolája 's Satyrájával

³⁸⁴ [E mondattal új oldal kezdődik, a lap tetején azonosíthatatlan kéztől: „Virág. Prof Fejér”.]

együtt, még a' József napi Pesti Vására bényomtatni, ezen cím alatt: POEMÁK VIRÁG BENEDEK által. 1811. Már két ívet letisztázva mutatott. – *Én az AURORÁHOZ éneklett Odáját veszem fel Aurorámba, ha ez Poemájiban helyt foglaland is.*

Virágtól haza jővén Prof. Fejér Györgyhöz tértünk be 's jelentettük³⁸⁵ látogatásunk okát. Örvendett a' jó Haza fi 's azonnal egy nagy Skatulya Verset hozott elő, 's által adta, hogy a' melly darab közötté tetszésünket megnyerhetendi, gyűjteményünkbe iktassuk. A' Verseket most Vitkovicsunk olvasgatja. Szörnyű nagy számmal vannak azok. De melly kevés mondhatja el magáról a' me nec Iovis ira nec ignes – ? 'S ha elmondhatja e csak Egy is? Irt Éneket, Dalokat, 's Ódákat egyedül Sapphó' mértékein. Megjegyzést érdemel hogy néhány Sonettet is próbált. Mutatóul közlök egyet

EGY KERTÉSZ GAZDA.

Egy gazda kertet ültete,
Csupán maga mulattára;
Örült annak virúltára:
Mellynek ez lett története
Egy ifjú szemfüleskedett
Benn; 's virágit mint visgálta
Azokat ő csak fitymálta,
'S Urával így vetekedett:
Itt már szebbek nem termenek?
Ezek mind csekély virágok,
Csak héjábólóságok
Ő mond: Jambor, nem tetszenek?
Vidd el szemed' kertemről. –
Ezt vallo' én Versemről

Ezen Nemsonett' szchemájáról jut eszembe most, hogy Csokonai is írt a' Szonett' szchemájára. A' Sonetról való Értekezésben, hol Farkas Károlyról tétetik szó, talán Csokonait is lehetne említeni. Meg mentem Édes Uram Bátyámat a' fáradságtól, hogy könyveit felhányja 's kiírom a' Verset. Lilla II Kiadás. Lap. 28.

AZ ESZTENDŐ NÉGY SZAKASZA.

Tavaszi virít, 's száz rózsa nő
Orczádnak Édenében,
'S szemed' kerületében
Május' mosolygó Napja jó.
Nyár van nekem, 's halálra fő
Szívem tüzes hevében,

³⁸⁵ jelentettünk [Átírás.]

Mert Amor ég egében,
 'S caniculát tett benne ő.
 Ősz ül setét orczámba', és
 Sok búja fellegével
 Özönnyi könnyzáporral és.
 Tél szállt fagyos jegével
 Szívedbe, 's abba semmi rés
 Nem ég Amor' tüzével.

Morgenblatt. 1809.

Excerpt. Almás, d. 31. May. 1810. P. v. Sz.

MEIN ERSTES SONETTO.

(NB. Improvisirt.)

Wohlauf! mein Geist! – Ein Probsonetto,
 Ein göttliches! – Ich sinn' und trachte – –
 Noch mehr Champagner, Benedetto!
 Ey, Ey! VIER ZEILEN, eh' ich's dachte.
 Ein Liebchen war Petrarch's Oggetto;
 Ruhm, Nachruhm ist, was ich erschmachte,
 Den zweyten Tiek heg' ich in Petto.
 Wie köstlich! Schon der ZEILEN ACHTE!
 Nur müsset ihr mein hohes Thema,
 Volksliederton! und Mystik! würzen.
 Heil mir! SCHON EILFE nach dem Schema!
 So dichten, heisst die Zeit verkürzen;
 Es KLINGT doch, wär's auch kein Poema.
 Gottlob! Ich ende stolz mit VIERZEH'N. *)³⁸⁶

MALATESTA.

³⁸⁶ [A jegyzet nem található.]

6025.

Kazinczy – Reviczky Tamásnak
Széphalom, 1812. július 1.

Különös bizodalmu Drága Jó Uram
Fő Szolgabíró Úr!

Az Anyámat óránként várom Biharból; még a' Gyűlés előtt bizonyosan itt lesz. Parancsolatom van sürgetni a' Jesztrebi erdő sequestruma Relatióját, és az Anyámnak bémutatni a' Transactionnak azon exemplárját, melyet én írtam le a' Transactio actusán, 's az Ur Fő Szolgabíró Ur Tek. Kossuthné Asszonynak adott-által. Alázatosan kérem tehát, méltóztassék általvenni az exemplárokat, referálni, 's az én exempláromat nékem kiadni. Hogy Kölcsseyné Assz. nem subscribálta, semmit nem teszen; declarálta hogy mindenben megegyez, csak abban nem hogy a' rajta³⁸⁷ követett violentia menjen feledékenységbe. – Ajánlom magamat becses Uri indulataiba 's maradok tisztelettel

Az Úrnak Fő Szabíró Urnak

Széphalom Júl. 1. 1812.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

6026.

Kazinczy – Ismeretlen grófnak
[h. n.], 1802–1813 között

Méltóságos Gróf,
különös tiszteletű Drága Jó Uram,

Újhelyi Dayka Gábornak verseit sajtó alá készítvén, nagy szükségem volna életének némelly környüállásai felől holmit tudni, hogy a' munka elibe egy rövid Biographiát tehessek.

6027.

Pólyya Ferenc – Kazinczynak
Sátorajaujhely, 1813. január 7.

Tekintetes Úr,
Nékem különös Tiszteletű Jóltévő Uram!

Ígéretem szerint, meg érkezvén tegnap a' Cseleji útamból, bátorkodom a' Tekintetes Úrnak az Újhelyi Birtokára vettetett Obtingentiáját írásban megküldeni, melly is áll ¾

³⁸⁷ hogy rajta [Beszúrás a sor felett.]

Sessióból,³⁸⁸ melytől a' Lovak és Bor vételre készpénzben 30.Xok – Életben pedig, 30. Icze gabona, és 45. Icze Zab – a' kitetett Summa!

Mellyeknek a' Tekintetes Úr Kegyes Kinyilatkoztatásából bátorságot vett Jelentések, 's mennél előbb lehető hozzám való béküldések eránt tett ezen alázatos kérésem mellett magamat ennekutanna is, a' Nagyságos Aszszony kezeinek tsokolásával, tapasztaltt Úri Kegyességében ajánlani bátorkodván vagyok

A' Tekintetes Úrnak

S. A. Újhelyben Januarius 7^{dikén}
1813.

legalázatosabb tisztelő szegény szol-
gája Pólyya Ferencz mk.
Kirendeltt Conductor Commissárius.

[A levélpapír külső oldalán piros viaszpecsét és a címzés a levélíró kezétől:]

Széphalmon
Tekintetes és Vitézlő Kazinczi
Kazinczy Ferencz Úrnak
több Tekintetes Nemes Vármegyek Elsőbbek
közzül való Tábla Bírójának
mélységes tisztelettel ajánlom.

6028.

Kazinczy – Helmeczi Mihálynak
[Széphalom], 1813. február 19.

Kérlek, édes barátom, Helmeczi, pótol-d ki a' XVIII. lapon álló hézagot. Schwartner Úrnak Statisticáját kiadtam olvasni egy valakinek, Jankowics Úrnak levelére pedig nem akadok hirtelen. Az alkalom megyen, nem akarom elszalasztani. 19. Febr. 1813.

6029.

Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak
Sárospatak, 1813. július 16.

Tekintetes Úr!

A' Pataki Examenre lett jövelemnek egy Czéllya vólt, hogy a' Tekintetes Urakhoz szerentsém lehessen. Nagyon is sajnálom, hogy tsak a' Tekintetes Ur' Patakról lett elmenetele után való nap jöhettem be. Kállóban Gyűlés vólt Hétfőn, az Ő Felsége kívánságai újjíttattak meg, 's erre a' mi Vármegyénk most tette azt az ajánlást, a' mit Zemplén Vármegye az első Rescriptumra tett, Katonát Werbung, egyebet pedig a' Privatusok szabad ajánlása által. –

³⁸⁸ Sessiákból, [Átírás.]

Midőn a' múltt Pünköst előtt Szántón szerentsém volt a' Tekintetes Urhoz, jelenttem volt, hogy a' Zsidó keze alatt az Erdőben esett kár száz tizenegy Forintra betsültetvén, ő újjonnan betsültette, 's a' Bírák úgy találták, hogy ötven Forintnyi kár azólta esett az Erdőben miólta a' Jóság a' kezéből kivéttetett; a' Tekintetes Úr tehát méltóztatott nekem által adott írásban a' Zsidót bizonyossá tenni az ötven Forintnak elengedése felől. Mihelyt Petneházára értem, azonnal megírtam én ezt a' Zsidónak, a' Tekintetes Úr írását kezemnél megtartván, 's tudára adtam, hogy mihelyt azon ötven Forint híjjával a' többi summát megfizeti; mindjárt mindenéhez nyúlhat. Ő pedig olly goromba, hogy sem azon Levelemre nem válaszolt, se azólta Petneházára nem jött. A' mint a' Petneházi Arendás Zsidó mondta nekem, ő már a' vermes élethez soha se nyúl, hanem kárát keresni igyekezik a' Tekintetes Urakon, mivel a' mint mondja, ő három Forinton eladhatta volna az életet, most pedig nem kél. – Ez ugyan tsak Zsidó gondolat, de meg lehet hogy meg próbállya, mivel nyughatatlan és tsalárd ember. – Nem tudom az őszívetését is nem értette é ezen declaratiójába. Nagy bajt tsinál ha a' vetést is valamelly ilyen kötődésből ott találja hagyni. Aztugyan nem gondolnám. – Mindezáltal tsak ugyan kérdés, hogy ha tsak ugyan nem fizet, és arattatni akar, meg engedjük é azt neki vagy nem? – Erre nagyon kívánnám a' Tekintetes Urak' feleletét.

A' Contractusban tíz köből vetésnek a' Tekintetes Urak' számára lejendő arattatására nézve, azt hagytam meg a' Gazdának, hogy mivel nem lehet aratót úgy kapni, hogy az a' magáét egye, én Főzeléket adok 's veszek; a' Gazda pedig főzessék. – Még eljövetelemkor t. i. 11i July senkinek se volt Aratója Petneházán.

Az ugar Földek is mind kiosztódtak azon nyóltz köblös szél hordta homok mellyről jelenttem volt a' Tekintetes Úrnak, hogy nem lehetett két köbőlért kiosztani, tsakugyan egy egy köből szemért osztódott ki vidékieknek. – A' kaszálók hasonlóképen kiosztattak. –

Ha magok nem jöhetnek a' Tekintetes Urak, nagyon szeretném, ha Level által valami módon tudósítani méltóztatnának a' Tekintetes Urak, mert a' Vetésre³⁸⁹ az még nagyobb kérdés, hogy ha a' Zsidó ott találja mind hagyni, arattassak é vagy nem? –

Többire Tekintetes Kazinczy Ferentz Urat alázatosan tisztetem, 's Gratiájokba ajánlott, állhatatos Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak

S.Patak 16. July 1813.

alázatos szolgálja
Tunyogi Szűcs Dániel

³⁸⁹ [Bizonytalan olvasat.]

6030.

**Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak
Petneháza, 1813. július 21.**

[A megszólítás felett jobbra Kazinczy kézírásával a dátum: „21 Jul. 1813.”]

Tekintetes Úr

különös Tisztelettel való Drága Jó Uram!

Patakra menetelemlkor azt a' rendelést hagytam, hogy ha ebéd keresztre nem lehet kepeket fogadni, tehát tsak fogadjanak és osztán az Anyám adjon konyhára valót Bekáné pedig főzzön. Azon útból tsak tegnap jöttem elő, 's akkor már harmintz keresztet arattak a' Tekintetes Uraknak az addig tsakugyan konyhára fogadott kepek. kenyérnek és tésztás ételnek való liszt tőlünk kitölt, egyéb főzeléket, és sőt az Anyám adott. Szalonnát pedig a' múlt Hétfői Szalkai vásárról hozatott nékiek és kását. A' kész pénz költség hat Font Szalonára 2 Ft. fél véka kására 1 Ft. tehénhusra 20Xr, áldomásra a' megfogadáskor 12 Xr, mind öszve 3 Ft. 32 Xra ment még eddig. – Magából adott az Anyám kenyérnek két véka, tésztás ételnek fél véka lisztet, fél véka paszulyt, két itze sőt, mellyeket tsak azért jegyzek fel, hogy³⁹⁰ ebből megítélni méltóztassék a' Tekintetes Úr, hogy nagy költséggel nem fog menni,³⁹¹ annál inkább nem pedig mert a' héten elvégezik. Az estve haza jövelemlkor itt találtam a' vólt Arendást, a' kit az Erdő betsültetésétől olta nem láttam. Ő a' maga vetését eladta. Én abba a' Tekintetes Urak' részéről, hogy a' bajt elkerüljük megegyeztem, úgy mindazáltal, hogy mivel a' 240 Forintot, a' mellyen megalkudta egy Petneházi nemes ember az életet, most meg nem adta, tehát a' Tekintetes Urak által rendelt Sequestrumot a' még meglévő vermes életen kívül, a' vevőnek megegyezésével azon két száz negyven Forintra tettem által, a' Tekintetes Uraknak tartozott 112 Forint erejéig. Azon Summát SztMihály napkor fizetik meg. Ez a' tsavargó Zsidó azt mondja, hogy felmegyen és Capacitállyá a' Tekintetes Urakat, arról, hogy az egész házért az 50 Ftal nem tartozik, e' mellett reménysége van, hogy a' Jóságot a' Tekintetes Uraktól újonnan megnyeri Arendába. – Az Anyám most mondja, hogy a' kepek a' már kiadott eleséggel megérik, a' szalonnából pedig tséplésre is maradni fog. És így a' tíz Forintra szükség nem lévén vissza küldöm, annál inkább, mivel még félesztendei Regálék Arendájából való Competentiájok is itt van a' Tekintetes Uraknak, mellyet kérettem epen most Beka által az Arendástól, de azt mondja, hogy most nintsen pénze, akartam ezt is felküldeni: itt maradván hát az, abból [...] ³⁹² pedig mind öszve is keveset tesznek. –

A' kepek hanyadán aratnak, még magunk sem tudjuk. Mikor be állottak, a' Petneházi szokás szerint tsak úgy állottak be, hogy a' szerint aratnak, mint másnak mások aratnak. Ámbár pedig itt hetedén nyóltzadán, 's kilentzedén aratnak; reménylem hogy a' kilentzedik keresztet adom ki nékiek. –

Hogy veszedelmen kívül, ámbár gyenge egészséggel van is a' forró betegség után a' Tekintetes Úr, azon örülök. Nagy reménységgel voltam Patakra menetelemlkor, hogy

³⁹⁰ hógy [Az ékezet törölve.]

³⁹¹ [Bizonytalan olvasat.]

³⁹² [A papír gyűrődése miatt olvashatatlan félsor.]

ott a' Tekintetes Úrhoz szerentsém lészen. Tsakugyan örültem, hogy mióta Patakot elhagytam, azolta az Aesthetisben az Oskolai Ifjúság előment. A' mint hallottam, Kézy Septemberben Tanítói Hivatalába be áll. – Most Bétsben van. –

Mind ezeknek jelentése után, Uri Gratiájába ajánlott, változhatatlan Tisztelettel maradtam Petneházán 21i July 1813

A' Tekintetes Uraknak

alázatos szolgálja
Szűts Dániel mk.

[A levél utolsó oldalán, az utolsó két bekezdés mellett baloldalt 90°-kal elforgatva, vélhetően Kazinczy kezével: „N° 9. <...>” (A 9-es szám 8-asról átírva.) A levélpapír egy üresen maradt helyén azonosíthatatlan kéztől 90°-kal elforgatva: „55”.]

6031.

**Kazinczy – Genersich Jánosnak
Széphalom, 1813. november 11.**

Professor Genersich Jánoshoz,
Késmárcra.

—————
Széphalom den 11. Nov. 1813.

Also auch Sie – sogar auch Sie – sind den hohen Ideal meiner Seele, dem rauhen, aber ehrwürdig rauhem Cato, gram? Ich gestehe Ihnen, daß mich diese Zeile Ihres sonst, wie immer, schönen Briefes frappirt hat. – Die Welt erträgt mehrere Catons nicht, wie sie mehrere Sonnen nicht ertragen würde, und ich fühle Ihnen nach, wie sehr diese stoische Unbiegsamkeit und Härte, wohl mag ich auch sagen, dieser Starrsinn,³⁹³ der guten Sache sehr oft schadet, sie oft ganz verdirbt. Aber ein Mann, wie die zwey grossen, die diesen Namen geführt haben, ein Mann den bey dem allgemein um sich greifenden Verderbnisse der Sitten wie ein Gott in seiner Glorie dasteht, ein Mann, bey dessen Anblick die Berauschten in dem Circus der Flora, wie von einem Blitzstrahl ergriffen inne halten; ein Mann, dessen Beyspiel den edlen Tyrannenmörder mit der weichen Seele (Marcus Június Brütust értem) zu derjenigen Hoheit der Tugend entflammte, welches Plutarch und das ganze Alterthum an ihn bewundere; ein Mann, der nicht aus Stolz, nein, sondern aus Vaterlandsliebe eines Römers, nicht aus einer maskirten Verzweiflung, sondern nach den Grundsätzen der Stoa und seinen Geist zu dem edlen Selbstmord durch die Schriften eines Plato stärkend, das Eisen in sich stoss, und seine verbundene Wunden aufzureißen stark genug ist – wie soll so ein Mann,³⁹⁴ wie soll dieser Gottmensch von Ihnen, von IHNEN! verkannt seyn? – Wehe den Unseeligen, der mit seiner Rausheit überall anstoßt! Der sogar die hohen Tugenden eines Scipio ANBELLEN konnte! Aber wehe auch dem Unrauen, Geschmeidigen, der sich in Alles so leicht fügen kann!

³⁹³ [A „Starrsinn” fölött megismételve a két 'r' betű, a szó kiolvasását megkönnyítendő.]

³⁹⁴ ein <Mensch> Mann,

– Man rühmt die Leutseligkeit, den sanften Charakter des Horaz, seine Urbanitet, mit welchen er einen schlaunen, verachteten, bösen Octavian schmeicheln konnte – er, den ein Brutus würdig fand für die Sache der Freyheit und der Gesetze in seinem Herr aufzunehmen und ihm sogar das Commando einer seiner Schaare überzutragen,³⁹⁵ und man spöttelt über den Stoismus des Juvenal, der nicht so leicht durch Ocatvians und Mäcenasse zu gewinnen war. Die Umstände mögen dieses Benehmen dem mehr Dichter als Held Horaz angerathen haben, denn allerdings ist es thöricht, so für nichts und wieder nichts sich hinwürzen zu lassen. Aber gestehen Sie doch, geliebter Fr[eun]d, daß der Character eines Helvidius und Thrasea Pätus etwas ganz anders ist als der das schwachen Obersten der bey³⁹⁶ Philippi seinen Schild wegwarf und floh und jetzt hinseufzt: Cum fracta virtus, et fugaces, turpe! solum tetigere mento! – Mein Beyfall oder Tadel hebt oder schändet meinen mir so lieben Horaz nicht, eben so wenig als ist mein Beyspiel schänden oder heben könnte: Aber wäre ich in seiner Stelle gewesen, ich würde mich geschämt haben Umgang mit dem Bubem Octavian zu pflegen;³⁹⁷ und seinen Lieblingen so wie es mir immer sehr gefiel, daß der characterlose, schwache, eitle Cicero sich bloß durch die Betrachtung von Caesar nicht gewinnen ließ, daß es unwürdig wäre, ihm, dem Retter seines Vaterlandes, ihm, die das Volk durch den berührten Schwur bey seinem Abtritt aus dem Consulat beehrte, in die abscheulichte Cohors zu mengen, welche Clodius so zählte. Glauben Sie mir, verehrter, geliebter Mann, wir wären nie so tief gesunken wenn zu zweiten Catos unter uns aufstünden. Dies erinnern doch daß man anders seyn könnte, da wir andererseits an dem Beyspiels der Nachgiebigen sehn, daß an dem so so sehr angerühmten Tugend so sehr viel doch nicht seyn kann, indem diese sogar von den bessern mehr als eine schöne Idee, als ein imperirende Gesetz betrachtet wird. Kinder, die den Nepos³⁹⁸ lernen, staunen den Muth eines Epaminondas an, der Muth haben konnte arm zu bleiben, und alles scheint: SO MUSS MAN SEYN! Man rühmt die Enthaltsamkeit der grossen, die nicht so viel hinterließen, daß man sie stattlich hätte beendigen können, daß ihre Töchter die Kosten einer Hochzeit hätten erlangen³⁹⁹ können, und wir sehen daß unter uns auch die Besten öffentliche Speculatoren sind, publice et privatim stehlen und rauben. – O, wie leben Catonenlose Zeiten!

Emerich Horváth (Stansitth von Gradecz) hatte vieles von einem neuern Cato. Seine unschönen Seiten sind mir bekannt; ich schaudere von ihnen. Sein unbändiger Haß gegen Fabricy (Luther. Pap) und die Specktakel die er in seinere letzte Jahren anstellte – o weg von diesen! – Und doch welch ein hoher, solch ein edler Mann in dem Jügen wo es einem Cato gleich. Ich bete den Gottheiten meiner Nation an, daß sie uns, diesem entarteten und entartet gemachten Volk einige Horváth Imre geben, und die Zahl unter Anticatone fune, rota, flammis vermindern wollen. – Hatte mich das Schicksal groß

³⁹⁵ Schaare <auf>zutragen, [Javítás a törlés fölött.]

³⁹⁶ Obersten bey [Beszúrás a sor fölött.]

³⁹⁷ [A „zu pflegen;“ előtt a sor felső harmadában és utána az alsó harmadban egy-egy „+“ jel látható; jelentése nem világos.]

³⁹⁸ den <Epaminondas> Nepos

³⁹⁹ [...]gen [Átírás.]

werden lassen, Cato wäre mein Muster gewesen; ein Zwerg macht sich lächerlich, wenn er einen Riesen abzielen will. – –

6032.

**Radó Sándor – Kazinczynak
Balhás, 1813. december 20.**

20d Xbr 1813.⁴⁰⁰

Tekintetes Tábla Biró Úram!

Egyedül kiadott hasznos Irásaiból vagyon szerentsém a' T. Urat tisztelni. Mely tisztelem engemet arra birtt, hogy egy alá való Pap fia Somogyi Gédeon vóllt Pápai mendicáns, és most Weszprém Vármegyei magát képzelődéseiben fitogtató 's hajszállhasogató Eskütt által, ki *Tótvásonyban lakik*, egyenessen a' T. Ur rágalmozására készített munkát, a' T. úrnak kezébe szolgáltassam. Szives indulatomnak azt a' jutalmát várni bátorkodom, hogy a' megtzáfoló Irását a' T. urnak olvashassam. – A rajzolat a' T. Urnak Tzimerének, és nagy Talentomainak megszennyeséttését nyomja-ki – az ajánló szók „Zafyr Czenczinek” betses nevét hómályban fejezik ki. Uri Grátziájában, a' midőn magamat ajánlonám; Pesten Fejérváron, és Lepsényen által, [válaszát]⁴⁰¹ ezen haszon-talan könyv vétele eránt kikérem Balhásra és vagyok

A T. Urnak alázatos szolgáltája

Szentmártonyi Radó Sándor

T. Somogy [Vármegye Tábla]⁴⁰² Birója.

6033.

**Kazinczy – Radó Sándornak
Széphalom, 1814. január 7.**

Somogy Vármegyei Táblabíró Szent-Mártoni Radó Sándor Úrhoz.
(par Lepsény à *Balhás*).

Széphalom, Január. 7d. 1814.

Most vala örömöm venni a' Tek. Úr levelét és ajándékát, csálhatatlan jelét széplelkűségének 's megbecsülhetetlen jóságának. Fogadja-el érettek a' T. Úr a' legszívesebb köszönetet. – A' *Mondolat* előttem egészen újság volt, valamint becsületes neve Csinálójának. Nem mondhatnám hogy a' benne talált marhaságokon nagy gyönyörűségemet találtam volna: de bizony nyugodalmamat meg nem zavarta; – olly formán vettem azt,

⁴⁰⁰ [A dátum más tintával.]

⁴⁰¹ [Kanyaró Ferenc emendálása.]

⁴⁰² [A lap alját kötetbe kötéskor levágták, ezért az utolsó sor alja megsemmisült: bizonytalan olvasat.]

mint utolsó Dietánkon vehette a' Szathmár Vármegyei Vice Ispán⁴⁰³ és Követ Isaak Samuel Úr, kit minden tiszteletre méltó embernek ismer, mindőn őtet valamely vad gyerkőcze a' maga sületlen verseiben számárnak titulázta. – Egy számarat festeni, 's az azon ülő' felibe Péter vagy Pál nevet írni – ennek 's amannak munkájából MINDEN ÉRTELEM és MINDEN ELÉRTHETŐ CZÉLZÁS nélkül kiszedegetni a' szókat 's szállásokat, 's azokból egy Centót szővni – arra nem kell ész, arra valami egyéb kell mint ész.

Somogyi Gedeon (– Veszprém Vármegyei Esküdt –) ellensége az új szóknak 's szállásoknak. Én azt tartom, hogy új szókra 's szállásokra szükségünk vagy, 's a' Dayka Gábor' életében elő adtam okaimat, felhordván a' mit Horáitz és Cicero 's Mitscherlich és Terentius 's a' Debr. Grammatica mondanak. Egy Irónk sincs a' jobbak közzül a' ki más értelemben legyen. Kisfaludy, a' ki miatt Somogyi Gedeon harczol, szint úgy vétkes ebben mint Virág, Kis, Berzsényi, és a' kit Somogyi Gedeon bizonyosan feljebb fog a' most megnevezett háromnál becsülni – Csokonaynk. Miért bánt tehát csak engemet és Berzsényit? Oh, az énelőttem nem titok! Huic uni multos Marios inesse.

Berzsényinek *öklelő Hajdúja* lap 83. a' vakmerő gyermeket arra ragadja hogy Büffonhoz és Blumenbachhoz tegyen egy felkiáltást. – Ti (ugymond) még EZT a' szarvasmarhák közzül kifejejtettétek. – Somogyi Gedeon azt hiszi hogy *öklelni* nem teszen egyebet mint *türköl*ni. Berzsényi tudta hogy *öklelni* annyit teszen az eredeti értelemben mint *ököllel* (karral, kézzel, marokkal) *dolgozni*, *bántani*.

Engem lap 44 arra tanít hogy a' *ha* particulát máshova kellett volna tennem, 's az AZ articulust nem kellett volna elhagynom az *egérke* előtt. – 'S feltegyek e én az olly emberrel a' ki meg sem sejdíti hogy az miért van épen úgy téve?

'S az a *Brekeke* leghátúl!

Somogyi Gedeon sokat nem tud; nem csak azt is hogy *eszesen játszani a' dévajkodót* felette *komoly munka*.

A' Tek. Úr' jósága hálául kívánhatta tőlem hogy ezeket el mondjam. Somogyi Gedeonhoz én magamat tenni nem fogom.

Engedje meg a' T. Ur hogy ezután úgy tekinthessem mint barátomat. Maradok hív tisztelettel

6034.

Kazinczy József – Kazinczynak
Alsóregmec, 1814. január 29.

Édes Bátyám Uram!

Ebben a szempillantásban veszem az új Subsidiüm iránt o.⁴⁰⁴ nyomtatott Tábellákat, minthogy az oldalán meg fogja a Bátyám Uram látni hogy Jan. végéig meg kell kinek kinek a Declaratiót tenni; azért sietek Bátyám Uramnak ki küldeni a magáét, és a

⁴⁰³ Ispán [Az ékezethiba emendálva.]

⁴⁰⁴ [Bizonytalan olvasat.]

Dertsényi Sogorét, tessék nevében is a Declaratiót meg tenni, ne hogy azután kárt vallyon.

Ajánlom magamat atyafiságába 's vagyok –

A. Redmeczen. 29. Jan. 1814

hiv Testvére
Kazinczy József.

[A levélpapír túloldalán a címzés:]

Monsieur
Monsieur François
de Kazinczy
a Széphalom.

6035.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazár, 1814. február 10.

Tekintetes Feő Tábla Bíró Úr!

A Hadi Segedelem dolgában ismét újabbán érkezhén egy Felséges Parantsolat mellynek következéséül e jövő Mártius 1st 's több következendő napjaira szokott S.a.Újhely Várossában köz Gyűlést rendelttem mellyreis midőn az Tekintetes Úrnak meg jelenését bizodalmasan ki kérném

Úri betses Favoriban ajánlott meg különböztetett tisztelettel maradtam.

Az Tekintetes Úrnak

Kis Azár d. 10^a Febr. 1814.

le kötelezett szolgálja
Sz Szemere István [mpr]
Első All Ispány.

[Kazinczy feljegyzése:]

Manus Stephani SZEMERE, Ordinarii Vice Comitiss in Comitatu Zempliniensi.

Széphalom d. 20. Aug.

1814.

Franc. Kazinczy

[Azonosíthatatlan kéztől a lap alján:]

Sp. D. Fran Kazintzÿ Prim. Assessori.

[Azonosíthatatlan kéztől a levélborítón:]

237

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazintzÿ de Eadem Compl. I. Cottuum
Tabulae Judriae et Primario etc. Assessori Domino SingColendissimo.

Ex officio

Ord.VComitis

Széphalom.

6036.

Sipos Pál – Kazinczynak
Tordos, 1814. május 10.

Tordos, 10 Maj. 814

Édes Hív Barátom!

14^{dik} Apr. irt leveled datumabol vetem fel, hogy a Discursiok eleibe téjendő leveled még akkor nem vehetted. A posta jarásából ugy látom hogy levelezésünk 6 hét alatt körülül egyszer.

Leg érzékenyebb illetődést vettem abbol, a' mit a' Debreczeni utbol következett nyavaljádrol irtál, – pedig hogy jobban vagy már!

Irod innep harmadnapj Vendégidet és az ott folytatott ítéleteket. – Kézy Prof. velem egy ítéleten volt; én is ugy hiszem hogy a' fenn forgott deakság nem Ciceroi – 's ha tettszik, épen nem: tsak az a' külömbseg köztünk, hogy én magamrol tészem az ítéletet: ő pedig én rólam... de még is, miért épen nem Ciceroi? Contrasztya leszsz hát talám annak? A' Festők a' napot, holdat előnkbe ábrázolják; mi reá esmérünk a' festett napra – noha nem süti ki szemünket. Mi kell hát? magát Ciceroi kell hát szorol szora ki írni, hogy a' finnyás Criticus rá esmérjen. – Te vallodd hogy reá esmersz: de Te még ennél is többet; ő pedig még ennyit se. Ez ugyantsak mind el mehet:⁴⁰⁵ de Prof. Kézy a' Discursiok philosophiai⁴⁰⁶ értékéről is ítéletet tett, – ezen csudálkoznom kell, mert ugy tudom, nem Fachja. Prof. Rozgonyit miért hozzam elő, a' ki még a' Keresztfa alatt is bizonyosan azok közé állott volna, a' kik kiáltották – Feszítsd meg! Feszítsd meg!

Azt nem tudom találhatik e Censor, a' ki Discursioimat nyomtatásra menni engedje; de tudom azt, hogy a' Porkoláb felett mondott Oratziomat sem engedték meg a' Pataki subdelegalt Censorok; hanem az Öreg Superintendenshez kellett küldenem, a' ki reá írta *Bátrann ki nyomtattathatik*. Ugyancsak arra az esetre is, ha a' ki nyomtatás el maradna, Te benned én egy Publicumot nyertem meg: Te magad irod, hogy győző ereje volt rád nézve; nekem ez eleg, 's nem kell több. Már előre képzelem örömemet, midőn látni fogom ez utánni írásidbol az idealismust még elevenebben pislogni. A' vilá-gosság a' te tolladrol foljon a' Publicumra; és utat csinál magának.

Ha esmérné K. Pr. miljen kész⁴⁰⁷ resignatioju emberrel vagyon dolga; meg hökken-ne. Szerettem gondolatodat hogy a' Moreau közlését el mellőzted; a' discursiok közlé-se következését is előre meg tudtam volna írni: de bizonyos okokból nem akartam – esmélni kell az embert – *de suo detractum putat, quid quid accessit alieno* – értsd utánna.

Leveledbe látok⁴⁰⁸ egy Citatiot a' Discursioimból.⁴⁰⁹ *Tolle visum: ubi erunt colores?* ez nálam így van – *an uspiam colores?* Ez kéttsegesnek látszik előttem jo e vagy nem; ki potlást kíván. p. o. *Tolle visum: quero, an uspiam colores?* de nekem így nem tettszik,

⁴⁰⁵ m/.../t: [Átírás.]⁴⁰⁶ philosophiai [Átírás.]⁴⁰⁷ [Bizonytalan olvasat.]⁴⁰⁸ la/.../ [Átírás.]⁴⁰⁹ Discursioimból. [Az utolsó betűket tintafolt takarja.]

tehát a' többit is az elébbi módon kell igazítani. p. o. *Tolle auditum: ubi clangor? Tolle sensus omnes: ubi mundus existet?*

Noha a' discursiok vége felé is, találsz oljat a' mi a' Philosophiat hozzá engeszteli a' keresztény vallás tudományához, a' hol osztán így concludalok – Quodsi hæc neminem offendant. etc. a' mi olyas, jó lenne meg különböztetni – nem dülös – hanem ritkitott betűkkel. Azonban egy Præfatiot is irtam eleibe. – A' melj kérdéseket meg ujtasz a' Vignettekről, azokra feleltem már. – A' Barcsai iconjára nézve gondom leszsz kívánságodat minél hamarébb teljesíteni. – Mibe vagyon a' márvány tábla készítése dolga?

– Légy egésségben –

6037.

Kazinczy – Ismeretlenek (és Trattner János Tamásnak)
Széphalom, 1814. május 19.

Felelet reá:

Széphalom Máj. 19d. 1814.

Geßner – der Messias – Magy. Régiségek fallen ab, und sollten zur bequemen Zeit als Suite nachfolgen.

Jetzt sollen 9 Bände ins Publ[ikum] kommen, und das unter ihren eigenthumlichen, jedem Bande besonderen zukommenden Titel. Die Titelblätter K. F. Munkáji werden dabey mit erscheinen.

Den Anfang macht der 9te Band

Bácsmegyei,

Vak Lantos,

Repülő szekér.

Képszobor.

und der 5te –

Ossián

Boufflers

Titus

Themistocles.

„Sie haben die Fr[eun]dsch[aft] gehabt mir zu sagen daß Sie mir den Bogen nach dem abgeredeten Format pr[o] 19 f. in einer Auslage von 500 exemplar liefern wollen, nur bedingen Sie sich, daß ich Ihnen auf 3 B[än]de 500 f Vorschuß gebe, und Porto und Vign[ette] bezahle.“⁴¹⁰

„Ich bitte nicht 3 sondern nur 2 B[än]de, bezahle Porto Vign[ette] lasse Ihnen alles Geld, welches als Prænumeration einlaufen wird, und verbinde mich in August Markt zu Pest alle druckkosten den Bogen pr[o] 19 f. zu bezahlen. Und da Sie und nicht ich für die Prænumeration Gelden zu gezahlt sind, so will ich diese Last durch die 2

⁴¹⁰ [A záró idézőjel általunk pótolva, a helye bizonytalan.]

Ung[arischen] Zeit[ungen] auf mich laden, versichern die Prænumeranten daß sie in August 2 B[än]de, und in März den 3 erhalten sollen, ohne daß sie mir dann die 6 f. erlegen.

So nimmt die Sache ihren Gang, Prænumeranten verlieren nichts, ja sie gewinnen, indem Sie nichts wieder zahl[en] und Sie werde bezahlt.”⁴¹¹

per Erlau; Ujh. nicht per Kaschau.

Intézze úgy a’ dolgot hogy Júniusban hozzá foghasson 2 Setzer.

Előbb látassa velem mind Bacsmből mind Osszianbol az A árkust.

6038.

**Berzsényi Dániel – Kazinczynak
Nikla, 1814. május 23.**

Ugyan-arról Berzsényi.
Nikla, Máj. 23d. 1814.

„Tegnap esett értésemre hogy Kisfaludi a’ Mondolatnak szerzője. Eggy Vas Vármegyei barátom ’s rokonom azt mondja hogy minekelőtte a’ könyv kijött volna, már azt Kisfaludi és annak sógora előre tudták és emlegették, ’s ugyan ezek is vitték-meg azt legelsőben Vas Vgyébe. Kisfaludi Somogyival csak magát fedezi.”⁴¹²

(Ezt én nem hiszem. Csak azt hiszem, hogy Kisfaludi örült neki, ’s talán tüzelte is a’ kiadásra Somogyit. Virág Benedek tud holmit, de nem szól.

F. K.)

6039.

**Kazinczy – Trattner János Tamásnak
Széphalom, 1814. augusztus 17.**

Trattnerhez de dato 17. Aug. 1814.

Én azt hiszem hogy a’ legrtractábilisabb ember vagyok ’s megteszek mindent a’ mit lehet, ’s hogy ízlésem nehézkés ugyan de nem igazságtalan, ’s nem kívánok lehetlent, kivált a’ hol lehetségest szabad várni.

Ezen két állításomnak utóbbikát bizonyítsa a’ Grüner Psychéje eránt tett ítéletem, az elsőbbjét pedig az a’ mi ezen levelemben következni fog.

Én Grtől contourt vártam ’s kértem; egészen úgy dolgozott contourt mint a’ Florentzi Muzéum’ részbe metszett kövei. Ő az illyekben szerencsés. (Erichson Griech. Bl.) Ha Psychét contournak dolgozta volna, nem volna kifogásom a’ munka ellen. De ő schraffírozott munkát ada, mellyben szerencsétlen mert az neki nem Fachja. Ez az én panaszom. Ha én vagyok e békétlen vagy ő hibás – ha Ps. úgy a’ mint azt küldé, nem

⁴¹¹ [A záró idézőjel általunk pótolva, a helye bizonytalan.]

⁴¹² fedezi. [A záró idézőjel általunk pótolva.]

egy nyavalyás mív e, ítélje-meg a' ki az effélékhez ért. Én magamat alája vetem a' megítélésnek, mert tudom mit mondok. – Általérek az elsőbb cikkelyre.

Midőn én a' minap az Urnak a' Helmecki által megadatott Contractusban azt a' propositiót tevém, hogy engedje tehát az Ur nekem a' theateri darabokból álló 4 kötet nyomtatását, 's maga adja-ki az öt Kötetet, mellyeknek kiadásokra magát hajlandónak declarálta, nem hittem hogy propositióm elfogadható ne legyen. Azonban az Úr azt feleli hogy azt nem cselekedheti. Nekem nincs jusom az Ur okait vizsgálni, 's javallani vagy megvetni, 's arra nem terjeszkedem. Ohajtottam volna hogy az Ur vegye figyelmére okaimat, azt nevezetesen hogy ez a' Gyűjtemény így felette csudás systémbe fogna m. jelenni. De minekutána az Úr ezt nem tette 's a' dolog már elindult, nem tehetek egyebet mint megtenni a' mit az Ur kíván. Ellenben ennyi magam megadása után legyen szabad hát azt remélnem az Urtól hogy viszont az Ur is kedvez nekem valamiben. Vegyen az Ur időt 's csendes vért megfontolni, ha az a' mit előadok, teljesíthető e.

9 Kötetnek kell megjeleni. Az Ur ohajtása szerint így.

I. Marmontel. Paramyth.

II. III. Gesszer.

IV–VI. Messzias.

VII–VIII. Osszián.

IX. Bácsmegyei.

Helm. írja hogy az Ur LaRochefoucauld is kész kiadni.

Ezen projektre én egy mást teszek. Nagy örömemre volna, ha elfogadná az itt következő rendet:

I. Marm. Param.

II–III. Gesszner.

IV–VI. Osszian.

VII. Yorick – v. Títusz. Themist. Bouffl. Bölcs. köve Szalamandrin.

VIII. La Rochafoucauld.

IX. Bácsmegyei.

Az tehát csak a' külömbség az Ur kívánsága és az enyém közt hogy a' Messz. helyett Yorick és LaRochefoucauld vétessék-fel. – A' Messz. nem lesz olly kedves a' nagy Publicumnál, mint Yorick v. Títusz etc. és LaRochefoucauld.

Ha Grüner Contourt ad és nem schraffírozott mívet, ám messe a' vigneteket. – A' theateri darabokat és a' mik ezen 9 Kötetben nincsenek, pénzért fogom kiadni az Urnál hogy betű 's papiros⁴¹³ hasonló legyen a' megjelent kötetekéhez. Kérésem igazságos voltát az Úr által látja, 's ennyi magam megadása méltó hogy ezt az Ur nekem megígérje.

Nem megbántani akartam az Urat a' Contractussal, hanem teljes véget⁴¹⁴ akarék vetni habzásunknak 's megnyugtatni az Urat hogy én semmit nem fogok másolni a' megállapított cikkelyekben.

Ha Augban mingyárt nyomtattatik 2 kötetem, tetszését hagyom az Urnak mellyik legyen az az itt következőkből:

⁴¹³ papíros [Az ékezet átírva.]

⁴¹⁴ hanem véget [Beszúrás a sor felett.]

I.) Szívképző Regék. Paramyth.

VII. Yorick, Títusz etc.

VIII. LaRochefoucauld.

Gessznert még egyszer újra kell tekintenem. – LaRochefoucauld elébe Csehynek rövid élete jó. – Ezen két Kötethez mely most legelőbb fog nyomtatattatni, az Orczy 's Révai képeiket tessék metszetni. A' Révaié az első Kötet előtt álljon.

6040.

Mihálkovics József – Kazinczynak

Pest, 1814. augusztus 25.

Tekéntetes Ur,

Nagy Érdemű Barátom Uram!

Pestre lett mostani bejövetelem alkalmatosságával meg látogattam Nemzeti Könyv Nyomtatónkat Trattner Urat, és a' mint fent Tisztelt Uraságod jeles Munkáinak ki bocsájtatások el intézése eránt tudósított, akkor vettem észre; hogy el felejthetetlen, 's becses Emlékezetű Barátom – a' kedves Csehynk olly dicsőséges helyet foglalt Nemzetünk fő Litteratorának ki bocsájtandó Munkáiban! Én a' boldogultnak tartós Barátságával dicsekedhettem: közel tíz esztendőknél el folytok alatt, a' mint Pesti Tanulásunk után egy mástól meg váltunk, sűrűbb Levelezéseink által pótoltuk ki a' kölcsönös veszteséget: az én kezeim között vannak tőle közel 100. darab Levelek, melyeket becses maradványok gyanánt meg tartottam: – De ezeknél is nagyobb kincset nyertem életben lévő Testvér Bátyától Fő Tisztelendő Titularis Kanonok, és előbb ugyan Zsámboki, most pedig néhány hetek olta Kállói Plebanus Csehy László Urtól, ki nála volt minden írásait el hunyt Barátunknak kezeimhez adta, 's azokkal meg ajándékozott. – Nem magyarázhatom ki, meg vallom, mennyire ohajtom azon különös, ugy jeles Iffiuának a' Musák szelid Baráttjának emléke 's neve meg örökösítését! Azért is kész vagyok Díszének magasztalására mind azokat meg osztani, melyek tőle kezeimnél vannak, sőt ha ugy fog tetszeni minden kéz írásait bátorságos kezek által Berényből Nagy Érdemű Barátom Uram kezeihez Széphalomra által tenni. Csehynk írásai között reá akadtam egy általa készített eredeti Magyar Románnak Töredékeire is, melynek el hányodott részeit fent említett kedves Testvére Csehy László Ur öszve fogja keresni és azoknak meg küldésöket is ajánlotta. Egyedül Uri becses válaszsztától függesztem tehát fel, mi tévő legyek. Vagy is el küldgyem é Tisztelt Barátom Uramhoz, és mi móddal az érdeklött maradványokat: vagy azokból Biographiájának tökéletesebb elő adására belőlök datumokat küldgyek? Én ugyan minden esetre olly fel tétellel voltam hogy el hunyt kedves Barátomat a' Nemzettel, 's Litteratura Baráttyaival bővebben meg esmértessem: Hanem hátra vonom azonnal, eránta, 's árnyéka eránt való tiszteletből magamat, mihelyest ezen az úton neve tündöklésének fénnjét meg esmérem: Meg érdemli valóban, hogy neve nagy Baráttya által dicsőitessen! – Én Pesti mulatásomból ezen holnap utolsó napjain Jász Berénybe vissza térek, és mennyire meg vidámít mostani gyenge egészségem mellett azon gondolat! hogy Tisztelt Barátom Uram becses Levelét

oda haza olvasni szerencsém leszen. Az ülő élet, és Notariusi sűrű foglalatosságok meggyengítették egészségemet, de a' mellynek vissza szerzéséhez még nagy reménységeim vannak. Ajánlom mindenkben, 's Honnyi Litteraturánk javára mindenkori kész szolgálattal: – Uri becses kedvezéseibe ajánlott tellyes Tisztelettel vagyok. Pesten, Aug. 25^{-kén} 1814.

Tisztelt Uraságnak

alázatos szolgálja
Mihálkovics József mpr.
Districtualis Fő Notárius.

Igen nagyon kívánnám tudni, honnét kerülhetett kézhez Csehy Barátunk irott képe?

6041.

Csehy István – Kazinczynak
Olgya, 1814. október 2.

Kedves 's Drága Uram Bátyám !

Még Május Holnapban hozzám küldött örvendesztető Levele Drága Uram Bátyám-nak olly bátorságra vezérlett, hogy minyárt Levelem elején én is Atyáinknak szokásához ragaszkodni, és Rokonyi nevezettel élni merészlek, tellyes reménységgel lévén, hogy ez által leg kissebb nehesztelést magamra nem hárítottok.

Kívánta tölem Kedves Uram Bátyám Testvéremnek azon képét, mellynek a' fehér köpönyeg van fel vetve vállaira, e' mivel igen nagy darabba volna, kissebbre kívántam vétetni; egy jó Barátom azt azonnal magára váltota, és kedvezni akarván, azt is oda tette, a' mi amabba nintsen; tudni illik a' Loding szijjat, és azzal szembe tűnő katonai hibát ejtett, mert azt az jobb vállára függesztette, a' mit ime ide zárok; – de egyébbéant tökéletessen el találta. Ha tán ezt nem használhatya Uram Bátyám, talállok benne modot, a' nagyba lévő Képének Széphalomra való le szállítására.

Mindenkor azon gondolatba voltam hogy személessen is ösmérte Kedves Uram Bátyám a' Testvéremet; – de igaz az hogy a' Barátságához nem a' szükség, hogy egymást lássák; sokat látunk mi, és tán mindennap látunk, a' ki még sem Barátunk.

Igen is olvastam Helmecczy és Tratnernak azon Tudosítását, a' mellyet Uram Bátyám Munkai kiadások eránt a' Publicumba botsájtottak, prænumeraltam is ezen nevezetes munkákra, és napokban egy darabját már meg is kaptam a' Pasztorinak képével.

Csudálkozom azon, hogy a' Testvéremnek Testamentoma még ekkoráig Uram Bátyám kezébe nem került, hozzám két párban is meg küldetett egyike a' Fels. Consilium által, a' masika a' Nemes Regement által; azért ennek egyik hitelesített mását ide zárom. – Ki mutatta abba József Bátyám a' kevéssel is Hazafiúi szívét, mert azt is Magyar Litteraturánk elősegéllésére intézte. – Áldom azért Hamvait!

En a' Verschlag eránt már kétszer irtam a' Tobitschaui Uradalomhoz Morvába, de feleletet nem kaptam, nem rég irtam a' Nemes Regementhez is. – Sajnáltnám ha kézhez nem kerülne, mert abba a' könyvei, mappai, és egyéb Irásai lesznek, úgy gondolom.

Ezek után midőn magamat tovább is szives szeretetében ajálonnám, alondóul maradok

Kedves Uram Bátyámnak
Olgyán 2^{ik} October 1814.

alázatos szolgálja és
örökös tisztelője
Csehly István [mpr.]

[Külön lapon ismeretlen kézzel írva a végrendelet:]

Testamentom.

1°. A' mi Atyai és Anyai örökségem van, ereszttem a természetes Successio útjára.

2°. A' Tobitschaui⁴¹⁵ Uradalom Cancellariajan le tett Verschlagot öcsém vegyék magokhoz, és tartsák magoknak.

3°. A' tábori equipageom, lovaim, uniformisom &c. 's egyéb találtató táborba vélem hozott javaim, 's kész pénzem felől ekép rendelek:

a.) a' halálom napján személyem és lovaim körül szolgálatot tévő katonáknak, vagy szolgának legálok kinek kinek *ötven fíot in valuta. Bécsi dívat szerint.*

b.) a' többit a' Nemes Regiment ne sajnálja az én kedves barátomnak *Constantin Emmanuel Gyikának* Szála Vmegyében a' Bellatinczi Uradalom mostani birtokosságának kezéhez szolgáltatni, olly barátságos le kötelezéssel, hogy ennek az értéknek $\frac{1}{3}$ részit *Kazinczy Ferencz* barátomnak küldje által Zemplén Vmegyébe Széphalomra,⁴¹⁶ S. A. Ujhely mellett; $\frac{1}{3}$ részit pedig Tiszt. *Virág Benedek* barátomnak Budára, $\frac{1}{3}$ részit maga *Emmanuel* barátom fordítsa Magyar Litteraturának elősegéllésére.

NB. Mivel ezt a' Testamentomot egészen magam kezével irtam, elegendő erőt veszen alá írással a' Regulamentom értelméhez képest. Marsban Lublin tájékán 18 Junius 1812. Csehly József m. p. Kapitány Nemes Császár Huszár Regimentjébe.

[A végrendelet papírján fent két fekete bélyegző; alul és a lap túloldalán eltérő kézírással a hitelesítő sorok:]

Gegenwärtiges Testament ist in Beÿsein des HE. Regiments Paters Philipp Czierer, HE. Rittmeister Faragó, Rittmeister Király, und Oberfourirs Klasgens⁴¹⁷ gehörig kundgemacht worden und komt beÿ den Rittmeister Csehyschen Verlassenschafts Acten auf zu bewahret, den Interessenten aber auf Anlangen Abschriften zu ertheilen. Osztrolenka im Herzogthum Warschau den 15ten Jänner 1813. Achahs⁴¹⁸ m. p. Rittmeister Auditor.

⁴¹⁵ Tobitschányi [Az „á” emendálva, a „nyi” átírva.]

⁴¹⁶ Széphalomba, [Átírás.]

⁴¹⁷ [A név első magánhangzója bizonytalan olvasat.]

⁴¹⁸ [Bizonytalan olvasat.]

Dem unter den Rittmeister Josephos Csehÿschen Verlassenschafts Acten⁴¹⁹ vorfindigen ungestempleten Original Testamente von Wort zu Wort gleichlautend. Reichenberg den 30ten Julÿ [1813]⁴²⁰

Achahs [mpr.]
Rittmeister auditor von Kayser
husaren N° 1.

[Alatta piros viaszpecsét.]

6042.

Mihálkovics József – Kazinczynak
Pest, 1814. október 28.

Baráti Ölelés, és szíves Tisztelet
viszont való köszöntésül!

A' Barátság édes Hangja annak ajakiból, 's Tollából, kit tisztelünk, 's szeretünk, a' leg kellemetesebb lepletessel bájollya meg a' Lelket; Dicsekedve számítottam mindenkor főbb szerencsém, 's kedvesebb óráim közé azon üdő pontot, a' midőn több esztendőök előtt Berényben [*] két ízben Nagy Érdemű Barátom Hozzád szerencsém lehetett; Meg ujjultak ismét azok Levelednek vételével, a' midőn újra Barati szavaidnak hangját rokon érzéssel fel esmértem: – El felejteti egy üdőre szomorúságomat azon gondolat: Hogy el hunyt Barátunknak emlékezetén, kit mind ketten olly igen szeretünk, szollamlánk meg, és feltalálánk ismét egymást: Legyenek áldottak Hamvai, és emlékezetének meg örökösítése támaszson a' Jók közül helyébe olly Honnyi Lelkeket, a' mi csodást Ő benne el vesztettünk!

Csehynek Írásait ez uttal csekély Jegyzékeim mellett Trattner Urnak által adtam a' végett, hogy azokat biztos kezek által Helmeczy Ur utasítása szerint Széphalomra által küldgye; éppen ma irtam itt Pesten léttemben Testvérenek, Pozsony Vármegyei Fiscalis Csehy István Urnak is, mind Bátyjának Josefnek festett képe meg küldése, mind egyéb maradvány Írásairól való bővebb Tudósítás eránt; Meg irtam Nékie, hogy Képét egyenesen Trattner Urnak ide Pestre küldené⁴²¹ meg.

Csehynek hozzám írott Levelei Bizonytságot tesznek, mennyire Sohajtott Barátságod után! És melly exaltált érzéseket támasztottak Lelkében Leveled, mellyekkel később őtet meg tisztelted. Valóban felejthetetlen veszteségünk közé számítom, hogy őtet sem én, sem Te többé nem láthattuk; – Én őtet köz katona ruhában láttam, 's öleltem utólszor, a' midőn a' Gyöngyösön fekvő Reservától meg látogatott: 's akkor esmértem meg őtet Berényben jó Baráttal, jelesen Tekintetes Stegnerné Házával, kikről Leveleiben folyvást emlékezett.

⁴¹⁹ [A szó utolsó része bizonytalan olvasat.]

⁴²⁰ [Bizonytalan olvasat.]

⁴²¹ küldéné [Az ékezet törölve.]

T. Stegnerné, valamint Laczkovics László Ur is egésségesek; meg mondtam mind kettőjüknek a' Baráti üdvözlést. Kedvesen vették azt, és viszont való szíves Tiszteletöket tészik általam. Stegner Elíz Néhai Districtualis Fő Notarius Dósa Antal Ur Özvegye éppen e' napokban tért Bécsből vissza, a' hol Tavasz olta Attyánál Obrist Lieutenant Stegner Urnál mulatott, és részesült a' Bécsi pompás örömkben: most vissza fog vélem térni Berénybe; a' Barátság karjai közé, hol kellemetes Társaságában ismét részesülünk: meg olvastattam véle Leveledet: a' Baráti csókot is én vettem által, mellyről⁴²² tollam által ezennel számot adok: Ő mostan virágjában lévő szép aszszony, és a' szép elme, derültebb okosság kérkedékeny hívság nélkül egygyesültek benne. Örömmel értettük⁴²³ kellemetes hír adásodból házi Bóldogságodat, melly előttünk leg valódibb Áldás, és leg érzékenyebb Jutalmok a' Jóknak; Add tudokra ezennel kedveseidnek hódoló Tiszteletünket. Stegner Elíz magányos özvegy, két esztendeig tartó házassága után egyetlen leánykája is meg halt; – Nékem, ki viszont dicsekedve emlitem hasonlóan házi Bóldogságomat, egyetlen egy Júlia leánykám van, ki a' 13^k esztendőt fogja nem sokára be tölteni, és tellesíti atyai örömeimet. – Hivatalos foglalatosságaim között kevés üdőt fordíthatok egyéb Tárgyakra, mellyekkel ki terjedtebben használhatnék: itt igyekszem azokkal kedvelteni Nemzeti Litteraturánkat, kikkel szorosabb kapcsolatban vagyok: Munkáidra is 12 számmal szerzettem Előfizetőket, kik ki nem térhettek Buzdításaimnak: kevesen vannak közöttünk, kik a' Szépnek érzéseig fel hatottak volna! Nagy kún kerület beli Fő Fiscalisunk Laczka János Ur Tiszteletét üzeni általam: és ha mi hír adások kívántatnának Bessenyei György eránt, mellyek kivált Bécsben töltött üdő pontyát tárgyzának; ajánlya általam kész szolgálattját: minthogy Bécsben sok üdőt töltött azon érdemes Hazafinak Társaságában, és szorosabb kapcsolatban volt véle. – Hát Csehynek Morvában hátra hagyott Írásait meg szerezhettyük é? Én ugyan ez eránt meg kértem mind a' Kálloi Plebanust Fő Tiszt. Csehy László Urat, mind fent érdeklött Fiscalis Csehy István Urat, kit, valamint Csehy Ignácot leg fiatalabb öccsöket is jól esmérem, minthogy mindnyájan Pesten tanulták Iskoláikat Attyoknak ott laktával. [*] – Testvér Húgokat 1812 Eszt. egy Pap, ki Olgya vidékén káplánkodott, dühös⁴²⁴ szerelemből meg lőtte: Özvegye volt Gaal nevezetű birtokos Nemes Embernek, ki a' Bécsi Gárdából lett haza mente után Feleségül vette, és néhány esztendőknek el töltökökkel özvegyen hagyá; eként azon egy esztendőben kettős csapás, és szomorúság érdeklé őket, ugy életben lévő edes Anyyokat is. Ezekkel be zárom Levelemet 's álhatatos Tisztelettel vagyok. JBerényben 8^{ber} 28^{kán} Pestről lett haza érkezésemmel, 's jelen Levelem holnap végével küldöm ismét Pestre.

Mihálkovics mpr.

Az Orosz, és Burgus Monarchákat láttam! Azokról az Ujság Levelek bőven fognak emlékezni.

[* Kazinczy lapszéli autográf jegyzete:]

„Kufsteini utam alatt Munkácsra 1800, és osztán szabadon 1803.”

⁴²² melly[...] [Átírás.]

⁴²³ é[...] tettük [Átírás.]

⁴²⁴ [A „dühös” szó aláhúzva; a szó a sor elején van, a sor előtt ismételt ki van írva.]

[** Kazinczy lapszéli autográf jegyzete:]

„Csehy László / Kánonok / József, Kapitány / István Fiscális / Ignátz”.

6043.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak
Duka, 1814. november 26.

Duka, 26. novemb. 1814.

Nagy érdemű tettes táblabíró úr! Reszketve de mégis nagy örömmel teljesitem szívemnek ezen kívánságát, hogy gyenge munkáimat mint hazám legelső tudósával közöljem; s valóban vétkesnek is tartanám magamat, ha ezen indulat eléggé nem uralkodnék szívemben. Fölfedezém ezen titkomat Berzsenyi barátomnak s vérszerént való kedves atyámfiának, a ki is bátorított s megerősített feltett czélomnak teljesítésében. Eléggé megvagyok győzöttetve a Tekintetes Úrnak nagy lelke felől s bizonyos vagyok benne hogy egy hazai lánynak szívből eredt verseit félre vetni nem fogja, ha nem a benne levő érdemeért is, legalább a szép szándékért jó kedvvel fogadja. Én a Tekintetes Úrnak kegyes pártfogásaiért, bölcs tanácsaiért s tetemes hibáimnak minden kegyelem nélkül való kitöröléseért alázatosan könyörgök, melly kegyességét mivel mással, mint elmémnek utóbb nyiltabb virágaival hálálhatom meg.

Az alacson lelkek ellenem keltek s kárhoztatják bennem a természeti talentomnak gyakorlását; de én inkább szeretem édes hazámat mint az ő tetszésöket. Csánki⁴²⁵ Sofie, a kiről itt egy darabom vagyon, Vas-Vármegyénknek egy szép Kis Asszonya volt, a kit már csaknem Hymen' küszöbéről s kedvese karjai közül ragadott el a halál; a többiekről úgy vélem, nem szükséges az én magyarázatom. Ha kedvet lelek a Tekintetes Úr előtt több munkáimmal is fogok udvarolni; magamat tovább is gratiajába ajánlom, s a Méltóságos grófnének kezeit alázatosan csókolom. –

6044.

Kazinczy – Gyarmathy Sámuelnek
Széphalom, 1815. január 20.

Dr Gyarmathy Samuel Urnak.

Döbrentei barátunk írja hogy Te, Uram, azt a' fáradságot veszed magadnak, hogy kiszemeled Neologismusaimat, 's melléjek készülsz rakni, hogy az ollyat a' magyar mint mondja-ki. Ennél engem nem érhetett öröndetesebb hír. Régen kérek mindent a' kit arra méltónak ítélek, hogy cselekednék azt; de ezek elégnek tartják újításaimat kárhoztatni; némellyek épen nevetnek, a' minél könnyebb semmi nincs. Én a' te érdemeidet ismerem 's tisztetem, 's Tőled mindent várok. Pirulás nélkül vallom meg majd, hogy tévedésben voltam, 's mint hív barátja a' Valónak,⁴²⁶ ragyogni fogok, ha nevem, mint

⁴²⁵ Csányi [Emendálva.]

⁴²⁶ Valonak, [Emendálva.]

rossz Iró' neve, örök homályba süllyed is. Veszítsek én, csak a' köz ügy nyerjen! – De minekutána velem e' nagy barátságot közlöd, nem közlenéd azt a' másikat is, hogy theoriámat is czáfolnád-meg, mellyen a' D. és B. életekben vittem a' Publicum' elébe? Anathémát fogok eretnkségemre kiáltani, csak lássam, hogy vétkes úton jártam; 's a' mennyei világosságnak nem volt buzgóbb hirdetője a' Saulusból vált Paulus, mint én leszek az új tudománynak, csak verettessem-le általa. Én szívesen kerestem a' Valót, 's érdemlem⁴²⁷ hogy szemeim azt megláthassák. – Kérlek, Uram, mihelytt munkáddal készen léssz, méltóztassál azt velem látni. Hogy kérésemet annál hajlandóbb légy⁴²⁸ teljesíteni, kivallom neked hogy már elkezdtem dolgozni Értekezésem, mellyben azt a' mit a' D. és⁴²⁹ B. életekben elmondottam, ismét, 's most bővebben, mondom-el. – Fogadd-el szíves tiszteletemet, 's hajlandóságodban tarts-meg.
Széphalom Januar. 20. 1815.

6045.

Kazinczy – Dókus Sámuelnek
Széphalom, 1815. február 2.

Különös bízodalmu Drága Nagy jó Uram,
nagy érdemű barátom,⁴³⁰

Már Ujhelyben érzeni kezdém a' nedves idő reám hatását 's visszajöttem a' szabolcsi út helyett. Ugy hittem, ma bemehetek consistoriumot tartani, de ágyban kell maradnom néhány nap, hogy a' fenyegető veszedelmet elkerülhessem, mert ime ma is esik az eső. – Azonban a vajáni út el nem haladhat; azért <is> bátorkodom az Urat alázatosan kérni, méltóztassék egész esztendő[n] által erántam bizonyított sok rendbeli <barátságait barátságait> barátságait azzal tetézni, hogy ma tartson ismét consistoriumot, ide zárt leveletem olvastassa-fel, és készítse-el a' creditívát. Délben beküldök érte, megpecsétlem, 's estvéig bizonyosan beküldöm. Így Követeinknek öt egész napjok marad az útra.

Én örvendek, hogy az Ur eránt ha csak ennyi tisztelet és barátság jelét is adhatom. De ha talán maga az Ur is rosszul volna, méltóztassék a' praesídiumot Gyulay és Fodor volt curátor uraknak engedni. Így elkerülünk minden subsumptiót.

Én úgy hiszem, hogy végre közelítünk azon ponthoz, a' mellyen az egyenetlenségeknek vége szakad, és e' miatt örvendek még azon kevés kedvetlenségeknek is a' mellyek bennünket e' szép célhoz vezetnek. Ecclesiánk háládatlan volna, ha az Urnak igen sok és igen nagy érdemeit meg nem vallaná, meg nem köszönné. Szébb gyűléseket mint a' januariusiak én soha nem óhajtok, 's már az, hogy az elhevesedett fellobbanásoktól a' fiscális jelenléte bennünket ijeszthet, igen nagy lépés a' jó fele. – Az a' feddés

⁴²⁷ érdemlek [Átírás.]

⁴²⁸ legy [Emendálva.]

⁴²⁹ mit D. es [A névelő sor feletti beszúrás, az ékezet emendálva.]

⁴³⁰ [Szövegforrásunk Benda Kálmán másolata, a szövegben található bizonytalan olvasatok és törések egyaránt származhatnak az eredeti levélből vagy a másolatból.]

a' mi most várja <Ú> Tisztelendő Kecskeméti urat, másik igen nagy jó. Ha előbb történtek volna ezek, úgy most túl volnánk a' bajon. Képzelem én hogy lesznek a' kik lépésemet most kárhoztatják: de kevés idő múlva javallani fogják azt, 's ha osztán elérünk a' kívánt pontra, örömezt térek vissza csendességembe. Addig viselem szívesen és társ nélkül.

A' co[llo]quia eránt is méltóztassék a' dolgot elvégeztetni, és vasárnap proponálni ha szükség. Nem hiszem, hogy egy hétig fel kelhessek. Ezt sietve írom és ágyban.

Ajánlom magamat tapasztalt sok rendbeli barátságaiba 's maradok a' legszívesebb tisztelettel

Széphalom, 2. Februarii 1815

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

[Címzés a borítékon, amely feltehetően e levélhez tartozik:]

Tekintetes

Csabai Dókus Sámuel

Urnak, Tek. Zemplény Vármegye

Táblabírájának etc.

Újhely

6046.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak

Duka, 1815. február 20.

Duka, Február 20^{án} 1815.

Nem vala még olly örömmel teljes napom mint a mellyen drága Tekintetes Úr' szíves barátsággal írt levelével boldogítottam.

Oh miért nincsenek az örömnök elegendő szavai, hogy érzéseimet, s szíves hálámat kitudnám annak a nagy léleknek elejébe önteni, a ki engemet, hozzá csak parányit, barátnéjának fogadott. Meg van már az én jutalmam, mosolyogva szenvedek minden méltatlan vádat a pórnéptől, az ő tetszésöket megnyerni soha nem volt kívánságom. – Döbrentei igen sajnálja hozzám írt levelében, hogy nem tehettem meg a Tekintetes Úrnál tiszteletét; Septemberben, hogy nálunk szerencsém volt hozzájuk, úgy volt a feltétel, hogy együtt fog ő báró Wesselényivel Széphalomra utazni, de kétség kívül valami ellenkező elválasztotta őket egymástól. Azon szíves intések, melyeket nekem adni méltóztatott szentek lesznek előttem s bizonyára reménylem is foganatát; az alkalmatossági darabokból már kifáradtam, mivel hogy verselni kezdettem, mindig azt írtam; még akkor magamnak érző s teremő lelkem nem volt, nem is olvastam semmit mást Horváth Ádám' Holmi-enél. Igenis, Döbrentei barátom küldött nekem könyveket: Tiedgét, Salist, Ossiant, Klopstock' ódáit, Mathissont; kedves bátyámtól Berzsenyitől kaptam Goéthét; még nem valék szerencsés látni, törekedni fogok hogy olvashassam. Tatay s Horváth Elek barátaim vagynak hozzám legközelebb, Berzsenyi is csak egy jónapi járó földnyire lakik hozzám, ezek olly jó szívű barátok hogy a jobb könyvekről gondolkodnak számomra. Én itt ismét *Hazámhoz* írt verseimet bátorkodom közleni; Döbrentei

ebben változtatást kíván s örömmel teszem kívánságát, mert még erre is reá illik halhatatlan Pásztori' mondása mellyet nekem írni méltóztatott. Édes Atyámnak⁴³¹ mély tiszteletét alázatosan jelentem, a Méltóságos grófnénak kezeit csókolom, drága Tekintetes Úrnak barátságába, melly felől eléggé megvagyok győződve, magamat tovább is ajánlom; egész erővel fogok törekedni a tökéletesség felé hogy a nagy lelkektől a barátné nevet ne csak elnyerhessem hanem megis tudjam érdemleni.

6047.

Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. február 25.

1815^k Esztendőben⁴³² Februarius 25^k Napján S. A. Ujhely Várossában tartatott Közgyűlésből.

N^{ro} 401. Jelentette Vitézlő Szirmaý Ádám Fő Notarius, hogy bizonyos Anteaktakat kívánt volna a Megye Leveles Tárljába a Megye rendeléséből felkeresni, de minthogy részszerint sok Iroványok a Leveles Tárból vagy hibaznának,⁴³³ vagy más rekesztékbe, ahová nem tartoztak vissza tétettek, de különben is a Megyének ezen sok Familiaknak Fő Leveleit magában foglaló kintset korántsem volna ilyen karban helyheztetve, mellyet a közdolgoknak biztos és sebes folytatása, és e Leveles Tárnak természetes tzelya meg kívánná; amenyiben annak ujjabb rendbe szedése huzamosabb és⁴³⁴ a Jelentést tévő Fő Notariustól, akinek különben az Archivumra valo felvigyázás kötelességei közé szamláltatik, egyéb hivatalos foglalatosságai mellett kinem telhető üdöt kívánna, avégett egy különös Kiküldötségnak kinevezését szükségesnek véli.

Melly tárgy minekutána már több izben a Megyének méltó figyelmét magára vonta, de számtalan akadályok miat, kívánatos végett nem érhetet volna, most ujjabban vétetvén fel, mint hogy addig is még eziránt egyenessen a célra vezető Rendelések tévődhetnének szükségesképpen tudni kellene előtte a Leveles Tárból található minden hiánosságokat, ezeknek kutfejeit, és lehető orvoslását, ugyan⁴³⁵ a végett küldettettek ki Vitézlő Kazinczy Ferencz Tábla Biro szokot Diurnummal,⁴³⁶ Dókus László Fő Fiskalis, és Fekete Károly All-Jegyző azzal az utasítással, hogy az Megye Leveles Tárlját, Rekesztékről Rekesztékre, Fiokrol Fiokra megvisgálván, egy olly kornyúl-állásos, a magok véleményeit magában foglaló Jelentést mutassanak a Megyének bé, mellyen az e tárgyban hozatandó végezés biztossan epülhetne.

Ki adta T. N. Zemplén Vármegye Fő Notar.

Szirmay Adam [mpr.]

⁴³¹ [R. KOCSIS Rózsa jegyzete: „A levélmásolatban »Anyámnak« szerepel. Lehetetlen, mert édesanyja 1811-ben meghalt.” (370.)]

⁴³² [Az évszám piros ceruzával aláhúzva.]

⁴³³ hibaznak, [Beszúrás a sor felett.]

⁴³⁴ huzamosabb <üdö> és

⁴³⁵ orvoslását <megkellene tudni>, ugyan

⁴³⁶ [Kazinczy neve és a „szokot Diurnummal” kifejezés piros ceruzával aláhúzva.]

[A levél külzetén piros viaszpecsét és a címzés:]
 Tekintetes Nemzetes és⁴³⁷ Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Urnak, Tekintetes
 Nemes Zemplén Vármegye Tabla Birájanak ajánltatik.
 a Jegyzői Hivataltol

Szép-halom

6048.

Szemere Pál – Kazinczynak
 Pécel, 1815. február 28.

[Fejér Elek kézírása:]
 Csehy Josef Kapitány Ur
 s Barátomról való emlékezeteim!

Pestrül, ahol is Juratus volt, jött Gyöngyösre 1799^{ik} Esztendőben, 1-a Császár Első Huszár Regementyének Reservájánál, amelynek akkori Kormányozó Svadronyos⁴³⁸ Kapitánya Puskáss Mátyás Ur volt. Közz legénynek állott be, s vélem együtt pajtáskodott, én ugyan már mintegy ött hatt holnapokkal öregebb Katona lévén, a Karabellyal, s Karddal való gyakorlásokat meg tanultam. Öszve barátkozván egymással szüntelen együtt valánk, s nem volt egyikünknek is több barátunk egymásnál. Én a Fegyver gyakorlásoknak rend szerént való fogásaikat, és vágásaikat mutogattam meg néki, ő pedig engemet a soló minuettre tanított. Ezen derek tanult, és ki pallerozott Ferjfi egy szelid, egyenes jó szívű, és nyájas baratságú volt. Sok féle nyelveket tudott. Minden szerette, magok a Fő Tiszt Urak szüntelen véle kívántak lenni, különösen pedig minden szép gyülekezetekben,⁴³⁹ s Bálokban az ő szép maga viseletéért, s jeles könnyű tánczáért a Varosokban lévő Nagy Uraságoktól s Dámáktól ki kéretetett a Kapitányától, s meg kellett néki mindenkor jelenni. Erköltse kiváltképpen józan, – soha az ember egy rossz szót sem hallott szájából. – Soha őtett haragban⁴⁴⁰ lenni nem láttam. Alig töltött három holnapokat el, a Strása Mesterünk *Hacz János* mellé segéd képpen rendeltetett, s ott ő dolgozott ejjel nappal egyaránt, úgy, hogy, amaz éjjelenként kóborlott s kártyázott, regvelre még is mindég minden munkáját tökéletesen készen találta. – Fél esztendő után ment fel a Rajnánál akkoriban fekvő Regementünkhöz úgy mint *Frajter*.

[A]⁴⁴¹ mostani utolsó háború alatt ő rendeltetett ki mint Svadronyos Kapitány Reserva Comendássának Jólsvára Nemes Gömör Vármegyében. De ő nem akarván ezt el fogadni, meg kérte egyik Kapitány Pajtássát, Bárány nevezetű Urat, akit is mind testes complexiójára, mind pedig páros⁴⁴² életére nézve gondolván azon helyre alkalmas-

⁴³⁷ Tekintetes és [Beszúrás a sor felett.]

⁴³⁸ *Kap* [Átírás; bizonytalan olvasat.]

⁴³⁹ minden <kö...> gyülekezetekben, [Javítás a törlés felett.]

⁴⁴⁰ [E szó közepétől a szöveg vékonyabb tollal írva, de ugyanazon kézírással.]

⁴⁴¹ [A névelő a lapszél levágása (?) miatt olvashatatlan, csak annyi bizonyos, hogy egy betű még van a „mostani” szó előtt.]

⁴⁴² pedig <Feleséges> páros

sabbnak is, ekkeppen ejtette ki szavait: Barátom! mennyi te a reservához, úgy is felesleges vagy,⁴⁴³ – s nékem könnyebb itt szolgálnom, mint néked: – ezen⁴⁴⁴ kérése általa örömet⁴⁴⁵ el fogatott, s ő helyében ez rendeltetett ki újjabban. Ő pedig ellenség előtt forgolódván az első actióban való menetelével az ágyú gollyóbis elsőben a Lovának fejét érvén onnant⁴⁴⁶ reá a melléire esve, őtett egyszerre tsendes halállal el altatta. –

d. 27^a Febr. 1815. –

Fejér Elek mpr.

[Szemere Pál kézírása ugyanazon a lapon:]

Péczel, Február. 28d. 1815. Helmeczi tegnap tudósította Édes Uram Bátyámat azok felől, mellyeket általam veve; írt Trattnerről is. Én csak Vitkoviccsal és Horváttal lehettem, mert a' Commissiók minden időmet elfogták. Hallásból tudom hogy Virág Horázt Episztoláját fordítja. Eddig kezéhez jutott Uram Bátyámnak Horvát Kikelése Schwartner ellen. Schw. fú mérgében. Azt mondá hogy gyűlöletessé tétetett a' natio előtt. Egy valaki húszon négy aranyat teve Horvát asztalára, midőn otthon nem volt illy karczolva tett írással: A' N. Lajos és Mátyás védőjének. Én vásár után mingyárt indulok vissza. A' parancsoltakra gondom lesz. – Ezt az írást itt felül talán használhatni fogja Édes Uram Bátyám.

Maradok alázatos tisztelettel.

Szemere Pál.

6049.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak
Duka, 1815. március 6.

Duka, 6^a Martius 1815.

Szomoruan s könnyek között fogok az íráshoz s könnyeznek vélem minden barátim s minden hív hazafiak, kik szerencsések voltak ismerni a mi elhunyt kedves Pataky barátunkat, s tudják kit vesztettünk. Valóban az ő megérettsége, szép talentoma igen sokat ígért s hazánk nagyot vesztett el benne.

Bizonyos vagyok, hogy a Tekintetes Úrnak Virtusokkal telt nagy lelke érzékeny fájdalommal vette e gyászos esetet, azért bátorkodom szíves részvételemet kiönteni; enyhül a fájdalom ha magát kitörheti szűk mellünkéből. Oh vagy talán a Tekintetes Úrnak ez által ismét újra felszaggatom sebeit, de lehetetlen hogy elrejtsem könnyeimet. Oh hogy mindig a jobbaknak kell a fatum' játékainak lenni; gyakran végig hasítja a vilám a hasznos tölgyet s a tüskebokr épen marad mellette. Nyugodjanak hamvai; már vissza nem hozhatjuk őt, a barátságnak s tiszteletnek adóját lefizztük iránta.

Hogy Septemberben nálunk volt báró Wesselényivel s Döbrenteivel, írtam hozzá is akkor hevenyében, elküldöttem neki, de már mint beteg úgy vette, s Döbrentei írta

⁴⁴³ vágy, [Emendálva.]

⁴⁴⁴ alkalmazotassabbnak is, ezen [A kiegészítés az életrajz alá és a levél fölé beírva és korrektúrajellel beszúrva; az „is” bizonytalan olvasat.]

⁴⁴⁵ általa <el> örömet el

⁴⁴⁶ érvén <...> onnant

hogy ő nem is láthatta mert beteg ágyában elkeveredett. Mióta halálának hírért vettem, azt gondolom, hogy akkor a jövődőlésnek lelke énbelém szállott, íme elküldöm méltoztassék olvasni.

Elküldöm azt is melyet most írtam midőn a szomorú hír felől tudósítottam.

Megküldöm drága Tekintetes Úrnak Horváth Elek barátom' verseit, melyeket a múlt esztendő' végén küldte hozzám. Édes Atyámnak mély tiszteletét alázatosan jelen-tem, a Mélt. grófné' kezeit csókolom s magamat megbecsülhetetlen gratiajokba aján-lom. Éljen a Tekintetes Úr boldogúl és sokáig, ne hogy édes hazánkat még sokkal mé-lyebb s kipótolhatatlanabb gyász kövesse.

U. I. Ma vettem egy igen furcsa levelet, a melyben ugyan vagynak szép útmutatások s követésre méltók, de mindazonáltal leginkább csak az jön ki belőle, hogy jobb volna ha verseimmel elhallgatnék, mert ha igen eltalál bennem hatalmazni a gazdasszony-ság fog csorbúlást szenvedni. Én azonban csak a Tekintetes Úrnak becses leveléhez tartom magamat 's az lesz mindig támaszkodó-oszlopom; ha embereket rágalmaznék s kár-tyáznék, mint némelly más asszonyokat és kiasszonyokat látok, akkor lehetnék, de ha szünóráimba verseket írok, nem lehetek. Éljen a Tekintetes Úr frís egészségben.

6050.

Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak
Sárospatak, 1815. március 17.

Tekintetes Táblabíró Ur!

Küldöm a' Tiszt. Szombathy Professor jegyzékeit: de azok kevesek; mert, úgy mon-da, *most csak ennyi van*. A' hosszú diligentia megfárasztotta: innét nem igen vólt kedve. – Én ezeket küldöm részemről.

1) *Magyar Krónika*. Az erre teendő jegyzékekről azt mondá Szombathy Professor Ur, hogy, aratási Vacatió kell arra: idő közben nem érhet rá, hogy mindent Critice fel-vehessen. Így most semmi sem kész belőle.

2. *Ne bánts d a' Magyar*. Ez a' Cath. Bibliothekájáé. A' Forgács Simon editióját ki nem vehettem, *propter certum quia*: de kiírtam a' Forgács Præfatióját, a' mely nincs a' Maros-Vásárhelyi Kiadásbann: pontosan van leírva: így azért csak annyi, mintha emez menne.

3). *Budai Ferencz Lexiconja 3e Darabját*: ebben sok van a' Zriniekről sub Litera *Zrini*. Ez nem utolsó könyv.

A' Professor Szombathy Úr' beszédjeiből ezeket is méltó megtartani.

a) A' Poéta Zrínyinek vólt egy Manuscriptuma⁴⁴⁷ Nagy Faluban Tek. *Bónis László Urmál*, melyben Statisticára és Disciplina Militarisa tartozó dolgok vóltak. Ezt leíratta a' Professor Úr és olvasta, 's abból írta ki a' „*Nem írom pennával*”,⁴⁴⁸ *fekete tentával* stb: de a' Copiát elkérte néhai Tiszt. Szőke Ferencz Úr, 's oda vészett.

⁴⁴⁷ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁴⁸ *Nem pennával*, [Beszúrás a sor felett.]

b). A' Páriz-Pápai *Rudus redivivuma* Magyarúl volt, 's bővebb vala, mint a' Deák. Ez meg van Fő Tiszt. Superintendens Öry Urnál, ebben van az, hogy Zrínyi a' Protestánsoknak Pártfogójok volt a' Diétann. A' Pártfogása ennyibenn állott: Midőn a' Protestánsok ellen kemény dolgokat akarának végezni, Zrínyi felállott 's így szólt: „Ne bántsuk őket: mikor az én *Légrádi* Calvinista Katonáim ütközetre mennek, meghatja lelkemet az ő szép és buzgó éneklések 's ezek elszántt bátorsággal mennek az ellenség-re” ezen szavaival a' vak buzgóságot lecsendesítette. stb.

Professor Szombathy Úr *nehéztel és bosszonkodik* Horvát István Urra, hogy Schwartner Urról, ki annyira használt a' Magyar Statisticának, s az által a' Nemzeti Litteratúrájának, olly *megvetve ír*.

Az én csekély véleményem szerint is csak ennyit próbál, hogy: Nagy Lajos és Mátyás Királyok idejében⁴⁴⁹ magyarul beszéltek⁴⁵⁰ 's írtak is némelly dolgokat: de hogy a' Magyar Litteratura csak valahogy is elkezdődött volna, reá ugyan belőle következést nem csinálhatunk. Ki hinné azt el, pag 19. hogy a' Magyar nyelvből *fordította* volna le *Hedvig a' Bibliát Lengyel nyelvre*. Hogy, pag. 33, Hunyadi János Magyarúl tartott beszédet, 's úgy esküdt; ebből csak ennyi következik, hogy magyarul beszélt; mert Deakúl se tudott. – Magam ez alkalom többet nem írhatok.⁴⁵¹ Magamat ajánlom 's vagyok S. Patakon Marc. 17dikén 1815

A. d. A.⁴⁵² Urnak

alázatos szolgálja
N. F. mk.

(igen igen sietve írtam)

6051.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. június 28.

Tekintetes Úr,
drága Jóakaró Uram!

Már a 4 elküldött árkusokhoz tett tzedulámban említettem, hogy én Tekintetes Kazintzi István Ur miatt nagyon megromlottam. Hogy? most rövidenn leirom.

A nevezett Úr Pestre hozván engem fiával s egy öreg Tót aszszonnyal October véginn 1813^{bann}, száz forinttal hagyott itt *magunk asztalára* bennünket; de megigéri, hogy haza menvén mindjárt küld többet. Azonban soha Januarius 14^{dik} napjáig csak egy Krajtzárt sem kaphattam tőle. A száz forint csak hamar elfogyott; mert abból nem csak élni, hanem két öl fát, s holmi konyhai eszközöketis kellett venni. Költsönn – noha szeméremmel esett – kértem, de nem kaptam; még Doktor Szombati Urtól sem. És így kéntelen voltam a magaméhoz nyúlni, és azt – nagy megromlásomra – mind el költeni

⁴⁴⁹ idejé[...]/ [Átírás.]

⁴⁵⁰ be[...]/ [Átírás.]

⁴⁵¹ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁵² [Bizonytalan olvasat.]

s úgy szólván vesztegetni, mely állott 72 Rforint ezüst és 9. species aranyból. Én ezen régen sugorgatott pénzemet olly véggel hoztam el magammal, hogy jó nagy *Cursusna* várván vele, papíros pénzért eladjam, és a téli, s tavaszi Debretzeni Vásárokkal haza – Muzsajba – küldjem szegény beteges és 5. nevetlen gyermekével nyomorgó testvéremnek segítségére, s szőlőmnek miveltetésére. És mi lett belőle, hogy ezt nem tehettem? Az, hogy szegény testvérem akkor tavasszal⁴⁵³ négy jó ökrömet, melyet kezénél hagytam, a szükség miatt páronként el adni, vagy inkább elvesztegetni és az árát kenyérnek valóért el költsögetni kényszerítettett; és a szőlőm azonban miveletlen vészett. Hát nem tetemes megromlás-e ez? El keseredik szívem, mikor rola gondolkodom!

Az említett arany és ezüst pénzemből nekem Tekintetes Kazintzi István Úr még csak 20. forintot fordított vissza; aztis pedig csak a mult esztendőben Septemberben, mikor innen a fiát el vitte; és a többi mind e máj napig oda van, és meg nem adta. Nem csak meg nem adta pedig, hanem azon kívül, a mult szüret után a Dorgóból ollyan motskoló levelet irt s küldött nekem Tekintetes Zsiday Sándor Ur által a Tekintetes Úr, a mely hitel felett való. De most abba kell hagynom, mert megyen a Postára az Ujság. Az Aszszony Ö Nagyságát alázatosan tisztetem. Többire magamat tapasztalt jó indulatiba ajánlván alázatos tisztelettel vagyok

a Tekintetes Úrnak
drága Joakaró Uramnak
Pesten Jun. 28. 1815.
El sem olvashattam
a mit irtam.

alázatos szolgája
Beregszászi Pál

6052.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. július 8.

Pestenn Jul. 8. 1815.

Tekintetes Úr,
drága Jóakaró Uram!

Ugy jut eszembe, hogy a múlt héten a siettség miatt ott hagyám félbe a panaszomat, hogy Tek. Kazintzi István Úr a mult szüret után nekem a' Dorgóból, a helyett hogy pénzemet meg küldötte volna, egy különös kisebbítő levelet irt; ollyat, a millyet én senkitől az ég alatt nem várhattam; eggy ollyan Úrtól pedig, kinek roszzszúl nevelt fiával esztendeig leirhatatlanul vesződtem, épen nem érdemlettem.

Volt ugyan zárva a levelbe két Váltótzédula, száz száz forintos, az igaz. De, hogy azt magais az Úr nem az én pénzembe küldötte légyen, megtettség levelét be rekesztő ezen szavaiból: *ezzelis, ugy tartom, felül haladom kötelességemet*. Ezt hát nekem, a ki csak nevelőnekis 400 forintért ajánlottam volt magamat, az én egygy esztendei terhes

⁴⁵³ testvérem tavasszal [Beszúrás a sor felett.]

nevelői, praeceptorī, inasi s a t, hivatalomért küldötte Tekintetes Kazintzi István Úr; és aztis ugyan a torkomra veré ám. Itt tsak egy kotsisnakis két ló mellett – mint p. o. a D. Szombathi Úrénak – ételén kívül esztendei fizetése két száz forint. Az én hivatalom pedig mennyivel nemesebb, és – mennyivel terheesebb volt egy pár igen *szelíd ló* mellett lévő kotsisnak a hivatalánál!

Azzal vádol méltatlan – levelében – az Úr, hogy én vígan kedvemre éltem, és a fiát elmellőztem. Ha az igaz vólna, magam vádolnám és itélném meg magamat. Képzelné talán valamennyire – mert egészen nem – lehet, mitsodás⁴⁵⁴ élet az, midőn egy – a maga gondviselése alá vett gyermeket egész tehetségével építeni s boldogítani kívánó ember, azzal, minden igyekezete, törekedése és iparkodása melletis semmi ki gondolható módonn tellyességgel semmire sem mehet, mivel az a sok oktatás, kérés és intés utánnais mindenkor és mindenben a maga megszokott gyermeki rossz kényét követi. Az ilyen élet nem sokat különbözik attól a millyennel a Sisiphusét festik a Poéták. Én leg alább illyet az ellenségemnek se kívánok; és el mondhatom minden nagyítás nélkül, hogy az én sok bajjal és nyomorúsággal töltött esztendeim között leg első helyet érdemel az, a mellyet Kazintzi Andris mellett el nyögtem s kinlódtam, nem pedig el éltem.

Azon első levelemre, mellyben tudtára adtam vólt a Tek. Úrnak, hogy a gyermek tellyességgel nem akar engedelmeskedni, e vólt a válasz: *Patakrol is azért vittem el.* Az azután valók közzül arra, a többek között, a mellyben kértem a Tek. Urat, hogy gondoskodjék másrol, mert én tovább nem leszek gyermeke mellett, azt ígérte, hogy majd tavasszal le jövőn elintézi a dolgot. Én azonban egész erővel iparkodtam mindég – de hijában – a gyermek formálásában.

Igéreti szerént el jött a Tek. Úr, az igaz, Majus eleinn egész háznépével egygyütt, és egy hétig itt mulatott; de, Andrist még tsak meg sem szóllította, annyival⁴⁵⁵ inkább meg nem fenýtette engedetlenségeért – mellyenn én nem győztem, sőt még most sem győzők eléggé tsudálkozni – azonban semmi jobb rendelést sem tett semmi tekintetben. Atya az illyen? Így, a gyermek ezen nagy engedetlenségének tsak elnézése⁴⁵⁶ s hallgatása miatt osztán, még sikeretlenebbé lett az én iparkodásom az egész oskolai esztendő végeig; úgy hogy én még tsak arra se mehettem rá, hogy examenre az specimeneknek irássokra rá birhattam vólna a kis urfit. Augustus utolsó hetiben ismét eljövén a Tekintetes Úr, akkor osztán megfenýtette Andrist, az igaz; de már akkor késő vólt; ha azt Majusban el nem mulatta vólna, okosabb is, hasznosabbis lett vólna a fenýtésse.

Én példám s magam viselete általis igyekeztem formálni a gyereket. Soha még tsak egy bálba se mentem; a Kávéházakba nem jártam; éjjel nappal otthon vóltam; üres óráimat irással vagy olvasással⁴⁵⁷ töltöttem; soha semmit ebédig sem nem ittam, sem nem ettem; dél után sem estig, még tsak gyümölsöt sem; mindig tsak vízzel – néha serrel – éltem egész Médárd vásáraig, mert az akkori hitván Pétzeli uj bort tsak akkor kezdettem ki, mellyet T. Szemere Ábrahám Ur vert tsaprais akkori itt létében. Mégis engem Andris, mikor leg először (:Martiusban:) fenýtés által próbáltam ötet engedel-

⁴⁵⁴ mitsdás [Javítás a sor felett.]

⁴⁵⁵ szóllította <,meg>, annyival

⁴⁵⁶ elné[.]é[.] [Átírás.]

⁴⁵⁷ olvas[.]ssal [Átírás.]

mességre vinni, szemtől szememben *részes disznónak, gaz embernek, butzfunak* etc. mondott. Innen lehet sajdítani, mitsodás volt az én életem Andris mellett. Még is az említett levelben ez is ott van: *a fiammal semmit nem gondolt* etc. *vígan élte világát* etc.

A többi másszorra marad. Egész tisztelettel vagyok –
a Tekintetes Úrnak

alázatos szolgálja
Beregszászi Pál.

6053. [2940.]

Kazinczy – Takács Józsefnek
Széphalom, 1815. július 10.

Tekintetes Téli Takács József Urnak, sok T. N. Vmegyék' első rendű Táblabírájoknak, szíves tiszteletét Kazinczy Ferencz.

Nagy tekintetű Ur! Fogadd-el újabb forró hálámat minden jóságaidért, mellyekkel engem Győrben April 23d. Máj. 8d. pedig házadnál Téten elfogadni méltóztattál. Látásodnak szerencsáját én sok esztendőök olta ohajtottam; most nem csak ezzel dicsekedhetem már,⁴⁵⁸ hanem a' Tét' lelkes Papjáéval is, kiből épen olly szeretetre-méltó embert találtam, a' millyen tiszteletre-méltó Írónak mutatta Zircze. 'S túl e' kettős szerencsén láttam a' házat is, melly a' Nemzetünknek egyik örök éneklőjét szülte. Bár azok, a' kik engem a' Kisfaludi' ragyogása irigyének tekintenek, lelkembe láthattak volna akkor, midőn azon ház előtt mentem-el, melly tiszteletesebb mint Gödölő.

Ámbár Pestet Május' 14dikén hagytam-el, melly nap' végre el jutottam azon örömhöz is, hogy megölelhettem a' nekem minden tekintetekben kedves Pápayt, én házamhoz még is csak Június' elsőjén érkeztem-meg, nem feleségemnek a' maga elhűtéséből eredett gyengélkedései miatt, hanem azért, mert barátim elfogtak. Rádaymnál egy napot töltöttem, Vidánál Törtelen a' Helmeczi' társaságában (kit Apr. 18d. láttam legelőbb) hármat, Báró Prónaynál Györgyén négyet, Mihálkovicsnál egyet, 's végre Zsolczán Gener. B. Vay Miklósnál negyedfelet. Kedves emlékezetű napok! 's annál becsebbek, mivel magamat az öregség' egyik hibájától, a' honn ülés' szeretetétől, mindinkább érzem meg lepve, 's nem hamar remélhetem újabb kirándulásomat. –

E' hosszú út alatt elég ürességem vala komoly fontolatra venni a' mik felől Te, tisztelt Úr, velem szóllál, 's gyarlóságaimnak annál kevésbbé kedvezve tettem vizsgálataimat, mivel tulajdon javam is kívánta, hogy e' dologban minél szorosabban járjak-el; haza jövőn pedig elővevém Anyóást, 's valamit ott Batsányi monda, a' kit Te nekem úgy adál-elő, mint a' legtisztább magyarság' példáját, és mint azt, a' ki arra méltó, hogy minden Íróinktól követessék, nagy gonddal megoldvastam. A' Kassai Muzéum' két kötetét kiadtam olvasni, 's Batsányitól egyebet nyomtatásban semmit nem bírok; valamint írásban sem semmit egyebet egy verzetnél és egy 1798. dolgozott Ossziáni darabjánál. Meg engeded már most hogy érzéseimet Elődbe tehessem. Becsülni fogod bennem

⁴⁵⁸ dicsekedhetem<, > már,

legalább azt, hogy a' Valót, elfojtva önn érzésemet annak leggyengébb rezgéseim, kerestem, hogy ítéleted eránt e' tiszteletet mutattam, hogy javallatodra, és társaidéra magamat érdemessé tenni igyekeztem. Ha még így sem értem-el oda, a' hova elérnem kellett és illetet volna, legalább szánni fogtok és szeretni. Bár melly kedves az Irónak azt látni hogy igyekezetei javallatnak, én csak azt óhajtom⁴⁵⁹ hogy a' jók szeressenek. Jó vagy rossz⁴⁶⁰ a' mit dolgoztam, gyűlölést nem érdelek, nem azt hogy lesből bántattassam, hogy ellenem Ságbi és Somogyi Gedeon, oroz gyilkolók, ki küldtessenek. Vétkeimnek felfedését akár hozzám írt levelekben, akár Recensiókban, akár Ellenírásokban, bántás gyanánt venni soha nem fogom. Szabad az még azok ellen is, a' kikkel bennünket a' szívnek legszentebb érzései foglaltanak-eggyűvé, mert a' haza' szeretete, hova bizonyosan a' nyelv' és Literatúra' ügye is tartozik, szentebb kötelesség mint a' mit a' barátság' érzései sugallanak. –

Batsányinak bizonyosan vannak érdemei a' haza előtt, sok és nagy érdemei; de én hálát adok az Isteneknek, hogy olly tátott-szájjal nem írok mint az Előbeszéd és Ányos' élete. Sem Iniszthónai háborújaként nem szeretném fordítani Ossziánt. Én tudom melly kevély mosolygással ítélte ő az én Marmonteli Regéim felől (Bécs 1808), – ő, a' ki Bároczt, a' Neologok' atyjokat, tele torokkal magasztalta! – tudom, hogy ő, úgy mint én, bizonyosan még kevésbbé fog írni óhajtani, mint én óhajtok úgy mint ő. Mind ketten jól írunk e?⁴⁶¹ mind ketten rosszul e? vagy mellyikünk jól, mellyikünk rosszul, azt mások ítélik-meg; én csak azt érzem, hogy az ő módja szerint *írni* épen úgy nem akarok mint az ő módja szerint nem *lépni*. Lívius és Cicero, Sallust és Tacitus, Virgil és Horátz, Tibull és Ovid nem egyenlőleg írtak, 's ha Sall. és Tacitus, 's Horátz és Tibull nem olly könnyen-érthetők, nem olly simák is, mint amazok, ezeknek is van érdemük. B. nekem Ányos előtt igen sokkal igen igen keveset mond, és sok holmit a' mit más épen nem mondott volna. De talán az nem a' stíl' vétke, hanem az alkotásé, Te pedig amarról szóllál. Tehát e' mellett tartózkodom. – Ő nyelvünket egy Szűzhöz hasonlítja, a' ki erőszakot nem tűr, azonban minden begyeskedése mellett is kívánságomra hajthatom, ha illendő módgyát (!) tudom, 's boldog csillag alatt születtem. Maradjunk a' kép mellett, 's engedd kimondanom, hogy az erőszak és erőszak közt van különbség 's vannak erőszakok, a' mellyek olly kedvesek, hogy minek utána meg vannak téve 's látjuk hogy nem estek rosszul, még örülünk hogy elkövettettek. 'S ki mondja-meg, míg a' munka nem dicséri a' Mívészt, mellyikünk az a' ki boldog csillag alatt született? Qui sibi fidit, dux regit examen. Csak hogy a' bízakodás azt illeti, a' ki bizonyoságot adhat magának, hogy igyekezett. – Mondjunk a' mit akarunk az annyira magasztalt, és bizony méltán magasztalt szerénység (modestia) felől, az az Iró, a' ki rossznak ismeri a' maga mívét, és még is sajtó alá ereszt, nincsen hon. Ha mívét remeknek nem nézi is, a' melly ismét sok volna, igen rossznak bizonyosan nem gondolja – 's így a' Szűzhöz az is közelít, a' kinek nem tűnt-fel a' csillag.

Te, tisztelt Úr, és a' Te barátid, leginkább a' MAGYAR SZÍNT kívánjátok-meg írásainkban. – De mi az a' magyar szín? Ha ti a' magy. színt nem veszitek e egynek az eddig

⁴⁵⁹ óhajtom [Az ékezet törölve.]

⁴⁶⁰ rossz <, >

⁴⁶¹ írunk <-> e?

szokásban volt színnel? azaz, ha nem azt akarjátok e, hogy a' szín ne NEM-MAGYAR, hanem csak ne a' NEM-SZOKOTT legyen? Mert még ma is sokat látunk, a' ki a' hexametert, nem szenvedheti, NEM-MAGYARNAK kiáltozza, mert fülét a' Gyöngyösi' soraihoz szoktatta. – Én azt hiszem hogy valami SZÉP, az mind magyar is, annak mind szabad magyarra tétetni, 's áldom annak hamvait a' ki a' szőlőtövet Tokajnak hegyeire 's a' rózsát kertjeinkbe általhozta. – Ossziánom előtt, melly épen most van sajtó alatt, egy nevezetes helyt fogsz találni Ahlwardtból és Johnsonból, 's kérlek hogy arra figyelmezní méltóztassad. De hiszen én Dayka és Bároczi előtt megmutattam hogy a' deák a' görögtől gyakorta irtóztatós erőszakkal is vett holmit, 's a' német a' francziából, deákból, 's végre most igen sokat a' görögből is. Nem akarjuk e hogy nyelvünk épen ezt az útát tegye? – Szemerének az Erd. Muzéum' II. Füz. 50 lapján egy gyönyörű⁴⁶² Sonetje van, ellepve (Sághinak kifejezése szerint) Kazinczynak mételyeivel. Nyelvrontó e a' ki így rontja a' nyelvet? Meg vallom nem értem mi cselekszi, hogy a' mit én olly igen szépnek lelek, az másoknak igen rút.

De Te, Uram, megmondád, hogy az újítást szabadosnak tartod, csak hogy az ne legyen sok. Az Horázt is épen úgy⁴⁶³ kívánja, 's úgy óhajtom én is. De nekem soha nem sok a' mi elmúlhatatlanul 's elhalaszthatatlanul szükséges; de nekem soha nem sok, a' mi a' nyelvet szennyeitől megfosztja, a' mi annak fentebb szépséget ad. Valaha volt Ūr mert van ūres. 'S Sándor a' maga Lexic. I. 471. bizonyítja hogy volt. Te azt kérded, hogy minek az ūr? – Olvassd-meg Erd. Múz. II. Füz. I. 94.⁴⁶⁴

Ne kényszeríts *időn* 's *üren* keresztül (Raum und Zeit)

Addig repülni – – –

'S lássd ha van e haszna az űrnek. Nem a' szóktól kell félni, hanem azt kell tudni az Irónak hogy velel hol éljen. (Omnia verba suo loco optima.) 'S tanulja-meg Horáztól, hogy a' *junctura* a' veszedelmes szót is jóvá teszi.

Tiszt. Horvát András Ūr azon levelében, mellyet nekem Györött felolvasni méltóztattál, öszvehasznoltá régibb és újabb Bácsmegyeimet, s úgy találta, hogy az ujabban messzebb tértem el a' tiszta magyarságtól, mint a' régibben. Kinek ítélete lehet nekem sullyosabb mint azé, a' ki Zirczében megmutatta, hogy mestere a' nyelvnek – (maga ez is Germanismus, Gallicismus, Latinismus és Hellenismus is: Meister, maitre, magister, βασιλεὺς ἐν ἀρχῶν. Idem amor exitio est pecori, pecorisque magistro.) – 'S kinek gáncsa lehet nekem kedvesebb mint azé a' széplelkű emberé, a' ki a' hibát feddi bennem, de a' személyt még azon levelében is, melly felől nem hitte hogy előttem felolvastatni fog, azon érézéssel fogja körül, a' mellyet minden érdemel, a' ki egész erővel kereste a' jót? – Bár ez az űr azon levelében csak némelly sorokat jegyzett volna-fel a' mellyeken felakada, hogy érthettem volna, mik azok a' mik az olly Bírák' javalását meg nem nyerhetik. Sokaktól kértem ezt és senkitől meg nem kaptam; közönségesen elégnek tartják azt mondani, hogy ez vagy amaz nekik NEM TETSZIK. Ha kérésem teljesítetett volna általok, érézéseimet ugyan senki' kedvéért meg nem tagadtam volna, de megmutattam volna, hogy az igazán nagyok nekem is nagyok. Így tehát csak egy szót arra a' mit

⁴⁶² gyönyörű [Az ékezet javítva.]

⁴⁶³ így [Átírás.]

⁴⁶⁴ Erd. Füz II. Füz. I. <471.> [A „Füz” emendálva; a „94.” sor végére írt javítás.]

Horvát András Urnak levélből meg kaptam. – Horvát Ur nem szereti a' NEM-SZOKOTT végzéseket a' Asszonyi nevekben: Sophie, Marie, Julie – 's talán Athén is, és Egyipt, mert én ezekkel is élek; Egyipt, másoknál EgyiptOM, – mint ParadicsOM és AthénÁS. A' gondolatlanok a' szokat ez accusatívban hozták hozzánk azt hívén, hogy az AthénÁS⁴⁶⁵ épen úgy nominatív, mint az EpaminondÁSban 's PausaniÁSban az, 's ParadicsOM és EgyiptOM, mint a' fundamentOM és KalendáriOM. Már a' *Látiátuc* feleim ParadisUMot mond. – Az Athenásból Athenásbeliek leve, az Athénéből, melyet utánam vevének-fel Iróink (Orph.) lett Athénebeliek, melly már kevésbbé rossz,⁴⁶⁶ sőt Athéneiek. Nem nyer e a' szó, ha ezt Athéneieknek csinálom, és így az *Athénét* Athénnek? Egyipti szebb mint EgyiptOMi, 's Paradízi mint ParadicsOMi. Nem kértem én, ezt engedi e szorosan a' törvény; noha attól, midőn a' szép kívánja, csak lopva térek-el, úgy hogy rajta ne veszthessek; valamint azt nem kértem, ha a' *dicsségből* 's *dicssből* lehet e *dicss*. Nekem elég, hogy az olly Író mint a' Zircz' Éneklője, a' *dicssel* él. – Az Asszonyi Neveket mi Magyarok is úgy ejtjük franczia végezettel, mint a' német. Nem Marichen, Kätchen, Julchen, nem Marcsa, Katicza, Borcsa és Borcza 's Julcsa tehát, hanem Júlie etc. A' mi asszonyainknak az a' privilézsek van, ők ott is franczia 's görög szabású öltözetben jelenhetnek-meg, a' hol mi kénytelenek vagyunk övet kötni és kardot, 's a' karkötős, pártás leány könyveinkben csak Rájnisnál talál helyt.

Soha sem bánt az engem, nagy tiszteletű Uram, ha valaki hibámat felfedi, 's ha kém-élve 's önn-magamnak teszi azt, még köszönettel is fogadom. Én magam is szüntelen' lelek botlást írásimban, szüntelen' törölök; ezt mutatják Pestre küldött Kéziratim, mellyeket már néhány ízben felhozattam, 's újra meg' újra dolgoztam. Hogy' ne lelhet-ne⁴⁶⁷ tehát ollyat azokban más? hogy' ne más még többet? Nem a' Mondolat fakaszt-ki itt engem, hanem az a' mit velem Túlادuna téssen; a' Mondolat minden bizonynyal nem engem piszkol, hanem azt az igyekezetet, hogy engem elakasszon. Az én hibáimat, vétkeimet így kell-e mondani? *Ista quidem vis est!* ezt kiáltom én is Cäsárral. A' gondosabb Írónak még vétkei is tiszteletet érdemlenek. Legalább azt tanítják, mit NEM KELL követni. – Az örök Bölcsesség mennykövel sújtá-meg azt, a' ki a' kegyelem' ládájához kapott, hogy azt a' fel dőni ne engedje.

Nekem nagy gyanúm van, hogy eggy része az ellenem dolgozó seregnek azért esküdt veszélyt nekem, mert én Révait tartom Nyelvünk' eggyik fő bajnokjának. Ki el-lensége Révainak a' ti földetekben azt én nem tudom. Az igen éles-vérű ember felől fel-tehetem hogy szertelen tűzével másokat megbánthatott. De én neki abban részese nem vagyok, 's szabadon tömjénezhetem Gigászi nagyságát. Kérlek, Uram, ne engedd, hogy az őellene még sírjében is forró harag reám is általhasson, 's enyhítsd azoknak nehezteléseket, a' kik erántam idegenek, 's Ruszek apát Ur illyen, illyen Kisfaludi; 's szeress ha érdemlem.

Zircznek eggyik nyomtatványát általadtam Prof. Vályi Nagy Urnak, a' másikat ma viszem a' Pataki Collegium' Bthecájába, hogy a' tanuló ifjúság is olvashassa. Bátor valék homloklevelére írni hogy azt Te küldéd oda ajándékul.

⁴⁶⁵ hogy AthénÁS [Beszúrás a sor felett.]

⁴⁶⁶ kevésbbé <volt> rossz,

⁴⁶⁷ lehetne [Az „I” sor fölött beszúrva.]

A' Tekintetes Asszonyinak mutassd-be feleségem' nevével is szíves hálánkat 's tiszteletünket. Éltessen Isten a' köz jónak előmozdítására, mely néked olly sok jót köszönhet, tovább is szerencsésen. Széphalom. Jul. 10d. 1815.

Trattner írja, hogy a' Mondolatra valami felelet nyomtattatik műhelyében. Sem azt nem tudom mi az, sem azt nem ki írta.

6054.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. július 18.

Tekintetes Úr,
drága Jóakaró Uram!

A közelébbi levelemben folytatott dologra még egyet említek, ezt: néhai T. Bárczay Sámuel Úr, a kinél nyaraltam 1813^{bannis} szokásom szerint, és a ki engem már az előtt sok ízben kért arra, hogy állandóul maradnék nála, meg tudván hogy mit akar velem T. Kazintzi István Úr (mert, minthogy az akkori Examenkor Patakonn által mentembenn rá nem vehetett, még tsak arra sem, hogy vele mennek Beretőbe, ámbár meg ígérte, hogy onnan, a mikor tetszik, el küld Bártzára; oda hozzám a kotsissa által ismét unszóoló levelet küldött) azt meg tudván, mondom, hogy mire kér T. Kazintzi István Úr, nekem, tsak maradjak nála, esztendőnként holtomig két száz forintot ajánlott, még pedig kötelező Levelnél fogva, és T. Dobay, Kalos Filep és⁴⁶⁸ Tiszt. Kováts István urak előtt. De én, azt vévén főképpenn gondolóra – betsületemre mondom – hogy a kis Kazintzi Andrisból talán majd egy Lónyay Gábort formálhatok a Haza javára, meg vetettem ezen kegyes, és rám nézve olly igen szükséges ajánlást, s Pestre jöttem a kis Kazintzival, és egész igyekezettel azonn voltam, hogy ötlet minden tekintetben formáljam, oktasam s tanítsam. Azértis minden kisebbítettéseim között leg nehezebben esik, midönn azzal vádol T. Kazintzi István Úr az említett motskoló levelébenn, hogy a *fiát fel sem vettem, el mellőztem, tsak passiómat követtem* etc. mert én minden módokat elkövettem, de hijábann. Még a veszső sem tett semmit, mellyhez fél esztendő mulva is tsak kén telenségből nyúltam /:mivel ollyan eszközzel Deák korombann sem szerettem élni:/; ha nem azt nyertem vele, hogy öszsze gaz emberezett s huntzfutozott a gyerek, azt mondván: *nem azért küldött engem ide az atyám, hogy verj, te gaz ember*. Ennye gaz huntzfut ember, mondám, hát azt mered te nekem mondani, a ki neked itt atyád helyett vagyok s a te javadat munkálom? Erre: *gaz huntzfut ember vagy te, úgy, tudd meg, ha nekem mondod*, ez volt a felelet, és több e félék, mellyek hitel felett valók.

Melly keves sikere s foganatja lehetett az én oktatásomnak, gyaníthatni tsak ezen egy esetbőlis, mellyet körülállásosan meg említek. A geographiából Országunké volt kiszabva, Deákul; ezt a Professor naponként diktálta tanítványinak, de úgy, hogy a mit ma diktált, hólnaputánra meg kellett tanulni, s az utánn diktált többet. Én, látván hogy Andris igen hibásan írja azt az oskolában, magam fogtam hozzá, és minden nap,

⁴⁶⁸ Kalos és [Beszúrás a sor felett.]

a mit ő a diktálás után irt, én itthon neki tisztánn leírtam, de írását, mellém ültetvén, magával diktáltattam. Ámbár többnyire teljes vóltis hibával, azt kívánta, hogy úgy irjam le, a mint neki van, mert, ugymond, a Professor úgy diktálta. Néha meggyőztem nagy nehezen, hogy az nem lehet; hogy az jól diktálta de ő nem jól értette etc. Mikor arra rá nem véhettem, azt mondtam: már fiam ha tudnám is bizonyosann, hogy így diktálta, még sem írnam én így, mert hogy kívánod azt, hogy én tudva hibásann irjam? hiszen abból te rád nézve kár, én rám nézve pedig gyalázat következne etc. Illyenkor sokszor sirásra fakadt, és ordított mérgébenn.

Mikor Máramorosra került a sor, s nevezetesen a Rónaszéki Só-aknára, diktálja hogy ez minő gazdag só-bánya, *benne minden nap 300 ember dolgozik*, és belőle esztendőnként 160 mázsa só kerül ki. Itt megszünvén az írástól mondom neki: ezt nem jól értetted; többnek kell lenni. *Nem több; így diktálták*, erőssen állítja. Nem lehet az fiam, mondam: mert a hol 300 ember vágja a sót, ott egy napis többnek kell ki kerülni 160 mázsánál, hát egy esztendő alatt? Híjában; nem enged. Világos hiba biz e, fiam, mondam; és hogy te is el hidd, hozd el a Ferentzi Geographiáját /:ezt már akkor meg vettem vólt neki:/ hagyd mutassam meg. El hozza és meg keresvén, mutatom neki, hogy 160000; még sem hiszi; sőt nagy tsatározással azt mondja, hogy úgy ne irjam mert ő úgy meg nem tanulja etc. Épen mikor ezen nyakasságaért dorgálnám, a nagy-attyja, T. Jósza Gábor Úr, tsak be toppan /:Médárd Vásárákor:/, és kérdezvén, mi baj? el beszéllém a dolgot. Aki azon úgy látszott, el tsudalkozott; de a felől meg nem dorgálta. Ezen pedig osztán én tsudálkoztam.

Igy vólt az én állapotom Kazintzi Úrfival, s így megromlottam én T. Kazintzi István Ur miatt, a mint ebben és az elébbi két levelemben, a nagyjából, leíram.

Birja rá azért a Tekintetes Ur, kérem, ezen többször nevezett Urat, hogy nékem az én rá költött arany és ezüst pénzemet illendően fordítsa vissza. Mert ha perre megy a dolog, az nem fog betsületire szolgálni; azonban tsak ugyan meg kell azt adni. A tavaszis itt vólt T. Kazintzi István Úr; de nekem még tsak hírül sem adatta. – A Grófné Ő Nagyságát alázatosan tisztetem. Többire magamat jó indulatiba ajánlván egész tisztelettel vagyok

a Tekintetes Úrnak

Pesten Jul. 18. 1815.

alázatos szolgája
Beregszászi Pál

6055.

Eszterházy József – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. július 26.

[A nyomtatott szövegrész dőlttel.]
Tekintetes Tábla Bíró Úr!

Koronás Fejedelmünk Ő Ts. Kir. és Apostoli Felségének e' f. Esztendőben Böjtmás Hava' 29-kén költ, és ezen Megyében az e' f. Esztendő' Pünköszt Hava 22. napján tartatott Köz-Gyűlésben közönségessé tett kegyelmes Leveléből bővebben megérthette Tekintetes

Úr hogy éppen azon időpontban, midőn Ő Felsége a' több Szövetséges Fejedelmekkel együtt Atyai gondoskodását egy ilyen Békesség' kötésére fordította, melly hív Népeinek belső bátorságoknak 's bódogságoknak állandó talpkövéül szolgált volna, véletlenül olly környűllások adták-elő magokat, mellyek a' hadi erőnek mind nagyobb számmal, mind hirtelen való kiállítását, és a' mennyiben az arra kívántató költségnek a' Királyi Kintstárnak rendszerént való jövedelmeit felül haladják, jelesebb Segedelmeknek adását szükségessé tették.

Európának függetlensége, a' Népek' bódogsága, a' Birtok' biztossága, bizonytalanságnak tétetett-ki; szeretett Fejedelmünk hív Magyarjaiban helyhezveti bizodalmat, hívségünknek kimutatására újabb alkalmatosságot nyújt; és ámbátor a' jelenvaló környűllások meg nem engedték, hogy a' kívánt Segedelmeknek tárgya az Ország-Gyűlésén vétethetett volna fel, mindazonáltal bizonyossá tétettünk Öseinktől által-vett Hazánk' Alkotmányának megtartása felől.

A' hív Jobbágy, a' jó Hazafi, midőn a' Thrónus' dísze, midőn a' Haza' bódogsága fenn-forog, Királyának kegyes meghívására is kész minden áldozatokra; ez által nyerték-meg Eleink Fejedelmeinknek szíveit, ez által tartották-meg Unokáinknak a' Magyar Hazát, és annak alkotmányát.

Fel nem tehetem hogy lehessen valaki, a' ki a' jelenvaló környűllásoknak megfontolása mellett, megtudván a' szükségét, és a' kívánt Segedelemnek birtokához mérsékelt mennyiséget, magát annak megadása alól kivonja; sőt egész meggyőződéssel vagyok az eránt, hogy kiki által fogja látni, hogy mind a' külső, mind belső bátorságnak megtartása, és Ő Felségének, kegyelmes Királyunknak, a' Magyar Nemzetnek bőkezűségéhez és hívségéhez való bizodalma, melly a' Haza' bódogságának talpköve, a' kijelentett Segedelmeknek megadását nem annyira javasolják, mint szükségessé teszik.

Megesmérték ezen szükségét ezen Zemplén Vármegyének Rendei is, legközelebb e' f. Hónap' 24-dikén tartatott Köz-Gyűlésekben, mellynek alkalmatosságával köz megegyezéssel meghatározták, hogy minden Megyebeli Birtokos (tudtára adatván néki általam, akár az Első Al-Ispán által, a' kívánt Segedelemből ő reája hárámló része) olly önkénes ajánlást tegyen, melly által Ő Ts. Kir. Felségének kívánsága a' lehetőségig tellyesíttethessen, és kiki az eránt való kinyilatkoztatását e' f. Esztendő' Kis-Asszony Havának 20-dik napjáig, hogy ha pedig a' Megyén kívül lakna, e' f. Esztend. Sz. Mihály' Havának 15-dik napjáig az Első Al-Ispánnak megküldeni köteleztessen, hogy ezek nékem azonnal Bétsbe küldetethessenek-fel.

Ezekhez képpst Tekintetes Úrnak tudtára kívánom adni, hogy a' Búzában, Rozsban, Zabban és Lovakban kívánt Segedelemből az ajánlásoknak könnyítése végett az 1812-dik Esztendőben megállapított Telkek' össze-írásához képest készített kivetés szerint, minden Telek után esik életben, nevezetesen Búza 16 Ittze; Rozs egy Pos: Mérő, 16 Ittze; Zab egy Pos: Mérő, 24 Ittze; a' vagy kész pénzben Búza helyett 1 fl. 20 xr. Rozs helyett 4 fl. 53 xr. Zab helyett 2 fl. a' Lovak' árában 4 fl. 16 xr; melly szerint a' mennyiben Tekintetes Úr előtt az 1812-dik Esztendőben ajánlott Segedelmekből is az összeírásban foglalt Telkeinek száma tudva volna, ezekhez mérsékelheti önkénes ajánlását.

Legkissebbé nem kételkedem, hogy az Tekintetes Úr Felséges Királyunkhoz eddig is mutatott tántoríthatatlan hívségének, és a' Haza eránt való szeretetének újabb dítséretes jeleit fogja adni; ugyan azért egyedül azzal a' kéréssel rekesztem-bé Leveletem, hogy az

ajánlásának mennyisége eránt leendő kinyilatkoztatását a' felül írt határ-napig múlhatatlanúl által-küldeni ne terheltesen.

A' ki egyebb aránt szivességében zárt *maradtam*

S. A. Újhelyben Julius Hónap' 26-dik napján, 1815-dik Eszt.

kész köteles szolgája

G. Esterhazy Josef fo Ispany.

6056.

Trattner János Tamás – Kazinczynak
Pest, 1815. október előtt

Helmeczid, a' kit én végtelen' szeretek, nincs Pesten. Ossziánod áltvevém, 's így töröltem.

Rengeteg áll az 1. 3. 's 6. Énekben.

A' (*hegy*') *rengeteg*' szele etc. etc.

Mint az éj' villámjai a' (*hegyekben*) *rengetegben*. etc. etc.

Eltűnt a' hír a' (*pusztában*) *rengetegben* etc. etc.

Lóránt a' 2. és 6. Énekben.

Távozz mingyárt (*áldomasok*') *lórántok*' adója etc. etc.

'S megújítja (*áldomását*) *lórántját* a' szélen. etc. etc.

Készítsétek (*az áldomást*) a' *lórántot*. etc. etc.

Róna a' 3. 's 4. Énekben.

Zenge Gormál 's messze a' (*fenyér*) *róna* etc. etc.

'S nem renyhék a' (*fenyéren*) *rónán* etc. etc.

Torlódnak a' (*fenyér*) *róna* felé etc. etc.

Vért a' Glosszáriumban meg van: ezeket beiktattam. Remélhetni, Publicumunk új szavaidon 's flexióidon, oly igen, mint eddig, fennakadni nem fog, mert veszi értelmeket. A' mi engem' illet, nem igen tetszik kedves barátom, *Lóránt*, 's a' törlés előtt fogtad volna kétkedésem' olvasni, ha *áldomás* szebben hangzanék.

Ez egyet még: Van e szavunk ezekre: Der Blick, die Miene. 'S ha van, tudasd kérlek, minél előbb. Márton mindkettőt feljegyzé Németül. Magyarúl nem olvastam.

6057.

Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. december 14.

1815^{ik} Esztendőben⁴⁶⁹ December 14^{ikén} Újhelyben tartatott Köz Gyűlés.

N^{ro} 2391/2104 Nemes Zeldmaýer József Archývarius be mutattya a' Leveles Tárnak állapottyáról és a Registrációnak elő meneteleiről való Jelentését. –

⁴⁶⁹ [Az évszám piros ceruzával aláhúzva.]

Mellyreis a Leveles Tárnak rendbe szedése, és meg-vissgálása végett Vitézlő Kazinczy Ferencz Tábla Bíró elől ülése alatt⁴⁷⁰ ki nevezett ki küldöttség Jelentésének minél előbb leendő bé adására emlékeztetik, mellynek bé-mutatásától függesztetett fel, a' Leveles Tárbán találató Depositumokról is való végezésnek hozása.

Ki adta TN. Zemplén Vármegye főNotar.
Szirmay Adam [mpr.]

[A levél külzetén piros viaszpecsét és a címzés:]

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazintzi Kazinczy Ferencz Úrnak, Tekintetes Nemes Zemplén Vármegye Fő Tábla Birájának hivatalosan ajánlatik.

a' Jegyzői Hivataltól

Szép-hallom.

6058. [3077.]

Kazinczy – Kriebel Jánosnak
Széphalom, 1815. december 21.

Hochwohlgeborener Herr Kreisshauptmann,
Hochzuverehrender Herr.

Die Stände des Zempliner Comitats haben Ew. Hochwohlgeboren Anzeige über Ihr gigantisches Unternehmen mit allen Gefühlen der gerechtesten Bewunderung, des Beifalls und wahrer patriotischer Freude empfangen. Sie ward in der Sitzung vom 28. Nov. in Újhely gelesen. Ich war nicht zugegen, und um so schmeichelhafter ist es mir, dass das Praesidium derjenigen Deputation, die über diesen Gegenstand operieren soll, mir aufgetragen wurde. Sie wird aus Männern von vielen Kenntnissen bestehen: dem Pfarrer von Patak, Herrn Andreas Tulsiczky, Herrn Michael von Szirmay, Prof. der Philosophie zu Patak, Herrn Joseph v. Rozgonyi und dem Oberfiskal des Comitats Ladislaus Dókus von Csaba. – Ich habe meine schriftliche Bitte gemacht, daß der Prof. der vaterländischen Rechte, Herr Alexander v. Kövy, dann der Prof. Johann Szombathy, den ich in dem, was ich die Mikrologie der Geschichte nennen möchte, für einen der gelehrtesten Männer im ganzen Lande halte, und der Herr Prof. Franz Nagy von Wály (der übersetzer des Homer in das Ungarische, der eben eine kleine historische Abhandlung in Arbeit hat) alle in Patak, uns noch mitgeben werden möchten.

Das Werk des im Jahre 1812 verstorbenen Hofraths Anton v. Szirmay: Notitia Topographica et Historica Comitatus Zempleniensis, werden Ew. Hochwohlgeb. gewiss kennen, ja besitzen, und da darin vieles vorkommt, was unsere Deputation geleistet haben würde, so wandelt mich eine Angst an, dass wir darüber nicht gar viel werden liefern können. Doch, da Sie auch über den Fortschritt der Reformation zu sprechen haben, und Luthers Lehre im Land zuerst in Sátor-Alja-Újhely, dem Sitzungsort unserer Comitats Versammlungen, gepredigt ward, da wir in dem Gremium dieses

⁴⁷⁰ [Az „elől ülése alatt” piros ceruzával aláhúzva.]

Comitats die berühmte reformierte Schule zu Patak haben, die viele alte Schriften für dieses Fach hat, und da die Rákóczys in Patak gewohnt haben, und als dieses Comitat einst das Augenmerk des ganzen Landes war: so glauben wir, dass unsere Beiträge um so weniger arm ausfallen werden, weil mein verehrter Freund Anton Szirmay sich über diesen Gegenstand zu Wenig extendirt hat, und weil sein von Hoffnungen und Furcht zerquälter Geist die Wahrheit in sehr viele Gelegenheiten, und das sehr häufig wissend verleugnet hat. Was wurde dann mit mir werden, sagte er in seinen letzten Jahren zu mir, als ich eine seiner letzten Schriften bey ihm las, und über seine Heucheley meine Verwunderung nicht zurückhalten konnte, – was würde dann mit mir werden, wenn ich schreibe, wie ich denke? Lector, qui nasum habet, me intelliget, et hoc mihi satis est.” Ich sage Ihnen dieses auch zur Warnung: Sie müssen seinen Schriften nicht überall trauen. Sehen sie darin vielmehr überall den Güter, Decorationen und Ämter wünschenden Ulysses an und den unseligen Heuchler, der dem Clerus überall Complimente machte, um ihm hinter dem Rücken einen Hieb geben zu kennen. Er wollte stets unbekannt seyn und verrieth sich so arg dass man hat ihn recht empfindlich ergriffen und gegriffen.

Die Monumenta Hungarica meines Freundes Herrn Prof. Rumi werden für Sie auch ein köstlicher Genuss seyn. Der 2-te Band ist eben unter der Presse, und der mich sehr liebende Mann hat mir aufgetragen, die Vorrede dazu zu schreiben. Mein Fach ist Philologie und Aesthetik, und nicht Geschichte, unterdessen glaube ich doch dass ich darin nicht ganz unrecht geurtheilt habe, wenn ich beym Schluss dieser Vorrede sage:

„Endlich kann die Herausgabe dieser Schrifften in uns auch Gefühle des Danks gegen die Vorsehung erwecken, welche uns jetzt eben hiess, und nicht in jenen unseligen Tagen, wo diejenigen, die herrschen wollten, ungarisches Blut durch ungarische Arme haben verstromen lassen. In der Geschichte unseres Vaterlandes stossen wir bis zu die Zeiten der gesegneten Theresia kaum auf ein paar bald vorübergehende, glänzende Punkte, an denen diese schöne Nation ihrer würdig gestanden wäre, an denen der Leser mit einem wellenden Herzen weilen könnte; hingegen welche Grauel sehen wir überall, besonders in dem unglücklichen Erdély! Gehen wir die Reihe ihrer Regenten durch, und enthalten wir uns, wo möglich von der Ausrufung dessen, was über Asiens entnervte wütriche Voltaire an die Kaiserin Katherine schrieb:

O sagesse des dieux, je te crois trs profonde,
Mais quels plats tyrans as-tu livré le monde!

Jene Zápolyas, und ihre Martinusinsse! Jene Sigmund und Gabriel Bathoris, die Kemenys, die Apafis, und fast alle, die den Namen Rákoczy führten, welche Geistlose, feige, unbrauchbare, blutdurstige Geschöpfe waren sie! Und wie haben sie Nation und Vaterland so unglücklich gemacht!” Mit diesen Worten schliesst die Vorrede. – Freylich war es auch anderwärts nicht um vieles besser.

Ew. Hochwohlgeboren wollen Ihre Arbeit mit vielen Kupfern zieren. Ich glaube Ihnen keinen unangenohmen Dienst zu leisten, wenn ich Ihnen sage, dass der Künstler Jaschke in Wien in seiner Reise durch unsere Gegend, auf der er den Erzherzog Reiner, als Zeichner 1810 begleitete, viele Costüms und Prospekte zeichnete. Als der Erzherzog

in Újhely speisete, war ich Jaschkes Nachbar bei der Tafel, um seine Bekantschaft zu machen, und mich mit ihm über Fuger, John, Maurer, Kreutzinger, Kininger, Zauner zu unterhalten, und er hatte die Güte mich lieb zu gewinnen, weil ich in Sachen der Kunst nicht ganz fremd bin und die genannten Männer kenne. Der Erzherzog wollte damals eine Voyage pittoresque en Hongrie arbeiten. Nicht unmöglich, dass Sie von diesen Zeichnungen manches in Copie erhalten könnten.

Ich beharre mit allen Gefühlen der innigsten Hochachtung Ew. Hochwohlgeboren
gehorsamster Diener
Kazinczy Ferenc

Széphalom, eine Stunde
von Újhely nördlich, den
21. Decembris 1815.

[A címzés a borítékon:]

Ujhely. Cassovie. A Monsieur, Monsieur de Criebl, capitaine de cercle. Jaslo en Galicie.

6059.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazar, 1815. december 30.

Tekintetes Fő Tábla Biró Úr!

A Tekintetes Urnak e folyó holnapnak 15^{dikén} hozzám utasított hivatalos megkereséséhez képpst melly szerint Tekintetes Kriebel Janos Úrnak,⁴⁷¹ az Magyar Orszagi Historia ki dolgozásában Nádor Ispanunk Eö Cs. K. Hertzege e tárgyban költ kegyes rendelkezéseinek következéséül ezen Tekintetes Megye részéről több érdemes Megye Tagjaival, az ezen Megye részéről elő adhatóknak ki dolgozására a Tekintetes Úr lévén ki küldtetve, azt méltotztatik kívánni, 's elő adni, hogy ezen ditső tzélnak, sikeresebben s nyomosabban lehető eszközlésére, ezen Tekintetes Vármegyének több nagy Érdemű Tudós Férfiai közzül, még Tisztelendő V. Esperest Jóh Mátyás Tábla biró Vékeý Szýrmaý Antal; az S. Pataki Helvétziai Vallás tartók anya Oskolájának Érdemes és Tudós Professorai Közzül Szombathý Janos Kövý Sándor és Nagy Ferentz Professor Urakat is, a Tekintetes ki küldöttséghez tsatolván; a Tekintetes Urnak helyes és kívánatos meg kereséséhez képpst, az ki kért Érdemes és Tudos Férfiakat, az Tekintetes ki küldöttséghez öröm érzésemmel 's tellyes meg nyugovássommal szivesen hozzá tsatolom, és a Tekintetes Vármegye ki küldöttségéhez Deputálom, azzal az hivatalos meg keresésemmel, hogy az Tekintetes Úr mint ezen Tekintetes ki küldöttségnek elől ülője, az már általam Deputált Érdemes Férfiakat ki küldöttség öszve ülésében meg hívni, 's hazánk Dissze elő mozdításában Tanátksozásaik bölts elő mozdításával élni méltotztasson.

⁴⁷¹ urnak, [Átírás.]

Többiben Uri betses favoriban ajánlott egész tisztelettel maradtam
Tekintetes Tábla Biró Úrnak
Kis Azar die 30^a Decemb. 1815.

le kötelezett szolgája
Sz. Szemere Istvány.
Első All Ispány.

Sp. D. Francisco Kazinczy

[A borítékon a piros viaszpecsét alatt címzés és egy megjegyzés:]
Spectabili ac Perillustri Domino
Francisco Kazinczy de Eadem
Complurium IComitatum Tabulæ Judiciæ
Assessori e Primariis tituli Domino peculiariter
Colendissimo. –
Ex officio
O.V.Comitis

Széphalom

[Másik kéztől:]
A Mihályi Biro ezen siető hivatalos Levelet
egész Széphalomig küldje.
Vámosy [...]

6060.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Dereglyő, 1816. január 16.

Tekintetes Úr,
Drága Uram Bátyám!

A' Nemes Ujhelyi Ekklesia az ígért 50. ől kőnek ki hordását még meg nem tette; méltóztasson a' dolgot mozgásba hozni. Nagyon örülök rajta hogy Major Ur magát resolvalta, 's tökéletes reménységgel vagyok, hogy a' Nemes Ujhelyi Ekklesia engemet szégyenbe nem fog hagyni. Töbnyire szives attyafi indulatiban zárt minden tisztelettel maradtam. Dereglyő die 16^a January 1816.

Drága Uram Bátyám

engedelmes Szolgája
Lónyay Gábor [mpr.]

[Az oldal alján azonosíthatatlan kéztől:]
Ex Offo Domino Francisco Kazinczy
Comitatus

[A lap külső oldalán: a levél zárlatán vörös viaszpecsét, alatta a címzés azonosíthatatlan kéztől:]

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem complurium I. Comitatum Tabulæ Judriæ e prim. Assessori Titt. Domino et Fratri Singulariter colendissimo.

Széphalom

6061.

Kazinczy – Dessewffy Józsefnek
h. n., 1816. február [?]

Nem akarnád velem tudatni a' mit Bertholdi Úrtól vettél a' Hardenbergnél és a' Wirtembergi Ministerrel létel felől? – Lángolnék azt tudni.

6062.

Kazinczy – az Adorján család ismeretlen tagjának [?]
Széphalom, 1816. február 6.

Széphalom Febr. 6d. 1816.

Bízodalmas jó Uram,

Imhol megyen a' kívánt levél Prof. Rumi Urhoz. Arra kértem e' barátomat, hogy az Urnak engedjen accessust magához még a' tanítás' órájin kívül is, és csináljon jó Opiniót a' Georgicon Előljárójinál és Tanítójinál az Úr felől; nevezetesen hogy Vadnay Urnál ajánlja. Tisztelje az Ur ezt az Urat nevemmel, 's mondja hogy óhajtanám magamat eggy olly érdemes férjfiúnak barátságába eljutathatni. Éljen haszonra az Úr idejével, 's ne feledje soha, melly cél felé törekszik. A' ki ide is amoda is kap, ritkán éri-el a' mit akar. Hogy az Úr magát ójja nemelly tetteitől az ifjúságnak, arra az Urat nem kérem, mert arra nem szükség kérnem. De arra kérem, hogy a' nem jó emberek társágától addig vonja félre magát, míg ideje van, mert e' részben néha a' jók is megbuknak. Én Prof. Rumi Úrnál sokszor fogok tudakozódni az Úr állapota eránt, 's ha hírt veszek, örülni fogok rajta, ha azt azonnal közölhetem érdemes atyja Urával. Hordozza a' szerencse az Urat minden útjaiban. Ajánlom magamat kedves emlékezetébe.

alázatos szolgálója
Kazinczy Ferencz.

Az ide zárt levelet, kérem, küldje által az Ur Berentére.

6063.

Dókus László – Kazinczynak
Tállya, 1816. március 26.

Édes Bátyám Uram!

Itt küldöm az Upori Kasznárhoz szőlő Levelét, melyben 9 szekereknek kiállítására intetnek meg az Intézetek. Ha ne talán tán ezen Útban, és tavaszi munka idején kevesebb számmal álnának is ki a' szekerek, VCurator Ur fogadhat Csányban és más helyeken is szekereseket, hogy a' mi annyira óhajtott kedves Papunk elhülésre semmit sem magyarázhasson. A Testvérem tegnap jött haza Kassáról Szántó fele, mivel Monokon van dolga, 's azt mondja, hogy a' Vizek miatt lehet jönni, 's az út is minden órán javúl. Fő Szolga Biró Kazinczy József Úr is nem tartja lehetetlennek a' Szepsiben való menetelt, és ha szinte az Upori szekeresek Kis Szaláncz Regete Ruzska, 's Kassa felé is mennek Szepsiben olly igen nagy útat még sem fognak tenni; Visszajövev pedig, ha előre Inczedy Samú Bátyám 's Barátunk a' Torzsásnál egynehany palankoknak és szeker vesszőknek oda vitele által a' Hidat megcsináltatja, Hidas Németi és Telki Banya felé⁴⁷² is eljöhetnek. Rettegek, meg valloim tőle hogy Tiszt. Major József Ur ezen akaratunk ellen magát előadó Környűállásoknak öszveütközetet balra ne magyarázza, és azért ha meg erőltetésünkkel történik is óhajtanám, hogy minden Bagazsiával az általa ki rendelt időre ide szállíthatatna. Tekintetes Hidegkövy Kapitány Ur általadván a' maga szekerét és Kocsiját, ezen, ha különösen az én kérésem is előtte közben fog tetetni, maga is bizonyosan elfog menni. Igen nagyon megbontanánk akkor a' mi kedves Papunkat, ha most érette illy érdemes Ferfi nem menne; – Gyulay Sámuel, Baláshazy Josef és Molnár János Ur is vagy mindnyajan, vagy legalább 3an elmehetnek. – Ujra kerem mindezeknek tellyesítésére, 's allhatatos Tisztelettel maradok

Batyam Uramnak

Tállyán Martius 26d. 1816.

alazatos szolgaja
Dókus László mp.

6064.

Németh János (Dömötöri) – Kazinczynak
Pest, 1816. április 14.

Spectabilis ac Perillustris Domine!

Dum Spectabilis Dominatio Vestra sub dato adhuc 23^a Martii, et dein tardius sub 4^a Maÿ 1804. N° 1812. reflexa fuis[set]⁴⁷³ ut Expensas Ærariales in sui, qua antea status captivi intertentionem erogatas, et adhuc cum florenis 496. X. 4. exhaerentes, quo prius

⁴⁷² és <Kiraly> Tel<e>k felé [A „Banya” sor elé írt beszúrás.]⁴⁷³ [Bizonytalan olvasat.]

persolvere velit, – Respondit Perillustra Dominatio Vestra 27ª Aprilis ejusdem Anni 1804. semet desideratam solutionem proximius facturam esse –

A tempore hoc nulla in p[enit]us⁴⁷⁴ usque solutione interventa cum Ex[cellens] Camerale Concilium instantiam hanc diutius jam exhærentem non sine [...] ⁴⁷⁵ suæ erga me (quasi culpa in me esset) significere me urgeat. Idcirco Eamdem Perillustram Dominationem Vestram officiose et ma[...]e⁴⁷⁶ modum requirendam habeo, ut aut desideratam [solu]tionem⁴⁷⁷ præstare, aut factam summæ hujus complanationem exhibenda quietantia legitimare non gravetur – Qui omni cum cultu persisto

Spectabilis Dominationis Vestræ

Pestini 14^a Aprilis 1816.

servus obligat[i]ssimus

Mpr Joan Németh.

Ca[us]ar[um] Reg[alium] Director

[A lap alján azonosítatlan kéztől:]

Francisco Kazinczy

[A levél borítékján tört piros viaszpecsét és a címzés:]

Spectabili, ac Perillustri

Domino Francisco Kazinczy Inclyto

Domino Singulariter colendissimo

Per Tokaj, Ujhej per *Debreczinum*

Caus[arum] Reg[alium] Directore

*Széphalom*⁴⁷⁸

6065.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak

Duka, 1816. június 28.

Duka, Junius 28^{án} 1816.

Tekintetes Tábla Bíró Úrban helyeztetett szinte gyermeki nagy bizodalmam, az a szíves ösztön hogy valamint a gyermek, akár öröm, akár nehézség érje, fut azzal imádott atyjának elejébe, én is minden örömeimnek árját viszontagságaimmal együtt, csak egyedül drága Tekintetes Úrnak zsámolyához teszem le.

Vettem Tekintetes Táblabíró Úrnak hozzám írt s előttem megbecsülhetlen sorait; boldogság nekem attól csak egy betűt is látnom a kit magát országok, népek csodálnak, s ez nekem olly rózsakötél, a melly egész életemet által fogja világitani.

⁴⁷⁴ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁷⁵ [A papíron lévő folt miatt olvashatatlan.]

⁴⁷⁶ [A szó közepe a papíron lévő folt miatt olvashatatlan.]

⁴⁷⁷ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁷⁸ <Ér-Szemlény> [!] *Széphalom*

Bátorkodom ismét gyenge elmém' gyümölcseiből udvarolni; azzal a valóságos nyomtatványnyal együtt, a melyet én a Tekintetes Magyar tisztikartól ezen ide zárt név nélkül való levéllel kaptam. Én mingyárt feleltem reá, de a késedelmes bécsi könyvnyomtató ezen csekélységet is majd egy fertály esztendeig tartóztatta, s akkor is csaknem minden rendet hibákkal töltött meg. A dijoni nyomtatvány' megjelenését követte ezen csufolódó mocskos pasquillus, a melyet én recensealtam, nem haragra indúlt passióból azért, hogy az engem magasztalót gúnyolja, és engem is lealáz s azután ismét idéetlen dicséretével akar megvakítani, épen nem, hanem csak azért, hogy mért írt oly alacsony hangon s mért nem annak az igaz utján s valóságos okokkal jött elő, részint pedig azért, hogy gondoltam az illy elme-élesítés egy oly kezdőnek mint én, nem fog ártani, s a folyóírásban is egy kis gyakorlás gyanánt szolgál. Juniusban egy hetet Zala-Vármegyében levő jószágocskámon töltöttem, azzal a feltétellel, hogy míg ott leszek Fő-tisztelendő Ruszek Apát Úrnak tiszteletére megyek Keszthelyre. Úrnapján épen azon tájban értem oda, midőn a Ceremonia már elkezdődött, s a templomból kijöttek a grófi kastélyig; a Veszprémi püspök ő méltósága azon a tájon járván, ott tartotta a solennitást, én az ablaknál néztem a fogadóból, s Mélt. gróf Festetics László reám látott s valaki megmondá neki nevemet, tüstént értem küldötte a prefectust és a fiscalist, hogy addig el ne menjenek még velek nem megyek. Megjelentem tehát édes atyámmal együtt; a gróf mindjárt verseket kérdezett, s szerencsémre némelly kis darabocskáim velem voltak s mingyárt udvarolhattam neki. A grófné született herczeg-asszony; Magyarul nem tudván ezen kis német versemet, a melyet itt alázatosan közlök s legelső zsengém, oly kegyesen fogadta, hogy még az asztalnál sem tette le, s oly szíves leereszkedéssel viseltetett hozzám hogy az egységemért ivott. A táblánál is oly szerencsés voltam hogy a Mélt. gróf mellett s a püspökhöz által-ellenben ültem; ebéd után négy kocsival lementünk a Balatonhoz hajókézni, és ott egész estve-feléig mulattunk; énnekem szerencsém volt mind menet mind jövet a gróffal, a Mélt. püspökkel és fő-tisztelendő Ruszek Apát Úrral egy kocsin ülni. Illy gyönyörűséggel töltöttem az egész napot, s most annak boldog emlékével mulatom magamat hogy oly jeles férfiakkal társaságában lehettem. Édes atyámnak buzgó tiszteletét jelentem, a grófné ő Nagyságának kezeit forrón csókolom, drága Tekintetes táblabíró Úrnak pedig könyörgök, hogy nagyon becsült gratiajában megtartani tovább is méltóztassék.

* *
*

A dijoni⁴⁷⁹ nyomtatvány kísérőlevele:⁴⁸⁰

Drága kisasszony!

A *Kesergő Özvegy* panaszai porusig hatottak és bámuló tisztelettel mind Elisium mind Marsnak mezőin olvastattak.

Marsnak magyar fiai legott eltökélették magokban, hogy a Kemenesaljai Camoenának Franciaország' fővárosában emlékeztető-oszlopot emeljenek; de elhíván őket onnét a

⁴⁷⁹ [A levél melléklete más kéz írásával.]

⁴⁸⁰ nyomtatvány <Kazinczy Gábor> kísérőlevele: [A törölt név talán a másoló személyére utal, azaz nem a kísérőlevél része.]

fő parancsolat, ezen ékességben Dijon' városa részesült, sajtója alól ezen ide mellékelt sorokat bocsátván; melyek is noha még October' elején útnak indultak, mindazonáltal több helyeken letartoztatva levén, csak most érhetnek megkívánt céljokhoz.

Ki legyen a szerző, most nem mondhatom; nem marad az talán örökre titok. Elég az hozzá, hogy mindenképen nevezetes, hogy a pallérozott Francziaország is egy pannonicai szűz' munkájának olvasására tért adott, és hogy egy magyar kisasszony Francziaország' minden szépeit, kellemeikkel együtt, melyekkel azok különben ékeskednek, elfelejtette és mindeneknek bámulását magára vonta. Az pedig örökre emlékeztető, hogy Dijonban ez az első s talán utolsó magyar nyomtatvány, és hogy az is a magyar szépnemhez s egyedül dukai Takács Judit kisasszonyhoz szól. Többire én is ki legyek, nem ide való; nem lehetek azonban más, mint a kisasszonynak egyik *tisztelője*. =

<...>⁴⁸¹

6066.

**Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek
Kolozsvár, 1816. június 28. és 1816. július 2.**

[Döbrentei Gábor kézírása dőlttel:]

*Méltóságos Gróf Ur,
tisztelt Nagyságos Uram,*

Utóbbi becses levelére, egy ideig hidegglelésem miatt nem felelhettem. Az elmaradván, tanítvány-barátomnak Nagy-Bátyja, Gróf Gyulai István lett nagyon rosszúl, 's Május 29dikén megholt. Előbb is mind ott kellett lennem, 's Junius 2dikán a' holt test kísérésére mentem-le Hunyad Vármegyébe, Maros-Németibe, 's 10dikén vissza.

Ha röviden is, de lehetetlen, hogy falura indulásom előtt ne írjak. Kazinczyt, minden nap várom. Junius 11dikén költ levele szerint, melyet utjában ada-fel a' Tokaji postára, már 25dikén itt kellett volna lennie. Megérkezése után két vagy három nappal, indulni fogunk együtt Erdélyben egy kis utazást tenni. Julius abban fog eltelni. Augusztus elején már Maros-Németiben leszek, 's ott maradok Október végéig. Levelét a' Méltóságos Gróf Urnak így vehetem: Kolozsvár, Károly-fejérvár, Déva, Maros-Németi. Mindenre kérem, ne hagyja nyaramat, igen nagy örömmel fogadott levelei nélkül elmúlni.

A' Muzéum Vdik Füzetjét most küldöm Trattnerhez. Eléggé megkértem, hogy hiátlanul nyomtassa. A' Vidik füzet a' Mélt Gróf Urnak lesz ajánlva, ez Vidiket akartam, de előbb közleni kívántam az Ajánlást. Azt M. Németiből fogom tenni. Bár úgy irhatnám, mint azt irni reszketve vágyom.

Kazinczy, hozza magával a' Méltóságos Gróf Ur mejjképét, ő ugyan azt írja, hogy csak mutatoul, de én nagyon fogom kérni nálam hagyásra. Miért foszt meg a' Méltóságos Gróf Ur örömömtől? 'S azt a' tőlem szívesen szeretett és tisztelt lélek vonásainak eléállítóját én

⁴⁸¹ [A „tisztelő” neve törölve.]

nem mutathassam-e, metszésben? Ujítom kérésemet, 's forrván teszem azt. Modesztíának veszem azt, a' mit a' Méltóságos Gróf ír. A' vénség? 1807ben voltam a' Mélt. Gróf Urnál, Pesten, midőn Hugh Blair Lectures on Rhetoric-járól beszéllettünk, azolta lehetetlen, hogy sokat vénült volna. De ha, igen? – Nem olly tisztetletre ragadó-é, az idősbnek képe, mint az ifjabbé. Sőt, én inkább szeretem látni az öreg Franklin képét, mint szeretném nézni az ifjút. Az öreg Franklinét azon időből, melyben Párizsban volt, midőn az Akademiában Voltairrel ölekezett, 's a' Társaság kiáltotta, Solon és Szofokles ölelik egymást. Az idősb, a' férfiúi kép mindég több tekintetet, méltóságot mutat az Észt becsülő előtt, az ifjúnál.

Valóban, én nagyon ohajtanám rézre metszve látni a' Méltóságos Gróf Ur képét, 's John, vagy a' Mithos képei excellens Metszője által. – Ha, szerencsétlen lennék új kérésemben is, legalább azt ohajtanám, hogy a' Kazinczyval jövő képet szobámban függve tekinthetném.

Bécsbe, én csak két esztendő múlva megyek, tanítvány-baráttal, mikor ő itt a Törvényeket elvégezte. Bizonyosan azon leszek, hogy akkor, Sz. Mihály felé menjek. 1814-ben Bécsben járván Báró Wesselényi Miklóssal, fijával a' Zsibóinak, 's az Olasz földön is egy fordulat tévén visszajöttünkbe, Pestről, Kassára, Széphalomra, onnét SzentMihályra akartunk jönni. De, kívánságunk, a' közbejött akadályok miatt nem láthatá szép teljesedését.

A' VIDIK füzetben fog állani az emberszerető Imádsága, alatt grammatikai jegyzéssel, 's erre a' Méltóságos Gróf Ur leveléből kiírva úgy a' mint kívánta, az enyimre tett jegyzés.

Tudósítson a' Méltóságos Gróf, instálom, fiai hány esztendősek, 's hol, mit tanulnak.

A' mult telet itt töltvén Gróf Teleki József, az ifjabb, igen sokszor beszéllettünk a' Mélt. Gróf Ur felől. Örömmel láttam, midőn az általam olly szívből szeretett Gr Teleki Józskának szemei mindenkor elevenebb tüzet mutattak midőn a' Méltóságos Gróf Ur felől kezdtük a' beszédet. Ha olly embert ismerhetünk, mint Gr Teleki Józska, mindenkor megnyugszik szívünk, melly ezen zavart világban olly keveset talál.

Ajánlom magamat a' Mélt. Gróf Ur szeretetébe, 's vagyok hív és meleg tisztelettel a' Méltóságos Gróf Ur,

Kolozsvár; Jun. 28^{dikán} 1816.

alázatos szolgálja:
Döbrentei Gábor
mk.

A' 100 Rftokat Prof. Sárvári által kaptam, 's ujra köszönöm

Rég akartam kérdezni a' Mélt. Gróf Urat, ha a' Győrnél elesett Vitézeknek állítandó Emlék dolgában tett Vélemény teljesedésbe ment é. Ha, igen, miképen? Szeretném kiadni a' Muzéumban ezen Véleményt, 's hozzá tenni a' végrehajtást. Kevés lévén a' példány, méltó hogy a' Muzéum által a' Két Hazában mindenütt elterjedjen.

[Kazinczy kézírásával a lap alján:]

Élj szerencsésen, kedves barátom, én ide Jún. 30d. érkeztem. Képedet Báró Wesselényi Miklós és Döbrentei nagy örömmel vették, 's Döbrentei kért, hogy hagyjam nála. Megmondtam neki kívánságodat, hogy magyar köntösben metszettessék. Kolozsvár Jul. 2d. 1816. Kazinczy

6067.

Trattner János Tamás – Kazinczynak
Pest, 1816. augusztus 12.

[A nyomtatott szövegrész dőltsel.]

Tekintetes Tudós Ur!

A' Tudományok' terjesztésére, Közjó' előmozdítására, 's Hazánknek csinosabbítására hiven törekedő több Pesti és Budai Tudósok egy

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

egybeszerzésére, 's kiadattatására eltökéllék magokat.

E' folyó írásnak, melly nélkül eddig tetemes kárunkkal szűkölködtünk, tárgyai e' rendbéliel: I. Tudományos értekezések; jelesen: 1) Magyar Országának természeti, geographiai, historiai, és politikai bővebb, 's bizonyosabb esmértetési; 2.) Nyelvbéli állapotjának, 's tudományi előkelésének előadatása, segítése, tökéletesítése; 3.) A' szép Mesterségek 's tudományok' közlése, és gyarapítása; 4.) A' gazdálkodásnak helyesebb és hasznosabb folytatása. 5.) A' Philosophia, Physica, Mathesis, Technologia, Mechanika, Chemia, mindennemű Historia, 's akármelly más tudománynak gyakoroltatása; 6.) Az új találmányoknak, 's szerszeményeknek hírül adási. 7.) Nagy és Tudós Hazánkfiainak, és más arról érdemes Férfiaknak biographiái. II. Könyvvizsgálatások; nevezetesen: a' Hazánkban kijött könyveknek foglalattyokra, írásmódra, 's nyelvel-élésre nézve kitünt érdemeiknek, tökéletességöknek, vagy híjánóságiknak felfedeztetése;⁴⁸² 's a' Külföldön kiadattatnak Hálai, Bécsi, Szalzburgi literatura újságokban megvizsgálatásoknak kivonási.

Ezen munkába elfogadtatnak olly írások, mellyek egész könyvé, négy árkusnál többre, nem terjednek; olly sommák, mellyek valamelly kiadandó munkák' előterjesztési; olly tudósítások, mellyek más uttal köztudtúl nem adattathatnak; olly futó gondolatok, mellyek másképp kihalnának, 's örökre oda vesznének. Benne helyt nem találnak semmi Vallást kissebítő; hazai Constitutionkat, polgári kormányunkat ócsálló, vagy akár miképp' sértető írások.

E' Gyűjteményben reszvétre, hogy fontos czéllyához, 's literaturánk' becséhez képest jelennyék meg, 's folytattathassék, meg hívattatnak és kérettetnek mind ama derék Magyar Országi Tudós Urak, kik kibocsátott munkáik, tudományokban jártasságok, és Hazaszeretők által becsesek lettek; minden Religio' és Rend' külömböztetés nélkül. Kik e' dicső pályára kilépni nemes lelkűségökre nézve nem atollanak, oda igazittatnak, hogy a) mago-

⁴⁸² híjánóságiknakfelfedeztetése; [Emendálva.]

kat feleletöknél fogva lekötelezni ne terheltesse; b) tetszésök szerint valóságos, vagy egyes nevök kitételével, akármelly kijegyzett tárgyban elméjeket foglalatoskodtathassák; csak azt előre kinyilatkoztassák; c) az általok béküldendő, közmegfoghatólag kifejezett, szegett papirosra, tisztán leírt darabjaik minden csonkítás, és másítás nélkül (a' Rendbeszédőnek, ha szükséges, jegyzeti mellett) önnön Orthographiájok szerint, okvetetlenül közrebocsáttatnak. d) Munkájokért Tőlem egy nyomtatott árkustól 4 forintokkal jutalmaztatnak ezüst pénzben. e) Azért minden e' célú irások, és levelek Hozzám utasíttassanak vásári alkalmatossággal, vagy szabadon. f) A' munka 1817. Januarius' havában megindítatik, és minden hónap elején egy kötet 6 árkusból kiadattatik.

Azon válalkozott Tudós Társok T. Uraságodnak is az egygyütt munkálkodásra érdemesnek, és méltónak ítélték; 's a' végett tisztességes megkérettetését rendelték; mellynek tellyesítését szerencsémnek tartván 's választ elvárván, illendő tisztelettel vagyok

T. Uraságodnak

Pesten, Aug. 12-én 1816.

alázatos szolgája
Trattner János Tamás.
cs-kr pr. könyvnyomtató.

[A kettéhajtott nagyalakú fólió 4. oldalán található a piros viaszpecsét alatt a címzés:]

Tekintetes Nemzetes Vitézlő Kazinczy Ferencz
Úrnak több Tekintetes Nemes Vármegyék Tábla Bírójának
illendő bizodalommal –
Széphalom.

6068.

Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1816. szeptember 17.

Széphalom Septemb. 17d. 1816.

Gróf Kornis Mihálynak Kazinczy Ferencz
baráti tiszteletét.

Kedves barátom! Ma egy hete hogy házamhoz szerencsésen elérkeztem. Általésvén nagy részben legszorgosabb dolgaimon, 's a megpihenés' órájában azon óráimról emlékeztvén, a' mellyeket nekem Erdély ada, áldom sorsomat, hogy Neked is eljutottam ismeretségedbe, 's higgy állításomnak, a' te barátságodat, 's azt a' szerencsét hogy Szüleidet láthattam, ezen gyönyörűségekkel rakott utazásom' első nyereségei közzé számolálom. Érzem én, édes barátom, neked egész becsedet, 's tudom mit ér az a' hűsz esztendő ifju, a' kiből ennyi készülétek, ennyi előbbre vágyás mellett, annyi szerénységet 's a' léleknek annyi meg nem romlottságát találtam. Távól lakó barátimnak feldi-

csekedtem ismeretséged' szerencséjével, 's elbeszéllém nekik, hogy Erdélyben találtam olly Dámát, a' ki Ipamhoz írt Epistolámat ÉRTI – mert Magyar-országon még olyat nem találtam. Külömben is én Erdélynek nagy magasztalója levék, 's már el kezdém írni Útazásomat. Bár földijeim között sokan volnának, a' kik ezt a' részét Nemzetemnek látni óhajtanák. Elmondom nekik melly rettenetes útú föld az, de azt is elmondom, hogy az út alkalmatlanságai ott gazdagon meg vagynak fizetve. – Téged, édes barátom, arra kérlek, hogy Ő Nagyságát, azt a' te tisztelt Anyádat, a' kit a' Zsibói gyertyánkabinnetben olly meleg szívvel emlegettél, 's a' Méltós. Grófot nevemben alázatosan tiszteld, hogy engemet ajánlj kegyes emlékezetekbe, hogy engemet szeretni meg ne szűnj, leginkább pedig arra, hogy ne feledd soha, kinek fija 's kinek unokája vagy. Bízál magadhoz, és higyd azt, hogy senki sincs közöttünk, a' ki egy vagy más úton magát a' jók előtt meg szerettetni ne tudja. Ezt pedig mindnyájunknak óhajtani kellene – mert arra, hogy RAGYOGJUNK, arra nincs semmi szükség; 's a' kit az az óhajtás sarkantyúz, bizonyos lehet, hogy magát nevetségessé teszi.

örök tisztelőd:
Kazinczy.

[A boríték egyik oldalán piros viaszpecsét, a másikon postai bélyegző: „UJHELY”, idegen kézzel az évszám: „1816”, továbbá Kazinczy kézírásával a címzés:]

à Monsieur
Monsieur le Comte Michel
de Kornis.

Debrecin,
Somlyó,

Dees
à Szent-Benedek.

6069.

Kazinczy – Horváth Endrének
Széphalom, 1816. szeptember 20.

[Töredék]

gyönyörrel olvastam. Sok csín vagy on rajta, mint Zirczeden. Az efféle ellenkezőknek legalább az a' haszna vagy on, hogy bennünket dolgozásaink alatt vigyázóbbakká tegyenek. Nekem sok újításaim csak próbák, sokak mellett a' régi formákat nem kárhoztatom. – Él szerencsésen, 's légy elhitetve, hogy Tégedet a' tiszteletnek 's barátságának legszentebb érzéseivel tisztellek. – Tek. Takács Urnak 's a' Tek. Asszonynak jelentsd alázatos tiszteletemet. Mondjad, hogy leveled' bírásának szerencséjét Néki igen nagyon köszönöm, 's kérd, hogy barátinak számába vagy tartson-meg, vagy fogadjon-be. Széphalom, Sept. 20d. 1816.

6070.

**Kazinczy – Szabó Sámuelnek
Széphalom, 1816. október 3.**

Tisztelendő Professor ur, bizodalmas jó uram! Visszajövőben Tordán mulattomban nem vala szerencsém látni az urat, Andrásfalván pedig az akkori nagy áradások és sarak által fosztattam meg azon szerencsémtől. Sajnálottam azt is, ezt is; de én az urat felejteni nem fogom, nem azt a szép órát, melyet az ur társaságában töltöttem. Kérem az urat, adja által szives idvezletemet Tiszt. Barabás urnak, s Tek. Gedő József urnak. Nem az én vétkem, hogy azt a lelkes urat, ki nyelvünk felől helyesebben ítél, mint íróinknak egész egyik fele, szivemre nem szorithatám. Eltévesztém az útát Harasztoson. Ha ismét meglátom Erdélyt, ki lesz pótolva, a mit elmulattam. – Én úgy hiszem, hogy az ur ismerte a Spalding iskolájában nevelt Sipost. Ő nincs többé. Könnyebbülést érzek fájdalomban, hogy őtet az urnak említhetem.

Maradok szives tisztelettel az urnak Professor urnak alázatos szolgálja Kazinczy Ferencz.

6071.

**Szűcs Dániel – Kazinczynak
Petneháza, 1816. október 16.**

Petneháza 16. Oct. 1816.

Tekintetes Úr!

Tekintetes⁴⁸³ Kazinczy József Ur 3^d Octoberben küldött Levelében azt írja, hogy a' múltt Gazdasági esztendőben 1815ben a' Tekintetes Ur a' Petneházi Jóságából Életet többet is jobbat is vitetett. Most azt válaszoltam, hogy mindenik igaz, de⁴⁸⁴ mindeniknek maga az oka.

Aratásig 87 köből Gabona jött be ebből egy részre 43½ köből esik. A' Tekintetes Ur 49et vitetett el. Mert mikor Juliusi itt létekor tudakozni méltóztatott, mennyit vitethet még a' maga Compitentiájából, a' jegyzésemet épen akkor meg nem nézvén 9 köblöt mondtam, és ámbár későbbben osztán jegyzésem meg nézése után a' hibát észre vettem, mikor mindazáltal a' szeker elérkezett, negyedfél köböllel elbotsátani nem akartam hanem tudván hogy a' mostani termésből kipótolódhatik, mind a' 9 köblöt kiadattam.

⁴⁸⁵

Kazinczy József Ur 20at elvitetett 12nek pedig az árát, és így 32 köblöt, hogy tehát ez a' hijjánosság kipótolódjék, igazságos dolog. –

⁴⁸³ [A levél szövege felett egy azonosíthatatlan kézzel írt „8”-as szám.]

⁴⁸⁴ igaz, <de mindenik igaz,> de

⁴⁸⁵ [E bekezdés mellett Kazinczy kézírásával a levél balszélén: „nekem jött // 43 ½. köb. // elhoztak: // 49. // 43 ½. // 5 ½// ezt az Öcsémnek meg kell adnom.”]

Küldöm azon specificatiót, melly megmutatja, mit lehetett a' tavalyi őszi vetésből reményleni. Méltóztassanak a' Tekintetes Urak egyet értve meghatározni, hogy a' bevett Föld, vagy a' termés menyiségéhez képest kitől mit kívánjunk? –

Nagy baj lessz az Adósság beszédésével, kevesebb lett a' termés, mint reményhették is. Némellyiknek vetni valója sem lett elég. A' minthogy a' Vármegye a' szegénység számára vetni valót maga oszt melly végre 2000 köblöt vásárlott per 30 Ft. Nagyon lassan jön az adósság. Még nem jött be több 14 köbölnél, – mellyből most a' Tekintetes Ur részére tiz köblöt visznek. Annyi a' másik részre is. –⁴⁸⁶

A' Tavasz Földekbe vetett Tengerinek nagy részét is elvette a' víz. Mellyre⁴⁸⁷ nézve abból harmad dézmát vétettem. A' mi így bejött azt most mind viszik, 20 'sákkal a' Tekintetes Ur részére, annyit a' másik részére is, mind tsőstől. Az olyan Tavasz Földekére mellyeken víz nem vőlt, egy egy köből szemet veszünk.⁴⁸⁸

Ha a' Mezőről beszabadúlnak a' lakosok, mindent a' mit lehet beszédünk, 's tudósítást küldök.

Többire betses Uri Favoriba ajánlott állhatatos Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja
Szűts Dániel [sk.]

[A levél egy kettéhajtott fólióra van írva, tehát összesen 4 oldal. Eddig tartott az első két oldal; a harmadikon:]

NB. hat 'sákot visznek a' Tekintetes Úrnak 28 garas darabja. A' mostani Regálékból kifizetem ámbár még kezemhez nem vettem.

[Ez alatt Kazinczy írásával:]

1816. 20 Jul. Petneházy László és Bukovszki József Urak mint disinteressatusok' megbízattatván a' Kazinczy földekben levő őszi életre nézve szemmellátás után megítéltetett.

⁴⁸⁶ [E bekezdés mellett Kazinczy kézírásával a levél balszélén: „10 köb. gab. elhozták Octób. 1816.”]

⁴⁸⁷ Melly[...]/ [Átírás.]

⁴⁸⁸ [...]/ünk [Átírás.]

	Vetett	Lesz		Vetett	Lesz		Vetett	Lesz
A' FORRÁSNÁL	Köböl			Köböl			Köböl	
Boka Gy.	1	1	TRANSLATIO		26	TRANSL.		45
Szűcs Daniel	2	1	MERGESDEN.		$\frac{2}{4}$	LAPOS VÖLGY		$\frac{1}{4}$
Fisc. Ur.	1	$\frac{2}{4}$	Petneházy Gábor	$\frac{3}{4}$		Kocsis László	1	
Szabó János	$1\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$	Boka	2	1	Szabó Lajos	1	$1\frac{2}{4}$
Rostás György	1	1	Szűcs Daniel Ur	2	2	Maklári	1	1
Lengyel István	1	3	KETTŐS		2	Matyók István	1	1
Popovics	1	3	HEGYNÉL.	2		Petneházy Gy.	2	1
Miklós Tót		2	Matyók Ferencz	1	4	Vitéz Gábor	1	$\frac{2}{4}$
FORRÁS	1		Petkó Mihály	1	1	Petneházy Miklós	1	$\frac{1}{4}$
SZUGBAN.	1	$\frac{1}{4}$	Toth Mihály		1	——— István	$1\frac{2}{4}$	$\frac{1}{4}$
Szilágyi László	$1\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	GÖRBÉBEN	1		VAJAS HEGY		$\frac{3}{4}$
Petneházy		$\frac{2}{4}$	Szabó János	2	$\frac{3}{4}$	Szabó János	1	
Sigmond	1		Vitéz Gábor	1	1	Szécsi	$\frac{2}{4}$	1
Fekete László	1	1	Kovács János	2	$\frac{2}{4}$	Szil. László	3	4
SZEDERJESEN	1	1	Beke	1	$\frac{3}{4}$	Petneházy Gábor	2	3
Miklós Tót	1	$\frac{1}{3}$	Popovics	1	1	———	2	2
Petneházy	1	3	Rostás György	1	$\frac{2}{4}$	Zsigmond	2	2
Gabor	1	1	Tót Mihály	$1\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$	Czinu János	2	$2\frac{1}{4}$
Petneházy Mikl.	1	2	Lengyel		$\frac{3}{4}$	Kotka	1	$1\frac{2}{4}$
Nagy Ferencz	1	1			$\frac{3}{4}$	Siket Jó.	1	$1\frac{1}{4}$
Tót Mih.	$\frac{2}{4}$	1			1	Pataki	2	$2\frac{2}{4}$
Makláry		1				Ajaki	1	2
Rostás Mihály		$\frac{2}{4}$				Popovics	1	$\frac{1}{4}$
Rostás Gy.		1				Fekete László	2	$\frac{2}{4}$
Matyók István								
		$26\frac{2}{4}$			$45\frac{1}{4}$			$73\frac{3}{4}$

[A borítékon tört vörös pecsét; a címzés:]

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazinczy Kazinczy Ferencz Urnak, több T. N. Vgyéknek Fő Tábla-Bírájának etc. különös Tisztelettel

Széphalmon

6072.

Kazinczy – Cserey Miklósnak
Széphalom, 1816. november 5.

Széphalom, Nov. 5d. 1816.

Kedves barátom,

Ágyban irom e leveletem; rosszul vagyok. Utolsó postával két leveledet vettem. Köszönöm megbecsülhetetlen barátságodat.

A Lexikon eránt tett parancsolatod s ígéreted teljesítve lesz. De most semmin sem dolgozom mind addig míg Erdélyi Utazásomat el nem végzem. Bár azt ott dolgozhattam volna. De az lehetetlen volt. Nyomtatás alá nem bocsátom addig, míg a Munkát Te és azok meg nem olvassák, a kik eloszlathatják megbotlásaimat.

Nagyon kérek, édes barátom, ülj mindgyárt asztalodhoz, s tedd papirosra a mit nekem azon ütközet felől beszéllél, melly Tiho és Zsibó között történt, és a mellynek az volt a következése, hogy Rákóczy által lovagla a Szamoson és meg mászván a nem tudom micsoda helységnek nevezted volt, hegyét, Lengyelországba szökött. Ki igazgatta az eggyik sereget, ki a másikat, s mint mult a dolog? s melly esztendőben történt az.

Ugy Tiho és Zsibó közt álló kőszikláról s barlangról is a mit tudsz.

Az én Munkám célja az: hogy Erdélyt Magyar országgal a maga igaz de legszebb fényében ismertessem; mert tudod hogy mi ugy szeretünk kancsal és kaján szemekkel nevetni Erdély felett, mint ez nevet rajtunk. S hiheti e az ember, tudniillik az eszes ember, hogy ez az idegenség nagy részben onnan jó, mert a Magy. Orsz. embernek majd kitörik a szája ha valakinek *Mélt. Ur* titulust kell adnia, veszett volna azoknak a tittulusok,⁴⁸⁹ a kiktől hozzánk bejött.

Ne vigasztalj, hogy rossz aratásom volt, rossz volt szüretem is. Tíz hordó borom leve, s semmi asszu az egész 7 mérföldig nyuló Hegyalján. Soha rosszabb esztendőm nem volt. Egyedül az Erdélyi ut emlékezete teszi ezt kedvessé. Éljen igen szerencsésen.

Molnár György Ur írja, hogy testvér öccse Molnár Antal az ipával Szunyoghy Farkas Urral, két kisasszonyával Consil. Leszkaynak mind öszve öt kocsin, Szabolcsból szüretelni mentek Biharba. A haramiák megtámadták, puskát szegeztek mejjeikre, s kifogtak minden szekérből egy egy lovat, elvitték arany órájikat – (hihető pénzeket is) – s bántás nélkül ott hagyák.

Molnár Antal Urtól pedig azt tudom, hogy Vice Palatinus Péchy Imre Urnak eladó kis asszonyai (ezeknek Cousinját vette el Molnár Antal is) az Augustusi Deb[receni] vásárra menvén a Nagy Létai Csárdában megszállottak ebédelni. Kovács Imre haramia Vajda, ki 7berben felakasztatott, ötöd magával táncola itt, s amint társai a kisasszonyokat jönni látták, feltették magokban, hogy a gazra viszik őket. A Vajda kiment, hirt ada a kocsisnak, hogy lóduljon, s visszament, társait csak tánczoltatá. Akkor ezek neki állának a Vajdájoknak s megverték hogy őket szerencséjüktől megfosztá.

⁴⁸⁹ [Sic!]

6073.

**Kazinczy – Joseph Hormayrnak
Széphalom, 1817. január 13.***KAZINCZY FERENCZ' LEVELE', UDVARI TANÁCSOS ÉS AUSZTRIAI
TÖRTÉNETÍRÓ BÁRÓ HORMAYR URHOZ.*⁴⁹⁰(Németből magyarra fordítva.)⁴⁹¹

A' mint látom a' Báró Ur fő vigyázatja alatt kijövő Archivum' Januariusi Füzeteiből hírem nélkül is kezébe került azon recensióm, melyet, Berzeviczy Gergelynek deconditione rusticorum in Hungaria nevű munkájára irtam. Felküldöttem én ezt néhány esztendővel ez előtt a' Bécsi Annalisok Rendbe-szedőjének G... Urnak, de ő nem adta-ki, vagy azért mivel Berzeviczy munkája a' Censura engedelmével jött-ki, 's tehát a' munkát úgy kelle nézni mintha ki sem is jött volna, vagy azért, mivel G... Urnak, Berzeviczyvel való egybe-kötetése azt nem engedé. Berzeviczy nekem 33 esztendő óta barátom, 's ötlet nálamnál senki se szeretheti jobban, de Berzeviczy kétségen kívül felette sokat mondott azon munkájában, a' mi nem úgy van, 's a' mi, Nemzetünket legméltatlanabbul gyalázza. Az ő exotikai műveltsége miatt nem leli fel magát kénye szerint közöttünk, ő előtte a' Nemzetiség, semmi, mivel az, a' mint ő tartja valami félszegség, 's mivel minket Magyarokat (tulajdon szavaival akarok élni) Nemzetnek se néz. Ő cosmopolita, 's a' kereskedés, előtte legfőbb, ezért ő minden egyébről lemondana. Olly gondolkodás-módja, melyet ha tudnék valami rosszat másnak kívánni, ellenségeinknek kívánnék. Berzeviczynek Karthagóban kellett volna születni.

Fogadja-el a' Báró Úr, nemes lelkű férfi, tiszteletemet, 's áldja-meg az én derék, becsületes és hív Nemzetemet is.

Széphalom, Január. 13-dikán 1817.

6074. [3365.]

**Kazinczy – Lészay Dánielnek
Széphalom, 1817. január 17.**F. Lészai Dániel Úrnak Kazinczy Ferencz
szíves idvezletét.

Mintegy nyolcz napja annak hogy az Úrtól egy levelet venni szerencsém volt. Fogva valának lovaim, mennem kelle, 's a' levél papirosaim közt eltévede; nem lelem sohol. Halasztanom kellene talán a' választ reá, míg az ismét kezembe kerül; de nem akarok hálátalannak látszani, 's inkább légyen válaszom hijános, mint hogy ennek nézethessek.

⁴⁹⁰ [Az Erdélyi Muzéum szerkesztői lábjegyzete a címhez: „B. Hormayr megkérte volt Kazinczyt, hogy Archiv der Geographie-Statistik és Geschichte című Időszaki írását munkájával elésegítse.” Erdélyi Muzéum, 1817. 9. füzet, 189.]

⁴⁹¹ [Az Erdélyi Muzéum szerkesztői jegyzete a cím alatt.]

A' mi Sípósnak' Gazdasszonyának 's ifju barátjának halála szívesen megérdeklé. Ha túl a' síron öszvetalálkoznánk, a' mint azt az emberi szív velünk elhitetni szeretné, és ha oda visszaemlékezést vinnénk magunkkal: ez a' kettős halál a' mi Sípósnak kedves lehetne. Ha a' test a' maga elementumaira oszlik széjjel, 's el nem vesz de egyéb lesz mint a' mi volt: nem történhet e valami ilyen azzal a' mi *Énünkkel* is, a' mit részetennek, és így eloszolhatatlannak hiszünk, de a' melly talán nem az lesz a' mostani szereit NÉLKÜL, mint a' mi itt EZEKKEL volt.

Borsos Urnak ítélete *Ábelem* felől nekem igen kedves vala; azt mutatja az e' felől vett hír, hogy szaporodik azoknak száma, a' kik érzik azt a' mit én a' Dayka és Báróczy Életekben⁴⁹² mondtam. A' mi Glottomachusaink csak az USUS bálványa előtt tételnek. De a' Döbrentei hatalmas szava a' Muz. 5d. Füzetében, 's az a' szép Óda a' mellyet ott Székely Sándor énekelt – annak csak az a' hibája van, hogy egy kisség pompásabb mint lennie kellett volna; de jó dolog az, midőn az ifjúnak fék kell, és nem sarkantyú – 's hogy egy kisség hosszú: 's Kölcsének a' Phantasiához írt Schilleri tűzzel 's Matthissoni kényességgel 's gyengédséggel (Zartheit) írt isteni dala, mellyet én Nyelvünk' 's Literatúránk' egyik legszebb mívének tartok, – a' Döbrentei, Székely és Kölcsi szava, mondom, teheti azt a' csudát, a' mit a' kürtök csináltak Jerikó alatt. –

Éljen az Úr szerencsésen, és tartson-meg baráti emlékezetében. P. Török Urnak minden szépet tőlem.

Széphalom, Január. 17d. 1817.

Reá-akadtam az eltévedt Levélre. – Rendes dolog, hogy a' Luftschriftet emlegető Tudósok SEMMIT nem dolgoznak. Semmit nem írni, igen is, könnyebb mint Luftschriftet. De ne vegyük rossz neven, akármit mondanak, 's engedjük a' restségnek vagy a' tehetlenségnek azt a' vígasztalást, hogy a' mit más csinál, semmit nem ér. Szacsvai az én Epigrammjaimról azt ítélte, hogy azok érthetetlenek, és ha ő olly verseket kénytelen volna olvasni, bánná hogy olvasni megtanult, 's én a' legteljesebb nyugalomban vettem a' szót, 's nyugalom nem volt kevélység. Meglehet hogy fiatal koromban az illy szót én is másként vettem volna mint most. –

Sípósnak azon Munkáji közzül mellyeket az Úr említ, én csak a' B. Nalácziné felett mondott Predikátiót bírom.

6075. [3383.]

Joseph Hormayr – Kazinczynak
Bécs, 1817. február 20.

BÁRÓ HORMAYR VÁLASZA KAZINCZYHOZ.

Bécs, Februar. 20-dikán 1817. Vettem a' T. Urnak Széphalmon írt becses levelét, 's azt kell hozzá tennem, kimondhatlan örömmel, mivel az én tyrolisi kéznyujtásomat olly valóságos magyar becsületességgel 's nemesen-büszkén fogadta. Ohajtom, hogy ebből egy mindég-tartó szövetség származzék.

⁴⁹² életekben [Átírás.]

Egészen szívemből van az kiirva, a' mit az Ur a' Nemzetiség és Cosmopolitismusról ír. Ezen utolsót halálban gyűlölöm. Megfojt ez egészen minden polgári, minden katonai virtust, 's csak azon nyomorulttak' mentsége, kik a' magok körökben semmi Jót 's Nagyot vagy véghez vinni nem tudnak, vagy nem akarnak. A' Nemzetiség tart fenn 's éleszt mindent. Egy Nemzet sem érzi ezt olly erősen mint a' Magyar 's a' Tyrolisi. Én az Úr Nemzete ellen minden lehetséges Bécsi előítélettel tele voltam. Sorsomnak különös folyása által 1813-ban megismertem a' Magyarat 's megszerettem.

Szívemből ölelem a' T. Urat, 's különös tisztelettel, 's a' legérzékenyebb szeretettel vagyok, szóval, írással, tettel egészen az Úré

Hormayr.

6076.

Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1817. június 10.

Széphalom Jún. 10d. 1817.

Tisztelt szeretett barátom,

Utolsó postával vettem Máj. 23d. Vásárhelyről írt leveledet. Azon felül hogy nekem véghetetlenül kedves azt látnom, hogy rólam barátsággal emlékezni méltóztatol, annak is kimondhatatlanul örvendek, hogy annak láthatlak, a' kinek láthatni óhajtalak. A' te szép lelked sem az ifjúság' bolondságai által nincs elszennyezve, sem azon bolondságok által, melyek a' később korokat szokták, mint pestise a' nemzetnek és a' kiket megszállanak, hóhérjak;⁴⁹³ ellepni. Tartsd-meg, kedves barátom, mind földnek, mind szívednek, mind erkölcsednek tisztaságát, 's higgy a' Stoicusnak, hogy e' nélkül boldog soha nem lehetsz, valamint ezzel nem soha, soha, szerencsétlen. Neked ezen felül több okaid is vannak arra, hogy jó maradj. Jusson eszedbe, kiktől vetted születésedet, kiknek gondjaik által neveltettél, jusson eszedbe, hogy neked Teleki József, kit e' leveled olly érzékeny fájdalommal tisztel, rokonod. Te vetnél e ezekre homályt, holott rajtad áll, hogy az ő fényeikkel is, a' magadéval is ragyogj? <Te, Wesselényi, Gyulai egykor díszei lesztek Erdélynek. Ne fosszátok-meg a' hazát attól a' mit tőletek vár.>⁴⁹⁴ Fordítsd egészen hasznodra Buczinak nálad-létét, 's ne essél kétségbe azért hogy elmaradtál egyben 's másban, ha tudnillik hinnem kell annak a' mit írsz. A' Teleki Károly' unokájának a' Classicusokat ismerni kell; 's ha talán Nevelőid elmúlásztottak is valamit, azt nem nehéz kipótlani, csak akard. Gróf Sztáray Vincze katonai Intézetben neveltetett, hol deákul nem igen tanulnak. Elhagyta a' katonaságot, 's csak annyit tud deákul, a' meny nyit az tudhat, a' ki olaszul jól beszél. 'S íme most Tacitust szélitében olvassa, 's csaknem úgy mondogatja mint Horátzot a' mi Buczink.

<Irtóztató lehet a' szükség a' Lucullusi ebédekhez szokott Erdélyben, 's képzelem mit szenved ott a' köz nép, 's irigylem azoknak fényeket, a' kik embertársaiknak nyomorúságaikon könnyítenek. Oh az az én nemes Wesselényim a' ki, a' mint írod, lelke

⁴⁹³ [Sic!]

⁴⁹⁴ [Ez a két mondat piros ceruzával egy vízszintes vonallal át van húzva azonosíthatatlan kéztől.]

azon társaságnak, a' melly ott másokat táplál. Miért nem teve az Uralkodás annyi ezerekért valamit!>⁴⁹⁵

*Teleki József élni fog Erdélyi Leveleimben, melyeket még kézírásban fogsz olvasni.*⁴⁹⁶

<Mintegy tíz napja, hogy a' Deesi postáról egy levelet kaptam, vagy inkább egy Predikátziót, minden levél nélkül. Úgy tetszik, nevem a' borítékra imádást-érdemlő Anyád kezével vala írva, de a' pecséten N. Gy. betűk állottak. Ki ajándéka a' Predikátzió nem tudom. Te meg fogod tudhatni, 's köszönd-meg a' küldőnek. Ez e az a' N. Gy. Úr, a' ki Kolozsváron Prof. volt, és onnan Gr. Tné elvétele miatt eltolattatott? Ha ez, örvendem, hogy tudnom lehet, hol van. Erdélyben nagy magasztalásokkal <fel> szóla felőle sok ember, 's Predikátziója is mutatja, hogy benne sok erő van. Difficile est proprie communia dicere, ezt mondja a' mi Buczink' Mestere. Én egy nem ismért Császárné' magasztalására század résznyit sem tudnék mondani. De a' Predikátzió nagyon érezteti még magát az Erdélyi cathedrai-ízlés. Úgy hiszem, Nagy Ur ettől egészen eltávozni nem mert.>⁴⁹⁷

Élj szerencsésen, igen kedves barátom! Ő Nagyságokat, tisztelt Anyádat és Atyádat idvezeld nevemben alázatos hűséggel, Buczit csókold, és ha Zsibón⁴⁹⁸ leszel, emlékezzél a' szép csorgó mellett

örök tisztelődre.
Kazinczy Ferencz

[A boríték autográf címzése:]

à Monsieur
Monsieur *la Comte Michel*
de Kornis de Göncz Ruzska.

Tokaj,
Debrecin,
Somlyó,

Dees,
*Szent-Benedek.*⁴⁹⁹

[A kék boríték hátoldalán vörös viaszpecsét.]

⁴⁹⁵ [A törölt bekezdés piros ceruzával 4 átlós vonallal van áthúzva azonosíthatatlan kéztől.]

⁴⁹⁶ [E mondat piros ceruzával alá van húzva azonosíthatatlan kéztől.]

⁴⁹⁷ [A törölt bekezdés piros ceruzával több átlós vonallal van áthúzva azonosíthatatlan kéztől.]

⁴⁹⁸ ha <Erdél> Zsibón

⁴⁹⁹ [A címzés mellett pecsét: „UJHELY”.]

6077.

**Kazinczy – a Tudományos Gyűjtemény kiadóinak
Széphalom, 1817. július 2.**

A' Tudom. Gyűjt. Kiadójinak.

Tisztelt férjfiak! Kultsár barátunk a' Hasznos Múlságok Júniusi Leveleikben 3 ízben méltóztatott rólam emlékezni; N° 47 megérintve, N° 50 szinte magasztalva is, N° 51. dorgáló czáfolással. –Életet és halált az Irói világban kiki maga ad magának; sem ezt sem azt nem vesszük mástól. – Azon rövid Értekezésemben tehát, mellyet nektek itt nyujtok-be, elmellőzöm személyemet, 's csak a' megczáfolt dologhoz tartózkodom; de benneteket arra kérlek tisztelettel, 's bizodalommal, adjátok azt az intést ezen barátunknak, hogy kímélni látszó szabdalásainak hagyjon békét, Prof. Czinke Urnak pedig, h. az olly vad kifakadásokat, a' millyen a' Tud. Gyűjt. II. K. l. 122. áll, magának ne engedesse. Ha tête est aussi puissance! ezt kiáltom egygy ismeretes szóval. Éljetek szerencs. 's dízére 's javára a' Nemzetnek, 's tartsatok-meg baráti indulatotokban. Széphalom Júl. 2d. 1817.

6078.

**Kazinczy – Molnár Györgynek
Széphalom, 1817. július 4.**

Tekintetes Úr,
különös tiszteletű Drága jó Uram,
kedves Uram Bátyám!

Nagy öröömre volt nekem Tisztartó Vékei László Uramnak mai megjelenése, hogy előmutathattuk a' kis Nínának nagy előmeneteleit a' tanulásban. Az Arithmetikában az Additiót és Subtractiot már tudja, 's Vékei Uramnak belőle exament adott, jól, de mivel elméje a' Vékei Uram látásán támadt öröm miatt nem vala nyugodalomban, egy két hibát ejtett. A' Geographiában a' Világ öt részei felől elmondá a' mit tud, és osztán Európát bővebben. Olvasni 's írni németben még többet tud, mint magyarban. Már elkezdett beszélni németül, 's minthogy csak ez a' nyelv most nálunk a' folyó nyelv a' gyermekek miatt, kevés idő múlva,⁵⁰⁰ úgy hiszem, hogy beszélni fog folyvást. Ennek a' gyermeknek, épen úgy mint testvéreinek, nagy⁵⁰¹ talentomot adott az Isten; véghetetlenül kár volna, ha ez a' talentom használatlan maradna. Elméje a' gyermeknek azon felül szeretetre méltó; nincs egyéb hja mint az hogy érjen; gyermek lévén most, az eleveenséggel van sok baja; de én nagyon szeretem az eleven gyermekeket; 's reszketnék, ha a' magaméi is olyanok nem volnának.

⁵⁰⁰ idő <miatt> múlva,

⁵⁰¹ mint <társainak,> nagy [Javítás a törlés fölött.]

A' Muzsikában is igen nagy előmenetelt teve, nagyobbbat mint az én második leányom, ki Nínával egyszerre kezde leczkét venni. Nem azon mesterkedik Tanítójok, hogy sok darabot tudjanak, hanem azon, hogy kóta nélkül soha ne játszassanak. – Nagyobb leányom minap Ő Exc.nak a' Szabolcsi Fő Ispánnak leánya 's unokáji előtt verte a' fortepiánót a' Napamnál, 's B. Splényi Manczi azt ítélé, hogy a' gyermek fél esztendő alatt annyit tanult, mint mások kettő alatt szoktak. Az én nagyobbik leányom két esztendővel nagyobb Nínánál, 's nem csuda ha az előmenetel több; de Nína is fogja azt tudhatni a' mit ő, csak igyekezzék.

A' Nína egészsége olyan hogy jobb nem lehet. Füleire most legkissebb baja sincs. Arról legyen meggyőzve az Ur Uram Bátyám, hogy mi mindnyájan, kik itt a' háznál vagyunk, őtet úgy szeretjük, mintha tulajdonunk volna. Mind talentoma igen jó, mind szíve.

Feleségem az asszonyi Munkából küld valami mutatót. Azt maga dolgozta Nína minden segedelem nélkül.

Ajánljuk magunkat az Urnak kedves Uram Bátyámnak 's a' Méltóságos Grófnénak kegyességeikbe 's maradok szíves tisztelettel

Az Urnak Uram Bátyámnak

Széphalom Júl. 4d.

1817.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

6079.

Kultsár István – Kazinczynak
Pest, 1817. július 8. körül

Tekintetes Ur
tisztelt Hazafi Barátom!

Be akarám várni az Ujhelyi Póstának rendeléseit; nehogy, midőn én barátságából küldeném, a' Pósta Hivatal ugyan azt tegye kötelességből, 's így duplásan járjon az Ujság szükségtelenül. Kérem tehát, hogy valamint ezt, úgy a' jövődöbelieket is, mint hazafiui fáradozásai eránt való tiszteletem jelét, elfogadni méltóztassék.

Kultsár [mp.]

[Kazinczy megjegyzése a levél alatt, a levél papírára írva:]

Pesten Július 8dika táján

1817.

[Kazinczy megjegyzése a levél fölött, azon a lapon, amelyre beragasztotta a levelet:]

Kultsár István Levele hozzám. Ez a' bántani szerető, de bántani nem merő, sőt minden eránt nyájasnak tetszeni kívánó ember ez által akará jóvá tenni a' mit ellenem elkövette. 1806 óta mindég járatom újságait, 's most jut eszébe, azokat ingyen küldeni!

6080.

Kazinczy – Döbrentei Gábornak
Széphalom, 1817. november 1.

Széphalom Nov. elsőjén 1817.

Kedves barátom,

Tegnap érkezett leveled eltöltött volna tisztelettel, szeretettel, ha azzal eltelve nem volnék. Boldog az, a' kinek az ég illy barátot ada mint Te vagy az nekem. 'S én téged úgy is mint embert, úgy is mint Írót, úgy is mint barátomat, úgy is mint hazafit, határ nélkül szeretlek, tisztellek. – Örvendek hogy Muzéumod meg nem szűn, hogy azt folytatod, ha többé sokaknak darabjaikat fel nem veszed is, hogy ne szemetbírósodjál.⁵⁰² Consil. Kenderesinek képéhez semmi jusom; de ha volna is, melly igen örömet engedném azt Muzéumodnak. Illő hogy az a' Te Munkád előtt álljon – az Erdély Nagyja az Erdélyi Munka előtt.

Képem, Catilinariám, 's újban a' Wieland' Munkája über die⁵⁰³ Frage: Was ist Hochdeutsch? kezdedhez jutottak e ezen leveled' elindulása olta? Váradon lakos B. Wécsey Józsefné küldötte be Kolozsvárra, mind a' két csomót a' te nevedre, de a' Wieland' írását Kenderesihez útasítva. – A' Hunyadi János felől Levelet már beküldém Octób. 23dikán a' Tudom. Gyűjteménybe.

Ennek Octóberi⁵⁰⁴ darabjából látom, hogy Muzéumodnak már IXdik darabja jelent-meg. Így én hármát nem láttam már. Melly nagy lesz örömem ezeknek vételekkor. – Boufflersnek Leveleit, 's azt a' Recensiót a' mellyet a' Beregszászi Dissertatiója 's Sípos József Ó és Uj Magyarja felől dolgoztam, szerencsére fel nem vevék a' Pestiek; Fejér arra kér, hogy engedjem meghérélni⁵⁰⁵ annyiban, hogy abból kivethesse a' Sípost illető cikkelyt, minthogy már az a' Munka recenseálva van ott; 's azt feleltem, hogy meghérélni nem engedhetem, sőt visszaküldetni kérem. Így még hozzá teszem gondolatimat a' Mondolat és a' Zombori Eszre-vétei felől, 's el lesz mondva a' mit tudok, a' Neologismus ellenségei felől.

Erdélyi Leveleim mellé egy rövid Munka lesz téve illy cím alatt: DÉDÁCSI ESTVÉK. Ímé ez a' Praefatio eleje:

„Gróf Gyulai Lajos Dédácson múltatomban magának 's szeretett Nevelőjének azon házban hagyta vetni ágyat, a' hova engem anyja, a' Grófné, szállított volt, hogy haszonba menjen mind az az idő, mellyet közelgetvén az elválás' órája, míg az álom bennünket el nem nyom, 's mihieltt reggel szemeinkről elreppen. Döbrentei⁵⁰⁶ nappal elvesze közölünk, 's a' Sztrigy és Maros félszigetének sötétlombú szilasában olvasgatta papirosaimat, 's illyenkor azok felől folyt közöttünk a' szó, a' miket azokban lele. Itt osztán azt mondom, hogy Te kényszerítél, mondanám-el, a' mit Ráday 's más Írók felől tudok,

⁵⁰² szemetbírósodjál. [Az ékezet törölve.]

⁵⁰³ der [Átírás.]

⁵⁰⁴ Nov [Átírás.]

⁵⁰⁵ meghérélni [Az ékezet törölve.]

⁵⁰⁶ szállított volt. Döbrentei [A kiegészítés a bekezdés alatt, az oldal közepén, korrektúrajellel be-szúrva; a mondatvégi írásjel átjavítva.]

adnám-elő gondolkozásomat a' Nyelv eránt, etc. etc. 's midőn nem tudám, melly formát válasszak, mert egész Grammaticát 's Lexicont írni, sem kedvem, sem időm, sem tehetségem nincs, 's Gyulai adá a' tanácsot, hogy kövessem Gelliust, a' ki *Atticai éjeke*t adott. 'S így levenek⁵⁰⁷ a' *Dédácsi estvék*.

E' napokban egy történet juta eszembe. Az onkelem Consil. Kazinczy András 1790. arra deputáltatott a' Diéta' akkori Elölülője által, hogy a' korona' ládáját más három⁵⁰⁸ társával vigye-be a' királyi szobába. A' Bátyám elhült midőn nevét neveztetni hallá, 's elég hangosan ezt mondá azok közt a' kikkel együtt ült. Engem az Isten nem teremte ládákat bajláláni; vigye a' kinek tetszik. Cons. Vay István, Supr. Studior. Director Quinque-Ecclesiensis Districtus, oda ugrik: Édes Uram Öcsém, engedje nekem e' szerencsét, ha maga nem akar vele élni, 's András Bátyám, elcsudálkozván hogy ez a' híres és nagy tudományú ember ilyenén kap, ezt felelé: Szívesen. 1792. én is arra rendeltetém, valamint az Ipam is, hogy az étkeket szedjük-el a' cselédek' táblájiról, 's tegyük az asztalra⁵⁰⁹ a' hol az akkor nap megkoronázott Király thrónus alatt eve. De én inkább akarám a' Gróf Nádasdi Mihály Coronæ Custos háta megett egy asztalkán álló koronát vizsgálni, 's tálhoz épen nem nyúltam.

Cserei Farkas magához hítt, hogy olvashassa ErdLeveleimet. Ha az idő meg nem esősödött volna, most asztalán írnám hozzád Leveletem. De le megyek hozzá bizonyosan, csak a' sarak engedjék, 's együtt dolgozzuk-ki mi álljon-meg, mit kell kitörlenem. Mennyi változás történt e' Levelekkel azolta is! 's mennyi fog még tavaszig! a' midőn nyomtattatni fog. Csereinél kapok Approbátát, Compilátát és Baliát, noha megvalloam neked, hogy nekem az efféléket olvasni iszonyú kín. Azonban tanácsod olly szent, hogy e' kint is örömmel felvállalom.

Aranka, a' mint hallom, idvezüle. Kérlek, járj végére, melly nap holt-meg, 's melly nyavalyában. 'S ha van valami nevezetes történet halála körül, ne tagadd meg tőlem tudását. – Egy rokona, Aranka György ifju, kér hogy szerezzek neki helyet itt valakinél. Olly hírt hallék felőle, hogy azt tennem kedvem nincs.

Tiszteld Bthecárius Szabó Urat, 's add által az ide zárt nyomtatványt. Kantnak még életében is voltak csípkedőji, 's rendes hogy Schulze azt fénylelteti ezen Levelében, a' ki Kántot sem akkor nem értette mikor megczáfolni akarta, sem most, mert németül jól nem is tud. De a' Philosophiában még nehezebb elérni az örökké-tiszteltetést, mint egyéb Tudományban. Rozgonyi ezt a' nyomtatványt nagyon fitogtatá az Ujhelyi Gyűlésben. Én is kaptam egy nyomtatványt tőle. Azt kérdém, ha van e philosophiaibb Philosophia mint az, melly a' több igazságokat egy első igazságból igyekszik levonni? 's nem ilyen e a' Kánté? A' Rozgonyi Philosophiája az hogy ő semmit nem tud. A' Delphi' Istene megdicsérte e' vallástételért Socrateszt, 's tudom én hogy sok jó fejei voltak az Academiának: de nem tudom hogy mint tegyék azt Philos. Professornak, a' ki azt vallja, hogy ő semmit nem tud. Rozgonyi mindég játszik, 's hozzá illik szavam.

Kinek hívják azt a' Fejérvári Fő Bírót, a' ki ezt mondá: Ex ignorantia. Kérlek, ne feledd ezt nekem megírni. Jó tudni az illyeket.

⁵⁰⁷ leve/.../ [Átírás.]

⁵⁰⁸ más <negy> három

⁵⁰⁹ tegyük a' <Császári> asztalra [A névelő átírva.]

E' napokban hallám hogy Ő Felségét Erdélyben Kocsisoknak 's Fullajtároknak öltözött Uraságok hordák, 's egyike a' czifra paripát annyira meghajtá, hogy a' szekér elakadt.⁵¹⁰ Nem volt e ezen szerencse' részese a' mi Lajosunk is? Csókolom ötet forró barátsággal, 's arra kérem, hogy a' Rákóczy nótáját kótáztassa-le valakivel, 's küldje-ki nekem, hogy én ismét Gróf Mailáthnak küldhessem, a' ki azt általam Erdélyből kívánja.

Erdélyi Leveleim a' szerént lesznek írva a' mint óhajtod. Barátom, inkább egy betűt se írjon soha tollam, mint hogy olyat írjak a' mi ellenére van a' Szentnek.

Elholtam levelednek azon sorára, a' melyben ezt írod: „HA Ő AZ VOLNA EGÉSZEN A' MI VOLT.” És így most nem az a' mi volt. Kín nekem ezt hallani. Adják a' jó Istenek, hogy ismét az legyen. 'S ha az lesz, ne késs tudósítani, sőt ne késs, ha az nem lesz is ismét. Értesz.

Ma vettem postán a' Tudom.⁵¹¹ Gyűjt. Xdik Darabját és a' Gyarmathi Vocabuláriumát. Ezt nekem Gy. Úr ajándékba küldeté Bécsből Szent Györgyi Imre⁵¹² Cancellista által. Ezt sokkal fogom bővíthetni. A' Tud. Gyűjtben sok jó van. Márton István itt ugyan megtéteitk ám. Vallyon mit mond rá a' gőgös ember?

Egy kéréssel kell még alkalmatlankodnom. Ird-meg nekem, hány ablaka van egy sorban (az udvar és a' kert felé) a' Teleki Bthecájának, 's kiknek képeik függenek a' Btheca' hajójában? Én csak a' Cancellarius nagy és kisebb képére, a' Bruckenthaléra, Gr. Lázáréra, Bethlen Gabor és Apafi 's Teleki Mihályéra emlékezem. Pedig ott függ több is. Él, él, élj igen szerencsésen.

Mit mondanak Erdélyben a' TudGyűjtben olvasott Erdélyi Levelek felől? –

6081.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1817. december 26.

Nagy Érdemű Hazafi

Különös tiszteletet érdemlő Barátom!

Sept. 3dikán költ igen kedves levelével engemet annyira gyönyörködtetett, hogy én azt soha vissza nem adhatom. Septemberben és Octóberben több ízben kimentem tsak azért Schönbrunnba, hogy azt a' mi szeretett Jó Hazánkfiának felolvashassam és egy par kedves órát töltessek vele: de a' sokszori Laxenburgba való járása miatt, melyet az idei kedvező jó szőlőtermő esztendő megsokszorozott, nem leheték együtt C. G. Úrral valameddig bé nem jöttek. Tsak elértem vele tzéomat, 's több ízben édesdeden megnevettem, és szívesen megköszöni Kedves Úr Barátomnak különös jóságát, kikerestük azután egynehány nap mulva Gróf Török képét; mely most a' kezemnél van. Ismét változván szállása C. G. Úrnak az Udvarnál nehéz volt ráakadni. Én, mint 6 élő és egészséges testű és eszű gyermek attya részt veszek szívemből 's érzem Kedves Bará-

⁵¹⁰ szekér <vonásában> elakadt.

⁵¹¹ a' <Hazai Tudo> Tudom.

⁵¹² Szent Györgyi <Gab> Imre

tom örömét, szerentsés Édes Atyának tudni örvendem. Tartsa meg az Ég ezen igaz Édes Atyát szerelmesinek boldogságokra, tiszta szíveimből óhajtom.

Báró Sennyei Ö Nagysága kívánságát még máig se telyesíthetem. Hijjába ígerte nekem Bauer Könyváros, kinek én sok⁵¹³ barátságot tettem, hogy a' Defectek közül a' hibázó Textusokat is kikeresteti; sok utánna való járásommal se mehettem eddig rá; három füzetet ide küldött régen, de ezen tsomókban tsak egy része van meg a' Hibázó's kívántató daraboknak. Most már alig van egy hete: midőn azt ígerte, hogy kikeresteti⁵¹⁴ a' mi még hibázik, várok hát még egynehány napot, 's akkor minden mostani levelemben feljegyzett Commissióval együtt Kedves Barátomnak a' képpel együtt elküldöm.

Meg nem foghatom, hogy Trattner Úr, el nem küldötte a Kedves Barátomnak azt a' bekötött, 's Velin papirosú Moralis Katechismust, mellyet én Aug. 27dikén személyesen adtam által Pesten olly kéréssel, hogy azt küldje el. Egynehány sor írásom is van benne. Azzal én kedveskedem. Most még inkább sajnálom már. Olvasom is a' Tud. Gyűjteményt. – Ímé küldöm a feleletet a' Recenzióra. A' Censora nem engedte meg ugyan oda le: de itt⁵¹⁵ reménylem meg fogja az ezt engedni 's ki fog ez jönni, ha egy kevésbé későbbre is. Azt irták a' Testvéremnek, hogy Folnesits Úr recenseálta, 's Moldovanyi Antal Úr nevébe adta be, nem tudom igaz e? – Tudom a' Pesti visszazonást környűllálosan. Már megbékéltek.

Felette sajnálom, hogy az írásra tsak lopni kell az időt. De már gyertyánál nem is merek írni, 's ez még inkább rövidíti az időmet. Hát ha még azt említem Kedves Úr Barátomnak, hogy hat Gyermekeket órá adásból kell tartanom, még pedig tsak a' téli hónapokban lehető tanításból, mikor a' nap úgy is tsak 7–8 óra: már úgy megenged nekem, ha én nem írhatok úgy mint írni ohajtanék.

Óhajtvá várom ítéletét Kedves Úr Barátomnak ezen Felelet felől. Hogy pedig a' Morális Kátét láthassa mindjárt a' jövő Posta nap elküldöm a' 3 első árkusát az Újság borítékban, 's azután ismét a' többi. Azomba kérdezze meg Kedves Barátom Trattner Urat, hová tette azon szép Exemplumot.

Ide teszem most a' Titulusát a' Katénak.

Tiszta szíveimből tisztelem és vagyok
míg élek

Dec 26dikán 1817.
hív tisztelő barátja
Márton József.

⁵¹³ sok<at>

⁵¹⁴ kike/.../steti [Átírás.]

⁵¹⁵ itt itt [A sorhatáron lévő szóismétlés emendálva.]

6082.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. február 5.

Bétsben d. 5 Febr. 818.

Nagy Érdemű Hazafi, Tekintetes Úr,
 igen kedves Barátom!

A' legelső Dilizsánszon küldöm ezeket:

1^a) Doll Antal hozzám küldött Tsomóját, melyben, az idezárt Doll Úr Jegyzésében lévő könyvek vagynak.⁵¹⁶

2^a) Ehez tettem még én részemről ezeket:

a) Egy Morális Kis Katekhismust, mellyel én kedveskedem az idősebb Kisaszszonykának. Ez is Velinre van, 's bekötve. Azt írta azolta a' Testvérem Pápáról, hogy Nevébe egy ilyen Exemplummal kedveskednék Kedves Barátomnak. Legyen tehát a' Trattner Úr által küldött az, én pedig ezzel magam akarok kedvet nyerni.

b) Ugyan csak a' Kisaszszonyka számára küldök egy Német és egy Magyar Grammatikát, reménylén, hogy talám az Olvasókönyvekben talál olyanokra mellyekben gyönyörködék, vagy talám egyiknek vagy másiknak a' Nyelvtanulás közben hasznát veheti.

3^a) A' Tsomóban, a' felyül lévő kötetlen könyvben van fektetve: Gróf Török Képe.

4te Bertuch Képeskönyvéből, a' mennyit megkaphattam. A' többit is ígérte Bauer Úr, hogy megküldi.

Zehetmeyernél nem kapám meg a' Magyar Könyveket: mert a' Posonyi Könyváros Landes minden Magyar Könyveit megvette ennek akkor mindjárt. Ezek a' bold. Decsy Sámuel Könyvei voltak. Írtam Landesnek érántok; de azt felelte, hogy ő azokat a' Lese-Kabinétja számára vette meg, 's nem adja el. E' szerint sem Amalia-val, sem a' Védelmeztetett Magyar Nyelv nevű Könyvetskével nem szolgálhatok.

Oeuvres completes⁵¹⁷ de Laur Sterne van itt, Schaumburngnál két kiadásban.

a) In 8^a Paris 1803 avec 16 Gravures VI Tom. 15 for. Conventios Pénzben.

b) In 16te Ez is hat darabotska, de igen apró betűjű, minden képek nélkül⁵¹⁸ 5 f. Conventios⁵¹⁹.

Jobbnak tartom előre csak megírni az árrokat, és azt is, hogy ezeket így akármikor megvehetem itt.

Sajnálom, hogy ezzel a' küldéssel ennyire elmaradtam; de tíz napig nyomtam az ágyat egy húzomban. A'⁵²⁰ Januáriusi nedves lágy idő miatt sokat szenvedtem, kiváltképpen pedig dolgaiban nagy hátramaradást⁵²¹ látok, mellyeket itt senkire se bízhatok.

⁵¹⁶ könyben [Emendálva.]

⁵¹⁷ complet/.s [Átírás.]

⁵¹⁸ né/.kül [Átírás.]

⁵¹⁹ [A ligatúra feloldása bizonytalan.]

⁵²⁰ Az [Átírás.]

⁵²¹ hátramaradást [Emendálva.]

A' Moralis Katekhismus Recensiojára 's az arra való Feleletre nézve illőnek sőt szükségesnek tartom a' következőket, ha tsak rövideden is, a' mennyire az időm szűk volta engedi, közleni⁵²² Nagy érdemű Barátommal.

Azt írja Debreczenből egy igen Érdemes [Férj]fiú⁵²³ ide, nem nekem, hanem egy jó barátjának „No volt Örömmünnepe a' Pipatzéhnek. De koránt sem a' Ref. Jubileuma. Nagyobb volt ennél, mert még a' Pipaszálát is illuminálták, mikor a' Pápai Professor Moralis Katéja Recensiója ide megérkezvén ez eránt első Pipagyűlés tartatott. Egyik ezt mondá No másodszor van most eltemetve Márton élén. (Először *talám* akkor volt eltemetve, mikor a' Morálját megrostálta Szováthi Pred. Budai Fer. Úr) Földvári a' Recensió bérekesztésével nem tudott bételni „mert már az excellens, az ugyan megadta neki.” Tiszt. Varga Prof. Publice megvallotta ott, hogy ő is írt egyet, de az övé elveszett, külömben: „ezzel is megelégszem, 's ezt tette utánna. – Boldog Isten! Mennyire szükség volna pedig ezeknek az Ó Testamentomi 'Sidóknak, egy okos Morálra, a' melly az Akaratnak Jóságát annyira sürgeti!!”⁵²⁴

A' Feleletre nézve nevezetesek ezek:

Pestről írták nékem még Decemberben:

Soha se úszsza meg a' Felelet a' Censurát; mert a' Pap készakartva⁵²⁵ általküldötte azt a' Budai Censornak:⁵²⁶ holott ha itt Pr. Halitzkyhoz ment volna, semmi kétségem sinsz benne, hogy legkisebbé sem akadt volna fel benne. De a' Pap a' Felelőnek éppen nem barátja, a' maga szájából tudom: 's jobb szeretné, hogy soha sem írna semmit is, mint azt, hogy ír. Be jó kézben van a' Tud. Gyűjtemény!!!⁵²⁷

Trattner Úr ezeket írja mikor a' Censornak az Admitti non posse-val bélyegzett hoszszú remárkjait felküldé. „Nagyon⁵²⁸ sajnálom, hogy a' Felelet a' Tud. Gyűjteménybe bé nem mehet imé küldöm a' Manuscriptumot. A' Censor vissza vetette. Kérem az Urat tselekedje meg, hogy ott a' Censurán engedjék meg 's át, úgy én beléteszem.”⁵²⁹

Én tehát általadtam itt az Udv. Fő Censurának, a' melly azt minden változtatás nélkül admittolta: minek utánna maga a' Felelő kihúzta abból azt, a' mi Folnesitset érdeklette.⁵³⁰

Leküldém kinyomtatattva a' Feleletet, (minthogy Trattner Úr azt írta, hogy ha tsak meg nem petsételtetem az Udv. Cens. Hofstellén, nem nyomtathatja ki)! de azt is írta egyszersmind Trattner Úr arra, midőn tudtára adtam, hogy a' Censura Admittálta a' Feleletet.⁵³¹ „Én újra egyességre léptem T. Fejér Urral, 's mivel már a' kötés szerint semmit se tehetek magamtól, nem hiszem, hogy felvegyék a' Feleletet, annyival inkább, hogy már egy jobb Recensio is jött hozzánk 's azt a' legelső Tsomóba felvesszük. Költ-

⁵²² [Papírhiba miatt a szó vége bizonytalan olvasat.]

⁵²³ [Haza]fiú [Átírás; az eredeti és a javított szó is bizonytalan olvasat.]

⁵²⁴ Morálra. <"> [Beszúrás a sor alatt; a pont vesszőre javítva.]

⁵²⁵ [Sic!]

⁵²⁶ Censor[.]ak: [Átírás.]

⁵²⁷ [Ez a mondat utólagos beszúrás.]

⁵²⁸ [A nyitó idézőjel általunk pótolva.]

⁵²⁹ [A bekezdés előtt a lap szélén két függőleges vonal van.]

⁵³⁰ Folnesitset <illette> érdeklette.

⁵³¹ Feleletet. [Emendálva.]

séges is nekem egy Matériáról annyit nyomtattatni a' Tudományos Gyűjteménybe.⁵³² Ezen felelete Trattner Úrnak arra vett, hogy én a' Feleletet tulajdon költségemen ki-nyomtattattam 's készen leküldve csak arra kértem, hogy köttesse belé a' Tsomóba és tegye bé a' Laistromba a' Felelet ott létét. Erre most az Első Kötet (1818) megküldésével ezt feleli: „Sajnálom, hogy az Úr kívánságát nem telyesíthetém: de a' *Censorok nem akarták*, hogy belé vagy mellé köttessem a' Tsomónak. Én mindazáltal magamtól, belé raktam külön, úgy hogy mégis minden megkapja.”

Én, minden támasztható kérdésnek és kétségeskedésnek eltávoztatására, Trattner Úrhoz a' kinyomtatott Feleletekkel együtt, még az Udv. Censura Officium által subscribált Imprimatoros Manuscriptumot is leküldöttem; de annak semmi foganatja sem volt.

Azt írák Trattner Úrnak ezen utolsó levelére:

Sajnálom, és sajnálni kell minden jó lelkű Hazafinak, hogy a' Felelet, noha ez a' végre, az idevaló Udv. Fő Censura által is megengedődött, a' Tudományos Gyűjteménybe fel nem vétetett. Mert ez nem csak intolerantismus; de, összevetvén ezt a' Tud. Gyűjt. a' Haza előtt tett Declaratiójával, nyilvános igazságtalanság is. Ez azon Institutumnak soha betsületére nem válik.

Némelly panaszló levelekből, mellyek ide a' M. Kurir Írójához jöttek, 's tanátskérés gyanánt velem is közöltettek úgy látom, hogy már másoknak Írásai így Jegyzései is vettettek meg oda le; de én az effélébe soha magamat nem avatom.⁵³³

A' Moralis Katekhismusnak mostani Januariusi Tsomóban lévő Recenzióját, a' Pesti Luther. Pap Molnár Úrtól valónak tartják sokan, azért mert ő is írt egyet: de éppen tegnap mondja nekem Gr. Cancellarius Teleky Sámuel Úr hogy azt Ertsey Professor írta Debreczenben. Honnan tudja nem tudom.

Még az ágyomban is gondom volt arra, hogy a' Magyar Újságban a' Kátekismus⁵³⁴ folytatása elmenjen, nem tudván még akkor, ha valyon el küldötte⁵³⁵ é Trattner Úr, az általadottat. – Ugyan elmentek é azok már?⁵³⁶

Igen kedvesen vettem Jan. 9dikén költ betses levelét: noha nagyon elkésve. Talám a' rossz utak miatt. – Szívesen kérem én is méltóztassék pártját fogni Kedves Testvérem személyében az Igazságnak, mellyet elnyomni olly sok Irígy és szánakozást érdemlő lélek igyekszik.

Legbuzgóbb tisztelettel vagyok

Nagy Érdemű Barátom

Bétsben d. 5 Febr. 818.

tökélletes szívű barátja
Márton József [mpr.]

⁵³² [E sorok mellett a lap szélén két függőleges vonal van.]

⁵³³ [E sorok mellett a lap szélén két függőleges vonal van.]

⁵³⁴ Kátekismus [A második ékezet törölve.]

⁵³⁵ küldő[../] [Az ékezet törölve; átírás.]

⁵³⁶ [Tintafolt miatt bizonytalan olvasat a „már”.]

6083.

**Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak
Nagyszeben, 1818. február 23.**

Hermannstadt 23. Februar 1818.

Ihre wertheste Zuschrift vom 30. Jänner, die mir erst den 20. Februar zu Händen gekommen, hat mich eben so sehr gefreuet, als über Verdienst geehret. Gewiss schätze auch ich Sie guter, edler Mann! nicht minder hoch als der Ruf sie hebt, freue mich das Vergnügen gehabt zu haben, Sie persönlich kennen zu lernen, und bedaure nur, dass unser Zusammenseyn von so kurzer Dauer war. Einen Mann, wie Sie, wünscht man in seinem trauten Zirkel zu genießen, aber Sie waren für uns nur ein vorübereilendes Meteor, das in einem Hui erscheint und verschwindet.

Verbindlichst danke ich Ihnen für die gütige Erinnerung an meine Bitte und für die Bemühung sie zu erfüllen. Aber der böse Herr! der sie fruchtlos lies. Nein, ich zweifle, dass er Sie so lieb haben könne, als Sie glauben; da ja Gute nur von Guten recht geliebt werden. Indessen ist nichts verlohren. Das Verzeichniss jener urkundlichen Schriften ist, wie ich unlängst erfahren habe, auch hier, ich werde trachten es zu erhalten, und – fänden sich wirklich entwendete Originalurkunden darunter, sollte dann die alte Rechtsregel: *ubi rem meam invenio* nicht mehr gelten?

Ihr thätiges Streben, Licht in Ihrem Vaterland zu verbreiten und Ihren Zeitgenossen nützlich zu seyn, das aus Ihrem Brief hervorleuchtet, gereicht Ihnen nicht zu geringem Ruhm. Der Himmel gebe sein Gedeihen dazu. Von dort werden ja einige Strahlen auch ultra silvam herüberschiessen und nach Euler's Gesezen das Licht fortpflanzen. Auf Dank und Lohn rechnen Sie nicht, den trägt der Rechtschaffene in seinem Busen. Seyen Sie für Ungarn das, was Sonnenfels für Oesterreich war; und der wurde belohnt. Nur einige Männer hieher, von so regem Geist und Eifer für's Gute, wie Sie sind, wie viel könnte auch hier gewirkt werden! Aber in Ungarn ist die Morgenröthe schon angebrochen; hier ist noch nebelichte Dämmerung, hie und da ein schwacher Nordschein, quod latus mundi nebulae etc. Einige in Ihrem Schreiben geäußerte Gedanken würden hier als falsche Münze auf's Pult genagelt werden; wie viel haben Sie schon gewonnen, wenn sie bey Ihnen kursiren. Langsam nur gehen der Menschheit unter gewissen Klimaten die Augen über ihren Vortheil auf. – Siebenbürgen sollte weniger verdorben seyn als Ungarn! Wie das? und worin? ich Sorge Sie haben bey Ihrem schnellen Flug durch's Land nicht tief genug geblickt und sind von einer schimmernden Aussenseite ein Bi-schen getäuscht worden.

Ihre ethnographischen Briefe über Siebenbürgen bin ich sehr begierig zu lesen. Sobald ich erfahre, dass sie die Presse verlassen haben und sie mir zu Gesicht kommen, so lege ich die Hand darauf, es möge die Original-Ausgabe oder die Uebersetzung seyn. Um das Böse, was von meiner Nation als Nation gesagt werden kann, ist mir nicht bange, noch viel weniger ist mir um das Böse bange, was Sie von ihr sagen werden. Sagen Sie aber doch etwas, was die Probe nicht hält, dann – können Sie nur Gott danken, dass ich kein Schriftsteller bin. Meine Nation ist – ich fühle es – von einigem Werth; die ungrischen Könige haben ihn erkannt, unter ihnen hat sie geblühet; von einer Epoche her welkt sie mit nach und nach ab. In ihrem eigenen Mark haben sich fressende Würmer erzeugt, und von Aussen wird ihr immer mehr Erdreich abgegraben.

Kein rechtlicher Mann kann sie tadeln, ohne sie zugleich zu bedauern. Gegen die Quellen, aus denen Sie Notizen geschöpft haben, kann ich nichts einwenden, ich ehre und achte alle die genannten Männer; aber kein Tröpfchen haben Sie aus einer Quelle des Sachsengrundes geschöpft, und Sie kennen doch die Optik des menschlichen Hertzens und wissen, dass der Forscher nur in der aristotelischen Mitte das Wahre, sowie alles Gute und Schöne findet. Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli.

Schade genug, dass unser Siebenbürgen so wie den Wienern auch den Ungarländern noch so ziemlich eine terra incognita ist, da doch wohl nicht wenig daran läge, es näher zu kennen; aber sehr lustig wäre es in der That, wenn es sogar siebenbürger Ungern gäbe, welche die sächsische Nation, die schon über 600 Jahre im Lande sitzt, und wahrlich, Zeuge der Geschichte, nicht zu dessen Nachtheil gesessen ist, noch nicht für einheimisch hielten, nachdem sie die Armenier für *hazafiak* erkennen.

Sie verlangen von mir einige Nachricht von unserm sächsischen Nationalmuseum. Die Bibliothek zählt gegen 16/m[jillia] Bände. Gantz vorzügliche Seltenheiten enthält sie eben nicht. Von den typographischen Inkunabeln besitzt sie einige aus den ersten Jahren der 70ger. Das kostbarere Antiquitäten Fach ist gut besetzt, und in der Geschichte fehlen wenige bedeutende scriptores. Unter den Manuskripten befindet sich ein lateinisches auf feines Pergament geschriebenes Gebetbuch in 4°, den Schriftcharaktern nach aus dem 15. Jahrhundert von 666 Seiten, das durchaus mit eben so schönen, als ausserordentlich fleissig und mühsam gearbeiteten Miniatur Gemälden geziert ist. Die Bildersammlung nimmt 15 Zimmer ein und bestehet aus 1092 Gemälden. Die Mineralien und Fossiliensammlung füllt 8 Kästen und ist besonders an siebenbürgischen Goldstufen reich. Das Münzkabinet enthält sammt den Dubletten, die sich unter den römischen Consular- und Kayser-Münzen befinden 18/m[jillia] Stück. An dem Katalog arbeitet ein Mann schon von 20 Jahren her, und noch ist er nicht vollendet, und in's Reine gebracht. Sie werden finden, dass dieser Zeitraum mit dem Fleiss des Arbeiters nicht in gleichem Verhältniss stehe. Noch hat das Museum auch einen Kasten mit Antiken, sowie eine kleine Gemmen Sammlung, die aber nicht von so grossem Belang sind.

Weiter verlangen Sie von mir eine Biographie von dem Stifter dieses Museums. Nun die kann ich Ihnen so im Geschwinden nicht entwerffen. Wohl einige Hauptzüge und Umrisse. An Skanderbeks Säbel erkannte man den Mann, der ihn führte.

Baron von *Bruckenthal* hat andere Dinge hinterlassen, in denen sich sein Geist den Nachkommen darstellt. Aus einem adelichen Geschlecht zwar aber hülf- und mittellos hat er sich durch seine eigene Kraft und durch das seiner Monarchin abgewonnene verdiente Vertrauen zu der höchsten Ehrenstufe des Landes hinaufgeschwungen. Maria Theresia ver-trauete ihm als Protestanten das siebenbürgische Staatsruder an, und als Protestanten verlieh ihm Joseph II. das Grosskreuz des h. Stephan-Ordens zur Belohnung seiner Verdienste. Die Hof- und Landes-Archive zeugen, was er für sein Vaterland und für das Haus Oesterreich that. Die Palläste, die er erbauete, die Gärten die er anlegte, das vorerwähnte Museum, zu dessen Vermehrung und Gemeinnützigmachung er einen Fond von 36/m fl. stiftete sind redende Denkmäler für ihn. Er war gebohren im Jahr 1721 und starb im Jahr 1803. Möge ein Biograph Bernstorfs kommen und mit seiner Meisterhand diese skizzirten Umrisse ausmalen.

Rumi's Monum. Hung. sind hier noch nicht zu bekommen, daher habe ich auch Ihre Vorrede dazu noch nicht gelesen. Sobald ich ihrer habhaft werde, will ich sie lesen, und dann sehen, ob ich das finde, wovon Sie schreiben, dass ich Sie würde verstanden haben.

Ihr Graf *Desöffy* ist ihrer Schilderung nach ein seltener Mann, da so verschiedene rühmliche Eigenschaften in ihm vereinigt sind. Wenn ich einmahl das Glück hätte nach Ungarn zu kommen, so würde ich Sie wohl bitten, mich, als Ihren Freund ihm bekannt zu machen: denn ich will durchaus, dass Sie mich unter Ihre Freunde und Schätzer zählen, wenn ich auch die Reihe beschlösse.

Leben Sie nach Wunsch wohl! und beehren Sie mich mit Ihrem gütigen Andenken.

6084.

Maria Stanislaus von Rogendorff – Kazinczynak
Bécs, 1818. február 26.

Von unsern Kloster. Den 26ten Februar: 1818.⁵³⁷

Bester Kazinczy!

Bisher konte ich von⁵³⁸ dem Befinden meiner lieben Schweger und würdigen Mutter selten und nicht ausführliche Nachricht geben, nicht nur daß ich Vermög des Verlustes meiner Augen verhindert bin selbst zu Schreiben, sondern auch weil meine Briefe selbst in ihre Hände kommen mußten wo ihr dann eine so genaue Darstellung ihres gefährvollen Krankheitszustandes einen unangenehmen Eindruck⁵³⁹ hätte verursachen müssen. Man kann sagen, obwohl Sie schon vorher kränkelte daß Sie beynahe seit einem Jahr, (es ist nun ein eilften Montat,⁵⁴⁰ daß Sie Oberin war) immer krank war, vermög den Lungengengeschwämm, der sich dazu gestellten Abzeichnung, endlich Wassersucht, sie litt aber nur so geduldig wie ein Lam ohne je zu klagen, der ganzen Gemeinde zur Auferbauung und meinem Trost. Bis es jezt dem Herrn gefiel Sie vom so langwierigen Leiden aufzulösen, und in der Nacht vom 25ten auf den 26ten Februar zu sich aufnehmen, nachdem sie mit allem Heil[igen]. Sakramenten zu ihrer Stärkung und unserer Beruhigung versehen worden ist. Haben Sie die Güte⁵⁴¹ diese Benachrichtigung des betrubten Todtfalls der lieben Sophie in ihren jetzigen Zustand behutsam vorzutragen, so wie ich auch bitte es dem Pepi, der Délevaux, der Gräfin Berr[...] ⁵⁴² und der Lämpelrn zu wissen zu machen in meinem Namen weil ich nicht zugleich an alle kann schreiben lassen, hofe auch Nachricht von ihrer aller Befinden zu erhalten; obwohl ich nicht selbst im Stande bin zu Schreiben, so hindert das nicht von Zeit zu Zeit bisweilen etwas zu vernehmen, da die Schwestern mir gern die Liebe erweisen die Briefe vorzulesend und zu beantworten. Was mich betrifft befinde ich mich Gottlob gesund, nur ob-

⁵³⁷ [A levéllap tetején középén azonosítatlan kéztől: „V 3.” (esetleg: „V I.”)]

⁵³⁸ ich <...> von

⁵³⁹ [Egyedi írásmód az „Eindruck” helyett.]

⁵⁴⁰ [Egyedi írásmód az „elften Monat” helyett.]

⁵⁴¹ Haben [...]e Güte [A „Sie” átírás, a „die” a sor fölött betoldva.]

⁵⁴² [A kéziratban a név utolsó betűi a sor végére esnek és nem látszanak a kötetbe kötés miatt.]

wohl jezt in grosser Betrübniß, in welcher aber die Religion als die einzige beste Trösterin mich ganz aufrecht erhält und wunderbar stärket Was sind alle irrdischen zeitlichen Ereignisse, für die, die mit froher Hofnung einem besseren Leben entgegen gehen. Nun wünsche ich recht wohl zu leben, und verbleibe mit Empfehlung in ferneres Bedenkend und Freundschaft Ihrer beyden,

Ihre

Aufrichtigste Tante
Schwester Maria Stanislaus von Rogendorff
von der Heimsuchung Maria.
D. S. B.

[A borítékon piros viaszpecsét és a címzés:]

de Vienne

à Monsieur

Monsieur François de

Kazinczy

par

Bude

Erlau Ujhely

à Széphalom.

Eingenhändig zu eröffnen⁵⁴³

[Kazinczy autográf megjegyzése a boríték üres oldalán:]

Marie-Angélique.

Gróf Rogendorff Josepha,
Fejedelelem-asszony a' Bécsi
Salesianáknál,
megholt 1818. Február. 25dike éjjelén
26dikra.

testvére volt a' mind két szemére megvakúlt Mater Stanislásznak, a' Napamnak Gróf Török Lajosnének, és Kajetánnak, ki nálam hala-meg 1809.⁵⁴⁴ Január. 7d. Széphalmon, 's ott temettetett kerti temetőmbé.

⁵⁴³ [Azonosítatlan kéztől a címzés mellett balra fent: „4 Marz 818.”]

⁵⁴⁴ 1808. [Átírás.]

6085.

Kazinczy – Festetics Györgynek
Széphalom, 1818. március 25.

[1., levélfogalmazvány későbbi kommentárral, MTAKK]

Köszönet Gróf Festetics Györgyhöz, midőn 1818. Febr. 12d. nekem és Csokonainak a' Keszthelyi Helicon egygy fát ültete.

Az első ültetés történt 1817. Febr. 12dikén. Akkor a' megjelent Horváth Ádám, Kisfaludi Sándor, Berzsenyi Dániel, és Takács Judith Kisasszony, elébb mindnyájan Gyöngyösi Istvánnak, azután mindenike magának, egy Madár-berekenyét (*Sorbus Aucuparia*) ültettek. – A' Keszthelyen meg nem jelent Írók közzül nekem jutott legelőbb ez a' szerencse és megtiszteltetés; nékem annál váratlanabbúl, mivel tudtam, miket tesz ellenem Túladuna, nevezetesen Kisfaludi és Ruszek Apátúr Keszthelyi Plebánus. Lássd Glottomachusaimat.

Nagy Méltóságú Gróf,
Kegyelmes Uram!

Az a' figyelem, mellyet erántam ezidei innepén Keszthely mutatott, engem egészen váratlanúl ére: nem hittem hogy akár a' Balatoni Helicon, akár ennek nagylelkű Alkotója méltónak ítélhessen e' megtiszteltetésre, melly az ott meg nem jelent Írók közt nekem jutott legelőbb. Melly kész voltam volna én megosztani az új Olympia' pályáágát⁵⁴⁵ két barátommal – Virággal és Kissel! De tisztetem Excnak okait, ha nem értem is, 's köszönöm a' legforróbb hála' köszönetével megbecsülhetetlen kegyességét. Méltóztassék elhinni Excellentiád, hogy annak a' nagyragyogású polgárnak javalása, kit annyi érdemek tevének halhatatlanná köztünk és az egész Európa előtt, nekem kedvesebb minden bérnél, mellyet a' szerencse olykor ingyen ad, olykor gondolatlanúl még hullogat is.⁵⁴⁶ Bár maradéink, kik érdemeinket igazában⁵⁴⁷ fogják megszabni mint a' jelen kor, javalhassák e' tettet! bár későbbi dolgozásaim méltónak kiálthassanak e' szerencsére, mellyet most egyedül az Excellentiád' jóságának köszönhetek!

Keszthelyhez csatolva e' kegyesség által, igyekezni fogok még e' nyáron megjelenhetni Excellentiád előtt, hogy végre ne legyen okom pirulni, hogy soha nem láttam azt a' nagy férjfit, a' kinek emlékezete örök áldásban lesz a' Nemzet előtt, 's annak mások által is irgylett alkotását. Hat testben és lélekben ép gyermek' atyja lévén,*) 's elfogva ezeknek nevelési gondjaik által, e' szerencse még eddig nem leheté enyém; illő, hogy azt magamévá tegyem, 's Kisfaludit, az én Berzsenyimet, 's a' szeretetre méltó Malvínát, meglássam; meglássam Szigethet és Csáktornyát,⁵⁴⁸ hol a' két Zrínyi a' Dicsőségnek

*) mert ekkor már élt a' meg nem született hatodik, Bálint.

⁵⁴⁵ Olympia' <ágát> pályáágát

⁵⁴⁶ még <veszte>get is. [Javítás az oldal szélén, átírás.]

⁵⁴⁷ érdemeinket <inkább> igazában

⁵⁴⁸ Csák/./rnyát, [Átírás.]

élt. Az ilyenek' látása alatt emelkedik a' szív, 's ez az érzés az enyéimből által fog menni⁵⁴⁹ a' másokéba.

Maradok a' legszívesebb tisztelettel

Széphalom Marc. 25d.

1818.

Excdnak
alázatos szolgálja
K. F.

[2., elküldött levél, MNL]

Nagy Méltóságú Gróf,

Kegyelmes Uram!

Az a' figyelem, melyet erántam ezidei innepén Keszthely mutatott, engem egészen váratlanul ére: nem hittem, hogy akár a' Balatoni Helikon, akár annak nagylelkű Alkotója méltónak ítélhessen e' megtiszteltetésre, mely az ott meg nem jelent Írók közt nekem jutott legelőbb. Mely kész voltam volna én megosztani az új Olympia' pályáágát két barátommal, kiket szívem forrón szeret – VIRÁGGAL és KISSEL! De tisztelem Excellenzziádnak okait, ha nem értem is, 's köszönöm a' legforróbb hála' köszönetével megbecsülhetetlen kegyességét. Méltóztassék elhinni Excellenzziád, hogy annak a' nagyragyogású polgárnak javalása, kit annyi érdemek tevének halhatatlanná köztünk és az egész Európa előtt, nekem kedvesebb minden bérnél, melyet a' szerencse olykor ingyen ad, olykor gondolatlanul még hullogat is. Bár maradékink, kik érdemeinket igazabban fogják megszabni mint a' jelen kor, javalhassák e' tettet! bár későbbi dolgozásaim méltónak kiálthassanak e' szerencsére, melyet most egyedül az Excellenzziád' jóságának köszönhetek!

Keszthelyhez csatolva e' kegyesség által, igyekezni fogok e' nyáron megjelenhetni Excellenzziád előtt, hogy végre ne légyen okom pirulni, hogy soha nem láttam azt a' nagy férjfit, a' kinek emlékezete örök áldásban lesz a' Nemzet előtt, 's annak mások által is irigylett alkotását. Hat testben és lélekben ép gyermek' atyja lévén, 's elfogva ezeknek nevelési gondjaik által, e' szerencse még eddig nem lehete enyém; illő, hogy azt magamévá tegyem, 's Kisfaludit, és az én Berzsenyimet, 's a' szeretetre-méltó Malvinát, meglássam; meglássam Szigethet és Csáktornyt, hol a' két Zrínyi a' Dicsőségnek élt. Az ilyenek' látása alatt emelkedik a' szív, 's ez az érzés az enyémből által fog menni a' másokéba.

Maradok a' leghívebb tisztelettel

Széphalom, Martzius' 25d.

1818.

Excellenzziádnak
alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz.

⁵⁴⁹ által <megyen> fog menni

6086.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. március 31.

d. 31 Martii 1818.

Nagy Érdemű Barátom!

Engedje meg nekem, hogy ma, igen betses leveleire, tsak röviden felelhessek, mert ámbár soha több okom, soha több matériám az írásra egyszerre nem volt, mint most: kéntelen vagyok tsak annyit írni, a' mennyire az időm rövidsége írni enged.

Gyönyörködve olvasám és ismét olvasám a' Feleletet: de elolvastam G. Ő Nagysága előtt is: a' ki sok okokra nézve neheztel a' T. Gy.-re; 's valamint az M. A. Recenziójára írtt Feleletét⁵⁵⁰ K. Testvéremnek nagy meglelégedéssel⁵⁵¹ olvasta,⁵⁵² úgy ezen A. ellen írtt igen nyomos Recenziót egész örömmel hallgatá, a' mellyből némelly helyeket kétszer is elolvastott. – Mondottam, hogy az Erdélyi M. Museumba készült; 's mindjárt azt jegyzé meg rá; az igen kár, mert ott azt kevesen olvassák, kivált Magyar Országaiak. Ekkor proponáltam,⁵⁵³ hogy a' két rendbeli Recenziót 's ugyan annyiféle Feleletet egy Broschurba, itt szándékozom kiadni, 's egészszzen helybe hagyja a' Szándékot. Ehez képest:

Arra kérem Nagy Érdemű Barátom, a' Tekintetes Urat, méltóztassék ezeknek egy rövid Előszót írni, a' maga Neve alatt. – Erre fontos okom van, – 's mihelyt azt kezemhez veszem, azonnal kinyomtatatom, a' Propositio szerint.⁵⁵⁴ Én azt tartom, egyenesen ki lehet az Előszóba tenni, ezt: hogy ámbár az Udv. Fő Censura⁵⁵⁵ az M. A. Rec. írtt Feleletét Prof. M. Urnak admittálta 's az Bétsbe ki is nyomtatott: azt még is az Auctor, meg nem nyerhette, hogy a' Felelet a' Tud. Gyűjt.-be annak módja szerint, felvétel⁵⁵⁶ volna. Talám azt is ki lehetne⁵⁵⁷ tenni, hogy hiteles Relatio szerint az A. Recensio Auctora Professor és Ordinált Praed. D.—ben. Mert már ezt ide Debreczenből megírták, 's ebben absolut⁵⁵⁸ semmi kétség sem lehet, hogy annak szerzője Tiszt. Varga Prof. Úr a' ki a' maga elveszett Recenzióját mások unszolására újra leírá, 's mellé ragasztván a' Prof. Budai Úr Deák Munkája Recenseálását is, azt Trattnerhez újra elküldé.⁵⁵⁹ Ezt írják Debreczenből szóról szóra. – Ki legyen az M. A. nem tudhatni.

Az M. A. Rec. írtt Felelet, mint maga is a' Mor. Kat. itt kettős Censurán ment keresztül, ú. m. Az Érseki Consistorium Censuráján, és az Udv. Fő Censurán. Mert egy nem régi Fő Fő Rendelet szerint minden Theologicumot által kell adni az Érseki Consistoriumnak is, hogy lássa: minekutánna azt a' Politicus Censor már admittálta. Engel

⁵⁵⁰ Feleletét [Emendálva.]⁵⁵¹ meglelégedéssel [Az ékezet törölve.]⁵⁵² olvasta, [Emendálva.]⁵⁵³ proponáltam, [Az ékezet törölve.]⁵⁵⁴ [E sorok előtt a lap szélén két függőleges vonal van.]⁵⁵⁵ a' <'> <Fő> Udv. Fő Censura [A névelő javítva.]⁵⁵⁶ felvétel⁵⁵⁶ [Áltírás.]⁵⁵⁷ kilehetne [Egy függőleges vonallal elválasztva.]⁵⁵⁸ absolut <.>⁵⁵⁹ elküldé. [Emendálva.]

halála után a' Magyar Censorságot itt, ki viszi, azt nem tudom, tudja e' Kedves Barátom, Tekintetes Úr, ha eltalálja, kérem tartsa⁵⁶⁰ magába; mert sokan abutálnának ezzel, ha tudnák. – Ezért nem lehetne nekem Praefatiót írni, azon kiadandó Broschura elejibe: különben nem lévén Censor, talám még olyan helyre adatnék, a' hol⁵⁶¹ talám nem igasságos módon el is nyomhatnák az egészet.

Kedves Testvérem az Egész Recenzióban⁵⁶² vagy is Feleletben semmi változtatást nem tett, hanem mindjárt a' 2dik lapon egy * tett ezen szók után. „A' másika pedig már azon is felakad, l. 85. hogy ámbár a' Ker. Vallás Tanítása hivatalához nem tartozott, Catechismust írni mérésze. * Ezen tsillag után ezen Jegyzést kívánja beiktatni.

*) Az Alföldi, 's az A. betű alatt helyesen lappangó Úr, úgy látszik, hogy sem azt nem tudja, hogy Prof. T. Márton István Urat maga a' Túl a' Dunai Ven. Superintendentia protocollariter és név szerént nevezte ki a' Katechismus írásra, – sem azt, hogy T. Márton Úr tizenegy esztendeig volt ex Professo Theologus in loco – sem azt, hogy T. M. Úr mind e' mái napig ordinált Minister, és így ha a' Theológiához is tud úgy, mint tudott hajdan, vagy most tud a' Philosophiához: mind a' Theologusi mind a' Philosophusi toll egyaránt illhetnek a' kezébe. (A Kiadó).

Egyébaránt az Egészet méltóztassék elrendelni, 's a' Titulust leírni; én mindenben ahoz tartom magamat. Tsinosan kinyomtatatom. – A' M. Ujság írója, a' kivel itt egy fedél alatt lakom, kéri, hogy ezen⁵⁶³ Broschurát engedjük neki, kinyomtatatja a' maga költségén, 's megküldi minden Olvasóinak. – Mit mond erre Kedves Barátom Tekintetes Úr. Ha megegyez benne, azért hogy így jobban elterjed; arra az esetre is, én nyomtatatom ezt ki Pichlernél, mert Haykul Urnak, most nincsenek szép betűji, 's úgy adom által. Ezt maga is jobban szereti így P. Úr, minthogy szebben 's oltsóbban is nyomtat Pichler.

Már az örömet tsak engedje nekem Kedves Barátom, a Tekintetes Úr, hogy azon tsekélységekkel hadd kedveskedjem, a' miket küldék.

Lúdas Matyi kiadásában én tsak annyiban influáltam, hogy Kerekes Ferentz Úr, maga Német Országba kimenvén, a' 2dik kiadás kinyomtatására megkért, a' mit már, Fazekas Úrnak Debreczenben megígért volt. Egyebaránt én azon kis Munka felől, éppen abban a' vélekedésben voltam, 's azt ítéltem felőle, a' mit Kedves Barátom a' Tekintetes Úr írta; a' honnan édesdeden nevettem, olvasván felőle ítéletét. – Különben én Fazekas Urat nem esmerem, 's nem is correspondeálok vele. – Küldöttem vagy 10 Exemplárt: de nem tudom hogy jó neven vette e' vagy nem?

A' Kedves Barátom 11dik Febr. költ betses levelét, egy napon vevém a' Martz. 15dikén költ levelével. Főbb oka a' volt azt gondolnom, mert francirozva volt. De meg kell jegyzennem. Hogy én ez előtt már 8 esztendővel letettem a' Consistoriumi Secretariusságot, mert a' szemeim akkor annyira megromlottak volt, hogy esztendeig pénzen tartottam magam helyett Substitutust.⁵⁶⁴ Midőn már letettem ama hivatal, 's éppen semmi reménységem sem volt, hogy szemeim meggyógyúlhasanak, történetből, egy

⁵⁶⁰ eltalálja, tartsa [Beszúrás a sor felett.]

⁵⁶¹ helyre <...>, a' hol [Javítás a törlés felett.]

⁵⁶² Recenzió/j./ [Átírás.]

⁵⁶³ hogy <az> ezen

⁵⁶⁴ helyett <.> Substitutust.

öreg Ánglushoz igazítottak, a' ki az én szemeimet 9 hónapi cura által tökéletesen helyre hozta, 's azolta erősebbek azok mint voltak az előtt. Én ennek az Öregnek egy Átalag Tokaji legjobb aszszúszőlő bort hozattam, 's azt nyertem vele, a' hova ingyen se gondoltam, hogy meghalván az Öreg ez előtt 4 esztendővel az Arcanumát, 's minden írásait nekem hagyta. Fordítottam is le belőlök némelyeket; a' szent balsamjával pedig, melly a' szemnek minden Rheumas⁵⁶⁵ affectiojiból származó nyavalyájában rendkívül hasznos, noha az tsak a' két *halántékra* raggattatik fel; már itt Bétsben is igen sok jót tettem. Én tehát nem lakom többé a' Reform. Templom épületjébe. Mostan szállásom ez. Am Bergel Numero 518.

A' Változtatást és jobbítást a' Levél szerént, véghez viszem.

Meg nem állhatom, hogy az Öreg Ánglusnak két Receptjét, mellyel ő itt sokakat gyógyított ki a' Rheumatismusból, közöljem.⁵⁶⁶

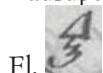
1).	1. lat Seifengeist	ezt öszvetöltve vess belé ½ lat lisztretörtt
	1. lat Terpentingeist	finom temjént (Weihrauch, Olibanum)
	1. lat Kampfergeist	

Ezzel jól bedörgöltessék a' testnek az a' része a' hova a' Rheuma vette magát. Napjában kétszer estve és reggel; 's melegen tartassék.

2.) A' másik hatalmas⁵⁶⁷ Receptje, mellynek már én is magamon 's másokon is sok hasznát vettem ez:

Rp. Empl. de Ammon.

- – Galbani
- Dich. comp.
- adrupt. ana 3iij

Fl. dram 13.

Bals. Thereb. qu. s. ut f. mon. Empl.

Ezt új vászonra jó vastagon felkenve a' fájdalmas helyre ragasztassék fel, 's álljon rajta míg leválik, 's leesik.

Ha 3, 4, nap mulva le kezd válni vagy viszket,⁵⁶⁸ vetessék le, 's dörgöltessék meg a' helye, 's újra tétessék fel.

Ez valósággal kiszijja a' gonoszt, 's jobban, mint az erőszakos vesicatoria.

Éljen szerentsésen Kedves Barátom, tiszta lélekkel és szívvel kívánja

igaz szívű barátja
Márton József [mpr.]

⁵⁶⁵ minden <..> Rheumas

⁵⁶⁶ Rheumatismusból, <...> közöljem.

⁵⁶⁷ hatalmas <ab>

⁵⁶⁸ vagy <..> viszket,

6087.

Márton József – Kazinczynak
[Bécs], 1818. március 31. után

[Nagy Érdemű ...]⁵⁶⁹
 Kedves Drága Barátom!

Ez előtt egy órával vevém Szabó János Jó Barátoimtól, a' hozzám felküldött Manuscriptumot. – Holnap mindjárt beadom azt a Censurára. Igen igen jól esett, hogy a' Végéről elmarad Kováts megszólítása. Megérdemli hogy őtet külön vegye elő, egy ahoz értő Bíráló. Külömben Tiszt. Tóth Úrnak nagyon szükséges az ilyen Recensio szín alatt kiadott Encomium, mert vajmi Anxius szokott lenni, mikor valamit kiad, hogy nem kél el. – Egynehány esztendővel ezelőtt jelen voltam, midőn a' Testvérem előtt azon töprenkedett, hogy a' Dogmaticája, mellyet akkor másodízben adott volt már sajtó alá soha el nem kél; mert Lácza Úr éppen akkor hirdeté ki a' maga két Tómusban kiadandó Dogmaticáját, 's attól félt, hogy a' Deákok majd azt a' két Tómusból állót inkább fognák venni. A' Testvérem ezzel vígasztalá: „Ne féljen Colléga Uram el kél biz az, és kedvesebb lesz mint amaz, nagyon tudja már azt a' Deák: inter duo mala minus est eligendum. Most hát szükséges vala a' Publicumot figyelmessé tétetni Kováts Úr által, hogy a' két kiadott Moral között melyik jobb, hogy azt választ-hassa – vagy is hogy azt vegye az.

Nagy meglepéssel olvastam, ezen másodszori Manuscriptumban a' kisimításokat. Hanem egy kérdést, engedje meg a' Tekintetes Úr Kedves Barátom, hogy tegyek. – Azt írja Kedves Testvérem, hogy ezen szók után: az emberek etc. etc. szelid és virrongó teremtések, (melly már e' szerént éppen a' végére esik ezen Recensiónak) nagyon illene még ezt utánna vetni egy vonás után, így: – egy szóval: okos oktalan állatok! – Ha jóvá hagyja Kedves Barátom a' Tekintetes Úr, oda teszem. Ennek akkor is ideje lesz, ha majd már szedik. – Kedves Testvérem leveleiből látom, hogy ő ezt a' Recensiót, sok tekintetben, igen nagy örömmel és megilletődött érzékenységgel vette; és már két ízben írt⁵⁷⁰ is ez eránt a' Tekintetes Úrnak. Az én Kedves Testvérem a' Jónak rendkívül való kedvellője és talám néha erőszakos előmozdítója is.

Az első Recensió szerzője M. A. T. Molnár András Tési Plebánus.⁵⁷¹ Tés Veszprém Várm. van a' Bakony szélén Palotától egy mértföldnyire éjszak felé. Egy jó Barátja árulta el, a' ki Vaszari Plebánus, 's a' kinek maga megírta; azt veti utánna a' Vaszari Plebanus Úr: „biz ő tőle már ki is telik az ilyen, mert ő Pfiffig és Witzig⁵⁷² ember.⁵⁷³ A' második Rec. szerzője valósággal Varga Professor a' ki egyszersmind Ord. Minister is.

⁵⁶⁹ [A levél felső része leszakítva, a megszólítás első sora ezért részben bizonytalan olvasat, részben hiányzik. Ugyanezért hiányzik a keltezés is.]

⁵⁷⁰ ír/./ [Átírás.]

⁵⁷¹ Plebánus. [Az ékezet törölve.]

⁵⁷² [Tintafoolt miatt bizonytalan olvasat.]

⁵⁷³ maga megírta. [Beszúrás korrektúrajellel a lap alján; a mondatvégi írásjel átjavítva.]

Valyon nem lehetne e' valahova⁵⁷⁴ jó módjával béiktatni, tsak a' Nevek Első és Végso betűjét is p. o. így T-si Tiszt. M-r. A-s Úr. D-i Prof. T. V-a Úr. Talám az Előszóban?

Közlöttem a' Recenziót, némelly Joakaróimmal 's Barátimmal. Egyenlő örömmel és megelégedéssel olvasták mindenek. Mihelyt kijő megadom azt a' Mi Nestorunknak a' Cancellarius Gr. T-nek, a' ki mind a' két Recenziót kedvetlenséggel és megilletődéssel olvasta.

Pántzél Úr igen örömet közli a' Recenziót Újságai mellett; a' mint már megírák; tsakhogy attól tartók, hogy nem engedi meg az Ujság Censora ha az Egészet megolvassa, az Ujság mellett való elküldözést. – Vajmi rendes lábon állunk mi itt. – Majd meg fogja látni Kedves⁵⁷⁵ Barátom, Glatz Úr Reform: Jubileuma Históriajából, mely rendkívül liberalis itt a' Fő Udv. Censura. – Ezt M. Országban soha soha ki nem engednék jönni. Pedig ott nem toleratusok vagynak. Alig ha az itt Magyarúl is ki nem jön.

Ezen leveletem, melyet a' váratlan látogatások miatt már három ízben kelle félben szakasztanom, Újságborítékban szándékozám küldeni: de onnan elmaradt. Mégis elküldöm Postán.

Állhatatos szives tiszteletem mellett vagyok
Kedves Tekintetes Úr, Barátom Uramnak tisztelő hiva

Márton [mpr.]

6088.

Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak
Nagyszében, 1818. április 3.

Hermannstadt den 3. April 1818.

Hochgeschätzter Freund!

So nenne ich Sie: denn in meinem vorigen Brief schon kündigte ich Ihnen an, dass ich durchaus in die Reihe Ihrer Freunde eintreten wolle, und daher hatten Sie auch gross Unrecht in Ihrem zweyten Schreiben Erlaubniss zu begehren, mich Freund zu nennen. Heute aber habe ich eine Ursache mehr Sie so zu nennen, da ich in gegenwärtigem Brief mich der vollen Rechte der Freundschaft bedienen, d. i. so frey und so offen mit Ihnen sprechen werde, wie der Freund zum Freund spricht. Auch mein natürlicher Character bringt es so mit sich, und Sie haben mir Stoff zum Schreiben gegeben.

Also – wie gedacht, so geschehen. Sie durchflogen nur, wie Sie selbst sagten, Siebenbürgen, und daher haben Sie natürlich auch Alles nur in Vogelperspektive gesehen. Diesem allein will ich es zuschreiben, dass manche Ihrer Ansichten so, und nicht anders ausgefallen sind. In dem Eilwagen scheinen dem Auge die Bäume in Bewegung und doch stehen sie fest.

Ich ging, sagen Sie, eine Strecke durch das Land ihres Volkes und alles gleich, und alles ohne Cultur. Hm!! das ist mit grossen Buchstaben viel, sehr viel gesagt, aber Freund! Sie sind der Erste, der das sagt. Stehen diese Ihre Worte auch in dem dem

⁵⁷⁴ [Tintafozt miatt bizonytalan olvasat.]

⁵⁷⁵ meg fogja <olvasni> Kedves [Javítás a törlés felett.]

Druck übergebenen Briefen, so mögen Sie zusehen, wie Sie das Gesagte vertheidigen. So viel Fremde bisher durch Siebenbürgen gereiset, aber freylich nicht geflogen sind, haben gerade das Gegentheil ausgesagt. Von mehreren derselben sind Briefe gedruckt, und mir ist leid um Sie, dass diese mit den Ihrigen im Widerspruch stehen. Kein einziger von der Umgebung des Kayzers bei seiner letzthinnigen Reise durch Siebenbürgen, hat so ein Urtheil gefällt. Graf Bombelles soll, wie ich höre, auch Briefe über seine Reise im Gefolge des Kayzers für den Druck schreiben; ich fürchte, seine Ansichten werden von den Ihrigen verschieden seyn. Das Glas, durch das Sie sahen, war gefärbt, wenigstens angeloffen. Aber was war es doch edler Mann! das es färbte? und woher der Hauch, von dem es anlieft? Denn glauben Sie mir, selbst der Siebenbürger Unger, angenommen etwa den, der Ihrer Bemerkung nach die Sachsen noch nicht für einheimisch in Siebenbürgen hält, wird Ihnen nicht beystimmen. Und – worauf gründet sich doch eigentlich Ihr so allgemein absprechendes Urtheil? Auf einzelne Begegnisse von einzelnen Menschen. – Etliche Bauern auf dem Felde, die Sie aus dem Wagen um den Nahmen des Orts fragten, gaben Ihnen keine Antwort, also – sind alle sächsischen Bauern grob; dann zog sich der Pastor eines Orts als Sie vorbeý fuhren von seinem Fenster zurück, also – sind die Sachsen menschenscheu; und jener Einwohner von *Szelindek* oder *Stolzenburg*, dessen Zimmer eiserne Gitter und Jaloux hatten, nahm Sie nicht sogleich gastfreundlich bey sich auf, also – sind alle Landsachsen ohne Cultur. Lieber! Bester! In welcher Sprache redeten Sie wohl die Ackersleute an? Vermuthlich in teutscher. Hätten Sie sie walachisch angeredet, so würden Sie die Antwort erhalten haben; denn 100 gegen 1 zu wetten, waren es Wallachen, die teutsch nicht verstunden; denn nicht jeder Sachse nur, sondern auch jeder Walach, dem doch der Sachse an Cultur nicht nachstehen dürfte, hätte Ihnen, wenn Sie in seiner Sprache ihn anredeten, den Ortsnamen gewiss ebenso freundlich genannt, als Sie ihn darum fragten. Und der Pastor, wenn er anders ein Pastor war, woran ich zweifle, da die sächsischen Pfarrwohnungen nicht an der Landstrasse zu stehen pflegen, woher wissen Sie es, dass Menschenscheu ihn vom Fenster zurückzog? konnte nicht eben jemand in sein Zimmer eingetreten seyn, dem er sich zuwandte? konnte nicht ein Hausgenosse von Innen ihm zugerufen haben? Im schlimmsten Fall war er nicht neugierig zu sehen, wer im Wagen sass, oder geschahe es gar aus Bescheidenheit. Endlich der Mann hinter den Jaloux. Es giebt in *Stolzenburg* nur drey Häuser mit Jaloux. Das eine bewohnt der Postmeister, der ein Unger ist, aber gut deutsch spricht; das andere ein ehemals vermöglicher, jetzt aber sehr armer Tischler, ein Maynzer von Geburt; das dritte besitzt der Prediger. In welches von diesen drey Häusern Sie nun mögen gerathen seyn, weiss ich nicht. In das des Predigers schwerlich; denn ein Prediger lässt sich doch von einem Bauer unterscheiden und zudem ist der dortige allgemein als ein gastfreundlicher Mann bekannt; obgleich auch er, da er ein Wittwer ist, leicht im Fall seyn konnte, einer Reisegesellschaft von mehreren Personen nicht sogleich etwas zum Imbiss vorsezen zu können. Also war dieser ungastfreundliche Mann, der da sagte: ich habe nichts, sicher entweder der arme düstere Tischler, oder der Postmeister. Allein angenommen, Alles sey so, wie Sie es denken, dieser Mann sey wirklich ein sächsischer Bauer und sogar wohlhabend, aber ein Sauertopf und Filz gewesen, jene Ackersleute seyen Sachsen gewesen, und der Pastor habe menschenscheu sich zurückgezogen, was folgt daraus? Sagen Sie nicht selbst: *Bobot minden föld terem*. Aber, hätten Sie auch in mehreren Häusern angeredet, und die erwartete Gastfreyheit

nicht gefunden, so muss ich Ihnen sagen, dass die Bescheidenheit eines sächsischen Bauers sich nicht entblödet, fremden Gästen, die er für Leute von Distinktion hält, wenn er zufälligerweise nichts Besseres hat, bloss sein trockenes Brod ohne Beytrunk anzutragen. Wie oft habe ich auf meinen Reisen bei Landleuten von der ungrischen Zunge freundlich angesprochen, und bin, statt dass man mir den *Kulács* angeboten hätte, mit sehr finstern abweisenden Mienen empfangen worden; nie aber ist mir deswegen eingefallen, einen nachtheiligen Schluss auf alle zu ziehen. Doch das Urtheil des Wiener Weinschenkers vom Pfarrer, das muss wohl gelten! Hätten Sie sich nur nicht dadurch abhalten lassen zum Pfarrer zu gehen, so würden Sie einen andern Mann gefunden haben, zumahlen wenn Sie sich ihm genannt hätten. Er ist der nehmliche, der eine Dissertation gegen mehrere falsch vorgetragene Sätze des ehemaligen ungrisch. H. Professors Juris, *Winkler* in Klausenburg im Druck herausgegeben hat und von ihm nicht widerlegt worden ist.

Alles ohne Kultur sagen Sie. Was nennen Sie Kultur? ich kenne nur eine dreyfache Kultur: die intellectuelle, die sittliche und die äussere Kultur. Nun die zwo ersten meinen Sie sicher nicht; denn um die abzunehmen, muss man näheren Umgang mit den Menschen pflegen; also die äussere Sittenkultur, oder die Urbanität. Aber diese findet man im Durchschnitt bey dem Landvolk keiner Nation, da es sich gewöhnlich durch Rusticität unterscheidet. Deswegen aber können Landleute, wenn nicht eben intellectuelle, doch viele sittliche Kultur haben, und diese ist es, die dem Menschen vorzüglich Werth ertheilt; wenn auch das Aeussere mindere Politur hat, oder gar rau und eckicht ist, und durch keine besondere Hospitalität sich empfiehlt. – Wenn übrigens der Bewohner Ihres flachen Landes vom 1. Jänner bis 31. Dezember, wie Sie schreiben, alle Tage sein Waizenbrod mit Fleisch isst, und seinen Wein trinkt, so wohl ihm! und dann wäre auch seine grössere Gastfreundlichkeit erklärbar, indessen kann ein Mensch viele Kultur haben, wenn er auch nicht Speise und Trank bis zur Gastfreyheit jederzeit voll auf hat; und Häuser von Stein und Ziegel gebauet, zeugen doch auch nicht von Unkultur. Allein Sie führen auch Tell's Landsleute an, die nicht menschenscheu seyen, sondern sich in andern Menschen fühlten. Demnach also mögen Sie wohl statt Kultur überhaupt, eigentlich Humanität gemeint haben. Nun, was diese anbelangt, so kann ich Ihnen sehr schätzbarer Freund! nur so viel sagen, dass bey den Calamitäten des vorigen höchst stiefmütterlichen Jahres, die auch Siebenbürgen bekanntlich drückend fühlte, doch kein einziger Sachse, auch kein Unterthäniger für Hunger gestorben ist; entweder kamen ihnen gute Anstalten zu Hülfe, oder wurden die Nothleidenden von den vermöglicheren, besonders von den Ortspfarrern unterstützt; dagegen liest man, ohne zu erwähnen, was anderwärts in Siebenbürgen geschehen, mit Schaudern und Wehmuth in öffentlichen Blättern, nahmentlich im *Hesperus*, März Nr. 13. 1818 pag. 101. dass in dem vergangenen Jahr, im Königreich Ungarn, in den 3 Gespannschaften *Kraszna*, *Szathmár* und Mittel-*Szolnok* wenigstens 12,000 Menschen Hungers gestorben und eben so viele aus ihrer Heimath vertrieben an den Bettelstab gebracht worden seyen.

Wer wird daran zweifeln, dass es in Ungarn so wie viele böse, auch viele gute Grundherrn gebe? Und Lob und Ehre den Guten und Tadel und Schande den Bösen! aber eben so giebt es auch bey jedem Volk gute und schlechte, gebildete und ungebildete Menschen. Jede Nation hat, wie jeder einzelne Mensch ihre Tugenden und Fehler, und eben desswegen ist es eine sehr missliche Sache über den Geist, den Charakter und

den Werth oder Unwerth eines Volkes ein bestimmtes Urtheil zu fällen. Vom Einzelnen auf das Allgemeine zu schliessen, verbietet die alte Logik; will man aber ja so ein Urtheil wagen, so erkennet der fremde Forscher ein Volk am richtigsten an dessen Gesetzgebung, Verfassung und innerer Einrichtung, dann aus dessen mehr oder minder nützlichem Einfluss in das Gemeinwohl, so wie auch bei Gelegenheit öffentlicher Verhandlungen, wenn das Volk da, wo Stände Theil an der Staatsverwaltung nehmen, seine Denk- und Sinnesart, seinen Charakter durch seine gewählten Repräsentanten am deutlichsten ausspricht; welches Alles auch den sichersten Maassstab der Kultur liefert. Dies sind die Zeichen zu einer richtigen Diagnose, diese die einzig wahren Gesichtspunkte, aus denen ein Volk zu betrachten ist, und so betrachtet, wird meine Nation gewiss keine Zusammenstellung scheuen. Sie hat sich in diesem entfernten Winkel Europas, getrennt von ihrem Volksstamm, umgeben von verschiedenen, bey ihrer ersten Einwanderung noch sehr rohen Völkern, unter fast beständigen feindlichen Angriffen von Innen so wie von Aussen, von ihren Königen geehrt und geschützt, von ihren einheimischen Fürsten bald geschützt, bald verfolgt, schon über 600 Jahre, länger als das altrömische Kayserreich gedauert hat, aus eigenen Kräften erhalten, Beweise genug sowohl von der Güte ihrer Verfassung, als auch von ihren bürgerlichen und sittlichen Tugenden, die doch immer die Frucht nur einer wahren Kultur seyn können. Freylich hat ihre gute Verfassung von einiger Zeit her nachtheilige Veränderungen gelitten, von der allgemeinen steigenden Sittenverderbniss ist auch sie nicht unangestekt geblieben, geschwächt von den vielen Kämpfen, und entkräftet von den schweren Wunden, die man ihr geschlagen, und nicht mehr in ihrer ehemaligen Reinheit befindet sie sich jetzt in einem kränkeldnen Zustand; indessen hat doch des Kaysers Aug ihren Werth nicht verkannt. Was und wo es dieser Nation fehlt, weiss ich wohl; aber ich weiss auch, dass wie durch einen elektrischen Schlag geweckt, in nicht gar langer Zeit sie wieder dastehen könnte, eine frisch grünende, fruchtbolle Eiche, fest, stark und strebend, aber – es giebt so viele der abscheulichen Aber! –

Sie äussern den Wunsch, Edler! Guter! der Sachse solle sich für einen Unger halten. Aber wie kann er das? da er wohl ein alter Siebenbürger, aber kein Unger ist. Abkunft, Sprache, Geseze, Gebräuche und in Siebenbürgen, selbst die Religion unterscheiden ihn wesentlich von dem Unger. Zwar sehe ich aus allen von Ungarn herkommenden gelehrten und politischen Anzeigen, auch aus dem ungrischen Plutarch, dass da Alle, die in Ungarn gebohren sind, oder wohnen, durch die Bank, sie mögen von was immer für einer Zunge seyn, Unger genannt werden, obgleich viele keine Unger, sondern nur Ungerländer sind. Der Sekler in Siebenbürgen ist doch der ältere Bruder des Ungers, an Sprache und Abkunft ihm gleich, und doch nennet er sich zum Unterschied von dem Unger, Sekler. So pflegt man hier auch den Ungarländer Unger, von dem Siebenbürger Unger, oft zu seinem Vortheil zu unterscheiden. Aber selbst in der diplomatischen Sprache heisst ja die Grundverfassung Siebenbürgens *trium nationum*. – Wie der Elsassier sich einen Franzosen nennt, so müssten sich der Siebenbürger und der Ungarländer *Österreicher* nennen, da jener unter dem französischen, diese unter dem österreichischen Scepter stehen. Indessen was kommt auf die Benennung an? Gute Staatsbürger, Menschen sollen wir seyn, einer wie der Andere, von welcher Zunge er auch seyn mag. Rechtlichkeit, Rechtschaffenheit,

Biederkeit und Humanität geben dem Menschen Werth und adeln ihn zum Menschen. Gewiss stimmen Sie hier mit mir ein.

Da aber, geehrtester Freund! haben Sie doch wohl nur gescherzt, oder sich gar verschrieben, wo Sie die Forderung an den Sachsen machen, dass er den Vortheil des Ganzen seines Vortheils wegen nicht aus den Augen verlieren solle. – Eine Nation, die an Grund und Boden 1/6 des Landes besitzt, und über den dritten Theil zu den Staatsbedürfnissen alle Jahre beyträgt, und wenn bei Subsidien auch der steuerfreye, zahl- und geldreiche Adel mit dem Lande concurrirt, wieder ein volles Drittheil des Anschlags darbringt. – Eine Nation, die, 1/10 nur der gantzen Volksmenge, ausser den Rekrutten, die sie zur Ergänzung der Regimenter verhältnissmässig abgiebt, zu zweymahlen während eines Krieges ein Bataillon Jäger aus ihrer eigenen, reinen Mitte zum Dienste des Vaterlandes ins Feld gestellt hat, von denen das zweyte in Frankreich, nicht für Siebenbürgen allein blutete, die thut doch wohl etwas für das Ganze zum Vortheil des Ganzen. – Ich will diese Züge nicht durch Vergleichen schattiren. Wenigstens aber scheint so in sich eingeschrumpft und durch ihr freyes Wohlleben, wie Ihre Schilderung von ihr sich ausdrückt, entnervt, eine solche Nation doch nicht zu seyn.

Sie fragen: Warum hat ihr Land, nemlich das Sachsenland, nicht mehr als eine Buchdruckerei? und die ist so schlecht sagen Sie, und ohne Beschäftigung! ich antworte: In Hermannstadt sind zwo Buchdruckereyen, und die zweyte verbindet mit der deutsch-lateinischen, auch eine walachische Druckerey. Kronstadt hat auch eine lateinisch-teutsche und walachische. Mediasch und Bistriz haben auch ihre Druckerey, und vor ein paar Jahren hat ein Hermannstädter Sachse dem Piaristen-Collegium in Klausenburg eine dort eingerichtete Druckerey geschenkt. Dass ferner die Hermannstädter Druckerey, von der Sie reden, so schlecht und unbeschäftiget sey, wüsste ich nicht. Sie druckt fort und fort: Dicasterial-Arbeiten, Kirchen-, Gesang- und Gebet- und Schulbücher für alle sächsischen Gemeinden in Siebenbürgen. Mitunter werden jedoch auch gelehrte Schriften gedruckt, obgleich die Bücher dieses Fachs mehr aus dem Ausland bezogen werden: denn in einem Land, (ich rede von gantz Siebenbürgen) das über 2/3 aus noch rohen Inwohnern walachischer Zunge besteht, hat die gelehrte Schriftstellerey wenig Abgang zu hoffen. – Im Sachsenland haben wir nur gut eingerichtete Gymnasien und Schulen in jedem Dorf, wo nebst dem Religions- und Sitten-Unterricht, Lesen, Schreiben und Rechnen gelernt wird, aber keine Universität, wie in Klausenburg und was wird da gedruckt? Was wird aus den Collegien in *Enyed* und *Vásárhely* zur Presse gebracht? ob da gleich nicht nur schlecht besoldete Schullehrer, sondern ordentliche und gut dotirte Professoren sind. – Und was soll der sächsische Gelehrte schreiben? Etwa Geschichte? Geschichte! Wie so manche geschichtliche und statistische Bücher liegen hie und da in Manuscripten schon seit langer Zeit in Pulten, wie Saatkörner in dem Erdreich verborgen, die nur den Keim treibenden Sonnenstrahl erwarten. Der patriotische Ungarländer, von welcher Zunge weiss ich nicht, der in dem oben zitierten Hesperus die böse Rezension des Piringerischen Werks von den Banderien rüget, sagt: „Es giebt Verhältnisse, welche nicht alles zu sagen erlauben; bevor man sich also entschliessen sollte, nur halb zu sagen, was ganz gesagt werden muss, wenn es einleuchten soll, so thut jedermann klug, lieber zu schweigen, als zu sprechen.“ – So denken auch die Geschichtsforscher der Sachsen. Oder soll er philosophiren? O *pauper Aristoteles*! Denn mit Schöngestrey und Roman giebt sich der Sachse, den nur reele und

solide Wissenschaft anziehet, nicht wohl ab, um so weniger, da des Zeugs das schreibseelige Teutschland einen Ueberfluss liefert.

Warum, fragen Sie weiter, tragen die reich bepfründeten Pfarrer nicht Geld zusammen um ihre Schulen und ihre Lehrer auch so reich zu dotiren? Warum hat Schässburg nicht eine zahlreiche gewählte Bibliothek? Warum, könnte auch ich hier fragen, haben mehrere Städte Ungarns keine reiche Bibliothek? Ach derley Fragen, ja Fragen von noch viel grösserem Belang kann man in allen Ländern eine Menge thun. – Die wenigen reich bepfründeten Pfarrer unter den Sachsen haben Familie zu ernähren und viele Erziehungskosten für sie im Land und ausser Land zu bestreiten; dann auch *poscit cum dote maritum* sagt *Palingenius*. – Die Sachsen in Siebenbürgen haben keine *Szechényi*, *Festetits* und Millionäre *Eszterházi*; kein Palatin steht an ihrer Spitze. Einen Bruckenthal haben sie gehabt, und was der gethan hat, ist bekannt. Und – wissen Sie wohl, dass die Nation ihre Beamten, ob sie gleich öffentliche Beamten sind, ausser einem unbeträchtlichen Zuschuss aus der Landeskasse, gantz aus ihrem eigenen Beutel besoldet? Bezögen diese ihren Gehalt, wie die Comitatsbeamten aus der Landeskasse, wozu die Nation über alles Verhältniss ihres Grundbesizes beyträgt, was könnte und würde sie nicht mit ihren Allodial-Einkünften und Güter-Revenuen Schönes und Gutes stiften, zumahl wenn sie nicht unter einer so strengen Curatel stünde, die ihr 50 fl. aus ihrem Eigenen zum Gemein-Besten zu verwenden, vor eingeholter Begnehmigung, die oft nicht erfolgt, verbietet. *Exempla sunt odiosa*. Was, fragen Sie ferner, thun ihre Pfarrer für Aufklärung und Künste? Mancher freylich nichts; aber Mancher nach seinen Kräften genug, doch ohne Geräusch und ohne viel Aufhebens davon zu machen. – In Sachsen, bemerken Sie, siehet die Regierung darauf, dass die Prediger in der Aufklärung mit dem Zeitgeist fortschreiten, und fügen die Frage hinzu: geschieht dieses bey Ihnen? – Allerdings, in so weit der Zeitgeist Nachfolge verdient, wenn auch die Regierung nicht darauf siehet. – O mein Bester! Sie haben, wie ich aus Ihrem Brief sehe, mehrere Bekanntschaften mit Siebenbürgern von der ungrischen Zunge gemacht; von der deutschen Zunge hingegen schwerlich jemanden ausser unserem Comes und meiner Wenigkeit kennen gelernt, viel weniger auch nur mit Einem ein Stündchen sich traulich besprochen. Sie haben nur das Aeussere gesehen, ohne auch in das Innere ein wenig einzudringen, und bey mehreren Ihrer Fragen wollte ich Ihnen sogar die Quelle andeuten, aus der Sie sie schöpfen, die übrigens, damit sie mich nicht etwa missverstehen, keine ungrische war. Kommen Sie noch einmahl nach Siebenbürgen und ich lebe noch, so sollen Sie etwas tiefer schürfen. Vorjetzt sey es genug, wenn ich so glücklich war, Ihr trübes Auge, mit dem Sie eine kleine Strecke des Sachsenlandes und nur leicht überblickten, durch diesen Brief ein Bischen aufzuklären. Wirkt aber das Collegium nicht, nun so bin ich wenigstens ausser Schuld; ob es mir gleich unangenehm wäre, da mir das Urtheil eines solchen Mannes, wie Sie sind, über meine Nation nicht gleichgiltig seyn kann.

Und noch was. Mir scheint, Sie thaten zu viel, dass Sie über den jungen Grafen, der Anstand nahm, mit einem bürgerlich-sächsischen Mädchen zu tanzen, so die Geissel schwangen. Der Sachse nimmt solche Geringschätzung nicht so hoch auf. Er belächelt sie, oder ist er etwa gar von warmer Natur, so setzt er dem adelichen Hochmuth seinen edlen Stolz entgegen und geht darüber hinweg. Auch, verzeihen Sie mir, kann ich es Ihretwegen nicht wohl billigen, dass Sie den Grafen Bethlen nicht schonender behandelten. Er war zwar ein Sachsenfeind; nun aber ist er todt und *de mortuis nil nisi bene*.

Er hatte auch seine Eigenheiten, aber die Porphyrogenesie war die Krankheit nicht, an der er litt, und konnte es auch nicht füglich seyn, da er nicht von der fürstlichen Linie abstammte, kein *Bethlen de Iktár*, sondern *de Bethlen* war. Aus dem fürstlichen Stamm ist nur ein Spross noch übrig, der mit einer bloss adelichen Gattin wohl auch frische Sprösslinge getrieben haben mag, dem es aber gar nicht einfällt mit seinem Stammbaum sich viel zu dünken, ich besorge, Sie werden sich bei der Gf. Bethlenischen Familie kein Bildchen verdient haben.

Aber *ohe jam satis est*, das Blatt ist mehr als voll. Leben Sie recht wohl! und fest versichert von der ausgezeichneten Hochachtung, mit der ich bin etc. etc.

6089.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. június 8. [?]

Nagy Érdemű Tekintetes Úr,
Kedves Barátom!

A' sok munka, a' nagy városi lakás az egészségtelen tavaszi időváltozások nekem is annyira megrongálták az egészségemet, hogy kéntelen valék falura költözni egészségemnek helyre állíthatásáért.

Szomorúan olvasom az Újhelyi tsapást 's felette igen sajnálom, hogy az mások között Kedves Barátom a' Tekintetes Urat is érte!!

Most az idő már kedvezvén reménylem, hogy rövid nap bővebben írhatok minde-
nekről. Addig is:

1) Frantzia leányka éránt sok helyeken megkértem jó esmerősimet, a' minthogy hoztak is hozzám már kettőt, de az egyikből semmi jó nem néze ki, rongyos motskos, valami fábrikába dolgozott eddig, és nem merném meg köz emberek gyermekeihez is társalkodás véget ajánlani. A' másik, egy Frantzia Nyelvmester leánya⁵⁷⁶ 12 esztendő: de e' meg olly véghetetlen prætensiókat tett, hogy kinevetésnél egyéb feleletet alig adhattam. Száz forint Conventios pénzt kért esztendőnként, és mindenféle ruhát & cet. Reménylem, hogy találunk mi elfogadhatóra is, tsak egy kevés várakozással legyünk.

2) Az a' minapi Rc⁵⁷⁷ és Anti Recensio Írója Pethe F. Úr volt. Láttam az írását is. De a' Verseket azt hallom nem Ö maga tsinálta vagy is formálta el.

3) Pichler 50 forintot kér egy árkus nyomtatásáért 1000 Exemplumban Papirosostól, a' Tud. Gyűjtemény formájára, 's ollyan betűkkel. Azt gondolom még is fel venné most a' Redactió ott is, mert hallom, hogy sok letzkét adtak már nekik a' Fel⁵⁷⁸ nem vevésért. Jobb szeretném ha ott menne⁵⁷⁹ belé magába a' Gyűjteménybe; mint ha tsak logóba leszs, mint a' Felelet volt.

⁵⁷⁶ Nyelvmester <job> leánya

⁵⁷⁷ minapi <Anti> Rc

⁵⁷⁸ [...] [Átírás.]

⁵⁷⁹ [...] [Átírás.]

4) A' Recensiók és Feleletek nyomtatásához hozzá fogat Pántzél Úr a' héten még. Azolta már Horváth Ádám Úr is küldött hozzá valami felelet formát. A' Testvérem is küld még a' Prof. Varga Uréra egyet talám annál fogva indittatott fel erre, hogy Prof. Ertsei Úr is felbizgatta. Most már nem tudja Pántzél Úr, hogy egyeztesse egy Tsomóba. Majd eligazítjuk benne. Én örömet magam is kinyomtatattam volna: de nem győzöm. Nagy[on] szereti⁵⁸⁰ Pántzél Úr, hogy a' Tekintetes Úr is Kedves Barátom arra serkentette, hogy az Újság mellett Literatumokat adjon ki.

Ugyan felindult ismét Méltos. G. Úr a' IVdik Darabbeli Recensio olvasására, valamint mások is. Látni való, hogy azok indulatosságból jönek, és Nem Recensiók.

Vagyok⁵⁸¹ tiszta szívbéli tisztelettel
Kedves Barátom, a' Tekintetes Úrnak
Bétsben Június 8dikán⁵⁸²
1818.

tökéletes szívű barátja
Márton József
[mpr.]

6090.

Márton József – Kazinczynak
[Bécs], 1818. nyár [?]

Háládatos köszönettel vettem a' 10 Exemplumot; éppen noha⁵⁸³ kiköltözénk. Azolta betegeskedésem nem engedte, hogy hasznát vehettem volna. Reményilem a' jövő postán már írhatok, 's teljesítem, a' teljesítendőket. NB. Az Értekezés 2-dik árkuza a' jövő postán megy.

Márton József

6091.

Kazinczy – Döbrentei Gábornak
h. n., 1818. június 15.

Kedves barátom,

Imhol mennek Erdélyi Leveleim. Által hághatatlan törvényed legyen, hogy azt kezemből legszeretettebb barátodnak is ki ne add. Hogy szobádban az érdeemeseknek felolvassd, azt nem csak nem tiltom, de rá kérlek is.

Jegyzéseidet külön papírosra tedd. De a' Munka lapjai nem lévén felrakva, csak így tedd:

XIV. Levél. pag. 1. vagy 2. etc.

⁵⁸⁰ Nagy szereti [Emendálva; a „szereti” bizonytalan olvasat.]

⁵⁸¹ Vagy [Emendálva.]

⁵⁸² /./dikán [A számjegy átírás és bizonytalan olvasat.]

⁵⁸³ [Bizonytalan olvasat.]

Essél által minél előbb a' Critikán 's küldd vissza Krasznára. Jól be pakkolva a' vászos vászonban, hogy a' Munka meg ne ázzon.

El ne felejtsd megtudakozni a' Grófnétól mit monda a' Branyicskai szép kis alvó, midőn szemeit megnyitotta 's hirtelen bezárta, s úgy fogadta el a' Grófné csókjait. Ezer áldás az Andrásfalviakra!

Jún. 15d. 1818.

6092.

Fáy András – Kazinczynak
Gomba, 1818. szeptember 8.

Kedves Uram Bátyám!

Friss Bokréta című utolsó munkammal ezennel kedveskedni bátorkodom. Gyengeségeit érzem, már is sokat ohajtának igazítani benne. Verset ezentúl írni nem szándékozom. Egyenes ítéletét kedves Uram Batyámnak alázatosan fogom instalni. Talán jobban tudtam volna írni ha publicumomat szemem⁵⁸⁴ előtt nem forgattam volna. A magyarnak még írni bajos. Egyeberánt gyakran változó egészségem is sokat mulasztat velem a Literatori pályán –. Reményilem nem sokára látom Zemplént; quæ mihi præ cæteris terra ridet; akkor tehetem Kedves uram Batyámnál is tiszteletemet. Addig is atyafiságos gratiajába ajánlott mély tisztelettel maradtam

Gomban 8 Sept. 1818

Kedves uram Batyámnak
alázatos szolgálja
Fáy András

6093.

Kazinczy – Görgey Antalnak
h. n., 1818

Tekintetes All Szolga Biro Ur!

Annak idejében Törvény eleibe terjesztendőkből meg fog tettzeni Nemes Oláh Péter Úr Hitvesével Ujlaki Ersébet Aszszonnyal elsőbben 1811^{ik} Esztendő Április 12^{ik} Napján 100 Rforintokkal úgy hogy ha az Interesét nem fizetnék optionaliter perrel is rajtok meg vétetődjön a' Capitalissal együtt, azután 1815^{ik} Esztendő Januarius 24^{ik} Napján költt Contractus szerint Papp bérbe 27 Rforintokkal kötelezvéen Interesével edgyütt esztendő el folyása alatt valo ki fizetését; végre 1815^{ik} Esztendőtől 1817^{ik} Esztendő végeig Papi fizetésben 3 Rft, Oskola Első Tanító fizetésében 4 Rforinttal, Oskola kisebb Tanító fizetésében 2 Rforinttal, Oskola Tanítók koszttyok árába 3 Rforinttal 30

⁵⁸⁴ [...]emem [Átírás.]

krajczárral miképpen maradtak adosok és mai napig is tökéletesen eleget nem tettek, sőt azon tartozásoknak bé szedésére (az egyházfiak által tett sokszori sürgetések sikertelen lévén) ezen költséges Perbeli utra szántszándékkal okot szolgáltatattak.

Mivel pedig az Elől Szólló Törvény 5^{ik} cikk. kinek kinek a' magáét meg adatni, Hollos Mátyás 6^{ik} rend. 17^{ik} cikk. Ulászló 1^{ső}⁵⁸⁵ rend. 38^{ik} cikk. 1715–51,⁵⁸⁶ 1723–120, 1647–144 Az adosságot Interestével költségekkel meg vétetni rendelnék, a Bíróság ezen esetben az 1729–35^{ik} cikk szerint Szolga Bírot Esküt Társaival edjött illetvén.

Azért kérem Tekintetes. All Szolga Biro Urat, hogy fent nevezett Nemes Oláh Péter Uramat és Hitvesét Ujlaki Ersébet Aszszonyt Biroi Széke eleibe törvényesen idézni, és nekem a fellyebb elő adattak iránt tökéletes igasságot és elégtételt foglalás által is szolgáltatni méltóztasson, fen maradván közöttünk az igasságos számvetés. Melly törvényes kérésem mellett vagyok

Tekintetes All Szolga Biro Urnak

alázatos szolgálja

Kazintzy Ferentz ugy mint a S. A.
Ujhelyi Ref. N. Ecclesia Fő
Curátora

[A levéllap külső oldalán a címzés:]

Tekintetes Nemes és Vitézlő Toportzi Görgey Antal Urhoz Tekintetes Zempl. Vármegye All Szolga Birójához.

Kereset Levelem
a bent irtt Felperesnek.

6094. [3693.]

Kazinczy – Fáy Andrásnak
Széphalom [?], 1819. január 25–29.

[A dátum szerint a következő levél folytatása, melléklete: Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1819. jan. 25., KazLev, 16/3693.]

Hadd tégyek még egy jegyzést Uram Öcsémnek egy botlására. A' *Ráday* név *h* betűvel van megtoldva, 's így emlékezetünkbe hozza a' *Rhédey* nevet, melyet sok Magyar nem szeret öszve tévesztetni a' *Ráday* tiszteletes névvel. Erdélyben egy Gróf Rhédey László akkor protegálá a' Német theatrumot egy szép Színleányért, mint hitvese egy szép Színlegényért, midőn Wesselényi a' Magyar theatrum felállításával bajoskodott Kolozsvártrt, 's ez ősszel is a' Kolozsváriak füttyöléssel voltak kénytelenek Rhédeynek ezen megújított bánása ellen kikelni: – a' *Ráday* név pedig a' Magyar theatrum'

⁵⁸⁵ [E szám tintafoltos, talán törölve, talán véletlenül elkenve.]

⁵⁸⁶ cikk. <szinte> 1715=51,

barátjainál mindég tiszteletben marad *Pálért*, mint⁵⁸⁷ *Gedeonért* a' Nyelv és Literatura barátjainál.

29. Jan.

Nevemet csak most pillantom-meg a' könyvben. Elpirít az Uram Öcsém becses barátsága, 's azt cselekszi, hogy már most minden előtt nem merem mondani, hogy a' Munkát igen szépnek lelem, mert sok ember azt gyanítaná, hogy az csak mellék tekintetek miatt esik. – Leányom már veri a' Variátiót.

6095.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1819. március 30.

Erdő Tarcván Mártz' 30kán 819.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Valóban nagy ideje, hogy egymás' levelét nem vettük! De reméllem kedves Uram Bátyám tökéletesebben meg vagyon győződve szíves tiszteletem felől, mintsem hogy ezért barátságtalansággal, vagy épen hidegséggel vádolhatna. A' farsangi bódító napokban ritka fiatal ember érkezik a' komoly levélírára, legkevésbe pedig egy fiatal Notarius, ki alig várja, hogy a' megunt tollat ujjai közül kivethesse, 's az eleven Grátziák templomában áldozhassék. Veheti észre Uram Bátyám, hogy a' carneval' bohó szesze még most sem gőzölgött ki egészen a' fejemből, ámbátor már a' böjtnek közepe felé vagyunk. De nem is csoda. Olly késően mint mi Neográdiak Bacchus' innepeit egy megyében sem üllötték meg. Minden vasárnap' köz-bálunk, 's azon felül minden szerdán fényes pique-niqueünk volt. Múltságainknak híre annyira elterjedett, hogy nem csak a' szomszéd, hanem a' legtávolabb Megyékből is, mint p. o. Trencsényből többen érkeztek körünkbe, hogy örömeinket jelenlétökkal nevelhessék, 's azokban magok is részesülhessenek. A' hol fiatalok az Al-Ispányok (Gyürky legfeljebb 35, Gyúrcsányi még 28 eszt. sincs) ott az ifjúságé a' hang, 's az csak akkor van a' maga elementumában, midőn kedvekben töltözhetik.

Pesten létemkor semmi különös híreket nem hallék; egyedül Jankovich ellen fakadtak némelyek panaszra, hogy visszaélt előlülői hatalmával, 's a' TudGyűjt öszveszerkeztetőjével kíméletlenül bánik. Ez volna az oka, hogy Prof. Vass a' redactióról lemondott, melyet most Thaisz Barátunk nagyobb szerencsével folytat. Anti-Criticamat a' Pestiek jóváhagyták, csak azt jegyzék-meg róla, hogy egy kevésbé *éles*. Thaisz azt mondja: hogy *character*t fest. Verseghy engemet titkon, 's orozva döfött-meg, én neki nyilván, 's szívemből megbocsátottam. Kinek tette szebb? Én a' magaméban tellyes megnyugvásomat lelem. Az álnevű Füredi ellen Thaisz is írt egy Értekezést, de azt a' Revisoroktól mindedig vissza nem kaphatván a' TudGyűjtben kiadnia nem lehetett.

⁵⁸⁷ mind [Átírás.]

A' Helikoni Kedvtöltés számára Trattner' kérésére megküldém: a' Szerelem' Inne-
pét; az irígy Erősz; 's a' Bújaság' származását. Most egy szomorú Játékot írok Hunyadi
Lászlóról. Két Felvonás már kész, 's a' harmadik is folyamatban vagyon. Ide zárom az
első két ívet olly alázatos kéréssel, hogy azokat teendő reflexiojival együtt a' jövő pos-
tán nekem visszaküldeni méltóztassék.

Uram Bátyám Versezetét Gróf Feszteticshez nem olvastam, minthogy én nem a'
Bécsi, hanem a' Pesti Magyar Ujságot tartom. Ohajtanám, hogy azt velem közleni méltóztatnék.

Sallust' Fordítója Sz. Györgyi Gellérd most szomszédságomban, Verseghen, tartó-
zik mint Cons. Majthényi Károly Úr' fíjainak nevelője. Szerencsém vagyon barátság-
gával dicsekedhetnem. Tacitusból Agricola életének⁵⁸⁸ 's a' régi Germánok' szokásainak
fordítása hever nála kéziratban. Tacitust Sz. Iványi Bogomér is fordítja.

Megyebeli Tisztviselői Karunkban most két üredelem vagyon, és így reméllenem
lehet, hogy magam is rövid idő alatt actualitásba lépek. A' concurrentia itt igen nagy,
minthogy ifjak felette számosan vagyunk. De annál nagyobb dicsőség a' köz figyelmet,
köz szeretetet megérdemelni, 's ez az, a' mi nekem legnagyobb ösztönt ad. Megvallom
Nógrádban szolgálni egész gyönyörűség, minthogy szebb Publicummal egy Megye
sem dicsekedhetik. Csak azt lehet sajnálni, hogy a' tolerantia, mint a' múlt század fel-
világosodásának leggyönyörűbb gyümölcse, közülünk ('s talán egész hazánkból is?)
számkivetve vagyon.

Imhol legújabb epigrammám

EGY SZABADON GONDOLKODÓHOZ

Kívánod, hogy erős léleknek tartsalak; ámde
Minden erő nélkül lenni gyanítalak én.
A' szívnél mi lehet gyengébb? 'S vele küzdve örökké
Melly gyakran lever az tégedet, azt te soha!

Éljen szerencsésen Kedves Uram Bátyám!

Ajánlom magamat nagy becsű kegyeibe maradok hív tisztelettel
alázatos szolgálja
Szent Miklósy Aloyz mk.
Krajnik Lojzít csókolom!

⁵⁸⁸ Agricola<nak> élete' [Törlés és átírás.]

6096. [3727.]
 Vitkovics Mihály – Kazinczynak
 Pest, 1819. április 18.

[1. levélfogalmazvány]
 Pest Április 18^{án} 1819

Kazinczyhoz. (Vitkovics).⁵⁸⁹

Tisztelt Barátom!

Nincs mentségem, ki kell vallanom, olly soká hallgatásomért! Magam előtt is el kell pirúlnom, ha elgondolom, hogy annyi idő olta becses Leveledre nem adtam választ: sőt Kedves Fiadnak, Emilünknek zsenge sorai által sem indítottam feleletre. Az illyesekbül, el vagyok hitetve, sok csinatlan⁵⁹⁰ következtetéseket húzol ki, és, a' mit utóbbi Leveledben Pápairúl, 's rólam gyanakodva feltettél, azt mostan egészen úgy lenni elhiszed. Tisztelt Férjfiú! Fogadd el, kérlek, vétkes⁵⁹¹ némasságom közepette is azt a' vallástételemet, hogy én Tégedet, bár mennyit némáskodjam, most is, mint akármikor, nagyra becsüllek, tisztellek, és szeretlek. Díszemre szolgáló Barátságodat most is, mint előbb, imádom. Ha szívemet látnád, mint ezt, a' mit itten írok, tökéletesen elhinnéd. Mit tehetek róla, vagy mit kelljen tennem, hogy eddig a' rútságig⁵⁹² hallgattam, nem tudom. Minden mentségeskedésem késő és helytelen: De még is Te, ki szeretsz engem, ha futtában⁵⁹³ is, el fogod azt hinni, hogy mult September olta, midőn hozzám irtál, vajúdtam, készültem hozzád írni, Szemerénknek⁵⁹⁴ fogadtam neked választ adni fogok. Azonban nem tellyesítettem. Tudjad, September 19^{étől} (mellynek 23^{án} küldéd hozzám Leveledet) egészen October 28^{ig} Pesten nem valék:⁵⁹⁵ Oda járék⁵⁹⁶ Bánatusba: Onnan visszatértemkor négy nap mulatván itthon⁵⁹⁷ Bécsbe felrandultam. Alig jöttem haza, ismét Bécsbe⁵⁹⁸ kellett utaznom. Innen akartam, sőt kezdtem is hozzád írni; íme töredéke Levelemnek:

Bécs December 17^{én} 1818.⁵⁹⁹

„Tisztelt Barátom! Igen soká hagytam válasz nélkül régtől ohajtott Leveledet; Ennek okúl adom Pestrúl soká elmaradásomat, a' mint mostani Levelem' költ helyébül is láthadd Pestrúl ismét távollétemet. Ezen nagy Városbül írok, a' hol Kereskedőket, sétálókat, ajtatoskodókat, perlekedőket, és őreket szemlélhetni, és a' szüntelen Kocsizörgést hallhatni. Itt is csak azt folytatom, a' mit Pesten szoktam, Pro A. pro I. és [..] Dél

⁵⁸⁹ [A „(Vitkovics).” más tintával, vélhetően utólag, azonosíthatatlan kéztől.]

⁵⁹⁰ sok <kelletlen> csinatlan

⁵⁹¹ kérlek, <illy> vétkes

⁵⁹² a' <csúnya> rútságig

⁵⁹³ ha <vaktá> futtában

⁵⁹⁴ készültem, Szemerénknek [Beszúrás a sor felett.]

⁵⁹⁵ vol<tam>: [Javítás a törlés felett; az „o” emendálva.]

⁵⁹⁶ ját<tam> [Javítás a törlés felett.]

⁵⁹⁷ mulatván <Pesten> itthon

⁵⁹⁸ ismét <. > Bécsbe

⁵⁹⁹ [A keltezés utólagos beszúrás.]

előtt.⁶⁰⁰ A Decembéri rövid napok, itt a' nagy házak miatt sokkal rövidebbek, nem engednek Dél utánt valahová elmennem nevezetést látni. A' Császári Bibliothécát meglátogatám.⁶⁰¹ Béla Notariust, és Révai' Szent Írását kezembe forgattam. Anonymus szép kézzel, de még szebb tintával vagyon írva. Ezt a' mint elein néhány üres lapokon Professorok által tett jegyzések sejtetik, alig ha valamelly Tógatus nem vívé ki hazánkbul! A Szent Írás igen czikornyás betűkkel írott. Ez, a' Régiség' kedvéért, megérdemlené a' kinyomtatást. Tavaly Trattnernél már conferálgattunk Horvát' indításából ennek kiadására. Ám⁶⁰² Horvát és Trattner özszekoczkodtak, és a' jó szándék füstbe ment. A' Bibliothecában sokat nem nézgelhettem, mert Kopitár⁶⁰³ (Horvát fi) második Bibliothecarius el vala foglalva; ajánlá⁶⁰⁴ nekem, hogy másnap jöjjenek el, több főbb ritkaságait e' Könyvháznak megmutogatja. E' szerencsétül elvont prokatori futkározásom, 's el nem mehettem. Sándor császár elfoglalta egész Bécsnek figyelmét."

Ez a' Kezdet levél folytatás nélkül maradt. Haza érvén az egész Farsangon az elhelynyelt allegatiokat nyakra főre folytattam: Az ülés, a' téli komor idők, az aranyér' erősebb bolygatásai egy kis Hypochondriai kedvel leptek el. Martius vége felé Esztergomba utaztam. Utamban a' fejlődő Tavaszt láttam, egy kis enyhültemben ismét kezdtem Hozzát írni. Várakozásod' lecsilapítgatásául Esztergom' leírásához fogtam: Itt a' Töredék.

„Bécsből kívántam Leveledre felelni, most Esztergomból küldöm a' választ. Fogadd szívessen, 's ne vess meg hallgatásomért. Először is ezt a' Várost írom le. Martius⁶⁰⁵ 22^{én} Napnyugtán értem Esztergomba. Ha e' Városba bemegy, semmi olyast nem látsz, a' mi szemedbe tűnne, 's megfogna. Meszszirül a' Várat látod kiszegelni, Jobbra a' szőlőket hegyellni. Az ugy nevezett Budai útsza elég tágos és kövvel rakott. De ezt a' kövel kirakást semmimódon nem hasonlíthadd a' Bécsihez, de igen is a' Pestihez, a' hol még kirakják, és ha újra rakják van jó Kocsi út: Ám a' két kirakás' ideje⁶⁰⁶ között nincs. A' magyar Király nevű Fogadóba háltam. Jobb ízűn esik minden, ha illyes mi nevet hallok; de a' Sas, az Oroszlány viszzatetsző. Regelre kiindúltam a' Várost nézni és a' Környéket. Azt előre mondom, nevezetést nem láttam. A' Hal Piaczra mentem, ott áll az elég nagy Temploma a' Királyi Városnak. A nagy oltár Képe mivel⁶⁰⁷ quadragesima volt, feketével be vala vonva. Felől láttam a' falon kifestve egy Galériáját: Három Sváb ruhájú Ember⁶⁰⁸ áll lefestve; kérdém egy városbeli⁶⁰⁹ Úrtól. Kik azok? Ama könyvet és olvasót tartó Szilva⁶¹⁰ nevezetű Úr, a' ki gondviselője vala e' Templomnak, midőn pingálták: Ama ketteje pedig egyik a' kőműves mester, másik a' pallérja. Furcsának tetszett ez az eggyügyü Incidentia: De a' mázolásból láttam, hogy fentebb incidentiával

⁶⁰⁰ pro I. A Decembéri [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel; bizonytalan olvasat.]

⁶⁰¹ Bibliothécát <láttam:> meglátogatám.

⁶⁰² kiadására. <De> Ám

⁶⁰³ ment. Kopitár [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

⁶⁰⁴ Bibliothecarius <meg> ajánlá [Javítás a törlés felett.]

⁶⁰⁵ Töredék. <Esztergom Marius. Bécsből kezdtem hozzát írni, és most Esztergomba ültem le neked válaszolni> Martius [Javítás a lap szélén.]

⁶⁰⁶ két <rakás> kirakás' <.> ideje

⁶⁰⁷ oltár<t> Képé<t> mivel [Az ékezet törölve.]

⁶⁰⁸ Ember<t>

⁶⁰⁹ egy <Úrtól> városbeli

⁶¹⁰ [Bizonytalan olvasat.]

nem birhatott a' Festő. Szent Péter és Szent Pál a' Templom' Pátronussai. Ki lépven innen a' szakadék⁶¹¹ Duna partocskáján egészen a' vár⁶¹² alsó Rundelláig sétáltam. (a)

(a)⁶¹³ Eszembe jutott itten, hogy a' séta⁶¹⁴ régi Slavica szó: egy⁶¹⁵ 14^{ik} századbéli Slavica zsoltárban a 2^{ik} psalmusban az 1^{ső} versben áll:⁶¹⁶ Vszkuj⁶¹⁷ sétaszasza jaziczi⁶¹⁸ [krejári] ljudszi [i] [...] pocsisaszva:⁶¹⁹ az az miért futottak össze, a [...] a' nemzetség urai.⁶²⁰

Túl e' Kis Dunán a' szigetekében láttam a' sok apró veteményes Kerteket. De ezeket, valamint a' többit is, a' Várból szebben láthatni. A' Rundella omló félben vagon, valamint a' többi erősség is. A' Rundellához összekapcsolva áll egy bothajtazatú szoba tele meleg vízzel. Ez fürdő vala régenten, de nem a' töröké, mert ujjabb a' falozás, hanem a' mint mondják a' Franciscanusoké.⁶²¹ Most távra nyitva áll, tele undokságokkal. Ha a' Kis Dunai Hidhoz érsz, melly a' Szigetbe és a' nagy Dunához visz, terülnek előttd a' Bécsi uton túl emelkedő Dombok és Hegyek⁶²² a' Falu tornyaival, és a' pompás Kanyarodással lefolyó nagy Duna, rajta a' repülő hid; a' túl parton Párkány mező Városka. Ha Vár alatt még a' Duna mellett, ellátod Nánát, Kőhid Gyarmatot, Kéményt: tovább csavarodván a' Vár' allya körül, ismét a' Szépen lekanyarodó Dunát Hont Vármegye Kis sorhegyeit,⁶²³ Kövesdet a' Falut, és mindenütt a' Duna mentében a' hegyecskéket⁶²⁴ egészen a' Visegrádi és Váci Bérczekig. Fel a' Vár felé fordulván, ott terem SzentGyörgy mező városka, melly a' Primásé. A' Dunától kezdve részint⁶²⁵ partos fekvése vagon felfelé a' Vár állýái. A' Várban e' reszről fel mentetben látod a' híres Barkóczi által kezdőn tétetett falakat, melyekre a' planirozás jött volna, hogy a' Várral egyaránsú legyen.⁶²⁶ A' Vár kőbastýáján keresztül vezet⁶²⁷ egy igen szép szimetriájú Porticus. Ha vissza tekéntesz, látod a' fellyebb említett tájokat; Ha keresztül még,

⁶¹¹ a' <Duna> szakadék

⁶¹² a' <Rundel> vár

⁶¹³ [A levélíró jegyzete a lap alján.]

⁶¹⁴ séta [Az ékezet törölve.]

⁶¹⁵ szó: <az .> egy

⁶¹⁶ az áll: [Javítás a sor elé írva.]

⁶¹⁷ [A „Vszkuj” korrektúrajellel beszúrva.]

⁶¹⁸ [Ez a szó sor feletti beszúrás.]

⁶¹⁹ [A „ljudszi” utáni szavak a sor alá beszúrva.]

⁶²⁰ [A mondat egésze rendkívül bizonytalan olvasat, ezért közöljük a kéziratrészlet fotóját.]

⁶²¹ hanem a' Franciscanusoké. [Beszúrás korrektúrajellel a lap szélén.]

⁶²² Hegyek és Dombok [A szórend számozással javítva.]

⁶²³ Kis <hegy> sorhegyeit,

⁶²⁴ Duna <ment folytáb> mentében a' <sok féle hegyeket> hegyecskéket

⁶²⁵ kezdve <pa rész> részint

⁶²⁶ egyaránsú<. legyenek> legyen.

⁶²⁷ keresztül <vi> vezet

látod egész Esztergom Várossat, balra oldalaslag a' Szent Tamást, Káptalani zsellérség' házait a' magosagyagtúl sárguló hegyet, 's utánna a' szőlőket – szemed egész Dorogig lát. Jobbra a' felső várba még omlott falak és sáncz között. Egy kapuig érsz, melly semmi szépet és nagyot nem mutat. Felül a' kapun olvashadd egy négy szegletű köveken ezeket: Carolo VI – R. G. I. A. G. H. H. B. R. Porta MoenIaqVe arCIIs IstIVs Ita DeCorI noVo restItVta Maximiliano de Schuknect Generali Vigiliarum Fortalitii hujus Præfecto. Láthadd a' chronosticon Betűkből, hogy ez 1724^{ben} íratott. Egy kis fa garádicson, vagy is Lajtorján mehetsz fel. Két kopott vasalatú kapú félfát látsz. Tovább meg meg egy kaput, de elsietsz alatta, mert dülő félben vagy. Egy két lépés után ismét kaput érsz, még pedig kettőst. Egy oldalon látsz kerek forma kőben⁶²⁸ kifaragott kez⁶²⁹ három felemelt újjal, mellyet, a' mint regélik, Vitéz János Püspök Matyas király iránt fentartandó hívség' jeléül tétetett oda. Hidjed, a' mint akarod, de a' kifaragott kéz ott van.⁶³⁰ Kiérvén a' kettős kapuk alól balra látod a' Prímás Borszínét; Jobbra egy picziny részét a' hajdan itt állott nagy Basilicának. Ez a' rész kis kápolnát formál. Kívülről az északi oldalon Márvány lapos oszlopok állanak; Belülről nem [...] láthatad:⁶³¹ A' kapolnán kívül nagy márvány sarkövek hevernek kitéve⁶³² az idő és Deákok' rongálásainak. Kettőn látni két Érseket egész ornatban kifaragva. Az Egyikén ezt olvashattam ki – Cardinalis ArchiEpiscopus Comes Petrus – Gottusi betűk.⁶³³ Nem leszen e Pázmány Péternek sarköve? Innen a' szép formájú Templomhoz mentem mellyet Maria Theresia 1771 épített. Bent nem lehettem.

Ennyi kezdés és töredékek után most ültem le 's Leveledre egyenesen felelek [...]

Édes Kis Emilem!

Igen örültem, hogy Te nekem még mint Gyermekek és Írni kezdő levelet írtál. Örültem, látván a' betűkben helyes vonásaid' a' szókban jó válassztásodat. Igyekezz ezentúl is az Írásban magadat tökéletesíteni. Az ajándékba neked küldöttem meséimért köszönetedet igen szívesen vettem, 's örvendek magamnak, hogy azokat a' te Nevednek ajánlottam, mert megérdemled.⁶³⁴ Tartson meg az Isteni gondviselés jó Egészségben: nevedek minden jóban. Édes szüléidnek mond meg szíves tiszteletemet; Téged,⁶³⁵ édes testvereiddel együtt csokollak. Isten veled

Jóakaród
Vitikovits M.

⁶²⁸ kerek forma <kifaragott kövön> kőben

⁶²⁹ keze<tt> [Javítás a törlés felett.]

⁶³⁰ a' <kez> kifaragott kéz <ott> ott van.

⁶³¹ [Tintafolt miatt olvashatatlan a szó eleje.]

⁶³² hevernek <elhagyatva> kitéve

⁶³³ betűk<..> [A mondatvégi írásjel emendálva.]

⁶³⁴ tökéletesíteni<, és azok mind az [...] Köszönetedet> Az ajándékba <küldött Meséi> neked küldöttem meséimért köszönetedet igen szívesen vettem, 's <örül<tem>ék, hogy> örvendek magamnak, hogy azokat a' te Nevednek ajánlottam, mert megérdemled. [A „[...] Köszönetedet” törlés felé írt javítás, ami vélhetően tévedésből nem lett törölve.]

⁶³⁵ tiszteletemet; <Édes Testvereidet> Téged,

[2. levélfogalmazvány]

Tisztelt Barátom!

meg kell vallanom, de vallatlanul⁶³⁶ is igaz hogy

Igen soká maradt válaszom nélkül soká ohajtott Leveled; Ennek adom okúl Pestről soká elmaradásomat: a' mint mostani⁶³⁷ Levelem kőlt helyéből is láthadd Pestől ismét távolléteimet. Ezen nagy Városból írok, a' hol Kereskedőket, sétálókat, ajtatoskodókat perlekedőket⁶³⁸ láthatni, és a' szüntelen kocsi zörgést hallhatni. Itt is csak azt mivelém, a' mit Pesten kell mivelnem Pro A. pro I. a' Decembéri⁶³⁹ rövid napok délutánt nem enged valahová elmenni nevezetést⁶⁴⁰ látni. Dél előtt pedig pro A. pro I. A'⁶⁴¹ Bibliothécát meglátogattam,⁶⁴² láttam Bela Notariussunkat⁶⁴³ és a' Révai Szent Irását eredetiben. Anonymus⁶⁴⁴ szép kezzel és még szebb tintával vagy írva. Ezt a' mint a' Possessorok jegyzékei mutatják, alig ha Kalvinista Deák nem vivé ki hazánkból. A' Szent Irás igen csavargosan írott. Ez megérdemlené a' kinyomtatást. Tavaly Trattnernél már conferálgattunk Horvát indításából a' kiadásra; de Horvát és Trattner összekapott, és a' szép szándék füstbe ment.

Nincs mentségem,⁶⁴⁵ megvallom, oly soká hallgatasomért. Sőt magam⁶⁴⁶ előtt is el kell pirulnom, ha elgondolom hogy annyi⁶⁴⁷ idő olta becses levedre nem feleltem sőt Kedves fiadnak Emilünknek zsenge sorai által sem indítattam válaszádsra. Ezekből, elvagyok hitetve, sok kelleetlen⁶⁴⁸ következéseket húzol ki,⁶⁴⁹ és, a' mit utóbbi Leveledben Pápairól 's rólam⁶⁵⁰ gyanakodva feltettél, azt mostan egészen úgy lenni elhiszed. Tisztelt Férjfiú! fogadd el kérlek illy⁶⁵¹ vétkességemben is azt a' vallás⁶⁵² teteletem, hogy én Téged most is, mint akármikor nagyra becsüllek, tisztellek és szeretlek. Diszemre szolgáló Barátságodat most is, mint előbb, imádom. Ha szívemet látnád, mind ezt, a' mit írok, tökéletesen elhinnéd. Mit tehetek róla, vagy mit kelljen tennem, hogy eddig a' csúnyaságig hallgattam, nem tudom. Minden mentségeskedésem késő, és helytelen; de még is Te, ki szeretsz engem, ha vaktában is, el fogod azt hinni, hogy mult September

⁶³⁶ valláslanul [Átírás, ékezet emendálva.]

⁶³⁷ a' mint <most> mostani

⁶³⁸ ajtatoskodókat <és> perlekedőket [Az ékezet törölve.]

⁶³⁹ I. <ma> a' Decembéri

⁶⁴⁰ elmenni <érd> nevezetést

⁶⁴¹ I. <itt> A'

⁶⁴² Bibliothécát <más> meglátogattam,

⁶⁴³ Notariussat [Átírás.]

⁶⁴⁴ eredetiben. <Belá> Anonymus

⁶⁴⁵ [E bekezdéstől sötétebb tintával, de azonos kézzel, az előző bekezdéssel azonos oldalon.]

⁶⁴⁶ mgam [Javítás a szó fölött.]

⁶⁴⁷ hogy <olly> annyi

⁶⁴⁸ sok <bal> kelleetlen

⁶⁴⁹ következéseket <húzz ki> húzol ki,

⁶⁵⁰ Pápai <és irant> 's rólam [Javítás a törlés felett.]

⁶⁵¹ fogadd el illy [Beszúrás a sor felett.]

⁶⁵² is <azt a'> vallás [Javítás a törlés felett.]

olta mikor hozzám írtad, vájúdтам,⁶⁵³ készültem, Szemerénknek fogadtam Neked választ adni fogok. Azonban nem tellyesítettem: Tudjad,⁶⁵⁴ hogy September 19^{étül} (mellynek 23^{án} küldéd hozzám Leveledet) egészen october 28^{ikáig} Pesten nem⁶⁵⁵ Bánatusban oda jártam. Onnan visszatértemkor négy⁶⁵⁶ nap mulaték Pesten, 's Bécsbe fel rándúltam. Innen akartam⁶⁵⁷ sőt kezdtem hozzád írni, ime töredéke Levelemnek:

Ez soká hevert folytatás nélkül: Decemberben ismét Bécsben valék: Haza jöven az egész Farsangon által az elhenyélt allegatiókat nyakra főre folytattam, és egy az aranyér⁶⁵⁸ erősebb bolygatásai Hypochondriai kedvel letek meg. Martius vége felé Esztergomba⁶⁵⁹ mentem; Az⁶⁶⁰ utban a' fejlődő Tavaszt láttam, 's egy kis enyhültemben⁶⁶¹ ismét kezdtem hozzád írni. Várakozásod⁶⁶² lecsillapításául Esztergomot kezdtem⁶⁶³ leírni: itt a' töredék:

Bécsből⁶⁶⁴ kívántam Leveledre felelni, most Esztergomból⁶⁶⁵ küldöm feleletemet. Fogadd szívesen 's ne vess meg hallgatásomért: Először is ezt a Várost írom le.

Ennyi kezdés és töredékek után most ültem le 's leveledre⁶⁶⁶ egyenesen felelek: Pápai mit érez most irántad: nem tudhatom. Ő már több esztendejénél,⁶⁶⁷ miolta nem írt hozzám se én hozzá. Annyit mondhatok rolla, hogy ő Téged egész⁶⁶⁸ mértékben tisztelt mindég, 's munkáidnak főbb⁶⁶⁹ imádója volt. Mi hűtíthet el forró tiszteletét irántad meg nem foghatom. Márma⁶⁷⁰ a' Magyar Literatorok között nagy szakadék uralkodik, és az egyességek ellenségei ez alkalmon igen kapván, a' sok mendemondákat szólva is írva is hintik szerte széjjel. Ebből ered az, hogy a' Túl a Dunaia az innen Dunaiaikat a Tiszán innensők a' tulsókat szóba, gyanúba vették. Ha kérded helyes okát, soha nem adhatják. Rád, a' mint már megírtam, a' nagy láрма azért van, mivel nagyon neologizáltál. Azok, kik régi kedves⁶⁷¹ hiredből, 's Literatori Érdemedből lecsenni, 's magokat a' magyar nyelven Pontifex Maximusnak tenni vágytak, kapva kaptak a' kilármáztatásodon, és, a' hol lehetett Requiescat in pacét zúgtak felölled.⁶⁷² Ez azután majd

⁶⁵³ hogy <Septe> mult September oltá vájúdтам, [Beszúrás a lap szélén korrektúra jellel. E beszúrásban is törlés és javítás: „mikor <Leveledet vettem,>”.]

⁶⁵⁴ tellyesítettem: <id> Tudjad,

⁶⁵⁵ [Az oldalhatáron lévő mondat hiányos, vagy két nem összetartozó félmondat. Az oldalhatár: „nem // Bánatusban”]

⁶⁵⁶ visszatértemkor <Leveled> négy

⁶⁵⁷ Innen <is> akartam

⁶⁵⁸ egy <...> az aranyé[...]. [Törlés és átírás.]

⁶⁵⁹ Martius <ban> Esztergomba [Javítás a lapszélén a sor előtt.]

⁶⁶⁰ mentem; <Itt> Az

⁶⁶¹ enyhülőemben [Átírás.]

⁶⁶² írni. <Lecsill> Várakozásod'

⁶⁶³ Esztergomot <kez.> kezdtem

⁶⁶⁴ <„Ha> Bécsből

⁶⁶⁵ [Sic!]

⁶⁶⁶ ültem le <'s írok hozzád> 's <...> leveledre

⁶⁶⁷ esztendejénél, [Emendálva.]

⁶⁶⁸ Téged <végtelen> egész

⁶⁶⁹ munkáidnak <első im> főbb

⁶⁷⁰ foghatom. <Hogy mo> Márma

⁶⁷¹ régi <hir> kedves

⁶⁷² pacét <Dalolgattak> felölled. [A törlés bizonytalan olvasat.]

nem Catholicummá lett a Literátori világban úgy annyira, hogy a' mi későbbben tolladbúl folyt, azt rossz magyarságnak, sőt nem magyarságnak tartani és tartatni kezdték. Ebből láthadd, hogy Phociusként ki kellett⁶⁷³ szenvedned a' Schisma' kelletlenségeit. Noha a' Schismád idővel (de még most nem) a' szebb Orthodoxyát szulni fogja. Phociusról ezt nem mondhatni, mert az ő követői a' régi ok mellett igen maradván igen⁶⁷⁴ elmaradtak. Mind ezeket azért hordom elő, hogy ezekbül mérd és gyanítassd Elleneidet – Horvát most is az hozzád, a' ki ez előtt volt. Ő a' minden újabb különöségeid⁶⁷⁵ mellett is tisztel a' Literaturában. Mért nem ír⁶⁷⁶ hozzád? Oka⁶⁷⁷ leszen az ő sok mindenféle hivatala's foglalatossága. Virág becsül most is Téged. Ez a' jó Öreg mindenben különös, mint a' geniek lenni szoktak.⁶⁷⁸ Mind Horvát mind Virág röst Levelezők, igen igen röst Levelezők. Nem csuda, ha én is eltanultam tőlök. Az egész gyanításod tehát csak oda üssön ki, hogy a' röstség a' nem feleletnek az oka. Horvátban egészen az, hogy ha⁶⁷⁹ Virágban a' Recensiódban⁶⁸⁰ tett ama kiejtés által, Réti⁶⁸¹ Virágokat terem, ellened való⁶⁸² indulatot⁶⁸³ feltámatatni gyanítod, nem üres gyanításod. Füredi Vida ki légyen, eddig hallhattad; Ez⁶⁸⁴ ál név alatt Franciscus Versegi rejtődzik. A' Révaihoz írt⁶⁸⁵ és ez által kiadott leveled miatt megkérelhetetlen Ellenedé lett. Ő rettenetesen üldözi azt, a' mi tőled Neologizálásaid⁶⁸⁶ alatt napvilágra jött. Ha mit felelsz vádjaira légy⁶⁸⁷ irgalmas az ő Megletségé⁶⁸⁸ iránt. Kapjatok⁶⁸⁹ özsze, de ebben is, mint az előtt legyetek példáink a' széphez és igazhoz.

A' másik megtámadódat N. I. a' Tudományos Gyűjteményben, kilégyen úgy vélem, szinte⁶⁹⁰ hallhattad. Ez Nagy Leopold Piarista Váczi Professor –

Ezt ha⁶⁹¹ leülteted, a' mint kell, méltán cselekszed. Mert ez Nem a' te⁶⁹² volt Verseghid. A' Hozzám írt Epistolád te míved, változhadd, mint néked tetszik. Itt egy kis hamisságomat kell meggyonnom.⁶⁹³ A' Tud. Gy. 1817. kihirdetett óhiten lévő Magyar Iróknak özszeírója én valék. Ezzel akartam veled és másokkal tréfálgodni. Egyszers-

⁶⁷³ Phociusként <idővel> ki kellett

⁶⁷⁴ régi <czifra> mellett maradván <nagyon> igen [Javítások a sor felett.]

⁶⁷⁵ minden különöségeid [Javítás a sor felett.]

⁶⁷⁶ Literaturában. <Hogy n> Mért nem <felel, mert> ír

⁶⁷⁷ hozzád? <Olly oka lehet,> Oka

⁶⁷⁸ szokták. [Az ékezet törölve.]

⁶⁷⁹ az, ha [Beszúrás a szavak között.]

⁶⁸⁰ Virágban a' <Réti Virág> Recensiódban

⁶⁸¹ kiejtés, Réti [Beszúrás a sor felett.]

⁶⁸² terem, <felindul tám> ellened <tám> való

⁶⁸³ indulatod [Átírás.]

⁶⁸⁴ hallhattad; <ha nem, tudjad, hogy> ez [Törlés és átírás.]

⁶⁸⁵ rejtődzik. <Ő> a' Révai <..>hoz írt [A törlés után a mondatkezdő betű emendálva.]

⁶⁸⁶ tőled <Neologismusaidban> Neologizálásaid

⁶⁸⁷ vádjaira <szokásodként> légy

⁶⁸⁸ Megletségé [Az ékezet törölve.]

⁶⁸⁹ iránt. <Szeretem [...] a' literatori özsze kapást> Kapjatok

⁶⁹⁰ Gyűjteményben, úgy vélem, <addig> szinte [Javítás a sor felett.]

⁶⁹¹ Professor – <Ennek nem volt az a' m[...]> Ezt <leültet> ha

⁶⁹² Nem <Verseghy> a' te

⁶⁹³ kell <kevalla> meggyonnom. [Az ékezet törölve.]

mind a' Magyar Községgel megösmértetni a' magyarizáló⁶⁹⁴ óhitűeket. De ez az egész Értekezés, melyet lappangva adattam⁶⁹⁵ által az akkori Redactornak Fejérnek, ez által mivel Dráva mellől datáltam, nagyon meghéréltetett, úgy hogy sok datum, és fűszerszám a' könnyen⁶⁹⁶ corrigáló Fejér által ki hagyattatott, 's megbántam⁶⁹⁷ alakoskodásomat.

A' Tudományos Gyűjteménynek az a' nem szerencsés sorsa kezdett lenni kezdetül fogva, hogy a' mely törvényt szabtak a' Redigensei, azokat meg nem tartották. Ha megtartották is valamennyire, másfelől igen tele voltak complimentel a' Redactioban. Csak azt hallhattad özsze gyűltünkör: Ennek a' munkáját is be kell venni: mert pap, mert Báró, mert Papista, mert Protestans, mert Professor, mert Ifiú, mert tehetős, mert itt lakik, mert ennyi prænumeranst szervezett. Illy⁶⁹⁸ mellyékes, illy nem Literatori kinézésék szülték a' sok holmit a' Tud. Gy. Fejér után is ezt tette a' Redactour; most is (neked mondhatom) ez a' tekintetbéli Manó súlyosítja a' Tud Gyt. De mind ezen paraxismusok⁶⁹⁹ mellett lehet reménység a' további egészséges⁷⁰⁰ Gyujteményhez. Most Thaisz a' Redactour: Ő jól kezdte, jól is akarná folytatni a' Redactiót, de sok az ok ismét⁷⁰¹ az [...] [...] [...] [...] [...] és az a' Lapis offensiois hogy Lutheranus.⁷⁰² Mindenbe, a' mi Magyar, directe vel indirecte mível a' hit, s. a'. t.⁷⁰³ Ma holnap fel áll mindenütt a' Némák' oskolaja és nekünk el kell némülni. Mennél jobban látok, annál rosszabbat látok. Ányos mélézása a' mit a' Természethez írtt, jut eszembe, és ott ama mondása: Iry és sírj! De a' character az tenni, és nem félni. Tenni és meg nem szünni: Tenni és reményleni. Tenni és megállani. Barátom! vedd ezt⁷⁰⁴ a' hoszszú levelet elég-tételül a' sok hallgatásomért. Vedd⁷⁰⁵ annak jeleül, hogy megbántam⁷⁰⁶ sok hallgatásomat: és mind ezekbül tudjad, hogy szeretlek, hogy Barátod vagyok, Gondolj⁷⁰⁷ bennem tunya levelezőt, de hízelkedőt, és csélcsap embert soha sem. Elj boldogúl.

⁶⁹⁴ megösmértetni <az olly ó hitű> a' magyarizáló

⁶⁹⁵ a/./ttam [Átírás.]

⁶⁹⁶ fűszerszám <Fejér a' [...]> a' könnyen

⁶⁹⁷ 's <bántam> megbántam

⁶⁹⁸ mert <Gazdag,> tehetős. Illy [Beszúrás a sor felett; a vessző emendálva; törlés a javításon belül: „mert <...> itt”.]

⁶⁹⁹ ezek <mellett> paraxismusok [Átírás, törlés.]

⁷⁰⁰ a<z> egészséges [Beszúrás a sor felett.]

⁷⁰¹ jól kezdte, ok ismét [Beszúrás a sorok között, bizonytalan olvasat.]

⁷⁰² ismét az [...] [...] [...] hogy Lutheranus. [Beszúrás a sorok között, bizonytalan olvasat.]

⁷⁰³ hit, <a' és> s. a'. t.

⁷⁰⁴ vedd <megbánás> ezt

⁷⁰⁵ [Innettől helyhiány miatt a lap bal margóján 90°-kal elforgatva.]

⁷⁰⁶ hogy <veled> megbántam

⁷⁰⁷ vagyok, <Képzeld> Gondolj

6097.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1819. július 3.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Hogy a' Hunyady Lászlóból közlött Töredék Uram Bátyám tetszését megnyerhete igen örvendek: azomban minthogy azt többször leírva nem bírom kénytelenítenem Uram Bátyámat alázatosan megkérni: hogy azt a' jövő postán nekem visszaküldeni méltóztassék. Feles tisztí foglalatosságaim nem engedik, hogy érzéseimnek szabad kiömlést engedhessek 's azok az elkezdett⁷⁰⁸ szomorú játék folytatásában nem kevésbé gátolnak, úgy hogy még eddig a 4dik Felvonást sem fejezhetem be.

Éljen szerencsésen Uram Bátyám Ajánlom magamat tapasztalt szíve indulatjába 's másolhatatlan hív tisztelettel maradok alázatos szolgálja

Erdő-Tarcván 3^a Julius 8[19].

Szent- Miklósy Aloyz.

Gara Mária Éneke
Hunyady Lászlóról.

[A vers szövege olvashatatlan.]

[A levél külzetén piros köralakú viaszpecsét. A címzés:]

Tekintetes Nemzetes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak több Nemes Vgyék' első rendű Tábla-Bírájának

Eger

Kassa *Széphalom*

6098.

Kazinczy – Dessewffy Józsefnek
Széphalom, 1819. szeptember 23.

Széphalom Septemb. 23d. 1819.

Tisztelt barátom,

Ma éjjeli 3 órakor tűz támadt itt a' faluban, 's ámbár a' rettenetes szélben a' harang félre-verését hallanom nem lehetett, minthogy addig bé sem hunytam szemeimet, én voltam a' legelső, a' ki a' veszedelmet megsejté házamnál. Cséplőm az ablakomhoz jött, hírt adni, de már talpon valék. Képzelheted rémülésemet. Feleségem felriadt a' cséplő szavára, én pedig szaladtam két legkisebb gyermekeimet szabadítani-meg a' veszedelemtől. Azokat bátorságba tévén, 's teheneimet 's lovaimat az ólból kiveretvén, familiám

⁷⁰⁸ [Bizonytalan olvasat.]

leveles ládáját vitettem-ki két izmos cseléd által, magam a' szobaleánnyal az Autographiai Gyűjtemény ládáját vittem az udvarra. Ekkor Manuscriptumaimat 's barátim leveleinek csomóját 's úgy réznyomtatványimat 's egy skatulyámat, melyben az 1795dikben viselt félesztendei szakál is van. Előbb már megtettem a' rendelést, hogy a' tűz és közötem álló két ház fedele tépessék-le, de a' mi meg nem történt mert a' szél füst és láng miatt meg nem történhetett. Így csendesen vártam, legkedvesebb portékáimat kiszabadítván, hogy az öldöklő Angyal felettem menjen-el a' mint neki tetszik. Házam' zsindeye sok helyeken égni kezdettek, de azt cselédim eloltották. Csűröm megmaradt, mert a' szél más erányszatot veve. Két oeconomicus házam 's egy egészen új kocsim leve hamuvá, 's károm ezer és két ezer forint közt áll. A' ládát vivén, egyet buktam, 's két térdem⁷⁰⁹ nem karczolást, hanem sebeket kapott, néhány napig fel nem fogok öltözhetni. Embereim közzül egy telkes gazdám és négy zsellérem égtek földig, 's három testvérek által bírt Vendégfogadóm oda van. Ha gazdag volnék, felépíteném embe-reimet, 's minden károkat az utolsó fillérig én viselném: szegény lévén és a' szegénység mellett hat gyermek atyja, kötelességnek ismerem, hogy csűröm őket táplálja, még pedig ajándék képeben, mert nem illik, hogy az én csűröm megmaradván, az övék elégvén, ők koplalanak. Édes barátom, epe nélkül mondom: Virtus post nummos. Nincs jobb portéka mint a' pénz, noha Sallust azt mondja, hogy azt egy Bölcs sem szerettemeg. A' pénz még virtust is adhat, 's van virtus, melyet nem lehet gyakorlani pénz nélkül. De a' pénz is csak az eszes ember kezében jó; a bolondéban nem jó az.

B. Vécsey Pál reggel 9 órakor tére be hozzám, a' Sógor Asszonyom pedig a' maga sok gyermekeivel 11kor, 's ez még ebédre Kázmérba ment, látván hogy házam rendtelenségben van, 's szakácsom nem főzhet elégetett kezeivel. Engem csendesen találtak,⁷¹⁰ mert nem azt tekintem melly kárt vallottam, hanem hogy mit vallhattam volna 's mit nem vallottam.

Kezemben van a' Prof. Sárvári által hozzám küldött nyaláb. Az Referendárius Cserei Farkasnak Magyar Valerius Maximusát (az az, Magyar dolgokból szőtt Valerius Max. forma Munkáját) hozta hozzám. A' fija akarja ki nyomtattatni, 's nem kap nyomtatót. Én teszek próbát, ha kiadhatom e. Magyar dolgok, de nem a' Valer. Max. formájában, 's valljuk-meg, ma még is csak másként írunk mint M. Theresia alatt, még pedig nem csak a' Magy. Stilusra nézve. –

Melly igen óhajtanék én tenálad mulathatni fejedért, szívedért, lelkedért, tudományaidért csudált férjfiu! melly igen óhajtanám látni a' Méltós. Grófnét nem Kassán, a' czifra világban, hanem Szent Mihálytt, csak a' te 's csak gyermekeid társaságában, 's nem mint Dámát, hanem mint mezei házi asszonyságot, 's kertje' ültetései közt! A' vetésemmel majd készen leszek: de nekem ezer meg ezer bajaim vannak, a' mi miatt ritkán tehetem a' mit óhajtok. Nem ígérem tehát hogy megyek: de ha mehetek, bizonyosan megyek, 's viszem mind a' parancsolt dalt és Zrínyit, mind Sallustomat 's Mílómat, mind azon Értekezést, mellyről minapi levelemben szólottam; mert én úgy hiszem, hogy dolgozásom csak úgy ér valamit, mikor te javalhatod, 's azt hiszem még a' midőn különöségeim mellett megmaradni makacsságom parancsol is. Hagyjuk-meg kinek kinek a' maga sajátságát, 's tűrjük az ollyat bár nem javalhatjuk. Gróf Teleki

⁷⁰⁹ terdem [Emendálva.]

⁷¹⁰ találta[...], [Átírás.]

László az ilyenben Anarchiát lát; én csak a' Természet által is gyakorlott Külömbözőségek' Eggységét, 's az nekem kedvesbb az a' másik Eggység.

Ámbár a' Bártfai levelek' sorsa elijeszthetne, én Erd. Leveleimet még is a' magam kockámra adom-ki, 's azon leszek, hogy nyerhessek is valamit, 's adósságomat egy kis részben fizethessem. Nincs most édesebb érzés előttem mint azé az Atyáé, a' ki ezt mondhatja gyermekeinek: EZT NEKTEK ÉN SZERZETTEM. Néked, édes barátom, még ezt a' szerencsét is megadta a' Sors, még pedig nagy mértékben. Te nekik csak azt a' fényt nem adad, hogy kulcsot, keresztet és titulust szerzél.

Mihályik Kassai Órásnak brutalis heroismusa nekem nagyon tetszik. Észre vette, hogy felesége egy Trémamonti nevű Mazuchelli Rgtben szolgáló Hadnaggal mulatgatja magát, 's kérte az Oberstert 's Generális Márjásit, hogy tegyenek bajáról. Azt mondják, azok nevettek az emberen, 's ő a' sétáló helyen a' Hadnagy pofájába küldte be egy töltés srétet. Képzelem, melly láрма lett a' lövésre, és hogy némelly Kassai Dáma mint csudálkozott hogy az olly vakmerőség mint juthat férjnek eszébe. Hallom a' Tisztek azt mondák Mihályiknak, hogy hiszen az neki tiszteletére volt, hogy egy aranyrojtocskát hordó Úr magát az ő burger rangú feleségével mulatja. GALBA NEGABAT. Ohajtanám hogy efféle történeteket minden két esztdőn látnánk egyszer. Most a' legények másnak házasodnak 's az asszonyok úgy mennek férjhez, hogy felváltva lássák magokat a' szobaleány által 's az a' házassági szentséget eloltja.

Ez a' mocskok nem vala a' papiroson midőn írni kezdettem. Fekve írom leveletem, 's így gondatlanságom vagy csak szerencsétlenségem bocsánatodat érdemli.⁷¹¹

Élj szerencsésen tisztelt barátom. A' Mélt. Grófné eddig vette franczia leveletem. Bár soloecismusaim meg ne bánthatták volna. Csókold kezeit képmében szent tisztelettel. Én ezt a' nagylelkű Római Asszonyt magáért tisztetem, nem teéretted, noha éretted is fognam, ha magáért nem tisztelhetném.

[Dessewffy József (?) feljegyzése a 2. levéllap verzóján:]

T. Kazintzy Ferentz Úr levele.
Jött Sz. Mihályra, Okt. 7^{ikén}
1819.

6099.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1819. december 25.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Gyönyörrel olvastam a' Tudományos Gyűjteményben Uram Bátyámnak legújabb Értekezését a' nyelvbéli Újításokról. Ohajtanám hogy azt kiki úgy értené, mint én. De melly sokan vannak, kik előtt az homályosnak, 's visszásértelműnek tetszik, kik abban

⁷¹¹ [E sor alatt a kihagyott helyen látható a kéziratban az említett két tintafolt.]

antilogiakat találnak, vagy inkább keresnek? Igen örvendek, hogy Uram Bátyám velem kezét fogni méltóztatott, 's az általam ajánlott principiumot tekintetével megerősíteni, 's megállapítani kívánja. Minden ellenkezésünk most már csak abban áll, hogy Uram Bátyám, a' nyelv' természetét, vagy a' mi egyre megyen-ki géniuszát, más értelemben veszi, mint én, hogy ez által az Újítóknak nagyobb szabadságot engedjen. Én a' szabadságot, míg szabadossággá nem fajúl, soha sem kárhoztatom, de ítéletem szerint e' kétőt egymástól csak a' nyelv' természete különítheti el.

A' Sajka, mely az elisiók' elhagyásával a' Hasznos Mulatságokban is megjelent, egyik Uram Bátyámnak legszebb darabjai közül, 's eléggé bizonyítja, hogy Uram Bátyámnak költői ere még el nem akadott, 's a' Musák, kik mint minden leányok az ifjakkal legörömebb szokták űzni szerelmeiket, Kedves Uram Bátyámra még most is kegyes, sőt valóban szerelmes szemekkel mosolyognak.

Ellemben, a' közlött asclepiadeo-pherecratico-glyconia óda felől kénytelen vagyok megvallani, hogy az ízlésemet ki nem elégítette; gyengébb az, mint hogy Uram Bátyám' verseinek gyűjteményében felvételt, 's foglalatja is kevésbé interesans, mintsem hogy újabb kidolgozást érdemlène. Igen meg kellene csálnom magamat, ha Kedves Uram Bátyám velem hasonló érzésben, 's gondolatban nem volna.

Hunyady Lászlóm már le vala tisztázva, 's épen által akarám vala küldeni Trattnernak közre eresztés végett, midőn bizonyos változtatásokat szükségeseknek találván, némelly jelenéseknek újlag leendő kidolgozását magamban eltökélém. Ez egy két havat is még el fog húzni, annyival inkább, mivel a' farsang közelgetvén a' dolgozásra kevés érkezésem leend. Bőjtben talán el fogok vele készülni. Illőbb is lesz azt akkor nyomtattatni. Mit fogott volna mondani a' világ, ha farsangban bocsátottam volna közre *Szomorú Játékot*? Sokak előtt az rossz omen lett volna! Farsangban csak nevettető kell. De ha ez igaz volna, úgy mindég csak nevettetőt kellene írunk; mert mi egyéb a' világ, mint egy örök maszkbál, hol a' szerencsének fedező süvege, a' csörgősipka (Narrenkappe) alatt egy szünetlen farsang tartatik, innepeltetik? – Megengedjen kedves Uram Bátyám komoly dévajkodásomnak. El akarom tanulni Horátztól, mint kelljen nevetve igazat mondani.

Éljen szerencsésen Uram Bátyám. Ajánlom magamat tapasztalt szíves barátságába, 's maradok örökös tisztelettel

Erdő Tarcsán Dec. 25.dikén 1819.

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája
Sz. Miklóssy Aloyz mk.

Boldog, víg új esztendőt!

6100.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?]

Kedves Uram Bátyám,
nagy tiszteletű Barátom!

Hunyady László már kész, de még egyenetlét, 's öszveillesztést kíván. Az több characterek, 's situatiok' idealis⁷¹² festése, áltelhelve az akkori [időknék]⁷¹³ szellemétől. A' játék' hőse élteti az egésztest, 's az úgy adatik elő, mint egy sebes tüző ifjú, kinek nemes érzésű szíve csak a' hazáért, a' dicsőségért, és a' szerelemért lángol. Hunyady László históriai tekintetben nem nagy, és így kénytelen valék ötet erkölcsiképen nagy-
nak festeni, hogy az interessét emeljem, 's a' szíveket könnyebben lehessen szánakodásra indítanom. A' Király egy olvadékony [...] ⁷¹⁴ ki olly formát vesz magára a' millyenbe öntetik, a' természetből kegyes, 's szelíd érzésű. Gara egy alattomos finom fogású Udvarnok, irigy 's nagyravágyó. Mária egy nemes lelkű, 's lágyszívű leányka, kit (Hermán szerint): „az epedésnek⁷¹⁵ 's lankadságnak azon bája, melly egész alakján elomlik, még sokkal ingerlőbbé⁷¹⁶ teszen. – Szép még fájdalmában is. Egy kesergő angyal képe az elvesztett paradicsomok felett.” Ágnes egy szerelmes álmodozó, gyarló inkább, [...] ⁷¹⁷ kire⁷¹⁸ egyenesen reá illik, a' mit Shakespear Hamlettel mondat: Gyengeség a' te neved asszony! Vitéz, egy szent érzésű férjfiú, kinek felvilágosodott lelke mindenkor a' dicsőség', ⁷¹⁹ 's nagyság' képeivel foglalatoskodik, 's szíve csak a' hazáért és a' keresztért ver, a' Hunyady Ház' legbuzgóbb barátja. Hermán, kit feljeb említék, [...] ⁷²⁰ egy alattomos, irigy, más kárán örülő, ravasz Udvarnok. Ellenképe H. Lászlónak erkölcsi tekintetben. Arnold, ennek segéd társa. A' többi személyek kevés figyelmet érdemlenek. Mit tart kedves Uram Bátyám ezen characterek felől? Szokott egyenességgel teendő észrevételeit várom. A' Historiához nem ragaszkodtam olly szorosan, hogy attól eltérni ne mertem volna, midőn az által tárgyat megcsépíthetem. Ezt Schiller sem ellenzi. (Kleinere Prosaische Schriften. Dritter Theil. Egmont Recensiójában). Berekesztésül [...] zárom a' mint] ⁷²¹ Hermán, 's [Arnold ellenségeiknek ...] ⁷²² mondanak: „A' szabadság' szelleme mellyre mindnyájan a' dühödésig megszállva vannak egészen alkalmatlanokká teszi őket az udvari kényes életre. Büszkék, komolyak, hajthatatlanok 's nyíltságok ollykor a' megbántásig terjeszkedik társalkodni szeretnek ugyan, de az öröm csak úgy kedves előttök, ha azt a' keserűség' poharából hajtják fel.

⁷¹² situatiok' <festés> idealis

⁷¹³ [Bizonytalan olvasat.]

⁷¹⁴ [Olvashatatlan szó.]

⁷¹⁵ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷¹⁶ [Bizonytalan olvasat.]

⁷¹⁷ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷¹⁸ [Bizonytalan olvasat.]

⁷¹⁹ [Bizonytalan olvasat.]

⁷²⁰ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²¹ [Bizonytalan olvasat, ill. penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²² [Bizonytalan olvasat, ill. penészfolt miatt olvashatatlan.]

Legnagyobb szentségöket az erőben helyeztetik 's készek a' legeszesebb ifjat is megvetésre kárhozthatni, ha karjai alkalmasabbak a' [...]ésre,⁷²³ mint a' vagdalkozásra. [...]⁷²⁴ gondolkodnak. [... ...]⁷²⁵ A [...]lenni kívánok." – [...]lenség,⁷²⁷ melly dagály [...]⁷²⁸ [...]ből!⁷²⁹ Komoly, vidámtalan arczok⁷³⁰ örök búködben borong, 's tömött borzas bajúsz árnyékolta véres ajkaiban [...]mintha⁷³¹ mellyök kilobbanni akaró dühe lihegzének 's [...]⁷³²

Éljen szerencsésen kedves [Barátom Uram. Ajánlom magamat kipróbált állhatatos tisztelettel

alázatos szolgálja

Szent Miklóssy Aloyz.]⁷³³

6101.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak Erdőtarcsa, 1820. január 10. [?]

Kedves Uram Bátyám,
Nagy tekintetű Barátom!

Remélem⁷³⁴ már eddig tudva vagyon Kedves Uram Bátyám előtt hogy Hunyady László közre eresztetett. Egyedül a' biztos alkalom nem léte okozta, hogy avval mind- eddig kedveskednem nem lehetett. Az Uram Bátyámnak szentelt példány Szemerénél vagyon letéve általküldés végett. Vajha minél előbb általküldené, hogy részrehajlás nélkül teendő egyenes ítéletét megértenem lehetne. Ágnes caractere itt terhelőbb színekkel vagyon festve, mint az első kidolgozásban, mellyről kedves Uram Bátyámnak tudósítást tevék, de így kontrasztja által Mária képét még inkább emeli, 's jobban egyez a' történettel is, melly őtet méregbeadónak hirdeti. Ortográphiám némellyek előtt visszatsző leend, mivel az euphonia' kedvéért az etymológiától mindenütt bátran eltávo- zom. Ezért írom *azomban*, *külömben* *azoNbaN*, *külöNbeN* helyett, hogy⁷³⁵ több észre- vételeimet elhallgassam. Meg fog ütközni talán kedves Uram Bátyám, hogy a' keresz- tényt nem keresztyénnek írtam, de amaz a' *kereszt*, 's *ény* alkotó részekből lévén öszveszerkeztetve, ez ellemen kedves Uram Bátyám helyes megjegyzése szerint a' tót

⁷²³ [Bizonytalan olvasat.]

⁷²⁴ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²⁵ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²⁶ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²⁷ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²⁸ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷²⁹ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷³⁰ [Bizonytalan olvasat.]

⁷³¹ [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷³² [Penészfolt miatt olvashatatlan.]

⁷³³ [Bizonytalan olvasat.]

⁷³⁴ [A levél oldalai egy-egy függőleges vonallal át vannak húzva.]

⁷³⁵ *külöNbeN*, hogy [Beszúrás a sor fölött.]

kresztánból származván, annyira különböznek egymástól, mint a' *templom*, és az *Egyház*. Igen lekötelezne kedves Uram Bátyám, ha az *ény* szónak valóságos értelméről felvilágosítana. Nem az *e* gyökérből származik e? Nem emlékezem, hogy Révayban arról valamit olvastam volna.

És kedves Uram Bátyám mivel méltóztatik foglalatostkodni? Mikor fognak megjelen-ni Erdélyi Levelei, melyeknek a' Tudományos Gyűjteményben megjelent töredékei mindenütt olly köz kedvességet nyertek.

Ajánlom magamat nagy becsű kegyeiben maradok állhatatos tisztelettel. Erdő-Tarcsán, Jan. 10.⁷³⁶ 820.

Kedves Uram Bátyámnak
alázatos szolgája⁷³⁷

Sz. Miklóssy Aloyz mk.

6102. [3856.]
Kazinczy – Majláth Jánosnak
Széphalom, 1820. május 23.

Széphalom d. 23 May 1820.
Hochverehrter Graf,

Die heutige Post überbrachte mir Ihr verehrtes Schreiben vom 5ten dieses Monats, und hat mich unendlich beschämt, weil ich bis jetzt nicht einmal Ihr früheres vom 24ten April beantwortet habe. Mein Leben verstreicht unter einer Menge der verschiedenartigsten Geschäfte, und diese erlauben mir selten zu thun, was ich wünschte. Vor meiner bin ich freygesprochen; wie ich mich aber vor Ihnen, mein Herr Graf, entschuldige, weiss ich gewiss nicht. Ich bitte Sie nur, glauben zu wollen, dass ich keinen köstlichern Genuss kenne, als den mir Ihre Zuschriften immer bringen. Alles was aus Ihrer Feder fliesst, geschrieben oder gedruckt, ist mir von hohen Werth, und wenn ich etwas bedauere, so ist es das, dass Sie deutsch und nicht ungarisch schreiben. Was hat unsere Literatur, was sich mit dem messen kann, was Sie in der Zuschrift an ihre Gemahlin, die Frau Gräfin, vor Ihren neuverdeutschen alten deutschen Gedichten gesagt haben! Und das schöne Bild, das Sie mit weiser Schonung von Ihr entwerfen! Sie lesen die schönsten Blumen zum Kranze: wir werfen sie ohne Wahl, und ohne Geschmack geordnet hin, und glauben, unsere Vergötterten sind durch die Menge schon genug geehrt. –

Unter unseren Landsleuten werden wohl wenige seyn, denen Ihre neuverdeutschen alten Gedichte zusagen: aber diese waren Ihrer Umarbeitung gewiss werth. Es sind sehr liebliche Blumen, duftend und zart. Unsere Nation hält jede polternde Ode für hoch; von dem Werthe unserer meisten Lieder will ich lieber schweigen. Doch es wird bey uns gewiss auch besser.

⁷³⁶ [Bizonytalan olvasat.]

⁷³⁷ [Bizonytalan olvasat.]

Ich kenne nichts schwerers, als scandirte gereimte Verse im Ungarischen zu machen.
 – Als meine Frau einst Mutter ward, und ich nach zwey Mädchen schon einen Sohn erwartete; bat ich den Grafen Paul Ráday zum Pathen, dass der Knabe einst Rádays Vater und Schwiegervater vor Augen haben möge. Sie haben, mein Herr Graf, diese Epistel nicht gelesen; ich setze sie also, so wie sie bis jetzt, nicht ganz beendigt ist her.

GRÓF RÁDAY PÁLHOZ.

Czakó ist der Scherz-Name
 eines Storches.

Az a' czakó, mely – vélem, Africából /vélem, verbum, *ich meine*.
 Szép asszonykáinknak hordja a' gyermekeket –
 Hord néha azoknak is, kik édességeket
 Ámornak titkos vannuszából
 Csak lopva szednek még – hosszú orrából
 Sophiem keblébe ma egy kis leányt⁷³⁸ teve.
 Ez még pogány, 's még nincs neve,
 Papot hamar neki! nem lelni azt Africában;
 Így szólla, 's klep, klep, klep, látatlanná leve.

Vesztett volna a' gonosz⁷³⁹ czakója vad honjában,
 Vagy vitte volna másnak! Eugénie
 Szobáimat maga eltudja tölteni
 Fület repesztő sírásával,
 Midőn tipegvén, pantinjával
 Elsiklik, 's az ütést el nem feledheti.
 Vagy a' midőn tovább nem tűrheti,
 Hogy késik pépjével szakácsom.
 Félre azt a' másikat! A' ház
 Szűk egyg rivónak is; 's egy szó mint száz:
 Nekem a' gyermekben sem hírem sem tanácsom.

Ah mind haszontalan! Sophie
 Feltette a' fejét, 's ezt a' veres, fogatlan,
 Visító gyermeket – a' gondolatlan! –
 Nem áttallja Eugéniem' öccsének vallani.

Legyen, ha kell! nem perlek én vele.
 Az, a' kit így juttatnak ajándékhoz,
 Kaczag, ha van esze a' kelletlen játékhoz.
 Ó Ráday, lelkem fele!
 Végy részt barátod' gyötrelmében,

⁷³⁸ kis <fiút teve> leányt

⁷³⁹ a' <gyerek> gonosz

Jer, 's a' szép atyaság' becsületében,
Még híre nem ment-el, osztozzál-meg vele!

Jer, és a' kis Thaliet tedd szép Ninynk' karjára,
'S adassd rá véle áldásait,
Hadd nyomja csókját homlokára,
Fuvallja kellemét arczára,
'S lelkébe lelke bájjait.

Dieses muss nun weiter ausgeführt werden. Der Beschluss ist: da nun jedes Mädchen nichts besseres zu wünschen weiss, als einen Jüngling, so suche du ihr einen, und

Öreg atyádnak és ipadnak
Lehelld belé nagy lelkeket,
'S a' tennen-magadét. –
Különböző, de eggy ösvényteket
Válassza ő is ösvényének:

Gedeont a' tudomány' 's az ének'
'S a' csendes érdemek' dicső munkájiban
Ismerje tisztelt Mesterének.

A' *nagy*' munkáját lelje Prónayban;
'S mint kell Cátói tisztasággal
A' vétkesek' sergét megszégyeníteni
'S jobb útra téríteni,
Mint kell Ulysszesi szent álnoksággal
A' Monstrumokkal küzdeni,
És, meg nem csüggedvén a' harcz' dühös vészében,
Nem nyúgodalmat csak, de fényt is szerzeni,
Csudálja Ipadnak nagy képében.
Te oktassd arra a' bölcseségre,
Melly élni tud, a' Jót, a' Szépet szereti,
Azt, a' mi nem az, megveti,
De a' mi az, szentül és készen⁷⁴⁰ követi;
Melly nem vágy csalfa fényességre,
Mellynek csak béke kell, kedv, 's pártás poharát
Józan kénnyel ivó elmés barát,
Jól folyt napok után csillámló társaságok,
Táncz, játék, muzsika, tréfók és nyájasságok,
Kik közt a' Bölcsesség maga is szédeleg,
'S hol könyvnek, hol másnak szentelt szép éjjelek;
Igy élni, ez a' te bölcseséged,
Vőm majd kövessen ebben téged.

⁷⁴⁰ és <híven szereti> készen

Voltaire sagt irgendwo, dass Alexandriner zu machen schwerer ist, als so etwas. Dies mag in der reimreichen Sprache der Franzosen wahr seyn: für den Ungarn kenne ich nichts schwerers. Zehn Bogen in Hexametern ist gewiss weniger mühsam. – Diese Kleinigkeit könnte leicht weggeworfen werden; ich behielt aber doch eine Abschrift. Vielleicht werde ich sie beendigen können. –

Ich führte sie nur an, um Ihnen mein Herr Graf zu sagen, dass⁷⁴¹ die Gierusalemme Liberata in Stanzen zu übersetzen, wenn gleich mit der Freyheit, welche Wieland sich im Oberon herausnahm, unmöglich ist. Ich habe den ersten Gesang in Prosa schon fertig. Es ist ein Kupferstich eines hochgefärbten schönen Gemäldes, und ich glaube meine Landsleute werden Goffred nicht ungerne lesen.

Den Aufsatz über *unsere* Versification werde ich mit vielen Vergnügen umarbeiten, und Ihnen nächstens zuschicken, mein Herr Graf; aber den anderen Aufsatz, den Sie bestellen, *Artikel* über die Sprache u[nd] Litte[ratur] der Magyaren

[Kazinczy Ferencz]⁷⁴²

6103.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak Erdőtarcsa, 1820. augusztus 12.

Erdő-Tarcsán Aug. 12ikben 820.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!⁷⁴³

Csak nem⁷⁴⁴ egyszerre vévén Uram Bátyámnak két rendbeli levelét, 's sietek rá válasszal, minthogy egykét nap mulva BGyarmathra kell felmennem, hol angariális Közgyűlésünk, 's Törvényszékünk közel három hétig egy folytában tartatni fognak. Nagyra becsülöm Uram Bátyámnak azon bizodalját, hogy minekelőtte az Elisiókról való ellenkező észrevételeit a' Publicumnak eleibe terjesztené, azokat velem eleve közleni kívánta. Ezekre csak azt jegyzem-meg: hogy a' magánhangzók' öszveolvadásának nyelvünkben semmi nyoma sincs. A' gazd' uramban az apostrophált *a* az *u*-val nem olvad-öszve, sem a' kimondásban nem hallatja magát, hanem egészen elenyészik. 'S bizonyára kedves Uram Bátyám maga is rossz declamatornak fogná tartani azt, ki az említett szóban az *á*-t, az *u* előtt *egészen* el nem nyelné. És így a' millyen helyes magában Uram Bátyámnak éles kifakadása a' rossz Declamatorok ellen, itt olly igen helyén kívül álló; annyival inkább mivel én nem azt állítottam: hogy a' melly leány Kölcsey' phantasiáját a' Fortepiano mellett zengette, ezen sort: *Szerelme* ölében égi bájjal, így kellene énekelnie: *Szerelm'* ölében; hanem, hogy ha úgy énekelné: a' *Szerelm'* alatt mit lehetne inkább értenünk? Mert énekelhetné hangenyésztetés nélkül is, de akkor a' 2.-

⁷⁴¹ sagen <zu können>, dass

⁷⁴² [A név egy külön cédulán beragasztva.]

⁷⁴³ [A keltezés és a megszólítás között ismeretlen kéztől: „Nevezetes levél a' születése' napja' bizonyossága miatt.”]

⁷⁴⁴ [A levél oldalai egy-egy függőleges vonallal áthúzva.]

dik láb a' hangmértékben nem jambust többé, hanem anapestust adna, melyet a' jambejonokban szint úgy meg lehet szenvedni, mint a' spondeust, minthogy evvel egyenlő időmértéket tart.

Gróf Majláthot szebb gondolat nem szállhatta volna meg, mint hogy a' Magyar költőket a' Külfölddel megismertesse. Ohajtanám, hogy e részben igen nagy megválasztással élne. Nekünk temérdek sok verseink,⁷⁴⁵ de igen kevés poémáink vannak. A' mi engemet illet, én nagyon sokkal kisebbnek érzem magamat, mintsem hogy azon fényes körben fellépnem lehetne; de ha a' tisztelt Gróf ezen megtiszteltetésben részesíteni kívánna, Chloe' ajakát, az Alvó szépet, az Elkésett Ámort, 's a' Szerelem innepét mer-ném leginkább ajánlani. Ezeket már a' Publicum is ismeri. Nekem Chloe' ajaka leginkább tetszik, 's Berzsenyi előre megjövendölé, hogy ennél soha édesebb dalt zengeni nem fogok. Most Amor' lakját festem distichonokban. Egy szomoru lovag-játék plánja is készül, melly ha elkészülhet illy címet fog viselni: „*A szép Hedvig, vagy a' nemes lelkű nő.*”

Születésem' helyét még Egerből megírtam kedves Uram Bátyámnak. Napja 1793-dik⁷⁴⁶ eszt. Oct. 12.dikre esik. A' keresztségben Aloyz, Maximilián, 's László nevezeteket nyertem, a' Maximilián nevezetet azért, mivel éppen annak napján születék.

A' Sávolyi Birtok iránt azt hallottam, hogy azt B. Heninger H. Kohárynak eladta légyen a' Buzitai pusztán, 's majorságon kívül. De e' tárgyról BGyarmathról bővebben, és körülállásosabban fogok írhatni.

Maradok állhatatos tisztelettel

Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja
Szent-Miklóssy Aloyz mk.

Kisfaludy Károly⁷⁴⁷ Szécsi Máriaja megjelent német fordításban Meisl' játékszíni quodlibetjének 5.dik füzetében. (Carl Meisl's theatralisches Quodlibet, oder dessen sämtliche dramatische Beyträge für die Leopoldstädter Bühne. In 6. Bänden.)

6104.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Balassagyarmat, 1820. augusztus 28.

Kedves Uram Bátyám,
Nagy tekintetű Barátom!

A' Sávolyi birtok eránt Szontagh István Úr jelen nem lévén, semmi bizonyosat sem írhatok, H. Koháry Ő Kegyelmességének Uradalmi Ügyvédjétől Horkoczi József Úrtól azonban hallottam hogy Ő Herczegsége B. Heningerrel meg nem egyezhetvén, a'

⁷⁴⁵ temérdek verseink, [Beszúrás a sor fölött.]

⁷⁴⁶ 1893-dik [Átírás.]

⁷⁴⁷ [E bekezdés az utolsó oldal bal margóján 90°-kal elforgatva.]

kérdéses birtok megvételéről lemondott légyen. Maradok állhatatos tisztelettel BGyarmath 28^a Aug. 1820.

Kedves UBátyámnak

alázatos szolgája
SzentMiklóssy [mk.]

[A borítékon a pecsét alatt:]

v. B. Gyarmat.

Tekintetes

Kazinczi Kazinczy Ferencz

Úrnak több Ns. Vármegyék

első rendű TBírájának

Eger

Újhely Széphalom

6105. [5575.]

Szemere Pál – Kazinczynak

[Pest, 1820. szeptember]

KAZINCZYHOZ.⁷⁴⁸

A' hozzám⁷⁴⁹ utolszor írt levélben, melyet⁷⁵⁰ e' napokban megkülömböztetett tisztelettel vennem szerencsés valék, azt méltóztatik uram bátyám jelenteni, hogy ezen levél hozzám már HATODIK, holott pedig én ez utolsón kívül csak négyet vettem, ugymint az elsőt azon stróphám iránt, melyet a' Triász két idősb tagja egy⁷⁵¹ más ujjal felcserléltetni parancsolt, 's melyet, ime, ezennel közlök:

Míg más, szép hitvesét rengetve karjain,
A' boldog szerelem bájpoharát issza,
'S majd rozsakorának hanyatló napjain
Játszó gyermekiben ifjul ismét vissza...

MÁSODIKAT a' Vidaversben előforduló HŐS szó felől, melyet uram bátyám 's pataki és debreczeni antiquariusai, sem Sándor István Sokfélélének kötetei között, sem Baróti Szabó Kisdéd⁷⁵² Szótárában, sem Parizpápay és Molnár Albert dictionariumában nem találtak meg, mint szinte magammal is történt,⁷⁵³ ki a' kérdés alatt levő szóra csupán csak Heltai Kronikájában, ott azonban nem egy vagy két, de több és több lapo-

⁷⁴⁸ <Kazincz> KAZINCZYHOZ.

⁷⁴⁹ <Uram bátyám utolszor> hozzám [A névelő pótlása a törlés felett.]

⁷⁵⁰ levélben, <...> melyet

⁷⁵¹ tagja <más> egy

⁷⁵² [/]isdéd [Átírás.]

⁷⁵³ is <hasoló> történt,

kon, bukkantam volt, 's feltamasztottam halottaiból szegénykét, még pedig nem rövid hanem hosszú vocalissal, melly változtasban⁷⁵⁴ pesti barátim, 's közöttök kivált Horvát István, sokáig⁷⁵⁵ nem tudtak megegyezni; egyebiránt később valik meg, ha valljon resuscal e? és mint resuscal a' hős? HARMADIKAT az Orczy „bugaczi Csárdájának jambusokba lett általöltése⁷⁵⁶ mutatványával, melly próbatételt, a' Quintilián szavával élve, audaciának ugyan, de korántsem felixnek hiszek és vallok, vagy is ollyannak sejdítem, mint azon változások, mellyek a' bordalra erőszakoltattak, hol a' nemzeties 's ennél fogva dithyrhambias Manczi francziásan classicismusos Lollivá, a' poetai Fut az élet ezen prosaivá corrigáltatott: Életem fogy... NEGYEDIKET orthodoxiám felől a' rész ügyében, melly tárgyra nézve csak magamat akarom kimagyarázni, midőn ezt meg amazt gyonom meg, 's elmondom példának okáért hogy nekem sincs hitem és vallásom ellen Schiller azon nyilatkozata, mi szerint minden és bármilyen szépműnek organismusát az Ernst és Spiel hármóniás együvé vegyülése együvé olvadása teszi meg, 's ezt a' természetet a' quantitasos, sőt az accentuatio versmérték is elősegéli, hanem épen Schillerben nem értettem, 's még ma sem értem, mi szolgálhat okul arra, hogy a' tragoediai monolog, 's némelykor az interlocutio is, megrímeztessék? mert gondolnám, noha nem tudom bizonyosan, Shakspeare, a' minden auctoritások auctoritása, csaknem mindig és mindenütt a' comikai lelekállapotokban, a' Witz, a' humor 's egyéb effélék mellett veszi eszközül a' rímet valamint azt sem foghatom meg, mint hagyhatá meg Schiller ezen stropháját:

An der Quelle sass⁷⁵⁷ der Knabe,
Blumen band er sich zum Kranz,
Und er sah sie FORTGERISSEN,
TREIBEN in der Wellen TANZ!

mit én ekképen fordítottam:

Az ér mellett ült a' gyermek,
'S koszorúját kötöze,
'S nézte, a SZÉL egykét rózsát
Mint CSAP a' HABOK közé

mert hiszen a' „fortgerissen” és a' „treiben” tő szomszédságában a' „Tanz” valóságos és eldisputálhatatlan megczáfolása annak mit a' gyermek panaszol: „Aber diese tausend Stimmen der erwachenden Natur, wecken in dem tiefen Busen mir den »SCHWEREN KUMMER« nur,”⁷⁵⁸ mert a' nehéz bú, ' épen ellenkezőleg mint a' dráma, még az igazi, vagy is az objective valódi HULLÁMTÁNCZOT is hullám fergetegnek, hullámviharnak, hullámcsapkodásnak nézi, látja, és mondja, és Schiller minden bizonnyal valami

⁷⁵⁴ [Sic!]

⁷⁵⁵ István, <sok ideig> sokáig

⁷⁵⁶ [Sic!]

⁷⁵⁷ saß [Átírás.]

⁷⁵⁸ [A hiányzó záró idézőjel pótolva.]

WELLENSTURM félét következtet a „fortgerissen” és treiben után, ha a „Kranz” nem kényszerít a „Tanz”-ra. Most⁷⁵⁹ azonban a Gedanken-Ernst és a Reim-Spiel korántsem harmóniasan, hanem dissonanziásan, sőt ellenségesen állanak egymással szemben, és sokkal ellenségesebben, mint Ányósnál a „játszik” szó e strophában:

Szomorú csillagzat, melly bús sűgárokkal
JÁTSZOL a’ csendesen csergő patakokkal!
Csak te vagy még ébren boldogtalanokkal,
Kiknek szívök vérzik ’s küszködik bajokkal...

A’ mit a’ rímről az Uj-Holmi recensiójában fel jegyezgettem két annyinál is nagyobb volt, mint a’ nyomtatásban megjelent ’s úgynevezett Kritikai Megítéltetés; de Horvát István figyelmeztetett, hogy kímélleném prof. Fejér Györgyöt, ki a’ nyomtatási költséget ingyen ’s kegyelemből vállalta el, noha itt azt is meg kell gyónnom hogy a’ munkát másodnap hideglelős létemre is mind untalan és szakadatlanul sürgette, ’s⁷⁶⁰ otthon nem létem alkalmával⁷⁶¹ e’ sort írta a’ cím alá: Melly soha el nem fog készülni. Horvát István a’ kihagyások között leginkább a’ nyelvbéli példákat sajnálta mint elegyebeleg, ákom-bákom itong-fitong, dul-fúl és: Nem is tavasz, Ha nem ravasz, Kicsiny csupor Hamar felforr ’s több effélék; én pedig két heterodoxiát szerettem volna még közleni, egyiket, hogy a’ rím néminemű nemzetiességet, vagy talán inkább népiességet, hozogat elő; másikat, hogy előttem legnemzetiesebb poetaink: Zrinyi, Ráday, Orczy, ’s az alantabb nemben Csokonai; alább egy fokkal áll Himfy, ismét alább Virág, ’s legalól Dayka, de a’ kit kora elhalása miatt e’ részben megítélni sem lehet. – Végre, az ÖTÖDIK levélben e’ kérdés tétetik előmbbe: „Nem volna e lehetséges a’ nyelvművelésből tudományt alkotni? – Én nem vagyok egyike azoknak, kik systemákat építeni szeretnek; ’s azt hiszem hogy a’ systemáskodás, kivált kezdődő literatúrában, gátot vet a’ haladásnak, ’s az anyaglatokat, materiálékat megcsonkítja. De ismerem én az uram bátyám fejét. Olly ideák, vagy inkább előérzemények lehetnek abban, mint Herdernek voltak az emberi-nem hisztóriájára nézve. Éreljük gondolatainkat, ha e’ cselekedet lehetséges, a’ minden, vagy legalább a’ legtöbb nyelvek történeteinel fogva! Illy állapotban minden bizonnal az universalis nyelvhistóriából, – ha ugyan illyen van?! – vesszük a’ principiumokat: azonban ezekből elindulván, aligha más utra nem szükség átmennünk. Azonban, ha ezen nyelvművelési mód csakugyan tudomány, universalis tudomány akar lenni: ezer meg ezer nehézségek várnak reánk. Mert hogyan határozunk thesiseket, midőn a’ sokféle nyelv sokféleképen műveltetett? Azt mondjuk e, hogy a’ mit a’ németek a’ magok nyelvvel csináltak azt⁷⁶² kellett (mert lehetett) volna csinálni a’ francziákéval? Vagy talán a’ történeti concretumokból abstractumot kell deducálnunk ’s talán feligmeddig metaphysikai-félét. De, ha a’ kérdésbeli nyelvművelés rendszere csakugyan tudomány, architechtonicus szerkeztetésű tudomány, akar lenni nem ezer meg ezer kérdések várnak e reánk feleletek helyett? Nem a’ legtöbb, mondhatnám, a’

⁷⁵⁹ most [Emendálva.]

⁷⁶⁰ szakadatlanul ’s [Beszúrás a lap szélén, korrektúrajellel.]

⁷⁶¹ alkalmát [Átírás.]

⁷⁶² nyelvvel azt [A „csináltak” korrektúrajellel beszúrva.]

minden, vagy legalább a' literatura birásig eljuthatott⁷⁶³ legtöbb nyelvek mivelési történeteig⁷⁶⁴ kellene e át meg át 's keresztül és kasul vándorlanunk? 's lehetséges e ez egyetlen egy ember életidejében? De e' képtelenség lehetőségének esetében is nem azt leszünk e kénytelenek tapasztalni, hogy a' sokféle nyelv sokféleképpen míveltetett? 'S hogyan határozunk⁷⁶⁵ ekkor thesiseket? Vagy talán a' történeti sokféleség concretumából neminemü, hogy⁷⁶⁶ úgy szoljunk! metaphysicai (Hoho!) egységre abstrahálgatjuk? Az, ezer meg ezer efféle kérdések után nem kellene e kérdeznünk 1ször. Mellyik tehát a' keresett és felfedezett nyelvprototypon? 2szor Millyen⁷⁶⁷ lehetett a' SZÜLETÉSEKOR?⁷⁶⁸ 3szor. Mik lettek légyen ebben olly oldalak, mellyek a' míveltetésre KÉSZEN voltak, 's mik olyanok, mellyeket elébb vagy később így vagy úgy mondhatnám formaliter és *materialiter* kellett?⁷⁶⁹ 'S így tovább és tovább, 's annyira mennyire mathematicai renddel nyomozni a' tárgyakat, 's példákat mutatni innen és onnan és mindenünnen! De – 4szer. Millyen képességgel született tehát a' nyelv?⁷⁷⁰ 5szor. Miképen határozott meg a' mívelhetőség a' születéskori körülállásoktól a' szerint, a' mint az különböző éghajlat alatt, különböző természetü vadaknál, 's különböző⁷⁷¹ sorsban támadott? 6szor. Jókor kezdett e míveltetni? 7szer. Azon helyen e, hol támadott, vagy elébb más helyre, más körülállások közé vitetett által? 8szor. Szakadatlan folyamban míveltetett e, vagy elő elő vétetett és el el hagyattatott? 9szer. Volt e más nyelvekkel összeéremlésben; 's míveltekkel e, vagy míveletlenekkel? Vagy talán, 10szer Isolálva volt?⁷⁷² 'S 11szer. Önnön magából fejtett e ki, avagy mások nyomain? Több illy kérdések öszve gyűjtetvén, rendbe kellene szedni azokat, 's tapogatózni: 12szer. Valljon található e még többeket is? Ezen kérdések megfajtése tenné osztán azon tudományt, 's talán „nyelv-mívelés históriája” nevezet alatt, mellynek előképét fejünkben hordozzuk. De csak a' história lehetne itt legbiztosabb kalaúz: különben is ő az, melly a' chimaráktól visszatartóztat.

⁷⁶³ literaturaig birásig <vergődött> eljuthatott [Átírás, törlés.]

⁷⁶⁴ történeteiz [Átírás.]

⁷⁶⁵ határo./unk [Átírás.]

⁷⁶⁶ concretumából <bizonyos,> hogy [Javítás a törlés felett.]

⁷⁶⁷ metaphysicai-félét <(Hoho!)> 's ekkor kell ítéletet hoznunk a' fenn lévő tökéletlen nyelvekre? Nem kellene e kérdeznünk 1ször: Millyennek kell lenni a' nyelvnek a' maga kimíveltetése' felső polczán? 2szor.> Millyen [A javítás a lap szélén, korrektúrajellel beszúrva.]

⁷⁶⁸ a' <illyen> SZÜLETÉSEKOR? [A névelő bizonytalan olvasat.]

⁷⁶⁹ később <FELFEDEZNI> kellett? [A sor fölé írt javítás bizonytalan olvasat.]

⁷⁷⁰ 4szer. <Egyforma> képességgel született <e> tehát <minden> nyelv? [Javítás a törlés felett; a névelő sorvégi beszúrás.]

⁷⁷¹ természetü <népnél>, 's különböző [Javítás a törlés felett, a javítás bizonytalan olvasat.]

⁷⁷² <?> volt?

6106.

**Dókus László – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1820. szeptember 11.**

Tekintetes Ur!

A' vissza zártt :/: előadására a' Tekintetes Urnak, ide ://: mellyekelem én is Fekete Pál Perceptor Urnak világosító Jelentését.⁷⁷³ Ennek következtében csak az a' kérdés: hogy minekutánna a' beadott Lóról szőlő Nyugatója a' Tekintetes Urnak eltévedt, 's ennek a' Lónak beadása a' Vármegyénél nincs felírva, hogy bizonyítja ki a' Tekintetes Úr a' Lónak beadását? Talám valamelyik depontalt Tabla Birónak adta bé a' Tekintetes Ur, mellyen én jelen nem lévén, rola Bizonyságot nem tehetek; de lehetetlen hogy vala ki rola ne emlékezne. Addig Fő Sz. Biró Úr fog adni nyugtot a' Tekintetes Urnak.

Maradok hiv Tisztelettel

A' Tekintetes Urnak

Ujhelyben Sept. 11d 1820

alázatos szolgája

Dókus László [mk.]

6107.

**Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1820. szeptember 29.**

Széphalom Septemb. 29d. 1820.

Kedves barátom,

Minapi⁷⁷⁴ levelemben úgy tevém a' kérdést a' Kornisok felől, hogy ha csak azt mondd a' mit kérdettem, nem lesz elég világosságom. Engedd tehát hogy azokat kiszélesítem:

1. Az atyádnak nagyatyja volt e a' Gubernátor Zsigmond? Mije volt, ha nem nagyatyja volt?
2. Melly fényes cselekedet említethetnék vagy felőle vagy más Kornis felől?
3. Famíliádnak élő tagjai között kik azok, a' kikkel dicsekedhetel? Tudod hogy a' fény alatt én nem külső fényt értek.
4. Gróf Teleki Károly melly hívatalt visele? 's kik gyermekei? Vallyon nem maradéka e az a' Ferencz, a' ki azt a' szép tüzes Insurrectionális dalt csinálta, mellyet az Erdélyi Muzéum felveve. *Rajta pajtás paripára* etc. 'S hol lakik az?

Bár tőled azt nyerhetném-meg, hogy Te nekem a' Telekiek' elágazását is feljegyezni méltóztatnál. Bírom azt Teleki Mihály olta, de csak a' férjfiakat tevék-fel; ez a' ház pedig tisztelt asszonyokat is szüle. Még egyszer mondom: Ne hidd hogy Halotti Bú-

⁷⁷³ [A lap bal szélén megismétlődnek a mellékletekre utaló jelek, a mellékletek azonban hiányoznak a levél mellől.]

⁷⁷⁴ [A levél szövege egy átlós vonallal át van húzva.]

csúztató legyen Epistolám:⁷⁷⁵ de ha kérésemet teljesíteni méltóztatol, egy két vonással többet tehetek mint ha egész Genealogiádat adnám. Az olyan nem Poetának való. – Élj szerencsésen kedves barátom, 's ne szűnj-meg szeretni

tisztelő hívedet
Kazinczy Ferencz.

[A boríték egyik oldalán piros viaszpecsét, a másikon a címzés Kazinczy kezétől:]
à Monsieur
Monsieur le Comte Michel
de Kornis

Debreczin,

Dees
Szent-Benedek.
en Transylvanie.

6108.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1820. október 26.

Erdő-Tarcsán Oct. 26.kán 1820.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Sietek megosztani kedves Uram Bátyámmal elragadó örömeimet mellyekkel Gróf Mailáth Jánosnak e' napokban vett nagy becsű Levele véletlenül meglepe. Hazánk ezen széplelkű Nagyja nem várván, hogy én tenném az első lépést, a' legnyájasabb leereszkedéssel kívánt megelőzni, 's maga nyitá utat a' megbecsülhetetlen ismeretségébe való eljutásra. Ez valamint a' leghízelkedőbb szerencse reám nézve, úgy viszont az ő széplelkűségét, 's felemelkedettségét a' legbájosabb fényben tündökölteti, 's újabb jele annak: hogy a' szerénység, 's szelíd lebecsültség elválhatatlan társai a' való nagyságnak. A' Gróf az által akará örömeimet nevelni, hogy a' gyűjteményébe felvett zsenyéim' fordításait is megküldé, 's kívánva, hogy ítéletemet azokról szabadon mondanám-ki. Megírtam neki: hogy lánglelke villámsebességgel fogta-fel enyelgő Camoenám' könnyü szellemét, 's minden erőltetés nélkül híven megtartotta annak minden sajátságait. Egyszermind tiszteletére ezen Epigrammát írák:

A' fényt nem keresed, 's kívánsz azt nyújtani másnak;
Szép fényt nyerni, de azt osztani isteni dísz.

⁷⁷⁵ legyen<.> epistolám: [Törlés és átírás.]

A' lefordított darabok ezek: An ein liebendes Mädchen. Die Freude. Beleidigung. Mein Tempe. Das Glück. Chloe Lippen. Amors Befreyung. Die Feyer. Der Liebe. Az alvó Szépet le nem fordította, mert úgymond: „annak kiessége nagy részint a' poétai nyelvünk tündér lágyságában fekszik, 's én nem átalom vallani, hogy nekem lehetetlennek látszott azt németül előadni a' nélkül, hogy a' költeménynek nyelvbeli kecsét el ne törüljem.” Melly szeretetre méltó szerénység! Az elkésett Ámort azért, mert azt a' PROFANUM VULGUS⁷⁷⁶ balra magyarázhatná. Íme így függ gyakran a' legnagyobb ember is a' Publicum nagyobb részétől! Ezeket nem hiú kérkedésképen kívántam kedves Uram Bátyámmal közleni, pirúlnék, illy utálatos gyengeséggel magamat lealacsonyítani; hanem azért, mivel azon dicső Férjfiú' characterének némelly vonásait festik, 's illő hogy ötet mindketten közelebből ismerni tanuljuk.

Ha elgondolom, melly sok örömet, 's gyönyörűséget ada nekem eleitől fogva kedves Uram Bátyám' megbecsülhetetlen ismeretsége, barátsága, elégtelennek érzem magamat lángoló hálaérzéseimnek festésére. 'S nem Uram Bátyámnak kell e köszönnöm ez újabb szerencsém, 's megtiszteltetésem is? Valóban annál kedvesebb fog az mindenkör lenni előttem. Nincs becsebb, nincs kívánatosabb örömkoszorú, mint mellyet a' barátság nyújt; 's én boldognak tartom magamat, hogy azt kedves Uram Bátyám' kezéből nyerhetém el!

Ímhol egy nefelejts tőlem Uram Bátyám emlékkönyvébe!

A' Kegyek' oltárát, melly tündérfénybe borítod
Kedvelt áldozatid' mennyei lángjaival
Szent hálát mosolyognak azok rád bájövk' oldva,
'S Papjoknak koszorúz, 's ken-fel Apollo maga.

Maradok örökös tisztelettel
Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája
Szent. Miklóssy Aloyz mk.

6109.

Kazinczy – Ponori Thewrewk Józsefnek
Széphalom, 1820. október 28.

[Részlet:]

Ismeri e az Úr a HERDER Epigrammájit? Azok mellett egy derék Dissertatiót is kap az epigrammák felől. Az epigramma nekem felette kedves formája az éneknek. De arra nem a' Róma és az újabb Deákok példáját kell választani. Bár az Úr olvasna görögül, hogy kézi-könyvévé tehetné a' Jacobs' Görög Anthológiáját, 's a' forrásból ihatnék. Éljen szerencsésen, édes barátom, 's tartson-meg kedvező emlékezetében. Én az Úr fényét nyugtalanul várom. Széphalom, Octob. 28 d. 1820.

⁷⁷⁶ PROFANUM VULGUS [Tollhiba.]

6110.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1821. március 16.

Drága Kedves Uram Batyám!

Leg újjabb munkaimat *A meséimet* Ujhelyben lakó Inczedy István Fiscalis Úr által még a múlt nyáron küldtem meg kedves Uram Batyamnak. Nem tudom kézhez mentek-e vagy sem? Nagyon ohajtanám ítéletét rólok kedves Uram Batyamnak, mely előtttem hízékedés gyanúja nélkül essen mondva igen becses és fontos. – Olvastam a Beregszaszi darabos penna harcát, fájlatva kedves Uram Batyam vesződését. Ne mosson szeretsent! Ugy latszik az æstheticai érzés különös érzés bennünk, s a szépnak akár mint igyekszünk regulát szabni,⁷⁷⁷ ha a *fainer Takt* hibázik s a Gratziaknak nem áldozhatunk, nem leszünk soha æstheticusok. A nyelv művelésnek nemesebb része a szavak formálása, mértéke, hangzása nem merő orthologust Gramaticust (mint amillyen Ber) hanem az élő műveltebb nemzetek nyelveiket értő, józanon bátor és merő orthologó-Neologust és æstheticust kíván. Valamint a Nemeteknél Góthe Schiller stb. többet decidáltak mint Adelung, úgy a Magyarban is úgy vélem originál jó darabok, auctoritasok által többet fogunk elintézni mint a számtalan Gramaticai tusakodások, melyek nálunk többnyire personalisokra ütnek-ki. Az kétséget sem szenved, hogy kedves Uram Batyám a Magyar nyelv dolgában Epochát csinált, nyelvünk napkeleti darabosságot a napnyugoti csínossággal sogorosítván; s bár ezer orthologusok vesék is össze vállalkat nem idezik többé nyelvünket a Caucasus mellé vissza. Különös az hogy többnyire a Protestans marja egymást. Én csak uram Batyamat sajnalom hogy e Profanum vulgustól annyit szenved. A szeretett nyelv ügye és ön ereje erzése azt a lelket adják Uram Batyamnak a mit Józsefnek és Gonganellinek, a kurta élet és sok végezni-alók elgondolása adott. Sokat szeretne végezni érezvén hogy végezhetne; halad, a magyar publicum pedig csak sánticalni szeret. Éltében ugyan homlokat nehezen, de hólta után kedves Uram Batyamnak bizonyosan megfogja koszorúzni. Alásan engedelmet kerek hogy véleményemet nyílt és igaz szívvel ide merem tenni. – Azon kérdésre melyet utóbbi levelében méltóztatott kedves Uram Batyám említeni: hogy [m]ennyiben⁷⁷⁸ originál a különös testamentom? bizvást felelhetem, hogy mind a mind a⁷⁷⁹ ruha rajta igazán eredetiek, de semmi megtörtént eseten nem épülnek, mint sokan vélekedtek. A szatira vaktában szúr, de kivált nálam, ha emlékeztet⁷⁸⁰ is, bizonyos cél

⁷⁷⁷ regulát <adni> szabni,⁷⁷⁸ [Emendálva.]⁷⁷⁹ mind a mind a [A kéziratban hely van kihagyva, bizonyára a másoló nem tudta kiolvasni az odaírt szót. Badics idézetében: „mind külseje mind belseje igazán eredeti” – de feltehetően ő is csak ezt a szövegforrást ismerte, vagyis pótlása nem elfogadható (BADICS 1890, 209).]⁷⁸⁰ nálam, emlékeztet [Beszúrás a sor felett.]

az üldözésre ugyan nem veszen. – Egyeberánt kedves Uram Batyámnak atyafiságos gratiajába ajánlott, álhatatos tisztelettel maradtam

Pesten 16^a Mart. 821

Drága kedves Uram Batyámnak

Alázatos szolgája
Fay András

P:S. Ha válaszára méltóztat K. U.

B. (mellyet a Mesék⁷⁸¹ eránt alazatosan
instalok) azt Pestre méltóztasson addressirozni.

6111.

Kazinczy – Podmaniczky Lajosnak
Széphalom, 1821. május 7.

Nem küldém-el
e' levelemet; fél-
tem a' félre érte-
téstől.⁷⁸²

<Báró Podmaniczky Lajosnak K. F. idvezletét.⁷⁸³
Széphalom Május 7d. 1821.

Szokatlan gyönyörűséggel olvasám Románkádat, szeretetre méltó Ifju, az Igaz Zsebkönyvében. Előadásodon könnyűség, simaság, sőt báj, és sok báj ömlött-el, 's beszéded gondos, csinos, nemes. Mi lehetsz Literaturánknak, ha a' Mesterséggel nem játszol csak, hanem azt férjfiassal eltökéléssel 's azon meggyőződésből űzöd, hogy mindnyájunknak szoros tisztünk a' Nemzetre, gyakorlani még csak kezdett pályánkon, annyi fényt vetnünk, a' mennyit erőnk enged. Oh menj a' hová Isteneid hívnak, 's emlékezzél hogy Podmaniczky Józsefnek rokona, 's a' Telekieknek, 's magának a' tiszteletes Rádaynak maradéka vagy. Ezer szerencsét futásodhoz, melyet illy szépen kezdesz. Nem fojthatám-el örömemet, 's siettem megölelni pályámon azt, a' kinek vérei engemet ezen fellépni nem minden remény nélkül láttak. Járd útadat több szerencsével mint én, 's azt fogod, mert több szerencsével kezded mint én, 's az út előtted nagyjában ki van irtva, holott mi életünknek nagy részét az irtásban töltöttük. Én örvendek hogy fényed első sugárzásait láthatám. Éljen szerencsésen, érdemes társam, barátom,⁷⁸⁴ 's szeress.>

⁷⁸¹ a <a> Mesék

⁷⁸² [Kazinczy megjegyzése a megszólítás mellett az oldal jobb szélén.]

⁷⁸³ [A levélfogalmazvány egésze ferde vonalakkal át van húzva.]

⁷⁸⁴ érdemes <barátom[..]> társam, barátom,

6112.

**Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátorajáújhely, 1821. június 20.**

1821^{ik} Esztendő⁷⁸⁵ Junius 20^{ik} napján S. A. Ujhelyben tartatott Köz Gyűlésből.

N° 1078/859 Fel olvastatott a Feő Méltóságú Udv. M. Cancellariának⁷⁸⁶ f. E. Majus 18^{án} az 6111^{ik} szám alatt költ parantsolatya mely által valasztatik hogy a Bornemisza Klára, s többek ellen le folyt néhai Sóos Imre Liqidatorius Perének meg taláztatása iránt f. E. Martius 23^{án} tett Jelentés Köz Tudomásúl vetetettvén a menyiben a Megye Levestárának nem illendő karban való létele tsak ez esetből is világossan ki tetzene, annak minden uton modon tökéletes rendbe való hozatásán iparkodnia kellene a Megyének. E k. parantsoltnak nyomába azután.

N° 1079/935 Fel olvastatott azon ki küldötségnek környül állásos vélekedő Jelentése, melly a Megye Leves Tárának rendbe való szedését tekintvén a tavalyi Esztben Julius 12^{én} tartatott különös Gyűlésbül a végett vala kirendeltetve, hogy annak állapotját rekeszekről rekeszre, fiokokról fiokokra tekintse meg, a meg bontakozott rendet helyre állítsa, és vélkedését annak további rendben való maradása modja s szereit felől nyujtsa bé.

Mind ezeknél ekképpen lett fel olvastatása után, a mi a tisztelt fő Méltóságú Udv. M. Cancellariának a néhai Soos Imre Liqidatorius Perének fel taláztatása iránt tett Jelentésére következett választ illeti az itt tsak köz tudomásúl vétetett. Ami pedig a Megye Leves tárának⁷⁸⁷ tökéletes rendben való hozatalát illeti, az e végett ki küldött *Vitézlő Kazintzy Ferentz* Tábla Biró és *Vitézlő Dokus László* Fő Fiskalis által e végett bé adott környül állásos vélekedő jelentésnek jóva s helyben hagyása mellett a meg rongyolt kötéseknek szükséges reparatioja valamint a több Esztendőktől olta szerfelett meg szaporodott Levestárbéli munkának siettetése tekintetéből a ki küldöttek által javasolt két Diurnistáknak fel vétele az e tárgyban költ k. Intimatumnak utmutatása szerint szükségesnek taláztatott, és arra való nézve az alkalmas Individuomoknak választása a Fő Jegyzőre bizattatott: – ellemben a 2 Rftokban javasolt Irományok⁷⁸⁸ ki keresésének Taxája azon hozzá adással meg nem engedtetik hogy a többi javasolt Taxák fizetésének is tsuppán az Irományok ki keresésére kiszabott órákban helye lészen, azokon kívül a Rendes Taxakért sem lévén szabad a Leves tári Tagoknak privátus személyek dolgaival foglalatoskodni. Mely az elmaradott munkák siettetésére törekedő Megye Határozásához folytatolag még az is adatik, hogy a bévétetendőket Diurnisták mindenkor tsak a magok Hivatalos kötelelességeket a leg nagyobb serénységgel vivén egyedül a Megye Leves Tár Cancellistája lészen az, aki privátus emberek számára expeditioakat tehet az Archivarius fel vigyázása alatt, arra köteleztetvén ugyan azon Cancellista hogy minden abbéli különös munkáért bé kapot Taxa béli a Megye Fő Jegyzője által bizonyos időben minden Leves Tári Tagok között irányozva el osztandó pénzeket az arra

⁷⁸⁵ [Az évszám piros ceruzával aláhúzva.]

⁷⁸⁶ [Az „Udv. M. Cancellariának” piros ceruzával aláhúzva.]

⁷⁸⁷ tára/.ak [Átírás.]

⁷⁸⁸ Irományok<nak>

készítendő perselyekbe tegye bé, a végett tsak ugyan a Megye Fő Jegyzője által ki dolgozandó formula szerint való Hitnek le tételére azon Cancelista, ugy nem külömben az Archivarius és Adjunctusai is köteleztetvén – Melyeknek és a kiküldöttség velekedő jelentésében foglalt pontokban javaslottaknak végre hajtása s mindenkori meg tartása ugyan azon Megye fő Jegyzőének, valamint a fel bomlott rendnek igen el maradott Munkák helyre alításában mostanság is foglalatoskodó ki küldöttségnek továbbbi Munkálkodások menyire léendő meneteléről valo jelentésnek bé adása tétetik kötelességül.

Ki adta Tttes Nemes Zemplén Vármegye Fő Jegyzője.
Szirmay Adam
[mpr.]

[A levél külzetén piros viaszpecsét alatt a címzés:]
Tekintetes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Urnak Tekintetes Nemes Zemplén Vármegye Feő Tábla Birájának hivatalosan ajánltatik. –
A Jegyzői Hivataltól

Széphalom.

[A lap szélén újabb kéztől:]
Francisco Kazintzy [...]

6113.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1821. június 22.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

A' naponként halmozódó tisztí foglalatosságok egy idő olta annyira eltompítottak, hogy semmi eredeti dolgozásokra magamat alkalmatosnak nem érzem. Hogy tehát egykori tüzem egészen ki ne haljon, az ollyatén darabok fordítása által kívánom azt valamennyire élesztgetni, mellyek olvasás közben leginkább megtetszenek. Közlöm az első próbatételeket kedves Uram Bátyámmal, 's elvárom azokról teendő egyenes ítéletét. A' feljebb előadott ok egyszersmind mentségül szolgáljon nekem Kedves Uram Bátyám előtt, hogy mindenkor egész gyönyörűséggel folytatott levelezésünket egy ideig félbeszakasztottam. A' mult hónapban Szemere, 's Vitkovics valának nálam, de sürgős dolgok lévén csak kis ideig mulathatának. Vitkovicstól érttettem meg, hogy némelly öszveszólalkozott Pesti Literátorok mellyképeiket neki olly feltétellel általadák, hogy míg él több hazafiúi öröminnepekről nevezetes palotájában felfüggesztve tartassanak, halála után pedig az egész képgyűjtemény a' társaságba állók közül a' legidősebbre szálljon, 's az örökösödésnek ezen korhoz kötött rendje azontúl is híven, 's állandóul megtartassék. Egy valóban szerencsés gondolat! Kért, hogy képemet én is a' kívánt végre vétetném-le, a' mit neki meg is ígértem, minthogy baráti kérését megtagadnom nem lehetett. És Uram Bátyám meg fogja e képét neki küldeni? Nekem Dónátnál vala

azt egyszer örömem látnom, midőn Juratus koromban Helmeczyvel egykor látogatására mentem. – Mint van Uram Bátyám megelégedve a' Szép Literatúrai Ajándékkal a' TudGyűjteményhez. Én azt tartom, hogy az valóságos nyeresége Literatúránknak. A' Majusi ív nekem leginkább tetszik, 's abban ismét leginkább a' Széplelkek' panasza Bölöni Farkas Sándortól. Ezen gazdag képzelődésü, forró, 's egyszersmind kényes érzésű ifjútól felette sokat várhatunk. Ohajtanám megnyerni barátságát, az talán hamvadó szikráimat ismét tenyésztő lángokra gyujtaná. Éljen szerencsésen Kedves Uram Bátyám! Maradok állandó tisztelettel. Erdő Tarcsán, Jun. 22.dikén 1821.

alázatos szolgálja
SzentMiklóssy Aloyz mk.

6114.

Kazinczy – Kandó Gábornak
Sárospatak, 1821. július 26.

Méltóságos Oberster Cs. K. Kamarás Úr,
különös tiszteletű Uram, kedves Uram Öcsém,

A' Mikóházi gratulatio engem egy nagy szerencsémről foszta-meg. Úgy remény-
lettem, hogy a' Mélt. Úr Anna napjának legalább felét itt fogja tölteni, 's utána jöttem,
hogy itt nyerhessem-meg a' mit Széphalmon elmulasztottam, és hogy a' nálam felejtett
Consignatióját a' szőlőkre tett költségeknek általadhassam. – Ezen második szeren-
csémről is megfosztatván, levél által akartam előadni Uram Öcsémnek, a' mit talán
szóval mondtam volna.

Felette szerencsés gondolat az, hogy az Emlék felavatásakor a' Mélt. Ur tartson
Beszédet. A' pompa nem rossz portéka, ha ésszel és lélekkel tétetik. Görög-ország és
Róma mindent azzal tett, hogy *éreztesse 's érezze* a' maga nagyságát, és ezen *éreztetés és
ézés* által nagygyá tegye magát. Ez a' mi hideg korunk mindent nevet a' mi nem minden-
nap. Hány embert hallottam én magam, a' ki röhögve tudakozta előttem, minek az az
Emlék? 's szeretném az olyan embernek (hogy a' Bárczay Ferencz szavaival éljek) *ki-
verni a' fogát egy kolccsal* (ez valóban a' B. F. szava). De hagyjuk a' röhögőket.

Ha szabad volna 's szükség volna tanácslanom valamit, én azt mondanám, legalább
ezt tenném, ha én voltam volna Oberstere ennek a' seregnek:

Előszóllítanám Budaházi Pétert az EZÜST MELLYPÉNZZEL, és azokat a' kik honesto
vulneri (a' SZÉP sebnék) superstites manserunt, 's magam megé állítanám mikor az
Oratiót tartanám. Leginkább ott adnék sullyt (pondust) beszédemnek, a' hol arról vol-
na szó, a' mit mind a' kőre metszett sorokban, mind a' MKurir minapi Levelében el
mondtam,⁷⁸⁹ hogy az Actus másfél holnappal azután történt, hogy a' vitéz sereg a'
zászlóhoz felesküdt volt, és hogy a' hamar bekövetkezett Béke nem engede alkalmatosságot a' Vármegye által megígért jutalmat több és nagyobb tettek által megérdemleni,
de hogy a' Zempléni sereg megmutatta, hogy a' köz ügyért nem rettegte a' halált, és

⁷⁸⁹ Levelében mondtam, [Beszúrás a sor felett.]

ámbár egészen kikészülve NEM LEHETETT, lelke, akaratja KÉSZ volt, 's a' haza' kedves Geniusának a' Palatínusnak jelenléte úgy lelkesítette, a' mint illet. Bérekesztésem buzdítás volna, hogy a' Magyar POLGÁRKATONA, 's valamikor Uralkodója a' törvény tisztelére felszöllítja, mindég kész fegyvert fogni.

Ezeket a' Mélt. Úr bizonyosan nem múlasztotta-el elmondani, 's én egyedül azért mondom, hogy bizodalmára érdemetlennek ne ítéltethessem. A' mi a' stílust illeti, reménylem, hogy az olyan lesz, melly inkább illjék egy tudományok által megnevelített katona, mint egy csak pennát forgató Notárius' kezébe: az az nem paszomántos, nem sujtásos, a' mi valóságos GYERMEKESKEDÉS; hanem lelkes, tüzes, és magyar.⁷⁹⁰ – Én minden általam eddig olvasott Fő-Ispáni Dictiók közt egyet sem szeretek annyira mint a' B. Ötvös Ignáztét, mellyet Kassán tavaly monda, és a' mi Mikóházi barátunk feleletét rá, mert a' beszéd nem calamistrált, 's látszik hogy a' DOLGOT akarta mind a' kettő, nem a' CZIFRÁT. A' mit Gróf Teleki József Ugocsában monda 1790. gyönyörű, 's igen tanult munka: 's egyedül az akkori nagy és reménytelen változás excusálhatja, különben Schulfuchsereynak nevezném. Én ritkán vagyok megelégedve a' magam dolgozásaimmal, a' mit nekem igen kevés ember hiszen, 's kivált azok a' kikkel mint Grammaticus czivódom; de a' veséket vizsgáló Jehova tudja hogy igaz a' mit mondok. Azt azonban hasonló lelki-egyenességgel vallom; hogy a' Zemplényi Emlék dolgában tett Relatiómat melly Patakon kétszer nyomtattatott-ki, harmadszor pedig Döbrentei által az Erdélyi Muzéumba is felvétellett, soha nem olvashatom igen nagy gyönyörűség nélkül, és hogy ha azt más írta volna, nem én, írgyleném ennek a' másnak azt. Melegen ömledezett lelkem benne, 's nem vér foly ereiben, hanem sváb takony, a' ki nem érzi, hogy a' ki azt írta, igazán szerette nemzetét. Bár azt a' Catechismussal együtt olvastatná minden atya a' maga fijaival.

Szép volna ha a' Mélt. Ur a' maga Dictióját előre kinyomtattná Patakon, 's az elmondáskor kiosztogattná.

Mínthogy a' Tud. Gyűjt. mellé tenni szokott Ajándék-árkusoknak egyikében kérdés vala téve, ha áll e a' Zemplényi Emlék, 's FőSzolgabíró Kolosy József barátunk a' Májusi Gyűlésben azt mondá, hogy szemeivel olvasta Gróf Dezsőffy Józsefnek valamelly versét a' Pesti Ujságokban, melly a' Zemplényieket feddi, hogy az ígélet teljesítve még sincs: a' M. Kurír leveleiben tudtára adtam a' Publicumnak hogy az Emlék áll, 's melly Felülírásával melly égszak felé áll, hogy senki se vehesse kétségbe előadásom' igazságát. Gróf Dezsőffy nekem egy új verset küldé, melly az előbbi feddést jóvá teheti.

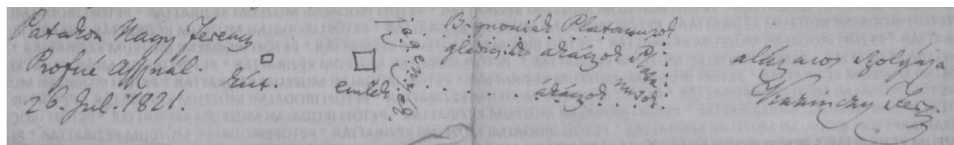
Bár a' Mélt. Ur által tartandó Beszéd a' TudGybe felvételthessék, mellyről kétségem nincsen is, ha azt oda megküldeni méltóztatik. Trattner nekem soha sem hágy békét, 's mindég tüzel, hogy küldjek belé valami dolgozást. Ha az általküldésben velem méltóztatik parancsolni, azt nagy örömmel tészem.

Én nem tudok véget érni a' beszédben, melly hiba; de örömet is szóllok Uram Öcsémhez 's el sem hallgathatom, hogy örök kár, hogy a' nem általam projectált LANDON rajzolatja szerint faragtaték az Emlék. Ennek postamentje igen szép, a' pyramis igen rút, sőt nevetséges. Pyramisnak nem széles, obeliscusnak nem sugár, 's

⁷⁹⁰ <de> magyar. [Javítás a törlés felett.]

mind pyramisnak mind obeliscusnak olyan mint a' SCHACH játék tornya a' Kassai toronyhoz képest. Ha artistai szem pillantja meg, 's messzecsikéről, nem fogja érteni, mit akar az úczán az az új-módi kemencze. Nem jó, midőn a' Mesterség dolgában olyan emberek szóllanak, a' kik azt nem tanúlták. Franczia-országban midőn Emléket akarnak állítani, 20, 50, 100 arany præmiumot tesznek a' legjobb rajzolatért, 's a' LONDONból általam elő mutatott egy ilyen præmiumot nyert rajzolat volt. De már meg van. – A' mi az emlék helyét illeti, arról kénytelen vagyok vallást tenni, hogy sokkal szerencsésebb mint a' mellyet én felérni tudtam, 's örvendek hogy ez a' jobb gondolat másban feltámadott. Bár ezen alkalmatossággal ki lehetne vinni, hogy a' hely, fákkal ültethessék körül, 's a' Herczeg Brezenheim emberei a' vásárt más helyre tegyék által. Tek. Fáy Ferencz Ur barátunk által jó volna megnyerni erre Lehoczky Urat, vagy talán a' Gyűlésen Főispáni Helytartónkat megkérni, hogy erre szóllítsa-meg a' Herczeget.

Ha ez volna, ítéletem szerint a' helyet olly fákkal kellene körül ültetni, mellyeknek ágai 's levelei az elmenőket figyelemre vonhatnák. Gróf Vondernohtné, Szilvást, reményilem adna Gledicsiákat, Bignóniákat, Balsam- és Canadai Nyárfákat 's Platanusokat. De az emlék megett a' templom felé Olasz nyárfáknak (vulgo Jegenye) kellene állani, hogy az emlék szabadon maradjon, 's a' fák ágai el ne fedjék. Illy formán lehetne állítani a' fákat.

Patakon Nagy Ferencz
Profné Assznál.
alázatos szolgája
26. Jul. 1821.
Kazinczy Ferencz

A' Professorné lakóji elmentek a' Vacatióra, 's papiros nincs több a' háznál. Engedelmet a' levél' csonka végéért.⁷⁹¹

⁷⁹¹ [Ez a mondat az utolsó oldal bal margóján található, a szöveghez képest 90°-kal elforgatva.]

6115.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtárca, 1821. október 14.

Kedves Uram Bátyám,
különösen tisztelt Barátom!

Én e napokban egy Balladát készítettem minekutánna elébb egy Elbeszélést fordítottam volna le Lessingből. Közlöm mind a' kettőt kérve Uram Bátyámat, hogy megtudhassam, ha lehet e vallyon a' poézis ezen nemét, mellyben igen nagy gyönyörűséget lelem szerencsével gyakorolnom. A' több Darabok régibb dolgozásaim, sokáig hitetgettem volt magamat azon édes reménnyel, hogy kedves Uram Bátyám öleléséhez ígérete szerint szerencsém leend. 'S mi akaszthatta-el⁷⁹² kívánságim leghőbbikének ohajtott beteltyesedését? A' Zsebkönyvet gyönyörrel olvastam végig. Kiadója maga kedveskedett véle. Szebb fényben még eddig egy magyar mű sem jelene-meg, 's ohajtani lehetne hogy a' gyönyörű kezdet állandó virágzást nyerne. Most Döbrentei Külföldi [színjét]⁷⁹³ olvasom. Nekem a' Schuld még az eredetiben sem tetszik 's a' magyarban még kevésbé. Egy vonszó charactert sem találok benne; sőt a' Jertán kívül eltaszító mind, még a' kis Ottóé is. Csodálom, hogy ezt Döbrentei fordításának tárgyául választotta; annyival inkább minthogy prózában vala kénytelen fordítani. A' Függelékben sok olvasni való van, 's stylusa szebb kerekébb, 's virágzóbb mint elébbeni dolgozásaiban. Éljen szerencsésen Uram Bátyám ajánlom magamat nagy becsű szívességébe, 's maradok állandó tisztelettel. Erdő-Tartsán 14^a 8-bis 1821.

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgája
SzentMiklóssy Aloyz [mk.]

SZÉPEMHEZ.

Leányka, hő tekintetem'
Rajtad midőn legeltetem,
Mint a' tavasz nap' fényétől,
'S a' rózsa harmat' enyhétől,
Lángéretim úgy élednek,
Sugáritól szépségednek.
De ah, midőn pillantatom'
Terajtad nem nyugtathatom,
Mint a' tavasz napfény nélkül,
'S a' rózsa fris harmat nélkül,
Ugy hervadok keservemben,
Örök tél 's gyász van éltemben.

⁷⁹² [Penészfolt miatt bizonytalan olvasat.]

⁷⁹³ [Penészfolt miatt bizonytalan olvasat.]

6116.

Dessewffy András – Kazinczynak
Tokaj, 1821. december 7.

Tokay ex 7 Decembris 1821.

Spectabilis ac Generose Domine,

Domine et Frater mihi sing[ulariter] Colendissime!

Mirabitur Sp[ecta]bilis ac Generosis D[ominatio] Vestra quod hic cujus ab aliquot nisi diebus Debitor esse dignatur, in merito transvestitionis proxime perceptæ obligationis, jam nunc scribere non erubescat. Neccessitate solummodo me quoque præmente factum in thor excusabo: – Sp[ecta]bilis videlicet Dominus Carolus Marjassy qui acclusas hicce, scribit etiam in eodem merito Sp[ecta]bili Domino Fratri Litteras est Creditor meus e compluribus inde annis: ille pressuram feci suos Creditores me pra[ese]re⁷⁹⁴ debet Debitorem suum: – Invenimus attamen modum ut non solummodo nobis utique, sed et tertio Sp[ecta]bili quippe Domino, fratri consoli possit: – Dignetur tantum hanc gratiam habere et possidere ac contractum Sp[ecta]bilis Domini Caroli Marjassy supra 2000 f[lore]ni W.W. quam erga 5 pro centenalia Inversaria a Collegio Patakiensi anno 1814 levaverat, erga suam ad cassam Patakiensis Collegii ponendam supra 2000 f[lore]nis obligationem excipere: – Tum ego Spectabili D[omino] Fratri meam actionem Sp[ecta]bilis Domini fratris autem et Illustrissimo D[omino] [...] passivam super 2140 f[loren]o[r]um incrementatu tradam obligationem: Fiat taliter aut omnibus consulatum: – Ego enim et Carolus Marjassy hocce debito liber[at]urum: Sp[ecta]bilis vero D[omi]nus frater erga 5 percentualia tam nisi, et quandocumque liberavit deponendam capitale erit 2000 f[lo]r[eni]: mihi debitum: – certe non ideo hæc abs me fiunt: ac si dignetis esset mihi diffidentia. – tantum vel ideo quod ita celeriter mihi consolendo haud sim et proximus ardeat re kollegere: ad detr[...] haud cum autem id: quod hæc vanæ exculpationes nullatenus sint: certe paratus sum qualiacumque privata sigmenta viri majoris quoque in summae valores quandocumque iisdem sub conditionibus Sp[ecta]bili Domino Fratri conditam: – Tantum me ex hac necessitudine erigere dignaretur: – Firmissime mihi sensum sum habens Sp[ecta]bilem Dominum fratrem in hoc merito Dummodo placuit quid fuisset, clementia facere posse: penitus humiles me fatere audeo digneretur me ita Sp[ecta]bilem D[ominum] Carolem Marjassy seu quo celerius fundum talismodi transvestitionis solari: – assecurando penitus me maximo honori mihi ducturum quodsi me dignata fuerit Sp[ecta]bilis ac G[ene]rosis D[ominatio] Vestra eo ut mihi teneri velit: Qui dum eatenus amicissimum et optati eventus responsum postulans delato osculo immaneo Illustrissimæ Dominationi [...] jugi cum venerationis cultu amicissimis favoribus enixissime commendando amari,

Sp[ecta]bilis ac G[ene]rosis D[omini] fratris

humillimus servus
Andreas Dessewffy [mpr.]

⁷⁹⁴ [Bizonytalan olvasat.]

6117.

Dessewffy András és Ferenc – Kazinczynak
Margonya, 1822. január 20.

Margonya, 20 Jan[uaris] 1822.

Spectabilis ac Generose Domine
Domine Frater mihi peculiariter colendissime!

Iudæi quos ad emptum artium accipiendum anthrissasse digne batur mihi dolorose comperti sunt: quod Inspector meus qui illud eis extradidisset, eodem in numero frustrum sic dictum Schok facientium defraudaverit; in quantum illis fides habenda esset nescio? an culpandum sit Officialis meus resignans etiam victum non est tamdiu: quamdiu ille personaliter coram me cum iudæis constitutus in rem auditus fuerit: Facile fieri potest ut ipsi plenipotentisati Iudæi Spectabilem D[ominum] fratrem defraudaverint et culpam in absentem ac in hoc merito in culpationis necdum conditum Officiale meum detorquere subagant. Interim in honore assecurare audeo Spectabilem D[ominum] fratrem quod hac historia mihi ita inamoena sit, ut nec ipsum substratum totum id reparare possit. Dignatur se patientare tamdiu quamdiu ego cum Officiali meo in præsentia Iudæorum exaudire terminare potuero: – Si defraudationis caput est homo meus tum potu refusionem refundendam Sp[ectab]ili D[omino] Fratri justus poenas suæ maleversationis sunt: – sic autem Iudæi fuerint Caussae sili isti assidue dignaliter quare similes perfidos Authorissasse dignaretur: Qui dum enixius interim Translationem Magistrati debiti Ill[ustrissi]maeque D[ominatione] Consulti maneo, exosculare me expecto amico candori æternum devovendi singulari cum veneratione ferio

Sp[ectab]ilis ac G[enerosi] D[omini] fratris

humillimus servus
Andreas Dessewffy versatur

[A négyoldalára hajtott levéllap 2. oldalán ceruzás segédvonalak közt:]

Kedves Uram Bátyámnak kezeit csókollya Margonyan

Dessewffy Feri m[anu prop]ia

[A levél külzetén piros viaszpecsét és címzés:]

Spectabili ac Generoso Domino

Francisco Kazintzy de Eadem

[...] [...] Tabulæ Judi[ca]riæ T. Asses.

[...] [...] Domino et Fratri

mihi [singulariter] colendissimo

Széphalom

6118.

**Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1822. február 28.**

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Utolsó Leveléből Uram Bátyámnak azt lehetett kivennem, hogy a' telet Eperjesen fogja eltölteni bizonyos perbeli környüállások miatt: ez vala az oka, hogy soraimmal alkalmatlankodni nem akartam, nehogy figyelmét más fontosabb tárgyaktól elvonjam. Külömben is farsangon által nehezen lett volna érkezésem, annyira el valék foglalva a' külömbféle szédítő mulatságok 's a' még szédítőbb szívbeli nyughatatlan habozások által. Azon ösztön, 's vonszódás, melly a' más nem eránt való hajlandóságnak nevezte-tik, 's melly elébb utóbb minden ifjú kebelben felébred nálam leginkább a' mult évben kezdé magát jelentgetni, szabad kifejlést engedvén neki, rövid idő alatt annyira elhatalmazott, hogy most már a' szép nemmel való létel, 's társalkodás szinte meggyőzhetetlen szükélyemé (Bedürfnis) vált. De résszerint mivel GYÉNimnél (génuszomnál?) fogva habozó, 's határozatlan vagyok, résszerint mivel minden szépnek hódolni szoktam, szívem mindedig kétes lebegésben maradt. 'S bátor többekhez voltak ismeretségeim, engagementjaim, de ezeket inkább csak szeretközésnek, mint való szerelemnek lehet nevezni. Tartózkodva oldom-el sajkámat a' biztos révpárttól nehogy valamelly csalárd vészes örvény feneketlen mélyébe sodorjon. Engemet a' szerelem vagy igen boldoggá, vagy igen boldogtalanná teend, 's ha a' keserűség egészen el nem süllyeszthet is, örömeiben csakugyan zabolázhatatlan vagyok. Gyengeségeimnek ezen szabad meggyónása fesse Uram Bátyám eránt viseltető határatlan baráti bizodalmamat. Ide zárt legújabb verseim igazolni fogják az imént mondottakat, 's kíváncsi vagyok megtudni közülök mellyikkel leend Uram Bátyám leginkább megelégedve. A' Ráday nemű verselést egy idő olta annyira megkedvelém, hogy most más nemben nem is szoktam költeni.

Mint tetszik Uram Bátyámnak az Aurora? A' Zsebkönyv' külsője kétség kívül éke-sebb, de amannak tartalma nagyobb becsünek látszik. Kisfaludy Sándor' Regéje bátor melly szép magában, de a' felőle eleve elterjesztett nagy hír után várakozásomnak egészen meg nem felelt, az eleven festésen kívül egyéb csodálásra méltót benne nem talállok. Kisfaludy Károly' lyrai zsengeji sokat ígérnek, ezekben sokkal elevenebb, bővebb, 's mélyebben ható érzés ragad-el, mint játékszíni míveiben. Szemere' Szonetjeit már elébb ismertem, 's azok ömlékeny folyamatjok, 's édesen lágy zengzetöknél fogva köz kedvességet nyertek. 'A Hivatal című elbeszéléssben⁷⁹⁵ a' külömböző characterek' jól talált vonásai tetszenek, noha olykori elcsavarodását csak némelly magával a' történettel semmi öszveköttetésben nem lévő tekintetek menthetik. A' tündér ideálokban ábrándozó Kölcsey' darabjain sötétebb homály vonul el, mintsem hogy közönségesen tetszhessenek. Kevesen értik, 's még kevesebben tudják érzeni. Én kényes Múzsáját hasonlítom egy szemérmes rejtekben alsó Széphez, kinek kecséit az estveli alkonyban a' fedező ernyeken reszketve áltcsillámló Hold' ezüst sugárai csak bágyadtan világosít-

⁷⁹⁵ című <.> elbeszéléssben

hatják meg. A' Szép Lenkában ohajtanám, hogy az ifjú sietne Kedveséhez, nem pedig len ez őhozzá. Az utolsó stróphában hibásan áll *gyors*, *gyorsan* helyett. A' Villi Tánczot, a' Kenyérmezei diadalt, Uram Bátyám Versezetét a' Szabad Erdélyhez, 's még némelly más Darabot is örömmel olvastam. Valóban ohajtani lehetne, hogy mind ezen Almanach, mind pedig a' Zsebkönyv állandó virágzatot nyernének. Ez a' legfogatosabb eszköz volna a' szép nemmel a' magyar elmemívek' olvasását megkedveltetni. 'S melly haszon fogna abból nemzeti Literatúránkra háromlani. – Bacsányi meghívása a' Magyar Tudósokhoz bizonyos Költők' kiadása' tárgyában igen alászállította vélekedésemet ezen hajdan híres férjfiú felől. – Éljen boldogúl Uram Bátyám, 's szeressen olly mértékben, a' millyenben én szeretem tisztetem. Erdő-Tartsán 28^a Febr 822.

alázatos szolgája
SzentMiklóssy Aloyz [mk.]

6119.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. február 20.

Erdő-Tarcsán Febr 20.kán 823.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Hosszas farsangi csapongásaim után csak e' napokban tértem haza, 's ez az oka hogy honlelt nagy becsű levelére előbb válaszolnom nem lehetett. Méltóztassék elfogadni szíves hálámat rólam való baráti megemlékezéséért, úgy tekintem azt, mint erántam viseltető másolhatatlan szeretetének csálhatatlan jelenségét. Az Aurorának a' Magyar Kurírban megjelent Recenzióját Uram Bátyámtól olvastam, véletlenül akadott kezembe BGyarmathon léttemkor, a' Hébéét csak azt olvastam, melly a' TudGyűjteményben jelenék-meg. Valóban örvendhetünk, hogy nyelvünk, 's Literaturánk ennyire halad, 's az érdeklét két folyóírást sok tekintetben lehet úgy néznünk, mint ízlésbeli csínosodásunknak legbiztosabb időmérőjít. Uram Bátyám az én csekély dalomat érdeme felett dicsérte-meg, de mindég szép lélekre mutat, ha Barátunk érdemét nagyítóüvegen által szemléljük, 's szemléltetni kívánjuk. Igaznak egy háláló Levelet írek még a' múlt évben hogy Hébéjében erántam annyi figyelmet bizonyíta, de mind ez ideig Tőle választ nem nyerheték. Ez hihetőleg egy következése leszen az Uram Bátyám által érintett meghasonlásnak. Én nem győzők eléggé csodálkozni, hogy a' XIX.dik században csak szó is lehet közöttünk vallásbeli versengésekről, de fájdalom a' tapasztalás bizonyítja, hogy Íróink azt nem elfojtani, hanem még inkább éleszteni igyekszenek Hazánk vesztére, 's időnk' gyalázatjára. Én e' mētelytől mindég ment voltam, 's ohajtok ezentúl is ment maradni. Teslér' barátságát szívesen veendem; de kevésbé ismervén őt, mintsem hogy hozzá közelítenem lehessen, az első lépést tőle várom.

Most Schedellel leggyakrabban szoktam levelet váltani; egy lángézésű ifju, kitől legtöbbet várok. A' mi Megyénkben is újabb kedvellőji támadtak Literaturánknak. Az egyik Sebestyén László Gróf Forgách Aloyz' Uradalmi Fő Tisztje, ki Popenak 's Delilének némelly darabjait fordítá metricus versekben, egy tiszta lelkű ember 's nagy me-

részségű neológ. A' másik Baloghy László az Ország' Gyűléseiről elhíresedett Baloghy Lajos' fija, ki a' *Margit' szigete* cím⁷⁹⁶ alatt egy Drámát készűl kiadni. A' harmadik Kacs Kovics Károly Becsületbeli Al Ügyvéd, ki több lyrai darabjai mellett egy Drámát is készíte, melly megvizsgálás végett kezemnél vagyon, a' nélkül hogy elolvasására mind-ezideig magamnak időt szakaszthattam volna. Az első Helvetzian, a' második Ágostai vallást követ, a' harmadik rokon hitű velem. Illő még említenem Kubínyi Ágoston Barátomat, 's Tiszti társomat, ki ha tollal nem is de értékével, mellyet a' szerencsétől nagy mértékben nyert, bizonyosan elő fogja segíteni Literatúránkat, ez testvére a' híres Pest Vgyei VNotarius Kubínyi Ferencznek, ki minthogy maga egyes egyedűl mert felszólalni a' Haza mellett általunk Pest Vgyei fekete hatyúnak* neveztetett el, midőn az Ipjánál Gyürky Al-Ispánunknál velünk együtt mulatott volna. – Maradok állandó tisztelettel

alázatos szolgálja
Aloyz [mk.]

6120.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. március 21.

Erdő-Tarcsa Mart. 21.ben 823.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

Igen örvendek, hogy a' vallásbeli türelmetlenség eránt Uram Bátyám velem egy értelembe vagyon. Vallóban a' vallás az illetén esetekben nem egyéb, mint olly szőnyeg, melly megett holmi alacsony, 's néha istentelen szándékok is forraltatnak, 's a' vak buzgalom választatik eszközül azoknak kivitelére. Egy szüleménye ez is a' század' gyénje azon hijányának, melly szint az csupán az elme' felvilágosításával foglalatoskodván, a' szív' nemesítésére legkisebbet sem ügyel; sőt eltöltvén az önszeretet' mirígyével azt minden tekintetben olly igen részrehajlóvá teszi. De hagyjuk a' kedvetlen tárgyat, melly mindkettőnk előtt annyira gyűlöletes.

A' mennyire emlékezem, utolsó levelemben tettem Uram Bátyámnak említést *Sebestyén László Úrról* Gróf Forgách Aloyz' Uradalmi Fő Tisztjéről. Ez Uram Bátyámnak különös tisztelője lévén, ohajtaná szívességét, 's barátságát megnyerni, 's dolgozásai eránt egyenes ítéletét megérteni. E' végre rövid idő alatt írni fog Uram Bátyámnak 's Delilleből fordított némelly darabjait közleni kívánja. Pope' ember' próbájának általa készűlt tolmácsolatja hexameterekbe öntve, már nyomtató sajtó alatt vagyon. Egy [derült],⁷⁹⁷ 's tiszta érzésű Férjfiú, kit Uram Bátyám bizonyosan kedvelni fog.

* Ha szőke lenne, fejér hollónak neveztük volna el.

⁷⁹⁶ cím<.>

⁷⁹⁷ [Bizonytalan olvasat.]

Az *Erdélyi Levelek* megjelenését minnyájan ohajtva várjuk. Ezen becses munka új fénnel fogja koronázni Uram Bátyámnak eddig szerzett érdemeit. – Erdélyről lévén szó,⁷⁹⁸ nem tartom feleslegnek megemlíteni: hogy minap’ Kubinyi Guszti Barátomnál több régi, ’s újabb pénzeket, ’s ezeknek typuszait vizsgálván, közöttök figyelmemet leginkább magára vonta legyen azon emlékpénz, melly a’ *Szabad Kőművesek* Társasága által 1742-ben verettetett Hálában *Bruckenthal Károly Samunak* tiszteletére, midőn azon társaság’ Elölülőjének választatott. Az érdeklett emlékpénz’ egyik lapján: a’ föld’ gömbölyege látszik, mellette egy eszmélő férfiú; oldalt csonka oszlopok; felül a’ feltűnő nap szélyvel ömlő sugáiraival, ’s az eleibe röpdülő sas koronázott fővel, ezen lap’ körülírásai: *Studio, Sapientia, Silentio*: a’ második lapon egy meghitt szövetséget jelentő egyházi, polgári, ’s katonai kezeknek szoros öszvefogódzása látszik ezen körülírással, melly folytatása az előbbinek: *et non fucata amicitia quid nobilius*. Veszerle Professora a’ Numismaticának a’ Pesti Egyetemen azt írja: hogy ezen emlékpénz lételet magok a’ tisztelt Nemzetség’ rokonjai sem tudják. Találtatik a’ Pesti Nemzeti Múzeumban. Leírása, több ismeretlen régi, ’s újabb pénzek’ leírásaival együtt rövid idő alatt meg fog jelenni az imént nevezett Prof. által.

Az Aurora’ Kiadójának a’ következő darabokat küldém-meg. A’ *Szép Eszther*, eredeti elbeszélés prózában. A’ [...] bája, ’s *Tavaszi Dal*, Ráday nemű versek. Az *elvezett Boldogság*, Sonetto. – *Teslérnek* vettem Levelét, ’s már választ is küldék reá. – Éljen szerencsésen Uram Bátyám, ’s szeresse

igaz tisztelőjét Aloyzt.

6121.

Dúlházy Mihály – Kazinczynak
Kassa, 1823. május 13. után

Klopstock és Emília, gondom alatt vannak.

Tudtuk, a’ Prof. Rozgonyi József úr halálát – ha valamit nyomtattat valaki ezen gyászos esetre, egy exemplárt kikérünk. – Tsak hogy megszabadultak Emíl és Antonín úriak a’ haláltól, a’ dolog nékem is vigasztaló meg nyugvásomra⁸⁰⁰ szolgál; kivált Emílt igen igen szeretem.

Józsa Zsigmond Úr ismét nevelő Bétsben, egy gyermek mellett, bizonyos Szina nevű banquirer Rátzból lett Magyar Nemesnél, 1000 Váltó forinttal, és kosztal, ezen kívül 4szer a’ Szina Úr költségén a’ Pesti Terminusokon megfordultak – még ezen kívül két aszszonya lévén a’ Szina Úr házának, az öreg aszszonyt Marton Prof. Úr tanítja Magyarúl; az ifjat Józsa Úr – ezért külön fog megjutalmaztatni, mind ezeket a’ Józsa Úr hozzám írt leveléből írom. –

Grófom Ő Nagysága Sz. Mihályról azt írja (minekelőtte a’ T. Úr legközelebbi levelét kapná) írjak nevébe a’ T. Urhoz: nyugtatna meg bennünket – méltóztatott-é kapni Grófom két azon leveleit, melynek egyikébe, *ad Casarem* való versezet vólt, a’ másikába a’

⁷⁹⁸ lévén <..> szó,

⁷⁹⁹ [Bizonytalan olvasat.]

⁸⁰⁰ vigasztaló nyugvásomra [Javítás a sor felett.]

*Szaboltsi dolgok a' Congregáció?*⁸⁰¹ – én, most ismét egy versezetet közlök, Grófom Ő Nagysága tudta nélkül; – mely hozzá készült, hogy sérelmeim tsilapittassanak, várjak még és ne nehezteljek Ő Nagyságára; különben a' mostani nyomorúságos idők rajzoltatnak a' versezetben.

A' T. Urtól elhozott Irásokkal még se lehettem egészen készen – holott éjjel nappal írok – de egyebeket; – reméllem Júniusban kész leszek on[na]⁸⁰² elhozattakkal. – Az Abaúji Irókat, már egészen Típus alá, bár Július végével készíthessem-el – sok baj van ám ezen munkával – de nyakára hágok; ha nem vagyok-is szabad az időmmel. –

T. Nyomárkaŷ Úrtól a' kért Manuscriptumot annak idejébe kérem ne felejtse el a' T. Úr; – mivel én igen gyűjtögetem, az ily ritkább Manuscriptumokat a' B.Téka számára; 's a' mit lehet, közép Cicerói nagyságú betűkkel tulajdon kezemmel szoktam leirogatni – innen vagyok örökké elfoglalva – tsak annyi nálam az említett *bölcs arany-ér*.

Ha a' T. Úr, T. Thaisz Urnak valamikor írni méltóztatik – ne terheltessek esedezem alázatosan engemet comendálni; hogy általa ezután is szerettessem. – Több oka is van ezen kérésemnek – de még most nem merek arról szólni. Igen is későbbet.

Ezen nyalábka levél Posta taksáját itt a' Kassai Postán én fizetem – ez ezért; ne hogy ott újra fizettessek a' T. Urat. – Kéz alatt nints veres Céruzám 's így most nem keresztelhetem.

A' Gróf Amade szomorú haláláról is, a' mennyit tudok:

Május 11^{ikén} 1823. délutáni 4-edfél órákkor a' Neumányi háznál a' városban két erős lövés hallatszott; melyre a' Templomokból a' nép kitolódván, a' ház alá csödült – Mi történt, és miért? Halál – a' tiltott szerelem miatt. – T. Soos János Ur, Gr. Amade Ferentzet Ő Ngát melybe, és agyba lövi jobb felől – Gróf Amadát inkább a' Soos Aszszonya bírta, mint az Aszsz. birattatott volna általa – többszöri eltiltás után egy reversális adása után – Gener. Márjássy több parancsai után; többször fegyverrel való ijesztése után is Soós Urnak; a' különben minden esetre szánakodást érdemlő Gróf Amade, a' ki már tellyességgel feléje sem akara menni a' sjreni aszszonynak, több éneklő levélbeli meghívására, délutáni 3. órákor, a' hátulsó kapun, csak ugyan meglátogatja a' csalogató aszszonyt – de az aszszony' ígérete ellen Soos Úr otthon vólt – Gr. Amade fogadtatik – egy kis idő múlva, zaj ered a' házi gyermekek⁸⁰³ között, 's árestomra kárhoztattatnak, de Amadé közbe szól; botsájtának meg nékiek szülei – erre Soós megtámadja Gr. Amadét, mondván: különben is ő botránkozás köve a' háznak, azért vagy azonnal mennyen ki, vagy meglövi, erre kigúnyoltatván Soós, keserűségében [...] szégyelletén a' pervátán⁸⁰⁴ meg tölt egy duppla pisztolyt, bemegy, ifiút kihajtja – de Gr. Amade nem akart ki menni, 's így a' zaj között, a' jelenlévő feleség, Gr. Amadé, és egy jelen lévő Dornfeld nevű Kapitány, quietált, (a' ki mindenektől kárhoztattatik) között valami úton módon le tsilapittatott Soos Úr, a' pisztolyát egy szegeletbe veté – de ismét ki tudja hogy, valamiképpen nagyon fel bosszantatván a' minden esetre bűnös Soós ismét felfogja pistolyát, Gr. Amadét 3szor hajtja kifelé, különben lövést ígért – Gr.

⁸⁰¹ a' <...> Congregáció?

⁸⁰² [Bizonytalan feloldású ligatúra.]

⁸⁰³ a' gyermekek [Beszúrás a sor felett.]

⁸⁰⁴ keserűségében a' pervátán [A sor fölé és alá írt beszúrás olvashatatlan, ill. bizonytalan olvasat.]

Amadé ismét nem ment-ki, sőt,⁸⁰⁵ kezével melljét bontogatván, lőni⁸⁰⁶ hagyja; ha bártorkodik: Soos lő, Gr. Amade le terül, mert kezén keresztül a' szívét egészen keresztül zúzta – Gr. Amade azonnal agonizált – az aszszony Soósné reá borúl. Soós aszszonyára, 's teszi a' másik lövést feje jobbjának minekutánna kérdené aszszonyát: no kit szeretsz jobban – nem tudni mi vőlt erre a' felelet. – Erre⁸⁰⁷ Soós el-illana, bizonyosan most sem tudják hová? némellyek Nádasdot, némellyek más Zemplényi jószágában beszéllek mentnek lenni, de még azt is mondják: hogy a' temetés napján Feleségét elvitette volna magához – ezen irtóztató Feleségnek az atya az Öreg T. Balogh⁸⁰⁸ Úr, a' ki a' legnagyobb kínokat érzi most szívében, örökké ájúl, talán megis hal. – 12^{ik} Máý. délután vőlt a' szomorú temetés – ¼ regement gyalog ¼ regement lovas vőlt jelen a'⁸⁰⁹ szomorú pompán⁸¹⁰ igen sok Katona Tiszt, sok ur sok polgár, sok pór; szomorú muzsika, fátyolok és puska szó⁸¹¹ között, a' Püspök nem vőlt a' Temetésen – – – miért? – – – egynéhány katona főbb Tisztek nagyon sirtak, de többen az Aszszony-emberek sorából. – A' Koporsón 's czimeren lévő⁸¹² sýmboluma, arany betűkkel ez [vőlt:]⁸¹³ *amore, et candore* – a' Koporsót kísérte Grófném Ő Nagysága, Vírginia Comtesz, és Gr. [...] ⁸¹⁴senki se egyéb – se aszszony, sem leány – sem Fiú – mert azonnal Gen. Márjásý a' [...] ⁸¹⁵Tisztekkel, a' Tiszti Chórússal, a' kik véghetetlen nagyon szomorkodva késérték – sokan [...] ⁸¹⁶és –, 's még Soóst se kárhoztatják annyira mint feleségét és Dornfeld kapitányt, – a' Temetés⁸¹⁷ után más [nap]⁸¹⁸ a' Tiszti Kar, egy Majort, egy Fő Hadnagyot küldé Grófnémhoz: meg köszönni a' tett tisztességet.⁸¹⁹ – Így hala meg a' 6. gyerm. kit, több keresztekkel megdíszésítetett atya⁸²⁰ ki Septemvír és Adminisztrátor – és⁸²¹ nagyon öreg; szomorúságára, a' ki most Horváth Országba mondatik lenni, staféta azonnal, a' szomorú eset után, estve felé elindítatott, Ő Exzellentziájához [belé nem halt] [...] nak,⁸²² ha meg adattatott is a' külső temetési pompa; de a' Sz. Mihály Temploma [...]

⁸⁰⁵ ki menni, sőt, [A korrektúrajellel jelölt beszúrás a lap bal szélén 90°-kal elforgatva található.]

⁸⁰⁶ [Bizonytalan olvasat.]

⁸⁰⁷ jobbjának – Erre [Beszúrás a sor felett, bizonytalan olvasat (és hiányos mondat).]

⁸⁰⁸ Öreg Balogh [Beszúrás a sor felett.]

⁸⁰⁹ lovas <...> a' [Javítás a sor felett.]

⁸¹⁰ pompá/. [Átírás.]

⁸¹¹ pór; muzsika, és puska szó [Beszúrás a sor felett.]

⁸¹² Koporsón lévő [Beszúrás a sor felett.]

⁸¹³ [A sorvégi szó bizonytalan olvasat.]

⁸¹⁴ [A sorvégi szó olvashatatlan.]

⁸¹⁵ [A sorvégi szó olvashatatlan.]

⁸¹⁶ [A sorvégi szó olvashatatlan.]

⁸¹⁷ feleségét – a' Temetés [Beszúrás a sor felett.]

⁸¹⁸ [A sorvégi szó bizonytalan olvasat.]

⁸¹⁹ [A sorhatáron lévő szó bizonytalan olvasat.]

⁸²⁰ kit, <... Nagy Ur> atya [Javítás a sor felett.]

⁸²¹ ki 7-vír, és Adminisztrátor és [Javítás a sor felett; bizonytalan olvasat.]

⁸²² elindítatott <hozzája>, Ő Exzellentziájához a' [...]nak, [Bizonytalan olvasatú beszúrás a sor felett; bizonytalan olvasat.]

akjába⁸²³ [tsak sza]badon⁸²⁴ hagyattatott, várván az Ő Exzellentziája rendelkezéseitől –
Vallyon aszszony miá történt [e már]⁸²⁵ valaha, valahol, ilyenformán ily dolog? –
Maradok a' legalázatosabb tisztelettel
A' T. Ur alázatos tiszteletű szolgája Dúl[házy] Mihály

6122.

Kazinczy – ifj. Wesselényi Miklósnak [?]
[Sátorlajújhely], 1823. május 16.
[részlet]

16.⁸²⁶ Maji 1823.

Epen most érkezik egy hosszú Representatio Ujhelybe.

Bars Várm. meghallván mi történt a' szomszéd Nyitrában, 's félvén hogy az is Kir. Commissariust kap, a' Gyűlésen minden Mgstlissal írva resignáltatott, ezen resignatiókat minden kinn lévő officiosus írásokkal 's a' Vármegye Auth. pecsétjével az Archivumba bevitte, az Archivum kulcsát sok assessorok pecsétjeik alá zárta, és így a' kulcsot a Benedictinusok kezébe *de et juxta Gron* letette, 's a' köz dolgok intézésére néhány Assessort denominált. Ekkor mind ezt ő Fsgének 2^a Maji tartott Gyűléséből bejelentette. Így ha jön is Commissárius, nem lél VIsp^t és Szbíró^t.

Egyéb híreink most nincsenek.

6123. [4213.]

Cserey Miklós – Kazinczynak
Kolozsvár, 1823. június 18.

A' Primást⁸²⁷ ugyan tisztelem senki sem inkább nállamnál de azt a' Levél írást megis elhagyhatta volna Ő Hertzegsége, mert gyengítette vélle a' Nemzet előtt a' Creditumát, 's alkalmatosságot adott egy rosz vélekedésnek megújulására, a' mü Papi rendünk ellen. Azt írják nekem itt: Országról, 's azt mondják ittis némellyek, hogy most az Ország dolgairól valo Correspondentiák meg volnának tiltva. Ezt ugyan soha sem lehet megtiltani helyyesen, de a' Hivatalbeli embernek megis vigyázni kell az ilyen tilalomrais. Tsak ugyan nekem bátran írhatz⁸²⁸ mind azon által mégis jobbnak itelem hogy addressald Leveledet a' Leányomnak Makrainénak csak kurtán Frantiaul és ide Kolosvárra, Teis ird meg nekem hogy én kinek addressállyam, hogy a' szerint a' Correspondentiánk folyton folyhasson, 's még se tűnnyék szembe. Jó a' pręcautio mindenben, mert gyanus és áskálodo világban élünk. Itt hallatik az a' hir is hogy Hertzeg Palfinak valami cor-

⁸²³ [Bizonytalan olvasat.]

⁸²⁴ [Bizonytalan olvasat.]

⁸²⁵ [Bizonytalan olvasat.]

⁸²⁶ 1[./]. [Átírás.]

⁸²⁷ [A levél egy boríték belső oldalára van írva.]

⁸²⁸ írhatz<..>

respondentiajat elfogták volna, hogy Angliába correspondealt volna és e' mián a' Her-
tzeg fogva lenne. Hallatik⁸²⁹ azis hogy edgyik Almásit elfogatta volna Ő Felsége azért
hogy a' maga Jóságában és Udvarában Pappiross Pénzt készítettet volna. Igazak é
ezek? – Hát Bihar Vármegye mit tsinált a' Contributio és a Statutio dolgában? Nallunk
ezek régtől fogva parantsolat szerént mennek, a Contributionale Systhémánk inte-
rimaliter van bé véve usque⁸³⁰ ad elaborationem novi Systhematis contrib. A' tyrokat
pedig nállunk G. Bánfő egész Gubernatorsága alatt fogatta, vagy kétszer az országis
adta Articulariter. Mikor nem adottis, elfogták. A'⁸³¹ mi Vármegyéink erőssen meg
gyengültek, ha Diétánk lesz meg vállik honnan állitnak elé alkalmas Deputatusokat,
mert nem olvasnak az emberek s azért kevessetis tudnak, tsakugyan az Ur Hatalmas
kövekbőlis Israel Fiait teremteni.⁸³²

[A boríték külső oldalán piros viaszpecsét és a címzés:]
Monsieur Monsieur François de Kázintzi
per Ujhely–

Széphalom.

6124.

Soós János – Kazinczynak
Kárász, 1823. június 22.

Tekintetes Fő Táblabíró Ur!
kiváltképpen tisztelt kedves Urambátyám!

Szerentséttlen vagyok! de azon, bár mi tsekélly lelki erő, mely mind eddig gondol-
kozássom, érzésem és tselekedetteimnek, sőt életem módjának és characteremnek
rúgoja vala, még hála legyen az egeknek el nem hagyot – A világ, vagy is az emberek
nagyobb száma, az rendkívül való eseteket vagy meg nem fogja, vagy más felül fel nem
teszi; és mindent azon szem pontból ítél, mely az ő gondolkozásának horizonnya. De
nem a világ előtt, hanem a Birák előtt kívánom büntetlenségemet meg mutogatni, nem
csak a tárgyra, de a tselekedetre való nézve is; mert ugyszolván maga az esett nekem
nem tulajdonittathatik, amint ezt ki fogom bizonyithatni; De szerentséttlen vagyok;
mert a magános életnek kellemeit, az tiszta emberiség köteleiségeknek tellyesítésében
mind férj és atya, keresvén szerentsémet, bődögságomat; minekutánna egy ártatlan
martalyra leskeledő ragadozó vad által, ezen szent és kellemetes bilintsek széllyel
szagadtattak, Házam ditsősége, betse, és Koronája ki tanult mesterkedések által a leg
alatsonnyabb aszszonyok száma közzé alatsonyittatot, és taszittatot; Én pedig, nevem,

⁸²⁹ [Innentől a szöveg a levélboríték jobb oldali behajtható „fülé”-re van írva, 90°-kal elforgatva.]

⁸³⁰ [Innentől a szöveg a levélboríték felső behajtható „fülé”-re van írva, 180°-kal elforgatva.]

⁸³¹ [Innentől a szöveg a levélboríték bal oldali behajtható „fülé”-re van írva, 90°-kal elforgatva.]

⁸³² [A papír vége le lett vágva, így legalább egy sor elveszett a levélből: e sor néhány betűjének felső hurka látszik csak.]

házi dolgaim és eseteim a nem⁸³³ érzékeny, nem szánakodó, de vágyódó és vakmerően ítélő világ' néző színére⁸³⁴ ki tettünk; ez az igazi szerentséttlenség, melly minden érzékeny szívet szomorúsággal tölt meg; a böltset a világ romlottságának olly nagyra lett menesse felől meg rettentí Engem is ki nem vagyok bölt hanem érzékeny meg zavart, meg kábított, de el nem nyomott.

Ezeket csak azért írom le, mert jól tudom hogy Urambátyámnak nagy lelkével, tsekélly lelkességem atyafiságot tartani mindenkor igyekezet, és így mind érzéseim, mind személyemet illető esetem érzéseket gerjeszt; mellyek mind esetemet mind helyheztessemet, azon szempontból nézzetik Urambátyámmal amellyből szükséges és a mellyből csak lehet igazán látni.

Egyebbaránt, erántam való kegyes gondoskodássát Urambátyámnak szíves köszönetel veszem, 's ha szükség leszen Bajkor Ur segítségével élni, arra ötöt meg fogom ujonnan kérni és keresni; Valamintis⁸³⁵ alázatossan essedezem, hogy fontolora vévén melly veszedelmes legyen azoknak, akik minden szavát, és tselekedetét az embernek lessik, sött azoknak is gondolkozássát ki kémelelni kíványák, akiknek polgári sorsom kezekbe lehet, ezen levelet senkinek mutattni, vagy felőle csak szót is szollani kegyes Urambátyám ne méltoztasson. Ki is egyebb aránt tapasztalt betses fávöríban ajánlott álando tisztelettel maradok

Drága kedves Urambátyámnak

Karász 22^{dik} Jun. 1823.

alázatos szolgája
ifjabb Soós János [mk.]

[A boríték címzése a levélíró kezétől:]

Spectabili Perillustri ac Generoso Domino Francisco Kazintzÿ de eadem, complurium I.Comitatum Tabulæ Judiciariae Assessori Primario Administrationis Domino et fratri singulariter colendissimo.

Széphalom.

6125.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. július 3.

Kedves Uram Bátyám,
nagy tekintetű Barátom!

A' Kubínyi Gusztinak szöllő Levelet általküldém, nem tudom ha még eddig kezéhez vette e? mert úgy volt, hogy a' fürdőbe megyen. Különösen örvendek, hogy Uram Bátyám vele közelebbi ismeretséget szőtt, 's olly bizodalomra 's barátságra méltatta.

⁸³³ a <világ> nem

⁸³⁴ ítélő néző színére [Beszúrás a sor felett.]

⁸³⁵ keresni; <Egyebbaránt> Valamintis

A' Zempléniek hazafiúi buzgóságát örömmel értettem-meg. Nógrádban hasonló lélek lehell. Minekünk a' mult hó 10-dikén Nagy. Mélt. Fő Ispánunk Ő Excellentiája Előülése alatt nevezetes Gyűlésünk volt. Azon Nádor Ispán N. Ő. Cs. Kir. Fő Hségének egy igen gyönyörű Levele vétetett-fel, melyben a' Felső' legfelsőbb kívánságainak tellyesítésére serkentettünk. De minthogy a' környületek, 's az indító okok, melyektől eddig vezéreltettünk, nem változtak, a' régi, az az a' negativa mellett maradni kénytelenítettünk. Fő Ispánunk mind a' mellett igen víg kedvű volt. Az egybegyűlt Rendekeket gazdagon megvendégelte, 's a' mi hazafiúi érzésű szép lelkét leginkább festi, a' Tábla felett nekem különösen meghagyta: hogy Sebestyén Lászlónak mint Pope 's Delille' Munkáji nagy érdemű fordítójának egészségéért innám, a' mit én azonnal a' legnagyobb készséggel, 's gyönyörűséggel tellyesítettem. Ugyan ez alkalommal a' Tekintetes Rendeke az én egészségemért *kétszer* ittanak, mely megtiszteltetés a' Fő Ispánon kívül senkivel sem történt. Ez eléggé bizonyítja, hogy Megyénkben a' Nemzeti Literatúrának több kedvellőji találkozhatnak, kik annak előmozdítóit gyujtani, 's serkenteni kívánják. A' magyar nyelv itt igen nagy tekintetben áll. Mindenek magyarul folynak, 's a' Jegyzői Hivatal olly utasítást nyert, hogy semminemű esedezést, ha csak hazai anyanyelven feltéve nincsen el ne fogadjon. Még a' Mester-Emberék is midőn contójjikat elassignálnatni kérik, azokat magyar nyelven előterjesztetni kénytelenítetnek. A' Nagy Mélt. M. K. Helytartó Tanáccsal⁸³⁶ e' részről sok harczaink vannak; de ezen Nemes Megye egész méltósággal tudja a' maga tekintetét fenntartani.

Igaznak e' napokban vevém Levelét, melyben írja hogy Hébéje folytattani fog. Ezt annál örömessebb értettem meg, mivel az a' hír kezde szárnyallni: hogy ezen derék folyóírásunk elakad. Címképe Mária Therézia leend, melynek életírását Uram Bátyámtól várja. Gróf Mailáth Jánostól egy gyönyörű Novellát nyer; Erdélyből is némelly jelesebb Darabokat. Én álnév alatt e' következőket küldém neki: A' *Hazug Phyllisz*. Lessing után; a' *Békülés' Előjátékai* szinte az után. *Klotild*. 's *Ondra*⁸³⁷ eredeti epigrammák Lessing szellemében, 's manierjában. A' magam saját neve alatt pedig a' következőket: *Ilka*, 's *Zalán* Románc. A' *kedves Táj*. Ráday nemű Vers. Az *elkészt Ámor*. Anákreoni Vers. *Eredeti mesék* prózában.

Az Erdélyi Levelek megjelenését ohajtva várom. A' Marczibányi Nemzetség' Jutalomtételét ez esztendőre nézve bizonyosan Uram Bátyám fogja megnyerni, 's méltóztassék meggyőződve lenni, hogy ezen hazafiúi megtiszteltetésből származandó örömeiben senki szívesebb részt venni nem fog, mint a' ki változhatatlan tisztelettel marad

örök barátja

Erdő Tartsán Júl. 3.kán 1823.

Aloyz.

⁸³⁶ Tanáccsal [Emendálva.]

⁸³⁷ [Bizonytalan olvasat.]

6126.

**Török Sophie és Török Marie nevében Kazinczy – Kállay Péternek
Széphalom, 1823. szeptember 9.**

Méltóságos Csász. Kir. Kamarás Úr,
nagy tiszteletű Urunk,

A' Méltós. Úr által Erdő-Bényén bírt Cúria és Bakos nevű szabad szőlő öröksége nyilván a' Gróf Török öröksége. Megismerte azt maga a' Méltós. Úr is, midőn az atyánk Gróf Török Lajos' testvér bátyjának, a' szemeire megvakúlt Gróf Török Józsefnek, arra Auctiót ada. Egyikünknek elég számú szőlői vagynak Ujhelyben, másikunk Krassó Vármegyében lakván, itt szőlőt bírni nem látja magára nézve hasznosnak: de a' Curiát és szőlőt Méltós. Özveggy Szirmay Ádámné Asszonyságnak haszonnal adhatjuk-által. Annak a' Méltós. Úr vagyon birtokában, 's mi örvideni fogunk, ha a' Méltós. Úrnál érhetjük-el azt, a' mit Mélt. Szirmayné Asszonyságnál készen találunk. Alázatosan kérjük tehát, méltóztassék bennünket részint férjem, részint sógorom Kazinczy Ferencz Urhoz Ujhelyen által Széphalomra útasítandó levele által tudósítani, az említett birtokot meg kívánja e tartani, vagy inkább visszaereszti; 's az elsőbb esetre, hogy hol és mikorra parancsolja megjelenésünket az alku végett.

Maradunk nagy becsű kedvezéseibe ajánlva hív tisztelettel

Méltós. Kamarás Úrnak

Széphalom, egy órányira Ujhelytől,

Septemb. 9d. 1823.

alázatos szolgálóji
Kazinczy Ferenczné, –
D'Ellevaux Jánosné.

6127.

**D'Ellevaux János – Kazinczynak
Nagykázmér, 1823. október 26. [?]**

Liebe Schwieger.

Keines von uns kann die Ubeständigkeit deines bis umzu gefassten Entschlussen und zwar um so weniger billigen, als du selbst langere Zeit dafür als dagegen warest, von deinen Bange überzeugt, wenn gleich aber selbe⁸³⁸ nahe dafür streitet, so will ich sie doch ohne weiteren Erörterung dagegen gelten lassen, um mir nicht die Verschleuerung dieselbe auf welch immer Art zu Schuld kommen zu lassen das⁸³⁹ [..gste]⁸⁴⁰ ist, dass durch dein[e] rückbleiben wahrscheinlich auch die Karte daheim bleiben wird, und da sie schon einmal mit Almasy gesprochen, und 3/6theil ausmacht übrigens für 6/6 theil Sprachfähigkeit besitzt, so war ihre persönliche Gegenwart sehr nöthig; daher

⁸³⁸ gleich selbe [Beszúrás a sor felett.]

⁸³⁹ lassen <indessen> das

⁸⁴⁰ [Bizonytalan olvasat.]

bitte dich also gleich meine Expressen an selbe zu expediren, worin du dich ex [...],⁸⁴¹ und Sie noch einmal in all unsere Namen auffadest,⁸⁴² wenn anderst möglich mit uns zu kommen entweder uns gedungene Scheide oder Posten, [...] ich ich die Anweisung in hie und da es weg verschaffe.

Indessen geht die auch nicht, so vergeht mich sogleich mit meine Plenipoten[.], die ich mitnehmen kann, damit ich in⁸⁴³ der durchweise diese Schritt machen kann; ihr kannt mich ja nach belieben deinen beschreiten. Expedire sogleich oder gehe selbst zu ihr, und benachrichtige mich gefälligst unaufgehalten über alles, ob du selbst gegangen, oder wie und was du ihr geschrieb? Wir fahren sogleich nach Szilvás, morgen muss ich dich allenfalls besuchen, um mein[e] Notiten dir mitzuteilen, und den Original Schriben worauf ich mich darin braucht zu übergeben ich bitte dich zu sehr dass⁸⁴⁴ ich so viel möglich von deine blauen Brief abschreiben erhalte.

Die Marie umarme Euch

Die an [...] adressirt

Karte werde ihr mitheilen

Dein aufrichtigste D' Ellevaux mp.

6128.

Kazinczy – Fekete Károlynak
h. n., 1824. március 2.

Alázatosan kérem az Urat, engedje nékem néhány napra ide ENGELnek Magyar országi Historiájából azon Részeket, mellyek Albert Magyar Királytól Első Maximiliánig inclusive mennek. Meg vagyok szóllítva, hogy dolgozzam-ki a' Zrínyi Miklós életét, ki 1566. Septemb. 7d. napján Szigethnél elesett, 's erre Engelnek kell Vezéremnek lenni. – A' könyveket még Martziusban visszadom. 2da Martz. 1824.

Kazinczy Ferencz.

6129.

Fekete Károly – Kazinczynak
h. n., 1824. március 2. (vagy ezután)

Tekintetes Urat alázatosan követem hogy azonnal nem tellyesíthetem betses parantsolattyát minden tomusok Bényén vannak a⁸⁴⁵ Papnál de az első alkalmatossággal bé hozatom és el nem mulatom tellyesíteni azt a mit most tellyességgel nem tehet az Tekintetes Ur

Tisztelő szolgálja
 Fekete Karoly.

⁸⁴¹ [Kiolvashatatlan szó.]

⁸⁴² [Bizonytalan olvasat.]

⁸⁴³ ich <...> in

⁸⁴⁴ sehr <...> dass

⁸⁴⁵ a<z>

6130.

Kazinczy – Döbrentei Gábornak
Széphalom, 1824. július 14.

DÖBRENTÉINEK.

Széphalom Július 14d. 1824.

A' Kunhardt' Sallustja, édes barátom, kezemben⁸⁴⁶ van, 's nagyon köszönöm megküldését: de elfelejtéd megmondani, hol lesz állandó maradásod, 's az 5 forintot értte Pestre küldjem e, vagy Bécsbe. Míg tehát ez éránt tudósításodat veszem, kénytelen leszek adósod maradni. Várom útasításodat. – Imhol a' mit, mint Előbeszédet, nyomtatattam, noha a' könyvben mind ezt elmondani nem fogom, legalább nem így. Vedd te is, édes barátom. Az téged meggyőzni nem fog; de nem szükség az, hogy mindenben eggyerántt gondolkozzunk. Guzmics írja, hogy az ő javalását és a' Horvát Endréét megnyertem; 's Vitkovics, Szemere, Helmeczi, Kölcsei, és némelly ifjabbjaink, reménylem, nem fognak gáncsolni, hogy a' Sallust' arczát és színét igyekeztem megragadni, 's az ő képét viselvén úgy szólok mint ő. 'S ki tudja, nem fogod e te is javallani? Sallust nem közönséges ízlésű beszéden szóllott. Mi történt Patakon, mit láttam Debreczenben, Váradon, barátinkhoz írt leveleimből fogod olvasni 's a' Kurír' leveleiből. Most nincs időm. Sokat írok a' Patakról eloszlok által. – Öllelek teljes szeretettel.⁸⁴⁷

6131.

Elise Teőke – Kazinczy
Lőcse, 1824. augusztus 9.Schutzbarster Freund!⁸⁴⁸

Beÿ liegendes ist die Copie Ihrer Obligation. Belieben Sie solche ehestens entweder an mich, oder Ihre Freund Kotzok zu senden, und zu bestimmen ob die alte Obligation an Sie wider zurück geschickt werden soll. Meine Muther versprach mit den Capital so lange zu warten, biß Sie es im Stande seÿn werden zurück zu geben, nur ließ Sie Ihnen ersuchen Ihr jährlich die Interessen abzutragen weil die Interessen ietzt⁸⁴⁹ nur allein Ihre Einkünfte sind, besonders die verflossenen 6 jährigen. Sie bekommt seit einige Jahre nichts⁸⁵⁰ von Ihre Gruben, wenn Ihr daher dieser einzige Zweig von dem Sie Lebt gebricht; können Sie sich leicht vorstellen, daß Sie darüber Unwillig werden muß – Ich Bitte Sie daher Theurer Freund! seÿn Sie darauf bedacht daß die Interessen alljährlich

⁸⁴⁶ kezében [Átírás.]⁸⁴⁷ szeretettel. <Széphalom Jul>⁸⁴⁸ [A lap tetején azonosítatlan kéztől: „13.”.]⁸⁴⁹ [Egyedi írásmód a „jetzt” helyett.]⁸⁵⁰ einige nichts [Beszúrás a lap szélén.]

accurat abgeführt werden, den sonst muß ich viele Vorwürfe wegen Ihrer anhörn Ich freye mich sehr darüber, über Ihre ansehnliche Erbschaft damit können Sie sich ja helfen, wenn Sie daß Hauß verkaufen, so zahlten Sie damit alle Schulden. Allein iezt⁸⁵¹ ist nirgends Geld, und jede drückt mehr, oder weniger die Noth – wir seufzen immer nach bessere Zeiten, und es könne noch schlechtere – unser Looß ist, nur Leuden⁸⁵² – und Schweigen – auch ich breche ab von diesen Teme – Sie werden mich wohl verstehn – und empfehle mich Ihre fernerer Andenken. Leben Sie recht wohl! Dieß ist der herzlichste Wunsch

Ihrer

Leutscheu den 9te August
1824.

aufrichtige Freundin
Elise Teőke

6132.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1824. szeptember 8.

Drága Kedves Uram Bátyám!

Kedv-Csapongásaimból egy példányt kedves Uram Batyam számára, Dulhazy Úr-hoz küldöttem. Vagyok a munkát a Kedves Uram Batyam meg ítélese alá terjeszteni, s azt megtudni. Itt a Publicum nagy tapsal fogadja; de úgy az tapsol a sületlen, s a papi-rossánál durvább új szellemnek is: s annál fogva az író kivált ha jó dozis hiusággal bír könnyen elszedítheti a pórság dicserése vagy gyalázása. Azt tartom legtanácsosbb a nagyból egy kisedet Publicumot választani ki magamnak biroúl; habár⁸⁵³ ez is terhes mert tapasztalom most inkább mint eddig, hogy a számtalan mellékes tekinteteknek sőt az isten adta vallásnak minden mozdulatjába tettébe, szavába, s commájába, elhatározó befolyások van, a közre kilépett embernek. – Szeretem Hazámat s nyelvemet, s égetem a Magyar Literaturaért; de alig ha arra nem megyek a sok írói marakodások miatt,⁸⁵⁴ hogy pályámat szegenleni fogom. Tán még gúny nevezet lesz a Literátori név. – Itt az Orthologia (e capíte Kulcsar az exjésuita) nagyon buzgolkodik. Szintugy a fektelen Neologia Kovacsoczy alatt vakmerősködik. Biz itt is jó vólna a jenai Parthey.⁸⁵⁵ Csak az a kár, hogy a visszaéles miatt a helyes éles is szenved. – Én legaláb tartok tőle, hogy a Literaturánkal épen úgy leszünk, mint a Napoleon alatt lábra kapott vallás beli in differentismussal⁸⁵⁶ és józansaggal; hogy még nagyobb setetség követi s lellyebb buktattatunk mint voltunk. –

⁸⁵¹ [Egyedi írásmód a „jetzt” helyett.]

⁸⁵² [Egyedi írásmód a „Leiden” helyett.]

⁸⁵³ abár [Emendálva.]

⁸⁵⁴ marakodások <után> miatt,

⁸⁵⁵ [A kéziratban hely van kihagyva, bizonyára a másoló számára olvashatatlan szónak.]

⁸⁵⁶ lábra kapott in differentismussal [Beszúrás korrektúrajellel az oldal szélén, az „in” szó után; a beszúrás helye emendálva.]

Hogy kedves Uram Batyámnak itten szamosak az ellensegei, gondolom nem szükség említenem; de mondhatom sokak velem tisztelői is. – Az Erdelyi leveleket nehezen várjuk. – A most született Aspasia igen szerencsetlenül fogadtatik. – Kovacsoczi felelni fog az új szellemre. És arra kértem hogy igen moderate feleljen s csak az ügyet, nem személyeket tartsa maga előtt.

Én magamat kedves Uram Batyámnak atyafisagos gratiajába ajánlván, allandó tisztelettel maradtam

Pesten 8^a Septem. 824

Drága Kedves Uram Batyámnak

Alázatos szolgálja
Fay András

6133.

Kis Nepomuki János – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1824. november 3.

Tekéntetes Fő Tábla Biro Ur.

A Szüreti foglalatosságokon kívül, Pestre való készülésem olly rendetlenné tettek, hogy a' B. I.⁸⁵⁷ Ur Levelét illy késő küldöm vissza – engesztellye meg a' Tekintetes Urat érántam azon kinyilatkoztatásom, hogy véle vissza nem éltem. –

Nagy betsü Uri kedvezéseiben ajánlom, alázatos köszönetem mellett, megkülönböztetett tisztelettel maradtam Ujhely 3e 9br. 1824.

Tettes Urnak

alázatos szolgálja
Kis Nepomuki János mpr.

[A levéllap külső oldalán:]

Tettes.

Kazinczy Ferencz Urnak [...] ⁸⁵⁸

Hellyben.

⁸⁵⁷ [Bizonytalan olvasat: az „I.” olvasható „J.”-nek is.]

⁸⁵⁸ [Olvashatatlan szótöredék a lap szélén.]

6134.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazar, 1824. november 19.

Tekintetes Fő Tábla Bíró Úr
 Kedves Uram Bátyám!

Az töllem igazságosan kívánt Testimoniálist itten rekesztem, melyet valamint én tiszta szívvel ki adtam, úgy az többit Kedves Uram Bátyám igazi Barátságára az mely soha meg nem csalt bízom.

Többiben az Méltóságos Gróffnének kezeit csókolván, tapasztolt betses és atyafiságos barátságában ajánlott, megkülömböztetett tisztelettemmel vagyok Kis Azorban 19^a 9bis 1824.

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos szolgálja
 Szemere István.

6135.

Kazinczy – Kornis Istvánnak
Széphalom, 1824. december 20.

Tisztelt kedves barátom,

Az Insinuátoriát én ezen holnap 14dikén vettem; gondolom akkor vette József Öcsém is; Dercsényiné húgom, ki Bereg Várm. lakik, és a' negyedik testvérem azok között, kik Regmeczen bírnak, Kraynikné, mikor⁸⁵⁹ vette nem tudom. Ezekből méltóztatol általlátni, mely confusióban kell lennünk, előttünk lévén a' Decemb. 30dika, a' mikorára az Executio praefigálva van.

Vigasztal azonban József Öcsémhez írt leveled, mellyben örömmel látom mind megbecsülhetetlen barátságodat, mellyel házunk eránt viseltetni méltóztatol, mind azon kegyességnek maradványát, melyet szüléd az atyámhoz, 's testvéred nehai Mélt. Septemvir Ur erántam is bizonyítottak.

A' Fels. Septemvirátus' Itélete elkerülhetetlen, 's az ellen szállani, az elől magunkat elvonni akarni, oktalanság volna. De minek terheljük magunkat az Executio' költségével, és a' mit szép szerivel elvégezhetünk, miért kell lármásan 's kedvetlenségekkel? Arra kérek tehát, mint legidősb testvér, a' többieknek is nevében, hogy méltóztassál ezt differáltatni, melyet annál bizodalmasabban reménylek, minthogy nekem Kassán oda nyilatkoztatád ki magadat, hogy meg fogsz elégedni vele, ha magunkat most a' pénznek későbbi lefizetésére írva lekötölezzük.

Magad is írod József Öcsémnek, hogy ezt a' terhet velünk Regmeczen osztozott atyafiakkal itt nem osztozott testvéreink is tartoznak viselni. Most, minekutána az

⁸⁵⁹ bírnak, mikor [Beszúrás a sor felett.]

executio Insinuatoriáját ők is látni fogják, ők is készebbek lesznek tenni a' mivel tartoznak, 's erre idő kell.

De engedd hogy magamról is szőljak különösen. Ezt a' terhet én viselném legterhebben, hét élő gyermek atyja, és a' kit sógoromnak példátalan 's megfoghatatlan⁸⁶⁰ bánásai elrontottak. Eperjesen forogván, hallhattad, hogy Novemb. 27d. a' Tábla a' feleségem jutát újra megismerte, a' mit már 1822. Mart. 20d. is cselekedett. A' Sógorom akkor Transmissionalist kért a' Cancellariától, 's a' Cancellaria elmozdította kérésétől. Ott is a' két lány triumphála tehát. 1823. Augustusban a' Sógorom 's a' két lány reveláltak és liquidáltak, 's a' Tábla most Novemb. 27d. azt parancsolja, hogy a' per minél előbb végeztessék-be. Ezen a' bajon tehát Januáriusban, úgy hiszem, által esünk, 's feleségem megkapja a' Kázméri birtok harmad részét 15 esztendei usus fructussal. A' Mélt. Prases Gróf Szirmay, 's a' Sógorom Eperjesi Prókátora engem bizonyossá tévének, hogy a' Sógorom belé únt a' perbe, 's én sem kívánom inkább végét mint ő; 's ma veszem Prókátoromnak Tek. Aszalay Úrnak levelét, melly azt tudatja velem, hogy a' Sógorom kész submitálni a' pert, csak bizonyos Attestátumot, mellyet én post latam ultimam sententiam kaptam, ne producáljam. Azt én tenni nem fogom, mert minekutána előbb én a' Sógort, azután kínjában ő engemet perjuriummal vádolánk, az én becsületem 's tisztaságom' érzése nem engedi hogy magamat tisztának ne bizonyítsam, noha a' Tábla a' perjurium kérdését el akará mellőzni; de van egy más nagy ok is, a' melly miatt a' Sógorom a' per' végét óhajtja; az, hogy minekutána ő Gróf Erdődynével 70 ezer Conv. Pénzben megegyezett, én pedig magamat az Ónadi perbe ingeráltam, a' Grófné declarálá a' Sógoromnak, hogy mindaddig neki semmit nem fizet, míg a' két lánnyal dolgát nem végzi. Én pedig abból a' feleségem' részére hatvanhárom ezer Conv. pénznek egy harmadát kívánom. Ezeket azért beszéllem illy hosszasan, hogy látathassam veled, hogy a' mit most igen nehezen tehetnék, kevés holnapok alatt baj nélkül fogom tehetni. Midőn tehát magamat arra kötelezem, hogy a' Convictiva summának reám háramló részét Neked, édes barátom, minden vonogatás nélkül lefizetni kész vagyok: arra kérlek igen indúlatosan, hogy Szent János napig bennünket bevárni méltóztassál. Addig itt nem bíró testvérinkkel, Péchy Sándornéval és Kazinczy Miklóssal, dolgunkat végezhetjük. Cselekedd ezt, kérlek alázatosan.

Nagybecsű barátságodba ajánlva maradok hív tisztelettel

Széphalom Decemb. 20d.

1824.

alázatos szolgád

Kazinczy Ferencz.

⁸⁶⁰ megfoghatatlan [Átírás.]

6136.

Kazinczy – Kornis Istvánnak
Széphalom, 1825. február 19.

Tisztelt kedves barátom,

Csak 48 órája még hogy Eperjesről, re tandem aliquando feliciter quidem, non tamen felicissime terminata, megérkeztem; annyit írhatok, hogy nagy része a' pénznek, sőt a' legnagyobb része, kész; de két testvérem részéről (Juliána, Dercsényiné, és Miklós) még nem tudok semmit; ezek eránt József Öcsém fog talán tudósítani, ki magam távol lévén 's egy egész holnapig, őket sürgette. Légy, kérlek alázatosan, mind várakozással, mind reménységben, 's fogadd-el szíves háladatos köszönetemet mostan is bizonyított megbecsülhetetlen jótétedért. Nem tudván nem lesz e valami csorbája a' pénznek – sok nem lehet – arra kérlek alázatosan, hogy ha mi lesz, engedd azt kevés időre elhaladni. Nem élünk vissza jószágoddal, de hat testvér 's távollakó testvér között lévén a' dolog, én a' ki olly sokáig valék távol, nem írhatok részekről bizonyost.

Feleségem is egész köszönettel veszi a' mit velünk 's szánakozást érdemlő, sógorom által 15 eszt. olta kínzott gyermekeimmel téssesz, 's tisztel hív tisztelettel. Ajánlom magamat becses régi barátságodba 's maradok

Édes barátom

Széphalom Febr. 19d. 1825.

hív tisztelő szolgád.

Kazinczy Ferencz.

6137.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1825. március 18.

Draga Kedves Uram Batyám!

Én is azon szerencsések közül való vagyok kik a kedves Uram bátyam Erdelyi leveleit lathaták. Mohón estem által az olvasásokon. Nem lévén ertői szemem, méltóztasson megengedni Uram Batyám, hogy azt az effectet adhassam elő, melyet a levelek reám idiotára tettek. Nekem az elsőbb fele hidegnek tüzetlenebbnek tetsze az utóbbi felénel. Nagy befolyása lehet erre annak hogy sokakkal van közölve a munka s sokak után igazítva, s így az elő beszéd szerint elvesz a *meleg öntevény*. Én részemről nem bírnék elég erővel előre munkámat sokakkal közölhetni; mert érzésem igen esmerem a világot. Előítéletek s mellékes tekintetek fonódnak az ítéletek közzé, melyeknek⁸⁶¹ barataimnak kellene lenni. Mind egyik azt véli hogy competens Tribunalunk azon bizalomnál fogva, mellyel eranta viseltettünk s ezzel gyakran vissza él. Gyaláz, gúnyol, gyakran ott is, a hol semmi gyalázni gúnyolni való nincs. Ezt nem ok nem célzás nélkül teszem ide, engem boszszont, lángoltat minden méltatlanság melly Uram Batyamat érdekli,

⁸⁶¹ mellyekk, [Emendálva.]

mert érzem mivel tartozik uram Batyámnak mind Haza mind en. Sok a kinek U. B. adta meg szeme világát, arra szeretné azt fordítani, hogy hajogot nézzen az U. B. szemébe. – Igazán ritka nyer az író a munkája és közöltetés által.⁸⁶² Legalább Hazánkban nem vagyunk arra megérve. Refje még pedig sokféle réfje van itt mindennek mellyel az Írók méregeti. Papista-e Neologus-e vagy Orthol.? Debreczenista e vagy Patakista? Jottista-e vagy Rithmista-e⁸⁶³ vagy Metrlista. stb. Innen szarmazik a sok egy oldalúság. Innen lehetetlen hogy a sokféle tanács és vélemény elfogadásai által az individualitas a sajátság el ne vesszen. Én abba a véleménybe vagyok hogy az U. B: olvasóit nem kevésbe fogja az interessalni: *mint* látta Erdélyt Kazinczy, mint az hogy *mit* látott? Be sokkal több az,⁸⁶⁴ a hol ön érzéseit 's a tárgyak által lett érdekelteiteseit festi U. B: mint a hol csak Utazó! A durva szász leírást pag 96, 97, 98 etc Ezekhez képest hideg jeges⁸⁶⁵ a Meszestől való kilátás leírása. Legalább én hevesebbet vártam. Tán a borúlt idő szakasztá meg az ihletést.

A pag 51, 96, 130. sat kellemes félreccapásait nehezen hagyja meg a primás kenyére szegődtetett Censura.

Vallyon a pag 42. allo fekunnék helyett a passivumokat nem recipialo verbumokban⁸⁶⁶ nem jobb volna e a fekünne tertia personát tenni?⁸⁶⁷ Itt ugyan úgy gondolom több olvasó fogja eleinte úgy érteni: hogy U. B: kivanna Helvecziaban fekünni, nem a táj.

Meltoztasson meg engedni K. U. B. őszintesegemnek. Azt csak az a bizodalom s határtalan tisztelet szülte, mellyel K. U. B. eránt viseltetem. Szerettem volna az Erdélyi leveleket nyomtatásban látni és lattatni. Így a hibák vagy inkább azoknak vétettek a jelességek⁸⁶⁸ pedig el veszti a Neuheit Reizot. Nem hizelgésből ejtem ezt hogy Uram bátyámnak még nem igen van Hazánkban competens bírāja. Az Erdelyi dolgokat ugyan lehete közölni, de ezekben is nyomos és fontos hibák nem eshettek.

A Felföldi Minervába készítettem raptum egy darabocskát. G. Dessöföy Ő Nga viszi. Nem csak a különös formátum fertályos meg jelenés, azok, a mellyek a publicumot bántják, hanem a könyv exorbitáns ára, ezekkel vadítgatják el a Magyar Publicumot. Hazánkban nem a gazdagabb rész, az olvasó rész; tehát kivált a mostani Franciale systheum korában, méltó volna az illendő árra is tekinteni. Magyar könyvbe elég ha 12 Xra üt egy ívnyi nyomtatás. A Minervába tán két annyival is többre megy. Közönséges volt ellene körültem a panasz.

Talán méltóztatott már hallani K. U. B, hogy a cancellaria rendeléséből, melly a Consiliariumra jött, többé Magyar Románt írni nem szabad. A Politicus buzgolkodóké-e

⁸⁶² [A mondat vélhetően másolási hiba miatt hiányos.]

⁸⁶³ Jottista-e vagy <Philosophi> Rithmista-e [A törlés után hely is van kihagyva a javításnak.]

⁸⁶⁴ sokkal <érdekesebb> az, [Javítás a törlés felett.]

⁸⁶⁵ [...] [Átírás.]

⁸⁶⁶ verbumok/[...] [Átírás.]

⁸⁶⁷ tenni<.>?

⁸⁶⁸ vétettek a jelességek [A másoló helyet hagyott ki a számára olvashatatlan szónak vagy szavaknak.]

ez a rendelés vagy a vallás s morál vitézei? Szomorú idők! Napoleonnak leg inkább tudnám azt⁸⁶⁹ inputalni, hogy a *Reactiot* mindenütt fel serkentette.

Igaza van K. U. B. hogy munkaim szebbecskebben jöhetnének vala ki. De el voltam tökéllve mindent hazait adni. Veszt a munka, de tán (bar csekelységet) nyer a Haza. Benn marad egy néhány száz forint a Hazában s Hazai intezeteink műveszeink munkat kapnak.

Német Meseim Pecz Prof. fordítása⁸⁷⁰ után minden órán leérnek Bécsből.

A kiis atyafiságos gratiajába ajánlott igaz tisztelettel maradtam

Pesten 18^a Mart. 1825

Drága Kedves Uram Batyámnak

alazatos atyafi ⁸⁷¹szolgája
Fay András

6138.

Kazinczy – Zemplén vármegyének
Sátoraljaújhely, 1825. május 21.

Tekintetes Nemes Vármegye,

Az elmúlt Februárius közepe olta szűnet nélkül Ujhelyben vagyok hogy a' Tekint. Nemes Vármegye által parancsolt Archívum Revisióján végre általeshessem, 's diurnu-maim száma, mellyeket e' munkára fordítottam NYOLCZVANHÁROM napokat téssen. Alázatosan kérem a' Tekint. Nemes Vármegyét, méltóztassék ezeknek kifizettetését 166 fntokban kegyesen parancsolni.

Alázatos tisztelettel maradok

A' Tekint. Nemes Vármegyének

Ujhely Máj. 21d. 1825.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz,
kiküldött Táblabíró.

[A levélpapír túloldalán az oldal jobboldalán Kazinczy kézírásával, és egy vonallal áthúzva:]

<TEKINTETES NEMES

ZEMPLÉNY VÁRMEGYÉHEZ.

⁸⁶⁹ az [Emendálva.]

⁸⁷⁰ [...]/ása [Átírás.]

⁸⁷¹ atyfi [Javítás a szó felett.]

Kazinczy Ferencz kiküldött Táblabíró alázatosan bemutatja, hogy az Archívum végig tekintésére Februar.⁸⁷² közepe olta Május 21dikéig nyolczvanhat napokat fordított, 's diurnumait 166 fntban kifizettetni aláz. kéri>

6139.

Szógyényi Ferenc – Kazinczynak
Sátorlajújhely, 1825. július 8.

Tekéntetes Tábla Bíró Úr!

E folyó esztendő Julius holnapnak 18ik napján Crimi[nalis] Törvény széket tartani, a Crimi[nalis] Tárgyaknak meg szaporodások miatt kéntelenítettvén, ara Tekintetes Tábla Bíró Urat hivatalbéli kötelességemből, és egész illendőséggel meg hívom.

Egyébb éránt Uri favoriban ajánlott, meg külömböztetett tisztelettel vagyok. Ujhely 8a Julii 1825.

Tekintetes Tabla Bíró Úrnak

le kötelezet Szolgaja
Szógyény Ferencz mk.
m. Al-Ispany

[A levéllap külzetén piros viaszpecsét alatt a címzés:]

Spectabili ac Generoso Domino

Francisco Kazintzÿ de Eadem

Conplurium I.Comitatum Tabulae Judriae Assessori

Domino singulariter colendissimo.

Ex Offo SubstVComitis

Széphalom

6140.

Kazinczy – Kövy Sándornak
h. n., 1826. május 21.

Később, egy Pozsonyban levő ifju' levele után.⁸⁷³

A' papiros pénz eltörlése felől lévén tanácskozás a' Rendeke Táblájánál, és a' Fő-Rendeke ezekkel egy értelemben nem jöhetvén, a' Rendeke Táblája mixta sessiót kívánt, de nem nyerhetett. A' Trencsényi Követek Borsiczky és Nemák tudósításokat tévén

⁸⁷² tekintése <végett> Februar. [Ez átjavítva először erre: „tekintésére kiküldött”. A törölt „végett” felé írt „kiküldött” is törölve, „tekintése” átírva.]

⁸⁷³ [Kazinczy forrásul lehetséges, hogy a levéllel egy lapon található idegenkezű levéltöredék szolgált, ezt l. a jegyzetben.]

Megyéjeknél azok felől a' miket a' Dieta tractál, azt a' tiszteletlenséget és gondolatlan-ságot követték-el, hogy a' mixta sessio megtagadtatását a' Palatínusra tolák, 's Ő Cs. K. Fő-Herczagségét világosan részre-hajlással vádolák – (mi történt, én nem tudhatom: én csak a' levél után szólok.) – A' levél tudtára esett a' Palatínusnak, 's hívatja Nemákot, mert Borsiczky Vgyéjében volt, engedelemmel. Nemák elrémül midőn a' leveleket, az az Diætai Relatiójokat, maga elébe tétetni látja, sírásra fakad, 's bocsánatot⁸⁷⁴ kér, vét-kesnek vallja magát, mert a' levelet ő concipialta, de kegyelmet [kér] Borsiczkynak,⁸⁷⁵ a' ki a' levelet nem concipialta, hanem csak vele egy[ütt]⁸⁷⁶ subscribálta. Hogy szavai-nak hitel adassék, szállására megyen,⁸⁷⁷ fragmentum formán, correctúrákkal leírja a' levelet, 's vissza mégyen a' Palatinushoz, ismét magára hárítja a' Palatinus neheztelését, mert a' fragmentum, ugymond, mutatja, hogy ő a' vétkes, nem Borsiczky. A' Palatínustól egyszersmind azt kéri, hogy ötet végképen eressze haza. – Az Úrra úgy sem volt soha szükségem, felel a' Palatínus.

Borsiczky megérkezik, hallja mi történt. Titkon leírja a' Nemák⁸⁷⁸ fragmentumát, vagy talán a' maga fragmentumát, mellyről a' púrum le vala írva, a' Palatínusnak bé-mutatja, és – melly bátorság! – tisztelettel declarálja, hogy azt hiszi a' mit írt. De mint-hogy látja, hogy az ő Diætán-létele ellenére van a' Palatínusnak, ötet eressze-el végké-pen. – Az Urnak ezt régen kellett⁸⁷⁹ volna kérni; vala a' felelet.

Negyven Követ vezetve Gróf Schmidegg által, Apr. 30d. vala engesztelni a' Palatínust. Haszontalan volt igyekezetek.

E' szerint Borsiczky Május 3d. elhagyá Pozsonyt.

Beérvén Trencsén Vgyébe, elrémülve látja hogy a' határnál Lovasság⁸⁸⁰ van együtt. – Bandérium kíséré⁸⁸¹ egészen a' lakásáig.

Vitéz János olly despectusba hozta magát, hogy midőn a' Circularis Sessióban szo-kása szerint nem úgy szólla a' mint várak, az ifjúság az ő háta megett SZAMARAT és VÉN SZAMARAT emlegete. Vitéz, mint egy második gyermek, nem maga vett magának satisfactiót, hanem a' Præstest szollítá erre, elbeszélvén neki és a' Circularis Sessiónak, hogy ötet össze szamarazák. – A' szamarazást senki sem vindicálta; de minthogy ő azt is mondá, hogy már látja, nem fog jól menni a' dolog, míg vagy HAT Diætai Követ haza nem küldetik, – Nagy Pál azt felelé neki nyugalomban, hogy valóban a' Diætai dol-gok jobban mentek volna, ha vagy hat Követ fel nem jött volna.

Ezeket betegen és sietve
magamat szíves tisztelettel
ajánlván
21. Maj. 1826.

⁸⁷⁴ 's <engedelmet,> bocsánatot

⁸⁷⁵ kegyelmet Borsiczkynak, [Emendálás.]

⁸⁷⁶ [A sorvégi szó vége hiányzik.]

⁸⁷⁷ <haza> megyen, [Javítás a törlés felett.]

⁸⁷⁸ [/emák [Átírás.]

⁸⁷⁹ ezt <elébb> kellett [Javítás a törlés felett.]

⁸⁸⁰ határnál <ötet> Lovasság

⁸⁸¹ kísére [Az ékezethiba emendálva.]

[Kívül:]
Tekintetes
Kövy Sándor
Úrnak.

—
[Mi]nervai⁸⁸² darabot igen
örömmel olvastam.
—

6141.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1826. június 9.

Nagy Érdemű Kazintzy Ferentz Úrnak
Márton Jósef.

Igaz Sámuel Barátunk nints többé. Ő hét napi betegsége után, annak következtében, hogy az orbántz az agyvelejére vissza ment, Junius 7-dikén délután 4 órakor tsendesen kimúlt. Későn vette észre a' boldogult⁸⁸³ Barátunk, hogy nyavalyája terhes. Mi⁸⁸⁴ két napig annak kezdetében, semmit se tudtunk felőle, akkor adta tudunkra, 's attól fogva mindent elkövettünk éjjel nappal, hogy megtarthassuk; de már lehetetlen volt. Két igen jeles és nagy tapasztalású Orvost hívtunk segítségére. Úgy látszik, hogy nyavalyája már régolta készül, különösen azon való epekedése 's búslakodása, hogy kinn lévő sok adósságait be nem szedhette, 's a' miatt nyomorúlt állapotra jutott, a' helyett hogy sok fáradozása 's buzgó hazafiúi igyekezete, tsak valamennyire is megjutalmaztatott volna, – volt legfőbb oka halálának. Nem lévén, betegsége kezdetében már, tsak annyi is körülötte, hogy orvosságot tsináltathatott volna, – mivel Magyar Literat[or]⁸⁸⁵ volt, – az apolgatásokra szükséges költségeket ugyan közel lévő baráti ki-potoltuk; de már azt, hogy tisztességesen eltemettethessük, egyéb módon elérhetőnek nem láttam, – mivel itt az felette sokra megy, – hanem egy rövid jelentést tettem fel a' boldogultról, az ő hasznos életéről, 's érdemeiről, melyet két nap óta magam hordoztam a' Magyar Hazafiakhoz, a' Két Fels., Magyar és Erdélyi Cancellaria Tagjaihoz, 's így gyüle öszve annyi, hogy azon tisztességesen magános sírban temettetik ma, 's ha tsak végre hajthatjuk, még valamelly emlékkövet is tehetünk sírjához. – Így fosztatám én meg legjobb Barátom elvesztése által attól az egyedülvaló reménységemtől is, hogy ha ezen idegen földön meghalok, legalább leszsz vagy marad még egy Barátom, a' kit tulaj-

⁸⁸² [A szó eleje olvashatatlan.]

⁸⁸³ boldult [Emendálva.]

⁸⁸⁴ terhes, *mi* [Átírás.]

⁸⁸⁵ [Laphiba miatt hiányzik a szó vége. E sorok mellett két függőleges vonal van az oldal bal szélén.]

don⁸⁸⁶ érzései rávezetnek arra, hogy eltakaríttatásomra az itt lévő Hazámfiaitól segedelmet koldúlni nem fog szégyenleni; 's ímé én levék az, a' mit tőle vártam.

Megengedjen, Nagy Érdemű Kedves Barátom, hogy boldogult Barátomról illendőben 's környűllásosan nem írhatok ma. Hat napi szüntelenvaló nyughatatlanságom után, nem írhatok másként. Minden egyedül magamon fekszik. Ma tudósítom Kedves Édes Attyát is ezen szomorú eset felől.

Az ittvaló⁸⁸⁷ Magyar Kurirba három sorba akarák kitenni, hogy megholt, tsupa törénet hogy meglátám, 's hirtelen változtaték rajta; ha meghagyják, vagy el nem rontják.

Áldott lesz emlékezete mi közöttünk, míg élünk.

Bétsben Június 9-dikén 1826.

6142.

Márton József – Kazinczynak

Bécs, 1826. október 31.

Nagy Érdemű Kedves Barátom Uram!

Igaz Sámuel hátra maradt könyvei és írásai máig is petsét alatt vagynak 's nem tudom mikor kaphatjuk vissza Kedves Barátomnak azok között lévő Tulajdonait. Én a' jószágai számbavetetésén⁸⁸⁸ többször jelen lévén, azoknak, mellyekről tudhattam, hogy nem az övéi, feljegyeztettem ezt, 's ennél fogva azoknak általvételekben nem lesz nehézség, tsak hogy felette sokáig halasztják a' dolog végrehajtását.⁸⁸⁹ Házi bútorai már elkótyavetyéltettek, de nem a' Könyvei, írásai 's képei. Én ezen, szerentsétlenségemre, jelen nem lehettem, 's némelly vagyonom, el is adattak, mellyek tsak haszonvételre voltak nála. Tsekélységek ugyan, de mégis sajnálom, mert fel volt jegyezve, hogy azok az⁸⁹⁰ enyémeek.

A' Gróf Majlath Regéinek fordítását a' Conscriptiókor mindjárt általvettem, azt mondvám hogy Censurára való. El is vittem a' Censurae Officiumba, de nem vették el; minthogy az Uj Rendelés szerént Duplumba kell beadni. Erre nézve tehát azt kértem Kedves Barátom Uramtól, ha leírassam é ezt még egyszer, hogy itt a' Censurára beadhassam. A' többi írások és képek vissza szerzésére gondom lesz, 's azok el nem veszhetnek.

Szent Györgyi Imre jó Barátomnak levelét ide zárom. Az a' környűllás, hogy most akármelly Munkát is több Censorok⁸⁹¹ kell általolvasni 's admittálni; hogy világosságot láthasson, vagy damnalni,⁸⁹² hogy ki ne jöjjön, és a' kettős Mssiptumok öszvehasználása,

⁸⁸⁶ [...] [Átírás.]

⁸⁸⁷ i[...]/való [Átírás; bizonytalan olvasat.]

⁸⁸⁸ számbavetetésén [Az ékezet törölve.]

⁸⁸⁹ [E sorok mellett két függőleges vonal van az oldal bal szélén.]

⁸⁹⁰ [...] [Átírás.]

⁸⁹¹ [Sic!]

⁸⁹² [...]nalni, [Átírás.]

a' Munkák világrajöhetését⁸⁹³ véghetetlenül hátráltatja; úgy hogy két három ívnyi⁸⁹⁴ írásra hónapokig kell várakozni.

Szives tiszteletemmel maradok.

October 31dikén 826

tisztelő barátja
Márton József [mk.]
Aus der Landstrasse der
Gemeindegasse Numero 65.

6143.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1827. január 27.

Budán, Januarius 27dikén 1827.

Kedves Barátom,

Ipad Gróf Török Lajos képe rezét küldöm ezennel egy Fridrik Wilhelm Huszár⁸⁹⁵ Ezredbeli StrázsaMestertől ki, azt mondá, midőn Transportjokat S. Patakra instradálám hogy ő Ujhelynek megyen kvártélyára 's ígérte bizonyos általadását. A' réz a' mult Ősszel kerüle Kolosvárról kezemhez 's azolta már mind vártam alkalmatosságot. Tiéd 's jobb hogy nálad maradjon fenn.

Utóbbi leveledre mindgyárt feleltem, de nem küldém el, mivel Szemere Palinak⁸⁹⁶ hozzám jötte 's beszéde némelly pontjait levelemnek szükségtelenné tevő.

Köztünk a' nyelvbeli külömbözés fenn fog állani ezután is, de azért abból semmi kedvetlenséget sem akarok barátságunkra nézve 's hogy Te is nemes indulattal ezt ohajtva írad leveledet nagyon köszönöm. Szemere Palinak megmondám mit töröljenki észrevételeid, védelmeid soraiból; megtevé, – így most egyedül csak a' vélekedés külömbözése maradt, mellyre én is felelek és bizonyosan Irántad egész tisztelettel eltelve. Fájna az nekem, ha gyermek korom barátját, ifjúságom Vezetőjét, meg tudnám sérteni. Egy uttal azt is ohajtom, hogy külömbözésünk eléadása, példáulul szolgálható nemes tónusu legyen.

Kölcseyvel folytatott Levelezéseim kiadása juttatja eszembe megínt egykori azon kérésemet, hogy ADNÁD TE KI MÉG MAGAD barátaiddal folytatott levelezéseidet. A' ki csak barátod, ezt mind kívánja.

Magamat ajánlom ezutánra is, viszszoneozva Uj esztendei kívánságaidat, barátságodba.

⁸⁹³ Munkák <j> világrajöhetését

⁸⁹⁴ [../nyi [Átírás.]

⁸⁹⁵ Huszár [Az ékezet törölve.]

⁸⁹⁶ Pali../ak [Átírás.]

Bűnöm férjhez mene Hangyássyhoz, a' Pest Várm. Fő SzolgaBíró testvéréhez, e' hónap 20^{dikán} esvén meg esketése. Bár én Fáy Andrisnak, bolond házassító gyengéjét ismertem volna. De, így most megszünhetik minden balgatat rágalom.

Fő Notarius Dókus Urat⁸⁹⁷ tisztelem.

Hív barátod:

D. Gábor mk.

6144.

Kazinczy – Ismeretlen ügyvédnek
Sátoraljaújhely, 1827. február 10.

Ujhely, Febr. 10d. 1827.

Holnap lesz két esztendeje, hogy az Eperjesi Tábla sententiát hozza perünkben, adjudicálta a' massa successionálist és jövedelmet, de olly rosszul, hogy az exequens Bírónak rés nyílt volna, azt tenni, a' mit akar. Hozzám küldte tehát a' Sógorom ante sententiam publicatam, (és így már tudva mi fog végeztetni, holott még a' publicatio napján is ventilálák a' pert) hogy ha én nem appellálok, ő sem fog. Azt feleltem, hogy én még nem tudom mi ítéltetett.

Nyomárkay Ur azt hiszi, hogy kár volt appellálnom. Belé kellett volna űlni executio által, 's akkor ad Correctionem executionis procedálni. – Nyomárkay Ur nem tudja, hogy olly czifra és sok épületet, és hasznavehetetlent teve a' Sógorom, csak hogy a' jószághoz ne jussak, hogy azt neki bonificálni nem tudtam volna, 's így be sem eresztett volna a' jószágba. Nekem appellálnom kelle.

Midőn én a' Præstest informáltam, az a' jó Úr nekem ezt mondá:

A' Sógorod nekem három okot allegál: 1) hogy Kázmér háromnak kevés. Ne osszátok-fel. 2) hogy Kázmér az ő pénzén⁸⁹⁸ vétetett, tudnillik Ónodin.⁸⁹⁹ 3) hogy a' Török familiának sok Avicitásai vagynak; vegyétek vissza, osztozzatok akkor.

Feleltem: 1. Ha egy garast hagyott az ipam, nem az a' Consequentia, hogy a' fiu vegyen egy garast, hanem hogy kiki elégedjék-meg 1 xral.

ad 2.) felel az Eperjesi Tábla sententiája, hogy maga Ónod is leány pénzen vagyon véve.

ad 3) hogy az a' visszavétel száz esztdeig is elhaladhat, nekem pedig élnem kell, 's nevelnem gyermekeimet.

Nem tetszik nekem az, hogy az Eperjesi Bírák Dávid Jánost mint egy tanút, engem pedig mint feleségem tanúját elvetettek, holott állításomat a' Sógor sem meri tagadni. A' hol fél próba van, ott nekem helyt kellett volna adni, kívált hogy et obtuli et detuli.

⁸⁹⁷ [/]rat [Átírás.]

⁸⁹⁸ pénz[/]én [Átírás.]

⁸⁹⁹ Ónodén. [Átírás.]

Az egész per folyása mutatja az imposturát, erőszakot, igazságtalan detentiót. Meltóztassék megtekinteni, jól van e dolgozva az Extractus.

Az Olvasást bízvást pag. 15 lehet kezdeni, ezen:

Lis est sororib. etc.

6145.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1827. március 4.

Budán, Martzius 4d. 1827.

Kedves Barátom,

Tegnap nézők által Palival együtt, correctura-ívét, Veled lévő nyelvbeli ellenkezésimnek. Nyelvbelinek mondom, mert egyéb iránt senki barátibb szívvel és indulattal Hozzád nálamnál nem lehet. Ez a' szív szöll mindenütt írásomban is, ölelve szeretve Téged, de vélekedésemet egyenesen kimondva. Látni fogod abból, hogy én senkinek kedvét nem lesem 's a' mint irtam, a' hogy' megjelentem stylusomban, tökéletes magam meggyőződése szerint történt.

Pali nem talált semmit törlni valót, 's Gr Majláth Muki se, a' kivel részént csak azért közlém hogy tónusáról mondja-meg ítéletét. Kazinczy és Kegyed mondá, meg fogják itt mutatni a' Magyar Iróknak, miképen kell vadság nélkül szöllani egymás ellen.

Gr Török Lajos Ipad képét, eddig vetted. Egy Fridrich Wilhelm Huszár Strázsa-Mestertől küldém.

B Wesselényi Miklós a' mult héten ment itt keresztül Posonyba, valamint Gr Gyulai Lajos is, de ez Bécsbe, a' hol ezután Concipista kép szolgál. Megosztzott testvérével. Átányra nézve én Lottinak jutottam.

Élj boldogúl. Hiv barátod:

D. Gábor mk.

6146.

Gyulay Karolina – Kazinczynak
Kolozsvár, 1827. március 16.

Kolozvár, Mártzius 16^{ad} 1827.

Szeretett Atyám!

Én ezer engedelmet kérek hogy már olly rég óta nekem valósággal mindenkor igen igen nagy örömet szerző leveleit mind csak válasz nélkül hagyom. Oh de ha a' szívet bánat éri, olly nagy bánat éri, mint a' melly engem talált szeretett jó Anyám elvesztésével, akkor minden más érzés csak bűnak ad helyt, 's az egész természet mintha kihalva lenne, többé örömet nem ad. Mit is írjak – 's mit is írhatnék!?'⁹⁰⁰ Az elmúlt boldog órák

⁹⁰⁰ [A kérdőjel kizárólag a halványabb tintával van írva.]

soha soha többé vissza nem térnek a' jelenvalók tele fájdalommal, a' jövődők nem interessálnak! Nem mintha a' sorsom ellen panaszom lenne; az elég jó, még talán igen is jó – de interesse nélkül élni, nem élet – én pedig Anyám nélkül az életet szeretni nem tudom. A' Nénémet is Gr.⁹⁰¹ Bethlen Ádámnét újra igen fájdalmas bánat érte: elvesztette már régen megholt leányának utolsó gyermekét is, az ifju Haller Jánost tizen kilenczedik esztendejében.

Éljen szerencsésen szeretett jó⁹⁰² Atyám, mire szomorítsam kedvetlen gondolataim közlésével? Nagy becsű barátságának emlékezete mindenkor szent és kedves én⁹⁰³ előtttem, és örökre⁹⁰⁴ is annak fog maradni. Még egyszer⁹⁰⁵ éljen szerencsésen,⁹⁰⁶ fogadja szokott szívességével változhatatlan örök tiszteltem bizonyítását, és emlékezzék barátsággal rólam.

(azaz Gróf Gyulai Carolina)⁹⁰⁷ Lotti

Gróf Bethlen Imrét és háznépét majd minden nap látom. Egészen eltelve barátságos érzésekkel, általom is mind ketten ugyan szívesen tisztelik szeretett Atyámat. –

6147.

Kazinczy – Zádor Györgynek (azaz Stettner Györgynek,
azaz Fenyéry Gyulának)
h. n., 1827. május 26. után

Fenyéry Gyulának.

Érdemes barátom!

A' mi Toldynk e' Munka elébe Bévezetést akara írni. Talán már megérkezett, 's bizonyosan meg fog, míg ez nyomtatva lesz. Kérem az Urat, tégyen kérdést a' mi tisztelt barátunknál, tetszik e megírnia a' Bevezetést; 's ha igen, megkérni, hogy tégye.

Ide teszek két nyomtatási mutatót, mellynek akár egyike, akár másika szerint regém nyomtattathatnának. Nekem kedvesebb volna a' 18^a formátum – nem 12^a mint az Ezer és egy éjszaka – sem nem 16to, mint a' Zsebkönyvek, hanem in 18^a – De ha a' nagyobb formátum szerint nyomtattatnak, nekem az sem [lesz] ellenemre,⁹⁰⁸ csak hogy épen e' betűkkel, illy széless[égű] és hossz[úságú]⁹⁰⁹ formátumban, ennyi sorral, és hogy a' papiros a' *legszebb Nyomtató papiros* legyen. Minden esetre előre kívánnám

⁹⁰¹ [A „Gr.” kizárólag a halványabb tintával van írva.]

⁹⁰² [A „jó” után tintafolt.]

⁹⁰³ [Bizonytalan olvasat.]

⁹⁰⁴ örökre <..> is

⁹⁰⁵ [Az „egyszer” után tollvonás.]

⁹⁰⁶ szerencsésen. [A pont sötétebb tintával.]

⁹⁰⁷ (azaz Gróf Gyulai Carolina) [Kazinczy beszúrása az aláírás elé.]

⁹⁰⁸ sem ellenemre, [Emendálva.]

⁹⁰⁹ [Bizonytalan feloldású ligatúrák.]

látni az elsőbb lapokat, hogy a' nyomtatás munkája előtt adhassam intésemet⁹¹⁰ a' Typographusnak.

Károlyi Ur Muzáriot úgy nyomtatá, hogy a' nyomtatásra tett költséget az exemplárok árából bejött pénz fizesse. E' kedvezést keresem én is. –

[A levél mellett megtalálható az említett két nyomtatványból kivett lap mintaként a betűtípusra és formátumra, egyiken Kazinczy megjegyzése: „formatum in 18°, non nem 12mo.” A levéllap külső oldalán a címzés idegen kéztől:]

Pour
Monsieur George de Stettner
chez lui

6148.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1827. november 26.

Draga Kedves Uram Batyám!

Véletlen esvén értésemre a siető alkalmatosság, csak igen röviden írok. Meltóztassék Kedves Uram Battyám, esedezem, legutobbi levelemet el szagatni hogy nyoma ne legyen hevenyes ítéleteimnek, mellyek eránt azóta egészen másként gondolkozom. – ezennel küldöm legközelébbi dolgozásomat: *Két Batory* nevű Dramamat, mellyet Kisfaludy Sandor unszolására írék. Ő ugyan csak literaturánk hijányát s nem erőmet vevé fontolóra,⁹¹¹ s amattól lelkesedve én is felejtém emezt számolgatni. Nyugtalanul fogom várni kedves⁹¹² Uram Battyám ítéletét róla; mert Hazankba⁹¹³ uton útfélen szieszeg ugyan a critica; de meg is alig tudom kitől meg kérdezni: ha jól dolgoztam-e? egy illetőnek javallatja nekem is több profanum vulgus tapsainál.⁹¹⁴ – Ezt ne méltóztassék captantia benevolentiaenak venni kedves Uram Battyám, melly nem sajátom.

Kisfaludy Aurorájába⁹¹⁵ egy darabkát adék ily czím alatt: Kazinczy Ferenczhez, mellyet szívem hálás tisztelete ada tollamra; s ezek – nem tudom mi czélból – a czímet így masolák-meg: *A tantoríthatatlan hazafi*. Úgy látom czél és monopolium van hazánkban mindenben, még a Literaturában is! –

⁹¹⁰ <ítéle>temet [Az „inté-” lapszéltre írt javítás, a „t” átírás.]

⁹¹¹ gondolóra, [Átírás.]

⁹¹² kegyes [Átírás.]

⁹¹³ Hazangba [Emendálva.]

⁹¹⁴ tapsaival. [Emendálva.]

⁹¹⁵ Aurorájába<n>

Én becses atyafiságaba ajánlott igaz allandó tisztelettel maradtam
Pesten 26^a Nov. 1827

Drága kedves⁹¹⁶ Uram Batyamnak
alazatos szolgája
Fay András

6149.

Teleki József – Kazinczynak
Pest, 1828. január 13.

Tekintetes Tábla-Bíró Úr!

Hogy a' honni nyelv terjesztésére, kimiveltetésére és a' tudományok és művészségek minden nemeire való alkalmaztatására, a' közelebbi Ország Gyűlés 11-dik tizikkelye következtetésében, az országosan öszvegyűlt Karok és Rendek buzgó óhajtásaik és Felséges Fejedelmünk kegyelmes jóváhagyása szerént, a' hazafiak önkényes ajánlásai-ból felállítandó Magyar Tudós Társaság rendeltetésihez képest maradandó alkotást nyerhessen, az említett törvénytizikkely értelméhez képest megkivántatik, hogy az illető országos Kiküldöttség munkájában foglaltatott, és az ajánló Urak által kinyilatkoztatott alap szabásokhoz képest dolgoztassanak ki annak statutumai és planuma, – és ezek a' kegyelmes helybehagyás végett ő Felségének benyujtassanak, későbbre pedig az Ország Gyűlése elejébe is terjesztessenek.

Az e' végett megkivántató tanátskozásokban és ülésekben való részvételre Ő Császári Királyi Hertzege, szeretett Nádor-Ispányunk, – ki hazánkban minden jót buzgósággal kíván előmozdítani, – a' Tekintetes Tábla-Bíró Urat is, – mint honni tudományosságunk' buzgó kedvellőjét, hathatós előmozdítóját, – kinevezni⁹¹⁷ méltóztatott. A' magyar Nyelv és a' tudományok körül szerzett nagy érdemeinek ezen diszes elismerését, a' Nádor-Ispány Ő Császári Királyi Hertzege kegyes bizodalmanak ezen nyilvánáságos jelét, Ő Császári Királyi Hertzegeének különös parantsolatjából, a' Tekintetes Tábla-Bíró Urnak tudtára adni örvendetes kötelességemnek tartván a' Tekintetes Tábla-Bíró Urat, az említett tanátskozások és öszvejövetelünk végett a' f. e. Böjtmáshava 11-dik napjára, ide Sz. K. Pest városába egész hazafi buzgósággal meg[hívni]⁹¹⁸ bátorkodom. Mellyek után magamat szíveségébe ajánlván maradok

A' Tekintetes Tábla-Bíró Urnak

Pesten Bóldogasszonyhava 13dik napján 1828.

lekötelezett szolgája
G. Teleki Josef mk.

⁹¹⁶ kegyes [Átírás.]

⁹¹⁷ tudományosságunk' – buzgó kedvellőjét, hathatós előmozdítóját, kinevezni [A gondolatjel vélhetően tévedésből van rossz helyen; emendálva.]

⁹¹⁸ [Papírhiba miatt bizonytalan olvasat.]

[A borítékon ép piros pecsét található, és a következő címzés:]

Tekintetes Csanád Vármegye Fő-Ispányától

Tekintetes Kazintzi Kazintzy Ferentz Urnak

több Nemes Megyék Tábla-Bírájának

S. A. UJHELYEN ÁLTAL

Hivatalosan

Széphalmon.

[A boríték címzéséhez képest 180°-kal elforgatva, más kéz írásával:]

Boldogasszonyh. 13d. 1828.

[A borítékon ismeretlen kéztől 90°-kal elforgatva: „[.] 31/1”.]

6150.

Kazinczy – Baczka-Madarasi Kis József [?]

Pest, 1828. március 19.

[Az eredeti levél ismeretlen, a szöveg forrása egy korabeli bécsi titkosrendőrségi fordítás:]

Pest den 19. März 1828.

Franz Kazinczy an Baczka– Madarasi
in Carl Weissenburg in Siebenbürgen.

Uebersetzt aus dem Ungarischen.

Unsere Deputations-Angelegenheit gehet seit dem 15.ten d. M. ihren ordentlichen Gang, ich bin stolz darauf ein⁹¹⁹ Mitglied davon zu seyn, weil ich von den Collegen sehr gut aufgenommen wurde. Unser präsidant hat uns durch sein kraftvolles Urtheil, ausserordentliche Bescheidenheit und Geistesstärke ganz für sich eingenommen. Auch die 4 Stiffter der Academie verdienen⁹²⁰ alle Achtung; jeder von ihnen hat abwechselnd das Wort geführt und sehr gut gesprochen, besonders der gemüthliche, belesene und sehr erfahrene Graf Szechenyi. Der Präses hat den Bibliothekar Stephan Horvat, zum Actuar gemacht; ich kenne keinen gelehrtern Mann in ganz Ungarn, wie diesen Horvat und liebe und bewundere ihn seit 25 Jahren. Doch wissen Teleki, Bischof Horvat und Szechenyi⁹²¹ die Sache nicht so zu leiten, wie Abraham Vay, das ist der ächte Sohn seines unsterblichen Vaters, denn er hat nicht nur den *Willen* sondern auch das *Talent* die zweyschneidigen Worte zu beschwichtigen und in dem Sinne eines jeden Genüge zu leisten. Der Professor Kövy hat sich vorgestern auch sehr gut ausgesprochen; übrigens fehlt es auch unter uns nicht an solchen, welche nur sprechen, um sich hören zu lassen.

⁹¹⁹ [A gépiratban az „ein” után kézzel írt felkiáltójel.]

⁹²⁰ [A gépiratban „Stiffter der Academie verdienen” szakasz piros ceruzával aláhúzva.]

⁹²¹ [A gépiratban a név piros ceruzával aláhúzva.]

Den 9 ten hat uns Graf Teleki mit einer lateinischen Anrede dem Palatinus vorgeführt, den 13ten aber der Probst Georg Fejer dem Primas, dem Bischof Kopacsi, den Academi-Stiftern und dem Grafen Cziraki präsendirt, den beyden erstern mit einer lateinischen, den letzteren mit einer Ungarischen Anrede. Graf Cziraky hat uns in einem sehr schlechten Ungarischen geantwortet (*hasznajaert* wegen dem Nutzen – a mi engem *illeti*⁹²² was mich anbelangt) möchte man doch vor Allem sich der Reinheit unserer Sprache befeissen!

Unsere Sitzungen haben an dem grünen Tisch Statt, an welchem die königliche Tüfel ihre Urtheilssprüche macht.

Ihc habe noch wenige Besuche gemacht und war nur bei Szechenyi, Georg Karoly der vorgestern nach Paris abgereist ist, und bey dem hochverehrten Baron Mednyanski, welcher gewiss der gelehrteste Mann von unserer Deputation ist. Die grösste Freude macht mir hier die Kupferstiche anzusehen, da bewundere ich den Caning, Bolivar, Ney, LeFoy und Napoleon, von welchem es deren sehr vielerley gibt. Wenn Sie 30 Fl. ausgeben wollen, so verschaffe ich Ihnen ein sehr ähnliches Bildnis Napoleons, dieses merkwürdigen Sterblichen; es ist ein Brustbild von Eugene Bourgeois, eines Schülers des berühmten David's und unter seiner Aufsicht gemacht; ich habe schon viele Kupferstiche und Bilder gekauft, und werde mir diesenauch nicht versagen können.

6151.

Kazinczy – Lyachovics Jánosnak
Pest, 1828. március 21.

Pesten Martz 21d. 1828.

Tisztelendő Vice Esperest Úr, különösen tisztelt jó Uram,

Hogy Tisztelendő Úr felől ezen nagy város lármáji 's örömei közt is emlékezem, mutassa az, hogy az Úrnak a' Miklós Császár képét, Tekint. Bodó Lajos Úrnak pedig az Illésházi Istvánét barátságos ajándékképen megvettem, 's várom az első alkalmat, mellyel azt megküldhessem. Nem képzelhetni, mennyit vehetnék itt, a' mi érdekléné a' megvételt, ha bírná erszényem, mert itt tele a' Város Képarosokkal, 's a' rézre 's kőre metszett képek üveg alatt függnék az úczán, hogy a' kik az ollyat szeretik, kedvet kapjanak a' költésre. De a' Miklós és Illésházi képe együtt öt forint; a' Canningé 10 ft, a' Boliváré 8, a' Ney Generálisé, kit Párisban meglőttek 8 ft, a' Napoleonét, pedig csak a' fél könyökéig, 36 frton akarják adni; a' Raphael Transfiguratiojának egyetlenegy – papirosra – nyomott exemplárja ötvenöt arany, 's az efféléket a' sokgyermekű és szegény erszényű embernek elég csak látni. Sok portéka itt drágább, mint Újhelyben, de nekem az Isten azt a' talentomot adta, hogy olcsón is tudok néha venni; így egy paraplút én négy forinton vettem, a' mit itt is hat frton adnak, mint Újhelyben.

⁹²² [Sic!]

De hagyjuk az efféléket, és engedje Tiszt. Úr, hogy a' nagyobbakról mondhassak egy két szót.

A' város tele van a' Regnicolaris Deputatio embereivel, 's holnapután, vasárnap, meglátom Nagy Pált és Plathy Mihályt, az Egri Érseket és Pécsi új Püspököt. Bennünket Praesesünk Gróf Teleki Csanádi Fő-Isp. Martz. 13d. mutata-be a Palatínusnak in corpore; úgy a' Prímásnak és az Orsz. Bírójának Prépost Fejér. A' mint engem a' Prímás megpillanta 's Fejér megneveze, azt jegyzé-meg a' Herczeg, hogy nagyon megöregedtem a' miolta látott. Én magyarul feleltem, a' Prímás deák szavára, hogy az nem csuda, mert 12 eszt. mult-el a' miolta Ő Herczegségének Kolozsvártt udvarlani szerencsém volt. Mind a' Prímás, mind Kopácsi Veszprémi Püspök igen nagy dignitással fogadtak bennünket, 's midőn az egyike felől a' Vgyékben olly sok nem kedvest hall az ember, én kénytelen vagyok mondani, hogy itt sok jót hallunk felőlök, és hogy én mind kettejét nagyon megszerettem. Gróf Szécsényit és B. Mednyánszkyt nem győzőm csudálni Sessióinkban 's az ebédeknél; tudós és szent érzésű két férfi, 's Szécsényi még ifjú. Sessioink azon szobában azon asztal mellett, azon székeken tartatnak, a' hol a' Kir. Tábla ítélgeti a' pereket, 's minthogy ott délután két óráig ül a' K. Tábla, mi oda csak Öt órákor gyülekezünk-fel 's kilencz órákor oszlunk.

A' luxus itt kimondhatatlanul nagy, sok és igen czifra ételben, mobiliákban, cselédekben, szekerekben, lovakban, ruházatokban. Gróf Telekinél tegnap olly ebédet ettem, hol soha sem tudtam, mi az a' mit előmbe hoznak, 's az asztal közepén egy olly ezüst mokus fogó állott, mint egy nagy spieltisch; a' ki ezeket látja, nem hiheti, hogy az Ország ki van szegényítve. Uram Öcsém Bodó Úr alig ismerne rám, ha pantalonl látna rajtam; mert itt abban járván még az öregek is 's a' Diaeta emberei, kénytelen voltam azt varratni, 's olly fél parókát tenni-fel, mint az Istenben megdicsőült Consil. Horváth Tamás, de én ősz hajból; félttem külömben, hogy fejem rheumát kap. De Pestnek minden czifráji 's boldogságai közt higgye Főtiszt. Úr 's Uram Öcsém Bodó Úr, kivel levelemet közleni kérem, hogy szívesen vágyok vissza az én szegény de boldog hajlékomba, noha áldom Istent, hogy mind ezeket 's a' hazának⁹²³ jó és rossz nevezetes embereit láthattam. Tisztelem szívesen az Ifjú Asszonyt 's maradok barátságban ajánlva – alázatos szolgája – Kazinczy Ferencz.

Az ide zártat méltóztassék áltadni Major Bartos Úrnak.

[A levél címzése:]

Tisztelendő Lyachovics János Vice Esperest és Zemplény Várm. Táblabíró Úrnak, Újhely, Zemplény Várm.

⁹²³ ezeket <láthattam> 's a' hazának

6152.

Kazinczy – Szemere Lászlóné Vattay Krisztinának
Pest, 1828. március 26.

Különös tiszteletű Drága Jó Asszonyom,
kedves Asszonyom Húgom,

Én szomorú hír hozója vagyok, de kérem Asszonyom Húgomat alázatosan, hogy azt fogadja nyugodalmas lélekkel, bár fájdalommal. – A' mi kedves Kriskánk ma Martz. 26dikán, szeredán, reggeli 6 órakor megholt. Nyavalyájának története az, melyet itt közlök:

József napján, maga mellé vevén Emíl fiamat és ennek inasát, kiment Péczelre, midőn sem maga nem vette észre, sem mi meg nem sejdíthettük, hogy a' nyavalya már benne vagy. Általfázva a' hidegben csőtörtökön visszajött, 's akkor éjjel kilelte a' hideg. Pál Uram Öcsém azonnal előszóllítá Doctor Forgó Urat, kinek szolgálatjával mind a' szegény Megholt, mind Uram Öcsém Pál mindig éltek, 's Dr. Forgó cúra alá fogá a' beteget. Szombaton reggel frízli mutatá magát a' testen, de a' beteg csendes volt. Sem enni, sem aludni nem tudott. A' frízli, ha tudnillik az Auszschlág igazán az volt, eltűne; csak a' kezein lehete még látni jeleit. Az Orvos rendelése szerint a' szoba mindig nagyon be vala fűtve, úgy hogy Uram Öcsém a' szobában meg nem maradhatott, hanem a' nagyobb szomszéd szobába vette-által magát, hol én is hálók. Tegnap este haza jővén én a' Városból, Uram Öcsémet szörnyű mély bánatba süllyedve találtam. Alig felelt kérdésimre. Békét hagyván tehát a' vigasztalásnak, mely a' szenvedő szívnél csak ingerlés, mind ketten lefekvénk, és minthogy Pali már harmad nap olta virrasztott a' kedves beteg körül, én pedig betegségem olta nagyon el vagyok gyengülve, mind ketten hamar és mélyen elaludtunk. Én reggeli négy órakor felébredtem, 's nyüzörgést hallván a' szomszéd szobában, Emílt beküldöttem, megtekinteni, hogy a' mi kedves betegünk, ki Emílt anyai kegyességgel szerette, mint van. Pali azalatt felébrede, bément hozzá, 's elijedvén hogy szavaira semmi feleletet nem kap, öltözött, 's ment az Orvosért. Öt órakor a' Doctor Palival együtt jött, 's vezikatóriát akara felrakni. Emíl futott a' Patikába, 's hozta az orvosságot. Azonban én csak hallám, hogy a' Doctor ezt kiáltozza: *Szörnyűség.* – Pali mint a' megbódult, fel 's alá jára a' szobában, 's nyögött. Muslainé jött, előszóllítva általunk, 's a' Doctor dörzsölteté a' beteget. De végre kijött, 's jelentette, hogy a' beteg megholt. – Én azonnal szaladtam Bártfaihoz, Vitkovichhoz, Fáy Andrásához, a' Mocsáry Antal Ur Kisasszonyaihoz, 's megkértem Kulcsár Istvánt, hogy a' mi kedves Megholtunk felől tégyen tiszteletes jelentést Ujságleveliben, minthogy az ezt ritka 's inkább férfit illető elméje 's nagy lelki tehetségei által is érdemlette, melyet Kulcsár meg is ígért. Vitkovics és Fáy kimentek Pestről, de Bártfay jött, és abban volt segédjére Palinak, hogy ezüstjét 's pretiosumjait, papirosait a' Pali gyűrűjével lepecsételte. – Ma dél után 4 órakor felbontják a' testet, és ma ma⁹²⁴ éjszaka kiviszik Péczelre.

Ezen híreimhez teszem azt, a' mit Dr. Forgó írva hagyott az asztalon: Spect. ac Praenobilis Dna Christina nata⁹²⁵ Szemere, Spblis ac Perill. Dni Pauli Szemere Contho-

⁹²⁴ [Sic!]

⁹²⁵ [Bizonytalan olvasat.]

ralis, e febris exanthematica rubeolosa die 26. Mart. 1828. mane ante horam 5tam repente exspiravit, anno actatis 36. Dr. Forgó.

A' szegény Pali sír, nyög, és úgy van, mint a' kit lél a' hideg. Iszonyu csapás rá, iszonyú kedves Asszonyom Húgomra, ki már második kedves leányát veszti így. Az Isten vigasztalja kedves Assz. Hugomat, és az a' gondolat, hogy kedves veje úgy viseli a' csapást a' mint kell.

Ajánlom magamat gratziájába 's maradok szíves tisztelettel

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

Pesten Mart. 26d. 1828.

[A címzés:]

à Madame

Madame de SZEMERE,

née de Vatay.

à Lasztócz.

6153.

Kazinczy – Szemere Pálnak

Pest, 1828. április 17.

Pesten, Ápríl. 17d. 1828.

Édes Uram Öcsém, Itt küldöm a' mi az Uram Öcsém elmenetele olta kezemhez jött. Ujságlevelet többet nem láttam. A' postát az Uram Öcsém nevében nem nézettem, de holnap oda küldöm Emílt, és ha mi lesz, kiváltom, és ide zárom. Lasztóczról hozzám nem csak levél nem érkezett, de nem csak izenettel tett köszönet is azért, hogy a' hírt közlöttem, 's *azért* közlöttem, hogy azt mástól ne tudják-meg, és *váratlanul*. De talán az Uram Öcsémnek írandó levélben fogják. Ha a' fájdalom nem engedi is hogy írjunk, annyit csak enged, hogy izenjünk.

Végig nézem Diáriumomat, 's lesegetem mit lehetne 's kellene jelentenem Uram Öcsémnek, 's imhol az:

1. Bártfai Fejérvár Vgyébe ment-ki, és minthogy eső esett, nem vitte magával az Asszonyt és Mathildot; csak maga ment.

2. Kedvesebben kevés napot töltém Pesten mint a' tegnapi volt, Apr. 16d. – Reggel Jankovicsnak a' gradicsán lelétem Richter Képirót. Kérdé, mikor ülök valaha. Talán tíz nap múlva, mondtam. Azonban a' felhők közzül kiderüle a' nap, 's minthogy szállása körül mentem-el Bártfainéhoz, betértem hozzá, nem hogy üljek, hanem csak hogy egy két pillantatig nála mülassak. Minden szó nélkül, és a' nélkül hogy azt gyaníthatam volna, rám fordít egy képet, 's copizálva találom a' Kreutzinger Munkáját, 's olly Mívészisen,⁹²⁶ a' hogy soha sem vártam. Lehetetlen látni mellette a' Kreutzingerét. Ez alszik lélekben, a' Richteré nem nevet, csendesesen van, de él, 's úgy van dolgozva külö-

⁹²⁶ Mívészisen, [Emendálva.]

ben is, hogy elmondhatom: Soha engem még így senki nem feste. A' Kininger munkája nem lelkesebb, és épen nincs illy hív. Kérem Uram Öcsémet, ha bejő, hozza-be a' maga képét, mellyet Dónát feste. El lehet azt hozni kár nélkül a' háta megett, vagy a' Spritzléder alatt. – Fáy azonnal jött nézni, 's általadta neki a' maga képét, melly szobájában függött. Fáytt hétfőn fogja festeni.

Ekkor Fáy elvive SzentPéteri nevű ötvöshöz 's megismértete a' Delphin feltalálójával; délután pedig a' Muzéumban tekinténk-meg a' Ferenczy márvány leányát, 's a' Seminárium épületében a' Zrínyi képét és a' Coronátiót. Gyönyörű nap. A' Szécsényi képe a' Muzéumban elragada. Nem képzelhetni szebbet. Fellyebb van minden magasztalásnál. Ma April.⁹²⁷ 17d. Gróf⁹²⁸ Czirákinál evénk, Péchy Imrével, B. Prónay Sándorral, Gróf Telekivel, Horvát Istvánnal, Fejérvárral és Glósiusszal – mert Deputatio vala a' Marczibáni præmiumok eránt: Estve utolsó gyűlés vala Gróf Telekinél. Püspök Horvát, Prépost Fejér, Horvát István, Jankovics, Schédius és én. Döbrentei olvasta-fel a' Palatinusnak vasárnap Teleki által benyújtandó írásokat, 's semmi változtatás nem történt. Széchényi, Andrási jelen voltak. Véget érven Gróf⁹²⁹ Teleki megköszöné patientiánkat, a' Püspök egy két szóval, 's nem perorálva, felelt. Én kivémem a' szájából a' szót, 's azt mondam, hogy ezen foglalatosságra századok mulva is kevélyen fog vissza tekinteni a' Nemzet és hogy a' mi engem illet, a' Méltóságos Fundátor Uraknak már azt is köszönöm, hogy mi, kik a' Literatúra körül forgunk, egymást láthatánk. – Gróf Dezsőffy nem vala ott, Horvát István és Jankovics pedig kimentek, hogy Burkard Excellentiáját, ki Horváthoz ígérkezett 7 órára, megláthassák. – Még sokáig mulatánk a' 3 Gróffal (Teleki, Szécsényi, Andrási) de a' két Pap ment.

B. Way ma délben indult-el innen feleségével. Én kerestem, de nem találtam. Siet a' Gyűlésre, melly hétfőn fog tartatni.

A' Feleségem csókolja Uram Öcsémet a' leghűségesebb testvéri szeretettel és egész fájdalommal. Egészen érzi az Uram Öcsém csapását. Kiírnám szavait, de keresem, 's nem lelem, mert tegnap egy, ma két levelét vettem, és csak a' mai kettő akad kezembe. Épen most űti az éjféli tizenegy órát, 's kiugrani az ágyból, 's a' kofferben kereskéltni bajos. Már kezében az Emil képe. Kimondhatatlan volt az öröm. Sophie írja hogy mindég sírva nézi, mert úgy tetszik neki, mintha Emil megholt volna, csak a' képét látván, nem magát. Bálint és Lajos mindég nevetnek a' képre, 's Lajos tudakozza miért sír Mama, ha rá néz. Lám Emil engem sokat bosszantott, 's én még is örülök, mikor Mama sír rá.

Bálint nekem azt az ujságot írja, hogy ő már nem olly suta mint volt; most indult meg növése. Emil miolta itt van, valóban nő. De jó éczakát, édes Palim. Az Isten enyhítse az Uram Öcsém fájdalmát.⁹³⁰ Vesztesége bizony nagy.

⁹²⁷ magasztalásnál. April. [A „Ma” a sor elé írt utólagos beszúrás.]

⁹²⁸ 17d. <Szemer> Gróf

⁹²⁹ érven <.> Gróf

⁹³⁰ Öcsém <vesztesége> fájdalmát.

6154.

Fáy András – Kazinczynak

Pest [?], 1828. február 18.–1828. június 30. között [?]

Kedves Uram Bátyám!

Legyen szerencsém holnap az az Kedden délre egy kis ebédre kedves Uram Bátyámhoz és Emil Öcsémhez. – Egy régi tanulótársam Ragályi Feri a' Gömöri Gen. Perceptor van itt, 's lesz nálam. Ő a' divortialis perét referáltatja. – Atyafiságos tisztelettel vagyok

Kedves Uram Bátyámnak

alázatos atyafi szolgája
Fáy András
m.k.

6155.

Szerényi (=Szentmiklóssy Alajos) – Kazinczynak

h. n., 1829. február előtt

Czáfolás, és Igazítás
(Kazinczyhoz írt Levél Töredéke.)

Legközelebb Bajza' Értekezését olvastam az Epigramma Theoriájáról. Az sok jót foglal magában, de foglal sok nem jót is. Ő ellenzi, hogy francia ízlésű Epigrammákat adjunk, 's miért? Nem nyernee nyelvünk ez által is többszínűséget? nem szoknéke azon könnyűséghez, melly nélkül leginkább szűkölködik? Ő a' gnómákat általán fogva kiakarja zárni a' poézis' köréből. Hogy kisebb becsűek az epigrammáknál, tagadhatatlan; de nem lehet azokat is költői színbe öltöztetni, nem lehet azokra is költői szellemet fuvallani? Megvallom Schiller' lelkes gnómájit nagyobb gyönyörrel olvasom Martiál' 's Lessing' némelly epigrammájánál. Schillernek általam fordított, 's az Aspsiában megjelent darabjait száraz reflexióknak nevezni, hirtelenkedő ítélet volt annyival is inkább, mivel ezek között a' nyomozók 's legszebb tűnemény gyönyörű epigrammák. De legneveltségesebb midőn az Ohajtás czimű darabot, a' mi nem epigramma, mint epigrammát nagy recensensi fontossággal, 's sanyarusággal rostálgatja. Mit ítél-nénk, ha valaki Ovid' alagyájit, vagy Horác' lyriconjait mint epigrammákat recensálná? Ez mutatja, hogy Bajza még felette távol van példányától, Kölcséytől.

SZERÉNYI.

6156.

Besse János – Kazinczynak
Pest, 1829. február 26.

Kérem barátságosan Tekintetes Kazinczy Urat, méltosztatna Tekintetes Tewrewk Úrnak meg mondani, hogy új Biographiát adok néki által, következendő képpen az utolsót suppressálja.

[Kazinczy megjegyzései:]

Pesten Febr. 26d.

1829.

Besse János'
keze.

1829. Budáról ment Humboldt után Petersburgba, hogy vele bejárja azt a' földet, a' honnan a' Magyarok kijöhetnek.

6157.

Kazinczy – Pyrker Lászlónak
h. n., 1829. február 28. előtt

Patriarcha Egri Érsek Felső-Őri Pyrker László Ur' Excellentiájához
Kazinczy Ferencz.

A' nép, mellynek Excellentiád születés, neveltetés, ajak, mint viselt méltóságait meghaladó érdemei által egyik legfényesbb ragyogásu tagja, a' Szent Hajdan' Gyöngyeit mind eddig csak idegen nyelven olvassa, 's irigyli másoknak szerencsáját, kiknek azt, a' Tunisiás' és Rudolphiás' nagyobb Épószaival együtt, Magyar adá; irigyli az Olaszokét, kik a' Munkát könnyedén verselő nyelvökben egészen, latinban darabonként, már bírják. A' gondviselésnek tetszett Excellentiádat már első ifjúságában kivonni hazánk' határain, és előbb Lilienfeldre állítani, tovább, igen rövid mulatása után Szepesben, Velenczének Patriarchai székére ültetni, hol idegen hangokhoz szokott, érzésiben mindég miénk. Ha korom 's éltemet összetépdelő gondjaim engedék vala, örömemet lelném e' szent Énekeket hexameterekben adni vissza nyelvünknek; így poetai prózába öntve teszem a' mit erőm nem tilt. Tisztelettel nyujtom be a' felkent Költőnek legrövidebb Épószát, hogy javalást nyerve, adjam a' többit is, vagy intésére elhallgassak.

6158.

Pyrker László – Kazinczynak
h. n., 1829. február 28.

Sámuelemet poetai prózába öntve magamnak felolvastatván, abban tulajdon érzemé-nyeimet olly rhythmussal találám előadva, hogy szinte versekben véltem fordítva lenni. Az olyan, a' millyet hazánk' Költőjinek egyik kedveltje adhatott. Ugyan azért valamint

e' remek fordítás által erántam bebizonyított szíves indulatját köszönöm, úgy nem titkolhatom el egyszersmind, melly igen óhajtanám, hogy a' Szent Hajdan' Gyöngyeinek több Énekei is minél előbb kiadathatnának...

6159.

Kazinczy – Fiktív személynek [Guzmics Izidornak]

A' Muzáron' III. és IV. Kötete eddig kezében van. A' hol engem kifakadni látsz, ámbár⁹³¹ nem érted mik történtek, kitalálok kinek szoll az a' fész és pöf, 's kit⁹³² verdedek újra dolgozásimban tulajdon fegyverével. Nem képzelheted melly bohóságokra vetemedik az a' szerencséjében⁹³³ elszédült ember. Már catechizáló leveleiben eltoltotam⁹³⁴ minden közösülést velem a' Nyelv eránt, mert ő engem meg sem érthetne, mind a' mellett Septemberben hozzám jött, 's elkezdé a' leczkézgetést. Kértem, hagyná abba. Ő kényszeríte hogy hallgassam, 's én megújítám a' kérést. Minthogy másodszori kéréssem sem használt, gonosz dévajságommal kimondám hogy szűnjön-meg, 's kövesse⁹³⁵ példámat, mert én bizonyossá teszem hogy ő sem borzad az én írásomtól inkább mint én az övétől, és még is én neki békét hagyok. Nem foghatá meg hogy lehessen⁹³⁶ valaki, a' ki az ő írását nem irigyelhetné, 's látván ezt, egyszerre elhallgata; én pedig nyugalmasan víg kedvvel folytatám vele az együttlételt, míg elméne. *Miolta Pesten vagyok*, Szemerének izent, hogy szeretne vele lenni a' Casinóba; nekem, ki Szemerénél szállottam meg nem izent, még csak nem is köszöntete. Annál több kedvem volt neki egy levelkét írni, hogy Szemere beteg, 's meg nem jelenhet. Erre hozánk jöve, 's én hazajöven a' városból, már Szemerénél találtam. Egész nyájassággal viselém eránta magamat, de éreztetém vele víg kedvem által, hogy neki oka van tőlem tartani. – Elkészülvén a' Muzáron, Szemere kedveskedék neki is egy példánnyal, 's a' levelet a' két Kötettel én íráom meg neki, 's ott meggyötrém elébe rakván Yorickja' fene barbarismusait, 's azt kérdém, hogy a' ki olyakat ejt, mint *vádolhat engem Nyelvtöréssel*. Egy valaki dolgaimeiről semmit nem tudva, látá egészen leverve a' levél által, 's nékem épen az kelle. Nem képzeled ez a' nem jó ember mit árt nekem 's másoknak a' maga suttogási által. Más nap nálunk vala egy Küldöttje, 's ott találá Horvát Istvánt. Jelenté hogy az ember egészen le van verve, és hogy soha ezután írni nem fog. Horvát megmondá ennek, hogy nekem valami egyéb panaszom van mint a' Nyelvrontás' emlegetése. Én arra egy rövid levelet írék ennek a' Küldöttjének, melly még gonoszabb volt mint az első. Megíráom neki, a' Küldött által, hogy tudom kivel van dolgom, 's ugyan azért⁹³⁷ a' levél mását megtartottam, hogy ha kell kiadhassam, még pedig glosszákkal. Most egy harmadikat veszi,⁹³⁸ 's ebben elébe hányom, hogy ő a' maga ragyogásra törekedésének barátját 's

⁹³¹ kifakadva <találsz,> ámbár [Átírás és törlés feletti javítás.]

⁹³² kinek <mondám> az<t> a' fész és pöf <szót> 's kit [Javítás a törlés felett.]

⁹³³ vetemedik az <az elérni soha sem remélt> a' szerencséjében

⁹³⁴ [Sic!]

⁹³⁵ szűnjön-meg, <mert> 's kövesse

⁹³⁶ hogy <az ő írása> lehessen

⁹³⁷ dolgom, <és hogy még attól is tarthatok> 's ugyan azért

⁹³⁸ [Sic!]

két jegyeseit kész vala feláldozni, 's elégtételt kívánok tőle a' rajtam és társaimon elkövetett gonoszságokért; – azt az elégtételt, hogy egy pár barátim jelenléteben fogadást tesz hogy engem 's ezeket többé⁹³⁹ gonosz nyelve nyugton hágy. – Nekem elég hogy a' nyúl szívű⁹⁴⁰ emberre rá riaszthaték; bajlódjék vele a' manó. Mind a' három levelet a' legdévajbb csintalankodás közt írtam. Nem csak nem bánom hogy írtam, hanem azt bánom inkább, hogy elébb nem. A' fényen veszettül kapó ember semmitől sem reszket inkább mint valamelly pizsoktól a' mi rajta eshetnék, 's képzeled mint leve oda, midőn a' Musárium IV. Kben saját fegyverével látá magát, kímélve ugyan, de egészen elszánt kedvvel megverve; képzeled, mint retteg most, hogy a' levél ki lesz nyomtatva.

Azt mondod talán, hogy így titkon még többet fog engem bántani. Azt úgy is tette volna; most tartoztatni fogja a' rettegés, mert ha viczkáندozik, a' leveleket⁹⁴¹ közre eresztém, 's el lesz temetve.

Muzáriumnak egyik nagy érdeme az hogy velünk megszeretteti a' Kritikát, midőn a' maga felől hozott ítéleteket is közli, 's az Írókat önmagok által szállítván fel vagy le, eltávoztatja azon gyanút, hogy a' Bíráló a' magasztaltat barátságból dicsérte, a' megfeddett⁹⁴² idegenségből sujtja. Valamíg nekünk Bíráló Írásunk nem lesz, melly minden könyveink felől hallassa ítéletét, 's velünk a' Külföldi nevezetesebb Munkákat is ismértesse, mindaddig haladni, nem rest menéssel mint mostanig, nem fogunk, 's az olvasgatás játék marad nálunk, nem komoly stúdium, 's nem láthatni, miért ne tűrhethénk mi a' mit mások tűrnek.

II.

Szent-Miklóssy javálja hogy Csokonaynak hat dalait megigazítva közlém (Muzár. IV. K. 58–74.) 's buzdít, kér, tégyem azt több dolgozáisaival is, míg meg nem nevezett Levelezőm e' szabadságotam vakmerőségnek, sőt bántásnak veszi, azért pedig, hogy „a' magyar lant' legszebb mívét, a' *Földiekkel játszó*” rendes egy Ódának csúfolám, érzékenyen meg is fedd, 's csudálja hogy én az olly sró fornyás⁹⁴³ dalokat csudálgatom 's tömjénezgetem mint a' *Volna szárnyam, elrepülnék – Jön számkivetetten az árva fiú* – 's Bajzának gyönyörű *Bordala*; ő azokat meg sem érti; miként találhatná tehát szépeknek? ugymond.

Nem akadok fel a' sok tekintetekben tiszteletes ember' feddésén⁹⁴⁴ és vádjain, sőt⁹⁴⁵ tisztelem benne is a' személyes szabadságot, mellyel, neki nem kevésbbé mint magamnak, gondolatunkat kimondani lehet. De mivel ízlés felől beszélleni haszontalan, elhajlok a' per elől; egyedül azt jegyzem meg, hogy a' ki ítélni akar, annak meg kellene értenie a' mit mások értenek, vagy érteni, hogy itt a' baj a' subjectivitásból eredhet.

⁹³⁹ többbe [Emendálva.]

⁹⁴⁰ hogy <ezt> a' nyúl szívű

⁹⁴¹ levelet [Átírás.]

⁹⁴² megfeddett<t>

⁹⁴³ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁴⁴ feddésen [Emendálva.]

⁹⁴⁵ <'>s őt

Szent-Miklössy a' Kulacsot becsüli leginkább az általam közlött hat dal közt, míg én a' Nyárfást. „Melly eredetiség, ugymond, melly nemzeti character van ebben! Az a' vidám kedv, szeszély, busongás, szinte a' szilajkodásig csapongó dévajssággal kellemes természeti összeolvadásban! 'S az az utól-érhetetlen, könnyű, nem keresett populáris hang egyszerűen lekapva a' magyar ajakról, melly Csokonaynak annyira sajátja, melly kifejezhetetlen kedvességet és interesszet adtak a' maga nemében egyetlen darabnak!”

A' Kulacs kérdésen kívül gyönyörű darab, 's azért az, a' miért⁹⁴⁶ Szent-Miklössy magasztalja; egészen magyar, bár pór magyar; az igazán Csokonayé, az igazán Csokonay; abban önté ki a' hasonlíthatatlan ember csudálást⁹⁴⁷ érdemlő könnyűségét egészen; itt dévajsságának kimeríthetetlen tárát. – (az Evan-Evoe, 's a' Nyárfás német, az Igyunk barátim a' komor... pedig olasz példányok után készülének) – De a' Kulacsban a' tréfa már csaknem kifárasztja a' hallgatót, 's abban a' Dalnok mutatja ugyan virtuozitását, de azt is mutatja, hogy neki magát a' virtuozitás' bebizonyításában ingerlenie kellett: a' Nyárfást meg nem únjuk – talán azért sem egyszersmind, mert szerelmekedőt⁹⁴⁸ látni, még a' Tenniers' és Ostáde' vásznain is, kedvesebb mint kancsóskodót.⁹⁴⁹ A' Nyárfásban érzett⁹⁵⁰ érzés hangzik: a' Kulacsban szerepeskedő,⁹⁵¹ 's a' tréfa hideg.⁹⁵²

III.

Nevetlenem meg nem emésztheti a' miket Muzár. IV. 152. a' Nyelv' dolgában, Szallusztól ugyan-ott 165. mondtam, 's azon fel nem akadok; előre tudtam én hogy az olyan nem kedves beszéd⁹⁵³ minden fülnek. – Ki nem tiszteli a' nyugalmas ellenkezőt, midőn vélekedését 's érzéseit szabadon mondja elő, 's az mellett marad a' mit érez? ki nem tiszteli a' ki, magához és ellenkezőjéhez bízakodva, ezt megszólítja, előadja okait, 's hallani akarja az ezéit, de ennek meggyőződését tiszteli, mint tiszteltetni a' magát akarja, 's erőszakot ezen tenni úgy nem akar, mint ő nem ettől tétetni magán? De midőn restelkedünk megismerkedni a' tárggyal; mikor nem hihetjük hogy lehessen másként látni mint a' hogy mi látunk, mert a' mi szemünk lát jól; midőn nem tudjuk mit mondjunk,⁹⁵⁴ de mondani szeretünk, mert sullyt akarnánk adni magunknak; 's

⁹⁴⁶ a' <miket> miért

⁹⁴⁷ hasonlíthatatlan em- <versezetem mellyben *Csombók Jankó* fordul elő, nem Csokonayt, hanem a' Csokonay' rossz követőit verte meg.

Ha jobb e a' Kulacs mint a' Nyárfás, vagy ez jobb e mint a' Kulacs, kinek kinek legyen szabad elítélni, mint nekem kimondani a' mit tartok. Az általam közlött hat dalok' számában a' Kulacs igazán Csokonayé, a' Kulacs igazán Csokonay; abban önté ki a' hasonlíthatatlan em-> -ber csudálást [A kéziratban az „ember” szó közepén van az oldalhatár a 132. oldalon; a 132. oldal alsó üresen maradt negyede át van húzva, a 133. oldal első negyedén található szövegrészhez hasonlóan. A ritkítások utólag jelölve.]

⁹⁴⁸ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁴⁹ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵⁰ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵¹ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵² [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵³ [...]/éd [Átírás.]

⁹⁵⁴ mondjuk, [Az „n” utólag beírva.]

mikor felejtjük hogy tanácsot csak akkor kell adni mikor kérnek, és még akkor is csak úgy, ha látjuk hogy az el fog fogadtatni, 's⁹⁵⁵ még is adunk; annyival inkább mikor éreztetik velünk hogy tanácsot nem tőlünk várnak, 's kérjük hogy hagyjanak békével menni útunkon, a' hogy mi hagyjuk őket a' magokén, és még is kötölözködnek: a' tréfa végre csak még is alkalmatlan. Megtörténhetik, édes barátom, hogy nem érted, mért kelle kiöntenem a' panaszt; de az is megtörténhetnék hogy ezt tudatnom szükség volt.

Elnézvén bajaink' hosszú sorát, én bajaink' egyik⁹⁵⁶ nagy okának azt nézem hogy köztünk minden – Philosophus. Nekünk minden az Ész:⁹⁵⁷ nekünk az Érzés⁹⁵⁸ semmi. Végig tekintjük *a priori* a' dolgot, megcsináljuk millyennek kell lenni a' Nyelvnek, 's a' mi eggyez törvényünkkel, jó,⁹⁵⁹ és minthogy jó, szép is eggyezersmind: a' mi azzal nem eggyez, nem jó, és így szép nem is lehet; mert⁹⁶⁰ a' Jó és a' Szép egy tőnek két virága. Mi lesz *a posteriori* a' dologból? az a' mi Transcendentalistáinknak nem gondjok.

Halljad már most mint okoskodnak ezek a' mi Philosophus Nyelvtanítóink⁹⁶¹ a' cathedrán és cathedrán kívül, a' kik írnak és a' kik nem írnak, sőt nem is olvasnak, de tanítanak, mert magyarul⁹⁶² minden tud.

Minthogy a' Nyelv' célja az, hogy gondolatunkat értettesse, 's így a' beszéd annál tökéletesbb⁹⁶³ minél érthetőbb, – így szóllanak ők – a' Ruaeus' nyelve pedig érthetőbb mint a' Virgilé: nem szenved kétséget, hogy jól Ruaeus szóll, nem Virgil. – Halld még tovább: Minthogy annak a' mit adunk, egynek kell lenni, szükség hogy az, a' ki latinul szóll, latinul szólljon; szükség hogy beszédét idegen szó, idegen syntaxis, idegen phrasis, idegen fordítások el ne tarkítsák: Virgil pedig a' maga latin beszédét graecismussokkal fertéztette meg – (ὥς ἰδε, ὥς εἰμᾶν, ὥς ἐς βαθυὺν ἀλλετ' ἐρωτα. Theocr. – *ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!*) – nem szenved kérdést, hogy Virgil rosszúl szólla, és minthogy rosszúl, rútúl is: de Ruaeus, ki a' Virgil' beszédéből kihányta a' graecisszáló helyeket, jól szólla, és minthogy jól, szépen is. – Mondd nekik, hogy Virgil kétezer eszt. olta imádtatik, hogy ötet tartják a' Róma' legszebb beszédű Költőjének; hogy ötet inkább becsülik nyelve' kimondhatatlan szépsége miatt mint poetai alkotásaiért; 's azt felelik hogy Philosophus nem ismer auctoritást, 's nekik a' kétezer eszt. olta imádott bálvány nem istenek. – Azt hiszed hogy a' mit itt példaképen hozok fel, nagyítás, hogy illy szó nem hallatszott soha, 's elődbe rakom a' mit tesznek, a' mit mondanak; tisztelik a' Virgil' nevét,⁹⁶⁴ de nem példáját.⁹⁶⁵ Nekünk⁹⁶⁶ nem kell a' szép vétek, nekünk a' rút jó kell, és⁹⁶⁷ még ott is a' hol a' munka a' Szép' neméhez tartozik. Mondd a' mit a'

⁹⁵⁵ <é>s [Az aposztróf utólag pótolva.]

⁹⁵⁶ én egyik [Beszúrás a sor felett.]

⁹⁵⁷ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵⁸ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁵⁹ a' mi <ezzel a' mi> törvényünkkel, <eggyez> jó, [[javítás a törlés felett.]

⁹⁶⁰ mért [Az ékezet törölve.]

⁹⁶¹ Nyelvtanítóink [Az ékezet törölve.]

⁹⁶² mert <az nekik tekintetet ád: -> magyarul

⁹⁶³ annál <érthetőbb> tökéletesbb

⁹⁶⁴ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁶⁵ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁶⁶ nekünk [Átírás.]

⁹⁶⁷ [../] [Átírás.]

grammaticus Adelung, az a' fanyar, végre is kénytelen vala megvallani (Muzár. II. K. 301 l.),⁹⁶⁸ 's halld miket hallatnak veled (ugyan-ott 354–386.) Menj osztán, 's reméld hogy ügyünk emelkedni fog!

Fog igen is, de nem előbb, mint minekutána ezeket a' Mikrologia' Colosszusait lelármázánk⁹⁶⁹ lármázásaikból. Az kétségen kívül felette nem szép, 's nevelt emberhez a' szerint nem illik mint a' veszekedésig menő vitatás: de úgy hinném, a' hol⁹⁷⁰ a' köz ügy' java forog veszélyben, legalább szóban, tiszteletes. Volt e vitatásokra szükség, sőt nincs e az olyanokra még ma is, midőn a' szállásnak egyik formáját, mellyel közönségesen⁹⁷¹ élünk, és a' mellyel Mikes Kelemen is élt (Muzár. IV. lap 240. sor 2.) mint minden a' kit ma és régen magyar⁹⁷² emlők neveltek, azért akarjuk kihányni, mert azzal él a' német is – abban legyen Bíránk a' később idő; én ez⁹⁷³ előtt kevélykedni fogok, hogy a' jó ügy mellett küzdvén, sebeket mind vettem, mind adtam.

E' tárgyról nem szólhatunk soha sokat, 's szükség hogy a' dolgot minél több oldalról láttassuk. Egy szót tehát itt is: – A' szólnok' legfőbb törvénye e' két szóban áll: APTE DICERE – azaz, a' hogyan a' munka' neme, a' hely, a' halló' tehetségei, a' halló' szüksége kívánják. *Intererit multum Davusne loquatur*, 'st. Íme Csokonay gyönyörűen szólla a' Kulacsban és Nyárfásban, mert a' dal' neme pór nyelvet kívánt; de mit mondanánk, ha Ódában élt volna e' szókkal, e' szállásokkal? Minthogy tehát az Ékesen szállás' mezején többek a' nemek, 's minthogy az Olvasók is nem egy osztályba tartoznak; célelrányosan az bánik, a' ki mindenik nem' szükségeire igyekszik kifejezni a' Nyelv' erejét. Valami magát a' jobb nemű Olvasókkal 's jobb nemű Írókkal megkedveltetni⁹⁷⁴ nem tudja, 's ilyen mind az, a' mi ok nélkül távozik el a' közönséges Nyelvtől, az feddést érdemel: de a' mi okkal távozik el, 's azért, mert az új szó és szállás által nyer a' Nyelv, az nem az egész népnek,⁹⁷⁵ hanem a' Nyelv' barátinak⁹⁷⁶ írt Munkákban, javalást kívánhat; kívált akkor, midőn a' Nyelv még emelkedésében vagon. Mi lenne abból, ha a' francia világ' nyelvén írt Marmonteli Regéket, az Udvar' és a' Művészek' nyelvén írt Emília Galottit, ha a' különözni szerető Szallusztot olly Nyelven szállaltatnánk meg, a' mellyen Péczeli írt? mi abból, ha a' Yorick' és Elíza' gond nélkül ömlő hév Leveleit feszes⁹⁷⁷ és hideg nyelven⁹⁷⁸ adnánk, nem a' lelket⁹⁷⁹ adván, nem a' színt,⁹⁸⁰ hanem a' szókat,⁹⁸¹ 's azt nézvén a' mit a' Mikrologusok szoktak, hogy a' mit mondunk, 's az Udvar' 's a' Művészek' és a' francia társalkodás'

⁹⁶⁸ K. <30 <[.]>> 301 l.), [Olvashatatlan törlés a törlésen belül.]

⁹⁶⁹ Mikrologia' <colosszusi Nagyjait> lelármázánk [Javítás a törlés felett.]

⁹⁷⁰ hinném, <hogy> a' hol

⁹⁷¹ mellyel <ma> közönségesen

⁹⁷² régen <...> magyar

⁹⁷³ én <ezt> ez

⁹⁷⁴ jobb nemű <Olvasókkal> megkedveltetni [Javítás a törlés felett.]

⁹⁷⁵ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁷⁶ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁷⁷ ömlő Leveleit feszes <en> [A „hév” sor fölé írt beszúrás.]

⁹⁷⁸ nyelvén [Az ékezet törölve.]

⁹⁷⁹ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁸⁰ [A ritkítás utólag jelölve.]

⁹⁸¹ [A ritkítás utólag jelölve.]

nyelvén, úgy van e mondva, a' hogy a' gondolatot, az idegen nyelvet 's idegen világot nem ismerő Magyar mondaná?

A' mi új beszédű Íróink többet mertek mint illet, 's ki végye azt védelmébe? a' mi ó beszédű Íróink semmit nem mertek, 's félre verik a' harangokat, 's vég veszélyt kiáltoznak. Kérdjük, mit nyere a' Nyelv amazoknak merése által? kérdjük, nyerhet e a' Nyelv ha semmit nem merünk? A' Merők nem az ügynek árthatnak, hanem csak magoknak; mert vagy elfogadtatik a' mit mertek, vagy nem. Ha elfogadtatik, a' merés, ha rossz volt is, jóvá lesz, mert elfogadtatott: ha el nem fogadtatik, nem teve kárt. Ellenben a' Nemmerők ott feneklenek meg mind örökké, a' hová korok vetette, 's a' Nyelv nekik semmit nem köszönhet. Pedig hogy az még nem bírja mind azt a' mire szüksége van, és a' mit önmagából meríthet 's a' mások' példája után felvehet, azt még ők sem tagadják.

Mikrologia a' vétke mind az egyik félnek, mind a' másiknak. Midőn az egyik *fajong* szóval él, 's rakásra teremti az új szokat 's szállásokat, 's midőn a' másik semmit sem tűr a' mit nem hallott, 's makacsul ellene szegzi magát még a' széphangzású szükségesnek is, mert annak szükségét nem látja; a' két fél egygeránt vét.

Az Academia della Crusca 's a' francia Academia azt tevék törvényűl magoknak, hogy a' szemetet kihányják Nyelvekből; 's amaz elsőbb hogy az olasz nyelvet vissza viszi egykori tisztaságára, a' második pedig az Íróknak parancsolá mit tégyenek és mit ne.⁹⁸² Minthogy az Olasz Nyelv egykor elérte volt virágzása' legfőbb tetőjét, nem álmélkodhatunk hogy Acemiájok oda törekedett. Hogy a' francia Academia,⁹⁸³ a' maga parancsolgatásai által, nem használt a' Nyelvnek, hanem ártott, 's azt elrontotta, azt mind azok tudják, a' kik a' dologhoz szállhatnak. A' Nyelv nem egyedül a' társasági élet' szükségeit tartozik kielégíteni, annak nem csak könnyen ömlő prózára van szüksége. Hogy a' mi szép Nyelvünk mind azt bírhasa a' mire szüksége van, és a' mellyel a' kimívelt népek' nyelveik sorában méltólag⁹⁸⁴ állhat meg, arra kell törekednie mind azoknak a' kik annak javát értelmesen óhajtják. Elnézni mit meríthetünk magunkból, és másoktól mit tanulhatunk el, szoros, tagíthatatlan kötelességünk.

A' Nyelv az Íróé, nem a' Grammaticák', nem a' Lexiconok' dolgozójié. Menjen az valahova tüze ragadozza vagy a' szükség vonja, 's ne rettegjen semmi parancsot, ne semmi tilalmat. De midőn másoknak ezt kiáltom, azt sem hallgathatom el, hogy a' szabadság, a' határtalan, csak azt illeti, a' ki annál sanyarúbban bánik önmagával.

IV.

Midőn e' sorokat írom, jó egy tudósítás, hogy egy Vármegyében, hol Muzáron számos nyomtatványokban kívántaték, a' III. Kötetben megjelent Tündér Ilona annyira elidegeníté Olvasóit a' munkától, valamint azok a' Grammaticai Inflexiók is, mellyek a' mondást⁹⁸⁵ hetvenhárom lapokon végig ízben⁹⁸⁶ variálák, holott a' német nyelv azt csak négyszer variálhatja, hogy a' könyvnek ezek a' tiszteletes

⁹⁸² ne<m>.

⁹⁸³ francia <Ny> Academia,

⁹⁸⁴ nyelveik<kel mellett> sorában méltólag [Javítás a törlés felett.]

⁹⁸⁵ mellyek a' <magyar> mondást

⁹⁸⁶ [Az „ízben” előtt kb. kétszónyi hely van kihagyva a kéziratban.]

hazafiságú hordatóji a' következő Kötetek hordatásáról⁹⁸⁷ lemondának; nekik Vas-orru Bába nem kell.

Ez úttal tehát Szemere nagyon megjárta volna, hogy bizakodását Olvasójihoz megszébbre terjeszé ki mint kelle, ha azt nem mondhatná, hogy ő bízott Recensenseihez, kik hihetőleg el fogják mondani, hogy a' pór regék is a' Poesis narrativa osztályához tartoznak. A' komoly⁹⁸⁸ tanulás' emberei⁹⁸⁹ a' Vas-orru Bábát természetesen nem nézhetik egyébnek mint ostobaságnak; de egy igen rövid eszmélet után érzeni fogják, hogy az a' Regélőnk, kinek mása közöttünk még nincsen, csudálásokat érdemli, hogy a' bohóságból, az előadás' fortélyai⁹⁹⁰ 's beszédének szépsége által, oly szép darabot ada, melly a' szép Fonó és a' Fal közzé zárt mellett méltólag áll. A' Vas-orru Bába 's a' Hős Fercsi legszerencsésebb productumaink közzé tartozik, 's úgy kívánhat⁹⁹¹ helyt Muzáronban mint a' Galériákban a' Breughel⁹⁹² ördögös és boszorkányos bohóskodásai. – Ezek által a' Levél⁹⁹³ című Regére emlékeztetvén (III. K. 219. l.), itt kell elmondanunk, hogy Gróf Mailáth azt, huszonnégy óra múlva azután hogy annak dolgozására megkérettetett, a' Muzáron' Kiadójának által is adta.

Ez a' tudósító azt sem érzi, miért az Eposz 4 kora. Gyöngyösi magasztaltatik nem Gr. Ráday Vörösmarty.

6160.

Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?]

Pest, 1829. április 26.

Pesten, Ápríl. 26d. 1829.

Szemerének boldog napja miatt, melly ötet Ápríl. 12d. a' legszerencsésebb férjjé tevé, Péczelen mulatozván, Uram Öcsémnek kedves levelét nem elébb mint tegnapi beérkezésemmel leleteh vennem. Örvendek hogy Muzárona illy tekintetű barátjának javulásával dicsekedhetik. Így fogadát az Superint. Kis Úr is, 's úgy hiszem, az általunk annyira szeretett Guzmics is így fogja. De illy kedvezőleg nem minden Olvasója ítél. Egy némelly már azon is felakada, hogy a' Gyűjtemény minden Előbeszéd nélkül jelen meg 's Olvasóji nem tudhatják előre mit fognak itt lelni. Másoknak az nem egyéb mint zavar, rend és czél nélkül. Ismét mások, megfejtés nélkül találván egymás mellett az egymással ellenkező vélekedéseket, a' Buridán' füles paripácskájára emlékeznek, melly éhen dermede meg, mert el nem tudá magát szánni, hogy ösvényének jobb vagy

⁹⁸⁷ hordatásáról [Átírás.]

⁹⁸⁸ tartoznak<, 's Gróf Mailáthnak, kihez hasonló Regélőnk nincs, itt csudálni kell ritka talentomát, hogy a' bohó költeményt az általöltöztetés és szép előadás' fortélyai által, oly darabbá teremté, mellynek éppen azok fogják leginkább becsülni érdemét> A' komoly [Törlésen belüli javítás: „melly<et> éppen”.]

⁹⁸⁹ emberei<,>

⁹⁹⁰ előadás' <és bes> fortélyai

⁹⁹¹ úgy <talál> kívánhat

⁹⁹² [Sic!]

⁹⁹³ [A ritkítás utólag jelölve.]

bal szélén harapjon e az eggyaránt kövér fűbe, – és a' mi efféle eggynek és másnak eszébe, olykor inkább csak ajakára bökken. Szemerének kedves a' gáncs, 's azt, mint a' kedvező ítéleteket is, felveszi, mert festi,⁹⁹⁴ korunk melly ponton áll, 's a' Munka az effélék által⁹⁹⁵ lesz olly lomtárunkká, honnan ügyünk' későbbi Historiographusai híreiket venni fogják, 's bővebben mint egyéb hasonló nemű írásinkból. De lássa kiki, mit kívánnak céljai 's ereje mit enged, 's bízsa az ég' hatalmasságaira, elvetett magvából mit tetszik nevelnie. A' szelek' dühe sivány homokdombjainkból a' legjobb magokat is elhordja, 's a' kevély bérczek, 's a' kopár hegyoldalok, mint a' бүдös mocsár' mélységei, a' legjobb magnak sem engednek gyökeresedést; de higyük erős hittel, hogy a' jó mag, jó földben és jó művelés mellett, jó aratást hoz egykor ránk.⁹⁹⁶

En ellenben még szeretem hogy Muzáron Előbeszéd⁹⁹⁷ nélkül jelene meg, 's céljait 's rendét azolta is játékosan rejtegeti; hogy nem⁹⁹⁸ magyaráz, nem ítélet, hanem mind ezek helyett figyelemre szoktatja Olvasóit, 's előre sejteté velek, hogy titkát kitaláltatni, nem eltanultatni kívánja; hogy szóllani gondolkodó fejekhez vágy, nem minden benyomásnak engedni készekhez. Ez Szemerének világosan kiáltja mind színetlen szerénységét, mind lelke' tisztaságát,⁹⁹⁹ egyenességét, a' mik neki az életben is közönségesen elismért kitündöklő tulajdonai. Nincsen itt az a' játék a' mit más Folyó-írásinkban látánk, 's ő nem veszen fel javalva valamit, de a' mit javal, kárhozzatni is látszva, hogy¹⁰⁰⁰ így annál is a' ki állít, annál is a' ki tagad, kedvességben maradjon; felejt magát,¹⁰⁰¹ 's nem vágy pillogni; egyedül az ügy' javát tekinti, elszánva hogy azért szenvedjen is ha a' szükség kívánni fogná; épen ellenkezőleg az Igen' és Nem' hősáival, kik¹⁰⁰² az ügyet is csak azért szolgálják hogy pilloghassanak, 's készek¹⁰⁰³ meggyőződés ellen is szóllani, csak hogy magokat kínzó homályokból kikaphassák. 'S minthogy Kritika nélkül, melly Író 's Olvasót eggyaránt iskoláz, el nem lehetünk, de a' Recenziókat nem tűrjük, a' tanítások¹⁰⁰⁴ 's példák' terjesztőit, egymás mellett adván az ellenkező vélekedéseket 's különböző dolgozásokat, ön magok által emelteti vagy buktatja. A' nagy¹⁰⁰⁵ bölcseséggel választott szer nem marad szerencsés foganat nélkül, de óhajtanunk kellene, hogy Olvasóink, kik olykor elborzasztó meghittséggel hallatják fonák ítéleteiket, végre vala- [...] ¹⁰⁰⁶

Melly dicső példát ada itt az a' tiszteletet és szeretetet érdemlő férfi, ki ügyünket első ifjusága olta hitelt felülhaladó szorgalommal, hitelt felülhaladó áldozatokkal szol-

⁹⁹⁴ mert <az> festi,

⁹⁹⁵ az <... ez> által

⁹⁹⁶ hoz <ránk.> egykor ránk.

⁹⁹⁷ hogy <a'> Muzáron <első Kötete> Előbeszéd

⁹⁹⁸ rejtegeti; nem [Beszúrás a sor felett.]

⁹⁹⁹ lelke' <ritka> tisztaságát,

¹⁰⁰⁰ de <hazug szó alá is rejtve,> hogy [Javítás a törlés felett.]

¹⁰⁰¹ felejt <ö> magát,

¹⁰⁰² ellenkezőleg <azokkal> kik [Javítás az oldal szélén 90°-kal elforgatva, korrektúrajellel beszúrva.]

¹⁰⁰³ pilloghassanak, <hogy magokat gyötrő homályokból kikaphassák,> 's készek

¹⁰⁰⁴ a' <...> tanítások'

¹⁰⁰⁵ által <sujtogatatta.> A' nagy [Javítás a törlés felett.]

¹⁰⁰⁶ [Oldalhatár; a kézirat folytatolagos számozású 126–127. oldalain a szöveg folyamatossága megtörik.]

gálja; kit a' nagy¹⁰⁰⁷ Révai, még akkor igen ifjat, méltónak ismere hogy az kidőlte után ez lépjen tanító székébe, és hogy oda állítassék, azért haldokolva is esedezett! Halad ez is, szabadon, semmit nem követve mint meggyőződését; eléggé erős, még egykori kedves Mestere' tanításit sem követni, a' hol azok neki hibásoknak tetszének; eléggé igaz,¹⁰⁰⁸ ellenségéét is elfogadni, a' hol azt valónak ismerte; hajthatlan¹⁰⁰⁹ tétet hajtani a' bálványoknak, bár aranyból vannak csinálva, 's kész eldönteni óltárokat, ha azok előtt sűrű csoportok tömjéneznak is: de kész maga is tömjénezni a' tömjénezettnek, (Schwartner) a' hol az tiszteletet igazán¹⁰¹⁰ érdemel; 's nemes a' bántást jótétek által bosszúlni, ha bántójában érdemet talál, és azt, ön mozdultából,¹⁰¹¹ a' gondolatlan bántónak híre nélkül, még tisztársául is ajánlani (Endlicher); nemes, akkor még¹⁰¹² nem ismert ifjainkat (Vörösmarty, Kisfaludy Károly) fénybe juttatni, 's magához szővni a' jókat, bár nem ragyognak, míg¹⁰¹³ a' kiken semmi érdem, de pillogni szeretnének,¹⁰¹⁴ 's taposgatják¹⁰¹⁵ a' jobbakat hogy előbbre tolonghassanak, magától hidegen távol tartja. Igaz férfi, a' maga saját tűzében, ál csillámok¹⁰¹⁶ nélkül, szelíd és kemény egyszersmind, mint a' kard, véd és öl; melly véd¹⁰¹⁷ és öl az igaz kezében. „Mert nem szeretette hévvel Istenét, Ki hévvel nem gyűlöli az ördögöt.”

6161.

Kazinczy – Ismeretlennek
Pest, 1829. május 4.

Szemere Pál barátom szombaton jó be, 's venni fogja a' kezembe adott levelet. Feltörtem azt, hogy láthassam nem kívántatik e tőle valami, a' mit távolylétében én is teljesíthetnék. – Pesten Május 4d. 1829.

Kazinczy Ferencz.

¹⁰⁰⁷ kit <még> a' nagy

¹⁰⁰⁸ eléggé <erős> igaz,

¹⁰⁰⁹ ismerte; <kész megtámadni a'> hajthatlan

¹⁰¹⁰ tömjénezettnek, a' hol az <igazán érdem[...]/ a'> tiszteletet<,> igazán [A „(Schwartner)” az oldal szélén 90°-kal elforgatva, korrektúrajellel beszúrva; a törlésen belül olvashatatlan átírás.]

¹⁰¹¹ talál, <de míg az akkor még fel nem tűnt Vörösmarty> és azt, <annak híre> ön mozdultából,

¹⁰¹² ajánlani <'s a' nemes derék ifjainkat fénybe juttatni> (Endlicher); nemes, még [Beszúrás a sor felett.]

¹⁰¹³ juttatni, míg [A javítás az oldal alján található és korrektúrajellel van beszúrva; a javításon belül törlés: „'s <magokat a' jókhoz> magához szővni a' jókat, bár nem ragyognak,”.]

¹⁰¹⁴ de <ragyogni> szeretnének, [Javítás a törlés felett.]

¹⁰¹⁵ taposgat[...]/ [Átírás.]

¹⁰¹⁶ tűzében, <kit> ál<|> csillámok

¹⁰¹⁷ egyszersmind, <kit> mint a' kard, <az igaz' kezében, melly> véd és öl; <a' jóknak örök szerelme 's kevélysége, de rettegett> melly véd

6162.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1829. július 20.

Draga kedves Uram Batyám!

Simónál voltam; nekem azt mondta, hogy a képet 15 forint ezüstön már magához¹⁰¹⁸ váltotta Karolyi a Typographus, s az el is vitette.¹⁰¹⁹ A Teleky képének copírozását megígérte. –

Szemere Pali, még is betegen Füreden van Vitkoviccsal. A felesége itt hon maradt mellyet nem epen hagyhatok helyben. Igaz hogy a betegsége sok költségben van, s újat nem enged. Én tartok tőle s másoktól is azt hallom hogy az ő gyengélkedése alig ha hosszas nem leend.

Puky Károly elvette Abafy Teresát, s igen szerelmes elő hitesek. Fay Feriné betegnek fekszik. Jakabfalvieken igen tisztelik kedves Uram Batyámat s uri háza népét.

Én az én kis Paradicsomomat, ez előtt egy pár héttel itt lévén Koósne húgom is, szenteltem fel. Mint egy 50 igen szép vendégem volt, s valóban szép fejr nép. Éreztük a Kedves Ur: Batyám hibázását s ittunk becses életéért. Most kiskertem szebb is nemezebb is.

A Literatura úgy tetszik itt Pesten.¹⁰²⁰ Semmi új nem jön. Schedel e napokban Medicinæ Doctoria lett. Mindnyájan hivatalosok voltunk. Magyarúl defendált. Döbr. barátunk Erdélybe utazott 's majd Gellei Robinzonját fogja nyomtatás alá meg igazítani.¹⁰²¹

Az én Susim alasan tiszteli kedves Uram Batyámat, s velem együtt szívéből ohajtja, hogy bár minél előbb, bár mindég lenne szerencsénk kedves¹⁰²² uram Batyámhoz Városunkban s nálunk.

Kedves Uram Batyám egész úri háza alázatos tisztelése mellett atyafiságos gratiajába ajánlott maradtam

Pesten 20^a July 1829

Kedves Uram Batyámnak

Alázatos atyafi szolgája
Fáy András

¹⁰¹⁸ magához [Emendálva.]

¹⁰¹⁹ vit[../]te. [Szó feletti javítás és átírás.]

¹⁰²⁰ tetszik itt Pesten. [A kéziratban kb. egy szónyi üres hely.]

¹⁰²¹ igazít<at>ni. [Szó feletti javítás és átírás.]

¹⁰²² kedves [Átírás.]

6163.
Kazinczy Iphigenia – Kazinczynak
h. é. n. [Kassa, 1829?]

Theurerer Vater!

Ich habe sehr lange keine Nachrichten von Ihnen erhalten, und bin darüber sehr traurig. Die Ungewissheit wegen meinen theuren Angehörigen verbittert mir manche Stunde.

Ich bin Gott Lob gesund, und mit meinen gegenwärtigen Zustande ganz zufrieden.

Tudósítson édes Attyám minél hamarébb, mert nagyon¹⁰²³ nyughatatlankodom. Boldog ujj Esztendőt kívánok edes Attyámnak. Tarcsák meg az Egek még számos Esztendeig, és engedjék meg hogy még egyszer ölelhessem edes Szüléimet.¹⁰²⁴

Egész ügyekezetem arra fordítottom Kedves Szülémnek örömökre lenni – es semmi-féle esetben se fogom el felejteni, melly Attyának köszönöm létem.

Csokolom drága Szülém kezeit. – Testvéreim ölelvén csokolom, maradok

Theure geliebte Eltern

Ihre

Sie liebende Tochter
Iphigenie

6164.
Kazinczy – Szemere Miklósnak
h. n., 1830. január 9.

Édes Uram Öcsém,

Uram Öcsém bírja a' Göthe' utolsó kiadását. Iphigeniáját 's Faustját szeretném az én kiadásomban összehasonlítani ezen legújabbal, 's kérem kedves Uram Öcsémet, hogy a' két darabot nekem kevés napokra átküldeni méltóztassék. – Az én kedves Toldym írja Berlinből, Göthénél is fél órát tölte 's igen kegyesen fogadtatott. Bár azt is írta volna hogy mi vala beszédek tárgya.

Maradok becses barátságába ajánlva

Kedves Uram Öcsémnek

Januárius 9^d. 1830.

alázatos szolgálja
Kazinczy Ferencz

Ha Uram Öcsém a' két könyvet pecsét alatt Fő Notárius T. Dókus Urnál letéteti, bizonyosan veszem.

¹⁰²³ mert <ng> nagyon

¹⁰²⁴ At [Átírás.]

[Címzés a külső oldalon:]

Tekintetes

Szemere Miklós

Urnak

Lasztóczon

6165.

Kazinczy – Szemere Miklósnak

h. n., 1830. február 16.

Édes Uram Öcsém,

A' legszívesebb köszönettel küldöm vissza az egyik Góthét, 's nem elég az hogy követem Uram Öcsémet hogy ezzel együtt vissza nem küldöm Iphigeniát is, hanem kérem eggyzersmind, ne vegye rossz neven, hogy sokáig fogom tartóztatni. Isten tudja mikor érek arra a' mire kértem.

Elholtam én arra a' híre hogy Pali olly rosszúl van, 's ámbár sokat semmiért nem adhatok, örömet sokat adnék azért ha ismét láthatnám. Én Palinak elválhatatlan barátja maradnék még ha verne is.

Nagyon örvendek hogy a' Carró kis könyvét láthattam. A' francia és olasz fordítás jó, jó a' görög is a' mennyiben azt érthetem. Szerencsés gondolat volt azt a' könyvet kiadni. A' sok ferdők látni fogják hogy mi is existálunk, 's a' ki a' nyelvet nem tudván olvassa a' magyart, látni fogja hogy prosodiánk van. Toldi azt ír nekem Berlinből, hogy a' németországi Tudósok nem tudták hogy nekünk Literatúránk van, sőt azt sem, hogy a' Magyar Nyelv nem dialectusa a' szláv nyelvnek.

Sietve írom ezt. Maradok becses barátságába ajánlva szíves tisztelettel

Febr. 16d

1830.

6166.

Szemere Pálné Csoma Borbála – Kazinczynak

Pécel, 1830. április 12.

[Szemere Pálné levele felett, az első oldal tetején vélhetően Kazinczy kézírásával a keltezés:]

Apr. 12d. 1830.

Drága Kedves Uram Bátyám!

Vásárkor küldött pakétunkat reményilem azolta vette kedves Uram Bátyám. Az Uramnak a múlt hólnapban igen sok változásai lévén sem ő nem írhatott, én is el lévén általa foglalva¹⁰²⁵ nem írhattam, reám meg is haragudott a könyv fel küldéséjér.

¹⁰²⁵ lévén foglalva [Beszúrás a sor felett.]

Annyira fel boszongkodott az Uram a Bajza által Döbröntein történt méltatlanságon, hogy a múlt héten Kisfaludi Helmetzi és Bajza ki akartak jönni Palit látogatni, és még iratta velem Bártfaynének hogy néki most minden a mit *Túdos*nak neveznek ellene van, gondolom hogy kedves Uram Bátyám is meg kapta már Pestről, a Bajza Figyelmeztetését, és tsúdálom, hogy az Uramnak egy szót sem ír róla, én az egész történetet úgy halotam a kis Szalajitól.

Vigand ki hirdette Conversations Lexiconját és ott egy íróji egyesületről mint dolgozó társakról térszen említést. A' Pestiek tsudálkoztak hogy őket fel nem szolították, utób ki tudták, hogy Vigand Schedelt ajánlotta és Döbrönteit ezt mondta róla /der ist uns ein Scribent/ de eztet Pali nem hiszi Döbrönteiről tsak pletykának tartja). A Scribent nevezeten felete meg boszongkodtak a Pesti Túdosok és Fenyéri¹⁰²⁶ a Tudományos Gyűjteményben, tetemes hibákal vádolta a' hirdetését, hogy még tsak az ívek számát sem jegyzi meg, minden edig Vigandnál ki jött munkákat ephemeris betsűeknek declamál, a' melyek még tsak stylisticai tekintetben sem ki elégítők, 's egyszersmind a dolgozó társaknak a szent Lélek bő aldomását kíványa. Erre válaszolt¹⁰²⁷ Vigand¹⁰²⁸ s a mint az írásból ki tetszett alkalmasint¹⁰²⁹ Döbrönteit, a Vigand neve alatt. Fenyérit ő is viszont ephemeris Írónak nevezi ki munkáját nemetséggel, és gramaticai Schiktzerekel eltölti, egyszersmind irigységet és pártoskodást is emlegettek. Erre írta azután Bajza Figyelmeztetését. Szalaji azt mongya hogy néki nints oka¹⁰³⁰ mert gyűlölje Döbrönteit, mert betsűlje vannak okai. Palinak három helyről is meg küldötték Pestről a Bajza figyelmeztetését, azt vélvén hogy néki örömet tesznek vele ő pedig azt mondta reá, /látom hogy nem ösmernek én tsak úgy tarthatom Döbrönteit igen rossz írónak, ha Bajza sem jó, és még többen mások.

Szegény B: Pronayné Raday Ersi is tsak ugyan 19^{dik} Martiusba ki múlt ez arnyék világból négy hólnapos viselő volt, a férje most itt van, igen szomorú, érzi nagy veszteségét.¹⁰³¹

Szirmajiné¹⁰³² meg áldatott állapotban van, és most igen friss, Juliusban fog feküdni, és alkalmasint itt Pétezelen, a mi hazunkat veszik ki, mivel Gátályba¹⁰³³ menni igen hosszasan út volna.

Ollyan állapot, Pesten is bajos nyáron által lenni. Palit a Napája¹⁰³⁴ 26^d Aprillisra meg citáltata, és így már kéntelen vele perleni. Pali nem fogja az obeunikeket ki adni, meg fogadta az Uram Bátyám tanácsát, és a Döbrönteit ellen valót dolgozta beszélgetésekben a maga tulajdon szavaival, fel is küldötte vásárkor Guzmitsnak, és arra kéreti Uram Bátyámat hogy tугya meg kéz alatt mit ítél róla Guzmits, ez tsak most jutott eszembe én ezt a levelet a Legatustól akartam küldeni, de mivel ez által igen sokára

¹⁰²⁶ [/e[.../éri [Átírás.]

¹⁰²⁷ válaszolt<ak>

¹⁰²⁸ [/igand [Átírás.]

¹⁰²⁹ alkalmasind [Átírás.]

¹⁰³⁰ o[.../a [Átírás.]

¹⁰³¹ [Ez a szó tintafoltos.]

¹⁰³² [A lap szélén Kazinczy jegyzete: „Consil Szirmay Ádámné, szül. Gyürky Johanna.”]

¹⁰³³ [A lap alján Kazinczy jegyzete: „Zemplényben”.]

¹⁰³⁴ [/jalit a [/apája [Átírás.]

kapja kedves Uram Bátyám, és Pali majd nyughatatlan lesz azért is postára tészem, meg engegyen kedves Uram Bátyám, hogy vastag papírosra írtam.

Ezzel a Grófnét tisztelvén maradtam kedves Uram Bátyámnak alázatos atyafi szolgálója

Szemere Pálné

[Alatta más kéz – vélhetően Szemere Pál – írásával:]

Tisztelem alázatosan, édes Uram Bátyám!

Pécel, Aprilisben, Mostohásodásom¹⁰³⁵ napján, 1830.

6167.

Szemere Pál – Kazinczynak

Pécel, 1830. április 21.

Drága Kedves Uram Báty!¹⁰³⁶

Uram Bátyám mind inkább inkább adóssá teszen engemet, újabb és újabb jelét mutatván szeretetének erántam. Ez engemet emel és nyom, nyugtat és háborít; 's csaknem egyenlő mértékben. Érzem, hiszem, 's a' legdélcegebb önbizalommal vallhatom, hogy én az Uram Bátyám és a' magam holtáiglan változhatatlanul az maradok a' ki eddig valék, 's hogy el-Döbrenteisednem lehetetlen: de mikor és mint adhatom vissza Uram Bátyámnak tartozásaimat? Neki bátorodva az Uram Bátyám által ugynevezett interessans levél felszólításától, teszem a' próbát a' Biographia körül. Az a' *ponere totum*-ra nézve felette nehéz foglalatosság: mert az Életírás is mív, 's az is simplex duntaxat et unum tartozik lenni. 'S melly különbfélék itt a' Részek! a' heterogének homogénekké mint reducáltathatnak! Ezen kívül az Uram Bátyám fesztelenül-erős 's cikornyátlanul csínos 's szellemmel tölt Nyelve, és az én erőlködésem utána: ez magamba döbbsent vissza 's el elakasztgat; azonban még eddig nem estem kétségbe Uram Bátyám látni fogja a' mit készítek, 's ha próbám szerencsétlen leend, még lesz időnk. Ha Hunyadi Jánost Himfynek *Hazafiusággal* palástolni nem mentség, nekem sincs jusom a' *barátság* szándékával védni az Életírást.

A' mi Döbrentei és a' Pesti Pártosság között történt, én csak vasárkor tudám meg. Bajzának tette a' legundokabb mind azok között, mellyeket még eddig látánk. 'S Nyelve nem jobb (grammatikáltabbuska talán) mint Gábor Deáké; de sokkal lelketlenebb. Nem sok reményem van a' Bajácskákhoz, az ollyankákhoz tudnill., kiknek korán kezd lenni bajok másokkal: azért küzdenek ezeknek lelkeik kifelé, mert belől vagy quantitative vagy qualitative silány a' minek küzdenie kellene. – 'S az a' *vén szív* 's *pulyádad* ész Bajzában! Uram Bátyám a' Bácsmegyei Előbeszédekor elébb vala már, mint Báróczy, 's melly tisztelettel hódola még is. Bajza hetven esztendőskorában a' ké-

¹⁰³⁵ Mostohásodásom [Átírás.]

¹⁰³⁶ [Sic!]

sőbbi 's 20 évű Bajzák eránt épen olly idegen lesz, mint a' milyen tiszteletlen most a' nálánál idősebbekhez.

Tisztelem alaz sz. k. U. B.

Péczel, 21. Apr. 1830.

6168.

Szalay László – Kazinczynak
Pest, 1830. április 21.

Pesten Ápríl' 21-én 830.

Tekintetes Táblabíró Úr!

Martius' 26^{ával} jelelt sorait e' napokban vevém. – Bár kimondhatnám eléggé, mennyivel tartozom Tek. úrnak azon nemeslelkű barátságáért, mellyel az érdemetlen ifju iránt viseltetik. Tek. úrnak, Szemere', Kisfaludy K. Vörösmarty', Bajza', Toldy' Fenyéry' 's mások' erántam már gyakran bebizonyított figyelmök türethökké teszi napjaimat, mellyeket egyéb bajak nem ritkán elkeserítenek. Tettekkal akarom 's fogom magamat a' nemesek' barátságára érdemessé tenni míg élek, ha meghalok szeretetöket magammal siromba viszem. –

A' Musarion' III és IV kötetét én is megrecenseáltam¹⁰³⁷ az elmúlt téli hónapokban. Szemere javalva fogadá igyekezetimet, 's azon megjegyzéssel, hogy a' művészség' tárgyairol¹⁰³⁸ nincs kivel¹⁰³⁹ megegyezőbbleg gondolkodjék. Örvidenek, ha Tek. úr javalását is megnyerhetné. Egyenesen szólottam, – a' többiről mások ítéljenek.

A' Wígand–Döbrentei és Fenyéry–Bajza' pere tudom Széphalomra is elhangzott. Hogy őszinte vallást tegyek, elején sajnáltam Döbrenteit, mert bár kevésben egyezem meg vele, vég veszélyének mért örvendjek, nincs okom; de most midőn olly fonákul védelmezgeti magát nem lehet nem boszorkodnom. Úgy válaszolok neki, monda ez-előtt nehány nappal nekem Bajza, hogy sírni fog. Fakaszthatni e könnyekre olly könnyüden egy férfit mint Döbrentei nem igen tudom, de igen hogy az alapostudományu Bajza kétség kívül győzni fog.

Ersch és Gruber' encyclopediai lexicona' próbaíveiben Tek. úr is hozatik elő mint dolgozótárs. Dolgozott e Tek. úr bele vagy leszen e dolgozandó?

Richterrel nem boldogulhatni, Isten tudja miféle ember. Örökös biztatásai következés nélkül maradtak mindeddig: Szombaton Fejérvárra megyek, 's visszatértemkor Simót veszem elé. Addig is ajánlottan becses emlékezetébe vagyok

Tek. úr'

alázatos szolg.
Szalay László.

¹⁰³⁷ megrecen<.>seáltam

¹⁰³⁸ tárgyai<ban> [Javítás a törlés fölött.]

¹⁰³⁹ ki<m>el [Javítás a törlés fölött.]

6169.

**Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak
Pest, 1830. május 18.**

Pest, Május' 18d. 1830.

Tekintetes Ur,

Különös tiszteletű jó Uram!

A' közelebbi postanappal a' magam feleletét 's most Bajzáét küldöm. Ha az ellenfél felelni nem fog, vagy szokása szerint csak holmi mendemondákkal, melyeket megczáfolni sem érdemes: úgy mi e' tárgy felett többé egy szót sem vesztegetünk; megelégedvén avval, hogy a' közönséget D. iránt valamennyire felvilágosítottuk. Éljen Tek. Ur boldogúl.

Maradok a' legvalóbb tisztelettel

alázatos szolgája
Stettner György mk.

6170.

**Otto Wigand (és egy ismeretlen) – Kazinczynak
Pest, 1830. június 7–12.**

Hochwohlgeborener,

Hochverehrtester Herr!

Ich bin noch gestern von der Lepziger Messe sein heim gekehrt, und finde Ihr sehr schätzbaren Schreiben vom 14. Maÿ. Ich beeile mich Ihnen zu erwiedern, daß es mich Außerordentlich freut, daß Sie uns mit Ihrem Beÿtritt beehren wollen. Die Redaction sendet Ihnen einstweilen beifolgende Artikel zur Bearbeitung, und Sie werden schönstens gebeten, recht bald die Artikel zum A einzuschicken, damit wir nicht im Dank aufgehalten werden. Das Honorar pr[o]. Druckbogen ist 2 Dukaten, und wird jedesmal nach Erscheinung eines Bandes baar ausgeglichen. – Die Bearbeitung geschieht ganz nach der Brockhausischen Ausgabe und nur die ungarische Artikel sind original zu bearbeiten.

Mit aller Hochachtung

Ew. Hochwohlgeboren
Ergebenster Diener
Otto Wigand

Pesth

am 7. 6. 1830.

[A borítéklap belső oldalán:]

Nachschrift am 12/6. 1830.

Durch überhäufte Arbeit verhindert, konnte mir die Redaction bis heute die specificirte Angabe den Artikel nicht übergeben; sie folgen diesen Tage sicher nach. Ein-

stweilen bin ich beauftragt Ihnen zu sagen, daß vorzüglich die Napoleonische Geschichte, so wie die französische. Geschichte überhaupt, die Gegenstände wären, mit denen sich schon Muße beschäftigen würde.

D[er]. H[eruausgeber].¹⁰⁴⁰

[A borítéklap külső oldalán a címzés egy „Pesth” pecsét alatt:]

S[eine]r. Hochwohlgeboren

Dem Herrn Fr. von *Kazincz*

in

Széphalom

6171.

Kazinczy – Ismeretlenek
Széphalom, 1830. június 18.

Tekintetes Ur,

Tegnap vala szerencsém venni a' Tekint. Úr levelét, megbecsülhetetlen bizonyosságát nemes lelkűségének. Igen is, ez az épen a' mit Fekete Gáspár Úrtól kértem, 's nem képzelheti a' Tekint. Úr, mint örvendek hogy ezt bírom. Épen akkor vevém, midőn Sallustiusnak életét dolgozám, megczáfolván azon gyáva bitang híreket, mellyel neve a' késő maradéknál is terhelhetik, 's fejtegetvén beszéde' 's alkotása' szépségeit, 's e' részben Fekete Úr rajtam kimondhatatlant segíté. Valóban jó gondolatom volt, hogy a' Tekint. Urat és ezt a' kedves hazafitársunkat segédemre felszólítottam. Fogadja el a' Tekint. Úr szíves hálámat jótétéért, és ha Fekete Úrnak írni fog, köszönje meg képemben megbecsülhetetlen jótétét.

Hogy a' Tekint. Úrnak láthatása nélkül hagyám el Pestet, 's hogy egy szeretetre méltó 's nagy tapasztalású embert nem ismerek, hogy mesteri dolgozásait csak a' Heinrich Úr' beszédi után ismerem, örök veszteségnek fogom mindég tartani. Melly meggazdagodva jöttem volna el a' Tekint. Urtól. Hozza a' Tekint. Urat hozzánk a' jó szerencse, vagy engemet vigyen ismét Pestre. De én, kit a' sors így üldöz, és illy régen már, nem szoktam legkedvesb óhajtasim' teljesedését reményleni.

Megkértem Helytartói Titoknak Szilasy József barátomat, hogy a' Tekint. Úrnak adjon által egy nyomtatványt a' Szent Hajdan Gyöngyeiből, a' Patriarcha Egri Érsek után. Csekély az ajándék; de azt adjuk a' mink van.

Széphalom Jún. 18d. 1830.

Kazinczy Ferencz

¹⁰⁴⁰ [A rövidítés feloldása bizonytalan.]

6172.

**Kazinczy – Lonovics Józsefnek
Széphalom, 1830. június 18.**

Egri Kanonok Fő-Tisztel. Lonovics József Úr
veszen itt

a' Szent Hajdan Gyöngyeiből 50 nyomtatványt. Ára ezeknek egyetemben, 6 fntjával, 300 ft. Váltó czédulában. – Alázatosan kéretik, méltóztassék a' pénzt megküldeni Pestre Tekint. Bártfay László Urhoz (a' Gróf Károlyi háznál, az Ülői utcában), és ezen Ur által magát a' pénz felvétele eránt megnyugtadni. – Széphalom Jún. 18d. 1830.

Kazinczy Ferencz

6173.

**Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1830. június 22. előtt**

Drága Kedves Uram Batyám!

Atyafiságos levelét tegnap vettem. Alásan köszönöm kegyes emlékezését rólam és Guszti fiamról. Ez naponként több több örömmel áraszt el; s képzelheti kedves Uram Batyám melly bódog érzéssel esheték tegnap előtti examenbe hallanom¹⁰⁴¹ a Profeszszor azon közönségesen tett nyilatkozását¹⁰⁴² hogy Gusti a legjobb gyermek oskolájába! A szülői érzelem bizonyos a legtisztább a legsalaktalanabb érzelmek egygyike.

Vitkovics barátunk' versei iránt magam is megkerestem többeket, a kiknél reményltem belőlek; de eddig Szeder Fabianon kívül (a ki az Uraniában kijötteket¹⁰⁴³ közlé) és Mocsary Antal bátyánkon kívül (aki valami csekelységet, a maga tenuis avenája nemely teremtményeivel küldte be) hozzám semmi sem érkezik be. Nevezetesen Vitkovics János Budai Pópának két ízben írtam ez iránt, sőt expressust is küldtem; de¹⁰⁴⁴ üres kikerülő ígertnél egyebet válaszul tőle nem kaphattam. Gyanakszom, nem akarja e arany bánya reménye alatt, maga mint successor, testvére verseit kiadni? De hiszen tudósítna és nem sürgetném többbe. Az említett verseket ide mellekelem. Egyre akadtam mellyet hozzám írt.

Bajza köszöntet? – Értem; szívesen elfogadom; mert tagadni nem lehet hogy kettős jót tett Fenyérivel a Hazának. Két döllyfös úrnak kopogtattak az ujjaikra, s az ő felszözlamlások nélkül, teljesen hiszem szemet lett volna a Conversationis-Lexicon. Képzeltetetlen s hitelt haladó dolog, melly készületlen volt az Egyesület ezen oríási¹⁰⁴⁵ kezdethez. Most már G. Teleky Jozsef, Majlath Schedius etc. állván az Élre, nagy reménység van, hogy a jövő hónapban az A és B kijönnek. A dolgozás osztályait nem

¹⁰⁴¹ hall[../om [Átírás.]

¹⁰⁴² [Sic!]

¹⁰⁴³ kijöttek [Emendálva.]

¹⁰⁴⁴ küldtem; <az iránt> de

¹⁰⁴⁵ ori[../si [Átírás.]

tudom tökéletesen; de a mint hallom a Biographokat vázban Ponori fogja adni. Nagyob-
bára fordítás lesz a munka a Brockhaus Lexiconából.

Későbbben, Vigand által, a ki minden esetre szeleskedett, többen felszollittattak az
egygyütt dolgozásra, a többek közt én is. De az idő kurta volt, s Bachansok közzé ki
vegyülne.

Virágnak Ferenczy készít emléket; már prænumeraltunk is. A felszollításban melly
Döbrenteitől ered, felalítás helyeül a Pesti fő templom vagy a Muzeum projectaltatik.
Én az utóbbi mellett vagyok. Mit keres templomban Virág egy inkább Író mint Pap, s
ollyan pap, kit collegai jó oknál fogva soha sem szenvedhettek!

Kisfaludy Sandornak e napokban nagy öszveakadása történt Herczeg Eszterhazyval,
ki Badacsony körül amannak erdejét levágatta. A mint Halasy Cons. hallom kegyetlen
folyamodást tett ellene a Vármegyére, mellyben predanak, ragadozónak sőt Algíri¹⁰⁴⁶
Deynek nevezi. Tonosz az Æstheticus lelkek hangja!

A Magyar Literatura ege folyvást borús! Gróf Dessewffy, Szent Miklosy és Ponori
Thewreck újra broschürekert adnak. Ponori ki néha meglátogat megkért hogy accludaljam
Kedves Uram Batyám részére: Tiz csapásait, és képet Uram Batyamnak, melly most
került ki a Lythographiából. Ennekem ugyan ezen kép legjobban tetszik, s többen ezt
mondják minden képei közt uram Battyámnak.¹⁰⁴⁷ Igen charactert festő, pajkos nyájas
és lelkes.

Kertemben gyakori estvéli mulatozásaink közben sokszor emlegetjük kedves Uram
Batyámat. Bárcsak minél előbb lehetne szerencsénk.

Ezen leveletem s az irottakat Tek. Balashazy János Szbíró Úr által küldöm.

Susi alasan tiszteli K. U. Batyammat. Dombyné hazament betegesen.

Ki lesz Zempenyből a követ? A catholicus részről nehéz lesz a választás. Ohajtanám,
ha eretneksége mellett is Dokus menne. Tőlünk alkalmasint Szentkiralyi és Dubraviczky
mennek. Ha amaz nem válalná, kénytelenek vólnánk a Catholicus részről Mérejt
küldeni, kiben nem igen bízunk.

Egész¹⁰⁴⁸ uri háza alázatos tisztelése mellett maradtam

Kedves uram Batyamnak

alázatos atyafi szolgálja
Fáy András

¹⁰⁴⁶ A./gíri [Átírás.]

¹⁰⁴⁷ [Hiányos mondat.]

¹⁰⁴⁸ Egész [Emendálva.]

6174.

**Kazinczy – Drescher Friedrichnek
Sátorajjáújhely, 1830. augusztus 24.**Tekintetes Drescher Friedrich
Kir. Censor Úrhoz,
Pesten.

Engedjen meg a' Tekint. Úr hogy ennek végigolvasására, vagy csak megtekintésére, alázatosan megkérem. Előbbi fordításom megnyeré a' Tekint. Úr' engedelmét; de azt olly darabosnak találám, midőn most tekintettem meg, hogy újra kelle dolgoznom. Fogadom a' Tekint. Úrnak, hogy két megjegyzett helyeiben tiszteltem a' Tekint. Úr' intését, 's a' fordítást itt úgy adom, hogy benne nem lesz mit törölni.

Maradok szíves tisztelettel Ujhely Aug. 24d. 1830.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz.

6175.

**Török Marie – Kazinczynak és Török Sophie-nak
Nagykázmér, 1830. november 9.**

Kazmir 9. Nov[em]b[er] 1830

Liebe Schwieger und Sophie!

Ihr werdet euch wie der ein Schreiben von mir zu erhalten. Aber Gott sieht¹⁰⁴⁹ meine Herz und weis, dass ich es uns keiner Absicht thun, als euch Leibhaft nützlich zu seyn. Aus dem beiliegenden Briefe des Faÿ Sigmund werdet Ihr sehen, dass er wegen Eueren Schuld mitt mir Tractiren will seid diessen Bericht bekam ich eine Post nach der enden die Lätzt¹⁰⁵⁰ euch durch Susi [Vitsey]¹⁰⁵¹ *wo er mir den Betrag macht 2000 f von der Schuld*¹⁰⁵² nachzulassen Berman, und alle Eure Gleibiger kann bezeigen, wie mein unvergeslicher Mann sich in keine Trafic einliss, welche Anträge werden uns gemacht und keine Argwohnen. Nur durch des Urtheil der Eperiese Taffel gezwungen über nehme ich Bermans Schuld: ich will euch nichts hinter deinen Rückken machen auch euch gar nicht persvadiren doch bedenkt dass vom Faÿ euch citirt (wass¹⁰⁵³ er mir neulich¹⁰⁵⁴ sagen liess) Die [... ...]¹⁰⁵⁵ so komt gleich, so wie auf Berman Schuld Swester must deine noch auch zu beneiden Theil. Alles sagt,¹⁰⁵⁶ dass du Noch die einigen

¹⁰⁴⁹ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵⁰ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵¹ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵² [Az aláhúzás sötétebb tintával, mellette Kazinczy kézírásával: „NB.”]¹⁰⁵³ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵⁴ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵⁵ [Bizonytalan olvasat.]¹⁰⁵⁶ [Bizonytalan olvasat.]

Tausend die ich auch geben will nemlich 11000 und 1000 f mehr als mein Mann für euch Retten könt Bruder Faÿ und die andere gliebiger Rewerse empfangen Die¹⁰⁵⁷ Bermanische Schuld macht 5800 f folglich gebe ich euch 4200 f. Bedenkt die Sache gutt und findet Ihr, dass euch nicht zu Shaden ist, so bestimmt den Tag und Ort wo wir zusamm[en] komm[en] um uns weiter darüber zu besprechen doch müste es bis Sontag geschehen, weil ich Montag nach Vien Reise wo ich den Wintter zu bringe. Ich Küsse dich und Schwieger und bin deine

Erwürden Marie

6176.

Kazinczy – Kossuth Andrásnak
[Sátorajjáújhely], 1830. december 15.

Tekintetes Fő Fiscális Úr,
különös tiszteletű drága jó Uram,
kedves Uram Öcsém,

Körül tekintvén ezeket az Actákat, azt látom, hogy a' Deputatio itt nem fog procedálhatni a' véghetetlen combinatiókat kívánó dologban, hanemha kedves Uram Öcsém, ki előtt a' Telon.¹⁰⁵⁸ per minden szövénye úgy is tudva van, jegyzéseket nem teszen, melly a' Deputatiót vezérelhesse. Bátorkodom tehát minden ide tartozókat azon alázatos kéréssel visszaküldeni az Urnak kedves Uram Öcsémnek, hogy az itt parancsolt Deputatio vezérlésére szükséges jegyzéseket a' maga számára elkészíteni méltóztassék, hogy mikor az meglesz, hozzá láthassunk a' munkához. Ajánlom magamat nagy tekintetű barátságos indulatiba 's maradok hív tisztelettel

Tekint. Fő-Fiscális Urnak

Decemb. 15d. 1830.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[A levél külzetén piros viaszpecsét és címzés:]

Tekintetes

Udvardi Kossuth András Urnak,

Tek. Zemplény Várm. Fő-Fiscalisának.

¹⁰⁵⁷ könt Die [Beszúrás korrektúrajellel a lapszélén.]

¹⁰⁵⁸ [Bizonytalan olvasat.]

6177.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december [?]

Irtam Tállyára, hogy az ott lévő 65. vagy ha az óta több jött volna össze usque 94. ne terheltessék a' T. Posta Mester Úr által adni Kedves Tekintetes Barátom Uramnak; 's azt azonnal fogja is tenni. Első Expeditio ezer meg ezer baj. A' könyveket levitte B. Vay Miklos Úr házi Secretarius Ujhelybe.

Márton

6178.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. [?] (a)

Vitkovics Úr kérdése, melly' Tud. Gyűjtem. volt úgy tetszik ide ment ki: ha több sor vala is ennél:

Attila dolmányban fénylik most nemzetiségünk:

Bétsi szabó mond meg, tart e' sokáig ez így?

Magam sem tudom hogy? két Bétsi felelet jutta most ezen kérdésre eszembe:

a) Mind addig Magyarim tartson bár nemzetiségtek,

Míg az többnyire csak köntösötökbe' ragyog.

b) Nemzetiségtől nem tartunk, tartson az a' míg

Tzifra ruhán, de nem a' tetteitekbe' ragyog.

6179.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. [?] (b)

Imé küldök betű mustrákat Haykul Nyomtató 's Betűöntő műhelyéből. Strausztól is kértem; de nem kaptam. Mielta megholt Strausz nem öntetnek betűt mások számára. Nem is szebbek az övéi ezeknél. Déva Hunyad rajzát általadtam Barkassy Barátomnak. Le¹⁰⁵⁹ akarta küldeni a' többi kőmetszésekkel együtt Pestre Báró Podmaniszky Lajos által: de a' mint mondá még is jobbnak tartotta itt fogni, hogy annak kimetszése eránt értekezhessek; ha szükséges. Ez szép; Velinre van nyomtatva. Vele szives örömmel szolgálók, 's már többé nem enyém.

Örökös tisztelője Márton.

¹⁰⁵⁹ Le<.>

6180.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december 3.

Bécsben 1830. Decemb. 3d.

Engedje meg nekem Nagy Érdemű Tekintetes Úr, ha most és ezután is csak így minden formaadás nélkül írok: Így többet 's többször írhatok.

1., *Denkmäler des alten Roms*, – félretettem már, ki is váltottam volna, de nem te-
lik. 20 ft W. W.

2., *Merkwürdige Gebäude der Stadt Paris*. Ez 3 Tomus igen igen sok képpel. Az ára 6f. *Váltóban*. Nem láthatám, mert a' Magazinjában volt Kuppitschnak. Mondottam, hogy ezt is tartsa meg számunkra.

3. Tek. Szent Györgyi Urat kértem írásban, hogy feleljen a' feltett kérdésre, Déva [...] ¹⁰⁶⁰ priv. eránt: Még nem felelt. Majd elküldöm én azt.

4. Déva rajza itt van még most is T. Barkasy Úrnál, szerencsére. Nekem az az egy volt.

5. Tek. Helmeczy Úr kéri a' Pesti Ujság kiadására a' Fels. engedelmet, melly elől Kisfaludynk kihala. Véghetetlenül szeretem, hogy rá nem hagytam volt vetetni magamat, hogy recursust adjak ellene. Én ha tizen recurrálnak sem fogok ellene a' Felséghez folyamodni. Pedig, Ujságom állapota ez: Van 536 fizető Olvasom, jár pedig 625. 's így fizetek ezért a' Fels. Aerariumnak félesztendőnként per 5 f. V. 3126 for. V. A' fizetők közül nem fizet ¹⁰⁶¹ rendszerint minden félesztendőben 50–60 legalább is. Az elhatalmazott speculatio lelke azt hozta módiba, hogy sok postahivatal csak fél esztendő végén küldi fel a' pénzt; abból ¹⁰⁶² t.i. a' mit már az új eszt. prænumeratióból újra össze-szedett, 's így bitangol fel esztendeig ki 2 ki 3. 4 száz forintot, 's én e' miatt kinlódom. Most kin van p. o. 174 Olvasótól a' pénz: de ezért előre kifognák az Aerarium számára per 5 f. a' taksát. Hogy élek tehát? Ebből ugyan nem: hanem tanítok naponként, 3, 4 órát. Sic fata tulere!!

[A szöveg bal oldalán 90°-kal elforgatva, Kazinczy kézírásával:]
Magyar Kurír állapota 1830.

¹⁰⁶⁰ [Bizonytalan olvasat.]

¹⁰⁶¹ közül <elmarad az Uj> nem fizet

¹⁰⁶² pénzt; <.....> abból

6181.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december 14.

Nagy Érdemű Hazafi!
Kedves Barátom Úram!

A' napokban Fő Tiszt. Ócskay Kánonok Urnál lévén tudakoztam, ha kelnek é a' Sz. Hajdan Gyöngyei Exemplumai? Panasz hangal felelé; hogy még tsak egy sem kelt el; holott már tudva van a' két Magyar Udv. Cancelláriáknál, hogy ott kapható!! Én egyet adtam el, mondék; 's emlitem, miért szerettem volna, ha keltek volna el, – hogy két rám bízott könyvet megvehettem volna.¹⁰⁶³ – Erre azt mondá Ő Nagysága: Nem úgy tegyünk azzal: én kifizetem ezt a' húsz Exemplumot most mindjárt, hiszen majd elkelnek, 's a' mi el nem kél, jó helyekre kiosztom. Felvettem tehát 48 Conv. forintot, 's a' könyveket azonnal kiváltván Kuppitsch Antiquartól; általadtam Udv. Agens Tek. Szüts Urnál Tek. Barkassy Urnak, hogy jó móddal küldené le. Ott sokan megfordulnak a' Diétai Urak közül.

Fel kell jegyeznem Fő Tiszt. Ócskay Urnak ezen szavait: ha módom volna benne örömet többet is tennék azzal az igen nagy érdemű Magyar Literátorunkal.¹⁰⁶⁴ de még most nem vagyok olyan állapotban.

Engemet több¹⁰⁶⁵ ízben kíségett már ez a' nemes lelkű Úr;¹⁰⁶⁶ mikor a' miatt, hogy az Ujság prænumeratioi elmaradtak, módom nem volt a' hónaponként való költségeket fizetni! –

Most már 94 V.forint nálam lévén, méltóztassék Kedves Barátom Uram azok felől rendelését megtenni. Ha le kell azt küldeni; legjobb lenne vélekedésem szerént, ha ott a' Tállyai Posta Mester Úrral lefizettetném; a' ki mindenkor egyenesen hozzám szokta küldeni az Ujság taksáit, 's legalább így nem fizetném a' többszöri post portót. Ez eránt tudósítást várok, hogy azonnal ír hassak Tállyára.

A' Párisi épületek leírása nem¹⁰⁶⁷ három darab hanem kettő, igen sok szép rajzolat; az ára 6 V.for.

Ő Fels. az ifjú Királyunk eljegyzette az Özvegy Szárdinai Királyné leányát Annát, szül. 1803-ban sept. 19. egy napon a' Luccai Hertzegnével, 's így ikerek.

Kedves Barátom Uramnak
Bécs 14-dikén 1830ban.

igaz tisztelője
Márton József [mk.]

¹⁰⁶³ [E mondat mellett, a lap bal szélén két függőleges vonal van.]

¹⁰⁶⁴ Literátorunkkal: [Átírás.]

¹⁰⁶⁵ Engemet <..> több

¹⁰⁶⁶ [E félmondat mellett, a lap bal szélén két függőleges vonal van.]

¹⁰⁶⁷ leírása <.> nem

Ezt, a' mult Postán, a' Mappák terhes expeditiója miatt elfelejtém bétenni a' borítókba.

MJ.¹⁰⁶⁸

6182. [5268.]

Schedel (Toldy) Ferenc – Kazinczynak
Pest, 1831. január 11. [vagy ezelőtt]

Kazinczy Ferencznek tiszteletét
Schedel Ferencz.

Vettem levelét a' T. úrnak. A' Stettnerrel illetőket azonnal közlöttem ezen barátommal. A' K. Sándor' válasza sokfélélt gondoltata velünk, mit levélre bízni nem lehet; de az az örömünk még is van, hogy látjuk, mint éreztetik a' T. úr' győzödelme. A' philosophus ezen győzödelemről nem akar tudni semmit, de ki gondol egy Überläufer' vélekedésével! Igen nagyon követem a' T. Urat, hogy a' kívánt képek meg nem vétettek. De, meg kell vallanunk, sem barátnénk, sem St., sem én lehetünk-el akkor azon kevés forintok nélkül, mellyekben¹⁰⁶⁹ a' kívánt 3 arczkép került volna. Elég, hogy m. írók vagyunk.

Fogadja¹⁰⁷⁰ a' T. úr köszönetünket a' Szabolts' felszólítása' másolatáért. Mondom: köszönetünket,¹⁰⁷¹ mert az illetén közlések szólnak minden barátinknak.

A' készen álló fordítások' jó hosszú sorát örömmel olvastam. Ha szabad ezekre nézve tanácsot adnom a' T. Úrnak, az ez volna: hozzá-el magával¹⁰⁷² az első akademiái ülés¹⁰⁷³

Akad[émia]

B. 14. Jan – Kczy levelét.

Auror[na]k v téve [...] ¹⁰⁷⁴

¹⁰⁶⁸ [Ez az utóirat ceruzával.]

¹⁰⁶⁹ mellyek/./e [Átírás.]

¹⁰⁷⁰ [Innentől sötétebb tintával.]

¹⁰⁷¹ köszönetünke<.>, [Javítás a törlés felett.]

¹⁰⁷² hozzá-el <ezeket> magával

¹⁰⁷³ [A levélfogalmazvány itt félbeszakad; alatta talán őrszóként az „Akad.”]

¹⁰⁷⁴ [E két sor a lap túloldalán van.]

6183.

Kazinczy – Cserey Miklósnak
h. n., 1831. január 21.

Január 21 d. 1831.

Tisztelt kedves barátom,

A' mai posta hozá leveledet, 's ugyan az fogja vinni hozzád ezt és annak Originálisát, mellynek mását ide zárom. Parancsolatodat híven és haladék nélkül teljesítettem. Bár meg legyen a' mit óhajtatok, hogy a' poklokra kárhoztatott kiszabadúlhasson ördögeinek¹⁰⁷⁵ kezeiből.

A' Cholera közelít felénk, a' mint mondják. De Fő-Ispányunk Helytartói Tanácsos Gróf Mailáth Antal Ur mint Kir. Biztos Lengyel-országba ment, 's vonatja a' cordont, 's úgy hiszem, hogy az a' baj hozzánk érni nem fog. Bár egyéb baj se közelítsen. Ezt nem úgy mondom mintha rettentene bennünket, hanem úgy, mint a' mi nem várva történhetnék meg.

Második VIspányunk Soos Pál beszéli, hogy egy Obniczki Miklós nevű Lengyel Úr, ki Zemplényben, mint a' *Gerzsei Gróf Pethő* ház' maradéka, két falut bír, de Varsóban is két házat bír, 's egy falut a' tájon, Testlist és Passust kére tőle ez eránt, hogy ötet itt tartóztaták házi bajai, minden épületjei elégvén és csaknem minden marháji kidögölvén.¹⁰⁷⁶ Mert Varsóban az a' végzés hirdettetett ki, hogy a' ki két holnap alatt meg nem jelen, annak minden birtokai confiscáltassanak. V. Ispányunk kérdéseket teve neki, 's az¹⁰⁷⁷ ezeket beszélé:

I. Constantin Herczeg egy 40 ezerből álló Lengyel sereget állíta fel; 24000 gyalogot, 16,000 lovast, a' legszebb legényekből, a' legszebb lovakkal, gyönyörű uniformisban, igen szép fegyverrel, 's ezeket úgy exercírozatta, úgy tanította, hogy Anglus, Franczia, Prusszus, Orosz Tisztek bizonyításai szerint illy serge egy hatalomnak sincs. Ez a' 40,000 megfelel 120,000 Orosznak. 200,000 embert a' föld népéből állíthatnak ki, 's azoknak kaszákból csináltak kardot, a' kerekabroncsokból dzsidát etc. 15,000 hozzájuk a' szomszéd hatalmak alól szökdelt által. Csak moralis erőre van szükség és puskaporra, golyóbisra, ágyúra; pénzt ad Franczia és Angol ország, mert ezek akarják e' harczot, hogy az éjszaki Colossus ledőjtessék. A' desperatio sokra fogja vinni, kivált hogy a' kik a' dolgot vizsik, olyanok mint nálunk Herczeg Eszterházy, Károlyi etc. Arra is calculálnak, hogy míg Varsó körül lesz a' verekedés, Petersburgban kilobban a' zendülés. – Ezt illő vala tudatnom veled mint újságot.

Decemb. 31d. Grof Cziráknak ablakait Pesten az Universitasbeli¹⁰⁷⁸ ifjak bevették, kapuját¹⁰⁷⁹ fessegették, ezt kiabálták háza előtt: *Halál a' hazaárúlóra!* 's a' Gróf 10 haj-

¹⁰⁷⁵ kiszabadúlhasson <bajaiból> ördögeinek

¹⁰⁷⁶ marháji <elégvén,> kidögölvén.

¹⁰⁷⁷ 's 's az [A sorhatáron lévő ismételtes emendálva.]

¹⁰⁷⁸ ablakait az Universitasbeli [Beszúrás a sor felett.]

¹⁰⁷⁹ bevették, <ajta> kapuját

dújával¹⁰⁸⁰ őrzeti magát Pest¹⁰⁸¹ Vgyének. Mint örvendek hogy nincs fiam Pesten! és hogy ezen esetben nem kell rettegennem miattok. Nem jó dolgok ezek.

Köszönöm, édes barátom, a' B. Daniel István szép tette tudatását.¹⁰⁸² Gyönyörű tett, és méltó hogy Gyűjteményemben feljegyezzem, vagy a' mit a' Gr. Kemény Sámuel levelével cselekedtem, a' Minervába benyomtatassam. De ezt tudatván velem, kérek tudassd azt is, a' mit Benkő Józseffel csinált a' Kir. Tábla: – convincálta, de maga a' Kir. Tábla fizette le érte a' pénzt. – Sietek, hogy a' posta itt ne hagyja a' levelet. Éljen igen igen szerencsésen.

[Aláírás, címzés és boríték nélkül.]

6184.

Kazinczy – Szemere Miklósnak
h. n., 1831. január 26.

Édes Uram Öcsém,

Reményelem már van Aurorája; legalább azt mondá az inas. De most én tanácslom egy nevezetes könyv' megvételét. Annak címje ez:

Une semaine de l'histoire de Paris.

Ez olly Munka, melyet félre kell tenni a' később időknék. Közli a' Metternich és Polignac közt kötött Tractátust, melly szerint az elsőbb egy 100,000ból álló serget ígért contre les conspirateurs liberaux, hogy Franczia országban legyen, ellenben Polignac 20 esztendő alatt esztendőnként 20,000,000t. A' könyvet Báro Reisky megkapta Kassán. Uram Öcsém is meg fogja kapni, ha valamelly ott lakó barátjára bízza¹⁰⁸³ a' megvételét.

Obniczky Miklós két falut bír Sztropkó körül, Varsóban két házat és falut. A' Varsói Igazgatás azt végzé, hogy a' ki két holnap alatt meg nem jelen, annak confiscáltassanak vagyoni. Obniczky tehát Soos Pál Vice-Ispány Urtól passust is kért a' haza menetelre, Testlist is, hogy itt, elégvén haza 's épületei, 's marháji kidögölvén, neki *kellott* múlatni. Ekkor kérdez Soos Pál mint vannak, mihez bíznak, 's Obniczki felelt: – Constantin Herczeg 40,000ból álló serget állított a' Lengyelekből, 24 gyalogot,¹⁰⁸⁴ 16 lovast, szebb legényeket, szebb lovakat, szebb uniformist, jobb fegyvert nem képzelhetni, 's exercírozhatta, tanúltatta. Ez a' 40,000 lengyel¹⁰⁸⁵ megfelel 120,000 oroszoknak, a' földnépéből¹⁰⁸⁶ kiállítanak 200,000t; az idegen hatalom alá esett Lengyelekből 15,000 ember áltszökött hozzájuk. – Csak morális erő kell; pénz, puskaapor, golyóbis. A' táma-

¹⁰⁸⁰ hajdúval [Átírás.]

¹⁰⁸¹ magát <a'> Pest

¹⁰⁸² tudatását. [Az ékezetet törölve.]

¹⁰⁸³ barátjára <kapj> bízza

¹⁰⁸⁴ 24 <lova> gyalogot,

¹⁰⁸⁵ [...] [Átírás.]

¹⁰⁸⁶ a' <nép> földnépéből

dás' fejei mind nagy emberek; a' haza szeretet és kétségbe esés minden jót ígér nekik.
– Ugy hittem Uram Őcsém ezt örömmel fogja érteni. Maradok szíves barátsággal.

26. Jan. 1831.

[A viaszpecsétés boríték címezése:]

Tekintetes

SZEMERE Miklós Urnak.

Lasztócz.

6185.

Kazinczy – Cserey Miklósnak
Sátoraljaújhely, 1831. január 30.

Tisztelt kedves barátom,

Ezen levelemmel együtt megyen levelém Mélt. Comáromy Györgyné, szül. Vay Anna húgomhoz, és a' Beckné Fiscálisához Szent-Király-Szabadjai *Szentes Lajos Úr*hoz,¹⁰⁸⁷ 's mind kettőnek szívére kötém a' dolgot. Adja Isten hogy megtörténhessék a' mit Te, a' mit tisztelt rokonod, a' mit maga a' mi barátunk óhajt. – Én holnap indúlok Pestre, hova a' Magyar Academia Elölűlője Gróf Teleki József Szabolcsi Fő-Ispány Úr Febr. 13dikára meghívott. Ott nem fogok feletkezni rólad, és örvideni fogok ha meglesz a' mit munkába veszek. Meddig leszek ott, nem tudom. Majd beállanak a' nagy sarak, 's a' föld' tavaszi gőzölgése. Megtörténhetik hogy csak Aprílis vet elő. Ha miben szolgálatodra lehetek, parancsolj. Te tudod, hogy Tégedet határ nélkül tisztellek. – Vaynét meg kértem, hogy válaszáat akár nekem küldje Pestre, akár Neked Bréden által Klötzre. – Éljen szerencsésen. – Ujhely Január. 30d. 1831.

Szentesnek prædicatuma Sz. Király Szabadja.

[Aláírás, címzés és boríték nélkül.]

6186.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak és Szemere Pálnak
Buda, 1831. március 6.

T Kazinczy és Szemere rendes tagok mint¹⁰⁸⁸ a' drámai biztosság tagjai kérettetnek holnap dél utáni 4 órakor hozzám jövetelre, hogy a' dolgot elvégezzük.

Döbrentei Gábor
mk.

¹⁰⁸⁷ *Szentes* <József> *Lajos Úr*hoz, [Javítás a lap szélén.]

¹⁰⁸⁸ tago[.] <.> mint [Átírás és törlés.]

6187.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. március 8.

Magyar tudós társaság dolga.

A' helybeli rendes tagoknak tegnap tartott héti ülésében e' két munkából:

1. Bimbók, irta Szalay László.

2. Q. Horatius Ódái. Magyarázatokkal kiadta Lassú István –

Kivonat vagy megbírálás készítése, Tekintetes Tábla Bíró Kazinczy Ferencz rendes tagra lévén bízva, Horatius Ódáit, haszon vétel és Tekintetes Szemere Pál rendes taggal leendő közlés végett is, szíves tisztelettel küldi

Döbrentei Gábor mk.
Titoknak

Budán, Martius 8^d. 1831.

6188.

Kazinczy – Cserneczky Józsefnek
Pest, 1831. április 18.

Cserneczkynek Kazinczy baráti idvezletét,
Ápríl. 18d. 1831. az Académiai ülésben.

Én az Úrnak szíves és meleg tisztelője vagyok 's azon pillantat olta,¹⁰⁸⁹ a' hogy első nyomtatott sorait olvastam. A' személyes hajlandóságot vagy gyűlölséget ignorálok, a nemes lélekhez illetlen vadságoktól borzadok; részre, a' hol az ügy forog szóban, soha nem hajlok; 's az Úr ezen a' felel áll e vagy a' másikon, arra semmi gondom. Nyugtalanul várom azt a' pillantást, a' mellyben az Urat megölelhetem, 's kérem az Urat, fogadjon akkor szeretettel.

Éljen az Úr szerencsésen.¹⁰⁹⁰

[A borítékon ismeretlen kéztől: „Kazinczy Ferenc levele Józsimhoz.”]

¹⁰⁸⁹ olta, [Az ékezet törölve.]

¹⁰⁹⁰ [Az aláírás helyén egy hurkos vonal van.]

6189.

Kazinczy – Fáy Györgynek
 h. n., 1831. április 22.

Különös tiszteletű drága jó Uram Öcsém,

Itt küldöm a' parancsolt felírást, a' szerint a' hogy azt a' Kőfaragónak metszenie kellene, ha a' kő' nagysága talán engedi. Ha a' kő nem eléggé nagy, úgy a' verseket két paragraphusban a' szerint kellene felvágatni rá, mintha a' vers próza volna. 'S talán a' születés' és elhalás esztendejét, holnapját és napját is egy sor foghatná fel. – Óhajtanám, édes Uram Öcsém, hogy ez nyerhetné meg Uram Öcsémnek 's Asszonyom Húgomnak javalását. A' megszomorodott szívnek nincs kedvesebb öröme, mint az, ha az elvesztett megjelen nekik álmaikban, 's azt látják hogy szerelmek' tárgya őket még az elszakadás után is szereti. Ezt a' gondolatot vittem által a' versebe.

Ajánlom magamat atyafiságos barátságába, 's tisztelvén Asszonyom Húgomat és a' nagy Urat, maradok

Az Urnak kedves Uram Öcsémnek

Ápríl. 22d. 1831.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

6190.

Magyar Tudós Társaság – Kazinczynak
 Pest, 1831. május 2.

A' magyar tudós társaságnak, első nagy gyűlésében hozott végzéseinek azon pontjai, mellyek minden rendbeli tagoknak zsinórmértékül szolgálnak munkálódásaikban.

I.

A' Tudománytárra nézve.

1. A' kritika a' Tudománytárból kizáratik, 's helyette a' megismértetendő munkák' kimerítő kivonatai adatnak.

2. A' megismértetendő munkák közé tartoznak – a' szorosan úgy nevezett theologiai és politikaiakon kívül – nem csak a' hazai, hanem a' külföldi jelesebb elmetermékek is, mindnyájokat 1831. esztendő' elejétől számítván.

3. A' kivonás alá nem eshető apróságok 's fenn nevezett két rendbeli munkák csak czimeiknél fogva hozatnak ismertetbe.

4. Hogy a' kivonat kimerítő legyen: szükség a' könyvfoglalatot a' maga jó és rossz oldalaival előterjeszteni. Így a' figyelmes olvasó a' rövidségben megkönnyebbítve láthatja az egészet keresztül, és saját ítélő tehetségénél fogva jót rosztól megválaszthat.

5. Magányos íróktól készült 's közrebocsátott könyvbírálatok is közöltetnek kivonatok által.

6. A' költői művek közül a' nagyobb kiterjedésűek p. o. színjátékok, elbeszélések stb. kivonatokban és mutatóhelyekkel; a' kisebbek p. o. lyraiak, megnevezés és mutatóhelyek által fognak ismertetbe hozatni.

7. A' két két tagnak kiadott munkák' kivonatai héti ülésben felolvastatnak, 's egyiknek hijánya a' másiból pótoltatván-ki, az így támadt és elfogadott kivonat vétetik-fel a' Tudománytárban.

8. Mivel pedig a' társaság' minden osztályai még nincsenek teljes számmal, nehogy a' kivonatok' kétszeres készletmódja csonkulást szenvedjen: addig is, míg az osztályok betöltetnének, a' tiszteletbeli 's levelező tagok közül, ha szükség, segédek rendeltetnek.

9. A' jelentések' és mutató' készítése a' szerkesztő' tiszte lészen.

10. A' Tudománytárból 1832-diki József napjától fogva minden pesti vásárban egy, határozatlan nagyságu, mutatóval ellátott kötet jöend-ki.

II.

A' grammatikára nézve:

Előlegesen a' philologiai osztályra bízatik, a' jövő nagy gyűlésig egy orthographiát, 's a' nyelv' paradigmáit elkészíteni 's bemutatni.

III.

A' szótárra nézve:

Ezen előkészületek tételnek.

1. Minden tudományos osztály tartozik a' tudományabeli műszavakat vagy is terminologiat úgy, a' mint azok a' régiebb időktől a' legújabbig fenn vannak, összeszedni 's betűrendben a' társaság elébe terjeszteni.

2. Minden rend- és osztálybeli tag kéretik, hogy az osztályán kívül eső szavakra is, a' mennyire alkalma adódik, figyelemmel legyen, 's a' földmivelők' 's falusi mesteremberek' szavait lakása' helyén vagy vidékén összeírni vagy iratni el ne mulassa.

IV.

Az évkönyvekre nézve.

1. A' társaság' története' megírása a' titoknokra; a' szerkeztetési gondok a' titoknokra és levéltárnokra együtt bizattak.

2. A' társaság' irományai közé beveendő dolgozások' választásában különös tekintet azokra leszen, mellyek által az illetett tudomány gyarapodik, vagy nagyobb világosságot nyer.

3. A' társaság' irományai közé tudományos értekezéseken kívül bevételnek olly jelesen készült versezetek is, mellyek magát a' társaságot közelebből illetik.

4. Elhúnyt tagok' dicsőítésére, 's egyéb különféle alkalmakkal mondott beszédek; ha kinyomtatások a' társaságtól kívántatik.

5. Az előlülő által fel fognak szólíttatni minden levelező tagok is, hogy a' társaság' céljait leküldendő dolgozások által igyekezzenek előmozdítani.

V.

A' jutalomkérdésekre nézve.

1. Minden évben két külön osztályból egy egy jutalomkérdés adatik-fel, az osztályoknak az alaprajzban kijelelt rendje szerint. Az illető osztályok tehát a' nagy gyűlésnek három, a' feltevés okaival erősített kérdést, nyujtanak-be: hogy közölök a' társaság válasszon, 's ha jónak látja, rajtok változtasson is.

2. A' bejött feleletek az illető osztályból három e' czélra kiküldött tagra bizatnak véleményadás végett. Ezen választottság a' legjobbat, ítéletének okaival támogatva, bemutatja először a' heti ülésnek, honnan a' nagy gyűlésbe vitetik.

VI.

A' megkoszorúztatandó munkákra nézve.

1. A' rendes és levelező tagoknak az alaprajznál fogva kötelességek lévén a' magyar literatura' jeleneteire figyelemmel lenni: a' heti ülés' tiszte leszen a' szerencsésebb magyar elmemíveket, mellyek tárgyaikat a' lehetőségig tökéletesen kimerítik, a' tudomány' haladását követik, sőt talán azt tovább is viszik; 's e' mellett a' nyelv' tökéletes használásán kívül, írásmódjok' kellemével is ajánlkoznak, kiszemelni; azok' megítélésére három, részint helybeli, részint vidéki tagot az illető osztályból felszólítani; kik a' munkákat pontosan megvizsgálván rólok ítéletet hoznak, a' legjobbat kijelelik, 's ezen ítéletet okokkal támogatják.

2. A' megjutalmazást a' társaság azon munkákon kezdi, mellyek 1831-ben jöttek napfényre. Ha pedig valamely következő évben illy megkoszorúzásra méltó munka egy sem jőne-ki: a' jutalom kiterjesztethetik az elébbi évekre is, mellyek a' megkoszorúzottakhoz fontosságokra 's kidolgozásokra nézve leginkább közelítenek.

[A levél utolsó oldalán:]

A' magyar tudós társaságnak
első nagy gyűlésében hozott végzéseinek
azon pontjai, mellyek minden rendbeli
tagoknak zsinórmértékül szolgálnak
munkálódásaikban.

[A levél utolsó oldalának alján Döbrentei kézírásával:]

Kazinczy Ferencz, rendes tag számára.
Pesten, Május 2^d. 1831.
Döbrentei Gábor

6191.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. június 2.

Tekintetes Táblabíró Ur,

Buzgó felszólítását eresztvén Ns. Abaúj Vármegyének azon Választottsága, mely a' Kassai magyar játékszin tökéletesbbé tételére van kinevezve, a' magyar tudós társasághoz az iránt, hogy szomoru, vig és énekes darabokkal annak repertoriumát nevelné: annál nagyobb készséggel jelentette vissza a' társaság, kis gyűléséből, e' tárgyban örömmel leendő együtt dolgozását, mivel alaprajzának 6-dik lapja már előre inté a' nemzeti játékszin pártfogására. Azon reménységgel bocsátja ekképen minden tiszteletbeli, rendes, és levelező taghoz e' jelentést, hogy játékszineinknek elvalahára tekintetbe emelése végett mindeniket hatalmasan ösztönözendi-fel a' nemzetisedés terjesztésének vágya; 's nyelvünk csinosulását éreztető munkájikkal bizonyítani fogják a' tagok, hogy az alkotók országos áldozatját kiki a' maga pályáján, emelkedésünkre törekvő lélekkel viszonozza.

Két utat kívána nyitni a' társaság az említett tárgyban: fordítását, és eredeti dolgozásokét: de most előre egyedül az első körében állapodik-meg, a' másakra pedig később szölli a' annak alkotóját.

A' fordításra kész tagok figyelme ez uttal az inkább fenforgó olasz, angol, francia, német, és spanyol színjátékokra ébresztetik, 's azokból főképen azon darabokra, melyek mint drámai jelesb alakuak, a' karaktert hiven festők, és játékszini sikerüek leggondosb nyelvű általtételre érdemesek, 's így mind játékszineink és literatúránk eddigi e' nemü birtokát kitűnő elmemívekkel bővítik, mind a' felébredendő magyar lángésznek önkifejtésére serkentésül szolgálhatnak. Minekelötte pedig ezek, alább, szabad választás végett feljegyeztetnének, elébb a' megállított szabások következnek.

I. Minden fordítás egyenesen az eredetiből, 's a' mivnek írása nemében menjen végbe, e' másadikra nézve különösen az olasz és francia darabok körül e' kivétellel:

1. Az ugy nevezett versi sciolti olasz versnemben irt olasz szomoru játék magyarul ötös jambusban álljon. Ugy

2. Az eredetileg alexanderversben irt francia szomoru játék magyarul hasonlóképen ötös jambusban adassék; helyesbnek találtatván nyelvünkhez képest is amaz örök egyhanguságának az inkább változtatható, 's így a' helyzetet hívebben festő jámbussal felcserélése.

3. Francia vigjátékra, mely nem külömben alexanderversben van, fordítójától a' társaság olly szabad¹⁰⁹¹ mértékű 's nyelvünkhez illő versnem alkalmaztatását várja, millyent az jónak ítélend, 's így az eredetinek versneme a' mondott okból, valamint a' prózában fordítás kikerülendő.

II. A' kijegyzettek közt nyelvünkre már fordított is több fordul elé, 's pedig olyan, mely becsét emeli jól találtságával nyelvünknek, de azon okfő lévén vezér, hogy egy egy mivnek többen is igyekezhetnek teljes erejét és ingerét nyelvünkébe fejteni, új, más

¹⁰⁹¹ szabad [Az ékezetet törölve.]

fordítás is elfogadtatik, azon észrevétellel mindazáltal, hogy illy versenymunka inkább csak olly nagy alkotásuakra legyen szánva, mellyek a' drámai lángésznek mintegy koronáji, 's így uj fény és bőség jeléül lehenek. Átaljában csakugyan vagy még épen nem forditattak' magyarra tétele ajánltatik, hogy ezzel számra is a' magyar játékszini repertorium nyerjen, vagy ollyanokénak újonnan fordítása, mellyek ha megvannak is már, de stylusokon nem kedveskedik izlés, nem vonsz a' nyelv grammatikai tisztasága.

Énekes játék czimét egyet se találunk a' tisztelt tagok alább kijelelve. Az illyet francziából, olaszból, vagy németből fordítani akaró maga válassza azt mellynek musikája épen leginkább kedveltetik. A' textus értelme fordításával is, hol a' két nyelv különböző mértéke, tulajdona úgy kívánja, szabadabban bánhat, mert itt mértékre, jó hangra egyszersmind kelletvén vigyázni, a' textushoz szoros ragaszkodás bénaságot szülne. De az énekek a' musikai compositióhoz egész hivséggel simuljanak, a' mennyire csak lehet tiszta mértékben 's kedves rimváltással tétessenek, válogatott 's éneklésre könnyű folyamatu szavakkal bájlókká.

A' fordítandó szomorú és vigjátékok czíme, sorban így vagyon:

I. Olaszból.

Alfieritől: 1. Oreste. 2. Sofonisba. 3. Virginia. 4. Bruto primo.

5. Bruto secundo. Szom. Ját.

Frederico Viascolo, költői nevével Federicitől: 6. La bugia vive puoco.

7. Non contar gli anni alle donne. V. J.

Alb: Notától: 8. Il filosofo celibe.

II. Angolból.

Shakespeartól: 9. The tempest. 10. Merry wives of Windsor. 11. What you will. 12. Much ado about nothing. 13. Love's labour's lost. 14. Merchant of Venice. 15. Comedy of Errors. 16. Macbeth. 17. King John. 18. King Richard II. 19. King Henry IV. Part I. 20. King Henry IV. P. II. 21. King Henry V. 22. King Henry VI. I. King Henry VI. P. II. 24. King Henry VI. P. III. 25. King Richard III. 26. King Henry VIII. 27. Julius Caesar. 28. King Lear. 29. Romeo and Juliet. 30. Hamlet.

Mooretól: 31. The gamester. Sz. J.

Sheridantól: 32. The school for scandal. V. J. 33. The rivals. V. J.

III. Francziából.

P. Corneilleből: 34. Le Cid. Sz. J.

Jean Racineből: 35. Andromaque. Sz. J. 36. Britannicus. Sz. J. 37. Phèdre. Sz. J. 38. Athalie. Sz. J.

Voltairetól: 39. Zaïre. Sz. J. 40. Alzire. Sz. J. 41. Tancrède. Sz. J.

Molièretől: 42. L'école des femmes. V. J. 43. Tartuffe. V. J. 44. L'avare. V. J. 45. Le bourgeois gentilhomme. V. J. 46. Les femmes savantes. V. J. 47. Le malade imaginaire. V. J.

Regnardtól: 48. Le joueur. V. J.

Legrandtól: 49. Le roi de Cocagne.

Collin d'Harlevilletől: 50. Le vieux garçon. V. J.

Delavignetől: 51. L'école des vieillards. V. J.

IV. Németből.

Lessingtől: 52. Minna von Barnhelm. V. J. 53. Emilia Galotti. Sz. J. 54. Nathan der Weise.

Schrödertől: 55. Das Testament. 56. Der Murrkopf. 57. Der Ring. 2.¹⁰⁹² Th. V. J. 58. Der Fährdich.

Leisewitztól: 59. Julius von Tarent. Sz. J.

Ifflandtól: 60. Die Jäger. 61. Der Spieler. Érz. Játék.

Göthetől: 62. Götz von Berlichingen. 63. Iphigenia. 64. Egmont.

Schillertől: 65. Don Carlos. 66. Wallenstein. Sz. J. 67. Maria Stuart. Sz. J. 68. Wilhelm Tell. Sz. J. 69. Turandot.

Kotzebuetől: 70. Das Epigramm 's más leginkább kedvelt vigjátékai; valamint Müllner és Raupach nevezetesebb darabjai.

Houwaldtól: 71. Das Bild.

V. Spanyolból.

Figyelmessé tétetik itt a' fordítani kívánó Lopez de Vega, Calderon de la Barca, és Moreto y Cavana azon színjátékaikra, mellyek alkalmaztatva a' német játékszínen előfordulnak; csakhogy a' mint említve van, a' fordítás az eredetiből 's annak verse és írása nemével folyjon.

Ezen színjátéki czimsor szaporítatni fog még később azon jelesb darabokéval, mellyek továbbra hagyattak.

A' fennemlített irány mellett még azt is örömet eszközteni kívánván a' társaság, hogy a' jó fordítású külföldi remekeket olvasni is szerető magyar közönség egész gyűjteményből választhasson: a' kívánt várákozásnak megfelelő fordításokat nyomtatásban is szándékozik kötetenkint kiadni, egymástól függetlenül, hogy a' kinek mellyik tetszik, külön is megszerezhesse. Ezen kötetekhez csatolja még az akármellyik említett nemzet drámai miveltsége kifejlődése, 's játékszíne állapotjának előadását, így az író életét, és fordított munkája kritikai felvilágosítását, oda tévén azt a' hová tartozik, ha a' fordító egyszersmind ezekkel is becsesíteni akarja dolgozását; a' mivel azomban nem leszen köteles, hanem ez kinek-kinek kényére hagyatik.

Minden elfogadhatandó munkát pedig a' társaság ajánlani fog Igazgató tanácsának illő jutalom végett, melly annak idejében haladék nélkül kézhez leszen küldve.

Azon utasítás és kérés fejezi-bé végre e' meghívást, hogy a' fordító, munkáját tisztán leírva küldje-bé a' M. Gróf Elölülő Urhoz jó alkalommal, 's minden tag, ha maga nem venne is részt e' munkálódásban, ne sajnálja e' tárgyat olyan ismerősével közleni, a' ki ámbár nem tagja eddig a' társaságnak, de ezen mezőre sikerrel eredhet, mert a' társaság minden magyar hazafinak kész elfogadni jeles munkáját, a' kit csak ihlet és sürget a' szép mivek szelleme.

Budán, Junius 2^d. 1831.

Döbrentei Gábor mk.

[Az összehajtott levélkézirat első oldalának alján „Kazinczy Ferencz, rendes tag.” címzés olvasható.]

6192.

Teleki József – Kazinczynak
Pest, 1831. június 26.

Tekintetes Táblabíró Ur,

A' magyar tudós társaság alaprajza és rendszabásai szerint, annak rendes tagjai az esztendőnkinti nagy gyűlés minden ülésében megjelenni tartozván, hivatalos készséggel adom hírül, hogy a' társaság nagy gyűlése, Ő Cs. Kir. Főherczegsége a' Nádor mint Pártfogó helybenhagyásával e' folyó 1831-ben Augusztus 29-dikén kezdődik, 's ennél fogva a' vidéki rendes tagokra nézve is a' Pesten megjelenés napja az említett hónap 28-dika leszen. 'S midőn erre minden helybeli és vidéki rendes tagot ezennel örömet meghívok, mindenikét egyszersmind bizodalmasan arra emlékeztetem, hogy a' talán meg nem jelenhető tag, az alaprajz rendelkezésének bétöltése tekintetéből elmaradása fontos okáról, engedelme idején megnyerhetése végett levelében jókor tudósítani ne sajnáljon.

Megkülömböztetett tisztelettel lévén

a' Tekintetes Táblabíró Urnak

Pesten Junius 26-dikán 1831.

Köteles szolgálja

G. Teleki József.

[Az összehajtott levélkézirat első oldalának alján „Kazinczy Ferencz.” címzés olvasható. A borítékon ép piros pecsét található, és a következő címzés:]

A' magyar tudós társaság Elölülőjétől.

Tekintetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Táblabíró Urnak, a' magyar tudós társaság rendes tagjának.

Hivatalosan

S. A. Ujhely

Széphalom.

6193.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. július 9.

Tekintetes Tábla Bíró Ur,

A' magyar tudós társaságnak ezen 1831-beli Junius 13-dikán tartott héti ülése elővéve a' mult Februarius 23-dikán volt nagy gyűlés határozásai nyomán, reábiztatásához képest a' magyar nagy szótár írásához szükséges készületek bővebb kifejtését. Minekutánna több ülésben Gróf Teleki József e' című koszorús munkájának „egy tökéletes magyar szótár elrendeltetése, 's a' t. 1817 6.” mint alapul vettnek első része felolvasatott, 's ahhoz némelly olyan jegyzések járultak volna, a' mik majd még a' nagy gyűlés eleibe terjesztetnek; némelly mások, mellyek a' minél előbb megkezdendő mun-

ka közelítése végett minden esetre előre járulandók, a' vidéki társaktól is helybenhagyatások reménye fejébe, ezennel hivatalosan közöltetnek.

Jónak látszván ugymint, minden tudomány-osztálybeli műszónak még a' nagy szótár munkába vétele előtti külön kiadása, azért: hogy jó 's rossz műszó mintegy kivált rakhelyen feltaláltassék, 's közülök a' nagy szótár írása alatt a' válogatás véghez biztosabban mehessen; hogy a' nagy szótár elkészüléséig az érzett szükség valamennyire is kevesebbüljön; továbbá: hogy az Igazgató tanács helybenhagyásával közre bocsátandó példányoknak több értelmes hazafiakkal közlése után, vélekedéseket a' műszavakról a' társaságnak nem-tagjai is előadhassák, 's a' talán nem épen jól kifejezettek helyébe jobbakat ajánlhassanak, 's így, mintegy az egész ország vévén részt országos köz tulajdona minél tökéletesb összeszerkesztetésében, annak gyanúja, mintha önkény 's makacsság akarná tolni a' nemzetre a' szükséges műszavakat – elsimuljon, sőt ezeket a' műveltségben gyarapodó magyar mind nyelve természete, mind a' világos értelem megkívánása útján, új kincsül, szavai közé készebben fogadhassa. –

Ezeknél fogva, minden tiszteletbeli 's rendes taghoz, és olly levelezőhöz, kit e' végett bizonyos tudományosztály felkért, vagy még kijegyez, ezen két kérés intéztetik:

1. Ne sajnálja ezen felhívást kezéhez vevő tisztelt tag, tudományai nemeihez tartozó magyar könyveink czimét, mellyek a' magyar nyomtatás kezdete olta maig megjelenetek, 's könyvsorokból, vagy literaturánk historijából tudtára vagynak, feljegyezni.

A' mi azon célhoz vezettetésért megteendő: hogy mindenik osztály kiszedje majd azokból tudománya műszavait, 's ábécze rendben sorzott deák vagy egyéb nyelv műszava előtétéle mellé rakván, az azokkal akkép élt Író nevét, 's így, ha úgy fordul, a' magáét is utánnak tegye, ha mire pedig még nem volna magyar kifejezés, arra a' tag maga javalljon; vagy ha épen nem lehetne még valamelly idegen műszót elnevezni nyelvünkön: ott üres helyet hagyjon, 's ez által másokat annak alkotására intsen.

2. Összeolvastván mindenik osztály könyvczimeit, midőn így többek feljegyzésénél fogva egy magyar ide tartozó munka se' lesz kifelejtve, egyezzenek-meg az osztályok tagjai külön magok között, mellyik miféle könyvből szedje-ki a' műszavakat; 's úgy fogjon kiki az elébbeni pontban eléadott munkálkodáshoz.

Minekutánna pedig a' Filozófia és Mathezis helybeli rendes tagjai a' Junius 21-dikén volt héti ülésben már bé is mutatták az osztályaikbeli magyar könyvek czimeit: ezek azon tiszteletbeli, rendes, és levelező tagokkal, kiket azon ülésben velek együtt dolgozásra bizodalmasan kijeleltek, ezennel közöltetnek is, azon megkereséssel és utasítással, hogy a' még általak tudva lévő könyvczímme a' hézagot pótolják, 's egymással a' titoknoki hivatal útján közöljék; egyszersmind azomban a' műszavak feljegyzéséhez a' nekik osztott könyvekből szorgalommal fogni ne terheltessenek. Különösen itt a' Mathezis osztályához, valamint a' természettudományaiéhoz azon előre értesítés járul, hogy a' kézi mesterségek, bányászság, hajósság, földmivelés eszközei és szereai magyar neveit midőn könyvekben nem lelnék, találjanak módot, ilyeneknek egyenesen azok üzőjítől való általvételre.

Magoktól fogják érteni a' más négy osztály tisztelt tagjai, hogy ők a' jövő Augusztus 29-dikén kezdődő nagy gyűlés folyta alatt a' tudományaikbeli könyvek czímeit egymással legjobban közölhetik: azért akkorra kétségkívül mindenik annyit ír össze, a' mennyi előtte ismeretes; 's midőn majd egyik 's másik jegyzéseiből a' megjelent magyar könyvek sora tökéletesen együvé állítatik, magok között azokat szóval legköny-

nyebben is feloszthatják, 's társakat tiszteletbeli és levelező tagok közül szükséges számmal kérhetnek, és választhatnak.

'S midőn ezekkel együtt a' héti ülés még azon javallatjában is hiszi barátságos meg-egyezését vidéki társainak, melyet az osztályok műszókönyvének azon rendben leendő mingyárti kinyomtatására gondol jónak, a' mint valamelly osztály készen van: bátran gerjed az iránt is hiedelem, hogy a' Nemzet nagy gondolatú ohajtására feltűnt társaság minél előbb nyujt szorgalomjelt e' roppant tárgyából – nyelvünk ügyéért szép aggodalmu hazánkfijainak.

Budán, Julius 9^d. 1831.

Döbrentei Gábor mk.
Titoknok

[Az összehajtott levélkézirat első oldalának alján „Kazinczy Ferencz.” címzés olvasható. A borítékon ép piros pecsét található, és a következő címzés:]

A' magyar tudós társaság Titoknokától.

Tekintetes Nemzetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Tábla Biró Urnak, a' magyar tudós társaság rendes tagjának.

Hivatalosan.

S. A. Ujhely
Széphalom.

[A borítékon ismeretlen kéztől 180°-kal elforgatva: „18/7 31”.]

6194.

Teleki József – Kazinczynak
Szirák, 1831. augusztus 8.

Tekintetes Táblabíró Úr!

[A']¹⁰⁹³ veszedelmes keleti epekorság az ország több részeiben ki[törvén],¹⁰⁹⁴ és az által nem csak az ország különböző vidékei közt az öszveköttetés meggátoltatva, hanem az elmék is el lévén foglalva, a' Magyar tudós Társaság minden nemű gyűlései bizonytalan időre elhalasztattak Ő Csász. Kir. Főherczegsége a' Nádor és kegyes pártfogónk különös parancsolatjából. A' mit a' midőn a' Tekintetes Táblabíró Úrnak tudtára adnék, magamat szivességébe ajánlom és maradok

A' Tekintetes Táblabíró Úrnak

lekötelezett szolgálja
G. Teleki József.

Szirákon, August. 8. 1831.

Kazinczy Ferencz T[ábla]B[író]. U[rna]k.

¹⁰⁹³ [Bizonytalan olvasat.]

¹⁰⁹⁴ [Bizonytalan olvasat.]

6195.

Kazinczy – Jósika Jánosnak
Széphalom, 1831. augusztus 15. vagy 18.

[1. Kolozsvári kézirat]

Nagy Méltóságú Báró, Kormányszéki Elölülő,
Kegyelmes Uram,

Mi történik a' csendetlen időkben a' haza' egyéb részein, azt tudni leginkább azoknak illik a' kik kormányon ülnek. Excellenziaád előtt tehát nem lehet kedvetlen, midőn én arra bátorkodom, hogy elbeszéljem, melly következtetéseket vona mireánk itt az orosz cholera. Méltóztassék azt Excellenziaád tiszteletemen kívül hazafi érzésemnek is venni.

Áltcsapván Máramarosból a' sőt Tokajra és Szolnokra szállító oroszok által a' cholera' mirígye Ugocsa, Bereg, Szathmár, Zemplény és Szabolcs Vgyékbe, Kassa sem marada a' nélkül. A' Tanács ott elkészíteté az Ispotály' szobájit, hogy ha a' betegek' száma igen nagy találna is lenni, helyt találhassanak benne. Megtette azonfelül a' rendelést, hogy a' betegek ne házaiknál gyógytassanak, hanem ott, még ha magok oda menni, vagy az övéik oda eresztetni nem akarnák is. Ez már nehezteléssel vétett, mert a' gyermekek szüléjiket, a' szülék gyermekeiket éltek' utolsó perczeiben magoktól eleresztetni nem akarák. – A' melly szekeret a' város a' betegek' behordására csináltatott, csuda formája által is elijesztheté vala a' szemet, de még inkább elijeszté az által, hogy hasonlított azon másikkhoz, mellyen a' kutyapeczér hordja ki a' városból az agyon-sujtott ebeket, és hogy azt a' halál' színére, feketére, festették. Ezek a' környüállások a' külömben is buta, 's a' félelem által még butábbá tett pór népet eltöltötte irtózással 's a' szekérbe fekünni senki sem akara. – Valamelly aratóleány egyszerre rosszul leve a' mezőn. A' bárka megjelent, 's az ellenkezőt erővel felvette 's vitte. De a' leány megsejté hogy a' fedeles és mindenfelől becsinált szekérnek hátul is vagyon egy ajtaja, 's azon olly szerencsésen csúszta ki, hogy a' vivők észre nem vevék. Azonban a' szekér elért az ispotályhoz. A' ház' emberei futnak, kiemelni a' beteget, 's – oh csudák' csudája! – a' szekeret üresen lelik. Az Orvosok a' leányt lakó helyén kerestették, de az tudván hogy ez fog történni, nem oda hanem valamelly ismerőseihez voná magát, 's kiürítvén gyomrát az epétől, más nap épen 's egészségesen ment haza. – Ha az ispotályba vitték volna, ezt kiáltozá a' nép, most a' leány nem élne! ezt kiáltozá a' nép!

E' szerencsétlenséget egy újabb történet még nagyobbá tette. – Kassának egy Chirurgusa van, Lehoczki nevű, egykor igen ügyes, de most elméjében nem megháborodott, hanem csak elgyengült. Ez meg látván egy hideglelések által elsápasztott fiút az úczán, bédád neki a' Bismuthot, 's a' gyermek iszonyú kínok közt meghala. Így jára négy vagy öt más betegeivel is. Látván a' nép, hogy a' cholera csak a' szegénységet éri, az Urakat, polgárokat, magokat bíró mesterembereket nem; elhitette magával, hogy őket a' Császár és a' Nemesség az Orvosok által öldösteti. Vas villákra, botokra kerülvén tehát a' dolog, rá törtek az úczákra, 's az Orvosokat verték, megszalasztották; Lehoczkit csak egy vén asszony mentette meg a' haláltól.

A' rossz hír szárnyan kél, 's Zemplény még többet teve. Terebesen addig fojtogatták, verték, ijesztették a' Megye' egyik Commissáriussát, míg az nekik azt vallá a' mit ők akartak. Ekkor tehát a' sokaság neki ment a' helybeli Patikának; a' Patikáriust csaknem megölte, szereit elszórta, kilocsolta, mindenét összetörte, elrablotta. Innen az Uraság' Tisztjeinek állott, 's a' Gróf Szapáry Péternének, szül. Csáky Juliannának, minden embereit, a' Directoron kezdve az utolsó Ispányig, megverte, megkötözte, elzárta. Nem engedvén a' Vice-Ispány' parancsának, ez katonaságot híva segédül. A' nép nem engedelmeskedék, 's vas villájjkkal bajonettjeiket kivervén kezekből, erővel akara bánni, 's a' Tiszt tüzet adata. Ekkor elszéledének.

A' Vice-Ispány, Dókus László Úr, Ujhelyi lakását már a' choleranak Újhelybe csapásakor, Júl. első napjaiban, elhagyta, 's oda két mértföldnyire, Velejtén, a' Szapáryné kastélyába vonta magát. Ellene is erő készült. Barátjai figyelmessé tevék, de nem hitt nekik. Végre Aug. 3d. Ujhelybe akara vissza menni, de tartván a' megtámadtatástól, nem az egyenes úton, hanem Abaujnak kerülve. De Mihályiban már útját állák kaszákkal, rudakkal, villákkal, 's bé nem ereszték falujukba. Így az ugar 's learatott földeken Legenyének vette útját, 's ott is úgy járt, mint Toronyán is. Végre a' setétben bévergődék Csörgőre, 's ott a' cordonra ügyelő Kapitánynál meghált. De alig tudták meg az emberek ottlétét, 16. mingyárt körülvevé a' házat, hogy ha ez a' gyilkos, ez a' kútakat elmérgező Emissáriussa a' Császárnak és a' Nemességnek, az udvarról kilép, agyon verik. Más nap katonai védelem alatt ment a' városba.

A' vadabb tótok közt Varannó' táján még rettenetesb dolgok történtek. Mernyiken Szulyovszki József, a' ki francziára fordítá Don Carlost, együtt vacsorála gazdasszonyával 's ettől nevelt leányával, 's a' Luth. Pappal és ennek feleségével, 's Szolgabíró Reviczky János Úrral; rá jött a' nép, 's őket mind, szám szerint TIZENEGGYET, agyon verte, összekonczolta. – Gróf Forgácsnének húsz eszt. olta tartott szakácsa Asszonyára vitte a' parasztságot, 's azok a' Grófnét meg nem ölték ugyan, de bántották, a' gyűrűért el akarák szelni az ujját, 's mindenét elvitték. Egy parasztnál SZÁZÖTVEN FONT ezüstjét találták meg. – Szeghy Imrének kiszúrták mindkét szemét, 's úgy vitték a' gyermektelen Báro Meskó Antalnéhez (ezzel semmi szövetségben sem volt Szeghy) hogy ez az asszony lássa mit csinálnak vele, 's adja elő minden elrejtett portékájit. Szeghyt az Asszony' szeme előtt szurkálták halálíg. – Az Eperjesi Districtualis Tábla Assessorát Klobusiczkyt, fiját a' volt Fiúmei Gubernátornak, délután 2 órakor tulajdon emberei megtámadtak, egy hív jobbágya ravaszúl megcsalván társait, elszökteté, de mindene, tükrei, porcellánjai, Archívuma elrontatott, eltépetett. A' Butkai parasztok a' Butkán lakó Szolgabíró és Esküdtet kötözve vitték, mint méregosztót, Terebesre. A' hely nem engedi hogy minden istentelenségeket megírjak. A' katonaság már tegnap negyedik ízben hozta be Ujhelybe, a' Vármegye házához, az elfogdosott gonoszokat; a' Terebesi pinczék is tele vannak velek, Fő Ispányunk Gróf Mailáth Antal Helytartói Tanácsos maga is, Bisztrán, a' gonosztétek' egyik helyén, úzi a' vizsgálatot. – A' Statárium e' napokban megjöve. – Mennyi vér folyt és mennyi fog folyni egy szerencsétlen tévedés miatt. És még is azt hiszi némelly hogy Skutari körül bátrabban lakhatni mint Weimar és München körül!

Én szinte tisztemnek ismerem ezeket azokkal tudatni, a' kik ezen tudósításomnak hasznát vehetik. Kérem Excellenzádat alázatosan, méltóztassék ezen leveletem Gróf

Kornis Mihály Urral láttatni, és meg engedni, hogy a' kik a' maradékról gondoskodnak, mását vehessék a' Gyűjteményekbe vihessék. – Mély tisztelettel maradok

Excellenzziádnak

Széphalom Ujhely mellett,

1831. Aug. 18d.

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz.

[2. Akadémiai kézirat]

Báró Jósika János Úr Exchoz, az Erdélyi Kormánysház Elöljárójához.

Széphalom Aug. 15d. 1831.

Mi történik a' csendetlen időkbén a' haza' egyéb részein, azt tudni leginkább azoknak illik, a' kik kormányon ülnek. A' Felsőség tudatja ugyan velek rendelkezéseit, de nem a' mi történik, legalább nem környüállásosan; pedig a' dolgok' ismertetére az apró történetek vezérlelnek. Excd előtt tehát nem lehet kedvetlen, midőn én arra bátorodom, hogy elbeszéljem, melly következtetéseket vona mireánk itt az orosz ajándék, a' cholera. Méltóztassék Excd merész lépésemért hazafi érzésem' 's azon tisztelet' jeleként venni, mellyel személye eránt vagyok, 's engedje hogy levelem' mását azok, a' kiknek gondjok van a' maradékra, Gyűjteményekbe vihessék.

Áltcsapván Máramarosból a' sőt Tokajra és Szolnokra szállító oroszok által a' Cholera' mirígye Ugocsa, Bereg, Szathmár, Zemplény és Szabolcs Vgyébe, Kassa sem maradt a' nélkül.¹⁰⁹⁵ A' Tanács ott elkészítetvé az Ispotályt, 's parancsolt hogy a' betegek ne házaiknál gyógytassanak, hanem az ispotályban; bölcsen ugyan, de sem a' beteg nem örömet vált el az övétől, sem az atyák a' magok gyermekeiket a' magok gondviselések alól kiadni nem akarták; 's így azokat erővel is viteté. E' végre egy csuda formájú szekeret csináltata, melly nem rosszúl hasonlított azon másikhöz, mellyen a' kutyapezcér az agyonsujtott ebeket szokta a' városból kihordatni, 's mint ezt mázolták veresre, úgy a' cholerasókét feketére. Ezekhez még egy történet járult, melly a' buta, 's félelme által még butábbá vált népben képzelhetetlen fogaratot talált. Valamelly arató leány rosszúl leve a' mezőn. Azonnal jött a' bárka, 's a' leányt erővel vitték. A' szegény elzárt megsejté hogy a' szekérnek hátúlra is van egy ajtaja, titkon megnyitotta azt, 's kicsúszott rajta, 's elrejtetett. Azonban a' szekér elért az ispotályhoz. A' ház' cselédjei futnak a' szekérhez, hogy a' beteget kiemeljék; de a' beteg – nincs. A' csuda szájról szájra ment. Az Orvosok a' leány' szüléjihez vagy gazdájához küldöttek, de ott sem volt. Tudta hogy ott fogják keresni, 's egy ismerőséhez vonta meg magát. Más nap kihányván epéjét, estve felé épen 's egészségesen ment lakásába. – A' nép innen azt húzta ki hogy a' cholera gyógyítás szükségtelen, sőt még rosszabbat. 'S e' megtévedésében egy újabb történet még inkább megerősítette.

Kassának egy öreg, elméjében nem megháborodott, hanem csak elgyengült, egykor igen becsült Chirurgusa van, Lehoczky nevű. Az megláta egy hideglelés gyer-

¹⁰⁹⁵ nélkül <,>.

meket az úczán, 's a' nélkül hogy valaki erre megkérte volna, beadta neki a' Bismuthot. Bismutthal gyógyíta két három más beteget is, 's ezeknek mindenike szörnyű kínok közt meghala. A' nép, el lévén már bódítva mind azok által a' miket itt említék, 's látván hogy csak a' szegények halnak, 's ezek rakásra, az Urak, a' vagyonos Mesteremberek, és a' Zsidók épen nem; engede azon gondolatnak, hogy az Orvosok őket a' Császár' és a' Nemesség' parancsolatjára öldösik, 's a' külvároson lakók és a' szomszéd Bárcza' lakosai vas villákkal, botokkal törtek a' városra, 's az Orvosokat verték, valahol találták. Lehoczkít csak egy vén asszony mentette meg a' haláltól.

A' rossz hír szárnyan jár. Zemplény követé a' Kassaiak' példáját. Terebesen egy Deszcscikának csúfolt Commissáriust a' kegyetlen kínzások arra vivének, hogy a' port, melyet ő is osztogata, méregnek vallá, 's ígéretet teve, hogy felfedi nekik az egész titkot, csak ne bántsák. A' nép erre néki ment a' Patikáriusnak, azt kegyetlenül elkínzotta, Patikájában mindent összetört, kilocsolt, elszórt. A' Gróf Szapáry Péterné szül. Csáky Juliána Tisztjeit a' Directorán Tomsics kezdvé¹⁰⁹⁶ az utolsó Ispányig megverte, 's elzárta. Ezek bejelentetvén a' Vice-Ispánynak, Dókus László Úrnak, ez parancsolt, de annak sikere nem volt. Így katonaság méne ki rájuk; de az sem akara használni. A' vas villások a' bajonetteket a' katonák' kezéből kiverték. Ekkor a' Tiszt rájuk tüzet adata. halva maradt, halálos sebet kapott, kissebbeket;¹⁰⁹⁷ 's a' gonoszok megszaladtak.

A' Vice-Ispánynak, ki mingyárt a' cholera kiütésekor, elhagyá Újhelyt, hol a' nyavalya már pusztított, 's magát a' még ép Velejtére voná, hírt ada két nemes ifju, hogy őellene is tétetnek a' készülétek.

6196.

Kazinczy – Vörösmarty Mihálynak
Széphalom, 1831. augusztus 19.

Vörösmarty Mihálynak Kazinczy Ferencz baráti szíves tiszteletét.

Széphalom Augst. 19d. 1831.

6197.

Sárközy István – Kazinczynak
Nagybajom, 1831. augusztus 30.

Kedves A[tyámfia] s B[arátom]! Bizony sok gondolkozásomba került, ha vallyon írjak é, vagy se? – mivel igasság szerint Te vólnál adós, és mivel úgy vettem egy darab ulta¹⁰⁹⁸ észre, hogy azon tudós Társaság melybe lett bé avatásodat olvasni szerentsém

¹⁰⁹⁶ [A keresztnévnek hely van kihagyva.]

¹⁰⁹⁷ [A számoknak hely van kihagyva.]

¹⁰⁹⁸ [Sic!]

vólt, annyira elfoglalt, hogy ily siker elme tehettségű Barátodra emlékezeted talám ki sem terjed. –

Az is meg fordult eszembe, ha vallyon nem bántottalak é meg azzal, hogy Vármegyénk elsőségét abban értésedre adni bátorzkodtam, hogy ebben az Olvasó Társaság jó darab időtől fogva fent áll, és napról napra gyarapodik; sőt még akkori Levelembé, némely akkori időbe hordatott ujjságokat és repülő írásokat specificáltam is. – talám benne valamit úgy néztél mint fogyatkozást, lehet hogy¹⁰⁹⁹ valamit úgy láttál mint felesleg valót. – Most azomba már többféle jár és Bibliothecánk is szaporodik. – De mivel ezen barátságos és öröm közlésem, tölled sem helybe hagyást, sem tsak Felelet adást sem érdemlett, ezt többé nem teszem; és kedvesebb occupatiódtól el-nem vonlak.

Hanem utolsó gondolatomat, mely egy nem leg kellemetesebb foglatosságomnak következése, néked fel fedezni kéntelen vagyok. Mely ebből áll

Még bódogult Feleségem sokat korpázott¹¹⁰⁰ azért, miért nem engedem egyszer Bibliotheculámat, melybe hálni és dohányozni¹¹⁰¹ is szoktam, ki fejéritteni; de a' sok rakosgatástól irtódzván, reá nem vehetett – Az idénn Menyem, Fő Notarius Albert Fiam Felesége, reá vett, hogy ebből a' kertembe lévő most, quasi-Glashaus, az előtt pedig vólt méhesembe (mivel azt most az Erdőbe igen szép helyre tettem által) ki hordozóskodtam 's szobáimat kimeszelték. A' ki hordozóskodás circiter egy hét alatt tsak meg esett, de bezzeg a' vissza hordása 's helyre rakása Könyveimnek, még négy hét alatt se történhetett meg úgy, mint óhajtottam volna. Ugyhogy kéntelen vóltam ketteinek Deákjaim között, azt parantsolni, hogy akar miképp tsak rakják be, és tsináljanak nékem egy ujj series a' szerint, mint a' Könyvek Fachonként vagynak. – mellyet én utobb alphabeticus indexemmel conferálhatok. A' két mondott Deákom közül, egyik szép író a' másik igen értelmes és nyelveket tudó. Ennek meg magyaráztam¹¹⁰² miképp készítsék a' Series, 's miképp rakják Könyveimet; bent is vagynak a' készített Lajstrom[ban],¹¹⁰³ de nem kedvem szerint. Azért már most más forma Catalogust¹¹⁰⁴ tsináltatván, sajnálom el vetni a' másikat, hanem, ha Pestről valami jó alkalmatosságot nem tudsz javasolni, el-küldözöm Postán francózva. Mert ilyen formába van mint ezen Levelem. Ha ABCének jó tudni mitsoda Könyvei vagynak levelező Társának, bizony meg érdemli, hogy két Jó Barát is tudja millyen Könyveket tart Barátija.

Miképp gondolkoznak Somogyba? ha elébb nem, a' jövő Ország Gyűlésén a' Regnicolaris Deputatiok Operatumai fel olvasásakor, általunk tett észre vételek, mellyek olyan forma volument fognak tenni mint a' Deputatiok mondott Operatuma – abból meg fogjátok hallani. De mikor lessz az? Azt a' Jó Isten tudja! Kinek valamint az Áldás és a' csapás úgy a' Királyoknak szive is kezébe és hatalmába van. A Hegyeknek azt mondja meny amoda, vagy bujj fel a' Tengerből, azonnal¹¹⁰⁵ meg teszik, mint példából tudjuk. A' Cholerának azt mondja mulj-el, és el-fujatik! Már ezen vándor

¹⁰⁹⁹ [...] [Átírás.]

¹¹⁰⁰ [/]orpázott [Átírás.]

¹¹⁰¹ /dohányozni [Emendálva.]

¹¹⁰² magyará[.]tam [Átírás.]

¹¹⁰³ Lajstrom, [Emendálva.]

¹¹⁰⁴ Catalogust [Átírás; emendálás.]

¹¹⁰⁵ azonnal [Emendálva.]

nyavalya 12^{dik} Augustustól fogva, hozzánk-is be szökött, és eleinte nagyon mérgesen horta¹¹⁰⁶ az embereket, de már egy kevésbé szelidült. Nagyon körül vétettük Strázsákkal, kiket a' Chordonyon lévőkkal együtt, az Uraságok fizetnek. – Daragonyosok pedig patrouilíroznak minden órába. – Eleinte nem igen akartak hajolni a' szóra, és nem hitték hogy a' betegséget vas villával lehetne strázsálni de látván és hallván a' szomszédokba a' halandóságnak számát, ők is meg szelidültek, el annyira, hogy a' sok essőzések miatt mind az aratás mind a' takarodás el késvén, ki-hirdettettük minden vallásbéli Papjainkal, hogy vasárnap és más innep nap dolgozhatnak és hordhatnak – A' világért se dolgozik egyik-is, azt állítván hogy különben-is rosszaságunk miatt büntet az Ur Isten. És most már nem tesznek oly hijjába valo banya beszedekeket mint eleinte, kivált a' Servianusok traditioja után. – De halljuk hogy nállatok rosszabban viseli a' Cholera is magát, a' Rusnyákok is. És mindenik terjed és már sok károkat tett. Némellyek privat levelekből sokat beszélnek. Szeretnék valami igazat felőle tudni. Különösen Iphigenia H. Á. özvegye ma itt lévén nállom kért hogy járnék végére; mivel néki Gr. Szapári Péternével volna sok és nagy dolga. Kérlek szeretettel ne tiltsd egy kis fáradságot, és tudósíts minél előbb. – Csak az lessz szent igaz a' mit Te irsz. Nállunk a' Balatonnak napkelető végénél¹¹⁰⁷ ki folyó Sió vizének felőlünk való partján ütött ki Kiliti nevű Helységbe a' Cholera,¹¹⁰⁸ és első napokba nagyon kaszált az embereket; de az erős ugy nevezett cernirozás által meg tartóztattuk hogy idebb nem jött. Adándrol a' szomszédságba, Csapodi Cons.-né embere, bé szökött loppal Kilitire a' malomba örletni, és kevés napok mulva meg halt. – De erős investigatio vitetvén eránta véghez, ki súlt hogy más betegsége volt már régtől fogva, melyben az erős meg hűttés halálos volt. – az egész Ház strázsa alá vétetett, de a' contumacia ideje alatt a' Házból még a' feje se fájt senkinek. Csapodiné minden szegény Jobbagyainak fél font hust ad naponként, és az ott közel Sió Fokon (hol a' Vármegyénkbe való bé Járás van) a' contumacialis Házhoz¹¹⁰⁹ a' betegek, és egyéb ott lévők számára Somlai Bort mind addig míg tartani fog. – Méltó hogy Csapodiról neveztessek ez Emberek Barátnéja – születésére nézve *Trcsanszkéj Lizbet*. – Ki mind azokat esméri kiket Ura esmért, conseqv. Téged is. – Egy igen jó Asszony. – N. B. Ditsekedés nélkül légyen mondvá: a' Kiliti szegényebb sorsu Kalvinistáknak is – mert igen nagy része abból áll – a' Permanens Deputatio fejenként ½ [font]¹¹¹⁰ Hust adat, mellyet közösen fizetünk. – a' Weszprémi Kaptalan pedig mint Jobbagyainak tsak a' kik betegek!!!

A' Permanens Deputatio 1° Augustól fogva Kaposvárott az ujj roppant Vármegye Házába folyvást tartatik, mely nem kevés terhemre válik, mert nem a proportione Salarii mén az ott való praesidium, hanem, a' mint a' szükség kívánnya, néha alternative, néha mind a' kettőnk – és többnyire – jelen vagyunk – ött Assessor Fiscus egy¹¹¹¹ két Sz. B. és esküttek, minden nap Criminalis Sedria egyszer Deputatio pedig kétszer, néha többször is tartatik. Mert a' Rabok szama különben is nállunk nagy szokván lenni.

¹¹⁰⁶ [Sic!]

¹¹⁰⁷ végézel [Átírás.]

¹¹⁰⁸ ütött ki a' Cholera, [Beszúrás a sor felett; az ékezet hiánya emendálva.]

¹¹⁰⁹ Ház/.../ [Átírás.]

¹¹¹⁰ [Ma már nem használt rövidítéssel jelölve.]

¹¹¹¹ Assessor egy [Beszúrás a sor felett.]

Minél jobban kevesíteni szükséges. – Ehez tsak gondold meg a' két ViceIspány mindég szokásunk szerint asztalt ád! – nem kevés rubrica a' finanziaába!

Ne büntess tovább Édes, Kedves Barátom! És tégy érdemessé válaszodra. Kivált a' tulsó oldalon irt kérésemre. Mert a' Historiák Ambringen nevű Gubernatorságára emlékeztetnek. Hogy többet ne irjak – ölelő karjaim közzé szorítván állandoul maradok még a' kis ideig is még öreg napjaim tartanak a' Te változhatatlan hív B.

% Próbára ide rekesztem a' Seriesnek Első Levelét sub A. B. Ae. BB. és ezt nem Francozva – mivel nem tudom kapod e? – így bizonyosb – a' többi Francon fog következni.

N. B. 30/8 31

A In Folio. I.

ab 29.)

- 1., Cave (Guilhelmi) Scriptorum Ecclesiasticorum Literaria Hist. Genevæ 1720
2. 3. 4.¹¹¹² Zwinger Theod. Theatrum vitæ humanæ Basil. 1571
5. Novissima Philosophia Ad. Horváth Mss
6. 7. Beel Math. Notitia Hungariæ Novæ Hist. Geogr. Viennæ 1736. T. I. deest fatio
8. 9. Corpus Iuris Hungariæ
10. 11. 12. Scriptores Rerum Hungaricarum Schwandtner¹¹¹³ Vindob. 1746
- 13 usque 19 incl. Acta Diætaliæ 1792, 1802, 1811, 1830.
20. Biblia Tremelii S. Gervasii 1607
21. Flavii Jos. Antiquitatum Judaic. Libri XX. Basil. 1534
22. Xenophontis opera, quæ extant¹¹¹⁴ Græce et Latine. Basil. 1569
23. Lehmanni Hist. Diplom. Status Rellig. Evangelicæ in Hungariæ Halberstad. 1710
24. Coccei Comentario T. 3^{ius} (reliquis abjectis) Lugd. Batavorum 1668. – E pretio affect ppter Templ. Salom.
25. Repartitio Tyronum & Subsid. Anno 1796
26. Regulæ Monasticæ Græci R. non Unitor[um]
- Ugyan abba a' tokba.
27. Missæ in Agenda Defunct[orum] ex missali Romano. Bassani 1797

B

1. Plinii Secundi Hist. Mundi. Basil 1535
2. Spanheimii Georg. Chronologia et Historia Ecclesiastica Lugduni Batavorum 1701
3. 4. 5. 6. Hoffmanni Lexicon Historicum. Lugd. Batavorum 1698
7. Pompeji (durch) Wanderungen von Ludv. Goro de Agyagfalva Hauptmann in k. k. Genie Corps. Wien 1825.¹¹¹⁵
- 8–13. Iselin allg. Hist. Lexicon. Basel 1729
14. 15. 16. Ionstonii Hist. Naturalis. Heilbron 1764¹¹¹⁶

¹¹¹² [A listán az egymás után lévő számok kapcsos zárójellel vannak összefogva.]

¹¹¹³ Schwandner [Emendálva.]

¹¹¹⁴ exstant [Emendálva.]

¹¹¹⁵ 1826. [Emendálva.]

¹¹¹⁶ Heilborn 1768 [Emendálva.]

17. 18. Georgica curiosa von Hohberg.¹¹¹⁷ Nürnberg 1695:1749¹¹¹⁸ T. I. deest.
19. Fabri Thesaurus Eruditionis Scholasticæ Lipsiæ 1686¹¹¹⁹
20. Collect. variæ industriæ propria factæ
21. Praxis fori Comitatus MSS.
22. Statuta Comitatus Simigiensis MSS
23. Collectiones Urbariales MSS. partim typis editæ
24. Brunszvikii method Pro[...]alis. MSS propria.
25. Ambrosii opus Iuridic. MSS propria.
26. Collect. Rellig. a tempore Patris mei MSS.
27. Articuli Anno 1790/1
28. Articuli Montanist. Deput. Reginc.

Æ

1. 2. Monasteriologia Fuchshoffer. Veszprimi 1803
3. De lapide Romano in Szalk invento Comment Geogr. Hist. Ant. Balla 1802.
4. Codex de Delictis.
5. Sammlung der Verordnungen in Publ. Ecclesiasticis. Wien 1782.
6. Calepius Dictionarium Basil. 1553
7. Ovidii Verwandlungen Augsburg 1709 mit vielen Kupfern in Prosæ
8. Collectio in Commissar. et Percept. propr.
9. Istvanfi Hist. Hungariæ Colonia 1685
10. Thucydides de bello Peloponesiaco Græce et Latine Vallæ 1564
11. 12. 13. 14. Thuani historia sui temporis Aurelianæ 1626 const. 125 fl.
15. Steph. Szegedi Loci Communes, per Matth. Skaritza editi in cujus præfatione vita St. Szegedi exhibitur et probatur cum qua Superintendentem & Profess. P[...] Scholæ Kalmantsehiensi in C. Simigiensis.
16. Mausoleum Regnum et Primorum militantis Hungariæ per Comitem Franc. de Nadasd Norimbergæ 1664
17. Acta Literaria Musei Nationalis Hungarici T. 1. in 4to Budæ 1818
18. Mosheimii Hist. Eccles. Institutionum antiquæ et recentioris in 4to Helmstadt 1754
19. Sarpi Pauli Veneti (vel Petri Svavi Polani) Hist. Concilii Trident. Gorinchemi (in Holland.) 1658 in 4to
20. usque 25 incl. Bruckeri (Jacobi) Historia Philosophiæ Lipsiæ 1742
26. Cartesii meditationes de prima Philosophia Amstel. 1678 in 4to
27. Relandi (Hadriani) Palæstina ex Monumentis veteribus illustrata. Traj. Bat. 1714 in 4to
28. Bion (Nicol.) Mathemat. Werkschule. Nürnberg 1726
29. Mülleri (Jo. Henrici) Collegium Experim. de Aëre, aqua, igne ac Terrestribus Physica et Mathemat. Norimb. 1721 in 4to

¹¹¹⁷ Hochberg. [Emendálva.]

¹¹¹⁸ 1794. [Emendálva.]

¹¹¹⁹ 1606 [Emendálva.]

BB¹¹²⁰

1. Museum Nationale Hung.
2. Földmérésbeli Instructio Jósef Cs. alatt
3. Taciti Historia augusta – De situ, moribus et populis Germaniæ Basil. 1519
4. Diarium Commissionis Relligionar. Anno 1721 Pestini celebr. MSS. manu Proto-notarii Nedeczki propria
5. 6. 7. Acta Comissionis Pestiensis ejusdem

6198.

Szirmai Kalos Bertalan – Kazinczynak
Szirma, 1833. január 30.

Tekintetes Ur,
 különös Tiszteletű Drága Jó Uram!

Jutott eszemben a Tekintetes Urnak még de dato 23-æ May 1820. hozzám a végett intézett Becses Uri Levele, hogy az Mlgos Consiliárius Szirmai Antal Ur által, a Szirmai Kalos Familiánkról ki adott utasítást tekinteném meg, és ha mi észrevételeim volnának, terjeszteném elő. – Én arra mit feleltem, már nem tudom, előre bocsátom mindazáltal, hogy a nevünk mindig per simplex L. iratott így: Kálos mivel a Deák szótól Calvus veszi¹¹²¹ eredetét – innét a Kassai Kallos nem a Familiánkból való, hanem csak ugyan Donataria familia de Borzova et Szamostelek, a mintt hogy Néhai Szirmai György Ur, említett Antal Urnak az édes Attya, a ki az Nagy Atyánk Szirmai Kalos Sigmond ellen kezdette a Királyi Táblán 1733-k Esztendőben a Törvénykezést, mely már az előtt is follyt a Sedriákon, és egész Igyekezete lévén, a Lineánkat a Szirmai Familiából ki küszöbölni, akartt bennünket a Borzovai Kallosékhoz vitetni, s ugyan azért azon Borzovai Kalloséknak a Donációjokat is a Processusban in paribus producálta – Csak arra emlékszem, hogy a Genealogiánkról a Feleletemben semmit sem szollottam, melyet nem is tartozhattunk volna megmutatni, mivel mind az Matthiæ Corvini de A[nn]o 1469-ki adott Nova Donatioja, mind egyéb a Szirmai Familiát illető Privilegiális Levelek az nevezett Nagy Atyánknál voltak, és ő reá a régi Ősi Eleinkről szállottak avagy jöttek által, a kinél pedig a Privilegiális Levél vagyon, a Nevét megtartotta, és a Conferáltt Jozzágnak birtokából soha ki nem esett, az minden kétségen kívül a Genealogiája megmutatására nem köteleztetthetik. – De hiszen igen könnyű volt az említett Nagy Atyánkkal a ki nem nagy Tehetségű, a mellett Irás, annyival inkább Törvény tudatlan volt és a nevét sem tudta jól le mázolni, törvénykezni, egy gazdag, Törvény tudó Emberek, a ki, a mintt Consiliárius Szirmai Antal Ur, Szirmai György Urnak Fija, az Ugocsa Vármegye Le-Irásában ki adott Könyvében írja, Huszthit is a Törvényes Könyve ki dolgozásában segítette. – A mi tehát a Genealogiánkat illeti: Seholy se látok a Szirmai Györgyvel való három rendbéli, és mind a két részről via Novi cum Gratia termináltt Processusban olly Documentumot, amellyből ki tetszene, hogy a Corvinus

¹¹²⁰ <C In Octavo> BB

¹¹²¹ vészi [Emendálva.]

Mátyás Király ujj Donációjában ki nevezett Foris Kolos, a ki más Levelekben Calvusnak is, azután pedig mindég a Successori Kálosnak, imitt amott Kalusnak tétettnek ki, deficiáltt volna, hanem volt más Fija Pál, a melly a többek között ki tettzik avagy onnét is, hogy 1590-k Esztben Szirmai György, Györgynek ez Dienesnek, az Coimpetrator Miklosnak Fija, magok, és árván maradt Kalos Bertalan, Pál és István, fratruelium suorum, filiorum vero Stephani, filii olim Pauli Kalos de Szirma nevekben protestáltak az erántt, hogy az említett Öreg Kalos Pálnak Leánya, Katalin, Sile Istvánnak Házas Társa, tsupán a Fiu Ágot illető Szirmai Joszágot véle felosztatni kívánná – fratruelis pedig két egy Testvér Atyától származott Successorokat tész, a Protestánsoknak tehát Coimpetrátor Attyok volt Miklos – Miklosnak Testvére Foris, seu Christophorus Kolos-Kalos és így mind a Protestánsok, mind a kiknek Nevekben a protestáció tétetett, két egy Testvér Atyáktól származtanak – E szeréntt annakokáért Öreg Kalos Pál fija lévén Kolos Kálos Forisnak, avagy Kristofnak – az Házas Társa ki volt? nem tudhatom, ha tsak ezentul ki nem tapogathatom – Hanem

Hogy az irtt Öreg Kalos Pálnak fija volt István, ennek Házas Társa Zoltány Borbála, megtettség az említett Protestációkból, mellyet úgy tartom az Tettes Urnak per extensum meg is küldöttem ez előtt való Levelemben – És így Szirmai Antal Ur hibáson tész, hogy Pálnak Házas Társa lett volna Zoltány Borbála – Továbbá –

Ezen Kalos Istvánnak egyik Fija volt Szirmai Kalos Pál, az Házas Társa pedig Kalos Pálnak Biki Borbála, Fancsikai Donátária Familiából való – Ismét

Szirmai Kalos Pálnak fija volt Kalos István, ennek Házas Társa Tassi Margit kinek első Férje volt Szirmai András, de nem az igaz Szirmai Familiából való, a mintt azt világosan megbizonyítani lehet. – Viszont –

Az most irtt Kalos Istvánnak Fija volt Szirmai Kalos Ferenc, az Házas Társa Gacsályi Anna – Ferencnek Fija Kalós Zsigmond, a nagyatyánk, a kivel Szirmay György ur a perlekedést kezdette, [Házas Társa]¹¹²² Zoltány Anna, Kalós Zsigmondnak a fiai Kalos László, és Ferencz – Kalos Lászlónak Házas Társa Farkasrévi Kodra Anna – mostan élő fiai: Kalos Dienes, több mintt 42. Esztendeig volt Vice- azután Ord. Fiscális – Bertalan Tettes Beregh Vrgyében először 1787-k Esztben Politicus azután Ord. Fiscalis, Ord. Notárius, onnét Ugocsába által jöven, itt ismét Ord. Notárius, annakutánna 1823-k Esztben követtkezett Szék építéskor, 1828-k Esztendeig Ord. V. Ispány – harmadik fija Kálos Lászlónak Ádám – negyedik Fija Simon, a ki Házas (a többi három Testvérek nőtlenül maradván) Felesége Páloczi Horváth Juliánna – a Fijai Károly, Dienes, Pál és Menyhert – a legnagyobbik Fija 12. Esztendős, a többi Fijuk pedig kisebb idejük – Említett Kálos László kisebb idejü Testvére Kalos Ferencznek (ámbár mindig tsak az ő neve alatt folyt a Szirmaival való Per) a Fijai tsak ugyan Ferencz és László – Ferencnek Házas Társa Hagara Mária – Gyermekük nincsenek – László pedig nőtelen és Pensionatus Hadnagy – mi magunk Testvérek már öregek vagyunk, nevezetesen én a 73-k Esztendőbe járok – a Leányokat említenem szükségesnek nem látom – De talán már mindezeket hijában irom, mivel ne talán a T. Urnak a Szirmaiakrol készült Betses Könyve már ki is nyomtatott, vagy éppen sajtó alatt vagyon – Mely ha úgy volna, méltóztassék a Tettes Ur az erántt engemet utasítani,

¹¹²² [A szögletes zárójeles emendálás a Turul szövege és a NAGYIVÁN adatai alapján.]

hogy azon könyvet hól szerezhethetném és vehetném meg – Becses Válasszát a T. Urnak
óhajtva el várván, nagy érdemü Uri fávoraiba ajánlott, állandó igaz Tisztelettel vagyok
– Szirma 30-k Januárii 1833.

Az Tekintetes Urnak

alázatos szolgálója
Szirmai Kalos Bertalan m. p.

LEVÉLGYŰJTEMÉNYEK

6199–6205.

[A BODZAY-DOSSZIÉ]

Előadás [I.]

Pénzre vala szükségem hogy bizonyos ideám kiviteléhez hozzá foghassak, 's gyermekeimet az által csalhatatlanul boldogíthassam, 's Grünfeld Dávid Vécsei Zsidó Abaúj-ból Octóbernek 15dikén hozzám jött, 's előmutatván Buzitán lakos Bodzay Sámuel Urnak Commissióját, hogy 50 hordó borát adja-el, ezen borokkal megkínált. Előmutatta, tulajdon írásában Bodzay Úrnak, ezen signaturáját is, melly kezemben van:

Specification.

50 hordó Asszúszőlő bor 5 putto-	Rf. V. Cz.
nos 1818. ¹¹²⁴ a ft 180 -----	9000
a' Tályai határban egy szabad szőlő ----	1000.
Egy obligatio -----	<u>1000</u>

Subscriptio alatta nincs; de az írás a' Bodzay Sámuel Úré, és, a' mint mondám kezemben van. Kezemben a' Gastberg Fiscális Ur levele, mellyet Grünfeldhez írt, a' mellyben ez is áll: Bodzay Ur a' borokat az én befolyásom nélkül nem akarja eladatni.

Nem tagadtathatik tehát, hogy a' bor a' Bodzay Úré volt, és hogy el akará adatni. A' kettő ér annyit mint egy írott Plenipotentia.

Azt felelém Grünfeldnek, hogy nekem nem borra, hanem pénzre van szükségem; a' szőlőt pedig épen nem veszem-meg.

Grünfeld azt felelé, hogy készen van egy Vevő, a' ki tőlem azonnal megveszi, 's legalább ezen az áron.

Miért nem veszi tehát Bodzay Úrtól? Miért engedi ezt a' nyereséget másnak Bodzay Ur?

Őszve vissza beszélt holmit, hogy Bodzay Ur Szent Imrey Imre Urnak tartozott, 's ez zaklatta. Kénytelen vala pénzt kérni kölcsön. Azt most productumok nélkül nem

¹¹²³ nos <Rft. W.W.> 1818.

kapni. Felvette tehát ezt a' borokkal. Azonközben alkura szállott Szent Imrey Urral, 's így a' borok helyben maradtak. Most nincs egyébre szüksége, hanem hogy egy 8000 forintos Contractust mutathasson-elő, 's ezt kívánja tőlem. Így ő is nyer, én is nyerek.

Ellenvetéseket tettem neki, 's éreztetém hogy a' dolog gyanús.

De ha a' borok nekem kiadatnak, 's én azonnal eladhatom, mi közöm a' Bodzay Úr historiájához?

'S hol a' Vevő?

Szántón egy Schwartz nevű nagy Borkereskedő; az B. Urral 's B. ezzel nem akar tractálni, de ez a' Schwartz velem igen. A' bor nagy részben a' Kazinczy István Ur Dorgói termése; erősek mint a' pályinka, tiszták, de nem igen édesek, színeket tartják, jók. A' hordók igen nagyok, 's ezen mind Schwartz kap, mind a' Lengyel Vevő. Csak arra kér, hogy a' dolog ne haladjon, mert itt lévén a' szüret, a' VIszán Semsey Ur pinczéjének ki kell ürülni, hogy új borait belé tehesse. A' borok' dicséretéhez még azt tevé, hogy azok rég olta töltetlenül állanak, és még is romlatlanok.

Minekutána *stipulálva* volt, hogy a' vevésbe csak úgy ereszkedem, ha azokat Schwartz mingyárt megveszi, 's ezt nem csak én *kívántam*,¹¹²⁴ hanem ő szoros tisztnek ismervén *fogadta* is ('s erre sok tanúm van) Mádra mentem November 12dikén.

Első kérdésem ott az volt, hogy a' Vevő hol van?

Pesten; de négy nap alatt itthon lesz, 's veszi a' borokat. Minden el van végezve.

Declaráltam, hogy a' boroknak felé sem megyek.

Ment, 's egy Gross Sámuel nevű ismeretlen Zsidót hozzám hozá, ki felől azt mon-dotta, kivel maga felől azt mondatta, hogy ez Compagnistája Schwartznak, 's olly híres Borkóstoló, hogy ennek híre nélkül Schwartz borokat soha nem veszen. Ez is bizo-nyossá tett, hogy Schwartz a' borokat ismeri, 's venni akarja, 's legalább azon áron, a' mellyen én nékem adatnak.

Ment Grünfeld, 's hozott mustrákat is a' 23 jobból és 8 legcsekélyebbekből, 's azokat nálam hagyá, hogy lássam, megtartják e holnapig színeket. Megtartották, 's a' bor ke-mény volt.

Más nap reggel jött, 's a' pinczébe akara vinni. Nem engedtem kérésének. Akkor az itt következő propositiót tevé.

Mádon egy Meczner Úr lakik, ki Moszkva Országba akar menni e' télen borokkal. Ezeket ismeri és ha tetszik nekem, Contóra megveszi. Tartsam-meg a' Schwartz' szá-mára a' jobbakat, 's a' 19 csekélyebbet 's 8 legcsekélyebbet adjam Mecznernek.

Nem ismerem Meczner Urnak állapotját.

Háza van itt, vannak szőleji. Hívassuk-elő, 's addig pecsételjem-le a' 23 hordót.

Calculusba ereszkedém. B. Urnak a' nevében Grünfeld nekem a' 23 hordót per 150 ft. engedi; a' Meczner Urnak adandókra adjam azt a' summát, hogy a' 23 hordó és ezek üssék-ki a' 8000 ftot. A' Meczner Contractusát ő tőlem a' B. Ur nevében a' 8000 ft. defalcatiojára általveszi, és így csak a' 23 hordó árával leszek adós. Azokat eladja Schwartznak mihelytt Pestről haza jó, 's legfeljebb Novemberben. Így pénzem lesz czélomra, 's törvényes interes mellett.

¹¹²⁴ kívántam, [Emendálva.]

Declarálván újra hogy ha szavát nem állja, még ha a' borokat által vettem volna is, Contractusom sikertelen legyen, 's azt általa stipuláltatván, a' 23 hordó bort lepecsételtem, 's a' hordók fenekére, hogy el ne cseréltesse, krétával ezt írtam: *November*, No 1. 2. 3 etc.

Novembert csak hogy kezem vonására rá ismerjek. A' többieket, minthogy azokat Meczner Ur fogná megkóstolni, meg sem kóstoltam, le sem pecsételtem, sőt azon kisebb pinczeágnak, a' hol a' legcsekélyebb 8 hordó állott, felé sem mentem.

Grünfeld egy Zsidót utána küldé Meczner Urnak, hogy hagyná oda szőlejét 's szüretjét, én nem mulathatok.

Dél után jöve, 's sürgette Contractusomat, mert azt egy valakinek elő kell mutatnia, különben a' pinczéből ki nem eresztetik a' bor.

Hogy adjam azt, holott nincs Meczner Úr, 's nem tudom veszi e, 's mely áron veszi?

Ha nem veszi, a' Contractusnak nem lesz ereje, 's azt vissza adja. Elakasztom Bodzay Urat, elakasztom V.Ispán Semsey Urat, kinek a' pinczére szüksége van. Pedig most 3diksor vagyunk e' miatt Mádon. – Oda adtam neki a' Contractust, 's ő pecsétet elkérte, hogy ha Meczner csak holnap jönne, vagy a' bornak ki kellene menni a' pinczéből, pecsét nélkül ne legyenek.¹¹²⁵

Meczner Ur nem jött estig, én pedig időt kaptam végére járni, ha Meczner Urnak bátorsággal adhatom e a' borokat. A' Predikátor azt a' hírt adá, hogy azt tennem nem lesz bátorságos.

Más nap Grünfeld jött, 's azt mondta hogy a' háznál vala tegnap estve, de már feküdtem, nem akara megháborítani.

Hol Meczner Úr? Declaráltam¹¹²⁶ hogy a' Contractusnak semmi ereje, 's én még a' 23 hordót sem veszem.

Átkozni kezdé magát, 's vádolni engem, hogy Bodzay 's V.Ispán Semsey Urakat elakasztottam.

Közel egy óráig tartott versengéseink után abban állapotodánk-meg, hogy a' Contractus már kezében nem lévén, 's azt vissza nem adhatván, a' bort általveszem ugyan, de B. Ur adósának nem tart, ha ő a' bort Novemberben, legfeljebb Januárius első napjáig el nem adja, 's a' 23 hordót 200 fntjával, a' többire gondom úgy sem lévén ha Meczner megveszi; ha pedig ő nem veszi, olly áron, hogy pénzem egészen kijöjjön.

A' töltelékre 3 hordó méne-fel, 's Grünfeld azoknak üres hordójikat eladta, az lévén a' végzés hogy a' töltelékre felmenendőknek árok a' Summából kifizettessék. Ő e' napokban nálam lesz, 's akkor csináljuk ki igazán mivel fogok Bodzay Urnak tartozni. Néki most a' 8000 ftos Contractust egy Creditorának elő kell mutatni, 's a' dolog azért nem szenved változást.

Kért, hogy egy hordó bort engedjek a' Teitelbaumné Pinczemesterénél maradni, hogy annak árából¹¹²⁷ fogadjon szekerst, és a' borokat egy itt lakos, de oda *nem általam vitt vagy küldött* Zsidó gondviselése alatt Toronyai pinczémbé tétethesse-le.

¹¹²⁵ [E mondat vagy teljes egészében, vagy csak a „Contractust” szó után utólagos sorok közé írt beszúrás.]

¹¹²⁶ Declarálo[m]m [Átírás.]

¹¹²⁷ hogy [...] árából [Átírás.]

45 hordó bor jöve-fel, 2 ott maradt, minthogy azért a' Zsidó nem akara egy szekeret fársztani. A' szekereket én fizetém-ki per 2f 15x. áldomás 2ft.

A' Zsidó az az Grünfeld nem jött. Látván ebből hogy minden dolga hamislelkűség vala, levél által kértem-meg Bodzay 's Gastberg¹¹²⁸ Fiscalis Urakat dd^e 19 Nov. hogy felhatalmazottjokat küldjék 's szorítsák stipulált kötelességének teljesítésére – Külömben törvényesen fogom admoneáltatni vagy a' borok elvitetésére.

Nem felelt sem Bodzay Ur sem Gastberg Fiscalis.

Grünfeldnek 2 leveleit vettem.

dd^e 15 Nov. azt írja, hogy a' Szántai Zsidó Schwartz, a' kinek meg kellett volna venni boraimat, még haza nem érkezett. Mihelytt jó, mingyárt nálam lesz az ő Sógorával (a' Grünfeldével) hogy a' borokat megvegye; és

hogy Meczner Ur a' csekélyebb borokat azon mód szerint, a' melyet nékem Grünfeld monda, meg akarja venni, 's kér, tudósítsam, biztathatja e Meczner Urat.

De ezen levélben ez is áll. Nov. 17dikén megyen¹¹²⁹ Kassára, 's megtudakozza,¹¹³⁰ ha a' Fiscalis akarja e acceptálni a' Meczner Ur által nekem adandó Contractust. – Nem ezt ígérte Mádon, hanem azt, hogy Grünfeld maga acceptálni fogja annak nevében a' kinek képét viselte, a' Meczner Contractusát. De legalább az tetszik ki, ezen három czikkelyből, hogy igazat mondék Előadásomban.

Már November 29dikén megváltoztatá a' Nótát. Azt mondja, hogy midőn reggel nálam vala, vissza akará adni Contractusomat, de én nem akarék elállani tőle. Hogy ez hamisság, onnan tetszik-ki, mert rajta állott a' Contractust eltépni, 's a' borokat ki nem adni. De tanúm van, mint reszkete, mint bosszankodék, hogy a' borokat venni nem akarom; tanúm, hogy ezt mondá: *ha ez az Ur megveszi a' romlott borokat, törve van a' nyaka.*

JEGYZÉSEK.

Bodzay Ur maga is csalt 1. mert a' bor 1817diki, nem 1818diki.

2. mert nem 5 puttonos asszú; némellyik hordó nem ér 15 ftot, azt mondják.

Grünfeld mindenben csalt, a' mint az előadás mutatja, 's stipulált kötelessége nincs teljesítve.

Emptor deber esse *cautus*. De a' megcsalás senkinek sem használhat; 's a' vigyázóság 's szemesség nem védheti az embert mindég.

A' verbalis Contractus is Contractus. Erre pedig sok a' tanu, kit megeskettethetek, 's fogok.

Mit kell itt cselekedni? Elég e admoneáltatni Bodzay Urat vagy Grünfeldet is kell?¹¹³¹ Minthogy Grünfeldre bízta magát, kénytelen mind azt meg állani,¹¹³² a' mire magát ez kötelezte.

¹¹²⁸ Bodzay <Urat 's a' Fiscalist,> Gastberg [Beszúrás a törlés felett.]

¹¹²⁹ megyék [Átírás.]

¹¹³⁰ megtudakozom, [Átírás.]

¹¹³¹ Bodzay Urat? [Beszúrás a sor felett.]

¹¹³² azt állani, [Beszúrás a sor felett.]

Nem kell e egy Protestációt beadni, mely Documentum legyen idővel?

Én ezeken kívül meg akarom becsültetni a' borokat külön külön feljegyeztetvén, mit ér mindenik hordó, 's akkor osztán eladni, hogy csak annyival legyen adósa Bodzay Urnak, a' mennyit a' borokért bevenni fogok. Reménylhetem e, hogy ezt kivihetem, és ha a' dolog perre jut, a' Bíró a' becs árát veszi a' Contractuális summa helyett? De ezt csak post admonitionem et Replicam, 's nem most. Addig hozzá nem nyúlok a' borokhoz.

Hát a' Mádon hagyott két hordóhoz hozzá nyuljak e vagy ne?

[Előadás II.: „Mád, November 13dikán”]

Mád, November 13dikán.

Buzitán lakó Tek. Bodzay Sámuel Urnak a' Vice-Ispán Semsey Lajos Úr Mádi pinczéjében 50 hordó bora állott. Ezeknek megvételére Grünfeld Dávid Vécsén lakozó Zsidó engem kínála-meg, 's én lementem, hogy a' borokat megalkudjam. Grünfeld azzal bízata, hogy a' borokat mingyárt ott eladja számomra, sőt eladja még Toronyi pinczémben lévő boraimat is. 'S én csak ezen feltétel alatt indultam útnak.

Legelső kívánságom az volt, hogy Toronyai boraim Megvevőjét állítsa-elő. Azt mondotta, hogy Schwarz Szántai Zsidó, a' ki azokat ismeri, és 130 fntjával számlálván megvenni kész, Pesten van, 's 4 nap múlva jó haza. De megújította az ígéretet. Mihelytt Schwartz megjő, azonnal meglesz az ígért vétel, úgy mondá.

Még minekelőtte a' pinczébe menénk, azt a' vallást tevő Grünfeld, hogy a' borok mind jók ugyan, de csak 23 hordó az excellens. Próbákat is hozott, hogy lássam, ha reggelig megtartják e' színeket.

Előre megcsináltam a' Calculust vele együtt, hogy ezekből mint telhetik ki a' 8000 ft. summa, mellynél alább nem szállhat. Végre reá állott, hogy a' 23 hordót per 150 ft. (összeséggel 3450 ft.) én vegyem-meg; azt ígérte, hogy sokkal drágábban fogja eladni még akkor nap; a' hátra lévőket menjenek ugyan az én calculusomba, de ő mingyárt eladja, 's felel értte, hogy Bodzay Úr az új Adós Contractusát tőlem a' 8000 ft. summa lerovására általveszi mihelytt az neki általam előmutattatik.

Megtöltetvén a' sok idő olta töltetlenül tartott borok, az 50 hordó borból csak 47 leve. Sőt még ez sem vala elég, 's Grünfeldnek idegen borból kellett azt megtölteni. E' szerint 23 hordót vévén én által, 24 hordó maradt arra, hogy Grünfeld által eladassék. Ezeknek ára 4550 ftra ment, hogy az említett 3450 fttal a' summa 8000 ftra hágjon.

Én a' 24 hordót megtekintettem, lepecsételtem, 's krétával ezt a' szót jegyeztem rájuk: *November*, 's mindenikére a' hordó számát. A' többit meg nem kóstoltam, le nem pecsételtem, meg nem jegyeztem, minthogy azok a' Grünfeld rovására maradtak. Azokat ő pecsételte-le az én ott nem létemben.

Végre az eladáshoz kellett látni a' Grünfeld egy Mádon lakó Meczner Urat projectálta. Azért ő küldé embert, nem én; noha apró pénze nem lévén, azt tőlem veve kölcsön, hogy az izenetet-vívó kifizetessék.

Azonban én végére jártam, ha Meczner Úrnak a' borok kiadhatnak e bátorsággal. Grünfeld tőlem a' Contractust kívánta, 's én azt neki által adtam, de azon feltétel alatt, hogy ígéretét a' borok eladása eránt teljesíti, és az én nevemre stilizálandó új adós Contractusát Bodzay Urral acceptáltatja.

Meczner Ur nem találtatott.

Más nap reggel Grünfeld hozzám jött, hogy a' borok elszállítása eránt velem tanácskozzék, minthogy a' boroktól a' pinczét ki kelle üríteni. Én elibe terjesztettem, hogy a' Contractus sikertelen, 's minthogy ő szavát nem állá, az engem sem kötelezhez. De ő viszont rimánykodott, hogy Urát ne hozzam bajba; ő szentül fogadja, hogy eladja a' borokat, 's nagyobb áron még mint a' hogy által vettem. Hogy Bodzay Úr el ne akasztassék, reá állottam, hogy a' borok tehát jöjjenek.

A' borok általszállítása eránt ő gondoskodott, 's azon hírrrel jöve vissza, hogy a' Teitelbaumné Pinczemesterével úgy végze, hogy egy hordó bort tartson-meg a' furmányosok' fizetésére, a' Pinczemester és Bodnár kielégítésére.¹¹³³

Azonban 45 hordó bort November 15dikén Ujhelybe szállíta, mert kettő a' szekerek el nem fért, 's reám tolá azt a' terhet, hogy 90 forintot a' furmányosoknak fizessek.

[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...”]

Alkuban¹¹³⁴ lévő bizonyos jószág eránt, 's a' marhával speculatiót nagyban akarván kezdeni, pénzre vala szükségem. Azt e' pénztelen időben Zsidók nélkül lehetetlen szerzeni. Grünfeld Dávid Vécsén Abaujban lakó Zsidó hozzám jöve Tek. Bodzay Sámuel Urnak (Buzitáról, Abaujban) ide mellékelte Signaturájával, mellyben ötven hordó Asszúszőlővel kínála-meg, hordáját per 180 ft. calculálván. Kezemben van ezen felül Fiscalis Gastberg Urnak levele is, mellyben jelentetik, hogy a' bornak az ő híre nélkül eladatni nem lehet.

A' felelet ez volt: Nekem pénz kell, nem bor; a' magamét sem tudom eladni. Grünfeld előmbe terjeszté, hogy a' borok Kazinczy István Urnak Dorgói termése, nagyobbára vasas és igen nagy hordókban állanak; Bodzay Ur azokat bizonyos adóssága lerovására vette-meg, mellyet azonban másként depurált; most olcsóbban adja, csak hogy tőlök megszabadúlhasson, mint vette; neki nincs egyébre szüksége mint arra, hogy egy nagy summából álló Cartabiancát kapjon. Én drágábban fogom eladni mint megalkuszom, mert a' borok, nyolcz hordóig, mellyek nem rosszak, de csekélyebbek mint a' többiek, mind kemények mint a' pályinka, tiszták, és jók.

Azt tudakoztam, hogy ha én adhatom-el drágábban mint megalkuszom, miért engedi Bodzay Úr ezt a' nyereséget másnak. Beszélt holmit öszve és vissza, hogy a' borok miatt Bodzay Urnak azzal, a' kitől¹¹³⁵ vette, kedvetlenségei voltak; ugyan-ezért rég olta töltetlenül állanak. Itt a' szüret; Vice-Ispán Semsey Úr helyet tovább nem engedhet, hogy idei borait ezeknek helyére állíthassa. 'S mi közöm nekem mind ezen kedvetlenségekhez; ha Bodzay Ur a' borokat nekem azonnal kiadja 's Cartabiancammal meg-

¹¹³³ kielégítésére. [Emendálva.]

¹¹³⁴ [A 291a kéziratoldal tetején az oldalszámozás vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 1.”]

¹¹³⁵ ki/[...] [Átírás.]

elégszik, mingyárt czélomhoz érek; mert Bodzay Ur és az a' kivél ennek baja van, egyet értenek abban, hogy azoknak én legyek a' Megvevőjök. Ígérte e' mellett, hogy ő, ha egyszer a' borok enyémekek lesznek, azonnal Vevőt hoz rá, melly Vevő már várakozik reám; sőt ez még Toronyai pinczémben álló boraimat is megveszi, hordaját per 130 ft., úgymint a' mellyeket ő már keresett is, 's sajnálta hogy nem lelé többé. Én és feleségem ezen Conditio alatt, és csak ezen conditio alatt, declaráltuk, hogy a' borokat megveszszük. Hogy mi ezt a' *Conditio*t sine qua non tettük-fel, és hogy Grünfeld Dávid erre magát a' *legszorosabban kötelezte*, arra *hites tanúim* vannak, kiket megeskettethetek.

Szükség lévén a' legkissebb környűllások említésére, semmit sem hagyok-ki, ha az haszontalannak látszanék is; 's így azt mondom-el, hogy midőn Mádon megjelentem, Grünfeld nem vala ott. Azután ő jelene-meg ott, 's minthogy meghívó levele későn jöve, én nem lehettem Mádon; végre harmadszor mind a' ketten öszvejövénk Mádon, de feléje sem meheténk a' pinczének, mert Fő Szolgabíró Kaszner Úr plenipotentiát kívána előmutattatni Grünfeld által arra, hogy a' Bodzay Ur részére a' borokat eladhassa. Maga ez a' *kívánság* azt érezteté velem, valamint a' *régi meg nem töltögetés* is, hogy a' bor sequestrum alatt állott, 's inkább hittem a' Grünfeld' szavait.

Vége¹¹³⁶ November 12d. Grünfeld¹¹³⁷ megjelent, de csak maga. Én a' Vevőt kívántam előállítatni. Ekkor monda, hogy az egy Schwartz nevű Szántai Zsidó, ki nagy borkereskedést űz, 's csak négy nap múlva fog Pestről megérkezni. Declaráltam neki, hogy e' nélkül a' borokat meg sem kóstolom, 's úgy megyek vissza a' mint jöttem.

Előmbbe terjeszté, hogy elakasztom mind Bodzay Urat, ki a' borokat eddig eladhatá vala, ha velem már egy holnap olta nem tractálgatna,¹¹³⁸ mind V. Ispán Semsey Urat, ki tovább ide nem engedheti pinczéjét, 's kért, unszolt, hogy a' borokat kóstolnám-meg, pecsételném-le, 's vitetném-el. Hajthatatlan valék. Akkor hozzám hoza egy Gross Samuelnek nevezett Zsidót, kit a' Schwartz borkóstolójának 's Borkereskedési Compagnistájának nevezze, 's magát ezzel is annak nevezteté; 's ez a' Gross, valamint Grünfeld is, bizonyossá tettek, hogy Schwartz negyed nap múlva megérkezik Pestről, 's a' borokat azonnal megveszi, 's kifizeti. Grünfeld két üvegecskében próbát is hoza, hogy lássam millyen az ízek, 's színeket megtartják e, 's bizonyossá teve, hogy a' borok, a' jobbak és csekélyebbek, mind illyenek. A' borok más napig színeket megtartották.

Nov. 13dikán¹¹³⁹ megjelent ismét, 's megújítá kéréseit a' feljebb említett okoknál fogva. – 'S mit csinálunk, mondám, ha Schwarz negyed nap múlva meg nem érkezik, vagy a' borokat meg nem veszi? 's nem képtelenség e, hogy a' Szántai Zsidó Toronyára 's Ujhelybe jöjjön a' borokért? Esküdt hogy megveszi, vár rájok; 's a' borok úgy is Lengyelországba vitettetnek, 's így nekik a' Toronyán vagy Ujhelyben létel nem árt.

Arát a' boroknak 8000 fntban állapítánk-meg. Megvallotta, hogy 8 hordó csekély, de épen nem rossz. 19 jó és minden hiba nélkül van; 23 pedig igen jó. Megállapodánk abban is, hogy mivel nekem az Ungvári vásáron, hol marhát akarok venni, pénzre vagyon szükségem, a' 23 legjobb hatású borokat tartsam-meg; ezeket Schwartz, ki talán még ma vagy holnap megérkezik, azonnal általveszi és kifizeti; ő pedig a' hátra levőknek

¹¹³⁶ [A 291b kéziratoldal tetején az oldalszámozás vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 2.”]

¹¹³⁷ 12d. <.> Grünfeld

¹¹³⁸ ha vele már egy holnap olta nem tractálgatná<k>, [Beszúrás, átírás, törlés.]

¹¹³⁹ 13dikén [Emendálva.]

(mellyeknek számokból 's¹¹⁴⁰ árokból a' töltelékre menendőket leróvjuk) még ma Vevőt hoz, a' ki azokat tőlem veszi Cartabiancára; ő pedig Tek. Bodzay Urnak nevében bizonyossá teszen, hogy a' Vevő nékem adandó Cartabiancáját Bodzay Úr az én 8000 ftról szőlő Cartabiancám defalcatiojára általveszi. Bodzay Urnak minden óhajítása csak az, hogy egy 8000 ftról szőlő Cartabiancát mutathasson-elő, 's a' borok a' pinczéből kiszabaduljanak.

Még így is kétségeskedvén, ezen ígéreteket tev é nekem:

1.) Hogy ő nekem a' 23 hordó bort per 150 ft. engedi-által, 's fogadja, hogy Meczner Úr a' többit annyiban veszi-által, a' mennyi a' 8000 ft. kiütésére ezeknek árokon felül hátra marad.

2.) hogy¹¹⁴¹ ő Meczner Urat még ma előszóllítja távol fekvő szőlejének szüretéből; addig míg előjön, mennénk, 's pecsételni-le a' borokat. 'S egy Zsidót azonnal ki is küldé Meczner Úrert szőlőhegyére.

3.) hogy ő az én 23 hordó boraimat, mellyeket általveszek hogy Schwartznak adód-janak, úgy tolja ezen Borkereskedőre, kivel egyéb traficája is vagy, hogy mindenik hordó árát per 200 ft. számítván,¹¹⁴² 3450 ft. helyett, mellyel Bodzay Urnak tartozni fogok, 4600 ftot veszek, és így 1150 ftot nyerek.

Mind ezen feltétek alatt még dél előtt Novemb. 13dikán a' 23 hordót lepecsételtem, de a' többihez magamat vonatattni nem engedém. Ezeket tehát sem le nem pecsételtem, sem meg nem kóstoltam, arra várván, hogy a' többit Grünfeld adja Mecznernek.

Ebéd után megjelent, hogy Meczner estve fog megjelenni, és hogy az, a' kinek a' borok gondviselésére vagynak bízva, a' borokat ne tartóztathassa, kívánta a' Cartabiancát. Gyanúsna mutatá magát a' dolog, 's kívánságának teljesítését akkorára halasztám, míg Meczner Urral dolgát végzi. Előmbé adá, hogy ő annyi mint Bodzay Úr; a' mit ő ígér,¹¹⁴³ Bodzay Úr kénytelen teljesíteni; 's megújította fogadását, stipulálván, mind azt, hogy a' 23 hordó boromat Schwartznak még Novemberben eladja; mind azt hogy Bodzay Úr a' Meczner Contractusát az én summám lerovására (a' töltelék számát és árát kihúzván a' summából) általveszi; mind azt, hogy Cartabiancám intabulálva nem lesz. – Nem bizonyosan, de még is bátran léphetvén így, hogy Bodzay Urat a' borok kiszabadulhatása által lekötelezhessem, és V.Ispán Semsey Urnak a' pinczéje üresen adathassék vissza, a' Contractust megírá, sőt sietve egy levelkét is Bodzay Úrhoz, azon¹¹⁴⁴ kéréssel, hogy ha megtörténend¹¹⁴⁵ a' Meczner Urral kötetendő alku, Bodzay Úr azt általvenni méltóztassék az én summám defalcatiojára. Grünfeld hitt hogy pecsételni-le tehát a' több borokat is, hogy ha Meczner meg nem érkezhetnék, a' megtöltés¹¹⁴⁶ után pecsét nélkül ne maradjon, mert a' Teitelbaumné emberei egyéb boraik miatt a' pinczébe járnak. Én felé nem mentem a' pinczének, sem a' borokat által nem vettem; de engedtem okának, 's pecsétemet neki oda adtam.

¹¹⁴⁰ számokból <azt> 's

¹¹⁴¹ [A 290a kéziratoldal tetején az oldalszámozás vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 3.”]

¹¹⁴² ft. <...> számítván,

¹¹⁴³ a' mit <az> ígér, [Javítás a törlés felett.]

¹¹⁴⁴ Úrhoz, <mellyben a' Mecznerrel való <dolgo> alku,> azon [A törlésen belül a sor fölött az „alku” szó szintén lehúzva.]

¹¹⁴⁵ ha <az> megtörténend<,>

¹¹⁴⁶ a' <pecsét> megtöltés

Leszállott a' nap, 's sem Meczner nem jött, sem Grünfeld. A' Mádi Predikátor hozám jöve, 's kért a' Niczky László Úr izeneténél fogva, hogy magamat meg ne csaltassam, 's Meczner Ur eránt nekem híreket hozott.

Más nap reggel Grünfeld megjelent, 's azt mondá, hogy estve keresett, de már feküdtem; azért nem jöve-bé.

Declaráltam¹¹⁴⁷ hogy a' Contractusomnak semmi sikere, mert Meczner Úr meg nem jelent; én nem csak a' 27 hordót, melyeket Meczner Urnak kellett volna venni, de még a' 23 hordót sem veszem többé – (a' töltelékre tegnap estve 3 egész hordó ment-fel, és így az 50 hordó 47re olvadt) – mert mindenkől látom, hogy a' dolog nem tiszta. Contractusomat nem adhatá vissza, mert többé nem vala kezében, azt mondá.¹¹⁴⁸

Grünfeld átkozni kezdé magát, 's előmbé terjeszté, hogy Urát elakasztottam, V. Ispán Semsey Urnak bajt szereztem, neki kárt okoztam. Urának nevében és képében 's felelet¹¹⁴⁹ terhe alatt azt végzénk, hogy ha ő a' 47 hordó bort (defalcando pretiis¹¹⁵⁰ trium doliorum memoratorum ex summa 8000 flnor) még Novemberben, 's legfeljebb Decemberben el nem adja, adott Cartabiancámnak semmi sikere nem lészen.

Ezen feltétel alatt meghagyám kezében a' Contractust.

A' pinczének ki kell ürülni, mondá. Az Úr is siet, én is sietek. De kérni fogom a' Teitelbaumné emberét, a' Kellnermeister, hogy egy hordó bort az Ur által krétával meg nem jegyzettek közül vegyen-meg, 's fizesse-ki a' maga által keresendő Szeke-reseket. Ment, és még itt is megcsala. Nem kérte-meg a' Kellner Meister, hanem egy hozzám nem tartozó, de itt lakos Zsidót Herskó Józsefet (ki¹¹⁵¹ azért vala Mádon, hogy rajta bizonyos praetensióját azon discretióból, melyet Grünfeldnek én fogok adni, megvehesse) elámította, hogy én izenem neki, hogy szerezzen szekereket és a' bort ő kísérje Ujhelyig. 45 hordót hoztak-el, 2 hordó Mádon maradt, minthogy ez fel nem fért a' szekérre, 's ezért egy külön szekeret fogadni Herskó József nem akart. Ezeknek itt 103 ft. 15 xrt adtam, a' borra valóval. Grünfeld a' 3 üres hordót eladta 20 forinton.

Novemb. 15dikén azt írja hogy 17dikben Kassára megyen Gastberg Fiscális Úrhoz, megtudni, ha acceptálja e a' Meczner Contractusát, és hogy Schwartz Zsidó, ki megvette volna a' borokat, még meg nem érkezett; továbbá hogy Meczner a' csekélyebb borokat megvenni akarja. – Ez mutatja előadásom' igazságát, noha Zsidósan elváltoztatva, mert nekem nem azt mondá, hogy Gastberg *TALÁN* acceptálja a' Meczner Contractusát, hanem hogy Bodzay Ur *bizonyosan* fogja.

Mit írtam November 19dikén Bodzay és Gastberg Uraknak, mutatja az ide tett levél.

¹¹⁴⁷ [A 290b kéziratoldal tetején az oldalszámozás vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 4.”]

¹¹⁴⁸ [Ez a mondat utólagos beszúrás a sorok között.]

¹¹⁴⁹ fele[.]et [Átírás.]

¹¹⁵⁰ defalcand[.] preti[.] [Átírás.]

¹¹⁵¹ Józsefet, ki [A vessző átjavítva zárójellé.]

[6200. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. november 19. – másolat]

Bodzay Sámuel Urnak Buzitára.

Grünfeld Dávid a' T. Ur borainak eladásában imposturákkal jart-el. De elmellőzvé azokat, ha nem *igéretét*, hanem *stipulált*, és *sokszor stipulált* kötését teljesíti, a' mi conditio sine qua non vala a' vevésben és adásban, nem lesz panaszsom ellene. Méltóztassék tehát a' T. Ur ezen felhatalmazottjának parancsolni, hogy tegye a' mi szoros kötelessége. Levele, a' mit azolta írt, hogy tőle Mádon elváltam, azt hagyná hinni, hogy azt teljesíteni szándékozik: de a' ki illy vastag imposturában találta magát, minden rossz-szat tétet-fel. Én tíz nap alatt várni fogom, 's ha meg nem jelen, törvényesen fogom vagy kötelessége teljesítésére vagy a' borok elvitetésére¹¹⁵² szorítani. Contractusommal legalább azt nyerte, hogy a' borok a' magok elzárt¹¹⁵³ állapotjokból valaha kiszabadultak; 's hogy kiszabadúlhassanak, egyedül azért adtam azt kezébe, még minekelőtte ő a' Meczner Ur megjelenhetése előtt ezeket ennek számára lepecsétlél, hogy ha meg nem jelenhetne, a' pinczéből kimehessenek.

Minden esetre elvárom Grünfeldet, mától fogva számlálván tíz napig, 's csak akkor teszem majd, a' mit a' szükség kíván. Ajánlom magamat etc. Széphalom November 19d. 1821.

[6201. Kazinczy – Gastberg Jánosnak, Széphalom, 1821. november 19. – másolat]

Gastberg Fiscális Urnak.

David Grünfeld hat sich bey dem Verkaufen des Bodzaÿschen Weine nicht bloß durch die gewöhnlichen Spiele, die Juden eigen ist, sondern als wahrer Betrüger benommen. Er hat dadurch nichts gewonnen, als daß die Weine aus dem Keller endlich einmal frey sind. Doch bleibt er bey dem Stipulation Bedingniß, so habe ich keine Klage. Ich bitte Sie gehorsamst, ihn anzuhalten, daß er komme, und die Weine verkaufe. Widrigenfalls gehören die Weine ihn und dem zuden er repräsentirt hat. Zwey Fässer haben die Fuhrleute nicht mitnehmen können. Diese hole er bey dem Teitelbaumischen Kellermeister ab. Den Fuhrleuten habe ich ihren Lohn, das Faß p[e]r 2 f. 15 x. gerechnet bezahlt, und diese zahlt er mir zurück.

Ich höre, daß er meinen Wagen in Ihren Hände, als Pfand ad vires 300 f. abgelegt hat. Da ich nach solchen Betrügereyen wenig Fassung haben kann, daß er seiner Stipulation treu bleib werd, so bitte ich Sie, den Wagen, als den meinigen, bis zum Ausgang dieser Sache anzusehen. Ich breche mein Wort nicht: aber es ist seine Pflicht den Stipulations Punckten auf treu zu bleiben. Széphalom den 19sten Nov. 1821.

¹¹⁵² borok <visszav> elvitetésére

¹¹⁵³ el/.árt [Átírás.]

Kömmt David Grünfeld in zehn Tagen nicht, so werde ich ihn gerichtlich belangen.
Da er in dieser Sache von Ihnen abhängt, so wollte ich diese Ihnen sagen.
Machen Sie also daß er gewiß erscheint.

den 19 Nov. 1821.

Ezt a' két levelet Moskó vitte-el Gastberg Fiscális Urnak, de nem lelte, 's a' leveleket felesége kezében hagyta.

[6202. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. november 27. –
másolat (?), részlet]

Elvágтам volt a' szeletet,¹¹⁵⁴ mert a' levelet
a' Vivő visszahozá Bodzay Urtól, ki Miskolczon volt.
Bodzay Sámuel Urnak. Nov. 27d. 1821.

Az Ujhelyi Zsidók egy Jaroslawi Borkereskedőt hoztak hozzám ez órában, a' ki a' Tek. Ur borai közzül 24 hordót meg akar venni. Én vele alkuba nem bocsátkozhattam, mert a' már jelentett okokra nézve magamat a' borok tulajdonosának nem nézhetem. De itt lévén egyszer a' borok, kötelességemnek ismertem a' történetet a' T. Urnak bejelenteni, hogy parancsolhasson érántok. A' borok nem arra valók hogy tartassanak, 's most többet adnak érettek mint ezután fognának. Elvárom tehát akaratja kijelentését, és ha a' Tek. Urnak úgy tetszik, hogy a' mint lehet eladjam, hiteles személyek jelenlétében [el]adom,¹¹⁵⁵ 's a' pénzt vagy a' Tek. Ur¹¹⁵⁶ számára megtartom, míg elvitetni méltóztat[ik],¹¹⁵⁷ kifogván a' furmányosokra tett költséget; vagy kölcsön fejében általveszem, 's a' Cartabiancát általküldöm. De legjobb volna, ha a' Tek. Ur Grünfeld Davidot hozzám küldé[né],¹¹⁵⁸ hogy azt ő adja-el, mert így tisztaságom semmi gyanút nem szenvedhetne.

Azon esetre, ha a' borok eladását választja a' Tek. Ur, méltóztassék írott válaszában felhatalmazni Hadnagy Bodzay Sámuel Urat, hogy az eladáson legyen jelen, vagy azt maga tegye-meg. Ajánlom magamat etc. etc.

Moskó vitte a' levelet, de Bodzai Ur
Miskolczon lévén, 's azt Moskó az út-
ban megtudván, visszatért, 's a' leve-
let vissza hozta.¹¹⁵⁹

¹¹⁵⁴ [E mondat Kazinczy utólagos rájegyzése lehet a következő levélre, amelynek az eleje a 294a oldal alá beragasztott papírszeleten van, a folytatása („a' Tek. Urnak úgy tetszik”-től) viszont a 294b oldalon.]

¹¹⁵⁵ [A lap beragasztása miatt olvashatatlan a sor végén elválasztott szó eleje.]

¹¹⁵⁶ Ur<nak>

¹¹⁵⁷ [A lap beragasztása miatt olvashatatlan a szó vége.]

¹¹⁵⁸ [A lap beragasztása miatt olvashatatlan a szó vége.]

¹¹⁵⁹ [E mondat később beszűrva a levél végére.]

[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...” folytatása]

A' mit¹¹⁶⁰ Grünfeld Novemb. 29d. ír, hogy ő vissza akará adni Cartabiancámat, és hogy ő magát a' bor eladására nem kötelezhet, azok után a' miket¹¹⁶¹ előterjesztettem, nem kíván megczáfolást. Örvendett ő, hogy a' borok a' pinczéből kimenekedhetnek, 's bizonyosan nem azon volt hogy a' Contractust vissza vegyem, hanem hogy az nála maradjon. Ha vissza akará adni, miért nem tépte-el?

Tanúm van NÉGY, hogy Grünfeld azt mondotta, hogy ha a' borokat reám tolhatja, úgy magamat megrontottam. Dolus et fraus nemini opitulatur.

[6203/a. Kazinczy – ismeretlen fiskálisnak, Sátoraljaújhely, 1821. december 8. – áthúzott fogalmazvány-részlet]

<Az én óhajtásom az,¹¹⁶² hogy az Úr Fiscális Úr készítsen egy Adomonitoriát Bodzay Urnak és Grünfeldnek is szóllót, azon két levél¹¹⁶³ értelmében, a' mellyeket én November 19dikén Bodzay Urhoz és Gastberg Fiscális Urhoz írtam, 's ezen papirosomhoz ragasztottam. De minthogy a' borok egyszer már itt vannak, azt szeretném az Admónitióba tétetni, hogy ha a' borokat 15 nap alatt a dato exhibitionis Admonitiariar[.] el nem vitetik, vagy Grünfeld azokat usque 1^{am} Januar 1822 stipulált kötelessége szerint el nem adja: én a' borokat hiteles személyek jelenlétében és ezeknek jóvá hagyásokkal (az az hogy lássák hogy jobban el nem lehet adódniok) eladom, és a' pénzt mint passivus adósságomat nem 8000 fntban, hanem in suo valore megtartom.>

Baj, hogy még a' becsületes ember is kénytelen gaz emberekkel feltenni. De olly időket élünk, a' midőn nem azt tesszük a' mit szeretnénk, hanem a' mit el kerülni nem lehet.

[6203/b. Kazinczy – ismeretlen fiskálisnak, Sátoraljaújhely, 1821. december 8. – az előbbi átdolgozása vagy másolata]

Újhely, Decemb. 8dikán.

Rettenetes elakadásban vagyok. Kénytelen valék ezzel a' gaz emberrel feltenni 's úgy hittem, hogy ha megtartja ígéretét, 's 4 nap alatt a' 23¹¹⁶⁴ hordó általam lepecsételt és krétával signált borokat eladja, Ungvárra mehetek, és marhákat vehetek, 's így fundust csinálhatok arra, hogy a' pénzt vissza fizethessem. A' 24 hordó bor eránt azt fogadta hogy azokat Meczner Urnak eladja hitelbe az én nevemre, de a' Meczner Cont-

¹¹⁶⁰ [A 293b kéziratoldal tetején az oldalszámozás vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 6.”]

¹¹⁶¹ a' mikét [Az ékezet törölve.]

¹¹⁶² [Ez a bekezdés öt átlós vonallal át van húzva.]

¹¹⁶³ azon levél [Beszúrás a sor fölött.]

¹¹⁶⁴ a' <..> 23

ractusát Bodzay Urnak képeben acceptáltatja. Ha pedig Mecznerrel nem boldogúlnék, Novemberben 's legfeljebb Decemberben eladja bizonyosan 's nem csak károm nélkül, de még nyereséggel is.

Novemb. 15dikén írt leveléből kitetszik, hogy a' Szántai Zsidóval és Mecznerrel bízott, az az, hogy a' 23 hordó bort a' Szántai Zsidó Schwarz, a' csekélyebbeket Meczner, 's ez azon móddal a' hogy azt nekem ez az Impostor mondotta. – Levelének nevezetesebb sorait lineával vontam el, hogy inkább támasszanak figyelmet.

Mit kell, mit lehet most csinálni? Admoneáltatnom kell e Bodzay Urat, hogy Commissionátusát szorítsa stipulált kötése teljesítésére? Admoneáltatni e magát a' Zsidót?

Vagy talán a' 23 hordó általam megjegyzett és lepecsételt borokat eladni, bár valami veszteséggel, a' 24 hordót pedig Bírói kézbe adni?

Vagy mind eladni de becsületes emberek előtt, kiktől Testlist vehetek 's veszek, hogy a' borok feljebb el nem kelhetek?

Bodzay Ur a' borokat 1818diki 5 puttonos Asszúszőlőknek írja. Nem azok. 1) 1817dikiek; 2) nem Asszúszőlők. 3) a' meg nem kóstoltak között eczet is van, és tinta.

De azt kérdehetni, hogy a' Zsidó Plenipotentiatusa volt e Bodzay Urnak ezen stipulatiókra? Nem volt írással. De ő viselvén képét, meg kell állania a' mit ez ígért. Miért nem jelene meg maga?

Osztán mennyi impostura! 1. Schwartz nem ígérte a' megvételt, 2. Idegen Zsidót hozott hozzám a' Schwartz társa' képeben. 3. A' bor nem 1818diki. 4. A' bor nem asszú. 5. A' pincze nem a' Vice-Ispán Semsey Úré, hanem a' Teitelbaumnéé, ki neki 500 ft. discretiót ígért, ha a' boroktól megszabadítja. 6. Meczner felől nem igaz a' mit monda, hogy venni akarja. 7. a' próba bor a' mit hozott, idegen borból volt.

Ha csalással esik a' marha eladás, visszaadják a' marhát. Miért ne a' bort?

Méltóztassék gondosan és egyszernél többször megolvasni ezt az írást. Borzadok, midőn a' bor eszembe jut.

Bodzay, }
Grünfeld, } 1821. Nov.
Gastberg. }

[Előadás IV.: „Grünfeld Dávid a' Bodzay Úr boraival.”]

Grünfeld Dávid a' Bodzay Úr boraival.

Vécsén Abaujban lakó Grünfeld Dávid engem Octóber 15dikén (vagy táján) megkínált Tek. Buzitai Bodzay Sámuel Urnak 50 hordó borával, melyek a' V.Ispán Semsey Ur Mádi pinczéjében állanak. Előmutatá a' Bodzay Úr signaturáját, mely szerint az 50 hordó öt puttonos másolás vagy inkább Tokaji, 's hordájának ára 180 fntban állapítatván-meg, az egész summa 9000 ftot tett volna.

Nekem nem bor kelle, hanem pénz, hogy mind azt marhába tehessem ez ősszel. Grünfeld azt fogadta, hogy ő nem csak ezt az 50 hordót, hanem még azon boraimat is, melyek most Toronyai pinczémben állanak, pénzzé csinálja, 's ezekre kész Vevője van, ha hordáját per 130 ft. adom. Azon feltétel alatt, hogy ez az ígélet nem csupa szó,

hanem szoros lekötelezés, a' Grünfeld ajánlását elfogadtam. Hogy én ezt *szorosan kívántam*, és hogy Grünfeld azt *conditio sine qua non* gyanánt vette, tudja Herskó József és a' fia Moskó. Ezen utóbbik által még a' Mádi út előtt megizentem neki, hogy ha ezt a' *conditio sine qua non*-t nem teljesíti, ne is tétesse velem az utat, mert én Vevő nem leszek.

November 13dikán mind én mind Grünfeld öszve találkozáink Mádon. Első kérdésem az vala, ha jelen van e az a' Vevő, a' ki a' Toronyai pincze' 23 hordó borát per 130 ft. megveszi. – Pesten van, de 4 nap alatt itthon lesz. – No tehát nem bocsátkozom semmibe.

Előmbé terjeszté, hogy Bodzay Ur abba bízott, hogy a' borokat ígéretem szerint meg fogom venni, 's nem gondoskodott más Vevő felől; VIspán Semsey Ur a' pinczét tovább nem hagyhatja Bodzay Urnak; a' boroknak ki kell menni onnan, 's nincs helyek; bíznák¹¹⁶⁵ valamit szavaiban, hiszen ötet ismerem; ő fogadja hogy a' bort még Novemberben, legfeljebb pedig Januáriusig, 's sokkal drágábban számomra eladja. A' bor Lengyelnek való; nem édes, de erős; a' hordók igen nagyok és vasasok nagy részben; mind jók, csak 8 van selejtesebb, gyengébb; de 23 excellens köztök. Rimánykodott hogy Bodzay Urat ne hagyjam zavarban.

Láttam hogy a' Bodzay Ur elakadása nekem alkalmatosság a' borokat igen olcsón megvenni; de az ollyas neme a' nyúzásnak nem gondolkozásom nekem. Sőt declaráltam hogy semmit nem veszek.

Grünfeld azt fogadta, hogy a' Toronyai borok Megvevőjének, Szántón lakozó Schwartznak Borkóstolóját előhossa, ki bizonyossá tegyen, hogy társa, ha Pestről haza érkezik, boraimat megveszi, 's a' Bodzay Ur jobb és középszerű boraiból mustrát hoz, hogy kóstolhassam 's láthassam, megtartja e színét;¹¹⁶⁶ 's előjött a' Zsidóval és próbákkal. A' bor ollyan volt, a' millyennek mondotta, 's színét változás nélkül¹¹⁶⁷ tartotta-meg más napra is.

Grünfeld nem boldogúlhatott velem. Azt az ígéretet tevé, hogy ha megveszem az első¹¹⁶⁸ minőségű bor 23 hordóját, ő a' többinek mingyárt csinál olly Vevőt, a' ki azokat Contractusra által veszi tőlem, ő pedig kötelezi magát, hogy Bodzay Úr azt a' Contractust tőlem az egész summa defalcatiojában acceptálja, és hogy ő maga az én boraimat az elejétől fogva emlegetett módon eladja. Tudakoztam, ki fogna lenni az a' Vevő, 's egy Mádon lakó Meczner Urat emlegete. Küldjön Kend tehát értte; lássuk mire mehetünk. Meczner a' szőlőben volt. Menjünk tehát addig, tekintsük-meg, töltögezzük-meg, pecsételjük-le a' borokat. Én a' 23 bort megkostoltam, megtöltöttem, lepecsételtem, fenekére krétával ezt írtam: *November* hogy rá ismerhessek kezem írására, 's mindenik hordóra felírtam a' számot az 1-től a' 23-ig.¹¹⁶⁹

¹¹⁶⁵ bíz[...]/ [Átírás.]

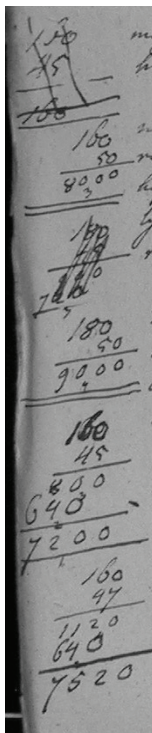
¹¹⁶⁶ [/]zínét; [Átírás.]

¹¹⁶⁷ nélkül [Emendálva.]

¹¹⁶⁸ az <23> első

¹¹⁶⁹ 23ig. <A' többit sem meg nem kóstoltam, sem le nem pecsételtem. Azt Grünfeld tette magától (a' hordók száma a' megtöltés után 47 leve; mert tőtelékre 3 egész hordó ment-fel.) 's az én ott nem létemben, de tőlem vevén pecsétet.>

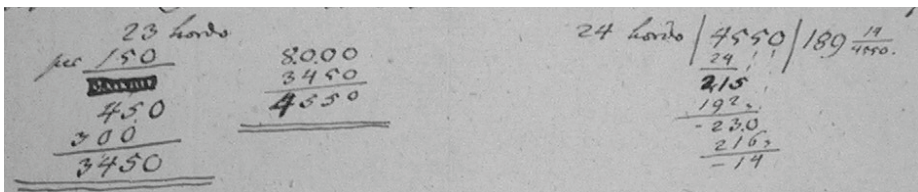
[A 295b kéziratoldal bal margóján különböző számítások:]

Meczner nem jött. Mi tehát a' calculálgatáshoz fogánk. Nekem a' 23 hordót per 150 ft. engedte, a' 8000 ft-nak hátra lévő részét a' megmaradt 24 hordóra hagyván, csak egygyezném-meg abban, hogy az egész summa az én Contractusomba menjen.

23 hordo		24 hordo / 4550 / 189	14/4550
per <u>150</u>	8000	<u>24</u>	
<...>	<u>3450</u>	<u>215</u>	
450	<u>4550</u>	<u>192</u>	
<u>300</u>		- 230	
<u>3450</u>		<u>216</u>	
		- 14	

[Részlet a fenti számításokról:]

Igy ez volt volna az alku. – Ha kap Vevőt, a' ki a' 24 hordót tőlem Contractusra megveszi, 's felel érte hogy Bodzay Ur az én Adósom Cartabiancáját az én Contractuális adósságom lerovására általveszi, 's ha fogadja hogy mind ezt a' 23 hordót mind a' Toronyai ugyan csak 23 hordót még Novemberben eladja, teljesítem, mondom, kedvét. Reá állott, 's Contractusomat 8000 fntról neki által adtam. Grünfeld pedig ment, 's a' 24 hordót az én pecséttemmel lepecsételte, a' nélkül hogy én a' pinczébe beléptem volna.

Estve keresett, de meghallván hogy ágyban vagyok, be nem jött.

Más nap reggel belépe szobámba. – Contractusom sikertelen, mondom. Mecznernél nincs bátorságos helyben a' bor; én neki azt nem adom, mert magamra bajt vonnék; adja Kend, ha Kendnek tetszik. És sem a' 24, sem a' 23 hordót nem veszem többé. Átkokra, szitkokra fakadt maga ellen, 's Bodzay Urnak elakadását, azt a' szükségét, hogy a' bornak ki kell menni a' pinczéből emlegette, 's kért, rimánykodott. Én hajthatatlan voltam, 's visszakívántam a' Contractust.

[6199/a. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. november 16. – fogalmazvány]

Bodzay Sámuel Urnak¹¹⁷⁰ Buzitára.

Széphalom Nov. 16d. 1821.

Grünfeld Dávidot ma vártam magamhoz, 's nem jött. Meglehet hogy Vasárnap lesz itt. Szerettem volna vele szólni, hogy tudhassam, elmondotta e a' Ték. Urnak, hogy minekutána a' Mádi boroknak egy részét tovább nem adhatá, én Contractusomat tőle vissza akarám venni, és hogy azt csak azon tekintetből hagytam ott, és azon szoros maga lekötöztetése után, hogy a' borok a' pinczéből (mellyre VIszár Semsey¹¹⁷¹ Urnak halaszthatatlan szüksége volt, kiszabadúlhassanak, és ő nekem minden boraimat ('s ezeket még drágábban mint vettem) vagy még Novemberben vagy legfeljebb Januarius első napjáig elfogja adni. Mind[en] esetb[en]¹¹⁷² aláz. kérem a' T. Urnak méltóztassék Grünfeldet megszólítani, hogy kötelességének erántam feleljen-meg, mellyet mint a' boroknak eladója magára szorosan vállalt. Ha azt teljesítendi, nem lesz semmi panaszom. Én az egyenes menést szeretem, mert magam is úgy járok. Ez a' Zsidó nép megszokta a' mesterkélést, 's azt hiszi hogy úgy tovább ér. Meglehet hogy Grünfeld is azt cselekedte azokkal a' Mádi ugrálásaival, és hogy maga a' dolog nincs olly veszedelmes a' millyennek látszik. De tehát jöjjön 's teljesítse a' mire¹¹⁷³ magát lekötöztette. Ajánlom etc.

¹¹⁷⁰ Bodzay Urnak [Beszúrás a sor fölött.]

¹¹⁷¹ [../emsey [Átírás.]

¹¹⁷² [A ligatúrák feloldása bizonytalan.]

¹¹⁷³ teljesítse <kötelessé> a' mire

[6199/b. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek (?), k. é. n.
[Széphalom, 1821. november 16. (?)] – befejezetlen levél, az előbbi átírása (?)]

Tekintetes Úr,
különös bizodalomú Drága Jó Uram,

Grünfeld Dávid Zsidóhoz illő menést teszen, de azon fel nem akadok. Az a' Nemzet ahhoz szokott, 's veszedelmünk annyira ment a' hazában, hogy nálok nélkül el nem lehet lennünk az olly helyeken a' hova magokat befűrták. Ha nekem adott nem *ígéretét*, hanem *szoros maga lekötelezését*, hogy a' borokat Januárus első napjáig nekem eladja, 's a' mondott summán adja-el, úgy ellene 's a' vétel ellen nem lesz panasgom, mert¹¹⁷⁴

[Előadás V.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur 50 hordó borai.”]

Tek. Bodzay Sámuel Ur 50 hordó borai.

Grünfeld Dávid Vécsei Zsidó (Abaujban) megkínála ezekkel, hordaját 180 fntjával számlálván, és így öszvességgel 9000 ft. A' bor mind jó; 23 hordó igen jó; 8 selejtesebb, de még is jó; 19 pedig valamivel csekélyebb mint a' 23. A' hordók nagy részént igen nagyok és vasasok; mind három esztendősök, hibátlanok; Kazinczy István Urnak Dorgói termése. Ezt mondá.

Azt felelém, hogy borra nincs szükségem; pénzre van. Marhába akarnám tenni ez ősszel. A' magaméit sem tudom eladni.

Grünfeld azt mondá, hogy ő eladja mind a' magamét, hordaját per 130 ft. – mind ezt, ha megveszem, csak vegyem. Bodzay Úr megelégszik a' Contractussal, én pedig a' borokból pénzt vehetek, 's marhává fordíthatom.

Megígértetvén magamnak, hogy mind a' Toronyi pinczében álló boraimat eladja, mind ezeket mingyárt pénzzé teszi, amazokat ugyan 130 fttal számlálván, ezeket valamivel alább mint a' hogy én veszem-meg; reá állottam az ajánlásra, 's megígértem, hogy a' borokat megtekintem és megalkuszom. Ez a' borok eladása annyira *conditio sine qua non* volt, hogy még akkor is midőn már negyedszer kelle megjelenni Mádon (mert a' háromszor egyikünk vagy másikunk nem volt ott, 's egyszer Grünfeld Kaszner¹¹⁷⁵ Fő Szbíró által a' Bodzay Ur Plenipotentiája után vala küldve), nem csak mondtam, hanem izentem is Grünfeldnek, hogy ha a' bor el nem adatik, inkább nem is megyek. Ezt tudja Herskó József, tudja az izenetet vivő Moskó.

Mádon első kérdésem az volt, ha itt e az a' Vevő, a' ki Toronyi boraimat ismeri és neki hordajáért a' 130 fntot megígérte? – „Pesten van, de négy nap alatt megérkezik.” No tehát nem veszem ezeket, mondám.

¹¹⁷⁴ [A levél félbemaradt, hiszen az utolsó szó után még van üres hely a kivágásig.]

¹¹⁷⁵ [../szner [Átírás.]

<Elhozta¹¹⁷⁶ hozzám a' Pestről meg nem érkezett Szántai Zsidó borvásárlóját. A' dolgot játéknak láttam. Elhozta a' próbákat két palaczkban. Azt is úgy néztem, a' hogy kell. Más napra haladt.

A' bor, mondá más nap, mind régi 's erős bor, kevésbé édes; a' hordó nagy; el lehet adni, 's én adom-el, de most mingyárt nem lehet. V. Ispán Semsey Urnak a' pinczére szüksége van. Kapjuk-ki Bodzay Urat a' bajból; én fogadom, hogy a' bort nagy nyeregséggel adom-el. Meg lehet bizonyítani a' Protocollumból, hogy 220 forinton vevődtek. Nem mozdultam-el feltételemtől.

Grünfeld elakadván, hogy¹¹⁷⁷ csak a' 23 legjobb minőségű bort vegyem-meg magamnak; ő szerez vevőt a' többinek. De minthogy Bodzay Ur távol van, én legyek a' Vevő Creditor; ő felel érte, mint Plenipotentiáriusa Bodzay Urnak, hogy ez acceptálja az új vevő Contractusát az én¹¹⁷⁸ summám' lerovására.>

Megsejtem én, látván hogy a' borok' kiadására Kaszner Főszbíró 's¹¹⁷⁹ Bodzay Urnak írott engedelme kívántatik, hogy ezek a' borok sequestrum vagy valami efféle teher alatt lehetnek, de arra nem vala gondom. Grünfeld valóban rettegett is, hogy meg nem veszem, 's így a' pincze ki nem ürül.

Végre ezt¹¹⁸⁰ a' propositiót tevén.

1. Tekintsem-meg a' 23 hordót, és ha méltónak látandom a' megvételre, pecsételjem-le.

2. A' többinek ő szerez Vevőt Contractusra, 's felel érte, hogy Bodzay Ur ezt a' Contractust az én Summám lerovására által veszi.

3. Ő mind a' Mádon megveendő 23, mind a' Toronyi 23 hordó boromat még Novemberben eladja, a' Toronyiakat 130 forintjával, a' Mádiakat feljebb mint én fogom venni.

Illyen Vevőnek a' Mádon lakos Meczner Urat proponálta. Ennek állapotját nem ismertem, és így tudakozódnom kelle éránta. Azonban Grünfeld izent hozzá, hogy jöjjön.

Conditióit elfogadhatóknak néztem, elmentem a' pinczébe, a' 23 hordót megkóstoltam, lepecsételtem, krétával mindenikére rá írtam a' hordó számát és ezt a' szót: *November*. A' többihez nem lévén közöm, azokat sem meg nem kóstoltam, sem le nem pecsételtem, sem krétával meg nem jegyzettem, 's oda hagytam a' pinczét, mellyben többször nem is jelentem-meg.

Grünfeld dél után hozzám jött, 's kért hogy végyem által a' többit is. Calculálgatásim közt nekem a' 23 hordót 150 fntjával engedte, csak hogy a' többit is szabadítsam-ki a' pinczéből, az úgy is károm nélkül eshetik, mert ő hozza a' Vevőt, kinek Contractusát Bodzay Úr acceptálni fogja.

Ámbár láttam hogy ez szükségtelen öszvetévesztése a' dolognak, 's reám alkalmatlanságot hozhat, nem láttam benne veszedelmet; hasznot igen, ha a' bor még Novem-

¹¹⁷⁶ [A következő 3 bekezdés 3 ferde vonallal áthúzva.]

¹¹⁷⁷ <Végre abban állapotunk-meg>, hogy [Beszúrás a sor felett.]

¹¹⁷⁸ acceptálja a Contractust az <t> én [Beszúrás a sor felett; átírás; törlés.]

¹¹⁷⁹ Főszbíró <Unak> 's

¹¹⁸⁰ Végre <ebben állapotánk-meg> ezt

berben eladathatik. E' szerint a' Contractust megírtam 's általadtam. A' pénz szűkében; a' milyen ez az esztendő, az illy módok elkerülhetetlenek.

Grünfeld ment, 's lepecsételte a' 24 hordót, mert az 50 most 47 leve a' töltés után.¹¹⁸¹

Más nap reggel a' Contractust sikeretlennek declarálám, mert Meczner nem jött 's olly státusúnak mondatott, a' kihez bízni nem lehet. – Grünfeld kért, rimánykodott, előmbbe terjesztette hogy semmit nem vesztek, 's sokat nyerek. Megállapodtunk tehát, de úgy hogy ismét kiköténk, hogy ő¹¹⁸² minden hordót még Novemberben, 's legfeljebb Januárus első napjáig bizonyosan eladja. Ő megígérte ezt, sőt erre magát lekötölte, 's ment, hogy a' Kellnermeisterrel szekereseket szereztessen.

November 15dikén este a' borok Ujhelybe megérkeztek, 's Grünfeld abban mutatá ki hamiskodását, hogy a' szekereseket nem a' Kellnermeisterrel fogadtatá-meg a' mint nekem mondá, hanem Herskó Józsefnek azt mondta, hogy én a' szekeresek fogadását 's a' bor elhozását rá bízta.

**[6204. Bodzay Sámuel – Kazinczynak, Buzita, 1822. november 12. –
misszilis levél és boríték]**

Tekintetes Tábla Bíró Úr,
Kölönös Bizodalmú Uram!

Méltóztatik jól emlékezni, hogy most esztendeje a mikor én tölem nyólcz ezer Rftokat optionalis Contractusára fel vett, és az Interes fizetés minden esztendőnek végivel le kötve van, az esztendő most el múlt, azért a 480 Rfból áló Interest bizodalmassan ki kérem, anyival is inkább hogy nékem is adósságaim lévén én is az Interest a napra fizetni kéntelen vagyok, kölömben Barátságtalanságnak és illetlenségnek ne vélye az Tekintetes Tábla Bíró Úr, ha azt tenni kéntelen leszek a mit tulajdon le kötése meg enged. Én is ha az Intereseket nem fizetem, hasonló sorsba ejtem magamat, azt pedig mind magam el kerölni akarám, mint pedig a Tekintetes Urat attól meg menteni tellyes szándekom volna.

Ugyan is azért ki kérem, és el is várom az Interest, akiis egyéb iránt kölönös szives tisztelettel allandván maradok Buzitán

12^{mae} 9^{bris} 1822.

az Tekintetes Tábla Bíró Urnak

alázatos szolgája
Bozzay Samuel [mpr.]

¹¹⁸¹ hordót. [Beszúrás, a pont vesszőre javítva, a „töltés” emendálva.]

¹¹⁸² hogy <a' 23 Mádi 's 23 Toronyi borokon kívül minden hordót eladassék.> ő

[Bodzay levelének borítékja:]
 Spectabili ac Perillustri Domino
 Francisco Kazinczy
 Complurium I. Comitatum Tabulae Judriae
 assessori Domino Sing[ulariter] Colendissimo
Szép-Halom
 vel
Bányátska

[6205. Kazinczy – Bodzay Sámuel, h. n., 1822. november 14. –
 fogalmazvány vagy másolat]

Válasz. ddo 14. Nov. 1822.

A' T. Urhoz 's Gastberg Fiscális Urhoz írt levelem válasz nélkül maradt; azt a' gonosz Zsidót, a' ki engem képzelhetetlen módon megcsala, semmi módon nem kaphatám magamhoz; 's ámbár Kötelező levelem a' T. Ur nevére volt stylizálva, azok szerint, a' miket maga a' dolog mutata, nem lehet tudnom, kinek vagyok adósa. A' Tek. Ur mostani levele által tehát legalább arra jutottam, hogy tudom, ki kívánja tőlem a' mivel tartozom. Közelít az idő, hogy a' Tek. Urhoz magam által megyek, és meglátom, hogy ezen összebomlott dolog miképpen igazíthatik-el. Tudom hogy a' T. Ur is meg van csalva, 's így nekem kedves volna, ha nem a' T. Ur ellen, hanem a' T. Ur mellett kellene tartanom, hogy az lakoljon, a' ki mind ezeknek oka. Nem az nekem a' célom, hogy akár a' T. Urnak, akár annak a' 3diknak kárt tegyek; becsületes ember legnagyobb elakadásában sem teszen nem tiszta lépést; azt akarom csak, hogy még a' rút dolog is szépen végződjék, ha lehet. Ha jól látom a' dolgokat, ebbe sok ember belé lesz keverve. – Egyeberánt ajánlom magam

[Előadás VI.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur borai.” – 1822. november 16.]

Tek. Bodzay Sámuel Ur borai.

Grünfeld Dávid¹¹⁸³ Vécsén Abaujban lakó Zsidó engem Octóber 15dikén Bodzay Urnak 50 hordó másolás boraival kínálta-meg. Elhozta a' Bodzay Ur Signaturáját is. Az hordáját 180 ftjával kínálta számítatni. Elfogadtam az ajánlást, de úgy, hogy ő mind Toronyai pinczémben álló boraimat, mind¹¹⁸⁴ ezeket valami kis veszteséggel eladja, hogy a' pénzt marhába tehessem. Dávid megígérte azt; a' Toronyai borokra azt mondván, hogy egy Szántai Zsidó ismeri azokat, és érettek 130 forintot megadott volna, ha

¹¹⁸³ Grünfeld <Jakab> Dávid

¹¹⁸⁴ boraimat, <hordáját per 130 ft.,> mind

előbbi helyeken állottak volna. De megígérte, hogy ezeket is mingyárt eladja. Ezen feltétel alatt megígértem neki, hogy Mádra lemegyek, 's a' borokat megtekintem, 's által veszem.

Hogy ez volt a' conditio sine qua non, tudják Herskó József és a' fia Moskó, 's készek hittel bizonyítani.

Lementem Mádra, 's ő nem vala ott.

Másodszor ő ment-le, 's én nem vévén meghívó levelét, ott nem voltam.

Harmadszor ott voltam, 's minthogy Plenipotentiát nem hozza Bodzay Urtól, mind ketten üresen tértünk haza.

Végre November 13dikán estve felé én is beértem Mádra, 's Grünfeld egy társával a' fogadó kapujában lesett.

Megjelene. Első kérdésem az volt, hogy a' Borvevő itt van e. Pesten van: Schwartznak hívják, Szántón; negyed nap alatt itthon lesz; csak alkudjunk, pecsételjem-le a' borokat, 's felel, hogy a' bor meg lesz véve. Én próbát kívántam, hogy láthassam színét, 's ízét kostolhassam.

Előhozta társát, mint a' Schwartz Borvevő 's Borkóstoló Companistáját, 's elhozta a' próbákat. Az egyik kemény bor volt, 's színét mindenik megtartá reggelig. Megvallá, hogy 23 hordó igen jó; a' többi kevésbé az; 8 hordó pedig selejtes.

többi kevésbé az; 8 hordó pedig selejtes.

50
31
19
50

50/8000 180 50 9000 50 9000

Más nap reggel megjelent. Én szavam mellett állottam, hogy csak úgy veszem, ha mingyárt eladja, és nékem érte pénzt ad. 'S még így is csak a' 23 hordót; a' többit épen nem.

Előmbé terjeszté, hogy a' pincze a' Vice-Ispán Semsey Úré, 's erre szüksége van. Azért sietni kell a' megvétellel, mert a' bor egy hétig sem maradhat a' pinczében. Mi károd van benne, Uram,¹¹⁸⁵ hogy megveszed. Itt Meczner, ő Contractusra mind, legalább a' mi a' 23 hordón túl van, megveszi; én pedig felelek érte, hogy Bodzay Ur a' néked adandó Contractust tőled a' summa lerovása fejében áltveszi. Az az én gondom.

Hát a' Toronyi borok?

Azokat Schwartz veszi négy nap alatt.

Meczner nem ismerem. Bátorságos hely e az?

Végére járunk. Én azonban érte küldök. Hozott is egy Zsidó legényt, ki a' szőlőből haza hívja.¹¹⁸⁶ A' legény elment hogy elhívja.

Azon feltétel alatt, hogy a' borok egy hét alatt nem lesznek kezemben, felmenénk a' pinczébe, 's én a' 23 hordót megkóstoltam, lepecsételtem, és hogy rajta írásomat¹¹⁸⁷ megismerhessem, mint a' 23ra ezt írtam: November, 's a' hordó számot

¹¹⁸⁵ Uram? [Átírás.]

¹¹⁸⁶ haza <hozza>. hívja.

¹¹⁸⁷ rajta <kret...> írásomat

A' többit sem meg nem kóstoltam, sem le nem pecsételtem, sem írásommal meg nem jegyeztem.

Grünfeld megújította ígérését a' borok eladása eránt egy hét alatt, csak hogy a' pincze V. Ispán Semsey Urnak kiüresítessék.

Calculálgatánk, 's Grünfeld reá álla, hogy a' 23 hordó nekem per 150 ft. jöjjön, és hogy a' többire üssem reá azt a' summát, a' mi kívántatik, hogy a' summa 8000 ft. legyen. – Én a' borokat, minthogy jók és régiek, közel 200 fnton adom-el az Úrnak.

Azon feltétel alatt, hogy a' borok Meczner Urnak Contractusra fognak eladatni, és hogy Grünfeld felel a' Meczner Ur Contractusának elfogadása eránt Bodzay Úrnál: reá állottam arra, hogy a' summa az én Contractusomba menjen 's a' 8000 forintot kiüsse; de a' bor megkóstolása, lepecsételése és így magamra vétele felől tudni általjában semmit nem akartam. Meg vala írva a' Contractus.

Jó; Meczner jön, 's a' borokat általveszi, Te pedig a' Contractust nekem adod, hogy vigyem Bodzay Úrnak, csak a' Cartabiancádban álljon az egész summa. Minthogy a' Kellnermeister nem vezthet időt, 's Te sem mulathatsz, én sem; ide pecsédet, én lepecsételtem. Elment, lepecsételte, a' nélkül hogy én a' pinczében voltam volna, 's a' Kellnermeisternek és a' másik Zsidónak, ki magát Gross Samuelnek nevezé, declaráltam volna, hogy a' bor enyém. Egyedül azt ígértem-meg, hogy a' Kellnermeister a' 23 hordó kivitelekor discretiót kap tőlem.

Grünfeld keresett, de mivel ágyban valék, be nem jött.

Másnap jó. – Meczner nem jött, mondám, és így vége a' Végezésnek. A' Contractus sikertelen, mert meg nem állá szavát.

Csaknem kétségbe esett. Megújította ígérését, hogy vagy még Novemberben vagy Januárius első napjáig, 's addig csálhatatlanul, minden boraimat eladja, 's ezeket kétszáz forinton is, vagy igen kevéssel olcsóbban. A' pinczének ki kell ürülni, Bodzay Urat elakasztom. Vedd annyinak ígérteemet mintha írva volna, 's ne tartóztass. Nekem men-nem kell, hogy szekereseket szerezzek.

Grünfeld Plenipotentiátusa lévén Bodzay Urnak, annyinak néztem őtet, mintha magával Bodzay Urral végeztem volna, 's a' lépést bízva tettem.

Előjöve, hogy a' Kellnermeister az ő boraiból egy hordót megtart, szekerest szerez, és magát 's a' Bodnárt kifizeti. 'S ő is ment, én is eljöttem.

Azonban Nov. 15dikén megérkezének a' borok nem a' Kellnermeister, hanem a' Herskó József gondviselése alatt. Ezt nem én, hanem Grünfeld vitte Mádra. Erre nem én, hanem Grünfeld bízta a' fuvaroztatást. 45 hordó jöve Ujhelybe, 2 hordó Mádon maradt a' Kellnermeister keze alatt.

Herskó József ma Nov. 16d. izente-fel hozzám, hogy Grünfeld azt mondotta volna a' selejtesnek mondott 8 hordó bort látatván meg Józseffel a' Mádi pinczébe: Wenn der Herr diese kauft, so ist er weg. Világos tehát a' fraus et dolus. Tudva akara adni rossz bort, és minthogy annak megvételére, sőt megkóstolására is rá nem vehetett, azzal akara kelepcczéjibe csavarni, hogy a' Mecznernek adandó borok az én nevem alatt menjenek alkuba.

6206–6209.
[A BEHMER-DOSSZIÉ]

BÁRÓ BEHMER JÓZSEF UR BOTTYÁNBAN. 1822.

Ebben:

6206. Behmer József – Kazinczy, [Bottyány], 1822. április 3. – másolat, részlet;

6207. Kazinczy – Behmer József, Sátorajaujhely, 1823. május 8. [7.] – másolat;

6208. Behmer József – Kazinczy, Bottyány, 1823. május 10. – másolat

BÁRÓ BEHMER JÓZSEF UR BOTTYÁNBAN.
1822.

Bergmann Mózes Kulcsárom jelentéstelve nálam Martiusban, hogy valamely Bélyben lakó Kornstein Náthán Zsidó által Báró Behmer nekem EZER forint papíros pénzt akar adni, ha EZER forint pengő pénzt obligálok.

Már annakelőtte Ujhelyben lakó BAUER Zsidó tevének hasonló propositiókat a' Báró nevében, 's el nem fogadtam, olly terhesek voltak. Tett ismét egy Kurinai¹¹⁸⁸ vagy Eperjesi FELDMANN nevű Zsidó is; azt sem fogadtam-el. Ezt most elfogadnom szorultságom kényszeríté. Annál hajlandóbb valék tehát azt tenni, mert tudtam, hogy az Uzsorások gonosz játékaik utoljára is oda ütnek-ki, hogy az adós annyit fizet vissza, a' mennyit felveve, az pedig kötelesség.

Késvén a' dolog, sürgetém a' pénzt, 's a' Báró nekem ezt írta:

Bottyán, Ápril 3d. 1822.

„Azon ezer Rft *nem egészen kész pénz*, hanem *rész szerint Naturálék is*. De még egészen készen nincsen, melly miatt vagy két hétig várnom kellett. Ha tehát addig az ideig a' T. Ur várhat, igen szívesen általadom. *Úgy lehet hogy még többel is*. Maradok. etc.”¹¹⁸⁹ – Az Originális levél kezembem van.

Kornstein Náthán megjelen, 's azt kívánja tőlem, hogy Gróf Forgács Ferencznek¹¹⁹⁰ Albáját, dd° 21. Febr. 1821.¹¹⁹¹ négy ezer fnt felől húszasokban, vegyem által. – Azt felelém, hogy Gróf Forgács Ferenczet nem ismerem. Megmagyarázván, hogy az a' gazdag Szécséni, Szalánczi, Mándoki Forgács fia; hogy sequestrum alatt nincs; hogy elterhelve adósságokkal nincs; azt monda, hogy a' Báró semmit sem keres¹¹⁹² egyebet, mint azt, hogy a' perbeli alkalmatlanságoktól 's költségektől mentessék-meg. Erre magamat ajánlottam, de úgy hogy az Evictio a' Báróé legyen.

¹¹⁸⁸ egy <Feldmann nevű> Kurinai [Bizonytalan olvasat.]

¹¹⁸⁹ [A záró idézőjel általunk pótolva.]

¹¹⁹⁰ [...]encznek [Átírás.]

¹¹⁹¹ 1822. [Átírás.]

¹¹⁹² kerül [Átírás.]

Május 16d. mutat Kornstein egy Signatúrát, melyből csak ezt engedé látnom:

50 köb. búza per 7 ft -----	350 „ –
30 köb. borsó per 6 ft -----	180 „ –
2 ökör -----	100 „ –
3 tehén -----	80 „ –
10 hordó bor -----	160 „ –

„De ez más, úgy mond. Uram, ezt veti mellé, a' Báró rettenetes adósságokba van keverve, kénytelen illy játékot játszani, 's eltévén végig olvasni sem engedett Signatúráját, mutat egy illy értelmű szelet papirost:

„Mélt. Gróf Forgács Ferencz első Februar. 1821. esztendőben Bécsben költ Optio-nalis Albaját általadtam T. Kazinczy Ferencz Urnak és hitves társának M. Grof Török Sophia Ő Nsgának minden evictio nélkül.¹¹⁹³ Bottyán 21. April. 1822. B. Bémer József. mpr. L. S.”¹¹⁹⁴

Én ezt vetém alá: Felakadván a' Translationális végében álló Clausulán, *minden Evictio nélkül*, az által tettem magamat bátorságba a' rajtam 's gyermekeimen történ-hető szerencsétlenségekben, hogy a' Báró Factorának Bélyben lakó Kornstein Náthán-nak ezt az itt következő írást adtam: „Alább írtak valljuk, hogy Mélt. Báró Bémer József Úrtól általvettünk egy négyezer Conv. pénzű Rfrtól költ Optionalis Con-tractusát Mélt. Gróf Forgács Ferencz Urnak dd° 1. Febr. 1821. azon teherrel, hogy a' Processus költségét, ha a' dolog azt kívánná, mi fogjuk viselni; de egyéberánt Méltóságos Báró Bémer József Ur bennünket, kik a' fenn forogható környülállásokat nem ismer-hetjük, minden veszedelemtől menteknek tekint. Széphalom Május 16d. 1822.

Kazinczy Ferencz mpr. L. S. Gróf Török Sophie. m. pr. L. S.”¹¹⁹⁵

Ezzel Kornstein meg vala elégedve,¹¹⁹⁶ 's 500 fntot papiros pénzben nekem kifizetett ekkor, 's magát¹¹⁹⁷ az egész ezer fntról quietáltatta, de helyébe ugyan azon dátum alatt, tudnillik 16. Maj 1822, ötszáz fntól egy obligátiót hagyva kezeim között, 's az most is kezemben van.

18. Julii ismét hozza 300 fntot, mert akkor megint egészen quietáltatá magát velem a' B. Bémer¹¹⁹⁸ 1823. Máj. 10d. hozzám írt levele szerint; 's ismét obligálván magát kétszáz fntig. – Mellyből mind eddig csak száz forintot fizete-le, százzal mostanig adós. –

Máj. 8d. 1823 én expressus által írtam a' Bárónak, és levelemnek párját mellyet meg-tartottam, vidimáltatám Kassay Sámuel Archivárius Urral. Imhol az:

Méltóságos etc. Én örömet¹¹⁹⁹ nem alkalmatlankodom senkinek, annál inkább nem annak, a' ki eránt kötelességeim vannak. De minekutána a' Méltóságos Báró Ur Zsidaja engem kerül, 's izeneteimre nem is felel, 's nekem mind eddig kilencszáz¹²⁰⁰ Váltó Czédula fntnál többet nem adott, kénytelen vagyok mind ezt bejelenteni, mind azt is tudtára adni a' M. Báró Urnak, hogy Gr. Forgács Ferencz Ur leveleimet válasz nélkül

¹¹⁹³ nélkül. [Emendálva.]

¹¹⁹⁴ [Az „L. S.” bekarikázva.]

¹¹⁹⁵ [A záró idézőjel általunk pótolva.]

¹¹⁹⁶ eleg[...]/ve, [Az ékezethiba emendálva; a javítás átírás.]

¹¹⁹⁷ 's <később 300 százat> magát

¹¹⁹⁸ Béhmer [Átírás.]

¹¹⁹⁹ örömmel [Átírás.]

¹²⁰⁰ kilencszáz [Emendálva.]

hagyja, 's Processusba azért nem idéztethetik, mert Bécsben van, 's M. Országon semmi fekvő jószága nincs, 's így személye 's birtoka túl van a' bántáson.¹²⁰¹ Hogy a' Mélt. B. Ur securisáltassák, én Cartabiancáját intabuláltattam Abaujban 's Director Nyomárkay Ur megígérte, hogy a' dolgot a' M. B. Ur között, kinek nemes gondolkozását ismeri, és közöttem annyival biztos abban elvégezi,¹²⁰² mert meg van győződve a' felől, hogy ez az egész bánás nem a' Méltóságos Úré, hanem a' Zsidóé. De Dir. Nyomárkay Ur Vas Vgyébe utazott-el, 's az első pénz felvételének az 500 fntnak ideje közelít. Sietnem kelle a' dolgot a' M. B. Urnál idejében bejelenteni. A' mit felvettem, azt én bizonyosan fizetni fogom; de bízom egyszersmind a' Mélt. B. Ur nemességébe hogy a' Gr. Forgács Contractusát, mellyre a' *sine Cautione* végezésünk ellen van fel írva visszavenni, 's többel mint illik, terhelni nem fog. Maj. 7d. 1823. Ujhelyben. alá. szolgálja K. F.

Felelet:

Bottyány Máj. 10d. 1823. Hozzám utasított becses levele a' T. Urnak meg nem eggyez az Arendásomnál levő Quietantiával, a' melly azt tartja hogy ő 1^a Jul. a' T. Urat az 1000 fntk. p. egészen kielégítette legyen. Azt ugyan megismerte hogy öt száz forinttal maradt restans, és arról Contractust adott, de idővel kész pénzt¹²⁰³ 300 fntot lefizetett. Bizonyítja¹²⁰⁴ 18. Julii quietantiája a' T. Urnak. 100 ft adott 20 köből életet.¹²⁰⁵ Erről ugyan quietantiája nincsen, hanem bizonyítja a' T. Ur. sáfárja és az ide való szekerek. Az még hátra maradt 100 forintot lefizette a' sáfárnak, a' ki is neki arról Zsidóul adott quietantiát adott. Ez az Arendásomnak maga kimentése.

A' mi a' Gróf Forgács Contractusát illeti, én azon kölcsönözött ezer Rforintot olly Conditioval adtam a' T. Urnak, hogy azon Gróf Forgács Contractusát minden további Evictio nélkül tőlem vegye által és magáéval cserélje-fel a' T. Úr és még e' felül a' már tartozott egy esztdei interest is általengedtem, hogy azon Conditio sine evictione vevődött a' Contractus által¹²⁰⁶ köztünk¹²⁰⁷ legfőbb Conditio volt, mert az nélkül nem is adtam volna az 1000 fntot. Ezt az Arendásom vallása szerint tudtára¹²⁰⁸ adta a' T. Urnak 's benne meg is eggyezett mivel maga a' T. Ur kívánta hogy azon Conditio nem különös papirosra, hanem magára¹²⁰⁹ a' Contractusra irodjon. (HOC TOTUM NON ITA SE HABET.) Melly szerint megenged a' T. Ur hogy ezen elcserélt¹²¹⁰ Contractust vissza nem vehetem ha csak az 1000 ft. C. pénz is interesével eggyütt vissza nem adodik. Melly ha meg nem történhetik, méltóztasson a' T. Ur az Interesről gondolkozni hogy magamat tudhassam mihez tartani.

¹²⁰¹ bán/.../. [Bizonytalan olvasat; átírás.]

¹²⁰² elvégezi, [Emendálva.]

¹²⁰³ penzt [Emendálva.]

¹²⁰⁴ bizonyítja [Emendálva.]

¹²⁰⁵ életet. [Emendálva.]

¹²⁰⁶ által [Emendálva.]

¹²⁰⁷ köztünk [Emendálva.]

¹²⁰⁸ tudtára [Emendálva.]

¹²⁰⁹ magára [Emendálva.]

¹²¹⁰ elcserélt [Emendálva.]

A' levélre ezt jegyzetem-fel a' jövő időre nézve: Én a' 20 köből életet soha sem láttam; sem annak árát soha nem, 's az a' Zsidó, a' ki itt Sáfáromnak tituláltatik, (Bergmann József) sem írva, sem szóval, sem izenettel soha sem volt általunk¹²¹¹ felhatalmazva, hogy dolgomban valamit tégyen. Fijának, ki Conventios Kulcsárom, volt által adva a' Kornstein 200 fntról szóló levele, hogy a' pénzt vegye-fel.

Ezolta sem én nem írtam a' Bárónak, sem a' Báró nekem. Kornsteint szüretkor az Ujhelyi úczán¹²¹² megszállítottam. Szalad tőlem, 's azt feleli, hogy ő kifizette a' Zsidót egészen.

Battyán 21. Apr. 1822.

Translationales Obligatorialium C. Francisci Forgács; et Cautela mea, Baroni Behmer transmissa.

Széphalom, 16. Maji. 1822.¹²¹³

Méltóságos¹²¹⁴ Grof Forgács Ferentz első Februarii 1821^{dik} esztendőben Bétsben költ optionális Albáját által adtam Tekintetes Kaszintzy Ferentz Urnak és Hitves Társának Méltóságos Grof Török Sophia ő Nagyságának minden Evictio nélkül. Bottyány 21. Aprilis 1822

B Bémer Josef¹²¹⁵

Felakadván¹²¹⁶ a' Translationális végében álló Clausulán, *minden Evictio nélkül*, az által tettem magamat bátorságba a' rajtam 's gyermekeimen történhető szerencsétlenség ellen, hogy a' Báró Factorának Bélyben lakó Kornstein Náthánnak ezt az itt következő Írást adtam:

Alább írtak valljuk, hogy Mélt. Báró Bémer József Úrtól általvettünk egy NÉGY-EZER Conv. pénzű Rfrtól költ Optionalis Contractusát Mélt. Gróf Forgács Ferencz Urnak dd° 1^d Febr. 1821. azon teherrel, hogy a' Processusnak költségét, ha a' dolog azt kívánná, mi fogjuk viselni, de egyéberánt¹²¹⁷ Mélt. Báró Bémer József Ur bennünket, kik a' fenn forogható környülállásokat nem ismerhetjük, minden veszedelemtől menteknek tekint. Széphalom Május 16d. 1822.

L. S.¹²¹⁸ Kazinczy Ferencz

L. S.¹²¹⁹ Gróf Török Sophie. m. pr.¹²²⁰

¹²¹¹ általa [Átírás.]

¹²¹² Ujhelyi <Vás szá> úczán [A törlés bizonytalan olvasat.]

¹²¹³ [E négy sor a 266a oldal alján, szintén Kazinczy kézírásával.]

¹²¹⁴ [Bémer József kézírása egy külön papíron van, amelyet Kazinczy beragasztott a 266b oldalra; Bémer kézírása dőlt betűvel szedve.]

¹²¹⁵ [Az aláírás alatt piros pecsét.]

¹²¹⁶ [Innentől újra Kazinczy kézírása. Megjegyzésének első sora Bémer papírján, a pecsét alatt található, a „minden Evictio nélkül, az ál-” után azon a papíron folytatódik, melyre Bémer papírját ragasztotta rá.]

¹²¹⁷ egyéberánt [Emendálva.]

¹²¹⁸ [Az „L. S.” bekarikázva.]

¹²¹⁹ [Az „L. S.” bekarikázva.]

¹²²⁰ [A lap alján törölve: „Báró Behmer”.]

[*Alba optionalis* – Forgács Ferenc eredeti kötelezvénye Behmer felé –
jegyzetben közölve]

Gróf Forgács Ferencz Contractusa. 1. Febr. 1821.

GRÓF FORGÁCS FERENCZ CONTRACTUSA.
1. Febr. 1821.¹²²¹

Midőn Kornstein Náthán azt hozzám hozá csak mutatni, de 500 fnttal, akkor nem mutatta a' *sine Evictione* általadásáról szóló levelkáját a' Bárónak, mely ide van ragsztva az én jelentésemmel, hogy csak a' per költségét vállalom magamra. Arra nekem a' Báró nem felelt. De a' 1000 ft. papirospénz le nem lévén fizetve, reménylhetem hogy akkor mikor le fog¹²²² tétetni a' pénz, felelni fog.

[6209. Szontagh István – Kazinczy, Szécsény, 1823. december 4. – misszilis levél]

Tekintetes Fő-Tábla-Bíró Úr!

November 6^{dik} napján Méltóságos Gróf Forgács József Eő-Nagyságához intézett betses leveléhez képpes, Eő-Nagyságának meg-hagyása következtetésében szerencsém esik vállaszolnom: hogy Méltóságos Gróf Forgács Ferentz semmi némű adosságát, tisztelt Eő Nagysága mint Atya el-nem esméri, 's azok felől tudni semmit sem akar.

A' ki maga külömböztetett különös tisztelettel ajánlott maradtam
a' Tekintetes Úrnak

Szécsényben. Decem. 4^{dikén}
1823.

alázatos szolgálja:
Szontagh István mpr.
tisztelt Eő-Nagysága
Plenipotentiátus Directora.

4^a X^{br} 1823.

[Andreas von Urban Forgácsról és Behmerről, Eperjes, 1821. február 24. –
jegyzetben közölve.]

[Wékey Károly és Rhédei László – Behmernek, Sátorajaujhely, 1829. március 10. –
jegyzetben közölve.]

¹²²¹ [A kéziratgyűjtemény 267. lapja Forgács Ferenc eredeti kötelezvénye, amelynek a hátoldalán (267a) olvasható Kazinczy autográf *GRÓF FORGÁCS FERENCZ CONTRACTUSA. 1. Febr. 1821.* c. megjegyzése. Forgács kézírásával Bémernek írt, német nyelvű *Alba optionalis* szövegét (267b) l. a jegyzetek között.]

¹²²² mikor fog [Beszúrás a sor fölött.]

FÜGGELÉK

6210.

Kazinczy – Ismeretlen főjegyzőnek
H. é. n. [1806–1817 között]

Tekintetes Fő-Notárius Úr,
különös tiszteletű Uram,

A' testvér húgom Kraynik Józsefné szállít-meg, kérjem-meg a' Tekintetes Urat azon kegyességért, hogy fiját, ki most készül elhagyni iskoláját, maga mellé venni méltóztassék. Ezt én annál nagyobb örömmel tellyesítem, mert látom, hogy ha alázatos kérésemet a' Tekintetes Úr tellyesíteni kegyesen méltóztatik,

6211.

A miskolci Cosmopolita páholy – A balassagyarmati Pilgrime páholyinak
Miskolc, 1785. augusztus 17.

[A miskolczi Cosmopolita páholy levele a bgyarmati Pilgrime páholyhoz.]¹²²³

An die s[ehr] e[hrwürdige] □ der tugendlich Pilgrime zu Balassa Gyarmath.

Hoch würdiger Grossmaister, Hochwürdiger Deputirter Meister, sehr ehrwürdige Br[uder] Br[uder] Aufseher und Beamte, sämmtlich hoch, und Verehrungs würdige geliebte Brüder!

Mit dem lebhaftesten Empfindungen der reinsten Freundschaft und wahrer Bruderliebe empfiengen wir Hoch und Verehrungs würdige Brüder! Ihre geschätzte Zuschrift, womit Sie Uns Ihre theure Freundschaft auf eine angenehmen überraschende Art angetragen haben.

Angefuert durch dieses edle Beyspiel, eilen wir Sie mit aller Innerenste maurerischer Liebe und Freundschaft zu einarmen, da wir zugleich uns und unser gewählte Mitglieder (deren Verzeichniss wir beyschließen) Ihre und gütig angetragene Bruderliebe an empfehlen. Erweisen Sie Uns und unsern Mitgliedern, wenn etwa auch derer einer Sie zu besuchen die Ehre haben wird, dieselbe auch ferner, wie werden durch ein rastloses

¹²²³ [A levelet másolatban megőrző Nagy Iván címadása.]

Bestreben sie zu sehr zu erhalten und erwiedern suchen, wie sehr wir wünschen, von andern würdigen Brüdern unterstützt, an der heiligen¹²²⁴ Arbeit des Wohls der Menschheit von Tag zu Tag weiter vorschreiten zu können.

Wir verharren mit aller Hochachtung und ewiger Bruderliebe durch dreymal drey.
Hoch und Verehrungswürdige Brüder

Ihre

Arenverbundeste • Brüder

In der St. Joan □ der Tugendhaften Cosmopoliten
in Orient zu Miskóltz
im Jahre 57 17/VIII 85.

Ludwig Graf Török M[agi]st[e]r vom¹²²⁵
Stuhl. m. p.

Joseph v[on] Vay Deput[at]ions¹²²⁶ M[agi]st[e]r
vom¹²²⁷ Stuhl m. p.

Joseph Graff Török als Vicariant der
Erster Aufseher m. p.

Joseph Király von Szatthmár
Schatzmaister als Vicari-
ender 2ter Aufseher m. p.

Franz von Kazinczy
als Vicariant Secretaire m. p.

¹²²⁴ der <hellg> heiligen

¹²²⁵ von [Tollhiba vagy másolási hiba.]

¹²²⁶ [Bizonytalan feloldású ligatúra.]

¹²²⁷ von [Tollhiba vagy másolási hiba.]

Verzeichniss

der BrBr. Mitglieder der gerecht u. vollkommenen St. Joan □ genannt zu den Tugendhaften Cosmopoliten in Orient zu Miskóltz für des Jahr 5785.

Namen	Profaner Charakter	Grad in ☉
1. Ludvig Graf von Török	LandKavallier	Maister vom Stuhl
2. Joseph von Vay	Assesseur von Borsoder Comites	Deput M. vom St.
3. Barnabas von Fáy	Ord. Notar von Borsoder Com.	1ter Aufseher
4. Stephan von Ragály	Ord. Stuhlmeister von Borsod. C.	2ter Aufseher
5. Ladisl. von Melczer	V. Notar von Borsoder C.	Secrétaire
6. Ladisl. von Óváry	Assesseur von Borsoder C.	Redner
7. Josef Király von Szattmár	General Perceptor von Borsod. C.	Schatzmeister
8. Franz von Radvánszky	Assesseur von Borsoder C.	Abges[andte] Deput[atians]
9. Graf Josef von Török	Beisitzer der Distr[ikt] Tafel zu Debreczin	M[eister]
10. Paul Beck –		Meister
11. Andr. von Puky	Ingenieur ”	”
12. Sigism. von Major	Grenad. Lieut. bey Sam. Gyulay	”
13. Johan Graf Aspremont	Advocat in Zempl. Com.	”
14. Franz Graf Nugent	Kammerer.	”
15. Abraham von Fáy	Lieut. bey d’Alton.	”
16. Steph. von Máriássy	Ober Stuhlrichter von Abaujvar.	”
17. Georg. von Comáromy	Assesseur von Gömörer Comit.	”
18. Joan. Freyherr Henninger	Ober Notar von Abaujvar Com.	”
19. Josef von Ragály	Rittmeister in der Armé	”
20. Josef von Szerencsy	Subst. VIspan von Borsoder C.	”
21. Anton Garzuli	Assesseur von Abaujvar Comit.	”
22. Fried. Jacob Fucker	Kriegs Commissari[.] Offizier	”
23. Adam von Pogány	Arzt zu Kaschau	”
24. Ladis. von Bernáth	Oberstuhlrichter v. Borsoder C.	”
25. Nicol. Király von Szattmary	Assessor v. Zemplener C.	”
26. Franz graf Barkóczy	Oberstuhlrich. v. Gömörer	”
27. Steph. von Péczéli	ohne Bedienstung	”
28. Bened. Freyher Coletti	Assessor v. Abaujvar C.	”
29. Lad. von Puky	Lieuten. bey Toskana [...]	Gesell
30. Ant. von Keltz	Ord. stuhlrichter v. Abauj. C.	”
31. Ludv. von Pogány	Ord. VIspan v. Abauj. C.	”
32. Steph. von Frater	OrdNotar v. Marmaroser C.	”
33. Franz Röhlen	Ohne Bedienstung v. Bihar C.	Lehrling
34. Franz von Kazinczy	Oberlieut. bey Toscan. [...]	”
35. Jos. von Egger	ViceNotar. v. Abaujv. C.	”
36. Ludvig von Comáromy	Rittmeister v. Toskana [...]	”
37. Gabr. von Szent Imrey	Assesseur v. Abaujv. C.	”
38. Sig. von Zombory	V. Stuhlrichter v. Abaujv.	”
39. Marc. von Máriássy	Subst. VIspan v. Abauj. c.	”
40. Graf Anton Csáky	ohne Bedienst. v. Gömör.	”
41. Graf Joan. Barkóczy	Kammerer	”
42. Georg. ¹²²⁹ Berzeviczy	ohne Bedienst. – nach Göttingen gereist	”

¹²²⁸ [Sic!]

6212.

Czetter Sámuel – Kazinczynak [?]
h. é. n. [1791 körül]

[A levéltöredék szövege:]

(Ich wohne auf dem Spittlberg in der Kandlgasse bey dem grünen Jäger N° 127 im
 2ten Stock die zweyte Thür neben der Stiege.

bereitwilligster Diener

Samuel Czetter [mpr.]

gebürtig von Orosháza

academischer Kupferstecher.

[Kazinczy megjegyzése:]

Jetzt Professor der Zeichnung oder Kupferstecherey in einer Academie des russi-
 schen Reichs.

6213.

Budai Ézsaiás – Kazinczynak [?]
Debrecen, 1803. november 22.

[A töredék szövege:]

Debrecz. d. 22. Nov. 1803.

A' Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája

Budai Ézsaiás. mk.

[Kazinczy kísérő megjegyzése egy másik cédulán:]

Esaias Budai, Prof. der Geschichte, später der Theologie zu Debrecin, Verfasser
 mehrerer gedruckten Werke. –

Széphalom den 20. Septbr. 1814.

Franz v. Kazinczy.

6214.

Teleki Sámuel – Kazinczynak [?]

Bécs, 1804. szeptember 7.

[A levéltöredék szövege:]

Nem tudván pedig hová küldjem, kézben szolgáltatás végett¹²²⁹ ide zárva az Urnak bizodalmason ajánlom. Azonban különös szíveséggel maradok:

Az Urnak
köteles kész szolgálja
G. Teleki Sámuel.
Bécs 7. Sept. 1804.

[Kazinczy megjegyzése az aláírás alatt, egy nyíllal a névhez csatolva:]

Das heißt: Gróf Teleki Sámuel. – Dieser Samuel Graf Teleki ist Kanzler¹²³⁰ von Siebenbürgen, Großkreuz des St. Stephan Ordens, Ober Gespann von dem Biharer Comitatus, Mitglied der gelehrten Gesellschaft in Göttingen, und Stifter einer sehr reichen Bibliothek zu Maros-Vásárhely in Siebenbürgen.

Franz v. Kazinczy.
Széphalom, den 20 Aug.
1814.

6215.

Szirmay Antal – Kazinczynak

h. é. n. [1806/a (?)]

[A boríték szövege:]

Spectabili Domino Francisco Kazinczÿ de Eadem, Complurium I[n]clynorum Comitatum Tabulæ Judiciæ Primario Assessori Titul. Domino fratri singulariter colendissimo.

Kérettetik az Ujhelyi
Pósta Mester Úr,
hogy a többi leveleivel
ell küldeni ne
terheltessék.

Széphalom
sine taxa

[A borítékon a címzés felett viaszpecsét, alatta Kazinczy megjegyzése:]

Manus Antonii Szirmay, Consiliarii Aulici et ad Tabulam Districtualem Circuli Cis-Tibiscani Eperjesiensem Praesidis nati die 20. Januar. 1747. mortui 1812. die 24.

¹²²⁹ [A csatolmány %-re emlékeztető jele a lap szélén; a melléklet hiányzik.]

¹²³⁰ ist <Groß> Kanzler

Septembr. Autor fuit multorum Operum typis jam descriptorum:¹²³¹ „Notitia Comitatus Zemplinien. in tomis duobus; similis notitia Comitatus Szathmáriensis, etiam duobus in tomis; – item Comit. Ugocsa,” in uno tomo. etc. – Testatur hoc – Széphalom die 20. Aug. 1814.

Franc. Kazinczy.

6216.

Szirmay Antal – Kazinczynak

h. é. n. [1806/b (?)]

[A boríték szövege:]

Tekintetes, Nemzetes és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak, Több Tekintetes, Nemes Vármegyék Érdemes Tábla Birájának, Kedves Uram Eöcsémnek.

Széphalom

Ezen levelet az Ujhelyi Pósta elfogadni nem akarván, ajánlatik annak mint igen fontos levélnek, bizonyos alkalmatossággal által küldése Dókus Uraknak.

Szirmay Antal által mpr.

[Kazinczy rájegyzése, eltérő tintával:]

Udvari Consiliárius Szirmay Antal Úr keze.

hozzám Kazinczy Ferenczhez.

[A borítékon piros viaszpecsét van.]

6217.

Kövy Sándor – Kazinczynak [?]

Sárospatak, 1809. június 8.

Tekintetes Ur

nékem Drága Nagy Jó

Tekintetes Uram!

Ö Nagysága parantsolattjára küldöm a' Predikatiót melyet Ujhelyben hallottunk vala. Alázatosson tisztelem Ö Nagyságát, 's Uri Gratiajiba ajánlott nagy Tisztelettel maradok

¹²³¹ [...]riptorum: [Átírás.]

A' Tekintetes Urnak
Patakon
8^{am} Juny 1809

alázatos szolgálja
Kövy Sándor.

6218.
Szombathy János – Kazinczynak [?],
Sárospatak, 1809. augusztus 15.

[A levéltöredék szövege:]
Többire betses gratiajában bizodalmasan ajánlott, maradok állandó tisztelettel. – a'
Tekintetes Úrnak – S. Patak. 15^{ik} Aug. 1809. alázatos szolgálja Szombathi János mgk.
[Kazinczy megjegyzése az aláírás alatt:]
Johann Szombathi,
Prof. der Geschichte bey dem Collegium zu Patak.

Széphalom, den 20 Aug.
1814.

Franz v. Kazinczy.

6219.
Szabó András – Kazinczynak [?]
Kassa, 1810. február 28.

Tekéntetes Uram!

Mihellyest Pancsovai János maga részéről Vice-Ispántul nyertt fel-szabadítást Káz-méri-Plebánosomnak meg mutatya, – azzonnal Kivántató háromszori hirdetés nélkül magának fel-jedzett özvegyével rendeléseim szerint a fent említett Plebános által össze fog adatodni – A mit midőn a Tekéntetes Urnak értésére adom egész tisztelettel mara-dok

Tekéntetes Urnak
Kassán 28 Febr.
1810.

Köteles szolgálja:
Szabó Andras [mpr.] Kas. Püsp.¹²³²

[Az aláírás alatt Kazinczy megjegyzése:]

Első Kassai Püspök.

¹²³² [A névírás más tintával és kézzel.]

6220.

Aranka György – Kazinczynak
h. n., 1810

[A boríték szövege:]

À Monsieur

Monsieur Francois de Kazinczy Seigneur

À Széphalom

[Mellette és alatta Kazinczy kézírása:]

Aranka György' keze és pecsétje, 1810.

Handschrift des ung. Dichters u. Gelehrten, zugleich Assessor bey der kön. Tafel zu
Maros-Vásárhely in Siebenbürgen GEORG VON ARANKA.

6221.

Kis János – Kazinczynak
h. é. n. [Sopron, 1811. március 11.]

[A boríték-kivágat szövege:]

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy, Assesseur de plusieurs Comitats
per Bude Erlau S. A. Újhely
Széphalom.

[Alatta Kazinczy megjegyzése:]

Handschrift des Superintendenten und ungr. Dichter Kis János.
Franz v. Kazinczy. Széphalom den 20. Aug. 1814.

6222.

Fejér György – Kazinczynak
h. n., 1811. március [?]

[A boríték szövege:]

Az Urnak

Tekéntetes Tudós *Kazinczy Ferencz*

Urnak.

Siehe die Kehrseite

Széphalom.

[Más kézzel:]

P. Tokaj.

V. Újhely.

[Kazinczy megjegyzése a borítékra:]

Universitätsbeli Professor Fejér György Úr levele 's keze. 1811. Martz.

[Kazinczy megjegyzése a boríték túlfelületén:]

Handschrift des Professors der Philosophie bey der Universität von Pesth.

Széphalom den 20. Aug. 1814.

Franz v. Kazinczy.

6223.

Martin Liedemann – Kazinczynak [?]

Lőcse, 1812. április 10.

Daß die hiesige Schul-Bibliothek 1. Exemplar der trefflichen Franz von Kazinczyschen Uebersetzung Marmontellscher Erzählungen ins Ungarische, durch gütige Besorgung des Herrn Professor v[on] Genersich in Käsmarck zum Geschenk erhalten habe, bezeugen hiemit dankbar. Leutschau den 10ten April. 1812.

Im Namen des Leutschauer
Ewangelischen Kirchen und Schul Convents
Martin Liedemann Rector m. pr.

6224.

Kazinczy [?] – Ismeretlennek

Széphalom, 1812. július 8.

[...]

Napoleon Varsóban 35.000 Austriai sereget mustrált Magyar uniformisban és Sz. István keresztje pántlikával s csillagával dekorálva.

[...]

6225.

Szirmay Antal – Kazinczynak

h. n., 1812. szeptember 24. előtt

[A boríték szövege:]

Tekintetes, Nemzetes, és Vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferencz Úrnak, több Tekintetes Nemes Vármegyék Érdemes törvény-szék-beli Birájának (etc. etc.)¹²³³ Kedves Uram Eöcsémnek.

¹²³³ [A rövidítés bizonytalan olvasat, mivel egyedi jelölés.]

Szép-halom

Ezen Leleszi Conventbül expediáltt igen
fontos leveleknek által küldése
ajánltatik Ujhelyi Pósta Mester
Uramnak, vagy ha ez ell nem fogadná,
Dókus László Fiskális Úrnak, de
bizonyos alkalmatossággal
Szirmaÿ Antal [mpr.]

[Szirmaÿ utasítása mellett pecsét. Alatta Kazinczy megjegyzése:]

Manus Antonii Szirmaÿ, Consiliarii Aulici et ad Tribunal Eperjesiense Praesidis,
Auctoris Notitiae Comitatum Zemplin, Szathmár et Ugocsa, nati 1747 die 20. Januar.
mortui 1812. 24^a Septbr. – testatur hoc

Franc. Kazinczy. Széphalom die 20. Aug. 1814.

6226.

Kis János – Kazinczynak
Sopron, 1812. október 3.

[A levéltöredék szövege:]

Soprony, Oct. 3dikán,
1812.

egyenes szívű barátod,
Kis János.

[Alatta Kazinczy autográf megjegyzése:]

Superintendens Johann Kis, in Oedenburg. Dichter und Prosaist. Franz v. Kazinczy.

6227.

Pápay Sámuel – Kazinczynak
h. n., 1812

[A lapon két szövegrész található egymáshoz képest 180°-kal elfordítva. A lap felső részén két viaszpecsét alatt:]

Herr Eggenberger wird zur Versendung dieses Papiers am schönsten ersucht.

[Alatta Kazinczy kézírása:]

Pápay Sámuel Úr keze, 1812.

[Alatta 180°-kal elforgatva:]

Tekintetes

Kazinczy Ferencz

Táblabíró Úrnak

tisztelettel.

Széphalmonn

Sátorallya Újhely

mellett.

[Alatta és mellette Kazinczy kézírása:]

Handschrift das ungar. Philologen Samuel v. Pápay. –

Széphalom den 20. Aug. 1814.

Franz v. Kazinczy.

6228. [2521.]

Cserey Farkas – Kazinczynak

Kraszna, 1813. szeptember 24.

[Cserey levélzáró szavai:]

hiv tisztelő barátodot

Cserey.

Major.

[Kazinczy megjegyzése:]

Wolfgang von Cserey, k. k. Kämmerer u. Major, Mitglied mehrerer gelehrten Gesellschaften, berühmter Botaniker u. Mineralog, Inhaber einer ansehnlichen Bibliothek zu Kraszna in Siebenbürgen.

Franz v. Kazinczy

Széphalom den 20. Aug. 1814.

6229.

Kis János – Kazinczynak

h. n., 1814. augusztus 20. előtt

[A boríték-kivágat szövege:]

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy,¹²³⁴ Assesseur de plusieurs Comitats
per Ofen Erlau S. A. Ujhely

Széphalom.

¹²³⁴ [A név „t” betűje felett vélhetően Kazinczy javítása: „c”.]

[Kis János címzése felett Kazinczy megjegyzése:]

Superindendens Johann Kis in Oedenburg in Ungarn. – Ungar. Dichter.

[Kis János címzése alatt Kazinczy megjegyzése:]

Ich bezeuge die Authentie. Széphalom den 20. Aug. 1814. Franz v. Kazinczy.

6230.

Csáky Emánuel – Kazinczynak

h. n., 1814. augusztus 20. előtt

[A címzés szövege:]

A Monsieur

Monsieur Francois de Kazinczy

A Kazmér

[Alatta Kazinczy kézírása:]

Gróf Csáky Emánuel.

Handschrift Sr. Excell. des Herrn Grafen Emanuel CSÁKY, Ober-Gespannes von dem Zipser Comitat.

Franz v. Kazinczy.

Széphalom den 20. Aug.

1814.

6231.

Szirmay János – Kazinczynak [?]

h. n., 1814. augusztus 20. előtt

[A levéltöredék szövege:]

wahrer Freund

Joh. Szirmay [mpr.]

[Kazinczy megjegyzése az aláírás előtt:]

Johann von Szirmay, in dem Sároser Com., Gutbesitzer und Dichter.

Franz v. Kazinczy.

6232.

Kornis Mihály – Kazinczynak
Dés, é. n. [1816.]

de Deés.

À

Monsieur Francois de Kazinczy Seigneur de
Érsemlyény et Széphalom

par Clausenbourg
Debretzin
Tokaj.

à Ujbelly
Szép-halom.

[Kazinczy kézírásával a címzés alatt és a tört piros viaszpecsét felett:]
Gróf Kornis Mihály, fíja Ignátznak
és Teleki Annának, kiknek ez itt
czímerek. 1816.

6233.

Majláth György – Kazinczynak [?]
Pest, 1818. március 17.

Perillustris ac Generose Domine
Mihi Observande!

Qualemnam appellatum Processum in Libello Insinuationali specificata Pars coram
Tabula Regia Judiciaria revideri facere velis? Ex adnexis ejusdem Libelli Infinitionalis
genuinis Paribus uberius intellectura est prætulata Dominatio Vestra. Ex quo autem
Partibus ad subeundum Judicium comparituris certus et determinatus præfigi deberet
Terminus. Hinc ego qua antelatæ Tabula Regiæ Judiciariæ Prases pro Revisione hujus
Causæ diem 23^m Mensis Maji cum subsequis Juris diebus a[nni] c[urrentis] infrascripti
præfigo. Pro quo Termino prætulata Dominatio Vestra comparere non intermittat.

Cæterum maneo Pestini die 17^a Martii Anno 1818°.

Perillustris ac Generosæ Dominationis Vestræ

Servus paratissimus
Georgius Majláth mpr.

6234.

Virág Benedek – Kazinczynak [?]
Pest [?], 1823. január és 1830. január 30. között [?]

A' Hymnust is megkaptam; – Neked adom. Élly boldogúl!

[Kazinczy megjegyzése:]

Virág Benedek.

6235.

Ismeretlen – Kazinczynak (?)
h. n., 1826. január 19.

Januar. 19d. 1826.

Az, tudom, már nem újság, hogy a' volt Referendárius Mailáth György, a' volt Personális Mailáth Györgynek fíja, a' Personálisunk, ki még eddig valóban igen jelesen viseli a' praesidiumot, minekutána az előbbi (Szőgyényi Zsigmond) úgy kimérgeskedte magát, hogy vérhányásba esvén, az Orvosok minden világi dicsőségét hét vagy nyolcz napra pányválták-ki, és így alkalmasint rövid idő alatt a' más világi dicsőségre megyen-által, mint Vice-Cancellárius, 's 8000 f. pengő pénz fizetéssel, a' Szent István közép-keresztje pantlikájával, 's Excellenz titulussal. Vesznek e azonban előtte süveget vagy sem, az mind bizonytalan. Ha nem vesznek, már az disznó injuria lesz; pedig az könnyen megeshetik, mert ott a' hol ő lesz, nem sok Politicus embernek¹²³⁵ lesz szerencséje lenni, sőt ha észre veszik rajta, hogy mi ember volt, talán bé sem bocsátják. Így hijába teszi azt a' nagy útat. Igaz hogy egy VCancelláriusnak sokkal nagyobb a' tekintete, mint hogy egy két igen igen jó szóért a' Magyar Dieta alatt, mellynek egyik fő tagja vala, az Első Statustól jól megpecsételt Passust ne kaphatna. Mi alatta való Secularisok csupán szerencsés jó útnak kívánásával kísérhetjük-ki.

6236.

Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János – Kazinczynak
Pest, 1828. június 26.

Szép lelked' buzgó tisztelői, bizodalmad' köszönve, emlékezetül.

Pesten Junius' 26^{án} 1828.

Barkasy Imre sk.
szül: Miskóltzon Oct. 6án 1805.

Németh Lajos mk
szül: Debreczenben Nov 2^{kán} 1805.

¹²³⁵ nem sok <emberséges> embernek [[Javítás a törlés felett.]

Farkass Károly mpr.
szül. Munkácson Martius 5^{kén} 1805.

Zarka János mpr.
szül: Czomaházán Vassban.
Februarius 10^{kén} 805.

6237.

Hrabovszky A. – Kazinczynak [?]
Pálóc, 1828. október 4.

Kedves Drága Öcsim Uram!

Azon szivbéli Fájdalma és Keserősége, melyet a Helmeczi Portiójának, ajánlat eladásából származándónak, tiszteletre méltó Kedves Felesége, és szerelmes magzatyai előtt, oly formán mint ha eroszakoskodó fortélyal, a Jóságatul megfosztatna, nyilvánvalóan megmutatá. Engem a ki szinte őt Gyermeknek Atya igen érzékeny szível Baratyaimhoz viseltetem¹²³⁶ oly alapotba hozott,¹²³⁷ hogy a mint a helyszínen megvalótam, mostan is azon Portionak meg szerzését elalanni szándikoztam mivel sokal nagyobra becsülöm Öcsim Uram Baracsagát, mint sem valami erőltetett Cselekedetet, mely jövődöbe alkalmatoságot szolgálhatna, Gyölölségre, anyival inkább, hogy azon Csekily Portiocska nem érdemel azt, hogy Öcsim Uram Kedves Gyermekai valaha engem csak gyanuságba is vehessenek. – Mint¹²³⁸ azon által szavamat meg akarván tartani, és eleget teni, minnek után Unghvart a Quartilyomon a nélkül, hogy azon Portionak menységét tudtam volna 800 VForitokat¹²³⁹ ígértem, ambar egy¹²⁴⁰ Telek Utan való Apertinentia, az Öcsim Uram által tett, és ide melyikelt Jedczise szerint, sincsen, még is a felyeb említett Sumaban, és anak letétele mellett, oly fel tétel alatt, hogy a Javítások is, a' Zalogos 32 Esztendő elfolyása után, együt az zalogos sumával, vissza fordításának, meg veszem melly iránt baracsagos feleletitül varvan. Szives Baracsagába ajánlot tistelettem mellett, maradtam Paloczon Octóber 4^{kin} 1828

igazszerető Baratya

A. Hrabovszky [mpr.]

Engedelmét kérem hogy az hivatalos Utazásim mia hamarabb nem írhatam.

¹²³⁶ viselteték [Átírás.]

¹²³⁷ hozta, [Beszúrás és átírás.]

¹²³⁸ Mind [Átírás.]

¹²³⁹ [Sic!]

¹²⁴⁰ [...] [Átírás.]

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Kötetünk Kazinczy Ferenc levelezésének 24. kötete. Az első 21 kötetet Váczy János 1890 és 1911 között rendezte sajtó alá. A *Kazinczy Ferenc Összes Művei. Levelezés* c. sorozatot az 1911 után felbukkant levelek kötetbe foglalásával Harsányi István, majd az 1927 után előkerült tételekkel Berlász Jenő, Busa Margit, Cs. Gárdonyi Klára és Fülöp Géza folytatta. Ez volt az 1. (1927) és a 2. pótkötet (1960). A jelen kiadvány tehát a 3. pótkötetként csatlakozik a kiadványsorozathoz. Ebből következően feladata az elmúlt fél évszázad alatt ismertté vált, kötetben eddig meg nem jelent levelek kiadása. Kötetünk összesen 303 levelet, levélrészletet vagy írásos üzenetet tartalmaz, ennek több mint a fele először jelenik meg. (A tanfelügyelői időszak hivatalos leveleit a sorozat 25. kötete teszi közzé.)

A SZÖVEGVÁLOGATÁS ELVEIRŐL

A sajtó alá rendezés során tekintettel kellett lenni a kiadástörténeti előzményekre, továbbá a levélfunkció és nyilvánosság kérdésére.

Váczy János és a további sajtó alá rendezők hatalmas munkája kialakított egy gyakorlatot. Ez a gyakorlat azonban nem tekintette feladatának a szövegváltozatok feltárását. Általános, iránymutató szövegközlési hagyomány e tekintetben tehát nincs, habár Váczy kiadott eltérő szövegű, de azonosnak tekintett leveleket is: „A Kis Jánoshoz írt leveleit, mint tudva van, Kazinczy kiadás alá kezdte készíttetni 1810 után s néhány darabot át is dolgozott. Úgy látszik azonban, maga sem hitte, hogy e munkájával elkészülhet. Mindössze két-három darabot ismerünk eddigéig, a melyeknek másolatait vagy tán eredeti fogalmazványait a m. tud. Akadémia könyvtára őrzi. Ezeket közvetlenül a valóban elküldött levelek után közöljük, hogy az olvasó annál könnyebben összehasonlíthassa Kazinczy javításait, új fogalmazványát a régiekkel.” (*Bevezetés, KazLev, 2, XXIV, lj.*) Rendszeres feltárára azonban nem vállalkoztak sem ő, sem a pótkötetek szerkesztői. Utóbbiak akkor sem adták ki a szövegváltozatokat, ha kezük ügyébe került, például, ha olyan kéziratgyűjteményből közöltek új levelet, amely más, korábban már megjelent levél eltérő szövegét is tartalmazta. A Kazinczy-levelezés hatalmas mennyisége teszi érthetővé, hogy a papíralapú kiadás a digitális technikák előtt miért volt képtelen áttekinteni és összevetni ezt a szövegváltozatokban is létező levelezést. A jelen 3. pótkötet keretei között is csak a figyelmet lehet felhívni erre, a részletes feldolgozás a majdani összehasonlító szemléletű elektronikus kiadásra hárul.

A Kazinczy-levelezés címzettje nem mindig csak a címzettként megnevezett személy, hanem a kortársak szűkebb vagy tágabb köre, néha a folyóiratok közönsége is, és nemritkán az utókor. E nyilvánosságfunkciót nemcsak a levél tartalmából lehet vélelmezni, hanem gyakran a kézirat fizikai jellegéből is. Utal a megcélzott nyilvánosságra a levélkézirat jellege: autográf misszilis, vagy dokumentálási szándékkal saját részre készült másolat, vagy publikálásra átdolgozott autográf másolat, vagy idegenkezű másolat. A szövegváltozatok kérdése tehát részben a nyilvánosság kérdése is.

A levél külső és belső formája összefügg funkciójával. Ha van külső levélforma (a címzett szövegtesttől elváló megszólítása, elköszönés, keltezés), akkor általában feltehető, hogy misszilis. Ha csak belső levélforma van (a szövegben szólít meg valakit vagy utal a levél fizikai jellegére), akkor lehetséges, hogy publikálási szándékkal ártírt levelet olvasunk. Ha a kettő között van (hiányos a

külső forma), akkor fogalmazvány, vagy saját részre dokumentálási szándékkal – esetleg későbbi publikálásra tekintettel – leírt szöveg is lehet. E szempontok segítenek a műfajiság meghatározásában: levél formájú útirajzként, önéletrajzként, periratként, vitairatként is olvasható az adott szöveg. Emellett vizsgálandó természetesen az elküldés mikéntje (posta vagy megbízott személy), a feltalálás helye (a címzett levéltárában: misszilis) és a mellékletek (boríték: misszilis) megléte is.

A fentiekből következik, hogy a jelen kötet nem kizárólag csak az autográf misszilis szöveget veszi figyelembe. A szövegközlés alapegysége ugyanis nem a levél mint „mű”, hanem a szövegforrás. A jelen kötet szövegszemléletét Debreczeni Attila fogalomrendszerének segítségével lehet leírni. Eszerint a *szövegforrás* az a „fizikailag létező [...] dokumentum”, amely egy (átírások esetén több) *szövegállapotot* rögzít. Kazinczy kommentárja ezért minden esetben főszöveggént van közölve, hiszen a levél adott szövegállapotának része. Változatlan szövegű levélmásolatok esetében több szövegforrásról, de azonos szövegállapotról beszélhetünk. Különböző szövegállapotok esetében nyer értelmet a *szövegváltozatok* fogalma. Ez tehát egy viszonyfogalom, amely valójában a szöveg alakulására vonatkozik. A *szövegidentitás* fejezi ki azt, ha az eltérések ellenére alapvetően azonosnak tekinthető szövegekről van szó. Ez levelek esetében általában formalizálható, vagyis ha több szöveg esetén azonos a címzett, a levélíró, a kekezés és azonosak a tartalmi elemek, akkor ugyanazon levélidentitásról beszélhetünk. Ha az eltérések kevésbé számottevőek, akkor azonos szövegidentitásúnak, de különböző szövegállapotúnak, ha az eltérések jelentősek, akkor különböző szövegidentitásúnak tekintendő a levél. A Kazinczy-levelezésben valójában még felmerítenél a különböző lelőhelyeken található szövegek egymáshoz való viszonya és jelentősége. (DEBRECZENI 2012, 17–22.)

A SZÖVEGVÁLOGATÁS GYAKORLATÁRÓL

Kötetünk a megelőző kötetekhez képest több határhelyzetben lévő szöveget közöl. Ezek egyik nagy csoportja a *gazdasági, peres- vagy közügyekkel* kapcsolatos iratgyűjteményekben őrzött levelek. Feltehető, hogy a nem levelezéskötetekben fennmaradt leveleket vagy nem ismerték, vagy gazdasági iratnak tekintették a korábbi kötetek szerkesztői. A levelezés bizonyára legszemélytelenebb formája egy intézmény és egy személy közötti hivatalos üzenetváltás, főleg ha ez nyomtatott körlevéllel történik. Ekkor több személy kap azonos szövegű üzenetet. Váczy János azonban közölt ilyen típusú szövegeket is: „A meghívónak csak megszólítása, aláírása s dátuma van kézzel írva, a többi nyomtatás.” (KazLev, 6/1380, Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1808. dec. 1., Váczy János jegyzete.) Az eltérő címezett a fent ismertetett elvek szerint új szövegidentitást jelent, noha a levél feladója, kekezése és tartalmi része is azonos. Ezért a 3. pótkötet is kiad nyomtatott körleveleket, és minden – ehhez képest – személyesebbnek ítélt hivatalt üzenetet is: kézzel írt körlevelet, kézzel írt személyre szóló hivatalos levelet, perbe hívó levelet stb.

A határhelyzetben lévő szövegek másik csoportjába a *szövegváltozatok* tartoznak. A KazLevben kiadott szövegidentitással azonos, de attól eltérő szövegállapotú szövegforrást akkor ad ki a jelen kötet, ha jelentős eltérés van a szövegváltozatok között. Jelentős eltérésnek tekintjük azt, ha a kiadott KazLev-nek megfeleltethető tér-idő-személynév markerek, de a tartalmi részben jelentősen eltérő kidolgozás jellemzi az új szövegforrásban talált levelet. A közlés mellett döntöttünk bekezdésszintű eltérések esetén, de ha „csak” szószintű szövegeltéréseket találtunk, akkor társ-szövegforrásnak ítéltük a szövegforrást, és a levelezés (majdani) elektronikus kiadására hárítottuk a levelek újraközlését. Nincs lehetőségünk a Kazinczy-levelezés összes új szövegforrását közölni papíralapú kiadásban, ezen eltérő szövegváltozatok mintegy mintavételek a KazLev egészére jellemző átdolgozásokból.

Ezért nem közöljük pl. a KazLev-ben másolatból már megjelent (KazLev, 5/1224) Virág Benedek – Kazinczynak, Buda, 1808. jan. 27. levél autográf szövegét (ennek kiadása: BUSA 1981). Itt a különböző szövegforrások azonos szövegállapotot rögzítenek, és ehhez képest másodlagos, hogy melyik az autográf. Ugyanezen okból nem kerül közlésre most Kazinczy Péchy Imrének 1803. ápr. 22-én írt levele, amelynek autográfját megtaláltuk ugyan a Tiszántúli Református Egyházkerület

Levéltárában (I. 27. a. 1., 1803), de Váczy János azonos szövegállapotú forrásból már közzétette (KazLev, 3/592).

A kötetünkben kiadott Kazinczy – Lészay Dánielnek, Széphalom, 1817. jan. 17. levél kézirat-lelőhelye mellett található egy másik levél is: Kazinczy – Lészay Dánielnek, Széphalom, 1816. okt. 8. Mindkét levél egyaránt három helyen is megjelent már: a KazLev előtt Szigethi Mózes és Incze Béla kiadásában is (→ 1817. jan. 17-i levél jegyzete). Váczy János forrása mindkét esetben Szigethi 1846-os lipcei kiadása volt. A kötetünkben az egyik levelet közöltük, a másikat nem. Az 1817. jan. 17-i levél eddig megjelent szövege jelentősen eltér az általunk kiadottól, tehát más szövegállapotot közlünk, noha nem biztos, hogy eltérő szövegforrásból. Azaz lehetséges, hogy a szövegromlás az első sajtó alá rendezés során történt. A két szövegállapot között felcserélt bekezdések és szószintű eltérések tapasztalhatók. Az 1816. okt. 8-i levél esetében az autográfhoz képest Szigethi és Váczy kiadásai „csak” szószintű szövegromlásokkal terheltek. Ezeket azonban Váczy többnyire jól javította a főszövegben és a jegyzetekben is – egy negyedik kiadás alapján: „E levelet a *Huntyad* című lap 1881. évf. 52. számában Kuun Géza gr. is közölte, s az ő közlése s az itteni közlés között némely eltérések vannak, a melyeket ide jegyzek [...]” (KazLev, 14, 551.) A kisebb mértékű szövegromlás és az ezt jól korrigáló javítások miatt e levelet csak a levelezés (majdani) elektronikus kiadásában közöljük újra.

A kötetünkben szintén közölt Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. levél szövegváltozata is megjelent már: KazLev, 7/1590. A KazLev és a jelen kötet szövegforrásai között jelentős eltérés van: a bekezdés szintjén is elmozduló szövegegységek, továbbá a most közölt szöveg végén Kazinczy életrajzi-családtörténeti feljegyzése is olvasható. A levélmásolattal egy lapon található a *Fiamhoz; ha lesz* c. rész, amely a levél tulajdonképpeni szövegétől, az utóirattól (P. S.) két vízszintes vonallal el is van választva. Ez a formai megoldás azonban nem döntő a szövegrész státusára nézve, hiszen az utóirat szintén egy vízszintes vonallal van elválasztva a fentebbi résztől. A megszólítás („Fiamhoz”) viszont már elkülöníti a Siposnak írtaktól, és kétségtelen, hogy az elküldött levélben nem szerepelt. Mégis főszöveggént közöljük, mivel a szövegforrást kívántuk kiadni és nem az elküldött levélállapotot rekonstruálni, így a *Fiamhoz; ha lesz* c. rész a jelen szövegállapot elválaszthatatlan része.

Szintén egymás szövegváltozata a KazLev, 22/5575, Szemere Pál – Kazinczynak, Pest, 1820. szept. és a kötetünkben azonos adatokkal megtalálható levél, a szövegek jelentős eltérése miatt. E példákban eltérő szövegállapotokat, de azonos szövegidentitásokat tartalmaznak a források.

Szövegváltozat vagy önálló szövegidentitás határhelyzetéről. Ha a kiadott KazLev-hez képest nemcsak a szövegállapot tér el, hanem új tér-idő-személynév markerek jellemzik a levelet: új szövegidentitást találtunk.

A Vitkovics Mihály – Kazinczynak, Pest, 1819. ápr. 18. levél három szövegforrásban is megtalálható: két autográf fogalmazvány a Szemere-Tárban és egy autográf tisztaát az Akadémián (→ a levél jegyzetében). Ez utóbbi jelent meg a KazLev-ben: KazLev, 16/3727, Vitkovics Mihály – Kazinczynak, Pest, 1819. ápr. 24. Itt a kelezés későbbi. Kötetünkben az első két forrás szövege jelenik meg. A KazLev-ben megjelent levél a most kiadott szövegek letisztázott átírása (ez a szövegjavításokból állapítható meg). A Szemere-Tár szövegeit feltétlenül közölni kell, hiszen jelentős eltérések vannak a három szöveg között; de mivel eltér a dátum is, felmerül a kérdés, vajon csak szövegváltozatot vagy új szövegidentitást találtunk-e.

Hasonló helyzetű a Kazinczy – Péchy Imréhez, Kázmér, 1805. aug. 18. levél. Ez szintén megjelent már a KazLev-ben is (3/804), de az ott közölt szövegváltozat (vagy szövegidentitás) egy nappal korábbi dátummal és eltérő szöveggel rendelkezik. (E szövegeket a jegyzetben összevetettük.)

Még több kérdést vet fel a kötetünkben Kazinczy – fiktív személynek [Guzmics Izidornak], 1829–1830 [?] cím alatti levél szöveg. Ez ugyanis több, eredetileg Guzmics Izidorhoz írt levél átdolgozott részletét foglalja magában. Tehát a KazLev-ben megjelent szövegekhez képest mindenképpen új szövegidentitás. Viszont nincs *levélformája*, a külső formai jegyek közül csak a számokkal jelölt tagolás jelzi az eredeti levelek szöveghatárait – szemben az ezzel egy lelőhelyen található Szentmiklóssy Alajosnak [?] írt levéllel. Megmaradt viszont a belső megszólítás: „kezedben van”, „édes barátom”. A levél *funkciója* a nyilvánosság vonatkozásában értelmezhető. Nem zárható ki sem az, hogy magáncélú másolat, sem az, hogy Kazinczy levélként el akarta küldeni, sem az, hogy

publikálásra szánta: „mert ha viczkándozi, a' leveleket közre eresztém” – írta Kazinczy. Ezt a csavaros megfogalmazást így is, úgy is lehet értelmezni. Ha a levelet „közre eresztve” olvassa, akkor nyilván egy múltbeli „viczkándoást” képzelhet el az olvasó, ha magánlevélként, akkor ez egy lehetséges jövőbeli eshetőség. Éppen ezért nem tekinthető bizonyosnak, hogy Guzmics a *címzett*, valószínűbbnek látszik, hogy az átdolgozás egy tágabb nyilvánosságot megcélózva készülhetett. Valójában ez egy Döbrentei Gábor elleni támadás, amelyet Guzmics neve legitimálna a nyilvánosság előtt – feltéve, hogy Kazinczy „megsúgná”, hogy Guzmics (volt eredetileg) a címzett. Szövegünk e sajátos műfaji keveredés után leginkább fiktív levélmontázsnak tekinthető. A fenti megfontolásoktól függetlenül, a KazLev hagyományát tiszteletben tartva, mindenképpen publikálni kell e szöveget, mivel Váczy János is főszöveggként adta ki a kiadásra előkészített Kis János-levélváltózatokat.

Önálló szövegidentitásként jelenik meg kötetünkben néhány olyan levél, amelyet eddig csak idézetként (másalakinek írt levélben) vagy jegyzetben adott közre a KazLev. Ilyen a Festetics Györgyhöz írt levél, amelyet a KazLev-ben idézetként szinte teljesen azonos szöveggel már közölt Váczy. De a most megtalált misszilis levél mégis más szövegidentitást jelent, nemcsak azért, mert ilyen adatokkal még nem jelent meg, hanem azért is, mivel a „gazdalevél” kommentárja alapvetően meghatározza az idézett szöveg értelmezési lehetőségeit. E misszilis mellett egy másik szövegforrásból ugyanezen levél autográf fogalmazványának később kommentált és archivált szövegét is közöljük.

Szintén önálló szövegidentitás a Rummy Károly György – Kazinczynak, 1811. jan. 4. levélrészlet, noha a most közölt rész majdnem szó szerint azonos egy KazLev-ben megjelent Vay Miklós-levél idézetével (→ a Rummy-levél jegyzete). A Vay-részlet azonban nem önálló státusú és nem lehetett pontos dátumhoz kötni. Mivel szövegforrást közlünk, így a levélrészlet szövegkörnyezetét is kiadjuk: a szöveg egésze tehát egyaránt olvasható feljegyzésként vagy kommentált levélként is.

A Kazinczy – a Tudományos Gyűjtemény kiadóinak, Széphalom, 1817. júl. 2. levél is megjelent már levélidézetként a KazLev-ben, mivel Kazinczy bemásolta egy Rummyhoz írt üzenetét (→ a levél jegyzete). A Rummy-levélben elküldött változat néhány jelentéktelen eltéréstől eltekintve megegyezik a forrásunk szövegével. A szövegek eltérése nem indokolná az újraközlést, de önállóan még nem jelent meg: azonos szövegállapot, de új szövegidentitás.

Számos olyan levelet is újra kiadjuk, amelyek már megjelentek a KazLev-ben, csak éppen a jegyzetek között (l. pl. a Mihálkovics József-leveleket). Csak a főszöveggként, önálló számozással KazLev-be került levelek válhatnak részévé a Kazinczy-levelezésnek, mind kiadástörténeti, mind hatástörténeti szempontból.

Levélgyűjtemények c. alatt olyan Kazinczy által összeállított kéziratgyűjteményeket adjuk ki a [Bodzy-dosszié] és [Behmer-dosszié]-ban, amelyekben elválaszthatatlan a levelek, iratok, dokumentumok és kommentárok szövegátára. Kazinczy eredeti elrendezését tiszteletben tartva e leveleket csakis a hosszú, önismétlő kommentárokkal és a csatolt mellékletekkel együtt lehet közölni. A kiadássorozat hagyományos időrenden alapuló szerkezetébe e szöveggyűjteményeket nem lehetett besorolni, időtartamukba külső levelek is beletartoznának, de e gyűjtemények levelei sincsenek mindig időrendben. Kötetünk szövegisméltetésébe azonban jól illeszkedik, hogy *szövegforrásként* vettük fel Kazinczy eladósodásának e jellemző dokumentumait.

Függelékben közöljük a szöveges üzenetet:

- ha bizonytalan, hogy Kazinczy írta vagy Kazinczynak írták;
- ha egy közösség tagjaként írta (a szabadkőműves-páholy levele: bizonytalan a valódi szerző);
- ha nagyon bizonytalan a datálás (évtizednél nagyobb hibataromány);
- ha csak boríték, levélmelléklet (általában nem azonosítható, hogy megjelent levélhez tartozik-e);
- ha emléksor vagy „névjegykártya” (Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János sorai).

AZ ELŐMUNKÁLATOKRÓL

1960 óta számos kiadatlan levelet találtak és publikáltak a kutatók. Elsőként kell megemlíteni a Kazinczy-leveleket célzottan kereső Busa Margit és Benda Kálmán nevét. A 3. pótkötet előmunkálataként végzett levéltári és kéziratári kutatásaik főleg Miskolcon és Kassán jártak eredménnyel, de Sátoraljaújhelyen, Sárospatakon és a budapesti közgyűjteményekben is több levelet találtak, illetve jelentős a hozzájuk eljuttatott szövegek száma is. E találatokat csak kisebb részben publikálták, sőt Benda Kálmán egyáltalán nem tett közzé Kazinczy-levelet. Busa Margit a 2000-es évek elején átadta ezt a kézirat-fénymásolatokból, kéz- és gépirásos átirásokból és listákból álló gyűjteményt a Debreceni Egyetemen működő akadémiai textológiai kutatócsoportnak. A most kötetbe került, eddig kiadatlan levelek kb. felére Busa Margit gyűjtése hívta fel a figyelmet, és a már folyóiratokban vagy évkönyvekben közölt szövegek egy részét szintén ő adta ki, illetve a mások által publikáltak többségét is ő regisztrálta. Mindezt a jelen kötet sajtó alá rendezője halálával tartozik emlékének.

Busa Margit és Benda Kálmán munkája mellett más irányú kutatások – mondhatni – melléktermékeként is jelentősen bővült a felfedezett levelek gyűjteménye. E csoportba azok a levelek tartoznak, amelyeket 1960 óta publikáltak, vagy amelyeket korábban már közzétettek ugyan, de feledésbe merültek. Ezen levelek nagy számából látható, hogy a célirányos gyűjtőmunka mellett a véletlen felfedezések szerepe is meghatározó volt.

A jelen kiadás előkészítése azonban mégsem a Busa-gyűjtemény és a publikációk áttekintésével és feldolgozásával kezdődött el. Kutatócsoportunk (MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport) több mint egy évtizede végzi a Kazinczy-kéziratok digitális archiválását és feldolgozását. Ezen belül a levelezés anyagának felkutatása, fényképezése és az MTAKK hatalmas levelezésanyagának rendszerezése és feldolgozása Czifra Mariann munkája (*Kazinczy Ferenc levelezésének kéziratkatalógusa, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára*, [kézirat, 2013]). Ő végezte el a KazLev 23 kötetében megjelent szövegek adatainak táblázatba foglalását is. E filológiai munka eredménye egy olyan adatbázis lett, amely segítségével áttekinthetővé és kereshetővé váltak a Kazinczy-levelezés főbb adatai. Kiadásunk legfontosabb alapja ez a kötetünkben egyébként láthatatlan műhelymunka volt.

A pótkötetek sajátossága, hogy jelentős a véletlen találatok száma, hiszen Váczy János a legnagyobb gyűjtemények akkori anyagát átnézte. A véletlen szerepének mérséklésére Czifra Mariannal együtt (újra) átnéztük a Kazinczy-kutatás legfontosabb kéziratlelőhelyeit: az MTAK, az OSZK, a PIM, a sárospataki és a debreceni református kollégium kézirattárait, a dunamelléki, a tiszáninneni és a tiszántúli református egyházkerületek levéltárait, továbbá a Magyar Nemzeti Levéltár balassagyarmati, miskolci és sátoraljaújhelyi megyei levéltárait és a debreceni Déri Múzeum vonatkozó anyagát. (Ennek ellenére nem kétséges, hogy számos levél fog még e lelőhelyekről is előkerülni.)

Itt kell megemlíteni, hogy igen sok levélről vagy levélnek vélt szövegről derült ki, hogy téves adattal lett közölve vagy regisztrálva. Az adatforrások (szövegközlők, kéziratári és levéltári katalógusok) információi szerint a KazLev 3. pótkötetbe kellett volna sorolni e 138 tételt is. A tévedések nyilvánosságra kerülése (főleg: BUSA 1992) szükségessé teszi a kiigazítást, ezért kötetünk egy listát közöl a *Tévesen regisztrált levelekről*.

A SZÖVEGKÖZLÉSRŐL

Kiadásunk betűhű forrásközlés. Ettől csak néhány ma már nem használatos (és Kazinczy által sem használt) betűforma esetében térünk el: ö=ø, ü=ü. E betűtípusokat Decsy Sámuel, Márton József, Verseggy Ferenc, Puky László, Kulcsár István, Beregszászi Nagy Pál és Lónyay Gábor használta. Ha a levélíró a rövid és hosszú 'ö' és 'ø', ill. 'ü' és 'ü' betűket nem különböztette meg, akkor e tekintetben a helyesírását a mai helyesíráshoz közelítettük.

A kézíraton található utólagos idegenkezű bejegyzéseket (kézirattári jelzetek, a KazLev kiadására való utalás) csak akkor említjük a jegyzetben, ha érdemi információt tartalmaznak.

A szövegkritikai jegyzeteket lábjegyzetben adjuk.

A rövidítések és ligatúrák esetében az alábbiakhoz igazodtunk:

– A ligatúrákat írástechnikai sajátosságnak tekintettük, és jelöletlenül oldottuk fel.

– Az egyedi és az általánosan használt, nyomtatott forrásokban is megtalálható rövidítéseket egyaránt változatlan formában közöltük, az előbbieket feloldását a tárgyi jegyzetek között, utóbbiakét a *Szótár és rövidítésjegyzék*ben adtuk meg.

– Nem jegyzeteltük azokat a rövidítéseket, amelyek a szövegkörnyezetből egyértelműen feloldhatók (pl. egy személynév és a néhány sorral későbbi rövid alakja; olyan közszó, amely a szövegkörnyezetből egyértelműen kiderül).

– A bizonytalan feloldású rövidített szavakra lábjegyzetben hívtuk fel a figyelmet.

– A nyomtatott szövegforrásoknál azokat az emendálásokat nem jelöltük szövegkritikai lábjegyzetben, amelyeket sajtóhibaként, tehát a szerzőtől független véletlenként kezelhettük. Kétséges esetekben összevetettük a Kazinczy-levelezés és a Kazinczy kritikai kiadás eddig megjelent kötetivel (pl. modottam – mondottam; familai – familiái; egy – egygy; jelöletlenül pótoltuk a névelő aposztrófját Dékány Kálmán kiadásában, hiszen Kazinczy kézírataiban mindig így használta; jelöletlenül emendáltuk Péchy Imre – Kazinczynak, Álmosd, 1805. aug. 7. levélben a mondatkezdő kisbetűs szavakat Dékány szövegközlésében, mert nagy valószínűséggel csak egy esetleges írástechnikai sajátosságot tükröztetett).

– Nem változtattuk meg az írásképi sajátosságnak tekintett vagy a mai köznyelvtől eltérő kiejtést tükröztető, a szerző más szövegeiben is megfigyelhető szóalakokat.

– Idegen nyelvű szövegeknél a szokatlan, zavaró szóalakokat is betűhűen adjuk a főszövegben – ez az íróra jellemző sajátosság –, de lábjegyzetben megtalálható a szokásos szóalak is.

– A hosszabb idegen nyelvű szövegekben szögletes zárójelbe került a rövidítések feloldása, mivel a tárgyi jegyzetben csak a levél fordítása kapott helyet teljes szöveggel, így ott nincs mód a feloldások jelölésére. (A ligatúrák itt is jelöletlenül vannak feloldva.)

A jelen kötetben belüli utalásokat nyíllal (→) jelöljük.

* * *

A kötet sajtó alá rendezője köszönetet mond a sorozatszerkesztőknek, Debreczeni Attilának és Borbély Szilárdnak, és a közvetlen munkatársnak: Czifra Mariannak, aki – a fent említett munkái mellett – számos levél felfedezésével és szöveggondozásával is hozzájárult a kötethez. Köszönöm a lektornak, Szabó G. Zoltánnak és a kötet fordítóinak, Doncsicz Etelkának (német), Balogh Piroskának (latin és görög) és Bódi Katalinnak (francia) a lelkiismeretes munkát. Szilágyi Márton, Varderna Gábor, Veisz Bettina és Antal Alexandra nemcsak több ismeretlen levelet talált meg, hanem kéziratmásolatokkal és a levelek átírásával is segítette a kiadást: ezért itt is köszönetet mondok. A jegyzetekhez számos ponton nyújtott segítséget Battyányi Veronika, Bíró Ferenc, Bodrogi Ferenc Máté, Debreczeni Attila, Fórizs Gergely, Goretity József és Zoltán András, továbbá a hivatalos leveleket kiadó Soós István és az *Erdélyi Leveleket* sajtó alá rendező Szabó Ágnes is. Köszönet illeti a közgyűjtemények munkatársait, különösen Molnár Lehel (Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára), Békési Gábor (Herman Ottó Múzeum), Hanka Levente lelkész (Ceglédi Református Egyház), Guseth Klárát és Varga Zsoltot (Román Országos Levéltár, nagybányai levéltár) önzetlen segítségükért. Köszönettel tartozunk a Debreceni Egyetemi Kiadótól Juhászné Marosi Editnek.

TÉVESEN REGISZTRÁLT LEVELEK

Az alábbi lista azon levelek vagy levélnek vélt szövegek adatait tartalmazza, amelyeket az adatforrások (szövegközlők, kéziratári és levéltári katalógusok) információi szerint a KazLev 3. pótkötetébe kellene sorolni. Kötetünk e 138 tételt az alábbi okok miatt nem vette fel mégsem:

1. tévesen vélték ismeretlennek vagy KazLev-ben meg nem jelentnek;
2. téves adatolás (név, keltezés) miatt tűnt új levélnek;
3. tévesen ítélték levélnek;
4. olyan hivatalos levél, amely a KazLev 25. kötetébe került.

Ez a lista nem teljes, csak a kiadás során látókönyünkbe került adatokat dolgozza fel. Ahol egyéb információt nem adtunk meg, ott a Busa Margit által közzétett (pl. BUSA 1992) vagy kéziratban rögzített adatokat revideálja – gyakran éppen az ő kézíratos jegyzeteiből megfejtve a tévedés okát.

Téves adat: Gabriel Stettner – **Kazinczy**, Pozsony, 1783. febr. 25.

Kiigazítás: Gabriel Stettner – **Ladomérszky István**, Pozsony, 1783. febr. 25. – A sárospataki lelőhelyen a kézirat mellett megtalálható a boríték, rajta a címzett neve: Ladomérszky István; adatforrásunk talán a kassai másolatot látta vagy a sárospataki kézirat-katalógust, ahol Kazinczy-levélként szerepel (BÖRZSÖNYI 1986, 907. leltári szám, Kt. 1128, 116. tétel); a dátum szerint sem lehet Kazinczynak írt levél, hiszen ekkor még nem volt hivatalnok Kazinczy.

Téves adat: Kazinczy – Barczafalvi Szabó Dávid, 1786. 11.

Kiigazítás: nem levél, hanem a Mindenés Gyűjtemény cikke.

Téves adat: Kazinczy – Barczafalvi Szabó Dávid, 1786. nov. közepe

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Kazinczy – Tiszáninneni Református Egyházkerület, Stósz, 1786. nov. 9.

Kiigazítás: Kazinczy – Tiszáninneni Református Egyházkerület, Stósz, 1788. nov. 9.: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Szalay Sámuel, 1786. dec. 19.

Kiigazítás: Kazinczy – Öri Fülep Gábor, 1780. dec. 19. = KazLev, 22/5400.

Téves adat: Kazinczy – Vay István, Kassa, 1787. jan. 5.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Magisztrátusa, Kassa 1787. márc. 23.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Eszterházy Károly, Eger, 1787. márc. 29.

Kiigazítás: Eszterházy Károly – Kazinczy, Eger, 1787. ápr. 11. = KazLev, 1/94.

Téves adat: Kazinczy – Eszterházy Károly, 1787. ápr. 7.

Kiigazítás: = KazLev, 1/93; a *Széphalomban* egy másolatot publikáltak, amely egy megszólítással bővebb.

Téves adat: Kazinczy – Eszterházy Károly, Eger, 1787. júl. 27.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Mgisztrátusa, Kassa, 1787. nov. 2.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Mgisztrátusa, Kassa, 1788. jan. 30.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Szeldmayer György, Tálya, 1788. márc. 15.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Horváth Ádám – Kazinczy, 1788. márc. 22.

Kiigazítás: lelőhely nincs megadva, talán: MTAKK K 757/I (Holmi I), 318., azaz egy episztola.

Téves adat: Kazinczy – Bacsinszky András, Kassa, 1788. máj. 8.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Tiszáninneni Református Egyházkerület, Kassa, 1788. jún. 11.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Mgisztrátusa, Kassa, 1788. júl. 12.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kassai Tanács – Kazinczy, Kassa, 1788. aug. 18.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Mgisztrátusa, Kassa, 1788. szept. 18.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Simai Kristóf – Kazinczy, 1788. szept. 18. előtt, keltezetlen.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Váradi Szabó János/Ismeretlen?, Kassa, 1788. okt. 8.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Tiszáninneni Református Egyházkerület, Stósz, 1788. nov. 9.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Mgisztrátusa, 1788. nov. 12.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: **Kazinczy – Horváth Ádám, Szántód, 1789. jan. /6./7. vagy febr. 28.**

Kiigazítás: **Horváth Ádám – Kazinczy, Szántód, 1789. febr. 8–9.: azaz egy episztola.**

Téves adat: Kazinczy – Eszterházy Károly, Kassa, 1789. márc. 18.

Kiigazítás: Kazinczy – **egri görögkeleti plébános**, Kassa, 1789. márc. 18.: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – **Horváth Stancsics Imre**, 1789. máj. 28.

Kiigazítás: nem levél, hanem egy életrajz.

Téves adat: Kazinczy – **Török József**, Lócse, 1789. máj. 28.

Kiigazítás: Kazinczy – **Török Lajos**, Lócse, 1789. máj. 28.: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kaszner András, Alsóregmec, 1789. dec. 24.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Verner Jakab – Kazinczy, Nagyvárad, 1790. febr. 1.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Verner Jakab – Kazinczy, Nagyvárad, 1790. febr. 19.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Magsztrátusa, Kassa, 1790. ápr. 29.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Vitéz Imre – Kazinczy, Eger, 1790. ápr. 30.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Magsztrátusa, Kassa, 1790. máj. 16.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Prónay László, Buda, 1790. máj. 22.

Kiigazítás: nem levél, hanem a Hamlet-előbeszéd másolata.

Téves adat: Kazinczy – Kassa Város Magsztrátusa, 1790. okt. 22.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Ung vármegye vezetése, Alsóregmec, 1790. nov. 1.

Kiigazítás: Kazinczy – Ung vármegye vezetése, Alsóregmec, 1790. nov. 7.: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Ung vármegye vezetése, Alsóregmec, 1790. nov. 7.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Kazinczy – Kassai városi tanács, Alsóregmec, 1791. jan. 12.

Kiigazítás: hivatalos levél → KazLev 25.

Téves adat: Kazinczy – Kassai városi tanács, 1791. jan. 21.

Kiigazítás: nem levél, hanem a fenti 1791. jan. 12-i levél jegyzőkönyve (?).

Téves adat: Kazinczy – Ismeretlen, 1791. júl. 17.

Kiigazítás: a megadott lelőhelyen (MTAKK K 761, Mf. 891/III.) nincs; máshol sem találtuk.

Téves adat: Kazinczy – Szentgyörgyi **József**, 1792. ápr. 17.

Kiigazítás: Kazinczy – Szentgyörgyi **István**, 1792. ápr. 17., nem levél, hanem a *Diogenes* ajánlása.

Téves adat: Kazinczy – Sárospataki tanárok, 1793. júl. 7.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyről vagy a szövegről.

Téves adat: Kazinczy – **Gessner, Heinrich (?)**, 1793. szept. 11.

Kiigazítás: Busa Margit szerint Wéber Antal *Toldy Ferenc* c. könyve a forrás: itt nincs; bizonyára a **Gessnernéhez** írt hasonló dátumú levéllel azonos: = KazLev, 2/433, 1793. nov. 9.

Téves adat: Kazinczy – Sáróy Szabó Sámuel, Buda–Érsemlyén, 1795. júl. 10.

Kiigazítás: nem levél, hanem a *Természet' Oeonomiája* előbeszéde; lelőhely: MTAKK RUI 2r 1, 79 (ez tévesen megadva: MTAKK K 762, 79–80 f. Mf. 35/III).

Téves adat: Kazinczy – **Sáróy Szabó Sámuel**, Buda, 1795. aug. 31.

Kiigazítás: Kazinczy – **Barco**, Buda, 1795. aug. 31. = KazLev, 2/476.

Téves adat: Kazinczy – **Eszterházy Károly**, 1798. okt. 7.

Kiigazítás: Kazinczy – **Török Lajos**, 1789. dec. 7. – az Egri Pedagógiai Évkönyvben (1957/III, 535–536) tévesen a címzett, helyesen a dátum, de utóbbit az adatrögzítő félreolvasta.

Téves adat: Kriebel János – **Kazinczy**, Brezan, 1803. febr. 18.

Kiigazítás: Kriebel János – **Miller Jakab Ferdinánd**, Brezan, 1823. febr. 18.

Téves adat: Kazinczy – Sáróy Szabó Sámuel, 1803. márc. 3.

Kiigazítás: *Természet' Oeonomiája* előbeszéde, ua. mint fent, csak Kazinczy későbbi megjegyzésének dátumával is regisztrálva.

Téves adat: Kovachich Márton György – Kazinczynak, Buda, 1803. máj. 29.

Kiigazítás: Kovachich Márton György – Kazinczynak, Buda, 1803. máj. 19.: téves dátummal közölve: BUSA 1981; kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Bodnár Antal – Kazinczy, Eger (?), 1805 (?)

Kiigazítás: SRKK Kt 1130, 17–18: „Bodnár Antal levele Kazinczy Ferenchez. Eger, 1805. Autogr.” (BÖRZSÖNYI 1986, 178), de valójában egy Dayka-életrajz, egy azonosíthatatlan levélben elküldött szöveg vagy levélmelléklet, a mellette található leveleket a KazLev 22. kiadta.

Téves adat: Kutuzov (Kutusoff generális) – **Kazinczy**, Bártfa, 1806. jan. 28.

Kiigazítás: Kutuzov (Kutusoff generális) – **Zemplén vármegyének**, Bártfa, 1805. dec. 28. és 1806. jan. 8.: két nem Kazinczynak szóló levél Kazinczy által készített másolata.

Téves adat: ? – ismeretlen, 1806. febr. 28.

Kiigazítás: az adatforrás neveket nem adott meg, de bizonyára azonos az azonos dátumú Úza Pál – Kazinczy levéllel, amely kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – **Joseph von Scherer**, Széphalom, 1806. aug. 29.

Kiigazítás: Kazinczy – **Johann Jakob Rott**, Széphalom, 1806. aug. 29.: a német egyesített kézirat-katalógusban Scherernek írt levélként van nyilvántartva: <http://kalliope.staatsbibliothek-berlin.de/> (letöltve: 2013. 02. 26.), kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – Ferenczy Lajos, 1807. jan. 17.

Kiigazítás: = KazLev, 4/866.

Téves adat: Ismeretlen – Kazinczy, 1807.

Kiigazítás: az adatforrás kétszer is felveszi gyűjteményébe, de egyszer sem ad meg lelőhelyet és pontosabb adatokat.

Téves adat: Márton József – Kazinczy, 1807. jan. 13.

Kiigazítás: Márton József – Kazinczy, 1804. jan. 13.: kötetünkben megjelenik.

Téves adat: **Ismeretlen – Kazinczy, 1806–1807**

Kiigazítás: **Döbrentei Gábor (?)**, 1806 után: nem levél.

Téves adat: Johann Blaschke – Kazinczy, Bécs, **180?**. szept. 11.

Kiigazítás: Johann Blaschke – Kazinczy, Bécs, **1807**. szept. 11.: kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – Zitek Tamás, h. n., 1808. júl. 30.

Kiigazítás: nem található a levél, a megadott címettről sincs adat; Busa Margit forrásmegjelölése:

Jécsay Lajos (alias Abafi Lajos): *Gewalt und Wohlmacht*, és a Kazinczy-bizottság jegyzőkönyvére utal.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1808. jan. 14.

Kiigazítás: a Busa Margit által megadott jelzeten (MTAKK K 632), ill. a KazKat hivatkozott oldalán (64) nincs. Az adatforrás forrása valójában egy mikrofilmtekercs: Mf. B 220/XV (habár „Mf. A”-t adott meg). Ennek tartalma: „Kazinczy lev 46 felv.” A kéziratári cím: „Szauder // Kazinczyhoz írt levelek”. A gyűjtemény leírása: „E levelek írója báró Riedel András, ... Cserey Farkas könyvtárából. Budapest, 1887. februarius 12-én. Torma Károly *)Kazinczy Ferencz szerint (jegyzet a 19. lapon) báró Riedele András Miklós.” A mikrofilm tehát Kolozsvárról való, a kéziratári pecsét szerint az „Erdélyi Muz. Egy. Könyvtára. Kézirattár”-ából. Az itt található Riedele-levelek nehezen olvasható filmmásolatok (a német szöveg alig olvasható, még a dátum is). A Riedel által **Cserey Farkashoz** írt levelek közül néhánynak a dátuma: **1808. okt. 20.**; 1808. aug. 17.; **1808. jún. 11.**; **1808. jan. 14.**; 1807. 09?. 7.; 1807. szept. 14. Csereyhez?; 1807. szept. 8.; 1808. márc. 2.; 1809. jan. **xx.**; 1808. okt. 30 ?; **1809. máj. 15.** (ez borítékkal, Csereyné Hallernek címezve). Busa Margit 8 db Riedel – Kazinczy levelet írt le. Ebből 4-nek megegyezik a dátuma a Riedel – Cserey levelekkel (ezek vannak félkövérrel kiemelve), a maradék 4 is többé-kevésbé megfeleltethető: **1808. nov. 20.** és/vagy **21** (Busa)=?1808. okt. 20. (mf.); **1809. márc. 2.** (Busa)=?1808. márc. 2. (mf.); **1809. jún.** (Busa)=?. A kötet 17b oldalán szintén található egy megcímezett boríték, ez is Cserey Farkasnak szól. (Riedel Kazinczyhoz írt ismert levelei mind 1807-ből valók.)

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1808. jún. 11.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1808. okt. 20.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1808. nov. 20.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1808. nov. 20. vagy 21.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1809. márc. 2.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Kazinczy – Török Lajosné Rogendorff Aloyzia, Sátoraljaújhely, 1809. máj. 3.

Kiigazítás: = KazLev, 6/1470.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1809. máj. 15.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Riedel, Andreas – Kazinczy, 1809. jún.

Kiigazítás: l. fent.

Téves adat: Kazinczy – Jósika János, Széphalom, 1809. ápr. 13.

Kiigazítás: Kazinczy – **id. Wesselényi Miklós**, Széphalom, 1809. ápr. 13.: Busa Margit egy Jósika Jánoshoz és egy Jósika Miklóshoz írt levelet is felvesz ezzel a dátummal a levelet kiadó Enyedi Sándor tévedése nyomán: a levél kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – Jósika Miklós, Széphalom, 1809. ápr. 13.

Kiigazítás: Kazinczy – **id. Wesselényi Miklós**, Széphalom, 1809. ápr. 13.: l. fent.

Téves adat: Kandó Gábor – Kazinczy, 1809. jún. 16.

Kiigazítás: Kandó Gábor – **Zemplén vármegye**, 1809. jún. 16.

Téves adat: Kazinczy – Péchy Imre, Széphalom, 1809. okt. 16.

Kiigazítás: Kazinczy – **Kazinczy Péter**, Széphalom, 1809. okt. 16.: kötetünkben megjelenik, l. ott.

Téves adat: Kazinczy – Nagy Ferenc, 1810. ápr. 18.

Kiigazítás: Kazinczy – Nagy József, 1810. ápr. 18. = KazLev, 22/5507.

Téves adat: Török József – Kazinczy, 1811 (k. é. n.)

Kiigazítás: = KazLev, 10/2265 (MTAKK RUI 4r. 264/10 tétel).

Téves adat: Szemere Pál – Kazinczy, 1811. máj. 20.

Kiigazítás: Szemere Pál – Kazinczy, 1811. ápr. 7. (?): Szemere-Tár, 3/40–42, 301–318 = KazLev, 8/1982; a kéziratban az áprilisi dátum át van javítva a májusira, egyébként a kézirat szó szerint egyezik a KazLev-vel.

Téves adat: Kazinczy – Virág Benedek, 1811. máj. 5.

Kiigazítás: Kazinczy – Virág Benedek, 1810. máj. 5. = KazLev, 7/1732.

Téves adat: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1811. szept. 1.

Kiigazítás: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1814. szept. 22. = KazLev, 12/2744, l. még 1817-nél.

Téves adat: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1811. nov. 9.

Kiigazítás: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1814. nov. 29. = KazLev, 12/2784, l. még 1817-nél.

Téves adat: Szemere István – Kazinczy, 1811. nov. 21.

Kiigazítás: nincs lelőhely megadva; de mivel van egy hasonló dátumú levél – szintén tévesen – regisztrálva (Szemere István – Kazinczy, 1815. nov. 21.), nyilván ez a hiba forrása; valójában tehát: KazLev, 13/3020.

Téves adat: Kazinczy – Musiczky Lucziánnak, 1812. nov. 5.

Kiigazítás: Kazinczy – Musiczky Lucziánnak, 1812. febr. 5. = KazLev, 9/2144; a hibás adat forrása: Hronka magyarországi szlovák folyóirat, 1837, 177–189; Richard Pražák szerint azonos a Hronkában és a KazLev-ben megjelent levél (Richard PRAŽÁK, *Kazinczy Ferenc a cseh és morva földön = Bohemia*, 2009, 70; <http://bohemiabk.hu/home/pdf/351.pdf>; letöltve 2012. 07. 23.).

Téves adat: Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, 1812. nov. 1.

Kiigazítás: ez egy KazLev, 10/2399-ben idézett vers.

Téves adat: Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1814. aug. 20.

Kiigazítás: Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1809. márc. 8.: a levelet Kazinczy jegyzetének dátumával is felvette Busa Margit; a levél kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – Kölcsey Ferenc, 1815.

Kiigazítás: nincs további adat megadva, l. az alábbi „Kölcsey”-leveleket.

Téves adat: Kazinczy – **Madame la Marquise** (?), 1815. febr. 28.

Kiigazítás: az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 121., itt nincs, máshol sem található; bizonyára erre kell gondolni: Kazinczy – **Gyulay Karolinának**, Széphalom, 1813. febr. 28. = KazLev, 10/2397.

Téves adat: Kazinczy – Ajtay Sámuel, 1815. márc. 4.

Kiigazítás: = KazLev, 13/2934.

Téves adat: Kazinczy – Kölcsey Ferenc 1815. ápr. 4.

Kiigazítás: fiktív levél, azaz recenzió Váczy János Kazinczy-monográfiájáról; Magyar Nyelvőr, 1915, 417–424.

Téves adat: Kazinczy – Kölcsey Ferenc 1815. ápr. 9.

Kiigazítás: fiktív levél, azaz recenzió Váczy János Kazinczy-monográfiájáról; Magyar Nyelvőr, 1915, 417–424.

Téves adat: Kölcsey Ferenc – Kazinczy, 1815. máj. 31.

Kiigazítás: 1815. jún. 8-án írta Kölcsey, hogy kétszer írt húsvét (márc. 6.) óta, azt a két levelet (ápr. 8., máj. 30.) ismerjük, ez már a harmadik lenne, tehát azért nem találtuk, mert nincs.

Téves adat: Kazinczy – **Szemere Pál**, 1815. aug. 6.

Kiigazítás: Kazinczy – **Kölcsey Ferenc**, 1815. aug. 6. = KazLev, 12/2955.

Téves adat: Kölcsey Ferenc – Kazinczy, 1815. szept. 1.

Kiigazítás: = KazLev, 13/2985.

Téves adat: **Bárczay** István – Kazinczy, Pozsony, 1815. nov. 5.

Kiigazítás: **Comáromy** István – Kazinczy, Pozsony, 1825. nov. 5.: az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK K 609; itt nincs ilyen Bárczay-levél, de ugyanitt a 43–44. lapokon megtalálható az 1825-ös Comáromy-levél = KazLev, 19/4544.

Téves adat: Szemere István – Kazinczy, Kis-Azár 1815. nov. 21.

Kiigazítás: Szemere István – Kazinczy, Kis-Azár 1815. okt. 21.: MTAKK K 641, 75–76 = KazLev, 13/3020.

Téves adat: Kazinczy – Sátoraljaújhelyi református egyház tanácsa, 1817. jan. 7.

Kiigazítás: Kazinczy – Sátoraljaújhelyi református egyház tanácsa, 1816. jan. 7.: hibás évvel jelent meg: Fejes J., Protestáns Egyházi és Iskolai Lap, 1873, 903–1040. = KazLev, 13/3092.

Téves adat: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1817. szept. 22.

Kiigazítás: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1814. szept. 22. = KazLev, 12/2744, l. még 1811-nél.

Téves adat: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1817. nov. 29.

Kiigazítás: Szűcs Dániel – Kazinczy, 1814. nov. 29. = KazLev, 12/2784, l. még 1811-nél.

Téves adat: Kazinczy – Sátoraljaújhelyi református egyház tanácsa, 1815. szept. 5.

Kiigazítás: Kazinczy – Sátoraljaújhelyi református egyház tanácsa, 1815. szept. 11. = KazLev 13/2992; a Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban téves dátummal jelent meg (1873, 903–1040).

Téves adat: Török József – Kazinczy, 1818. keltezetlen.

Kiigazítás: Török József – Kazinczy, 1811. = KazLev, 10/2265 (MTAKK RUI 4r. 264).

Téves adat: Kazinczy – Szabó Sámuel, 1818. márc. 23.

Kiigazítás: Kazinczy – Szabó Sámuel, 1818. márc. 29. = KazLev, 15/3577.

Téves adat: Szűcs János – Kazinczy, 1818. máj. keltezetlen.

Kiigazítás: Szűcs János – Kazinczy, 1815. máj. = KazLev, 13/3015 (MTAKK RUI 4r. 264).

Téves adat: Kazinczy – Vályi Nagy Ferenc, 1817. keltezetlen.

Kiigazítás: az adatforrás szerint a lelőhely: Szemere-Tár VII. kötet, 1358/22, itt a következő levél található: Kazinczy – Kölcsey Ferenchez, Széphalom, 1817. máj. 15. = KazLev, 15/3436; ennek része a Vályihoz írt episztola.

Téves adat: Kazinczy – Majláth János, 1819. máj. 23.

Kiigazítás: Kazinczy – Majláth János, 1820. máj. 23.: ugyanezt felvéve helyes dátummal is, kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Kazinczy – Tolcsvai Bónis Sámuel, 1821. febr. 4.

Kiigazítás: a megadott lelőhely: OSZK Kt, Q. Hung. 1160; itt Zrínyi Miklós munkája van.

Téves adat: Kazinczy – Megyei esküdt, 1822. jan. 20.

Kiigazítás: Kazinczy – Megyei esküdt, 1822. jan. 2. = KazLev, 18/4035.

Téves adat: Kazinczy – Kis János, 1823. keltezetlen.

Kiigazítás: nincs további adat.

Téves adat: Kriebel János – Kazinczy, 1823. febr. 18.

Kiigazítás: Kriebel János – Miller Jakab Ferdinánd, 1823. febr. 18. (MTAKK K 759, 6–63.)

Téves adat: Kazinczy – Ismeretlen ref. lelkész, h. é. n.

Kiigazítás: Kazinczy – Lengyel József, 1824. júl. = KazLev, 22/5587; a hibás adat forrása: BÖRZSÖNYI 1986, 1423 tétel (244 oldal), Kt 1773.

Téves adat: Kölcsey Ferenc – Kazinczy, 1825. máj. 18.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyről; ilyen dátummal Kölcsey-levél sem a KazLev-ben, sem a Szemere-Tár katalógusában, sem a Kölcsey kritikai kiadásban nincs.

Téves adat: Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1825. dec. 30.

Kiigazítás: Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1815. dec. 30.: téves dátummal közölte: HÓGYE 1990, 53–54.

Téves adat: Kossuth Lajos – Kazinczy, 1826. márc. 14.

Kiigazítás: Kossuth Lajos Török Józsefnek 1826. márc. 14-én írt levelében beszámolt egy beszélgetéséről Kazinczyval, tehát egy nem Kazinczynak szóló levélben nem levelet idézett Kossuth; kötetünk jegyzetben közli: Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27.

Téves adat: Terhes Sámuel – Kazinczy, 1826. máj. 7.

Kiigazítás: Terhes Sámuel – ismeretlen pozsonyi ifjú, 1816 (?), (OSZKK, Fol. Hung. 1058, 16–17.)

Téves adat: Kazinczy – Kézy Mózes, 1826. júl. 27.

Kiigazítás: az adatforrás szerint az ItK-ban jelent meg, ott azonban nem találtuk.

Téves adat: Török Sophie – Kazinczy és Kazinczy Lajos 1826. okt. 30.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyre.

Téves adat: Bajza József – Kazinczy, 1828. júl. 31.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyre.

Téves adat: Toldy Ferenc – Kazinczy, 1828. szept. 1.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyre.

Téves adat: Bajza József – Kazinczy, 1828. okt. 1.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyre.

Téves adat: Bajza József – Kazinczy, 1828. okt. 18.

Kiigazítás: nincs adat a lelőhelyre.

Téves adat: Horváth János – Kazinczy, 1828. dec. 28.

Kiigazítás: nem levél, hanem egy találkozás leírása, azaz feljegyzés (MTAKK K 760, 82a).

Téves adat: Kazinczy – Pák Dienes, Széphalom, 1829. szept. 9.

Kiigazítás: = KazLev, 21/5042.

Téves adat: Széchenyi István – Kazinczy, 1830. márc. 31.

Kiigazítás: Széchenyi István – Kazinczy, 1829. dec. 6. (?) = KazLev, 21/5070 (?); az adatforrás szerint: 1. a lelőhely = MTAKK K 210/I, de ezen a jelzeten nincs („Széchenyi-Múzeum 1. sz. másolati könyv.”); 2. „megjelent Széchenyi Múzeum (könyv, másolatok 40 sz?”, de nincs az OSZK évkönyvében; 3. „»Nagyra becsült Földim...«=a levél kezdősora”, ez azonban a KazLev, 21/5070-ben Széchenyi záróformulája Kazinczyhoz.

Téves adat: Fekete Gáspár – Kazinczy, 1830. máj. 1.

Kiigazítás: nem levél, hanem egy tanulmánykijegyzés, nincs címzés, aláírás, csak dátum (MTAKK K 759, 44–49).

Téves adat: Palatinus – Kazinczy, 1830. júl. 19.

Kiigazítás: Palatinus – **Ismeretlen gróf**, 1830. júl. 19.: körlevél, a címzés: „Magnifice Domine Comes, Supreme Comes!” (MTAKK K 761, 48–48.)

Téves adat: Döbrentei Gábor – Kazinczy, Pozsony, 1830. nov. 18.

Kiigazítás: Döbrentei Gábor – Kazinczy, Pozsony, 1830. nov. 17.; az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK M. Nyelvt. 4r. 43.; itt a KazLev, 21/5233-ban kiadott 1830. nov. 17-i levél van.

Téves adat: Kazinczy – Teleki József, 1831. keltezetlen

Kiigazítás: az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK K 762, 79b–80, itt azonban nincs és nem is lehet, mivel a kötet 60 fólió terjedelmű.

Téves adat: Teleki József – Kazinczy, 1831. febr. 5.

Kiigazítás: a lelőhely az adatforrás szerint: MTAKK K 643: itt nincs; talán a kötetünkben megjelentő alábbi levéllel keveri: a Magyar Tudós Társaság – Kazinczy, Pest, 1831. máj. 2.

Téves adat: Teleki József – Kazinczy, 1831. febr. 13.

Kiigazítás: az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK K 759: itt nincs.

Téves adat: Kazinczy – Magyar Tudós Társaság, Pest, 1831. márc. 21.

Kiigazítás: az adatforrás szerint a lelőhely: MTAKK K 601; itt e dátummal egy jelentés Szalay László művéről.

Téves adat: Ismeretlen – Kazinczy, 1831. márc. 21.

Kiigazítás: a megadott lelőhelyen (MTAKK K 609? Mf. 35/IV.) nincs.

Téves adat: Kazinczy – Guzmics Izidor, 1831. ápr. 10.

Kiigazítás: nem levél, hanem levélmásolat(ok) bevezetője: Szemere-Tár, 11. köt. 37b, 140–141 (1752/37).

Téves adat: Kazinczy – Guzmics Izidor, 1831. ápr. 21.

Kiigazítás: Kazinczy – Guzmics Izidor, 1831. ápr. 28. = KazLev, 21/5318, átirrt levélrészlet; Szemere-Tár, 11. köt. 41, 180–181.

Téves adat: Kazinczy – Rudnay Sándor, Pest, 1831. máj. 9.

Kiigazítás: = KazLev, 21/5324.

Téves adat: Kazinczy – Mocsáry Antal, 1831. máj. 18.

Kiigazítás: nem levél, hanem könyvbe írt ajánlás, megjelent: Egri Pedagógiai Főiskola Füzetei, 1961, 641–644.

Téves adat: Döbrentei Gábor – Kazinczy, 1831. máj. 19.

Kiigazítás: a lelőhely az adatforrás szerint: MTAKK K 601; itt e dátummal egy jelentés van az *Atlasz Papucs* c. műről.

Téves adat: Kazinczy – Teleki József, 1831. máj. 24.

Kiigazítás: a lelőhely az adatforrás szerint: MTAKK K 601; itt e dátummal a *Bársony Tzipő* c. mű van.

Téves adat: Kazinczy – Magyar Tudós Társaság, Pest 1831. máj. 24.

Kiigazítás: l. fentebb.

Téves adat: Döbrentei Gábor – Kazinczy, 1831. jún. 9.

Kiigazítás: a lelőhely az adatforrás szerint: MTAKK K 761; itt nincs, talán az 1831. júl. 9-i keltezésű levéllel keveri, amely kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Teleki József – Kazinczy, 1831. aug. 5.

Kiigazítás: a lelőhely az adatforrás szerint: MTAKK K 761; itt nincs, talán az 1831. aug. 8-i keltezésű levéllel keveri, amely kötetünkben megjelenik.

Téves adat: Horváth Antal – **Kazinczy**, 1831. aug. 11.

Kiigazítás: Horváth Antal – **Ismeretlen alispán**, 1831. aug. 11. (Kolozsvár, Jósika család iratai C 1035.)

Téves adat: Kazinczy – Jósika **Miklós**, 1831. aug. 18.

Kiigazítás: Kazinczy – Jósika **János**, 1831. aug. 18.: kötetünkben megjelenik.

JEGYZETEK A LEVELEKHEZ

5934.

Kazinczy László – Kazinczynak
[Vinkovce], 1782. február [?]

KÉZIRAT

Autográf, részlet (?): MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 136, 24–27.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 1/18 jegyzete, 542–543. oldal.

MAGYARÁZATOK

Váczy János kiadásához a következő megjegyzést fűzte: „Az itt következő két darab levél töredékét, a melyekből épen a Ferencz bátyjához intézett sorok hiányzanak, legalább jegyzetben közöljük.” (uo., 542.) E megállapítás azt sugallja, mintha a levélíró saját sorai, levéltöredékei lennének a levél elején olvasható német szövegrészletek, noha Kazinczy László valójában két szöveget idéz egyetlen levelében. Az idézetek forrása egy bécsi hetilap: Die Wiener Wochenschrift, 1781. okt. 31., 273–274. (Az első idézet megtalálható még: Münchner Intelligenzblatt, Nro. 29. Den 15 August. 1778, 288. Mindkét forrás bővebb.) Kazinczy László ezekhez fűzi hozzá folytatólagosan (és nem új bekezdésben, mint a KazLev, 1/18 jegyzetében) saját magyar nyelvű sorait.

A levél keletkezési ideje – mint a levélből kiderül – a bécsi folyóirat megjelenése utáni farsangra, tehát 1782 februárjára tehető. Ebből az időszakból Kazinczy Lászlónak több levele is ismert, ezek megjelentek a KazLev 1. kötetében.

Kazinczy László (1763–1807): Kazinczy öccse. Ekkor a Gradiskai horvát-illír határőrezrednél gróf Wartensleben Wilhelm (Vilmos) (1734–1798) tábornakszernagy alatt szolgált tisztjelöltként a horvátországi *Vinkovcén* (Szerém vm., ma Vinkovci).

Ő Nagysága: gróf Teleki Klára (1750–1798) Teleki László (1738–1796) református főgondnok és koronaőr lánya, gróf Wartensleben Wilhelm felesége 1773-tól.

Gellert, Christian Fürchtegott (1715–1769): német költő és író, a lipcsei egyetem erkölcsfilozófiai professzora. Kazinczy, és így vélhetően a testvére által is ismert művei: *Fabeln und Erzählungen* (1746–1748; Könyi János fordításában: *Gellert professzornak erköltsős meséi és előbeszélései*, 1776); *Leben der Schwedischen Gräfin von G**** (1747–1748; e regénynek két fordítása is ismert: Tordai Sándor: *A svetiziai grófné G***-né asszony élete*, 1772; Szlávniczai Sándor: *G*** nevezetű svédi grófnének rendes történeti*, 1778); Kazinczy diákként lefordította egyik teológiai értekezését: *Mi veszedelmesb, a hitetlenség vagy a babonáság?* (*Moralische Vorlesungen*, 1770, V. kötet).

Örül mi szívünk: a 122. zsoltár kezdő szavai (Huszár Gál *A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretetek és imádságok* c. énekeskönyvében, Komjáti, 1574).

Sz[ent] Pál (Paulus, eredetileg: Saul) (10 k.–64 és 68 között): héber apostol-író, egyházszervező.

et vi[t]a tuæ inpervestigabil[i]s (lat.): 'és az élet kifürkészhetetlen'.

Liszka: talán Olaszliszka.

Eszég (Verőce vm.): Eszék, ma Osijek (H).

Cachau: Kassa.

5935.

Vay József – Kazinczynak
Miskolc, 1786. február 15.

KÉZIRAT

Autográf eredeti: MTAKK K 635/I, 207a–208b.

(A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy három nappal korábban írt Vay Józsefnek gratuláló levelet: „Cons. Darvas Ferencz Urnak Gróff Török Lajoshoz botsátott leveléből értettük meg tegnap, hogy a' Ttes Ur Szabolcs Vármegyének Vice Ispánnává tétetett” (Kazinczy – Vajai Vay Józsefnek, Kassa, 1786. febr. 11., KazLev, 22/5406 [62/a]). A jelen levél erre válasz. Kazinczy viszontválasza ismeretlen.

Kazinczy 1829-ben így írt [*Pályám emlékezete III.*]-ban az 1786-os pályaválasztásáról: „Consil. Kelcz tőlem, Consil. Vay József, ki most Szabolcsi Vice-Ispánná vala nevezve, Gróf Töröktől tudá, mit forralok, 's mind Kelcz, mind Vay engem óhajtja maga mellé Fő-Notáriusnak. Kelcz előmbbe terjeszté, hogy ha ötet elhagyom, ő is el fog esni hívataltól, mert németül nem tud, 's nem kap senkit, a' kinek Conceptusait vaktában aláírja, kívülem: Vay viszont, hogy ha a' Tudományi Karhoz mégyek által, bezárom magam előtt az útát a' további emelkedésre, holott a' Fő-Notáriusságból mind az országlás', mind a' törvénykezés' útjain elő haladhatok. Szántam Kelczet, 's lángoltam Vayhoz csatlalni, 's tanácsát igen bölcsnek találtam; de Török Lajos alatt állhatni, de elvonattatni a' kedvetlentől ahhoz a' mi nekem mindennél kedvesebb volt; minden vallásbeli honfiak' nevelésére hathatni, 's olly kiterjedésű megyében mint a' melly reám várt, 's Szepes, Sáros, Zemplény, Ungvár; Bereg, Gömör, Torna, Abauj, Borsod, Heves Vármegyékből állott, 's a' Jász és Kis-Kún Kerületekből, – az a' kinézés olly kedves, olly csalogató vala hogy annál én kedvezőbbet álmodni sem tudtam. Megkövetém Kelczet és Vayt, 's azzal mentém magam', hogy esedezésem már bé van adva, 's magamat és Gróf Törököt a' Minister' és Pászthory' nehezteleseiknek ki nem tehetem.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 594.)

A Mária Terézia által megkezdett tanügyi reformokat folytatva 1785 októberében a helytartótanács kihirdette a közös, katolikus és protestáns felügyelet alatt működő alapfokú népiskolákra (nemzeti vagy nationalis iskolákra) vonatkozó királyi rendeletet is. II. József a kilenc tankerület számát ötre csökkentette, és két protestáns főigazgatót – köztük Török Lajost – is kinevezett. A főigazgatók alá beosztott hivatali helyek egyikére, a kerületi tanfelügyelőségre pályázott Kazinczy. Mályusz Elemér a következőket írja Kazinczy kinevezéséről: „Kazinczy nem saját elhatározásából pályázott az inspektorságra. Eredetileg csak két jelentkező volt, akik mellett a helytartótanács még három számbavehető szakembert nevezett meg. A tanulmányi bizottság a helytartótanácsot, mivel a jelölésnél a főigazgató véleményét nem kérte ki, a hiány pótlására utasította.

A főigazgató, gr. Török Lajos ekkor első helyen Kazinczyt ajánlotta (márc. 18.), aki most (ápr. 13.) beadta folyamodványát (helyett. sehol. nat. distr. Cassov. 1786. f. 1. nr. 26.), amelyet Swieten pártfogólag terjesztett (jún. 14.) az uralkodó elé (m. kanc. 8523/1786.). Mivel József a német nyelv tanítására vonatkozó, általános követeléseinek teljesítése előtt nem akart kinevezéseket eszközölni (StR. 2689/1786.) – azt hitte ugyanis, hogy új állásokról van szó – Swietennek újabb (aug. 2.) felterjesztésben kellett a félreértést eloszlatni és kérését megismételni (m. kanc. 9807/1786.), amire Kazinczy kinevezése akadály nélkül megtörtént. (Pest, 1786. aug. 23. StR. 3241/1786.).” (MÁLYUSZ 1939, 475, 30. lábjegyzet. L. még: KOSÁRY 1983, 403–481, KAZINCZY, *Pályám* 2009, 987 [33. jegyzetmező: 1786. Bécs/iskolaügy]; és Soós István bevezető tanulmánya: KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013.)

Vay József (1752–1821): septemvir, udvari tanácsos. 1786–1790 között Szabolcs vármegyei alispán, 1790-ben a tiszántúli református nemesség országgyűlési vezetője, majd államtanácsos (1805). 1796-tól a tiszáninneni egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, az iskola főépületének építtetője, oktatási rendszerének átalakítója. A miskolci Erényes Világpolgárok páholy egyik vezetőjeként Kazinczy szabadkőművestársa. 1790-es országgyűlési szereplése előtt Kazinczy versben tiszteltgett: *Impromptu a’ Hab-tsilapítóra. Benn, az Ország’ Házában, 1790* (ORPHEUS, 248). (Vö. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 925.)

a Fejedelem Hazam Szolgálatira velem parancsolni kívánna: 1785 folyamán II. József átszervezte a magyarországi közigazgatást, megszüntette a vármegyei önkormányzatot, az országot 10 kerületre osztotta fel, ezek élére főispánok helyett királyi biztost állított. Az eddig választott tisztviselőket (jegyző, alispán) is kinevezettek váltották fel, az alispánok és a jegyzők (elvileg) a rendektől függetlenül intézkedhettek.

sollical (lat.): kér.

Kedves Öcsém Uramek Szabolcsban is Possessionatusok: a Kazinczy testvérek egymás között csak az anyjuk halála után, 1813-ban osztották fel a birtokaikat. Kazinczy *Az Özvegy Kazinczy Józsefné’ született Bossányi Susána’ Emlékezete* c. életrajzában „Abaúj, Zemplény, Szabolcs, Bihar, Heves és Nógrád Vármegyékben fekvő jószágaink”-ról írt, tehát Szabolcsban is birtokosok (*lat. possessionatusok*) voltak. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 166.)

G. Törököm, (Kit csókolok....: gróf Török Lajos (1748–1810) a miskolci Erényes Világpolgárok szabadkőműves-páholy alapító nagymestereként Vay és Kazinczy mestere, utóbbit 1784. jan. 16-án avatta be. Ekkor a kassai tankerület főigazgatója (1785–1796), így az év folyamán Kazinczy fellettese lett, majd 1804-től apósa. Ellenzéki politikusként vett részt az 1790/91-i országgyűlésen, 1791–1793 között tagja volt a tanulmányi bizottságnak.

irantad tett Proiectuma: Török Lajos javaslata, terve (*lat.: proiectuma*) arra irányult, hogy Kazinczyt a kassai tankerület nemzeti iskoláinak felügyelőjévé nevezzék ki.

resolval (lat.): elhatároz, elszán.

Mostani helyeden Tiszta mindeg előtted ál. G. Teleky tudom nemetül tudó embert keres: Kazinczy 1784-től a nemes ifjak szokásos pályáját futotta: Sáros, Zemplén és Abaúj vármegyék tisztikarában nyert el alsóbb hivatali tisztségeket. Önéletírásai szerint azonban nehezen indult hivatali pályája, mert a megyegyűlés több jelölt közül szavazással választott. II. József reformja után azonban Vay szavazás nélkül kinevezhette volna Kazinczyt, és a nyelvrendelet miatt valóban szüksége lett egy németül értő személyre. A latin helyett a németet hivatalossá tevő nyelvrendelet 1785-ben lépett érvénybe a megyei és városi hatóságok számára.

Tiszta Ferenc: Abaúj vármegye aljegyzője (1784), később alispánja, királyi táblai ülnök.

G. Teleky: gróf Teleki Sámuel (1739–1822) a nagyváradi kerület királyi biztosaként Bihar vármegye főispánja is (1785–1787), majd 1790-től haláláig ismét bihari főispán. Szabadkőműves. A marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója. (→ Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.)

5936.

**Kazinczy – Orczy Lőrincnek
Kassa, 1786. október 16.**

KÉZIRAT

Autográf: Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale (Román Országos Levéltár Máramaros Megyei Osztály), Orczy család iratai, 551-es számú levéltári leltár, 2/1718–1798-as iratsomó, 224–225. lap.

(Ennek és a következő levélnek a kézirat-fénymásolatát a nagybányai levéltár munkatársai, Gu-
seth Klára osztályvezető és Varga Zsolt levéltáros juttatták el hozzám, szívességüket itt is megkö-
szönöm.)

MEGJELENÉS

BALOGH 1992.

MAGYARÁZATOK

Orczy Lőrinc 1789-es halála után egy évvel Kazinczy közzétett három levelet, ill. levélrészletet az Orpheusban: *B. Orczynak némelly levelei. I. Orcyhoz Kazinczy* [részlet]; *II. Válasz. Eörs, 5dik Novemberben 1785.*; *III. Tarna-Eörs, Novbr. Ijén, 1786.* (ORPHEUS, 53–55). Ugyanezek a levelezés összkiadásában: Kazinczy – Orczy Lőrincnek, [Kassa, 1785. okt. 25.], *KazLev*, 1/54; Orczy Lőrinc – Kazinczynak, Tarnaörs, 1785. nov. 5., *KazLev*, 1/55; Orczy Lőrinc – Kazinczynak, Tarnaörs, 1786. szept. 1., *KazLev*, 1/80. Az első levéltöredék teljes kéziratát megtalálták a Kazinczy-levelezés 23. kötetének szerkesztői: *KazLev*, 23/5655; ugyanitt közölték Kazinczy egy hónappal később kelt beszámolóját is: Kazinczy – Orczy Lőrincnek, h. n., 1785. nov. 24., *KazLev*, 23/5656. Kötetünkben található még egy Orczy Lőrincnek írt levél: Kassa, 1786. nov. 17.

1784. okt. 13-án Kazinczyt Abaúj vármegyében tiszteletbeli aljegyzőnek, majd okt. 25-én ülnöknek nevezte ki báró Orczy Lőrinc. (Ugyanebben az évben Kazinczy Sáros és Zemplén vármegyékben ülnöknek és tiszteletbeli aljegyzőnek is felesküdt. Kazinczy vármegyei pályafutásáról beszámoló önéletrajzi írásai: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 978 [30. jegyzetmező: 1784. júl.–dec./a vármegyénél].) Az 1784-es tisztújítás során Orczy lemondott abaúji főispáni hivataláról és a főispáni székbe fiát, Lászlót iktatta be. Visszavonult pártfogóját Kazinczy leveleiben tudósította a kassai közgyűlések eseményeiről, e tudósítások sorozatába illeszkedik a kötetünkben közölt két Orczy Lőrincnek írt levél is. Kazinczy egy évvel korábban, 1785. okt. 25-én Orczy Lőrinchez intézett levelében így írt a tudósítás okáról: „ez a’ hír-vitelem légyen jele, melly igazán tisztelem őt [ti. Orczy Lőrincet]; s mint forr háládatos szívem az eránt, kinek felöllem vetett reményje ültetett az evező-padhoz” (*B. Orczynak némelly levelei. I. Orcyhoz Kazinczy*). A jelen októberi levél egyúttal a vármegyei hivatalból a közoktatás szolgálatába lépő Kazinczy búcsúja és köszönete is. A vármegyei vezetőkhöz kötődő kapcsolatrendszerét nem számolta fel Kazinczy, ezt jelzi, hogy Orczy Lőrinc (és családja) iránti hűségét dokumentáló levelek közül néhányat a jozefinizmus bukásakor nyilvánosságra hozott az Orpheusban.

Orczy Lőrinc, báró (1718–1789): költő, tábornok, Abaúj vármegye főispáni helytartója, majd főispánja (1765–1767, 1767–1784). A II. Józseffal szembeni nemesi ellenállás meghatározó személyisége. Batsányi és a Magyar Museum támogatója. Kazinczy több írását közölte az Orpheusban, így az 1784-es főispáni búcsúbeszédét is (1790-ben): *B. Orczy Lőrintz Úr Búcsúszása Abaújbármegye’ Rendeitől. Kassán, Octob. 14dikén, 1784* (ORPHEUS, 232–235). Fia: báró Orczy László (1750–1807)

1784–1785 és 1790–1807 között volt abaúji főispán (tehát e levél írásakor már és még nem), 1790-ben a koronát őrző bandériumok fővezére, a nemesi ellenállás egyik legtekintélyesebb vezetője volt, majd 1805-ben államtanácsos lett.

Változott a' s'ölgálat' sorsa...: 1784-től II. József több olyan rendeletet is hozott, amelyek alapvetően megváltoztatták a vármegyék működését. 1784. máj. 11-én jelent meg a nyelvrendelet, mely a latin helyett a német nyelvet kívánta hivatalos nyelvvé tenni Magyarországon, vagyis a közhivatalnokoknak és tanároknak kötelezővé tette a német nyelv ismeretét. Ez a rendelet fokozatosan lépett érvénybe: a kormányzéseknek 1784. nov. 1-jétől, a megyei és városi hatóságoknak egy évvel később, az oktatás területén három év alatt kellett bevezetni a német nyelvű ügyintézkést. 1784. aug. 30-án a császár megtiltotta a vármegyéknek, hogy politikai leveleket váltsanak egymással; ezzel a vármegyék összefogását kívánta korlátozni. 1785. márc. 18-án II. József átszervezte a magyarországi közigazgatás rendszerét is: megszüntette a vármegyei önkormányzatot és az országot 10 kerületre osztotta fel, ezek élére főispánok helyett királyi biztost állított. Az eddig választott tisztviselőket (jegyző, alispán) is kinevezettek váltották fel. A királyi biztosok által kijelölt alispánok 1785. jún. 1-jén léptek hivatalba. 1785. ápr. 2-án a helytartótanács kihirdette a megyegyűlések felfüggesztését, ezután az alispánok és a jegyzők (elvileg) a rendektől függetlenül intézkedhettek. 1785. szept. 25-én II. József átszervezte a bíróságokat: az eltörölt vármegyei törvényszék helyett kinevezett bírák ítékeztek az alsóbb fokú bíróságokban is.

Ezt Fejedelmünk kegyelméből el-nyervén...: Kazinczy 1786 augusztusában Bécsben járt, hogy előmozdítsa kinevezését a kassai tankerülethez. Augusztus végén Gottfried van Swieten pártfogásával II. József kinevezte a nemzeti iskolák felügyelőjévé. Hivatali főnöke – a későbbi apósa – gróf Török Lajos nov. 11-én iktatta be állásába Kazinczyt, aki Kassára költözött. (L. MÁLYUSZ Elemérnek az előző levél jegyzetében idézett művét.)

Zelesznik: az Orpheusban közölt utolsó Orczy-levél „veszett-farkas” kifejezéséhez az alábbi jegyzetet fűzte Kazinczy: „Herostratus Zelesznik! Végtére Felséges Urunk parantsolatjából vasra verettetett. Abstulit hunc tandem – poena tumultum, Absolvitque Deos!” (ORPHEUS, 55; a latin idézet magyarul: „Elnyerte végre büntetését ez a lázadó, és kiengesztelte az Isteneket”, uo., 446.) (Az abaúji személyről további adatokat nem találtunk.)

Pallásthy Ignátz: a fent említett levélben Orczy „vad-biká”-nak nevezi Pallásthy Ignácot. Debreczeni Attila jegyzete szerint „A családi iratok kiadásában sokszor szerepel neve, többnyire peres ügyek kapcsán (vö. Palásthy Pál: *A Palásthyak*, Bp., 1890., III. kötet).” (ORPHEUS, 446.)

Fejedelem: II. József.

impostor (lat., rég.): csaló, gazember.

Keltz (Kelcz) Antal: Abaúj vármegyei alispán (1775–1786). A miskolci Erényes Világpolgárok páholyban Kazinczy szabadkőművestársa.

libellus actionalis (lat.): keresetlevél.

juxta novum ordinem judicarium ex capite debonestationis (lat.): 'amely szerint az új bírói rend már a fejétől becstelen'.

actio (lat.): vádirat.

punctum (lat.): pont.

instantia (lat.): kérvény, bírósági kereset.

Meineyd (ném.): hamis eskü.

pro investigatione investigandorum (lat.): 'a megvizsgálandók megvizsgálásával'.

formalis inquisitio (lat.): szabályos vizsgálat.

correspondentia (lat., rég.): levelezés, összeköttetés.

Freund, Herzens Freund (ném.): barát, szívbéli jó barát.

cabinet (fr.): kis szoba, magánszoba.

Fő Igazgató: 1785-től II. József haláláig az abaúji főispán jogkörét – Orczy László helyét – a kassai kerületi királyi biztos, *Szentiványi Ferenc* (1731–1823) töltötte be. Szentiványi további hivatalai és címei: Nógrád vármegyei alispán (1765-től), a királyi tábla bírója (1772-től), kancelláriai tanácsos (1783-tól), Sáros vármegye főispánja (1785–1823), tárnokmester (1797–1802), országbíró (1802–1806), államtanácsos (1805), valóságos belső titkos tanácsos, a Szent István-rend nagykezesése.

Hoc scio pro certo quoties cum Zeleznik certo, semper ego maculor (lat.): 'Azt bizonyosan tudom, hogy valahányszor Zeleznikkel pereskedem, mindig én mocskolódom be.'

replica (fr.): válasz, visszavágás.

sedria (lat.): vármegyei törvényszék.

satisfactio (lat.): elégtétel.

fundamentum (lat.): alap.

cassál (lat.): elenged, visszavon.

Præsentáltatott a' Sedrián a' Declaratio és ez cum replica mea & adnexis Documentis a' Consiliumra fel-küldetni determináltatott (lat.): 'Bemutattatott a törvényszéken a nyilatkozat és ez a válaszzal és a csatolt dokumentumokkal a tanácskozássra felküldetni elrendeltetett.'

tractatus (lat.): egyezség, szerződés.

prævertálni (lat.): megíúsítani.

peragal (lat.): véghezvisz.

anecdótumok (rég.): anekdoták, történetek.

cum replica et documenta Kazinczyana per Comitatum submitti determinata habeantur: ille Tractatum cum eodem initum rescindit (lat.): 'a Megye által felküldeni határozott Kazinczy-dokumentumok a válasszal együtt felvétessenek, és ő az alkudozást ugyanezen [Kazinczyval] megújítja'.

deferál (lat.): bevádol.

kisztet (rég.): készttet.

5937.

Kazinczy – Orczy Lőrincnek

Kassa, 1786. november 17.

KÉZIRAT

Autográf: Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale (Román Országos Levéltár Máramaros Megyei Osztály), Orczy család iratai, 551-es számú levéltári leltár, 2/1718–1798-as iratcsomó, 228. lap.

MEGJELENÉS

BALOGH 1992.

MAGYARÁZATOK

Orczy Lőrinc, Kelcz Antal és a háttér: → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. okt. 16. jegyzet.

vicennium (lat.): húsz év. Orczy Lőrinc 1765–1784 között volt Abaúj vármegye főispáni helytartója vagy főispánja.

Báró Ráday szerint: Már az arany ártatlan idő tsak híribe van fel!: báró (1790-től gróf) Ráday Gedeon (1713–1792), költő, irodalomszervező, országgyűlési követ, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója. Az idézett sor a péceli kastély egyik falfestményén olvasható, Kazinczy közölte az Orpheusban: *BÁRÓ RÁDAYNAK PÉTZELI PALOTÁJA*, (*festetett 1766ban.*) (ORPHEUS, 19).

resignál (lat.): lemond.

Fő Ispányi Commissárius Urunk: Szentiványi Ferenc (1731–1823) kassai kerületi királyi biztos (1785–1790); → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. okt. 16. jegyzetét [„Fő Igazgató”].

privatus (lat.): magán.

Fáy Agoston (1745–1818): udvari tanácsos, Abaúj vármegye alispánja (1787-től), Bereg vármegye adminisztrátora (1803-tól), Ugocsa vármegye főispánja (1807-től). 1809-től gróf. Kazinczy az Orpheusban közölte az 1790. márc.-i Abaúj vármegyei beszédét (ORPHEUS, 56–57, Kazinczy kommentárja: *uo.*, 57–59).

resolvál (lat.): határoz, elszán.

decretum (lat.): határozat, végzés.

suppleál (lat.): helyettesít.

ha a' Német Nyelv nem tudása oka ki-mozdításomnak: l. az előző két levél jegyzeteit.

Zombory Sigmund (1740–?): Abaúj vármegye alispánja (1784-től), a kassai állami törvényszék elnöke (1787-től). A miskolci Erényes Világpolgárok páholyban Kazinczy szabadkőműves társa volt, de kilépett.

OrdVispány: ordinárius (lat.: 'rendes') alispán.

resolutio (lat.): határozottság, elszántság.

Cátó, midőn útát nyitott magának a' Szabadsághoz: Marcus Porcius Cato *Uticensis* (az ifjabb Cato) (i. e. 95–i. e. 46), puritán köztársasági politikus, sztoikus filozófus, író, szónok, Marcus Porcius Cato Censorius dédunokája. Caesar győzelme után öngyilkos lett.

Caesar, Caius Julius (i. e. 100–i. e. 44): római államférfi, hadvezér, történetíró.

angaria (lat.): járandóság, negyedévi fizetés.

Belizair: utalás Jean François Marmontel (1723–1799) francia költő, író, drámaíró művére: *Belisaire* (1766; fordítása: ZALÁNYI Péter, *Bélisárius, Melly A Frantzia nyelv mívelésére rendeltetett Társaság egyik tagja Marmontel Uram által, azon Nyelven ki-adatott*, Kolozsvár, 1773).

a' korona ki-vitele 's Német Nyelv bé-hozása: II. József 1784. ápr. 13-án vitette Pozsonyból Bécsbe a Szent Koronát, a nyelvrendelete 1784. máj. 11-én jelent meg (→ az előző két levél jegyzeteit).

repraesentatio (lat.): jelentés, beadvány.

Szabó: Baróti Szabó Dávid (1739–1819) jezsuita szerzetes, a rend feloszlatása után, 1773-tól világi pap, költő, a klasszikus triász tagja. A klasszikus versformák híve, Kazinczy és Batsányi mellett szerkesztője a Magyar Museumnak (1788-tól). Fontosabb művei: *Új mértékre vett külömb verseknek három könyvei* (Kassa, 1777; verseit többször átdolgozta és újra kiadta, 1786-ban jelent meg a második kiadás: *Vers-Koszorú*); *Kisdéd szótár* (Kassa, 1784); *Ki nyertes a hangmérséklésben?* (Kassa, 1787).

Phalenciusomat, mellyeket bosszankodásomba írtam Catullusnak az imitatiojára: a *Baróti Szabóhoz* címen ismert versről van szó: GERGYE/KAZINCZY 1998, 186. A KazLev-ben is megjelent: „Szabó Dávidhoz midőn egy idegen munkát közle velem. Catullusnak hasonlatosságára. Kassán októb. 16d. 1786.” (KazLev, 1/78, Kazinczy – Baróti Szabó Dávidhoz, Kassa, 1786. okt. 16.) *Phalencius* (gör.): phalaikoszi (falékoszi) verssor, tizenegy szótagú verssor; Kazinczy későbbi önéletráisaiban: hendecasyllabus (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1005). Caius Valerius *Catullus* (i. e. 84 k.–i. e. 54 k.): római költő. *Imitatio* (lat.): követés, utánzás.

Gesznerem még sints sajtó alatt [...] B. Ráday és mások sürgetik ki-botsátását: Salomon Gessner (1730–1788) svájci-német író, idillköltő, festő. Érzékeny, rokokó művészete nagy hatással volt Kazinczyra, az 1780-as évek elején leveleztek is, munkáinak fordítását már 1782-ben bejelentette. Kazinczy az írói hírnevét megalapozó *Geszner' Idylliumi* (Kassa, 1788) c. fordításának elkészültéről csak egy év múlva számolhatott be Orczynek: „Az én Gesznerem sajtó alatt van; tegnap nyomtatták a 4-ik árkust belőlle.” (Kazinczy – Báró Orczy Lőrincnek, Kassa, 1787. nov. 12., KazLev, 22/5409 [108/a].) A kiadástörténetről és *Ráday* Gedeon szerepéről l. BORBÉLY Szilárd jegyzetét: KAZINCZY, *Fordítások* 2009, 770–774.

in Litteratura (lat.): az irodalomban.

mint a' sok Konyiaké Zechentereké: a *Baróti Szabóhoz* írt versben rossz költőkként említett szerzők. *Kónyi* János (1753 k.–1792 után): író, műfordító, strázsamester; átdolgozta a *Zrínyiászt* négyes rímes versekben: *Magyar hadi roman avagy gróf Zrínyi Miklósnak Sziget várában tett vitéz*

dolgai (Pest, 1779), fordította Marmontel, Gessner, Gellert műveit. *Zechenter* Antal (18. sz. vége): drámafordító, író, a prágai udvari haditanács tisztje.

Nationalis Iskoláknak Inspector: 'a nemzeti iskolák felügyelője'. (Kazinczy hivataláról: → Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzete.)

5938.

Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1789. október 24.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és kézírás (az aláírás saját kezű): MTAKK Tört. 2r 22/II, „1789. okt. 24. Kassa. Fáy Ágoston által kiállított megyegyűlési meghívó levél Kazinczy Ferencz részére.” (Ez a kéziratári cím, folytatólagos számozás nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

1787. dec. 2-án lépett a Habsburg Birodalom hadba – hadüzenet nélkül – Törökország ellen: II. József serege sikertelenül próbált rajtaütni Belgrád várán. 1788. márc. 14-étől II. József személyesen irányította a 200 000 fős Habsburg-sereget (a fővezér Franz Moritz Lacy tábornagy volt), amelyet szept. 20-án a törökök megfutamítottak. A császár ezután tért haza. II. József hadserege csak egy év múlva, 1789. okt. 9-én vette be Belgrádot.

1788 tavaszán a kormány erővel rekvirált, a vármegyék ez ellen és a törvénytelen újoncozás ellen is tiltakoztak. 1789. szept. 24-én a császár ismét újoncozásra és hadisegély fizetésére szólította fel Magyarországot, ami ellen a vármegyék ismét tiltakoztak.

Kazinczy 1789. október 29-én Pesten és Budán volt, ezért lehetséges, hogy nem kapta kézhez időben a levelet. November 8. és 15. között Bécsben tartózkodott, hogy megköszönje iskolafelügyelői fizetésének emelését. A gyűlés idejére – nov. 16-ára – nem érkezett haza.

Fáy Ágoston (1745–1818): udvari tanácsos, Abaúj vármegye alispánja (1787-től), Bereg vármegye adminisztrátora (1803-tól), Ugocsa vármegye főispánja (1807-től). 1809-től gróf. Kazinczy az Orpheusban közölte az 1790. márc.-i Abaúj vármegyei beszédét (ORPHEUS, 56–57, Kazinczy kommentárja: uo., 57–59).

különös Királyi Levele által Generalis Gyűlést hirdetni parantsolt: II. József utasítására 1785-ben megtiltotta a helytartótanács a vármegyei közgyűlések tartását, ezért kellett „parancsolni” az általános (lat.: *generalis*) vagy nagygyűlés összehívását.

Administrator Úr: Szent-Iványi Ferenc (1731–1823): kancelláriai tanácsos (1783-tól), a kassai kerület királyi biztosa (1785-től).

S. O^o (lat.): suo officio: 'saját hivatalában eljárva'.

5939.

Döme Károly – Kazinczynak
Pozsony, 1789. november 17.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K 638/II, 127.

MEGJELENÉS

A verset idézi Kazinczy egy Aranka Györgyhöz írt levelében: Kazinczy – Aranka Györgynek, Kassa, 1789. dec. 21., KazLev, 1/273.

Az Arankához írt levél szövegében néhány apró eltérés figyelhető meg, egyetlen szószintű eltérés: „Feretegért keseregj az egeknek” – „Feretegért könyörögj az Egeknek”.

MAGYARÁZATOK

A vers keletkezésének háttéréről:

„Pozsonyban felmenék a' várba, meglátni a' Semináriumot; mert József azt, Bécsbe vitetvén innen 178 az itt tartott koronát, a' várat Papnevelő-házzá változtatta. Annak akkor, most Helytartói Tanácsos Mélt. Horváth János Püspök és most Pozsonyi Kanonok Döme Károly Urak, tagjai valának, kormányzója pedig Szabó András, később Kassai első Püspök, Ürményinek kedveltje. A' derék ifjakban lángola a' hazai nyelv' szerelme, mellynek virágzása nélkül semmi nép nem emelkedhetik culturára, 's azt előbbre vinni kinek inkább tiszte mint Papnak? Gessner, Bácsmegyei, a' Kassai Muzéum és Orpheus nevemet már ismertté tevék, 's talán itt az is tudva volt, hogy a' Hobgárdi Plebánusnak a' Calvin' tanítványa szerzé az érdemlett arany emlékpénzt; 's kimondhatlan az az öröm, mellyel a' derék ifjak látásomra ömlöttek. Körül valék fogva a' fekete talárisba öltözött ifjaktól, 's Döme a' körből ki nem ereszte, míg nekik valamelly versemet el nem mondom. Örömet csinálók az örömről lemondottaknak, mondám magamban, 's Secundusnak egyik Csókját declamálám el nekik, magyarra fordítva. Eggyzersmind jelentém, hogy e' napokban egy Prágai Zsidó fogja meglátogatni, ki inkább ismeri Spinózát és Lessinget mint a' Thalmudot. Döme egy verszetet küldé le hozzám a' Rózsa nevű fogadóba, melly melegen festé nekem szeretetét.” (KAZINCZY, *[Pályám emlékezete III.]* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 624.)

Döme Károly (írói neve: Mede Pál) (1768–1845): egyházi író, fordító, pozsonyi kanonok (1818-tól), a pozsonyi Szent Imre-nevelőintézet igazgatója, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). 1784-től Kazinczy hatására írt verseket és fordított (Ovidiust, Metastasiót), Kazinczy közölte verseit az Orpheusban és a *Heliconi Virágok*ban. Később elhidegültek egymástól.

Seminarium (lat.): a pozsonyi római katolikus papképző tanintézet, a Szent Imre-szeminárium, amelyet II. József 1783. nov. 1-jén alapított.

5940.

Kazinczy – Friedrich Gottlieb Klopstocknak
Alsóregmec, 1789. december 27.

KÉZIRAT

Idegenkezű másolat: Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg, KN 48, 403, 6 oldal.

E levélmásolat egy kevésbé művelt német anyanyelvű személy munkája, ezt a nem német nyelvű szövegrészekben található másolási hibák jelzik.

(A levélre Debreczeni Attila hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

1. FUTAKY 1992.

2. KLOPSTOCK 1999.

MAGYARÁZATOK

Ez az egyetlen ismert levél Klopstock és Kazinczy között.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában (dőlttel jelezve az eredetiben is magyar nyelvű szövegrész):

Regmec, Felsőmagyarországon, 1789. december 27-én.

Amennyire csekély a tömjén, amelyet Önnek hozok, fenséges Férfú, annyira nem lehet közbös Önnek a hír, hogy Messiását fordítom, hogy [ezáltal] nekünk is tanítsa az erénynek és nemes szívének érzéseit, és ismertté legyen egy nemes nemzet előtt, amely a vallás és így néhány más dolog által megosztott és megdöntött, és ahol soha nem tudtak virágozni a béke művészei. Alkalmasnak találván irodalmunk előmozdítására, lefordítottam az Ön Messiásának néhány helyét, az Ön néhány ódáját és dalát. A próba várakozásomon felül sikerült, és a hírnévért ejtett könnyek csábítottak a szándékra, amelyet csak lángolásom foka magyarázhat. – Művéhez a jól ismert Siegwart által jutottam, amelynek oly sok nemes érzést köszönök; beérem Semida és Cidli, Benoni és Portia [szöveg]helyeivel mivel nem mindenhova követhetem Önt a szárnyalásban. Utaztam; a németek, különösen Gessner tanulmányozása által, akit fordítottam, több jártasságot szereztem ebben az idegen nyelvben; lefordítottam ódáit: *Reszketve örülök* stb., és ezeket egy folyóiratban közöltem, amely Magyarországon a legelső volt, s amely létrejöttét nekem köszönhetette, és láttam, hogy a kiválasztottak, akik megtanulták Önt érteni, tetszéssel fogadták. Újra közöltem Jézus beszédét az Atyával 1 énekben, aztán újra a Portiát és Szamma megszabadítását 7 énekben, láttam, hogy ezek a darabok formálják nemzetem szellemét, s merész elhatározással bátorkodtam az egész Messiást [közre]adni. Most oly messzire mentem, hogy az előttünk álló évben a Messiás első tíz énekét kiadhatom, amelyhez nekem a címképhez Portia szép epizódját Máriával Chodowiecky úr metszi Berlinben; s csaknem reménykedhetem abban, hogy alkalmam lesz ódáiból is egy kis kötetecskét kiadni.

Még nem találtam homályosabb részeket, mint ami a nevezett óda: *Selbst damals da einer der Gottesstrahl* egyik versszakában és a Messiás IV. énekében [szerepel]; ha nem tévedek, mert a könyvem Kassán, a lakhelyemen van. A szöveghely Semida epizódjában van, ahol Mária Jánost Jézusról kérdezi: *Den mein Arm getragen* stb. a [következő] mondat [egy] szakaszában: *Mütterlich angeblickt als er ein blühendes Kind war*. Néhány kiadásban (nekem a szép négykötetes kiadás van meg) talá-

lom ezt a változatot: – Engedje meg, nagy, imádott férfiú, hogy magyarázatát, kezétől néhány sort kérjek.

Kérdezheti majd, hogy a mi nyelvünk, mely nem olyan buja-kéjes, mint az olasz, de minden másnál tisztább és dallamosabb, vajon erőteljesen hangzik-e, ahogy a hősköltemény megkívánja. – Legyen türelme a következőket német kiejtés szerint olvasni. Az a szöveg helye ez, ahol a pokol szellemei kiesnek székeikből, és mennydörgés hallatszik stb.

[A magyar versrészletet l. a főszövegben.]

Vagy egyik barátomnak hexameterai, aki egy hőskölteményt adott közre Hunyadiról.

[A magyar versrészletet l. a főszövegben.]

Engedje meg, hogy itt Önnek saját soraimmal magyarázzam:

[A fenti magyar versrészlet német fordítását l. a főszövegben.]

Nyelvünknek lágyága, ereje, energiája, gömbölydedsége van, és minden, amit kívánni lehet. A nemzetnek megvan mindene, termékeny földje; de hiányt szenved a bátorításban és az alkalomban, hogy képezze magát. A király nem fejleszti [a nyelvet], mert nem az övé; nem beszéli, nem ismeri. A könyvkiadók nem fejlesztik, mert itt ismeretlen, hogy egy szerzőt megfizessenek; nincsenek Pheidiaszaink, sem Apelleseink, sem színpadaink. A jezsuiták latinul tanítottak minket, és mindent ezen a nyelven írtak. 1772-ben három nemes magyar ébredt a magyar nemesi gárdánál Bécsben, színházi darabokat írtak és fordítottak, azután a német nyelvbe (amely egy *magyarnak* az, ami egy britnek vagy *németnek* a *franciák* nyelve) történő bevezetéssel létrejött a magyar büszkeség, az ügyek és törvények befolyásolására, és most megvan nekünk: a Marmontel Erkölcsei Meséi, Dusch Levelei és az Orest, a Henriade kétszer versben, egy francia Young!!! – Cide, Alzire, Zayre, Tancred, Hamlet, Mahomet, le Triumvirat, Belisaire, Telemaque, Heloise & Abelard, valami D' Arnaud-tól, néhány mű Metastasiótól, Rabenertől és Gellertől, valami Vergiliustól, Xenophontól stb., stb., Gessner, 3 magyar újság, 1 tudományos újság és 2 havilap.

30 éves vagyok, reformált vallású, egy régi magyar nemzetségből, amely egykor a Rákóczi-időben lépett elő, azonban majdnem kihalt; [hivatásom szerint] kedvenc ügyemmel foglalkozom, ez a nevelés; a kassai tankerület királyi nemzeti iskoláinak főfelügyelőjeként 12 grófság [értsd: vármegye – Doncsicz Etelka], azaz Magyarország negyed része tartozik alá. Most még életben lévő anyámnál egy kis nemesi birtokon vagyok, amely Kassától 4, Tokajtól azonban 5 mérföldre van. – Gessner Idylljeit 1787-ben adtam ki. Teleky gróf alkancellárnak és minden irodalmárunk legtanultabbikának, Ráday bárónak elnyerte tetszését, hogy ez a munka klasszikus [verselés szerint] van fordítva; és így fordítottam le Gessnertől mindent. Most a Messiással foglalkozom, dalokat költők és ORPHEUS cím alatt egy havilapot adok ki.

Várom válaszat. Az Ráday eredeti leveleket tartalmazó gyűjteményébe kerülve utódaimra hagyományozódik, hogy megőrizzek; s büszke leszek a kincsre, hogy van valamim Klopstocktól. Ölelelem Önt – ha szabad magamat Önhöz közelítenem – forró barátsággal.

Kazinczy Ferenc

Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803): német költő. Említett eposza: *Der Messias* (1748–1773; átdolgozta: 1780 és 1800; Kazinczy által ismert kiadása: Altona, 1780). Kilenc verse mellett a *Messias* több énekét is lefordította Kazinczy. A fordításokból 1788-ban tett közzé mutatványt a Magyar Museumban (MAGYAR MUSEUM I, 98–101). Klopstock Kazinczy nyelvszemléletére is hatott: az írói szabadságot hirdette a nyelvszokással szemben.

Siegwart: Johann Martin Miller (1750–1814) német költő, lelkész és hitszónok népszerű regénye: *Siegwart, eine Klostergeschichte* (Lipce, 1776). A *Siegwart* és a *Messias* összefüggéséről: „Eggy tiszteletre igen méltó leány Védangyala leve ifjuságomnak; az ő szerelme vont-el a' tévedéseknek sok nemeitől, 's az által, hogy engem szebb örömek' isméréteré vonzott. Eggyütt olvasánk a' kor'

legkedvesebb Románját, Siegwartot. Az Klopstock és az ő Messziása felől magasztalással szólla, de a Városban a Messziás senkinél sem találtaték; 's midőn éránta tudakozódtam, kiki azt hitte, hogy teológiai munkát keresek." (KAZINCZY, *Pályám' Emlékezete* [I.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 489.)

Semida, Cidli, Benoni, Portia: a Messias szereplői, ill. epizódjai: „A' következendő Negyed' darabjai között a' *Szemida és Csidli*, 's *Portia és Maria* Episodáit fogom tenni: 's ha környül-állásim meg-engedéndik, esztendő alatt a' Messziás öt első énekeit ki-adni szándékozom." (Kazinczy, MAGYAR MUSEUM I, 101.)

Gessner, Salomon (1730–1788): svájci-német író, idillköltő, festő. Kazinczy számára a *Geszner' Idylliumi* (Kassa, 1788) c. fordítása hozta meg az írói sikert. (→ Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. nov. 17. jegyzet.)

Zitternd freu ich: Klopstock *Das Anschau Gottes* c. ódájának kezdő sora. Kazinczy fordításának címe: *Az Isten' szemlélése. A' Klopstock ódái közzül*, az idézett sor az ő fordításában: „Reszkette örülök;”. Kazinczy Klopstock eredetijével együtt jelentette meg fordítását a Magyar Museum legelső számában (MAGYAR MUSEUM I, 26–31; a Magyar Museumról összefoglalóan l. a folyóiratot újra kiadó DEBRECZENI Attila kommentárját: MAGYAR MUSEUM II, 7–63).

Gespräch Jesus mit dem Vater: 'Jézus beszéde az Atyával'; Kazinczy fordítása a Magyar Museumban: *AZ I. ÉNEKBŐL. A' Közbenjáró egyi setét éjtszaka' az Olaj-fák' hegyén könnyörögve beszéll az Atyával, 's újabban teszi-meg fogadását, hogy meg-váltja az emberi nemzetet* (MAGYAR MUSEUM I, 98).

Portia: Kazinczy fordítása a Magyar Museumban: PORTIA. A' MESSZIADE VIIIdik KÖNYVÉBŐL. V. 264–496 (MAGYAR MUSEUM I, 145–149).

Sammas Befreyung: 'Szamma megszabadítása'; Kazinczy fordítása a Magyar Museumban: A' MÁSODIK ÉNEKBŐL. *Jézus Jánossal a' Sír-helyekhez megyen, 's Szammából ki-üzi az ördögöt* (MAGYAR MUSEUM I, 100–101).

Chodowieczky (Chodowicki), Daniel Nicolaus (1726–1801): berlini lengyel festő, rézkarcoló. Kazinczy a tervezett Messias-fordítás címlapjához tőle rendelt egy *Mária és Portia* c. rézmetszetet. Kazinczy fogsága előtt több levelet is kapott Chodowieczkytól az említett metszet ügyében: KazLev, 1/215, Berlin, 1789. jún. [?] 9.; KazLev, 1/247, Berlin, 1789. szept. 3.; KazLev, 2/293, Berlin, 1790. febr. 2. (E levélen Kazinczy megjegyzése: „Berlini Director Chodovjeczky Úr hozzáam Kazinczy Ferenczhez, a' Messziás elibe dolgozott Vignét éránt.”) KazLev, 2/353, Berlin, 1791. jan. 22.; KazLev, 2/403, Berlin, 1792. jún. 30. A rézmetszetet 1792 júliusában kaphatta meg: „Chodowieckytól végre meg kapám a' Messziás elébe való Cuprumot. Mutattam Gróf Teleky Lászlónak és B. Prónay Sándornak. 65 frt az ára, nem 60 [...]” (Kazinczy – Aranka Györgynek, Alsóregmec, 1792. júl. 21., KazLev, 2/404.)

Selbst damals da einer der Gottesstrahl: Klopstock *Das Anschau Gottes* c. ódája, 19. versszak, 1. sor.

Den mein Arm getragen [...] Mütterlich angeblickt als er ein blühendes Kind war: idézet a *Messias* Negyedik Énekéből:

„»Den mein Arm getragen, der oft mit kindlichem Blicke
An mein Herz sich geneigt hat – ich zittre, Sohn ihn zu nennen!
Denn er ist viel zu erhaben für eine sterbliche Mutter,
Viel zu wunderthätig und groß, von Maria geboren
Und geliebet zu sein – wo ist, o theurer Johannes,
Ach, wo ist er, des Ewigen Sohn? Ich hab' ihn schon lange
Ueberall ängstlich gesucht, daß er nicht nach Jerusalem komme,
In die theiligte, wüthende Stadt. Sie wollen ihn tödten!
Ach, sie wollen ihn tödten, den meine Hände getragen
Haben, meine Brüste gesäugt, der weinenden Augen
Mütterlich angeblickt, als er ein blühendes Kind war.«»

Bebszadt a' mehjschebg...: vélhetően 'beszakadt a mélység' jelentésben, de vagy az ütem miatt kiejtett egy szótagot Kazinczy, vagy a másoló hibázott. Prónay Lászlónak egy évvel korábban írt levélben ugyanezen a szöveghelyen méri össze Kazinczy a német és magyar verset, itt „bé-tört a' mélység” áll. (Kazinczy – Prónay Lászlónak, Kassa, 1788. nov. 20., KazLev, 1/158.)

tébgedet ábdáz Bellobnad...: idézet Kazinczy verséből (és nem [Pálóczi] Horváth Ádám Hunniásából, Győr, 1787); *Keresztes Bálint Kedveséhez Tornai Margithoz, a' Szent Földről. Kassán, Septemb. 24dik 1789. Pálóti Horváth Ádámbhoz* (ORPHEUS, 68 [szövegváltozat], vö. Kazinczy – id. Ráday Gedeonnak, Kassa, 1789. szept. 26., KazLev, 23/5658.)

Phidias: Pheidiasz (kb. i. e. 480–430) görög szobrász.

Apelles (i. e. 4. sz.): görög festő.

Noble Garde Hongroise in Wien: 'magyar nemesi gárda Bécsben': 1760-ban hozta létre Mária Terézia Bécsben a magyar nemesi testőrséget.

Contes Moraux par Marmontel: 'Marmontel Erkölcsi Meséi'. Jean François Marmontel (1723–1799) francia költő, író, drámaíró, az *Enciklopédia* egyik szerzője. Említett műve: *Contes moraux* (1761); fordításai: Kónyi János, *Díszes erköltsre tanító beszédek...*, 1775; Báróczi Sándor, *Erkölcsi mesék*, Bécs, 1775 és Pest, 1785, uez Kazinczy kiadásában: 1813.

Duschens Briefe und Orest: 'Dusch Levelei és az Orest'. Johann Jakob Dusch (1725–1787) német író *Moralische Briefe* (1759) c. érzelmes levélregényéből készült átdolgozás magyarul: Báróczi Sándor, *Erkölcsi levelek*, Bécs, 1775 és Pest, 1786; *Orest und Hermione* (1762) c. művét (Ivánkay) Vitéz Imre fordította le.

Henriade zweymal in Versen: 'Henriade kétszer versben'. Voltaire *Henriade* c. eposzának fordításai: (Piskárkosi) Szilágyi Sámuel (1719–1785) debreceni tanár, református püspök és író: *Voltér úrnak Henriása* (Pozsony, 1789; lefordítva 1784-ben); Péczeli József (1750–1792) komáromi református lelkész és író: *Henriás* (Győr, 1786).

Young, Edward (1683–1765): angol pap és költő. A mű, amelyre Kazinczy utalhat: *The Complaint or Night Thoughts on Life, Death and Immortality* (1744). Péczeli József fordításában: *Young Éjszakai és egyéb munkái* (1787). Kazinczy német közvetítéssel készített, Péczelivel vetélkedő 1788-as fordítása a Magyar Museumban jelent meg: *Young' első éjtszakájának kezdete, Szorosan az Anglus szerint* (MAGYAR MUSEUM, I, 70–73).

Cide: Pierre Corneille (1606–1684) francia klasszicista drámaíró műve: *La Cid* (1636). Magyarra fordította gróf Teleki Ádám (1740–1792) Doboka vármegye főispánja, ekkor a kolozsvári kerület királyi biztosa: *Czid. Szomorújáték, melyet hajdon Corneille Péter francia nyelven készített, mostan pedig magyar versekbe foglalt Gróf T. Á.* (Kolozsvár, 1773).

Alzire, Zayre, Tancred: Voltaire színművei Péczeli József fordításában: *Álzir* (Komárom, 1790), *Zayr* (Győr, 1784), *Mérop és Tancred* (Komárom, 1789).

Hamlet: Shakespeare drámáját Friedrich Ludwig Schröder német átdolgozása után prózában fordította le Kazinczy. A darab 1790-ben Kassán jelent meg színműfordításainak első (és utolsó), báró Prónay Lászlónak ajánlott kötetében: Kazinczy Ferentz' *kül-földi Játészó-színje, Első kötet, Hamlet-Stella-Missz Szara Szampszon*.

Mahomet: Voltaire *Le fanatisme, ou Mahomet le Prophete* c. drámája, amelyet Zechenter Antal fordított le: *A' hitető Mahomet avagy a' fanaticismus, szomorújáték, mellyet magyarra fordított Zechenter Antal a' fő-badi-tanátsnak tiszte* (Pozsony, [1778]).

Le triumvirat: Voltaire *Le triumvirat* c. darabját Bessenyei György *Hármas vitézek* címen fordította le (Bécs, 1779).

Belisaire: Jean François Marmontel (1723–1799) francia költő, író, drámaíró *Belisaire* c. művét (1766) Zalányi Péter felvinci református lelkész fordította le: *Belisarius, melly a frantzia nyelv művelésére rendeltetett társaság egyik tagja Marmontel uram által azon nyelven ki-adatott. Mostan pedig magyarra fordította Z. P.* (Kolozsvár, 1773).

Telemaque: François de Salignac de la Mothe Fénelon (1651–1715) *Les aventures de Télémaque, fils d' Ulyse* (1699) c. államregényét elsőként gróf Haller László (1717–1751) máramarosi főispán fordította le: *Telemákus bűjdosásának történetei* (Kassa, 1755).

Heloise & Abelard: Pierre Abelard (Petrus Abaelardus) (1079–1142) latinul író francia filozófus, költő és *Héloïse* tragikus véget ért szerelmét többen is feldolgozták. Kazinczy Colardeau művére utalhatott, amely Czirjék Mihály fordításában *Érzékeny levelek* címen jelent meg magyarul. A történet népszerűségéhez Rousseau *Nouvelle Héloïse* c. műve is hozzájárult.

D'Arnaud, François-Thomas-Marie de Baculard (1718–1805): francia író, drámaszerző. Vélhetően báró Naláczi József (1748–1822) testőríró művére gondolhatott Kazinczy: *Eufemia, vagy a'*

vallás győzedelme. Szomorú darab D'Arnaud által, mely frantziából fordítottatott (Pozsony, 1783). Az 1790-es években ő és Harsányi Sámuel is fordított további D'Arnaud-műveket.

Metastasio, Pietro Antonio (eredetileg: Trapassi) (1698–1782): olasz drámaíró, 1730-tól bécsi udvari költő. Mozart, Haydn, Beethoven és Schubert is megzenésítette műveit. A *La clemenza di Tito* (1734) című színműve alapján Mozart operát írt, amelyet II. Lipót cseh királlyá koronázásakor 1791-ben mutattak be Prágában. Kazinczy e színművet *Titus Kegyelemssége* címen a budai börtönben lefordította, és levélben kérte az előadás engedélyezését Barco tábornoktól. A darabon Kazinczy élete végéig folyamatosan dolgozott, munkája kéziratban maradt. Metastasio műveit Csokonai Vitéz Mihály és Döme Károly is fordította.

Rabener, Gottlieb Wilhelm (1714–1771): német szatíraíró. Legismertebb műve, melyet a [*Pályám emlékezete III.*] szerint a gyermek Kazinczynak apja fordításra ajánlott: *Sammlung satyrischer Schriften* (1751–55; 'Szatirikus írások gyűjteménye'). (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 568.)

Gellert, Christian Fürchtegott (1715–1769): német költő és író, a lipcsei egyetem erkölcsfilozófiai professzora. Kazinczy által biztosan ismert, magyarra fordított művei: *Fabeln und Erzählungen* (1746–1748; Kónyi János fordítása: *Gellert professzornak erkölcsös meséi és előbeszélései*, 1776); *Leben der Schwedischen Gräfin von G**** (1747–1748; e regénynek két fordítását is ismerhette Kazinczy: Tordai S.: *A svetziai grófné G**-né asszony élete*, 1772; Szilánczai Sándor I.: *G** nevezetű svédi grófnének rendes történeti*, 1778); a fiatal Kazinczy lefordította egy teológiai értekezését: *Mi veszedelmesb, a hitelenség vagy a babonáság?* (*Moralische Vorlesungen*, 1770, V. kötet.)

Vergilius, Publius Maro (i. e. 70–i. e. 21): római költő.

Xenophon (i. e. 430/427 k.–?): görög prózaíró, hadvezér. Kazinczy vélhetően Szilágyi Márton (1748–1790) sárospataki tanárra, Szilágyi Sámuel fiára gondolt: *Cziropedia, az az: Kszenofonnak a Czirus Király életéről, neveltetéséről, és viselt dolgairól írott historiája. Mellyet görög nyelvből fordított, és némelly apró jegyzésekkel-is világosítani igyekezett Szilágyi Márton* (Nagykároly, 1784).

3. *Ung[arischen] Zeitungen, 1. Gelehrte Zeitung und 2 Monatsschriften*: '3 magyar újság, 1 tudományos újság és 2 havilap'. A Kazinczyhoz kötődő *Magyar Museum* és *Orpheus* mellett 1789-ben megjelent Péczeli József ismeretterjesztő hetilapja, a *Mindenes Gyűjtemény* és Görög Demeter lapja, a *Hadi és Más Nevezetes Történetek*. Az első bécsi magyar hírlapot, a *Magyar Kurírt* 1786-tól adta ki Szacsvai Sándor, ennek melléklapja a *Magyar Músa*. Az első hazai tudományos folyóirat, a Kovachich Márton György szerkesztette német nyelvű *Merkur von Ungarn* ekkor már nem létezett (1786–1787). Molnár János 1783 és 1804 között megjelent *Magyar Könyv-Ház* c. egyszemélyes kiadványa folyóiratnak csak megszorításokkal nevezhető. (Az *Orpheus* történetéről l. a folyóiratot újra kiadó Debreczeni Attila tanulmányát: ORPHEUS, 389–399.)

aus einem alten Ungarischen Geschlecht, das einst in Rakoczschen Zeiten sich hervorthat aber fast erlöschte: 'egy régi magyar nemzetségből, amely egykor a Rákóczi-időekben lépett elő'. Kazinczy két ük- és egy dédapjáról is ismert, hogy a Rákóczy család szolgálatában állt, l. Kazinczy családfáját: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872–876, 880.

als Kön[iglichen] Nat[ional] Schulen Oberaufseher: 'a kassai tankerület királyi nemzeti iskoláinak főfelügyelőjeként'. (Kazinczy hivataláról: → Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.)

Teleky (Teleki) József, gróf (1738–1796): író, költő, református főgondnok, koronaőr. 1759–1761-ben a bázeli egyetemen tanult, látogatást tett Voltaire-nél, Rousseau-nál és d'Alembert-nél.

Ráday Gedeon, báró (1790-től gróf) (1713–1792): költő, irodalomszervező, országgyűlési követ, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

5941.

Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1790. január 1.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és kézírás (az aláírás saját kezű): MTAKK Tört. 2r 22/II, „1790. jan. 1. Kassa. Fáy Ágoston alispán által kiállított megyegyűlési meghívó levél.” (Ez a kéziratári cím, folytatólagos számozás nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Fáy Ágoston; háttér; administrator; generalis gyűlés: → Fáy Ágoston – Kazinczynak, Kassa, 1789. okt. 24. jegyzet

nem tsak Német, de egyszersmind MAGYAR NEMZETÜNK' Nyelvén-is: II. József 1784. máj. 11-én hirdette ki a nyelvrendeletet: a latin helyett a német lett a hivatalos nyelv Magyarországon. A rendelet fokozatosan lépett érvénybe: a kormányzéseknek nov. 1-jétől, a megyei és városi hatóságoknak egy évvel később, az oktatás területén három év alatt kellett bevezetni a német nyelvű ügyintézt; a rendelet végrehajtását több oktatási intézmény, ill. vármegyei és városi hatóság is akadályozta.

Abaúj és Torna öszve-kaptsolt Vármegyékre: II. József 1785. márc. 18-i rendeletével a kerületek létrehozásával egy időben megszüntette Torna vármegyét is, és beolvasztotta Abaúj vármegyébe, amelynek ezután az 5. járása lett.

5942.

Fáy Ágoston – Kazinczynak
Kassa, 1790. február 14.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és kézírás (az aláírás saját kezű): MTAKK Tört. 2r 22/II, „1790. febr. 14. Kassa. Fáy Ágoston alispán által kiállított megyegyűlési meghívó levél.” (Ez a kéziratári cím, folytatólagos számozás nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

II. József 1790. jan. 28-án visszavonta a Magyarországot illető rendeleteit (kivételt csak a türelmi, az alsó papság jövedelmét szabályozó és a jobbágyrendelet egyes részei jelentettek). Az uralkodó febr. 20-án Bécsben meghalt.

Fáy Ágoston: → Fáy Ágoston – Kazinczynak, Kassa, 1789. okt. 24. jegyzet.

5943.

Szirmay Antal – Kazinczynak
Eperjes, 1790. február 24.

KÉZIRAT

Autográf eredeti: OSZK Kt, Fol. Hung. 880, 2–5.

Szirmay Antal autográf levele jelenleg a [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] c. kézirat előtt, a Fol. Hung. 880. jelzetű kéziratkötetben található. Az egybekötött szövegek témá-jukat és keletkezési idejüket tekintve is összetartoznak, ezt a kötet szövegeit összekapcsoló auto-gráf oldalszámozás is tanúsítja.

A levélén a szöveg felett bejegyzés található ismeretlen kéztől (Nagy Gábortól?): „Szirmay Antal Jegyzései, saját kezeírása.” A 2a oldal tetején ismeretlen kéztől: „790. N° 41.”

A levél oldalképe Szirmayra jellemző jegyzetelési technikát mutat: a lapok jobb oldalán olvas-ható folyamatos levélszöveg mellett a bal oldalon jegyzetek találhatók (→ Szirmay Antal – Ka-zinczynak, Eperjes, 1790. ápr. 25. jegyzetét: *Historia Comitatus Zempleniensis*). E jegyzetek nem illeszthetők a folyó szövegbe, gyakran csak megismétlik és kiemelik az ott említett művek címeit. Kötetünk lábjegyzetben adja e sajátos szerzői jegyzeteket. A levél szövegébe beilleszkedő javításo-kat a szokásos módon beírtuk a levélbe.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél tulajdonképpen a [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] c. kéziratban ma-radt történetírói munka bírálata. Kazinczy pályája kezdetétől élete végéig tevékenyen részt vett Zemplén vármegye közéletében. Az általános érdeklődésen túl egy időszerű oka is lehetett e törté-neti munka keletkezésének: az 1790-ben bekövetkező politikai fordulat. Erre épp a jelen levélben kimutatott hibákból, pontosabban ennek vélhető okából, a kapkodásból következethetünk; hi-szen egyébként Kazinczy adatokat tartalmazó szövegei igen alapos és megbízható munkák.

1790 elején II. József rendeleteinek visszavonásával Kazinczy tanfelügyelői állása veszélybe került. Joggal félhetett attól is, hogy nem fog más országos hivatalt sem elnyerni, így érthető, hogy figyelme az újra megerősödő vármegyék felé fordult. Bár felmondását csak 1791 áprilisában kapta meg (a helytartótanács elbocsátotta a közös iskolák protestáns főigazgatóit és felügyelőit, így Kazinczyt is), de már 1790 júniusában hazaköltözött Alsóregmecre, azaz végleg elhagyta Kassát,

tanfelügyelői hivatalának székhelyét. Előtte egy hónappal – 1790 májusában – az abaúji bandérium tagjaként már őrt állt Budán a korona előtt.

A [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] c. vármegyei történethez Kazinczy felhasználta Szirmay munkáit, segítségét és jegyzeteit, a két szerző együttműködésének nyoma a most közölt levél. E munkafolyamat szövegeit megőrző Fol. Hung. 880. jelzetű kéziratkötet tartalma:

Számozatlan címlap (Nagy Gábortól?): „Zemplin vármegye leírása. Szerzé Kazinczy Ferencz. 1789. (Gabr. Nagy)”

1. f. [ez a nyomtatott kéziratári lapszám; a kézzel (Kazinczy kezével?) írt oldalszám: 422–423]: → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. ápr. 25.

2–5. f. [424–431]: Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. (a **jelen levél**).

6–7. f. [432–435]: Szirmay Antal autográf családtörténeti listái és megjegyzései a zempléni nemesség családkokról.

8–9. f. [436–439]: Szirmay Antal autográf latin megjegyzései.

Folytatólagos számozás nélkül [440–441]: szennycímlap ismeretlen kéztől (Nagy Gábortól?): „Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által. El nem végződött munka. <Szirmay Antal és Wagner Leveleivel együtt – Mindnyájoknak> saját kezekírása. 1789. és 1790.” (Wagner vélhetően: Wagner Károly [1732–1790] jezsuita teológus, tanár, történész.)

1–44. f. [újrakezdett nyomtatott kéziratári lapszám; a kézzel (Kazinczy kezével?) írt oldalszám folyamatos: 442–529]: Kazinczy autográf fogalmazványa, cím nélkül. Ebből az 1–2. fólió [442–445] nagyobb alakú, eltérő oldaltükrű szövegrész, amely Zemplén vármegye honfoglalás előtti eseményeiről szól. A 3. fólión [446] kezdődik egy újabb szövegegység, amelynek önállóságára az első fejezetcím is utal: „ELSŐ RÉSZ. Zemplény Vármegye a’ Hunnosok alatt.” **E terjedelmesebb szövegegységet látta és jegyzetelte Szirmay az 1790. febr. 24-i levelében:** ebből idézett, ennek eredeti oldalszámaira hivatkozott, ez a „Visgálásom alá terjesztett Nyaláb”. Kötetünk ezt említi [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] címen. E szöveg jelenlegi lelőhelyén csak a 17. rész végéig található meg, noha Szirmay további fejezetekre is utal. A szöveg oldalszámozásáról: a kéziratári fóliószámozás: 3–44; az eredeti autográf oldalszámozás kezdete: 1; ez átjavítva Kazinczytól (?) 446–529-re.

Egy példa, hogy valóban a [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] c. Kazinczy-szöveget jegyzeteli a Szirmay-levél:

„Pagina 33. Notariusok nevezetetéséről hogy igazságtalanság lágyabban kell ki tenni. Meg haragusznak a’ Feő Ispányok.” (Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24.)

„Némelly Vármegyékben a’ Notáriusi hivatalra a’ Fő-Ispány maga iktatta azokat, a’ kiket arra készített; melly <valóság> szembe tűnő igazságtalanság volt [...]” ([*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*], 19. Az eredeti oldalszám: 33, ez törölve, aláírva: 478. A kiemelt szövegrész a kéziratban pirossal aláhúzva.)

A levél szövege túlnyomórészt Szirmaynak Kazinczy munkájához fűzött jegyzeteinek sorozata. E megjegyzések nyelvű és tárgyi magyarázata a levél szövegén kívüli munka megjegyzetelését igényelné: ezért e szövegrésznél nem adunk részletes jegyzetelést. Kazinczy elsődleges forrása maga Szirmay volt, mint Szirmay megjegyzi a jelen levélben, „ezek többnyire jegyzéseimből ki szedettek”. A jegyzetekhez részletes magyarázatokkal az alábbi munkák szolgálhatnak:

Szirmay két hónappal később visszakért Kazinczytól több könyvet és iratot, ezek lehetnek a [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] tényleges forrásai. (→ Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. ápr. 25.)

Szirmay jelen levelében Kazinczy figyelmébe ajánlotta kéziratok munkáit is: *Methodus tractandorum publicorum negotiorum Cathalogus Tabula Assessorum* c. 1785-ös kéziratát *Methodus tractandorum publicorum negotiorum in Comitatu Zempleniensi* címen az OSZK Kt-ban őrzik (Fol. Lat. 1058, 73–76); az *Informatio de Comitatu Zempleniensi ad propositas questiones* címen említett autográf fogalmazványát szintén az OSZK Kt-ban őrzik (Fol. Lat. 1058, 77–82).

Szirmay Kazinczy figyelmébe ajánlotta mások munkáit is, többek között: Wagner Károly (1732–1790) jezsuita teológus, történész tanár *Diplomatarium comitatus Sárosiensis...* (Pozsony–

Kassa, 1780) és Istvánffy Miklós (1538–1615) történész, alnádor *Nicolai Istvánfi Pannonii Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Ab a. 1490. ad a. 1606.* (Köln, 1622) c. műveit is.

Szirmay több kézíratos listát is küldött: „Mely Zemplényi familiáknak Deductióji találatnak nállam, vagy Fejérváry Úrnál? azoknak Lajstromát ide rekesztem”, „töbnyire nállam találatnak tulajdon pecséttyeik. Ide rekesztem azoknak is lajstromát”: ezek jelenleg a levél után és Kazinczy munkája előtt találhatók meg (l. fentebb a kéziratkötet leírásánál).

Ezért csak a „Már a’ mi illeti Nagy jó Uram Eöcsémnek becses levelét” kezdetű részt jegyeztük.

Szirmay Antal (1747–1812): történétíró, levéltáros, zempléni birtokos. 1773-tól Zemplén vármegye al-, majd 1777-től főjegyzője és táblabírája, ekkor rendezte a vármegye levéltárát. 1784-től Abaújban és Borsodban, 1789-től Sárosban és Ungban táblabíró. 1787-ben királyi udvari tanácsos és az eperjesi királyi tábla elnöke, Zemplén vármegye országgyűlési követe (1790/91 és 1796, Kazinczy nagybátyjával, Andrással). 1798-ban elvesztette követi tisztségét, mert megyei ellenfelei bevádolták, hogy a jakobinus eszmékkel rokonszenvez. Ezután visszavonult vékei birtokára. Udvarhű felfogásban megírta a Kazinczy által élesen kritizált *Jacobinorum Hungaricorum Historiát* ('A magyar jakobinus mozgalom története', 1809), ugyanebben az évben birtokadományban részesült. Kazinczy életrajzot írt róla: *Szirmay Antal Udvari-Tanácsos Ur' Élete. Tulajdon jegyzései után* (Felső Magyar-Országi Minerva, 1825, 349–354), és a Szirmayak kéziratban maradt családtörténetében is hosszabban említi: MTAKK K 636/I, 70a–74a. 1770-ben feleségül vette Pintér Annát (?–1783), aki a zempléni alispán Pintér Márton – Kazinczy apjának „titkos testvére” – lánya volt (1784-ben újránősült.) Kazinczynak igen távoli rokona: l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 883–884 [Családfa/Szirmay].

Historia Comitatus Zempleniensis (lat.): 'Zemplén vármegye története'. Szirmay Antal 1779-es munkájának I. kötete 2010-ben egy árverésen bukkant fel: *Historia Comitatus Zempleniensis Tomus I. Pars generalis. Supremos & vice-comites, eorumque res gestas ab anno 1214 usque 1711 complectens.* A munka azonos című II. – szintén kézíratos – kötetét SZINNYEI ismerteti, de Szirmay leveléből kiderül, hogy az I. kötetet adta kölcsön Kazinczynak. Ez a Pálffy Károly grófnak ajánlott kézíratos kötet a vármegye fő- és alispánjait tárgyalja 1214–1711-ig. Az árverező Pastinszky Antikvárium leírása szerint: „240 sztl. levélen, a lapok jobb oldalán a latin, helyenként magyar szöveg, baloldalon néhol jegyzetek. Korabeli, a sarkain kissé sérült félbőr kötésben, ráragasztott címkékkel. 41 cm. Gróf Sztáray Albert 1807. jelzésű ex libriszével.” (http://axioart.com/index.php?op=live_item&id=529502. Letöltve: 2012. 07. 05.)

Lelesziensis Conventus Historicam Deductionem (lat.): 'a leleszi konvent történeti vizsgálatát'. **Lelesz** (Zemplén vm.): ma Leles (SZK); „leveleinknek ezen őr helyéről” Kazinczy *Lelesz Zemplény Vármegyében* címmel cikket írt (Hazai Tudósítások, 1808, 276–277).

18. *Részben nem csak Gróff Sztárainak Deductióját de egyebekét is szép volna ki tenni: a [Zemplén Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által]* 18. része már ismeretlen (talán Kazinczy egy másik gyűjteményébe helyezte át), ezért Sztárayt sem tudjuk azonosítani.

deductio (lat.): dedukció, levezetés, leszármaztatás.

Fejérváry Károly (1743–1794): eperjesi műgyűjteményéről híres földbirtokos. Kazinczyval 1789-ben és 1790-ben több levelet is váltott.

lajstrom (rég.): lista.

ex Ellenchis Comitatusibus, actis Urbarialibus (lat.): 'a megyei lajstromokból és az úrbéri aktákból'.

Kapossy Mihály: zempléni aljegyző.

Kazinczy Péter (1747–1827): Kazinczy nagybátyja. Zemplén vármegyei táblabíró, adószedő, alispán (1799–1804) és országgyűlési követ (1802). (L. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 876 [Családfa/Kazinczy].)

imitationes subscriptionis (lat.): 'az aláírás másolatai'.

ex archívo (lat.): archívumból, levéltárból.

copíroz (lat.): másol.

mappa (lat.): térkép.

Blaskó: talán Blaschke János (1770–1833), pozsonyi származású Bécsben működő rézmetsző. Kazinczy tőle rendelt 1805-ben rézmetszetet nagybátyjáról, Kazinczy Andrásról (megjelent: *Magyar régiségek és ritkaságok*, Pest, 1808), és az ő metszetei illusztrálják a Marmontel-fordítását is (*Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai I.*, Széphalom, 1808).

Szentiványi Ferenc (1731–1823): kassai kerületi királyi biztos (1785–1790); → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. okt. 16. jegyzete [„Fő Igazgató”].

prospectus (lat.): látkép (látképpel illusztrált nyomtatvány).

Bellica Cassanak quantuma (lat.): 'a hadipénztár összege'.

in Collectionibus de Hungaria (lat.): 'magyarországi (Magyarországról szóló) gyűjteményekben'.

in Tabella Generali Regni, Domestica quantuma (lat.): 'a Királyság általános lajstromában, a házi adó összege'.

gróf Pálffy Károly (1807-től osztrák herceg) (1735–1816): kancellár (1787–1807), főudvarmester (1783–1816), Zemplén (1779–1785) és Pozsony (1791–1816) vármegyék főispánja. A magyarországi szabadkőműves-páholyok nagymestere volt.

fundus (lat.): (pénz)alap.

Viszsa kívánom pedig most, és az előtt által küldött könyveimet, 's Leleszi jegyzést: → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. ápr. 25.

5944.

Szirmay Antal – Kazinczynak
Eperjes, 1790. április 25.

KÉZIRAT

Autográf, eredeti: OSZK Kt, Fol. Hung. 880, 1.

A kéziratról és a kéziratgyűjteményről: → Szirmay Antal Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzete.

A levél szövege felett (1a) egy idegenkezű (talán Nagy Gábor által írt) bejegyzés: „790. Szirmay Antal Jegyzései ezen Munkára.” Ugyanitt azonosítatlan kézírással (talán Kazinczy kezétől): „N° 4e.”; „<1790>”; továbbá a lap eredeti oldalszámai: „422” és „423”. A kéziraton a levéltári oldal- és szákszámozás („885. [!] Fol. Hung.”) mellett, a „GR. SZÉCHÉNYI ALAP KÖNYVTÁRÁBÓL” feliratú pecsét is olvasható.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélben visszakért könyveket a [*Zemplin Vármegye Leírása Kazinczy Ferenc által*] c. munkája írásához adta kölcsön Szirmay Kazinczynak. A levél írójáról és témájáról: → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Nagy jó Uram Eöcsém is Ország gyűléssére ell megyen: 1790. máj. 20–31-én Kazinczy Pesten és Budán tartózkodott, máj. 20-án vagy 22-én az abaúji bandérium tagjaként őrt állt a korona előtt.

Collectiones de Hungaria, partibusque adnexis per Anton Szirmay Collectae 1782. in Folio: 'Gyűjtemény Magyarországról és csatolt részeiről, melyet Szirmay Antal gyűjtött össze 1782-ben, fólióban.'

Historia Conventiis Lelesz. (lat.): 'A Leleszi konvent története.' → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Installatoria Comitis Caroli Pálffy cum reliquis Collectaneis in folio: 'Pálffy Károly főispán beiktatási iratai egyéb gyűjtésekkel, fólióban.' Pálffy Károly: → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Historia Comitatus Zempleniensis pars Generalis in folio (lat.): 'Zemplén vármegye története, általános/bevezető rész, fólióban'; a műről: → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Collectio Rescriptorum in folio. Omnia M[anu]S[cripti]S. (lat.): 'Leiratok gyűjteménye fólióban. Az összes kézirat.'

Cassovia (lat.): Kassán.

5945.

Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek (Sahlhausen Móricnak)
Alsóregmec, 1792. november 25.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a Busa Margit gyűjtésében található fénymásolat, amely egy autográfáról készült. Busa jegyzetei szerint a lelőhely: Kelet-Szlovákiai Múzeum, Kassa (jelzet nélkül).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél témája Kazinczy tanfelügyelői hivatalának elvesztése és egy új hivatal keresése. 1791. ápr. 1-jén kelt rendeletével a helytartótanács elbocsátotta a közös iskolák protestáns főigazgatóit és felügyelőit, így Kazinczyt is, aki ápr. 10-én vagy 11-én vette kézhez a felmondást. 1791. máj. 7-én Kazinczy Bécsbe indult, ahol máj. 12. (?) és júl. 15., ill. aug. 7. és 28. között tartózkodott. A bécsi utazás célja egy új hivatal elnyerése volt. Az aug. 15-i meghallgatáson nyújtotta be a trónörökösnek (a későbbi I. Ferenc királynak) esedezését, azaz álláskérelmét Kazinczy. 1792-ben újra megpróbált hivatalhoz jutni: a jún. 17-i királyi kihallgatáson a budai Kamara, a jún. 23-in a kassai székhelyű Szepesi Kamara titkári állásáért folyamodott. (L. még: Soós István bevezető tanulmánya: KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013 [sajtó alatt]. A tanfelügyelői hivatalról: → Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.)

Moriz von Sahlhausen (Sahlhausen Móric), báró (1736–1811): nyugalmazott kapitány, cenzor, a kassai jogakadémia igazgatóhelyettese, a Kassai Tanulmányi Kerület aligazgatója (1791 tavaszától), majd főigazgatója (gróf Török Lajos után, 1796-tól). 1803-ban magyar nemességet kapott. Kazinczy és Sahlhausen levélváltásából még két levél ismert, ezek a KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013-ban jelennek meg: Moriz von Sahlhausen – Kazinczynak, Kassa, 1791. ápr. 13.; Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek, Bécs, 1791. máj. 26.

A levél szövege Balogh Piroska fordításában:

Tekintetes Báró Úr, a legalázatosabban tisztelt Aligazgató Úr!

A nagyméltóságú Királyi Helytartótanács rendeletének, mely engem 1791. április 1-jei keltezzel nemzeti iskoláink általam viselt felügyelői hivatalából eltávolított, másolatát nem adták ki számomra; és távozásom elrendelését nem máshonnan tudtam meg, mint a tekintetes Tanulmányi Főigazgató Herceg Úr kegyes válaszleveléből. Hogy mennyire szükségem van erre a másolatra, átláthatná Tekintetes Uraságod, ha méltóztatna arra felfigyelni, hogy ama rendelet reményt ad számomra a jövőbeni alkalmazásomat tekintve. A legalázatosabban kérem tehát Tekintetes Uraságodat, hogy méltóztassék e másolatot saját aláírásával megerősítve számomra kiadni, hogy azt emlékiratomhoz (jelentésemhez) tíz napon belül átvéve csatolhassam.

Esdekelve kérem Tekintetes Uraságodat, méltóztassék engem értesíteni, hogy a március hónapra kért úti költségtérítésemből, melyet az országgyűlésen már-már elrendeltek kiutalni az Tekintetes Uraságod által vezetett Méltóságos Hivatal részére, valamennyi, illetve mennyi érkezett meg.

Én négy napon belül Pestre fogok érkezni. Szerencsésnek fogom magamat tartani, ha valamely megbízásban eljárva tiszteletemnek, melyet Tekintetes Uraságod iránt érzek, tanújelét adhatnám. Egyébként állandó tisztelettel maradok

Tekintetes Uraságod
Regmetz, 1792. november 25-én

legalázatosabb szolgálja
Kazinczy Ferenc

[A levél melléklete idegen kézzel:]

Gratz, 1792. november 26.

Iktatószám: 12.

Kazinczy Ferenc Nemes Úr levele 1792. november 25-ére datálva, melyben kéri, hogy a Királyi Helytartótanács határozatát, mely őt a nemzeti iskolák felügyelői hivatalából elmozdította, adják át neki, egyszersmind kéri, hogy tájékoztassák róla, vajon a márciusi úti költségeire semmilyen kiutalás nem érkezett-e.

5946.

Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek (Sahlhausen Mórícnak)
Alsóregmec, 1792. november 29.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a Busa Margit gyűjtésében található fénymásolat, amely egy autográfrról készült. Busa jegyzetei szerint a lelőhely: Kelet-Szlovákiai Múzeum, Kassa (jelzet nélkül).

MEGJELENÉS

BUSA 1985, 90.

MAGYARÁZATOK

Háttér, Moriz von Sahlhausen: Kazinczy – Moriz von Sahlhausennek (Sahlhausen Móricznak), Alsóregmec, 1792. nov. 25. jegyzet.

A levél szövegének fordítása Busa Margit kiadása alapján készült. E fordítás – a Busa-gyűjteményben a fordításhoz írt lábjegyzet írásképe alapján – Benda Kálmán munkája volt. A fordítást Balogh Piroska ellenőrizte és néhány helyen javította:

Méltóságos Báró Igazgatóhelyettes Úr,
legalázatosabb tiszteletet érdemlő Uram!

A Helytartótanács rendelkezésének átküldéséért és az adott információért az én útikönyvem megtérítését [visszaadását] illetőleg, a legalázatosabb köszönetet mondok Méltóságodnak. A Méltóságod által átnézett *A' Szinopei Diogenes Dialogusai* c. kéziratot munkácska tekintetében pedig legalázatosabban jelentem, hogy azt még nem kaptam meg a nyomdász kezéből. Mihelyt ez a mű kijött, a kívánt példányokat Méltóságodnak nem késlekedem bemutatni.

Maradok a köteles tisztelettel és megbecsüléssel Méltóságod iránt,
Regmec, 1792. nov. 29.
alázatos szolgája
Kazinczy Ferenc

[A levél melléklete idegen kézzel:]
Bemutatva: 1792. dec. 18.
Iktatószám: 21.

Kazinczy Ferenc nemesúr 1792. nov. 9-én, Regmecen kelt levele, amelyben a kért rendelet [dekretum] átvételét jelzi s a Szinopey Diogenes Dialogusay c., az Igazgatóhelyettes Ur által revideált mű kívánt példányainak – mihelyt az a nyomdából megérkezett – rendelkezésre bocsátását ígéri.

Pro transmissio Pari Intimati Consilii] L[ocum]t[enentia]lis: 'A helytartótanács rendelkezésének átküldéséért.' Kazinczy annak az 1791. ápr. 1-jén kelt helytartótanácsi rendeletnek a másolatát kérte Sahlhausentől, amely elmozdította iskolafelügyelői állásából (→ az előző levél).

itinerarium: 'útikönyv'. Kazinczy hivatali útjairól az útiköltség elszámolásához készített jegyzékéről lehet szó. A hivatali időszak egy lehetséges itinerariumáról, azaz arról, hogy Kazinczy mikor hová utazott, hol tartózkodott: Soós István jegyzete: KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013 (sajtó alatt); ugyanitt l. a bevezető tanulmányt Kazinczy tankerületi hivataláról.

A' Szinopei Diogenes Dialogusai: Christoph Martin Wieland (1733–1813) német költő, író *Dialoge des Diogenes von Sinope* (Lipcse, 1770) c. munkáján Kazinczy 1790-től dolgozott, 1793-ban adta ki: *Sokrates Mainomenos az az a' Szinopei Diogenes' dialogusai* (Pest, 1793). (A fordításról és a cenzúráról l. BODROGI Ferenc Máté jegyzetét: KAZINCZY, *Fordítások* 2009, 820–825; vö. még: KAZINCZY, *Története a' Wieland' Diogenese' magyar fordításának* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 48 [jegyzet: 1044–1045].)

Typographi: 'a nyomdász': Trattner Mátyás (1745–1828) nyomdász és könyvkereskedő, az ő műhelyében nyomtatták ki a Wieland-fordítást.

5947.

Kazinczy – Cházár Andrásnak
Nagyvárad, 1794. március 4.

KÉZIRAT

Autográf, másolat (?): MNL, P 1427, Chazar család, 102. tétel (Kazinczy Dénes, Kazinczy Ferenc levelei).

Másolásra jellemző hiba két egymást követő sor végén: „Ha <haszon-> [sortörés] szükségtelen” – „maradj hason- [sortörés] latos magadhoz”.

MEGJELENÉS

1. CENTGRAF 1974.

2. ÉNYEDI 1981. (Enyedi Sándor az előző kiadásról nem tudott.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy vármegyei pályafutásáról beszámoló önéletrajzi írásai (és további adatok): KAZINCZY, *Pályám* 2009, 978 [30. jegyzetmező: 1784. júl.–dec./a vármegyénél].

Cházár András (1745–1816): Gömör vármegyei jogász, főjegyző, a váci siketnéma intézet meg alapításának kezdeményezője (1802). Ügyvédi tevékenységével felhagyott, miután II. József elrendelte, hogy németül kell a kereseteket benyújtani a törvényszékekhez. Ezzel, továbbá a rimaszombati megyegyűléseken mondott szónoklataival, főjegyzőként megfogalmazott követutasításaiával és a jelen levélben említett feliratával (lat. *repräsentatio*, *representatio*) nagy visszhangot váltott ki. (BENDA 1952–1957, I, 939–940.)

az Öcsém első leveledel [...]; második leveledet: Kazinczy említett öccse: Kazinczy Dienes (1761–1824), Bihar vármegye al- és főjegyzője (1784-től), másodalispánja (1803–1811, lemond), országgyűlési követe (1808), királyi tanácsos. 1794-ben a nagykárolyi főispáni beiktatáson Kazinczy megismertette a Martinovics-szervezkedéssel. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873 [Családfa/Kazinczy].) Cházár András hozzáírt leveleit l. alább.

Gróf Sauer Kajetán, gróf (?–1810): nagyváradai püspök. Gróf Batthyány Strattmann József érsek unokaöccse és bizalmasa. Kazinczy a Sauerrel való összeütközéséről 1809-ben: „A sajtószabadság ügyében én Kassán, Mád, Kálló, Diószegen (Biharmegye) szónokoltam, ez utóbbi helyen Sauer prépost jelenlétében, ki hajdan Pásztory barátja volt s lépést tett, hogy püspök lehessen, de VI. Pius pápa ezt nem engedé, mert ő (Sauer) Batthyányi kardinál nagybátyjával Bécsben Józseffel tartott.” (KazLev, 7/1601, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. nov. 30.) Centgraf Károly jegyzeteiben (CENTGRAF 1974, 235) idézett egy korabeli gúnyiratot: „Azon töprenkednek, milyen hitű ez a rohadt dög. Nem katolikus, nem kálvinista, sem lutheránus, sem anabaptista, sem világi, sem papi, sem ariánus, sem jansenista, sem kőműves, de még ateista sem. Vagy semmi, vagy csak az Isten tudja, micsoda.” (MNL, P 442, Kruplanicz lt. évrind, ir. 1790. Diétái gúnyok.)

azon Felírássodról, mellyel a' nyomtatás szabadsága védelmére keltél: Gömör vármegyének a helytartótanácsához intézett felirata a nyomdák működését királyi engedélyhez kötő rendeletet támadta. A felirat megjelent nyomtatásban: [*Gömör-vármegye válasza a f. m. helytartó-tanácsnak kiadott rendeletére a sajtó szabadsága tárgyában*] (Kassa, 1793. szept. 9.; cím és név nélkül, ez a SZINNYEI által használt cím). A nyomtatvány egy példányát Kazinczy őrizte meg, és a hivatalos aláírás („Gömör Vármegyének Közönsége”) után bejegyezte a szöveget megfogalmazó főjegyző

nevét is: „Irta Császár András Fő Notar.” (Sárospatak, Kt. 1125, 95–98.) Centgraf Károly szövegközlésének bevezetőjében (CENTGRAF 1974, 234) írta: „A Cházár által fogalmazott gömöri tiltakozás a rousseau-i ideológiában, a kihirdetett Emberi Jogokban leli gyökerét. [...] Az összerződésből eredő jogok, a szabadság és egyenlőség tana, a szabad vallásgyakorlat, gondolat- és sajtószabadság, mind lelkesítő és könnyen megfogható forma, a ráció erejében bízó ész csoda-igéje, amelynek számolatlan rajongója akadt. [...] A XVIII. század utolsó harmadában meghonosodik a racionalista természetjog alkotása: a társadalmi szerződés gondolata. A jogi oktatásban Martininak, az udvari politika hivatalos jogbölcseledejének tanai terjesztik el a társadalmi szerződés fogalmát, s az így helyet kap a hagyományos történeti jogfelfogás mellett. Ebből a természetjogi gondolatból fejti ki mondanivalóját Cházár András is, amikor a cenzúra ellen tiltakozik.”

Aszalay János (eredetileg: Szabó, nevét Kazinczy javaslatára változtatta meg) (1769–1796): író. Sárospatakon tanult, majd Kassán 1785–1786-ban házitánítója volt Kazinczy öccseinek, Józsefnek és Miklósnak. Kazinczy közbenjárására lett a kassai nemzeti iskola tanára, később Sárospatakon tanított. Németből fordított vígjátékait többször előadták. A Martinovics-per kapcsán 1795 márciusában letartóztatták és 3 évre ítélték; a grazi börtönben halt meg. Kazinczy hatására készült Lessing-fordítása: *Lessingnek meséi három könyvben* (Kazinczy Herder-fordításával egybekötve, Bécs, 1793; néhány mese korábban az Orpheusban is megjelent).

Weber Simon Péter (?–1833): pozsonyi nyomdász. 1783-ban Pozsonyban, 1789-ben Komáromban indított jól felszerelt nyomdát. Szabadkőműves.

journal (fr.): hírlap, újság.

Ormosdi István: gróf Batthyány-Strattmann József érsek bizalmasa, uradalmának gazdasági ügyintézője (kb. 1764-től), királyi tanácsos (1793) (Centgraf jegyzete: CENTGRAF 1974, 236, az ő forrása: MNL, Liber Regius LII-177, LVII-86). Kazinczy és egy korabeli röpirat szerint Ormosdi felesége az érsek szeretője volt: „A’ Cardinális még öregebb napjaiban is nagyon szeretete a’ szép ábrázatokat. Ormosdiné általa lett gazdaggá; ’s Pozsonyban általellenben lakott a’ Primás palotájával. – Ifjabb korában Gróf Ráday Gedeonnénak 12 bál-ruhával kedveskedett eggyeszerre.” (KAZINCZY Ferenc, *[Életrajz gróf Batthyány Strattmann Józsefről – töredék]*, MTAKK K 624, 120–121, [vö. uő, MTAKK K 610, 15a].) A gúnyirat szerint: „A bibor, a mitra, a római székek jutalma, méltatlan üres főt díszítenek. Nem törödsz a vallással, sem a hazával, ha Ormosdynét öleled. Ez a te munkád, ez a te otthonod, bár tudod, milyen rút a meddő szerelem. Ott küzdöl, ott győzöl, ott aratsz végtelen diadalokat. Te, a ki Istennek szenteltetted, ott vesztel el rosszban erődöt” (MAR CZALI 1907, 240; ugyanitt a lábjegyzetben megadott forrás: Kruplanicz levéltár [MNL]. Marczali [uo.] és Centgraf [CENTGRAF 1974, 236] is idézi Kazinczy életrajzi töredékét.)

Primás: gróf Batthyány-Strattmann József (1727–1799), esztergomi érsek, főkancellár (1776–1799). 1752-től esztergomi kanonok, szombathelyi, majd 1755-től pozsonyi prépost. 1759-ben erdélyi püspök, 1760-tól Bács vármegyei főispán és kalocsai, 1776-tól pedig esztergomi érsek, hercegprimás, 1778-tól bíboros, Esztergom vármegye főispánja (1776–1785 és 1790–1799). II. József reformjait – különösen vallásügyben – élesen ellenezte, II. Lipót alatt tekintélye meggyengült. Kazinczy fent idézett életrajza szerint szabadkőműves volt (MTAKK K 624, 120a). 1790-ben az országgyűlést magyar nyelven nyitotta meg. 1795-ben megakadályozta Kant filozófiájának tanítását az egyetemen.

Um des Himmels willen... (ném.): ‘Az ég szerelmére, mit tett Ön? – Mit tehát? – Ön Gömör feliratát német nyelven kinyomtatta. – Ezt én nem tettem; én egy hűséges, feletteseim előírásait pontosan betartó polgár vagyok, a királyi parancs óta soha nem nyomtattam ki semmit a cenzor engedélye nélkül, jöllehet azonban ezt a feliratot lefordítottam, mert nagyon jónak találtam, és az én szakterületemhez tartozik. Saját magam és barátaim okulására fordítottam le, de nem nyomtattam ki, és nem is fogom a cenzor engedélye nélkül.’ (A német szövegrészeket Doncsicz Etelka átírásában és fordításában adjuk, Centgraf Károly munkájával összevetve.)

Schauts, wie weit sind die Ungarn gedrunge; wir glauben die Kerls sind barbaren, lesen nichts; habt ihr so was gelesen? (ném.): ‘Nézzétek, milyen messzire jutottak a magyarok; azt hisszük, hogy barbarok a fickók, semmit nem olvasnak; olvastatok már ilyet?’

Wenn sie ihr Verböczen und ihr Corpus Juris citierten... (ném.): ‘Ha csak Verböczyjüket és Corpus Jurisukat idézték, nos, az még elfogadható volt; de csak a Természetjogból okoskodni! ez

egyszer s mindenkorra tilos.’ Miskolczi Ambrus szerint Kazinczy *Lanassza*-fordításában is e gondolatok visszhangzanak: »Különös játéka a sorsnak, hogy a halálra ítélt Kazinczy még némi vigaszt lelhetett abban, hogy 1795 végén adták elő az ő drámafordítását, a LANASSÁ-t, amelyben a fő brámán kérdésére, hogy »ki szabadított fel tégedet hitünknek s hazánknek szokásait ítélgetni?«, a kis brámán még odavághatta: »Az igazság elfojthatatlan érzése és az emberiség.«» (MISKOLCZY 2009, 1214; a belső idézet: KAZINCZY, *Lanassza. Szomorú Játék négy felvonásban*, Magyar Játék-Szín, IV. kötet; Pest, 1793, 73; a lefordított színdarab első előadása: Budán 1793. máj. 20.) *Verbőczy* (Werbőczy) István (1458 v. 1460–1541): királyi ítélmester, személynök, majd nádor. Az általa szerkesztett és „Verbőczy”-ként említett munka az *Opus Tripartitum juris consuetudinarii incliti regni Hungariae* (Hármaskönyv; Bécs, 1517) a magyar rendiség törvénykönyve volt 1848-ig. *Corpus Juris* (lat.): *Corpus Juris Hungarici*; a magyar törvénytár, az 1848 előtti magyarországi törvények egyre bővülő gyűjteményes kötete.

Menschenrechte (ném.): ’emberi jogok’.

Hæreticus (gör.): egy eltérő tan híve, eretnek (esetenként a katolikusok sértő megnevezése a protestánsokra, vö. KazLev, 2/429, Kazinczy – Ismeretlenek, Érsemlyén, 1793. aug. 27.).

Centgraf Károly szövegközlésében a Kazinczy-levél után két Kazinczy Dienes (Dénes) által Cházár Andrásnak írt levelet is közzétett (CENTGRAF 1974, 236–237), e levelek Centgraf átírásában következnek:

Kazinczy Dienes – Cházár Andrásnak
Nagyvárad, 1793. dec. 27.

Teljes bizodalommal való Drága Nagy Jó Uram
Fő Notarius Uram!

Nemes Gömör Vármegyének utóbbi Repraesentatiója a’ Nyomtatás Szabadsága eránt két külömböző Indulatot gerjesztet bennem – az Irigységet és a’ Kevélykedést. – Irigylettem az Urnak Fő Notarius Uramnak, azt a’ Ditsőséget, melyet minden világosan gondolkozóknál nyert, kevélykedtem pedig azon, hogy annak a’ Nemzetnek Tagja vagyok, mely meg-nem rettenvén a’ tündér fényesség előtt, az igazat bátor egyenességgel ki mondja. – Én ezt a’ Repraesentatiót tsak másnál olvastam, ’s nem volt anyi időm, hogy meg tanulhassam. Bátorkodom azért az Urat Fő Notarius Uramat kérni, hogy nekem ezen Repraesentatióból egynehány Nyomtatványt küldeni méltóztasson. – Bihar Vármegye is repraesentált ebbe a’ dologba, melynek Repraesentat(i)óját itten közleni bátorkodom. – A’ Gondolatok talán nem rosszak benne, de meg tetszik, hogy igen futó pennával íródott. – A’ Gömör Vármegyei Repraesentatiót mi Német Nyelvre fordítottuk és Schlezzernek meg küldöttük.

Egyébb eránt magamat az Urnak Fő Notarius Uramnak barátságos indulatiban ajánlván, valóságos tisztelettel maradok

Az Urnak Fő Notarius Uramnak
Váradon 27^a X^{bris} 793.

alázatos Szolgálója
Kazinczy Dienes
Fő Notarius

Kazinczy Dienes – Cházár Andrásnak
Nagyvárad, 1794. február 3.

Váradon februariusnak 3^{dikán} 794.

Tellyes bizodalommal való Drága Nagy Jó Uram,
Kedves Barátom 's Tiszt Társ Uram!

Betses 's barátságos Levelét az Urnak, melyet hozzám a' közelebb múltt Hónapnak 12^{dik} Napján botsátani méltóztatott, nagy örömmel vettem 's olvastam. Ugy a' vélem közleni méltóztatott Nyomatványokat is.

– Minekelőtte az Urnak Levelét vettem volna, el hatott hozzánk az a' hír, hogy valamint Bihar v(árme)gyébe ugy N(eme)s Gömör, Zemplén, és Szepes V(árme)gyékbe is Comissió rendeltetett. Ennek a' hírnek halásával meg vallom az a' gondolat jött eszembe, hogy vagy meg vakítottak azok, a' kik a' Királyi Szék kormánya mellett vagynak, vagy igazán ők a' Jacobinusok és szántszándékkal Revolutiót készítenek. Azomban ugy hallatik már, hogy Felséges Urunk a' Gömöri Zempléni és Szepesi Comissiókat revocálta. Az Ur tehát már extra teli ictum van. Mi még nem – de alkalmasint a' miénk is revocálatni fog. – Mit tsinált Bihar V(árme)gye nem irom le hoszasan, közlöm inkább az ezen dologban tett Repraesentatióinkat. Arról assecurálom az Urat, hogy Bihar V(árme)gye meg nem ijedett, és ha tsakugyan le találna is jönni a' K. Comissarius, itt nehezen fog restaurálni. Azomban igen nagy a' reménység hogy ez a' Comissió is el mulik. – A Deputatusaink a' kik a' Palatinushoz fel mentek, legalább azt írják, hogy a' Palatinus és a' Consilium mellettünk van, sőt hogy maga a' Consilium is Collisibba van a' Cancellariával. – Tsak azt sajnálom, hogy a' Deputatusaink már fel nem mennek Bétsbe, mert szerettem volna, ha a' Királyt a' Cancellaria és a' Clerus eránt szóval 's igazán informálhatták volna. Tsak azért nem mennek pedig, mert a' Palatinus disvadeálya. – A' Primás most megint a' maga hatalma alá vonta az Oskolák dolgát, és az Univeritás(na)k által kell menni Esztergomba. Szeretnék ezek az fekete Urak ha az Országot megint homályosságba hozhatnák, és ha senkinek sem volna szeme tsak nekik, de hála legyen a' Magyarok Istenének és Jósefnek ezt már nem könnyen érik el, 's én bizonyosan reménylem, hogy ez a' Rendelés, ha a' Duna Melyéki V(árme)gyéknél nem is, de leg alább sok Tisza Melyékinél okot ad a' Repraesentatiókra.

Még egy Repraesentationkat közlöm az Urral, a' foglatatya meg mutatya mi eránt van.

Kívánok Hazámnak sok oly Hazafiakat mint az Ur, az Urnak pedig hoszú 's bődlog életet, a' kinek barátságában ajánlott, valóságos tisztelettel maradok

Az Urnak Fő Notarius Urnak

Hazafi társa, 's barátja
Kazinczy Dienes

Nem tudom mitsoda Német Nyomatványt kért töllem az Ur, írja meg, hogy meg küldhessem.

5948.

Kazinczy – Okruczkynak
Kassa, 1794. augusztus 16.

KÉZIRAT

Autográf eredeti: MNL, a Bárczay család levéltára, P 1343 (=12683 sz. mikrofilm), [*Kazinczy levelei, főleg a Bárczay család tagjaihoz*], 80. oldal, a boríték: 81–82.

Melléklet: megcímzett boríték, viaszpecséttel. A boríték pecsétés oldalán ismeretlen kézírással latinul összefoglalva a levél tartalma.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Okruczky: a levél címzettjéről további adattal nem rendelkezünk.

Zombory Gábor: Abaúj vármegyei főszolgabíró 1784-től.

Szerencsy Ferencné Radvánszky Terézia (Cidli) (?–1829 után): Radvánszky János lánya, Kazinczy barátnéja, akit verseiben és leveleiben „a schweizi poeták és Klopstock által költeményeikben szívesen használt” Cidli néven említett (TOLDY 1987, 208). Férje 1794-ben halt meg.

Fried Sámuel (1754–?): kassai kereskedő és tanácsos, Kazinczy barátja.

Radván: Radvány (Zólyom vm.), ma Radvaň (SZK); a Radvánszky család lakhelye és birtokközpontja volt.

5949.

Ürményi József és Németh János – Kazinczynak

Pest, 1795. február 11.

KÉZIRAT

Eredeti elküldött levél és melléklete: MTA KK Ms 5057/35.

(A levél lelőhelyén fogsággal kapcsolatos iratok találhatók: Nyisnyánszky [Nizsnyánszky] György – Kazinczy Andráshoz; Markoviczky Ferenc – Bossányi Zsuzsannához [?], Bécs, 1797. ápr. 8.; Szirmay Mihály híradása Kazinczyról és más foglyokról.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Ürményi József perbe hívó levelének *formulája* megjelent Benda Kálmán kötetében: BENDA 1952–1957, II, 372–373, 4. lj. Szintén itt jelent meg Németh János vádlevele Martinovics Ignác és társai ellen, amely *mintául* szolgált Kazinczy vádleveléhez is: uo., II, 271–272.

A perbe hívó levél, a certificadoria szerepéről Szilágyi Márton jegyzete: „A peres eljárás során ugyanis a vádlottat a bíróság perbe hívó levéllel idézte meg, s ez nemes embernek akkor is járt, ha – amint ez felségsértési perekben történt – már előzetesen letartóztatták, s a perbe hívás bilincsből érte. A per során követett eljárási szabályokról bővebben l. Benda (kiad.) II. 9–11.” (KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 291.)

Kazinczyt letartóztatása után a budai Várhegy északi részén lévő ferences templommal összeépített kolostor egyik szerzetesi zárkájában tartották fogva 1794. dec. 19. és 1795. jún. 11. között. A perbe hívó és a vádlevél kézhezvételéről a *Fogságom*’ *Naplójában* beszámoló rész:

„[1795.] *Február. 17d.* [...]”

Aradi István Juratus magyar ruhában ’s kardosan belép, ’s kezembe adja a’ Certificatoriát, pecsétjét ejtven felfelé, nem adreszét. Sua Excell[entia] D[omi]n[us] Personalis (az Ürményi József

vala), plurimam salutem nunciat Sp[ecta]b[i]li D[ominatini] V[est]rae, et deprecatur, quod in his Citatoris Director Causar[um] Reg[alium] indebitum D[ominationi] V[est]rae dederit titulum. Expunxit illum Sua Excell[entia] propria manu, et nunciavit Causar[um] Reg[alium] Directori, ut errorem corrigat, sed illud ob brevitatem temporis describi non potuit. – Tisztelem Öexc[ellentia]ját, mondom neki, 's kérem, ezen gondját légyen szabad azon Kegyesség újabb jelül vennem, melylyel ő Exc[ellentia]ja erántam annyi eszt[endő] olta mindég viseltetett. Én tituluson különben sem akadozom, itt pedig megtanultam mindent szenvedni. –" (KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 72; jegyzetek: 291–292.)

A levél szövege Balogh Piroska fordításában:

Tekintetes és Nemes, tiszteletre méltó Uram!

Hogy a felségsértés és hazaárulás bűnéből kifolyólag fent nevezett Uraságot a Királyi Jogügyi igazgató és a Szent Korona ügyésze rabláncjaiból miként akarja törvényszék elé állítani, ugyanezen vádirat csatolt, eredetivel megegyező példányaiból ne vonakodjék Uraságod tudomásul venni. – Továbbá pedig az 1791. 56. cikkely révén az ítélői hatáskör a hasonló esetekben a Királyi Ítéltáblának adatik meg; ezért én, mint az előbb említett Királyi Ítéltábla elnöke ezen ügy tárgyalására folyó év február 23-át és a következő napokat kitűzöm, továbbá felszólítom és értesítem a fent nevezett Uraságot, hogy a Királyi Ítéltáblán, mely Buda szabad királyi városában és székhelyén ül össze, személyesen megjelenjék és a jelenlévők előtt magát megvédje. – Egyébiránt maradok Pest, 1795. febr. 11-én

Tekintetes és Nemes Uraságod

legkészségesebb szolgálja
Ürményi József

Kazinczy Ferencnek

[Másik lapon:]

Tekintetes Királyi Ítéltábla! Kénytelen vagyok hivatalomnak engedelmeskedve nyilvánosságra hozni, hogy Tekintetes és Nemes Kazinczy Ferenc Úr az Isten, Király és Haza iránti köteles hitről és hűségről megfedkezve; Isten és az emberek iránti félelmét levetkőzve; a törvények szigorát megvetve; ama átkos és rosszakaratú Társasághoz, mely az elmúlt 1794. évben a Magyar Királyságban forradalmat szítani tervezve egyesült, és a Törvényes és Legkegyesebb Királyi Felség méltósága és élete ellen, az egész Királyság veszedelmére alaptörvényeinek és államformájának, valamint a királyi trónnak a felforgatására összeesküdött, [Kazinczy] csatlakozott és Szulyovszky Menyhérttől az úgynevezett Reformátorok Társaságának részére készített veszedelmes katekizmust átvette, így terveikkel egyetértvén a közjó megzavarását, az alkotmány és a törvények teljes felforgatását előkészíteni nem rettent meg. Mivel pedig az ilyenfajta, a Király, annak élete és méltósága ellen összeesküvők, és ellene felkelők, vagy bármiféle összeesküvést megkísérlők, vagy ennek megkísérlésével tudatosan egyetértők, vagy akik ilyet ismernek, de nem jelentik, magukat felségsértés és hazaárulás vétkével vádolhatóvá teszik, és nekik Szent István Király 2. törvénykönyvének 51. fejezete, és az 1715:7, 1791:56, törvénycikkek, és más, ez ügyben idézhető hazai törvények szerint súlyosbítva fejvesztéssel, és minden javuk összeírásával és zárolásával kell lakolniuk. – Ezért hivatalomnak engedelmeskedve a 9. Királyi Ítéltáblánál azon vagyok, mivel a fent említett Kazinczy Ferencet bilincseiből egy rövid, és meghatározott időre meg kell idézni, hogy személyesen megjelenjen és magát védje, és a saját vétsége szerinti, valamint a hűséges alattvalók üdve szerinti példaadó igazságszolgáltatás ne késlekedjék. Maradok ezen Tekintetes Királyi Táblának legengedelmebb szolgálja Németh János királyi jogügyi igazgató és a Szent Korona ügyésze, saját kezével

[A levél külső oldalán:]

Tekintetes és Nemes, tiszteletre méltó Kazinczy Ferenc Uramnak

A megadott időpont 1795. február 23.

Aradi István által

aki az Igazgató Úr

mellé rendelt joghallgató

[A pecsét mellett a boríték szélén 90°-kal elforgatva Kazinczy megjegyzése:]

A *Méltóságos* és *Tekintetes* cím az igazgatói iroda által meg lett változtatva – Ez lett a Szulyovszky-féle idézésből. – Budán, a börtönben, 1795. augusztus 20-án.

Kazinczy Ferenc saját kezűleg

Ürményi József (1741–1825): királyi személynök (1789–1795; elbocsátották), Galícia kormányzója (1801-től), országbíró (1806–1825). Bihar (1782–1785), Nyitra (1785–1790), Bács (1790–1802) és Fejér (1802–1825) vármegyék főispánja. Ő az egyik kidolgozója a magyar *Ratio Educationis*nak (1777). A királyi tábla elnökeként I. Ferenc utasítására ő indította meg a Martinovics-szervezkedés elleni pert 1794. okt. 20-án.

Németh János (Nyéki) (1748?–1807): ügyész, királyi jogügyi igazgató (1792–1798), septemvir, a Martinovics-per vádlója.

Steph. Aradi: Aradi István joghallgató. „Az itteni gyakorlat az ügyvédi vizsga feltétele volt. Arady István feladata volt a per alatt a már fogságban lévő vádlottak megidézése; erről szóló tanúsítványai rendre részei a periratoknak: Benda (kiad.) II. passim. [...] Arady István tanúsítványát Kazinczy febr. 23-ra szóló, törvényes megidézéséről l. MOL Vert. A. 44. Fasc. Kazinczy periratai. 2. szám.” (Szilágyi Márton jegyzetei, KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 291.)

Szulyóvszki: Szulyovszky Menyhért (1752–1831 után) Zemplén vármegye törvényszékének elnöke II. József idején, majd országgyűlési követe (1790/91, 1792). A Martinovics-perben halálra ítélték, de kegyelmet kapott (1801 júniusában szabadult).

Titulus Perillustris in Spectabilis immutatus est Cancellaria Directorali...: a titulusok, megszólítások a társadalmi rangot fejezték ki: *perillustris* (lat.): ’méltóságos’, *spectabilis* (lat.): ’tekintetes’. A titulusok átjavításáról és ennek jelentőségéről (Grádeczi) Horváth Stancsics Imre (1741–1801) Szepes vármegyei alispán kapcsán írt Kazinczy: „Fő-Notáriusa láttatá velem egy három lapnyi egész ívre írt levelét, mellyben ennek, úgy a’ hogy születése ’s hivatála kíváná, *Spectabilis* titulust ada, mint ő is mindég eddig neki; de most egyszerre más gondolat ér, ’s azt, valahol a’ hosszú levélben előfordult, mindenütt kivakará, ’s helyébe *Perillustrist* íra, ’s azért vakará ki, holott a’ levelet újra íratni vagy írni sokkal kevesebb fáradságba került volna, hogy azzal ennek inkább fájhasson.” (KAZINCZY, *Pályám emlékezete III.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 607.) Váczy János hívta fel a figyelmet a KazLev, 4/937 sz. levélhez írt jegyzetében, hogy „Grádeczi Horváth Stancsics Imre kir. tanácsos ugyanis 1789. máj. 27-kéről írt levelében Kazinczyt *perillustris* címzéssel szólítja meg s magát servus obligatissimusnak írja. Az előtt már többször írt Horváth Kazinczyhoz, mint iskolafelügyelőhöz, mindig *spectabilis* címzéssel. Az előbb említett levelet, a melyben Horváth Kazinczyt *perillustris*nak szólítja, köröztette a megyei gyűlésen s Máriássy József az épen Lőcsén időző Kazinczyt értesíté, milyen levelet fog kapni az első alispántól. »Mosolyogtam – jegyzi meg Kazinczy – a consiliarius gyengeségén s feltevém magamat, hogy az impertinentiát elhallgatom nagylelkűséggel.» (KazLev, 4, 596. Az említett levelet l.: KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013.) A titulus átírása valójában Kazinczy tanfelügyelői hivatallal járó, II. József által adott „consiliarius”-i cím ismeréséről szólhatott, e tanácsosi titulushoz járt ugyanis a „méltóságos” megszólítás (KAZINCZY, *Pályám emlékezete III.*], i. m., 762).

5950.

Kazinczy – Dobos Istvánnak
Buda, 1795. június 15.

KÉZIRAT

S. Szabó József szerint a Ceglédi Református Egyház Levéltárában volt a levél kézirata, itt azonban jelenleg nem található meg. (Hánka Levente lelkész levéltári kutatáshoz nyújtott segítségét itt is megköszönöm.)

MEGJELENÉS

1. SZABÓ 1930.
2. BUSA/KAZINCZY 1995, 82.

MAGYARÁZATOK

Dobos István (1753 k.–1831): óbudai református lelkész, egyházi író. (Dobos és Kazinczy találkozásáról nincs adatunk.)

Felséges Uralkodónk parancsolatjából innen másuvá vitettetiünk [...] *Budán, a Várban a Bécsi kapunál lévő kaszárnyában*: Kazinczyt letartóztatása után a budai Várhegy északi részén lévő ferences templommal összeépített kolostor egyik szerzetesi zárkájában tartották fogva (1794. dec. 19. és 1795. jún. 11. között). Kazinczy budai fogságának második helyszíne szintén a Várhegyen lévő Gárda Kaszárnya, a gárdaház volt. Az eredetileg Sándor Lipót nádor testőrei számára épült laktanyában Kazinczy 1795. jún. 11. és szept. 26. között raboskodott, azelőtt a 7 halálra ítélt foghelye volt. Kazinczy – Szulyovszky Menyhérttel együtt – a kivégzett Hajnóczy József szobájába került, az ő ágyát foglalta el. (Az épület ma a Hadtörténeti Intézet és Múzeum része.) Kazinczy értesülése tehát téves volt, még hónapokig voltak Budán. Ugyancsak tévesen volt informálva az ügyvédje is: „Kazinczy Ferencz ur hogy ma avagy holnap Budáról a többekkel együtt elvitetődik, beszélik a tiszt urak; de nem mondják hová?” (Szabó Sáróy Sámuel levele Kazinczy Déneshez, 1795. június 16. = KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 174.)

5951.

Verseyhy Ferenc – Kazinczynak
Buda, 1795. augusztus 10.

KÉZIRAT

Idegenkezű (a KazKat. szerint Ring Adorján által írt) másolat, Kazinczy hitelesítő sorai is másolatban vannak: MTAKK K 632, 189a.

(A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

A végig idegen kézzel írt szövegforrás tartalma:
186. fólió: címodal: „Versegi”

187–188. fólió: *Versegby Budán, 1795*. Ez megjelent: *KazLev*, 22/5420 (472/c). A *KazLev* a régi szakjelzetet adja meg: MTAKK Tört. 4r. 15. Ezt részben a K 632-be, részben a K 610-be sorolták át, ahol egy további másolat található: MTAKK K 610, 61a–62b.

189. fólió: a jelen levél.

190–193. fólió: *Versegby Ferenc* – *Kazinczynak*, Buda, 1803. nov. 29. Ez megjelent: *KazLev*, 22/5444 (631/b). A *KazLev* említ egy további másolatot is: „Megvan a Ducsay Dénes birtokában levő Kraynik-féle másolati kötetben is a 211—215. lapokon.” (*KazLev*, 22, 69.)

MEGJELENÉS

Idézetként:

1. *FRAKNÓI* 1880, 416.

2. *KazLev*, 2, 590–591. (Váczy János jegyzete: „Sajnos, hogy e levelet csak töredékében ismerjük. *Fraknói* idézi a »Martinovics és társai összeesküvése« cz. műve 416. lapján, de a forrást nem nevezi meg.”)

MAGYARÁZATOK

Versegby Ferenc (1757–1822): pálos szerzetes, majd világi pap, nyelvész, költő, író, zeneszerző. A *Martinovics*-perben halálra ítélték, az ítéletet az uralkodói kegyelem börtönre változtatta. A magyar elítéltek közül utolsóként, 1803 augusztusában szabadult. Az ipszilónista helyesírás hirdetőjeként, de esztétikai és irodalmi szempontok miatt is, ellenfele lett a szóelemző módszert követő Révai Miklósnak és *Kazinczynak*.

5952.

**Bossányi Zsuzsanna – *Kazinczynak*
Alsóregmec, 1800. február 27.**

KÉZIRAT

A levél és az azonos lelőhelyen lévő feljegyzés is egyazon ismeretlen kéztől származó másolat: MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 123.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, Fogságom 2011, 187–188.

MAGYARÁZATOK

A levelet és az ezt követő feljegyzést Szilágyi Márton adta ki először a *Fogságom naplója* szövegcsoporthoz kritikai kiadásában. Az alábbiakban az ő jegyzeteit követjük: *KAZINCZY, Fogságom* 2011, 398–400. A levél kézhezvételéről a *Fogságom' Naplójában* beszámoló rész: *uo.*, 112.

Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (1740–1812): *Kazinczy* anyja (órála és *Kazinczy testvéreiről*: *KAZINCZY, Pályám* 2009, 873–877, *Családja/Kazinczy és Bossányi*).

Kuffstein: Kazinczy és rabtársai 1799. júl. 6-án érkeztek meg Kufsteinba, ahol egy évig, 1800. jún. 30-áig raboskodtak.

András: Kazinczy András (1738–1804) Kazinczy nagybátyja. Zemplén vármegyei tisztségviselő, adószedő (1775), országgyűlési követ (1790/91. és 1796 Szirmay Antallal), királyi udvari tanácsos.

Péter Bátyád: Kazinczy Péter (1747–1827) Kazinczy nagybátyja. → Kazinczy – Kazinczy Péternek, Széphalom, 1809. okt. 16.

butela (fr., rég.): palack.

signatur (lat.): íratott.

árva (rég.): özvegy.

zsebbevaló (rég.): zsebkendő.

Budai és Brünni fogságunknak... Kazinczyt 1794. dec. 19. és 1795. jún. 11. között a budai Várhegy északi részén lévő ferences templommal összeépített kolostor egyik szerzetesi zárkájában tartották fogva, majd az eredetileg Sándor Lipót nádor testőrei számára épült laktanyában raboskodott. 1795. szept. 26-án Kazinczyt útnak indították Budáról a cseh–morva Brünne (Brno), ahová okt. 7-én érkezett meg. Itt a várbörtönben, Spielbergben (Špilberk) 1796. jan. 21-ig, majd a város melletti fenytőházban, Obrovicon 1799. jún. 22-ig tartották fogva.

Cservenka, Johann: 1792. okt. 17-től kufsteini erődparancsnok, korábban egy tüzérezrednél szolgált, a levél idején kb. hetvenéves lehetett. (KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 425.)

vagy az Udvari Hadi Tanácsnak tégyen iránta jelentést: Kazinczy mint államfogyó katonai felügyelet alatt volt, vagyis a Hofkriegsrat (Udvari Haditanács) alá tartozott.

Liedemann: feltehetően: Liedemann János Sámuel (1756–1834), pesti kereskedő és bolttulajdonos, aki 1786-ban az evangélikusok között elsőként nyert pesti polgárjogot. Szabadkőműves.

Verslag (ném.): nagyobb (úti)láda.

Grimmel Ignác (?–1804): Kazinczy kufsteini börtönévei alatt főbörtönőr (ném., rég.: *fő profós*).

fiók: itt: a börtönajtó nyílása, amelyen kívülről be lehetett adni valamit a cellába.

két ölnyi diameterű (rég.): kb. négyméteres átmérőjű.

conto (ol.): kontó, számla.

in 8vo (lat.): octavo formában, nyolcadréten.

Bährens: Johann Cristoph Friedrich Baehrens (1765–1833), orvos, evangélikus teológus, tanár. Említett műve feltehetően: *Anzeige der griechischen und lateinischen Klassiker: Mit vorläufigen Einleitungen und Nachrichten von dem Schicksal ihrer Schriften, Ausgaben und Uebersetzungen, nebst einer Uebersicht der Bearbeiter der gesammten Philologie* (Halle, 1786). (KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 324–325.)

Zu erst bitte dies da zu besehen (ném.): 'Kérem, először ezt nézze meg itt.'

Höflichkeit (ném.): udvariassággal.

Geben Sie mir nur das Buch (ném.): 'Adja csak nekem a könyvet.'

das Conto schenke ich Ihnen (ném.): 'a számlát magának adom'.

Nein! Nein! Besehen Sie zuerst dieses. (ném.): 'Nem! Nem! Nézze meg először ezt.'

nyírbessenek: itt: nyereszkedjenek.

scéna (gör.–lat.): jelenet.

Was machen Sie denn? die gnädige Frau... (ném.): 'De hát mit csinál? Hiszen a nagyságos aszszony, az Ön anyja él; ez az ő írása, hagyjuk, hogy elolvashassa, nyugodjon meg.'

Cerberus: a görög mitológiában az Alvilág bejáratát őrző, háromfejű kutya.

Rhadamantus: a görög mitológiában Zeusz fia, Minosz testvére, a túlvilág bírása.

pakétecske (rég.): kis csomag.

5953.

Kazinczy – Ismeretlennek
Alsóregmec, 1801. október 20. (?)

KÉZIRAT

1. Idegenkezű másolat, töredék (?): RGY, Szemere-Tár I. köt. XXIV, 851/24a. A szöveg egésze három ferde vonallal át van húzva.

2. Idegenkezű másolat, töredék (?): MTAKK RUI 4r. 15, 272b-273a. E másolat Toldy Ferenc hagyatékában maradt fenn, vélhetően Kazinczy Gábor kézírása.

A két szövegforrás szövegállapota azonos. Mindkettő különböző, a keletkezésről vagy a címettről információval nem szolgáló szövegtöredékekkel van egy lapon, ill. lapokon.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél egy tavalyi levélre hivatkozik, de rendkívül furcsának és kétségesnek tűnik, hogy 1800-ban, a fogsága idején, egy ilyen hangvételű és tematikájú levelet írt volna Kazinczy: emiatt bizonytalan a keltezése.

Neptunum procul e terra spectare furem!!!: „csak hogy szárazról nézhessem a bős habok árját.” (Horatius, *Epistularum liber primus: Az episztolák első könyve*, 11, 10 sor, ford. Urbán Eszter = HORATIUS 1961, 516–517. Az előző sor uo.: „elfeledetten, az itt maradókka mit se törődve”.)

5954.

Kazinczy – Ismeretlennek
Alsóregmec, 1801. november 29.

KÉZIRAT

Ismeretlen. JANCÓS Elemér szerint: „eredetije az RNK Akadémiája Kolozsvári Fiókja Történeti Levéltárában (a volt Erdélyi Múzeum Egylet) van Gyulai Lajos autográf gyűjteményében”. A hátsó oldalán: „Kazinczy Ferencz levele 29. 9br. 1801. Költ.” (JANCÓS–DÁNIELISZ, 224.) A kéziratot sem a megadott levéltárban, sem az MTAKK mikrofilmtárban nem találtuk.

MEGJELENÉS

JANCÓS–DÁNIELISZ 1958, 225.

MAGYARÁZATOK

A levél tartalmából kikövetkeztethető, hogy a címzett egy 1801-ben elhunyt személy hozzátartozója. Adataink szerint szóba jöhetnek az alábbi személyek hozzátartozói is:

Kolozsi (Kolosi) József zempléni birtokos, aki 1801-ben gyilkosságot követett el, majd öngyilkos lett; ismert azonban egy vigasztaló Kazinczy-levél korábról: KazLev, 2/486, Kazinczy – Kolosi Pálnak, Alsóregmec, 1801. júl. 7.

Bárczay Ferenc (1726–1801): ifjabb Bárczay Ferenc (Kazinczy barátja), Sámuel és István apja.

Földi János (1755–1801): író, költő, nyelvész, a hajdúkerület főorvosa (1791-től).

Wályi/Vályi András (1764–1801): Kazinczy pártfogásával lett kassai professzor és Kazinczy alá beosztott iskolálatogató (1789-től). 1790-ben ő is elvesztette protestáns vallása miatt állását, ekkor katolizált, és a magyar nyelv és irodalom első tanára lett a pesti egyetemen (1791). Egy miskolci csizmadia fia volt, írásait Kazinczy közölte az Orpheusban.

Kazinczy 1802-ig „Édes Barátom”-nak – levelezése alapján – a következőket szólította: Aranka György, Pálóczi Horváth Ádám, ifj. Szilágyi Sámuel, Döme Károly, Kis János, Csokonai Mihály (ő nem lehet), Budai András (munkácsi prédikátor), Kolosi Pál, Bárczay Ferenc. Fennmaradt leveleiben öt ezidőben csak Földi János szólította meg így.

További adatok híján egyáltalán nem biztos, hogy a fenti két csoportban említettek egyike a címzett.

A levél bizonyosan egy melléklet lehetett, a mutatószó a jelen szövegen kívülre utal: „Ezt a választ gyászos leveledre úgy készítettem, hogy ha méltónak tartod, familiád Archivumába bétetheted:”

szállásadást a' szekérnek: Kazinczy kocsit vásárolt: „[1801. nov.] 22. Kassán Gróf Csáky Antalnál és Barkóczy Jánosnál. Ennél lelem Keglevics Ágostont. – 25d. Gróf Sztáraynak Brandl nevű Komornyikjától egy igen szép és jó kocsit 200 f veszek. – Márjási Sigm. Keczer György, Szirmay Jósi.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 250.) Eszerint lehet, hogy a címzett Kassán (Kassa környékén) élt, vagy legalábbis birtoka volt ott.

5955.

**Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?)
Érsemlyén, 1802. szeptember 25.**

KÉZIRAT

Ismeretlen. Az autográf kézíratról készült fotómásolat megtalálható Busa Margit gyűjteményében, szövegkiadásunknak ez a forrása. Ugyancsak itt található meg az alábbi levelek másolata is:

→ Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek, Érsemlyén, 1802. ősz [?]. Autográf.

→ Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. Autográf.

(Vö. még: → Elise Teőke – Kazinczynak, Lőcse, 1824. aug. 9. Másolat.)

E kéziratok (vagy a kéziratok másolatai) a miskolci Herman Ottó Múzeumban voltak Busa Margit szerint: „Nem tudjuk, kitől, honnan, mikor kerültek leveleik a miskolci Herman Ottó Múzeum tulajdonába. A közlésük lehetőségét dr. Veres László igazgatóhelyettesnek köszönöm. Az autográf leveleket nem láthattam, de eredetiségüket a fényképmásolat kétségtelenül bizonyítja.” (BUSA 1984a, 213.) Jelenleg a múzeumban nem találhatóak meg a levelek, noha – Békési Gábor muzeológus szíves közlése szerint – a Helytörténeti Adattárban a 79.593.1. 1–4 leltári számon található „Kézírástól és Kazinczyhoz írott német nyelvű levelek. 1802–1818” című

dossziében lenne a helyük. A leveleket 1978-ban vásárolta meg a múzeum, de egyetlen ezt követő revízió sem találta a helyén.

MEGJELENÉS

BUSA 1984a.

(Vö. → Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek, Érsemlyén, 1802. ősz [?]; → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17.)

MAGYARÁZATOK

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Kegyelmes Asszony,
legtiszteletreméltóbb, legdrágább barátnő,

Az Ön levelét Okolicsányinének, e nagyon becses szomszédasszonyomnak, három nappal előtt átadtam, és remélem, hogy a posta, amely e levelemet Önnek viszi, a választ is átadja Önnek a kis zöldes színű levélre, amelyet szeptember elseje óta naponta kézbevettem. O[kolicsányi]né az ő szép férjével és három gyermekével tökéletesen jól érzi magát. Láttam rajtuk, milyen jól tesz nekik valakit maguk mellett látni, akin a minap még szeretett édesanyjuk és testvérük tekintete pihent. –

Nem voltam olyan szerencsés, mint itt, a Bogdányba, Kecznének címzett levéllel és csomaggal. Amikor úton voltam Kassára, Beretőtől jobbra akartam fordulni; hisz olyan gyakran megtettem az utat Lapispatakra: és most a Berető és Bogdány közötti mély árok feletti híd el volt bontva, és Somosig egy órányi távolságot kellett volna megtennem visszafelé, hogy így Bogdányba jussak. Így siettemben nem maradt más hátra, minthogy a levelet és a kis csomagot barátnömnél, Ujházy-nénál, született Radvánszky Polyxénél hagyjam. Megígérte nekem, hogy gondja lesz rá, hogy az Ön kiváló húga [Schwester] mindent sértetlenül kézhez kapjon. És amikor, kegyelmes asszony, Öntől emiatt bocsánatot kérek, úgy kérem én Önt egyúttal arra is, hogy legyen közbenjáróm K[eczer]nénél. Bárcsak időzhetnék, ezer örömmel megtettem volna a kerülőutat.

Kérem Önt, kegyelmes asszony, hogy ajánljon engem minden hozzátartozója felbecsülhetlen emlékezetébe. Nagy öröm volt nekem, hogy ismeretséget köthettem a házzal, amelybe ön menyasszonyként érkezett, és tudni azt, hogy egy ilyen nagyrabecsült, szeretetreméltó leány egy nagyon szeretetreméltó fiatalember hitvese lett, és boldog napokat él.

A legmélyebb nagyrabecsülés és barátság minden érzésével vagyok
az Ön

legálázatosabb
Kazinczy Ferencze.

Ér-Semjén, 1802. szeptember 25-én.

A *címzettől* a levél szövegéből kiolvasható adatok: asszony, Okolicsányiné és Keczné rokona, beházasodott a Berzeviczy-házba. Kazinczy ezidőben utazott Balajtra József öccse 1802. aug. 17-i esküvőjére. Innen aug. 23-án a Szepességbe indult régi barátait meglátogatni, szept. 7-én érkezett vissza Alsóregmecre. A címzettet tehát ezen az úton látogatta meg. Busa Margit szerint a levél talán Berzeviczy Gergelynének szólt – habár ő is kifejezi bizonytalanságát. (Busa a levélben említett többi személyt is tévesen azonosította.) A Berzeviczy-házat valóban meglátogatta augusztus 27-én Kazinczy. Emlékirataiban nagy tisztelettel szólt Berzeviczy Sándorné Stansith Horváth Borbáláról, Berzeviczy Gergely anyjáról. (Vö. KAZINCZY, [1801–1804], uő, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 183, 267–269, és uo. a jegyzetek: 1113. skk.) A levél címzettje vélhetően

Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbála (1737 k.–?), aki 1758-tól lett Berzeviczy Sándor második felesége. Közös fiuk: Berzeviczy Gergely (1763–1822) közgazdász, közíró, aki féltestvérének, Berzeviczy Zsigmondnak a lányát, Berzeviczy Terézt vette feleségül – erre utalhat a levél végén a fiatalok házasságára tett megjegyzés.

Kazinczy önéletrajzi beszámolójának vonatkozó részlete: „[1802. aug.] 26. – A’ Sirokai hegyeken izzadva menvén-fel gyalog, olly hurutot kaptam, melly hecticával rettenthetett. Koczok István régi barátomat keresém fel legelőbb is. Bosnyák Elíze, elébb Glaczingerné, ’s ennek halála után Teoke Károly Fő Strázsamesternek felesége ’s most özvegye Dolyánban múltatott. Ki hozzá a’ Sárosiné egyik öccsével, kik német nyelv miatt mind ketten Lőcsén múltak. Másnap vissza Lőcsére. Meglátogatom Günther Therézt, most már Pfannschmiednét; ’s dél után Koczokkal Késmárkig, honnan én Lomniczra, meglátni a’ Szepes tisztelt Matronáját Horváth Stansics Borbálát Özv. Berzeviczy Sándornét. Ez kimondhatatlan kegyességgel, örömmel fogad. Fija Gergely nagyon megszomorította házasságával mellyet most tenni készült. – A’ történet különös czikkelyt érdemel.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 267. Kazinczy *Az én naplóm* következő bekezdésében leírja a házasság történetét is. → Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek, Érsemlyén, 1802. ősz [?].)

Frau von Okolicsányi: bizonyára Okolicsányi Farkasné (majd Okolicsányi Imréné) Berzeviczy Zsuzsa, Berzeviczy Sándor testvére.

Bogdány: Nyírbogdány.

Frau von Keczer: bizonyára Keczer Sándorné Berzeviczy Anna, Berzeviczy Sándor unokatestvére.

Berető (Zemplén vm.): Berettő, ma Bracovce (SZK); Kazinczy András (Kazinczy nagybátyja) lakhelye.

Lapis-Patak (Sáros vm.): Lapispatak, ma Ploské (SZK); részben a Péchy család birtoka.

Somos (Nógrád vm.): Somoskőújfalú, ma Salgótarján része.

Polyxéne Radvánszky: Radvánszky Polyxén (?–1831 után), Radvánszky János lánya, 1794-től Újbázy Sámuelné. Kazinczy 1788-tól ismerte, 1790 körül feleségül kívánta venni, verseiben és leveleiben a „poetai divatú” Blidli néven említette (TOLDY 1987, 208).

5956.

Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek
Érsemlyén, 1802. ősz [?]

KÉZIRAT

Autográfrol készült fotómásolat: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzet.

MEGJELENÉS

BUSA 1984a.

MAGYARÁZATOK

Levélváltás: A Kazinczy és Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet közötti levélváltásból csak a jelen levél ismert. Tőkének lányától azonban több levél is fennmaradt: → Elise Teőke – Kazinczynak, Lőcse, 1824. aug. 9. jegyzet.

A keletkezés idejéről: Kazinczy egyik önéletrajzából tudható, hogy 1802. aug. 26-án személyesen is találkoztak: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzete. A levél e találkozás után nem sokkal keletkezhetett, az élmény frissessége érződik a hangvétele, ezért 1802 őszére tehető a megírása.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Özvegy Tóké né asszony, született Bosnyák

Kegyelmes asszony, egy közös barátnőnk levelében engedélyt fogok rá kapni, hogy elmondjam Önnek, hogy boldogság Önt oly sok év után újra látni, Önt a kis családjá körében megpillantani, és érezni, hogy az Ön barátsága számomra tíz év távlatában sem hűlhetett ki, számomra felbecsülhetetlen értékek vonzerejével bír. Láttam Önt, kegyelmes asszony, láttam a Kárpátok vidékét, oly sok derék jó férfit, láttam vidékeket, Sáros vad, hegyes dombjait, és egy kiváló, szenvedő fiatal félözvegyet e vad dombok között; éppen e sárosi vidékek között láttam egy másik nagyon kiváló, egészen boldog hölgyet – és mindezek a képek, amelyeket ott láttam, fantáziám előtt úgy táncolnak, akár egy tavaszi álom képei. – Ó, vannak örömök az életben, melyek kárpótolnak minket az élet minden viszontagságáért. Ez az utam, az Ön újbóli társasága, kegyelmes asszony, térítenének meg engem, ha nem bírtam volna már [korábban] e boldogító hittel.

Isten vele, kegyelmes asszony, ne feledje, hogy egyik legsürgetőbb ügyem az én Almásymnak megmondani, hogy szívből szeretem őt, és bár valóban az lenne, aminek egyesek előtt látszik. Még egyszer Isten vele! –

Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet (korábban Glaczingerné): lőcsei lakos, Kazinczy egyik hitelezője. Harsányi István jegyzete szerint: „[Kazinczy] 1802-ben kölcsönvett 1000 Rftot. Erre vonatkozó, bámulatos gondosságról tanúskodó följegyzései fennmaradtak. (Jelenleg Kazinczy Arthurné berettői levéltárában.)” (KazLev, 22/5471 (931/a) jegyzete, 485.). A kölcsönről: → Elise Teőke – Kazinczynak, Lőcse, 1824. aug. 9.

Almásy: talán Almásy Pál (1749–1821) Arad vármegye főispánja (1790–1821), koronaőr (1801–1812), aki a Martinovics-per idején a Királyi Tábla bírása volt (1791–1795). Kazinczy ugyanebben az évben Majláth Györgyöt kéri meg, hogy közvetítse köszönetét Almásy Pálnak: „Esedezem a' Mélt. Úr előtt, ne tartsa megbántásnak, ha arra kérem, hogy háládatos tiszteletemet Ő Excnak Mélt. Almássy Pál Úrnak bemutatni méltóztassék. Szomorú idők voltak, midőn a' tiszteletre legméltóbb emberek Június Brutusi érzések közt kéntelenítettek nézni a' gondatlanság, csábítás, megtévedés, 's Virtus és barátság' áldozatainak szenvedéseiket!” (KazLev, 2/550, Kazinczy – Majláth Györgynek, Alsóregmec, 1802. dec. 8.) (Vö. még Szilágyi Márton jegyzete: KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 419.) (Busa Margit Almásy Ignácra gondolt szövegközlése jegyzetében.)

5957.

Kazinczy – Budai Ézsaiásnak
Érsemlyén, 1802. szeptember 28.

KÉZIRAT

Autográf másolat vagy fogalmazvány: MTAKK K 604/I, 79b–80a.
(A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Az 1802 körüli időszakból csak egyetlen levél ismert Kazinczy és Budai Ézsaiás között: KazLev, 23/5681, Kazinczy – Budai Ézsaiásnak, Érsemlyén, 1802. nov. 28. Ebben Kazinczy 18 könyvet ajánlott fel a kollégium könyvtárának. A jelen levélnek sem az esetleges előzménye, sem az esetleges válasza nem ismert. Ezért, és mert nem ismert a misszilis kézirat, kétséges, hogy valóban elküldte-e, ebben a formában küldte-e el Kazinczy e levelet.

Budai Ézsaiás (1766–1841): debreceni professzor, református püspök, történész, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). 1794-től a debreceni kollégiumban történelmet, latin és görög nyelvet, majd 1808-tól teológiát tanított. 1821-től lelkész, 1822-től a tiszántúli egyházkerület püspöke. 1802-ben Debrecenben megjelent, említett tankönyve: *Régi tudós világ históriája, melybenn a' könyvnyomtatás feltalálásáig élt mindenféle tudósoknak, főképpenn pedig, a' görög és deák íróknak élete, munkái, érdemei, és a' tudományoknak akkori állapota, rendbeszedve, előadódnak.*

Az az út, a' mellyet Augustusban tettem a' Carpáth' vidékeire: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzet.

Eschenburg, Johann Joachim (1743–1820): német kritikus és irodalomtörténész. Munkái közül talán erre utalt Kazinczy: *Handbuch der klassischen Literatur* (1783).

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43): római szónok, író, politikus.

Lukréty: Lucretius Carus (i. e. 96–i. e. 55) római költő, materialista filozófus.

Plautus, Titus Maccius (i. e. 250 előtt–i. e. 184): római komédiaköltő.

Xenofon: Xenofón (i. e. 434–359) athéni történetíró.

didacticus (lat.): tanító célú.

positio (lat.): helyzet.

5958.

Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak
Bécs, 1803. március 19.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A levelet – több más levéllel, levéltörredékkel és borítékkal együtt – Kazinczy juttatta el a müncheni állami könyvtár igazgatójának, Joseph von Scherernek (1776–1829). A német autográfgyűjtő hagyatékában Lengyel Imre (1910–1978) találta meg a Kazinczyhoz kötődő szövegeket, ő juttatta el a fényképmásolatokat a debreceni lelőhelyre. A debreceni irodalomtörténész feldolgozni és kiadni betegsége miatt már nem tudta az anyagot, e munkát Busa Margit végezte el: BUSA 1981.

Szintén e hagyatékból származnak a kötetünkben közölt alábbi tételek:

→ Kovachich Márton György – Kazinczynak, Buda, 1803. máj. 19.

→ Kazinczy – Johann Jakob Rottnek, Széphalom, 1806. aug. 29.

→ Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1806. dec. 16.

→ Johann Blaschke – Kazinczynak, Bécs, 1807. szept. 11.

- Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1809. márc. 8.
- Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. ápr. 17.
- Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. jún. 13.
- Semsey András – Kazinczynak, Buda, 1810. febr. 1.
- Szemere István – Kazinczynak, Kisazár, 1814. febr. 10.
- Czetter Sámuel – Kazinczynak [?], h. é. n. [1791 körül] – Függelékben
- Budai Ézsaiás – Kazinczynak [?], Debrecen, 1803. nov. 22. – Függelékben
- Teleki Sámuel – Kazinczynak [?], Bécs, 1804. szept. 7. – Függelékben
- Szirmay Antal – Kazinczynak, h. é. n. [1806/a (?)] – Függelékben
- Szombathy János – Kazinczynak [?], Sárospatak, 1809. aug. 15. – Függelékben
- Aranka György – Kazinczynak, h. n., 1810. – Függelékben
- Kis János – Kazinczynak, h. é. n. [Sopron, 1811. márc. 11.] – Függelékben
- Fejér György – Kazinczynak, h. n., 1811. márc. [?] – Függelékben
- Szirmay Antal – Kazinczynak, h. n., 1812. szept. 24. előtt – Függelékben
- Kis János – Kazinczynak, Sopron, 1812. okt. 3. – Függelékben
- Pápay Sámuel – Kazinczynak, h. n., 1812. – Függelékben
- Cserey Farkas – Kazinczynak, Kraszna, 1813. szept. 24. – Függelékben
- Kis János – Kazinczynak, h. n., 1814. aug. 20. előtt – Függelékben
- Csáky Emánuel – Kazinczynak, h. n., 1814. aug. 20. előtt – Függelékben
- Szirmay János – Kazinczynak [?], h. n., 1814. aug. 20. előtt – Függelékben

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Busa Margit szöveggözlése jegyzetében azonosította Kazinczy – másolatban fennmaradt – levelét, amelyre válaszul írta Kininger a jelen levelet: Kazinczy – Kininger Vincze Györgynek [Georg Vincenz Kiningernek], Érsemlyén, 1803. febr. 22., KazLev, 3/572. Kazinczy e levelében néhány sorban leírta Dayka Ágost külsőjét, és egy tintarajzot kért Kiningertől. A kérés különlegessége, hogy Daykáról nem állt rendelkezésre arckép, így Kazinczy emlékezetből írta meg Dayka arcvonásait és hajviseletét. Kininger elutasító levele tehát erre vonatkozik. Kazinczy ezután Johann Blaschkét kérte fel az illusztráció elkészítésére: → Johann Blaschke – Kazinczynak, Bécs, 1807. szept. 11. jegyzete. (Vö. PAPP 2008 [2010], 182.) Daykáról: → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.

A levél szövege Doncsicz Etelka fordításában:

Bécs, 1803. március 19-én.

Amilyen hízelgő számomra az Ön kegyes bizalma tehetségemben: oly sajnálatos számomra, hogy az Öntől kapott megbízást nem teljesíthetem. Már olyan személy esetében is nagyon nehéz portrét készíteni csupán emlékezetből, akit a legpontosabban ismerünk, eközben az arcvonások harmonikus összhangja, a fények és árnyékok formákra kifejtett hatása akkor is szükségessé tesz az ábrázolandó személy jelenlétét, ha nem egy teljesen szokványos portré készülne. Annál kevésbé tartom lehetségesnek, hogy a művész által teljesen ismeretlen személyről portré készüljön, mert a léleknek ez a karaktere, úgy ahogy az egész tartása és a finom részletek sem írhatók le, azt látni kell. Így lenne ez akkor is, ha az arc részletei a legpontosabban le lennének írva, és az illető karaktere

olyan pontosan meg lenne adva, amennyire az csak lehetséges: a kép, amelyet ebből így a fantázia alkot, az egyértelmű hasonlóság tekintetében mindig önkényes és bizonytalan.

És csupán egy csinosan megrajzolt fejfel, amely önhibámon kívül jobban hasonlítana bárkire, mint a barátjára, biztosan nem lennék a szolgálatára.

Megtiszteltetés számomra,

Uram

alázatos szolgája
G. V. Kininger

[A levélborító címezése:]

Bécsből Kazinczy Ferenc

Bihar vármegyei táblabíró úrnak.

Budán át

Debrecen

Érsemjén

Bihar vármegyében

Vincenz Georg Kininger (1767–1851): bécsi festő, grafikus, rézmetsző. Készített tusrajzot Kazinczyról (1803; John 1804-ben erről készített rézmetszetet), Batsányiról és Virág Benedekről is.

5959.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1803. március 29.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [1. fogás], 1. levél, 1–3. oldal (kisalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon, a 4. számozatlan oldal üres).

Ebben a dobozban az 1. csomó címe: *Kazinczy Ferenchez írott levelek 1803–1830*. Ebben az 1. fogás tartalmazza Decsy Sámuel leveleit. Az 1–2. fogás közös címdala: „Decsy Sámuel 1803–1810 (1–6 levél, 1–18. pag.) és Márton József és István 1804–1830 (1–10 levél, 19–44. pag.)” (Dőlttel: más kézzel írt kiegészítés a levéltári cím után.)

Az 1. fogás tartalma (a levélszám és oldalszám ceruzával, az üres oldalak nincsenek számozva; a jelen kötetben mindegyik levél megjelenik):

1. levél, 1–3. oldal: Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. (jelen levél).

2. levél, 4–5. oldal: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1805. júl. 19.

3. levél, 6–8. oldal: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1807. aug. 11.

4. levél, 9–12. oldal: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, [Bécs], 1808. márc. 1–10. között.

5. levél, 13–18. oldal: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécsben, 1810. márc. 6.

(A lelőhely 2. és 3. fogásáról: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet és → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kötetünkben öt Decsy Sámuel által írt levél jelenik meg – Busa Margit gyűjtésének köszönhetően –, Kazinczy Decsnyek küldött levelei sajnos továbbra is ismeretlenek. Kazinczy és Decsy levelezéséből eddig csak egyetlen levél, az 1810. márc. 6-i jelent meg.

Decsy Sámuel (1742 v. 1745–1816): Bécsben élő orvos, író, újságíró. 1790-ben szót emelt a *Pannóniai Féniesz, avagy a hamvából feltámadott magyar nyelv* c. munkájában a magyar nyelvért, a sajtószabadságért és egy leendő magyar tudósrársaságért. 1793-tól haláláig a bécsi Magyar Kurírnak és melléklapjának, a Magyar Musának volt szerkesztője.

Kazinczy 1803. máj. 31. és jún. 14. között Bécsben tartózkodott. E levélből arra lehet következtetni, hogy Kazinczy az utazás előtt Decsy segítségét kérte néhány könyv beszerzésében, megrendelésében. E könyvek voltak tehát a *committalt dolgok* (lat., rég.: rábízott, megrendelt dolgok). Később Bécsből írta barátjának, Nagy Gábornak: „A’ Bibliopolák itt tudatlanok, Schauenburg [helyesen: Schaumburg = O. L.] hűz és goromba. Stolbergnek verseit, melyek 1 f. 54 xron árúlnak, ma 3 fton vettem-meg. Csak Binz az emberem. Tőle 37 fnt ára Magyar Országot illető könyveket vásárlottam. Eggyikben Carolus Bélnek 2 sor írása van. – Gibbont és Jenischt megveszem, ha erszényem engedendi. De Desodoardót és a’ másikat kérdezni sem fogom. Az okát érti az Úr.” (KazLev, 3/601, Kazinczy – Nagy Gábornak, Bécs, 1803. jún. 2.)

Binz: bécsi könyvkereskedő (cég).

Marchetti: bécsi könyvkereskedő (cég) (?).

Lippert, Joseph: Pozsonyban működő német festő.

Daktyliotheka (gör.): daktiliotéka, drágakögyűjtemény.

Jani Secundi Hagiensis: Janus Secundus Hagiensis (Johannes Secundus; Jan Nicolai Everard) (1511–1536): flamand humanista költő. Legismertebb műve: *Basia* (‘Csókok’). Kazinczy átdolgozásai Janus Secundus után: *A’ Czenczim szája (Lollym szája)*; *Közös lélek*.

Schaumburg: bizonyára Karl Schaumburg (1770–1833), bécsi könyvkereskedő, kiadó.

Lipszai vásár: lipcsei vásár.

Anglia és Frantzia Országok közt leendő háborúság tsak nem el-kerülhetetlen: 1803. máj. 16-án Anglia megtámadta Franciaországot.

5960.

Kovachich Márton György – Kazinczynak
Buda, 1803. május 19.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

BUSA 1981. (Tévesen 1803. máj. 29-i dátummal.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1803 tavaszán Bécsbe utazott, hogy I. Ferencnek köszönetet mondhasson szabadon bocsátásáért (a királyhoz nem jutott be). Ezen útja során máj. 8. és 20. között Pesten, máj. 31. és jún. 14. között Bécsben, jún. 18. és 23. között újra Pesten tartózkodott. Közben máj. 21-én Tatára utazva balesetet szenvedett, mikor a postakocsija felborult. Érsemlyénbe jún. 29-én érkezett meg. A levélíróval Kazinczy a levél keltezésének napján találkozott: „[1803. máj. 19-én] Kovachich mutatja második feleségét. Igen szép test. Ő szegény megjárta a' szép asszonnyal.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 287.) Nem dönthető el, hogy Kazinczy személyesen vette át az üzenetet, mint emlékeztető feljegyzést, vagy Kovachichnak már Kazinczy távozása után jutott eszébe e teendők leírása és elküldése Bécsbe.

A levél szövege Lengyel Imre fordításában (a gépirat az irodalomtörténetész hagyatékában a levélmásolat mellett található):

Feljegyzés

Tekintetes Kazinczy úrnak Bécsben.

1. Ha megérkezne a nagyméltóságú gróf Eszterházy János Nepomuk úrhoz, és ő ön által el szeretné küldeni az általam kért és nekem megígért kéziratokat, legyen szíves azokat elhozni magával hozzám Budára.

2. Ha összetalálkozik tekintetes Engel úrral, az erdélyi udvari fogalmazóval, cenzorral stb., és ha az nekem vissza akarja küldeni a magyar történelem íróinak német nyelven írt két kötetét, úgyszintén az Országgyűlési Határozatok Gyűjteményének kiadásáról való emlékiratot, ezeket is legyen szíves magával hozni hozzám Budára, és egyszersmind ennek az úrnak és barátomnak megmondani, hogy az általam kiadásra kerülő *Közönséges Törvénytár Tárnoki Jogkönyve* május végével kész lesz, és neki elküldjük megtekintésre. Egyébként üdvözlöm igen drága barátomat, Keler Gottfriedet. Sebtében Budán, 1803. máj. 19.

M. G. Kovachich [sk.]

[Kazinczy feljegyzése:]

Az igen kiváló férfiúnak és hazám ügyében igen érdemes KOVACHICH Márton Györgynek kézírása, bárcsak HÁROM LELKE lenne!!!

Kazinczy Ferenc.

Széphalom, 1814. aug. 20.

Kovachich Márton György (1744–1821): jogtörténész, egyetemi könyvtárőr, az első hazai tudományos hetilap, a *Merkur von Ungarn...* szerkesztője (1786–1787). Gazdag könyvtárát gróf Széchenyi Ferenc vásárolta meg (gyűjteménye a későbbi OSZK állományába került). Szabadkőműves. Említett műve: *Codex authenticus juris tavernicalis statutarii communis, complectens monumenta vetera et recentiora partim antea vulgata partim hactenus inedita* (Buda, 1803).

gróf Eszterházy János Nepomuk (1775–1829): katonatiszt, inszurgens ezredes, 1805-ben és 1809-ben harcolt a franciák ellen. Kazinczy 1805. nov. 27-én a nagyváradi megyegyűlésen is találkozott vele (KAZINCZY, [Kazinczy Ferencz „Diáriuma”] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 214). A franciás műveltségű gróf könyvtáráról: MONOK 2013, 69. skk.

Engel János Keresztély (Johann Christian) (1770–1814): szepességi szász történetíró. 1791-től Bécsben az erdélyi udvari kancellária tisztviselője, 1801-től udvari jogügyi tanácsos. 1794-től haláláig könyvvizsgálóként, azaz cenzorként is működött. Említett műve vélhetően: *Geschichte des ungarischen Reichs und seiner Nebenländer* (Halle, 1797–1804, négy kötet; az első két kötet 1797–1798-ban jelent meg). Kazinczy 1803. jún. 2-án találkozott vele: „Engel Úr, a' Historiographus, kit

tegnap kerestem 's nem leltem, felkeres, 's csak inasomat lelvén, levelkét hágy nálam, 's megyen. Azután kimentem Währingre, hol nyaralni szokott, 's feltaláltam. – Szirmay Mihálynak igazsága volt, midőn nekem Beregszászon azt beszéllé 1800. Aug. hogy Engel és Szmethanovics úgy néznek ki mint testvérek. Lavaternek igaza lehet, mert E. és Szm. lélekben is hasonlítanak; mind a' kettő felette heves és tiszta fő, mind a' kettő fősvény.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 290.)

Keler Gottfried (Kéler) (1745–1807): erdélyi származású bécsi történész. Értékes könyvtárát 1825-ben József nádor vette meg a Széchényi Könyvtár (OSZK) számára (RÁCZ 2013).

5961.

Kazinczy – Széchényi Ferencnek [?]

1803 [?]

KÉZIRAT

Autográf, fogalmazvány: MTAKK K 616, 30b.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A befejezetlen levél címzés és keltezés nélkül maradt fenn Kazinczy *Messias*-fordításának fogalmazványai között. Az MTAKK K 616, 30 kéziratlap rektója a Klopstock-mű fordításának egy befejezetlen mondatával zárul, a verzón már csak a levéltöredék olvasható (180°-kal elforgatva), a következő (31a) oldalon pedig már egy újabb – sűrűbben javított – *Messias*-fogalmazvány található. A levél tehát az első fordítás utolsó oldalán van. E fordítástöredék elején *A' Messziás. Első Ének* cím mellett olvasható a keltezés: „Ér-Semlyén 9. Febr. 1803.” (14a) Eszerint a levél 1803-ban keletkezett.

A szöveg utalásai vélhetően a nemzeti könyvtár megalapítására vonatkoznak, a címzett pedig minden bizonnyal gróf Széchényi Ferenc. A „Kegyelmes Uram” megszólítást alkalmazta Kazinczy más ismert Széchényihez írt levelében is: pl.: Kazinczy – Széchényi Ferencnek, Érsemlyén, 1803. jan. 24., KazLev, 23/5686.

Kegyelmes Uram: gróf Széchényi Ferenc (1754–1820) Somogy vármegyei főispán, helyettes országbíró, múzeum- és könyvtáralapító.

cosmopolita (gör.–lat.): világpolgár.

patriota (gör.): hazafi.

ezt a' minden becsét felyűl múlt ajándékot...: Széchényi 1802. nov. 25-én kelt alapító oklevelével ajándékozta a nemzetnek egy felállítandó nemzeti könyvtár alapjául szánva egyedülálló hungarikagyűjteményét. A nagycenki könyvtár több mint 18 ezer tételből álló kézirat-, könyv-, térkép-, metszet- és éremtárából jött létre a későbbi Országos Széchényi Könyvtár. Kazinczy az első között járult hozzá az állomány bővítéséhez, és már 1803. máj. 17-én vagy 18-án járt a könyvtárban, noha a nyilvánosság előtt csak aug. 20-án nyitották meg (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 286).

5962.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1804. január 13.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 2. levél, 21–23. oldal (nagyalakú négyoldalra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon, a 4. számozatlan oldal üres).

Ebben a dobozban az 1. csomó címe: *Kazinczy Ferenchez írott levelek 1803–1830*. Ebben a 2. fogás tartalmazza Márton József leveleit. Az 1–2. fogás közös címdala: „Decsy Sámuel 1803–1810 (1–6 levél, 1–18. pag.) és Márton József és István 1804–1830 (1–10 levél, 19–44. pag.” (Dőlttel: más kézzel írt kiegészítés a levéltári cím után.)

A 2. fogás tartalma (a levélszám és oldalszám ceruzával, az üres oldalak nincsenek számozva; a jelen kötetben mindegyik levél megjelenik):

1. levél, 19–20. oldal: → Márton József – Kazinczynak, [Bécs], 1818. márc. 31. után.
2. levél, 21–23. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. – jelen levél.
3. levél, 24–27. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16.
4. levél, 28–29. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26.
5. levél, 30–32. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. febr. 5.
6. levél, 33–36. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. márc. 31.
7. levél, 37–38. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. jún. 8. [?]
8. levél, 39–40. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. jún. 9.
9. levél, 41–42. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. okt. 31.
10. levél, 43–44. oldal: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 14.

(A lelőhely 1. és 3. fogásáról: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet, és → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A KazLev-ben eddig két levél jelent meg Márton és Kazinczy levélváltásából: Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. aug. 13. (KazLev, 15/3478); Kazinczy – Márton Józsefnek, h. n., 1830. dec. 10. (KazLev, 23/5926). A miskolci lelőhely felfedezésével – ami Busa Margit érdeme –, és az akadémiai kéziratár anyagának átnézése után 15 új levél vált ismertté:

A jelen levél.

- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. febr. 5.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. márc. 31.
- Márton József – Kazinczynak, [Bécs], 1818. márc. 31. után
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. jún. 8. [?]
- Márton József – Kazinczynak, [Bécs], 1818. nyár [?]
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. jún. 9.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. okt. 31.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. [?]

- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. [?] (a)
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. [?] (b)
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 3.
- Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 14.

Márton József (1771–1840): tanár, szótáríró, nyelvész, szerkesztő, a Magyar Tudós Társaság (MTA) levelező tagja (1831). Nevelő volt a Prónay családnál, majd 1801-től magántanárként, 1806-tól egyetemi tanárként oktatott magyar nyelvet és irodalmat Bécsben. A Magyar Hírmondó (1801–1802) és a Magyar Kurír (1827–1834) szerkesztője. Kiadta Csokonai verseit: *Csokonai Vitéz Mihály poétai munkái* (Bécs, 1813); *Csokonai Vitéz Mihály nevezetesebb poétai munkái* (Bécs, 1816).

a' Tekintetes Úr ezen órában hozzám érkezett igen kedves levele: Kazinczy Mártonnak írt leveleiből csak egyetlen, az 1830. dec. 10-i került elő vagy maradt fenn, így ismeretlenek az említett levelek is.

commissio (lat.): megbízás.

francon levél (lat.): bérmentesített levél. 1751–1789 között a levéldíjat megosztva kellett fizetnie a feladónak és a címzettnek, ezután a fizető személye választható volt (KAMODY 1989, 38).

M– József nevű Expaulinus: (a volt pálos rendi M[árton] Józsefről további adatokat nem találunk.)

Leopoldstadt: Bécs régi kerületeinek egyike.

pro revisione (lat.): felülvizsgálatra.

M[éltósá]g[o]s Rhédey Lajos (1760 v. 1763–1831): huszár hadnagy (1783), aransarkantyús vitéz (1792), a bihari inszurgens sereg parancsnoka (1795, 1805), Szatmár vármegye országgyűlési követe (1802), Bihar (1807–1825) és Bereg vármegyéek adminisztrátora (1825–1830). 1798-ban a Zemplén vármegyei gyűlésen tett kijelentése miatt hűtlenségi per indult ellene. 1804-ben a gróf Széchényi Ferenc által létrehozott országos könyvtárra 6000, a bécsi katonai nevelőintézetre 10 000 Ft-ot adott. Rhédey és felesége 1804-ben a (majdani) Rhédey-kertet, ahol később a mauzóleumuk is megépült, 6000 Ft tőkével Nagyváradnak adományozta. 1808-tól gróf. Sándorffy Józseffel a nagyváradi színház vezetője (1814-től) és támogatója. Kazinczy távoli rokona (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 877 [Családfa/Comáromy]). Felesége: Kácsándy Terézia, Kazinczy ifjúkori barátjánéja.

Czetter Sámuel (Zetter) (1765–1819): orosházi születésű bécsi rézmetsző. 1809-től Oroszországban, Sándor cár udvarában dolgozott, ahol őrnagyi rangot szerzett. (PATAKY 1951, 53.)

veszedelmes nyavalyájából való szerentsés meggyógyulását...: 1803. nov. 19. és dec. 5. között Kazinczy beteg volt, néhány napig élet-halál között lebegett.

5963.

Úza Pál – Kazinczynak
h. n., 1804. április 4.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK 635/II, 192a.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet, véleménye szerint a tartalma (lovak) és megszólítása, zárása miatt is valószínűsíthető, hogy Kazinczyhoz szól. A jelen kötetben közölt 1806. febr. 28-i levél ezt megerősíti, hiszen mindkét levélben egyaránt három téma jelenik meg: Péchy, az olvasmányok és a lovak ügye. Ezentúl mindkét levélben „Kedves Barátom” („Kedves Barátom Uram!”) a megszólítás, noha magázódik. (→ Úza Pál – Kazinczynak, h. n., 1806. febr. 28.) Az eddigi ismert egyetlen levelében szintén magázza, de „tekintetes úr”-nak szólítja (KazLev, 22/5642 [580/a], Úza Pál – Kazinczynak, Mihálydi, 1803. márc. 7). A megszólítás talán személyes találkozásukkor változott meg: 1803. március 21-én találkoztak Debrecenben (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 278).

Úza Pál (1763–1824): a királyi kúria ügyvédje volt, amikor a Martinovics-perben halálra ítélték. Kegyelmet kapott, és 1803 februárjában szabadult. Ezután Álmosdon, Péchy Imre birtokán élt (Szabó G. Zoltán jegyzete: KÖLCSEY 2005, 808). Kazinczy barátja és fogolytársa. Arcképét Johann Jakob Stunder 1803-ban festette meg Kazinczy megbízásából, ezt Kazinczy megőrizte: KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 284. (L. még Szilágyi Márton jegyzetét: KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 461.)

Francia Mannheimi Újságok: a *Gazette des Deux-Ponts* 1740 és 1810 között több helyen és címen jelent meg, 1800 és 1809 között *Journal politique de Mannheim* címen a német városban. (ANGELIKE–BEERMANN–NOHR 1997, 155.) Kazinczy levelezése szerint ismerte: „A’ Mannheimi francia újság levelekben meg van a’ Davoust levelezése Pálffyval.” (KazLev, 4/891, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Érsemlyén, 1806. márc. 14.)

Pechy: Péchy Imre (1753–1841) Bihar vármegye első alispánja (1790–1803) és országgyűlési követe, a tiszántúli református egyházkerület és a debreceni kollégium főgondnoka (1801–1839), később alnádor és septemvir. Kazinczynak anyai ágon rokona (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 879 [Családfa/Péchy]). Álmosdon élt.

5964.

Kazinczy – Ismeretlennek
h. n., 1804. június 11.

KÉZIRAT

A levél eredeti kézírata ismeretlen, szövegforrásunk Harsányi István másolata: SRKK Kt 3285/9. Az ő feljegyzése szerint „eredetije Dobsa Árpádné családi levéltárában Budapesten” volt. (A levelet Czifra Mariann találta meg.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

A Harsányi István által szerkesztett KazLev pótkötetből (KazLev, 22) azért maradt ki, mert – Harsányi másolatra írt feljegyzése szerint – a kézirat „lezárás[a] után 1927. okt. 21.”-én került elő a levél.

MAGYARÁZATOK

Harsányi István másolatra írt feljegyzése a címzetről: „NB. Én gondolom, hogy Kövér Imréhez.” E feltevést azonban cáfolja az, hogy a megszólításból hiányzik a „Bátyám” kifejezés, és főképpen az, hogy E/3-ban említi Kövért. Ezért inkább Kazinczyék, ill. a Dobsa és Kövér családok közötti vita eldöntésére felkért bíró, vagy a másik fél ügyvédje lehetett a címzett.

Kazinczyékat Nagy Gábor ügyvéd képviselte az említett ügyben (ő azért sem lehetett a jelen levél címzettje, mert Kazinczy mindig barátjaként szólította meg): „A’ Kövér és Dobsa alkalmatlan levele ma jutott kezéhez az Anyámnak. Pro 15-a Mart. citáltattunk. Akkor az Ur nem vonja-el a’ maga rég olta tapasztaltatott barátságát az Anyámtól.” (KazLev, 2/506, Kazinczy – Nagy Gábornak, Érsemlyén, 1802. febr. 10.) Kazinczy ekkor tehát anyja, Bossányi Zsuzsanna nevében járt el. Úgy tűnik, sikerült Kazinczyéknak haladékok nyerni: „Tegnap vettem a’ Nagy Gábor levelét is: azt Regmeczre útasítom a’ mai postával. Azt írja hogy a’ Doctor fiú az az Dobsa Ferencz Saxoniában nem felel, és egy új plánumot csinál, mellyről szóllani fog velem, a’ mint írja. [...] Én ugyan, úgy áldjon-meg az Isten, hogy benne egész hűséggel eljárta. Ha a’ Vice Ispán kérdést tesz nála, minden helyrehozattatik. Csak hogy az is új haladék.” (KazLev, 22/5440 [601/a], Kazinczy – anyjának, Bécs, 1803. jún. 2.)

1812. nov. 14-én meghalt Kazinczy édesanyja. Ekkor feltehetően a jelen levélben is említett birtokvita került elő ismét: „[...] a’ panasz megfontolásába bebocsátkozunk annyival inkább nem lehetett, mivel egy testvérünkön kívül mi többiek a’ történetekről legkisebbet sem tudunk. Azonban Januariusban vagy Februariusban ismét mind egygyüvé gyűlünk itt, ’s minekutána kedves Öcsém Uraméknak még holmit ki kell eresztenünk, tulajdon javunk úgy kívánja, hogy még osztályunk előtt kieresztessék a’ mi kieresztést kíván.” (KazLev, 10/2359, Kazinczy – Dobsa Lászlónak, Érsemlyén, 1812. dec. 22.) Kazinczy és testvérei 1813. márc.–ápr.-ban megosztottak az örökségen, és – úgy látszik – ekkor rendezték e követelést is. Fennmaradt Harsányi István másolatai között – szintén Dobsa Árpádné családi levéltárából – egy Kazinczy által 1813. ápr. 10-én leírt összeállítás egy Bossányi-örökrészről: „Közöltetik ez a’ Kövér és Dobsa atyafiak megvilágosításokra tisztelt Urunk Bátyánk Mélt. Vice Palatinus Péchy Imre Ur parancsolatjából” (Kt 3285/10).

Micskey: talán Kövérék ügyvédje: „Micskey Úrnak imhol a’ levél a’ Processus eránt. Kövessen el az Úr, kérem, mindent, a’ mit jónak lát.” (KazLev, 2/723, Kazinczy – Nagy Gábornak, h. n. [1805. febr.] – feltevé, hogy a két per azonos.)

Kövér: talán Kövér Imre (?–1812): Kazinczy távoli rokona és hitelezője. Az érsemlyéni református egyház főkurátora (1795 k.).

Dobsa: Kazinczy anyjának írt fent idézett 1803-as levele alapján: Dobsa Ferenc (1768–?) érsemlyéni birtokos, orvosdoktor, 1802-től a jénai egyetem orvostanhallgatója.

disponálva vagyon (lat., rég.): azaz: hajlama, szándéka van valamire.

5965.

Johann Josef Neidl – Kazinczynak
Bécs, 1804. augusztus 1.

KÉZIRAT

Autográf: Wienbibliothek, Handschriftensammlung 159.424 (4 fólió; 1a: címzés, pecsét, 3b: a levél szövege, a többi oldal üres).

A kézirat eredete: Nachlass Hans Ankowicz-Kleehoven; a megszerzés éve: 1963 (Szilágyi Márton adata a Wienbibliothek katalógusa alapján). A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet, a kézirat fotómásolatát Blaskó Katalin, a német szöveg átírását Szilágyi Márton és Doncsecz Etelka készítette.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy egyik 1804. augusztus 14–15-i naplóbejegyzésében említette Johann Blaschke és Ludwig Maillard nevét: „[1804. augusztus] 14. Szem. Lászlónál ebéden. Cserey és Blaschke. Iphigenienek esik a' köldöke. / 15. Maillardnak assignáltam 24 f.” (KAZINCZY, [1804–1805] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 195.) Papp Júlia felhívta a figyelmet arra, hogy Kazinczy naplóbejegyzése a Dayka-kiadás előkészítése idejére esik: „Nem tudjuk, hogy Kazinczy Blaschkétól augusztus 14-én levelet vagy elkészült munkát kapott-e, s azt sem, hogy a Maillardnak utalt 24 forint tiszteletdíj volt-e, vagy előleg egy később elvégzendő munkára. Annyi bizonyos csupán, hogy bár Kazinczy ekkor már foglalkozott a kiadandó Dayka-kötettel – Daykát purizálom, írja 1804. augusztus 5-én – a kötet illusztrációján Blaschke 1807 márciusában [...] – még dolgozott.” (PAPP 2008 [2010], 182–183.) Kazinczy augusztus 14–15-i naplóbejegyzése utalhat azonban Neidl jelen levelének kézhezvételére is. (→ Johann Blaschke – Kazinczynak, Bécs, 1807. szept. 11.) Daykáról: → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Bécs, 1804. augusztus 1-jén.

Nemes

és különösen nagytiszteletű Úr!

Van szerencsém Önnek [önemességének] ezennel a három illusztráció [rézmetszet] próbanyomatát elküldeni, tehát várom a mielőbbi értesítését, hogy van-e még változtatnivaló, azt késedelem nélkül megteszem majd, nagyon sajnálom, hogy nem tudtam előbb befejezni, nagyon sürgető munkák tartottak engem vissza ettől. Reménység szerint részem van a megtiszteltetésben, hogy a legnagyobb tisztelettel legyek

Önagysága

kész szolgálja
Johan Neidl
rézmetsző

Utóirat: A nekem átküldött levelet rendben átadtam Maillard úrnak.

[A levélborító címzése:]

Bécsből Kazinczy Ferenc

Bihar vármegyei táblabíró úrnak.

Budán át

Debrecen

Bihar vármegyében

Érsemjén

Johann (Johan) Joseph Neidl (1776–1832[?]): Grazban született, Magyarországon is dolgozó rézmetsző. Kazinczy több kiadványában is megtalálhatóak metszetei. Virág Benedek pontozómódorú rézmetszetét Kazinczy megrendelésére készítette el 1803-ban Stunder festménye és Kininger rajza után. Wagner József bécsi festő nyomán metszette id. báró Wesselényi Miklós arcképét, ez illusztrálja *Kazinczy Ferencz' Munkái* 6. kötetét (Pest, 1815; ezt 1806. februárban kapta kézhez Kazinczy, vö. KazLev, 4/874, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Érsemlyén, 1806. febr. 11.).

dreji Vigneten zu schücken: 'a három illusztráció/könyvdísz': Neidl 3 lenyomatot említett majdnem egy évvel korábban írt levelében is, de az illusztrációk témáját sajnos nem nevezte meg:

Johann Josef Neidl – Kazinczynak, Bécs, 1803. szept. 20. (KazLev, 3/620). (Évekkel később Johann Blaschke szintén három „lemez”-ről írt: ezek Kazinczy tervezett Dayka- és *Osszián*-kiadásához készülhettek: → Johann Blaschke – Kazinczynak, Bécs, 1807. szept. 11.)

Maillard, Ludwig (?–1806): bécsi rajzoló, rézmetsző. „Blaschke házassági tanúja – tehát minden bizonnyal jóbarátja –, [...] számos metszetének rajzolója is volt.” (PAPP 2008 [2010], 182.) Maillard rajza után készített Blaschke-metszetek illusztrálják Kazinczy Marmontel-fordítását, a *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai I.* (Széphalom, 1808) c. kiadványt: „Az első könyv illusztrációja (90–91. o. között) antikizáló, az elsővel egybekötött, folyamatos oldalszámozással következő másodiké (144–145. o. között) gótikus templom előtt játszódnó jelenetet ábrázol.” (PAPP 2008 [2010], 220, 5. l.) A metszeteket 1806 januárjában vette kézhez Kazinczy: „[1806. január] 25d. Blaschéktól veszem a’ Majlárd után dolgozott Alcimachus és Két Szerencsétlen rezeinek lenyomottát.” (KAZINCZY, [Kazinczy Ferencz „Diáriuma”] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 215.) A kiadványban Neidl is közreműködött: „[...] Neidlnél egyébbel nem kell dolgoztatni a’ Vignettet. Ő metszette az én Egyveleg Írásimon állót is, és jól dolgozta azt.” (KazLev, 6/1389, Kazinczy – Berzsenyi Dánielnek, Széphalom, 1808. dec. 23.) (A Maillard-nak küldött, említett levél ismeretlen.)

5966.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1805. július 19.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [1. fogás], 2. levél, 4–5. oldal (nagyalakú négyoldalra hajtott fólión a levél szövege 2 beírt oldalon, a 3. és 4. számozatlan oldal üres).

A lelőhelyről: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Decsy Sámuel: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

refrigérium (lat.): meghűlés.

Pöstyényi mineralis fürdő: Pöstyén: meleg vizű, reumára ajánlott gyógyfürdőjéről nevezetes Nyitra vm.-i település, ma Piešťany (SZK).

a’ Tekint. Ur küldött Tudósításának ki hirdetése [...] tsak az elsőbnek adhattam helyt [...] A’ masikat és rövidet, ha élek, a’ jövő kedden fogom bé iktatni: az „elsőb” tudósítás 1805. júl. 19-én jelent meg a bécsi Magyar Kurírban, ez a Joannes Sylvester [Erdős János] és Dévai Bíró Mátyás munkáinak kiadásáról írt jelentés: KAZINCZY, *Sylvester–Bíró* 1805. A „másik” tudósítás a következő számban, júl. 23-án, kedden jelent meg: KAZINCZY, *Dayka* 1805. Utóbbi kapcsán írta Kazinczy egy hónappal későbbi levelében, hogy „körülbelül egy hónapja kérte fel barátait” a Dayka-kiadás segítésére: → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.

udvari Agens Titt. Modrovich: Modrovics György (1763–1834) Moson vármegyei birtokos, a bécsi udvari kormánysházák címzetes (lat.: *tituláris*) ügyintézője (rég.: *agens*).

Aradi tudósításnak mai napon való bé iktatását: közvetlenül Kazinczy „elsőb” tudósítása után, tehát a lap 1805. júl. 19-i számának 95–96. oldalán jelent meg egy Aradról keltezett hirdetés, melyben néhai Szalpek György ingatlanjait hirdették eladásra.

Magy. Kurir: Decsy 1793-tól haláláig szerkesztette a bécsi Magyar Kurírt és melléklapját, a Magyar Musát.

5967.

Kazinczy – Teleki Sámuelnek
Érsemlyén, 1805. július 21.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegközlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 357–358.

Dékányi közleményének tartalma (félkövérrel kiemelve a jelen kötetben közölt levelek):

1. Bossányi Zsuzsanna – Kazinczyhoz, 1795. jún. [?] (=KazLev, 22/5423 [483/b].)
2. Bossányi Zsuzsanna – Kazinczy Péterhez, 1805. júl. 1. (=KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1188–1189; 75. jegyzetmező, 1805. júl. 3-i jegyzet.)
3. [*Kazinczy Ferencz kellemetlenségei László és Dienes öccsével*]
- a) Kazinczy kommentárja (=KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
- b) Kazinczy László – Bossányi Zsuzsannához, Linz, 1802. ápr. 5. (=KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
- c) Kazinczy kommentárja (=KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
- d) Kazinczy – Kazinczy Lászlóhoz, Érsemlyén, 1802. ápr. 17. (=KazLev, 22/5425 [519/a]; =KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
- e) Kazinczy – Kazinczy Lászlóhoz, Érsemlyén, 1802. ápr. 30. (=KazLev, 22/5426 [519/b]; =KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
- f) Kazinczy – Kazinczy Dieneshez, Érsemlyén, 1802. máj. 20. (=KazLev, 22/5427 [525/a]; =KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.)
4. Kazinczy László – Kazinczyhoz, [Linz], 1802. júl. 25. (=KazLev, 22/5428 [(525/b).])
5. Kazinczy – Kazinczy Lászlóhoz, Érsemlyén, 1802. aug. 5. (=KazLev, 22/5430 [525/d].)
6. Kazinczy – Bossányi Zsuzsannához, Érsemlyén, 1803. aug. 29. (=KazLev, 22/5442 [612/a].)
7. Kazinczy levele Kazinczy Péterhez, Érsemlyén, 1805. jún. 3. (=KazLev, 22/5457 [769/a].)
8. Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. (jelen levél).
9. → Péchy Imre – Kazinczyhoz, Álmosd, 1805. aug. 7.
10. → Kazinczy – Péchy Imréhez, Kázmér, 1805. aug. 18. (=KazLev, 3/804. A KazLev-ben szövegváltozat van kiadva egy nappal korábbi dátummal, a jelen kötetben mindkét változatot közöljük.)
11. „Az Álmosdon 1806. márcz. 12-én történt birtokrendezési irat.” Péchy Imre kézírása, Bossányi Zsuzsanna aláírásával, két dátummal: 1806. márc. 12., 1807. [hónap nélkül] 28. (=KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1205–1206.)
12. → Kazinczy – Bossányi Zsuzsannához, Széphalom, 1807. okt. 19.
13. → Kazinczy – Bossányi Zsuzsannához, 1807. dec. 24 után [Dékányinál téves dátummal].
14. → Kazinczy – Bossányi Zsuzsannához, Széphalom, 1807. dec. 24.
- 15., 16. → Kazinczy – Bossányi Zsuzsannához, Széphalom, 1810. máj. 31.; és: uő uannak, 1810. jún. 23-a és 26-a között.

Dékáni *Kazinczy Ferencz családi levelezése* c. közleményét két részletben adta ki az ItK 1903-ban: DÉKÁNI/KAZINCZY 1903, 203–220, 357–371. A KazLev-be eddig csak az *Első közlemény* levelei kerültek be, a *Második, befejező közlemény* levelei azonban – úgy látszik – feledésbe merültek. E hiányosságot a mostani kötet pótolja.

Dékáni Kálmán szövegközléseiről összefoglalóan: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 3.1.1. *Gyűjteményes szövegforrások*, 818–819. Dékáni jegyzeteiből tájékozódhatunk az eredeti elrendezésről, és ebből következtethetünk arra, hogy egy Kazinczy által összeállított szövegsoportra bukkant a szövegközlő. Kazinczy azonban több helyen is oldalakat vágott ki az összeállított szövegekből, és bizonyos, hogy szándéka ellenére is sérült a gyűjtemény: „(Ad ddo 2ae Febr. iratott általam Dienesnek; és most Linczből jövén hozzám, ezen csomó elején áll.) [...] (Lásd magát az általam Dienesnek írt levelet ezen csomó elején).” Ehhez Dékáni jegyzete: „E levél, mint már jeleztük, hiányzik. Dékáni Kálmán közlő.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 854–855.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1801-es szabadulása után hosszasan egyezkedett anyjával és testvéreivel a családi birtok megosztásáról. 1805-ben Kazinczy nagybátyja, Kazinczy Péter, igyekezett közvetíteni Kazinczy és az anyja között. A családnak végül 1806. márc. 12-én sikerült egyezsége jutni a szintén rokon Péchy Imre alispán segítségével.

A családi viszályt okozó egyezkedésről l. a jelen kötetben és a KazLev-ben eddig kiadott levelek mellett Kazinczy önéletrajzi szövegeit (és az ezekhez fűzött jegyzeteket):

KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz kellemetlenségei László és Dienes öccsével*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 109–118.

KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*] = *uo.*, 121–154.

KAZINCZY, *Széphalom és házi dologaim* = *uo.*, 154–161.

KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz „Diáriuma”*] = *uo.*, 200–227.

KAZINCZY, *Az én naplóm* = *uo.*, 233–319.

Teleki Sámuel, gróf (1739–1822): főispán, erdélyi kancellár. Küküllő (1774–1778) és Máramaros (1792-től) vármegyék főispánja, a nagyváradi kerület királyi biztosaként Bihar vármegye főispánja is (1785–1787), majd 1790-től haláláig ismét bihari főispán. Erdélyi alkancellár (1787–1791), II. Lipót uralkodása alatt főkancellár. Szabadkőműves. A marosvásárhelyi kollégium támogatója, a 60 000 kötetes marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója (erről Kazinczy cikke: *Erdélyi Cancellárius Gróf Teleki Sámuel Excell. Bibliothecája Maros-Vásárhelytt*, Tudományos Gyűjtemény, 1817/VII., 3–8.). A göttingeni, a varsói és a jénai tudományos akadémiák tiszteletbeli tagja.

férj vagyok, ’s egy holnap múlva talán már atya: 1804. nov. 11-én vette feleségül Kazinczy gróf Török Sophie-t. 1805. jan. 26-ig Nagykázméron laktak, Sophie szüleinek birtokán. 1805. aug. 8-án született meg első gyermekük, Iphigenie. A családi osztozkodás után, 1806. jún. 10-én Kazinczy Széphalomra költözött és önálló gazdálkodásba kezdhetett, habár felesége és gyermeke még Nagykázmérban maradt.

anyám: Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (1740–1812), Kazinczy anyja (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873–877, *Családja/Kazinczy és Bossányi*).

olly conditiojú punctumokat tett előmbé választásúl: vö. KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 141, 146; KAZINCZY, [*1804–1805*] = *uo.*, 194; KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz „Diáriuma”*] = *uo.*, 210. E három Kazinczy-önéletrajz egybeolvasása szerint 1805. júl. 1-jén Kazinczy anyja két levelet írt: egyet Kazinczy nagybátyjához, Péterhez, és egyet Kazinczyhoz. Két példányban írta (íratatta) meg a leveleket, így Kazinczy és nagybátyja is kézhez kapta mindkettőt júl. 3-án. A Kazinczyhoz szóló levél részben vagy teljesen azonos lehetett azzal „A választásomra bízott Punctumok”-kal, amit a [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*]-ben (in: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 141–143) olvashatunk – habár a helyesírási sajátosságok Kazinczy kezére utalnak. A Kazinczy Péterhez írt levél helyét a [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*]-ben egy üres hely („Ezen punctumokat az Anyám az itt következő levéllel küldötte meg Péter Bátyámnak:...””) és a

„följegyzés”-t elsőként közlő Dékányi Kálmán jegyzete jelzi: „A levél leírása elmaradt a neki szánt helyről.” E levél vélhetően azonos azzal, amit szintén Dékányi adott ki *Kazinczy Ferencz családi levelezése* című közleményének 2. tételeként (DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 202–203; újraközölte: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1188–1189). A levélváltás további ismert eseményei: Kazinczy júl. 3-án választott anyjának (Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának, Kázmér, 1805. júl. 3., l. fentebb), az anyja júl. 3-i viszontválasztát Kazinczy Péterhez címezte, ezt Kazinczy júl. 4-én olvasta (KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 148–150), erre Kazinczy nem felelt (uo., 152). (Vö. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1188–1189.)

guttaütést szenvedvén: 1804. júl. 25-én Kazinczy agyvérzést vagy agyérgörcsöt szenvedett: „Konyáron létemben megsujt a’ guta.” (KAZINCZY, *Kalendariuma* 1827 [?], 35b.) (A KAZINCZY, *Pályám* 2009 jegyzete [1173] tévesen vonatkoztatja Szentgyörgyi József korábbi levelét Kazinczy betegségére: Szentgyörgyi József – Kazinczynak, 1804. jún. 29., KazLev, 3/682.)

5968.

**Péchy Imre – Kazinczynak
Álmosd, 1805. augusztus 7.**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegközlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 358–359.

→ Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre ez a válasz, ismeretlen. Kazinczy válaszevele: → Kazinczy – Péchy Imréhez, Kázmér, 1805. aug. 18.

A birtokrendezésről, amelyben 1806. márc. 12-én sikerült egyezsége jutni Péchy Imre segítségével: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

Péchy Imre (1753–1841): Bihar vármegye első alispánja (1790–1803) és országgyűlési követe, a tiszántúli református egyházkerület és a debreceni kollégium főgondnoka (1801–1839), később alnádor és septemvir.

Semlény: Érsemlyén.

Néném: Kazinczy anyja, Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (1740–1812). Péchy rokonságban állt a Kazinczy családdal (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 879 [Családfa/Péchy]).

Eöcsém Uramnak választás engedődött: Kazinczy ezt „A’ választásomra bízott Punctumok” alcím alatt bemásolta a [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*]-be (in: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 141–143; → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet). A Péchy által említett választási lehetőségek megfelelnek „a választásra bízott Punctumok”-nak.

Jesztreb (Zemplén vm.): Magyarasas, ma Zemplínske Jastrabie (SZK). Részben a Kazinczy család birtoka volt.

Mátyás háza: Mátyásháza (Abaúj [1881-től Zemplén] vm.): ma Felsőregmec része.

az Eöcsém Uram által el kezdett ház: Kazinczy széphalmi házának alapkövét 1791. máj. 16-án tette le két testvére, Kazinczy József és Miklós. Szeptemberben már álltak a falak, télre fedél (zsin-

delytető) alá került. A ház építése a fogság alatt szünetelt, állaga leromlott. Kazinczy 1806. jún. 10-én költözött be a pitvaron és folyosón kívül kilenc helyiségből álló épületbe. A széphalmi ház azonban sohasem készült el teljesen, és csak az 1850-es évekig maradt fenn. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1105.)

urbarialis (lat.): úrbéri.

beneficium (lat.): jövedelem; jótétemény.

Koly: Kóly (Bihar vm.): ma Coliu (R), Nagykágya (Cadea) része. A kólyi hegyen 1802-től 1806-ig Kazinczy szőlőt birtokolt.

Bossányi János [...] *teleken*: Kazinczy anyai nagyapja testvérének, Bossányi Jánosnak (1703 után–1760) a volt háza (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873–877, *Családja/Bossányi és Kazinczy*).

per recensum (lat.): vizsgálat által.

Atyai rátájára: atyai részre, az apa utáni örökségre.

recurralni (lat.): fellebbezni.

G[róf] Teleki Sámuel (1739–1822): 1790-től 1822-ig bihari főispán. (→ Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.)

akár in Via juris, akár in via recursus (lat.): 'akár a törvény útján, akár a folyamodvány útján'.

Horváthnéra mikor az Atya ellen G. Schmideg ellen perlekedett az Nagy Annya Legatumát keresvén: Schmidegg László (?–1816) dunántúli birtokos, felesége gróf Niczky Anna Mária. Említett lányuk: Horváth Zsigmondné Schmidegg Katalin (?–1816 előtt) (NAGYIVÁN). *Legatum* (lat.): örökség.

Anglus kert: Kazinczy a válaszlevelében tagadja, hogy angolkertet tervezett a széphalmi ház köré.

mert ex Transactione az intravillanumot többé extendálni nem szabad (lat.): 'mert az egyezség-ből a belbirtokot többé kivonni nem szabad'.

M. Grof: talán gróf Török Lajos (1748–1810), Kazinczy apósa (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet).

Asszony Hugom Asszonyom: talán gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége.

5969.

Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek
Nagykázmér, 1805. augusztus 17.

KÉZIRAT

Autográfrol készült fotómásolat: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzet.

MEGJELENÉS

BUSA 1984a. (Itt téves dátummal: 1805. aug. 27.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy és Pfannschmidné további levelezése ismeretlen, habár Kazinczy feljegyzéseiből tudunk egy 1805. okt. 15-én kézhez vett Pfannschmidné-leveleiről: „Itt lelem a’ Bodnár Antal és Pfannschmidné leveleit Dayka eránt” (KAZINCZY, [1804–1805] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 197; az említett Bodnár-levelekről: uo., 1197); és 1806 áprilisában talán neki küldött pénzt Kazinczy (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1207).

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Pfannschmid, született Günther asszonynak

Kázmér, 1805. augusztus 17-én

Kegyelmes asszony,
nagyrabecsült, drága barátnő!

Hogy apa vagyok, azt Ön mostanáig már tudja a Koczkok úrhoz és a mi tisztelt barátnőnkhez, az idősebb Teőke [lányhoz] igazított levelemből. Oly szívesen bevonnám barátaimat örömöm érzésébe és élvezésébe, és nem tudnék Iphigeniámnak értékesebb áldást adni annál, hogy Ő is viszont lesz szeretve a Jóktól. Ezért siettem Őt rögtön születése után Önnek bemutatni. Legyen Hozzá jó, kegyelmes asszony, s ha [a gyermek] édesapja korábban lép az ismeretlen vidékre vezető útra, mint ahogy ezt ő kívánja és amint tart tőle, úgy emlékezzen rá, hogy Iphigénie, az ő gyermeke. –

Most azonban engedje meg nekem, hogy előálljak egy kéréssel, és legyen közbenjáróm boldog férjénél, hogy az teljesítse kérésemet. Eltökéltem, hogy kiadom Dayka barátom – aki 1792 és 1796 között Lőcsén a magyar nyelv professzora volt – hátrahagyott verseit, és a magyar újság egyik lapjában körülbelül egy hónapja felkértem barátait, hogy osszák meg velem költeményeit és az életrajzi híreket róla, hogy a művek kiadása – ahol lehetséges – teljes, és a [mű] jegyzetei, amelyeket a költeményekhez akarok létrehozni, megbízhatóak legyenek. Kezemben van a kézirat, amelyet 1794-ben nyomtatásra jelölt ki; ezen kívül írásaiból megkaptam két köteget, amely nem egyéb, mint piszkoslat [selejtpapír], és dolgomat kevésbé segíti. Minden valószínűség szerint nálam van már mindaz, amit barátom valaha költött és írt, azonban híján vagyok az életéről szóló híreknek. Papirosai mutatják, hogy Bárdosy úr becsülte, szerette, és több irodalmi megbízással tisztelte meg. Hogy Bárdosy úr él-e, nem tudom. Úgy tetszik nekem, hallottam a haláláról. Ha tévednék, úgy olyan valakit kellene megszólítanom Daykára vonatkozó hírekért, aki vele együtt, egy időben szolgált, és akivel bizalmas kapcsolatban volt, ilyen [hírekkel] azonban senki nem szolgálhat jobban és megbízhatóbban, mint Bárdosy úr. És azért kérem erre, hogy az özvegy nevééről tájékozódjam, hogy felvilágosítást kapjak, nem házasodott-e meg újra, hol él, hány gyermeke van (a gyermekek nevét és életkorát is fel kellene jegyezni) – ez az, amire én, kegyelmes asszony, az Ön férjét sürgősen kérem.

Bocsássa meg szabadságomat és bizalmasságomat, és tartson meg engem barátságában.

Az ön

legalázatosabb szolgálja

Kazinczy Ferenc.

Pfannschmidné Günther Teréz: lőcsei lakos, férje Pfannschmid (József?) lőcsei papírkereskedő (?), aki közreműködött Dayka Gábor műveinek kiadásában – ez a jelen levél témája is. Kazinczy 1802. aug. 27-én személyesen is találkozott vele, az erről beszámoló önéletrajz vonatkozó részlete: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzete.

Koczkok István: lőcsei ügyvéd, Kazinczy egykori sárospataki diáktársa, barátja. Kazinczynak levelet írt, melyet 1805. szept. 14-én vett kézhez; ez a levél elveszett vagy lappang. (KAZINCZY, [1804–1805] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 196.)

Teőke: Tőke (Teoke) Károlyné Bosnyák Erzsébet (Elise) (korábban Glaczingerné) lőcsei lakos, Kazinczy egyik hitelezője 1802-ben. → Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek, Érsemlyén, 1802. ősz [?]

Iphigénie: (1805–1806): Kazinczy első gyermeke. Emlékét az *Eggy gyermek' sírkövére* c. epigrammájában örököltette meg.

Dayka Gábor (1769–1796): költő, gimnáziumi tanár. 1787-ben az egri, majd a pesti papneveldeben tanult, ahol 1790-ben meglátogatta Kazinczy. A magyar nyelv és irodalom pártolására kispap-társaiból önképzőkört szervezett. Pappá szentelése előtt, 1791-ben kilépett az egyházi rendből és gimnáziumi tanárként helyezkedett el. Felesége: Reich Zsuzsanna, Reich Károly lőcsei jegyző lánya, Kazinczy Dayka-életrajza szerint két gyermekkorban meghalt leányuk volt.

Átjavított verseit Kazinczy egy nyelvújítás mellett érvelő előszóval és életrajzzal, továbbá saját versfordításaival egybekötve adta ki: *Újhelyi Dayka Gábor' Versei, Öszveszedte 's kiadta barátja Kazinczy Ferencz – Kazinczynak Poetai Berke*, Széphalom–Pest, 1813 (KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poetai* 1813).

Virág 1802-ben küldte el Kazinczynak Dayka saját kezűleg írt versgyűjteményét: „1802. Június. [...] 2d. Kassán veszem Virág Benedeknek levelével a' Dayka Gábor verseinek nyomtatás alá készített Autographon Kötetét. Hol vette ezt Virág, még maig sem tudom. Hihető, hogy D. Trattnerhez küldé hogy tulajdon költségén nyomtassa, 's Tr., Dnak halálát hallván, Virágnak adta azt, megtekintés végett, 's V. ismervén barátságunkat, 's látván hogy igazítások nélkül ki nem eresztethetik, nekem kedveskedék.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 264.)

Kazinczy a Magyar Kurírban megjelentetett hirdetésben (KAZINCZY, *Dayka* 1805; → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1805. júl. 19.) és levelek útján is keresett lappangó kéziratokat. Virág küldeményét bekötötte, ez az ún. Veres Kötet, a többi kézirat az ún. Sárga Kötetbe került. Kazinczy e forrásokat adta ki 1813-ban.

Dayka költőként jelentős hatással volt Kazinczyra és Csokonaira is. Kazinczy Csokonait 1802 novemberében kérte meg Dayka verseinek átdolgozására. (A Veres Kötetről, ill. Csokonai és Kazinczy e versek átdolgozása kapcsán kibontakozó vitájáról l. Debreczeni Attila áttekintését: CSOKONAI 1999, 744–745.) (Vö. DAYKA 2009.)

Bárdosy János (1738 k.–1819): a lőcsei evangélikus gimnázium igazgatója, a szepesi kerületi tábla ülnöke. Felesége halálára Dayka verset írt. Kazinczynak írt levele: Bárdosy János – Kazinczynak, Lőcse, 1805. szept. 28. (KazLev, 22/5460 [812/a].) E levélhez írt jegyzetében említi Kazinczy a kéziratok sorsát: „Ezt a' csomót Virág Benedek, a' Poéta, ajándékban küldötte nekem, midőn nem is álmodtam többé, hogy valaha megkaphassam. Veres kordoványba áll a' nyomtatás alá készített kézírás autographiai gyűjteményemben. Virág ismérte Daykához vonszó hajlandóságaimat, 's látta a' Versekben, hogy Dayka is szeretett engem, 's úgy ítélte, hogy jobb kezekben nem teheti-le a becses ereklyét.”

5970. [804.]

Kazinczy – Péchy Imrének
Nagykázmér, 1805. augusztus 18.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegkiadásunk forrása: DÉKÁNI/KAZINCZY 1903, 360–361. (→ Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.)

Szövegváltozata megjelent a KazLev-ben: Kazinczy – Péchy Imrének, Nagykázmér, 1805. aug. 17., KazLev, 3/804.

MAGYARÁZATOK

A levél erre válaszol: → Péchy Imre – Kazinczynak, Álmosd, 1805. aug. 7.

A levél elküldött, egy nappal korábbra dátumozott szövegváltozata megjelent a KazLev-ben. A két szövegforrás jelentős eltérést mutat, más szövegállapotot őriz, ez indokolja a Dékányi Kálmán által megtalált szöveg közlését.

A jelentősebb – szónál nagyobb – eltérések:

Kazinczy – Péchy Imrének Nagykázmér, 1805. aug. 17. (KazLev, 3/804.)	Kazinczy – Péchy Imrének Nagykázmér, 1805. aug. 18. (DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 360–361. =jelen kiadás szövege)
Nagy Tiszteletű Drága Jó Uram, Kedves Uram Bátyám! [...] Uram Bátyám azt veti szememre, hogy az Anyámnak azt írtam, hogy <i>készüljön a' gyalázat-ra</i>. – Ez, így mondvá, fenyegetőzés képpen hangzik, 's az igen is tiszteletlen 's nem gyermekhez illő szó. <i>De én nem írtam azt. Gyalázat</i> – volt a' levelemben. De nem volt fenyegetőzve. Négy esztendeig türtem csudálást érdemlő csendességgel. Próbájit látni fogja Uram Bátyám. Nem használt semmit. A' megváltoztatott mód, a' mozdulás kezdett használni, noha nem úgy mint kellett volna. Most azt írtam – és azért írtam, hogy készültem Asszonyám által megelőztesék – hogy admoneáltatni fogom Asszonyámat – egy barátunk által admoneáltatni – úgy hogy Asszonyámon fog állani eltemetése; mert a' dolgot úgy viszem, hogy a' dolog örökös titokban maradhat, ha Asszonyám az én igasságos és elmúlhatatlanul szükséges kívánságomat teljesíteni fogja. A' dologban tehát <i>kímélés</i> van, nem <i>fenyegetőzés</i>, – és a' <i>gyalázat</i> nevezete a' dolog által meg van magyarázva. Ha vétkes vagyok [...] [...] Ő Excelljának a' Fő Ispánnak elküldém a' levelet. Nem rettegek dolgaim' megvizsgálásától. Gyalázat lesz: de látni fogja minden, hogy kéntelen voltam vele. Mindennek van határa, még a' gyermeki tiszteletnek is. Örvendek, hogy olly bírám van, mint Uram Bátyám. Ő Nagysága 's Sophie szívesen köszönik [...] Maradok alázatos hív tisztelettel Az Úrnak Uram Bátyámnak Kázmér, 17. Aug. 1805. alázatos atyafi szolgálja Kazinczy Ferencz mp.	Bátyám Péchy Imre Úrhoz Álmosdra. Kázmér 18. Aug. 1805. [...] UramB. azt veti szememre, hogy az Anyámnak azt írtam, hogy <i>készüljön a' gyalázatra</i>. Ez így mondvá fenyegetőzésképpen hangzik, 's az igen is tiszteletlen 's nem gyermek szájába illő szó. De én azt nem írtam. – Gyalázat – ez a' szó volt a' levélben: de nem volt fenyegetőzve (sőt kímélve volt, mert csak azt írtam, hogy kéntelen leszek Bárczay Ferencz szolgabíró által fogni dolgom elintézéséhez. Ő általa azért, mert ő barátja a' háznak, titokban fogja tartani: úgy hogy ha Asszonyám megelőzi a' bajt, az én igasságos és elmúlhatatlanul szükséges kívánságom teljesítése által, örök titokban maradhat.) Ha vétkes vagyok [...] [...] Ő Nsga 's Sophie szívesen köszöni [...] Maradok etc. F. K.

Váczy János kiadása jegyzetében helyesen állapította meg, hogy a levelet: „Péchy Imréhez írta Kazinczy [...]. Mind a levél hangja, mind tárgya, hogy őt hívják fel mintegy bírónak a család dolgában, arra mutat, hogy e cím nélküli levél Péchy Imrének szólt. A 812. sz. levélben azt írja Kazinczy, hogy »Bátyám, Péchy Imre, közbe vetette magát«, később pedig, hogy Szentgyörgyi a mellékelt levelet adja át Péchynek, mert az »házi dolgait illeti és még gyűlésig kell vennie«. Az idő távolsága miatt nem állítható bizonyosan, hogy ez a levél lett volna a 812. számúnak melléklete (ez aug. 17-kén, a 812. számú pedig szept. 5-kén kelt): de annyi igenis, hogy e, csak Péchy előtt ismeretes dolgokat tárgyzó levél egyenesen hozzá is volt küldve.” (KazLev, 3, 548.)

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Péchy Imre (1753–1841): → Péchy Imre – Kazinczynak, Álmosd, 1805. aug. 7.

Asszonyám: Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (1740–1812), Kazinczy anyja.

a: 4. punctumból álló propositió (lat.): ’a négy pontból álló ajánlat’: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

producál (lat.): csinál, bemutat.

exceptió (lat.): óvás.

Kövér Imre (?–1812): Kazinczy távoli rokona és hitelezője. Az érsemlyéni református egyház főkurátora (1795 k.).

Bárczay Ferenc (1766–1836): Abaúj vármegyei szolgabíró, Kazinczy sárospataki iskolatársa, barátja.

frajczímer (ném., rég.): szobalány, szolgálólány. Utalás Nagy Marisra (1788 k.–?), a Kazinczy család szolgálójára (vö. ORBÁN 2010).

recursus (lat.): fellebbezés.

Horváthné Gr. Schmidegg ellen: Schmidegg László (?–1816) dunántúli birtokos, felesége gróf Niczky Anna Mária. Említett lányuk: Horváth Zsigmondné Schmidegg Katalin (?–1816 előtt) (Váczy jegyzete téves: KazLev, 3, 548).

parallellum (gör.–lat.): párhuzam.

Jósi: Kazinczy öccse, József (1772–1855).

Keserű: (Bihar vm.): Érkeserű, ma Cheşereu (R). A Kazinczy család is birtokos volt itt.

D.: Kazinczy öccse, Dienes (1761–1824), Bihar vármegye másodalispánja (1803–1811).

Ó Nsga: gróf Török Lajos (1748–1810), Kazinczy apósa.

Sophie: gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége.

5971.

Teleki Sámuel – Kazinczynak
Váradolaszi, 1806. január 18.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és több kéz írása: MTA KK Tört. 2r 22/II, „1806. jan 18 Várad-Olaszi. G. Teleki Sámuel bihari főispán által kiállított felszólítása [!] az örökös tartományoknak nyújtandó pénzbeli segítség tárgyában. Kazinczy Ferenczhez.” (Ez a kéziratári cím, folytatólagos számozás nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Háttér: 1805. aug. 9-én a Habsburg Birodalom csatlakozott a franciaellenes orosz–angol szövetséghez: létrejött a harmadik koalíció. Szept. 11-én a császári csapatok megtámadták a franciákkal szövetséges Bajorországot. Okt. 17-én Napóleon megadásra kényszerítette az osztrák sereget Ulmban. Nov. 13-án Napóleon csapatai bevonultak a védtelen Bécsbe, a császári család elmenekült. Nov. 15-én Pozsony mellett átlépték a magyar határt a francia seregek (nov. 30-ig tartottak megszállva magyar területeket). Dec. 2-án Austerlitznél a napóleoni háborúk egyik legnagyobb ütközetében, a három császár csatájában, Napóleon megsemmisítette az orosz–osztrák sereget, a király 4-én fegyverszünetet kért. Dec. 26-án Napóleon és I. Ferenc megbízottai Pozsonyban aláírták a békeszerződést (a Habsburgok elvesztették többek között Velencét, Isztriát, Dalmáciát, Tirolt).

Kazinczy 1806. jan. 10-én értesült a békekötésről: „Estve Fráter Pál hozzám küldi a’ Debreczenből érkezett levelet, hogy Pozsonyban megkötetett a’ béke a’ mi Udvarunk és Napoleon között.” (KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz „Diáriuma”*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 215.)

Gróf Teleki Sámuel (1739–1822): a nagyváradi kerület királyi biztosaként Bihar vármegye főispánja is (1785–1787), majd 1790-től haláláig ismét bihari főispán. A marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója. (→ Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.)

Várad-Olaszi (Bihar vm.): eredetileg Nagyvárad városrésze, majd önálló település, ma Nagyvárad része.

requisitió (lat.): rekvirálás.

Sattzolás (ném.): sarcolás.

conditio (lat.): feltétel.

NVaradino: a Supremo Comite I[ncltyi] Comitatus Bihariensis (lat.): ‘Nagyváradon: tekintetes Bihar vármegye főispánjától.’

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy I[ncltyi] Comitatus Bihariensis Tabulae Judicariae Adessori I[llustrissimo] Domino mihi singulariter colendissimo (lat.): ‘Nemes és vitézlő Kazinczy Ferenc úrnak, tekintetes Bihar vármegye táblabírájának különösen tiszteletre méltó nemzeti uramnak.’

Er Semjén: Érsemlyén, ma Șimian (R), részben a Kazinczy család birtoka.

Margita (Bihar vm.): Margitta, ma Marghita (R).

Bogyoszló (Bihar vm.): Érbogyoszló, ma Buduslău (R).

Ottomány (Bihar vm.): ma Otomani (R).

E[rdő]Tarcsa (Bihar vm.): ma Tarcea (R).

Sig[natum] (lat.): aláírva.

Terebes (Zemplén vm.): Tőketerebes, ma Trebišov része (SZK).

Frater Pal (?–1812): Bihar vármegyei főszolgabíró, érsemlyéni birtokos.

5972.

Kazinczy – Sárvári Pálnak
Érsemlyén, 1806. január 24.

KÉZIRAT

Autográf: Déri Múzeum Irodalmitár, K. X. 2006. 2. (régi jelzet: I. 19/1927), „Sárváry Pál levelezése 1785–1846. Előszóval és tartalomjegyzékkel. Összegyűjtötte Sárváry Jakab. Debreczen 1869”, LXIII, 145. Egy nagyalakú fólió négyoldalasra hajtvá, az első két oldalon a levél szövege, a 3. és 4. oldal üres. Melléklet nincs.

MEGJELENÉS

JULOW 1967.

MAGYARÁZATOK

Sárvári Pál és Kazinczy további levelezése ismeretlen. Julow Viktor a levél témájáról: „Sárvári Kazinczyhoz írott levelében – amelynek nyoma veszett – különféle esztétikai és képzőművészeti kiadványokat kért kölcsön, amelyekre nyilván *A rajzolás mesterségének kezdete* c. műve készülő II. kötetéhez volt szüksége.”

Sárvári Pál (1765–1846): debreceni rajztanár. Debrecenben, majd három évig külföldi egyetemeken tanult. 1795-től filozófiát, matematikát és természettudományokat, később építészetet és rajzot is tanított a debreceni kollégiumban. Műve: *A rajzolás mesterségének kezdete*, I–II (Debrecen 1804–1807).

Θεώυ αεχητι (gör.): Julow Viktor jegyzete: „Az istenek akarata ellenére: idézet az Odüsszeia I. énekének 79. sorából.”

a kis Poéta; az Erdélyi kis Lantos: Zsombori Imre (1784–?) Bihar vármegye tisztségviselője, később másodalispánja (1826). A személy meghatározása Julow Viktor jegyzetei és egy levélrészlet alapján: „E’ napokban kaptam Prof. Sárvári Úrtól Debreczenből ’Sombori Úrnak valamely nyomtatott munkáskáját. Meg kell vallani, hogy Ódájának oeconomiája szép: de írtóztató módon bán a’ nyelvvel.” (JULOW 1967, 109, 112; KazLev, 12/2879, Kazinczy – Buczy Emilnek, Széphalom, 1815. márc. 3. [ebben egy korábbi levél részlete].)

soloecismus (gör.–lat.): a nyelvhelyesség tudatos megsértése, írói eszköz.

tudva és akarva: utalás Kazinczy *Soloecismus* c. versére.

Winkelman: Johann Joachim Winckelmann (1717–1768) német művészettörténész. Említett művészettörténeti munkája: *Geschichte der Kunst des Alterthums* (1776).

Nagy Gábor (1770–1861): debreceni ügyvéd. Csokonai diáktársa, Kazinczy és Csokonai bizalmas barátja, a Kazinczy család ügyvédje. Kutatta és gyűjtötte a régi magyar irodalom emlékeit. A Nagy Gáborhoz írt levél: „Prof. Sárvári egy levelet íra: Winkelmannt kéri. – Az Úrhoz utasítottam.” (KazLev, 19/868, Kazinczy – Nagy Gábornak. 1806. jan. 19–26. idézi: JULOW 1967.)

Montesquieu, Charles Louis de Secondat (1689–1755): francia filozófus, író, politikus, a felvilágosodás meghatározó alakja.

prolem sine matre creatam (lat.): Julow Viktor jegyzete: „Montesquieu: *De L’Esprit des Lois* c. műve 1749-i genfi kiadásának címlapján levő mottó (Anya nélkül született sarjat). [...] Maga a mondás eredetileg Minervára vonatkozik.” (Vagyis: előzmények nélküli munka.)

Sulzer, Johann Georg (1720–1779): svájci német esztéta. Említett nagy hatású esztétikai lexikona: *Allgemeine Theorie der schönen Künste in einzeln, nach alphabetischer Ordnung der Kunstwörter aufeinander folgenden Artikeln abgehandelt. I–IV.* (‘A szépművészetek általános elmélete ábécésorrendben következő cikkekben feldolgozva’, 1771–1774.) Kazinczy a saját példányát **Csokonai** Vitéz Mihálynak ajándékozta, akinek a „halála után a debreceni Kollégium könyvtárába került, s ma is megvan ott. Jelzete: N. 465. Az I. kötet előzéklapján a következő bejegyzés áll:

Liber Bibliothecae I. Collegii Ref. Debreceniensis, proprio eiusdem aera una cum tribus reliquis Voluminibus, ex Libris b. d. D. Michaëlis Csokonai emtus, et reliquorum serie insertus d. 27^a febr. 1806.

Bibliothecaris ord.

Petro Kassai mpr.

A címlap alján felismerhetően Kazinczy írásával ez olvasható: »Kazinczy Ferenc, a’ Kufsteini várban, 1799. N° 2. Tokaj felé, ablakkal.« Az ajándékozott könyv tehát az volt, amelyet börtönében használt, amint erre Csokonaihoz írt ajándékozó levelében is célzott: »Úgy hiszem, hogy nem lesz kedvetlen az Úr előtt, hogy a Sulzer homloklevelére két sort írtam. Az a’ könyvnek becsét nevel-

heti. A' harmadik tomus végében vasrozsdával írtam ezt: Chodowiecky 342. Kufsteinben és egyéb helyein szenvedésünknek nem bírván tintával és tollal.«" (JULOW 1967.)

Szántó János: Temes vármegyei jogász.

torso (ol.): torzó.

Helldunkel (ném.): 'világos-sötét'; a fény- és árnyékviszonyokat hatásosan alkalmazó festészet technika (chiaroscuro).

Mengs, Anton Raphael (1728–1779): német festő, műve: *Gedanken über die Schönheit und den Geschmack* (1762).

Csokonai Anakreoni dalai: a Csokonai-kötet: *Anakreoni dalok* (Bécs, 1806).

Erős Gábor (1779–1815): Debreceni rézmetsző diák.

Sandrart, Joachim von (1606–1688): német festő, rézmetsző és művészeti író *Teutsche Academie der Edlen Bau-, Bild- und Mahlerei-Künste I–II* (1675–1679) c. műve.

Montfaucon, Bernard de (1655–1741): francia filológus és régész. „*Diarium italicum sive monumentorum veterum, bibliothecarum, musaeorum & notitiae singulares in itinere italico collectae. Additis schematibus ac figuris* (Párizs 1702) c. műve. Ma is megvan a debreceni Kollégium könyvtárában (jelzete: K. 247.)." (JULOW 1967, 112.)

5973.

Úza Pál – Kazinczynak

h. n., 1806. február 28.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 602, 38.

A levél egy kisalakú papírra van írva, melléklet nem ismert (a lelőhely lapjára több üzenet, cetli és levélboríték van beragasztva).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Úza Pál: → Úza Pál – Kazinczynak, h. n., 1804. ápr. 4. jegyzet.

materia (lat.): anyag, téma.

Péchy: vélhetően Péchy Imre (1753–1841); → Úza Pál – Kazinczynak, h. n., 1804. ápr. 4. jegyzet.

Ma három esztendeje hogy ki buztak az Munkátsi jukból: Úza 1803. február 27-én szabadult Munkácsról.

5974.

Kultsár István – Kazinczynak
Pest, 1806. május 1.

KÉZIRAT

Körlevél, nyomtatvány és kézírás: SRKK Kt 1127, 88–89.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kultsár István: → Kultsár István – Kazinczynak, Pest, 1817. júl. 8. jegyzet.

az utolsó Gyűlésben a' Magyar Nyelv kiterjesztését eszközölték: 1805 októberében ült össze a pozsonyi országgyűlés, amelyen november elején a király elfogadta a magyar nyelv hivatali használatára vonatkozó kérést. Az országgyűlés idején Napóleon legyőzte a Habsburg-sereget, elfoglalta Bécsset. (→ Teleki Sámuel – Kazinczynak, Váradolaszi, 1806. jan. 18. jegyzet.)

fundamentum (lat.): alapzat, alap.

HAZAI TUDÓSÍTÁSOK: 1806. júl. 2-án indult meg Pesten Kultsár István lapja a Hazai Tudósítások (címe 1808. júl. 2-től Hazai s Külföldi Tudósítások, 1840-től Nemzeti Újság).

5975.

Puky László – Kazinczynak és családjának
Kassa, 1806. június 30.

KÉZIRAT

Idézőlevél hivatalos másolata, kézírás: MTAKK Tört. 2r 22/II, „1806. jun. 30. Kassa. Puky László alispán által kiállított idéző levél Kazinczy Ferenczhez birtokügyben”. (Ez a kéziratári cím, folytatólagos számozás nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Puky László (1753–1816): Abaúj vármegyei alispán (1784-től és 1790-től), országgyűlési követ, helytartói tanácsos (1815-től). A miskolci Erényes Világpolgárok páholyban Kazinczy szabadkőművestársa volt.

Alsóregmec (Abaúj vm.): Kazinczy apja örökölt itt birtokrészt, eszerint a levél Kazinczy özvegy anyját és testvéreit is érintette.

Pechujfalusi Pechy Sándor Tamas: lehetséges, hogy az a Péchy Sándor (1757–1811), aki 1788-ban elvette Kazinczy húgát, Zsuzsannát (1768–1842), vagyis Kazinczy sógora. (Neki ugyanis biztosan volt birtoka Alsóregmecen.)

Comáromi István (1777–1845): Abaúj vármegye főadószedője, főjegyzője, alispánja (1824), országggyűlési követe (1825–1827), főispáni helyettese (1838–1841).

5976.

Kazinczy – a Debreceni Református Kollégium tanácsának Széphalom, 1806. július 28.

KÉZIRAT

Autográf: TtREL, I. 1. b. 45., 1. Egy nagyalakú fólió négy oldalán található a levél szövege. Meléklet nincs.

Idegenkezű bejegyzések a levél utolsó oldalán az aláírás felett és alatt: „43.” (tintaírás); „1806. aug. // 43.” (kék ceruzával, talán az iktatás dátuma és száma); „Magyar Dolgokat illető Régi és Ritka könyveiről” (tintaírás).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

Vay Józsefnek ugyanekkor írt levelébe bemásolta Kazinczy a jelen levelet: KazLev, 4/962, Kazinczy – Vay Józsefnek, Széphalom, 1806. júl. 28. A két szöveg között kisebb eltérések találhatók: néhány szó és szórendi változtatáson túl a keltezés is eltér, hiszen a Vayhoz írt levélben július 27-i dátum szerepel a levélmásolaton.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy „*Diáriumá*”-ba 1806. jan. 29-ére jegyezte be, hogy „Azon három láda könyvem, melyet a^o Cancellárius által Baviából vettem, érkezik Debreczenből. Hozzá fogok Catalogusa csinálásához.” (KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz „Diáriumá*”] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 215.) Kazinczy gróf Teleki Sámuel segítségével Johann Jakob Rott bajor könyvkereskedőtől vette meg a felszámolt kolostorok anyagából összeállított gyűjteményt, amely több értékes hungarikumot tartalmazott. A nyomtatványok, képek, metszetek, térképek és kéziratok együttesét, melyet Kazinczy saját könyveivel egészített ki, a debreceni és a sárospataki kollégiumot felügyelő egyházkerületek számára is felajánlotta megvételre. A gyűjteményt végül a sátoraljaújhelyi egyházkerület vette meg a sárospataki kollégiumnak. A vásárlásról 1806. okt. 5-én határoztak, 1694 Ft-ért vették meg az 1748 egységből álló könyv- és 1081 egységből álló metszetgyűjteményt. Kazinczy 1807-ben szállította le a ládákat (vö. HÓGYE/KAZINCZY 1992/I), a gyűjtemény általa összeállított kéziratok katalógusát ma a sárospataki kollégium őrzi. A gyűjtemény leírása és a katalógus kiadása Kiss Endre József munkája: Kiss 2006.

consistorium (lat.): gyűlés, egyháztanács.

Bravaria (rég.): Bajorország.

Antiquária Bibliotheca (lat.): régi könyvtár.

Vay József (1752–1821): septemvir, udvari tanácsos. 1796-tól a tiszáninneni egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, az iskola főépületének építetője, oktatási rendszerének átalakítója. → Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.

Buday Ézsaiás (1766–1841): debreceni professzor, református püspök (1822-től), történész. 1794-től a debreceni kollégiumban történelmet, latin és görög nyelvet, majd 1808-tól teológiát tanított. → Kazinczy – Budai Ézsaiásnak, Érsemlyén, 1802. szept. 28. jegyzet.

sénior (lat.): korelnök, idősebb.

Fazekas István (1742–1812): Debrecenben és Svájcban tanult, 1772-től Sárándon, 1775-től Nagykállóban, 1779-től Diószegen és Érsemlyénben volt református lelkész.

Notárius Szántó: bizonyára Szántó János jegyző, aki 1804. febr. 11-én Fazekas Istvánnal együtt látogatta meg Kazinczyt: KAZINCZY, [Kazinczy Ferencz „Diáriuma”] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 200. (A Vayhoz írt levélben található szöveget jegyzetelő Váczy János nem azonosította Szántót: KazLev, 4/962 jegyzete, 600. oldal.)

Bavariai Ismerősöm: Johann Jakob Rott német könyvkereskedő. Ifjúkorában Kassán és Pesten volt könyvkereskedő, később bajor királyi könyvtáros lett. → Kazinczy – Johann Jakob Rottnak, Széphalom, 1806. aug. 29.

Pelbartus de Themeswar: Temesvári Pelbárt (1435–1504) ferences szerzetes, író. Kazinczy kéziratok katalógusában művei a 4., 5., 21–28., 252–254. tételszámon találhatók.

Michael de Hungaria (14. sz. közepe): vélhetően Angliában működő magyarországi származású ferences szerzetes (BORSA 2000). Kazinczy kéziratok katalógusában az *Evagatorium Benemii* c. műve az 1449. tételszámon található.

Széchenyiana Bibliotheca: gróf Széchényi Ferenc 1802-ben ajándékozta a nemzetnek egy feláldozandó nemzeti könyvtár alapjául szánva egyedülálló hungarikagyűjteményét. A nagycenki könyvtár több mint 18 ezer tételből álló kézirat-, könyv-, térkép-, metszet- és éremtárából jött létre a Széchényi Országos Könyvtár, mely a Királyi Kúria székházában kapott helyet. 1803. aug. 20-án megnyitották a nyilvánosság előtt. A könyvtár több jelentős magángyűjteményből és közadakozásból folyamatosan gyarapodott, Kazinczy az elsők között járult hozzá az állomány bővítéséhez. (A könyvtár neve 1949-től Országos Széchényi Könyvtár [OSZK]; 1985-ben a mai helyére, a Budavári Palotába költözött.)

Leonardus Aretinus in vitam et mortem Attilae, regis Hungariae (lat.): 'Attilának, a magyarok királyának élete és halála'; Leonardo Bruni (írói neve: Leonardo Aretino; 1369–1444) latin nyelvű olasz író neve alatt megjelent mű valójában Calanus Coelius munkájának átvétele. A plágium a 19. sz. legvégéig, Ballagi Aladár cikkéig, rejtve maradt, így Kazinczy sem tudhatott róla: BALLAGI 1892. E mű Kazinczy kéziratok katalógusában az 1. tételszámon található.

Gróf Teleki Sámuel (1739–1822): Bihar vármegye főispánja, a marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója. → Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

Ocsovszky Pál: könyvtáros és házi nevelő Teleki Sámuelnél, az Erdélyi Nyelvmívelő Társaság tagja (1803 k.). A Vayhoz írt levélben (KazLev, 4/962) található szöveget kiadó Váczy János jegyzete: „Ocsovszky Pál életére nézve Koncz Józsefhez, mint a Teleki-könyvtár igazgatójához fordultam útbaigazításért, de ő sem tud róla semmit, sőt kétségbe vonja, a mit Kazinczy ír, hogy Teleki Sámuelnek könyvtárnoka lett volna. »Megengedem – úgy mond – hogy talán Nagy-Szebenben volt Telekinek írnoka«. Kazinczy pedig egész határozottan állítja, hogy Telekinek könyvtárnoka volt; azt ugyan nem mondja, hogy Maros-Vásárhelyt lett volna. V. ö. az 1039. 1042. 1067. 1082. 1085. számú levelekkel.” (KazLev, 4, 600.) Kazinczy *Az én naplóm*ban is könyvtárosként említette: „Ocsovszky Úr, Bthecarius Cancell. Gróf Telekinek” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 295).

Bongarsius: Jacques Bongars (1554–1612) francia diplomata és történétíró, magyar történeti forrásokat összegyűjtő munkája, a *Rerum Hungaricarum scriptores varii historici & geographici* (Frankfurt, 1600) Kazinczy kéziratok katalógusában a 34. tételszámon található.

Schwandtner, Johann Georg (1716–1791): osztrák történétíró munkája, a *Scriptores rerum Hungaricarum* (Bécs, 3 kötet, 1746–1748) Kazinczy kéziratok katalógusában a 251. tételszámon található.

Bélnék 4-in-folio kötetekből álló Geographiájával: Bél Mátyás (1684–1749) *Notitia hungariae novae historico geographica* c. negyedréte nagyságú lapon kiadott munkájának leírása Kazinczy kéziratok feljegyzései között található (GRANASZTÓI/KAZINCZY *Pandektái*; MTA KK K 633/I, 141a).

Karacs Ferenc (1770–1838): Pesten működő grafikus, rézmetsző, térképész. A debreceni kollégiumban Csokonai szobatársa volt, a rézmetszést Bécsben tanulta. Pesti háza a művészeti élet egyik központja volt.

Görög Demeter (1760–1833): irodalomszervező, a bécsi Magyar Hírmondó szerkesztője, a bécsi magyar kultúra kiemelkedő alakja. A Magyar Királyság vármegyéinek térképeit ő készítette el: *Magyar Átlás az az Magyar, Horvát és Tót országok' Vármegyéi, s Szabad Kerülete' és a' határ-őrző Katonaság' Vidékeinek közönséges és különös Táblái* (1802–1811). Görög az 1790-es évek elejétől dolgozott e nagyszabású, 62 térképet tartalmazó munkán, a kiadást Márton József fejezte be.

deltophilus (gör.): könyvbarát.

complét számban (fr., rég.): teljesen, hiánytalanul.

gothus (lat., rég.): gót.

mint a' Sibylla kínálta vala meg a' magáéival Tarquint: a római hagyomány szerint Szibülla jósnő kilenc könyvben leírt jóslatait felajánlotta megvételre a római királynak. Tarquinius Superbus (vagy Tarquinius Priscus) sokallta az összeget, mire a jósnő a kötetek közül hármat, majd ismét hármat tűzbe vetett. A maradék köteteket az eredeti áron megvette az uralkodó. Kazinczy ugyanazzal a történettel érvelt néhány évvel korábban Festetics György előtt is: „Könyveket mutatok-bé, 's olly kevélyen szabom-meg árokat, mint a' Sibylla Tarquinnak. Bízom Nsdhoz, hogy esetemet megszanja, 's vélem nem alkuszik mint Tarquin. Én részemről úgy nem fogom árokat alább-szállítani, mint az a' vén anyó; nem, mintha annyit érnének, hanem mivel nekem sokra van szükségem 's Nagyságod sokat adhat.” (KazLev, 2/547, Kazinczy – Festetics Györgynek, Alsóregmec, 1802. dec. 3. → Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 25. jegyzet.)

nevezetes summának oda-ajándékozása által bizonyítom-meg, hogy érzem kötelességeimet: az ajándékozás valójában árendedmény volt: „A' Pataki Collegium számára 1700 fnton adtam-el a' Bibliothécát az Ujhelyben 5-a 8bris tartott Conferentián. Az ára 2000 Rft volt; de a' Curatoratus Collectát tett a' Jelenlévők közt; Vay Consil. Ur adott 100 ftot, Lónyay Gábor 50 ft, Kazinczy Péter 60. Komjáti Ábrahám 50 ft. Némelly reám tolt, hogy én is. Én 250 ftot oda engedtem nekik.” (KazLev, 4/1003, Kazinczy – Nagy Gábornak, Széphalom, 1806. szept. 29.)

apographon (gör.): másolat.

vinculum (lat.): kötelezettség, kötbér.

Tisztával: a Vaynak küldött változatban: „Albával”; vagyis olyan kötelezvénnel, amelyet el lehet adni.

a' szokott interes, százától bat: 'a szokásos kamat, 6 százalék'.

stipulál (lat.): szerződik.

Szombathi János (1749–1823): sárospataki tanár. 1783-tól haláláig történelemtanár Sárospatakon, ahol elsőként adott elő irodalomtörténetet. A kollégium jeles könyvtárosa volt, megírta az iskola történetét, tanárainak életrajzát. Kazinczy többször is kikérte véleményét, tanácsát. → Szombathi János – Kazinczynak, Sárospatak, 1809. jún. 5. jegyzet.

Fejérvári Károly (1743–1794): eperjesi műgyűjteményéről híres földbirtokos. Kazinczyval több levelet is váltott.

ötödfél ezer (rég.): négy és fél ezer.

Jeszeniczi Jankovich Miklós (1773–1846): könyv- és régiséggyűjtő, történész, bibliográfus, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1831).

Öry Gábor: Öry Fülep (Filep) Gábor (1739–1823) református püspök, tanár, fordító. 1773–1798-ig Sárospatakon a teológia tanára (így Kazinczy tanára is), 1799-től a tiszáninneni egyházkerület püspöke volt.

Komjáti Ábrahám (1743–1827): jogi doktor, miskolci iskolaigazgató, református lelkész, orosznyai esperes. Amikor sárospataki kollégista korában a legjobb diákok egyikeként különböző diáktisztségeket viselt, akkor a diák Kazinczy „felettese” volt.

5977.

Kazinczy – Johann Jakob Rottnak
Széphalom, 1806. augusztus 29.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 5. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

(A német egyesített kézirat-katalógusban Joseph von Schererneknél írt levélként van nyilvántartva: <http://kalliope.staatsbibliothek-berlin.de/> [letöltve: 2013. 02. 26.])

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy és Rott levélváltásából egyéb levelet nem ismerünk, noha a jelen levél is utal korábbi üzenetváltásra, és a köztük lévő üzleti kapcsolat is sűrűbb levélváltást feltételezne. Kazinczy feljegyzéseiben két Rottnak írt – elveszett vagy lappangó – levelet említ: 1805. febr. 27., 1805. okt. 2. (KAZINCZY, [1804–1805] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 188, 197.)

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Széphalom, 1806. augusztus 29-én

Kedves Barátom,

Dátum nélküli levelét az utolsó postával kaptam meg: adja át Ön is üdvözlétemet barátai körében. Mégis hogyan talál most engem! Lesújtva, mélyen megtörtén. – Ó, én kedves Rottom, Ön, Ön, aki oly nagyon apává kíván válni,¹ Ön egészen átérzi majd csapásomat. Gyermekeim, a legegészségesebb, a legszebb gyermek, akit [csak] láttak, nincs többé. Az orvosa volt a gyilkosa. Hiába adta elő neki apósom a bajt, amelyet gyógymódja fog maga után vonni: makacsul maradt szándéka mellett, és megölte őt. Augusztus 18-án szenderült el.

Atyai érzéseim újra elragadtak. Bocsássa meg, hogy panaszkodtam Önnek. – Szeptember elején Kassán vagyok az Önt megillető pénzzel. Várjon engem ott biztosan, és addig is minden jól! –

Az Ön

szerető barátja
 Kazinczy F.

Johann Jakob Rott: német könyvkereskedő. Ifjúkorában Kassán és Pesten volt könyvkereskedő, később bajor királyi könyvtáros lett. Kazinczy 1806-ban több láda értékes könyvet vett tőle gróf Teleki Sámuel segítségével: → Kazinczy – a Debreceni Református Kollégium tanácsának,

¹ A német eredeti megengedné a következő fordítást: 'akinek [=Iphigeniának] Ön oly nagyon kíván atyja lenni'. (Doncsecz Etelka jegyzete.)

Széphalom, 1806. júl. 28. jegyzet. 1806 szeptemberében személyesen is találkoztak Kassán, ekkor újabb tételeket vásárolt tőle Kazinczy (KazLev, 22/5473 [1995/a], Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Széphalom, 1806. szept. 22.).

Mein Kind: 'gyermekem': Iphigénie (Phigie, Fizsi, Génie, Izsi) (1805–1806), Kazinczy első gyermeke. Emlékét Kazinczy *Eggy gyermek' sírkövére* c. epigrammájában örököltette meg.

mein Schwiegervater: 'apósom': gróf Török Lajos (1748–1810) foglalkozott alkímiával és gyógyszerkészítéssel is (Törökről: → Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet; Török tevékenységéről: Kiss L. 2009, ORBÁN 2011).

5978.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1806. december 16.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A boríték alján ismeretlen kézzel írt számítások láthatók:

„155.30

4.,39

150.,51

155 30”.

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Lónyay Gábor (1778–1824): Zemplén vármegye alispánja és országgyűlési követe (1804–1809), Ung vármegyei főispán (1810–1824) és beregi adminisztrátor (1809 után és 1820–1824), tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka (1817-től), kamarás. Királyi biztосként Zemplén vármegye tisztikarával 1823-ban összetűzésbe került és lefogatta azt.

Újbelyi üveges: bizonyára Hofmann üveges „a’ Kávéház mellett”. (KazLev, 3/652, Kazinczy – Nagy Gábornak, 1804. febr. 21.)

Gabriel Lónyay 1806. Vice Comes Comitatus Zempliniensis... (lat.): 'Lónyay Gábor 1806-ban Zemplén vármegye alispánja, most Ung vármegye főispánja, köztudomásúlag: főispáni adminisztrátor; királyi kamarás, és a magyar Szent István rend lovagja.'

5979.

**Kazinczy – Ismeretlennek
h. n., 1806 előtt (?)****KÉZIRAT**

Autográf cédula: MNL, a Bárczay család levéltára, P 1343 (=12683 sz. mikrofilm), [*Kazinczy levelei, főleg a Bárczay család tagjaihoz*], 19. oldal (eredeti oldalszám: 51).
Mellékletek nélkül.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

TÁRGYI MAGYARÁZATOK

A levél címzettje és kelte ismeretlen.

Vitéz: talán (Ivánkay) Vitéz Imre (?–1806), aki Kazinczy alá beosztott iskolalátogató volt az egri járásban (1789-től). Dayka Gábor iskolatársa és barátja volt, Kazinczy hatására kezdett írni és fordítani.

recepisse (rég.): postai átvételi elismervény.

5980.

**Kazinczy – Csáky Emánuelnak
h. n., 1807. március 18.****KÉZIRAT**

Autográf másolat: MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 27. „I. Kazinczy Ferencz levelei”. (A gyűjteményen nincs folytatólagos számozás átvezetve.) Boríték és egyéb mellékletek nélkül.

A levél első oldalán fent idegen kéztől a levéltári jelzet száma, két szám („4.” és „6”) és a címzett neve („Csákynak”). A levél kéziratári címoldalán kék tintával a bekerülés dátuma: „Rev. 1953. II. 6.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan

Egy Cserey Farkasnak írt levélben elküldte Kazinczy e levelének másolatát: KazLev, 4/1093, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. márc. 30.

MAGYARÁZATOK

Az eredeti, elküldött levél ismeretlen. A KazLev-ben egy Cserey Farkasnak írt levél mellé csatolt szöveg került kiadásra. A jelen kiadás szövegforrása Kazinczy saját kezű másolata. A levél tehát főszöveggént még nem jelent meg.

A Csereynek küldött levélhez Kazinczy az alábbi, keletkezéstörténetre is rávilágító magyarázatot fűzte: „Kedves barátom! Csáky Emánuelhez írt levelemnek párját vagy inkább brouillonját [vázlatát, fogalmazványát – O. L.] néked akartam megküldeni, ezen mását pedig megtartani, hogy leveleid gyűjteményébe tehessem. De midőn már jó része le van írva, akkor láttam hogy azt bizonyos tekintetre nézve nem cselekedhetem, és így a’ megtartani akart párt kapod itt. Nem szükség, hogy mellé legkissebbet is vessek, mert a’ levélnek minden czikkelye értethetik magyarázat nélkül. Más nap hogy a’ levél elment, ide jött a’ Napam a’ leánysógorasszonyommal, a’ ki Csáky Emmanuelnek sokat köszönhet, mert midőn a’ Klastromból kijöven, a’ világba lépett, ’s képzelhetetlen naiveté-je által mindent elbájolt, valaki látta, ’s világgal ismeretlen Klastromi ideájú nem affectált gondolatjainak kifejezéseit hallotta, Csáki látván hogy Lovelászok készülnek a’ gyermek leány fejét elbódítani, a’ leánynak tutelaris geniusává lett, és a’ Lovelászokat tőle eltávoztatta. A’ mi Süsienk, mondom, ide jött az Anyjával, más nap, ’s én neki felolvastam a’ levelet. Süsie ismeri Csákinak a’ gyengéjét, mely hiúság, ’s kért, hogy a’ levélnek párját tartsam-meg, ’s olvassassam vele a’ feleletet, ha majd jó. – Még nem jött ’s félek hogy a’ Dietára való készülétek miatt, mely egy Csáky Emánuelnek nagy dolgot csinál, nagyobbbat mint másnak húsznak, mert ott ragyogni akar, mint mindenben, el is marad.” (KazLev, 4/1093.)

Csáky válaszolt Kazinczynak és elküldte az említett beszédének több példányát és fordítását is: KazLev, 4/1092, Csáky [E]Mánuel – Kazinczynak, Kassa, 1807. márc. 22. Kazinczy e válaszárol is beszámolt Cserey Farkasnak: „Csáky nekem egy gyönyörű választ íra azon kérdésemre, hogy hol tanult ő így írni, holott a’ Classicusokat nem olvasta. De a’ levél hosszabb, minthogy azt leírni kedvem jöhessen. Küldött nékem egynehány exemplárt a’ Lőcsén tartott Oratiókból is, és a’ feleségemnek ’s Napamnak ezeknek nyomtatásban kiadott német fordításait.” (KazLev, 4/1097, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. ápr. 7.) Érdekes, hogy a válaszlevelet „hosszabb”-nak mondja, noha csak két-három mondat.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Méltóságos gróf, császári és királyi kamarás, örökös és valóságos [tényleges] főispán!

Barátom, Cserei Farkas, Wesselényi báró fivére és Haller Gábor gróf veje, Küküllő megye főispánja és az erdélyi királyi tábla elnöke a mellékelt levelet azzal a kéréssel küldte el nekem, hogy adjam át őméltóságának. Annál szívesebben teljesítem a kérését, minél inkább szabad örvendenem annak, hogy abban Önnek, gróf főispán úr, egy olyan férfit mutathatok be, akinek kitűnő képességei, tevékeny hazafisága és nemeslelkűsége magához vonta polgártársai figyelmét, és közülük már kétszer javaslatotott egy főispán méltóságára, úgy amint számos, különösen természetrajzi ismeretei magukra vonták a külföld figyelmét, amely felvette őt néhány tudós társaság tagjául. Abban a büszkeségben részesült, hogy a jobb emberekhez csatlakozhatott, és azt hiszem, hogy ez a levél azt a vágyat fogja sugallni neki, hogy kimutassa afeletti örömét Őméltóságának, hogy őnt hazánk legsebbebb tisztségére emelték, és tisztelétét, amellyel az Ön erényei és képességei iránt viseltetik.

Régi barátom, Koczok úr, elküldte nekem a beszédet, amelyet Őméltósága a nagy férfiú, az ön beiktatója és a rendek előtt tartott. Éppen most kaptam meg ezeket a beszédeket. El vagyok ragadtatva, nagyon el vagyok ragadtatva e beszédek stilisztikai, szónoki, logikai és államférfíui értékeitől, az Ön előadásának eleganciájától és finomságától és az egész mesteri felépítéstől. Azonban szeretném Öntől, főispán úr újra megkérdezni, amit Hotkóczon már egyszer megkérdeztem, – ki tanította meg tehát Önt így írni, mivel Ön sosem tanulmányozta különösebben a régieket? és elfelejtem, hogy a zseni tanítás nélkül is utat tör magának és könnyen nélkülözi a szabályokat és a példákat. Az Ön tartománya büszke kell, hogy legyen egy ilyen helytartóra, és bizonyosan az, ha – ahogy ezt Ön a beszédben kinyilvánítja – az Ön számára értékes. Azt szeretném, gróf főispán úr,

ha ez a két beszéd Hazai Tudósítások egyik számához lenne kinyomtatva, mert méltók rá, hogy olyanok is megismerjék, akik a kiosztogatott lenyomatokat nem fogják megkapni. A Mindenhatóra! úgy amint lesújtó gondolat, ha némileg homályos fejünk figyelemre [tiszteletre] kényszerít minket, mert ő egy régi tisztelt törzsből származik, másfelől úgy szép látni, hogy a Szabolcsok ősei ilyen ivadékok által lesznek dicsőítve. Ön ragyogón lépett pályájára. Ön nem fogja magát befektetni, és az idő igazolni fogja, hogy Ön sella curulisban [hivatali székében] éppoly bölcs kormányos, pártatlan bíró és rendíthetetlen hazafi, amint Ön az magánéletében és méltóságos tisztségre lépésénél az Ön szívszaggató beszéde remélni engedte.

Barátom azt is írta nekem, hogy Ön, főispán úr, parancsot adott neki, hogy ebben hívjon meg engem Hotkóczra, és hogy az ön grófnője Hotkóczról szóló írásomról azt az ítéletet hozta, hogy hemzsegek benne a francia kifejezések, és tehát a legtöbb olvasó számára, akiknek nyelvén az meg van fogalmazva, nem lesz érthető. Koczok is egészen a grófnő véleményén van. E feddés kapcsán én csak a szép szerencsét érzem, hogy írásom egy ilyen olvasó figyelmét vonta magára, és örülök a hasznos hibának. A grófnőnek tökéletesen igaza van, és biztos, hogy illetlenség volt az olvasót, aki a nyelvben járatlan és a kertművészet titkaiba nem beavatott, a szép élvezet egy részétől megfosztani. A jogos dorgálás annál nyomasztóbb, mivel sok mindent, például: Corps de logis a főépület által és bassin a szökőkút által nagyon könnyen kifejezhető lett volna. A művészi öntudat fogott el, a művészettől elgáborodott a művésznek nyelvén az abba nem beavatottaknak beszélni. – Elmegek Hotkóczra, és Ön, főispán úr, megvilágítja előttem tanulmányom egyéb hibáit, kiegészíti hiányosságait, meg kell tanítania nekem a módját, hogyan tehetem azt tárgyhöz méltóvá, így minden ilyen foltnak le kell majd törölnie, és a hazafias grófnőt, aki nyelvünk tisztaságára oly dicséretesen törekszik, nem fogják bosszantani többé soloecismusaim.

Boldogan nézek a küszöbön álló országgyűlés felé, ahol a nagyrabecsült szónokot hamarosan derék államférfiként is nagyrabecsülik majd. Mindazok szemei, akik az Ön szép beszédét hallották, vagy olvasták, Önre szegeződnek majd. A hazafi, aki ott igaz ragyogásában tündökölt, nem csekélyebb hős, mint a harcos, aki életét pro focis et aris [‘a tűzhelyért és az oltárért’] a betörő ellenséggel bátran szembe helyezi.

Maradok a legmélyebb tisztelettel Őméltósága

legalázatosabb szolgálja

Széphalom, 1807. március 18-án

Kazinczy Ferenc

Csáky Emánuel, gróf (1763–1825): Szepes vármegyei főispán (1807-től), valóságos belső titkos tanácsos. **Felesége**: gróf Szirmay Anna (1771–1838). **Hotkóci** birtokán nevezetes angolkertet hozott létre, melyet szobrokkal és régészeti emlékekkel is díszített; erről Kazinczy cikket írt a Hazai Tudósításokba: *Hotkócz – Anglus kertek* (1806, 31. szám 262–263, 32. szám 268–271, 33. szám 276–279). Említett beszédeinek kiadása: *Duplex oratio Illustr. Dni comitis E. e comitibus Cs de Keresztsegh perpetui terrae Sceousiensis &c. occasione faustissimae suae in actualem supremum comitatus Scepusiensis comitem inaugurationis. Altera ed Excell. Dnum Josephum e comitibus Haller de Hallerkeo i. comitatus Marmarosiensis supremum comitem etc. delegatum pro actu installationis commissarium regium. Altera ad ii. status et ordines comitatus Scepusiensis dum per eosdem ut supremus comes salutaretur in l. r. civitate Leutschoviensi die 24. Februarii 1807. habit.* (Kassa, 1807.) Ezt a két beszédet a szepesi főispáni szék elfoglalásakor a rendek és az őt hivatalába beiktató gróf Haller József (?–1814) Kolozs vármegyei főispán (1804-től), főlovászmester (1806–1812) előtt mondta el.

Cserei Farkas (1773–1842): őrnagy, műgyűjtő, botanikus, erdélyi nagybirtokos. 1805-től Kazinczy barátja, Csokonai síremlékére ő ajánlott fel pénzt. Cserey Miklós rokona. **Felesége**: gróf Haller Krisztina, **Haller Gábor** (1749–1822) Küküllő vármegyei főispán lánya. Sógora: id. báró **Wesselényi** Miklós (1750–1809) zsigóói birtokos, Közép-Szolnok főispáni helytartója (1804-től). (→ Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom [?], 1819. jan. 25–29.)

Koczok István: lőcsei ügyvéd.

Hazai Tudósítások: Kultusz István (1760–1828) 1806-ban megindított lapja, az első folyamatosan megjelenő pesti folyóirat.

Szabolcs: Kazinczy jegyzete a Cserey Farkasnak küldött másolat után: „NB. a’ *Szabolcsok* *maneseiben* arra van a’ célzás, hogy a’ *s z e n t t r a d i t i o* azt tartja, hogy a’ Csákiak Szabolcs Vezérnek maradékai. Adja Isten, hogy Csáky Emanuel úgy viselje magát a’ Dietán a’ mint tőle várni lehet, mert esze ugyan van ’s tolla szíveket ragad, mikor melegen szóll.” (KazLev, 4/1093.)

sella curulis (lat.): ’elefántcsont szék’; az ókori Rómában a magas rangú hivatalnokok széke.

soloecismus (gör.–lat.): a nyelvhelyesség tudatos megsértése, írói eszköz.

pro focus et aris (lat.): ’a tűzhelyért és az oltárért’; utalás Cicero *De natura deorum* (3, 40) c. szövegére (Doncsicz Etelka jegyzete).

5981.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1807. augusztus 11.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [1. fogás], 3. levél, 6–8. oldal (nagyalakú négyoldalra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon, a 4. számozatlan oldal üres). A lelőhelyről: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levelet két levelében is megemlítette Kazinczy, és a császárról szóló részt idézte is: KazLev, 5/1154, Kazinczy – Id. B. Wesselényi Miklósnak, Széphalom, 1807. aug. 19.; KazLev, 5/1155, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. aug. 19.

Decsy Sámuel: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

ki adattatandó munka: *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai* (I. kötet, Széphalom, 1808). Ennek elkészítését a nyomdász 1807. áprilisra ígérte, de Kazinczy csak fél évvel később kapta kézhez az első kinyomtatott oldalakat: „1a 8br. vettem Ocsovszkitól a’ Haykul által végre elkészített Egyveleg Írásaim első kötetének utolsó árkusát” (KazLev, 5/1176, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. okt. 7.). A kiadásról még: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, [Bécs], 1808. márc. 1–10. között jegyzet.

Philosophica Politica (gör.–lat.): ’politikai filozófia’.

Haykul Antal: Bécsben élő erdélyi nyomdász. A Magyar Hírmondó (1802–1803) és a Magyar Kurír (1810–1834) nyomdása is. Kazinczy leveleiben többször panaszkodott rá: „[Haykul,] [e]z a’ semmire való, ez a’ becsület nélkül való ember ismét meghazudta magát, melyet a’ legnagyobb szemtelenséggel 1805 óta mindég cselekszik.” (KazLev, 4/1085, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. márc. 12.) Márton József viszont ajánlotta Haykult: → Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. [?] (b).

adressirozni (fr.–ném.): irányítani.

interessatusabb (lat., rég.): önzőbb.

Experto crede Ruperto (lat.): ’a tapasztalt Rupertusnak higgy’, azaz: hidd el annak, aki már tapasztalta (szállóige Vergilius *Aeneide* alapján, 11. ének, 283. sor).

oláb (rég.): román.

Kurir: Decsy 1793-tól haláláig szerkesztette a bécsi Magyar Kurírt és melléklapját, a Magyar Musát.

M[anu]Scriptum (lat.): kézirat.

dilemma (gör.): választási kényszer két egymást kizáró lehetőség között.

Eő Felsége: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835): 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től). Négy felesége közül a második Mária Terézia (Bourbon) nápolyi-szicíliai hercegnő 1807-ben halt meg (1772-ben született); a harmadik felesége Mária Ludovika Beatrix (Austria-Este) (1787–1816), akit 1808. jan. 6-án vett el.

Teplíczi fürdő: Teplice, cseh fürdőváros.

Drezdai Udvar: I. Frigyes Ágost (1750–1827) szász király (1806-tól) udvara. Napóleon szövetségese volt, így lett Frigyes Ágost néven lengyel uralkodó (1791-től).

5982.

Johann Blaschke – Kazinczynak
Bécs, 1807. szeptember 11.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TrREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

Doncsecz Etelka szövegkritikai jegyzete: a levél írója nem használ központosítást, nem következetes a nagy kezdőbetűk és az egybeírás tekintetében, a rövid, ill. hosszú „n” és „m”, az „i”=„ü”, továbbá a zöngés és zöngétlen mássalhangzók írásában. Lábjegyzetben ezekre nem, csak az értelemzavaró helyesírási sajátosságokra utaltunk.

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

A levél néhány Kazinczy által megrendelt rézmetszetet említ, az ábrázolás témáját azonban nem nevezi meg. Busa Margit szerint többek között Dayka Gábor portréjáról van szó: „Miután Kininger visszautasította a munkát [a Dayka-portré elkészítését – O. L.], Blaschke elvállalta. Kazinczyhoz írt, egyetlen, már ismert levelében, 1807. március 14-én is pénzt kért a metszéshez szükséges anyagok beszerzésére. Váczy megjegyzése a Levelezésben: »Kazinczy keze írása, s alább is a szavak közé írt jegyzetek, a melyek az eredetiben a hozzájuk tartozó szók fölé vannak írva«. A beékelte szavak ezek: »(Daykához), (kép és titulus), (Vignette), (Ossziánhoz)«.» (A hivatkozott levél: Blaschke János – Kazinczynak, Bécs, 1807. márc. 14., KazLev, 4/1088; Daykáról: → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17., jegyzet.)

A levelezés nehézségeire utal, hogy Kazinczy csak hónapokkal később kapta kézhez Blaschke 1807. márc. 14-i üzenetét: „vettem 6. Junii” (KazLev, 4/1088). Erre bizonyosan válaszolt Kazinczy, és e válasz és a jelen szeptemberi levél közé már nem szükséges egy újabb (ismeretlen) levélváltást feltételezni, hiszen Blaschke elnézést kért a „hosszú hallgatás” miatt.

A fent említett 1807. márciusi levelében Blaschke azt állítja, hogy dolgozik a metszeteken. A metszetek elkészülte azonban kétséges, talán éppen a jelen levélben érintett anyagi okok miatt. Papp Júlia összegzése szerint: „Hogy végül Blaschke elkészítette-e a Dayka-könyvhöz megrendelt illusztrációkat, s ha igen, kinyomtatásra kerültek-e valaha, arról egyelőre nincs tudomásom. Az mindenesetre bizonyos, hogy az 1813-ban megjelent kötet Dayka-portróját más művész metszette rézbe. S az is bizonyos, hogy a fent említett két levélben található adatok alapján Pataky Dénes 1951-es katalógusától eltérően nem vehetjük fel őket Blaschke oeuvre-katalógusába. Legfeljebb annyit állíthatunk, hogy Blaschke 1807 márciusa előtt feltehetően megbízást kapott Kazinczytól elkészítésükre. Abból, hogy Kazinczy néhány évvel később ismét foglalkozni kezdett a Dayka-portréval, arra következtethetünk, hogy 1807 körül nem készült el a költő-barát rézmetszetű arcképe, vagy olyan minőségű lett, amely nem felelt meg Kazinczy elvárásainak. Az 1813-ban megjelent Dayka-kötet elé írt, 1810 februári keltezésű Dayka-életrajzában Kazinczy megemlíti a készülő portrét: »Képe tulajdon kezem' rajzolatja szerint készült, 's az a' rajzolat Daykához igen jól hasonlított; Úgy hiszem, hogy a' Metsző, kinek ügyessége előttem ismeretes, nem fogja a' képet hozzá hasonlatlanná tenni. A' fűrtözést és leplezést Orpheusnak egy gemmájáról vétettem hozzá, 's a' Megboltnak éjjeli világítást adattam a' képen...«” (PAPP 2008 [2010], 183. A Kazinczy-idézet forrása: KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poetai* 1813, XLVIII. Az említett Pataky Dénes-könyv: PATAKY 1951.)

Papp Júlia felhívta a figyelmet arra, hogy Kazinczy már 1804-ben megrendel(het)te Daykáról (is) a rajzot és a rézmetszetet. (PAPP 2008 [2010], 182–183; → Johann Josef Neidl – Kazinczynak, Bécs, 1804. aug. 1.) A Dayka-portré metszetét végül az eszéki születésű, Bécsben működő Joseph Gerstner (1768–1813) készítette el (PAPP 2008 [2010], 180).

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Bécs. 1807. szeptember 11-én

Kazinczy úr részére

Hosszú hallgatásom miatt ezennel bocsánatot kell kérnem, bár nem én vagyok az oka, hanem az, hogy oly sokáig nem kaphattam tisztességes papírt, most azonban találtam egy tisztát, és azon nyomban jelentem, hogy a könyv 3 forint 30 krajcár, amelyből egy ív 8 lenyomatot [rézmetszetet] ad ki. Tehát könnyedén kiszámolhatja, mennyire van szüksége 1200 lenyomathoz, hogy 100 nyomtatása 3 forint 30 krajcár. Három lemez azonban még nincs teljesen készen, mert túlságosan elborít a munka, és a réz nagyon sürgető a zsebkönyvekhez. Ha azonban sürgősen szüksége van rá, úgy legfeljebb 14 napon belül készülhet el. Kérek tehát pár sort erről, és alkalomadtán kérem azt is, hogy utaltassa ki nekem a pénzt a papír és a nyomtatás költségeire, hogy Ön ne hátráltassék.

A legőszintébb

Johann Blaschke s. k.
rézmetsző

A levél mellett a számadások ellenőrzése Kazinczy kézírásával:

„Minden tómushoz jó 2. kép.

Kell egyikből is másíkból is 525. nyomás² in summa 1150. explár.

1200.

² [../omás [Átírás.]

1. árkus ád 8. képet.

24. árkus 1. koncz,

és így 6. koncz ád 1150.³ képet.

6. koncz pap. per 3 f. 30 x.

= 21. Rf. – x.

100tól jön a' Nyomónak 3 f. 30 x.

és így 1152től vagy inkább 1200tól 42. Rf. – x.

63 f. – x.”

Johann Blaschke (Blaschke János) (1770–1833): pozsonyi származású Bécsben működő rézmetsző. Goethe, Schiller, Wieland, Kisfaludy Sándor és Károly, Berzsenyi, Kis János és Kazinczy műveinek illusztrátora. W. Rieder rajza nyomán Kazinczyról rézmetszetet készített: *Magyarország géniusza Kazinczy szobra előtt* (megjelent: Hébe, 1825). Kazinczy 1805-ben rézmetszetet rendelt tőle az 1804-ben elhunyt nagybátyjáról, Kazinczy Andrásról: *Andreas Kazinczy de Eadem...* (Kazinczy kiadta a *Magyar régiségek és ritkaságokban* [Pest, 1808]). Blaschke-metszetek illusztrálják Kazinczy Marmontel-fordítását is (*Kazinczynak fordított Egyveleg Irásai I.*, Széphalom, 1808).

3 Platten: 'három lemez'; bizonyára a korábbi Blaschke-levéiben is említett metszetekről van szó, amelyek Kazinczy tervezett Dayka- és *Osszián*-kiadásához készülhettek (KazLev, 4/1088). Ez Papp Júlia szerint is feltehető: „Bár sem a levélben, sem Kazinczynak a levélhez mellékelt ellenőrző számításában nincs utalás arra, hogy a három lemez mire vonatkozik, elképzelhető, hogy köztük volt a Dayka-kötet metszete is.” (PAPP 2008 [2010], 183.) Ugyancsak három (ugyanaz a három?) illusztrációt említett Neidl 1803-ban és 1804-ben is: Johann Josef Neidl – Kazinczynak, Bécs, 1803. szept. 20. (KazLev, 3/620), → Johann Josef Neidl – Kazinczynak, Bécs, 1804. aug. 1.

Taschenbücher: 'zsebkönyvek'; Papp Júlia jegyzete: „Blaschke 1807-ben a következő zsebkönyvek illusztrációin dolgozhatott: *Historisches Taschenbuch. Mit besonderer Hinsicht auf die Oesterreichischen Staaten. Dritter Jahrgang. Geschichte des Jahres 1803.* Wien, 1807; [Josef WIDEMANN–Max FISCHEL]: *Taschenbuch für Freunde schöner vaterländischer Gegenden. Dritter Jahrgang.* Wien, 1807, vagy a kiadványok következő évfolyamának metszetein.” (PAPP 2008 [2010], 222, 25. l.)

5983.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1807. október 19.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegközlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 363–364. → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

³ 152. [Átírás.]

MAGYARÁZATOK

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtag-jairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Asszonyám: 'Asszony Anyám', Kazinczy anyja (1740–1812).

Dienes: Kazinczy öccse (1761–1824), Bihar vármegye másodalispánja (1803–1811).

Miklós: Kazinczy öccse (1774–1844).

Jósi: Kazinczy öccse, József (1772–1855).

Jesztreb (Zemplén vm.): Magyarsas, ma Zemplínske Jastrabie (SZK). Részben a Kazinczy család birtoka.

absolutionális (lat.): feloldozólevél.

calculus (lat.): számítás.

Ipam: 'apósom'.

Klári: Kraynik Józsefné Kazinczy Klára (1766–?), Kazinczy húga.

Dobsák: Dobsa László neve fordul elő Kazinczy önéletírásaiban (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009 névmutatója).

destinált (lat.): elrendelt.

relatio (lat.): kapcsolat, viszony.

Laczkó János: regmeci gazda.

Prédabegy: egy vitatott, közös tulajdonú erdő: „A' Károlyi és Jankovics Urak által a' Préda hegy eránt ellenünk is folyó perben Jósef Öcsém, ki az Anyám életében nékem minden befolyhatásom nélkül vitt mindent, azt tanácsolja, hogy tapogattassuk ki, Jankovics csak magát a' szűkebb értelemben vett Préda hegyet akarja e substernálni a' felosztásnak, vagy mind azt, a' mi a' Telki-Bányi határon innen fekszik. Ezt méltóztassék tehát kitapogatni.” (KazLev, 10/2425, Kazinczy – Zsiday Sándornak, Széphalom, 1813. ápr. 30.)

5984.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1807. december 24.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegközlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 366–367. → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtag-jairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Asszonyám: 'Asszony Anyám', Kazinczy anyja (1740–1812).

Antal: (további adatokat nem találtunk).

Szepesi: (további adatokat nem találtunk).

scéna (gör.–lat.): jelenet.

Krácskó: (további adatokat nem találtunk).

Laczkó János: regmeci gazda.

K[zinczy] Péter: talán Kazinczy ükapja, Kazinczy Péter (1638 k.–1689 előtt).

József: Kazinczy öccse (1772–1855). *Felesége* 1802-től: Ragályi Mária Magdolna (1778–1839), Ragályi József (1733–1804) Borsod vármegyei alispán (1787–1800) és királyi tanácsos lánya.

jurisdictio (lat.): törvénykezési jog, bíraskodás.

Szakszón: Kazinczyék zsellérje.

Szemere László (1748–1812): Ung vármegye követe (1802-ben).

Krainikné: Kraynik Józsefné Kazinczy *Klára* (1766–?), Kazinczy húga.

Dienes: Kazinczy öccse (1761–1824), Bihar vármegye másodalispánja (1803–1811).

Susi: Kazinczy Zsuzsanna (1788-tól Péchy Sándorné) (1768–1842), Kazinczy húga. Férje: Péchy Sándor (1757–1811).

Kázmér (Abaúj vm.): Nagykázmér, ma Vel'ký Kazimír (SZK) a Török család birtoka és lakhelye, szlovák többségű település volt.

Semlyén (Bihar vm.): *Érsemlyén*, ma Şimian (R), részben a Bossányi nagyszülők birtoka.

Laczi: Kazinczy öccse, László (1763–1807). Felesége 1806-tól az örmény származású *Lukács Franciska* (Fanni; később báró Paul Radivojevich [1759–1829] osztrák altábornagy felesége), Lukács Miklós örmény származású Bihar vármegyei táblabíró lánya.

Miklós: Kazinczy öccse (1774–1844). *Felesége* 1797-től: Beothy Victoria (1778–1823), Beothy János (?–1786) Bihar vármegyei alispán (1783-tól) lánya.

Maris: utalás Nagy Marisra (1788 k.–?), a Kazinczy család szolgájára (vö. ORBÁN 2010).

5985.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1807. december 24. után

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegközlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 364–365. → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

Dékányi szerint „Kelet nincs a levél fogalmazásában, de hetedfél esztendő emleget fogsága óta és az álmosdi szerződés után van. Továbbá a levél fölébe van ragasztva B. S. levelének egy darabja, melyben ő fia karácsonyi levelét megköszöni. Ezekből következtetve a levél 1806 decz. 24. után íródhatott. *Dékányi Kálmán* közöl.” (DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 364, 1. l.) De: 1801 közepe és hetedfél (azaz 6 és fél) év = 1807 vége. Ezt támasztja alá, hogy az 1807. dec. 24-i levélben található meg az itt is említett favágás leírása (→ Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának, Széphalom, 1807. dec. 24.). Tehát a levél keltezése: 1807. dec. 24. után.

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Azert a szep Karatsont köszöntő Levelirt: → Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának, Széphalom, 1807. dec. 24.

A[rva] B[ossányi] S[usanna]: Kazinczy anyja (1740–1812): *Asszonyám* (Asszony Anyám). *Árva* (rég.): özvegy.

subordinál (lat.): alárendel.

Álmosdi végzés: 1806. márc. 11-i naplóbejegyzésében ’álmosdi béke’-ként említett megegyezés: KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz „Diáriuma”*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 217.

grádus (lat., rég.): fok, mérték.

Dienes: Kazinczy öccse (1761–1824), Bihar vármegye másodalispánja (1803–1811).

Jósi: Kazinczy öccse, József (1772–1855).

bidlás (rég.): palló.

Laczkó János: regmeci gazda (→ Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának, Széphalom, 1807. dec. 24.)

Péchy Sándor (1757–1811): Kazinczy testvérének, Zsuzsannának a férje.

Szürnyeg (Zemplén vm.): ma Sirník (SZK).

Meczenzofi: Mecenzéf (Metzenseifen) Abaúj-Torna vm.-i település, ahol sok vashámoros és ásó- és kapagyártó működött.

5986.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
[Bécs], 1808. március 1–10. között

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [1. fogás], 4. levél, 9–12. oldal (nagyalakú négyoldalásra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A 11. és 12. oldal aljáról egy kb. 4 cm-es sáv le van metszve. A levél szövege a 11. oldalon teljes, hiszen a csonka 11. oldal alján megvannak azok az őrszavak („és én velem”), amelyekkel a 12. kezdődik, de a búcsúzás és aláírás vélhetően emiatt hiányzik a 12. oldal aljáról.

A lelőhelyről: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezési ideje Kazinczy élettörténetéből és az európai eseményekből egyértelműen meghatározható.

Haykul 1807 áprilisára ígérte *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai* (I. kötet, Széphalom, 1808) kinyomtatását, tehát Kazinczy csak e határidő után, 1807 májusában vádolhatta meg a nyomdászt: „Haykul azt fogadta, hogy munkám első kötete Áprilisnak végeig elkészül. [...] Haykult a’ ki még sem küld semmit, Agensre bíztam, hadd vádolja el a’ Bíró előtt. Élj szerencsésen.” (KazLev, 5/1118, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1807. máj. 28.) Vélhetően ezután kapta a levélben is említett reverzálst Haykultól, de ennek ellenére 1808 januárjában ismét elégedetlenségét fejezte ki Kazinczy: „Haykul mind a’ mellett, hogy Reversálissal is kötelezte magát, gazdúl megcsala. Egy-

veleg Irásaim első kötete már eddig csak ugyan Pesten van, 17dik Xberben indult oda.” (KazLev, 5/1210, Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1808. jan. 1.)

A levélben említett 1808-as történelmi esemény egyértelművé teszi a keletkezés idejét (erről l. alább), Kazinczy az erről vett hírt 1808. március 12-én továbbította: „Bécsből tudósítatom, hogy Miollis 2dik Febr. foglalta el az Angyalvárat, 's a' Fernéyi Bölcs Szentje nevét viselő Bonaparténak (Luciánnak) azonnal tiszteletbeli őrt adott. Most teljesedik-be, ugymond a' Bécsi Tudósító, hogy az ex conducto ment Rómába lakozni, és hogy viszálykodások csak szemfényvesztés vala.” (KazLev, 5/1251, Kazinczy – Gr. Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1808. márc. 12.)

Tehát 1808. március 12-én vagy 12-e előtt megkapta Decsy levelét, és Bécsből legalább 2 nap kellett a levél megérkezéséhez. Decsy a jelen levelében úgy utalt Kazinczy ismeretlen február 10-i levelére, hogy már „múlt Februarius”-t említett. Ezen információk összességében kijelölik az 1808. márc. 1–10. közötti időszakot a levél keletkezési idejeként. (Busa Margit gépirásos jegyzetei között 1805–1807-re keltezte a levelet.)

Decsy Sámuel: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

Haykul Antal: a Bécsben élő erdélyi nyomdászról: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1807. aug. 11. jegyzet.

Februarius 10-ik napján költ betses úri levelét: a levél ismeretlen.

reversalis (lat.): (írásbeli) ígéret, kötelezvény.

vidimaltatni: (lat.): láttamoztatni, hitelesíttetni.

pactum; pactal (lat.): egyezés; egyezkedik.

species-facti (lat.): tényállás.

lumen (lat.): világosság, érthetőség.

Gremium (ném.): bizottság.

oláh (rég.): román.

Aloysius Horn: (a bécsi nyomdászról további adatot nem találtunk).

vagy immediate, vagy mediate (lat.): 'vagy közvetlenül, vagy közvetve'.

a' két Magyar Haza: Magyarország és Erdély.

Az Orosz Császár Svécia Ország ellen világossan hadat indított, [...] Finnlandiát el foglalták: I. Sándor orosz cár 1808 márciusában üzent hadat IV. Gusztáv svéd királynak. Az 1808–1809-ben lezajlott háborúban az oroszok elfoglalták Finnországot.

A' múlt Febr. 2-ik napján [...] Fraczia hadi sereg General Miollis vezérleése alatt Róma városába bé menvén az Engelsburgot [...] el foglalta: Sextius Alexandre François de *Miollis* (1759–1828) francia tábornok 1808. február 2-án vonult be Rómába és szállta meg a pápai rezidenciát, az Angyalvárat (ném.: *Engelsburg*), miután VII. Pius pápa megtagadta a francia szövetséget.

Bonaparte Lucian (Luciano Buonaparte; 1775–1840): Napóleon egyik öccse, ekkor Itáliában élt. *ex conducto* (lat.): megállapodás útján, egyetértve.

5987.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1808. május 4.

KÉZIRAT

Másolat, két különböző, azonosítatlan kéz írása: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím).

A lelőhelyen 9 levélmásolat található 8 negyedréti nagyságú lapon, sorszámozva (a sorszám is a másoló kezétől); a lelőhely tartalma:

I. Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. (jelen levél).

II. → Fáy András – Kazinczynak, Gomba, 1809. dec. 26.

- III. → Fáy András – Kazinczynak, Gomba, 1818. szept. 8.
 IV. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1821. márc. 16.
 V. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1824. szept. 8.
 VI. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1825. márc. 18.
 VII. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1827. nov. 26.
 VIII. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1829. júl. 20.
 IX. → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1830. jún. 22. előtt.
 Kötetünkben ezenkívül megjelenik még:
 → Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom [?], 1819. jan. 25–29.
 → Fáy András – Kazinczynak, Pest [?], 1828. febr. 18.–1828. jún. 30. között [?]

MEGJELENÉS

Részleteket idéz: BADICS 1890, 61, 127.

MAGYARÁZATOK

A levélből kiderül, hogy ez Fáy András első levele Kazinczyhoz, aki viszont már kétszer is írt neki: „Majd egyszerre vettem kedves Uram Bátyámnak két rendbeli leveleit, de a Prokatori Censurara való készülemem mind eddig elfogott a válaszlástól.” Az említett két levélből csak az egyik ismert: Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1808. jan. 21., KazLev, 23/5738. Kazinczy e levélben köszönte meg, hogy Fáy első kötetét, a *Bokrétát* neki ajánlotta: „A’ B o k r é t a negyed nappal ezelőtt érkezett hozzám. Megnyitásával legelőbb is nevem tűnt szemembe. Hirtelen szökött képembe a’ vér; rettegtem a’ tömjén’ fúlasztásától; de végig repülvén a’ genialis kis ajánló-levelen, rettegésem a’ legedesebb érzésekké vált.”

Fáy András (1786–1864): író, földbirtokos, a reformkor meghatározó politikusa. 1835-ben Pest vármegye reformpárti országgyűlési követe, a Kisfaludy Társaság első elnöke (1837), a Magyar Tudós Társaság tagja (tisztelési: 1831; igazgatósági: 1845). Említett verseskötete, amelyet Kazinczynak ajánlott: *Bokréta melyel Hazájának kedveskedik F. F. A.* (Pest, 1807). *Apja*: Fáy László.

apologus (gör.): felmagasztaló védőirat, védelem.

bokrétába ejtett szamos bukdosásaimat elneezni méltoztatott: Kazinczy említett levelében határozott hangon kritizálta Fáy munkáját: „Uram Öcsém is felette hátra van a’ Grammatica’, Orthographia’ ’s Interpunctiók’ tudományában. Édes barátom, a’ ki csak ezeket sem tudja, az felette szemtelen, ha írni mér. Kimélés nélkül, sőt égető, metsző élességgel mondom ezt, mert félek, hogy haszontalan’ mondom, ha így nem mondom.” (KazLev, 23/5738.)

Hippocréne: Hippokréne-forrás, a múzsák egyik szentélye Boiótiában.

Cserépy (Cserépi) Károly (?–1827): Fáy iskolatársa Sárospatakon, később gróf Vondernothné (Splényi Petronella) jogásza (BADICS 1890, 25; KazLev, 20/4755, Kazinczy – Bárány Ágostonnak, Sátoraljaújhely, 1827. márc. 23.). A *Bokrétában* az ő versei is megjelentek (Cs. K. betűjellel). A *Bokrétát* ő juttatta el Széphalomra, és a szerzőről is informálta Kazinczyt: „Irni akarék épen, hogy küldjék, midőn Cserépi Károly Úr egy levélben megküldé. [...] Fáy András poetai szikrákat kapott. Cultiválni fogom barátságát. Írása uncorrect supra quam cui credibile! De olvasd csak Juratusi dalát p. 15. – Vigasztalását p. 11. – két Epigramm p. 6. ’s meséit, meg fogod látni, hogy belőle várhatunk valamit. Tüzelni fogom ötet többekre. – Nevét, úgy beszéli Cserépi, azért hallgatta-el, mert egy irtóztató atya van, a’ ki mindég a’ Bibliát olvassa, ’s prophetizál belőle. Jaj volna Fáy Andrásnak, ha az Atyja megtudná, hogy e’ bolondságot az ő fija írta. – Ez a’ Fáy András Bay Ferencz mellett Juratus, ’s most fel fog esküdni Prókátornak, de osztán Jobbágyiba megyen Nógrád Vgybe, hol élni fog sibi et Musis.” (KazLev, 5/1227, Kazinczy – Kis Jánosnak, h. n., 1808. jan. 29.) Egy másik Kazinczy-levél szerint 1808. jan. 21-én Cserépy Széphalmon ebédelt: KazLev, 5/1219, Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1808. jan. 22.

Sofi: Kazinczy felesége, gróf Török Sophie Antonia (1780–1842).

juristitalis napok (lat.): törvényszüneti napok.

Jobbagyi (Nógrád vm.): részben a Fáy család birtoka volt.

Kobany (Zemplén vm.): Felsőkohány, Fáy András itt született; ma Kochanovce (SZK).

5988.

Soós László – Kazinczynak
Szacsúr, 1808. június 23.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány, kézírással kiegészítve, Kazinczy autográf rájegyzéseivel: MTAKK Tört. 2r 22/II (oldalszámozás nélkül).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél szövege Balogh Piroska fordításában (a szöveg nyomtatott része dőlttel):

Nemes és tekintetes, igen tiszteletreméltó táblabíró uram!

Miután Ő Szent Felsége, I. Ferenc, Ausztria császára, Magyarország, Csehország stb. királya stb. a koronára szállott javakat, jelesül a tekintetes Zemplén vármegyei Sárospatak és a tekintetes Abaúj vármegyében található Regéc tulajdonjogát már 1807. évben a Római Szent Birodalom főméltóságú hercegének, Karl August Bretzenheimnek a Magyar Kamara által adományozta, ez év közben kegyes adományleveleit ugyanezen Bretzenheim hercegnek örökös birtokjoggal kegyesen átadta, engem pedig a Leleszi Szent Kereszt tiszteletreméltó Konventjének címzett, és Bécsben kiadott külön rendeletében saját királyi emberének kinevezni méltóztatott; ezért én a fent említett Herceg Sárospatak törvényes tulajdonjogába iktatásának és bevezetésének elvégzése végett pontosan jelen év július 5-ére Sárospatak városába, ahol a birtok ura beiktatandó lesz, Tekintetes Uraságotat a beiktatás e meghatározott napjára hivatalosan meghívom, maradván Szacsúron, 1808. június 23-án

Tekintetes Uraságod

alázatos szolgálja,
Sóvári Soós László, saját kezével

Soós László (?–?): Zemplén vármegyei aljegyző (1794-től), majd főjegyző (1813-tól).

Szacsúr (Zemplén vm.): ma Sačurov (SZK).

Karl August Bretzenheim, herceg (1769–1823): német származású birtokos, aki a hajdani Rákóczi-uradalom egy részét, így a sárospataki várat és Regécet is birtokolta. A nemzeti intézmények és Sátoraljújhely támogatója volt, leszármazottai magyar honfűsítást nyertek.

Lelesz (Zemplén vm.): ma Leles (SZK); „leveleinknek ezen ör helyéről” Kazinczy *Lelesz Zemplény Vármegyében* címmel cikket írt (Hazai Tudósítások, 1808, 276–277).

5989.

Bajkor József – Kazinczynak
Bécs, 1808. szeptember 30. és 1808. október 11. között

KÉZIRAT

Autográf, Kazinczy megjegyzésével: MTAKK K 635/II, 31.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1808. szept. 11-én Bécsbe indult: szept. 15-től Pesten, szept. 26–29-én (az országgyűlés idején) Pozsonyban, szept. 30. és okt. 11. között a birodalom fővárosában tartózkodott. Az MTAKK K 635/II. kéziratkötet 31. lapjára két cédula van beragasztva, mindkettő kapcsolatba hozható Kazinczy 1808-as utazásával. Az 1. cédulán Kazinczy autográf feljegyzése olvasható, amelyet a pesti tartózkodás idejére keltezett: „Szatthmáry Paksi Mihály Úr, Pesti Prókátor. 1808. Septbr.” Ezért tekinthető bizonyosnak, hogy a 2. – jelen helyen közölt – cédula szintén Kazinczy útjához kapcsolódik, vagyis Bajkor üzenete Kazinczynak szól. (KAZINCZY, *Extractusok Diáriumomból* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 228–230.)

Bajkor József: borsodi ügyvéd, akit a vármegye félesztendei fogságra ítélt. A reformországgyűlések idején Bécsnek kémkedett: „Régen lengedezvén már itt a’ Bajkor Jó’sef titkos politzájsága felől a’ hír [...]” (KazLev, 19/4576, Barkassy Imre – Kazinczynak, 1826. jan. 6.)

5990.

Okolicsányi János – Kazinczy
Órmező, 1808. november 28.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány, kézírással kiegészítve, Kazinczy rájegyzésével: MTAKK Tört. 2r 22/II (oldalszámozás nélkül).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél az alsóregmeci birtokosokhoz – „Dominus Compossessoribus A' Regmecz.” – küldött körlevelek egyike, amellyel Lónyay Gábor sátoraljaújhelyi birtokaiba való beiktatására hívták meg őket. A levél magyarul írt, szintén nyomtatott párja: KazLev, 6/1380, Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1808. febr. 1. Kazinczy önéletrajzi jegyzeteiben is megemlítette az eseményt: „[1808. dec. 15.] Lonyai Statutója Barátszer” (KAZINCZY, *Extractusok Diariumomból* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 230).

A meghívólevél Balogh Piroska fordításában (a szöveg nyomtatott része dőlttel):

Tekintetes Úr!

Ő Szent Felsége I. Ferenc, Ausztria Császára, Magyarország, Csehország stb. Királya stb. a legkegyesebb Úr méltóztatott a korábban egyházi javak közé tartozó, úgynevezett Sátoralja Újhelyi javakat, és ezzel együtt a hozzá tartozó, Zemplén és Abaújhely megyékhez tartozó javakat, melyek a Magyar Udvari Királyi Kamara által az egyházi javak részére megegyező értékű váltók által a kamarai javakból kivágott valós részt illetően, a Királyi Kamarának, azután pedig Királyi Kincstár kezeléséből Tekintetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay Gábor Úrnak, mint szülőatyjának, a Nemes és Nemzetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay János Úrnak törvényes és teljhatalmú képviselője részére az előbb említett Magyar Udvari Kamara által 1806. évben ténylegesen visszaadattak, Kegyes Adományozó és Váltószereződéses Levele révén, melyet jelen 1808. évben bocsájtott ki, a fent nevezett Nemes és Nemzetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay János Úrnak, és egyszersmind fiának, a Tekintetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay Gábor Úrnak, és az ő Örökösének váltóban kifejezett adományként rendszabályozva örökös birtokjoggal ráruházni, és jóakarattal a Tiszteletreméltó Szent Kereszt Leleszi konventnek Bécsben, jelen évben kiadott külön rendeletében engem kegyesen saját királyi emberének kinevezni; ezért hogy végrehajtsák a fent nevezett Tekintetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay Gábor Úrnak, Ő Szent Császári és Királyi Felsége kamarásának, a Szent István rend jeles apostoli lovagjának, Zemplén megye hivatalbéli alispánjának, mint a fent nevezett Nemes és Nemzetes Nagylónyai és Vásárosnaményi Lónyay János Úrnak törvényes és teljhatalmú képviselőjének az előbb említett Sátoralja Újhelyi javaknak törvényes tulajdonjogaiba iktatása és bevezetése, folyó 1808. év decemberének 15. és 16., 17. kijelölt napján, a Zemplén megyei Barátszer faluba, ahol a birtok ura (aki már kegyesen ki van jelölve) beiktatandó lesz, Tekintetes Uraságotat a jelen beiktatás e meghatározott napjára hivatalosan meghívom, maradván, Örmező, 1808. november 28-án.

fent megszólított Uraságot

iránt hivatalból a legszolgálatkészebb
Okolicsányi János
saját keze írásával,
mint a király embere

Okolicsányi János (1740–1820): eperjesi kerületi jegyző és elnök, Zemplén vármegyei alispán, tornai főispán (1810–1820).

Lónyay Gábor (1778–1824): Zemplén vármegye alispánja és országgyűlési követe (1804–1809), Ung vármegyei főispán (1810–1824) és beregi adminisztrátor (1809 után és 1820–1824), a tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka (1817-től), kamarás. A Mária Terézia által 1764-ben alapított magyarországi Szent István-rend vitéze. Királyi biztосként Zemplén vármegye tisztkarával 1823-ban összetűzésbe került és lefogatta azt. Kazinczy Lónyay Gábor Ung vármegyei hivatalba iktatásáról cikket írt a Hazai és Külföldi Tudósításokba (KAZINCZY, *Lónyay* 1809). Apja: **Lónyay János** (1782–1807).

Lelesz (Zemplén vm.): ma Leles (SZK); „leveleinknek ezen őr helyéről” Kazinczy *Lelesz Zemplén Vármegyében* címmel cikket írt (Hazai Tudósítások, 1808, 276–277).

convent (lat.): tanács, gyűlés.

Barátság: Sátoraljaújhely része.

Őrmező (Zemplén vm.): ma Strážske (SZK).

5991.

Ismeretlen – Kazinczynak
h. n., 1809. január 5. előtt

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata (részlet): MTAKK K 633/VI, 159a.

A levél Kazinczy másolatában, töredékben maradt fenn. A kéziratlap verzóján kezdődik Kazinczy válaszána a másolata, a két szöveget Kazinczy saját kezű oldalszámozása is összeköti: 421–426. A jelen levél eleje és a válaszlevél vége hiányzik.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A válaszlevél: → Kazinczy – Ismeretlennek, Széphalom, 1809. jan. 5.

patriotismus (gör.): hazaszeretet.

B.: Berzeviczy Gergely (1763–1822): közgazdász. → Kazinczy – Ismeretlennek, Széphalom, 1809. jan. 5.

industria (lat.): ipar.

5992.

Kazinczy – Ismeretlennek
Széphalom, 1809. január 5.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K633/VI, 159b–161b. (A vége hiányzik.) → Ismeretlen – Kazinczynak, h. n., 1809. jan. 5. előtt jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél erre válaszol: → Ismeretlen – Kazinczynak, h. n., 1809. jan. 5. előtt.

Kazinczy és Berzeviczy vitájáról: H. BALÁZS 1967; MISKOLCZY 2010; Kazinczy véleményét l. még pl. KazLev, 6/1419, Kazinczy – Berzsényi Dánielnek, Széphalom, 1809. febr. 14.

Berzeviczy Gergely (1763–1822): közgazdász, Adam Smith közgazdasági tanainak első hazai képviselője, történetíró, a tiszai evangélikus kerület felügyelője (1801–1822), a göttingeni akadémia tagja. 1790 áprilisában röpiratban érvelt a független magyar királyság mellett. A Martinovics-per idején visszavonult kakaslomnici birtokára.

talentom (gör.): tehetség.

stúdium (lat.): kutatás, tanulás.

pragmatica sanctio (lat.): a Habsburg-ház trónutódlását biztosító „gyakorlati elrendezés”, királyi rendelet (1722).

commercium (lat.): kapcsolat.

Jupiter: római főisten.

Linné, Carl von (1707–1778): svéd természettudós, botanikus.

Gróf Desöffy József (Dessewffy) (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

Collin, Heinrich Josef von (1771–1811): osztrák drámaíró, költő. Említett tragédiája: *Regulus* (1801; ford. id. Wesselényi Miklós, 1804).

a' bol Regulus és Bodostor a' Patriotismus felől beszélnek: Miskolczi Ambrus szerint „Regulus Rousseau-t tolmácsolja: »Jaj annak a népnek, mely alacsony félénkséggel idegen járom alá hajtja nyakát. Nem nép az már többé, csak egy rabszolgák csoportja.« Egy másik karakter, a karthágói Bodostor a jólétet hangsúlyozza a római hazakultusz ellenében, általános emberi értékeket hangoztató világpolgár. Regulus pedig így sarkítja az ő patriotizmusát ért kritikát: »...csak azért szeretted a világot annyira, hogy hazádtól a legszebb móddal szolgáltatodat elvonhasd. Csak egy alacsony képmutató vagy, s nem egyéb.«” (MISKOLCZY 2010; id. Wesselényi Miklós fordítását idézi.)

plundra (ném., rég.): német térdnadrág.

Deutscher (ném.): ’német’.

homo (lat.): ’ember’.

Tübingi Pályatársaság: 1808 márciusában a tübingeni Cotta-féle könyvkereskedés 100 Ft jutalmat tűzött ki egy nemzetiségi vizsályt provokáló kérdés megválaszolására. A pályázat háttérében a kortársak a bécsi udvart (a nádort vagy megbízottját) gyanították. Kazinczy báró Prónay László biztatására írta meg – magyarul, majd németre fordítva – nyelvvédő értekezését. Életében csak *A magyar literatura története*i c. fejezet jelent meg (Erdélyi Múzeum, 1814, 1–10). Részlet Kazinczy *Tübingai pályaművéből*: „Mint a zsidó fordul Jeruzsálemnek, midőn imádkozik: aszerint fordul ez [ti. a magyar ember] a külföldön honja boldog fekvése felé, midőn tokajjának cseppjeit fősvénykedő gyönyörűséggel szörböli, s lelke nemzete történetében elsüllyed [...]” (SZAUDER M./KAZINCZY 1979, 748.)

nationalitás (lat., tört.): hazaszeretet, patriotizmus.

cosmopolitismus (gör.–lat.): világpolgárság.

Montesquieu, Charles Louis de Secondat (1689–1755): francia filozófus, író, politikus.

auctoritás (lat.): tekintély.

phantóm (gör.): fantom, fantázia.

Græcia: Görögország.

antagonismus (gör.–lat.): ellenhatás, ellentét.

Annalisokban B. Urnak Lengyel Országi levelét olvastam: (a bécsi Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunstban nem találtuk Berzeviczy cikkét).

prophetizál (gör.): jövendöl.

Horváth Imre (Grádeczi Stansics) (1741–1801): udvari tanácsos, Szepes vármegyei alispán (1790–1792), a tiszai evangélikus kerület felügyelője (1795–1801). Berzeviczy Gergely rokona.

5993.

Kazinczy – August Ludwig Schlözernek
Széphalom, 1809. február 25.

KÉZIRAT

Az eredeti levél lelőhelye Futaky István szerint: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen (göttingeni tudományos akadémia, a Königliche Sozietät der Wissenschaften utódja), jelzete: Scient 101.

MEGJELENÉS

1. FUTAKY 1968, 218–219. (Mivel a kézírathoz nem férünk hozzá, ez a kiadás a szövegforrásunk.)

2. A levél Kazinczy által Rumynak elküldött másolata/változata: Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. ápr. 16., KazLev, 6/1459.

MAGYARÁZATOK

Futaky István szerint jelentős eltérés található az általa közölt és a KazLev-ben megjelent szövegek között, továbbá feltételez egy saját részre készült másolatot, amelyről a Rumynak küldött szöveg készült. Futaky részletesebben is összevetette a két szöveget: »Az eltérések nagyobb része helyesírási és stilisztikai jellegű. Az utóbbiaknál több esetben föltűnik a másolatbeli szövegváltozat választékosabb, 'hatásosabb' fogalmazása (az eredetiben pl.: »Den Vf. qualte noch auf seinem Krankenlager der Gedanke...«, a másolatban már: »Den Sterbenden qualte noch in seinen letzten Augenblicken der Gedanke...«), ami annál is inkább föltűnő, mivel levelében Kazinczy aztán a következőt kéri Rumytól: »Sagen Sie mir alles das, was in Ihnen bey der Lesung dieser zwey Briefe einfallen wird, und belehren Sie mich über alles was nicht gut geschrieben war« [...]. [...] Ha a Rumynak szánt másolatnál mégsem törekedett szövegűsítésre Kazinczy, annak csak az lehet a magyarázata, hogy nem annyira esetleges nyelvbotlásaiban, mint inkább a levelében elkövetni vélt taktikai hibákban sejtette Schlözer csalódást keltő, ti. Nitsch műve göttingai kinyomtatását lehetetlennek nyilvánító válaszána okát, s Rumytól, a göttingai mentalitás jó ismerőjétől, elsősorban e tekintetben remélt fölvilágosítást. A már említett körülmény, hogy Kazinczy Rummyval nem csupán egy pontatlanul lemásolt, hanem egy még hozzá több helyen 'megszépített' levélszöveget ismertetett, ezzel mintegy 'kihúzza a talajt' Rummy nyelvi-stilisztikai nyesegető munkája alól, csak erősíti a fenti föltételezés valószínűségét. Úgy látszik azonban, hogy – a mit sem sejtő – Rummy csupán szó szerint fogta föl Kazinczy kérését. Ezt sejteti legalábbis a költő válasza Rummy megjegyzéseire: »Ich bedauere sehr, dass ich den Concept an Schlözer Ihnen nicht früher mitgetheilt habe. Nun ist es zu spät. Aber Ihre Correcturen sollen mir für die Zukunft dienen...« (KL VI, 357 k.). A 'javítások' csak nyelvi természetűek lehettek (Rummy levelét – mint sajnálatos módon a legtöbbet – nem ismerjük), s így nem elégíthették ki Kazinczyt.

A helyesírási-stilisztikai eltéréseken kívül az eredeti levél valamivel hosszabb is a másolatnál. Eltekintve néhány, Kazinczy szemében valószínűleg fölösleges szó, ill. mellékmondat elhagyásától (az eredeti »Empfehlungs Schreiben« kifejezését pl. »Schreiben«-re egyszerűsítette; az ezt követő »das ich mit dem Exemplar übernahm« mellékmondatot kihagyta), figyelmet érdemel az, hogy egy Nitsch művére vonatkozó s a közismerten szabadgondolkodó Schlözer számára minden bizonnyal perdöntően fontosnak vélt közlést is kihagyott Kazinczy a másolatból: Az elhunyt szerző több hipotézisében eltávolodott a teológusok véleményétől, ezért félős, hogy a cenzúra a mű kinyomtatását meg fogja akadályozni. A Rumynak szánt változat megfelelő helyén csupán általánosságban

van szó a cenzúra esetleges akadékoskodásáról. Miért? Kazinczy föltehetően tapintatból hallgatta el érvét Rummy előtt, aki épp röviddel azelőtt lett maga is – addigi tanárkodás után – gyakorló teológus,⁴ elvállalván a szomolnoki német-evangélikus lelkészséget.

Kazinczy levelében végül egy bizonyos újságlappal kapcsolatos mondat két változata tűnhet föl az olvasónak, aki nem fojthatja majd el mosolyát, hiszen a két mondat összehasonlítása a költő kegyes csalását hozza napvilágra. A másolat találékonyan ’átfésült’ mondatából Rummy csupán annyit tudott meg, hogy a széphalmi levelező valamiféle magyar újságlapot küldött el Schlözernek levele mellékletében. Az eredeti mondat árulja csak el, hogy azon a lapon nem másról, mint magáról Kazinczyról esik szó, s ezt ő – úgy látszik – jobbnak látta eltitkolni, utólag restellvén hiúság-sugallta tettét.” (FUTAKY 1968, 218–220.)

Rummy szerepe azonban nem ért véget a stilsztikai tanácsadásban. Kazinczy órá kívánta átruházni a kiadás gondját: „Nitschnek kézíratait, melyeket tőlem Kézy átvett 3 füzetben, önnek megküldtem. Ön urabátyja azt ír nekem, hogy ő az iratokat megkapta, ’s így valószínű, hogy azok már önnek kezeiben vannak. Kívánom, hogy Lindenau báró Nitsch munkáját maga nyomassa ki, nem pedig az ásványtani évkönyvek társulata. De ez így nem lehet, s nekem ugyan mindegy, sőt szeretem, ha a munkát valaki pártolja, hogy még soká nyomtatlanul ne maradjon.” (KazLev, 7/1601, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. nov. 30.)

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában (Futaky szövegközlése alapján):

Nagyságos lovag, nagytiszteletű udvari tanácsos úr,

Az Ön leghálásabb növendékeinek egyike, a sárospataki Nitsch Dániel professzor (elhunyt 1808. május 28-án), hátrahagyott egy munkát *Abhandlung über die Osteolithen, nach einer neuen Theorie der Erde und der Erdkatastrophe* cím alatt, s végakarátának végrehajtója megtisztelt engem a bizalommal, hogy néhány héttel ezelőtt az én kezeimbe helyezte Nitsch sajátkezűleg írt, nyomtatásra szánt kéziratát. Az értekezés harminc ív terjedelmű, és a göttingeni királyi társaságra van hagyományozva. A szerzőt még betegágyában is gyötörte a gondolat, hogy a munka kiadatlan maradhat, és kevés órával vége előtt, udvari tanácsos uram, egy Önnek szánt ajánlólevelet mondott tollba a jelenlévők egyikének, amit én a példánnyal együtt átvettem; amelyből azonban talán csaknem semmi értelem nem hozható ki részint azért, mert a haldokló szelleme és teste elenyészőben volt, részint mivel a lejegyző a nyelvet nem igen, a tárgyat egyáltalán nem ismerte. Élek a megtiszteltetéssel, hogy Önt, udvari tanácsos uram, erről az esetről értesítsem, és egyúttal közöljem, hogy a munkát bizonyosan ki kell nyomtatni. Ha azonban cenzúránk hátráltatna engem a szándékban, amelytől valóban tartani lehet, néhány feltevés miatt, amelyekben Nitsch a teológusok véleményétől eltávolodott; vagy akárcsak néhány változtatásra akarna felszólítani engem, úgy az értekezés egy hű másolatát fogom elküldeni Önnek, udvari tanácsos uram a göttingeni könyvtár számára. Arra az esetre, ha bekövetkeznék, amitől tartunk, szükséges arról másolatokat is letenni nemcsak a mi nemzeti könyvtárunkban, hanem a nagyon tisztelt erdélyi kancellár, méltóságos gróf Teleki Sámuel [könyvtárában] is Marosvásárhelyen, és unokaöccsének, gróf Teleki Lászlónak a fiánál, Pesten. A munka így legalább néhány fő számára megmenekül, és a holtak lelkei nyugodtak. Fogadjon jóságosan, udvari tanácsos uram, ezt a jelentést egyúttal mint ismertetőjegyét mély tisztelettemnek és köszönetemnek a jótéteményért, [amely] hazám történetére is oly sok fényt terjesztett, és [amely] ránk is hatást gyakorolt. Régtől óhajtott kívánságom volt, hogy ezt elmondhassam Önnek, s örömmre szolgál, hogy ez az ügy alkalmat adott nekem arra, hogy azt végül teljesültni lássam.

Mellékelem egy újság borítólapját abból az okból, mert az én magyar és magyarosan csengő családnevemnek az Ön számára, mint nem magyarnak, abban olvashatóbbnak kell lennie, mint [kézzel] leírva.

⁴ „Rummy öt göttingai szemeszteréből négyen át a teológiai karon beiratkozott hallgató volt. Vö. KEPP MÁRIA: Rummy Károly György Göttingában. Bp. 1938. 19.” (Futaky jegyzete.)

Maradok igaz tisztelettel, udvari tanácsos uram, az Ön legalázatosabb szolgálja
Kazinczy Ferenc
Széphalom, Tokaj vidéke
1809. február 25-én

August Ludwig Schlözer (1735–1809): német történész, statisztikus, író, a göttingeni egyetem tanára.

Dan[iel] Nitsch: Nitsch Dániel (1763–1808): sárospataki professzor. 1788 és 1791 között Göttingenben tanult, 1801-től a sárospataki kollégiumban latin és német tanár. Említett munkája SZINNYEI szerint kéziratban maradt (SZINNYEI címváltozata: „Abhandlung über Erde und die Osteolythen, nach einer Theorie der Erdkatastrofe”).

Kön[iglichen] Societas in Göttingen: ’göttingeni királyi társaság’, a göttingeni akadémia.

unserer Nationale Bibliothek: ’nemzeti könyvtárunk’: a gróf Széchényi Ferenc által felállított könyvtár.

Gr. Samuel Teleki: gróf Teleki Sámuel (1739–1822), Bihar vármegye főispánja, a marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója. A göttingeni tudományos akadémia tiszteletbeli tagja. (→ Kazinczy – Teleki Sámuelhez, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.)

der des Sohns seines Neffen, des Gr. Ladislaus Teleki zu Pesth: ’unokaöccsének, gróf Teleki Lászlónak a fiánál, Pesten’. Az említett személy vélhetően gróf *Teleki József* (1790–1855), a későbbi nyelvész, történész, az Akadémia első elnöke (1830-tól). Az ő apja az író és költő gróf *Teleki László* (1764–1821), aki Göttingenben is járt egyetemre, ekkor Somogy vármegyei adminisztrátor volt (1811–1821).

5994.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1809. március 1.

KÉZIRAT

Lónyay Gábor saját kezű levele Kazinczy autográf megjegyzésével: MTAKK Tört. 2r 22/II.

A számozatlan fólió az „1809. márcz. 1. S. A. Ujhely. Lónyay Gábor által kiállított meghívó levél Kazinczy Ferencz részére a megyegyűlésre” c. csomóban található. A kéziratlap tetején a megszólítás felett azonosíthatatlan kéztől: „7038.” és „46.” A lap legalján két különböző azonosíthatatlan kéztől: „*Fr. Kazintzy*”, „tött”. Melléklet nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Háttér: 1809. ápr. 10-én Károly főherceg serege megtámadta a franciákkal szövetséges Bajorországot, másnap elrendelték a magyar nemesi felkelést, májusban megalakultak az első ezredek, ápr. 22-én Napóleon Eggmühlnél legyőzte a Habsburg-sereget, máj. 13-án Napóleon elfoglalta Bécsét, I. Ferenc a királyi udvarral Tatára menekült. Máj. 15-én a francia seregek Pozsonynál átlépték a magyar határt, Napóleon kiáltványt intézett a magyarokhoz, amelyben nemzeti király választására szólított fel. Június elején a francia csapatok Pápáig vonultak. Jún. 14-én János főherceg serege és a parancsnoksága alá rendelt magyar nemesi felkelők (kb. 21 ezer fő) Győrnél vereséget

szenvedtek és a franciák elfoglalták Győr várát, majd Pozsonyt. Júliusban Napóleon Wagramnál döntő győzelmet aratott a császári sereg felett, ezután Károly főherceg lemondott. Okt. 14-én Ausztria jelentős területi veszteség és hadisarc árán békét kötött Franciaországgal Schönbrunnban. Télen a király feloszlatta a nemesi felkelést, majd befejezte a sorozásokat.

1809 tavaszán Zemplén vármegye is elrendelte a nemesi fölkelést: „Az 1809 márczius 13-án tartott bizottsági közgyűlésben a főjegyző előterjesztést tett, hogy a vármegye 1130 főből álló lovas felkelő-sereget állítson ki. Ugyanebből a közgyűlésből küldte ki a vármegye Szirmay Antalt és Kazinczy Istvánt, a Nagykállóban tartózkodó nádorhoz, hogy a felkelt nemesség számáraól jelentést tegyen. A felkelt nemes sereg gyalogsága azonban nem tudott egyhamar megalakulni, mert a zempléni nemesség színe-java, mind csak lóra akart ülni. A vármegyei felkelt nemes sereg gyalogsága mégis négy kompániát tett, melyhez azonban egy Ung vármegyéből kiállított kompánia csatlakozott s az egyesülés után még egy hatodik kompánia alakítottatott.” (VÁRMEGYÉK I.)

Kazinczy kapcsolódó cikkei a zempléni vármegyei közgyűlésről: [KAZINCZY, S. A. *Újhelyből*] 1809; Lónyay Gábor beiktatásáról az Ung vármegyei hivatalába: KAZINCZY, *Lónyay* 1809; emlékműterv az elesett nemesi fölkelők tiszteletére: KAZINCZY–DESSEWFFY 1811 (két kiadás), KAZINCZY–DESSEWFFY 1817 (harmadik publikálás).

Kapcsolódó témájú levelek kötetünkben:

- Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. ápr. 17.
- Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. jún. 13.
- Kazinczy – id. Wesselényi Miklósnak, Széphalom, 1809. ápr. 13.
- Semsey András – Kazinczynak, Kassa, 1809. márc. 31.
- Kazinczy – Eszterházy Józsefnek, Széphalom, 1811. febr. 4.
- Kazinczy – Kandó Gábornak, Sárospatak, 1821. júl. 26. (A felavatásról.)

Lónyay Gábor: (1778–1824): Zemplén vármegye alispánja és országgyűlési követe (1804–1809), Ung vármegyei főispán (1810–1824) és beregi adminisztrátor (1809 után és 1820–1824), a tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka (1817-től), kamarás. Királyi biztосként Zemplén vármegye tisztkarával 1823-ban összetűzésbe került és lefogatta azt. Felesége: báró Prónay Piroška, *Prónay László* (1734–1808) helytartói tanácsos és főispán lánya.

Fő Ispány: gróf Eszterházy József (1760–1830) Zemplén vármegye főispánja (1797–1821), a helytartótanács tanácsosa (1803), fő-ajtónállómester (1827–1830).

Vay József (1752–1821): septemvir, udvari tanácsos. 1786–1790 között Szabolcs vármegyei alispán, 1790-ben a tiszántúli református nemesség országgyűlési vezetője. 1796-tól a tiszáninneni egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, az iskola főépületének építtetője, oktatási rendszerének átalakítója. (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.)

5995.

Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak
Sárospatak, 1809. március 8.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre ez válaszol, és Kazinczy válaszlevele nem ismert.

Vályi Nagy Ferenc (1765–1820): a sárospataki kollégium tanára, református lelkész, költő, műfordító. Sárospataki, miskolci és külföldi egyetemi tanulmányai után lelkész lett, majd 1798-tól haláláig a sárospataki kollégiumban a klasszika-filológia, később a teológia tanára volt. Halála után Kazinczy bevezetésével és kiadásában jelent meg *Iliász*-fordítása. Az ebben Kölcsey engedélye nélkül és jelöletlenül átvett részek miatt bontakozott ki a magyar irodalom első plágiumvitája Kazinczy és Kölcsey között (Iliász-pör). Említett fordítása: *Bion' és Moschus' Idylliumai* (Sárospatak, 1811). Kazinczy barátja, fiait ő keresztelte meg (Kazinczy Lajos kivételével).

Handschrift des Prof. Franz Vályi-Nagy... (ném.): 'Vályi-Nagy Ferenc professzor kézírása Sárospatakról, Magyarországon – Prózáíró, ódaköltő, Moschus és Bion és most Homérosz fordítója.'

Annáleksek: a bécsi Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunst számai (és melléklapjai).

recensensem: Vályi Nagy *Ódák Horátt mértékeinn* (Kassa, 1807) c. kötetét ismertették a Neue Annalen der Literatur des Oesterreichischen Kaiserthumesban (1808, 189. lap).

modestia (lat.): szerénység.

Fessler Ignác Aurél (1756–1839): történetíró, egyetemi tanár, püspök, a Magyar Tudós Társaság (MTA) külföldi levelező tagja (1831). A kapucinus rendből kilépve lett evangélikus (1791). A lemerbergi egyetemen Martinovicssal egyidejűleg (1784), majd Péterváron (1809) volt a keleti nyelvek tanára (1833-ban Szaratovban az oroszországi evangélikus németek superintendensükké választották). A hazai szabadkőművesség egyik vezető alakja. Magyarország történetéről külföldön több munkát is megjelentetett.

requirálni (lat.): rekvirálni, lefoglalni, elvenni.

Magyar Régiségek: Kazinczy *Magyar régiségek és ritkaságok* c. kiadványa (Pest, 1808, I. kötet).

a' több nekem ajándékozott Könyvekért: már az előző levelében is megköszönte Vályi Nagy a kölcsönkapott olvasmányokat: „a' Levél és ajándék könyvek hozzám érkeztek” (KazLev, 6/1411, V. Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1809. febr. 2.).

5996.

Semsey András – Kazinczynak
Kassa, 1809. március 31.

KÉZIRAT

Körlevél. Egy teljes (2 oldal) és egy részben (1 oldal) fennmaradt példány, nyomtatvány és kézírás: MTAKK Tört. 2r 22/II. A számozatlan lapok kéziratári címe: „1809. márcz. 31. Kassa. Semsey András által kiállított fölszólítás subsidiumadásra.” És: „1809. márcz. 31. Kassa. Semsey András által kiállított fölszólítás Kazinczy Ferenczhez hadi segedelem ügyében.” A levél első példánya felett azonosíthatatlan kéztől: „61.”, a második példány felett: „60” és „2”. A 2. példány eltéréseit lábjegyzetben közöljük.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A *címzetről* és a *szövegközlésről*: a levél két példányban maradt fenn Kazinczy hagyatékában, az egyik biztosan nem neki lett elküldve. A második példány mellett maradt fenn a Kazinczynak címzett boríték, de nem biztos, hogy eleve ehhez tartozott. Mindkét levélben „Tábla Bíró Úr” a megszólítás, tehát ez sem döntő. Mivel nyomtatványról van szó, a szöveg majdnem azonos, csak a kézzel írt megszólításokban és javításokban van eltérés. A teljes egészében meglévő szöveg közlését választottuk, a másik töredék szövegeltéréseit lábjegyzetben adjuk. (→ Semsey András – Kazinczynak, Buda, 1810. febr. 1.)

Háttér: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.

Semsey András (1754–1814): Ugocsa (1797–1807), majd Abaúj (1807–1814) vármegyei főispán, személynök (1802–1808), államtanácsos (1805), alkancellár (1808), kamaraelnök (1808–1804).

Király: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835) 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

Prímás: Károly Ambrus (Habsburg–Lotaringiai) (1785–1809) osztrák főherceg, modenai herceg, esztergomi érsek (1808-tól), hercegprímás. VII. Ferdinánd fia. Tatán halt meg 1809. szept. 2-án.

Bőjt-más Hava (rég.): március.

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazinczy de Eadem I[n]clyti Comitatus Abaujvar Tabulae Judriae Assessoris etc. Domino Singulariter Colendissimo (lat.): 'Nemes és vitéz Kazinczy Kazinczy Ferenc úrnak tekintetes Abaúj vármegye táblabírájának stb. különösen tiszteletreméltó úrnak.'

5997.

Kazinczy – id. Wesselényi Miklósnak
Széphalom, 1809. április 13.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Mikrofilmár C 1036. (Az eredeti kéziratot nem találtuk meg.) Boríték és egyéb mellékletek nélkül.

MEGJELENÉS

ENYEDI 1999.

MAGYARÁZATOK

Címzett: Enyedi Sándor szövegközlésében több félreolvasás található, és tévesen Jósika Jánost vélte a levél címzettjének. A címzett tisztázásához az alábbiakat kell figyelembe venni:

1. Enyedi nem érvel Jósika János mellett.

2. Jósika János NAGYIVÁN szerint csak 1812-től Hunyad vármegye főispánja (ezt az adatot ismerteti Enyedi is).

3. E levél felütése gyakori levélváltást feltételez, Jósika Jánoshoz ezidőből nem ismerünk más levelet.

4. Kazinczy Cserey Miklósnak 1811. okt. 9-én írt leveléből (KazLev, 9/2079) kiderül, hogy nem tudja, hol lakik Jósika János („S hol lakik ez a B. Jósika?”), így nyilván nem is leveleztek.

5. Wesselényi Miklóssal viszont ekkor rendszeresen levelezett Kazinczy.

6. Wesselényi báró és főispán is.

7. Kazinczy – Id. Wesselényi Miklósnak, Széphalom, 1809. aug. 19. (KazLev, 6/1535) címzése és búcsúzása szinte szó szerint megegyezik e levél formuláival: „Nagy Méltóságú Báró Fő Ispán Úr, / mély tiszteletű 's sok kegyességű Uram! [...] Ajánlom magamat Nagyságodnak kegyességeibe 's maradok mély és igaz tisztelettel Nagyságodnak alázatos tisztelője.”

8. A levélben említett episztola: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz*. A „mi kedves Kapitánykánk” kifejezés arra utal, hogy a címzett közeli kapcsolatban áll ifj. Wesselényi Miklóssal. Az episztola kapcsán említett személy- és lőnevek szintén id. Wesselényi Miklóshoz kapcsolhatók, „Tökés Urnak”, az ifjabb Wesselényi nevelőjének is csak ő parancsolhatott.

Háttér; Lónyay Gábor: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet. Kazinczy vonatkozó naplójegyzetei 1809 áprilisából:

„8. a' Primás Ujhbe. 9. Misét mond. Conferentia. 10. Gyulés. Aranyér raj[tam].

11 Apr. Baroczinak és Kazinczy Andr. szül. Danielnek hallotti napja.

Lónyainak ezt mondá a' Primás Ujhelyben

Ita hoc est q[uan]do in Diaeta nihil concludimus, domi vero merita quærimus ut donato obtineamus.

Első Sonett elvezem.”

(KAZINCZY, *Extractusok Diáriumomból*, = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 231; jegyzetek: 1220.)

Idősebb báró Wesselényi Miklós (1750–1809): zsidói birtokos, huszár kapitány (1772–1778), az erdélyi országgyűlés ellenzéki vezetője (1791-től), Közép-Szolnok főispáni helytartója (1804-től). A kolozsvári színházi bizottság tagja (1794–1797), a színtársulat vállalkozó tulajdonosa (1797–1809), színműíró, drámafordító, irodalompártoló nagybirtokos. Haller József gróf ellen hadat vezetett, amiért 1781-től 1789. dec. 15-ig Kufsteinban raboskodott. Kazinczyt 1801-es szabadulása után – a főurak közül egyedül – támogatta, 1805-ben zsidói birtokán vendégül látta, első lányának, Iphigeniának keresztapja volt. Kazinczy az ő emlékére írta a *Báró Wesselényi Miklós* c. epigrammát, megjelentette nekrológiát az *Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunst*-ban (1810, II, 517–518), és kiadta Wagner József bécsi festő nyomán Johann Joseph Neidl által metszett arcképét (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 6. kötet, Pest, 1815). Wesselényi Farkas unokatestvére. Felesége báró Wesselényi Miklósné Cserey Ilona (1754–1831), Cserey Farkas testvére, akit Wesselényi 1777-ben a szebeni zárdából rabolt el. Férje halála után 1811-ig a kolozsvári színtársulatot vállalkozó tulajdonosként vitte tovább. Kazinczy első lányának, Iphigeniének keresztanyja. Fia: *ifjabb báró Wesselényi Miklós* (1796–1850), a későbbi reformkori ellenzék egyik vezére (→ Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Desseffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet).

Primás: Károly Ambrus (Habsburg–Lotaringiai) (1785–1809) osztrák főherceg, modenai herceg, esztergomi érsek (1808-tól), hercegprimás. VII. Ferdinánd fia. Tatán halt meg 1809. szept. 2-án.

Fels. Urunk: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835) 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

a' Bécsi Szent István: Stephansdom; bécsi római katolikus templom.

conferál (lat.): tanácskozik.

Fő Ispán: gróf Eszterházy József (1760–1830) Zemplén vármegye főispánja (1797–1821), a helytartótanács tanácsosa (1803), fő-ajtónállómester (1827–1830).

Ita hoc est, quando in Dieta nihil determinamus, ut domi merita ponere et donationem obtinere possimus. (lat.): 'Így van ez, valahányszor az országgyűlésen semmit sem határoznak, hogy otthon érdemeket szerezhessünk, és a jutalmat bírassuk.' A fent idézett naplójegyzet némileg eltérően

idézi a primás szavait. A történetek egy másik levél leírásában: KazLev, 6/1458, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. ápr. 13.

mind a' kereszt mind a' Donatio tavalyi szerzemény: Lónyay a magyarországi Szent István-rend kiskeresztjét kapta meg a királytól az országgyűlés idején. A birtokadomány (lat.: *donatio*) SZINNYEI szerint korábbi: „1806-ban királyi adományt nyert Ujhely egy részére s több uradalmakra is.” (Vö. KazLev, 6/1458, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. ápr. 13.)

Prónaynak veje: Lónyai Gábor felesége báró Prónay Piroska, Prónay László (1734–1808) helytartói tanácsos és főispán lánya.

a' kolcs, pántlika: az uralkodó által adományozott kamarási cím díszjelvénye egy aranyrojtton függő aranykulcs volt.

divisio (lat.): osztály, csapat.

exercíroz (lat.): gyakorlatozik.

rheumatizmus (gör.–lat.): reuma.

Tyról: Tirol.

Egy Pesti születésű Eszterházi Rgmtjebeli Hadnagy, ki maga is jelen vala az actióban, írja ezt: nem Kazinczynak írt levélről van szó: „E' napokban egy Juratus vala nálam. Pestről jó [a] Gróf Károlyiaknak dolgokban, kik itt bírnak (még anyjok tutélája alatt). Az azt beszéli, hogy az Eszterházi Regementnek egy Hadnagya, a' ki Pesti születés, az atyjának írta volna, hogy Tyrólban a' mi seregünk és a' Bavariai megverekedett.” (KazLev, 6/1458, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. ápr. 13.)

Bavaria (lat.): Bajorország.

A' Mélt. ifjú Báró Kapitány Úrhoz minap [...] írtam egy Epistolát: az ifjabb Wesselényi Miklóshoz írt Kazinczy-episztola: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz.* A költemény önálló nyomtatványként is megjelent Budán 1809-ben (GERGYE 1998, 139–141, 374).

Tőkés János: ifj. Wesselényi Miklós házi nevelője.

Pitt és Fox: utalás az episztola egyik sorára.

Ámor: a római mitológiában a szerelem istene.

Alcibiád: Alkibiadész (i. e. 452–404) görög szónok, hadvezér, Szókratész barátja. Az említett kép – „Ámor tartá az Alcibiád paizsán a' mennykövet” – nem szerepel a versben. A motívumot Kazinczy feltehetően Plutarkhosz *Párhuzamos életrajzok Alcibiadész – Coriolanus* fejezetéből vette: „Aranylemezekkel borított pajzsán nem Athén szokott címerét viselte, hanem a kezében villámokat tartó Erósz. Az előkelő athéniai mindezt ellenszenvenvel és méltatlankodva nézték.” (Bódi Katalin adata.)

Csáky Emánuel, gróf (1763–1825): Szepes vármegyei főispán (1807-től), valóságos belső titkos tanácsos, hotkóci birtokos. Említett munkája: *Sermo ad Status et ordines die 1. dec. 1809. generaliter congregatos habitus* (Lőcse, 1809). (→ Kazinczy – Csáky Emánuelnak, [h. n.], 1807. márc. 18. jegyzet.)

dictio (lat.): szónoklat, beszéd.

Nem hozza elő Spanyol országot: utalás Spanyolország megszállására; Napóleon József (Joseph) (1768–1844) nevű bátyját 1808-ban spanyol királlyá koronáztatta.

5998.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1809. április 17.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A levél ismeretlen kéz írása, csak az aláírást írta saját kezével Lónyay Gábor. A levéllap tetején ismeretlen kéz által írt számozás: „7396.”

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Lónyay Gábor; báttér: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. levél és jegyzet

insurrectionális tisztek: a nemesi felkelők tisztjei.

insurrectio proclamálása (lat.): a nemesi felkelés kihirdetése: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.

Nádor Ispány: József (Habsburg) főherceg (1776–1847), Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847). II. Lipót és Mária Lujza fia, I. Ferenc öccse.

Gabriel Lónyay anno hoc Comit. Zempliniensis Vice-Comes... (lat.): 'Lónyay Gábor ebben az évben Zemplén vármegye alispánja, még ez éven belül Ung vármegye adminisztrátoraként főispánná kinevezetett, királyi kamarás és a Szent István-rend lovagja.'

5999.

Szombathy János – Kazinczynak
Sárospatak, 1809. június 5.

KÉZIRAT

Autográf eredeti levél, Kazinczy változtatásaival: Kazinczy sajtó alá készítette ezért egy címsorral kiegészítette, a megszólítást lerövidítette és egy szövegrészt beillesztett: MTAKK K 625, 142b–152a. A Kazinczy által tett változtatásokat szögletes zárójelben közöljük.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levelet tartalmazó *Magyar régiségek és ritkaságok II. kötet*ről: → Kazinczy – Helmeczi Mihálynak, [Széphalom], 1813. febr. 19. jegyzet. E Kazinczy által sajtó alá rendezett gyűjtemény „Toldalék”-jának az alcímoldala (127a oldal):

„TOLDALÉK.

I. Varjasnak Levele E vocálison.

II. Ráthnak Jelentései, deák és német nyelven, Lexicona eránt 1787ben.

III. Igazítás és poltolékok Virágnak Magy. Poet. etc. munkájához.

IIII. Superint. Szilágyinak Ódája Klopstock után.

V. Kánonok Molnárnak két nem ismért verse.

VI. Variansok Ányosnak verseihez.

VII. Egy Magyar Történet nevezetes Reztáblákban.

VIII. Sáros-Pataki Prof. Szombathi János' Világosításai a' Krakkai Orthographia Vngaricához (M. Régis. és Ritkas. I. Kötet. I. 129.)

IX. Lónyai Ferencz' Versei.

X. Luthernek Genealogiai Táblája.

XI. Rézbe-metszett Kézírások.

Kazinczy tehát e kéziratokat és nyomtatványokat tartalmazó gyűjteménybe illesztette bele Szombathy János eredeti levelét. E levélpapírra írta rá a változtatásait, a nyomtató számára adott német utasításokat, és egy kisebb lapon még egy új szövegrészt is hozzátoldott. A levél utolsó oldala félig üres volt, ide Kazinczy már a következő, IX. tételt másolta be.

Szombathy János (1749–1823): sárospataki tanár. Rimaszombati, sárospataki és külföldi egyetemi tanulmányai után 1783-tól (Szentesi Jánost követve) haláláig történelemtanár Sárospatakon, ahol elsőként adott elő irodalomtörténetet. A kollégium jeles könyvtárosa volt, megírta az iskola történetét, tanárainak életrajzát. Kazinczy többször is kikérte véleményét, tanácsát.

Kazinczy Ragályi Tamás (1785–1849) író, szerkesztő, politikus által 1805-ben lemásoltatta *Batizi András Orthographia Ungarica* (vagy: *Orthographie Cracoviensis*; Krakkó, 1549) c. munkáját (I. KazLev, 3/740, Ragályi Tamás – Kazinczynak, Pest, 1805. márc. 30.). Batizi munkáját *A' legelső nyomtatott Magyar Ábécze, Krakkóban 1549.* cím alatt megjelentette Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok*ban (I. kötet; Pest, 1808): „Ragályi Tamás nekem tulajdon kezével és nagy gonddal leírta a' Széchényi Bibliothecájából a' krakkai Ábéczt 's így én abba a' karba tétettem, hogy azt kiadhatám.” (KazLev, 6/1366, Kazinczy – Szemere Pálnak, Széphalom, 1808. okt. 29.)

A levél valójában egy alaposan megjegyzetelt tanulmány, ezért kötetünk további jegyzeteket nem ad, a személynevek teljes alakját l. a Személynévmutatóban.

6000.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Sátoraljaujhely, 1809. június 13.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A levél ismeretlen kéz írása – talán Úza Pálé –, csak az aláírás Lónyay Gáboré.

Melléklet nincs. A levéllap tetején és a címzés felett is ismeretlen kéz által írt számozás: „8594.”

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Lónyay Gábor; báttér: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.*anticipatio; anticipationalis* (lat.): (adó)előleg; előre kifizetett.*ærariom* (lat.): államkincstár.*commoditás* (lat.): kényelem.*régruta* (ném., rég.): újonc.*rescriptum* (lat.): leirat, határozat.*Manus Gabrielis Lónyay ab anno 1804. ad 1809. Comit[at]us Zempliniensis Ord[inarii] Vice-Comitis, nunc in Ungvariensis Administratoris, Camerarii Regii et Ord. S. Stephani Equitis.* (lat.): 'Lónyay Gábor kézirása, aki 1804-től 1809-ig Zemplén vármegye első alispánja, most Ung vármegyében adminisztrátor, királyi kamarás és a Szent István-rend lovagja.'

6001.

Kazinczy – Szirmay Péterné Poturnyai Ilonának
Széphalom, 1809. június 14.

KÉZIRAT

Autográf: MNL, a Szirmay család levéltára, P 1844, 3. csomó, 2. tétel, 16.

MEGJELENÉS

ENYEDI 1982.

MAGYARÁZATOK

Szirmay Péterné Poturnyai Ilona (Heléna): Poturnyai András és Szirmay Anna lánya. Férje: Szirmay Péter (1741–1809), Ung vármegye alispánja (1786). Gyermekük: *Mihály*: Zemplén vármegye főszolgabírája, akinek felesége: Szulyovszky Terézia, Szulyovszky Menyhért lánya; *Tamás* (és még két gyermek). Kazinczy rokonsági foka: Kazinczy nagynyja (Kazinczy Dánielné Szirmay Terézia) testvérének (Szirmay Sándor) a fia volt Szirmay Péter; Szirmay Péterné szintén Szirmay leszármazott. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 881–883 [Családja/Szirmay]; SZIRMAY 2005, 213.)*bozzám is eresztetni méltóztatott levelét:* Szirmay Péterné és Kazinczy között csak ez az egyetlen levél maradt fenn.

6002.

Kazinczy – Kazinczy Péternek
Széphalom, 1809. október 16.

KÉZIRAT

Autográf: jelenleg magángyűjtőnél (?), 1 fólió (2 beírt oldal).

A levél Kis Ferenc gyűjtőnél, majd az Alexandra Könyvesház aukcióján tűnt fel, ahol 2007. dec. 15-én el is kelt (a 45. tétel), itt közzétették a levél kéziratának fotóját (és az első oldal szövegének átírását Kerényi Ferentől).

A levél négybe hajtott papírja arra utal, hogy valóban elküldte Kazinczy. A boríték nem ismert. (KERÉNYI 2003, 712.)

MEGJELENÉS

1. KERÉNYI 2003.

2. http://axioart.com/index.php?set_lang=hu&op=live_item&id=333238 (2012-11-23).

MAGYARÁZATOK

A levelet Kerényi Ferenc mutatta be az árverés honlapján: „Kazinczy Ferenc nagybátyjához írt saját kezű levele, amelyben harmadik leánya születését tudatja. [...] Amikor Kazinczy Ferenc és Török Sophie harmadik gyemke 1809. október 15-én megszületett, az apa egész sor levelet küldött az örömhírrrel: még aznap br. Prónay Simonnének (németül) és Szentgyörgyi Józsefnek, 16-án Kazinczy Honorianának, Rummy Károly Györgynek (mindkettőt németül) és Kazinczy Istvánnak (KazLev VII. 6–11 p. és XXIII. 173–174 p.). Levelünk ebbe a sorba illeszkedik.” Kerényi Ferenc először (a Holmiban) tévesen állapította meg a levél címzettjét Péchy Imre személyében, az árverés honlapján azonban már helyesen Kazinczy Pétert nevezte meg címzettként, és pontosan meghatározta az említett személyek kilétét is.

Kazinczy Péter (1747–1827) Kazinczy nagybátyja (*Bátyám*). Zemplén vármegyei táblabíró, adószedő, alispán (1799–1804) és országgyűlési követ (1802), a református egyház és a sárospataki kollégium bőkezű támogatója. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Kalendárium szent Thereziája: okt. 15-e, Avilai Nagy Szent Teréz (1515–1582) napja.

Sophrónia Thalía: Kazinczy Anna Sophrónia Thalía Therezia (1809–1863), Kazinczy harmadik lánya. Kazinczy a gyermek születése előtt már verset írt abban a reményben, hogy fia lesz, ezt később javítania kellett: → Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. máj. 23. és jegyzet.

Genie: Kazinczy Eugénia Petronella Nicolaissa Barbara (Genie, Zseni, Dencsi) (1807–1903), Kazinczy második lánya. (Első lánya, az 1805-ben született Iphigénie egyéves korában meghalt.)

Asszonyom Néném: Ragályi Zsuzsanna (?–1827), Kazinczy Péter második felesége (1792-től).

kis Sophie: Kazinczy Sophie (1794–?) Kazinczy Péter és Ragályi Zsuzsanna lánya. Férje 1810-től Vay Ábrahám (1789–1855), Vay József fia.

István öcsém: Kazinczy István (1774–1827) zempléni egyházmegyei gondnok, Kazinczy idősebb nagybátyjának, Andrásnak (1738–1804) a fia.

ezen István öcsémnek szülő levelemet ide rekesztessem: a csatolt levél: KazLev, 23/5756, Kazinczy – Kazinczy Istvánnak, Széphalom, 1809. okt. 16.

Liszkai szőlő: Olaszliszka (Zemplén vm.), a Tokaj-hegyaljai borvidék része.

Ma rendes történék a Gyűlésen...: a fent említett Kazinczy Istvánnak szóló levél jegyzetében (470) Cs. Gárdonyi Klára a KazLev 7/1563 és 1564 alapján így foglalta össze a különös vármegyei

eseményt: „A vele kapcsolatos történet arra vonatkozik, hogy a főispán titkos rendeletét az insurrekcióra vonatkozóan az alispán tévedésből nyilvánosan felolvasta, és a jelenlevők nem tudták, hogy az utóbbi gyöngé emlékezőtehetségén vagy a kiadott parancson nevéssenek-e jobban.”

6003.

**Matthias Sennovitz (Sennowiz Mátyás) – Kazinczynak
Eperjes, 1809. október 22.**

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 635/II, 123ab. A levélben említett küldemények és a boríték ismeretlen.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A címzett bizonyosan Kazinczy, mert:

1. ismerték egymást, leveleztek, személyesen is találkoztak: a két tudós kapcsolatáról: KazLev, 23, 477–478;
2. a levél témája – autográfok küldése és életrajz kérése – igencsak jellemző Kazinczyra;
3. a levélíró üdvözlí a „Grófnőt”, azaz – bizonyára – Török Sophie-t;
4. Kazinczy kézíratai között maradt fenn;
5. KazLev, 7/1573, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. okt. 29-én írt levélben említette a jelen levelet és mellékleteit.

Kazinczy és Sennovitz levelezéséből eddig egyetlen levelet ismertünk: KazLev, 23/5769, Sennowiz Mátyás – Kazinczynak, Eperjes, 1811. szept. 3.

A levél szövegét Doncsicz Etelka írta át, és ő fordította magyarra:

Eperjes, 1809. október 22-én

Tekintetes Úr,
Tiszteletreméltó Barát és Pártfogó.

Fogadja Zi[...]ő úr által – aki csak tegnap adta be leánynevelő intézetembe leányát – [e levél] mellékleteként a megígért nyomtatott csekélységet, és literátor barátaim néhány eredeti levélét.

1. szám. *Ráth Mátyás*nak, az *Ungarischer Zeitung* szerzőjének egy magyar egyháztörténeti témájú írása.

2. *Strecskónak*, a pozsonyi rektornak és tanáromnak levele.

3. *Basedow* írása.

4. *Márton József*, a magyar–német szótár szerzőjének írása.

5. *Bogsch János* barátom írása, aki jelenleg [...]nál harmadik prédikátor.

6. a pesti *Schedius* professzor írása.

7. a szarvasi *Theshedik* írása.

8. bizalmasom, *Rieke* levele, aki jelenleg a stuttgarti királyi udvarban udvari prédikátor

9. apósom, *Johann Toperczer*, volt lőcsei professzor levele. Egy 81 éves aggastyán, aki Olasziban, a Szepesség 16 városának egyikében él.

10. levele *Genersich* lelkész úrnak, egy elismert írónak.

11. szintén egy levél a sárospataki *Nitsch* professzortól.

12. egy rövid írás a híres történetírótól, *Bartholomaeidestől*.

Bocsássa meg, hogy a nagy sietség, a fizikai idő hiánya nem engedte meg, hogy terjedősebb legyenek.

A Grófnőnek küldött kézcsókom mellett maradok különös nagyrabecsüléssel.

legalázatosabb szolgálja,
Sennovitz Mátyás

Utóirat Legyen szabad elkérnem a magam számára biográfiáját. Valóban nagyon kérem erre. –

Matthias Sennovitz (Sennowiz Mátyás) (1763–1823): szepességi magyar mineralógus, az eperjesi leányiskola igazgatója.

*Zi[...]*jy: (?)

Ráth Mátyás (1749–1810): győri származású evangélikus lelkész, szerkesztő, író. Az első magyar hírlapot, a Magyar Hírmondót 1780–1782-ig szerkesztette, ezután Győrben evangélikus lelkész lett.

Strečko János György (1729–1795): pozsonyi evangélikus lelkész, gimnáziumi tanár (1755-től), majd rektor (1771-től). (SZINNYEI)

Basedow, Johann Bernhard (Johann Berend Bassedau) (1724–1790): német pedagógus, teológus.

Márton József (1771–1840): tanár, szótáríró, nyelvész, szerkesztő, a Magyar Tudós Társaság (MTA) levelező tagja (1831). A Magyar Hírmondó (1801–1802) és a Magyar Kurír (1827–1834) szerkesztője.

Bogsch János (1745–1821): pozsonyi evangélikus gimnáziumi tanár, kertész. (SZINNYEI)

Schedius Lajos János (1768–1847): szerkesztő, egyetemi tanár, rektor, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja, a Kisfaludy Társaság alelnöke. 1792-ben lett a pesti egyetem esztétika- és nyelvészet-tanára.

Thesedik: Tessedik Sámuel (1742–1820) szarvasi evangélikus lelkész, pedagógus, mezőgazdasági író, gazdálkodó. 1780-ban alapította az úttörő jelentőségű „Gyakorlati-gazdasági szorgalmatossági” iskoláját parasztfjak és gazdatisztek képzésére (1806-ig működött).

Rieke: Henrich Victor Riecke, stuttgarti evangélikus lelkész. Kazinczy fogsága idején Brünneben volt pap, Kazinczy szeretettel emlékezett rá: „apostoli ember” (KazLev, 5/1270, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1808. ápr. 9.; hogy valóban róla van szó: KazLev, 7/1573, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. okt. 29.)

Toperczer János (1729–1811): lőcsei evangélikus gimnáziumi tanár volt (1804-ig), Szepesolasziban halt meg.

Olaszi (Szepes vm.): Szepesolaszi, ma Spišské Vlachy (SZK), szepességi város.

Genersich, Johann (1761–1825): késmárki tanár, író. 1782–1785 között a jénai egyetemen tanult, 1788-tól a késmárki evangélikus gimnáziumban, 1821-től a bécsi protestáns teológiai intézetben tanár. (→ Kazinczy – Genersich Jánosnak, Széphalom, 1813. nov. 11. jegyzet.)

Nitsch Dániel (1763–1808): sárospataki professzor. 1788 és 1791 között Göttingenben tanult, 1801-től a sárospataki kollégiumban latin és német tanár.

Bartholomaeides László (1754–1825): evangélikus lelkész, szlovák anyanyelvű történész.

Grófnő: gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége.

6004. [1590.]
Kazinczy – Sipos Pálnak
Széphalom, 1809. november 22.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf kézírása: MTAKK Egyh. és Bölcs. 4r. 5/5. sz. 7a–8b.

Az MTAKK Egyh. és Bölcs. 4r. 5/5. sz. jelzet tartalma:

1a–6a: „X. A’ *Valóságról*. Irta Sipos Pál, Sáros Patak Prof. Széphalom, Aug. 17dikén, 1809.” Kazinczy saját kezű címlapja és szövegmásolata. 1b oldalon Kazinczy feljegyzése: ezt l. alább a jegyzetek között.

6b: Az *Örökké-valóság*hoz. Sipos verse Kazinczy másolatában.

7a–8a: Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22.

8a–8b: *Fiamhoz; ha lesz*.

MEGJELENÉS

1. Szövegváltozata: Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22., KazLev, 7/1590.

2. A jelen szövegforrásból részleteket idéz: MISKOLCZY 2008.

MAGYARÁZATOK

A levél háttéréről a levél lelőhelyén található autográf jegyzet (MTAKK Egyh. és Bölcs. 4r. 5/5., 1b): „Ez a’ tudományai, poétai talentomai ’s szíve feddhetetlen ’s nemes volta miatt szíves tiszteletet érdemlő ember Prof. Kézy Mózes Úrral sétála-ki hozzám Újhelyből Aug. 17d. 1809. Kedvesen töltöttem társaságokban a’ napot, ’s a’ hely, hol az erdőben a’ fűben fetrengettünk kedves lesz nékem örökre két barátimnak emlékezete miatt.

Széphalom, Novemb. 22d.
1809.”

A levélmásolattal egy lapon található a *Fiamhoz; ha lesz* c. rész, amely a levél tulajdonképpeni szövegétől, az utóíratától (P. S.) két vízszintes vonallal el is van választva. Ez a formai megoldás azonban nem döntő a szövegrész státusára nézve, hiszen az utóírat szintén egy vízszintes vonallal van elválasztva a fentebbi résztől. A megszólítás („Fiamhoz”) viszont már elkülöníti a Siposnak írtaktól, és kétségtelen, hogy az elküldött levélben nem szerepelt. Mégis főszöveggént közöljük, mivel a szövegforrást kívántuk közölni és nem az elküldött levélállapotot rekonstruálni. A *Fiamhoz; ha lesz* c. rész a jelen szövegforrás elválaszthatatlan része.

A dátummal kapcsolatban ellentmondás található a KazLev-ben: „Professor Sipos und Kézy kamen heute früh zu mir.” KazLev, 6/1533, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1809. aug. 16.

Sipos Pál (1759–1816): református lelkész, tanár, költő. Külföldi egyetemi tanulmányai után a Teleki családnál volt nevelő, majd a szászvárosi (1783-tól) és a sárospataki (1805–1810) református kollégium természettan- és mennyiségtan-tanára, végül Tordoson lelkész (1810-től). Kazinczy barátja, teológiai kérdésekben vitapartnere. Kazinczy életrajzi írása: *Sipos Pál és Porkoláb István* (Hazai Tudósítások, 1807/2, 67–69) és epistolája: *Prof. Sipos Pálhoz* (GERGYE/KAZINCZY 1998, 172–177). Sipos Pál és Kazinczy levelezéséről, Sipos műveiről: KazLev, 23/5772 jegyzete: 479.

az itt visszamenő munka: vélhetően a levél előtt található A’ *Valóságról* c. szöveg.

Plátó: Platon (i. e. 428 v. 427–348 v. 347) görög filozófus.

Szent Tamás: Hitetlen Tamás, az egyik apostol.

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8) római költő.

frivulus (lat.): gyenge (erkölcsi értelemben is).

Ilias in nuce (lat.): 'Iliász dióhéjban.'

Stóá' Bölcsői: görög filozófiai iskola, amelynek képviselői a sztoikusok, akik szenvedélymentes, természetes életmódot és szigorú erkölcsiséget tanítottak.

Szemere Pál írja hogy Friedrich Schlegel most Pesten múltat, 's leczkéket vészen a' magyar nyelv-tudományában: Szemere Pál (1785–1861) levele: KazLev, 6/1555, Szemere Pál–Kazinczynak, Pest, 1809. szept. (v. 10.): „Újságul azt írom, hogy Horvát Schlegelt, kinek egy munkájából írt jegyzéseimmel kedveskedém egykor Érdemem felett való Drága Nagy Uram Bátyámnak, u. m. *Über die indianische Sprache* etc. magyar nyelvre tanítja.”

Schlegel, Friedrich von (1772–1829): német költő, kritikus, nyelvész. Felesége: Moses *Mendelssohn* (1729–1786) zsidó származású német filozófus, bibliafordító lánya, Dorothea (1764–1839), német író és fordító.

Stael-Holsteinné: Madame de Staël (Anne Louise Germaine de Staël-Holstein) (1766–1817) francia nyelvű svájci író (fr.: *autrice*). Említett műve: *Corinne* (1807).

Schlözer, August Ludwig von (1735–1809): német történész, statisztikus, író, a göttingeni egyetem tanára.

MANUS HÆC INIMICA TYRANNIS! (lat.): 'Ez a kéz ellensége a zsarnokoknak!'

ganz im Geiste des Christenthums (ném.): 'egészen a kereszténység szellemében'.

Porkoláb István (?–1809): a sárospataki kollégium teológiaprofesszora 1804-től 1809-ig (1807-ben gutáütést szenvedett). Sipos Pál említett beszédének (lat.: *oratio*) kiadása: *Halotti beszéd, a keresztyén vallásnak erejéről. Néh. tiszt. Porkoláb István úrnak végső tisztességtételére készítette és elmondta* (Sárospatak, 1809).

inimica manus (lat.): 'ellenséges kéz'.

cuticula (lat.): bőr.

reminiscentia (lat.): visszaemlékezés.

existentia (lat.): létezés, lét.

1791ben: utalás a iskolafelügyelői állás elvesztésére: 1791. ápr. 1-jén kelt rendeletével a helytartótanács elbocsátotta a közös iskolák protestáns főigazgatóit és felügyelőit, így Kazinczyt is.

1795ben Budán: utalás a Martinovics-perre.

Gróf Desöffy József (Dessewffy) (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. (→ Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.)

Vay József (1752–1821): septemvir, udvari tanácsos. 1786–1790 között Szabolcs vármegyei alispán, 1790-ben a tiszántúli református nemesség országgyűlési vezetője. 1796-tól a tiszáninnereni egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka. (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.)

Gyürky: talán Gyürky Pál (1783–1859) Nógrád vármegye első alispánja (1818–1828), majd Krassó vármegye főispánja (1828–1846). Apja, Gyürky István református volt.

Rbédely Lajos (1760 v. 1763–1831): huszár hadnagy (1783), aransarkantyús vitéz (1792), a bihari inszurgenssereg parancsnoka (1795, 1805), Szatmár vármegye országgyűlési követe (1802), Bihar (1807–1825) és Bereg vármegyék adminisztrátora (1825–1830).

Wályi András (1764–1801): Kazinczy pártfogásával lett kassai professzor és Kazinczy alá besorozott iskolalátogató (1789-től). 1790-ben ő is elvesztette protestáns vallása miatt állását, ekkor katolizált, és a magyar nyelv és irodalom első tanára lett a pesti egyetemen (1791). Egy miskolci csizmadia fia volt, írásait Kazinczy közölte az Orpheusban.

Hatvani István (?–1816): író, fordító, nagyváradi iskolaigazgató (1807), Bihar és Szabolcs vármegyék táblabírája. Református vallásról 1807-ben tért át Nagyváradon római katolikusra. Apja: Hatvani István (1718–1786), a debreceni református kollégium nagy tekintélyű professzora.

Thrax erit, aut molitoris aget mercede caballum! (lat.): a Horatius-idézet pontosan: „Thraex erit, aut holitoris aget mercede caballum.” (Horatius, *Epistularum liber prior: Az episztolák első*

könyve, 18, 36 sor, Urbán Eszter fordításában: „gladiátor lesz, vagy a zöldséges kofa kordéján ge-behajcsár.” = HORATIUS 1961, 536–537.)

A' nagy-atyám' nagy-atyja, Péter: Kazinczy ükapja, Kazinczy Péter (1638 k.–1689 előtt), ítélmester. A sárospataki kollégiumban tanult, majd 1659-ben törvénygyakorlatra a Rákócziak udvarába került. II. Rákóczi György, Báthory Zsófia, I. és II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona bizalmas embere (tanácsadó, jogász, jószágigazgató) volt. Bereg és Zemplén vármegyék jegyzője (1658–1662, 1664–1675) és országgyűlési követe (1659, 1662). 1662-ben protestáns zempléni követként közvetített hitfelei és a rekatalizált Báthory Zsófia között. Részt vett a Wesselényi-összeesküvésben, amelynek bukása után 1671-ben a pozsonyi vészbíróság távollétében halálra ítélte, de életét és birtokait Báthory Zsófia pártfogása, katolizálása és 3000 forint pénzbírság kifizetése megmentette. (A családtagokat l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk [Családfa/Kazinczy].)

IV. Heinrich (Bourbon) (1553–1610): hugenotta vallását a francia trónért elhagyta és katolizált. („Párizs megér egy misét.”)

Winkelmann: Johann Joachim Winckelmann (1717–1768), német művészettörténész.

Eugénie (1807–1903) Kazinczy második lánya. (Első lánya, az 1805-ben született Iphigénie egyéves korában meghalt.)

Thalie (1809–1863) Kazinczy harmadik lánya.

Sophie: gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége.

Luther, Martin (1483–1546): német vallásreformátor, író, Biblia-fordító, Ágoston-rendi szerzetes.

Kálvin János: Jean Calvin (1509–1564) francia származású svájci vallásreformátor.

6005.

Fáy András – Kazinczynak
Gomba, 1809. december 26.

KÉZIRAT

Idegenkezű másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), II. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részletet idéz: BADICS 1890, 63–64, 72.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy legközelebbi ismert levele: KazLev, 23/5752, Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1809. ápr. 13. A nagy időbeli távolság ellenére erre válaszolt jelen levelével Fáy, hiszen visszakérdez a Kazinczy-levéiben említett Bérczyre. Válasza késedelmét 10 hónapos távollétével magyarázta Fáy. Érdekes, hogy Kazinczy is egy év késésről számolt be: „El fogja e hihetni Uram Öcsém, hogy tavaly Májusnak 4 dikén irt levelét nem elébb, hanem a' minapi Ujhelyi Gyűlésen vettem?” (KazLev, 23/5752.)

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Uliszesz: Odüsszeusz, görög mitológiai alak, Ithaka királya, trójai hős, hosszas vándorlás után tért haza feleségéhez, *Penelopé*hoz.

Sofia: Kazinczy felesége, gróf Török Sophie Antonia (1780–1842).

qualificatio (lat.): műveltség, iskolázottság.

practice (lat.): gyakorlatilag.

applicatio (lat.): alkalmazás.

Bertzy: talán Bérczy János (előbb Stand), Nógrád vármegye tiszti orvosa: „Köszöntse Uram Öcsém Dr. Bérczy Urat. Sokat lesem a’ Hazai Tudósításokban, ha nem fordul e elől ismét neve.” (KazLev, 23/5752, Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1809. ápr. 13.)

6006.

**Semsey András – Kazinczynak
Buda, 1810. február 1.**

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

Ugyanazon a lelőhelyen található meg Semsey András levele és egy megnevezetlen abaúji főispán által Kazinczynak írt levél borítékja is. Abaúj vármegye főispánja 1807–1814 között Semsey András volt, így feltehető, hogy a boríték és a levél összetartozik. A legfőbb érv az összetartozás mellett az, hogy a boríték névtelen. E lelőhelyen található szövegek elsősorban az írójuk személye miatt érdekesek – egy autográf gyűjtemény részeként –, tehát csak akkor hiányozhat a név egy borítékról, ha a benne lévő levél egyértelművé teszi a levélíró személyét. A gyűjteményben csak egyetlen levél, a Semsey által írt jöhet e tekintetben számításba.

E levél egy nyomtatott körlevél azonosítatlan kézírású részletekkel, Semsey autográf aláírásával, továbbá Kazinczy autográf megjegyzésével. (→ Semsey András – Kazinczynak, Kassa, 1809. márc. 31.)

MAGYARÁZATOK

Háttér: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátorajaujhely, 1809. márc. 1. jegyzet; → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16. jegyzet.

Semsey András (1754–1814): Ugocsa (1797–1807), majd Abaúj (1807–1814) vármegyei főispán, személynök (1802–1808), államtanácsos (1805), alkancellár (1808), kamaraelnök (1808–1804).

Fejedelmünk: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835) 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

Kézi Levél: császári leirat, legfelsőbb kézirat (császári parancs; Handbillét).

somma (rég.): summa, összeg.

Camerális Obligatóriális Levél (lat.): kamarai (az állami pénzügyeket kezelő kormányszék által kiadott) kötelezvény.

a’ szokott Interes Öt per Centum (lat., rég.): ’a szokásos kamat öt százalék’.

Négy per Centum Interes (lat., rég.): ’négy százalék kamat’.

lottéria (ol., rég.): sorsjáték.

érdeklett (rég.): említett.

Bőjt elő Hava (rég.): február.

Manus Andreae Semsey de Eadem Camerae Regiae Praesidis... (lat.): ’Semsei Semsey Andrásnak, a Királyi Kamara elnökének és Abaúj vármegye főispánjának kézírása. – Igen igazságos férfiú volt már zsenge ifjúságában is, 1782. év körül ítélőmester, majd a Magyar Kancelláriánál előadó

tanácsos, azután személynök (azaz a Királyi Ítéltábla és idővel a megyék és a karok táblájának elnöke) – néhány napja alkancellár – királyi kamarás és valóságos belső titkos államtanácsos.’

Feljegyzése Azon Helyeknek, és Camerális Tisztségeknek....: az említett bányahivatalok, bányai-gazgatóságok, kamarai adminisztrációk, harmincad- és sóhivatalok a Magyar Királyi Kamarának voltak alárendelve.

Oravitza (Krassó-Szörény vm.): Oravicabánya, ma Oravița (R).

Szomolnok (Szepes vm.): ma Smolník (SZK).

Sóóvár: Tótsóvár, ma Eperjes része (SZK).

Selmetz-Bánya (Hont vm.): Selmezbánya, ma Banská Štiavnica (SZK).

Perlak (Zala vm.): ma Prelog (Horvátország).

Rosenberga (Liptó vm.): Rózsahegy, ma Ružomberok (SZK).

6007.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1810. február 16.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 3. levél, 24–27. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

BUSA 1984.

MAGYARÁZATOK

A levélváltásról: a levél Kazinczy 1809. nov. 30-án írt, ismeretlen üzenetére felel – mint a levél szövegéből kiderül. Kazinczy 1810. márc. 11-én vette kézhez (Kazinczy – Horvát Istvánnak, 1810. márc. 12., KazLev, 7/1680), és 1810. márc. 22-i levele szerint már válaszolt Mártonnak (Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1810. márc. 22., KazLev, 7/1686). Kazinczy közel egy időben vett híreket Bécsből Márton Józseftől (jelen levél) és Decsy Sámuelről (→ Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1810. márc. 6.). A bécsi hírek további útja a Kazinczy-levelezésben:

Kazinczy – Berzsényi Dánielnek, Széphalom, 1810. márc. 16., KazLev, 7/1682.

Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1810. márc. 22., KazLev, 7/1686.

Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1810. ápr. 7., KazLev, 7/1704.

Kazinczy – Desseffy Józsefnek, Széphalom, 1810. ápr. 20., KazLev, 7/1718.

Kazinczy – Szentgyörgyi Józsefnek, k. n., KazLev, 7/1743.

A báltérrel: 1809. ápr. 22-én Napóleon Eggmühlnél legyőzte a Habsburg-sereget, és május 13-án elfoglalta Bécsset. I. Ferenc a királyi udvarral Tatára menekült. Máj. 15-én a francia seregek Pozsonynál átlépték a magyar határt, Napóleon kiáltványt intézett a magyarokhoz, amelyben nemzeti király választására szólított fel: a proklamáció magyarra fordításában Batsányi János is részt vett. Június elején a francia csapatok Pápáig vonultak. Jún. 14-én János főherceg serege és a parancsnoksága alá rendelt magyar nemesi felkelők (kb. 21 ezer fő) Győrnél vereséget szenvedtek Eugène Beauharnais seregétől, a franciák 24-én elfoglalták Győr várát, 26-án Pozsonyt. Júl. 5–6-án Napóleon Wagramnál döntő győzelmet aratott a császári sereg felett. Okt. 14-én Ausztria jelentős területi veszteség és hadisarc árán békét kötött Franciaországgal Schönbrunnban. Télen a ki-

rály feloszlatta a nemesi felkelést, majd befejezte a sorozásokat. (→ Semsey András – Kazinczynak, Buda, 1810. febr. 1.)

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Decsi Sámuel (1742 v. 1745–1816): Bécsben élő orvos, író, újságíró, a bécsi Magyar Kurírnak és melléklapjának, a Magyar Musának szerkesztője (lat.: *redactora*). → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

Andreossy, Antoine-François (1761–1828): francia tábornok és diplomata. 1809-ben Napóleon követé Bécsben, majd az elfoglalt város parancsnoka (rég.: *gubernátora*). „Generális ’s Francia követ Andreossy el akará hagyni Bécset, ’s nem eresztette az Udvarunk valamíg Párisból vissza nem jó Metternich követünk [...]” (KazLev, 6/1440, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. márc. 10.)

municipalitás (lat.): törvényhatóság.

requisito (lat.): hivatalos megkeresés, felszólítás.

komiszárius (lat.): megbízott, felügyelő.

Maret, Hugues-Bernard (1763–1839): francia diplomata. 1793-ban osztrák fogságba esett, 1795 végéig Kufsteinben raboskodott, ahol Batsányival szomszéd cellában volt. A foglyok a falon át kopogtatva beszélgettek. Szabadulása után Napóleon államtitkárrá nevezte ki, és megkapta a „Bassano hercege” címet. (Szilágyi Márton jegyzete: KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 443.)

dispensál (lat.): mentesít.

Batsányi János (1763–1845): költő. A Martinovics-perben egyévi börtönrre ítélték, 1796 májusában szabadult. Ezután Bécsben vállalt hivatalt, 1805-ben vette feleségül *Gabriella Baumberg* (1766–1839) osztrák költőnőt. 1809-ben részt vett a Bécset megszálló Napóleon kiáltványának magyar nyelvű szövegezésében, Napóleon menyasszonyát kísérő diplomáciai küldöttséggel együtt távozott Bécsből. 1809-től francia évdíjből élt Párizsban, Napóleon bukása után, 1815-ben az osztrák rendőrség letartóztatta. Előbb Spielbergben raboskodott, majd 1816-tól élete végéig Linzbe internálták feleségével együtt. A Magyar Museum (1788–92) közös szerkesztésekor megromlott a kapcsolata Kazinczyval, ettől kezdve engesztelhetetlen ellenfelek: Kazinczy szerint „a’ titkos Polizey’ szolgálatajába lépett” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 289).

1810. ápr. 6-án József nádor köröztetett és elfogató parancsot adott ki Batsányi János ellen, amihez személyleírást is csatoltak. E latin nyelvű nyomtatvány egy példánya megtalálható a zempléni levéltárban is, amelyre a levéltárat rendező Kazinczy a következő megjegyzéseket írta (1824 után):

„Tapolczai születésű, a’ Balaton mellől. Születése nem Nemes. Tisztartott’ fíja színe sárgásan fekete mint a’ Czigányé. Fogva volt Budán 1794. ex suspicione Criminis laesae Majestatis, mellyet Martinovics Ignátz Apátúr képzelhetetlen oktalansággal kezdé. Ártatlannak találtattott a’ gyanúba, de olly tiszteletlenséggel viselte magát, hogy méltónak találtattott esztődöt tölteni rabságban Kufsteinban, Tyrolisban.⁵ Onnan kieresztetvén Diurnista volt a’ Bankó-Hivatalnál Bécsben, tovább Udv. Concipista a’ Finanz-Departementnél. 1809. Bécsbe jöven Napoléon, ’s magyarra kívánván fordítatni a’ maga Magyarokhoz szöllő Proclamatióját, minekutána azt sem Doctor Decsy Samuel sem Prof. Márton József Urak fordítani nem akarták, a’ Francia Status-Titoknok MARET, Bassanói⁶ Herczeg azt tudakozá Prof. Mártontól, ha Bacsányi Bécsben van e? ’s minekutána Márton Ur állítva felelt a’ kérdésre, a’ Herczeg (Maret) azonnal hívatá Bacsányit, ’s ez a’ Proclamatiót kész vala fordítani, ’s lefordította.

Maret Kufsteini fogságából ismerte Bacsányit. Tudnillik ott szomszédok valának a’ Vár’ tornyában, ’s a’ falon kopogva a’ beszéd betűjít, ismérkedtek-meg egymással. –

Bacsányi Párizsba ment. Ott sem vala megelégedve, dölýfének semmi sem vala elég. Azt hitte, hogy a’ Proclamatio lefordítása miatt nagy úrrá teszik ott. Most tehát Napoleon ellen küldözgete híreket szerte széllyel, ’s midőn sergeink 1814. Párizsba bémentek, kiterjesztett karokkal ment elikbe.

⁵ rabságban. Onnan [Beszúrás a lap alján.]

⁶ Bassanói [Az ékezet törölve.]

Vasan hozatott Bécsbe, 's a' Brünni várba szenvedé új fogságot. Onnan Linzbe relegáltatott, eltiltva, hogy onnan kilépni ne merjen. Onnan adá-ki a' Faludi Ferencz' magyar Verseit újbban.

Kazinczy Ferencz.

Ismertem az embert 1787 olta. Akkor Kassán practizált a' Kamaránál mint Cancellista. Mindennütt csinált bajt magának. Eggyütt valánk fogva Budán 1795. Ott is mindég veszekedett azokkal, a' kiket szelídekké kellett volna csinálni maga eránt." (MNL Sátoraljaújhely, IV. 1008/f. Loc. Jur. 110. No. 321., kiadta: HÖGYE 1968.)

audientia, audiencia (lat.): kihallgatás.

investigatio (lat.): nyomozás.

Politizai Hof-Stelle (ném.): rendőr-minisztérium.

megtiltotta a' Politikai Hofstelle már most, az ő Újságát: a bécsi Magyar Kurír kiadása e zavaros időkben – 1809 decemberétől 1810 nyaráig – szünetelt. Decsy és Márton Napóleon proklamációja fordítása miatt egyaránt bajba kerültek: „Előbb Decsy jelentette fel Mártont, úgy tudván, hogy ő végezte el a fordítást, később pedig Pánczél [Dániel] vádolta be titokban Decsy egy állítólagos cenzúrávétség miatt. A magyar nyelvű újság szerkesztői között megromló emberi kapcsolatok háttérben nem csak a kenyéririgység, hanem mindenekelőtt az a légkör rejtett, amely I. Ferenc rendőrállamát jellemezte, amelyet a forradalomtól rettegő nemesség ekkor még lojalitásával támogatott. Decsy haláláig, 1815-ig végül is Pánczéllal továbbra is közösen szerkesztették az újságot.” (KÓKAY 1979, 245; []-es beszúrás O. L.)

tzúg (ném., rég.): hiba, hiányosság.

instántzia (lat.): magánkérvény, folyamodvány.

Ludovika Cs[ászári] Hertzegkisasszony (1791–1847): I. Ferenc lánya, aki Mária Lujza néven Napóleon második feleségeként francia császárné lett. Az 1810. ápr. 2-án tartott házasságkötése alkalmából Kazinczy is írt költeményt: *A' Nagyság' és Szépség' diadalma, Napoléonnak 's Luizának menyegzőjöknel* (Sárospatak, 1810; GERGYE 1998, 63–64).

kurír (rég.): hírnök, követ.

Berthier, Louis Alexandre Berthier, herceg (1753–1815): tábornok, Napóleon vezérkarának főnöke, Wagram és Neufchâtel hercege.

Bella gerant alii etc. (lat.): az idézet folytatása: „tu felix Austria, nube!” Jelentése: „Mások háborúskodnak, te, fényes Ausztria, házasodj!”

Lexicon: Márton József munkájának, az *Új Német–Magyar és Magyar–Német Lexicon, vagy is Szókönyvnek* a levélben említett kiadása: 1810–1811, I–II. kötet, Pichler Antal nyomdájában. (Az első kiadás: Bécs–Pozsony, 1799–1800, I–II. kötet.)

Eggenberger József: pesti nyomdász és könyvkereskedő, Weingand János Mihály segédje, majd nyomdájának örököse (1802–1850).

Vármegyék Mappái; Átlás: a Magyar Királyság vármegyéinek térképeit Görög Demeter készítette el: *Magyar Átlás az az Magyar, Horvát és Tót országok' Vármegyéi, s Szabad Kerülete' és a' határ-őrző Katonaság' Vidékeinek közönséges és különös Táblái* (1802–1811). Görög az 1790-es évek elejétől dolgozott e nagyszabású, 62 térképet tartalmazó munkán, de a kiadás befejezését Márton József bízta, mivel időközben megjelent az ún. Lipszky-térkép, amelyhez az ő térképeit is felhasználták.

Pósa Gábor [...] beszereztem ötöt a' Kis Eszterhazy Hertzeg mellé, a' hol magyar Nyelvet tanít: Márton állítását alátámasztja Kis Imre levele: „Pósa urat, míg Bétsben voltam [1809. dec. – 1810. febr. közepe] a' Hertzeg Eszterházy Házba, be szerzette Professor Márton József Ur Magyar Nyelv Tanítónak” (Kis Imre – Kazinczynek, Debrecen, 1810. máj. 13., KazLev, 7/1746). Ez a fiatal ember feltehetően annak a szegény nemesi családnak a tagja, amelyről Kazinczy a *Történetek régiek és újak, a köz életből és a házi körből, tiszteletesek, bohók, és utálatosak* c. kézirat-kötetben található autográf feljegyzésében írt: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 928. (Vö. KazLev, 21/5276, Kazinczy – Lónyay Gábornak, 1831. jan. 30.)

Eszterhazy: bizonyára herceg Esterházy Miklós (1765–1833) kisebbik fia, Miklós (1799–1833).

Kis Marton (Sopron vm.): ma Eisenstadt (A), az Esterházy család székhelye volt.

Rosfokó Makszimái: herceg François La Rochefoucauld (1613–1680) francia író *Réflexions ou sentences et maximes morales* (1665) c. művét Kazinczy Friedrich Schultz német fordítása után adta ki: *Herczeg Rochefoucauldnak Maximái és morális reflexiói három nyelven* (Bécs–Triest, 1810; 1830-ban újradowozta). (Kritikai kiadása: KAZINCZY, *Fordítások* 2009, 517–616.)

Kis István: pesti könyvkötő, -árus, -kiadó. Apja, Kis István (?–1805) 1799-ben indított üzletét vitte tovább.

6008.

Decsy Sámuel – Kazinczynak
Bécs, 1810. március 6.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [1. fogás], 5. levél, 13–18. oldal (2 fólión 6 beírt oldal, az utolsó oldal tetején tintafolt). A lelőhelyről: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

MEGJELENÉS

BUSA 1984.

MAGYARÁZATOK

A báttérről: → Márton József Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16. jegyzet.

Decsy Sámuel: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet (ugyanitt a levél-váltásról is).

Aesopus termetű, ábrázatú, és fekete lelki ismételű: Aiszóposz (Aisopos; Ezópusz) (i. e. VI. sz.) görög meseíró. Egyes életrajzírók szerint csúf, púpos, komikus alak volt. (VIL, 1., 117.)

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

újság író társom: Pánczél Dániel (1759–1827) újságíró, szerkesztő. 1793-ban indította meg lapját, a Bécsi Magyar Merkuriust, amely 1798-ban beolvadt Decsy Magyar Kurírjába, amelyet ettől kezdve közösen szerkesztettek. Decsy halála után tulajdonos szerkesztője lett a Magyar Kurírnak egészen haláláig.

harmadosnak: a Magyar Kurír szerkesztését ezidőben hárman végezték: Decsy Sámuel, Pánczél Dániel és Márton József.

Policey HofStelle (ném.): rendőr-minisztérium.

Károly Lajos, főherceg (1771–1847): II. Lipót fia, hadvezér, az udvari haditanács elnöke (1801-től), 1809-ben a hadsereg főparancsnoka (*generalissimus*). 1809 tavaszán a franciák ellen több csatát is veszített, de Bécs eleste után, májusban, elsőként tudta legyőzni Napóleont. Az említett *tábori parantsolata* a Magyar Kurír 1809. ápr. 7-i számában jelent meg a 418–421. oldalon cím nélkül: „Ez az Austriai nagy Héros következendő parantsolatot küldött és intézett ezen hólnap 6-ikán a' már táborozó Cs. Kir. Armadiához: [...]”.

Napoleon [...] most már sogorunk: Napóleon (1769–1821) francia császár (1804–1814) és **Mária Ludovica** (1791–1847) házasságára céloz: I. Ferenc lányát Mária Lujza néven 1810. ápr. 2-án vette el Napóleon. → Márton József Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16. jegyzet.

officialis (lat.): hivatalos.

Engel János Keresztély (Johann Christian) (1770–1814): szepességi szász történetíró. 1791-től Bécsben az erdélyi udvari kancellária tisztviselője, 1801-től udvari jogügyi tanácsos. 1794-től haláláig könyvvizsgálóként, azaz cenzorként is működött.

circumvenial (lat.): behálóz, rászed.

bandbillet (ném., fr.): itt: feljegyzés.

Fő Herczeg: talán János (1782–1859) főherceg, akinél Márton tanár volt.

opinio (lat.): vélemény.

resolutio (lat.): döntés, végzés.

instántzia (lat.): magánkérvény, folyamodvány.

denuncians (lat.): (fel)jelentő.

disponál (lat.): felkészít.

Berthier, Louis Alexandre, herceg (1753–1815): francia tábornok. → Márton József Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16. jegyzet.

Schwarzenberg Karl Philipp Fürst zu, herceg (1771–1820): osztrák tábornagy, diplomata. A vesztes wagrami csatában seregparancsnok, a schönbrunni békét (1809. okt. 14.) követően párizsi nagykövet.

Belvédér: Belvedere: császári képtár Bécsben, amelyet Mária Terézia nyitott meg a nagyközönség számára (eredetileg Savoyai Jenő palotája volt).

Braunau: város az Inn partján.

Napoleon testvér huga a' Nápolyi Királyné: Marie Annonciade Caroline Bonaparte (1782–1839), Napóleon legfiatalabb testvérhúga, Joachim Murat felesége. 1808-tól nápolyi királyné.

convójrozás (fr.): fegyveres őrséggel kísérés.

statio (lat.): útszakasz; egy postaállomásnyi útszakasz 1783-tól legfeljebb 16 km volt (KAMODY, 1989, 40, 45).

A' 14-ik Octoberi Bétsi békesség után, Bacsányi a' Fr. Status Titoknokkal Marettel Párisba ment: a schönbrunni (bécsi) békéről, **Batsányi** Jánosról és Hugues-Bernard **Maret** (1763–1839) francia diplomatáról: → Márton József Kazinczynak, Bécs, 1810. febr. 16. jegyzet.

6009. [5507]

Kazinczy – Nagy Józsefnek
Széphalom, 1810. április 18.

KÉZIRAT

1. Autográf: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 29. A levél végén írásgyakorlatként néhány gót betű található más tintával és kézzel. Melléklet nincs. Ez a jelen kiadás szövegforrása.

2. Idegenezű másolat, töredékes: MTAKK Ms. 4750/75. (A KazLev, 22/5507 szerint a jelzet: „Oklevélgyűjtemény, Ívrét. 41. sz. Levelek. 4.” Eredetileg – a másolat végén található ceruzával írt megjegyzés szerint – „Kresznerics Irományai. Folio kötet a m. k. egyet. könyvtárban” volt. A KazLev 22. forrása ez a másolat, ezt támasztja alá az „Apollo kedvencz [helyesen: kilencz] huga” elírás is.)

MEGJELENÉS

A töredékes másolat szövege jelent meg: KazLev, 22/5507, Kazinczy – Nagy Józsefnek, Széphalom, 1810. ápr. 18.

MAGYARÁZATOK

A változatokról: a KazLev, 22/5507-ben megjelent idegenkezű másolat lényegesen rövidebb, a levél epigrammák előtti része hiányzik, viszont a végére be van *másolva* Kazinczy A' Nagyság' és Szépség' diadalma... c. költeménye. A levél szövege viszont a vers *nyomtatott* példányára utal: „Imhol az a' mit írtam [...] csak most kapom meg a' nyomtatványt”. Az autográf levél – a kiadásunk forrása – mellől hiányzik a vers, bizonyára azért, mert nyomtatvány volt mellé zárva.

Nagy József (1753–1810. jan. 10.): római katolikus pap, szombathelyi kanonok, nagyprépost (1805-től). Kisfaludy Sándor barátja. A levél írásakor már halott volt.

Herczegasszonyunk: I. Ferenc lánya, Ludovika hercegnő (1791–1847), aki Mária Lujza néven Napóleon második feleségeként francia császárné lett.

Sipos Pál (1759–1816): református lelkész, matematikus (*mathesis*) professzor), tanár, költő. Említett *Pax et Hymen* c. költeményét valóban Kazinczy küldte el Kultsár Istvánnak, aki ki is adta: Hazai és Külföldi Tudósítások 1810/26. számában, 1810. márc. 31-én. A latin verset közli Váczy János: KazLev, 7, 574–575. (Sipos Pálról még: → Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. jegyzet.)

Kultsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő. 1806-ban megindította a Hazai Tudósítások címen az első folyamatosan megjelenő pesti folyóiratot.

Kézy Mózes (1781–1831): sárospataki fizika- és matematikaprofesszor, latin nyelven alkotó költő. Sárospataki és külföldi egyetemi tanulmányai után 1813-tól kollégiumi tanár, tankönyveiből 1818-tól tanítottak. Kazinczy barátja. Kolerában halt meg Kazinczy előtt néhány nappal. Említett műve: *De Nuptiis Napoleonis Magni et Mariae Ludovicae Austriacae* (Sárospatak, 1810; újranyomva Bécsben [tehát Pesten nem jelent meg]). A latin verset közli Váczy János: KazLev, 7, 579–582.

prof. repentium (lat.): segédprofesszor (aki gyakoroltatja a professzorok által tanított ismereteket).

Virgil: Publius Vergilius Maro (i. e. 70–i. e. 21), római költő.

Homér: Homérosz (i. e. 8. sz.), görög költő, a hagyomány szerint az *Iliász* és az *Odüsszeia* c. eposzok szerzője.

Imhol az a' mit írtam [...] csak most kapom meg a' nyomtatványt: Mária Lujza és Napóleon 1810. ápr. 2-án tartott házasságkötése alkalmából Kazinczy is írt költeményt: A' Nagyság' és Szépség' diadalma, Napoléonnak 's Luizának menyegzőjőknél (Sárospatak, 1810; GERGYE 1998, 63–64).

Pozsonyi béke: 1805. aug. 9-én a Habsburg Birodalom csatlakozott a franciaellenes orosz–angol szövetséghez, amivel létrejött a harmadik koalíció. A kiújuló háborúban Napóleon novemberben elfoglalta Bécset, és decemberben Austerlitznél a napóleoni háborúk egyik legnagyobb ütközetében, a három császár csatájában, Napóleon megsemmisítette az orosz–osztrák sereget. December 26-án Napóleon és I. Ferenc megbízottjai Pozsonyban aláírták a békeszerződést, amellyel a Habsburgok elvesztették többek között Velencét, Isztriát, Dalmáciát és Tirolt.

hazánknak tavalyi sebeit 's Horvát Országának elszabdalását látni: 1809. ápr. 10-én Károly főherceg serege megtámadta a franciákkal szövetséges Bajorországot, másnap elrendelték a magyar nemesi felkelést, májusban megalakultak az első ezredek (Kazinczy cikket közölt a zempléni inszurgensekről a Hazai és Külföldi Tudósításokban). Ápr. 22-én Napóleon Eggmühlnél legyőzte a Habsburg-sereget, amely Regensburgon át vonult vissza. Máj. 13-án Napóleon elfoglalta Bécset, I. Ferenc a királyi udvarral Tatára menekült. Máj. 15-én a francia seregek Pozsonynál átlépték a magyar határt, Napóleon kiáltványt intézett a magyarokhoz, amelyben nemzeti király választására szólított fel (a proklamáció magyarra fordításában Batsányi János is részt vett). Június elején a francia csapatok Pápaig vonultak. Jún. 14-én János főherceg serege és a parancsnoksága alá rendelt magyar nemesi felkelők (kb. 21 ezer fő) Győrnél vereséget szenvedtek Eugène Beauharnais seregétől, a franciák 24-én elfoglalták Győr várát, 26-án Pozsonyt. Júl. 5–6-án Napóleon Wagramnál döntő győzelmet aratott a császári sereg felett, ezután Károly főherceg lemondott. Okt. 14-én Ausztria jelentős területi veszteség (Krajna, Trieszt, Karintia déli része, Horvátország egy része) és hadisarc árán békét kötött Franciaországgal Schönbrunnban.

Eugenie: Kazinczy Eugenia (1807–1903), Kazinczy lánya.

Thalie: Kazinczy Thalia (1809–1863), Kazinczy harmadik lánya.

Ez után mindenik francziául fog tanulni, nem németül: a lányok neveléséről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. jún. 8. [?], jegyzet.

Felelet a' Tübingai kérdésre a' nyelv' dolgában, német és magyar nyelven: 1808 márciusában a tübingai Cotta-féle könyvkereskedés 100 Ft jutalmat tűzött ki egy nemzetiségi viszályt provokáló kérdés megválaszolására. A pályázat hátterében a kortársak a bécsi udvart (a nádort vagy megbízottját) gyanították. Kazinczy báró Prónay László biztatására írta meg – magyarul, majd németre fordítva – nyelvvédő értekezését. Életében csak *A magyar literatura története* c. fejezet jelent meg (Erdélyi Múzeum, 1814, 1–10).

e' motto alatt: Stolz will ich den Spanier. Schillers Don Carlos: Schiller sora Vas István fordításában: „A spanyol legyen csak büszke.” Kazinczy magyarázata a „Felelet”-hez jellegként használt idézethez: „Ezt a' Király mondja Pózának. Oda célzok vele, hogy az Uralkodó örülhet, hogy bennünk hazaszeretet lobog, mellynek egy része a' nyelv' szeretete.” (KazLev, 5/1303, Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1808. jún. 2.) Friedrich *Schiller* (1759–1805) német költő, drámaíró említett műve: *Don Carlos* (1787/88; e művét Kazinczy részben lefordította; az idézet helye: III/10.).

Sallust: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.) római történetíró, politikus. Kazinczy a moralizáló történetírása mellett tömör stílusáért és nyelvi újításaiért is becsülte, műveit többször le-, ill. újrafordította.

Szentgyörgyi Gellért (1750 k.–1827 után): pálos rendi szerzetes, a pápai pálos gimnázium tanára, a rend eltöröltetése után a Jankovich család alkalmazásában állt. Említett fordítása: *Cajus Sallustius Crispus* (Buda, 1811, két kötet). Fordításáról a „Hazai és Külf. Tudósítások 1808. évf. 20. (márcz. 9–ki) számában egy értesítés jelent meg, a melyben el van mondva, hogy Sallustius munkáinak fordításával három érdemes tudósunk foglalkozik, úgymint: Dugonics András, Kazinczy és Szentgyörgyi Gellért; emez már el is végezte munkáját.” (Váczy János jegyzete Szentgyörgyi Kazinczyhoz 1809. jan. 31-én írt, 1409. számú leveléhez: KazLev, 6, 560.)

Marmontel, Jean François (1723–1799): francia költő, író, drámaíró. *Contes moraux* c. műve Kazinczy fordításában *Szívképző Regék* c. alatt kétszer jelent meg: *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai* (I. kötet, Széphalom, 1808); *Kazinczy Ferencz' Munkái* (1. kötet, Pest, 1814); a regék 1830-as újradowolgozása kéziratban maradt.

Bárczy Sándor (1735–1809): író, költő, testőr. Marmontel *Contes moraux* (1761) c. munkáját ő is lefordította: *Erkölcsei mesék* (Bécs, 1775 és Pest, 1785), ezt Kazinczy újra kiadta 1813-ban: *Erkölcsei mesék. Nekrológja* Kazinczytól az Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunstban (1810, II, 515–517) és a Hazai s Külföldi Tudósításokban (1810, I, 195–198) jelent meg.

Gessner: Salomon Gessner (1730–1788), svájci-német író, idillköltő, festő. → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. nov. 17. jegyzet.

Wesselényihez írt Epistolámat, 's az atyja balálára írt Epigrammámat: ifj. báró Wesselényi Miklós (1796–1850) zsidói birtokos, színműfordító, a reformkor meghatározó politikusa. Kazinczy 1809-ben egy episztolát írt hozzá: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz. Apja*: id. báró Wesselényi Miklós (1750–1809) Közép-Szolnok főispáni helytartója, Kazinczy az ő emlékére írta a *Báró Wesselényi Miklós* c. epigrammát.

Jupiter: a római mitológia főistene.

Deorum tantum est (lat.): 'csak az isteneknek van'.

subit ira cadentem Ulcisci patriam (lat.): 'elfog a düh hazámért bosszút állni' (idézet Vergilius *Aeneis*-éből, II. ének, 575–576. sor [Lakatos István ford. alapján].)

Himfy: Kisfaludy Sándor (1772–1844) író, Kisfaludy Károly testvére. Említett műve: *Himfi szerelmei* (I. *A kesergő szerelem*, 2. *kiadás*; II. *A boldog szerelem*) (Buda, 1807). Kazinczy sértődést kiváltó recenziót jelentetett meg a *Himfi szerelmeiről* 1809 őszén a bécsi Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunstban, e tanulmány egy része az Erdélyi Múzeumban magyarul is megjelent 1814-ben. Ezekre Füredi Vida álnéven írta meg Kisfaludy *A recensiókról* c. válaszát (Tudományos Gyűjtemény, 1818/6, 21–22; Kazinczy élete végéig Horváth Endrét sejtette az álnév mögött). Kapcsolatukat tovább rontotta Kazinczy nevezetes epigrammája, amely a *Tövisék és virágok* kötetben 1811-ben jelent meg: *Himfy [DAYKA. Tűzbe felét...]*.

Apolló kilencz búga: a Múzsák, a görög mitológiában a művészetek és tudományok istennői.

Petrarca (eredetileg Francesco Petrarco) (1304–1374): olasz költő.

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724–1803): német költő. Kilenc verse mellett a *Messias* több énekét is lefordította Kazinczy.

Göthe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző; Kazinczy több művét is lefordította.

sine ira et studio (lat.): 'harag és elfogultság nélkül' (idézet Tacitus *Annales*éből [I. 1.]).

institutum (lat.): szokás; utasítás, terv.

Dayka Gábornak verseit küldém le nyomtatni: Dayka Gábor (1769–1796) átjavított verseit Kazinczy egy nyelvújítás mellett érvelő előszóval és életrajzzal, továbbá saját versfordításaival egybekötve adta ki: KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY *Poetai* 1813. (→ Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.)

Kis István (1783–1817): könyvkötő, -árus, -kiadó. 1805-ben vette át elhunyt apja pesti könyvesboltját.

Párkák: a görög mitológiában a sors istennői.

Kresznerics Ferenc (1766–1832): római katolikus pap, író, nyelvész, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1831). Szombathelyi tanár, Ságón 1812-től plébános, Kemenesalján 1822-től alesperes.

6010.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
Széphalom, 1810. május 31.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szövegkiadása: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 368–370.

„Valószínűleg anyjához intézett leveleinek másolatai és egyes kikapott részei ezek, különböző időkből. Közülük csak az első van keltezve. A többi csak egy-egy vonallal elkülönítve folytatólagosan írta a két füzetbe. *Dékányi Kálmán* közlő.” (DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 368, 1. lj.) → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Bdunyák János: a Kazinczy család alkalmazottja, „bivalyos”. (KazLev, 4/899, Kazinczy – anyjának, Kalinál, 1806. ápr. 2.)

Semlyén (Bihar vm.): Érsemlyén, ma Șimian (R), részben a Bossányi nagyszülők birtoka.

Asszonyám: 'Asszony Anyám', Kazinczy anyja, Bossányi Susanna (1740–1812).

Sophie: gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége. *Atyja*: gróf Török Lajos (1748–1810) (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet). *Anyja*: gróf Rogendorff Aloysia (1754–1817).

Ábrány (Szabolcs vm.): Nyírábrány.

restauratio (lat., rég.): tisztújítás.

Budaházy Péter (?–1821 után): a győri csata egyik zempléni katonája. Hőstettét az alább említett emlékmű felirata is őrizte: „Legenyei Budaházy Péter káplár / Kartács által leterített kapitányát / Élete koczkáztatásával / A csata helyéről kiragadta / S e vitéz tetteért / Fejedelmétől / Az ezüst melly-pénzt nyerte meg / Zemplénynek rendei pedig / Nem mint ha bér kellene / Az érdemnek, hanem mivel az / érdemet megjutalmazni annyi / mint osztozni benne / Honn hagyott feleségét / És háza népét / pénzzel segéltették.”

Emlék: Dessewffy József és Kazinczy közös emlékműterve az elesett nemesi főkelők tiszteletére: KAZINCZY–DESSEWFFY 1811 (két kiadás), KAZINCZY–DESSEWFFY 1817 (harmadik publikálás). (→ Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.)

Miklós öcsém fiai: Kazinczy Miklósnak (1774–1844) 1810-ig három fia született: Gusztáv Adolf (1799–1823): katona; Sándor (1801–1861): őrnagy; Viktor (1805–1864): szolgabíró.

Káli: a Kazinczy család egyik embere, alkalmazottja. (KazLev, 4/899, Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának, Kalinál, 1806. ápr. 2.)

Susi: Kazinczy Zsuzsanna (1788-tól Péchy Sándorné) (1768–1842), Kazinczy húga. **Férje:** Péchy Sándor (1757–1811).

Klári: Kraynik Józsefné Kazinczy Klára (1766–?), Kazinczy húga.

Regmeczi executió: bizonyára a Hericz család elzárógosított, majd 1801-ben visszaszerzett alsóregmeci birtokrészével kapcsolatos 1803-as végrehajtásról (lat.: *executio*) van szó. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1097, VÁCZY 1915, 564.)

midőn Munkácsról megindúltam: utalás Kazinczy szabadulására.

processus (lat.): eljárás, per.

István öcsém: Kazinczy István (1774–1827), zempléni egyházmegyei gondnok, Kazinczy idősebb nagybátyjának, Andrásnak (1738–1804) a fia.

Péter bátyám: Kazinczy Péter (1747–1827) Kazinczy nagybátyja. Zemplén vármegyei táblabíró, adószedő, alispán (1799–1804) és országgyűlési követ (1802), a református egyház és a sárospataki kollégium bőkezű támogatója.

Nagy Gábor (1770–1861): debreceni ügyvéd. Csokonai diáktársa, Kazinczy és Csokonai bizalmas barátja, a Kazinczy család ügyvédje. Kutatta és gyűjtötte a régi magyar irodalom emlékeit. Felesége Lukács Jeanette (1805-től).

Menyem: itt: ’sógornóm’.

Szólóske (Zemplén vm.): ma Viničky (SZK).

Kázmér (Abaúj vm.): Nagykázmér, ma Vel’ký Kazimír (SZK) a Török család birtoka és lakhelye, szlovák többségű település volt.

József: Kazinczy öccse, József (1772–1855).

Álmosdi végzés: Kazinczy 1806. márc. 11-i naplóbejegyzésében ’álmosdi béke’-ként említett megegyezés: KAZINCZY, [Kazinczy Ferencz „Diáriuma”] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 217.

Dienes: Kazinczy öccse (1761–1824), Bihar vármegye másodalispánja (1803–1811).

M.: Kazinczy öccse, Miklós.

correctura (lat.): javítás, igazítás (kézirat, lenyomat).

porcell: porcelán.

reliquia (lat.): relikvia, emlék.

6011.

Kazinczy – Bossányi Zsuzsannának
1810. június 23–26. között

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Szövegünk forrása Dékányi Kálmán szöveggözlése: DÉKÁNYI/KAZINCZY 1903, 370–371. → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

Ez a levél Kazinczy apósának halála és temetése közötti napokban íródott: „Ha az atyját eltemeti [...]” – írta Sophie-ről. Török Lajos 1810. jún. 23-án halt meg és 25-én vagy 26-án temették el. A temetésről beszámoló levelekben némileg ellentmondó adatok vannak: „Az Ipamat éppen most tevénk sírba.” KazLev, 7/1787, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Kázmér, 1810. jún. 25., illetve: „Őtet tegnap tevénk sírba.” KazLev, 7/1789, Kazinczy – Vida Lászlónak, 1810. jún. 27.

Háttér: → Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Érsemlyén, 1805. júl. 21. jegyzet. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

Asszonyám: 'Asszony Anyám', Kazinczy anyja, Bossányi Susanna (1740–1812).

Péchy Imre bátyámnál való 700 ft adósságomat: Kazinczy fogságának a költségét, 1068 és fél forintot 1802-ben parancsolta befizetni gróf Mailáth György királyi jogügyi igazgató a Kamara számára: KazLev, 2/535, Majláth György – Kazinczynak, Pozsony, 1802. okt. 8. Kazinczy anyai rokonától, Péchy Imrétől kért kölcsön: KazLev, 3/592, Kazinczy – Péchy Imrének, Érsemlyén, 1803. ápr. 22. *Péchy Imre* (1753–1841) a tiszántúli református egyházkerület és a debreceni kollégium főgondnoka (1801–1839), alnádor (1813-tól), septemvir (1824-től), a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja (1830). Korábban bihari, 1825/27-ben pesti országgyűlési követ.

osztály (rég.): osztozkodás az örökségen, osztályrész.

Jesztreb (Zemplén vm.): Magyarjesztreb vagy Magyarasar, ma Zemplínske Jastrabie (SZK). Részben a Kazinczy család birtoka volt.

kaputrok (ném., rég.): hosszú felsőkabát.

eggy Rhédey Lajos forma növésű ember: gróf *Rhédey Lajos* (1760 v. 1763–1831), huszár hadnagy (1783), a bihari inszurgenssereg parancsnoka (1795, 1805), Bihar (1807–1825) és Bereg vármegye adminisztrátora (1825–1830). Rhédey természetes ember volt: „én az életemet nem örömet resquiroznám eggy Rhédey Lajos ellen; mert ő nagy, én kicsiny vagyok, ő fegyvert forgatni tanult ember, mint a' ki katona is volt: én a' pennát forgattam.” (KAZINCZY, [Kazinczy Ferencz kellemetlenségei László és Dienes öccsével] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 112.)

Sophie: gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége. *Atyja:* gróf Török Lajos (1748–1810) (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet).

2 gyermekeim: Eugenia (1807–1903) és Thalie (1809–1863).

6012.

Sárközy István – Kazinczynak
h. n., 1810. szeptember 10.

KÉZIRAT

1. Sárközy István autográf levele a Zrínyi-síremlék rajzával és Kazinczy autográf megjegyzésével: MTAKK K 603, 52. (Kazinczy a levelet egy közepén kivágott lapra ragasztotta rá, így a levél szövege is olvasható maradt [52b], és a rajz is látható az „ablakon” keresztül [52a]; a rajzot Kazinczy megjegyzése veszi körül a saját lapján.)

2. A Csokonainak tulajdonított fordítás (levélmelléklet): ismeretlen kéz írása, vélhetően Sárközy István kiegészítéseivel, Kazinczy autográf megjegyzésével: MTAKK, K 635/II, 178a–180b. (Vélhetően egy kéziratáros számozása a címoldal tetején: „198.”) E lapokon is látható az összehajtás nyoma, ami megerősíti, hogy ez a fenti levél melléklete. A fordítás bizonyosan nem Csokonai kézírása, mivel – ahogyan Czifra Mariann megállapította – Csokonai az *ő* és *ű* esetében nem használt pontos hosszú ékezetet, ahogyan a kézirat leírója teszi.

MEGJELENÉS

A Sárközy-levél a „Csokonai”-melléklet nélkül: BÉKÉSI–SVÁB 1999.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy válaszelevele: Kazinczy – Sárközy Istvánnak, Széphalom, 1810. okt. 14., KazLev, 8/1851.

A Sárközy-levelet tartalmazó K 603-as kéziratkötetben a Zrínyi-kiadás előmunkálatainak számos dokumentuma található meg. Erről így ír Kiss Farkas Gábor: „[A jegyzetek] között találunk részleteket korábbi adatgyűjtéseiből (mint Sárközy István levelének másolata 1810-ből), de nagyrészt az *Syrena*-kötet nyomtatott kiadásáról és kéziratáról 1815–16-ban készített jegyzeteket tartalmaznak. [...] A ma K 603-as jelzetű (korábban *Vegyes 4° 31.*) kötet számos fordítást, másolatot tartalmaz a Zrínyi-kiadáshoz készített jegyzeteken kívül. A Zrínyi-jegyzetek a 6a–55b lapokon találhatók a következő rendben: 6a–9a A' Zríniász, 9b–11b üres, 12a–21a Jegyzetek a' Zrínyi Manuscriptumából, 21b–23b üres, 24a–26b Margináliám a' Zrínyi Mshoz, 27a–27b üres, 28a–29b Magyarság virágai. A' Zríniászból. Pest, 1816, 31a–31b és 33a–33b másolat Jacobus Tollius *Epistolae itinerariae*-jából, közé toldva 32a–32b: jegyzet a Tollius kötetében idézett lónévről, 34a–35b üres, 36a–37b Zrínyi Miklós Hadi-Tudománya, 38a–39b üres, 40a–41b Excutienda pro Zrínyi, 42a–43a N. J. (Nyomárkay József) levele Kazinczyhoz 1815. márc. 17-én, 43b üres, 44a–49a Forgách Simon *Áfium-kiadása* bevezetőjének másolata, 50a–51a másolat: a Zrínyi Miklós címszó egy ismeretlen latin nyelvű lexikonból, 51b egy párhuzamos hely Gyöngyösitől, 52a Zrínyi Miklós emlékműve Csáktornya mellett (rajz és szöveg), 52b Sárközy István levele Kazinczyhoz (1810. szept. 10.), 53a–54b üres, 55a–55b [Kazinczy Ferenc:] Zrínyi Miklós, Sziget' hőse.” (KISS FARKAS 1999; „N. J.” levele: → Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1815. márc. 17. jegyzet.) Kazinczy Zrínyi-életrajzában változata megjelent a Hébében: *Zrínyi Miklós Szigetváratt* (Hébe. Zsebkönyv, 1825, 3–22). (Kazinczy Zrínyi-kutatásáról: MEZEI 1998; BÉKÉSI 2011.)

Sárközy István (1759–1845): királyi tanácsos, Somogy vármegyei tiszttviselő, általános adószedő (lat.: *generalis perceptor*), alispán (1824–1836). Kazinczy, Palóczy Horváth Ádám, Berzsenyi és Csokonai barátja.

Koczbeue: August Friedrich Germanus Kotzebue (1761–1819): német író. Egyik könyvének címe: *Das merkwürdigste Jahr meines Lebens* ('Az életem legkülönösebb éve'; Berlin, 1801).

elementum (lat.): elem, közeg.

Csáktornya (Zala vm.): ma Čakovec (Horváto.); a Zrínyi család egykori birtoka.

Krusanetz (Zala vm.): Felsőzrinyifalva, Krusanec, ma Gornji Kuršanec (Horváto.). Az itt található Zrínyi-emlékoszlopról: KISS FARKAS – LACZHÁZI 2002. (Ugyanitt közlik Sárközy saját részre készített eredeti rajzát is.)

Zrínyi Miklós (1620–1664): költő, hadvezér.

epitaphium (gör.): sírvers, sírfelirat.

oly formába mint tul láthatni: utalás a lap túloldalán lévő rajzra.

proportió (lat.): arány.

Fatum (lat.): végzet.

a' vadkan nem négy lábu vólt, hanem maga választotta magának inter duo mala: a latin kifejezés jelentése 'a két rossz között'. Zrínyi Miklós halálának körülményeire Kazinczy rákérdezett válaszlevelében: „Azt teszed fel felőlem hogy tudom hogy azt a' nagy embert nem kan ölte-meg – (ezt eddig nem tudtam) – hanem hogy maga választotta magának (tollad kifejejté ezt: a' halált) inter duo mala. – Én eddig azt hittem hogy ő oly formán hala-meg mint Martinusius. Ha tudsz valamit e' részben, add tudtomra. Szeretem én az olyakat tudni.” (KazLev, 8/1851.)

circiter (lat.): körülbelül.

Lehotzki András (1741–1813): ügyvéd, nagyszombati kerületi táblabíró, genealógus. Munkája: *Stemmatographia nobilium familiarum regni Hungariae; praemissa est series chronologica quatour statuum et ordinum e diplomatibus eruta* (Pozsony, 1796–1798, két rész).

Csokonai maga keze írásába egy mocskos fordítást... e fordítás nincs nyilvántartva Csokonai Vitéz Mihály munkái között, hitelessége kétséges, a kézírás nem Csokonaié.

Somsitsét nem kaptam... valószínűleg utalás Somssich (Somsics) Lázár (1739 k.–1807) királyi tanácsos és udvarnok (1792), Zala vármegyei követ (1790), latin nyelvű költő egy ódájának Csokonai által készített fordítására, amely *Méltóságos királyi tanácsos Somssich Lázár Úr' ódája méltóságos Rhédey Lajos ts. kir. kamarás ő nagyságához* címmel, 1803-ban jelent meg, a kritikai kiadás szerint valószínűleg a Magyar Hírmondó mellékleteként. Önálló kiadása Somssich ódájával együtt ugyanazon évben az alábbi borítóval: *Lazari Somssich de Sárd Carmen ad Ludovicum Rhédei de Kiss Rhéde Nuncium Comitatus Szattmár ad Comitata Regni Hungariae Anno ae. Vulg. MDCCCII. Posonii celebrata Legatum pro Militaris Academiae in Hungaria Fundationa decem milli Florenorum donantem.* (CSOKONAI 2002, 230–233 és 867–875.)

Az elbuzottaknak utóljáról rövid nap: vélhetően azt jelenti, hogy az aláhúzással (kiadásunkban dőlttel) kiemelt eseményekről rövid időn belül tudósítani fog.

Haec interia (lat.): mindeközben.

1664. 18. Novemb.: a síremlék szövege Kiss Farkas Gábor és Laczházi Gyula prózafordításában: „Itt halt meg a győzhetetlen Zrínyi, megölte a vadkan; vaddisznó prédája lett, bár inkább ellenség keze által kellett volna elesnie. A győzttest, aki annyi ezer vad ellenséget elpusztított kardjával, vadállat győzte le. Itt fejezte be művét és élete gyötrelmeit; a szerencsétlen hazára szenvedések zúdultak. Az égből nézi szenvedésünket, romlásunk siratja meggyilkolását. Jó szerencse, semmi más őrizte meg a hadakozásban; elragadta a fatum, a rossz sors, semmi más. Mennyire közeli a végzet az emberi dolgokban, mindenki láthatja ebben a tükörben.” (KISS FARKAS–LACZHÁZI 2002.)

KRUSÓCZ: (?)

Spangár András (1678–1744): jezsuita áldozópap, tanár, történetíró. Kazinczy *A magyar krónikának*... c. művének az 1738-as kassai kiadását ismerte (KazLev, 1/63, Id. Ráday Gedeon – Kazinczynek, Pest, 1786. febr. 28.).

castis omnia casta (lat.): 'a tiszta embereknek minden tisztának látszik'.

Ez a Priapeiaba Carmen XXCIII azaz 83^{dik} [...] Carmen XXCIII Albi Tibulli ad Priapum de inertia inguinis: a priáposzi ének forrása megegyezik Titus Petronius Arbiter *Satyricon*-jában található szöveggel, és eltér Tibullus *Ad Priapum. De inertia inguinis* c. versétől. A Tibullus-vers számozása, a *Satyricon*-é és a szövegünké egyaránt „83”. A Csokonainak tulajdonított fordítás pontos, a latin forrásszöveg viszont sok elírást, változtatást és néhány értelmetlen szót is tartalmaz.

Priaposz: a görög mitológia hatalmas fallosszal rendelkező termékenységitene.

Carmen (lat.): (alkalmi) vers.

Rómulus: Róma mitológiai alapítója.

kosú (rég.): kösü; „fogó készülék, melyet a munkatárgy v. szerszám befogadására használnak” (PALLAS).

Az alábbiakban néhány példa a jelen levél és a Tibullus-féle szöveg eltérésére (ford. Balogh Piroska):

Quid hoc Priape? qui sub arboris Coma: ‘Mi ez, Priapus?’ – Az eredetiben: „Placet Priape, qui sub arboris Coma”: ‘Tetszik, Priapus?’

Sed o! Triphalle!: az eredetiben: „At, o Triphalle”: ugyanazt jelenti, mint a „Csokonai”-fordításban.

Iacebis inter arva squallidus situ: ‘feküdni fogsz dísztelenül a mezőn’. – Az eredetiben: „Iacebis inter arva pallidus situ”: ‘feküdni fogsz holtápadtan a mezőn’.

Canis que seadus usq[ue] [...] et tibi: így értelmetlen, mivel nincs a latinban seadus szó. – Az eredetiben: „Canisque saeva susque ligneo tibi”.

Lutosus sus frieabis oblitum latus: ‘sáros disznó fogja dörzsölni oldalát farodhoz’. – Az eredetiben: „Lutosus affricabit oblitum latus”: ‘sáros oldalát fogja dörzsölni farodhoz’.

Nefunde penis o meum malum grane!: ‘Ó átkozott pénisz, ó bajaím magja!’ – Az eredetiben: „At o scelestus penis, o meum malum”: ‘Ó gonosz pénisz, ó én nagy bajom!’

Patebit ullus ingemente qui toro: ‘Aki nyögve fogja a padon túrni.’ – Az eredetiben: „Patebit ullus imminente qui toro”: ‘Aki padra hajolva fogja túrni.’

Fovebit apprimet q. lubricum foemur: ‘dédelgetni fog, s nyomja hozzád síkos combját’. – Az eredetiben: „Fovebit apprimet lucidum femur”: ‘dédelgetni fog, s nyomja hozzád ragyogó combját’.

Araneosus obsidet fores situs: az eredetiben: „vagaque pelle tectus annuo gelu / Araneosus obsidet forem situs” (egy sorral több): ‘Üress az odva’ bőre, éves fagy fedi.’

Tibi haec paratur, ut tuum ter et quater: ‘Ez készül neked, hogy a tiédet háromszor, négyszer.’ – Az eredetiben: „[...] ut tuum ter aut quater”.

Voret profunda fossa lubricum latus: ‘Elnyeli a mélységes üreg síkos oldalad.’ – Az eredetiben: „[...] lubricum caput”: ‘síkos fejedet’.

Licebit aeger aut languentior cubes: ‘ámbár gyengén és lekonyulva fekszel’. – Az eredetiben: „Licebit aeger angue lentior cubes”: ‘ámbár gyengén és kígyónál konyultabban fekszel’.

Premis usque donec ab miser, miser: ‘nyomódni fogsz míg nem, ó szegény, szegény’. – Az eredetiben: „tereris usque, donec (a miser! miser!)”: ‘dörzsölni fogsz míg nem, ó szegény, szegény’.

Vagum sonanti merseis caput luto: az eredetiben: „Vagum sonante merseis caput luto”: ugyanazt jelenti.

Repete nervos excitet libidine: ‘idegeid rögvést izgassa fel a kéjvágy’. – Az eredetiben: „Repete nervos excubet libidine”: ‘miközben a kéjvágy ural, ösztökélje idegeid’.

Neque binnitare cesset usq[ue]...: ‘és ne hagyja abba a nyertést míg nem’. – Az eredetiben: „Neque incitare cesset usque [...]”: ‘és ne hagyja abba az izgatást míg nem’.

6013.

Reviczky Tamás – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1810. december 9.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Tört. 2r 21. (A kéziratgyűjteményen nincs folytatólagos számozás végigvezetve, a levél a „Vegyes nyugták többnyire adóügyben Kazinczy Ferencz hagyatékából” c. csomóban a 9. számú irat.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A „Vegyes nyugták többnyire adóügyben Kazinczy Ferencz hagyatékából” c. csomóban számos „Quietantia” és „Nyugtató Levél” található. A jelen üzenet mellett többnyire a „Tekintetes Nemes Zemplén Vármegye 1809-dik Esztendőben felköltt Nemes Vitéz Sereg’ Pénztárjába” befizetett összegekről található több különböző évre vonatkozó nyugta.

Reviczky Tamás: Zemplén vármegyei főszolgabíró. (→ Kazinczy – Reviczky Tamásnak, Széchalom, 1812. márc. 8. jegyzet.)

honorarium (lat.): díj.

restantia (lat.): hátralék.

P. Percéptor (lat.): [pénztáros?] adószedő.

Körtvélyesi István: zempléni szolgabíró, 1831-ben a koleralázadás idején kapitány.

Kossuth László (1762–1839): jogász. Kossuth Lajos apja. Gróf Török József ügyvédje volt a Kazinczy ellen vitt kázméri perben. (→ Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.)

6014.

Rumy Károly György – Kazinczynak
h. n., 1811. január 4.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf feljegyzése és levélmásolata: MTAKK K 638/I, 55b–56a.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

A levélrészlet idézetként megjelent: KazLev, 8/1921, Kazinczy – Vay Miklósnak, Széchalom, 1811. febr. 2.

MAGYARÁZATOK

A levélrészlet válasz a következő levélre: KazLev, 8/1885, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1810. dec. 9.

Az eredeti levél nem ismert. A most közölt részlet majdnem szó szerint azonos a Vay-levél idézetével, a Vay-részlet azonban nem kapott önálló státust és nem lehetett pontos dátumhoz kötni. A most közölt szövegforrás értelmezhető úgy is, hogy a levélrészlet a „Generális B. Vay Miklósnak Golopi pinczéje a’ Somos hegyben” című feljegyzés része, de úgy is, hogy a feljegyzés első fele a levélrészlet magyarázataként olvasandó. A szöveg egésze tehát egyaránt olvasható feljegyzésként és levélként is.

A levél Doncsecz Etelka fordításában:

Az Ön érdekes elbeszélése Vay tábornok Somos hegybéli pincéjéről számomra egy bizonyítékkal több [arra nézvést], hogy ez a hegy nem vulkanikus, ahogy Tihavszky (és előtte már Fichtel) állította, hanem neptunikus eredetű. A fehér zsíros föld a pincében nem más mint az a fajta tufa, amit trass vagy tarras néven neveznek, és amely jóllehet gyakran (például Pozzoulnánál), azonban nem mindig vulkáni eredetű. Ez a tufa némelykor elszenesedett vagy elkorhadt fák ágait tartalmazza. Amit a pince repedéseiben talált, látszatra Ön is elkorhadt fa kormának tartja: még egy ok, hogy én a Somos hegy vulkanikus eredetében kételkedem. [‘S kért hogy küldjek neki ebből az onnan elhozott porból.]

Rummy Károly György (1780–1847): német anyanyelvű író, történész, tanár, Kazinczy barátja, a kor egyik legnagyobb levelezője.

bárá Vay Miklós (1756–1824): királyi kamarás, tábornok, hadmérnök, folyószabályozási királyi biztos. 1786–1788-ban tett nyugat-európai tanulmányútja során Angliában megismerkedett Ramsdennel, 1787-ben a Royal Society tagjává választották. A török háborúban tüzér kapitány volt, ekkor a jobb szeme megsérült és el kellett távolítani. Ezután alsózsolcai birtokán gazdálkodott Angliából hozott korszerű mezőgazdasági eszközökkel. 1790-től országgyűlési követ, 1804-től a Tisza és a Körös-vidék folyószabályozási királyi biztosa.

Tihavszky: őrnagy, geológus.

Sophie: Vay Ábrahámné Kazinczy Sophie (1794–?), Kazinczy Péternek (1747–1827), Kazinczy nagybátyjának lánya. 1810-től férje: Vay Ábrahám (1789–1855), kamarás (1815), később Borsod vármegyei alispán (1825-től) és országgyűlési követ (1825/27), királyi biztos Szabolcsban (1828) és Beregben (1830–1832), Máramaros vármegyei főispán (1832); a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapításához nyolcezer forinttal járult hozzá. Vay Ábrahám Vay József fia volt, 1830-ban gróf lett.

Vay József (1752–1821): septemvir, helytartói tanácsos, a sárospataki kollégium főgondnoka. Vay Miklós testvére.

gönczi hordó: kb. 140 literes hordó.

Fichtel János (1732–1795): ásványtani szakíró, királyi tanácsos.

neptunischen: ’neptunikus’; tengeri eredetű (Neptun római tengeristen nevéből).

trass; tarras: vulkanikus kőzet, tufa.

Pozzoulo: közép itáliai kisváros.

6015.

Kazinczy – Eszterházy Józsefnek
Széphalom, 1811. február 4.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K 633/VI, 198b–199b.

A levélmásolat Kazinczy Pandektáinak szerves része, erről a folyamatos eredeti oldalszámozás tanúskodik. Az elküldött példány ismeretlen.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél szövege Balogh Piroska fordításában:

Gróf Eszterházy József Zemplény Vármegyei
Fő Ispánhoz, a' Győri Elestek' oszlopa
eránt.

Széphalom, Febr. 4d. 1811.

Azt mesélte nekem a Tekintetes Udvari Tanácsos, Szirmay Antal úr, hogy méltatlannak találta Nagyméltóságod, hogy a pesti újságíró, Kultsár nem közölte lapjában, hogy Dessewffy József gróf és az én jelentésem az emlékoszlop felállítása ügyében, azok tiszteletére, akik 1809. június 14-én Győrnél elestek, Nagyméltóságod elnöklete alatt a zempléni megyegyűlésen múlt év májusában felolvastatott. Engedelmeskedtem Nagyméltóságod ezen hallgatólagos utasításának, és meghagytam, hogy ezt a jelentést a pataki nyomdában nyomtassák ki, bátorkodom azt Nagyméltóságodnak tíz példányban alázatosan bemutatni, és, könyörögve kérem, ha méltónak ítélné, kettőt ezekből Ő Császári Királyi Magasságának, a Felséges Főhercegnek és bátyjának, Ferencnek, másik kettőt pedig Rainer és Johann császári és királyi hercegeknek, akik méltóztattak a mi nyelvünket megismerni, és az irodalom iránti szeretetük miatt nemzeti kultúránkat szívből dicsérni, Dessewffy József gróf és a magam nevében átadni, és minket Magasságuk jóindulatába ajánlani méltóztassék. Bárcsak azon dolgokat, melyek itt az 5. és 6. oldalakon elmondanak, a mi eljáróink is olvasnák, és bárcsak megértenék innen, hogy mi magunk azon fáradozunk, hogy ez a szerencsétlen kábaság végre elműljék, és ősi virtusunk végre újra feléledjen!

Legyen szabad nekem, Nagyméltóságú Úr, azon dolgok kiegészítésére, melyeket ez a jelentés és az azt követő határozat tartalmaz, egy keveset hozzátenni:

Nem tartom bölcs dolognak, hogy a táblát, melyre a betűket kell vésni, márványlemezből hasítsák, amint a gyűlésben, melyen ezt a jelentést felolvasták, jónak látták; előre látom ugyanis, hogy a felállítás utáni első hónapokban a szilajkodó ifjúság ütéseitől ezer darabra törik. Igen vastag márványtáblára van ehhez szükség; hiszen ez a kő magától is, különösen télidőben, üveg módra szokott törni.

Úgy tetszett Nagyméltóságodnak és az összegyűlt rendeknek, hogy ez az oszlop ama közút mentén, mely Újhelyről Patakra vezet, álljon: de nem határozottat meg, hogy kifejezetten mely helyet szenteljük ezen emlékjelnek. Én úgy vélném, hogy azt minél messzebb kellene elhelyezni a város határától, egyrészt mivel okkal lehet tartani attól, hogy az épületek több vagy kevesebb év múlva, amennyiben ez az emlékoszlop a domb körül, ahol a kereszt van, állna, elérné magát ezt az emlékkövet; ami pedig sokat elvenne annak kecsességéből; másrészt azért, mert az az út, túlnyúlva a keresztes domb és a piarista atyák szőlője szomszédságán, ahol megtörik és másik irányba tart, és ez igen alkalmas helynek mutatkozik az emlékmű számára. Mivel ha a mi győrieink emlékjele ennek az útnak a keleti oldalán, és magánál a töréspontnál lenne, mindenkinek szembetűnne, aki az útra akár a dombon, akár a Megváltó képénél tér rá. Méltóztassék Nagyméltóságod ezt az ügyet bölcsességével és tekintélyével úgy irányítani, hogy az emlékoszlop helyét kizárólag azok jelöljék ki, akik szépérzéssel rendelkeznek.

Nagyméltóságod kegyeibe ajánlva, az illő alázatos tisztelettel és örök megbecsüléssel maradok
Nagyméltóságod

Széphalom, 1811. február 4.

legalázatosabb szolgálja

Kazinczy Ferenc.

Gróf Eszterházy József (1760–1830): Zemplén vármegye főispánja (1797–1821), a helytartótanács tanácsosa (1803), fő-ajtónállómester (1827–1830).

a' Győri Elestek' oszlopa: Dessewffy József és Kazinczy közös emlékműterve a győri csatában elesett nemesi fölkelők tiszteletére: KAZINCZY–DESSEWFFY 1811 (két kiadás), KAZINCZY–DESSEWFFY 1817 (harmadik publikálás). A nemesi fölkelésről és a kapcsolódó témájú levelekről: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.

Anton[ius] Szirmay: Szirmay Antal (1747–1812), zempléni történetíró, levéltáros és udvari tanácsos. → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Kultsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő. 1806-ban megindította a Hazai Tudósítások címen az első folyamatosan megjelenő pesti folyóiratot. → Kultsár István – Kazinczynak, Pest, 1817. júl. 8. jegyzet.

C[omes] Jos[ephus] Desőffy: gróf Dessewffy József (1771–1843), költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

Archiduci Principi Coronæ: 'a Felséges Főherceg', azaz a nádor: József (1776–1847) főherceg, Magyarország nádora (1796–1847). I. Ferenc öccse.

Francisco: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835), 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

Joanni: János főherceg (Habsburg–Lotaringiai) (1782–1859), a győri csatában a magyar fölkelő sereg parancsnoka. I. Ferenc öccse.

Rainer József (Habsburg–Lotaringiai) főherceg (1783–1853): I. Ferenc öccse.

6016.

Kazinczy – Felsőbüki Nagy Pálnak
Széphalom, 1811. február 5.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk: a Busa Margit gyűjtésében található fénymásolat, amely egy autográf kéziratról készült. Busa feljegyzései szerint az OSZK Kt-ban kellene lennie a kéziratnak („OSZK vásárlás 1992-ben”), de ott nem található meg. (A 2. oldalon idegen kézzel: „Kazinczy Ferencz”).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy Kis Jánoson keresztül küldte el ezt a levelet Felsőbüki Nagy Pálnak: „Nagy Pál Urnak, mihelytt elolvastam, mindjárt elküldöttem leveledet ’s szép ajánlatodat azon a’ napon, a’ mellyen vettem.” (KazLev, 8/1960, Kis János – Kazinczynak, Sopron, 1811. márc. 13.)

Felsőbüki Nagy Pál (1777–1857): politikus, az 1825/27-ös országgyűlés egyik ellenzéki vezetője. *az ide zárt két rövid írás*: a mellékelt küldemény bizonyára a *Tövises és Virágok* két példánya volt, hiszen Pápay Sámuelnek is ugyanígy juttatta el művét Kazinczy: „Mintegy három hete, hogy Sopronyi Predikátor Kis János barátomhoz elindítottam *Töviseim ’s Virágaim* csomóját, ’s abba hozzád is tettem egy nyomtatványt, ’s ha jól emlékezem egy levelkét is.” (KazLev, 8/1957, Kazinczy – Pápay Sámuelnek, Széphalom, 1811. márc. 11.)

6017.

Kazinczy – József nádornak
Széphalom, 1811. február 6.

KÉZIRAT

Autográf másolat vagy fogalmazvány: MTAKK K 633/VI, 228a–228b.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

E levélhez kapcsolódik az azonos lelőhelyen található kötetünkben közölt levél: → Kazinczy – Szapáry Jánosnak, Széphalom, 1811. febr. 6. (?), továbbá az egy nappal későbbi dátummal Ürményinek küldött levél: KazLev, 8/1926, Kazinczy – Ürményi Józsefnek, Széphalom, 1811. febr. 7.

Palatínus: József (Habsburg) főherceg (1776–1847) Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847). II. Lipót és Mária Ludovika fia, I. Ferenc öccse.

Nyomatott Zemplényi Relatióm: a levélben elküldött nyomtatvány, Dessewffy és Kazinczy közös emlékműterve, vagyis jelentése (lat.: *relatio*): *Cserneki és Tárkői Gróf Dessewffy József és Kazinczy Kazinczy Ferencz kiküldött Táblabíráknak Vélemények a’ Tek. Zemplény-Várm. Rendeihez a’ Gyórnél MDCCCIX. Jún. XIV. elesett Vitézeknek állítandó Emlék’ dolgában* (Sárospatak, 1811; a Kazinczy-hagyatékban található [egyik] példány: MTAKK K 641, 15–24).

6018.

Kazinczy – Szapáry Jánosnak
Széphalom, 1811. február 6. (?)

KÉZIRAT

Autográf másolat vagy fogalmazvány: MTAKK K 633/VI, 228b.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél *témájáról*, az említett *nyomtatványról* és a *Nádor-Ispánról*: → Kazinczy – József nádornak, Széphalom, 1811. febr. 6. jegyzet.

Gróf Szapáry János (1757–1815): Fiume kormányzója, Szerém vármegye főispánja, József nádor bizalmasa és főudvarmestere (ném.: *Obersthofmeister*).

6019.

Vay József – Kazinczynak
Pest, 1811. február 27.

KÉZIRAT

Autográf eredeti, Kazinczy megjegyzéseivel: MTAKK RUI 4r. 264, 15–17 (8. tétel).

Vay József autográf levele egy kisebb kettéhajtott lap oldalaira van írva. A levelet egy nagyobb, kettéhajtott lapba kötötték be – vélhetően Kazinczy, hiszen e lapon található az autográf megjegyzése, amellyel e levelet kommentálja. E lap külső oldalán ismeretlen kézzel: „23/3. darab. / Septemvir Vay József Ur levele Kazinczy Ferenczhez. 1811. Febr. 27.” A levéllap külső oldalán ismeretlen kéztől: „1811. 27. febr. Missiles Consil. Josephi Vay.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél erre válaszol: KazLev, 22/5514 (1932/a), Kazinczy – Vay Józsefnek, Széphalom, 1811. febr. 11.

A levél témája Kazinczy feleségének apai öröksége. Az ezért indított per a *kázméri per*. 1810. jún. 23-án meghalt gróf Török Lajos, Kazinczy apósa. A hagyaték névlegesen az özvegy, valójában – Kazinczy állítása szerint – a fiúörökös, gróf Török József kezén maradt, aki az anyja 1817-es ha-

lála után sem adta ki a lánytestvérek részét. A fiúörökös vitatta a lánytestvérei örökösödési jogát a birtokhoz, mert Török Lajos a csak fiúágon örökölheto onodi birtok ellenértékéből vette a kázméri birtokot. Kazinczyék három év alkudozás után, 1819-ben végül pert indítottak, amit az eperjesi kerületi táblán (elsőfokon), a királyi táblán és a septemviratuson (másodfokon) is megnyertek. Az ítéletet 1829. jan. 21-én hirdették ki, de Török József ügyvédje, Kossuth László (1762–1839) az ítélet végrehajtását is késleltetni tudta egészen 1830. május végéig. Az adósságba és szegénységbe sodródott Kazinczy életében nem látott pénzt felesége osztályrészéből. Az özvegy gróf Török Sophie végül a megítélt egyharmad birtok és 25 000 Ft helyett csak 10 000 Ft-hoz jutott hozzá. (Vö. KazLev, 18, 21–23; KazLev, 23/5919 jegyzete és e jegyzetben megadott további levelek; KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1239.)

A perhez kapcsolódó levelek kötetünkben:

- Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Balassagyarmat, 1820. aug. 28.
- Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1822. febr. 28.
- D’Elleaux János – Kazinczynak, Nagykázmér, 1823. okt. 26. (?)
- Kazinczy – Kornis Istvánnak, Széphalom, 1824. dec. 20.
- Kazinczy – Ismeretlen ügyvédnek, Sátoraljaújhely, 1827. febr. 10.

Kossuth László fia, Kossuth Lajos (1802–1894), aki 1824-ben kapott ügyvédi oklevelet, szintén Kazinczy ellenében védte Török József érdekeit (Sík 1978). Kossuth Lajos egy Török Józsefnek írt levelében idézi Kazinczyt (autográf, MTAKK RUI 4r. 263, 62–63, 16. fogás; a levélben említett Kazinczy-level ismeretlen; megjelent: ORBÁN 2013):

**Kossuth Lajos – Török Józsefnek
Sátoraljaújhely, 1826. márc. 14.**

Méltóságos Gróf!
Nagyságos Uram!

T. Kazinczy Ferencz Úr ezen ide rekesztett Levelét küldte ma hozzám, melly után személylyessen közlöttem a Plenipotentialis Levél modificatióját (:mellyet szintűgy az Originalis meghatalmazó Levéllel edgyütt aláztatossan vissza rekesztve küldök:) – el esmérte hogy nem az Auctio fel vételére hanem barátságos eggyezésre kell annak szóllani. – „Én úgymond most is bizodalmat mutattam a Sógrom⁷ eránt, a midőn a Feleségem részéről (ámbár hibássan, de a mit meg javitok;) Plenipotentiariust vallottam,⁸ tsak kívánnám írásba adná elő a maga ideáját a Gróf, ha nekem személylyessen nem akar írni az úr által, mert a szó tsak szó marad, én Gyermekeim Jávára tenni mindent kész vagyok, jóvá hagyom sött betsülöm a Pászthói szándékot, de azt is tsak szóbul tudom D’Elleaux-nétol, kívánnám magammal mind ezt közöltetni, úgy arról is szeretnék bizonyossá lenni ’s biztos-sá, hogy egy rész nemfog többet a Herczegtől Participálni a másiknál, és hogy ne költhesse⁹ ell szabadon tetszése szerént. Ezt úgymond a Pataki Grófnéra ’s D’elvauxnéra értem.” – én ezekre meg mondtam az indító okokat, ’s az Ideákat, de ő tsak írást szeretne látni, – hogy a Pászthói Transactio még sem közöltetett véle mondám gondolom a Pataki Grófnénál let hosszab idejű fel akadása lehet ok. – Egyébaránt méltóztasson Nagyságod mindezeket szokot bőltsessége szerént, úgy venni ahogy szűkség. –

A Lakatos munka bé pakolva megyen. – a Kazinczy Péter hosszú Levelit Báriba exhibeáltatom Szenczy Esküdt által. –

⁷ [Sic!]

⁸ Plenipotentí[...]/vall[...]/tam, [Átírás; bizonytalan olvasat.]

⁹ és ne<m> költhesse [Beszúrás a sor felett.]

Mellyek után a midőn magamat kegyességébe ajánlanám szokot alázatos tisztelettel vagyok
 Nagyságodnak
 S. A. Ujhely Mart. 14. 1826.

alázatos szolgálja
 Kossuth Lajos [mpr.]

Vay József (1752–1821): septemvir, udvari tanácsos. 1796-tól a tiszáninneni egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, az iskola főépületének építtetője, oktatási rendszerének átalakítója. A miskolci Erényes Világpolgárok páholy egyik vezetőjeként Kazinczy és gr. Török Lajos szabadkőművestársa. (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet.)

Kedves Baratom: gróf *Török Lajos* (1748–1810), Kazinczy apósa („*ipam*”) (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet). *Felesége*: gróf Rogendorff Aloysia (Kazinczy anyósa: „*napam*”) (1754–1817). *Gyermekei*: ifj. Török József (1777–1830); Kazinczy Ferencné Török Sophie Antonia (1780–1842); D’Ellevaux Jánosné Török Marie Susie (1783–?). Török Lajos *testvére*: id. Török József (1742–1816): a debreceni kerületi tábla bírása (1770–1786). (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 884–885 [Családfa/Török].)

osztály (rég.): osztozkodás az örökségen, osztályrész.

principium (lat.): (alap)elv.

compromissum (lat.): a megegyezés tervéről: KazLev, 22/5514 (1932/a).

comendál (lat.): javasol, parancsol.

declinalhat (lat.): 'hajlíthat' (kitérhet a feladat elől).

diffidentia (lat.): bizalmatlanság.

arbiter (lat.): jogvitában a felek által döntésre felkért személy, bíró.

meritorie (lat.): érdemben, az ügy érdemi részére vonatkozó módon.

exceptio (lat.): kifogás, egy állítás megtámadása a per során.

protegáló (fr.): támogató.

capacitatio (lat.): meggyőzés.

a' Sógorom azt kívánta tőlünk, hogy válasszunk Bírakat 's Prókátorokat: erről l. KazLev, 22/5514 (1932/a).

6020.

Kazinczy – Fejér Györgynek
 Széphalom, 1811. február 27.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K 633/VI, 206–211.

A levélmásolat Kazinczy Pandektáinak szerves része, erről a folyamatos eredeti oldalszámozás tanúskodik. Az elküldött példány ismeretlen.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Fejér György 1811. jan. 30-i levele, amelyre Kazinczy e levelével válaszolt, elveszett vagy lap-pang.

Fejér György (1766–1851): történétíró, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost. A Tudományos Gyűjtemény alapító szerkesztője, 1808-tól 1818-ig a pesti egyetem teológiatanára, majd győri tanulmányi főigazgató, 1824-től az Egyetemi Könyvtár igazgatója. A Magyar Tudós Társaság (MTA) megalapítását előkészítő bizottság tagja. Említett munkája: *Az ember kifformáltatása gondolkodó erejére nézve, vagy is a közhasznú logica*, Pest, 1810.

Anthropologiád: Fejér levelét (vagy levelének másolatát) Kazinczy Vályi Nagy Ferencnek megmutatta (ott hagyta nála), majd visszakapta tőle Fejér *Anthropologia vagy is az ember esmétetése* (Buda, 1807) c. munkájával együtt: „Küldöm a’ vélem közlött Leveleket is, [...] [...] A’ Prof. Fejér György Urét; ez igen kimesterkézett írás módjával él: az ilyenben pedig könnyen egyeledhetik homályosság – küldöm az Anthropológiáját is, nagy nehezen kaphatván meg egy *Deáktól* (ez azért nem a’ Bibliothekáé). – Az ember’ *kimíveltetéséről* írt munkája sehol nem találtatik; valamint a’ Voss *Aeneisse* sem.” (KazLev, 8/1944, Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1811. febr. 22.)

Kis István (1783–1817): könyvkötő, -árus, -kiadó. 1805-ben vette át elhunyt apja pesti könyvesboltját.

Kant, Immanuel (1724–1804): német filozófus.

Garve, Christian (1742–1798): német filozófus.

incompetens (lat.): nem hozzáértő.

misoxenia (gör.): idegengyűlölet.

automania (gör.–lat.): „az az Automania, melly még a’ jót, szépet, szükségest is eltolja, mert nem miénk” (KazLev, 20/4765, Kazinczy – Dessewffy Aurélnak, h. n., 1827. ápr. 6.).

adjectivum (lat.): melléknév.

substantivum (lat.): főnév.

Länge (ném.): hossz.

parenthesisi rekesz (gör.): zárójel.

syllaba (gör.): szótag.

Zirkel (ném.): kör.

circinus (lat.): körző.

Rundlange (ném.): ’körhossz’ (Runde = kör, Länge = hossz).

gemeinschaftlicher Sitz (ném.): ’közös székhely’, azaz: centrum, középpont.

conscientia (lat.): öntudat.

physiognomia (gör.): fiziognómia, arcberendezés.

apologia (gör.): felmagasztaló védőirat.

Mendelssohn, Moses (1729–1786): német filozófus, bibliafordító, esztéta. A felvilágosodás meghatározó alakja, Lessing róla mintázta Bölcs Náthán alakját.

Wesselényihez írt Epistola: az ifjabb Wesselényi Miklóshoz írt Kazinczy-episztola: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz*. A költemény önálló nyomtatványként is megjelent Budán 1809-ben (GERGYE 1998, 139–141, 374). Az alább felsorolt szavak (prætexta stb.) e versből vannak. Ifjabb báró *Wesselényi Miklós* (1796–1850) a későbbi reformkori ellenzék egyik vezére volt; *apja*: idősebb báró *Wesselényi Miklós* (1750–1809), zsidói birtokos, Közép-Szolnok főispáni helytartója.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

quod erat demonstrandum (lat.): ’ami bizonyítandó volt’; matematikai tételek levezetésénél a bizonyítás lezárását jelölő kifejezés.

Canusini more bilinguis (lat.): Horatius-idézet: „verba foris, malis, Canusini more bilinguis”; Horváth István Károly fordításában: „kintről jött szavakat honiakba keverni szeretnél?” (Sermo-nun liber prior: A satírák első könyve, 10, 30 sor = HORATIUS 1961, 416–417.)

prætexta (lat.): az ókori Rómában a fiúgyermek tógája.

ambrosia (gör.): istenek eledele.

gynæceum (gör.): női lakószoba.

humerus (lat.): váll.

caesaries (lat.): hajkorona.

stadium (gör.): hossz mérték, futópálya.

Halberzwölfe (ném.): kártyajáték.

pagát (ol.): a tarokk legkisebb ütőerejű kártyalapja.

pæán (gör.): a görög mitológia erdei védőistene.

gillet (fr.): zsilé; mellény.

nanquin (kínai): nankin; vékony, élénk színű szövet.

cravát (fr.–ném.): nyakkendő, gallér.

Lararium (lat.): házi szentély.

nimbus (lat.): dicsfény.

Canova, Antonio (1757–1822): olasz klasszicista szobrász.

Sallust: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.), római történetíró, politikus.

gravitas (lat.): komolyság, méltóság.

pene (lat.): kéjvágy.

stuprum (lat.): prostituált.

Epistolographus: episztolaíró.

Hercules; *a' szavas Idióta*: Kazinczy epigrammái.

Csereyhez írott: Kazinczy episztolája: *Cserei Farkas úrhoz* (1810).

Daniel Polixéna (1720–1775): költő, fordító. Wesselényi István felesége.

Wesselényi Ferenc, gróf (1605–1667): nádor (1655-től), a vaskvári béke után kibontakozó Habsburg-ellenes főúri összeesküvés vezetője.

Correggio (eredetileg: Antonio Allegri) (1489–1534): itáliai reneszánsz freskó- és oltárképfestő. Említett képe: *Jupiter és Io* (1531; Bécs, Kunsthistorisches Museum).

Lucréz: Lucretius Carus (i. e. 96–i. e. 55), római költő, materialista filozófus.

Virgíl: Publius Vergilius Maro (i. e. 70–i. e. 21), római költő.

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Mitscherlich, Christoph Wilhelm (1760–1854): német klasszika-filológus.

Heyne, Christian Gottlob (1729–1812): német klasszika-filológus. Kazinczy cikke a Muzáron-ban: *Heyne ítélete a' fordítások törvényeiről* (1829/IV).

Mengs, Anton Raphael (1728–1779): német festő. Művészetelméleti írásai nagy hatással voltak Winckelmannra is. „Ha festővé akarja magát tenni, nem csak festéket keverni kell tudni, hanem a' Winkelmannt és Mengs' írásait is olvasni.” (KazLev, 5/1316, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széppálm, 1808. jún. 23.)

Michel-Angelo: Michelangelo Buonarroti (1475–1564), itáliai festő, szobrász, költő, építész.

Leonardo de [da] Vinci (1452–1519): itáliai festő, szobrász, építész, feltaláló.

Æsthetikai tárgyú Epigrammáimban: a *Tövis* és *Virágok* c. epigrammagyűjtemény.

Horvát István (1784–1846): történetíró, nyelvész, egyetemi tanár. Vitkovics Mihállyal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

Bouterweck, Friedrich Ludwig (1766–1828): német filozófus, író.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781): német költő *Emilia Galotti* (1772) c. drámájának egyik szereplője *Conti*. Kazinczy többször is lefordította, ill. átdolgozta a darabot (végül Bajza József adta ki, ám Kazinczy nem fogadta el sajátjának: *Galotti Emilia*, Külföldi Játékszín I, Pest, 1830).

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43): római szónok, író, politikus.

Seneca, Lucius Annaeus (i. e. 4 és i. sz. 1. között–65): római államférfi, filozófus, költő, drámaszerző.

Martialis, Marcus Valerius (40–102 és 104 között): római költő, epigrammaszerző.

Juvenal: Decimus Junius Juvenalis (60 k.–138 után), római satíraszerző.

*Vitkovics*hoz írt *Epistolám*: Kazinczy episztolája: *Vitkovics*hoz (GERGYE/KAZINCZY 1998, 160–166).

φοβεροτατως (gör.): félelmetes, hatalmas, rettenetes. (GERGYE/KAZINCZY 1998, 404.)

Dezsőffybez írtban...: Kazinczy episztolája: *Gróf Dezsőffy Józsefhez* (GERGYE/KAZINCZY 1998, 168–171).

bemisticbium (gör.): félsor, a sormetszettel kettéosztott verssor egyik fele.

pronunciatio (lat.): kiejtés.

Τλήμων ἀρετῇ Λογορ ἀρ εις! (gör.): Gergye László a vers e sorához írt jegyzetében Kazinczyt idézte: „Brutusnak utolsó szavai Phillipinél: *Nyomorúlt virtus, tehát te szó (üres hang) vagy!*” (GERGYE/KAZINCZY 1998, 408. Balogh Piroska szerint azonban valószínűbb, hogy ezek Palamedes utolsó szavai voltak.)

a' priori (lat.): 'előzőből' (Kantnál a tapasztalástól független tiszta értelmi tudás fogalma).

servum pecus (lat.): szolgálai nyáj (Horatius, *Epistularum liber primus*: *Az episztolák első könyve*, 19, 19 sor = HORATIUS 1961, 542–543).

Göthe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző. Említett művei: *Achilles*; *Iphigenia auf Tauris* (ezt Kazinczy is fordította, munkája kéziratban maradt).

superbum (lat.): büszke.

Homér: Homérosz (i. e. 8. sz.), görög költő, a hagyomány szerint az *Iliász* és az *Odüsszeia* c. eposzok szerzője.

az a' versem, mellyet tavaly a' bennünket-boldogító házasságra írtam: Napóleon I. Ferenc lányával, Mária Lujzával kötött második házassága alkalmára írt Kazinczy költeményt: *A' Nagyság' és Szépség' diadalma*, *Napoléonnak 's Luizának menyegzőjöknel* (Sárospatak, 1810).

a' Párizs nevével a' Jupiter' Homloka'-szültje Antanac拉斯ist ejt: *A' Nagyság' és Szépség' diadalma...* egyik sora: „Paris bántott meg, Paris bosszúlja meg estem!” Párizs szó ismétlése (gör.: *antanaclázis*) ugyanazon szóalak másik jelentésére játszik rá: városnév, ill. a mitológiai hős neve.

Thyestes' vacsorája: az *Iphigenia* egyik jelenetében felelevenített mitológiai történet.

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró.

6021.

Ismeretlen [D.] – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1811. október 8.

KÉZIRAT

Ismeretlen kéz írása, elküldött levél: MTAKK Ms 10229, 1 fólió. Mellékletek és boríték nélkül.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A D. monogramú *levélíró személyét* nem tudtuk azonosítani. A levéltári borítékon Dessewffy József neve olvasható, ám a kézírás alapján – és a megszólítás miatt is – az ő szerzősége kizárható. Ugyancsak ezen okok alapján zárható ki Dókus László, akinek a neve a sátoraljaújhelyi levelek közvetítése miatt merült fel. Dúlházy Mihály kézírásával sem azonos a levélíró kézírása.

Háttér: 1811. szept. 2-án nyitotta meg az 1811/12-es pozsonyi országgyűlést I. Ferenc. A követek tiltakoztak a pénz leértékelése ellen, mire a király az országgyűlés felosztatásával, az ország függetlenségének eltörlésével fenyegetett; az uralkodó elutasította a magyar nyelv ügyében tett javaslatokat is. A **nuncium** az országgyűlés alsótáblájának írásos üzenete a felsőtábla elnökéhez. Az alsó- és a fel-

sőtábla vitája során a közösen megállapított határozat volt a királyhoz fölterjesztett felirat, a *repraesentatio*. A király döntése a *resolutio*. A levélben említett „Gyönyörű Nunciumot Gr. Des-[sewffy] József, a’ Repraesentatiót Sz[ent] Királyi László tették fel.” (KazLev, 9/2079, Kazinczy – Cserey Miklósnak, 1811. okt. 9.) Dessewffy a jelen levél előtt két nappal írt erről Kazinczynak, e levélhez Váczy János a következő jegyzetet fűzte: „Az a felírat, a melyről Dessewffy J. levele kezdetén szól, szept. 30-ki kelettel fel is küldetett a királyhoz. A Hazai és Külf. Tudósítások 1811. évf. (okt. 11-ki) 30. szám toldalékában az egész fölírat olvasható, a mely a devalv. rendelet sérelmes voltát kiemelvén, a törvényekre hivatkozva hangsúlyozza, hogy az egész rendelet ellenkezik a magyar alkotmánynak nemcsak szellemével, de világos rendelkezéseivel is. E felírat aláírói közt vannak: Ürményi József országbíró, b. Barkóczy Ferencz pestvármegyei administrator, Majláth György személynök, gr. Dessewffy Sámuel Sáros v. k., Márjasi István Gömör v. k., Ragályi István Borsod v. k., Vay József Szabolcs v. k., Ötvös Sándor Szatmár v. k., Babarczy Imre Csongrád v. k., Tokody György Bihar v. k., Halátsi László Hont v. k., Balogh János Bars v. k., Balogh Lajos Nógrád v. k., Szentkirályi László Pest v. k., Ürményi Maximilián Fejér v. k. stb.” (Dessewffy József – Kazinczynak, Pozsony, 1811. okt. 6., KazLev, 9/2077 jegyzete, 547.)

ezt a’ 3. levelet találtam Pozsonyból: Kazinczy idézi a három levél tartalmát a Cserey Miklóshoz írt 1811. okt. 9-i levelében: „Ma vettem Pozsonyból 3 levelet. Nem tehetek jobbat mint ha extrahálom.” (KazLev, 9/2079.) A három kivonatolt levél nem Kazinczynak szólt, hiszen visszakéri a jelen levél írója.

Particularis] Gyűlés (lat.): vármegyei kisgyűlés, ahol a résztvevők száma korlátozva volt (szemben az általános generális gyűléssel). „Oct. 15d. lesz Gyűlésünk, melyben Követeinknek ezen dolgok felől írt Tudósításaik felolvastatnak. Én betegen is ott leszek.” (KazLev, 9/2079.)

6022.

Sipos Pál – Kazinczynak
Tordos, 1812. január 29.

KÉZIRAT

Autográf: MTAK Egyh. és Bölcs. 4r. 5, 3b. (Rumy Károly György írásai.)

MEGJELENÉS

MAKKAI 1942.

MAGYARÁZATOK

Sem Kazinczy előző levele, sem a válaszlevél nem ismert. → Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. máj. 10. jegyzet.

Sipos Pál (1759–1816): református lelkész, matematikus, tanár, költő. → Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. jegyzet.

trigonometriai calculus (gör.–lat.): háromszögtani számítás.

Imbol van – Ein prosaisches Gedicht: An die Freiheit. Készülőbe van más is An die Glückseligkeit: a levél Sipos említett munkája, az „Ein prosaisches Gedicht: An die Freiheit” (’Egy prózai költemény: A szabadsághoz’) c. szövegrész (fejezet) 3. lapjának verzióján található meg (e munka első lapja egyébként hiányos, sérült). Makkai Ernő jegyzete szerint „a kézirat Sipos munkájának X.

fejezete.” (MAKKAI 1942, 167, 4. lj.) Sipos az *An die Glückseligkeit* ('A boldogsághoz') c. részt későbbi levelében küldte el: KazLev, 9/2133, Sipos Pál – Kazinczynak, Torda, 1812. febr. 8. *didacticus* (lat.): tanító célú.

6023.

Kazinczy – Reviczky Tamásnak Széphalom, 1812. március 8.

KÉZIRAT

MNL Sátoraljaújhely, IV–A. 2011/a. Zemplén vármegye alispáni és szolgabírói bíróságának iratai 1790–1848, Loc. 183, Fasc. 42.

MEGJELENÉS

1. HÖGYE 1981, 334.

2. HÖGYE 1990, 30.

(A két kiadvány azonos kísérszöveget és szöveget közöl.)

MAGYARÁZATOK

A levél *bátterében* Hőgye István szerint egy birtokvitát lezáró megállapodás volt: Kazinczy „1811-ben a magyarjesztrebi birtokostársakkal az erdőhasználatról, (amelyről 1804-től vitában, perben voltak) megállapodást készített [...]”. Az 1811. dec. 28-i keltezésű megállapodás Kazinczy kezével írt, a szerződő felek által aláírt és lepecsételt példánya megtalálható a levél után: IV–A, 2011/a, Zemplén vármegye alispáni és szolgabírói bíróságának iratai, 1790–1848, Loc. 183, Fasc. 42. (kiadása: HÖGYE 1981, 332–334; HÖGYE 1990, 25–29, utóbbinál az aláírások fakszimiléje is). Ezután keletkezett a kötetünkben is közölt két Kazinczy-levél: „A magyarjesztrebi erdőfelosztási ügyben még sok vita volt a birtokostársak között, és szükség volt Reviczky Tamás erdőzárgondnok erélyes fellépéseire. Kazinczy 1812-ben az alábbi két levelet küldte Reviczkynek, amit az alispáni és szolgabírói bíróság előtt folytatott perhez csatoltak be [...]” (HÖGYE 1981, 334; HÖGYE 1990, 28.)

Az említett másik levél: → Kazinczy – Reviczky Tamásnak, Széphalom, 1812. júl. 1.

Reviczky Tamás: Zemplén vármegye főszolgabírája, a jesztrebi erdő felügyelője. Kazinczy egy évvel később húgának panaszkodott lassú ügyintézésére: „Reviczkyt Horváth László nem ok nélkül nevezte szuszogónak; ő semmit sem végez. A Jesztrebi erdő sequestrumot esztendeje, hogy megtette 's még sem referál sok sürgetéseim után is. Igy Január. 18dikán beadtam a' panaszt ellene Szemere Istvánnak (Horváth László nem vala jelen Újhelyben), 's kértem, hogy ne tegyen reá praesentát, hanem Reviczkyvel olvastassa meg, 's ha igéri, hogy referálni fog 15 nap alatt, az Instantiát adja neki, hadd tépje-el ha tetszik. A' V. Ispán ezt megcselekvé 's Reviczky keservesen panaszkodott nekem a' megszégyenítés miatt.” (KazLev, 10/2381, Kazinczy – Kazinczy Klárának, Széphalom, 1813. febr. 5.)

M[agyar] Jesztreb (Zemplén vm.): Magyarsas, ma Zemplínske Jastrabie (SZK). Részben a Kazinczy család birtoka volt.

compossessoratus (lat.): közbirtokosság; az osztatlan közös birtok tulajdonosainak közössége.

6024.

Szemere Pál – Kazinczynak
Pest (?), 1812. április 9.

KÉZIRAT

Autográf (másolat?): Szemere-Tár, 3. kötet, 823–842 (103–105 tétel).

A kéziratba több – a beírt lapoktól eltérő méretű és színű – üres lapot is bekötöttek, ezek számozása: 827–830, 835–838.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy válaszelevele: Kazinczy – Szemere Pálnak, Széphalom, 1812. ápr. 19., KazLev, 23/5777.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja.

Kultsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő; → Kultsár István – Kazinczynak, Pest, 1817. júl. 8. jegyzet.

Mindenes Gyűjteményt hoztam el: az idézett „T. U.” betűjelek alatt kiadott cikk forrása: Mindenes Gyűjtemény, 1790, 4. évf., 6. levél, 86–94 (<http://hdl.handle.net/2437/130622>).

Dayka Gábor (1769–1796): költő, gimnáziumi tanár. 1787-ben az egri, majd a pesti papneveldeben tanult, ahol 1790-ben meglátogatta Kazinczyt. (→ Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.)

Fő Tisztelendő Wohlgemuth Filep Úr...: innentől a Mindenes Gyűjtemény említett cikkét közli a levél. Nem a teljes cikket idézi: a kiadott szöveg egy rövid bevezető résszel és az idézett vers után következő rövid szerkesztői zárlattal bővebb (87–90). **Wohlgemuth Filep**: a papnevelő intézet vezetője.

a' Német úgy nevezett Pastoralis Theologia helyébe a' Magyar lépjen-be: a cikkben e félmondathoz egy „Jegyzés” tartozik: „Ha ez be-teltyesedne, volna leg-alább egy tanulmány, (és olyan tanulmány, melybe az egész Sz. tudomány, rész szerént pedig Filozofia, és Medica is be-folyik) mellynek kedvéért bölts Magyar könyveknek kellene meg-jelenni.” (*I. m.*, 88.)

Mostanában is három könyveket fordíttat Magyarra: a folyóiratban e mondathoz egy „Jegyzés” tartozik: „Más Nevendékek pedig más külön külön munkákban foglalatoskodnak. T. Kerestelyi Magyar Grammatikát készít. T. R. F. a' *Monteskő* fordításához kezdett. Egygy más pedig egygy olyan játéknak készítéséről gondolkozik, mellyel a' Magyar nyelvet kedvessé tegye.” (*I. m.*, 88.)

Spaldings Bestimmung des Menschen: Johann Joachim Spalding (1714–1804) német protestáns teológus mintegy 20 oldalnyi munkája: *Betrachtung über die Bestimmung des Menschen* (1748).

praelectio (lat.): előadás.

Priamus: Priamosz, Trója mitológiai királya.

Kant, Immanuel (1724–1804): német filozófus.

Pindarus: (i. e. 522 v. 518–i. e. 442): görög lírikus, kardalköltő, a versenyjátékok győzteseiének ünnepelt és fizetett megénekelője.

P. N. P.: Pesti Nevendék Papság (Busa Margit kéziratoss jegyzete).

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító.

Samu: Kovács Sámuel (1770–1830), csákvári református lelkész, költő, Virág episztolát írt hozzá.

Palkó: Szemere Pál.

Pista: Horvát István.

Berzsenyi Dániel (1776–1836): költő.

VVB.: Vitkovicsnak Virág Benedek.

„*Horrida tempestas*” (lat.): ’borzasztó időjárás’ (Horatius, *Epodon liber: Az epódoszok könyve*, 13, 1 sor = HORATIUS 1961, 346–347).

Trácia: Trákia, a Balkán-félsziget egy része.

Boreás (gör.): viharos északi szél.

Faunok, Szatírok, Nimfák: a görög és latin mitológia alakjai.

Trinklied (ném.): bortal.

U. M.: úgy mint.

kiriezzetek: egy keresztény ima közkeletű neve (a görög ’Kyrie’ szóból).

quam quisque norit artem, in hac se [exerceat] (lat.): ’ne fogj hozzá, ha nem mesterséged’ (a közmondást Cicero idézi: *Tusculanarum Disputationum* 41).

Frias: (talán: Frais, azaz frász).

desipere in loco dulce est (lat.): a Horatius-idézet pontosan: „dulce est desipere in loco”: „Olykor bölcs a bolondozás.” (*Carminum liber quartus: Az énekek negyedik könyve*, 12, 28 sor, ford. Vas István = HORATIUS 1961, 298–299.)

Sz. V. B.: Szemerének Virág Benedek.

Admétus: Admétosz, görög mitológiai király, a nála büntetését töltő Apollónt szívesen látta.

Mercurius: a római mitológiában az istenek hírnöke (görögöknél: Hermész).

Arkádia: a költői hagyományban a gondtalan pásztorelet helyszíne.

Plátó: Platón (i. e. 427–347), görög filozófus.

„*captae post tempora Trojae, Qui mores hominum multorum vidit et urbes.*” (lat.): az *Odysseia* első két sorának fordítása Horatius *Ars Poeticájából*: „»[Múzsza, a hősről szólj, aki] Trója bukása után sok népnek városait látta, s kitanulta szokását!»” (Horatius, *Epistularum liber alter: Az episztolák második könyve*, 3, 141–142 sor, ford. Muraközy Gyula = HORATIUS 1961, 582–583. A sor eleje: „Dic mihi, Musa, virum.”)

Si vales, bene est, ego quidem valeo (lat.): ’ha jól vagy, én jól vagyok’ (levélírói formula).

Fleury: Virág Benedek munkája: *Két elmélkedés Fleury Klaudius apátúr egyházi historiájából* (Buda, 1806).

Aurora: Kisfaludy Károly (1788–1830) által alapított és szerkesztett irodalmi zsebkönyv (1822–1837).

M. Minerva: Virág Benedek munkái a Magyar Minerva III. kötetében jelentek meg (Pest, 1799).

Horatz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8) római költő.

József nap: március 19., a pesti vásár napja.

Fejér György (1766–1851): történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

me nec Iovis ira nec ignes (lat.): utalás Ovidiusra: „Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.” – „Íme, a művem kész, mit sem Jupiter dühödése sem tűz, vas, se falánk nagy idő soha nem töröl el már.” (Ovidius, *Metamorphoses*, XV, 871–872; ford. Devecseri Gábor.)

Sapphó: Sappho (Szapphó) (i. e. 612 k.–i. e. 550 k.) görög költőnő.

szchema (gör.): séma, versforma.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805): költő. Az említett kiadás: *Lilla. Érzékeny dalok III. könyvben* (első kiadás: Nagyvárad, 1805; második kiadás uo., 1808).

A’ Sonettéről való Értekezésben: Kazinczy *Sonett* c. írása a Tudományos Gyűjteményben 1817-ben jelent meg (9. szám, 38–48). Kazinczy saját, *Az én boldogítóm* c. művét tartotta a legelső magyar szonettnek, habár – mint Gergye László írja – „leveleiből kitűnik, hogy Csokonai 1794-ben írt *Az esztendő négy szakaszát* ismerte, sőt Virág Benedek készülő szonettjeiről is lehetett tudomása”. Kazinczy azonban a német mintájú versformát tekintette szonettnek. (GERGYE/KAZINCZY 1998, 48–49; a jegyzetek: 233–235.)

Farkas Károly (?–1810): költő.

Morgenblatt: Morgenblatt für gebildete Stände c. német folyóirat (Stuttgart, Tübingen, 1807–1865).

excerp[ta] (lat.): kivonat.

MEIN ERSTES SONETTO: Johann Christoph Friedrich Haug (1761–1829) német költő szonettje. Haug a *Morgenblatt* szerkesztője is 1811–1817 között.

improvisirt (ném.): improvizált, rögtönzött.

MALATESTA: talán utalás az itáliai Malatesta családra (?).

6025.

Kazinczy – Reviczky Tamásnak
Széphalom, 1812. július 1.

KÉZIRAT

MNL Sátoraljaújhely, IV–A 2011/a, Zemplén vármegye alispáni és szolgabírói bíróságának iratai 1790–1848, Loc. 183, Fasc. 42.

MEGJELENÉS

1. HÖGYE 1981, 335.

2. HÖGYE 1990, 31 (a kézirat fakszimiléjét közli).

(A két kiadvány azonos kísérőszöveget és szöveget közöl.)

MAGYARÁZATOK

Reviczky Tamás; háttér; a jesztrebi erdő: → Kazinczy – Reviczky Tamásnak, Széphalom, 1812. márc. 8. jegyzet.

Anyám: Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsanna (1740–1812), Kazinczy anyja (l. KAZINCZY, Pályám 2009, 873–877, *Családja/Bossányi és Kazinczy*).

actus (lat.): esemény.

Kossuthné Asszony: Kossuth Lászlóné Bernáth Kata neve szerepel a szerződésen. (Kossuth Lajos testvérének felesége.)

a' Transactionnak azon exemplárját, melyet én írtam le: a szerződés Kazinczy kezével írt, a szerződő felek által aláírt és lepecsételt példánya megtalálható a levél után: → Kazinczy – Reviczky Tamásnak, Széphalom, 1812. márc. 8. jegyzet.

referál (lat.): hivatalosan iktat.

Kölcseyné: özvegy Ragályi Klára (a szerződés alapján).

violentia (lat.): erőszak(osság).

6026.

Kazinczy – Ismeretlen grófnak
h. n., 1802–1813 között

KÉZIRAT

Autográf levélfogalmazvány: MNL, a Bárczay család levéltára, P 1343 (= 12683 sz. mikrofilm),
[Kazinczy levelei, főleg a Bárczay család tagjaihoz], 31. oldal. (Mellékletek nélkül.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezési *ideje*: 1802 és 1813 között. Virág 1802-ben küldte el Kazinczynak Dayka saját kezűleg írt versgyűjteményét: „1802. Június. [...] 2d. Kassán veszem Virág Benedeknek levélével a’ Dayka Gábor verseinek nyomtatás alá készített Autographon Kötetét.” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 264.) Kazinczy a Magyar Kurírban megjelentetett hirdetésben (KAZINCZY, *Dayka* 1805; → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1805. júl. 19.) és levelek útján is keresett lappangó kéziratokat és kért életrajzi adatokat. Kazinczy 1813-ban adta ki a költeményeket: *Újhelyi Dayka Gábor’ Versei, Öszveszedte ’s kiadta barátja Kazinczy Ferencz – Kazinczynak Poetai Berke*, Széphalom–Pest, 1813 (KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poetai* 1813).

A levél *címzettjét* nem tudtuk azonosítani.

Dayka Gábor: → Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.

6027.

Pólyya Ferenc – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1813. január 7.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Tört. 2r 21. (A kéziratgyűjteményen nincs folytatólagos számozás végigvezetve, a levél a „Vegyes nyugták többnyire adóügyben Kazinczy Ferencz hagyatékából” c. csomóban a 18. számú irat, itt számos „Quietantia” és „Nyugtató Levél” található.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Pólya Ferenc: a sátorlajújhelyi egyház algondnoka 1814-től (a főgondnok Kazinczy lesz).

Cselej (Zemplén vm.): ma Čel'ovce (SZK).

obtingentia (lat.): részesedés, járandóság.

sessio (lat.): úrbéri telek.

icze (rég.): úrmérték; a magyar icce = kb. 0,85 liter.

conductor commissarius (lat.): 'bérló megbízott'.

6028.

Kazinczy – Helmeczi Mihálynak
Széphalom, 1813. február 19.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 625, 1a.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélén nincs hely megadva, de a Pápay Sámuelnek ugyanezen a napon írt levelét Széphalomról keltezte Kazinczy (KazLev, 10/2392).

Az üzenet a *Magyar régiségek és ritkaságok II. kötet* autográf kéziratának szennycímlapjára van rájegyezve. Ez megmagyarázza a levélbeli utalásokat is. A kézirat 10b oldala a levélben említett eredeti számozás szerinti XVIII. oldal. Itt, az *Olvasóhoz* intézett előszóban valóban megtalálható a kihagyott adat helye egy lábjegyzetben: „*) Prof. S c h w a r t n e r Úr legelső Magyar Kalendáriumnak tartja azt, melly 15 b n nyomtattatott. Lásd *Statistikáját*”. Tehát az évszám utolsó számjegyeinek, az ehhez kapcsolódó ragnak, a kiadás helyének és könyv oldalszámának Kazinczy üresen hagyta a helyet. Ezeket Helmeczi sem pótolta, ami akár azt is jelentheti, hogy mégsem küldte el Kazinczy e kéziratot és a levelet.

A *Magyar régiségek és ritkaságok II. kötet* nem jelent meg, noha Kazinczy a kiadni szándékozott kéziratokat kiadásra kész állapotba hozta. A jelen levél lelőhelyén található szövegek a 2a oldal címlapja leírásában:

„MAGYAR
RÉGISÉGEK
ÉS RITKASÁGOK.

KIADTA
KAZINCZY FERENCZ.

MÁSODIK KÖTET.

 I. Homiliák, magyar nyelven, a' XIV. Századból; a' Debreczeni Códex után. – II. Judicium de Cometa anni 1468. – III. Székely István' Magyar Kalendárioma. – IV. Joannis Ribiny. Oratio de Cultura Linguae Hungaricae. – V. Gróf Teleki József' Elegiája. – VI. Birkenstock Sándor Leopold Palatínusunk' halálára, Gróf Teleki Domonkosnak fordításával. – VII. A' legelső Magyar Sonettek. – VIII. Epistola Berzsényihez. – IX. Toldalék. – X. Rézbe-metszett Kézírások.

 1813.”

A „IX. Toldalék” tartalma és egyik szövege, a Szombathy-levél: → Szombathy János – Kazinczynak, Sárospatak, 1809. jún. 5. (és jegyzet).

Helmecki Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkáját beharangozó Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Schwartner Márton (1759–1823): statisztikus, egyetemi tanár. Említett, több kiadást megért műve: *Statistik des Königreichs Ungarn* (Pest, 1798).

Jankovics (Jankowich) Miklós (1773–1846): könyv- és régiséggyűjtő, történész, bibliográfus, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1831).

6029.

Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak
 Sárospatak, 1813. július 16.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK RUI 4r. 264, 18–19 (9. tétel).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél Kazinczy testvérének, Józsefnek, és Kazinczynak szól: „Többire Tekintetes Kazinczy Ferentz Urat alázatosan tisztetem, 's Gratiájokba ajánlott, állhatatos Tisztelettel maradtam”. A Szűcs Dániellel folytatott levelezésből kiolvasható, hogy a Kazinczy testvérek egy közös osztatlan birtokrész művelésével bízták meg Szűcsöt, az általa írt levelek ezért mindkét testvérnek szólnak. Vélhetően Kazinczy József kapta először kézhez, és ő továbbította Kazinczynak: „Édes Bátyám Uram! / a Gyermekeim Praeceptorai most érkezőn haza Patakról; Tunyogi Szűcs Dániel Fiscalis Urnak az ide rekesztett levelét el hozták, ebből látom hogy Petneházán mind az volt Arendással baj van, mind az Aratással.” (KazLev, 23/5789, Kazinczy József – Kazinczynak, Alsóregmec, 1813. júl. 16.) A most közölt lehet a mellékelt Szűcs-levél. (A kötetünkben szintén közölt 1813. júl. 21-i levél ugyancsak „Tekintetes Uraknak” szól.)

→ Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak, Petneháza, 1813. júl. 21.

→ Szűcs Dániel – Kazinczynak, Petneháza, 1816. okt. 16.

Szűcs Dániel: petneházi ügyvéd, aki Kazinczy és Kazinczy József megbízásából a közös, osztatlan birtokrészt 1813-tól bérbe adta, műveltette és kezelte a jövedelmet. A birtok felosztása már ekkor felmerült: „Az Ősszel pedig ha tsak lehet osztzkodjunk meg[,] mert így nem tsak az hogy kárunk lehet sőt van is de a mellett bajunk is lehet.” (KazLev, 23/5789.) A testvérek végül csak 1818 elején osztották meg a birtokot, Kazinczy ekkor a saját részét egyben bérbe adta Szűcsnek. (Részletesebben: Harsányi István jegyzete, KazLev, 22, 501.)

Kazinczy József: Kazinczy öccse (1772–1855).

Kálló: Nagykálló.

rescriptum (lat.): leirat, határozat.

Werbung (ném.): a hadsereg kiegészítésére újoncokat toborzó csapat.

Szántó: Abaújszántó.

6030.

Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak Petneháza, 1813. július 21.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK RUI 4r. 264, 30–31 (12. tétel, a kéziratári cím: „Tunyogi Szűts Dániel 3 levele Kazinczy Ferenchez / 1813 máj. 22. / 1813. júl. 21. / 1813. szept. 16.”).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szűcs Dániel: → Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak, Sárospatak, 1813. júl. 16. jegyzet.

Kazinczy József: Kazinczy öccse (1772–1855).

ebéd kereszt (rég.): élelmiszer-juttatás. „Az *ebédkereszt*, *ebédköből* az aratóknak, cséplőknek általában minden századik egység (kereszt, köből) után már a 16. század végétől előfordul. Máshol a munkáltató egyszeri vagy kétszeri főtt ételhez meghatározott mennyiségű kenyeret adott.” (*Magyar Néprajz II*, 2001, 398.)

kepések: aratók; „[...] *kepéseknek* mondják az aratókat az északkeleti nyelvjárásterületen is.” (*Magyar Néprajz II*, 2001, 395.)

Bekáné; Beka: (?)

Szalka: Mátészalka.

font (rég.): 0,56 kg (1807-től egységes mértékegység).

véka (rég.): űrmérték, 25–35 liter között.

ítze (rég.): űrmérték; a magyar icce = kb. 0,85 liter.

SztMihály nap: szept. 29.

capacitál (rég.): győzködni.

regálé (rég.): királyi engedélyhez kötött haszonvételi jog (pl. italmérés).

competentia (lat.): illetmény.

forró betegség (rég.): lázas betegség.

aesthetis (gör.–lat.): esztétika.

Kézy Mózes (1781–1831): sárospataki fizika- és matematikaprofesszor, latin nyelven alkotó költő. Sárospataki és külföldi egyetemi tanulmányai után 1813-tól kollégiumi tanár, tankönyveiből 1818-tól tanítottak. Kazinczy barátja. Kolerában halt meg Kazinczy előtt néhány nappal.

6031.

Kazinczy – Genersich Jánosnak
Széphalom, 1813. november 11.

KÉZIRAT

Autográf tisztázott másolat: MTAKK K 633/VI, 106b–108a.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél *Az én Pandektám* c. gyűjteményes kötetek egyikében található Kazinczy feljegyzései és levélmásolatai között. E levél német szövegében lévő magyar nyelvű magyarázatok – „(Marcus Június Brútust értem)”, „(Luther. Pap)” – arra utalnak, hogy nem lehet teljesen azonos az elküldött (?) szöveggel. Vélhetően archiválási céllal másolta le saját részére Kazinczy. Genersich János és Kazinczy levelezéséről eddig csak közvetett forrásból tudhattunk: Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1812. ápr. 8., *KazLev*, 9/2200. A 108a oldalon, vagyis a levél utolsó kéziratoldalának közepén a Radó Sándorhoz írt 1814. jan. 7-i levél (→ jelen kötet) másolata kezdődik.

A levél Doncsecz Etelka fordításában:

Professor Genersich Jánoshoz,
Késmárkra.

Széphalom, 1813. november 11-én.

Tehát Ön is – még Ön is – haragszik lelkem fenséges ideáljára, a zord, de tisztelretreméltóan zord Catóra? Megvallom Önnek, hogy meglepett engem az Ön különben – mint mindig – szép levelének e sora. – A világ nem visel el még egy Catót, ahogy több napot sem viselne el, és együtt érzek Önnel, hogy ez a sztoikus hajlíthatatlanság és keménység, mondhatni ez a makacsság a jó ügynek nagyon gyakran árt, gyakran egészen elrontja. De egy férfi, amilyen [az] a két nagy, aki e nevet viselte; egy férfi, aki az erkölcsöknek általában maga körül tapasztalható romlásában istenként áll glóriájában; egy férfi, akinek láttán Flora cirkuszában a megrészegültek lélegzetüket visszafogták, mintha villám sújtotta volna őket; egy férfi, akinek példája a nemes, szelíd lelkű zsarnokölőt (Marcus Június Brútust értem) az erénynek ama fenségéhez tüzel, amelyet Plutarchos és az egész ókor csodált benne; egy férfi, aki nem büszkeségből, nem, hanem egy római hazaszeretéből, nem leplezett kétségbeesésből, hanem a nemes öngyilkosságról a sztoa és a saját maga felfogása alapján, egy Platón írásai által megerősítve, kardot döfött magába, és elég erős volt ahhoz, hogy felszakítsa saját bekötözött sebeit – hogy lehet egy ilyen férfi, hogy lehet ez az istenember Ön által, Ön által! félreismert? – Szánd a boldogtalant, aki gorombasága következtében mindenütt elutasításba ütközik! Aki még egy Scipio fenséges erényeit is meg tudta ugatni! De sajnáld azt is, aki nem zord, a simulékonyt is, aki mindenhová oly könnyen be tud illeszkedni. – Dicsérik Horatius

nyájasságát, gyengéd jellemét, jó modorát, amellyel egy ravasz, lenéző, gonosz Octavianusnak hízelegni tudott – ő, akit egy Brutus a szabadság és a törvények dögára nézvést méltónak talált arra, hogy urai közé emelje, és még arra is, hogy egyik csapatának parancsnokságát átadja neki; s szidják Juvenalis sztoizmusát, akit Octavianus és Maecenas nem tudott olyan könnyen megnyerni. A körülmények ezt a viselkedést ajánlhatták az inkább költő, mintsem hős Horatiusnak, hisz mindenestre balgaság hagyni magunkat a semmiért és újfent a semmiért feltüzelni. Azonban vallja be mégis, szeretett barátom, hogy egy Helvidius és Thrasea Paetus jelleme valami egészen más, mint a gyenge katonáé, aki Philippinél pajzsát elhajította és menekült, és most felsóhajt: Cum fracta virtus, et fugaces, turpe! solum tetigere mento! – Helyeslésem vagy feddéselem a nekem oly kedves Horatiusomat nem emeli fel, vagy nem gyalázza, éppoly kevéssé, mint amennyire példám emelheti vagy gyalázzhatja. Azonban, ha a helyében lennék, szégyellhettem volna magam amiatt, hogy sokásm Octavianus fiának és kedvenceinek társaságában lenni, ahogy nekem mindig [is] nagyon tetszett, hogy a jellemtelen, gyenge, hiú Cicero nem hagyja magát meggyőzni csupán Caesar látása által, hogy méltatlan lenne számára, a haza megmentője számára, – akit a nép híres esküjével megtisztelt, amikor a konzulátusról lemondott – ha az utálatos cohorszal vegyítenék, ahová Clodius is tartozott. Higgyen nekem, tisztelt, szeretett férfiú, sosem merülnék ily mélyre, ha Catók támadnának közöttünk másodszorra. Mégis arra emlékeztet ez, hogy mások lehetünk, mivel az engedékeny példáján másfelől [azt] látjuk, hogy mégsem lehet oly sok minden az oly nagyon dicsért erény mögött, miközben ezt még a jobbak is inkább szép ideának, mintsem imperátori törvénynek fogják tekinteni. A gyermekek, akik Nepost tanulják, csodálkoznak egy Epaminondas bátorságán, akinek volt bátorsága szegénynek maradni, és minden azt mutatja: ilyennek kell lenni! Dicsérik a nagyok önmegtartóztatását, akik nem hagytak örökölni annyit, hogy pompával lehetett volna eltemetni őket, hogy lányaik esküvőjük költségeit megszerezhették volna, s látjuk, hogy közülünk a legjobbak is nyíltan spekulátorok, publice et privatim lopnak és rabolnak. – Ó, Catomentes időket élünk.

Horváth Imrének (Gradeczi Stannsih) sok mindene [tulajdonsága] volt egy új Catóból. Csúf oldalai ismertek előttem; irtózom tőlük. Határtalan gyűlölete Fabricy (Lutheránus Pap) ellen, és a láрма, amit utolsó éveiben csapott – ő, el ettől! – és mégis mennyire fenséges, ily nemes férfi lélekben, ahol egy Catóhoz hasonlatos. Hála legyen érte nemzetem Isteneinek, hogy nekünk, ennek az elfajzott s elfajzottá tett népnek adott néhány Horváth Imrét, és hogy az „Anticatók” számát fune, rota, flammis csökkenteni akarja. Ha a sors hagyta volna, hogy nagy legyek, Cato lett volna a mintám. Nevetségessé teszi magát a törpe, ha egy Óriást akar megelőzni. –

Genersich János (1761–1825): késmárki tanár, író. 1782–1785 között a jénai egyetemen tanult, 1788-tól a késmárki evangélikus gimnáziumban, 1821-től a bécsi protestáns teológiai intézetben tanár. Kazinczy 1811-ben Cserey Farkasnak írt levelében méltatta érdemeit és tanítónak ajánlotta a Wass családhoz (KazLev, 8/2000, Kazinczy – Cserey Miklósnak és Cserey Farkasnak, Széphalom, 1811. máj. 11.).

Cato: Marcus Porcius Cato Censorius (az idősebb Cato) (i. e. 234–i. e. 149), római politikus, író, censorként a római erkölcsök védelmezője. Marcus Porcius Cato Uticensis (az ifjabb Cato) (i. e. 95–i. e. 46): puritán köztársasági politikus, sztoikus filozófus, író, szónok, Marcus Porcius Cato Censorius dédunokája. Julius Caesar győzelme után öngyilkos lett.

Flora: római tavaszistenő, a virágzás és az ifjúság istensége, a magot befogadó föld megszemélyesítője; Rómában erotikus ünnepségeket tartottak tiszteletére.

Marcus Június Brútus (i. e. 85–i. e. 42): római államférfi, Caius Julius Caesar (i. e. 100–i. e. 44) fogadott fia és gyilkosainak egyike.

Plutarchos: Lucius Mestrius Plutarkhosz (45–125), görög származású római történetíró.

sztoa (gör.): görög filozófiai iskola, amelynek képviselői a sztoikusok, akik szenvedélymentes, természetes életmódot és szigorú erkölcsiséget tanítottak.

Platon (i. e. 424 v. 423–348 v. 347): görög filozófus.

Scipio, Metellus (i. e. 1. sz.): római politikus. Cicero segítője Catilina leleplezésében, Caesar ellensége. Ellene költeményeket írt és beszédeket tartott az ifjabb Cato.

Octavianus: Caius Octavianus Caesar Augustus (i. e. 63–i. u. 14.), római császár, az irodalom bőkezű támogatójaként Horatiust is támogatta.

Maecenas, Caius Cilnius (i. e. 70–8): Augustus minisztere, 'mecénász'.

Juvenalis, Decimus Junius (60 k.–138 után): római satíraszerző. Az egykori zsarnok császárokat és korának erkölcsi romlottságát ostorozó, a régi idők nagyságát a jellel szembeállító morális-záló satírái népszerű olvasmányok voltak a 18. században is. Kazinczy fordította először magyarra.

Helvidius Priscus (1. sz.): sztoikus filozófus.

Thræsea Paetus, Publius Clodius (1. sz.): sztoikus filozófus.

Cum fracta virtus, et fugaces, turpe! solum tetigere mento! (lat.): módosított idézet Horatius (*Horaz*) *Pompeius Varus*hoz írt költeményéből; eredetileg: „cum fracta virtus et minaces / turpe solum tetigere mento”. Bede Anna fordításában: „megtört erőnk, és sok kevély [Kazinczynál: 'gyáva'] hős / ajka a csúnya rögtöt harapta.” (Horatius, *Carminum liber secundus: Az énekek második könyve*, 7, 11–12 sor = HORATIUS 1961, 146–147.) Horatius részt vett a *philippi* ütközetben (i. e. 42): „Philippit együtt éltük, a gyors futást, / elhagyván gyáván pajzsomat is” (uo., 9–10. sor).

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–i. e. 43): római szónok, író, köztársaságpárti politikus.

cohors: római csapategység.

Clodius, Publius C. Pulcher (i. e. 92 k.–52): római politikus, Cicero ellenfele.

Nepos, Cornelius (i. e. 100 k.–i. e. 25 k.): római történetíró.

Epaminondas: Epameinondasz (i. e. 418–362) thébai hadvezér.

publice et privatim (lat.): 'nyilvánosan és bizalmasan'.

Horváth Imre (Grădești Stăniș) (1741–1801): udvari tanácsos, Szepes vármegyei alispán (1790–1792), a tiszai evangélikus kerület felügyelője (1795–1801). Berzeviczy Gergely rokona. (L. még: KAZINCZY, *Pályám' Emlékezete* [I.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 502–503 és a kapcsolódó szövegek.)

Fabrycy: talán Fabriczy András (1751–1830) evangélikus lelkész.

fune, rota, flammis (lat.): 'kötél, kerék, tűz' (általi halálbüntetés).

6032.

Radó Sándor – Kazinczynak
Balhás, 1813. december 20.

KÉZIRAT

Autográf levél a *Mondolat* c. kiadvány egy példányába beírva: Academia R. P. Romania, Filiala Cluj Biblioteca (Román Tudományos Akadémia, Kolozsvár), *Mondolat*; Kölcsey Ferenc és Szemere Pál: *Felelet a Mondolatra*, U 66255, 66256. A két nyomtatvány utólag lett egybekötve, a kézírás legalsó sorai félig le vannak metszve.

A levél Radó Sándor által Kazinczynak elküldött *Mondolat* példányában, a címlap előtti rézmetszet tiszta oldalára (rektójára) és a címlap majdnem üres verzójára (a *Tövises és Virágokból* vett idézet fölé és alá) írva található. A kötetet a kolozsvári unitárius főiskola könyvtárában Bölöni Farkas Sándor könyvei közt találta meg Kanyaró Ferenc. Bölöni Farkas Sándor „a széphalmi mester halála után hihetleg kegyeletből vásárolta meg e könyvet, mint ez egy könyvtársági bejegyzésből következtethető”. (KANYARÓ 1892, 563.)

(A levélre Bíró Ferenc hívta fel a figyelmet, a levelet tartalmazó kötetet kiadásunk számára Veisz Bettina kutatta fel újra.)

MEGJELENÉS

1. KANYARÓ 1892.
2. BALASSA 1898, 9, 2. lábjegyzet.
3. KazLev, 11, 516 (a 2572. sz. levél jegyzete).

MAGYARÁZATOK

A levélre ez a válasz: → Kazinczy – Radó Sándornak, Széphalom, 1814. jan. 7.

Radó Sándor: Veszprém megyei birtokos. Alig van adat róla, Horváth Ádám szerint: „Radó Sándor második Férje ama híres Tuba Sándornénak Sándor Susinak, még Tubáné korában szeretője volt neki, és elválásokkor el is vette. Az Atyját ezer mesterségű Radónak hívták, őtet közelebbről nem ismerem; de alig ha nem ragadt reá az Atyjáról valami; mert a’ múlt Harmadik esztendőben, valamely Polgári hibájáért Veszprém Vármegye az Assessorságtól meg fosztotta.” (KazLev, 12/2708, Horváth Ádám – Kazinczynak, h. n., 1814. aug. 3.)

Balhás (Veszprém vm.): Szilasbalhás, ma Mezőszilas része.

Somogyi Gédeon (1783–1821): levéltáros. Apja református esperes volt, ő is lelkésznek tanult a pápai kollégiumban. 1806-tól jogot tanult Pozsonyban, Pesten lett esküdt, majd Veszprémben megyei levéltáros.

mendicáns (lat., rég.): ’koldus’, a református kollégiumok szokása szerint az intézmény számára adományt gyűjtő kisdíák.

6033.

Kazinczy – Radó Sándornak
Széphalom, 1814. január 7.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTA KK 633/VI, 108a–109a.

A lelőhelyről: → Kazinczy – Genersich Jánosnak, Széphalom, 1813. nov. 11. jegyzet.

MEGJELENÉS

1. KAZINCZY G./KAZINCZY 1873, 193–195.
2. KazLev, 11, 516–517 (a 2572. sz. levél jegyzete).

MAGYARÁZATOK

E levél válasz a kötetünkben közölt levélre: → Radó Sándor – Kazinczynak, Balhás, 1813. dec. 20.
Radó Sándor; Balhás; Mondolat; Somogyi Gédeon: → Radó Sándor – Kazinczynak, Balhás, 1813. dec. 20. jegyzet.

par Lepsény à Balhás (fr.): ’Lepsényen át Balhásra.’

Isaak Samuel: Szatmár vármegyei alispán, országgyűlési követ (1812, 1825–27). 1815-ben Beregszászi Nagy Pál számára 1000 Ft jutalmat szavaztatott meg a megyegyűléssel (ORBÁN 2012).

cento (lat.): több idegen szövegrészből összeállított szöveg.

Dayka Gábor (1769–1796): költő, gimnáziumi tanár. Átjavított verseit Kazinczy egy nyelvújítás mellett érvelő előszóval és életrajzzal, továbbá saját versfordításaival egybekötve adta ki: KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poetai* 1813. (→ Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagykázmér, 1805. aug. 17. jegyzet.)

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43): római író, államférfi.

Mitscherlich, Christoph Wilhelm (1760–1854): német klasszika-filológus.

Terentius, Publius T. Afer (i. e. 195 v. 185–?) római vígjátékíró.

Debr. Grammatica: a *Debreceni Grammatika* (Bécs, 1795), amely Földi János (1755–1801) *Magyar Nyelvkönyv* c. pályamunkáján alapul.

Kisfaludy Sándor (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére.

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök (superintendens), író, költő, műfordító, irodalom-szervező, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). Kazinczy barátja.

Berzsenyi Dániel (1776–1836): költő.

Csokonay Vitéz Mihály (1773–1805): költő.

Huic uni multos Marios inesse (lat.): 'ebben az emberben nem is egy Marius lakozik'; vagyis veszélyes ember. Eredetileg Suetoniusnál: „Caesari multos Marios inesse”, „mert Caesarban nem is egy Marius lakozik”. (Caius Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum, Divus Iulius*, I, 3.)

Buffon: Georges Louis Leclerc, comte de Buffon (1707–1788) francia természettudós.

Blumenbach, Johann Friedrich (1752–1840): német természettudós.

particula (lat.): szócska (igekötő).

articulus (lat.): névelő.

Brekeke: Kazinczy műve: *A' Békák*.

6034.

Kazinczy József – Kazinczynak
Alsóregmec, 1814. január 29.

KÉZIRAT

MTAKK Tört. 2r 21, „Vegyes nyugták többnyire adóügyben Kazinczy Ferencz hagyatékából” c. csomó 25. tétele. (A kéziratgyűjteményen nincs folytatólagos számozás, e címet a kézirat rendezője adta.) Az említett táblázat nem található meg a levél mellett.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy József (1772–1855): Kazinczy öccse, Abaúj vármegye tábla- és főszolgabírája. Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.

subsidium (lat.): segélypénz (általában hadiadó). A „Hadi Segedelem dolgában” érkezett parancsról: → Szemere István – Kazinczynak, Kisazár, 1814. febr. 10.

Dertsényi (Dercsényi; eredetileg: Weisz) János (1755–1837): Zemplén vármegye főorvosa (1782), Bereg vármegyei táblabíró, tanácsos (1814), mineralógus, timsógyár-tulajdonos. *Felesége* (1785-től): Kazinczy húga, Julianna (1762–1844).

A. Redmecz: Alsóregmec.

6035.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazár, 1814. február 10.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, 23. doboz, 6. fogás.

Az autográf lelőhelye: München, Bayerische Staatsbibliothek, J. Schereriana VIII. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

BUSA 1981.

MAGYARÁZATOK

Szemere István (1764–1829): Zemplén vármegyei alispán (másod: 1809–1813; első: 1813–1827), országgyűlési követ, tanácsos. A zemplén–ungi református egyházmegye gondnoka (1800–1814).

A Hadi Segedelem dolgában: 1814 januárjában a koalíciós hadsereg bevonult Franciaországba, március 30-án Párizs elesett, majd Napóleont száműzték. (A hadiadóról: → Kazinczy József – Kazinczynak, Alsóregmec, 1814. jan. 29.)

Manus Stephani SZEMERE, Ordinarii Vice Comitis in Comitatu Zempliniensi (lat.): 'Szemere Istvánnak, Zemplén vármegyei első alispánnak saját kezű írása.'

Sp[ectabili] D[omino] Fran[cisco] Kazintz[us] Prim[ario] Assessori (lat.): 'Tekintetes Kazinczy Ferencnek, első ülnök úrnak.'

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazintz[us] de Eadem Compl[urium] I[n]cl[us]orum Co[m]m[un]it[at]uum Tabulae Judicia[riae] et Primario Assessori Domino Singulariter Colendissimo (lat.): 'Nemes és vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak, több tekintetes vármegye táblabírájának és első ülnökének, különösen tiszteletreméltó uramnak.'

Ord[inarii] V[ice] Comitis (lat.): 'rendes alispán'.

6036.

Sipos Pál – Kazinczynak
Tordos, 1814. május 10.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK Egyh. és Bölcs. 4r. 5/4. sz.

MEGJELENÉS

MAKKAI 1942.

MAGYARÁZATOK

A szövegforrásunkat tartalmazó kéziratkötet tartalma:

1a–2b: *De Felicitate*. – Sipos Pál értekezésének részlete.

3a–5a: *De veri indagine* [alatta lehúзва:] <Præfatio Ad Lectorem.> – Sipos Pál értekezésének részlete.

5b–6b: Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. máj. 10. – *jelen levél*.

Az 1. és 2. tétel Sipos Pál *Discursiones* c. latin nyelvű vallásfilozófiai munkájának egy-egy fejezetének felel meg (vö. MAKKAJ 1942, 170, 13. lj.). Sipos autográf szövegei felett Kazinczy feljegyzett egy-egy dátumot: „6. May 1814.” és „10. May 1814.” E fejezeteket tehát két levélben küldte el Sipos Kazinczynak. A levelek közül csak a második került elő, ezt közöljük a jelen helyen.

Kazinczy és Sipos Pál 1814 tavaszi levélváltása:

Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. ápr. 7. (KazLev, 11/2636.)

Kazinczy – Sipos Pálnak, 1814. ápr. 14. (Lappangó levél; a jelen levélben említve.)

Sipos Pál – Kazinczynak, 1814. máj. 6. (Lappangó levél; a KazLev, 11/2664-ben említve és a most tárgyalt lelőhely 1. tételében felírt dátummal azonosítva.)

Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. máj. 10. (*Jelen levél*.)

Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. máj. 17. (KazLev, 11/2656.)

Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1814. máj. 22. (KazLev, 11/2664.)

Ez utóbbi tehát Kazinczy válaszlevele: „Kész vala levelem két leveleidre, ’s jön a’ harmadik is. A’ két első az Ercsei Philosophiájának recensiojat, ’s a’ De Felicitatet hozta, a’ tegnapi pedig a Ad Lectorem-et; [...]”

Az év hátralévő részéből még 6+6 levél maradt fenn, ezeket l. a KazLev, 11. és 12. kötetében. (→ Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1812. jan. 29. jegyzet.)

A levélváltásuk *témájáról* Kazinczy Dessewffynek: „Én Szent Mihályba le fogok holmit vinni a’ mit gyönyörrel láthatsz. Illyen egy nyomtatás alá készített munkácskám e’ cím alatt: *Discursiones philosophicae e lucubrationibus hybernis Pauli Sipos MDCCCXIII.* – Mintegy három ív lesz nyomtatásban. – A’ Criticismusi Philosophia Cicerói deáksággal és lélekkel van benne előadva. Ezt fel felsikoltozások közt fogjuk olvasni. Én nem tudok képzelni semmit a’ mi szebb volna. Cicerói Behandlung és nyelv, ’s a’ Critica Philosophia tárgyai igen tisztán adattatnak elő benne.” (KazLev, 11/2612, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1814. márc. 7.)

Sipos Pál (1759–1816): református lelkész, matematikus, tanár, költő. Említett munkája, melynek kiadásáról Kazinczyval levelezett, a *Discursiones philosophicae e lucubrationibus hybernis* (1813) kéziratban maradt. (→ Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. jegyzet.)

a *Discursiók eleibe téjendő levelem*: „Paulus Sipos Francisco Kazinczy S. D. Eredetije az Akadémia levéltárában M. Irod. Lev. 4. r. 31. sz. jelzet alatt.” (MAKKAJ 1942.) Sipos munkája megjelent: Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1814. ápr. 7. KazLev, 11/2636.

circulál (lat.): köröz.

Kézy Mózes (1781–1831): sárospataki fizika- és matematikaprofesszor, latin nyelven alkotó költő. Sárospataki és külföldi egyetemi tanulmányai után 1813-tól kollégiumi tanár, tankönyveiből 1818-tól tanítottak. Kazinczy barátja. Kolerában halt meg Kazinczy előtt néhány nappal.

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–i. e. 43): római szónok, író, köztársaságpárti politikus; l. a fent idézett Dessewffynek írt levelet.

Fach (ném.): tárgy, szakterület.

Rozgonyi József (1756–1823): sárospataki tanár. Filozófiát, természetjogot, esztétikát és pszichológiát tanított, több Kant-ellenes munka szerzője.

a’ *Porkoláb felett mondott Oratio*: *Porkoláb* István (?–1809), a sárospataki kollégium teológiai-professzora 1804-től 1809-ig (1807-ben gutaütést szenvedett). Sipos Pál említett beszédének (lat.: *oratio*) kiadása: *Halotti beszéd, a keresztyén vallásnak erejéről. Néh. tiszt. Porkoláb István úrnak végső tisztességétélére készítette és elmondta* (Sárospatak, 1809). Kazinczy életrajzi írása: *Sipos Pál és Porkoláb István* (Hazai Tudósítások, 1807/2, 67–69).

subdelegált (lat.): kiküldött, megbízott.

az *Öreg Superintendens*: bizonyára Benedek Mihály (1748–1821): 1806-tól a tiszántúli református egyházkerület püspöke, a debreceni *Magyar Grammatika* egyik szerzője.

K. Pr.: Kéz professzor (?).

resignatio (lat.): lemondás, megnyugvás.

Moreau: talán Jean-Victor Moreau (1763–1813): francia tábornok, akit köztársaságpárti eszméi miatt száműzött Napóleon, és az oroszok oldalán harcolva esett el a drezdai csatában. Sipos egy verset közölt róla Kazinczyval: *KazLev*, 11/2547, Sipos Pál – Kazinczynak, Tordos, 1813. nov. 10.

de suo detractum putat, quid quid accessit alieno (lat.): 'sajátjából valónak gondolja mind, amit csak a máséból szerzett.'

citatio (lat.): idézet.

Tolle visum: ubi erunt colores? (lat.): 'Foszd meg a látástól: hol vannak a színek?'

an uspiam colores? (lat.): 'van-e bármilyen szín is?'

Tolle visum: quero, an uspiam colores? (lat.): 'Foszd meg a látástól: kérdem, van-e bármilyen szín is?'

Tolle auditum: ubi clangor? Tolle sensus omnes: ubi mundus existet? (lat.): 'Foszd meg a hallástól: hol van a hangzás? Foszd meg minden érzékétől: létezik-e a világ?'

concludal (lat.): következtet, dönt, befejez.

Quodsi hæc neminem offendant. (lat.): 'És ha ezek senkit sem sértenének.'

egy Præfatiot is irtam: ez az előszó nyilván a levél mellékleteként elküldött *De veri indagine*, ami alatt lehúzza: <Præfatio Ad Lectorem.> (3a–5a).

vignet (fr.): könyvet díszítő kép, keretdísz, rajz.

Barcsai Ábrahám (1742–1806): költő, testőr.

6037.

Kazinczy – Ismeretlennek (és Trattner János Tamásnak)
Széphalom, 1814. május 19.

KÉZIRAT

Autográf fogalmazványa: MTAKK K 608, 88ab.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A címzettéről:

E szöveg vélhetően egy olyan levél fogalmazványa vagy töredéke, amelyben Kazinczy saját Trattner János Tamáshoz írt (ismeretlen) levelét idézi egy ismeretlen címzettnek.

A fogalmazványban idézett levéltöredék címzettjét egy Helmezy Mihálynak 3 nappal később írt Kazinczy-levél alapján lehet azonosítani (*KazLev*, 11/2663, Kazinczy – Helmezy Mihálynak, Széphalom, 1814. máj. 22.). Itt említi, hogy Trattner János Tamástól nemrégén kapott levelet a *Munkáji* kiadásával kapcsolatban: „Tr. Úr tele van panasszal”. Ugyanitt ismerteti pesti barátjával a Trattnernek tett „propositiót”, amely megegyezik a jelen szövegben foglaltakkal.

A jelen fogalmazvány címzettje mégsem lehet Trattner János Tamás, mivel vele magyarul levelezett Kazinczy (pl. *KazLev*, 12/2833, Trattner János Tamás – Kazinczynak, Pest, 1815. jan. 18.). A megszólítás (Ön = Trattner) zavaróan hat, de a szövegrészek idézőjelben vannak, csak éppen a

záró idézőjelek hiányoznak, így elmosódik az idézett és az idézetet tartalmazó szöveg határa. Ezért feltételezhető, hogy a fogalmazvány egy harmadik, németül levelező személyhez szól.

A levél *témája* a *Kazinczy Ferencz' Munkái* c. 9 kötetes kiadványsorozat. 1814-ben jelent meg Pesten 1. és 9. kötete (Marmontel- és Herder-fordítások, ill. *Bácsmegyeinek gyötreime*i és Weber-, Herder-, Brydon- és Lessing-fordítások), 1815-ben 2–7. kötete (Gessner-, Sterne-, Goethe-fordítások és az *Ossian*), 1816-ban a 8. kötete (Wieland- és Goethe-fordítások). A *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura* kritikai kiadása: KAZINCZY, *Szép Literatura* 2012, ugyanitt az alakulástörténetről: 1061–1079; továbbá: HÁSZ-FEHÉR 2000.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Felelet reá:
Széphalom Máj. 19d. 1814.

—
Gessner – a Messias – Magyar Régiségek kiesnek, és alkalmasabb időben folytatásként kell következnük.

Most kilenc kötetnek kell a közönség elé kerülnie, minden kötet saját, külön neki adott cím alatt, a címlapon fel lesz tűntetve: Kazinczy Ferenc Munkái.

A kilencedik kötet lesz az első

Bácsmegyei,
Vak Lantos,
Repülő szekér,
Képszobor.
és az ötödik –
Osszián
Boufflers
Titus
Themistocles.

„Ön barátságosan említette nekem, hogy a megbeszélte formátumban ívenként 19 forintért egy kiadásban 500 példányt szállítana, azzal a kikötéssel, hogy én Önnek három kötetre 500 forint előleget adok és a postaköltséget és a rézmetszetet megfizetem.”

„Nem 3, hanem 2 kötetet kérek, megfizetem a postaköltséget és a rézmetszetet, meghagyom Önnek az összes pénzt, ami prenumerációként bejön és kötelezem magam minden nyomtatási költség megfizetésére ívenként 19 forintért az augusztusi pesti vásáron. És mivel Ön fizetett a prenumerációért, s nem én, ezt a terhet két magyar újság által én akarom magamra vállalni, biztosítom az előfizetőket, hogy augusztusban meg kell kapniuk a két kötetet, és márciusban a harmadikat, anélkül, hogy nekem akkor a 6 forintot kifizetnék.

Így folyamatosan lendül a dolog, az előfizetők semmit sem vesztenek, hisz nyernek, lévén Önnek semmit sem kell újra kifizetni, és Önt kifizetik.”

Egren keresztül; Újhely[en át], nem Kassán át.

Intézze úgy a' dolgot hogy Júniusban hozzá foghasson 2 betűszedő.

Előbb látassa velem mind Bacs megyeiből mind Osszianból az A árkust.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Gessner, Salomon (1730–1788): svájci-német író, idillköltő, festő. → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. nov. 17. jegyzet.

Messias: Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) német költő *Der Messias* (1748–1773; átdolgozta: 1780 és 1800) c. eposza, amelynek több énekét lefordította Kazinczy.

Magyar Régiségek: Kazinczy a *Magyar régiségek és ritkaságok* I. kötete (Pest, 1808) után elkészítette a II. kötetet is, ez kéziratban maradt.

Bácsmegyei: Kazinczy fordításának alapja Albrecht Christoph Kayser (1756–1811) *Adolfs gesammelte Briefe* c. levélregénye (Lipce, 1778; második kiadása: Frankfurt, 1782). Először 1789

tavaszán jelent meg Kassán. *Bácsmegyeinek össze-szedett levelei. Költött történet* címen, majd *Bács-megyeinek gyötrelmei* címen a *Kazinczy Ferencz' Munkái* 9. kötetében.

Vak Lantos: *A' vak lantos. Regéje a' hajdan kornak*; Veit Weber (1762–1837) német író *Sagen der Vorzeit* (7 kötet; 1787–1798) c. ossziáni hatást mutató munkájának fordítása a *Stellával* egybekötve jelent meg először (Pozsony, 1794), majd a *Kazinczy Ferencz' Munkái* 9. kötetében.

Repülő szekér: Johann Gottfried Herder (1744–1803) német író műve (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 9. kötet).

Képszobor: Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író művének fordítása: *A' szalamandrin és a' képszobor* (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 8. kötet, 1816).

Osszián: James Macpherson (1736–1796) skót költő műballadái; Kazinczy fordítása: *Osszián-nak minden énekei I–II.* (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 6–7. kötet, Pest, 1815).

Boufflers, Stanislas Jean, márki (1738–1815): francia költő, Szenegál kormányzója. Leveleinek fordítása Kazinczytól: *Boufflers' levelei a' Schweitzből* (Hébe, 1824, 203–224; 1830-ban újradowozta).

Titus: Pietro Antonio Metastasio (eredetileg: Trapassi) (1698–1782) bécsi olasz író *La clemenza di Tito* (1734; *Titus Kegyelemssége*) c. színműve, melyet Kazinczy a budai fogságában fordított le először. A fordítás kéziratban maradt.

Themistocles: szintén Metastasio műve; a fordítás nem jelent meg.

in August Markt zu Pest: az augusztusi pesti vásár 29-én volt.

6038.

Berzsényi Dániel – Kazinczynak
Nikla, 1814. május 23.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K 633/VI, 112b. Berzsényi eredeti, teljes levele ismeretlen.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Berzsényi Dániel (1776–1836): költő.

Kisfaludi Sándor (írói neve: Himfy) (1772–1844): író, költő, katonatiszt.

Mondolat: a nyelvújítást és Kazinczy személyét támadó 1813-ban névtelenül Veszprémben megjelent gúnyirat. Az első (még nem Kazinczy személye elleni) változatának szerzője Szentgyörgyi József (1765–1832) debreceni orvos, Csokonai és Kazinczy barátja volt. További feltételezett szerzők: Oroszi Pál tótvázsonyi lakos, Fábíán József tótvázsonyi esperes, Márton István pápai tanár és **Somogyi** Gedeon (1783–1821) Veszprém megyei levéltáros.

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

6039.

**Kazinczy – Trattner János Tamásnak
Széphalom, 1814. augusztus 17.**

KÉZIRAT

Autográf, másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 27. (Oldalszámozás nélkül.)

A levél egy kisebb gyűjteményben található az alábbi kéziratokkal egy dossziében:

1. Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. (**jelen levél**).

2. Kazinczy – Trattner János Tamásnak, 1814. júl. 20. = KazLev, 11/2699.

3. Kazinczy különböző időpontokra vonatkoztatható autográf listái, kijegyzései, tervei a *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura* kiadványsorozat kötetbeosztásáról.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

Szövegváltozatának teljes szövege megjelent idézetként a következő levélben: KazLev, 12/2716, Kazinczy – Helmecczy Mihálynak, Széphalom, 1814. aug. 17. („Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárban: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.” Váczy János jegyzete, KazLev, 12, 32. oldal.)

MAGYARÁZATOK

A most közölt és a KazLev-ben már megjelent szövegforrás más-más szövegállapotot őriz, főleg a levél vége tér el jelentősen.

A Helmecczy Mihálynak írt levélben utalt Kazinczy a Trattnerrel vett levélre: „Most érkezik Aug. 10d. írt leveled és a' Trattner Úré. Imhol hozzá írt válaszomnak mása, hogy tudd, dolgom miben vagyon. Rettenetes hosszú és zavart levél az a' mellyet Tr. Úrtól vettem.” Trattner említett levele ismeretlen.

Kazinczy és Trattner *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura* kiadványsorozat megjelenésének kötettervéről vitakoztak. Váczy János jegyzete szerint „A »Kazinczy által projektált rend« a kiadás folyamán változást szenvedett; t. i. a IV. kötet Yorick leveleit s az Érzékeny Utazásokat meg A' Római Karnevalt foglalja magában; az V. kötetben Goethe drámáinak fordítása olvasható: Esztelle, Clavígo és A testvérek; a VI. és VII. kötet Ossian énekeit tartalmazza, a VIII-dik kötet *Salamandrint, a képszoport s Egmontot* foglalja magában.” (KazLev, 12/2716 jegyzete, 571. oldal.) E fordításköteteket kritikai kiadásban közlétező Bodrogi Ferenc Máté szerint a kötetrend itt található terve nem mutat jelentősebb eltérést a már ismert korábbi tervezetekhez képest: KAZINCZY, *Szép Literatura* 2012, 1069; ugyanitt a kiadványsorozat alakulástörténetéről: 1061–1079.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. Trattner Mátyás (1745–1828) fia, az idősebb Trattner János Tamás (1717–1798) keresztfia. Utóbbtól kapta ajándékba születésekor az 1783-ban alapított pesti nyomdát, amit nagykorúságáig apja, ezután közösen, halála után ismét az apja, majd 1827-től apjának veje, Károlyi István vezetett. A nyomda a legnagyobb hazai kiadvállalattá fejlődött, Kazinczy több munkáját is megjelentette. Ifj. Trattner János Tamás volt az első hazai olvasókabinett alapítója (Pozsonyban, 1781).

legtractábilisabb (lat.): legengedékenyebb.

Grüner, Vinzenz Raimund (1771–1832): bécsi rézmetsző. A *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura* sorozat mind a kilenc kötete antikizáló rézmetszetekkel jelent meg: „[a]z első, második és kilencedik kötet metszetét Grüner, a többi a Kazinczyval és Trattnerrel már korábban is együtt dolgozó Johann Georg Mansfeld osztrák rézmetsző készíti. A kilenc kötet közül az ötödiket, a

hatodikát és a nyolcadikát díszítik a *firenzei múzeum* antik emlékei nyomán készült David-féle illusztrációk imitációi. Eredetileg a kilencedik kötet *Psychéje* is ez alapján készült volna – már az 1812-es tervekben is –, de végül a Kazinczy számára szintén igen fontos Antonio Canova *Psyche pillangóval* c. szobra lett a minta [...]” (Bodrogi Ferenc Máté jegyzete: KAZINCZY, *Szép Literatura* 2012, 1074. Félkövér és dőlt kiem. O. L.)

Erichson Griech. Bl.: Johann Erichson (1777–1856) német teológus és esztétikaprofesszor említett műve: *Griechischer Blumenkranz* (Wien, 1810). A kötetet Grüner rézmetszetei díszítik.

contour (fr.): kontúr, körvonal.

Florentz: Firenze.

schraffírozott (ném.): csíkozott, vonalkázott, ill. így árnyékolt kép.

Fach (ném.): szakterület.

Helmeczi Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz’ Munkáit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

theateri darabok: színművek.

system (lat.): szisztéma, rendszer.

Marmontel, Jean François (1723–1799): francia költő, író, drámaíró. *Contes moraux* c. műve Kazinczy fordításában *Szívképző Regék* c. alatt kétszer jelent meg: *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai* (I. kötet, Széphalom, 1808); *Kazinczy Ferencz’ Munkái* (1. kötet, Pest, 1814); a regék 1830-as újradolgozása kéziratban maradt.

Paramyth: Johann Gottfried Herder (1744–1803) német író, költő, filozófus görög mítoszokat újraértelmező műve: *Paramythien* (1785). Kazinczy fordításában: *Herdernek Paramythionjai* (Bécs, 1793); *Paramythek 2 könyvben* (Kazinczy Ferencz’ Munkái, 1. kötet, Pest, 1815).

Gessner: Salomon Gessner (1730–1788) svájci-német író, idillköltő, festő. → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. nov. 17. jegyzet.

Messziás: Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) német költő *Der Messias* (1748–1773; átdolgozta: 1780 és 1800) c. eposza, amelynek több énekét lefordította Kazinczy.

Osszián: James Macpherson (1736–1796) skót költő műballadáinak hőse, e balladák összefoglaló megnevezése. Kazinczy fordítása: *Ossziánnak minden énekei I–II.* (Kazinczy Ferencz’ Munkái, 6–7. kötet, Pest, 1815).

Bácsmegyei: Kazinczy fordításának alapja Albrecht Christoph Kayser (1756–1811) *Adolfs gesammelte Briefe* c. levélregénye (Lipce, 1778; második kiadása: Frankfurt, 1782). Először 1789 tavaszán jelent meg Kassán. *Bácsmegyeynek öszve-szedett levelei. Költött történet* címen, majd *Bácsmegyeinek gyötrelmei* címen a *Kazinczy Ferencz’ Munkái* 9. kötetében (1814).

LaRocheboucauld: herceg François La Rocheboucauld (1613–1680) francia író *Réflexions ou sentences et maximes morales* (1665) c. művét Kazinczy Friedrich Schultz német fordítása után adta ki: *Herczeg Rocheboucauldnak Maximái és morális reflexiói három nyelven* (Bécs–Triest, 1810. 1830-ban újradolgozta).

Yorick: Laurence Sterne (1713–1768) angol író *Letters from Yorick to Eliza* (1775) c. munkáját Kazinczy lefordította és kiadta *Yorick’ és Eliza’ Levelei* címen a *Kazinczy Ferencz’ Munkái* 4. kötetében (1815, uebben kiadta: *Raynalnak keserve Eliza után; Érzékeny Utazások Francia- és Olaszországban, Sterne után*).

Títusz: Pietro Antonio Metastasio (eredetileg: Trapassi) (1698–1782) bécsi olasz író *La clemenza di Tito* (1734; *Titus Kegyelmeisége*) c. színműve, melyet Kazinczy a budai fogságában fordított le először. A fordítás kéziratban maradt.

Themist.: *Themistocles*, szintén Metastasio műve; a fordítás nem jelent meg.

Bouffl.: Stanislas Jean Boufflers márk (1738–1815), francia költő, Szenegál kormányzója. Leveleinek fordítása Kazinczytól: *Boufflers’ levelei a’ Schweitzből* (Hébe, 1824, 203–224; 1830-ban újradolgozta).

Bölcs. köve: Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író műve, Kazinczy fordításában: *A’ Bölcsék’ köve* (kéziratban maradt).

Szalamandrin: szintén Wieland műve, Kazinczy fordításában: *A’ szalamandrin és a’ képszoor* (Kazinczy Ferencz’ Munkái, 8. kötet, 1816).

vignet (fr.): könyvet díszítő kép.

LaRochevoucauld elébe Csehynek rövid élete jó: a Helmeczyhez írt változatban: „La Roche-foucauld elébe a’ *Csehy barátom élete* jó, mellynek reményem nem fog sajnálni az Úr néhány lapot.” Ehhez Váczy János jegyzete: „La Rochevoucauld maximáinak fordítása Kazinczynak kilencz kötetes gyűjteményében nem jelent meg, elmaradt a Csehy életrajza is, csupán arcképe jelent meg a IV. köt. elején. Később e hiányt Kazinczy az *Erd. Lev-ben* pótolta. V. ö. a 2914. számú levél jegyzetével.

Már előbb tett Kazinczy erre vonatkozólag készülleteket; írt a Csehy József testvérének, Istvánnak, s barátjának, Mihálkovics Józsefnek. E levelek eddigelé ismeretlenek, de mind Csehy István, mind Mihálkovics J. válasza fenmaradt a Csehy József kézíratai között (M. T. Akad. M. Irod. Lev. 4r. 46. sz.); e leveleket, valamint Fejér Eleknek a Csehy Józsefről szóló megemlékezését is, ide mellékelem, a mint következőnek: [...]” (KazLev, 12/2716 jegyzete, 571. oldal; *Csehy Józsefről*: → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. jegyzet.)

Ezen két Kötethez mely most legelőbb fog nyomtattni, az Orczy’s Révai képeiket tessék metszteni: elsőként a IX. kötet, a *Bácsmegyeinek győtreime* jelent meg, ebben Pászthory Sándor arcképe volt. Másodikként az I. számú kötet Révai Miklós portréjával, majd a II. kötet Orczy Lőrinc arcképével (KAZINCZY, *Szép Literaturá* 2012, 1075–1076). *Révai* Miklós (1750–1807): piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár. Báró *Orczy* Lőrinc (1718–1789): költő, tábornok, Abaúj vármegye főispáni helytartója, majd főispánja: → Kazinczy – Orczy Lőrincnek, Kassa, 1786. okt. 16. jegyzet.

6040.

Mihálkovics József – Kazinczynak
Pest, 1814. augusztus 25.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 46, 38a–39b.

A levél a „Csehy József levelei Kazinczyhoz” c. kéziratkötetben található. A Kazinczy által összeállított kötet tartalma:

1a: Csehy József beragasztott metszete (azonos a *Kazinczy Ferencz’ Munkájában* kiadottal).

2a: „Csehy József’ LEVELEI tulajdon kezével Kazinczy Ferenczhez és Virág Benedekhez.” Kazinczy autográf címodala Csehy József színes, „Loding szij”-as arcképével – a rajz is vélhetően Kazinczy kezétől.

3a–8a: „Csehy József’ Élete. írta Mihálkovics József, Fő Jegyző a’ Jász és Kún Kerületben.” Kazinczy autográf címodala, és Mihálkovics kézírásával a Csehy-életrajz.

9a: „Csehynek Mihálkovics Józsefnél álló Papirosaiból. Széphalom, Martz. 1815.” Kazinczy autográf címodala.

10a–12b: „Diarium.” Kazinczy autográf másolata, ill. kijegyzése (latin és magyar).

13a–29b: „Levelek Mihálkovicshoz.” Kazinczy autográf másolata, ill. kijegyzése 48 levélből.

30a–31a: „Hadi-Ének.” Kazinczy autográf másolata Csehy József verséről.

32ab: „Testamentom.” Csehy József végrendeletének azonosítatlan kézzel írt másolata, két másik kézzel írt hitelesítő sorokkal. Megjelenése: KazLev, 12/2716 jegyzete, 574. oldal (a → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. melléklete).

34a–35b: Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. ápr. 15. Megjelenése: 1. KazLev, 12/2716 jegyzete, 571–573. oldal; 2. KazLev, 23/5796.

36a–37a: → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. Megjelenése: KazLev, 12/2716 jegyzete, 573–574. oldal.

38a–39b: Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. Megjelenése: KazLev, 12/2716 jegyzete, 575. oldal (a *jelen levél*).

40a–41b: → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. okt. 28. Megjelenése: KazLev, 12/2716 jegyzete, 576–577. oldal.

42ab: → Szemere Pál – Kazinczynak, Pécel, 1815. febr. 28. A levél Fejér Elek *Csehy József Kapitány Urs Barátomról való emlékezeteim!* c. 1815. febr. 27-én kelt kéziratára van ráírva. Megjelenése: KazLev, 12/2716 jegyzete, 577–578. oldal.

43a–44a: Ladányi Ferenc – Cserey Farkasnak, Varsó, 1815. febr. 14.

45a–72b: „Csehy József’ Levelei Virág Benedekhez.” Kazinczy autográf címdala és az eredeti levelek (egy Kresznerics Ferenc által Csehynek írt levél is).

73a–175a: „Csehy József’ Levelei Kazinczy Ferenczhez.” Kazinczy autográf címdala és az eredeti levelek; e levelek megjelentek a KazLev-ben.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 12/2716 jegyzete, 575. oldal. (Vö. → Kazinczy – Trattner János Tamáshoz, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.)

A KazLev 12. kötetében már megjelentek e kéziratgyűjtemény levelei, de csak mellékletben, noha kétségtelenül főszöveggént kellett volna helyet kapniuk. Nem található magyarázat a KazLev-ben arra sem, hogy a 2. pótkötet sajtó alá rendezői miért csak egyetlen levelet (KazLev, 23/5796) adtak ki a kéziratgyűjtemény öt leveléből. Nem említették Váczy János szövegközlését, de ismerték a kéziratok lelőhelyét, hiszen – a jegyzetekből kiderül – innen adták ki Csehy István első levelét.

MAGYARÁZATOK

Mihálkovics József (1777–1839): jászberényi gimnáziumi tanár (1797-től), kerületi (lat.: *distric-tualis*) jegyző (1805-től), országgyűlési követ (1832–1836), jászkapitány (1836-tól). 1818-ban Trattner János Tamás megbízásából ő hívta fel a Jászkun kerület közönségét a Tudományos Gyűjtemény előfizetésére (Tudományos Gyűjtemény, 1828/1, 128–129). Virág Benedek episztolát írt hozzá. Csehy József hozzá írt leveleiről l. a kéziratkötet fentebbi leírásánál Kazinczy kijegyzését: „Levelek Mihálkovicshoz.”

Kazinczyval először 1800. augusztus 2-án találkozott Jászberényben. E jászberényi útról a *Fogságom naplója* szövegcsoporthoz mellett (KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 13, 128) egy Virág Benedektől kapott levélre írt Kazinczy-megjegyzésből tudunk bővebben (→ Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. okt. 28. jegyzet). Kazinczy egyik helyen sem említi meg Mihálkovics József nevét (l. Szilágyi Márton jegyzetét: KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 335), a találkozásról csak a jelen levélből értesülhetünk. A második személyes találkozás 1803. aug. 5-re tehető: „Laczkovics Lászlónak testvére Kapitány Stegnerné, JászBerényben lakván, ötet meglátogattam. Lízi leánya elvezet Prof. Mihálkóvihez [!].” (KAZINCZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 307.) Kazinczy itt „Mihálkóvi”-nek írta a nevét, de mivel Mihálkovics ezidőben még jászberényi professzor volt, így bizonyos, hogy róla van szó. (Kazinczy még 1815. április 13-án is ellátogatott Jászberénybe: KAZINCZY, *Bécsi út, 1815* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 328.)

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász, a *Kazinczy Ferencz’ Munkái: Szép Lite-ratúra* kiadója. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Csehy József (1778–1812): közkatoná, majd lovaskapitány, pesti író. → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. jegyzet.

Csehy László: váci tanár, címzetes kanonok (1808-tól), zsámboki (1813–1814), majd kállói plébánus (1814–1815). Csehy József testvére.

6041.

Csehy István – Kazinczynak
Olgya, 1814. október 2.

KÉZIRAT

A levél Csehy István, a végrendelet és az azt hitelesítő szövegrész két különböző személy írása: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 46, 36a–37a, 32ab. A kéziratról: → Mihálkovic József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: Kazinczy – Helmeczy Mihálynak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzete, KazLev, 12/2716, 573–574. oldal. (Váczy szövegközléséről: → Kazinczy – Trattner János Tamáshoz, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet; → Mihálkovic József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.)

MAGYARÁZATOK

A végrendeletet hitelesítő német szövegrészt Doncsecz Etelka írta át és fordította le:

Jelen végrendelet közhírré tétetett Philipp Czierer ezredpatrónus úr, Faragó és Király lovaskapitányok és Klasgens főhadírnok jelenlétében, és Csehy lovaskapitány hagyatéki irataihoz kerül megőrzésre. Azonban az érdekeltek rendelkezésére bocsátandó, másolatok készítése céljából.

Osztrolenka, Warschau hercegségben. 1813. január 15-én. Achachs s. k. lovaskapitány hadbíró.

A Csehy József hagyatékában található pecsét nélküli eredeti végrendelettel szóról szóra meg egyezik. Reithenberg, [1813.] július 30-án.

Achachs [s. k.]

lovaskapitány hadbíró

a 'Császár' [nevét viselő] 1-es számú huszároktól

Csehy István: Csehy József és László *testvére*. Kazinczy és Csehy István levelezéséből csak a jelen lelőhelyen fennmaradt két levél ismert, a másik levél: Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. ápr. 15., KazLev, 12/2716 jegyzete, 571–573. oldal, uéz: KazLev, 23/5796.

Olgya (Pozsony vm.): ma Oldza (SZK).

Csehy József (1778–1812) kőzkatona, majd lovaskapitány. Az oroszok ellen harcoló francia-osztrák sereg soraiban esett el 1812. szeptember 29-én a lengyel (litván) Lublin mellett. Bajtársi visszaemlékezések szerint vitéz katona volt (→ Szemere Pál – Kazinczynak, Pécel, 1815. febr. 28. jegyzet).

Virág Benedek közvetítésével lett Kazinczy barátja és levelezője 1802-től. Kazinczy megírta az életrajzát (kéziratban maradt), és arcképét („mellynek a' fehér köpönyeg van fel vetve vállaira”) megjelentette a *Kazinczy Ferencz' Munkái* 4. kötetében (Pest, 1815). Eredetileg „Kazinczy azt tervezte, hogy a *Magyar Régiségek* című kiadványsorozatában a debreceni könyvtárban őrzött XIV. századbeli Hymnarium kiadását fogja Csehy emlékének szentelni (Vö. Lev. X I. 2697., 2703. sz.). A jó barát arcképével együtt életrajzát is közölni akarta. A szükséges adatok megszerzése céljából kutatta fel s kereste meg levelével az elhunyt testvéröccsét, Csehy Istvánt, Pozsony megye alügyészt.” (Berlász Jenő jegyzete Csehy István első válaszeleveléhez: KazLev, 23/5796, 492–493.) Kazinczy az Osszián-fordításának egy részét már 1804-ben Csehy Józsefnek tervezte ajánlani: „A' 7dik

Kötet' darabjai ezeknek vannak inscribálva: Karrik-Thúra: *Virágnak* – A' Szelmai dalok: *Csehy József barátomnak, a' kit Virág szeret.* [...]” (KazLev, 3/648, Kazinczy – Kis Jánosnak, Érsemlyén, 1804. febr. 12.; KAZINCZY, *Szép Literatura* 2012, 1120, ugyanitt az arckép: 348.) Kazinczy Csehy-gyűjteményéről: → Miháلكovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

Loding szij (ném., rég.): fegyverszj; az említett kép másolata Kazinczy gyűjteményében: → Miháلكovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

Helmeczj Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkájit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász, a *Kazinczy Ferencz' Munkáji: Szép Literatura* kiadója. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

egy darabját már meg is kaptam a' Pasztorinak képével: a sorozatból elsőként a IX. számú kötet jelent meg, ebben *Pászthory* Sándor (1749–1798) fiumei kormányzóinak és a magyarországi iskolai ügyek referensének az arcképe volt.

testamentom (rég.): végrendelet.

Fels[éges] Consilium (lat., rég.): helytartótanács.

Verschlag (ném.): ferslág, nagyobb láda.

Tobitschau (ném.): Tovačov, cseh (morva) város.

successio (lat.): örökség.

equipage (fr.): ekvipázs, könnyű fogat.

in valuta (lat.): 'valutában', azaz váltócédulában, ez volt ugyanis a „bécsi valuta”, a Wiener Währung (W. W.).

Constantin Emmanuel Gyika (1780–1825): 1811-től bérelte gróf Csáky Lajos Zala vármegyei bellatinci uradalmát. 1813-tól magyar nemes. Pálóczi Horváth Ádám Kazinczy érdeklődésére ezt írta róla: „Gyika olyan gazdag ember, Bétsben, mint M. Crassus volt Romában: ez pénztelen embernek tartott akarkit, a' ki a' Romai hadi népet maga' jövedelmiből esztendőnként el nem tudta tartani; Gyika a' közelebbi háborúkbán Ő Sz. Felsége' táborát egynehányszor fel ruházta, költsönben, vagy hitelben: az Ő-Hitűek közt ötet tartják Bétsben leg gazdagabbnak: Zala Vármegyében a' Bellatinczi Dominiumot (mellynek öröke Csehj [valójában: Csáky – O. L.] Familiájé) arendában, de nagy pénznek interessében bírta, melyben már most ha nem tulajdonosnak is, leg alább zálogos birtokosnak tartjuk: a' múlt esztendőben a' Vármegye rajta hajtott, hogy mint nemtelen ember fizessen a' jószágától adót; ezen ő meg szomorodott, és mivel könnyen tehetett, tett is róla: Armalist vett, melyet publicáltatván, meg szűnt a' Kints Tár az adót rajta követelni. Tudományos ember ő, és gyermekeit méltóságosan neveli; van Bellatinczon szép Bibliothecája is [...]. [...] A' közelebbi, Bétsi inneplő Deputatióra ötet is ki rendelte a' Ns Vármegye, mint különben is Bétsi tüzes házas embert, és akkor egyszersmind Assessornak is neveződött: ez tehát neki a' Polgári titulussa: kereszt neve pedig Constantinus Emmanuel.” (KazLev, 12/2708, Horváth Ádám – Kazinczynak, h. n., 1814. aug. 3.)

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár. Több verset írt Csehy Józsefhez.

6042.

Miháلكovics József – Kazinczynak
Pest, 1814. október 28.

KÉZIRAT

Autográf, foltos levélpapíron: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 46, 40a–41b. A kéziratról: → Miháلكovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 12/2716 jegyzete, 576–577. oldal. (Váczy szövegközléséről: → Kazinczy – Trattner János Tamáshoz, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet; → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.)

MAGYARÁZATOK

Mihálkovics József (1777–1839): jászberényi kerületi jegyző. → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

Hozzád szerencsém lehetett: Kazinczyval 1800-ban és 1803-ban találkozott: → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

el bunt Barátunk: *Csehy József* (1778–1812): közkatona, majd lovaskapitány, pesti író. → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. jegyzet.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász, a *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá* kiadója. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Helme *Czy Mihály* (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkáit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Csehy István: Csehy József és László testvére. Két Kazinczynak írt levele is ismert: Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. ápr. 15., KazLev, 23/5796; → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. (mindkettő megjelent korábban: KazLev, 12/2716 jegyzete, 571–574. oldal).

Csehynek hozzám írott Levelei: Kazinczy 48 Mihálkovics-hoz írt Csehy-levélből készített ki-jegyzést vagy másolatot: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 46, 13a–29b: „Levelek Mihálkovics-hoz.” → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

exaltált (lat.): heves, szenvedélyes.

reserva (lat.): tartaléksereg, segédcsoport.

Stegnér *Laczkovics: Laczkovics László* és János testvére, Szláv Mária, György és János nagynénje, *Dósa Antalné Stegner Elíz* (Lízi) anyja. Testvéreit és fiú unokaöccseit a Martinovics-perben elítélték, Laczkovics Jánost ki is végezték. Férje: *Stegner* alezredes (*ném.: obristlieutenant*). Kazinczy levélrészlete a személyes találkozásról: „Midőn én 1800-ban Júniusnak 30-dikán Kufsteinből Munkácsra vittem, Laczkovics László rabtársam' kedvéért, kinek testvér néjje, Kapitány Stegnérné, Jászberényben lakott, az a' derék Bender Regementjebeli Tiszt, a' kire bízva valánk, Fő-Hadnagy Bastendorf Ferencz Úr, kitére velünk az útból, 's Jászberénybe vitt. Ennek lányánál, Stégner Lízi kisasszonynál, láttam-meg én Virág Benedeknek poétai Munkáit, melyeket a' Magyar Minerva Kiadója közre bocsátott. Elkértem Stégner Lízitől a' munkát, 's magammal vittem Munkácsra.” (KazLev, 2/515, Virág Benedek – Kazinczynak, Pest, 1802. márc. 20.)

Dósa Antal: (a kerületi [lat.: *districtualis*] főjegyzőről további adatot nem találtunk).

Munkáidra: a *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá* kiadványsorozat (kritikai kiadása: KAZINCZY, Szép Literaturá 2012).

Laczk *János* (1754–1811): Jászkon kerületi jegyző, táblabíró, nagykun kapitány. Bessenyei György barátja, titkára és egyik életrajzírója volt, lefordította Voltaire *Zair* c. darabját.

Bessenyei György (1746–1811): író, költő, drámaíró, a bécsi magyar testőrség Szabolcs vármegegyei tagja (1765–1773).

Csehy László: váci tanár, címzetes kanonok (1808-tól), zsámboki (1813–1814), majd kállói plébános (1814–1815). Csehy József testvére.

Csehy Ignác: (Csehy József testvéréről további adatot nem találtunk).

Gaalné Csehy (?–1812): (Csehy József húgáról további adatot nem találtunk).

Olgya (Pozsony vm.): ma Oldza (SZK).

Orosz, és Burgus Monarchák: I. Sándor (Romanov) (1777–1825) orosz cár (1801-től) és III. Frigyes Vilmos (Hohenzollern) (1770–1840), porosz király (1797–1840).

6043.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak
Duka, 1814. november 26.

KÉZIRAT

Másolat: MTA KK M. Irod. Lev. 4r. 38/III, „Dukai Takács Judith levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), I.

A gyűjteményben 4 db Dukai Takács-levél található másolatban 6 számozott lapon (de a lelőhely egészen nincs folytatólagos oldalszámozás átvezetve). Az egyes levelek római számmal vannak sorszámozva. Az idegen kézzel írt másolatot egy újabb – szintén azonosíthatatlan – kéz átjavította. A szövegkritikai jegyzetek e javításokat külön nem tükröztetik, hiszen egyik írás sem autográf, így az eredeti autográf szöveg állapotára nézve sem tartalmaznak információt.

MEGJELENÉS

KOCSIS 1960, 369–370.

MAGYARÁZATOK

Dukai Takács Judit és Kazinczy levélváltásából csak a kötetünkben is közölt négy levél ismert, személyes találkozásukról nincs adat. „Takács Judit első levelét 1814. november 26-án írja Kazinczy Ferenczhez. Nem közvetlenül, hanem ismerősének, Tatay Jánosnak Széphalomra írt levelében küldi. [...] Kazinczy Tatay levelével együtt megkapja a költőnő sorait is. 1814. december 10-én értesíti erről barátját, Döbrenteit.” A Döbrenteihez írt levél szerint több verset is kapott a költőnőtől: e mellékletek nem találhatók meg a szövegforrásban. (KOCSIS 1960, 367. Az említett Döbrenteihez írt levél: KazLev, 12/2797, Széphalom, 1814. dec. 10.)

Dukai Takács Judit (Takách) (1795–1836): költő. Birtokos nemesi családból származott, szülei: Takács István és Vittnyédy Terézia (?–1811). Döbrentei családja révén 1813-ban ismerte meg a költőnőt, és később ő közvetített Dukai Takács és Kazinczy között: „Midőn a’ mult nyáron, Juliusban Atyám látogatására mentem, elérőzám mostani Anyám (az édes Anyám 1803ban holt-meg), hogy Takács Judithnak, mint keresztleányának megígérte, hogy megérkezésemkor megfognám látogatni. [...] Elmenénk Dukába, ismerkedem vele, olvassa verseit kérésemre [...]” (KazLev, 12/2813, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Kolozsvár, 1814. dec. 27.) 1814-ben az Itáliába utazó ifj. Wesselényi Miklós, Pataki Mózes és Döbrentei Gábor személyesen is felkeresete. 1815-től folyóiratokban jelentek meg versei, 1817-ben meghívták a keszthelyi Helikon-ünnepségre. Az Ossziánból vett Malvina költői neve Döbrenteitől származik, Kazinczy Dudinak igyekezett átnevezni. (KazLev, 12/2829, Kazinczy – Tatay Jánosnak, Széphalom, 1815. jan. 12.)

Berzsenyi Dániel (1776–1836): költő. Felesége, Takács Zsuzsanna rokona volt Takács Juditnak. Berzsenyi episztolát írt hozzá: *Dukai Takách Judithhoz*.

Csánki Sofie (?–1814): emlékére Takács Judit verset írt: *Tölcsányi Csánky Zsófia kisasszony sírhalmánál*.

Hymen: Hümenaiosz, a házasság görög istene.

Méltóságos grófné: Kazinczy felesége, gr. Török Sophie.

6044.

Kazinczy – Gyarmathy Sámuelnek
Széphalom, 1815. január 20.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata: MTAKK K 633/VI, 103b–104a.

MEGJELENÉS

1. KAZINCZY G./KAZINCZY 1873, 229–230.
2. KazLev, 12, 595–596 (a 2816. sz. levél jegyzete).

MAGYARÁZATOK

E jelen levélre a válasz: KazLev, 13/2984, Gyarmathy Sámuel – Kazinczynak [a kiadásban k.é.n.]. Gyarmathy e válaszlevelében hosszan sorolja a „szorgalmasan kiszemelt” kifejezéseket.

Gyarmathy Sámuel (1751–1830): erdélyi származású orvos, újságíró. Bécsi és németországi tanulmányútja után id. Ráday Gedeon fiai mellett lett nevelő. Több nyugat-európai utat tett még ezután is, cikkeket írt a Magyar Hírmondónak és a Tudományos Gyűjteménynek. 1810-től gr. Bethlen Gergely birtokára, Bunra vonult vissza.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező. → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

neologismus (gör.–lat.): nyelvújítás.

a' D. és B. életekben: Kazinczy 1813-ban nyelvújító tanulmányai kíséretében adta ki Pesten Báróczi Sándor (1735–1809) *Minden Munkáját* és Dayka Gábor (1769–1796) verseit a *Poétai berek* c. versgyűjteménnyel egybekötve (KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poétai* 1813).

anathéma (gör.): kiátkozás.

a' Saulusból vált Paulus: utalás a pálfordulásra: a keresztényüldöző Saulusból Paulus, azaz Szent Pál lett (ApCsel 9,20–22).

6045.

Kazinczy – Dókus Sámuelnek
Széphalom, 1815. február 2.

KÉZIRAT

A levél kézirata elveszett vagy lappang, az eredeti lelőhelyen ma csak a boríték található meg. Szövegforrásunk: Benda Kálmán tollal írt másolata az autográfról, melyet Busa Margit gyűjteménye őrzött meg. E másolat visszakerült az eredeti helyére.

Az autográf egykori lelőhelye: Sárospatak, Egyházkerületi Levéltár, Sátoraljaújhelyi Református Egyházközség, Vegyes iratok, 1806–1830, R. D. IV. 1/2.

A borítékon két helyen is 1800-kal elforgatva idegen kéztől ceruzával: „1815 febr. 3.” (Kazinczy hajnalban írta a levelet, ez magyarázza a dátum eltérését.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1815. febr. 2-áról 3-ára virradó hajnalon több levelet is írt:

Kazinczy – a jelenlegi Coadjutor Curatornak [= Dókus Sámuelnek], Széphalom, 1815. febr. 2. (*jelen levél*).

Kazinczy – a sátoraljaújhelyi ref. gyülekezethez, Széphalom, 1815. febr. 2. „reggeli 3 óraker” (KazLev, 12/2847. *A jelen levél melléklete*: „ide zárt leveletem”).

Kazinczy – Fodor Lászlónak, Széphalom, 1815. febr. 2. (említi: KazLev, 12/2848.)

Kazinczy – a volt Coadjutor Curator úrnak [= „Gyulay és Fodor volt curátor uraknak”, l. jelen levél], Széphalom, 1815. febr. 2. (említi: KazLev, 12/2848.)

Fodor László – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1815. febr. 2. (= KazLev, 12/2848.)

Kazinczy 1814-től 1818-ig a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka volt, e kuratóri minőségében írta a levelet. A *báttérről*: „Ezen Vajánba-küldetést minden kétségen kívül Tiszt. Kecskeméti János urnak Január 28dikán Consistoriumunkban tett vétkes cselekedete okozta, mellyet én azon pontban, a’ mellyben az elkövetett, Tractuális Felsőségünknek bémutatni magamban elvégeztem, ’s még akkor nap be is mutattam. [...]” (KazLev, 12/2847, Kazinczy – a sátoraljaújhelyi ref. gyülekezethez, Széphalom, 1815. febr. 2.; l. még: FEJES 1873.)

A *címzettéről*: Benda Kálmán másolatában ceruzás megjegyzése a címzés mellett: „Ez ennek a borítékja? Dókus László volt a curátor társa.” Ám valóban a borítékon megnevezett *Dókus Sámuel* a címzett, hiszen ő volt Kazinczy kurátortársa: „S ki vihetné ezt a’ hivatalt méltóbban mint az az igen érdemes barátom, Tekint. Csabai Dókus Sámuel Ur, a’ ki velem esztendeig szolgált, ’s megmutatta, hogy a’ Tek. Nemes Ecclesiának felőle vetett reménységének a’ legtökéletesebb mértékben megfelelt, sőt azt felül is haladta? de ezt az Urat erre megnyernünk nem lehet.” (KazLev, 13/3092, Kazinczy – a sátoraljaújhelyi ref. egyháznak, Széphalom, 1816. jan. 7.) A lelőhelyen a jelen levél feltételezett és a KazLev, 12/2847 borítékjait együtt őrzik, ez megerősíti, hogy Dókus Sámuel a címzett.

consistorium (lat.): gyűlés; a sátoraljaújhelyi református gyülekezet gyűlése.

Vaján (Ung vm.): ma Vojany (SZK).

ide zárt levelem: KazLev, 12/2847.

creditiva (lat.): hitelezőlevél.

praesídium (lat.): elnökség.

Gyulay: Sámuel (?) volt curátor.

Fodor László: volt curátor.

subsumptio (lat.): alárendelés.

Kecskeméti János: sátoraljaújhelyi lelkész. „E levél megértésére azon körülmény tudása vet bővebb világot, hogy az egyházban két párt volt; egyik, mely élén Kazinc[z]yval, egy jól jutalmazott, mivel és tudományosan készült papot akart a kettő helyett, másik, mely papjait a régi nyomorban hagyva, sem fizetés-emelést, sem reductiót nem akart és szegény Kecskeméthy, ki fogai hiánya miatt nem igen várhatott már meghívásra, ez utóbbiakhoz csatlakozott s ezeknek kedvéért még olcsóbban akart szolgálni, mint amennyire már előbb fizetése fölemeltetett. Ez az az 5 köből élet s ennek megtagadását tekintí Kazinc[z]y simoniának. Annyi bizonyos, hogy Kazinc[z]y terve előtt az öreg Kecskeméthy nagy gát volt, őt elmozdítani nem volt ok, nyugalmazni nem volt mivel, szónoklása pedig érthetetlen volt, mely körülmény végre is oda kényszerítette, hogy önkényt lemondott.” (Fejes István kommentárja a KazLev, 12/2847-hez: FEJES 1873, 1009–1010.)

co[ll]oquia (lat.): megbeszélés.

6046.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak
Duka, 1815. február 20.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38/III, „Dukai Takács Judith levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), II. → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.

MEGJELENÉS

KOCSIS 1960, 370.

MAGYARÁZATOK

Dukai Takács Judit; Berzsenyi: → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező. → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Wesselényi Miklós, báró (1796–1850): zsidói birtokos, politikus, színműfordító. A reformkorban a főrendiházi ellenzék egyik vezére.

Horváth Ádám (Pálóczi) (1760–1820): író, költő, népdalgyűjtő. Említett gyűjteményes munkája: *Hol-mi I–III.* (Pest, Győr, 1788–1792).

Tiedge, Christoph August (1752–1841): német költő. Döbrentei is beszámolt a küldeményről: „Pestről Ossziánt, Klopstock Odájit, Tiedge Elegiáját, Idáját és Salist küldöttem-meg neki barátságos ajándékba.” (KazLev, 12/2813, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Kolozsvár, 1814. dec. 27.)

Salis: Johann Gaudenz Freiherr von Salis-Seewis (1762–1834), svájci költő.

Ossian: James Macpherson (1736–1796) skót költő műballadá; Kazinczy fordítása: *Ossziánnak minden énekei I–II.* (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 6–7. kötet, Pest, 1815).

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724–1803): népszerű német költő.

Matthisson: Friedrich von Matthisson (1761–1831): német költő, író.

Goethe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző.

Tatay János (1789–1862): 1813-tól plébános Nagylövön, később győri apátkanonok, főesperes.

Horváth Elek (H. József E.) (1784 k.–1835): ügyész, költő.

Hazámhoz írt verseimet: a levélmásolat mellett nincs melléklet.

Pásztori' mondása: talán Pászthory Sándorra (1749–1798) utal.

Méltóságos grófné: Kazinczy felesége, gr. Török Sophie.

6047.

Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. február 25.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Sátoraljaújhely, XV, 81, 1. doboz, 1. Kazinczy hivatali megbízatásaira vonatkozó határozatok, jelentések, 1815–1834, 1. sz. 1. fólió, a belső oldal a levél, a külzeten piros viaszpecsét és címzés. (A levél külzetén kézirattári bejegyzés: „Póc 410”; ismeretlen kéztől: „[...] Franc. Kazinczy”).

MEGJELENÉS

1. HÖGYE 1981, 336 (részlet).
2. HÖGYE 1990, 34–35.

MAGYARÁZATOK

A jelen levélben Zemplén vármegye közgyűlése nevében Szirmay Ádám főjegyző felkérte Kazinczyt, Dókus Lászlót és Fekete Károlyt a megyei levéltár rendbehozatalára (az erre vonatkozó jegyzőkönyveket l. Oláh Tamás tanulmányában: OLÁH 2011, 79, 41. lj.). Kazinczy először elhárította a munkát, de később mégis mint a bizottság elnökét említik: „Kazinczy a vármegye felkérését, kilenc hetes bécsi útvjáról történő hazatérését követően, 1815. augusztus 30-i [...] levelében udvariasan elhárította. Kazinczy e levelében nagy megtiszteltetésnek vette a felkérést, de körülményeire hivatkozva kérte a megyét, hogy mentse fel őt a levéltárvizsgálói munka alól. Zemplén vármegye az év végén, az 1815. december 14-ei közgyűlésen, ahol felolvasták Szeldmayer levéltárnok jelentését a levéltár állapotáról, emlékeztette a levéltárvizsgáló bizottságot, benne Kazinczyt, a bizottság elnökét is a jelentés elkészítésére, azonban 1820-ig nincs nyoma annak, hogy a bizottság hozzálátott volna munkához.” (OLÁH 2011, 80; ugyanitt további adatok a hivatali megbízatással kapcsolatos határozatokról és jelentésekről. Az említett visszautasító levél: KazLev, 13/2983, Kazinczy – Zemplén vármegyének, Sátoraljaújhely, 1815. aug. 30.) A bizottság Fekete Károly 1818-as letartóztatása miatt nem lehetett eredményes. (Kazinczy későbbi levéltári munkájáról: → Szirmay Ádám – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1821. jún. 20. jegyzet.)

Szirmay Ádám (1781–1848): Zemplén vármegyei főjegyző (1824-ig), ezután a királyi tábla, majd, a hétszemélyes tábla bírása (1844).

Anteakta (lat.): előzmény, korábbi akta.

diurnum (lat.): napidíj.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig). → Dókus László – Kazinczynak, Tállya, 1816. márc. 26. jegyzet.

Fekete Károly: Zemplén vármegye aljegyzője. 1818-ban 4 év börtönre ítélték az ún. erdőbénye-baskói zendülésben való részvételért. (VÁRMEGYÉK I.)

6048.

Szemere Pál – Kazinczynak
Pécel, 1815. február 28.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK M. Irod. Lev. 4r. 46, 42ab. A levél Fejér Elek *Csehy József Kapitány Ur 's Barátomról való emlékezeteim!* c. 1815. febr. 27-én kelt kéziratára van ráírva. A kéziratról: → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 12/2716 jegyzete, 577–578. oldal. (Váczy szövegközléséről: → Kazinczy – Trattner János Tamáshoz, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet; → Mihálkovics József – Kazinczynak, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.)

MAGYARÁZATOK

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy bizalmas barátja.

Csehy Josef (1778–1812): közkatona, majd lovaskapitány, pesti író. → Csehy István – Kazinczynak, Olgya, 1814. okt. 2. jegyzet.

reserva (lat.): tartaléksereg, segédcsoport.

Szadróny (ném., rég.): lovasszázad.

Puskás Mátyás: (további adatot nem találtunk a kapitányról).

karabely (rég.): lovassági rövid puska.

soló minuett (ol., fr.): szóló menüett, azaz tánc vagy zene.

Hacz János: (további adatot nem találtunk az őrmesterről).

Frajter (ném., rég.): tűzér.

mostani utolsó háború: 1814. januárban a koalíciós hadsereg bevonult Franciaországba, márc. 30-án Párizs elesett, áprilisban Napóleont Elba szigetére száműzték.

comendás (lat., rég.): commendans, parancsnok.

Jólsva (Gömör vm.): ma Jelšava (SZK).

Bárány: (további adatot nem találtunk a kapitányról).

complexio (lat., rég.): testalkat.

az első actióban való menetelével [...] egyszerre tsendes halállal el altatta: Csehy levelei ellentmondanak Fejér Elek azon állításának, hogy a tűzkeresztségben halt volna meg: „Az én életemet a' hadi szerencse mind eddig nagy gonddal megtartotta; én nem kíméltem egy alkalmatosságon is. [...] Erőm szakadtáig volt itt dolgom, magam kardja által 5 vagy 6 muszka vérzett, 's rajtam sebet nem tudtak ejteni.” (KazLev, 10/2314, Csehy József – Kazinczynak, Wolhynia, 1812. szept. 11.) Katonatársa beszámolója is ezt erősíti meg: „az én Csehym szemem láttára, ugy le vág vagy két muszka Dragonyost, hogy mindjárt le estenek a' Lovokrol – 's keresztül vága szerentsesen több, mint 40 muszkákon – de én el maradván, engemet Chehy a' fogságba vinni akaro Muszkáktól meg szabita. – a' kardjába igen mély vágásokat ejtettek, de ő semmit se kapott.” (Ladányi Ferenc – Cserey Farkasnak, Varsó, 1815. febr. 14., MTA KK M. Irod. Lev. 4r. 46, 43a–44a.) Halálát a szemtanú Ladányi is Fejérhez hasonlóan írta le.

Fejér Elek: (további adatot nem találtunk).

Helmecki Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűségese intőzője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkáit beharangozó Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász, a *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatúra* kiadója. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

Horvát István (1784–1846), történész, nyelvész, később egyetemi tanár. Ürményi József országbíró gyermekeinek nevelője, majd 1820-ig titkára. Kulcsár István Hazai Tudósítások c. lapjának munkatársa. 1815-től haláláig a Nemzeti Múzeum őre. Révai Miklós tanítványa, a hun-szittya őstörténeti elmélet híve. Kazinczy és Szemere Pál *Hat sonett* (Pest, 1811, [megjelent: 1812]) c. kötetének kiadója. Említett munkája: *Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás híres magyar királyoknak védelmeztetések a' nemzeti nyelv ügyében. Tekéntetes, tudós Schwartzner Márton úr vádjai, és költeményei ellen* (Pest, 1815, németül is megjelent ugyanitt, uekkor).

commissió (lat.): megbízás, feladat.

Virág Benedek (1754–1830): pálos rendi szerzetes, majd világi pap, költő, műfordító, történetíró, tanár.

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Schwartzner Márton (1759–1823): statisztikus, egyetemi tanár.

natio (lat.): nemzet.

6049.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak

Duka, 1815. március 6.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38/III, „Dukai Takács Judith levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), III. → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.

MEGJELENÉS

KOCSIS 1960, 370–371.

MAGYARÁZATOK

Dukai Takács Judit: → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.

Pataky Mózes (1786–1815): író, fordító, házitanító. 1809-től ifj. Wesselényi Miklós házitanítója és barátja. Pataky és Wesselényi 1814. nov. 3–6. között Kazinczy vendége volt Széphalmon.

fatum (gör.): sors, végzet.

Wesselényi Miklós, báró (1796–1850): zsidói birtokos, politikus, színműfordító. A reformkorban a főrendiházi ellenzék egyik vezére.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező. → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Horváth Elek (H. József E.) (1784 k.–1835): ügyész, költő. 1829-ben a kaposvári gimnázium igazgatója, 1833-ban a Magyar Tudós Társaság levelező tagja lett.

Mélt. grófné: Kazinczy felesége, gr. Török Sophie.

6050.

Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak
Sárospatak, 1815. március 17.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 603, 42a–43a. Melléklet nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levelet tartalmazó kéziratkötetben a Zrínyi-kiadás előmunkálatainak számos dokumentuma található meg: → Sárközy István – Kazinczynak, h. n., 1810. szept. 10. jegyzet.

A kötetet bemutató Kiss Farkas Gábor szerint: „42a–43a N. J. (Nyomárkay József) levele Kazinczyhoz 1815. márc. 17-én” (KISS FARKAS 1999). A levélíró azonosításához a következő láb-jegyzetet fűzi hozzá: „Az N. J. szignóval ellátott levél minden bizonnyal Nyomárkay József sátor-aljaújhelyi ügyvédnek, a báró Sennyey-ház direktorának tulajdonítható, akivel Kazinczy rendszeres levelezésben állt, minthogy N. J. monogramú barátai közül egyedül neki kellett ilyen alázatossági formulákat használnia Kazinczyval szemben. A levél nem szerepel a Kazinczy-levelezés össz-kiadásában.”

Ezzel szemben bizonyos, hogy Vályi Nagy Ferenc a levélíró.

1. A levél írásképe azonos az MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 28 jelzeten található Vályi Nagy Ferenc-kézírással, és eltér az MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 264 jelzeten található Nyomárkay-kézírástól (Czifra Mariann megállapítása.)

2. Nyomárkay monogramja nem N., hanem Ny.; a J. valójában F.

3. A korban általánosan használt „formulák” nem döntöek.

4. A téma kevésbé illik egy ügyvédhez, mint egy tudós professzor és költő tevékenységéhez.

5. Közös ismerősként Szombathy János sárospataki professzort említi.

Vályi (Wályi) Nagy Ferenc (1765–1820): a sárospataki kollégium tanára, református lelkész, költő, műfordító. Sárospataki, miskolci és külföldi egyetemi tanulmányai után mezőcsáti segédlelkész, majd tiszadorogmai lelkész lett. 1798-tól haláláig a sárospataki kollégiumban a klasszika-filológia, majd a teológia tanára volt. Halála után Kazinczy bevezetésével és kiadásában jelent meg *Iliász*-fordítása. Az ebben Kölcsey engedélye nélkül és jelöletlenül átvett részek miatt bontakozott ki a magyar irodalom első jelentős plágiumvitája Kazinczy és Kölcsey között (Iliász-pör). Kazinczy barátja, fiainak keresztelője (Kazinczy Lajos kivételével).

Szombathy János (1749–1823): sárospataki történelemtanár (1783-tól), a kollégium könyvtárosa. Sárospatakon elsőként adott elő irodalomtörténetet. (Az említett jegyzékek nem találhatóak meg a levél mellett.)

diligentia (lat.): iskolai szorgalmi időszak.

Magyar Krónika: bizonyára Pethő Gergely *Rövid magyar krónikája* (1660), amelyet többen Zrínyi Miklós író munkájának tartottak. Vályi Nagy korábban már elküldte e munkát Kazinczynak: „Pethő Chroniconját igen szívesen küldöm” (KazLev, 9/2109, V. Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1811. dec. 8.; L. NAGY 1998.).

Forgács Simon, gróf (1669–1730): kuruccá lett császári tábornok. Kiadta Zrínyi Miklós (1620–1664): költő, hadvezér *A török áfum ellen való orvosság, vagy Ne bántsad a magyart* c. munkáját a

következő címmel: *Symbolum, Illustrissimi Domini Comitis Nicolai Zrinyi: Nemo me impune lacessit. Dulce et decorum est pro Patria mori. Mors et Fugacem persequitur Virum. Excusum anno 1705* (h. n.; magyarul, Forgács ajánlásával II. Rákóczi Ferenchez; Marosvásárhelyen újra kiadták 1790-ben).

propter certum quia (lat.): 'ama bizonyos dolog miatt, mert', vagyis a Rákóczyhoz szóló előszó miatt.

Budai Ferenc (1760–1802): szlovák református lelkész. Budai Ézsaiás testvére. Említett műve: *Magyarország polgári történetjére való lexikon, a XV. század végeig. Kiadta Budai Ezsaiás* (Nagyvárad, 1804–1805, I–III.).

sub littera (lat.): 'betű (irat) alatt.'

Nagyfalu (Szabolcs vm.): Tiszanagyfalu.

Bónis László: a nála lévő kéziratot a Zrínyi-kutatás Witnyédy–Bónis-kódexként ismeri, mai lelőhelye: OSZK Kt, Quart. Hung. 412. (ZRÍNYI 2004, 11.)

Statisticára és Disciplina Militarisra tartozó dolgok: Zrínyi hadi tudományokkal (lat.: *disciplina militaris*) foglalkozó *Vitéz Hadnagy* c. kéziratában maradt fenn a *Nem írom pennával...* kezdetű epigrammája.

Szőke Ferenc (1741–1806): rimaszombati református lelkész.

Páriz-Pápai Ferenc (1649–1716): nagyenyedi professzor, orvos, író, szótárkészítő. Említett munkája: *Rudus Redivivum seu Breves Rerum ecclesiasticarum Hungaricarum juxta & Transylvanicarum* (Szeben, 1684).

Öry Fülep (Filep) Gábor (1739–1823): református püspök, tanár, fordító. 1773–1798-ig Sárospatakon a teológia tanára (így Kazinczy tanára is), 1799-től a tiszáninneni egyházkerület püspöke volt.

Légrád (vm.): ma Legrad (Horváto.); a Zrínyi család birtoka volt.

Horvát István (1784–1846), történetíró, nyelvész, egyetemi tanár. Vitkovics Mihállyal és Sze-mere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja. Említett munkája: *Nagy Lajos és Hunyadi Mátyás bíres magyar királyoknak védelmeztetések a nemzeti nyelv ügyében. Tekéntetes, tudós Schwartzner Márton úr vádjai, és költeményei ellen* (Pest, 1815).

Schwartzner Márton (1759–1823): statisztikus, egyetemi tanár.

Hedvig, Szent (1374–1399): I. (Nagy) Lajos király lánya, lengyel királynő, Jagelló Ulászló felesége. A Biblia lengyelre fordítását a források egy része az ő nevéhez köti. (HARSÁNYI 1909, 118–119.)

6051.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. június 28.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 635/I, 148a–149a (149b üres). A lap tetején ismeretlen kéztől: „K. Ferenczhez.” és egy sorszámozás ceruzával: „3.”

MEGJELENÉS

ORBÁN 2012.

MAGYARÁZATOK

Az MTAKK K 635/I–II. jelzeten őrzött Kazinczy „Régi levelek gyűjteményé”-ben 8 eddig kiadatlan Beregszászi Pál-levél található. A levelek három címzetthez szólnak és 13 évet fognak át, de témájuk azonos: a házitanítóként szolgáló egykori sárospataki professzor panaszkodik tanítványára, a méltatlan körülményekre és fizetése elmaradására. Először a tanítványa apjának, Kazinczy Istvánnak (Kazinczy Ferenc unokaöccsének), majd amikor eredménytelennek látja igyekezetét, akkor Kazinczy Ferencnek, végül pedig egy megnevezetlen tanácsosnénak, Kazinczy egyik húgának.

A Beregszászi-levelezés idevágó, ismert darabjai időrendben (a kötetünkben főszöveggként közöltek félkövérrel kiemelve):

Beregszászi Pál – Kazinczy Istvánnak, 1814. jan. 10. (MTAKK K 635/I, 144a–145b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Beregszászi Pál – Kazinczy Istvánnak, 1814. jan. 17. (MTAKK K 635/I, 140a–141b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Beregszászi Pál – Kazinczy Istvánnak, 1814. jún. 7. (MTAKK K 635/I, 142a–143b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Beregszászi Pál – Kazinczy Istvánnak, 1814. aug. 16. (MTAKK K 635/I, 178a–179b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. (Jelen levél; MTAKK K 635/I, 148a–149a megjelent: ORBÁN 2012.)

→ **Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. júl. 8.** (MTAKK K 635/I, 150a–151b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Kazinczy – Beregszászi Pálnak, Széphalom, 1815. júl. 15., KazLev, 13/2945, 38–40.

→ **Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. júl. 18.** (MTAKK K 635/I, 146a–147b, megjelent: ORBÁN 2012.)

Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. szept. 9., KazLev, 13/2991, 154–155.

Kazinczy – Beregszászi Pálnak, Széphalom, 1815. szept. 18., KazLev, 13/2997, 163–165.

Beregszászi Pál – Dercsényi Jánosné Kazinczy Juliannának (?), 1821. márc. 3. (MTAKK K 635/I, 208a–209b, megjelent: ORBÁN 2012.)

A levélgűjtemény számozása szerint két levél hiányzik, az 1815. jún. 28-i levél elején ismeretlen kéztől a „3” szám olvasható; ugyanezen levél felütése is utal az előzményekre: „Már a 4 elküldött árkusokhoz tett tüzédulámban említettem.”

Az akadémiai kézirat-katalógus szerint a levelek közül 6 Kazinczy Istvánnak, 2 pedig ismeretlennek szól (GERGYE 1993, 90–91). Néhány jel azonban egyértelművé teszi, hogy míg az 1814-ben kelt levelek – a szövegforrás sorrendjében az első három és a 7. – valóban Kazinczy unokaöccséhez íródtak, addig az 1815-ösöknek Kazinczy Ferenc a címzettje. A levelek címzettjének azonosításához az alábbi támpontok állnak rendelkezésünkre:

1. A levelek megírása jól elkülöníthető időtartamokat jelöl ki: 1814. jan.–jún., 1815. jún.–júl., ill. 1821.

2. A levélpapír mérete és alakja: az 1814-es levelek egy fólió 2 oldalára, az 1815-ösök egy kettőhajtott fólió 4 oldalára vannak írva.

3. A címzett megszólítása: 1814-ben: „Tekintetes Úr, Bizodalmas jó Uram!”, 1815-ben: „Tekintetes Úr, drága Jóakaró Uram!” Beregszászi egyetlen eddig ismert Kazinczynak írt levelében ugyanez a megszólítás: „Tekintetes Úr, Drága jóakaró Uram!” (KazLev, 13/2991.)

4. A KazLev-ben megjelent levelekben is utal e témára mind Beregszászi, mind Kazinczy.

5. Az 1814-es levelek mellett fennmaradt egy Kazinczy Istvánnak címzett boríték.

6. Az 1815-ös levelek E/3-ban említik Kazinczy Istvánt.

7. Az 1815. jún. 28-i levél elején ismeretlen kéz írásával: „K. Ferenczhez.”

8. Az ismeretlen tanácsosnénak címzett 1821-es levél bizonyosan Dercsényi Jánosné Kazinczy Juliannának (1762–1844) szól. Ő Kazinczy legidősebb húga, aki 1785-ben férjhez ment Dercsényi (eredetileg: Weisz) János királyi tanácsoshoz (1814), a levélben említett fiuk: Dercsényi Károly. (Dercsényi Jánosról: Kiss L. 2009a.)

Beregszászi [Nagy] Pál (1750 vagy 1760-as évek közepe–1828): nyelvtudós, tanár. Sárospatakon, majd külföldi egyetemeken tanult. Az erlangeni egyetemen a keleti nyelvek tanára volt, 1798–1803-ig Sárospatakon keleti nyelveket, teológiát és filozófiát tanított, 1801-ben a göttingeni tudós társaság tagja lett. 1814-től báró Perényi Zsigmond levéltárnoka volt Beregvégárdóban. Kulcsár István Hazai Tudósítások c. lapjának állandó munkatársa. Vitába szállt a nyelvújítással, latin és német nyelvű értekezéseiben a magyar nyelv keleti (török, ill. perzsa) eredetét igyekezett bizonyítani. A Kazinczyhoz írt levelek szerint 1813 okt.–1814. szept. között Kazinczy István fia mellett nevelősködött.

1815-ben nyelvészeti vita bontakozott ki Kazinczy és Beregszászi között. A volt sárospataki tanár *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica* (Pest, 1815) című értekezésében vitatta Kazinczy nézeteit. Miközben Kazinczy már 1815 nyarán hozzáfogott „Anti Beregszászi”-ját megírni, 1816-ban egy másik Tisza-menti értekező is megtámadta Kazinczyt: Sípós József szentesi tanár kiadta *Ó- és új magyar, vagy rövid értekezés, miképpen kelljen az ó-magyarssággal az újat egyesíteni?* (Pest, 1816) c. értekezését. Kazinczy a két munkára végül egy Tudományos Gyűjteményben (1817/12, 87–105) megjelent recenzióban válaszolt. (A vitáról: GYAPAY 2001, 222. skk, MEZEI 1994, 194; BÍRÓ 2010, 521–522, 556–557, 562–563, 602–604; ORBÁN 2012.; vö. Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1815. aug. 29., KazLev, 13/2979.) (Beregszászi születési idejéről: UGRAI 2005, 217.)

a 4 elküldött árkusokhoz: e levél és a melléklet elveszett vagy lappang; bizonyára Beregszászi említett 1815-ös értekezése.

Kazintzi István (Kazinczy) (1774–1827): Zemplén vármegyei táblabíró, egyházmegyei gondnok. Kazinczy nagybátyjának, Andrásnak (1738–1804) és Aisdorfer Máriának (?–1806) a fia. Második feleségétől, Józsa Máriától (?–1815) született első gyermeke **András** (1803–?), aki később Zemplén vármegye alispánja lett (1839-től másod, 1843–1849-ben első). (Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.)

Szombati József (Szombathy) (1748–1814): országos főorvos. Pozsonyi, debreceni és külföldi egyetemi tanulmányait követően 1782-ben lett orvosdoktor, ezután Pesten telepedett le, 1784-től országos főorvos. Végrendeletében a debreceni kollégiumra 25 000, a pesti református egyházra 4000 Ft-ot hagyott.

species arany (lat.): fej- vagy mellképet ábrázoló aranypénz, species-tallér (?).

cursus (lat.): árfolyam.

Muzsaj (Bereg vm.): Nagymuzsaly, ma Muzsijevo [U]. Beregszászi születési helye, báró Vay Miklós (1756–1824) királyi kamarás, tábornok birtoka volt, aki Beregszászinak itt birtokot adományozott.

Dorgó: Dorkó, ma Sárospatak része.

Zsiday Sándor: pesti ügyvéd, Kazinczynak is dolgozott 1828 körül.

Aszszony Ö Nagysága: bizonyára Kazinczy felesége.

6052.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. július 8.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 635/I, 150a–151b. → Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet. A lap tetején ismeretlen kéztől ceruzával: „4.”

MEGJELENÉS

ORBÁN 2012.

MAGYARÁZATOK

Beregszászi Nagy Pál, Kazintzi István és Andris fia, Dorgó, Szombathi és a háttér: → Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet.

Sisiphus: Sziszüphosz, görög mitológiai király; alakja a hiábavaló és befejezhetetlen munka jelképe.

specimen (lat.): igazolás.

Médárd vásáraig: június 8-ig.

Szemere Ábrám (1776–1863): Szemere Pál testvére, mindketten Pécelen éltek.

6053. [2940.]

Kazinczy – Takács Józsefnek
Széphalom, 1815. július 10.

KÉZIRAT

Horvát Endre másolata: MTA KK RUI 4r. 21, 24–27.

A kéziratkötet címe: „Horvát Endre némely önkezű Hagyományai. Fábián István Ak. Tag küldeménye (Júniusb. 1866).” A levélmásolat környezetében eltérő nagyságú lapokon, különböző tematikájú szövegek találhatók, ezért vélhetően önálló másolatként és nem a *Glottomachusok* részeként keletkezett.

MEGJELENÉS

Szövegvariánsa: KazLev, 13/2940, Kazinczy – Takács Józsefnek, Széphalom, 1815. júl. 10. (Ennek leőhelyéről Váczy János: „Kazinczy másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 117. sz.” KazLev, 13/2940, [24 oldal].)

MAGYARÁZATOK

A már kiadott (KazLev, 13/2940) és a most közölt szövegnek csak a vége tér el jelentősen. A jelen szöveg három rövid bekezdéssel több, és néhány utólagos Kazinczy-megjegyzéssel kevesebb. Emellett a kis terjedelmű eltérésekre is fel kell hívni a figyelmet: a KazLev-ben megjelent szövegből eltűnt pl. Helmecezi neve.

A levél *hátteréről*: Váczy János jegyzetében (KazLev, 13, 520–525) idézi Kazinczy *Glottomachusok* c. kéziratgyűjteményében található 1827-ben írt bevezetőjét. Itt a nyelvi-irodalmi és személyes viták megjelenítése mellett arról is írt Kazinczy, hogy az 1815-ös bécsi útján meglátogatta Horvát Endrét, Takács Józsefet, ill. ekkor találkozott Pesten a Fejér Györgynél összegyűlt írókkal. (L. még: → Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet.)

Takács József (Téti, Péteri) (1767–1821): író, költő, ügyvéd, gróf Festetics László nevelője (1799-ig). A bécsi Magyar Hírmondó munkatársa, Verseggy Ferenc és Kisfaludy Sándor barátja, Kazinczy nyelvújító törekvéseinek bírálója. 1816-tól Győr vármegyei főjegyző. *Felesége*: Bay Eszter.

Tét' lelkes Papja: *Horvát András* vagy Endre (Pázmándi) (1778–1839): költő, katolikus pap. A nyelvújítással vitába szállók egyike. Kazinczy a Füredi Vida álnév alatt őt sejtette Kisfaludy Sándor helyett, a pannonthalmi útleírás miatt viszonyuk később végleg megromlott (KAZINCZY, *Pannonthalmára* 1831). Említett műve: *Zirtz emlékezete* (Buda, 1814). Kazinczy évekkal később

kiadását is tervezte e hexameteres költeménynek. (→ Kazinczy – Horváth Endrének, Széphalom, 1816. szept. 20. jegyzet.)

Kisfaludi Sándor (Himfy) (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére.

Gödöllő: a Grassalkovichok birtokközpontja volt.

Pápay Sámuel (1770–1827): jogász, irodalomtörténész, az egri főiskola magyar nyelv és irodalom tanára. 1802-től Eszterházy Miklós uradalmi intézője. Kazinczy barátja, levelezőtársa.

Ráday Pál, gróf (1768–1827): az eperjesi kerületi tábla bírása, a dunamelléki református egyházkerület világi főgondnoka. Péceli birtokos. Kazinczyval együtt megalakította 1790. szept. 21-én a Magyar Színjátszó Társaságot, és Kazinczy *Hamlet*-fordításának budai előadására jutalmat tűzött ki, de nem kaptak engedélyt az előadások megtartására. Tagja volt a Pest vármegye játékszíni bizottságának, 1807-ben pályázott (sikertelenül) Pest és Buda magyar és német színházainak bérletére, 1815 és 1818 között a Pesti Német Színházat bérletre. Vállalkozásainak sikertelensége hozzájárult a család anyagi hanyatlásához. (KERÉNYI 2002, 161–162.) Kazinczy hozzá írt episztolája: *Gróf Ráday Pálhoz* (1809; → Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. máj. 23. jegyzet). Id. gróf Ráday Gedeon (1713–1792) unokája.

Vida László (1770–1831): drámaíró, színházigazgató, a magyar nyelvű színjátszás támogatója, Pest vármegyei táblabíró, a Wesselényi-féle pesti magyar színtársulat vezetője (1809–1811).

Helmecczi Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkáit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Báró Prónay Sándor (1760–1839): az evangélikus egyház első egyetemes felügyelője (1819–1839), királyi kamarás, a Magyar Tudós Társaság támogatója és igazgatóságának tagja (1830).

Györgye: Tápiógyörgye.

Mihákovics József (1777–1839): jászberényi gimnáziumi tanár, jegyző. → Mihákovics József – Kazinczynek, Pest, 1814. aug. 25. jegyzet.

B[áró] Vay Miklós (1756–1824): királyi kamarás, tábornok, hadmérnök, folyószabályozási királyi biztos. Birtoka *Alsózsoltán* volt.

Ányos: Ányos Pál István (1756–1784): költő, pálos rendi szerzetes, tanár. Verseit elsőként **Batsányi** János adta ki (Bécs, 1798; az önkényes szerkesztői változtatásokat Kazinczy kifogásolta).

olly tátott-szájjal nem írok: a *KazLev* szövegében zárójelben Kazinczy magyarázata: „(Horátnak két helye forgott előttem: Di bene fecerunt inopem me, etc. és tanto feret hic hiatus)”.

Kassai Múzeum: az 1788-ban Kassán alapított lap, a Magyar Museum, amelynek szerkesztését kezdetben Kazinczy, Batsányi és Baróti Szabó Dávid végezte. 1789 márciusában Kazinczy személyes ellentétek miatt visszavonult a szerkesztésétől.

1798. dolgozott Ossziáni darabjánál: James Macpherson (1736–1796) skót költő *Osszián* c. műballadát Batsányi és Kazinczy egyaránt fordította, ennek része az *Inisithónai háború*. Virág Benedek 1802. nov. 12-i levelében írta meg Kazinczynek, hogy 1798-ban meglátogatta Batsányit Bécsben, aki ekkor már eléggé előrehaladt az *Osszián*-fordításban (*KazLev*, 2/540). Kazinczy Virágtól kapta meg Batsányi *Az inisithónai háborúját*, amelyet a fordító tudta nélkül jelentetett meg az Erdélyi Múzeumban 1816-ban (V., 93–99).

Sághi és Somogyi Gedeon, oroz gyilkolók: utalás a *Mondolatra*. A nyelvújítást és Kazinczy személyét támadó 1813-ban névtelenül Veszprémben megjelent gúnyirat. Az első (még nem Kazinczy személye elleni) változatának szerzője Szentgyörgyi József (1765–1832) debreceni orvos, Csokonai és Kazinczy barátja volt. További feltételezett szerzők: Oroszi Pál tótvaszsonyi lakos, Fábian József tótvaszsonyi esperes, Márton István pápai tanár és **Somogyi Gedeon** (1783–1821) Veszprém megyei levéltáros. **Sághy** Ferenc az egyetemi nyomda vezetője (1804–1838), színműíró, fordító, *Versegby Ferenc maradványai és élete* c. kötet kiadója (Buda, 1825).

Marmonteli Regém felől (Bécs 1808): Jean François Marmontel (1723–1799) francia költő művének fordítása: *Kazinczynek fordított Egyveleg Írásai I.* Marmontel *Contes moraux* (1761) c. munkáját **Báróczi** Sándor (1735–1809) szintén lefordította (*Erkölcsei mesék*, Bécs, 1775 és Pest, 1785), ezt Kazinczy újra kiadta 1813-ban: *Erkölcsei mesék*.

Lívius, Titus (i. e. 59 k.–i. u. 17): római történetíró.

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43): római szónok, író, politikus.

Sallust: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.), római történetíró, politikus.

Tacitus, Publius Cornelius (55?–120?): római történetíró.

Virgil: Publius Vergilius Maro (i. e. 70–i. e. 21), római költő.

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Tibull: Tibullus Albius (i. e. 55 k.–i. sz. 19), római költő.

Ovid: Publius Ovidius Naso (i. e. 43–i. sz. 17 v. 18), római költő. Az antik klasszikusok neveinek német mintán alapuló rövidítése a nyelvújítási vita egyik sarkalatos pontja volt.

Qui sibi fidit, dux regit examen (lat.): 'Aki magában bíz, vezérként vezeti a sokaságot.' (Horatius, *Epistularum liber primus*: Az episztolák első könyve 19, 22–23. sor; Balogh Piroska fordítása.)

Mert még ma is sokat látunk...: a KazLev szövegében: „Mert még igen kevés esztendő előtt Debreczen körül egy igen tudós ember által ((Fazekas István Diószegi Predik. és Esperest)), a' ki deák verseket is írt, megtámadtatám a' hexameterekért, 's nem más okból, mint azért, hogy az a' neme a' mi versezeteinknek nem magyar. Ő fülét a' Gyöngyösi' négy sorújához szoktatta volt.” *Gyöngyösi István* (1629–1704): költő.

hexameter (gör.): az időmértékes verselés egyik legfontosabb, hat ütemből álló verssora.

Ossziánom előtt, mely épen most van sajtó alatt, egy nevezetes helyt fogsz találni Abkwardtból és Johnsonból: Christian Wilhelm Ahlwardt (1760–1830) német író, Ossian-fordító: *Die Gedichte Ossian's* (Lipce, 1811); Samuel Johnson (1709–1784) angol író. Váczy János vonatkozó jegyzete: „Ossian énekeinek fordítása Kazinczy összes műveinek VI. és VII. kötetében jelent meg; a bevezetés a VI. köt. elején, s e bevezetésnek a XIII–XVII. lapjaira czéloz Kazinczy, még pedig a következő sorokra: »Én a' Szelmai dalokat Góthe, Karrik-Thúrát Bürger, Kárthont pedig 's öt hat más Éneket Denis és Rhode után már sok eszt. előtt lefordítottam volt, nem szándékozván hogy a' két hosszabb Eposzt is dolgozzam, mind azért mivel Batsányinak mezejébe vágni nem akartam, mind mivel korunk' ízléséhez, mely csak a' könnyen-érthetőn kap, nem bíztam igen sokat; de *Helmecki* barátom elmozdította feltételemtől. [...]«” (Váczy János jegyzete, KazLev, 13, 524. Kazinczy *Osszián*-jának forrásairól, továbbá a keletkezés- és hatástörténetről Bodrogi Ferenc Máté jegyzete: KAZINCZY, *Szép Literaturá* 2012, 1116–1123.)

Dayka és Bároczí előtt: Kazinczy 1813-ban nyelvújító tanulmányai kíséretében adta ki Pesten Bároczí Sándor *Minden Munkáit* és Dayka Gábor verseit a *Poétai berek* c. versgyűjteménnyel egybekötve (KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poetai* 1813).

Szemerének az Erd. Múzeum' II. Füz. 50 lapján egy gyönyörű Sonetje van: „Ez a' sonett A' reményhez című; 1. a Szvorényi kiadása I. köt. 70. lapján.” (Váczy jegyzete, KazLev, 13, 525.)

Sándor István (1750–1815): író, Páriz-Pápai Ferenc szótárát kiegészítő munkája: *Toldalék a „magyar-deák Szókönyvhez” a mint végsőszőr jött ki 1767-ben és 1801-ben* (Bécs, 1808).

Olvassd-meg Erd. Múz. II. Füz. I. 94.: a KazLev szövegében: „de csináltam volna, ha Sándor azt nem mondaná is, mert reá szükségem volt az Ipamhoz írt Epist. Erd. Múz. II. Füz. lap 94. sor 5.”

omnia verba suo loco optima (lat.): 'minden szó a maga helyén a legjobb'; Quintilianus-parafraízis, pontosan: „Omnia verba, exceptis de quibus dixi, sunt alicubi optima” (Quintilianus, *Institutiones*, X, I, IX).

junctura (lat.): szavak kapcsolata.

régibb és újabb Bácsmegyeimet: Kazinczy fordítása először 1789 tavaszán jelent meg Kassán. *Bácsmegyeinek össze-szedett levelei*. *Költött történet* címen, majd *Bácsmegyeinek győtreime* címen a Kazinczy Ferenc' *Munkái*, 9. kötetében.

Meister, maître, magister (ném., fr., lat.): mester.

βασιλεὺς ἐν ἀρχῶν (gör.): 'igazságos archón baszileusz': az archón baszileusz főpapi előjogokkal és bíró hatáskörrel rendelkező főtisztviselő volt az ókori Athénban.

Idem amor exitio [exitium] est pecori, pecorisque magistro (lat.): 'Egy szerelem tüze mar marhát, marhák terelőjét.' (Vergilius, *III. Ekloga*, 101. sor, ford.: Lakatos István.)

accusatóban (lat.): tárgyesetben.

privilezs (fr.): előjog.

csak Rájnisnál talál helyt: a KazLev szövegében: „Lássd Ódáját 1.” Rájnis József (1741–1812): jezsuita szerzetes, majd pap, tanár, költő, műfordító.

Ista quidem vis est! ezt kiáltom én is Césárral (lat.): 'Ez erőszak!' Julius Caesar utolsó mondata Suetonius szerint.

Az örök Bölcsesség mennykővel sújtá-meg azt, a' ki a' kegyelem' ládájához kapott: az Ószövetség-beli szöveghely: „És mikor Nákonnak szérűjére jutának, kinyújtá Uzza az ő kezét az Isten ládájára, és megtartá azt; mert az ökrök félremozdították vala. Ennekokáért felgerjede az Úr haragja Uzza ellen, és megölé ott őt az Isten vakmerőségéért: és meghala ott az Isten ládája mellett.” (2 Sám. 6,6–6,7).

Ki ellensége Révainak a' ti földeteken azt én nem tudom: Kazinczy jegyzete a KazLev, 13/2940. levél végén: „Már tudom. Irom ezt 1827. Decemberben. Maga ez a' Téli-Takács is az vala, ki most Verseghivel áll a cimborába. Ez a' Takács egyszer Pestre jött, 's Révait ebédre hívta a' Fejér-Farkashoz. Magokban lévén némelly barátjaival Literaturánknak, Takács megszóllítá Révait. »Te nem vagy gazdag; íme én neked h a t s z á z forintot adok, ha elállasz a' Jottismustól, 's Ypsilonistává léssesz.« – Révai felpattant, összeszidta lelkét, anyját, 's ott hagyta ebédjét. – Kiki tudja, hogy Takács nagy Mikrologus volt. Lelke 's poetai talentoma felől szólljanak egy Kötetben kiadott Versei, 's azon Értekezése, mellyet a' *Recensiókról* cím alatt a' Tud. Gyűjt. kiada.” *Révai* Miklós (1750–1807): piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár.

Ruszek József (1779–1851): keszthelyi plébános (1814-től).

Vályi Nagy Ferenc (1765–1820): sárospataki kollégiumi tanár, református lelkész, költő és műfordító.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

a' Mondolatra valami felelet: Szemere Pál és Kölcsey Ferenc *Felelet a Mondolatra néhai Bobógyi Gedeon úrnak* (Pest, 1815) c. írása.

6054.

Beregszászi Pál – Kazinczynak
Pest, 1815. július 18.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK K 635/I, 146a–147b. → Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet. A lap tetején ismeretlen kéztől ceruzával: „5.”

MEGJELENÉS

ORBÁN 2012.

MAGYARÁZATOK

Beregszászi Nagy Pál, Kazintzi István és Andris, és a háttér: → Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet.

Bárczay Sámuel: (?)

Berető (Zemplén vm.): Berettő, ma Bracovce (SZK); Kazinczy István lakhelye.

Bártza (Abaúj-Torna vm.): ma Barca (SZK). Itt található a Bárczay család angolkertje és kúriája.

Dobay: (?)

Kalos Filep: (?)

Kováts István: talán Mihályi Kovács István (?–1826), kassai református lelkész (1789–1826).

Lónyay Gábor (1778–1824): Zemplén vármegye alispánja és országgyűlési követe (1804–1809), Ung vármegyei főispán (1810–1824) és beregi adminisztrátor (1809 után és 1820–1824), a tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka (1817-től), kamarás. Királyi biztosként Zemplén vármegye tisztikarával 1823-ban összetűzésbe került és lefogatta azt.

huntsfut (ném., rég.): gazember (a német Hundsfortból).

Rónaszék (Máramaros vm.): ma Coștiui (R); jelentős sóbánya.

Ferentzi János (?–?): jogász, író, Horvát István barátja (Toldy Ferenc őt vélte a Fényfalvi Kardos Adorján álnéven Verseghy ellen írt munka szerzőjének). Említett munkája: *Közönséges geographia, melyben a földnek matematikai, természeti, és leginkább politikai állapota a legújabb változások után elő adatik* (Pest, 1809).

Médárd Vásárákor: június 8-án.

Jósa Gábor: Kazinczy Andrásné Józsa Mária apja.

Grófné Ö Nagysága: Kazinczy felesége: Török Sophie.

6055.

Eszterházy József – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. július 26.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és kézírás (saját kezű aláírás): MTAKK Tört. 2r. 22/II. (A számozatlan levél kéziratári címe: „1815. jul. 26. S. A. Ujhely. G. Esterházy József főispán által kiállított fölszólítás Kazinczy Ferenczhez önkénytes hadisegély dolgában.”)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Háttér: 1815-ben zajlott a bécsi kongresszus, a záróokmányát jún. 9-én írták alá. A kongresszus Európa új rendjéről tanácskozott, ennek során osztották újra fel Lengyelországot febr. 8-án. Márc. 1-jén Napóleon váratlanul partra szállt és elkezdődött „száznapos uralma”. Márc. 15-én Joachim Murat nápolyi király hadat üzent a szövetségeseknek. Az itáliai függetlenségi mozgalmat májusban leverte a császári sereg. Jún. 18-án az Arthur Wellington herceg vezette szövetséges hadsereg Waterloonál döntő vereséget mért Napóleonra.

Eszterházy József, gróf (1760–1830): Nyitrai adminisztrátor (1795–1797), Zemplén vármegye főispánja (1797–1821), államtanácsos (1803), fő-ajtónállómester (1827–1830).

Felség: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835): 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencént, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

Bőjtmás Hava (rég.): március.

Pünköst Hava (rég.): május.

Első Al-Ispán: Szemere István (1764–1829), Zemplén vármegyei alispán (másod: 1809–1813; első: 1813–1827), országgyűlési követ, tanácsos. A zemplén–ungi református egyházmegye gondnoka (1800–1814).

Kis-Asszony Hava (rég.): augusztus.

Sz Mihály’ Hava (rég.): szeptember.

ittze (rég.): űrmérték; a magyar icce = kb. 0,85 liter.

Pos: Mérő: pozsonyi mérő, űrmérték = kb. 62,5 liter.

6056.

Trattner János Tamás – Kazinczynak
Pest, 1815. október előtt

KÉZIRAT

Trattner János Tamás autográf kézírása, töredék: MTA KK K 633/V, 76b.

A levél eleje és vége hiányzik, Kazinczy bizonyára a fordítására vonatkozó jegyzések miatt emelte ki e lapot. A lap verzóján 3 db német nyelvű nyomtatvány (kivágott cikk) van felragasztva.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélben említett *Ossziánnak minden énekei* első kötete 1815. október–novemberben, a második kötet novemberben jelent meg: „Munkáimnak, melyeknek számokat Trattner Úr kilenczre szorította, most nyomtattatik 7dik Kötete, melly második Ossziánban. E’ héten kaptam-meg az elsőbb’ íveit és a’ másodikból azokat a’ mellyeket a’ Betűrakó elkészíte.” (KazLev, 13/3024, Kazinczy – Bölöni Farkas Sándornak, Széphalom, 1815. okt. 22.) A levélben idézett részek az I. kötetből vannak, tehát ennek megjelenése előtti a levél. (A kötetek datálásáról l. még a fordításköteket kritikai kiadásban közlétevő Bodrogi Ferenc Máté jegyzetét: KAZINCZY, *Szép Literatura* 2012, 1075–1076.)

Nemcsak a levéltöredék témája, hanem a kézírás alapján is azonosítható a levélíró személye, a kézírás azonos például ezzel: → Trattner János Tamás – Kazinczynak, Pest, 1816. aug. 12.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Helmecczi Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz’ Munkájit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Osszián: James Macpherson (1736–1796) skót költő műballadáinak hőse, e balladák összefoglaló megnevezése. Kazinczy fordítása: *Ossziánnak minden énekei I–II.* (*Kazinczy Ferencz’ Munkái*, 6–7. kötet, Pest, 1815).

glosszárium (gör.): szómagyarázatok tára; az *Osszián* végén egy *Magyarázatok* c. rész volt a szokatlan kifejezések számára.

flexio (lat.): ragozás.

Der Blick (ném.): a látvány.

die Miene (ném.): a kifejezés.

Márton József (1771–1840): tanár, szótáríró, nyelvész, szerkesztő. (→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.)

6057.

Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1815. december 14.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Sátoraljaújhely, XV, 81, 1. doboz, 1. Kazinczy hivatali megbízatásaira vonatkozó határozatok, jelentések, 1815–1834, 2. sz.

1 fólió, a belső oldal a levél, a külső piros viaszpecsét és címezés, illetve ismeretlen kéztől: „F. Kazinczy”.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levelet Hőgye István ismerteti: HÖGYE 1990, 37.

Szirmay Ádám; háttér: → Szirmay Ádám – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1815. febr. 25. jegyzet.

Zeldmayer József (Szeldmayer) (1762–?): Zemplén vármegye főlevéltárnoka (1811–1826), aki mellett később Kazinczy napidíjért levéltárosként dolgozott. (OLÁH 2011.)

archyvarius (rég.): levéltáros.

registráció (lat.): jegyzetelés, lajstromozás.

depositum (lat.): letét, tárolt dolgok.

6058. [3077]

Kazinczy – Kriebel Jánosnak
Széphalom, 1815. december 21.

KÉZIRAT

Az autográf lelőhelye Váradi-Sternberg János szerint: Ukrán Tudományos Akadémia I. I. könyvtára, Ossolinszki fond, III. 1393–1402. „A levél Kriebel János kéziratosa munkájának mellékletei közt maradt fenn [...]” (VÁRADI-STERNBERG 1978.)

MEGJELENÉS

1. VÁRADI-STERNBERG 1978.

2. Szövegváltozata: KazLev, 13/3077.

MAGYARÁZATOK

Kiadásunk *szövegforrása* Váradi-Sternberg János autográfán alapuló szövegkiadása: a kéziratot nem volt módunk megismerni. A KazLev, 13/3077 levél azonos keltezésű, de kb. feleakkora terjedelmű szöveg: „A két levél egybevetése után [...] kiderül, hogy csak a bevezető szöveg (ez is bizonyos eltérésekkel) egyezik, s utána egy további terjedelmes, ismeretlen levélrészlet következik.” (VÁRADI-STERNBERG 1978.) A szövegállapotok lényeges eltérései indokolják a közlést.

A keletkezési *báttér*ről Oláh Tamás a → Szemere István – Kazinczynak, Kisazar, 1815. dec. 30. levél kapcsán írt: „egy történetírói feladattal is megbízta őt [Kazinczyt] a vármegye. Kriebel János, a Galiciában fekvő Przemyśli (magyarul Premislói) kerület kapitánya Magyarország történetének megírására vállalkozott, amelyhez megnyerte József nádor támogatását. A munka megírásához egyrészt szüksége volt a Magyarország megyéinek történetét leíró művekre, másrészt a nádor javaslatára alapján minden megyének egy bizottságot kellett kiküldeni, amely a szerző, valamint a nádor azon kíváncsiának tesz majd eleget, hogy összegyűjti az ország történetével kapcsolatos nevezetes írásokat a megye területén. Zemplén vármegye 1815. november 28-i közgyűlésén a Zemplén vármegyei bizottság élére Kazinczy Ferencet nevezték ki, tagjai pedig főtisztelendő Tuliczky András, vitézlő Szirmay Mihály, Rozgonyi József táblabírák és Dókus László tisztí főügyész lettek. [...] A munka rendkívül elhúzódott, de Kazinczy figyelemmel követte, amit Jankovich Miklóshoz 1828. január 29-én írt levele is tanúsít, mely szerint Kriebel tanácsos Strijből néhány nappal korábban megküldte neki Magyarország története 6. kötetének kéziratát azzal, hogy nyújtsa be a nádornak.” (OLÁH 2011, 80–81; ugyanitt további kapcsolódó levéltári források [44. l.j.]. A hivatkozott levél: KazLev, 23/5896, Kazinczy – Jankovich Miklósnak, Sátorajújhely, 1828. jan. 29.)

Kazinczy [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplójegyzete szerint 1828. márc. 9-én elment a „a’ Palatínushoz, benyujtani a’ Cons[iliarius] Kriebel Manuscriptumait” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 331.). Vagyis Kazinczy a 10 kötetre tervezett *Historia Hungariae*... 6. kötetének kéziratát adta át József nádornak: „Én a’ Nádornál már Martz. 9d. magam valék penészes ábrázattal és rekedt hangon. Bémutattam ’s általadtam a’ Gubern. Consil. Kriebel barátom által írt, ’s nékem az általadás végett Galiciából Ujhelybe küldött ajándékot: a’ Regnicolaris Bibliotheca számára dolgozott *Historia Hungariae* hatodik kötetét (ab Andrea II. ad Mathiam I.).” (KazLev, 20/4911, Kazinczy – Cserey Miklósnak, Pest, 1828. ápr. 17.) A mű egyik ismert példánya tehát az OSZK-ban található, a másik, „helyenként javított és beszúrássokkal tűzdelt példánya, az Ukrán Tudományos Akadémia Vaszilij Szeptjánik nevét viselő Ivovi könyvtárának kéziratárában, az ún. Ossolinszki fond itt maradt részlegében maradt fenn. Az 1705–1830-as éveket tárgyaló nyolcadik, több mint ezer oldal terjedelmű kötet forrásszöveg-mellékletében (a 936–938. oldalon) találunk két eredeti levelet, amelyet a szerző mint a Zemplén és Veszprém megyei bizottmány által a munka megírásához szolgáló adalékot vett be a művébe. Az első Kazinczy írása, a második – 1816. szeptember 15-én datált – szintén német nyelvű levelet a Veszprém megyei bizottmány küldte Hocsi Elek aláírásával.” (VÁRADI-STERNBERG 1978.)

Kapcsolódó levelek:

KazLev, 13/3068, Kazinczy – Szemere Istvánnak, 1815. dec. 15.

→ Szemere István – Kazinczynak, Kisazar, 1815. dec. 30.

A levél szövege Doncsicz Etelka fordításában (Váradi-Sternberg János szövegközlését és az ebben található Kenéz Győző által készített fordítást felhasználva, VÁRADI-STERNBERG 1978, 679):

Nagyságos kerületi kapitány úr, nagytiszteletű úr!

A zempléni vármegye rendjei Nagyságod hatalmas vállalkozásáról szóló jelentését a legigazabb csodálat, a tetszés és az igaz hazafiúi öröm valamennyi érzésével fogadták. Sátorajújhelyen a november 28-i ülésen olvasták fel azt. Én nem voltam jelen, s ezért annál hízelgőbb számomra, hogy a bizottság elnökségét, amelynek e tárgyban munkálkodnia kell, rám bízta. A bizottság tagjai különböző ismeretekben jártas férfiak lesznek majd: a sárospataki pap, Tuliczky András úr, Szirmay Mihály, Rozgonyi József úr, a filozófia professzora Patakon és csabai Dókus László, a me-

gye főügyésze. Írásos folyamodványt készítettem, hogy még felvétessenek közénk: a hazai jog professzora, Kövy Sándor úr, azután Szombathy János professzor, akit én a legképzettebb férfiak egyikének tartok az általam a történelem mikrológiájának nevezett tudományágban, és Wályi Nagy Ferenc professzor úr (Homérosz magyarra fordítója, aki éppen egy kis történeti értekezésen munkálkodik), valamennyien sárospatakiak.

Nagyságod bizonyosan ismeri az 1812-ben elhunyt Szirmay Antal udvari tanácsos művét: *Notitia Topographica et Historica Comitatus Zempleniensis* [Zemplén vármegye helyrajzi és történeti ismertetése], s mivel abban sok minden előfordul, amit bizottságunknak tennie kellett volna, úgy elfog a félelem, hogy erről nem tudunk majd túl sok [újat] közölni. Mégis, mivel Ön a reformáció haladásáról is beszélt, és Luther tanai az országban először Sátoraljaújhelyen, vármegyeegyüléseink üléshelyén prédikáltattak, mivel e megye területében tudjuk a híres sárospataki református iskolát is, amelynek sok régi írása van e témáról, és mivel a Rákócziak is Sárospatakon laktak, s miként e megye egykor az egész ország jelképe volt, úgy hisszük, hogy a mi hozzájárulásunk ezért kevésbé tűnik majd szegényesnek, mert tisztelt barátom, Szirmay Antal e tárgyra túl kevésbé tért ki, és mivel reménységtől és félelemtől megtört szelleme az igazságot nagyon sok alkalommal és nagyon gyakran tudatosan megtagadta. Mi lett volna velem, mondta utolsó éveiben nekem, amikor utolsó írását olvastam nála, és csodálkozásomat képmutatásán nem tudtam visszatartani, – mégis mi lenne velem, ha léírom, ahogyan gondolom? Lector, qui nasum habet, me intelliget, et hoc mihi satis est. [Az olvasó, akinek van szimata, ért engem, s ez nekem elég.] Mindezt intésül is mondtam Önnek: nem mindenhol szabad hinnie az ő írásainak. Nézze abban inkább mindenhol a javakra, díszekre, hivatalokra vágyó Ulyssset, és a boldogtalan képmutatót, aki mindenhol bókolt a klérusnak, hogy annak háta mögött ütést mérhessen rá. Mindig arra törekedett, hogy ne legyen kiismert, s olyan súlyosan árulta el magát [mégis], hogy valóban érzékenyen tetten érhető és megragadható.

Barátom, Rummy professzor úr *Monumenta Hungaricája* is pompás élvezet lesz az Ön számára. A második kötet éppen sajtó alatt van, és az engem nagyon szerető férfitú rám bízta, hogy először írjak hozzá. Az én szakterületem a filológia és az esztétika, nem a történelem, mialatt mégis azt hiszen, hogy nem egészen helytelenül ítéltem akkor, amikor ennek az előszónak a végén ezt mondtam:

„Ezeknek az írásoknak a kiadása végül a hála érzését is felébresztheti bennünk a gondviselés iránt, amely éppen most hív minket, s nem a boldogtalan napokban, amikor azok, akik uralkodni akartak, hagyták, hogy magyar karok ontsanak magyar vért. Hazánknak e történetében az áldott Terézia idejéig alig akadunk egy pár gyorsan tűnő ragyogó pontra, amelyeken ez a szép nemzet [érdemeihez] méltóan állhatna, amelyben az olvasó felbuzdult szívvel időzhetne; ellenben micsoda borzalmakat látunk mindenhol, különösen a szerencsétlen Erdélyben! Vegyük sorra kormányzóikat, s tartózkodjunk, ha lehetséges a felkiáltástól, amelyet az ázsiaiakon felbosszantott, dühöngő Voltaire Katalin cárnőnek írt:

O sagesse des dieux, je te crois trs profonde,
Mais quels plats tyrans as-tu livré le monde!
[Ó Isten lángesze, mélységesnek hiszek én téged;
De miért hogy e világot oly gyatra zsarnokok alá vetetted?]

A Zápolyák és az ő Martinuzziak! A Báthori Zsigmondok és Gáborok, a Kemények, az Apafik, és majd mindenki, aki a Rákóczi nevet viseli, micsoda szellemtelen, gyáva, hasznavehetetlen, vérszomjas teremtmények voltak! S milyen szerencsétlenné tették a nemzetet és a hazát!”

E szavakkal zárul az előszó. – Persze máshol sem volt jobb a helyzet.

Nagyságod sok rézmetszettel szándékozik munkáját díszíteni. Azt hiszem nem lesz kellemetlen szolgálat Önnek, ha elmondom, hogy Jaschke, a bécsi művész, vidékünkön való átutazása során, amikor 1810-ben rajzolóként kísérte Reiner főherceget, sok viseletet és látképet rajzolt. Amikor a főherceg Sátoraljaújhelyen ebédel, az asztalnál Jaschke szomszédja voltam, hogy ismeretséget kösssek vele, s hogy vele Fügererről, Johnról, Maurerről, Kreutzingerről, Kiningerről, Zauerről beszélgessek, s ő kedvesnek talált engem, mert a művészet dolgaiban nem vagyok egészen idegen, és ismerem a nevezett férfiakat. Akkoriban szándéka volt a főhercegnek, hogy egy Voyage

pittoresque en Hongriet [Festői utazás Magyarországon] készít. Nem lehetetlen, hogy Ön hozzájuthat néhány másolathoz e rajzokról.

A legbensőbb nagyrabecsülés minden érzésével maradok Nagyságod
legengedelmesebb szolgája

Kazinczy Ferenc s. k.

Széphalom, Újhelytől egy órányira, északra

1815. december 21.

[Címzés:]

Sátoraljaújhely. Kassa. Kriebel kerületi kapitány úrnak. Jasło Galíciában.

Kriebel János (?–1853): történetíró, halicsi kormányzékai tanácsos, kerületi kapitány volt Galíciában (Nyugat-Ukrajna). A Magyar Tudós Társaság (MTA) külföldi tagja (1833). Említett latin nyelvű munkája, amelynek csak a prospektusa jelent meg nyomtatásban: *Historia Hungariae et adnexarum Partium ad Annales universos adstructa, serié documentorum et monumentorum in ordine chronologico illustrata* (1817–1831). A kötet képanyagának összeállításában részt vett Kazinczy. (VÁRADI-STERNBURG 1978; SZINNYEI szerint „1819. szeptember 5. meglátogatta Kazinczyt Széphalmon”.)

Tulsichky András (1794–1830): egri tanár, kassai esperesplébános.

Szirmay Mihály: talán tévedés és id. Szirmay Antal fia, ifj. Szirmay Antal (1785–?): Zemplén vármegyei táblabíró és országgyűlési követ (1830-tól). (Az ő neve fordul elő ugyanis itt: → Szemere István – Kazinczynak, Kisazar, 1815. dec. 30.)

Rozgonyi József (1756–1823): sárospataki tanár. Filozófiát, természetjogot, esztétikát és pszichológiát tanított, több Kant-ellenes munka szerzője.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig). (→ Dókus László – Kazinczynak, Tállya, 1816. márc. 26. jegyzet.)

Kövy Sándor (1763–1829): jogtudós, tanár, tankönyvszerző. 1793-tól haláláig a sárospataki református jogakadémia tanára volt, elsőként tanított hazai jogot, több tanítványa a reformkor meghatározó alakja lett. Tagja a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottságnak (1828).

Szombathy János (1749–1823): sárospataki tanár. Rimaszombati, sárospataki és külföldi egyetemi tanulmányai után 1783-tól (Szentesi Jánost követve) haláláig történelemtanár Sárospatakon, ahol elsőként adott elő irodalomtörténetet. A kollégium jeles könyvtárosa volt, megírta az iskola történetét, tanárainak életrajzát.

Vályi Nagy Ferenc (1765–1820): a sárospataki kollégium tanára, református lelkész, költő, az *Iliász* fordítója. 1798-tól haláláig a sárospataki kollégiumban a klasszika-filológia, később a teológia tanára volt. (→ Vályi Nagy Ferenc – Kazinczynak, Sárospatak, 1809. márc. 8. jegyzet.)

Szirmay Antal (1747–1812) történetíró, levéltáros és udvari tanácsos. *Notitia Topographica et Historica Comitatus Zempliniensis* címen említett műve vélhetően két kiadványt takar: *Notitia topographica politica i. comitatus Zempliniensis* (Buda, 1803); és: *Notitia historica comitatus Zempliniensis* (Buda, 1804). Váradi-Sternberg János felhívta a figyelmet egy Kazinczy-megjegyzésre, amelyet Szirmay *Jacobinorum Hungaricorum Historia* c. latin nyelvű történeti munkájára írt rá; itt is hasonlóképpen idézi Szirmayt: „Ha úgy írtam volna, úgymond, amint hiszek, bajt csináltam volna magamnak, pedig az nekem a nélkül is elég van, s nem írtam volna semmit, pedig illő, hogy erről valami iratassék. A kinek orra van, megérzi hol kell hinni szavamat, és hol szölok kénytelen-ségből.” (Szirmay latin munkája Benda Kálmán kiadásában: BENDA 1952–1957, III, 354–423, az idézet helye: 355.)

Ulysses: Odüsszeusz, görög mitológiai alak, Ithaka királya, ravaszságáról is nevezetes trójai hős.

Rumy Károly György (1780–1847): német anyanyelvű író, történész, tanár, Kazinczy egyik legszorgalmasabb levelezője. Említett munkája: *Monumenta Hungarica*, az-az: *Magyar emlékezetes irások. Összevázdte 's kiadta Rumy Károly György [...]. Első kötet, Második megjobbított, és Kazinczy Ferencz Úrnak Előbeszédjével meg bővített Kiadás* (Pest, 1817; Kazinczy 1817. jan. 16-án Széphalmon kelt előbeszéde: III–VIII.)

Terézia: Mária Terézia.

Voltaire (François-Marie Arouet) (1694–1778): francia író, drámaíró, filozófus.

Katalin: II. Katalin (1729–1796), orosz cárnő.

Zápolya (Szapolyai) János (1487–1540): erdélyi vajda, I. János néven magyar király.

Martinuzzi: Fráter György (1482–1551), erdélyi helytartó, esztergomi érsek és bíboros.

Báthory Zsigmond (1572–1613): erdélyi fejedelem

Báthory Gábor (1589–1613): erdélyi fejedelem.

Kemény János (1607–1662): erdélyi fejedelem.

*Apa**fi*: I. Apafi Mihály (1632–1690) és II. Apafi Mihály (1676–1713) erdélyi fejedelmek.

Rákóczi: több erdélyi fejedelem neve.

Jaschke, Franz (1775–1842): osztrák festő. A bécsi udvar alkalmazásában beutazta a Habsburg Birodalmat, Magyarországon 1808-ban járt.

Reiner: Habsburg–Lotaringiai Rainer József János főherceg (1783–1853), II. Lipót fia, I. Ferenc öccse.

Füger, Friedrich Heinrich (1751–1818): bécsi udvari festő, 1784-től a Belvedere képtárának, 1795-től a bécsi művészeti akadémiának az igazgatója.

John, Friedrich (1769–1843): bécsi rézmetsző.

Maurer, Hubert (1738–1818): osztrák klasszicista portré- és oltárképfestő, 1785-től a bécsi Képzőművészeti Akadémia tanára. Magyarországi munkái a tornai és pápai templomban láthatóak.

Kreutzinger, Josef (1757–1829): bécsi festő és rézmetsző. Az uralkodóház több tagját is megfestette, 1808-ban készítette el Kazinczy arcképét.

Kininger, Vincenz Georg (1767–1851): bécsi festő, grafikus, rézmetsző. Készített tusrajzot Kazinczyról (1803; John 1804-ben erről készített rézmetszetet).

Zauner, Franz Anton von (1746–1822): bécsi udvari szobrász, a bécsi művészeti akadémia tanára, direktora (1806–1815). Legfontosabb műve II. József császár lovas szobra (1795–1806, Bécs, Josefplatz).

6059.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazar, 1815. december 30.

KÉZIRAT

Eredeti levél, azonosítatlan kéz írása, Szemere István csak aláírta: MNL Sátoraljaújhely, XV, 81, 1. doboz, 1. Kazinczy hivatali megbízatásaira vonatkozó határozatok, jelentések, 1815–1834. 3. sz.

1 nagyalakú fólió, négyoldalasra hajtva, az első oldal a levél, a belső két oldal üres, a külzeten piros viaszpecsét és címzés, továbbá egy másik kéz által írt megjegyzés. (A levélszöveg első sora előtt és a külzeten is: „1357”)

MEGJELENÉS

HÓGYE 1990, 53–54. (Tévesen keltezve: 1825. dec. 30.; erre felhívja a figyelmet OLÁH 2011, 45. l.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy korábbi levele, amelyre a jelen levél válaszol: KazLev, 13/3068, Kazinczy – Szemere Istvánnak, 1815. dec. 15. Kazinczy az alispánnal való levélváltás közben Kriebelnek is írt: → Kazinczy – Kriebel Jánosnak, Széphalom, 1815. dec. 21.

Kriebel János; Szombathy Janos; Kövy Sándor; Nagy Ferentz; báttér: → Kazinczy – Kriebel Jánosnak, Széphalom, 1815. dec. 21.

Szemere István (1764–1829): Zemplén vármegyei alispán (másod: 1809–1813; első: 1813–1827), országgyűlési követ, tanácsos. A zemplén–ungi református egyházmegye gondnoka (1800–1814).

Kis Azar (Zemplén vm.): Kisazar, ma Malé Ozorovce (SZK).

Nádor Ispanunk Eö Cs. K. Hertzege e tárgyban költ kegyes rendelkezéseinek...: József (1776–1847) nádor, Habsburg főherceg. A nádor Bécsben, 1815. augusztus 8-án Kriebel ügyében Zemplén vármegyéhez írt levele megtalálható a Zempléni Levéltárban: OLÁH 2011, 80, 44. l.

Jób Mátyás (Joób) (?–1849): római katolikus pap, kassai kanonok és apát (1821-től), kassai nagyprépost.

Vékeý Szjymaj Antal (1785–?): Zemplén vármegyei táblabíró és országgyűlési követ (1830-tól). Apja: Szirmay Antal (1747–1812) történetíró, levéltáros és udvari tanácsos. Lakhelye és birtoka: *Véke* (Zemplén vm.): ma Vojka (SZK); a Szirmayak birtoka volt.

Sp. D.: Spectabili Domino (lat.): tekintetes úr.

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem Complurium Inclutorum Comitatum Tabulae Judriae Assessori e Primariis tituli Domino peculiariter Colendissimo. (lat.): 'Nemes és nemzetes Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak több tekintetes vármegye táblabírájának és kinevezett első ülnökének, különösen tiszteletreméltó úrnak.'

O[r]dinarius/ V[ice] Comitis (lat.): 'rendes (első) alispán'.

Mihályi (Zemplén vm.): Felsőmihályi, ma Michalok (SZK); vagy Alsómihályi, ma Michal'any (SZK).

Vámosj: (?)

6060.

Lónyay Gábor – Kazinczynak
Dereglyő, 1816. január 16.

KÉZIRAT

A levél azonosíthatatlan kéz írásával, Lónyay Gábor saját kezű aláírásával: Sárospatak, Egyházközségi Levéltár, Sátoraljaújhelyi Református Egyházközség, Vegyes iratok, 1806–1830, R. D. IV. 1/2. (Ismeretlen kézzel, ceruzával a levél alján: „1816 jan. 16.”)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1814-től 1818-ig volt a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka, a jelenlegi lelőhely szerint e minőségében kapta a levelet.

Busa Margit hagyatékában megtalálható Benda Kálmán saját kezűleg írt levélmásolata. Benda jegyzete e másolaton: „1815. dec. 4. Lónyay maga is írt Major József szépsi lelkésznek, aki vonakodott elfogadni az újhelyiek meghívását. Major 1815. dec. 18-án az ujh. ekklézsiának írt levelében fogadta el a meghívást. – Lónyay: »engemet szégyenben nem hagy.[«] Célzás arra, hogy Lónyay azt írta Majornak, hogy állapota »minden tekintetben javulni fog.« amit ő is ellenőrizni fog.”

Lónyay Gábor: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.

Dereglyő (Zemplén vm.): ma Drahnov (SZK).

kő: Benda kéziratos jegyzete szerint „A kő a pataki kollégium építkezéséhez kellett”.

Major József (1779–1830): sátoraljaújhelyi református lelkész 1816-tól. (→ Dókus László – Kazinczynak, Tállya, 1816. márc. 26. jegyzet.)

resolval (lat.): elhatároz, elszán.

comitatus (lat.): vármegye.

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy de Eadem complurium I[n]clytorum Comitatum Tabulæ Judiciæ e prim[ariis] Assessori Tüt[ula]t[o] Domino et Fratri Singulariter colendissimo (lat.): 'Nemes és nemzetes Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak, több tekintetes vármegye táblabírájának, kinevezett első ülnök úrnak, és tiszteletreméltó bátyámnak.'

6061.

Kazinczy – Dessewffy Józsefnek
h. n., 1816. február [?]

KÉZIRAT

Autográf: OSZK Kt. An. Lit. 2961., „Kazinczy Ferenc kisebb kézirata”.

Kazinczy 3 sora alatt idegen kéz írásával: „Kazinczy kézírása Gróf Dessewffy Józsefhez.” A kéziraton a levéltári bélyegző és különböző számok mellett egy bélyegző, amely szerint Ernst Lajos gyűjteményéből került az OSZK-ba.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Az üzenet keletkezéséről, a címzettéről és az említett hír forrásáról: „A’ mi Csereink közlé Veletem azon levelemet, mellyben egy nevezetes hírt olvashatál Hardenberg és egy elébb Johnes, tovább Jache névvel nevezett Vendége felől. A’ hírt én két külömböző úton vevém, ’s megértvén hogy azt a’ Hírhozó Gróf Desőffy Józsefnek is elmondotta, méltónak tartám megkérni ezt, hogy mondja-el levelében nekem is. Imhol veszem levelét, ’s az eddig hibásan közlött hírt most már hiba nélkül közlöm. Minthogy a’ Gróf a’ levelet Secretáriusa által íratá, nem gondolom, hogy vétenék a’ barátság ellen, ha a’ hírrel együtt azt is elmondom, hogy ezt kitől vettem. – Desőffynek ezt egy Bertholdi nevű Ex Kapitány mondá-el, ki Bécsben lakik, ’s sokat forog a’ legnagyobbak közt. A’ mi Ministereink, ’s az idegenek is tavaly, társaságokra méltóztatták.” (KazLev, 13/3143, Kazinczy – B. Wesselényi Miklósnak, Széphalom, 1816. márc. 4.) Eszerint ez az a cédula vagy levélmelléklet, amellyel megkéri Dessewffyt, „hogy mondja-el levelében” a történetet. Dessewffy válaszevele: KazLev, 13/3130, Dessewffy József – Kazinczynak, Kassa, 1816, febr. 13. Megjegyzendő, hogy Kazinczy már a ’hitelesítés’ előtt is továbbítja a hírt: KazLev, 13/3112, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1816. jan. 23. (Busa Margit kéziratos jegyzeteiben 1826-ra keltezi, ismeretlennek.)

Dessewffy József, gróf (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

a' mit Bertholdi Úrtól vettél a' Hardenbergnél és a' Wirtembergi Minisiterrel létel felől?: a napóleoni háborúkat lezáró bécsi kongresszuson történt eset leírása Dessewffy levelében: „ímé ezt beszéllette Bertöldy Ur. A' híres Jáhn Berlinből Bécsbe érkeze, a' szerződésék' ideje alatt. A' mint leszállott a' Kotsiról, Pantalonba', Kurtkába', borzas hajjal és egy ki veszzótskével a' kezébe' jele ne meg sietve Hardenberg herczegnél, a' hol éppen Európa sorsának dolgozói mulattság okáért fel-gyűltek vala. Bé és fel-lép közzéjek az egyszerűes ember, és az első Köszöntések után minden tartózkodás nélkül, mindenek hallatára azt mondja a' Herczegnek, hogy ötet a' Berlii Szabad Kőművesek Lózsija küldötte légyen látni, hogy mi történnék itt Bétsben az emberi Nemzet' javára, mivel a' Közönséges Levelek tsak a' Közmulatságokról emlékeznének, és ideje, hogy annyi áldozatok után a' Nemzetek' boldogulására is már egyszer tétetődjön valami. A' Herczeg a' leg-nagyobb le-ereszkedéssel a' Köz-dolgok' szövevényességét elő-hordani, ezer biztatásokat adni, egy szóval az esze hatalmas embert minden szívességgel fogadni, sött más napra ebédre is hívni, és néki meg-igérni [méltóztatott], hogy szándéka vele magánosan bővebben szólni a' Köz dolgokról. – Gondolhatod, hogy hökkent meg a' 'Diplomatica-Test, egy részről az avatatlan merészségen, más részről pedig az ezt kegyességgel elfogadó Herczeg' gögtelenségén. Azonban a' szabadságot lehellő Férjfiú sok fő hajtások nélkül ismét el-ballaga. A' midőn már az ajtón kinnt vala, a' Vürtembergi Király Minisitere és egy Austriai Generál el-nem titkolhatták a' Herczeg előtt csodálkozásokat, és azt mondták néki, hogy csupán ő Herczegsége iránt való tiszteletek hátráltatta légyen őket ezen vad-bátor embernek meg-fenyítéséről. Erre a' Herczeg: ez igen okos és derék ember: Szót 's helyt fog állani az Uraknak, akár Kardra akár pistolyra kellyen [!] a' dolog. Nagy vitézséget mutatott a' Pruszsiai ármádánál; de nem javasolom, hogy pennára menjenek vele, mert nem gondolom hogy kedvező legyék az Urakra nézve a' dolog' kimenetele. Jáhn Úr Német Országnak egygyik leg hatatóssabb Irója.” (KazLev, 13/3130, Dessewffy József – Kazinczynak, Kassa, 1816. febr. 13.)

Bertholdi: (a bécsi kapitányról további adatot nem találtunk).

Hardenberg, Karl August, herceg (1750–1822): porosz államférfi, aki Poroszországot képviselte a bécsi kongresszuson.

Wirtemberg: Württemberg; a kis német királyság is részt vett a bécsi kongresszuson.

6062.

Kazinczy – az Adorján család ismeretlen tagjának [?]
Széphalom, 1816. február 6.

KÉZIRAT

Autográf: MNL, P 2025, Adorján család levéltára, 9. dosszié.

MEGJELENÉS

WALLENTÍNYI 1917, 90–91.

MAGYARÁZATOK

Az Adorján család tagjai között nem sikerült találni olyan személyt, aki életkora szerint ajánlólévre szoruló diák lehetett volna 1816-ban (NAGYIVÁN, KEMPELEN). Sem a Rummyhoz írt levélben, sem a KazLev egészében nem található meg a fiatalember neve. A levelet először kiadó Wallentinyi Dezsőné a kéziratot az Adorján család szívességéből, a családi levéltárból közölte, és tudomása szerint a levelet az „Adorján család egy tagjához írt[a]” Kazinczy (WALLENTÍNYI 1917, 90).

a' kívánt levél Prof. Rumi Urhoz: Kazinczy Romyhoz írt ajánlólevele: KazLev, 13/3122, Széphanom, 1816. febr. 6. *Rumy* Károly György (1780–1847): német anyanyelvű író, történész, tanár, Kazinczy barátja, a kor egyik legnagyobb levelezője. Ekkor keszthelyi igazgató és tanár: „1813. Festetics György gróf a keszthelyi Georgiconba hívta meg tanárnak, [...] 1816. archon és a grófi lyceum igazgatója lett; de még ezen év márcz. 4. Asboth János jószágigazgatóval történt összehordulése miatt el kellett hagynia az intézetet” (SZINNYEI).

accessus (lat.): bejárás.

opinio (lat.): vélemény.

Georgicon: a keszthelyi Georgikon, a kontinens első mezőgazdasági főiskolája és tangazdasága, melyet gróf Festetics György (1755–1819) alapított 1797-ben.

Vadnay Károly: keszthelyi uradalmi tiszt (a borsodi család tagjáról további adatot nem találtunk).

Az ide zárt levelet, kérem, küldje által az Ur Berentére: Kazinczy Egei Mihály prédikátornak írt Berentére; az említett levél vélhetően: KazLev, 22/5548 (3116/a) (a KazLev-ben januárra van ez a levél keltezve, de a válaszlevél február 24-i: KazLev, 22/5549 [3134/a]).

6063.

Dókus László – Kazinczynak Tállya, 1816. március 26.

KÉZIRAT

Autográf: Sárospatak, Egyházkerületi Levéltár, Sátoraljaújhelyi Református Egyházközség, Vegyes iratok, 1806–1830, R. D. IV. 1/2.

A kettéhajtott fólió 1. oldalán azonosíthatatlan kéztől ceruzával: „816 márc 26”, a 4. oldal üres. Boríték és melléklet nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1814-től 1818-ig volt a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka. Kurátori minőségében kapta e levelet, ezt nemcsak a jelenlegi lelőhely bizonyítja, hanem a „vicekurátor” említése is. Kazinczy kurátori működéséről: FEJES 1873.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig), főjegyzője (1824-től), alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Upor (Zemplén vm.): ma Zemplénújfalu része (SZK).

kasznár (rég.): gazdatiszt, gazdasági intéző.

V[ice]Curator Úr: Pólya Ferenc a sátoraljaújhelyi egyházi közösség algondnoka (1814-től).

őbajtott kedves Papunk: Major József (1779–1830): sátoraljaújhelyi református lelkész 1816-tól. Kazinczy a kinevezéséről tudósítást írt (Sárospatak, 1816). Hübner bibliai tankönyvét újra kiadta 1825-ben, ezzel a demitologizáló átírással Kazinczy elégedetlen volt.

Szántó: Abaújszántó.

Kazinczy József: Kazinczy öccse (1772–1855), Abaúj vármegye tábla- és főszolgabírája.

Szepsi (Abaúj-Torna vm.): Abaújszepsi, ma Moldava nad Dodvou (SZK).

Kis Szaláncz (Abaúj-Torna vm.): ma Malý Slanec (SZK).

Regete Ruszka (Abaúj-Torna vm.): Regeteruszka, ma Ruskov (SZK).

Inczedy Samú (Sámuel): (1780–1830 után).

Torzás: dűlő Sátoraljaújhely és Széphalom között.

bagazsia (fr., rég.): poggyász.

Hidegkövy Antal: az 1831-es kolera idején kapitány.

Gyulay Sámuel: korábbi kurátor (?).

Balásbazy Josef: (?)

Molnár János: korábbi alkurátor.

6064.

Németh János (Dömötöri) – Kazinczynak
Pest, 1816. április 14.

KÉZIRAT

Eredeti levél, ismeretlen kéz írása, csak az aláírás autográf: MTAKK RUI 4r. 264 (2 tétel).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczyt szabadulása után egy évvel, 1802 végén felszólította Majláth György királyi jogügyi igazgató, „hogy a’ fogságom alatt rám tett költség fejében a’ kamarának fizessenek vissza 1068 f. 50 ½ xrt”. Kazinczy 1802. nov. 11-én ezt az összeget kifizette: „a’ rám vetett summát a’ kamarának költsön vett pénzzel lefizettem”. (KAZINCZY, [*Kazinczy Ferencz Följegyzései*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 122.) Kazinczy anyja még 1797-ben a kassai sóháznál letett 336 Ft 42 krajcárt (az erről szóló igazolás, a *Quietantia confingentialis* olvasható lentebb), amit ekkor beszámított a kamara, a maradék összeget kérte kölcsön Kazinczy különböző személyektől, amit újabb, Péchy Imrértől felvett kölcsönnel fizetett vissza (vö. KazLev, 3/592, Kazinczy – Péchy Imrének, Érsemlyén, 1803. ápr. 22.).

1803 nyarán újabb felszólítást kapott Kazinczy „Nem tölt belé esztendő, ’s egy újabb parancsolat érkezik a’ Semlyéni postán, hogy fizessenek ismét 496 f. 4 xrt, mert az előbbi calculus hibás volt” (uo.). E követelés kapcsán íródott a jelen levél. Kazinczy ekkor újra fizetni kénytelen: „Arról kérdés sincs, hogy azt is meg fogom e fizetni? de – nehéz!” (KazLev, 3/614, Kazinczy – Kozma Gergelynek, Érsemlyén, 1803. szept. 1.) De – mint a jelen levél bizonyítja – 1816-ig mégsem fizetett. Ezért kapta a most közölt levelet, amit az alábbi Dessewffynek írt levélben „új parancsolat”-ként említett: „Ennyi szerencsétlenségeken felül jöve a’ Fiscus, ’s a’ reám tett költségek fejébe, noha mindég magamét költöttem ott, ’s minden liquidatio nélkül, azt parancsolja 1801. hogy fizessenek 1068 fíot. Költsön vettem pénzt erre, ’s az a’ költsön vett pénz még máig is nyom, s íme ez idén új parancsolat érkezik, hogy hibás volt az elsőbb parancsolat, pótolékül még fizessenek 496 f. 4 xrt. Ezt Erdélyi útam előtt vettem. Ott, meg sem álmodván hogy érzékeny fülnék beszéléném, elmondám néhol. Midőn haza érék, nem sokára, 500 f. le vala téve Kassai Kereskedő Fried Sámuel Úrnál, hogy azt nekem egy ismeretlen barátom nevében adja által a’ Fiscus kielégítésére. Dilizsánszon jött a’ pénz, ’s Fried eltíratott, hogy ne tudassa velem kitől és honnan, ’s Fried megállá a’ parancsolatot. Én az ismeretlenhez egy megköszönő levelet írtam, melyben emlékeztetém, hogy a’ Krisztus

megtiltotta ugyan a' felsegéltnék hogy el ne mondja mit veve és kitől vevé: de, hogy az ötet ismerje, azt megengedte." (KazLev, 14/3329, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1816. nov. 25.)

A *levél írója* nem azonos a Martinovics-per királyi jogügyi igazgatójával, Nyéki Németh Jánossal (1748?–1807). A levélíró vélhetően: Dömötöri *Németh János* (?–1829) királyi jogügyi igazgató (*lat.: causarum regalium director*) (1806–1824).

A levélben említett további levelek ismeretlenek.

A levél szövege magyarul a szöveget átíró Balogh Piroska fordításában:

Nemes és Nemzetes Úr!

Midőn Tekintetes Uraságod 1804. március 23-i dátummal, majd később május 4-i dátummal, 1812-es iktatószámmal reflektált arra, hogy mint korábbi államfogló a tartása miatt kifizetett kincstári költségeket, melyek idáig elérik a 496 forintot és 4 krajcárt, minél hamarabb meg kívánná téríteni, azt válaszolta Tekintetes Uraságod, ugyanezen 1804. év április 27-én, hogy elszánta magát, hogy a lehető leghamarabb rendezni fogja ezt –

Miután azóta egészen mostanáig nem történt meg ez a rendezés, a Nagyméltóságú Kamaratanács ezt a már régóta esedékes folyamodványt irányomban nem [méltatlankodás?] nélkül (mintha benem lenne a hiba) sürgetett kiküldeni. Ezért Tekintetes Uraságodat hivatalosan és [...] fel kell keresnem, hogy ne késlekedjék vagy a kért tartozást leróni, vagy ezen összeg teljesítésének megtörténtének kimutatását nyugtával igazolni. Aki minden tisztelettel maradok

Pesten, 1816. április 14-én

Tekintetes Uraságod
köteles szolgálja
Németh János, saját kezével,
királyi jogügyi igazgató

[A levél borítékján tört piros viaszpecsét és a címzés:]

Nemes és Nemzetes

Kazinczy Ferenc tekintetes úrnak különös tisztelettel

Tokajon, Újhelyen és *Debrecenen* keresztül

a Királyi Jogügyi Igazgató Úrtól

Széphalom

A levél lelőhelyén közvetlenül Németh János levele után található egy igazolás 336 Ft és 42 és egynegyed krajcár (a Kazinczy anyja által 1797-ben a kassai sóházánál letett összeg) befizetéséről:

Quietantia c[on]fingentialis

Super Reflectionis tercentis triginta sex 42. ¼ xr. quos Regium Salis Perceptoratus officium Cassoviense tituli intertententionalium sumptum in status captivum Dominum Franciscum Kazyn-ty¹⁰ inde a tempore eo quo idem Buda ad captivitatis suæ locum deductus haberet, [ut]¹¹ Die utpote 7ma 8^{bris} 1795 usque [ad] 31^{am} Decembris 1796 ex Ærario Regio impensarum & de præsentis ex substantia ejusdem rursus rebonisi[...]¹² forum nomine exigentialis summæ in ul[ter]i¹³ rationa[...]¹⁴ suum assumpsit. Signatur Cassoviæ, die 17ma 9^{bris} 1797.

¹⁰ [Sic!]

¹¹ [Bizonytalan olvasat.]

¹² [A szó vége a papíron lévő folt miatt olvashatatlan.]

¹³ [Bizonytalan olvasat.]

¹⁴ [A szó közepe a papíron lévő folt miatt olvashatatlan.]

Id est Rf. 336. xr. 42. ¼

Per Regium Salis Perceptoratus
 Officium Cassovi[ense]
 Florianus Scharlach
 R[egius] Salis Perceptor
 Alexius Mixiltz
 Contraagens

Præsens Positio continetur
 in Diario Officii mensis
 novembris Ar[ticu]lo 10^a

Ez szintén Balogh Piroska fordításában:

Pecsétes Nyugta
 háromszázharminchat [forint] 42 ¼ krajcár átvételéről, melyeket a Királyi Sóhivatal Kassai hivatala Kazyntzy Ferenc Úr államfoglolyi tartási költségeként, melyet ama időszaktól, míg Budáról a fogvatartásának helyére elvezettetett, úgymint 1795. október 7-étől egészen 1796. december 31-éig a Királyi Kincstár ráfordított, és amelyet most annak vagyonából a követelt összeg nevében végül újra birtokba vett. Aláírva Kassán, 1797. november 17-én.

Azaz 336 rajnai forint, 42 ¼ krajcár

A Királyi Sópénztár
 Kassai hivatala által
 Florianus Scharlach
 Királyi Sópénztárnok
 Alexius Mixiltz
 ellenőr
 Jelenlegi helye
 a Hivatal naplójában
 november hónapnál, 10. cikkelyben

6065.

Dukai Takács Judit – Kazinczynak
 Duka, 1816. június 28.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38/III, „Dukai Takács Judith levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), IV. → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.

MEGJELENÉS

KOCSIS 1960, 371.

MAGYARÁZATOK

Dukai Takács Judit: → Dukai Takács Judit – Kazinczynak, Duka, 1814. nov. 26. jegyzet.
elmém' gyümölcseiből [...] nyomtatvánnyal együtt [...] levéllel: a levél mellé csak a dijoni nyomtatvány kísérőlevelét másolta be az ismeretlen másoló. R. Kocsis Rózsa megtalálta az MTAK Kézirattárában a névtelen levelet és a dijoni nyomtatványt: M. Irod. Lev. 4r. 55. sz, 230. Ugyanitt a 232. oldalon található Horváth József Elek névtelen gúnyverse a dijoni költeményről. Dukai Takács erre írt recenziót: *Recensió A Dijoni Poetána írt versekre*, 1816, uo., 233. oldal (Kocsis 1960, 369.)

pasquillus (lat.): gúnyirat.

passio (lat.): szenvedély.

Ruszek József (1779–1851): keszthelyi plébános (1814-től).

Keszthely: gróf Festetics György (1755–1819) birtoka, aki itt 1817-től Helikon néven évente irodalmi ünnepségeket rendezett, ahová Dukai Takácsot is meghívták (Kazinczyt nem). (→ Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 25. jegyzet.)

úrnapija: az oltáriszentség ünnepe a katolikus egyházban (a húsvét utáni 8. csütörtök), amikor körmenetet tartanak.

Veszprémi püspök: Kurbély György (1755–1821), 1809-től veszprémi püspök.

solennitás (lat.): ünnepély, ünnepélyesség.

gróf Festetics László (1786–1846): császári és királyi kamarás, mecénás, gróf Festetics György fia. *Felesége*: Hohenzollern-Hechingeni Josefine hercegnő (1790–1856).

prefectus (lat.): egy hivatal vagy intézet előjárója.

kis német versemet: *Die Hoffnung* (Kocsis 1960, 369).

Kesergő Özvegy: Dukai Takács Judit költeménye, megjelent: Pest, 1815.

Elisium: Homérosznál a boldog életet élő hősök földi lakhelye.

Camoena: múzsza; a római mitológiában a költészet nemtője.

6066.

Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek
 Kolozsvár, 1816. június 28. és 1816. július 2.

KÉZIRAT

Döbrentei Gábor és Kazinczy autográfja, eredeti: MNL, P91 5. cs. 53. 11a–12b. Mellékletek nincsenek. (A levélre Vaderna Gábor hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság jegyzője, az akadémia tagja (r. 1830; titkár 1831). A kolozsvári Erdélyi Múzeum szerkesztője (1814-től). 1804-től levelezett Kazinczyval, az ő ajánlásával lett (gróf Gyulai Ferenc halála után, 1808-ban) Gyulai Lajos nevelője. Baráti kapcsolata Kazinczyval idővel elmérgesedett. Az akadémiai titkári megbízatást Toldy és Kazinczy ellenében nyerte el.

Dessewffy József, gróf (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. Kazinczyval közös emlékműtervezetet bemutató munkája: *Cserneki és Tárkői Gróf Dessewffy József és Kazinczi Kazinczy Ferencz küldött Táblabíráknak Vélemények a' Tek. Zemplény-Várm. Rendeihez a' Győrnél MDCCCIX. Jún. XIV. elesett Vitézeknek állítandó Emlék' dolgában* (Sárospatak, 1811; 2. megigazított kiadás). → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

A levél Kazinczy által írt részének jegyzete:

ide Jún. 30d. érkeztem: 1816. jún. 11.–szept. 10. között Kazinczy erdélyi utazást tett, ezért volt Kolozsváron. Az élményei nyomán írt *Erdélyi Leveleken* az élete végéig folyamatosan dolgozott, az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg.

képedet: Dessewffy több arcképe közül a Nagy Sámuel rajza után készített rézmetszet Kolozsváron jelent meg 1817-ben az Erdélyi Múzeum VIII. füzetében.

Báró Wesselényi Miklós (1796–1850): zsidói birtokos, politikus, színműfordító, a Magyar Tudós Társaság tagja (ig. 1830; t. 1831). A reformkorban a főrendiházi ellenzék egyik vezére. Gróf Széchenyi István barátja és útítársa Franciaországban és Angliában (1821 és 1822). Amikor az 1834-es országgyűlés után perbe fogták, Kölcsény vállalta a védelmét. Az 1838-as pesti árvíz hőse. Kazinczy 1809-ben egy episztolát írt hozzá: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz*. Idősebb báró Wesselényi Miklós fia.

6067.

Trattner János Tamás – Kazinczynak
Pest, 1816. augusztus 12.

KÉZIRAT

Körlevél: nyomtatvány és Trattner kézírása: MTAKK Tört. 2r. 22/II.

A számozatlan levél kéziratári címe: „1816. aug. 12. Pest. Trattner János Tamás által Kazinczy Ferenczhez intézett fölhívás hogy legyen a Tudományos gyűjtemény munkatársa.” A címzés mellett 180°-kal elforgatva egy számítás vélhetően Kazinczy kezétől.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY: a folyóirat 1817. januárban indult meg Pesten, az első szerkesztője Fejér György volt, a lap 1841-ig jelent meg.

constitutio (lat.): alkotmány.

cs-kr pr. könyvnyomtató: császári-királyi privilegizált nyomdász, azaz engedéllyel rendelkező nyomdász.

6068.

Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1816. szeptember 17.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél: Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Levéltára, Kiss Elek hagyatéka; a hagyatéknak jelenleg rendezés alatt, számozás nélkül. (A levelet Molnár Lehel és Veisz Bettina találta meg.)

MEGJELENÉS

VEISZ 2013.

MAGYARÁZATOK

Ez az első ismert levél Kornis Mihály és Kazinczy között. Kornis Kazinczynak írt leveleiből csak egy boríték vált ismertté: → Kornis Mihály – Kazinczynak, Dés, é. n. [1816.] (Függelék).

Kornis Mihály, gróf (1796–1835): császári-királyi kamarás, erdélyi kincstári tanácsos, a Magyar Tudós Társaság igazgató tagja (1830). *Désen* született. *Apja*: gróf Kornis Ignác (1760–1819); *anyja*: gróf Teleki Anna (1796–1818), gróf *Teleki Károly* erdélyi kincstárnok és gróf Haller Júlia lánya.

Ma eggy hete hogy házamhoz szerencsésen érkeztem: Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. közötti erdélyi utazásáról tért haza, erről írt útirajza az *Erdélyi Levelek*.

Ipamhoz írt Epistolámat: Kazinczy apósához, *Gróf Török Lajoshoz* címzett episztolájáról írta: „1801-ben, kevés holnapokkal azután, hogy a’ kalitkából kieresztének, a’ szegény Ipam engemet térítgetett ’s a’ maga Cosmogoniai tudományára akara vonni. Ada holmi könyveket is ’s írásokat, de a’ mellyektől (mint a’ Puky Ferenczétől) én iszonyodást és nem csak csömört kaptam. Akkor írtam hozzá egy Epistolát, de nem mertem néki mutatni, előre látván, hogy ez néki fájni fog, noha ötet nem bántotta.” (KazLev, 22/5526 [2102a], Kazinczy – Ragályi Tamásnak, Széphalom, 1811. nov. 25.) Az episztolát „értő” dáma: Kornis anyja, Teleki Anna (l. VEISZ 2013).

Zsibó (Szilágy vm.): ma Jibou (R). A Wesselényi család birtokközpontja.

Somlyó (Szilágy vm.): Szilágysomlyó, ma Șimleu Silvaniei (R).

Dees (Belső-Szolnok vm.): Dés (Dézs), ma Dej (R).

Szent-Benedek (Kolozs vm.): Szentbenedek, Nyárádszentbenedek, ma Murgesti (R).

6069.

Kazinczy – Horváth Endrének
Széphalom, 1816. szeptember 20.

KÉZIRAT

Autográf levélfogalmazvány, töredék: MTAKK RUI 4r. 261, 93–95.

A kéziratlap túloldalán Kazinczy datálhatatlan gazdasági feljegyzései találhatók (gabonáról, főzelékről, cselédek fogyasztásáról).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1815 tavaszán meglátogatta Téten Takács Józsefet: „Nagytekintetű Úr! Fogadd-el újabb forró hálámat minden jószágaidért, mellyekkel engem Győrben April 23d., Május’ 8d. pedig házadnál Téten elfogadni méltóztattál. Látásodnak szerencsáját én sok esztendőök olta óhajtottam, most nem csak ezzel dicsekedhetem már, hanem a’ Tét’ lelkes Papjával is (Horváth Andr.), kibén épen olly szeretetre méltó embert találtam, a’ millyen tiszteletre-méltó Írónak mutatta Zircze.” (KazLev, 13/2940, Kazinczy – Takács Józsefnek, Széphalom, 1815. júl. 10.; → Kazinczy – Takács Józsefnek, Széphalom, 1815. júl. 10.) A levél címzettje tehát Horváth Endre.

Horváth Endre (Pázmándi) (1778–1839): költő, katolikus pap, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (r. 1830). A nyelvújítással vitába szállók egyike. Kazinczy a Füredi Vida álnév alatt őt sejtette Kisfaludy Sándor helyett, a pannonhalmi útleírás miatt viszonyuk végleg megromlott (KAZINCZY, *Pannonhalmára* 1831). Említett műve: *Zirtz emlékezete* (Buda, 1814). Kazinczy évekkel később kiadását is tervezte e hexameteres költeménynek: „Én egygy poetai ’s stylisticai Anthológiát óhajtottam rég olta, ’s ezt akarom adni; régi vagy már ismert darabokból és újakból. Tudod talán hogy Horvát Endre’ Zircze nekem melly kedves; azt fel akarom venni, ’s kérlek, méltóztassál neki megmondani, hogy ha vannak Variánsai, azokat tőle kérném. Lesz e valami a’ dologból, nem tudom, de rajta leszek, hogy legyen.” (KazLev, 20/4649, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Sátoraljaújhely, 1826. júl. 7.)

Takács József (Téti, Péteri) (1767–1821): író, költő, ügyvéd, gróf Festetics László nevelője (1799-ig). A bécsi Magyar Hírmondó munkatársa, Verseghy Ferenc és Kisfaludy Sándor barátja, Kazinczy nyelvújító törekvéseinek bírálója. 1816-tól Győr vármegyei főjegyző. *Felesége*: Bay Eszter.

6070.

Kazinczy – Szabó Sámuelnek
Széphalom, 1816. október 3.

KÉZIRAT

Ismeretlen. (A kolozsvári unitárius könyvtárban volt 1862-ben.)

MEGJELENÉS

BUZOGÁNY 1862.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. között erdélyi utazást tett (*Erdélyi Levelek*).

Szabó Sámuel (1756–1856): székelykeresztúri unitárius tanár (1813-ig), tordai iskolaigazgató (1815–1832), majd a kolozsvári kollégium hittanára.

Torda (Kolozs vm.): ma Turda (R).

Andrásfalva (Hargita vm.): Oláhandrásfalva, ma Săcel (R); a Gyulay család birtoka volt.

Barabás Sámuel (?–1821 után): Torda unitárius lelkésze (1813–1821).

Gedő József (1778–1855): unitárius könyvgyűjtő, tanácsos.

Harasztos (Kolozs vm.): ma Călărași (R).

Spalding, Johann Joachim (1714–1804): evangélikus lelkész, berlini prépost és főkonzisztórium tanácsos. Kazinczy jegyzete Szabó Sámuel és Spalding találkozásáról: „Göttingába menvén, ugymond [Szabó Sámuel], 1790ben, az vala szándékom, hogy Pomeraniába menjek, megtekinteni, mint állanak ott az Unitariusok s Berlinben lévén, vágytam látni Spaldingot; de tartván tőle, hogy elirtózik tőlem, ha kimondom, hogy Unitárius vagyok, feltettem magamban, hogy vallásomat titokban fogom tartani. [...] Unde es? kérdé Spalding. – Ex Transsylvania. Cujus religionis? Protestans. Sed cujus confessionis? A szegény Abrudbányai Szabó Sámuel még most is izzada, midőn visszaemlékezék, mi történt vele. Kinyögte: Confiteor, Illustrissime Domine, me esse Unitarium. Salve mi popularis! kiáltá Spalding örömeiben, hogy valaha láthat oly szerencsés embert, a ki vallhatja a mit hiszen s általölelte a rettegőt s megcsókolta. Ekkor elbeszélé, hogy ők ugyanazt hiszik Németországon, a mit a szemérmes vendég, de hiteket csak a jobb fejek vallják meg egymásnak. Ingerkedtem a szeretetre méltó emberrel, úgy hogy jó ideig nem tudhatá, ha zelóta vagyok-e vagy az ellenkező s egy kis felhevülésbe jövén kimondá nekem: Már akármit mondunk, végtére is csak az marad igaz, a mit az Ész kiált annak. Ekkor felugrák ágyamból s én csókoltam össze.” (Kazinczy feljegyzése erre: KazLev, 19/4604, Molnos Dávid – Kazinczynak, Kolozsvár, 1826. márc. 13.)

Sipos Pál (1759–1816): református lelkész, tanár, költő. → Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. jegyzet.

6071.

**Szűcs Dániel – Kazinczynak
Petneháza, 1816. október 16.**

KÉZIRAT

Autográf, Kazinczy listájával: MTAKK RUI 4r. 264, 100–102 (36. csomó). A levél szövege előtt egy „8”-as szám.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 15/3407 jegyzete, 582–583. oldal.

MAGYARÁZATOK

Szűcs Dániel: → Szűcs Dániel – Kazinczy Józsefnek és Kazinczynak, Sárospatak, 1813. júl. 16. jegyzet.

Kazinczy József: Kazinczy öccse (1772–1855).

köböl (rég.): űrmérték (változó nagyságú: 62, 94, ill. 125 liter, ez utóbbit használták pl. a pesti piacon).

competentia (lat.): illetmény.

specificatio (lat.): részletezés, felsorolás.

dézma (lat., rég.): dézsma, eredetileg a termény beadandó tizedrésze.

regálé (rég.): királyi engedélyhez kötött haszonvételi jog (pl. italmérés).

Petnebázy László: (?)

Bukovszki József: (?)

disinteressatus (lat.): elfogulatlan, érdektől mentes.

(A helynevekből és személynevekből álló listát nem jegyzeteljük.)

6072.

**Kazinczy – Cserey Miklósnak
Széphalom, 1816. november 5.**

KÉZIRAT

Ismeretlen. („Kazinczy levelének másolatát Jancsó Elemér professzor hagyatékában találtam meg, másolatban. Valószínűleg az Erdélyi Múzeum Egyesület kézírattárából másolta ki a »Törzsgyűjtemény 1801–1820« címmel ellátott aktacsomóból.” A levélmásolaton aláírás nincs, alatta – Enyedi Sándor szerint – más írással: „Nagy ajtai Cserey Miklos Urnak. Törzsgyűjtemény 1801–1820.” ENYEDI 1994, 764.)

MEGJELENÉS

ENYEDI 1994, 765. (Ez a szövegforrásunk; sajnos nem betűhű, néhány egyértelmű hiba javítva.)

MAGYARÁZATOK

Az „utolsó postával két leveledet vettem” – írta Kazinczy. A jelen levél utalásai – lexikon, rossz termés, aszúbor – Cserey Miklós alábbi levelére vonatkoznak: KazLev, 16/3294, Cserey Miklós – Kazinczynak, Tihó, 1816. okt. 13. Az utalások alapján biztosan Cserey Miklós a címzett. A másik levél a dátum alapján a következő lehet: KazLev, 16/3300, Cserey Miklós – Kazinczynak, Tihó, 1816. okt. 20. – noha itt nem található szövegszerű utalás. Cserey válaszeleve elveszett vagy lap-pang. A következő ismert levél írásakor Cserey még nem vette kézhez Kazinczy jelen levelét: nem tud a tokaji rossz termésről (KazLev, 16/3319, Cserey Miklós – Kazinczynak, Tihó, 1816. nov. 9.), az ezután következő ismert levél pedig időben nagyon távol esik (KazLev, 16/3346, Cserey Miklós – Kazinczynak, Illyefalva, 1816. dec. 20.).

Cserey Miklós (1780?–1844): erdélyi kormányzéki tanácsos (1819–1826), ellenzéki politikus, irodalompártoló birtokos, Cserey Farkas rokona.

Lexikon: „Hát a’ Magyar Lexicon készítéséről nem gondoltál valami Planumot?” (KazLev, 16/3294.)

Erdélyi Utazásom: Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. közötti erdélyi utazása, amely nyomán megírta az *Erdélyi Leveleket*. Az útirajzon élete végéig folyamatosan dolgozott, az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg.

azon ütközet felől beszélél, mely Tibo és Zsibó között történt: 1705. november 11-én II. Rákóczi Ferenc erdélyi serege, melyet Forgách Simon vezetett, vereséget szenvedett Ludwig von Herbeville császári tábornagy hadaitól a tihói bérceen. Rákóczi a Szamoson lovával átúsztatva menekült Szamosújvár felé.

Tibo (Szilágy vm.): ma Tihău (R).

Zsibó (Szilágy vm.): ma Jibou (R). A Wesselényi család birtokközpontja.

Ne vigasztalj, hogy rossz aratásom volt, rossz volt szüretem is: Cserey egyrészt vigasztalta, másrészt aszút vásárolt volna: „Hogy a’ Csüröd nints úgy megrakva mint más esztendőkbén, azt sokakkal együtt eltűrheted. [...] Az aszszuszöllőbórból elég volna nekem 24 butellia; aztis oda akarnám küldeni a’ hová emlitem. Mindazonáltal nem sokára megirhatom hogy megveszemé az egész átalagot?” (KazLev, 16/3294.)

Molnár György Ur irja...: Molnár György szabolcsi vármegyei birtokos nemes, a kastélya Leveleken volt. Cserey Miklós rokona. Felesége: gr. Lázár Kata (1783–1856). Lányuk: Anna (Nína). A levél elveszett vagy lappang. (A többi említett személyről nem találtunk adatot.)

Péchy Imre (1753–1841): Bihar vármegye jegyzője, alispánja (1787–1803) és országgyűlési követ (1796-tól többször; 1812 és 1825/27-ben pesti követ), államtanácsos (1805). A tiszántúli református egyházkerület és a Debreceni Kollégium főgondnoka (1801–1839), alnádor (*Vice Palatinus*; 1813-tól), septemvir (1824-től). Kazinczy távoli rokona (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 879 [Családfa/Péchy]). *Felesége*: Prónay Magdolna (1767–1821); *lányai*: Teréz, Karolina, Petronella, Janka (Szepessy Ferencné).

cousin (fr.): unokatestvér.

Nagy Léta (Bihar vm.): ma Létavértes része.

Kovács Imre haramia Vajda: (?)

6073.

Kazinczy – Joseph Hormayrnak
Széphalom, 1817. január 13.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

Erdélyi Muzéum, 1817, 9. füzet, 189–190.

MAGYARÁZATOK

Az Erdélyi Muzéum szerkesztői jegyzete: „B. Hormayr megkérte volt Kazinczyt, hogy Archiv der Geographie-Statistik és Geschichte című Időszaki írását munkájával elésegítse.” (Erdélyi Muzéum, 1817, 9. füzet, 189, lj.) A német eredeti levelet Döbrentei fordította magyarra és tette közzé: „Lefordítottam B. Hormayrhoz irt leveledet is, és Annak hozzád tett válaszát, ’s Trattnernek a’ IXdik füzetbe tételre kiküldöttem.” (KazLev, 15/3495, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1817. okt. 9.)

Hormayr válaszát magyarul az Erdélyi Muzéum a jelen szöveg után közölte. Az eredeti német válasz (vagy válaszának szövegváltozata) fennmaradt és megjelent: KazLev, 15/3383, Hormayr József – Kazinczynak, Bécs, 1817. febr. 20.

A levelek közlése után következő oldalakon egy Kazinczy-cikk olvasható: „Szabad-e elisióval élni a’ Magyar Verselésben?” (191–192.)

Joseph Hormayr (Hormayer), Freiherr von (1782–1848): tirolai származású osztrák politikus, történétíró, a bécsi udvari levéltár igazgatója (1803-tól). Egy Bécs elleni tirolai felkelés szervezése vádjával 1813-ban letartóztatták, és 13 hónapig Munkácson fogva tartották. 1816-ben kinevezte a császár udvari történétíróvá. 1828-ban elhagyta Bécset és a bajor udvarnál lett miniszteri tanácsos.

Kazinczy által sokat idézett munkája: *Österreichischer Plutarch* (politikai életrajzgyűjtemény; I–XX. kötet, Bécs, 1807–1814). Az Erdélyi Múzeum jegyzetében említett munka: *Archiv für Geschichte, Statistik, Litteratur und Kunst* (Bécs, 1810–1828, 18 kötet).

Berzeviczy Gergely (1763–1822): közgazdász. Említett munkája: *De conditione et indole rusticorum in Hungaria* (1804; a szerző engedélye nélkül megjelent: Lócse, 1806.) Kazinczy szerint Berzeviczy adta ki a cenzúra megkerülésével: „De B. egy munkát íra, ’s Cenzúra nélkül kiadta. De Conditione et indole rusticorum. in Hung., ’s az tele van a’ leghazugabb dátumokkal. Én recenseálám, ’s hírem nélkül a’ Recensiót felküldé Rummy Hormayrnek, ’s ez kiadta nevem nélkül. A’ Tud. Gyűjt. Recensiómért az édig magasztala, mert nem tudta, hogy az enyém. B. pedig rám megharagudott, ’s megszűnt lenni barátom.” (KazLev, 21/5065, Kazinczy – Szalay Lászlónak, Széphalom, 1829. nov. 19.) (Berzeviczy és Kazinczy vitájáról: → Kazinczy – Ismeretlennek, Széphalom, 1809. jan. 5.)

G... **Ur**: talán: Görög Demeter (1760–1833): irodalomszervező, a bécsi Magyar Hírmondó szerkesztője, a bécsi magyar kultúra kiemelkedő alakja.

exoticaí műveltsége (lat.): egzotikus, más világrészbeli; utalás talán arra, hogy Berzeviczy Adam Smith angol közgazdász tanait képviselte.

cosmopolita (gör.–lat.): világpolgár.

Karthagó: ókori város, Róma ellenfele. Kazinczy célzása a város hiábavaló gazdagságára vonatkozik: „Carthagó Ura volt a’ tengereknek ’s mester a’ hajókázásban, ’s Róma még tengeri hajót sem bírt: és még is a’ kis kezdett arra ment, hogy Duilliusnak oszlop emeltetett, a’ két Scipio pedig felforgatta a’ régi Londont.” (KazLev, 6/1464, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. ápr. 21.)

6074. [3365.]

Kazinczy – Lészay Dánielnek
Széphalom, 1817. január 17.

KÉZIRAT

Autográf: SRKK Kt, Levélgyűjtemény 1363. (2 fólió.)

A levél kéziratán két ismeretlen kéz írásával utalás az eddigi kiadásokra: „K. l. 15. 30 (más rendben [?])”, „Közölve Erd. Múz. 1904. 327.”

MEGJELENÉS

1. SZIGETHI/KAZINCZY, *Sipos Pálhoz* 1846. (Szövegváltozat vagy rontott szöveg: a jelen kötetben kiadott szövegállapothoz képest felcserélt bekezdések és szószintű eltérések; → *Bevezetés*.)

2. INCZE 1904, 327–328. (A jelen kötetben kiadott szövegállapot közlése, de a szövegforrást nem adja meg.)

3. KazLev, 15/3365. (SZIGETHI/KAZINCZY, *Sipos Pálhoz* 1846 szövegének újraközlése.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy erre válaszol: KazLev, 14/3347, Lészay Dániel – Kazinczynak, Szászváros, 1816. dec. 21. A viszontválasz nem ismert.

Lészay Dániel (1798–1872): Nagyenyedén jog- és teológiahallgató. 1825-től Bécsben orvosnak tanult, 1829-től orvosdoktor, később híres fogorvos lett. 1848/49-ben országgyűlési képviselő. Sipos Pál hagyatékát összegyűjtötte és elküldte Kazinczynak.

Síposunk' Gazdasszonyának 's ifju barátjának balála: nem sokkal korábban, 1816. szept. 15-én hűnt el Sipos Pál református lelkész, tanár és költő (→ Kazinczy – Sipos Pálnak, Széphalom, 1809. nov. 22. jegyzet). Lészay Dániel közölte első Kazinczyhoz írt levelében Sipos halálhírét: „Múlándóság szomorú példája tárgya írásomnak. Méltóságodhoz való tisztelet bátorítja tollamat megírására. T. T. Sipos Pál Úr nincsen többé az élők közt; azon boldogságban részes, melyben életében bölcsön vegetett.” (KazLev, 14/3269, Lészay Dániel – Kazinczynak, Szászváros, 1816. szept. 19.) Abban a levelében, amelyre most Kazinczy válaszol, Lészay ismét gyász hírt közölt: „Ujra szomor-hirmondó vagyok. Sipos Úrnak szakácsnéja, 's azon Deák, ki egész nyáron Tordason vala, Szilágyi, elhunytak, és így, ha Méltóságod ujra szerencsétetne ide jövetelivel, hárommal kevesebbet találna életben azok közül, kiket a' nyáron Tordason látott volt.” (KazLev, 14/3347.)

elementum (lat.): elem.

Borsos Urnak ítétele Ábelem felől: Borsos János szászvárosi református lelkészről írta Lészay: „Az eddig neutralista Borsos Prédikátorunkal öszve jöttem házánál; olvasni találtam a' mostanig tőle nem látott Ábel halálát, azt mondá rólla, hogy az eredetinel' becsesebb 's szebben vagyon párosítva a' dolog a' stíllel. Dicséri a' rény, felület 's sok más új életre hozott 's csinált szokat, mint a' mellyekre nagy szükségünk vagyon.” (KazLev, 14/3347.) Kazinczy Gessner-fordítása, az *Ábel' halála* a *Kazinczy Ferenc' Munkái* 2. kötetében jelent meg (Pest, 1815).

a' Dayka és Báróczy Életekben: Kazinczy 1813-ban nyelvújító tanulmányai kíséretében adta ki Pesten Báróczi Sándor (1735–1809) *Minden Munkáit* és Dayka Gábor (1769–1796) verseit a *Poétai berek* c. versgyűjteménnyel egybekötve (KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY, *Poétai* 1813).

Glottomachusaink: Kazinczy *Glottomachusok* című kéziratot levélgyűjteménye a nyelvi viták anyagából, I. CZIFRA 2008.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező. Döbrentei két Erdélyi Múzeumban megjelent írására is utalhatott Kazinczy: *Mélt. Branyicskai Báró József Cs. K. Kamarás, és Kormányiszéki Tanácsos Úrhoz* (Erdélyi Múzeum, 1816/5, az első négy számozatlan oldalon; itt is megemlíti Kazinczyt); *A' franczia nyelv' kimivelése' történetei, 's prozaikusai munkáinak meg-vizsgálása* (uo., 3–69). (→ Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.)

usus (lat.): szokás, gyakorlat, használat. Döbrentei fent említett *A' franczia nyelv'*... c. értekezésében így írt: „Mihelyt egy nyelvnek filozófiai Ideálját vesszük fel, mingyárt látjuk, oda nem érhetünk, ha mindenütt egyedül az *usus* mellett akarnánk megmaradni.” (i. m., 3.)

Székely Sándor (1797–1854): ekkor kolozsvári diák, később unitárius lelkész, majd püspök. Említett ódája: *Az ember* (Erdélyi Múzeum, 1816/5, 138–141).

Kölcsének a' Phantasiához írt [...] dala: Kölcsey Ferenc *A' Phantasiához. Sző-Demeter, Aug. 11-dikén 1811.* c. verse (Erdélyi Múzeum, 1816/5, 141–142).

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró.

Matthisson, Friedrich von (1761–1831): német költő, író.

a' csudát, a' mit a' kürtök csináltak Jerikó alatt: utalás a Bibliában leírt történetre, amely szerint Jerikó város falát a kürtök hangjával rombolták le (Józsué könyve 6).

P. Török: Ponori Thewrewk József (1793–1870) 1813-tól a szászvárosi gimnázium tanára, 1817-től a marosvásárhelyi királyi tábla jegyzője. Később nevezetes régiséggyűjtő, udvarhű író, a Thewrewk-kódex felfedezője.

Luftschrift (ném.): 'levegőírás'. Visszaulalás Lészay levelére, aki megírta, hogy egy erdélyi professzor az Erdélyi Múzeumot „Luft-schrift-nek nevezte” (KazLev, 14/3347).

Szacsuvtai Sándor (1752–1815): a Magyar Hirmondó szerkesztője.

Síposnak azon Munkái közül mellyeket az Úr említ, én csak a' B. Nalácziné felett mondott Predikátiót bírom: Lészay levelében Sipos „nevezetesebb dolgozásinak Catalogjá”-t küldi el Kazinczynak, ebben szerepel a „Báró Nalácziné felett mondott prédikáció, kinyomtatva” (KazLev, 14/3347).

6075. [3383.]
Joseph Hormayr – Kazinczynak
Bécs, 1817. február 20.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

1. Erdélyi Muzéum, 1817, 9. füzet, 189–190. (Ez a szövegforrásunk.)
2. KazLev, 15/3383, Hormayr József – Kazinczynak, Bécs, 1817. febr. 20. (Ez Hormayr eredeti német levele vagy annak szövegváltozata; eltér az Erdélyi Muzéum szövegétől.)

MAGYARÁZAT

Joseph Hormayr; keletkezés: → Kazinczy – Joseph Hormayrnak, Széphalom, 1817. jan. 13. jegyzet.

6076.
Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1817. június 10.

KÉZIRAT

Autográf: PIM Kt, V. 276 (2 fólió és boríték).
A szövegben több helyen törlés és aláhúzás látható piros ceruzával azonosíthatatlan kéztől.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kornis Marosvásárhelyről írt 1817. máj. 23-i levele, amelyre Kazinczy most válaszol, ismeretlen.

Kornis Mihály, gróf (1796–1835): császári-királyi kamarás, erdélyi kincstári tanácsos, a Magyar Tudós Társaság igazgató tagja (1830). *Désen* született. *Apja*: gróf Kornis Ignác (1760–1819); *anyja*: gróf Teleki Anna (1796–1818), gróf *Teleki Károly* erdélyi kincstárnok és gróf Haller Júlia lánya. Gróf Teleki Károly apjának a testvére Teleki László, az ő fia az említett gróf *Teleki József* (1738–1796): író, költő, református főgondnok, koronaőr.

stoicus (gör.): görög filozófiai iskola követője, aki szenvedélymentes, természetes életmódot és szigorú erkölcsiséget hirdet.

Wesselényi: bizonyára ifj. báró Wesselényi Miklós (1796–1850), **zsibói** birtokos, politikus, színműfordító. A reformkorban a főrendiházi ellenzék egyik vezére. Kazinczy 1809-ben egy episztolát írt hozzá: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz*.

Gyulai: bizonyára gr. Gyulay Lajos (1800–1869), erdélyi naplóíró, ellenzéki politikus, mecénás.

Buczí Emil (1782–1839): piarista pap, költő, tanár, a Magyar Tudós Társaság (MTA) levelező tagja (1832), gyulafehérvári kanonok, az Erdélyi Múzeum egyik alapítója.

Gróf Sztáray Vincze (1771–1827): őrnagy, részt vett a napóleoni háborúkban.

Tacitus, Publius Cornelius (55?–120?): római történetíró.

Horátz: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Lucullusi ebéd: fényűző lakoma (Lucullus Lucius Licinius római hadvezér lakomái nyomán).

Erdélyi Leveleim: Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. közötti erdélyi utazása nyomán írt útirajza.

Dees (Belső-Szolnok vm.): Dész (Dézs), ma Dej (R).

Ez e az a' N. Gy. Úr, a' ki Kolozsváron Prof. volt, és onnan Gr. Tné elvétele miatt eltolattatott?: Nagy György (1783–1830), református lelkész. 1811-től Kolozsváron lelkész, 1814-től hittantanár. SZINNYEI szerint: „Midőn Bánffy László bárónak, a ref. egyháztanács elnökének, leányával titokban egybekelt 1815-ben, kolozsvári tanárságától megfosztatott; közkereset alá vettetett és az okt. 7. ítélet szerint házassága megsemmisítettett; midőn azonban N. az ügyet a kézdivásárhelyi közzsinnatra főlebbezte, ennek határozata folytán meghagyatott a papságban, de nem a tanárságban.” Említett műve: *A boldog királyné, egy halotti beszédben. Mária Ludovica Beatrix Austriai császárménak és magyar királynénak, első Ferencz koronás fejedelmünk idvezült párjának végtiszteletére írta és a marosújvári cs. k. sóaknáknál lévő tek. tisztségnek és közönségnek templomi gyűlésében elmondotta 1816. okt. 6. (Kolozsvár, 1817).* (SZINNYEI.)

Difficile est proprie communia dicere (lat.): idézet az *Ars Poetica*-ból: „Nem könnyű a közösnek egyéni vonásokat adni” (Horatius, *Epistularum liber alter: Az episztolák második könyve*, 3, 128. sor, ford. Muraközy Gyula = HORATIUS 1961, 580–581.).

Szent Benedek (Kolozs vm.): Szentbenedek, Nyárádszentbenedek, ma Murgești (R).

6077.

Kazinczy – a Tudományos Gyűjtemény kiadóinak Széphalom, 1817. július 2.

KÉZIRAT

Autográf másolat: MTAKK K 631, 22a.

Kazinczy levelének másolatát egyik nyelvészeti gyűjteményében őrizte meg. Melléklet nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

Kazinczy bemásolta egy Rummyhoz írt levelébe is, így levéldíszeként megjelent: KazLev, 15/3470, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1817. júl. 15.

MAGYARÁZATOK

A Rummy-levéiben elküldött változat néhány betű eltéréssel megegyezik a forrásunk szövegével, egyetlen szószintű eltérés, hogy az „olly vad kifakadásokat” kifejezésből a „vad” szó hiányzik a Rummy-levélből; továbbá egy magyarázó megjegyzést iktat be Kazinczy Rummy számára: „megérintve (leise berührend)”.

A' Tudom. Gyűjt. Kiadói: 1817. januárban indult meg Pesten a Tudományos Gyűjtemény, alapító-szerkesztője Fejér György volt.

Kultsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő; → Kultsár István – Kazinczynak, Pest, 1817. júl. 8. jegyzet.

Hasznos Múlatások Júniusi Leveleikben 3 ízben méltóztatott rólam emlékezni; N° 47 megérintve, N° 50 szinte magasztalva is, N° 51. dorgáló czáfolással: 1817-től jelent meg Kultsár István szerkesztésében a Hasznos Múlatások c. folyóirat, a Hazai s Külföldi Tudósítások melléklapja.

Értekezésem: feltehetően a Beregszászi Nagy Pál és Sípós József műveiről írt recenzióról van szó. Beregszászi *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyrica* (Pest, 1815) című értekezése nyomán Kazinczy már 1815 nyarán hozzáfogott „Anti Beregszászi”-ját megírni, de időközben, 1816-ban, Sípós József szentesi tanár kiadta *O- és újj magyarját*. Kazinczy a két munkára végül egy recenzióban válaszolt. Kazinczy írása cím nélkül jelent meg a Tudományos Gyűjteményben (1817/12, 87–105). Az 1817. június elején elküldött bírálatot Mezei Márta szerint késleltetve jelentették meg a folyóirat szerkesztői (MEZEI 1994, 194).

Czinke Ferenc (1761–1835): egyetemi tanár. 1808-tól Révai Miklós utódjaként tanított az egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékén. Pethe Ferenc *Természethistória* c. munkájának nyelvezetét dicsérve fakadt ki Kazinczy ellen: „végezetül, az, általjában, tiszta magyarság, melyet Mi, nem Szép-Halmon tanultunk”. (Tudományos Gyűjtemény, 1817/2, 122.)

tête est aussi puissance (fr.): a Mirabeau-idézet helyesen: „Ma tête est aussi uni puissance”: ’a fejem hatalommal teli’ (Bódi Katalin fordítása; az idézet forrása: *Lettres originales de Mirabeau*).

6078.

Kazinczy – Molnár Györgynek
Széphalom, 1817. július 4.

KÉZIRAT

Autográf: OSZK Kt (2009-ig egy feldolgozatlan fondban volt).

MEGJELENÉS

FÖLDESI 2009. (A kézirat fotóját is közli.)

MAGYARÁZATOK

A címzett személyét Földesi Ferenc azonosítja (FÖLDESI 2009). Ez megerősíthető a KazLev, 15/3406, Molnár György – Kazinczynak, 1817. márc. 25. utalásaiból is.

Molnár György: szabolcsi vármegyei birtokos nemes, a kastélya Leveleken volt. Cserey Miklós rokona. *Felesége:* gr. Lázár Kata (1783–1856). Lányuk: Anna (*Nína*).

Vékei László: zempléni birtokos.

arithmetica (gör.): számtan.

additio (lat.): összeadás.

subtractio (lat.): kivonás.

kóta (rég.): kotta.

második leányom; nagyobb leányom: Thalie (1809–1863), Kazinczy harmadik lánya; Eugénie (1807–1903), Kazinczy második lánya. (Kazinczy első lánya, az 1805-ben született Iphigénie egy-éves korában meghalt.)

a' Szabolcsi Főispánnak leánya 's unokáji: báró Splényi Gábor (1734–1818), altábornagy, ezredtulajdonos, Szabolcs vármegyei főispán (1791–1817). Felesége: Orczy Zsuzsanna (1744–1783), Orczy Lőrinc lánya. Tizenhét gyermeke volt, közte: *Manci* (Magdolna).

fortepiánó (ol., rég.): zongora.

napam: gróf Török Lajosné, gróf Rogendorff Aloysia (1754–1817), Kazinczy anyósa.

6079.

Kultsár István – Kazinczynak
Pest, 1817. július 8. körül

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél, Kazinczy megjegyzéseivel: MTAKK K 631, 22b.

A levél be van ragasztva Kazinczy egyik nyelvészeti gyűjteményébe, melléklet vagy boríték nincs.

MEGJELENÉS

1. KAZINCZY G./KAZINCZY 1873, 308.

2. KazLev, 15, 611–612 (a 3472. sz. levél jegyzete).

MAGYARÁZATOK

Kazinczy e levélre július 17-én válaszolt: Kazinczy – Kultsár Istvánnak, Széphalom, 1817. júl. 17., KazLev, 15/3472.

Kultsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő. 1786-ig bencés papnak készült Pannonhalmán, Pozsonyban, majd a szombathelyi gimnázium tanára volt. 1806-ban megindította a Hazai Tudósítások címen az első folyamatosan megjelenő pesti folyóiratot. (→ Kazinczy – a Tudományos Gyűjtemény kiadóinak, Széphalom, 1817. júl. 2.)

6080.

Kazinczy – Döbrentei Gábornak
Széphalom, 1817. november 1.

KÉZIRAT

Autográf (másolat?): MNL, P91 10. cs. 75., 15a–16b. (Dessewffy József Döbrentei Gáborhoz írt levelei között.) Melléklet nincs. (A levélre Vaderna Gábor hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A jelen levél erre válaszol: KazLev, 15/3495, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1817. okt. 9. A jelen levélre ez a válasz: KazLev, 15/3512, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosvásárhely, 1817. nov. 24.

A levél tárgya Kazinczy 1816. jún. 11-e és szept. 10-e közötti erdélyi utazása, és az élményei nyomán írt *Erdélyi Levelek*. Az útirajzon élete végéig folyamatosan dolgozott, így több változata is fennmaradt, az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

ne szemetbírósodjál: a kifejezés magyarázatahoz Döbrentei előző leveléből: „A’ Xdik füzetten én a’ Muzeumot minden bizonnyal végzem. De, Buczy tűzbe jöve, ’s ő sokat akar dolgozni. Ez a’ barátunk engem, a’ hozzám küldött sok silány Munkák igazgatásaiért Szemetbírónak nevezett, ’s a’ Szemetbíroságot megunván, olly egyezésre léptünk, hogy ő és én dolgozásainkat együtt adjuk ki, mintegy folytatásul annak, a’ mit a’ Muzeumba elkezdtünk. Ő kikötötte azt, hogy senkinek Munkáját fel ne vegyem, hanem csak a’ Tiedet és Gr. Dessewffyt, ha t. i. kötésünket Ti ketten meg nem vetitek.” (KazLev, 15/3495, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1817. okt. 9.)

Consil. Kenderesinek képéhez: Kenderesi Mihály (1758–1824), táblabíró, író. Az erdélyi kormányzók valóságos, belső titkos tanácsosa (1807-től). Arcképét Deutscher festette meg, erről Nagy Sámuel készített rézmetszetet Kolozsváron 1815-ben az Erdélyi Múzeum számára, de a mellékletnek szánt képet nem adták közre. (Szabó Ágnes jegyzete.) Döbrentei Kazinczytól kért engedélyt a közzétételhez: „Oda, ohajtom most tenni, Kenderessy képét, ha Neked legkisebbé is el- lenedre nem leszen. Kenderessy azt nekem 370 exemplarban általad, olly kinyilatkoztatásom mellett, hogy a’ Muzeum IXdik füzetjéhez teszem, ha Tőled arra engedelmet nyerek. Azt irtam Trattnernek is, hogy csak akkor adassa a’ IXdik mellé, mikor a’ Te leveled hozzája engedelem adá- soddal megérkezik.” (KazLev, 15/3495.)

Képem: Döbrentei válaszából tudható, hogy leánya képét is elküldte Kazinczy: „Képedet és a’ Kedves Genieét békjövetelemtkor itt kaptam ’s a’ vissza menő kocsissal Lottinak ki is küldöttem.” (KazLev, 15/3512.)

Catilináriám: Cicero műve: *In Catilinam* (i. e. 63), melyet Lucius Sergius Catilina (i. e. 108–?) római politikus ellen írt, és amelyet Kazinczy is fordított: *Kazinczy’ Előbeszéde az általa fordí- tott Sallustiuszhoz. A’ Cicero’ első Catilináriájának első fejezetével* (Kassa, 1824). E művet is Döbren- tei kérte Kazinczytól: „Arra kérlek tehát, hogy az elmaradott Catilinaria Oratóziókat, a’ Nyelvron- tókat küld-bé hozzám. Küld kezembe ezután minden egyéb dolgozásaidat is. Én azokat, mihelyt lehet, mindenkor kiadom. [...] Oda Boufflers leveleit is, csak küldj többet is, vagy küld-el egészen, felveszem.” (KazLev, 15/3495.)

Wieland, Christoph Martin (1733–1813): német költő, író, műfordító, filozófiaprofesszor. Em- lített munkája: *Über die Frage: Was ist Hochdeutsch* (Kazinczy fordításában: *Wieland Adelung el- len: Mi a’ Tiszta Németiség?* [Wielands Werke Supplem. VI. Band.] *Tűkörül azoknak, kik nyelvron- tást emlegetnek, ’s ezt kérdezzetik: Mi a’ Tiszta Magyarság? – ’s intésül a’ szere felett merészeknek* (Felső Magyar-Országi Minerva, 1825, 269–286.)

Váradon lakos B. Wécsey Józsefné: vélhetően: a nagyváradi Wécsey Józsefné Miller Teréz (ko- rábban Bogdanovicsné); őt Kazinczy egy 1802-re vonatkozó naplójegyzetében említette: KAZIN- CZY, *Az én naplóm* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 270.

A’ Hunyadi János felől szóló Levelet már beküldém Octób. 23dikán a’ Tudom. Gyűjteménybe: Kazinczy említett, Tudományos Gyűjteményben megjelent értekezése: *Megcáfolása azon bitang híreknek, hogy Hunyadi János Magyar-Országi Kormányzó és Erdélyi Vajda vad ölelésből eredett* (1818/1, 39–53; a cikk keltezése: Dédács, 1816. aug. 14.). (L. még az *Erdélyi Levelek* kritikai kiadá- sában Szabó Ágnes vonatkozó jegyzetét.)

Boufflers, Stanislas Jean, márkí (1738–1815): francia költő, Szenegál kormányzója. Leveleinek fordítása Kazinczytól: *Boufflers' levelei a' Schweitzből* (Hébe, 1824, 203–224; 1830-ban újradolgozta).

Recenziót a' mellyet a' Beregszászi Dissertatiója 's Sípos József Ó és Uj Magyarja felől dolgoztam, szerencsére fel nem vevék a' Pestiek: Beregszászi Nagy Pál (1750 vagy 1760-as évek közepe–1828) említett műve: *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica* (Pest, 1815). Sípos József (1775–1840) szentesi tanár említett műve: *Ó- és újj magyar, vagy rövid értekezés, miképpen kelljen az ó-magyarsággal az újat egyesíteni? Az az: Miképpen kelljen a régi magyar nyelvet újj nevek, szóllások és formák által gazdagítani, tsinosítani úgy, hogy azt természeti állásából ki ne vegyük? mint némeljek. Előadta egy a Régieket és heljes Újjításokat egyformán kedvellő de a nyelvet elrontani iszonyodó Magyar* (Pest, 1816). Kazinczy recenziója cím nélkül jelent meg a Tudományos Gyűjteményben (1817/12, 87–105). A június elején elküldött bírálatot Mezei Márta szerint késleltetve jelentették meg a folyóirat szerkesztői (MEZEI 1994, 194). (→ Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet.)

Fejér György (1766–1851): történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója, a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottság tagja.

Mondolat: a nyelvújítást és Kazinczy személyét támadó 1813-ban névtelenül megjelent gúnyirat.

Zsombori József (1783–1822): római katolikus pap, költő. Székelyudvarhelyen plébános (1816-tól) és gimnáziumi igazgató (1817-től). Említett írása: *Egy két észrevétel a' magyar nyelv' mostani állapotjáról* (Erdélyi Múzeum, 1815/3, 152–154).

Dédácsi estvék: Szabó Ágnes jegyzete: „Szinte semmilyen adat nincs erről a különálló munkáról: Kazinczy ilyen címen nem említette sehol máshol, szöveg vagy szövegrészlet sem maradt fenn sehol, az *Erdélyi Levelek*-variánsokban sem. De egy 1818-as levelében a *Dédácsi Reggelek* című munkájáról írt, amely szintén nem készült el, így csak feltételezhető, hogy mindkét esetben ugyanarról a tervezett műről van szó: »De legfőbb dolgom az, hogy Barótit, Rájnist, Révait, Verseglyt, Ányost, Virágot végig olvasom 's Philologiai Jegyzéseket csinálók, hogy a' *Dédácsi Reggelek* elkészülhessenek. Az lesz Antirecenzióm, az lesz Anti Füredi Vidám. Elmondom, melly igazságtalanul hányá Révai (az én kedvesem) és Rájnis Barótinak szemére a' Magyar Nyelv rontását, 's megteszem a' következtetést, bátran, de azon tiszteléssel, a' mellyel magamnak és Olvasóimnak tartozom. Mocskolódni, szurkálni nem fogok; azt nem tevék a' Himfy, Pápay, Beregszászi] és Sípos, 's a' Pápai Catechismusa Recenziójikban is.« (Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1818. okt. 29., *KazLev*, 16/3655.)” Kazinczy erdélyi utazásának egyik állomása volt *Dédács*: ma Piski (Simeria) városrésze (R), a Gyulay család birtoka, ahol a kastély körül értékes parkot alakítottak ki.

Gróf Gyulai Lajos: (1800–1869): erdélyi naplóró, politikus, mecénás. 1807–1820 között Döbrentei volt a nevelője. 1822–1830 között a bécsi erdélyi udvari kancellária tisztviselője, 1834-től több alkalommal erdélyi ellenzéki országgyűlési követ, a pesti főrendiház tagja. Írásai és fordításai az Erdélyi Múzeumban jelentek meg. Gróf Gyulai Ferenc és Kácsándy Zsuzsanna fia.

Döbrentei nappal el-elvesze közlünk, 's a' Sztrigy és Maros félszigetének sötétlombú szilasában olvasgatta papirosaimat: Szabó Ágnes szerint e jelenet nem került be az *Erdélyi Levelek*be.

Sztrigy: a Maros mellékfolyója.

Ráday Gedeon (1713–1792): költő, irodalomszervező, országgyűlési követ, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

Gellius, Aulus (130–180): római író. Említett műve: *Noctes Atticae* ('Attikai éjszakák').

Kazinczy András (1738–1804): Kazinczy nagybátyja („*onkelem*”). Zemlén vármegyei tisztségviselő, adószedő (1775), országgyűlési követ (1790/91 és 1796 Szirmay Antallal), királyi udvari tanácsos. (L. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 875 [Családja/Kazinczy].)

korona' ládája: 1790. febr. 21-én Budán ünnepélyesen fogadták a Bécsből hazahozott Szent Koronát a báró Orczy László vezetésével megalakult vármegyei koronaőrző bandériumok.

bajulálni (rég.): cipelni, bajmolódni.

Vay István (?–1800): királyi tanácsos, a sárospataki kollégium főkurátora (1777–1788), a pécsi iskolai kerület főigazgatója (lat.: *supremus studiorum director Quinque-Ecclesiensis districtus*; 1788–1791).

1792. én is arra rendeltetém, valamint az Ipam is, bogy az étkeket szedjük-el a' cselédek' táblájiról, 's tegyük az asztalra: az 1792-es országgyűlésen Kazinczy mint a távollévő báró Vécsey Ferenc helyettessé vett részt, és tagja lett egy hadisegélyt intéző bizottságnak is. Jún. 6-án koronázták Budán magyar királlyá I. Ferencet. (Kazinczy kapcsolódó önéletrajzi írásai: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1060, 56. jegyzetmező: 1792.)

ipam: gróf Török Lajos (1748–1810), Kazinczy apósa (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet).

Gróf Nádasdi Mihály, gróf (1746–1826): Komárom vármegyei főispán (1761–1826), királyi kamarás, koronaőr (lat.: *coronæ custos*; 1785–1798), főlovászmester (1798–1806), fő-ajtónállómester (1806–1826).

Cserei Farkas (1773–1842): erdélyi nagybirtokos, őrnagy, műgyűjtő, botanikus. 1805-től Kazinczy bizalmas barátja. Id. Wesselényi Miklós sógora, Cserey Miklós rokona. Cserey említett meghívólevelei: „Szivemből ohaitanám Vélled lenni, és Veled együtt, minek előtte közre bocsátanád, olvasni Erdélji Leveleidet; ha lehecséges, Ted meg eszt kedves Barátom.” (Cserey Farkas – Kazinczynak, Kraszna, 1817. okt. 4., KazLev, 15/3494; Szabó Ágnes adatai.) Kazinczy nem tett újabb erdélyi utazást.

Csereinél kapok Approbatát, Compiliát és Baliát: Döbrentei az *Erdélyi Levelek*hez ajánlotta felhasználni e műveket: Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Kolozsvár, 1817. jún. 13., KazLev, 15/3454; Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Kolozsvár, 1817. okt. 9., KazLev, 15/3495; Döbrentei Gábor – Kazinczy, Pest, 1820. dec. 15., KazLev, 17/3924. E levelek szerint az *Approbata, Compilata* „Erdély Országának három könyvekre osztatott törvényes könyve, melly Approbata (Ildik Rákóczi alatt), Compilata (Iső Apafi idejében) Constitutiókból áll, és Novellaris Articulusokból (az Ausztriai ház alatt lételtől fogva [...])” (KazLev, 15/3454); azaz Cserei György (1714–1774) kézirat munkája: *Synopsis universarum poenaliū in Decreto Tripartito, Approbata et Compilata Constitutionibus existentium cum additis notis observationibus in gratiam tyronum* (1754). *Balia* Sámuel erdélyi tanácsos említett műve: *Erdély Ország közönséges nemzeti törvényeinek első része, a' Törvény Szerző hatalomról, irta Balia Sámuel, Királyi Tábla Assessora* (Kolozsvár, 1791).

Aranka György (1737–1817): költő, nyelvész, irodalomszervező, az erdélyi királyi tábla ülnöke, az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság vezetője. Szabadkőműves. Kazinczy barátja, a Magyar Museum és az Orpheus szerzője.

Aranka György: (a fent említett Aranka György rokonáról további adatokat nem találtunk).

B[ibli]o[thec]árius Szabó: Szabó András (1738–1817) bölseleti és teológiai doktor, a Teleki Téka vezetője (1815-től). Teleki László gyermekeinek, majd 1810–1816 között ifj. Wesselényi Miklósnak nevelője.

Kant, Immanuel (1724–1804): német filozófus, esztéta.

Schulze, Gottlob Ernst (1761–1833): német antikantiánus filozófus. *Levelet* írt Rozgonyi Józsefnek, aki több munkáját is neki ajánlotta. A levél fordítása megjelent: Tudományos Gyűjtemény, 1817/11, 121–122. kötet (vö. KazLev, 16/3739, Kazinczy – Ercsey Dánielnek, Széphalom, 1819. máj. 9.).

Rozgonyi József (1756–1823): sárospataki tanár. Sárospatak után Bécsben tanult, ahol 1784-ben II. József „személyes kihallgatáson [fogadta], első[ként] nyert további utazásra engedelmet, s vele nyílt meg újonnan a külföldi akadémiák látogatása” (SZINNYEI). Hazatérve 1791-től Losoncon, 1798-tól haláláig Sárospatakon tanított filozófiát (antikantiánus szellemben), természetjogot, esztétikát és pszichológiát. Több Kant-ellenes munka szerzője.

a' Delphi' Istene: Apollón.

Socratesz (Szókratész) (i. e. 469–i. e. 399): görög filozófus.

a' Fejérvári Fő Bírót, a' ki ezt mondá: Ex ignorantia: a történetet l.: KazLev, 15/3495, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1817. okt. 9.

Rákóczy nótája: a „Jaj, régi szép magyar nép...” kezdetű 18. sz-i kuruc ének.

Gróf Mailáth János (1786–1855): német műveltségű író, konzervatív politikus, Kossuth Lajos Pest vármegyei ellenfele. Kazinczy barátja. 1821-ben kezdte németre fordítani az *Erdélyi Leveleket*

(Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Pest, 1821. márc. 5., KazLev, 17/3960; Szabó Ágnes adata). *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. művét lefordította Kazinczy: *Mailáth' Regéji. Magyar Regék és Mesélések* (kiadta Kazinczy Gábor, Pest, 1864; a kézirat 1828–1830-ban készült).

a' mellyben ezt trod: „HA Ő AZ VOLNA EGÉSZEN A' MI VOLT”: a Döbrentei-levél idézett részlete: „A' B. Wesselényi Miklósné háza, hol 1815–1816ban laktam, Lajossal, a' piaczról letérve a' balsonron, az 5dik ház. Ha Miklós most is az volna egészen, a' mi volt, az a' ház nekem elfelejthetetlen volna.” (KazLev, 15/3495, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1817. okt. 9.)

Gyarmathi Sámuel (1751–1830): erdélyi orvos, író, nyelvész. Említett munkája a magyar és a finnugor nyelvek kapcsolatát vizsgáló szótár: *Vocabularium in quo plurima hungaricis vocibus consona variarum linguarum vocabula collegit...* (Bécs, 1816).

Szent Györgyi Imre: (a titkárról további adatot nem találtunk).

Márton István (1760–1831): a pápai református kollégium igazgató-tanára.

kiknek képeik függenek a' Btheca' hajójában?: Döbrentei válasza: „A' Cancellarius Bibliothecájában ezen képek vagynak: A' Bibliotheka ajtaján belől, feljülről, Atilla idealis képe.

A' Bibliotheka pitvarában: Gr. Rédei Zsigmondné (a' Cancellarius Bibliothekás házában egy része elébb ezé a' Grófnéé volt.) – B. Wesselényi Ferencz (Gubern. Consil.) és a' felesége. – Gróf Lázár János az Erdélyi deák Poéta. – 1ső Apaffi Mihály – az idősb Gr. Teleki László, a' Korona Őr Apja. Wesselényi Ferencz a' Palatinus. A' Bibliotheka szálája ajtaja felett az első Teleki Mihály. Ez alatt meg állva balra: B. Bruckenthal Mihály a' Gubernátor; Gr. Széchenyi Ferencz; Gróf Festetics György, a' Cancellarius maga 26 esztendőskorában. Teleki Mihályéval szembe van a' Cancellar Sz. István Rendi öltözetében, tehát a' közepén: innét jobbra a' néhai Cancellariusné képe; Bethlen Gábor; Mátyás Király, Eugenius Herczeg.

A' Bibliotheka galeriája felsőbb részében: Gróf Teleki József a' Korona Őr; Gr. Batthyáni Ignác, Püspök; Morsinai Ersébeth.

Az alsó ajtóval általellenben lévő ablakokban van Luther Márton és Melanchton.

Ezeket kívül vagynak az antique büsztök.” (KazLev, 15/3512, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosvásárhely, 1817. nov. 24.)

a' Cancellarius: gróf Teleki Sámuel (1739–1822), Bihar vármegyei főispán, erdélyi kancellár. A marosvásárhelyi kollégium támogatója, a 60 000 kötetes marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója (erről Kazinczy cikke: *Erdélyi Cancellarius Gróf Teleki Sámuel Excell. Bibliothecája Marosvásárhelytől*, Tudományos Gyűjtemény, 1817/VII., 3–8.).

Bruckenthal Sámuel (1721–1803): 1777–1787 között Erdély kormányzója.

Gr. Lázár János (1703–1772): erdélyi kormányzó elnök.

Bethlen Gabor (1580–1629): erdélyi fejedelem (1613–1629).

Apafi Mihály (1632–1690): erdélyi fejedelem (1661–1690).

Teleki Mihály, gróf (1634–1690): erdélyi kancellár, Teleki Sámuel nagyapja.

6081.

Márton József – Kazinczynak

Bécs, 1817. december 26.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 4. levél, 28–29. oldal (egy fólión a levél szövege 2 beírt oldalon).

A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy említett 1817. szept. 3-i levele ismeretlen.

Ez a *Moralis Katechismus* körül kialakult tollharchoz kapcsolódó első ismert levél. Márton József *testvérének, Márton István* (1760–1831) pápai tanárnak a munkája: *Keresztény Morális kis Katechismus. A Helvétziai vallástétellel megedgyezőleg a magános olvasóknak számokra készítette s kiadta...* (Bécs, 1817). Márton István debreceni és külföldi egyetemi tanulmányai után 1790-től lett Pápai teológia- és filozófiatanár és igazgató a református kollégiumban, amely az ő idején érte el a debreceni és a sárospataki kollégiumokhoz mérhető jelentőségét.

A *Katechismusról* A. betűjel alatt *Varga István* (1776–1831) debreceni teológus (→ Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. febr. 5.), és M. A. betűjel alatt feltehetően *Molnár András* tési plébános írt recenziót. Márton József az utóbbi kritikát először tévesen *Folnesics* János Lajos (l. alább) munkájának vélte.

Márton István válasza: *Felelet a Morális Katechismusnak azon Recenziójára, mely a Tudományos Gyűjteménynek, a múlt 1817. eszt. 10. kötetjében találtatik* (h. n., 1818).

Ezután több viszontválasz és ellenrecenzió keletkezik, ezek összegyűjtött kiadása: *Prof. Tiszt. Márton István Úrnak Ker. Morális Katechismus nevű munkájára írt Recenziók, az azokra tett feleletekkel egybekötve* (Bécs, 1818, a Magyar Kurír kiadójának költségén). E kötet bemutatása Váczy János jegyzetében: Kazinczy előszava után (5–6. l.) következnek: „1. M[olnár] A[ndrás] Úr Recenziója. – 2. Prof. Tiszt. Márton István Úr Felelete. – 3. Tek. Horváth Ádám Úr Értekező Jegyzései M[olnár] A[ndrás] Úr Recenziójára. – 4. M[olnár] A[ndrás] T[ési] P[lebános] Úr Viszszonozása. – 5. Prof. Tiszt. Márton István Úr erre való Válaszsa. – 6. A. Úrnak a' Ker. Morális Katechismusról írt Recenziója. – 7. Tek. Kazinczy Ferentz Úr Felelete ezen Recenzióra. – 8. Prof. T. Márton István Úrnak ugyan ezen Recenzióra írt Felelete. – 9. A' Morális Katechismusnak Ideája. – Kazinczy bírálata a 92–101. lapokon olvasható; a 93. lapon csillag alatt Márton István jegyzete. Márton István nem lehetett megelégedve a Kazinczy bírálatával sem, mert végső ítéletét e szavakba foglalja össze: »Igy hát, mind e' mái napig is az én Morális Katechismusom recenseálatlanul lévén, edgy olly competens Recensensre várokozom, a' ki magáról nyilván declarálja, hogy ő edgyszerre Theologus is, és Philosophus is edgy személyben« (136. l.). – V. ő. a 3564., 3565., 3571., 3572. számú levelekkel.” (KazLev, 15, 648. oldal, a 3561. levélhez írt jegyzet; a monogramok feloldása az 1818. márc. 31. utáni levél alapján [O. L.])

A témakör kapcsolódó levelei:

→ Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. febr. 5.

KazLev, 15/3572, Márton István – Kazinczynak, 1818. márc. 19.

→ Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. márc. 31.

→ Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. márc. 31. után.

→ Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. jún. 8.

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Schönbrunn: bécsi barokk kastély és ennek parkja.

Laxenburg: Bécs melletti angolpark, a császári család nyaralóhelye.

az idei kedvező jó szőlőtermő esztendő: Görög Demeter a hazai szőlőtermesztés fejlesztésére külföldről nemesített szőlővesszőket hozatott be, ezt Bécs mellett szaporíttatta, majd az ország különböző vidékeire eljuttatta. Márton József írta Görög-életrajzában: „mindenűn, különösen Frantzia országból 1812-ben, az akkori Frantzia Tsászár parantsolatjára, rendkívül nagy számmal küldettek Bétsbe minden nevezetes szőlőfajok vesszői, mellyek részszerént itt Béts bástyáján, az

akkor úgy neveztetett paraditsomkertben, részszerént a' Schönbrunni és Laxenburgi kertekben ültetettek el". (MÁRTON 1834, 32.)

C. G.: camarás vagy consiliárius Görög, azaz Görög Demeter (1760–1833), irodalomszervező, a bécsi Magyar Hírmondó szerkesztője, a bécsi magyar kultúra kiemelkedő alakja, 1809-től Ferenc Károly főherceg nevelője (1824-ig).

Gróf Török képét: gróf Török Lajos (1748–1810), Kazinczy apósa (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet). Az arcképről: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1827. jan. 27. jegyzet.

szerentsés Édes Atyának tudni örvendem: 1817. máj. 6-án megszületett Kazinczy hatodik gyermeke, Iphigenie.

Báró Sennyei: talán báró Sennyey János (?–1820), császári és királyi kamarás, Zemplén vármegyé egyik legvagyonosabb embere.

Bauer Könyváros: a bécsi könyvkereskedő megbízásáról: „Az Orbis Pictus hézagjainak kipótlására Bauer könyváros időt kért, nem akarván azokért egész és ép Tsomókat rontani el. Ezt magam is jobbnak találtam, hogy így annyiival kevesebbe kerüljön a' Pótlék.” (KazLev, 15/3478, Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. aug. 13.)

defect (lat.): hiány, hiba.

textus (lat.): szöveg.

commissio (lat.): megbízás.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

velin (fr.): selymes, finom papír.

Azt irták a' Testvéremnek, hogy Folnesits Úr recenseálta, 's Moldovanyi Antal Úr nevébe adta be, nem tudom igaz e?: a további levelekből kiderült, hogy nem. Az említett személyek: *Folnesics* János Lajos (1780 k.–1823), nagyváradi származású bécsi mérnök és tanár, József nádor feleségének magyartanára, 1821-től a bécsi mérnökkari főiskolán a földrajz, történelem és latin nyelv tanára; *Moldovanyi Antal* (1788–1819): erdélyi örmény származású római katolikus pap, egy helytartósági tanácsos fiának nevelője.

6082.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. február 5.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 5. levél, 30–32. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon, a 4. számozatlan oldal üres). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy említett 1818. jan. 9-i levele ismeretlen.

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Morális Kis Katekizmus; velin; Testvérem; Trattner; Gróf Török Képe; Bauer; Folnesits: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26. jegyzet.

dilizsánsz (fr., rég.): delizsánsz, rendszeres járatként közlekedő, utasokat is szállító postakocsi.

Doll Antal: bécsi könyvkereskedő. Kazinczy nem sokkal később pénzt küldött neki *Az én Életem* c. önéletrajz borítólapján található bejegyzés szerint: „Dollnak 18 Maji 1818 küldöttem Rumi ált. 40/30x.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 867).

az idősebb Kisaszszonyka: Kazinczy Eugénia (1807–1903), Kazinczy lánya.

egy Német és egy Magyar Grammatika: bizonyára Márton József munkája: *Német grammatika. Egy német olvasnivaló-könyvvel és ahoz tartozó lexiconnal együtt* (7. kiadás, Bécs, 1817).

Bertuch Képeskönyve: Friedrich Justin Bertuch (1747–1822) német író *Bilderbuch zum Nutzen und Vergnügen der Jugend* (1813) c. könyvsorozata Márton József fordításában: *Természethistóriai képeskönyv az ifjúság hasznára és gyönyörködtetésére...* (Bécs, 1810–1816; 12 kötet).

Zebetmeyer: bécsi könyvkereskedő.

Landes, Josef: pozsonyi könyvkereskedő (1810-től).

Decsy Sámuel (1742 v. 1745–1816): Bécsben élő orvos, író, újságíró. 1793-tól haláláig a bécsi Magyar Kurírnak és melléklapjának, a Magyar Musának volt szerkesztője. → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet.

Lese-Kabinét (ném.): olvasókör.

Amalia: Báróczi Sándor (1735–1809) testőrirő fordítása: *Amalia történetei, melyeket a szép nemnek ajánlva, testamentománál fogva kiadatni rendelt* (Bécs, 1810).

Védelmezettett Magyar Nyelv: Báróczi Sándor 1790-ben Bécsben megjelent munkája.

Oeuvres completes de Laur Sterne (fr.): 'Laurence Sterne összes művei'; Laurence Sterne (1713–1768) angol író több művét lefordította és kiadta Kazinczy: *Kazinczy Ferencz' Munkái*, 4. kötet (Pest, 1815).

Schaumburg, Karl (1770–1833): bécsi könyvkereskedő, kiadó.

In 8^a [=oktavo] Paris 1803 avec 16 Gravures VI Tom[us] 15 for[int] (fr., lat.): 'nyolcadrétben, Párizs, 1803. 16 rézmetszettel 6 kötet, 15 forint'.

In 16^{ae} (lat.): tizenhatodréttben.

pipaszála (rég.): pipázó, dohányzó.

illuminál (lat.): kivilágít.

a' Pápai Professor: Márton István. → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26. jegyzet.

a' Morálját megrostálta Szováthi Pred. Budai Fer. Úr: Budai Ferenc (1760–1802), szováti református lelkész. Budai Ézsaiás testvére. Említett név nélkül megjelent munkája: *A Kant szerént való filosofiának rostálgatása levelekben* (Pozsony, 1801).

Földvári József (1766–1830): debreceni református lelkész (1796-tól), ideiglenes kollégiumi tanár (1803–1805), a debreceni egyházmegye jegyzője (1809-től), esperese (1813–1826).

excellens (lat.): kitűnő.

Varga István (1776–1831): debreceni teológus, tanár, református lelkész Szikszón 1821-től, Péczeli József veje. „Az A. Recensens Varga Debretzeni Professor volt.” (KazLev, 15/3572, Márton István – Kazinczynak, 1818. márc. 19.; → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. márc. 31.)

Pr[ofesszor] Halitzky András Frigyes (1753–1830): bölcséleti doktor, a pesti egyetemen a német nyelv és irodalom tanára (1792–1827), pesti cenzor.

admitti non posse (lat.): 'nem engedélyezve'.

admittolta (lat.): engedélyezte.

Hofstelle (ném.): minisztérium.

Fejér György (1766–1851): történetíró, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény alapító szerkesztője, 1808-tól 1818-ig a pesti egyetem teológiai tanára.

officium (lat.): hivatal.

imprimatoros (lat.): (nyomdai) engedélyes.

intolerantismus (lat.): intolerancia.

institutum (lat.): intézmény.

Molnár János (1757–1819): pesti evangélikus prédikátor (1787-től), német nyelvű történeti és egyházi művek szerzője, titkosrendőr. 1790-ben röpiratban támadta a magyar nemesi mozgalmat, 1795-ben a halálra ítélt Hajnóczy József gyóntatója volt.

Gr[óf] Cancellarius Teleky Sámuel (1739–1822): bihari főispán, erdélyi kancellár. A marosvásárhelyi kollégium támogatója, a marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója.

Ertsey Dániel (1781–1836): 1805-től a debreceni kollégium filozófiatanára, 1821-ben debreceni tanácsos, Szabolcs vármegye és a tiszántúli egyházkerület táblabírója.

6083.

Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak
Nagyszeben, 1818. február 23.

KÉZIRAT

–

MEGJELENÉS

STRAUCH 1909, 33–35.

Strauch Béla közlése szerint kiadványa forrása egy autográf másolat volt, melyet 1909-ben a nagyszebeni „Brukenthal-muzeum, kéziratárában, gondos, magától Seiverttől való, másolatban” őrzött. (STRAUCH 1909, 31; a kéziratot nem tudtuk ellenőrizni a kiadás készítése során.)

MAGYARÁZATOK

Váczy János három Kazinczy-levelet adott ki Kazinczy és Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) levélváltásából, ezek közé illeszkedik Seivert két, most közölt válaszelevele:

Kazinczy – Seivert Jánosnak, Széphalom, 1818. jan. 30. – KazLev, 15/3550.

Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak, Nagyszeben, 1818. febr. 23. (jelen levél).

Kazinczy – Seivert Jánosnak, Széphalom, 1818. márc. 8. – KazLev, 15/3567.

→ Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak, Nagyszeben, 1818. ápr. 3.

Kazinczy – Seivert Jánosnak, Széphalom, 1818. máj. 4. – KazLev, 16/3591.

A KazLev forrása Székely István szövegközlése volt (SZÉKELY 1899). Itt olvasható, hogy „[e] három levelet, Seivert két levelének fogalmazványával együtt, a szebeni múzeum őrzi.” Vagyis a két most kiadott levél léte már ekkor ismert volt, de csak a KazLev 20. kötetében Strauch Béla *Nagyszeben a magyar irodalomban* (STRAUCH 1909) című értekezéséről írva ismerteti Váczy a két levelet: „Strauch Béla közli egyúttal Seivert János két levelét (1818. febr. 23. és 1818. ápr. 3.), a melyek a pótkötetben fognak megjelenni.” (KazLev, 20, 583.) Seivert levelei végül is nem jelentek meg eddig a KazLev kötetekben. Strauch a levélmások gyűjteménye előtt található, vélhetően Trauschenfels Jenő által írt előszót is közli kiadásában: STRAUCH 1909, 31–33.

Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) (1755–1832): nagyszebeni kormányzékeni titkár (1808-ig). A Brukenthal-féle könyvtárnak, amelyet anyai nagybátyja, báró Brukenthal Sámuel alapított, haláláig felügyelője volt. Kazinczy erdélyi utazása során személyesen is találkozott, ő mutatta be Kazinczynak a könyvtár és galéria nevezetességeit 1816. júl. 21-én. Kazinczy részleteket tett közzé mint erdélyi utazásáról a Tudományos Gyűjteményben, e közlések egyikében, *Az Erdélyi Szászok*. – *Gubernátor Báró Bruckenthal Sámuelnek Bibliothecája, Kép-gyűjteménye* c. részletben ez olvasható: „Vezetőnk ide Seivert Úr vala, Bruckenthalnak testvére’ gyermekétől született unokája, ’s Bibliothecárius Róth Úr. Úgy tetszik, ez csak a’ Könyvek’ ismertetében nagy, nem a’ képekében is, és hogy Seivert Úrnak sem volt soha alkalma, ízlését e’ részben nevezetesen kimívelni. Azonban előttem mind a’ kettőnek ismeretsége igen becses volt, nevezetesen Seivert Urat annyira megkedvelém, hogy ha a’ történet Szebenben tette volna lakásomat, e’ Palotát inkább keresném lakójáért mint kincseiert; egy érett-lelkű, tudós, és a’ mi nem ér kevesebbet, tiszta ember. Letette az Erdélyi Kormányseknél viselt Titoknoki hívatalát ’s nőtelenül él, magának és a’ tudományoknak, szeretve, becsúlve minden jóktól. Lakása benn vagyon a’ Bruckentháli háromsor ablakú ’s két udvarra osztott Palotában, mellyet a’ nagy Megholt József Mihály öccsének hagyott, harmincz hat ezer tőkepénzzel a’ nagy Intézet’ fenntartására, szaporítására.” (KAZINCZY, *Az Erdélyi Szászok* 1818, 105–106; l. még: KAZINCZY, *Erdélyi* 2013.)

Kazinczy és a szászok közötti vitáról l. Szabó Ágnes és Bíró Annamária tanulmányait: SZABÓ 2009; BÍRÓ 2010.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Nagyszeben, 1818. február 23.

Január 30-án kelt becses levele, amelyet csak február 20-án kaptam kézhez, éppoly nagyon megörvendeztetett, ahogy érdem felett megtisztelt. Természetesen én sem tartom Önt, jó, nemes férfiú, kevésbé nagyra, mint amilyenné a hírnév emeli, s örvendek, hogy részem volt a szerencsében, hogy személyesen megismerhettem, s csak azt sajnálom, hogy találkozásunk oly rövid ideig tartott. Egy férfiú társaságát, mint Öné, szeretné az ember a maga meghitt körében élvezni, Ön azonban csupán tovasiető meteor volt számunkra, amely huss, megjelent s eltűnt.

A legelőzékenyebben köszönöm, hogy kegyesen emlékezett kérésemre, s hogy igyekezett azt teljesíteni. De az a gonosz úr, aki azt eredménytelenül hagyta! Nem, én kétlem, hogy ő Önt annyira szerethetné, amint Ön azt hiszi; mivel a Jó által szeretettik igazán. Még sincs veszve semmi. Az okleveles iratok jegyzéke, amint azt a minap megtudtam, szintén itt van, megtekintésre meg fogom kapni, és ha valóban találhatók köztük eltulajdonított eredeti oklevelek, nem kellene akkor a régi jogszabálynak érvénybe lépnie: *ubi rem meam invenio*?

Az Ön tevékeny törekvése, hogy terjessze a fényt hazájában, s hogy kortársainak hasznára legyen, előviláglik leveléből, s nem csekély hírnevet ad Önnek. Az Isten segítse meg! Hiszen onnan néhány sugár ultra silvam is átlövell, s Euler törvénye szerint fényt tenyész. Köszönetre s dicséretre ne számítson, keblében hordozza azt az igaz. Válgék azzá Magyarország számára, ami Sonnenfels volt Ausztriának, s ő elnyerte jutalmát. Lenne bár itt néhány férfiú oly élénk szellemmel, s a jóra való igyekezettel, mint amilyen Ön, mennyit használna itt is! De Magyarországon már előtűnt a hajnalpír, itt még csak ködös szürkület van: itt-ott gyenge északi fény, quod latus mundi nebulae etc. Írásában kifejtett gondolatai közül itt néhányat, mint hamis érmét szegeznének a pultra, milyen sokat nyert Ön ezek közzététele által. Bizonyos éghajlati körülmények között lassan nyílik fel az emberiség szeme, hogy a maga hasznát észrevegye. Hogy? Félek, gyors reptében át a vidéken nem tekintett elég mélyre, s a csillámló külsőségek becsapták egy kevésbé.

Mohón várom, hogy etnográfiai tárgyú leveleit Erdélyről elolvashassam. Amint megtudom, hogy elhagyták a sajtót, s szemem elé kerül, ráteszem a kezem, legyen az eredeti munka, avagy fordítás. A rosszért, ami nemzetemről, mint nemzetről elmondható, nem aggódok, még kevésbé azért, amit a próba nem tartalmazott – csak az Istennek köszönheti, hogy nem vagyok író. Nemzetemnek – én érzem – vannak értékei; a magyar királyok elismerték azt, alattuk virágzott, egy ideje lassanként fonnyadásnak indult. Saját velejében tenyésztek falánk nyüvek, s kívülről egyre több föld borítja el. Egy igaz ember sem feddheti, anélkül, hogy egyúttal ne sajnálná. A források

ellenében, amelyekből jegyzeteit merítette, nem tudok semmit felhozni, tisztelem, s becsülöm, az összes nevezett férfiút, de Ön egyetlen cseppcskét sem merített szászeredetű forrásokból, s mégis ismeri az emberi szív optikáját, s tudja, hogy a kutató csak az arisztotelészi középúton találja meg az igazat, ahogy minden jót és szépet is. Est inter Tanaim quiddam socerumque Viselli.

Elég kár, hogy a mi Erdélyünk, miként a bécsiek számára Magyarország is, még mindig oly meglehetősen terra incognita, mivel mégsem múlta kevés azon, ha közelebből ismernék. Viszont valóban nagyon mulatságos lenne, ha lennének még erdélyi magyarok, akik a szász nemzetet, amely már több mint 600 éve a vidéken él, s valóban, tanúja a történelemnek, nemcsak annak hátrányos oldalán állt, még mindig nem tartaná hazainak, miután az örményeket *hazafiak*-nak ismerik el.

Híreket kért tőlem a mi szász nemzeti múzeumunkról. A könyvtár hozzátétőlegesen 16 ezer könyvet számlál. Egészen kiváló ritkaság éppen nincs benne. Nyomdai ősnymtatványokból bír néhányat az hetvenes évek első éveiből. Az értékes antikvitások részlege jól ellátott, és történelemből, csak kevés jelentős szerző hiányzik. A kéziratok között található egy latin, finom pergamenre írt imakönyv, negyedrét nagyságú. A betűk jegyei szerint a 15. századból való, 666 oldalas, mindenütt éppoly szép, és rendkívül szorgosan s gondosan kidolgozott miniatúrákkal díszített. A kép-gyűjtemény tizenöt szobát foglal el, és 1092 darab festményből áll. Az ásvány- és fossziliagyűjtemény nyolc ládát tölt meg, és különösen erdélyi aranytufában gazdag. Az éremgyűjtemény a duplumokkal együtt, amelyek között római konzuli és császári érmek is találhatók 18 ezer darabból áll. A katalóguson már húsz éve dolgozik egy ember, s még mindig nem fejezte be, s nem tisztázta le. Megtapasztalja majd, hogy ebben az időszakban a munkás szorgalma nem volt egyenletes. A múzeumban van még egy láda antik tárgyakkal, ahogy egy gemma gyűjtemény is található itt, ez azonban nem oly nagyon jelentékeny.

Kér tőlem továbbá egy életrajzot a múzeum alapítójáról. Nos, ezt én Önnek ilyen gyorsan nem tudom vázolni, csak néhány alaponást és körvonalat. A Szkander bég szabályjáról ismert ember az a férfiú, aki a múzeumot vezeti.

Bruckenthal báró más dolgokat hagyott hátra, amelyek szellemét majd az utókor elé tárják. Nemesei nemzetségből, jöllehet azonban, segítség nélkül és vagyonatlanul, saját erejéből és uralkodónőjétől elnyert megérdemelt bizalom által emelkedett az ország legmagasabb tisztségére. Mária Terézia protestánsként bízta rá az erdélyi államkormányzatot, s protestánsként adományozta neki II. József a Szent István-rend nagykeresztjét, érdemeiért jutalmul. Az udvari és országos levéltárak mutatják, mit tett ő a hazájáért és az osztrák uralkodóházáért. A paloták, amelyeket felépített, a kertek, amelyeket létesített, az előbb említett múzeum, amelynek gyarapítására és közhasznúvá tételére egy 36 ezer forintos alapot hozott létre, beszédes emlékművei. 1721-ben született és 1803-ban halt meg. Szükség lenne egy Bernstorffhoz hasonló biográfusra, s az ő mesterkezével kellene ezeket a felvázolt körvonalakat kifesteni.

Rumi Monum[enta]. Hung[arica]. című műve még nem érkezett meg, ennél fogva még nem olvastam az Ön ehhez készített előszavát. Mihelyt megszerzem, olvasni akarom, s látni, hogy azt találom-e, amiről azt írja, hogy én érteném.

Az Ön *Desöffy* grófja, ahogy Ön lefesti, ritka férfiú, mivel oly különböző dicséretes tulajdonságok egyesülnek benne. Bár csak egyszer abban szerencsében lehetne részem, hogy Magyarországra utazzam, biztosan megkérném Önt, hogy engem mint barátját ismertessen össze vele: mert mindenképpen szeretném, hogy engem Ön barátai és tisztelői közé számíltson, ha azok sorában az utolsó vagyok is.

Isten vele, s tiszteljen meg engem kegyes emlékezetével!

ubi rem meam invenio (lat.): 'amennyiben megtalálom a tulajdonomat'; a római eredetű jogi kifejezés egésze ('ubi rem mean invenio, ibi vindico') arra vonatkozik, hogy a tulajdont visszakövetelő személynek kell bizonyítani a tulajdonjogát.

ultra silvam (lat.): 'az erdőn túl', azaz Erdélybe.

Euler, Leonhard (1707–1783): svájci matematikus, fizikus, a legtermékenyebb tudósok egyike. A fényt hullámtermészetűnek írta le.

Sonnenfels, Joseph von (1733–1817): bécsi politikus, jogász, gazdasági szakember, udvari tanácsos, a Képzőművészeti Akadémia elnöke (1810). II. József bizalmi embere. 1763-tól 1791-ig a politikai és gazdasági tudományok tanára a bécsi egyetemen. Szabadkőműves.

quod latus mundi nebulae etc. (lat.): idézet Horatius *Aristius Fuscus*hoz írt énekéből: „hol jeges köddel [Jupiter haragja / gyötri a földet]” (Horatius, *Carminum liber primus: Az énekek első könyve*, 22, 19. sor, ford. Justus Pál = HORATIUS 1961, 100–101.)

Est inter Tanaïm quiddam socerumque Viselli (lat.): idézet Horatius művéből: „van Tanais s a Visellus apósa között fokozat még”. (Horatius, *Sermonum liber prior: A szatírák első könyve*, 1, 105. sor, ford. Horváth István Károly = HORATIUS 1961, 370–371).

terra incognita (lat.): ’ismeretlen föld’.

Szkanderbeks: Szkander bég vagy Szkanderbeg, eredetileg Gjergj Kastrioti (Kasztrióta György) (1405?–1468), albán fejedelem, a török elleni harcok hőse, az albán történelem legnagyobb alakja. Az említett szablya talán az a kard, amelyet II. Pál pápától tényleges segítség helyett kapott 1466-ban.

Bruckenthal: báró Brukenthal Sámuel (1721–1803), magyar nemességet szerzett szász családból származó erdélyi kormányzó. Mária Terézia 1766-ban nevezte ki az erdélyi udvari kancellária elnökévé, 1774-ben a gubernium elnöke, 1777-ben Erdély kormányzója lett. II. József 1787-ben letette hivatalából. A Mária Terézia által alapított Szent István-rend nagykeresztese volt. Szabadkőművespáholy-alapító. A nagyszombati Brukenthal Múzeum létrehozója. E gyűjtemény könyvtárának alapja az ő 15 972 kötetből álló könyvtára volt, a képtárban mások mellett Jan van Eyck, a két Pieter Brueghel, David Teniers és Tiziano képei vannak. Brukenthal a gyűjtemény fenntartására és gyarapítására 36 000 Ft-ot hagyott, a múzeum 1817-ben megnyílt a közönség előtt. (→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. márc. 21. jegyzet.)

Bernstorf: több német és dán közéleti ember neve.

Rumi: Rumy Károly György (1780–1847), német anyanyelvű író, történész, tanár, Kazinczy barátja és egyik legszorgalmasabb levelezője. Említett munkája: *Monumenta Hungarica, az-az: Magyar emlékezetes írások* (Pest, 1815–1817, 3 kötet; a 2. kiadás: „Második megjobbított, és Kazinczy Ferencz Úrnak Előbeszédjével megbővített kiadás” uo., 1817).

Desöffy: gróf Desseffy József (1771–1843), költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). A kassai Felső Magyar-Országai Minerva c. folyóirat alapítója. Kazinczy bizalmas barátja és levelezője.

6084.

Maria Stanislaus von Rogendorff – Kazinczynak
Bécs, 1818. február 26.

KÉZIRAT

Autográf eredeti, Kazinczy megjegyzésével: MTAKK K 643, 213–214. (213a: Kazinczy megjegyzése, 213b: boríték, 214ab: a levél szövege).

A kéziratot a „Zemplén megyei történeti emlékek” c. kötetbe kötötték utólag, e kötetben belül külön számozást viselő szövegcsoporthoz, a Rogendorff családra vonatkozó iratgyűjtemény részéhez. Kazinczy autográf megjegyzése felett azonosíthatatlan kéztől olvasható a sorszámozás „14.”. Az 1-es sorszám a 189a oldalon, a „Gróf Rogendorff Ferencz Antal Generális, és gyermekei.” autográf címloldalon található, az utolsó, 16-os sorszám alatt egy már megjelent Kazinczy-levele van: Kazinczy – Török Lajosné Rogendorff Aloyziának, Sátoraljaujhely, 1809. máj. 3. (KazLev, 6/1470).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy anyósa *gróf Török Lajosné* gróf Rogendorff Aloysia (1754–1817), akinek testvére volt gróf Rogendorff *Kajetán* (Cajetán) (1745–1809): milánói tanácsos, páduai pénzügyi kamarai elnök, aki, miután a napóleoni háborúkban elvesztette vagyonát, élete utolsó hónapjait Kazinczy vendégeként Széphalmon töltötte, eltemetve is ott van. Testvérük volt továbbá két bécsi szaléziánus (salesita) apáca: a levélíró *Maria Stanislaus von Rogendorff* és az elhunyt *Rogendorff Josepha Fejedeleme-asszony*. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 884–885 [Családfe/Török]; KAZINCZY, *Széphalom és házi dólgaím* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 159–160.)

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Kolostorunkból 1818. február 26-án
Legjobb Kazinczy!

Nemcsak azért tudtam eddig ritkán és nem részletes hírt adni kedves sógorom és érdemes anyám hogylétéről, mert szemeim fogyatkozott képességei okán akadályozva vagyok abban, hogy magam írjak, hanem azért is, mert leveleimnek az ő¹⁵ kezeibe kellett kerülniük, így kellemetlen hatása lett volna rá veszélyes beteg állapotának oly pontos bemutatása. Lehet mondani, hogy jöllehet már korábban betegeskedett, hogy majdnem egy éve (most tizenegy hónapja,¹⁶ hogy a zárda vezetőnöje lett) folyamatosan beteg volt, túlélte a tüdőgyulladást, az ehhez járuló szövődményt, végül a vízkórt. Ő azonban úgy szenvedett, mint egy bárány, anélkül, hogy panaszkodott volna, az egész közösség felbátorítására és az én vigaszomra. Mindaddig, amíg most az Úrnak úgy tetszett, hogy megszabadítja hosszas szenvedésétől, a február 25-ről február 26-ra virradó éjszakán magához vette őt, miután maga erősítésére és a mi megnyugtatósunkra minden szentségben részesült. Legyen jó e szomorú haláleset hírért a kedves Sophie-val az ő állapotában óvatosan közölni, oly módon, ahogy ezt a nevemben tudatni kérem Pepivel, Délevaux-val, Berr[...] grófnővel¹⁷ és Lämperl-nnel, mert nem tudok azonnal mindenkinek levelet íratni. Remélem, én is hírt kapok mindannyiuk hogylétéről, jöllehet nem vagyok abban az állapotban, hogy magam írjak, [azonban] ez nem akadályoz meg abban, hogy valamiről időről időre tudomást szerezzek, mivel a nővérek szívesen bizonyítják nekem szeretetüket azzal, hogy felolvassák és megválaszolják a leveleket. Ami engem illet, hála Istennek egészségesnek érzem magam, bár most nagy gyászban vagyok, nagy a bánatom, amelyben azonban a vallás mint az egyetlen igazi vigasztaló tart meg, és csodálatosan erősít engem. Mik is a földi, evilági események azok számára, akik boldog reménnyel haladnak egy jobb élet felé. Most valóban minden jót kívánok, és maradok üdvözlettel mindkettőjük távoli gondolataiban és barátságában,

a legőszintébb nagynéni

Maria Stanislaus von Rogendorff nővér
Segítő Szűz Mária rendjéből
D. S. B.

¹⁵ A német „ihr” nőnemű személyre vonatkozik (Doncsecz Etelka jegyzete).

¹⁶ A német eredetiben található „eilften Monat” a hangzás és a szövegösszefüggés alapján: ’elften Monat’ = ’tizenegy hónap’ (Doncsecz Etelka jegyzete).

¹⁷ A Gräfin jelenthet grófnőt és grófnét is (Doncsecz Etelka jegyzete).

[A borítékon:]

Bécsből Kazinczy Ferenc úrnak keresztül Budán, Egren, Sátoraljaújhelyen
Széphalomra
sajátkezű felbontásra

Sophie: Kazinczy Ferencné gróf Török Sophie (1780–1842), Kazinczy felesége.

Pepi: gróf Török József (1777–1830), Kazinczy sógora.

Délevaux: D’Ellevaux János, felesége gróf Török Marie Susie (1783–?), Kazinczy feleségének testvére.

Berr[...]: grófnő vagy grófné (?).

Lämperln: (?)

6085.

Kazinczy – Festetics Györgynek Széphalom, 1818. március 25.

KÉZIRAT

1. Autográf fogalmazvány: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 27. (E szövegforrásra Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

2. Autográf eredeti, misszilis: MNL, P 279, 106d, 1818 év T. II. 278/965, 364a–365b oldal.

A levélpapíron a levéltári jelzetek és számozások mellett a beérkezés dátuma is olvasható (365a): „11^a Aprily 1818.” Melléklet nincs. (E szövegforrásra Fórizs Gergely hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Önálló levélként még nem, de másnak írt levélben idézetként, teljes szöveggel már megjelent:

1. KazLev, 15/3574, Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1818. márc. 29. (Váczy János a Festetics-levél teljes szövegét csak e levélben közölte, a továbbiakban visszautalt ide.)
2. KazLev, 15/3576, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1818. márc. 29.
3. KazLev, 15/3579, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 29.
4. KazLev, 15/3581, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, k. é. n. [Széphalom, 1818. ápr. 1. előtt].

MAGYARÁZATOK

A két szövegforrás viszonya

Néhány betű, vessző eltérés mellett a titulus (exc.) kiírása és a javításokban látható szövegalkulás alátámasztja a jelenlegi lelőhelyekből is levonható következtetést: a Kazinczy-hagyatékban (MTAKK) található a fogalmazvány, a Festetics-levéltárban (MNL) pedig az erről készített tisztázatlan, az elküldött levél. Ebből következik, hogy a megőrzött fogalmazványról másolta be négy nappal később barátainak a levél szövegét – habár a „kiket szívem forrón szeret” kitétel hiányzik a fogalmazványból, de ezt emlékezetében is megőrizhette. Végül ezt a fogalmazványt berakta a „Festetics-dosszié”-ba, és kommentálta, azaz továbbírta.

A „Festetics-dosszié”

Az autográf fogalmazvány lelőhelyén (MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 27.) két Festetics Györgyhöz írt levél autográf másolata és egy feljegyzés található, egy szintén Kazinczy által írt címlap után. A címlap:

„Gróf Festetics Györgyhöz, Keszthelyre.

a' Madárberkenyék, --- 's
halála, temetése.

megholt April. 2d. 1819. lásd itt 419
szül. Ságbon, Soprony Várm. 1755. Január. elsőjén.
---”

A címoldal autográf oldalszáma: 375. Az utolsó sort más tintával – vélhetően később – írta Kazinczy.

A folytatólagosan írt levélmásolatok és a feljegyzés:

1. Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 25. (a jelen kötetben közölt levél), autográf oldalszám: 385–387.

2. „Ugyan-ahhoz. Széphalom [!] Január. 3dikán, 1819.”: 387–388. (A mellékelt vers kezdő sorától eltekintve – itt van, KazLev-ben nincs – szó szerint azonos a KazLev-ben megjelenttel, noha nem ez a kiadás szövegforrása = KazLev, 16/3685, Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1819. jan. 3.)

3. „1819. Febr. 16dikán, kaptak fát Keszthelyen Superint. Kis János, és a' megholt Faludi Ferencz.”: 388.

Az autográf számozásból látható, hogy néhány oldal hiányzik a címoldal után. E szövegek egy nagyobb kéziratgyűjtemény részei lehettek, talán valamelyik *Pandektába* tartoztak.

Kazinczy és Festetics György kapcsolata

Kazinczy és Festetics György kapcsolatában csak egyetlen korábbi levélváltást ismerünk. Szabadulása után, 1802 karácsonya előtt kereste meg Kazinczy a grófot: „Nagyságodat jövők megoldulni. Ismerem én is nagylelkűségét. Könyveket mutatok-bé, 's olly kevélyen szabom-meg árokat, mint a' Sibylla Tarquinnak. Bízom Nsdhoz, hogy esetemet megszánja, 's vélem nem alku-szik mint Tarquin. Én részemről úgy nem fogom árokat alább-szállítani, mint az a' vén anyó; nem, mintha annyit érnének, hanem mivel nekem sokra van szükségem 's Nagyságod sokat adhat.” (KazLev, 2/547, Kazinczy – Festetics Györgynek, Alsóregmec, 1802. dec. 3.) Erre csak a gróf tit-kára válaszolt egy hideg, latinul írt rövid üzenettel, melyben elhárította Kazinczy kérését: KazLev, 2/557, Csapó Imre – Kazinczynak, Keszthely, 1802. dec. 21. (Kazinczy viszontválasza ugyanitt). Az elutasítás hátterében vélhetően az általános rettegés állhat, amit idősebb Wesselényi Miklós így fogalmazott meg: „Ne gondolja az Úr, Barátom Uram, hogy reám is elragadott volna az új betegség, melly meg szokott némely embereket környékezni, midőn az Úrral találkoznék, és azért nem feleltem volna mind eddig.” (KazLev, 2/518, id. Wesselényi Miklós – Kazinczynak, Zsibó, 1802. ápr. 15.)

A kapcsolattörténet következő ismert szövege a jelen helyen közölt 1818. márc. 25-i Festeticsnek írt levél. Önállóan még nem, csak idézetként jelent meg eddig a KazLev-ben, mivel Kazinczy több barátjának is elküldte négy nappal későbbre dátumozott leveleiben, változtatás nélkül: „Halld fe-leletemet, minden változtatás, minden kihagyás nélkül:” (Kis Jánosnak), és „Kedves barátom, Martz. 25d. köszöném-meg Gróf Festetics Györgynek a' Keszthelyi megiszteltetést. Imhol a' Levél minden kihagyás nélkül:” (Döbrentei Gábornak).

E levél elküldése azonban eddig kérdéses volt. Kazinczy a következő év elején, 1819. jan. 3-án ezt írta ugyanis Festetics Györgynek: „Hallgattam, mert azt akarám éreztetni, hogy tavalyi meg-isteltetésem a' Keszthely Heliconában engem reménységesen kívül ére: de hallgatásom hálá-talannak mutatott Excellentziád eránt, 's ez megszólaltata.” (KazLev, 16/3685.) A misszilis levél hiányában nem volt egyértelmű, hogy Kazinczy a most közölt 1818-as levélre, vagy az 1819-es le-vélben küldött ódára célzott-e, ráadásul nem ismert Festetics (vagy egy alkalmazott) válasza egyik levélre sem.

Kazinczy az 1818-as levél másolataival szinte azonnal a baráti levelezés nyilvánossága elé lépett, ezért feltehető, hogy a levél már eleve kettős célzattal, a grófra és a nyilvánosságra tekintettel fo-galmazódott. E nyilvánosság kiemeli és magyarázza az utalások és kommentárok fontosságát.

„Hat testben és lélekben ép gyermek’ atyja lévén, ’s elfogva ezeknek nevelési gondjaik által” – mentegetőzött Kazinczy, amiért még nem tisztelt személyesen Keszthelyen, noha nemrég tért haza hosszú erdélyi utazásából (1816. jún. 11.–szept. 10.), amelyről már közzétette az első részleteket a Tudományos Gyűjteményben. Kazinczy e kifogása ráadásul emlékeztet az 1802-es levél érvelésére: „De én Özvegynék a’ fia vagyok, osztozatlan testvér vagyok, ’s nyolcz gyermeknek vagyok egyike.”

Kazinczy a levél kommentárjával és a „Festetics-dosszié”-ba helyezésével a nyelvújítási és irodalompolitikai harcok közegébe („Glottomachusaim”) helyezte a keszthelyi eseményt, és Kisfaludi Sándor és Ruszek József mellé sorolta be Festeticset. A levélmásolatokat körbebástyázó, nyilvánosságához intézett kommentárok szerepe is minden esetben ugyanaz: kimozdítani a levelet eredeti jelentéséből, gyengíteni „Túláduna” pozícióját és rombolni Festetics tekintélyét.

Gróf Festetics György (1755–1819): az ország egyik leggazdagabb birtokosa. 1817-től Helikon néven (*Keszthelyi Helicon; Balatoni Helicon*) évente irodalmi ünnepeket rendezett.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805): költő.

Horváth Ádám (Pálóczi) (1760–1820): író, költő, népdalgyűjtő.

Kisfaludi Sándor (írói neve: Himfy) (1772–1844): író, költő, katonatiszt.

Berzsenyi Dániel (1776–1836): költő.

Takács Judith (Dukai); *Malvína* (1795–1836): költő.

Gyöngyösi István (1629–1704): költő.

Madár-berekenye (*Sorbus Aucuparia*): berkenyefa, a rózsafélék családjából.

Ruszek József (1779–1851): keszthelyi plébános (1814-től).

Glottomachusaim: Kazinczy *Glottomachusok* című kéziratot levélgyűjteménye a nyelvi viták anyagából, l. CZIFRA 2008.

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök, író, költő.

Hat testben és lélekben ép gyermek’ atyja lévén; Bálint: Kazinczy 7. gyermeke, Bálint, 1818-ban született (első gyermeke 1806-ban meghalt); l.: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873 (Családfa/Kazinczy).

két Zrínyi: *Zrínyi* Miklós (1508 k.–1566) Szigetvár (*Szigeth*) védője, a költő és hadvezér gróf *Zrínyi* Miklós (1620–1664) dédapja. *Csáktornya*: a Zrínyi család egykori birtoka és vára.

6086.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. március 31.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 6. levél, 33–36. oldal (nagyalakú négyoldalásra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Moralis Katechismus és a kapcsolódó *recenziók*; *M[olnár] A[ndrás]*; *A.* [=Varga István]: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26. jegyzet.

igen betses leveleire: Kazinczy levelei ismeretlenek.

G. Ó Nagysága: Görög Demeter vagy gróf Teleki József (1790–1855). → Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. márc. 31. után, jegyzet.

T. Gy.: Tudományos Gyűjtemény.

broschur (fr., rég.): brosúra, kis terjedelmű könyv.

admittál (lat.): engedélyez.

auctor (lat.): szerző.

relatio (lat.): jelentés.

Varga István (1776–1831): debreceni tanár, fölszentelt (lat.: *ordinált*) lelkész: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. febr. 5. jegyzet.

Budai Ferenc (1760–1802): szováti református lelkész. *Budai Ézsaiás* testvére.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

consistorium (lat.): gyűlés.

Engel János Keresztély (Johann Christian) (1770–1814): szépeességi szász történetíró. 1791-től Bécsben az erdélyi udvari kancellária tisztviselője, 1801-től udvari jogügyi tanácsos. 1794-től haláláig könyvvizsgálóként, azaz cenzorként is működött.

Ven[erabilis] (lat.): tiszteletre méltó.

protocollariter (lat.): jegyzőkönyvileg.

ex Professo Theologus in loco (lat.): 'hivatásos teológus helyben', azaz teológiatanár a pápai kollégiumban.

ordinált minister (lat.): felszentelt lelkész.

Pichler, Anton Andreas (1770–1823): bécsi nyomdász, könyvkereskedő, kiadó.

Haykul Antal: Bécsben élő erdélyi nyomdász. A Magyar Hírmondó (1802–1803) és a Magyar Kurír (1810–1834) nyomdása is.

Lúdas Matyi: *Fazekas* Mihály (1766–1828) debreceni költő és botanikus munkája 1804-ben készült el: *Lúdas Matyi, egy eredeti magyar rege négy levonásában*. A szöveget először az ő tudta nélkül adta ki *Kerekes Ferenc* (1784–1850) 1815-ben Bécsben (második, átdolgozott kiadás: Bécs, 1817). A nyelvújítási harcok közegében megjelent művet Kazinczy személye elleni támadásként értelmezte. Fazekas, aki Csokonai barátja volt, 1806–1807-ben éles vitát (Árkádia-pör) folytatott hírlapokban és levelezésben Kazinczyval. Kerekes 1815-től a debreceni kollégium ásvány-, növény- és vegytani tanszékén tanított.

correspondeál (lat.): levelezik.

francírozza (lat.): bérmentesítve. 1751–1789 között a levéldíjat megosztva kellett fizetnie a feladónak és a címzettnek, ezután a fizető személye választható volt (KAMODY 1989, 38).

consistoriumi secretariusság (lat.): egyháztanácsi titkárság; 1806-ig az udvari protestáns egyháztanácsnál volt titkár Márton.

substitutus (lat.): helyettes.

abutál (lat.): visszaél.

átalag (rég.): űrmérték, Tokaj környékén kb. 75 liter.

arcanum (lat.): titok; titkos gyógyszer (alkimista kifejezés is).

affectio (lat.): elváltozás.

Seifengeist (ném): szappanszesz.

Terpentinegeist (ném): terpentinszesz.

Weibrauch, *Olibanum* (ném., lat.): tömjén.

Kampfergeist (ném): kámforszesz.

Rp.: 'Recipe' (lat.): 'végy'; a recept kezdő szava. (A recept értelmezéséhez Battyányi Veronika és Balogh Piroska nyújtott segítséget.)

Empl[astri] de Ammon[ia] (lat.): 'gyógytapaszt ammoniából'.

– *Galb[ani]* (lat.): '[végy] gyanta [tapaszt]'.

– *Dich[romos] compositus* (lat.): '[végy] galambfű keveréket'.

– *adrupt[a] ana 3iij* (lat.): 'oszd fel [és végy] mindből 3 egyenlő részt (?)'.

Fl[ores?] *dram 13* (lat.): '13 drachma kénpor (?)'. A szimbólum a réz alkimista jelére hasonlít, így lehetséges, hogy 'Flores sulfuris'-t, azaz 'kénvirág'-ot, vagyis kénport kell érteni. A drachma görög eredetű súlymérték, általában 4,25 gramm.

Bals[am] Thereb[inthina] qu[antum] s[atis] ut f[iat] mon[olithum] Empl[astrum] (lat.): 'balsamfa, amennyi elegendő, hogy összeálljon a gyógytapaszt'.

vesicatoria (lat., orv.): külsőleg használt hólyaghúzó szer.

6087.

Márton József – Kazinczynak
[Bécs], 1818. március 31. után

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 1. levél, 19–20. oldal (1 fólió 2 beírt oldal, a lap teteje leszakítva). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezési idejéről: „Ez előtt egy órával vevém Szabó János Jó Barátomtól, a' hozzám felküldött Manuscriptumot” – írta Márton József. Kazinczy 1818. márc. 5-én küldte el Szabó Jánoshoz Pestre a recenzió második kidolgozását, azzal a kéréssel, hogy továbbítsa azt Bécsbe (KazLev, 15/3565; l. alább). Ezt vette tehát Márton József Bécsben, de mivel nincs keltezés a jelen levélen, nem tudható, hogy mikor.

Márton Istvánnak (Pápára?) már ezelőtt elküldte a recenzió egy másik kéziratát Kazinczy: „A' Recenziót postán küldöttem-meg a' Catech. Írójának, hogy olvassa-meg minekelőtte sajtó alá adom, 's kértem, hogy ha valami igazítást kívánót talál benne, küldje hozzám óhajtságait. – Azolta megváltoztattam benne holmit [...]” (KazLev, 15/3565.)

A jelen levél szerint Márton István „már két ízben írt is ez eránt a' Tekintetes Úrnak”. 1818-ból két Márton István-levelet ismerünk: KazLev, 15/3572, Márton István – Kazinczynak, 1818. márc. 19.; KazLev, 16/3592, Márton István – Kazinczynak, 1818. máj. 4. Utóbbi levél azonban félreértésről vagy az első levél elveszéséről (elfogásáról?) számol be: „Április 29-én vettem Postánn Martius 11-dikén dátált levelét, mellynek Summája az, hogy az én Válaszomat nagyon várja Tekintetes Uraságod, holott én már 19 Martii feleltem is – ha csak a 11 Martius helyett 11 Aprilisnek nem kelle vala lenni Datumul. Már hát gyanakodnom kell, hogy a levelem elveszett, holott, hogy valami szerfelett curiosus levelemet meg se kurkászhatná, készakarva nem kopertázom be – de azt elfelej-

tettem, – nemo est satis cautus in horas – hogy a magam pecsétjét ne tettem volna levelemre, a mit most eltávoztattam. [...] Most hát ujjolag, és minden esetre megírom, hogy én a Recensiot melyet 14 Martii kaptam, [...] a mint hogy azon eredeti formába azonnal a Bétsi Postánn utnak indítottam azt a Testvéremhez Bétsbe – ki azt vette is, mint megírta.”

Ez utóbbi idézet szerint csak e két levelet írta Márton István, tehát csak május 4-e után írhatta Márton József, hogy testvére két ízben is írt már. Másrészt viszont Szabó János márciusban kapta meg és bizonyára márciusban továbbította azt a Kazinczy-levelet, amelyre a kézhez vétel óráján válaszolt Márton József.

A két Márton testvérrel való levelezés időrendje az elveszett vagy késő levelek miatt is áttekinthetetlennek tűnik. Annyi bizonyos, hogy a jelen levél a kötetünkben közölt 1818. márc. 31-i levél után keletkezett, hiszen ott még nem tudta Márton József, amit a jelen levélben már bizonyosan állít: „Az első Recensió szerzője M. A. T. Molnár András Tési Plebánus.”

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Moralis Katechismus és a kapcsolódó **recenziók;** **Márton István,** Márton József testvére; **Molnár András:** → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26. jegyzet.

Szabó János (Szilvási; Váradi) (1783–1864): debreceni tisztviselő, a Vay család nevelője. Pesten tartózkodott, Kazinczy az ő segítségével küldte el a recenzió (második) kéziratát Bécsbe: „Méltóztassék ezen Recensiómat, a’ hogy itt megyen, felküldeni Prof. Márton József Úrhoz Bécsben, a’ Reform. Templom’ épületjében. Ennek meg fogom írni, hogy a’ sajtó alá adandó Recensiót az Úrtól fogja venni. Csak azt kötöm-ki, hogy a’ levél, Márton József Úrhoz ne postán ’s ne dilizsánszon menjen-fel; Pesten minden héten talál az Úr olyat a’ ki a’ fáradságot nem sajnálja, a’ melybe a’ levél átaladása kerülhet.” (KazLev, 15/3565, Kazinczy – Szabó Jánosnak, Széphalom, 1818. márc. 5.)

Kováts: talán Kováts Sámuel (1770–1830) református lelkész, akinek az *Igaz-e, hogy a tudományok inkább rontják mint javítják az elméket és erkölcsöket* (Tudományos Gyűjtemény, 1818. X.) c. cikke ekkor jelent meg: KazLev, 15/3564, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 3.

Tóth Ferenc (1768–1844): református püspök, Pápán teológiatanár, a pápai jogi tanszék és nyomda alapítója. Említett munkája – vélhetően –: *Keresztyén hittudomány, avagy dogmatika theologia* (Győr, 1804).

encomium (lat.): dicsőítő ének, szöveg.

anxius (lat.): aggódó.

Láczai Szabó József (1761–1828): sárospataki református lelkész, kollégiumi tanár, több teológiai munka szerzője.

inter duo mala minus est eligendum (lat.): ’a két rossz közül a kisebbiket kell választani’.

Pfiffig és Witzig (ném.): ’furfangos és vicces’; „Witz elme, elmésség, elméskedés nálam.” (KazLev, 10/2286, Kazinczy – Helmeczy Mihálynak, Széphalom, 1812. júl. 30.)

Varga István (1776–1831): debreceni teológus; → Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. febr. 5. jegyzet.

Nestor: homéroszi alak, a bölcs tanító.

Cancellarius Gr. T-: vélhetően gróf Teleki József (1790–1855): nyelvész, történész, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság vezetője, az Akadémia első elnöke (1830. nov. 17-től haláláig). (→ Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.)

Pántzél Dániel (1759–1827): újságíró, szerkesztő. 1793-ban indította meg lapját, a Bécsi Magyar Merkuriust, amely 1798-ban beolvadt Decsy Sámuel Magyar Kurírjába, amelyet ettől kezdve közösen szerkesztettek. Decsy halála után tulajdonos szerkesztője lett a Magyar Kurírnak egészen haláláig.

Glatz Jakab (1776–1831): evangélikus lelkész, német nyelven író teológus. Bécsi evangélikus tanító (1804–1805), bécsi lelkész (1805–1816), egyházkerületi tanácsos (1806-tól), a bécsi protestáns teológiai intézet szervezője. Említett munkája: *Nachrichten über die Feier des dritten Jubelfestes der Reformation in den sämtlichen k. k. österr. Staaten im Jahre 1817. Nebst einigen allgemeinen Bemerkungen über den gegenwärtigen kirchlichen Zustand der Protestanten in gedachten Staaten* (kiadta Márton József, Bécs, 1818).

6088.

Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak
Nagyszeben, 1818. április 3.

KÉZIRAT

MEGJELENÉS

STRAUCH 1909, 35–40. → Johann Friedrich Seivert (Seivert János Frigyes) – Kazinczynak, Nagyszeben, 1818. febr. 23. jegyzet.

MAGYARÁZATOK

Kiadástörténet, háttér (Erdélyi Levelek, szász-vita), *Johann Friedrich Seivert, Bruckenthal*: → Johann Friedrich Seivert – Kazinczynak, Nagyszeben, 1818. febr. 23. jegyzet.

Seivert Kazinczy márciusi levelére válaszolt: KazLev, 15/3567, Kazinczy – Seivert Jánosnak, Széphalom, 1818. márc. 8. A levélbeli állítások az *Erdélyi Levelek* vonatkozó részeiben is olvashatóak: KAZINCZY, *Az Erdélyi Szászok* 1818; és KAZINCZY, *Erdélyi* 2013.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Nagyszeben, 1818. április 3-án.

Nagyrabecsült Barátom!

Így nevezem Önt: mert előző levelemben már tudattam Önnel, hogy barátai sorába szándékozom lépni mindenképp, s ennél fogva második írásában nagyot tévedett, amikor engedyemmet kérte, hogy barátjának nevezhessen. Hogy így szólítsam, arra viszont ma eggyel több okom van, mivel jelen levelemben teljes joggal a barátság javát szolgálom, tudniillik oly szabadon és nyíltan fogok beszélni Önnel, miként barát beszél a baráttal. Természetes karakteremből is így adódik, s az íráshoz témát Ön adott nekem.

Tehát – úgy történt, miként elgondoltattott. Hát körbeprepülte – amint maga fogalmazott – Erdélyt, s ennél fogva természetesen mindent csak madártávlatból látott. Egyedül ennek a számlájára kell írjam, hogy némely észrevétele olyan, [amilyen] s nem más. Gyorskocsiból nézvést a szem számára mozgásban lévőnek tűnnek a fák, s mégis szilárdan állnak.

Járom az utat – mondja Ön –, amely népének földjén halad át, és minden egyhangú, s nélkülöz a kultúrát. Hm!! Mindez nagy betűkkel sokat, nagyon sokat mond, de Barátom! Ön az első, aki ezt mondja. Ha ezek a szavak állnak abban a nyomtatásra átadott levélben is, úgy legyen figyelemmel arra, hogyan védi meg a mondottakat. Oly sok idegen utazott át Erdélyen – bár persze nem repültek –, ők épp az ellenkezőjét állították. Közülük többen kinyomtatták leveleiket, s fáj a szívem Önért: ezek ellentmondásban állnak írásaival. A császár környezetébe tartozók közül, akik utóbbi erdélyi utazására kísérték, nem egy ítélt így. Bombelles gróf – ahogy hallok – ugyancsak nyomtatásra szánva írja le a császár kíséretében tett utazásáról szóló leveleit. Félek, észrevételei az Önétől különbözni fognak. Az üveg, amelyen keresztül ezt látta, be volt festve, de legalábbis homályos volt. De mégis mi volt az, nemes Férfiú, amely befestette, s honnan a pára, mely elhomályosította? Mert higgye el nekem, hogy még az erdélyi magyar sem fog egyetértetni Önnel, kivéve esetleg azt, aki az Ön észrevétele szerint úgy tartja, hogy a szászok Erdélyben még nem őshonosak. És – voltaképpen hát min alapszik oly általánosan kétkedő ítélete? Egyes emberekhez kötődő ese-

teken. Néhány paraszt a mezőn, akiktől a helység nevét kérdezte a kocsiból kiszólván, nem felelt Önnek, tehát – minden szász paraszt durva. Aztán: egy helység lelkésze visszahúzódtott az ablakból, amikor Ön ott haladt el, tehát – a szászok emberkerülők. S az a szelindeki vagy stolzenburgi lakos, akinek szobájához vasrács és zsalu tartozik, nem fogadta be Önt azonnal barátságosan, tehát – minden vidéki szász híján van a kultúrának. Kedves [Barátom]! Legjobb [Barátom]! Mégis milyen nyelven szólt a földművesekhez? Vélhetően németül. Ha oláhul szólította volna meg őket, úgy választ kapott volna. Mert száz az egy ellenében lefogadom, hogy oláhok voltak, akik nem értettek németül, mert nemcsak minden szász, hanem minden oláh is – akik azonban a kultúrában nem maradnak el a szászok mögött –, ha a saját nyelvén szólítja meg, a helységnevet bizonyára éppoly barátságosan megnevezte volna Önnek, miként azt Önt megkérdezte. És a lelkész (ha ugyan lelkész volt, amit én kételek, mivel nem szokás, hogy a szász lelkészlakások az országút mellett álljanak), honnan tudja Ön azt, hogy az emberkerülés vonta őt vissza az ablaktól? Nem lehet, hogy éppen belépett valaki a szobájába, s ő felé fordult? A legrosszabb esetben nem volt kíváncsi arra, ki ült a kocsiban, vagy tán szerénységből történt mindez. Végül a férfi a zsalu mögött. *Szelindeken* vagy *Stolzenburgban* csak három házban van zsalu. Az egyiket a postamester lakja, aki magyar, de jól beszél németül; a másikat egy egykor vagyonos, most azonban nagyon szegény asztalos, mainzi születésű; a harmadikat egy prédikátor bírja. Hogy e három ház közül melyikben eshetett meg ez Önnel, nem tudom. A prédikátorebén bajosan, mert egy prédikátor mégiscsak megkülönbözteti magát egy parasztól, s az ottani ráadásul általánosan vendégszerető férfiúként ismert. Jóllehet vele is, mivel özvegy, könnyen megeshetik, hogy egy több fős utazó társaságot nem azonnal kínálhat harapnivalóval. Tehát az a nem vendégszerető férfi, aki azt mondta: semmim sincs, bizonyára vagy a szegény, komor asztalos volt, vagy a postamester. Más lehetőség nincs. Legyen minden úgy, ahogy Ön gondolja, ez a férfi valóban egy bajor paraszt volt, s még módos is, de mogorva és zsupori, a földművesek szászok voltak, s a lelkész emberkerülésből húzódtott el az ablaktól. Mi következik ebből? Mégse mondja: *Bobót minden föld terem*. De, ha több házban is próbálkozott volna, s nem találta volna az elvárt vendégszeretetet, úgy azt kell mondjam Önnek, hogy egy szász parasztot annak szerénysége nem tart vissza attól, hogy az idegen vendégeket – akiket előkelő embereknek tart –, ha történetesen nincs is más egyebe, csak száraz kenyere, szomjoltó nélkül, megkínálja. Utazásaim során mily gyakran szoltam barátságosan magyarajkú vidéki emberekhez, s ahelyett hogy *Kulács*-csal kínáltak volna, sötét, elutasító ábrázattal fogadtak. Soha nem jutott viszont eszembe, hogy mindükre nézvést hátrányos következtetést vonjak le. Hát még a csaplár ítélete a lelkészről, ez érvényes kell, hogy legyen! Bárcsak ne tartott volna vissza attól, hogy felkeresse a lelkészt, [ha megette volna] úgy más férfiúra akadt volna, kivált, ha Ön elárulta volna neki a nevét. Ő az a bizonyos, aki az egykori magyar jogprofesszor, *Winkler* több téves tétele ellen Kolozsváron nyomtatásban megjelent értekezést adott ki, s az nem cáfolta őket.

Minden nélküli a kultúrát, mondja. De mit nevez Ön kultúrának? Én csak egy, háromrétű kultúrát ismerek: az intellektus, a szokások és a külsőségek terén megnyilvánuló kultúrát. Nos, bizonyára nem az első kettőre gondol, mert hogy ezekről képünk legyen, közelebbi kapcsolatot kell ápolnunk az emberekkel. Tehát a külső szokásjegyekre vagy a városiasságra utal. Ezeket azonban átlagosan egy nemzet vidéki népességénél sem találjuk meg, mivel az elkülönül póriasságával. De a vidéki emberek bírhatnak azonban azért, ha nem is éppen intellektuális, de sokrétű szokásbeli kultúrával, s ez az, ami kiváló értéket ad az embernek, ha az külsőségekben csekélyebb fényel bír is, vagy ha tán még durva és merev is, és semmiféle különös vendégszeretet által nem ajánlkozik. – Egyébként, ha az Ön lapos vidékének lakója január 1-től december 31-éig búzakenyeret eszik hússal, és saját borát issza, úgy jó neki, s akkor magyarázatot nyer nagyobb vendégszeretete. Mindazonáltal akkor is lehet valakinek kultúrája, ha nincs mindenkor bővében a vendégszeretethez [szükséges] ételnek és italnak. S hogy a házak kőből s téglából épültek, azok mégsem a kultúráltság hiányának jelei. Egyedül Ön hivatkozik Tell népére, akik nem voltak emberkerülők, hanem másokkal együttérzők. Eszerint Ön tulajdonképpen kultúra helyett, voltaképpen humanitásra kell gondoljon. Nos, ami azt illeti, úgy én Önnek, nagyrabecsült Barátom, csak annyit mondhatok, hogy az előző igen mostoha év visztontságai mellett, amelyekről köztudott, hogy Erdély is nyomasztóan érezte azokat, mégsem halt éhen egyetlen szász sem, sem magyar jobbágy. Vagy jó intézkedéseket tettek megsegítésükre, vagy a szükségét szenvedőket támogatták a módosabbak, külö-

nősen a helyi lelkészek. Ezzel szemben azt olvasni – annak említése nélkül, hogy mi történt Erdélyen belül másutt – borzongva és mélabúval nyilvános lapokban, nevezetesen a *Hesperusban*: 1818. március, 13. szám. 101. oldal, hogy az elmúlt esztendőben a Magyar Királyságban, három vármegyében *Krasznában, Szathmárban* és *Közép-Szolnokban* 12 000 ember halt éhen, és éppen ugyanannyian úsztak el szülőföldjükről koldusbotra jutván.

Ki vonja kétségbe, hogy Magyarországon amilyen sok rossz, annyi jó földesúr van? Dicséret s megbecsülés a jóknak, s feddés és szégyen a rosszaknak! Viszont éppígy minden népnél akadnak jó és rossz, képzett és képzetlen emberek. Minden nemzetnek, ahogy minden egyes embernek megvannak a maga erőnei és hibái, s éppen ezért igen kényes dolog határozott ítéletet hozni egy nép lelkéről, karakteréről, értékéről vagy értéktelenségéről. Egyesről az általánosra következtetni: tiltja ezt a régi logika. Ha viszont valaki mégis ilyen ítéletet merne hozni, úgy az idegen kutató egy népet annak törvényhozásáról, alkotmányáról és belső berendezkedéséről ismer meg legjobban; azután ebből a többé vagy kevésbé hasznos benyomásból a közjóra, ahogy alkalomadtán a nyilvános tárgyalásokból, ha a nép ott van, ahol a rendek részt vesznek az állam igazgatásában, gondolkodás- és felfogásmódjáról, jelleméről választott képviselői vallanak a legbeszédesebben, s mindez a kultúra legbiztosabb mérőfoka is. A helyes diagnózis e jegyek alapján állítható fel, ezek az egyedül igaz nézőpontok, amelyekből egy nép szemlélhető, s innen nézve nemzetem semmiféle összehasonlítástól nem fog megriadni. Az, Európának eme távoli zugában, néptörzsétől elválasztva, körbevéve különböző, első bevándorlásukkor még nagyon nyers népekkel, majdnem állandó ellenséges támadások közepette (úgy belülről, ahogy kívülről); királyaitól tisztelván és védelmezvén; honi fejedelmektől hol védelmezve, hol üldözve már 600 éven át (hosszabb időn át, mint ameddig az ókori Róma császársága fennállt); saját erejéből maradt fenn, elegendő bizonyosságul nemcsak alkotmánya jóságának, hanem polgári és erkölcsi erőnyeinek, amelyek mindenkor csakis az igaz kultúra gyümölcsei lehetnek. Persze jó alkotmányuk egy ideje hátrányos változásokat szenvedett el, az általánosan növekvő erkölcsromlástól ez sem maradhatott megfertőzetlenül, sok harctól elgyengült, súlyos sebektől, amelyeket ütöttek rajta, elerőtlenedett, s nincs már többé egykori tisztaságában, most beteges állapotában létezik, a császári tekintet mindeközben mégsem ismerte félre értékét. Jól tudom, miben és hol szenved hiányt ez a nemzet, de azt is tudom, hogy elektrizálás [áramutás] által ébredvén, nem telne bele sok idő, ismét friss, zöldellő, termő tölgyfaként állna, szilárdan, erősen, törekvően, de – oly sok ocsmányság akad!

Nemes, jó [Barátom], Ön kifejezi óhaját, miszerint a szász embert magyarnak kellene tartani. De hogyan? Jóllehet rég erdélyi, de nem magyar. Az eredet, a nyelv, a törvények, a szokások és Erdélyben még a vallás is lényegesen megkülönbözteti azt a magyartól. Ugyan látom a Magyarországról jövő tudományos és politikai jelentésekből, és a magyar Plutarchból is, hogy ott mindenki, aki Magyarországon született, vagy ott lakik, kivétel nélkül, bármilyen ajkú legyen is, magyarnak nevezetik, habár sokuk nem magyar, hanem csak magyarországi. A székelyek Erdélyben a magyarok idősebb fivérei, nyelvük és eredetük megegyező, s a magyarok megkülönböztetésül mégis székelyeknek nevezik őket. Így szokás itt az is, hogy a magyarországi magyarokat megkülönböztetik az erdélyi magyaroktól, gyakran az előbbieik javára. Az erdélyiek alapvető állapota azonban még a diplomáciai nyelvben is *trium nationum*nak nevezetik. – A hogy az elzászokat franciának hívják, úgy az erdélyieket és a magyarországiakat *oszt-ráknak* kellene nevezni, mivel amazok a francia, ezek az osztrák jogaralatt állnak. Mindazonáltal mit ér az elnevezés? Jó állampolgároknak, jó embereknek kell lennünk, úgy egyikünknek, mint másikunknak, bármilyen ajkúak legyünk is. Becsületesség, tisztesség, derekasság és humanitás ad értéket az embernek, s ez nemesíti emberhez méltóvá. Ebben bizonyára egyetért velem.

Azon a helyen azonban, legtiszteltebb Barátom, bizonyára mégiscsak tréfált, vagy tán rosszul fogalmazott, ahol a szászokat arra szólította fel, hogy ne vesztítsék szem elől az egész előnyét a saját előnyükkal szemben. – Egy nemzet, amely az ország földbirtokainak egy hatodát birtokolja, s több mint harmadrésszel járul hozzá minden évben az államszükségletekhez, és ha a szubszídiumoknál az adómentességet élvező, számban és pénzében bővelkedő nemesség vetélkedik az vidékekkel, akkor a költségvetésnek egy újabb teljes harmadát ajánlja fel. – Egy nemzet, amely csak 1/10-ét teszi ki a teljes néptömegnek, az újoncokon kívül, akiket az ezredek kiegészítéséhez arányosan

rendelkezésre bocsát, egy háború alatt két alkalommal egy zászlóalj vadászt saját tiszta kebeléből a haza szolgálatára állított hadba, amelyből a második Franciaországban, nem egyedül Erdélyért vérzett, az hát mégis tett valamit az egészért, előnyére az egésznek. – Ezeket a vonásokat nem akarom összehasonlításokkal árnyalni. Így azonban legalább mégsem tűnik úgy, hogy egy ilyen nemzet magába zsugorodott, és a maga szabad jóléte által – amint azt az Ön leírása hangsúlyozza – elerőtlenedett.

Azt kérdi: miért nem bír a maga vidéke, nevezetesen Szászföld egynél több könyvnyomdával. S ezt olyan rosszul mondja, s utánajárás nélkül! Én így felelek: Nagyszebenben két könyvnyomda van, s a második összeköttetésben áll a német-latin és egy oláh nyomdával is. Brassóban is van latin-német és oláh nyomda. Medgyesnek és Besztercének is megvan a maga nyomdája, s pár évvel ezelőtt egy nagyszebeni szász a kolozsvári piarista kollégiumot ajándékozta meg egy ott berendezett nyomdával. Hogy a továbbiakban a nagyszebeni nyomda, amelyről Ön beszél, oly rossz és kevésbé foglalkoztatottá vált volna, arról én nem tudok. Folyamatosan nyomtat: kormányzások kiadványait, egyházi anyakönyveket, énekes- és imakönyveket, tankönyveket az összes szász közösség számára Erdélyben. Ámde időnként tudós írások is nyomtattnak itt, habár az efféle könyveket többnyire külföldről szerzik be: mert egy olyan vidéken (egész Erdélyről beszélek), amely lakóinak több mint 2/3-a még nyers oláhokból áll, ott a tudományos írásbeliségnek kevés keletje remélhető. – Szászföldön csak jól felszerelt gimnáziumaink és iskoláink vannak minden faluban, ahol a vallás- és erkölcsoktatáson túl, írni, olvasni és számolni tanítanak, de nincs egyetemünk, mint Kolozsváron, s ott mit nyomtatnak? *Nagyenyed* és *Marosvásárhely* kollégiumaiból mi kerül a sajtó alá? Ha ott nem is csak rosszul fizetett tanítók, hanem rendes és jól javadalmazott professzorok vannak. S mit írjon egy szász tudós? Talán történelmet? Történelmet! Jó egynéhány történeti és statisztikai könyv hever itt-ott kéziratban már hosszú ideje a polcokon, mint vetőmag a föld mélyébe rejtve, melyek csak a csírárt indító napsugárra várnak. Az a hazafias érzelmű magyarországi személy (akiről nem tudom, milyen anyanyelvű), aki a fent idézett Hesperusban a Piringer banderiumokról szóló munkájáról íródott haragos recenziót dorgálja, így szól: „Vannak körülmények, amelyek nem engedik meg, hogy mindent elmondjak; mielőtt tehát elhatározzuk magunkat, hogy csak a felét mondjuk el annak, amit egészében kellene, hogy érthetővé váljon, úgy tesz mindenki okosan, ha inkább hallgat, mint beszél.” – Így gondolják ezt a szász történetkutatók is. Vagy bölcselkedjünk? *O pauper Aristoteles!* Mert a szász – akit a valós és komoly tudomány vonz – széplelkűséggel és régénnyel foglalkozik, nem teszi jól, annál kevésbé, mivel a tárgyban az írókedvű Németföld bőséget produkál.

Miért kérdezi továbbá, hogy a gazdagon javadalmazott lelkészek miért nem adnak össze pénzt, hogy iskolákat és tanáraikat éppily gazdagon fizessék? Miért nincs Segesvárnak gazdag, válogatott könyvtára? Én azt is megkérdezhetném ezen a helyen, miért nincs Magyarország több nagyvárosának gazdag könyvtára? Ah, ilyen kérdések, hiszen minden vidék kapcsán egy halom még sokkal nagyobb érdekű kérdést lehetne feltenni. – A szászok kevés, gazdagon javadalmazott lelkésze családot tart fenn, és mind belföldön, mind külföldön magas költségeket visel a tanítatásért, aztán szintűgy *poscit cum dote maritum* szól *Palingenius*. – Az erdélyi szászoknak nincs *Széchényijük*, *Festetitsük* és milliomos *Eszterházijuk*; élükön nem áll nádor. Volt egy Bruckenthaljuk, s amit ő tett, az ismert. És – tudja-e Ön, hogy a nemzet a maga hivatalnokait, ha azok közhivatalnokok is, az államkassza jelentéktelen hozzájárulásán túl, teljesen a saját erszényéből fizeti? Fizetésüket, mint a megyei hivatalnokok az államkasszából kapják, amihez a nemzet földbirtokai arányán túl járul hozzá, amely nem tudna és nem lenne képes majorsági bevételeivel és a javaiból származó hozammal, szépet és jót adni, kivált ha az nem állna oly szigorú gondnokság alatt, amely neki 50 forintot a sajátjából közjóra fordítani helybenhagyás nélkül, amely gyakran nem teljesül, megtilt. *Exempla sunt odiosa*. Mit tesznek az Önök lelkészei – kérdezi továbbá – a felvilágosodásért és a művészetekért? Némelyek persze semmit, némelyek azonban erejük szerint elegendőt, mégsem lármáznak s nem csapnak hűhót emiatt. – Szászföldön, észrevételezi, a kormányzat figyelemmel van arra, hogy a prédikátorok előrehaladjanak a felvilágosodásban a korszellemmel; s tegye hozzá a kérdést: megtörténik mindez Önöknél? – Persze, ha a korszellem megérdemli a követőket, ha a kormányzat erre nincs is figyelemmel. – Ó, én legjobb [Barátom!] Ön, ahogy leveléből látom, Erdélyben több magyarjakkal ismeretséget kötött. Ezzel szemben németajkúak közül nehezen

ismerhetett meg valakit társunkon és csekélységemen kívül, s egyesekkel meghitten csak sokkal kevesebbet beszélhetett, mint egy óra. Csak a külsőségeket látta, anélkül hogy a belső dolgokba egy kicsit is behatolt volna, s több kérdésénél még a forrást is sejténém, ahonnan azokat merítette, amely egyébként, ha az csak félre nem vezet engem, nem magyar volt. Jöjjön még egyszer Erdélybe, s csak éljek én, úgy valamivel mélyebbre ás majd. Most legyen elég annyi, hogy abban a szerencsében volt részem, hogy az Ön homályos tekintetét, amellyel Ön Szász föld egy kis szakaszán és csak könnyedén áttekintett, e levél által egy kicsit felvilágosíthattam. Ha [ez] az összefoglalás hatás nélkül marad, nos, az úgy legalább nem az én felelősségem; ha számomra ez kellemetlen is lenne, mivel egy ilyen férfiú ítélete, mint Ön, nemzetem fölött nem lehet közömbös. S még valami. Nekem úgy tűnik, Ön túl sokat tett, amikor vette azt a tisztességet, szemben a fiatal gróffal, hogy egy száz polgárlánnyal táncolt, így megmentve a helyzetet. Nem veszi fel a szász az efféle becsmérlést. Mosolyog rajta, vagy tán éppen meleg természetéből fakad ez, így hát a kékvérű göggel szembe saját nemes büszkeségét állítja, s elmegy az eset mellett. Bocsásson meg, de még Önnél sem tudom méltányolni, hogy Bethlen gróffal nem viselkedett kíméletesebben. Jóllehet, a szászok ellen volt, most azonban halott, és *de mortuis nil nisi bene*. Megvoltak a maga sajátosságai, de a betegség, amelyben szenvedett, nem a 'bíborbanszületettség' volt, és nem is volt meg hozzá az adottsága, mivel nem a hercegi ágból származott, nem az iktári Bethlen, hanem a bethleni ágból való volt. A hercegi törzsből csak egy sarjadék maradt még, aki csupán egy köznemes hitvessel, de friss sarjakat hajthat, neki azonban egyáltalán nem jut eszébe, hogy családfájával figyelmet keltsen, félek, nem szolgálnak majd rá a grófi Bethlen családnál, hogy képecskéjük legyen.

De ohe jam satis est, a lap több mint teli. Éljen boldogul, s szilárd bizonyosságban kitüntető nagyrabecsülésemről, amellyel vagyok stb. stb.

Kayser: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835), magyar király, II. Ferenc néven német-római császár (ill. osztrák császár). A császár és kísérete erdélyi útjáról: *KazLev*, 15/3492, Cserey Farkas – Kazinczynak, Kraszna, 1817. szept. 15.

Bombelles, Ludwig Philipp von, gróf (1780–1843): osztrák diplomata.

Szelindek (Szeben vm.): németül *Stolzenburg*, Nagyszebentől 16 km-re északra fekvő helység, ma Slimnic (R).

Winkler: (?)

Tell, Wilhelm (13. és 14. század): legendás svájci szabadsághős.

stiefmütterlichen Jabres: a rossz termésű évek mellett tovább rontotta a helyzetet, hogy 1816-ban az uralkodó az 1811-es papírpénzt 40%-kal leértékelt, és a háborús konjunktúra is megszűnt. Kazinczy egyik beszámolója szerint: „70 haramia fosztogatni kezdte. [...] Olly nagy az éhség mindenfelé, hogy ilyenek fognak történni. Erdélyben mind el vitte a' víz a' tengerit, még pedig kétszer vetették-el azt. Midőn Déváról Krassó Vármegyébe mentem-ki, azt láttam, hogy a' nép elébb csak gombával, azután csak éretlen szilvával élt.” (*KazLev*, 14/3262, Kazinczy – Horváth Ádámnak, Széphalom, 1816. szept. 13.)

Hesperus: cseh folyóirat (Brno–Prága–Stuttgart, 1812–1827?), az említett cikk: *Correspondenz- und Neuigkeiten. Ungarn* (Hesperus, 1818/3, 100–101).

ungrischen Plutarch: Kölesy Vincze Károly (?–1851 k.) és Melczér Jakab (1782–1836) 105 életrajzot tartalmazó munkája: *Nemzeti Plutarkus vagy a Magyarország s vele egyesült tartományok nevezetes férfainak életleírásai* (Pest, 1815–1816, 4 kötet, uo., uakkor németül is).

trium nationum (lat.): 'három nemzet'.

Subsidien: szubszídiumok (lat.), hadisegélyek, rendkívüli adók.

Piringer, Michael (Mihály) (1763–1840): politikai író, királyi tanácsos. Említett munkája: *Un garns Banderien, und desselben gesetzmässige Kriegsverfassung überhaupt* (Bécs, 1810, 1816, 2 kötet). Az erről írt recenzióról a *Hesperus* 1817. májusi 3. számban a 19–20. oldalon írtak: *Unfragen Ungarn betreffend*.

O pauper Aristoteles! (lat.): 'Ó, szegény Arisztotelész!' Utalás egy latin mondásra, miszerint a bölcsélet követői szegények: „Dat Galenus opes, dat Justinianus honores, Pauper Aristoteles cogitur ire pedes”, azaz: 'Galenus vagyont ad, Justinianus tekintélyt, a szegény Arisztoteles kénytelen gyalog járni'.

poscit cum dote maritum (lat.): 'hozománnyal kéri a vőlegényt', idézet Marcellus *Palingenius* Stellatus (1500 k.–1551 előtt) itáliai költő *Zodiacus vitae, id est de hominis vita, studio, ac moribus optime instituendis* c. művéből (5. könyv, 480. sor, Velenice, 1536).

Exempla sunt odiosa. (lat.): 'A példák gyűlöletesek.' (Azaz példálózással nem akar megsérteni senkit.)

Bethlen: gróf Bethlen László (?–1818 előtt) Doboka (1790–1792) és Hunyad (1804–1807) vármegyék adminisztrátora, majd utóbbi főispánja. A család két fő ága, az iktári és bethlen közül ő az utóbbihoz tartozott.

de mortuis nil nisi bene (lat.): 'halottakról jót vagy semmit'.

Porphyrogenesie (gör.): „bíborbanszületett”, azaz fejedelmi vagy uralkodói házból származik (Bíborbanszületett Konstantin görög császár nevéből).

obe jam satis est (lat.): Horatius-idézet: „Hó, ez elég!” (*Sermonum liber prior: A szatírák első könyve*, 5, 12–13. sor, ford. Bede Anna = HORATIUS 1961, 392–393.)

6089.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1818. június 8. [?]

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 7. levél, 37–38. oldal (négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 2 beírt oldalon, a 3. és 4. számozatlan oldal üres). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Moralis Katechismus és az említett recenziók; **testvére**, Márton István; → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26. jegyzet.

francia leányka: Kazinczy lányai mellé kereshetett francia nevelőt: „Eugenie magyar nyelvet ért és petyeg, ’s azt fog Thalie is. Ez után mindenik francziául fog tanulni, nem németül, mellyet akarhatja ellen is megtanul, és így nem kell tanúztatnom.” (→ Kazinczy – Nagy Józsefnek, Széphalom, 1810. ápr. 18.) 1815-ös bécsi útján szerződtetett Kazinczy egy Loyan nevű francia lányt, aki 1816. március 1-jéig szolgált náluk (KazLev, 14/3166, Kazinczy – Gyulay Karolinának, Széphalom, 1816. márc. 26.; a lányok neveléséről l. még CZIFRA 2013.)

præsentio (lat.): igény, követelés.

Petbe Ferenc (1762–1832): a keszthelyi Georgikon tanára, uradalmi gazdasági igazgató, mezőgazdasági szakíró, a Nemzeti Gazda folyóirat szerkesztője.

Pichler, Anton Andreas (1770–1823): bécsi nyomdász, könyvkereskedő, kiadó.

redactio (lat.): szerkesztés.

Pántzél Dániel (1759–1827): újságíró, szerkesztő. 1793-ban indította meg lapját, a Bécsi Magyar Merkuriust, amely 1798-ban beolvadt Decsy Magyar Kurírjába, amelyet ettől kezdve közösen szerkesztettek. Decsy halála után tulajdonos szerkesztője lett a Magyar Kurírnak egészen haláláig.

Horváth Ádám (Pálóczi) (1760–1820): író, költő, népdalgyűjtő.

Varga István (1776–1831): debreceni tanár, fölszentelt (lat.: *ordinált*) lelkész: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1818. febr. 5. jegyzet.

Ertsei Dániel (1781–1836): 1805-től a debreceni kollégium filozófiatanára, 1821-ben debreceni tanácsos, Szabolcs vármegye és a tiszántúli egyházkerület táblabírója.

Méltos. G. Úr: Görög Demeter (1760–1833) vagy gróf Teleki József (1790–1855).

6090.

Márton József – Kazinczynak
[Bécs], 1818. nyár [?]

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 602, 15 (beragasztott cédula).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keltezését a jelen kötetben közölt Márton József – Kazinczy, 1818. jún. 8-i levél segíti, mivel abban szintén említette Márton a költőzködését és az értekezést.

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

6091.

Kazinczy – Döbrentei Gábornak
h. n., 1818. június 15.

KÉZIRAT

Ismeretlen. (Busa Margit adatai szerint: Erdélyi Múzeum Egyesület kézirtatára, gr. Gyulay Lajos autográf gyűjteménye, 87. lap [kelt: Marosnémeti. 1841.] „Ez a kézirat ismeretlen, csak a korrektúrakötet őrzi.” [BUSA 1978, 448–449.]

MEGJELENÉS

BUSA 1978.

MAGYARÁZATOK

Busa Margit jegyzete a levél előkerülésének körülményeiről: „Nemcsak a levél értékes, hanem annak sajtótörténeti forrása is, mert abban az *Irodalomtörténetben* került volna közlésre, amelynek 1948. évi 1–2. összevont száma nem jelent meg, hanem csak az első, hasábkorrektúrában maradt a szerkesztője, Kozocsa Sándor tulajdonában.” E korrektúrapéldányban maradt fenn tehát Jancsó Elemér cikke: *Kazinczy levele Döbrentei Gábornak*. Ez volt Busa Margit kiadásának szövegforrása. Jancsó jegyzete tájékoztat a kézirat lelőhelyéről: „Kazinczy Ferenc alább közölt ismeretlen levelét az Erdélyi Múzeum Egyesület kéziratárában levő gr. Gyulay Lajos autográf gyűjteménye őrzi. [...] Kazinczy Döbrenteihez írott levele alatt Gyulay Lajos gr. következő sorai állanak: Kazinczy Ferenc levele Döbrenteiének. Az érdemekkel olly teljes férjfi! Ki ezen gyűjteményeknek is első megkezdője! – barátságos viszonya Gr. Gyulai Ferencnével, és ház népével, kétszeresen becsessé teszi ezen levél által e gyűjteményt. M. Németi. 1841-ben. A Kazinczy-levelét Gyulay Lajos autográf gyűjteményének 87. lapjára ragasztotta. A könyv címlapja hiányzik.” (BUSA 1978, 448–449.)

A Gyulay-hagyatékot feltáró kutatócsoport, mely a Szegedi Tudományegyetem Klasszikus Magyar Irodalom Tanszékén működik, munkája során átnézte a Kolozsváron található kéziratokat, de az említett autográf gyűjtemény nem került elő. Kutatásuk szerint 1841-ben három naplót is vezetett Gyulay:

Ms 1450/25: Karikás Könyv (1840. nov. 27.–1841. aug. 7.) (206 oldal.)

Ms 1450/26: [hiányzik]

Ms 1450/27: Supréme (1841. szept. 30.–1842.–1842. jún. 30.) (184 oldal.)

A Karikás könyv 125. p. május 5-i bejegyzése szerint: „Május 5^{dikén}. Az autographiai gyűjteményem ragasztásával bajlódom néhány napok olta [...]” További adatot nem találtunk. (Szabó Ágnes jegyzete.)

A levél *bätteréről* és a *címzettről*:

Fennmaradt egy szintén Döbrenteiének írt, de egy nappal későbbre keltezett másik Kazinczy-levél is: KazLev, 16/3613, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1818. jún. 16. Erre az lehet a magyarázat, hogy a most kiadott jún. 15-i levél a Cserey Farkashoz Krasznára elküldött *Erdélyi Levelek* kéziratának kísérőlevele. Tehát ez is Döbrenteiének szólt, noha a Csereynek küldött csomagban lehetett. A jún. 16-i levélben Kazinczy arról értesítette Döbrenteit, hogy hozassa el Krasznáról a csomagot: „Ma reggel indítottam Krasznára két emberemet az Erdélyi Levelekkel. Csereihez van utasítva a két Kötet MS. viaszszal[!] vászonba úgy becsinálva, hogy az eső meg nem ronthatja. Mihelyt e' Levelemet veszed, küldj te is expressus embert Krasznára érte, és hasonló gonddal becsinálva, 's Catilináriáimat 's a' Wieland Anti-Adelungját belé téve küldd vissza.” (Debreczeni Attila jegyzete.)

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Kraszna (Szilágy vm.): a Cserey család birtoka volt, ma Crasna (R).

a' Grófné: bizonyára Kácsándy Zsuzsanna (1790-től gróf Gyulai Ferencné) (1767–1826), Kazinczy ifjúkori szerelme, barátnéja, levelezőtársa, az erdélyi utazás alatt egyik vendéglátója.

a' Branyicskai szép kis alvó: Branyicska a Maros partján fekvő Hunyad vármegyei település, a Jósika család birtoka volt, ma Branișca (R). Az „alvó” személyét Szabó Ágnes azonosította az *Erdélyi Levelek* (Dédács, aug. 10.) alapján: báró Jósika János (1778–1843) és Csáky Rozália (1784–1850) kislánya, Jósika Antónia.

Andrásfalviak: a Gyulay család. Andrásfalva (Oláhandrásfalva) a Gyulay család birtoka volt Hargita vármegyében, ma Săcel (R).

6092.

Fáy András – Kazinczynak
Gomba, 1818. szeptember 8.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez”, (kézirattári cím), III. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Fáy András (1786–1864): író, földbirtokos, a reformkor meghatározó politikusa. Említett verseskötete: *Friss Bokréta, mellyel Hazájának Kedveskedik Fáy András* (Pest, 1818). → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

quæ mihi præ cæteris terra ridet (lat.): 'amely föld nekem mindenek fölött kedves'. (Horatius-parafrázis: Ódák, II, 6, 13–14.)

6093.

Kazinczy – Görgey Antalnak
h. n., 1818.

KÉZIRAT

Idegenkezű másolat: MNL Sátoraljaújhely, IV–A. 2001/h, Közgyűlési iratok, 1818, Loc. (polc) 255, No. (szám) 328.

MEGJELENÉS

1. HÓGYE 1981, 335–336.

2. HÓGYE 1990, 38.

(A két kiadvány azonos kísérőszöveget és szöveget közöl.)

MAGYARÁZATOK

A keltezés a levélből és Hógye István adata alapján határozható be az 1818-as évre. A levél „1817¹⁸ Esztendő végeig” terjedő időszakot, majd egy leendő pert említ. Hógye szerint: „Zemplén megye levéltárában található [...] a református eklézsiának 1818. december 12-én tárgyalt pere Oláh Péter és felesége ellen, amely perhez becsatoltak egy keltezés nélküli, de feltehetően az év decemberében írt Kazinczy-levelet.” (HÓGYE 1981, 335; HÓGYE 1990, 38.)

A Kazinczy-levelezésből annyi állapítható meg, hogy *Oláh Péter* a sátoraljaújhelyi református gyülekezet vagyonával kapcsolatban felelős személy volt, és bizonyára tartozott az eklézsiának. Kazinczy főkurátorsága kezdetén Pólya Ferenc segédkurátortól kapott egy jelentést, ami szerint e vagyon „rendeletlenségben” volt: „Nékem a’ Nemes Eklézsiának Ingó ’s Ingatlan Javai, mellyek talán a’ V. Curator számadására tartoznak, minden Inventatio nélkül – ’s tsupán tsak egy szemmel esett megmutogatás által Ns *Papp* János és Oláh Péter Úr jelenlétében adódott által, holott ezeknek mind az előtt Nzs Molnár János volt V. Curator Úr idejében (mert már az én Antecessorom is tsak fragmentumok által vette kezéhez) Inventarium szerént kellettett volna resignaltatni. Hogy pedig az ebbeli Rendeletlenségnek, melly már az én időm előtt be tsúsztatta magát a’ V. Curatori Hívtalba, én ne kénteleníttessem az árát megadni akár minémű tekintetben; méltóztasson a’ Te-kintetes Fő Curator Úr ezen, én alázasos Kérésemre ugy segítetttni parantsolni, hogy mind a’ Ns Eklézsiának, mind énnekem is jól légyen dolgunk.” (KazLev, 12/2861, Pólya Ferenc – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1815. febr. 17.; kiem. O. L.)

Kazinczy 1814–1818 között a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka, főkurátora volt: → Kazinczy – Dókus Sámuelnek, Széphalom, 1815. febr. 2. jegyzet.

optionaliter (lat.): ’választható’.

Hollos Mátyás: Mátyás király.

Ulászló: II. Ulászló (1456–1516) király.

6094. [3693.]

Kazinczy – Fáy Andrásnak
Széphalom [?], 1819. január 25–29.

KÉZIRAT

Autográf: OSZK Levelestár, Kazinczy levele Fáy Andrásához (az Ernst-gyűjteményből 1939. év. 13. sz.).

A levél szövege felett azonosíthatatlan kéztől ceruzával: „Fáy Andrásához”; alatta: „252” (piros ceruzás szám), „Ernst Lajos gyűjteménye” (pecsét), „XII. 495.” (tintaírás) és az MNM Könyvtára pecsétje, melyben: „1939 év 13. sz.” A levél külső – egyébként üres – oldalán azonosíthatatlan kéztől: „1819. jan. 25.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A dátum szerint a következő levél folytatása, melléklete: Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1819. jan. 25., KazLev, 16/3693.

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Ráday Gedeon, báró, majd gróf (1713–1792): költő, irodalomszervező, országgyűlési követ, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

Ráday Pál gróf (1768–1827): az eperjesi kerület táblabírája, a dunamelléki református egyház-kerület világi főgondnoka. Kazinczyval együtt szervezte az 1790-ben alakult Magyar Színjatszó

Társaságot, Kazinczy Hamlet-fordításának színvonalas előadására jutalmat tűzött ki. Kazinczy hozzá írt episztolája: *Gróf Ráday Pálhoz* (1809).

Rbédey László, gróf (1775–1835): felesége: Inczédy Ágnes. (Kazinczy sokszor hangoztatta ellenérzését gróf *Rbédey* Lajos [1760 v. 1763–1831] ellen is.)

protegál (fr.): támogat.

Wesselényi Miklós, báró (1750–1809): zsigódi birtokos, huszár kapitány (1772–1778), az erdélyi országgyűlés ellenzéki vezetője (1791-től), Közép-Szolnok főispáni helytartója (1804-től). A kolozsvári színházi bizottság tagja (1794–1797), a színtársulat vállalkozó tulajdonosa (1797–1809), színműíró, drámafordító, irodalompártoló nagybirtokos. Kazinczyt 1801-es szabadulása után – a főurak közül egyedül – támogatta, 1805-ben zsigódi birtokán vendégül látta, első lányának, Iphigeniának keresztapja volt. Kazinczy az ő emlékére írta a *Báró Wesselényi Miklós* c. epigrammát, megjelentette nekrológját az *Annalen der Oesterreichischen Literatur und Kunst*-ban (1810, II, 517–518) és kiadta Wagner József bécsi festő nyomán Johann Joseph Neidl által metszett arcképét (*Kazinczy Ferencz' Munkái*, 6. kötet, Pest, 1815).

Nevemet csak most pillantom-meg a' könyvben: Fáy A' *Megelégedéshez* c. szövegében említette meg Kazinczyt: „a' rokon érzésű Költők' álmaik közzé fonogatom saját álmaim - álmaikat' közzé ti kalauz csillagok a' komor borulatú egen: Kazinczy, Kisfaludi, Virág, Kiss, Szemere, Horváth, Vitkovics, Dayka, 's te kedveltem Berzsenyi!” (*Friss Bokréta, mellyel Hazájának Kedveskedik Fáy András*, Pest, 1818). (→ Fáy András – Kazinczynak, Gomba, 1818. szept. 8.)

6095.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak Erdőtarcsa, 1819. március 30.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 48. levél, 45–48. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

A dobozban az 1. csomó címe: *Kazinczy Ferenchez írott levelek 1803–1830*. Ebben a 3. fogás tartalmazza Szentmiklóssy Alajos leveleit: „Szentmiklósi Alajos levelei Kazinczy Ferenchez 1819–1823. 48–65. levél (57 és 57/a) 45–116. pag.” (Dőlttel: más kézzel írt kiegészítés a levéltári cím után.)

A 3. fogás tartalma (a levélszám és oldalszám ceruzával, az üres oldalak nincsenek számozva; a jelen kötetben mindegyik levél **[félkövérrel kiemelve]** megjelenik, Szentmiklóssy levélhez nem köthető műveit **[aláhúzással kiemelve]** nem közöljük):

48. levél, 45–48. oldal: **Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30.** (jelen levél).

49. tétel, 49–50. oldal: *A' Bújaság Származása; A' Szép, és az Igaz.* (egy fólió két oldalán).

50. levél, 51–54. oldal: → **Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. dec. 25.** (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

51. levél, 55–57. oldal: → **Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. jan. 10.** [?] (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon).

52. levél, 59–62. oldal: → **Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. aug. 12.** (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

53. levél, 63. oldal: → **Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Balassagyarmat, 1820. aug. 28.** (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 1 beírt oldalon, a két belső oldal számozatlan, az utolsó oldal a levél külzete: piros viaszpecséttel [64. oldal]).

54. levél, 65–68. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. okt. 26. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

55. levél, 69–72. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1821. okt. 14. (a 72. oldalon: *Szépemhez*; nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

56. levél, 73–75. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1821. jún. 22. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon).

57. levél, 76–79. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1822. febr. 28. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

57/a. tétel, 80–83. oldal: *Szerelmes gyötrődés; A' Titok' kinyilatkozása; Elragadtatási Ábrándozás* (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión 4 beírt oldalon).

58. levél, 84–87. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. febr. 20. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

59. levél, 88–91. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. márc. 21. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

59/a. és 60. tétel, 92–95. és 96–97. oldal: *Chloe' Ajaka; Az alvó Szép; A' Szerelem' Innepe; Az elkésett Ámor* [a vers második fele a 60. számú 96. oldalon van]; *Ámor megszabadítása; Az én ohajtásom* (egy négyoldalas fólión és egy fólió két beírt oldalán).

61. tétel, 98–101. oldal: *A' Szarándok's a' Leányka; A' Házassági szeretet; Lolli* (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a szöveg 4 beírt oldalon).

62. levél, 102–105. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. júl. 3. (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

63. levél, 106–108. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. júl. 3. (a 107. oldalon: *Gara Mária Éneke Hunyadi Lászlóról*; nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 2 beírt oldalon, a 3. oldal üres és számozatlan, a 4. a levél külzete piros viaszpecséttel [108. oldal]).

64. levél, 109–112. oldal: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?] (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

65. tétel, 113–116. oldal: *Az Estve; A' Májusi Éjszaka; A' Búcsúvétel; Minnára; Lollira; Szeműrra; Socratesre* (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a szöveg 4 beírt oldalon).

A lelőhely jelenlegi elrendezése és sorszámozása nem nyújt biztos támpontot a levelek és a versek összetartozásának megállapításához. A lelőhely szerinti sorrend nem azonos a keletkezési időrenddel. Az 1819. márc. 30-i levélben egy drámarészletet küldött Szentmiklóssy: „Most egy szomorú Játékot írok Hunyadi Lászlóról. Két Felvonás már kész, 's a' harmadik is folyamatban van. Ide zárom az első két ívet olly alázatos kéréssel, hogy azokat teendő reflexiojival együtt a' jövő postán nekem visszaküldeni méltóztassék.” A levél után viszont két vers található: *A' Bújaság Származása; A' Szép, és az Igaz*. A szomorújátékból egyetlen részlet található e levélgyűjteményben, az 1819. júl. 3-i levél papírjára beírva. Az 59/a. és 60. számú tételek bizonyosan összetartozó verscsoportot választanak ketté: *Az elkésett Ámor* c. vers első néhány sora az 59/a. számú 95. oldalon, a folytatás a 60. számú 96. oldalon van. E verscsoport szövegeiből négyet az 52. számú 1820. aug. 12-i levelében említett Szentmiklóssy („Chloe' ajakát, az Alvó szépet, az Elkésett Ámort, 's a' Szerelem innepét merném leginkább ajánlani”), a maradék kettőre nem található utalás. Mindebből következik, hogy ha nem a levélszöveggel azonos papíron van a költemény, akkor nem dönthető el, hogy valóban levélmellékletnek tekinthető-e, és ha igen, akkor mely levélhez tartozik. Ezért a bizonytalan helyű versekre csak itt, e jegyzetben utalunk.

A Szentmiklóssy-szövegek mindegyike penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található. A kéziratokat restaurálták, a rajtuk található függőleges, ill. átlós (selejteztést jelölő?) vonalakat eltüntették.

(A lelőhely 1. és 2. fogásáról: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 29. jegyzet és → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A KazLev-ben eddig 26 db Szentmiklóssy Alajosnak írt Kazinczy-levél jelent meg, Szentmiklóssy levelei közül viszont csak 3-at ismertünk. (Az eddig megjelent levelekről Cs. Gárdonyi Klára jegyzete: KazLev, 23, 490–491.) A miskolci lelőhely felfedezésével – ami Busa Margit érdeme – a Szentmiklóssy-levelek száma 14-gyel nőtt. Ezen túl egy Szerényi álnéven írt Szentmiklóssy-levélre is felhívta a figyelmet Busa Margit (Tudományos Gyűjtemény, Felső Magyar-Országi Minerva), továbbá egy Szentmiklóssyhoz írt levél is felbukkant a Szemere-Tárból. Tehát az alábbiak találhatók meg a jelen kötetben:

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. (jelen levél)

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. júl. 3.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. dec. 25.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?]

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. jan. 10. [?]

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. aug. 12.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Balassagyarmat, 1820. aug. 28.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. okt. 26.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1821. jún. 22.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1821. okt. 14.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1822. febr. 28.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. febr. 20.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. márc. 21.

→ Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. júl. 3.

→ Szerényi (= Szentmiklóssy Alajos) – Kazinczy, h. n., 1829. márc.

→ Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?], Pest, 1829. ápr. 26.

A jelen levél közvetlen előzménye és Kazinczy válaszevele ismeretlen.

Szentmiklóssy Alajos (Aloyz; írói álnevei: *Szerényi*, Honváry) (1793–1849): költő, fordító. 1816-ban tett ügyvéd vizsgát, 1819-ben Nógrád vármegye második aljegyzője lett. 1826-ban megvált vármegyei hivatalától – SZINNYEI szerint italozó életmódja miatt. Irodalmi tehetségéhez Kazinczy és köre nagy reményeket fűzött. 1828-ban vitába szállt Bajza Józseffel (epigrammapör). Említett művei: *Hunyady László* (Pest, 1820; előadták Budán 1835-ben); *Mesék* (Pest, 1840); költeményei és fordításai folyóiratokban és antológiákban (Toldy Ferenc, John Bowring, Mailáth János) jelentek meg.

Erdőtarcsa (Nógrád vm.): Szentmiklóssy birtoka.

Valóban nagy ideje, hogy egymás' levelét nem vettük!: az utolsó ismert és kiadott levél: KazLev, 23/5822, Kazinczy – Szentmiklóssy Alajosnak, 1818. febr. 9.

Grátiák: a báj és kellem három görög istennőjének közös neve.

Neográd (rég.): Nógrád vármegye.

Bacchus (lat.): a bor és a mámor istene a római mitológiában.

pique-nique (fr.): piknik.

Gyürky Pál (1783–1859): Nógrád vármegye első alispánja (1818–1828), majd Krassó vármegye főispánja (1828–1846).

Gyürcsányi Gábor (1787–1853): Nógrád vármegye második, majd első alispánja (1818–1828, 1828–1832) és országgyűlési követe (1825 és 1830), később a királyi tábla, majd a hétszemélyes tábla bírása lett.

elementum (lat.): elem, közeg.

Jankovics (Jankowich) Miklós (1773–1846): könyv- és régiséggyűjtő, történész, bibliográfus, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1831). A Tudományos Gyűjtemény körül kialakult pesti társaság meghatározó személyisége.

TudGyűjt.: a Tudományos Gyűjtemény c. folyóirat 1817. januárban indult meg Pesten, az alapító-szerkesztője Fejér György volt (1818-ig szerkesztette).

Vass László (1780–1842): római katolikus pap, a pesti egyetemen az egyháztörténelem tanára, dékán (1818–1819), majd rektor, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1832). A Tudományos Gyűjtemény szerkesztésében 1818 júliusától 1819-ig vett részt.

redactio (lat.): szerkesztés.

Thaisz András (1789–1840): ügyvéd, lapszerkesztő, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1831). A Tudományos Gyűjtemény (1817–1827) és a Sas (1831–1833) szerkesztője.

Anti-Criticám: Szentmiklóssy e műve ismeretlen.

Verseghy Ferenc (1757–1822): pálos szerzetes, majd világi pap, nyelvész, költő, író, zeneszerző. Kazinczyhoz egykor szoros barátság fűzte, de viszonyuk az 1810-es évekre személyes és irodalom-szemléleti okok miatt megromlott.

Füredi ellen Thaisz is írt egy Értekezést: Füredi Vida álnév alatt Kazinczy – és nyilván Szentmiklóssy is – (Pázmándi) Horváth Endrét sejtette Kisfaludy Sándor helyett. Thaisz Jolsvai Bandi álnév alatt írt cikke: *Különböző vélekedés a Recenziókról*, Tudományos Gyűjtemény, 1819/5, 54–76 (Váczy János jegyzete: KazLev, 16, XX–XXI.).

revisor (lat.): cenzor.

Helikoni Kedvtöltés: gróf Festetics György (1755–1819): az ország egyik leggazdagabb birtokosa. 1817-től (Keszthelyi) Helikon néven évente irodalmi ünnepségeket rendezett. → Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1818. márc. 25. jegyzet.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

a' Szerelem' Innepét; az irígy Erősztt; 's a' Bújaság' származását: Szentmiklóssy versei. *Ide zárom az első két ívet*: e melléklet ismeretlen.

reflexio (lat.): vélemény.

Uram Bátyám Versezetét Gróf Feszteticshez: Kazinczy 1819. január 3-i levelében küldte el Festetics Györgynek a hozzá címzett ódáját (KazLev, 16/3685, Kazinczy – Festetics Györgynek, Széphalom, 1819. jan. 3.).

nem a' Bécsi, hanem a' Pesti Magyar Ujságot tartom: a *Gróf Festetics Györgyhöz* a Hasznos Multságokban jelent meg (1819/1, 193, vö. GERGYES 1998, 408).

Sz[ent] Györgyi Gellérd (Gellért): volt pálos szerzetes, nevelő a Jankovics családnál. Említett fordítása: *Cajus Sallustius Crispus* (Buda, 1811, I–II kötet). *Tacitus*-fordításai kiadatlanok maradtak. (SZINNYEI)

Majthényi Károly (1762–1837): királyi tanácsos.

Sz[ent] Iványi Bogomér (?–1867): szolgabíró (irodalmi működéséről nem találtunk adatot).

actualitásba lépék: azaz tiszteletbeli státusból 'valóságos' vagy 'tényleges' aljegyzővé.

Krajnik Lojzi: vélhetően Kraynik Aloyz (?–1827), Kazinczy húgának, Kraynik Józsefné Kazinczy Klárának első gyermeke.

6096. [3727.]
Vitkovics Mihály – Kazinczynak
Pest, 1819. április 18.

KÉZIRAT

1. Autográf fogalmazvány: Szemere-Tár, 8. kötet, 51–54 (15. tétel). Ez az első szövegünk forrása.
2. Autográf fogalmazvány: Szemere-Tár, 8. kötet, 55–58 (16. tétel). Ez a második szövegünk forrása.
3. Autográf tisztázat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 133, 43. levél. Ez a KazLev-ben megjelent: KazLev, 16/3727, Vitkovics Mihály – Kazinczynak, Pest, 1819. ápr. 24. A keltezés tehát későbbi. A most kiadott szövegek letisztázott átirása, ezt a szövegjavítások bizonyítják.

MEGJELENÉS

Szövegváltozata megjelent: KazLev, 16/3727, Vitkovics Mihály – Kazinczynak, Pest, 1819. ápr. 24.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1818. szept. 23-i levele, amelyre Vitkovics most válaszol, nem ismert.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja. A népies műköltészet egyik első alkotója, szerb népdalokat is fordított. A nyelvújítási harc programadó versét hozzá címezte Kazinczy: *Poetai epistola Vitkovics Barátomhoz* (Széphalom, 1811). Említett meséi: *Vitkovits Mihály meséi és versei* (Pest, 1817).

Emil: Kazinczy Emil (1811–1890), Kazinczy fia.

Pápai Sámuel (1770–1827): jogász, irodalomtörténész, az egri főiskola magyar nyelv- és irodalomtanára. 1802-től Eszterházy Miklós uradalmi intézője. Kazinczy barátja, levelezőtársa.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy barátja.
pro (lat.): -ért, mellett, vki ügyében.

Béla Notariust, **Anonymus**: Béla király névtelen jegyzője, a *Gesta Hungarorum* szerzője.

Révai Miklós (1750–1807): piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

Horvát István (1784–1846): történetíró, nyelvész, egyetemi tanár.

Kopitár Bertalan (1780–1844): a bécsi udvari könyvtár őre.

Sándor, I. (Romanov) (1777–1825): orosz cár (1801-től).

allegatio (lat.): perbeli bizonyítás.

hypocondria (gör.): túlzott érzékenység, lelki betegség.

quadragesima (lat.): 'negyvenedik'; 40 napos böjti időszak húsvét előtt.

Szilva: talán Szilva Mihály, aki 1786–1790 között Esztergom főbírája volt.

incidentia (lat.): esetleges, mellékes körülmény.

rundella (fr.): korbástya.

slavica (rég.): szláv.

Vszkuju sétaszasza jaziczi... (szláv?): e nehezen olvasható – és eltorzított – szöveghely a 2:1 zsolnárnak feleltethető meg (Пс. 2:1): „Вскую шаташася языцы, и людие поучишася тщетным?” (Fonetikus átirásban: Vszkuju satasasza jazici, i ljugyje poucsisaszja tcsesetnim?) A sor a Károli-

biblia modernizált fordításában: „Miért dühösködnek a pogányok, és gondolnak hiábavalóságot a népek?” (Goretity József és Zoltán András adatai.)

bothajtazatú (rég.): bolthajtású, boltíves.

Barkóczy Ferenc, gróf (1700–1765): egri püspök, esztergomi érsek (1761-től), hercegprímás, septemvir, a magyarországi iskolák főfelügyelője, irodalompartoló főúr.

porticus (lat.): sétálófolyosó, oszlopsor.

R. G. I. A. G. H. H. B. R.: Vályi András szerint „a’ harmadik kapu felett ezeket olvashatni.

I. CAROLO VI. 7.

R. I. S. A. G. H. B. R.

PORTA MOENIAQVE AR-

CIS ISTIUS ITA DECORI

NOVO RESTITUTA

MAXIMILIANO DE SCHU-

KNECHT GENERALI VI-

GILIARUM FORTALITII

2. HUIUS FRÆFECTI. 7.

(VÁLYI 1796–1799, 1. kötet, *Esztergom*.)

chronosticon (gör.): kronosztichon; verses mondat vagy felirat, amelyben a latin nagybetűkkel írt római számok valamely esemény évszámát jelzik.

Vitéz János (1408 körül–1472): esztergomi érsek Mátyás király idején.

ornat (lat.): ornátus; főpapi miseruha.

Cardinalis ArchiEpiscopus Comes Petrus (lat.): ’bíboros érsek Péter gróf’; Pázmány Péter (1570–1637) esztergomi érsek sírját és földi maradványait a pozsonyi Szent Márton-dóm szentélye alatt 2010-ben találták meg.

Gottusi betűk: gót betűk.

possessorok (lat.): tulajdonosok (az első fogalmazványban „Professorok” olvasható).

Pontifex Maximus: a legfőbb pap az ókori Rómában.

requiescat in pace (lat.): ’nyugodj békében’.

catholicum (lat.): általánosság.

Phocius: Photiosz (810 v. 815–891), pátriárka.

schisma (lat.): egyházszakadás.

orthodoxia (gör.–lat.): igazhitűség.

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

genie (fr.): zseni.

Füredi Vida ki légyen, eddig hallhattad; Ez ál név alatt Franciscus Versegi rejtődzik: Füredi Vida álnéven valójában Kisfaludy Sándor írt, de Kazinczy élete végéig (Pázmándi) Horvát Endre álnévénél vélte. *Verseghy* Ferenc (1757–1822): pálos szerzetes, majd világi pap, nyelvész, költő, író, zeneszerző.

A’ Révaihoz írtt és ez által kiadott leveled miatt megkérelhetetlen Ellenedé lett: az említett levél: KazLev, 4/966, Kazinczy – Révai Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1806. aug. 5. *Révai* Miklós (1750–1807) piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár Kazinczy beleegyezése nélkül adta ki a levelet, de eljárása nem volt egyedi és nem feltétlenül volt indiszkrécio (l. MEZEI 1994, 12).

Nagy Leopold: Váczy János jegyzete: „Nagy Leopold 1773. márcz. 9-dikén Rétalapon (Gyórm.) született s 1861. okt. 27-dikén halt meg Váczon. Több helyen tanított, a püspöki lyceumban a természettudományoknak és mezői gazdaságnak 26 évig volt tanára, a váci rendháznak főnöke s a gymnasium igazgatója. A Tud. Gyűjtemény 1836. évf. III. és 1837. évf. VIII. f-ben írt a süketek és némák oktatásáról; önálló műve: A levegőnek rövid ismertetése, Vác, 1815. – Hogy Kazinczy fordításait Nagy L. bírálta, ezt csak Vitkovics írja, de semmi adat nem támogatja, s Kazinczy sem vette soha komolyan.” (KazLev, 16, 609. oldal, a 3727. sz. levél jegyzete.)

óbiten lévő Magyar Íróknak összeírója én valék: „L. a Tud. Gy. 1817. évf. VIII. f. 76–81. lapja-in »Az Ó-Hitű Magyar írókról« című cikket, E. V. J. betűk alatt.” (Váczy János jegyzete, KazLev, 16, 609. oldal, a 3727. sz. levél jegyzete.)

Fejér György (1766–1851): történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője (lat.: *redactora*), a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

redigens (lat.): szerkesztő.

compliment (fr.–ném.): gesztus, tisztelgés.

paraxismus (gör.): roham (betegség).

Thaisz András (1789–1840): ügyvéd, a Tudományos Gyűjtemény (1817–1827) szerkesztője (lat.: *redactour*).

lapis offensiois (lat.): akadály.

directe vel indirecte (lat.): közvetlenül vagy közvetve.

Ányos Pál István (1756–1784): költő, pálos rendi szerzetes, tanár.

6097.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1819. július 3.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 63. levél, 106–108. oldal.

A nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 2 beírt oldalon, ebből a 107. oldalon: *Gara Mária Éneke Hunyady Lászlóról*, a 3. oldal üres és számozatlan, a 4. a levél külzete piros viaszpecséttel (108. oldal).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.
Gara Mária Éneke Hunyady Lászlóról: (a vers szövege olvashatatlan).

6098.

Kazinczy – Dessewffy Józsefnek
Széphalom, 1819. szeptember 23.

KÉZIRAT

Autográf elküldött levél: Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára, V. 2637, 2 fólió. A kézirat 2. lap verzőján alul a levéltári pecsét felett: „N. K. sz. 244/1968. V. 2637.”

MEGJELENÉS

BUSA 1975, 226–227.

MAGYARÁZATOK

Dessewffy és Kazinczy kapcsolódó levelei:

Dessewffy előző levele: KazLev, 16/3782, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. szept. 6.

KazLev, 16/3783, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 13.

Dessewffy válaszlevele: KazLev, 16/3787, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. okt. 11.

Dessewffy József, gróf (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). 1802-ben Sáros, 1805-ben és 1807-ben Zemplén, 1811-ben és 1825-ben Szabolcs vármegyék országgyűlési követe. A kassai Felső Magyar-Országi Minerva c. folyóirat alapítója. A Magyar Tudós Társaság megalapítását előkészítő bizottság tagja. Felesége: gróf Sztáray Eleonóra (Lóra), gróf Sztáray Mihály és Eszterházy Eleonóra lánya. Gyermekai: Virginie, Aurél, Marcell, Emil. Kazinczy bizalmas barátja és egyik legszorgalmasabb levelezője.

két legkisebb gyermekeim: Iphigénie (Fizsi) (1817–1890) és Bálint (1818–1883), a későbbi 1848-as honvédtiszt (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873 [Családja/Kazinczy]).

familiám leveles ládáját: általában a család legidősebb férfi tagjánál levő családi oklevelek, iratok ládája.

Autographiai Gyűjtemény: Kazinczy 1821-től haláláig dolgozott a sátoraljaújhelyi Zemplén vármegyei levéltárban, e levéltárnak ajándékozta az említett kéziratokat, ahol az *Autographa I–II.* című és IV. 1001/b 36 jelzetű gyűjtemény részét képezik: „Kérkedés nélkül szabad említenem, hogy a’ képek, és a’ lemásolt és sok eredeti Kézírások az én ajándékaim; általhoztam azokat Autographiai Gyűjteményemből, mellyet a’ Külföld is ismer. [...] – Ujhely 1831. Január. 16d. Kazinczy Ferencz.” (Kazinczy autográf kézirata: *Zemplén vármegye levéltára történetére és Kazinczy Ferenc levéltári működésére vonatkozó iratok gyűjteménye, Előintés*, XV–5.; vö. HÖGYE 1990, 64. skk.). A gyűjteményt megemlíti Kazinczy a [*Pályám emlékezete V.*] és [*Pályám emlékezete VI.*] című önéletrírásában is: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 688, 739.

az 1795dikben viselt félesztendei szakál is van: Kazinczy fogságában, 1795. jún. 5-én vágatta le szakállát, amikor nagybátyja, András, és testvére, Dienes meglátogatta. A levágott szakállát 1828-ban, a *Fogságom’ Naplója* írásakor még őrizte: KAZINCZY, *Fogságom* 2011, 85.

oeconomicus (gör.): gazdasági.

kötelességnek ismerem, hogy csűröm őket táplálja, még pedig ajándék képében: Dessewffy Kazinczy nagylelkűségét olvasva maga is nagylelkű ajánlatot tett válaszlevelében: „De ha egyforma tűz gyullasztja belsőnket, külsőnket pedig emésztí, az idők szintugy egyenlő mostohasága mellett is, mind kettőnkre nézve, szerentséltenebb vagy te nálamnál mindazonáltal. A’ szerentséltenebbnek kell hát a’ szerentséltenebbtől gondoskodni. Pénzünk nincs, kedves Ferentzem – Feleségem sirt, olvasván, leveled’, de van életünk könnyeink mellett; írj hát minden bizodalommal, menyinyire lenne szemben szükséged annak pótolására, a’ mit szegényeid számokra adandasz? Segíteni kell a’ szánakozót. Nézd ezt kötelességnek, nem barátságnak.” (KazLev, 16/3787, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. okt. 11.)

virtus post nummos (lat.): ’erény a fillér után’. Horatius-idézet: „O cives, cives, quaerenda pecunia primum est; / virtus post nummos.” „Polgár, ó polgár! Gyűjts pénzt legelőször is aztán / jöjjön majd az erény!” (*Epistularum liber primus: Az episztolák első könyve*, 1, 53–54. sor, ford. Horváth István Károly = HORATIUS 1961, 488–489.)

Sallust: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.), római történetíró, politikus. Kazinczy a moralizáló történetírása mellett tömör stílusáért és nyelvi újításaiért is becsülte, műveit többször le-, ill. újrafordította. (L. lentebb *Mító* jegyzetében.)

B[áró] Vécsey Pál (1788 k.–1861): Bihar vármegyei aljegyző, Vécsey József fia.

Sógor Asszonyom pedig a' maga sok gyermekeivel: gróf Török Józsefné báró Vécsey Mária, Vécsey Miklós Szatmár vármegyei főispán lánya. Hét gyermekük volt, l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 884–885 [Családfa/Török].

Kázmér: Nagykázmér (Abaúj vm.): ma Vel'ky Kazimír (SZK), a Török család birtoka volt.

Sárvári Pál (1765–1846): debreceni rajztanár. Debrecenben, majd három évig külföldi egyetemeken tanult. 1795-től filozófiát, matematikát és természettudományokat, később építészetet és rajzot is tanított a debreceni kollégiumban.

Cserei Farkas (1719–1782): Bécsben élő erdélyi nagybirtokos, bölcsészdoktor, udvari tanácsos, *referendárius* (lat., rég.: kancelláriai főtisztviselő). Kéziratban maradt, említett munkája: *Valerius Maximusnak a nevezetes beszédekről és tettekről írt latin munkája magyarázva. Fia:* Cserey Farkas (1773–1842): őrnagy, műgyűjtő, botanikus; idősebb Wesselényi Miklós sógora, 1805-től Kazinczy bizalmas barátja.

M. Theresia: Mária Terézia.

Melly igen óhajtanék én tenálad mulathatni: Dessewffy szüretre hívta Kazinczyt: KazLev, 16/3782, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. szept. 6.

Szent Mihály (Szabolcs vm.): Büdszentmihály, a Dessewffy család lakhelye.

a' parancsolt dalt: a költeményt cím nélkül említette Dessewffy is: „Hozd el magaddal az ígért tilalmas dalt és Zrínyit.” (KazLev, 16/3782, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. szept. 6.)

Zrínyi: lehet, hogy a Ráday Gedeontól ajándékba kapott kötetről van szó: *Adriai tengernek Syremaia groff Zrini Miklós* (Bécs, 1651), lehet, hogy Kazinczy kiadásáról: *Zrínyinek Minden Munkái* (Pest, 1817).

Miló: Marcus Tullius Cicero (i. e. 106–43) műve: *Pro Milone* (i. e. 52). Kazinczy korábbi leveleiben írta: „Mind a' mellett hogy beteg valék, lefordítám Milót Ciceróból, 's beteg napjaimban az volt minden gyönyörűségem. Most Salluston dolgozom, de valaha végre utolsó kézzel. Nekem ő a' legkedvesebb minden Római Írók között, 's különösségeit által fogom hozni Nyelvünkbe, valahol lehet. Ezen dolgozásom nekem egyike a' legkedvesebbeknek. Ciceróval sokkal szabadabban bánok, mert ő benne nincs annyi originalitás, – a' nyelvre nézve.” (KazLev, 16/3783, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 13.)

azon Értekezést, mellyről minapi levelemben szólottam: ez a nyelvújítási vita lezárásának szánt *Orthologusok és neologusok; nálunk és más nemzeteknél c. tanulmány:* „Pestre leküldém a' Neologismus Apológiáját, melly bár az olly Olvasók javalását nyerhesse-meg, mint DESŐFI. Hosszú és még is szökve kelle elmennem a' tárgyon, mert a' Tud. Gyűjt. Kiadói úgy kívánják, hogy 2 ívnél hosszabb írást ne küldjünk be. Imhol két hely az utolsó lapról.” (KazLev, 16/3783, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 13.)

Gróf Teleki László: a több azonos nevű gróf közül bizonyára az író, költő Teleki László (1764–1821): a dunamelléki református egyházkerület főgondnoka (1803-tól), Somogy vármegyei adminisztrátor (1811–1821), septemvir (1819-től).

anarchia (gör.–lat.): zűrzavar, rendezetlenség.

a' Bártfai levelek' sorsa elijeszthetne: Dessewffy műve: *Bártfai levelek, írta Döbrentei Gáborhoz Erdélybe gróf Desőfi József 1817-ben* (Sárospatak, 1818). Dessewffy a könyv „sorsáról”: „A' Bártfai levelekből Ujhelyben 10 példány fogyott el, 8 elveszett; Patakon egygyetlen egy költ el, még nem tudjuk menyit veszett el. Debretzenbe' pedig egygyetlen egygyet sem vettek. Ugy é jól mondám: nemo propheta in patria? Nehéz jó Könyvet írni szomszédaink számára. Hijában dítst meg a' mustrálgató.” (KazLev, 16/3782, Dessewffy József – Kazinczynak, Szentmihály, 1819. szept. 6.)

Erd. Leveleim: Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. közötti erdélyi utazása nyomán írt *Erdélyi Levelek*. Az útirajzon élete végéig folyamatosan dolgozott, az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg.

kulcs: az uralkodó által adományozott kitüntető kamarási cím díszjelvénye egy aranyrojton függő aranykulcs volt.

kereszt: a Mária Terézia által 1764-ben alapított magyarországi Szent István-rend jelvénye. E polgári és egyházi érdemeket jutalmazó lovagrendnek (kitüntetésnek) három osztályában 20 nagykeresztes, 30 középkeresztes és 50 kiskeresztes tagja lehetett.

Mibályik Kassai Órásnak brutalis heroismusa: egy későbbi levélben is leírta e történetet Kazinczy: „Talán 3 eszt. most egy Kassai Mihalek nevű Órás a' Kassai piaczon holdvilágnál srétezé öszve egy Tremamonti nevű Hadnagy arczát, midőn felesége ennek karján sétálgata.” (KazLev, 18/4212, Kazinczy – Guzmics Izidornak, 1823. [06].)

Trémamonti nevű Mazuchelli R[e]g[imen]tben szolgáló Hadnaggal: (a 10. sz. Mazzuchelligyalogezredben szolgáló hadnagyról további adatot nem találtunk).

Oberster (ném., rég.): ezredes.

Generális Máriási: Máriássy András (1759–1846), táborszernagy.

srét (rég.): sörét.

burger (ném.): polgár.

GALBA NEGABAT (lat.): „Galba tagadja” (Horatius, *Sermonum liber prior: A szatírák első könyve*, 2, 46. sor, ford. Horváth István Károly = HORATIUS 1961, 370–371). A Horatius-művet jegyzetelő Szepessy Tibor szerint „a csattanó az, hogy Galba bíró volt, és nem egy hasonló gáláns kalandja miatt nyilván féltette a bőrét”. (Uo., 711.)

A' Mélt. Grófné eddig vette franczia levelemet: az említett levél elveszett vagy lappang.

soloecismus (gör.–lat.): a nyelvhelyesség tudatos megsértése, írói eszköz.

6099.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1819. december 25.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 50. levél, 51–54. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos (és művei): → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Uram Bátyámnak legújabb Értekezését: a nyelvújítási vita lezárásának szánt *Orthologusok és neologusok; nálunk és más nemzeteknél* c. Kazinczy-tanulmány (Tudományos Gyűjtemény, 1819/11, 1–27.).

antilogia (gör.): ellentmondás.

principium (lat.): (alap)elv.

génusz (lat.): szellem.

A' Sajka: Kazinczy verse, megjelent: *Hasznos Múaltságok*, 1819/2 (vö. GERGYE 1998, 238–239). **elisio** (lat.): kihagyás (versben). A *Sajka* c. vers kapcsán: „A' miolta *Sajka* című Sonettómat írtam, nem írtam semmi Sonettet. A' Pannonia' Redactiójánál tehát csak ez lehet. Ha ezt tetszik felvenni a' Tekint. Úrnak, az volna kérésem, hogy a' szerint vegye-fel, a' mint a' Magy. Kurír adta-ki, nem a' Hasznos Múaltságok. Elisióimat nem szégyenlem, de nem akarok ennek elkerülések miatt magyarul nem jól szóllani.” (KazLev, 17/3940, Kazinczy – Kisfaludy Károlynak, Széphalom, 1821. jan. 20.) Kazinczy értekezése, amire bizonyára Szentmiklóssy utal: *Szabad-e elisióval élni a' Magyar Verselésben?* Erdélyi Muzéum, 1817/9, 191–192.

asclepiadeo-pherecratico-glyconia óda: aszklépiadészi, pherekratészi és glükóni verssor, idő-mértékes sorfajták.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

omen (lat.): (baljós) előjel.

Horázt: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

6100.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?]

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 64. levél, 109–112. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos (és műve): → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Shakspeare Hamlettel mondat: William Shakespeare *Hamlet*-jét Kazinczy fordította le.

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró. Említett műve: *Kleinere prosaische Schriften* (Leipzig, 1801–1802), itt a harmadik részben (ném.: *Dritter Theil*) olvasható recenzió Goethe *Egmont* c. darabjáról.

6101.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1820. január 10.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 51. levél, 55–57. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos (és műve): → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy barátja.

euphonia (gör.): széphangzás.

etymologia (gör.): szótörténet.

Révay Miklós (1750–1807): piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár.

Erdélyi Levelek: 1816. jún. 11.–szept. 10. között Kazinczy erdélyi utazást tett, az élményei nyomán írt útirajzából az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg.

6102. [3856.]

Kazinczy – Majláth Jánosnak
Széphalom, 1820. május 23.

KÉZIRAT

Osztrák Nemzeti Könyvtár, Autographensammlung, Sign. 1/105-1–3. (A kéziratot Antal Alexandra ellenőrizte Bécsben.)

A levél után a jobb alsó sarokba beragasztva Kazinczy neve: „A befejezetlen levél végére valaki egy Kazinczy-levélből vagy kéziratból kivágott, Kazinczy saját kezű aláírását tartalmazó kis cédulát ragasztott, talán a levél írójának azonosítása végett.” (Soós 1986, 589.)

MEGJELENÉS

1. ESZTEGÁR 1904. (A levél majdnem teljes szövege.)
2. KazLev, 17/3856, Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. máj. 23. (A levél majdnem teljes szövege.)
3. Soós 1986. (A levél vége.)

MAGYARÁZATOK

Esztegár László és az ő nyomán dolgozó Váczy János szövegközlése egy félbehagyott mondat-tal fejeződik be: „Den Aufsatz über meine Versification werde ich mit...” Ehhez Váczy a következő megjegyzést fűzte: „[Itt megszakad a levél.]” Ezt igazítja ki Soós István jegyzete: „[...] fontosnak tartjuk Kazinczynek gróf Majláth Jánoshoz 1820. május 23-i keltezéssel írt német nyelvű levelének utolsó sorával összefüggésben megjegyezni, hogy Esztegár egész mondatokat elhagyott a befejezetlen levélből.” (Soós 1986, 589.)

A jelen levél – mint a szövegből kiderül – Majláth János 1820. ápr. 24-i (KazLev, 17/3848) és máj. 5-i leveleire válaszol. Utóbbi levél ismeretlen, vagy valószínűbb, hogy Kazinczy téved a dátumban, ugyanis Majláthnak egy 1820. máj. 11-i levele fennmaradt (KazLev, 17/3850).

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Széphalom, 1820. május 23-án.

Igen tisztelt Gróf,

E hónap ötödikén kelt becses levelét a mai posta hozta meg nekem, s ez végtelen szégyen rám nézvést, mert mostanáig még korábbi, április 24-én kelt levelére sem feleltem. Életem a legkülönbé-
lebb ügyek közepette telik, s azok ritkán engednek nekem, hogy azt tegyem, amit kívánnék. Az enyéim előtt kimentettem magam, azonban hogy Öntől, Gróf úr, miként kérjek bocsánatot, nem tudom. Csak arra kérem, higgye el, hogy nem ismerek pompásabb élvezetet annál, amit nekem írásai mindenkor nyújtanak. Mindaz, ami tollából ered, írva vagy nyomtatva, nagyon értékes számomra, s ha sajnállok valamit, az hát az, hogy Ön németül, s nem magyarul ír. Mit bír abból irodal-
munk, mi tud megmérkőzni azzal, amit Ön feleségéhez, a Grófnéhoz intézett írásában az ő meg-
németesített ónémet költeményeiről mondott! S a szép kép, amelyet Ön bölcs kímélettel vázolt fel róla! Ön a legszebb virágokat szüreteli a koszorúhoz: mi válogatás s ízlés nélküli rendezve hajítjuk el azokat, s azt hisszük, hogy bálványozottjainkat a sokaság már eléggé tiszteli.

Honfitársaink között igen kevés akad majd, akinek megfelelnék az Ő megnémetesített régi költeményei: azok azonban bizonyára érdemesek voltak arra, hogy Ön átdolgozza őket. Nagyon kedves virágok ezek, illatosak s finomak. Nemzetünk minden zörgő ódát nagyra tart, én legtöbb dalunk értékéről hallgatók inkább. De bizonyára javul majd a helyzet nálunk is.

Nem ismerek nehezebb feladatot, mint skandált rímes verset magyarul létrehozni. Amikor feleségem anyává lett, s a két leány után én már fiút vártam, Ráday Pál grófot kértem fel kereszta-
pának, hogy a fiú egykor egy Ráday apja és apósa szeme előtt legyen. Ön, Gróf úr, nem olvasta ezt az episztolát; hát ideillesztem abban a formában, ahogyan most van, még nincs egészen kész.

[Itt következik a vers szövege. A cím melletti jegyzet: 'A cakó a gólya tréfás neve.']

Ezt kell most kidolgoznom. A terv: mivel hát egy leány sem kívánhat jobbat egy ifjúnál, úgy keresek egyet, és

[Itt következik a vers szövege.]

Voltaire mondja valahol, hogy alexandrinusban írni nehezebb, mint így. Ez igaz lehet a franciák rímgazdag nyelvén: a magyarok számára nem ismerek nehezebbet. Tíz ívnyi hexameter bizony-

nyal kevésbé fáradtságos. Ez a csekélység könnyen elvethető, én mégis megtartok egy másolatot. Talán befejezhetem majd.

Csak megemlíteném, Önnek, Gróf úr, hogy fordítsa le Gierusalemme Liberatát stanzában, ha éppoly szabadon, amint azt Wieland magának az Oberon esetében megengedte, nem is lehetséges. Az első énekkel prózában elkészültem már. Egy rézmetszet az, egy igen színes szép festményről, s azt hiszem honfitársaim a Goffredot nem kedv nélkül olvassák majd.

A cikket verselésünkről szíves örömet átdolgozom majd, s legközelebb megküldöm Önnek, Gróf úr; a másik cikket azonban, amelyet Ön rendel, a cikket a magyarok nyelvééről és irodalmáról
Kazinczy Ferenc

Majláth János, gróf (1786–1855): német műveltségű író, konzervatív politikus, Kossuth Lajos Pest vármegyei ellenfele. Kazinczy barátja. 1821-ben kezdte németre fordítani az *Erdélyi Leveleket* (→ Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1817. nov. 1. jegyzet). *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. művét lefordította Kazinczy: *Mailáth' Regéji. Magyar Regék és Mesélések* (kiadta Kazinczy Gábor, Pest, 1864; a kézirat 1828–1830-ban készült). *Említett munkája: Alt-deutsche auserlesene Gedichte, neudeutsch bearbeitet* (Stuttgart, 1819). *Felesége*: gróf Révay Anna.

Grafen Paul Ráday: gróf Ráday Pál (1768–1827), az eperjesi kerületi tábla bírása, a dunamelléki református egyházkerület világi főgondnoka. Kazinczyval együtt alakította meg 1790-ben a Magyar Színjátzó Társaságot, tagja volt a Pest vármegye játékszíni bizottmányának, 1815 és 1818 között a Pesti Német Színházat bérelte. Id. gróf Ráday Gedeon (1713–1792) unokája. (→ Kazinczy – Takács Józsefnek, Széphalom, 1815. júl. 10. jegyzet.) *Felesége*: Prónay Ágnes, Prónay László lánya. A hozzá írt 1809-es – a levélben olvasható – episztola Kazinczy még meg nem született gyermekéről szól (a fiú→lány javítás ezzel magyarázható: → Kazinczy – Kazinczy Péternek, Széphalom, 1809. okt. 16. jegyzet).

Als meine Frau einst Mutter ward, und ich nach zwey Mädchen schon einen Sohn erwartete: Kazinczy említett gyermekei: Eugenia (1807–1903), Thalie (1809–1863) és Emil (1811–1890): l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873 [Családja/Kazinczy].

Voltaire (François-Marie Arouet) (1694–1778): francia író, drámaíró, filozófus.

die Gierusalemme Liberata: Torquato Tasso (1544–1595) olasz költő *Megszabadított Jeruzsálem* c. műve, amelynek eredeti címe *Il Goffredo* volt.

stanza (ol.): hatodfeles és ötös jambusokban írt nyolcsoros rímes versszak.

Wieland, Christoph Martin (1733–1813): német költő, író. Említett regényes eposza, amely egy középkori francia mesének és Shakespeare *Szentivánéji álmójának* átdolgozása: *Oberon* (Lipcse, 1781).

Aufsatz: Soós István szerint erről a tanulmányról még két levelében tett említést Kazinczy: KazLev, 17/3865, Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. jún. 30.; KazLev, 17/3912, Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. nov. 2. A tanulmány azonban nem jelent meg: „Ismereteink szerint Kazinczy nem publikálta a cikket, valószínűleg inkább MAJLÁTH *Magyarische Gedichte* c. antológiájához írott tanulmányához szolgált alapul. A szóban forgó cikk helyesen: »Magyarische Sprache und Literatur«, amelyet Kazinczy Ersch Encyclopediájába szánt (vö. Majláth 1820-ban Kazinczyval folytatott levelezését. – In: Kazlev, 17. köt. 40, 142 és 152), de attól félve, hogy kortársainak haragját zúdítaná magára, lemondott annak közléséről, s arra szerette volna Majláthot rávenni, hogy vegye át tőle a cikk kidolgozását.” (Soós 1986, 589.)

6103.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1820. augusztus 12.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 52. levél, 59–62. oldal (nagyalakú négyoldalásra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy – mint leveléből kiderül – két Kazinczy-üzenetre válaszolt a jelen soraival. A Kazinczy-szövegek közül csak az egyik ismert: KazLev, 23/5838, Kazinczy – Szentmiklóssy Alajosnak, h. n. 1820. júl. 26.

Kazinczy jelen levélre írt válasza: KazLev, 17/3887, Kazinczy – Szentmiklóssy Alajosnak, Széphalom, 1820. aug. 29.

Kazinczy saját kezű kijegyzése a levélből (MTAKK K 631, 32ab):

Szent-Miklós Aloyz válasza. 1820. Aug. 12d.

A' magánhangzók' összeolvadásának nyelvünkben semmi nyoma nincs. A' *gazd'* *Uramban* az apocopált 's apostrophált *a* nem olvad össze sem a' kimondásban nem hallatja¹⁸ magát, hanem egészen elenyészik, 's rossz declamátornak tartaná minden, a' ki az *át* itt egészen el nem nyelné: és így a' milyen helyes magában az éles kifakadás a' rossz Declamátorok ellen, itt olly igen helyén kívül áll; annyival inkább mivel én nem azt állítottam, hogy a' melly leány Kölcsey' phantasiáját a' fortepiáno mellett zengené, ezen sort *Szerelme ölében*¹⁹ *égi bájjal* így kellene énekelnie szerelm' ölében; hanem ha így énekelné, a' *szerelm* alatt mit lehetne inkább értenünk. Mert énekelhetné hangenyészet nélkül is, de akkor a' 2dik láb²⁰ a' hang mértékben²¹ nem jámbust többé hanem anapesztet adna, melyet a' jambejonokban szint ugy meg lehet szenvedni mint a' spondeust, minthogy evvel egyenlő időmértéket tart.

Szentmiklóssy Alajos (és művei): → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

BGyarmath: Balassagyarmat.

¹⁸ hal/.]atja [Átírás.]

¹⁹ *Szelelme* [/]lében [Átírás.]

²⁰ láb [Emendálva.]

²¹ mértékben [Emendálva.]

angarialis (lat.): negyedévi.

Elisőkről: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. dec. 25. jegyzet.

apostrophált: aposztróffal ellátott.

declamator (lat.): szavaló, előadó.

Uram Bátyámnak éles kifakadása...: Kazinczy kritikája Szentmiklóssy értekezésére vonatkozott: *P. Sz. A. A költői figurákról* (Tudományos Gyűjtemény, 1820/6), „kifakadását” levélben írta meg: „Örülve pillantám meg a’ P. Sz. A. betűket. Tud. Gyűjt. Júniusi Kötete Indexében ’s elolvastán a’ Gróf Mailáth ’leczkéljét, melly Jankovicsnak van adva, (arra a’ Gróf teve figyelmessé) egyenesen az Uram Öcsém Értekezését olvastam meg.” (KazLev, 23/5838, Kazinczy – Szentmiklóssy Alajosnak, h. n. 1820. júl. 26.) Kazinczy később közzétette levelét: *Élet és Literatura* 1829/3, 312–313 (vö. KazLev, 23, 508).

Kölcsey’ phantasiája: Kölcsey Ferenc *A’ Phantasiához. Sző-Demeter, Aug. 11-dikén 1811. c.* verse (Erdélyi Múzeum, 1816/5, 141–142).

fortepianó (ol., rég.): zongora.

jambus (gör.): az időmértékes verselés egyik verslába.

anapesztus (gör.): az időmértékes verselés verslába.

jambejon (gör.): hat verslábból álló antik időmértékes verssor.

spondeus (lat.): az időmértékes verselés verslába.

Gróf Majláthot szebb gondolat nem szállhatta volna meg, mint hogy a’ Magyar költőket a’ Külfölddel megismertesse: gróf Mailáth János (1786–1855) német műveltségű író, konzervatív politikus, Kazinczy barátja. Több német nyelvű kötetben is népszerűsítette a magyar irodalmat, *Magyarische Gedichte* (Stuttgart, Tübingen, 1825) kötetében 12 Szentmiklóssy-vers fordítását adta ki.

Chloe’ ajakát, az Alvó szépet, az Elkésett Ámort, ’s a’ Szerelem innepét: azaz Szentmiklóssy verseit.

Berzsenyi előre megjövendölé, hogy ennél soha édesebb dalt zengeni nem fogok: „Verseim közül Neked Khloe’ Ajaka tetszik leginkább, megvallom, hogy az nekem is legkedvesebb darabom minden dolgozásaim között. Egy ifjú kebel’ első fakadozásainak virága. Berzsenyi mindjárt akkor megjövendölte, hogy soha annál érdekesebb dalt zengeni nem fogok, ’s a’ Koszorús Költőnek igaza volt. Gróf Mailáth János némelly más verseimmel együtt németre fordította.” Szentmiklóssy Alajos – Schédel Ferenc Józsefnek, Erdőtarcsa, 1822. aug. 12. (SZÜCSI 1916, 467–468.)

distichon (gör.): az időmértékes verselés hexameterből és pentameterből álló párverse.

Szölyvi Birtok [...] Buzita [...] B. Heninger H. Kobárynak eladta: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Balassagyarmat, 1820. aug. 28. jegyzet.

Kisfaludy Károly (1788–1830): író, költő, drámaíró, említett színműve: *Szécsi Mária* (1817).

Carl Meisl (1775–1853): osztrák drámaíró, említett gyűjteménye (lat.: *quodlibet*): *Theatralisches Quodlibet, oder sämtliche dramatische Beyträge für die Leopoldstädter Bühne* (Pest, 1820; 6. kötet).

6104.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Balassagyarmat, 1820. augusztus 28.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 53. levél, 63. oldal (nagyalakú négyoldalra hajtott fólión a levél szövege 1 beírt oldalon, a két belső oldal számozatlan, az utolsó oldal a levél külzete: piros viaszpecséttel [64. oldal]).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél tárgya Kazinczy feleségének vitatott öröksége, a *sávolyi birtok*. Füleksávoly a Török család egykori birtokrésze, amelyet Kazinczy apósa és bátyja átadott lánytestvérüknek, báró *Henniger Jánosné* Török Eszternek, akitől *herceg Koháry Ferenc* (1760–1826) – a Koháry család utolsó tagja – szerezte meg. Kazinczy erről így írt Dessewffy Józsefnek 1821. okt. 20-án: „A’ leányágnak még a’ Sávolyi, hasonlóan leányt is illető jószágban lehetett volna valamit kapni. De a’ vak József és Lajos ezt az egész birtokot általadák Báró Hennigernének, az az Eszther nevű testvéreknek” (KazLev, 17/4015). E birtokrész „még 1826 előtt, egyezség útján, herceg Koháry Ferenczé lett” (VÁRMEGYÉK III). A kázméri perről: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet. (Vö. még: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. aug. 12.)

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Szontagh István (1779–1851): uradalmi ügyész és jószágigazgató a Forgách, majd a Koháry családnál.

Horkoczi József (Horkovits): nógrádi uradalmi ügyész, költeményei a Szépliteraturai Ajándékban és az Aurorában jelentek meg.

6105. [5575.]

Szemere Pál – Kazinczynak
[Pest, 1820. szeptember]

KÉZIRAT

Autográf: Szemere-Tár, III. pótkötet, 3, 151–155. [2594/3.] (A levél első oldalán ismeretlen kéztől: „Szemere Pál levele” és kéziratári jelzet.)

MEGJELENÉS

Szövegváltozata: KazLev, 22/5575, Szemere Pál – Kazinczynak, Pest, 1820. 9.

MAGYARÁZATOK

A levél szövegváltozatát kiadó Harsányi István jegyzete: „E levél első kikezdésében Kazinczynak Szemeréhez írott hat leveléről van szó, melyek közül azonban Szemere csak négyet kapott meg. Ez a hat levél ismeretlen a Kazinczy-irodalomban.” (KazLev, 22, 504. oldal, az 5575. sz. levél jegyzete.)

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. A Tudományos Gyűjtemény egyik alapítója, a *Felelet a Mondolatra* egyik írója. Kazinczy és Kölcsény bizalmas barátja.

a' Triász két idősb tagja: Kazinczy pesti triászának tagja Szemere Pál mellett **Vitkovics Mihály** (1778–1829) és **Horvát István** (1784–1846).

Vidavers: talán Kazinczy episztolája: *Fegyverneki s felsőpenczi Vida Lászlóhoz*. **Vida László** (1770–1831): drámaíró, színházigazgató, a magyar nyelvű színjátszás támogatója, Pest vármegyei táblabíró, a Wesselényi-féle pesti magyar színtársulat vezetője (1809–1811).

Sándor István (1750–1815): író. Párizs-Pápai Ferenc szótárát kiegészítő munkája: *Toldalék a „magyar-deák Szókönyvhez” a mint végsősőr jött ki 1767-ben és 1801-ben* (Bécs, 1808). Említett kiadványsorozata: *Sokféle* (Győr, Bécs, 1791–1808; 12 kötet).

Baróti Szabó Dávid (1739–1819): jezsuita szerzetes, a rend feloszlata után, 1773-tól világi pap, költő, a klasszikus triász tagja. Említett munkája: *Kisdéd szótár* (Kassa, 1784).

Parizpápay: Párizs-Pápai Ferenc (1649–1716): nagyenyedi professzor, orvos, író. Említett szótára: *Dictionarium Latino-Hungaricum et Hungarico-Latino-Germanicum* (Lőcse, 1708).

Molnár Albert (Szenci) (1574–1634): református lelkész, zsoltárfordító, író, nyelvész, több szótár készítője.

Heltai Gáspár (1510 körül–1574): reformátor, lelkész, író, említett műve: *Chronica az Magyaroknac dolgairól* (Kolozsvár, 1575; újabb kiadása: Győr. 1789).

vocalis (lat.): magánhangzó.

resuscal (lat.): feltámad.

Orczy Lőrinc, báró (1718–1789): költő, tábornok, Abaúj vármegye főispánja. *Bugaci csárdának tiszteletére* c. verse nyomán 1810-ben Kazinczy is írt egy *A bugaczi csárdához* c. verset.

Quintilián: Marcus Fabius Quintilianus (35 körül–100 előtt), római szónok, író.

audacia (lat.): merészség, bátorság.

felix (lat.): sikeres, szerencsés.

dithyrhambias (gör.): dithirambikus (felfokozott érzelmi állapotot kifejező).

Fut az élet [...] Életem fogy...: Kazinczy versének címváltozatai.

orthodoxia (gör.–lat.): igazhitűség, óhitűség.

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró.

Ernst és Spiel (ném.): komolyság és játék.

quantitások (lat.): (idő)mértékes.

accentuatiók (lat.): (ütem)hangsúlyos.

interlocutio (lat.): közbeszólás.

Shakspeare: William Shakespeare (1564–1616), angol drámaíró, költő.

auctoritások auctoritása (lat.): a szerzők szerzője.

Witz (ném.): vicc.

An der Quelle sass der Knabe...: Schiller verse; *Der Jüngling am Bache*.

eldisputálhatatlan (lat.): elvitathatatlan.

Aber diese tausend Stimmen...: idézet a Schiller verséből.

WELLENSTURM (ném.): hullámvihar.

Gedanken-Ernst (ném.): gondolat-komolyság.

Reim-Spiel (ném.): rímjáték.

dissonanziasan (lat.): széthangzóan, rosszul hangzóan.

Ányós Pál István (1756–1784): költő, pálos rendi szerzetes, tanár. Említett műve: az *Egy boldogtalannak panaszai a halavány holdnál* c. verse.

A' mit a' rímről az Uj-Holmi recenziójában...: Szemere kritikája nyomtatásban: *Az új holmi első csomójának kritikai megítéltetése* (Pest, 1810).

Fejér György (1766–1851): történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője.

heterodoxia (gör.): más vélemény.

Zrínyi Miklós, gróf (1620–1664): költő és hadvezér.

Ráday Gedeon, báró, majd gróf (1713–1792): költő, irodalomszervező, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805): költő.

Himfy: Kisfaludy Sándor (1772–1844) író, Kisfaludy Károly testvére.

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

Dayka Gábor (1769–1796): költő, gimnáziumi tanár, műveit Kazinczy adta ki.

Herder, Johann Gottfried (1744–1803): német író, filozófus.

universalis nyelvbizistoria (lat.): egyetemes nyelvtörténet.

principium (lat.): alapelv.

deducal (lat.): levezet.

architectonicus (lat.): építészeti.

abstrahál (lat.): elvonatkoztat.

nyelvprototypon (lat.): nyelvőstípus.

formaliter és materialiter (lat.): formaszerint és anyagilag.

isolálva (lat.): elszigetelve, elkülönítve.

chimérák (gör.): szörnyek (a mitológiai Khimaira nevéből).

6106.

Dókus László – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1820. szeptember 11.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Tört. 2r. 21, „Vegyes nyugták többnyire adóügyben Kazinczy Ferencz hagyatékából” c. csomó 31. tétele. (A kéziratgyűjteményen nincs folytatólagos számozás, e címet a kézirat rendezője adta, a lap tetején azonosíthatatlan kéztől: „27.”) A mellékletek hiányoznak.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Fekete Pál: az adószedőről (lat.: *perceptor*) további adatokat nem találtunk, egyetlen ismert levele: KazLev, 18/4080, Fekete Pál – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1822. máj. 20.

a' beadott Lórról szőlő Nyugató: a lovat bizonyára hadiadóként kellett beadni. A levél lelőhelyén több nyugta és átvételi elismervény (rég.: *nyugtató*) és „Segedelembéli Lajstrom” található, pl. a „Fel-költt Nemes Vitéz Sereg Pénz-tárjába fizetett” összegekről is.

depontalt (lat.): elbocsátott.

6107.

Kazinczy – Kornis Mihálynak
Széphalom, 1820. szeptember 29.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél: Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Levéltára, Kiss Elek hagyatéka; a hagyaték jelenleg rendezés alatt, számozás nélkül. (A levelet Molnár Lehel és Veisz Bettina találta meg újra.)

A levél korábbi lelőhelyéről: „[A] levél eredetileg a szentbenedeki Kornis-kastélyban volt, jelenleg Kiss Elek erdélyi unitárius püspök tulajdonában van.” (JANCSÓ–DÁNIELISZ 1958, 224.)

MEGJELENÉS

JANCSÓ–DÁNIELISZ 1958.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre ez válaszol, és amely erre válaszol, ismeretlen, ahogy ismeretlen az említett korábbi Kazinczy-levél is.

Kornis Mihály, gróf (1796–1835): császári-királyi kamarás, erdélyi kincstári tanácsos, a Magyar Tudós Társaság igazgató tagja (1830). Désen született. **Apja**: gróf Kornis Ignác (1760–1819). Anyja: gróf Teleki Anna (1796–1818), gróf **Teleki Károly** erdélyi kincstárnok (1783) és gróf Haller Júlia lánya. (→ Kazinczy – Kornis Mihálynak, Széphalom, 1817. jún. 10. jegyzet.)

Kornis Zsigmond, báró (?–1778): Kornis Mihály nagyapja. Felesége Haller Anna.

Teleki Ferenc, gróf (1785–1831): költő, paszmosi birtokos, kamarás, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti tagja (1831). Döbrentei Gábor hatására kezdett magyarul verselni. Apja gróf **Teleki Mihály**. Említett *insurrectionális* – tehát egy nemesi fölkelésre írt – verse: *Csata-dal* (Erdélyi Múzeum, 1820, 10. füzet, 19–20; első sora helyesen: „Rajta Vitéz paripára”).

Epistolám: Kazinczy *Gróf Kornis Mihályhoz* című episztolája.

genealogia (gör.): származástan, családfa.

Dees (Belső-Szolnok vm.): Dés (Dézs), ma Dej (R).

Szent Benedek (Kolozs vm.): Szentbenedek, Nyárádszentbenedek, ma Murgești (R).

6108.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1820. október 26.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 54. levél, 65–68. oldal (nagyalakú négyoldalásra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Gróf Mailáth János (és kötete): → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1820. aug. 12. jegyzet.

Camoena (lat.): a római mitológiában a költészet istennője.

An ein liebendes Mädchen... (ném.): Szentmiklóssy versei (a fordításról l. Mailáthnál).

profanum vulgus (lat.): köznép („alacsony tömeg”, Horatius).

6109.

**Kazinczy – Pónori Thewrewk Józsefnek
Széphalom, 1820. október 28.**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

PONORI THEWREWK 1891, XXXIX lap. (A levélre Szabó G. Zoltán hívta fel a figyelmet.)

MAGYARÁZATOK

Pónori Thewrewk József (1793–1870): régiséggyűjtő, udvarhű író, a Thewrewk-kódex felfedezője.

Herder, Johann Gottfried (1744–1803): német író, költő, filozófus. Az itt említett kötet: *Anmerkungen über die Anthologie der Griechen, besonders über das Griechische Epigramm* [’Megjegyzések a Görög antológiára, különösen a görög epigrammára’], megjelent: 1785. E kiadványt ismerte Kazinczy: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1167. Kazinczy lefordította a görög mítoszokat újraértelmező átdolgozását is: *Paramythien* (1785; Kazinczy fordításai: *Herdernek Paramythionjai* [Bécs, 1793]; *Paramythek 2 könyvben* [Kazinczy Ferencz’ Munkáji, 1. kötet, Pest, 1815]). Kazinczy fordított tőle még egy „Orientális Regé”-t: *A’ repülő szekér* (Kazinczy Ferencz’ Munkáji, 9. kötet, Pest, 1814); *A’ széptudományok’ befolyásáról a’ felsőbb tudományokra* (gróf Gyulay Lajosnak ajánlva; Erdélyi Muzéum, 1814, I/4).

dissertatio (lat.): tudományos értekezés.

Jacobs, Friedrich (1764–1847): német műfordító, filológus említett görög antológiája: *Anthologia Graeca* (12 kötet; Lipcse, 1794–1814).

6110.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1821. március 16.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38., „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), IV. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részleteket idéz: BADICS 1890, 135–136, 196–197, 209.

MAGYARÁZATOK

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

A meséim: *Fáy András eredeti meséi és aphorizmái* (Bécs, 1820). Fáy kötete sikeres volt, 1820 újra kellett nyomtatni, mert elkelt az ezer példány, 1824-ben Marczibányi-jutalmat kapott, 1825-ben harmadjára is kiadták.

Inczedy István: sátoraljaújhelyi jogász.

Beregszászi darabos penna harcza: Beregszászi Nagy Pál (1750 vagy 1760-as évek közepe–1828) *Dissertatio philologica de vocabulorum derivatione ac formatione in lingua magyarica* (Pest, 1815) és Sípos József (1775–1840) *Ó- és új magyar, vagy rövid értekezés, miképpen kelljen az ó-magyarsággal az újat egyesíteni?* (Pest, 1816) c. munkájára Kazinczy recenziót írt a Tudományos Gyűjteménybe (1817/12, 87–105). (→ Beregszászi Pál – Kazinczynak, Pest, 1815. jún. 28. jegyzet.)

fainer Takt (ném.): feiner Takt: ’szépérvék’.

Göthe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző.

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró.

decidál (lat.): dönt.

Adelung, Johann Christoph (1732–1806): német nyelvész, lexikon- és szótáríró, a német nyelvújítás ellenzője. Nyelvtana a 19. sz. elejéig meghatározó maradt, és a magyar nyelvújítási harcokban is jelentős szerepe volt.

auctoritas (lat.): tekintély.

personalisokra (lat.): személyekre, személyeskedésekre.

epocha (gör.): korszak, időszak.

Caucasus: Kaukázus.

profanum vulgus (lat.): köznép („alacsony tömeg”, Horatius).

József: II. József (1741–1790), német-római császár (1765–1790), magyar király (1780–1790).

Ganganelli: XIV. Kelemen (eredetileg: Giovanni Vincenzo Antonio Ganganelli) (1705–1774), pápa (1769–1774).

a különös testamentom: Fáy műve: *A különös végrendelet*. (Kazinczy említett levele ismeretlen.)

instal (lat.): kér.

addressiroz (fr.–ném.): irányít, címez.

6111.

**Kazinczy – Podmaniczky Lajosnak
Széphalom, 1821. május 7.****KÉZIRAT**

Autográf fogalmazvány: MTAKK RUI 4r. 27, „Kazinczy Ferencz levelei B. Podmaniczky Lajoshoz, Klauzál Imréhez és Kisfaludy Károlyhoz”. (Kézirattári cím, a lelőhelyen folytatólagosan átvezetett oldalszámozás nincs.)

A fogalmazvány lapján azonos dátummal (majd egy nappal későbbre javított) Klauzál Imréhez írt levél található.

MEGJELENÉS

KazLev, 17, 620. oldal, a 3973. levél jegyzete.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy levélre írt megjegyzése szerint nem küldte el, sőt e fogalmazványt át is húzta. De egy levelet mégis küldött Kazinczy: „Jól tetted igen is, hogy le ereszkedve az Iffiúsághoz Leveleddel el fogadtad a' pályán, 's új ösztönt adtál; méltán büszkélkedve ditsekszik véle, 's olly igen el van telve hozzád való tisztelettel, hogy a' Feleletbe eddig nem mert belé kapni [...]” (KazLev, 17/3973, Prónay Sándor – Kazinczynak, [1821. tavasz].)

Báró Podmaniczky Lajos (1803–1872): zeneszerző. Báró Podmaniczky Sándor és gróf Wartensleben Klára fia. Anyai nagyanyja Teleki Klára. „Két zeneműve, Kazinczy, Kölcsey, Körner és saját költeményeire megjelent 4 mellékleten a *Zsebkönyvben* (1821)” (SZINNYEI). *Igaz* Sámuel (1786–1826) *Zsebkönyvében* (később *Hébe*) a *Jó tettért jutalom* (1821) c. *románka*, azaz „beszély” jelent meg.

Podmaniczky József, báró (1756–1823): főispán, királyi tanácsos és kamarás. Külföldi tanulmányútról hazatérve II. József a fiumei kormányzósághoz, majd a helytartótanácsához nevezte ki tanácsosnak. Az 1790/91-es országgyűlésen a reformok támogatója, a tanulmányi bizottság tagja, Bács-Bodrog vármegye főispánja (1802–1823), a bécsi udvar párizsi tárgyalóbiztosa (1815–1817).

Ráday Gedeon, báró, majd gróf (1713–1792): költő, irodalomszervező, országgyűlési követ. Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

6112.

**Szirmay Ádám – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1821. június 20.****KÉZIRAT**

MNL Sátoraljaújhely, XV, 81, 1. doboz, 1. Kazinczy hivatali megbízatásaira vonatkozó határozatok, jelentések, 1815–1834. 5. sz.

1 nagyalakú fólió, négyoldalasra hajtva, az első két oldal a levél, a harmadik oldal üres, a negyedik oldal a kültet, itt piros viaszpecsét és címzés.

MEGJELENÉS

HÖGYE 1990, 41–42.

MAGYARÁZATOK

1820-ban Kazinczy napidíjért elvállalta a sátoraljaújhelyi Zemplén vármegyei levéltár rendezését, e munkát haláláig végezte. Az archívum rendezésének szükségességét egy 1767-es per iratainak elkallódása, majd előkerülése tette nyilvánvalóvá: „a néhai Soós Imre felperessége alatt, 1767-ben lefolytatott szacsúri zálogos per iratait [...] Szeldmayer levéltárnok véletlenül megtalálta egy olyan fiókban, ahová nem tartozott és mivel nem volt a helyén, így eddig nem is találhatták meg. Szeldmayer a megtalált periratokat be is mutatta az 1820. március 4-én, Sátoraljaújhelyen megtartott »különös gyűlésen«. Bár az iratok meglettek, az eset azonban felkeltette a Magyar Királyi Udvari Kancellária [figyelmét], amely leiratot intézett a vármegyéhez, azt tudakolva, hogy milyen körülmények között találták meg a szacsúri zálogos per iratait és azt ki »sikkasztotta el«, továbbá bekérte a tiszti ügyész által a szacsúri közbirtokosok ellen indított per anyagát. Ez az eset ismét a levéltárra irányította a megye figyelmét, és az 1820. július 12-én, Sárospatakon megtartott kisgyűlésen újból megkeresték Kazinczyt, hogy »Deputatus társaival« együtt fogjon hozzá a levéltár-vizsgálathoz és a levéltár rendbe-tételéhez.” (OLÁH 2011, 81; ugyanitt további kapcsolódó iratok adatait is megadja Oláh Tamás.)

Öt évvel ezelőtt Kazinczy még elhárította a levéltár rendezésének feladatát (→ Szirmay Ádám – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1815. febr. 25. jegyzet), most azonban elvállalta. A munkatársa Dókus László lett. A levéltár állapotát bemutató jelentésüket és javasataikat az 1821. június 20-i megyegyűlésen adták elő. Ez „az Archívum rendbe-vétele eránt tett alázatos Relátio” megjelent a KazLev-ben is: 22/5580 [3990/a], Kazinczy [és Dókus László] – Zemplén vármegyének, Sátoraljaújhely, 1821. jún. 20.

Szirmay Ádám (1781–1848): Zemplén vármegyei főjegyző (1824-ig), ezután a királyi tábla, majd a hétszemélyes tábla bírása (1844).

Bornemisza Klára: (?)

Soós Imre: (?)

liquidatorius per (lat.): elszámolási per.

f. E.: folyó esztendő.

Dokus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig). → Dókus László – Kazinczynak, Tállya, 1816. márc. 26. jegyzet.

reparatio (lat.): (meg)javítás.

diurnista (lat.): napidíjas.

k[irályi] intimatum (lat.): a helytartótanács belső, hivatalok közötti közlése, átírata.

taxa (lat.): díj, illeték.

privatus ember (lat.): magánember.

expeditio (lat.): vállalás.

adjunctus (lat.): hivatali segéd, azaz Kazinczy és Dókus László.

6113.

**Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1821. június 22.**

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 56. levél, 73–75. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 3 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Közlöm az első próbatételeket: a melléklet nem található meg a levél mellett, a lelőhelyen található Szentmiklóssy-művekről: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. Kölcseyvel együtt a *Felelet a Mondolatra* írója. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

Dónát: Donát János (eredetileg Johann Daniel Donat) (1744–1830), német származású elmagyarosodott arcképfestő. Bécsben, majd 1810-től haláláig Pesten dolgozott, megfestette – mások mellett – báró Orczy Lőrinc, Kazinczy (1812) és Virág Benedek (1815) portréját is.

Helmeczy Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz' Munkáit* beharangozó *Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Szép Literatúrai Ajándék: a Tudományos Gyűjtemény irodalmi melléklapja (1821–1828), Szemere Pál szerkesztette.

Bölöni Farkas Sándor (1795–1842): királyi kormánysszéki fogalmazó, útleíró, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1834). Kazinczy verset írt hozzá (*Bölöni Farkas Sándor*, 1815 v. 1816) és ő ajánlotta be a Wesselényi családhoz. Wesselényi Miklós barátja. 1830–1832-ben tett amerikai útjáról útirajzot írt: *Utazás Észak-Amerikában* (Kolozsvár, 1834). Említett műve: *Széplelkek' panasza* (Szép Literatúrai Ajándék, 1821, 75–76).

6114.
Kazinczy – Kandó Gábornak
Sárospatak, 1821. július 26.

KÉZIRAT

Autográf: PIM Kt, V 1577.

MEGJELENÉS

JENEI 1969.

MAGYARÁZATOK

A levél témája a Dessewffy József és Kazinczy által a győri csata emlékére tervezett zempléni emlékoszlop felavatásán elmondandó beszéd. Az 1821. aug. 6-án elhangzott avatóbeszéd megjelent: *Cs. K. Kamarás Mélt. Eger-Farnosi Kandó Gábor Zemplényi Oberster Felelete* (Magyar Kurír, 1821. okt. 23., XXXIV, 271–274).

Háttér; emlékmű; „relatió”; Budabázi Péter: → Lónyay Gábor – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1809. márc. 1. jegyzet.

Kandó Gábor (1770–1832): ezredes (ném.: *oberster*), az 1809-es nemesi felkeléskor a zempléni sereg vezére. A felső-zempléni egyházmegye gondnoka (1818–1832).

Mikóbáza: a Comáromy család birtoka volt.

Anna napja: július 26.

consignatio (lat.): jegyzék.

Barczay Ferenc (1766–1836): Abaúj vármegyei szolgabíró, Kazinczy sárospataki iskolatársa, barátja.

honesto vulneri superstites manserunt (lat.): 'akik nemes sebet élnek túl, megmaradnak'.

oratio (lat.): beszéd.

pondus (lat.): súly.

MKurir minapi Levelében el mondottam: név nélkül megjelent cikk: *Zemplényi vitézek' emléke* (Magyar Kurír, 1821. júl. 13., VI, 30–32).

Genius (lat.): védő istenség.

Palatínus: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847).

paszománt (rég.): ruházatot díszítő zsinór.

sujtás (rég.): a díszegyenruha zsinórja.

dictio (lat.): szónoklat, beszéd.

B. Ötvös Ignáztét, mellyet Kassán tavaly monda, és a' mi Mikóbázi barátunk feleletét rá: báró Eötvös Ignác (1763–1838), koronaőr (1812), gömöri (1810–1822) és honti főispáni helytartó (1822–1827), Abaújjármegye főispánja (1820-tól), királyi biztos.

calamistrált (lat.): túlcifrázott (beszéd) (calamistrum = hajsütővas).

A' mit Gróf Teleki József Ugocsában monda 1790.: gróf *Teleki József* (1738–1796), író, költő, református főgondnok, koronaőr, 1782–1796 között Ugocsa vármegyei főispán. Kazinczy id. Ráday Gedeon javaslatára közölte folyóiratában a főispáni székébe II. József halála után visszatérő Teleki magyar nyelvű beszédét: *Ugotsai Fő-Ispán Gróf Teleky Jósef úrnak beszéde azon vármegye rendeihez. Nagy-Szőlőson, April. 29dikén, 1790.* (ORPHEUS, 162–167).

excusálbat (lat.): menthet, magyarázhat.

Schulfuchser (lat.): tudálékos.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező, az Erdélyi Múzeum kiadója.

Catechismus (gör.): katekizmus, káté; kérdés-felelet formában írt (egyházi) (tan)könyv; a *Hejdelbergi Katechismus* a református kollégiumok legfontosabb tankönyve volt.

Tud. Gyűjt.: az 1817. januárban megindult pesti Tudományos Gyűjtemény (alapító-szerkesztője Fejér György).

Kolosa József: zempléni tiszttviselő.

Gróf Dezsőffy József (Dessewffy) (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

Trattner János Tamás (ifjabb) (1789–1824): nyomdász. → Kazinczy – Trattner János Tamásnak, Széphalom, 1814. aug. 17. jegyzet.

projectál (lat.): ajánl, javasol.

Landon, Charles Paul (1760–1826): francia tájképfestő, művészeti író.

postament (lat.): talapzat.

obeliscus: obelisztk.

SCHACH játék: sakk.

artistai (rég.): műértő.

Mesterség (rég.): művészet.

Herczeg Brezenheim Ferdinand (?–1823): német származású birtokos, aki a hajdani Rákóczi-uradalom egy részét, így a sárospataki várat és Regécet is birtokolta. A nemzeti intézmények és Sátoraljaújhely támogatója volt, leszármazottai magyar honfiúsítást nyertek.

Fáy Ferencz (1781–?): Fáy Ábrahám fia.

Leboczky: (?)

Főispáni Helytartókné: báró Malonyai János (?–1837), septemvir, Zemplén vármegyei adminisztrátor (1821–1825), Nyitra vármegyei főispán (1825–1837), alkancellár. Beiktatása alkalmával, 1821. aug. 6-án avatták fel az emlékművet.

Gróf Vondernothné (Van der Nathné): báró Splényi Petronella, báró Splényi Gábor (1734–1818), altábornagy és Szabolcs vármegyei főispán lánya. Kazinczy második lányának, Eugéniának keresztanyja.

Szilvás (Abaúj-Torna vm.): Szilvásapáti, ma Vyšné Opátske (SZK).

gledicsia (ném.): lepényfa (gleditsia triacanthos).

bignónia: begónia.

vulgo (lat.): általánosan (használt név).

Nagy Ferencz Profné Assz[ony]: Oláh Zsuzsanna, Vályi Nagy Ferenc (1765–1820) sárospataki kollégiumi tanár, református lelkész, költő és műfordító özvegye.

6115.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1821. október 14.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 55. levél, 69–72. oldal (nagyalakú négyoldalra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

egy Balladát készítettem minekutánna elébb egy Elbeszélést fordítottam volna le Lessingből. Közlöm mind a' kettőt [...] A' több Darabok régibb dolgozásaim: e művek nem találhatók meg a levél mellett, ill. nem azonosíthatók: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781): német költő, író, esztéta.

Zsebkönyv: Igaz Sámuel évkönyvének első kötete *Zsebkönyv* címen jelent meg (később: *Hébe*). Az évkönyv 1822-es évszámmal jelent meg, mellékletében Szentmiklóssy *Szépemhez* c. versét adta ki Podmaniczky Lajos kottájával. (A *Hébe* 1823-as kötetében is több műve megjelent: *Myrtil*. *Chloe*. *Pásztori költemény*; *Szépemhez*; *Eredeti mesék*.)

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező. Említett műve: *Döbrentei Gábor külföldi színjátékai* (Bécs, 1821–22, I–II. kötet). Az I. kötetben adta ki Adolph Müllner *Die Schuld* c. 1812-ben írt négyfelvonásos tragédiáját magyarul: *Vétek súlya*. E darab szereplői többek között: *Jerta* (grófnő), *Ottó* (fiú). A kötet *függeléke*: „Müllner élete és munkái. Emlékeztetés magyar játékszineinkre és színjátszóinkra nézve. A német színjátszás rövid előadása. Német színját-szók és színjátszónék” (SZINNYEI). (→ Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy József-nek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.)

6116.

Dessewffy András – Kazinczynak
Tokaj, 1821. december 7.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK RUI 4r. 263, 7. tételszám, 25.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy kölcsönügyleteiről az 1820-as évek elején: → [A Bodzay-dosszié] jegyzet.

Dessewffy András (Andreas Dessewffy) (1785–1833): császári-királyi kamarás, gyermeke nem volt. Testvérének, Tamásnak és Dercsényi Teréziának (Kazinczy húgának, Juliannának a lánya) a fia volt *Ferenc* (1815–1876). Dessewffy András és Ferenc, ill. Kazinczy levélváltásából csak a jelen kötetben közölt két levél ismert: → Dessewffy András és Ferenc – Kazinczynak, Margonya, 1822. jan. 20.

Carolus Marjassy, azaz Máriássy Károly említett csatolt levele, amely magyarázatul szolgál a jelen levélhez is: KazLev, 17/4030, Máriássy Károly – Kazinczynak, Homrod [!], 1821. dec. 7., le-
lőhelye: MTAKK RUI 4r. 263, 2. tételeszám, 5. Váczy János jegyzete Máriássy Károlyról: „Egy ily
nevű férfit említ a Nemz. Zsebkönyv, II. köt. 436. lapján, mint huszárkapitányt, a ki 1826-ban
halt meg; de hogy ez-e a kérdéses személy, bajos eldönteni.” (KazLev, 17, 643.)

A levél szövege magyarul a szöveget átíró Balogh Piroska fordításában:

Tokaj, 1821. december 7-éről.

Tekintetes és Nemes Úr,
különösen tisztelt Urambátyám!

Csodálkozni fog Tekintetes és Nemes Uraságod, hogy az, akinek néhány napja az adósa méltóztatik lenni, egy nemrég vállalt kötelezettség átruházásáról ennek fejében nem szégyell már most írni. Mivel a szükség engem is szorongat, elnézést kérek, hogy épp ezt cselekedtem. – Tudniillik tekintetes Marjassy Károly úr, aki az itt csatolt levelet is írja ugyanazon ügyben Tekintetes Urambátyámnak, az én hitelezőm évek óta: ő értésemre adta, mint adósának, hogy őt is szorongatják a hitelezői. Találtunk mégis egy módot, mely nemcsak nekünk, de harmadikként Tekintetes Urambátyámnak is vigaszára szolgálhat. Csak méltóztassék azt a kegyet megadni és fenntartani, hogy Tekintetes Marjassy Károly úr szerződésére 2000 forintról, melyet 5 százalékos kamattal a Pataki Kollégiumtól 1814. évben átvett, saját vagyonából a Pataki Kollégiumnak leteendő 2000 forint feletti kötelezettséget elvállalja. – Ezután én Tekintetes Urambátyámnak saját keresetlevelemet és a Méltóságos Úrnak adóslevelemet 2140 forintra gyarapítva, kötelezettséget vállalva átadom. Mindenki gondolja meg így. – Én ugyanis és Marjassy Károly ettől a kötelezettségtől így meg fogunk szabadulni: Tekintetes Urambátyám pedig az öt százaléktól egyszer és mindenkorra megszabadul. A letétbe teendő összeg 2000 forint lesz: az én tartozásomra megy – ezért ez biztosan nem oldható meg nélkülem, és a belém vetett bizalom nélkül. Csak akár azért, hogy ilyen gyorsan megvigasztalódjak, nem tenném, és igen megégetném magamat: de közben pedig ez nem úgy van, mivel ezeknek a hiábavaló feddéseknek nincs oka; egészen biztosan kész vagyok ennek bármilyen személyes jelét adni, bármit, ami ezzel az összeggel felér, bármikor, ugyanazon feltételek alatt Tekintetes Urambátyámnak. – Csak méltóztassék engem kihúzni ebből a szükségből. Bizonyosan érzem, hogy Tekintetes Urambátyámnak ebben méltán tetszeni fog, ami történhet, hogy kegyet tudna gyakorolni. Bátorkodom bevallani, hogy teljesen meg vagyok alázkodva, csak hogy méltóztassék engem és így a Tekintetes Marjassy Károly urat egy effajta átruházással megvigasztalni. Teljes mértékben biztosítom, hogy részemről a legnagyobb megbecsülésnek fogom venni, hogy engem méltóztatott Tekintetes és Nemes Uraságod arra, hogy adósom legyen nekem: aki ezért addig is legbarátságosabb és kívánt kimenetelű válaszát várva, baráti csókot küldve maradok Tekintetes Uraságodhoz láncolva tisztelettel, és legbarátiabb szeretetétbe kiemelten ajánlva magamat,

Tekintetes és Nemes Urambátyám
legalázatosabb szolgálja
Dessewffy András [saját kezűleg]

6117.

**Dessewffy András és Ferenc – Kazinczynak
Margonya, 1822. január 20.**

KÉZIRAT

Dessewffy András autográf levele, a hátoldalán egy kisleány, Ferencnek a ceruzás segédvonalak közé írt üdvözléssel: MTAKK RUI 4r. 263/31 tétel, 160–161.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél szövege magyarul a szöveget átíró Balogh Piroska fordításában:

Margonyán, 1822. január 20.

Tekintetes és Nemes Úr,
különösen tisztelt Urambátyám!

A zsidók, akiket méltóztatott művészi tárgyak vásárlására felhatalmazni, fájdalommal értesítetek, hogy az intézőm, aki nekik kiadta azokat, azok számában a Schok nevűt átverte. Hogy mennyiben kellene nekik hitelt adni, nem tudom. Hogy vajon vádolnom kellene-e az alkalmazottamat, mindaddig nem vagyok meggyőződve róla, ameddig ő személyesen elem állva a zsidókkal együtt, az egész ügyet ki nem hallgatom. Könnyen lehet, hogy maguk a teljhatalommal felruházott zsidók Tekintetes Urambátyámat rászedték, és a vétket a távollévő, és ilyen váddal okkal még nem illetett alkalmazottamatra próbálják áthárítani. Mindeközben bátorodom tisztelettel biztosítani Tekintetes Urambátyámat, hogy ez az eset nekem annyira kellemetlen, hogy még az egész ügylet semmissé tétele sem tudja ezt rendbe hozni. Méltóztassék türelemmel lenni addig, amíg én az alkalmazottammal a zsidók jelenlétében a kihallgatást megejtve határozni tudok. – Ha a csalás forrása az én emberem, akkor ellátmányból a teljes kárpótlást visszatérítem Tekintetes Urambátyámnak, és elnyeri vétké méltó büntetését. Ha pedig a zsidók okozták ezt, akkor őket és a hozzájuk hasonlókat méltóztassék megfosztani a felhatalmazásuktól. Én, aki egyébiránt az ügy illetékes hatóságok elé vitelét javaslom, várom, hogy barátomat csókolhassam, és különleges tiszteletem örökös ragyogásával maradok

Tekintetes és Nemes Urambátyám
legalázatosabb szolgálja
Dessewffy András [...]

[A levél külzetén piros viaszpecsét és címzés:]

Tekintetes és Nemes

kazinczi Kazintzy Ferenc úrnak

[...][...] a Királyi Ítéltábla kinevezett ülnökének

[...][...] különösen tisztelt Urambátyámnak

Széphalom

Dessewffy András és Ferenc: → Dessewffy András – Kazinczynak, Tokaj, 1821. dec. 7.

Margonya (Sáros vm.): részben a Dessewffy család birtoka, ma Marhaň (SZK).

Schok: (?)

6118.

**Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1822. február 28.**

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 57. levél, 76–79. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Utolsó Leveléből Uram Bátyámnak: e levél ismeretlen.

bizonyos perbeli környűllások: a kázméri perről: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

Bedürfnis (ném.): szükség.

engagement (fr.): elkötelezettség.

Ide zárt legújabb verseim: e művek nem találhatók meg a levél mellett, ill. nem azonosíthatók: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Ráday nemű verselés: német mintára írt rímes-mértékes vers (Ráday Gedeon nevéről).

Aurora: Kisfaludy Károly (1788–1830) által alapított és szerkesztett irodalmi zsebkönyv (1822–1837).

Kisfaludy Sándor (Himfy) (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére, említett regéje: *Dobozy Mihály és hitvese* (Aurora, 1822).

Szemere Pál (1785–1861): író, költő. Említett műve: *A hivatal. Történet levelekben* (Aurora, 1822).

Kölcsey Ferenc (1790–1838): író, költő. Az 1822-es Aurorában a következő versei jelentek meg: *Az ideál, Szép Lenka, Andalgások, A Költő [Tiszták, miként...]*.

Villi Táncz: Mailáth János műve (Aurora, 1822).

Kenyérmezei diadal: Döbrentei Gábor elbeszélése (Aurora, 1822).

a' Szabad Erdélyhez: Kazinczy verse: *Szabad Erdély. A török elűzése után* (Aurora, 1822; a GERGYE 1998-ban: *A nagy napon* [56–57]).

Bacsányi János (1763–1845): költő. Említett kiadói felhívása és értekezése: *A Magyar Tudósokhoz. I. Faludi Ferencz' s több más magyar költők munkájának kiadásáról. II. A' Nemzeti Nyelvről 's poezisról, és a' mai Nyelvrontók' törekedéséről* (Pest, 1821, ismertette: Tudományos Gyűjtemény, 1822/3, 91.).

6119.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. február 20.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 58. levél, 84–87. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Aurorának a' Magyar Kurírban megjelent Recenzióját: Kazinczy írása a Magyar Kurírban: *Literatura. Aurora. Hazai Almanach.* 1823, 1823. jan. 10., 23–24 (K. F. betűjellel).

BGyarmath: Balassagyarmat.

Hébéét csak azt olvastam, melly a' TudGyűjteményben jelenék-meg: Kazinczy ismertetése a Hébééről a Tudományos Gyűjteményben: *Könyv-vizsgálatok. Hébe. Zsebkönyv 1823-ra, 1822/12, 101–104* (K. F. betűjellel).

Igaz Sámuel (1786–1826): szerkesztő, a *Zsebkönyv* (később *Hébe*) alapítója.

Teslér (Tischler) László (1794–1849): római katolikus pap, Vörösmarty Mihály barátja.

Schedel (Toldy) Ferenc (1805–1875) irodalomtörténész, kritikus, orvos. Levélváltásuk: SZÜCSI 1916.

Sebestyén László: nógrádi birtokos. Említett Pope- és Delille-fordításairól nem tud SZINNYEI.

Gróf Forgách Aloyz (?–1829).

Baloghy László (1799–1858): Nógrád vármegyei aljegyző. SZINNYEI szerint *A Margit szigete* c. drámája kéziratban maradt. Apja *Baloghy Lajos* nógrádi országgyűlési követ: „N[apoleon] a' magyar Rendekek ellen nagyon fel van tüzelve, nyilván a' Pozsonyi Dieta miatt, hol Ragályi Istvánnak 's Baloginak 's Márjásinak fülem hallattára mondott beszédjeik ellen nem elégvénk-meg azzal, hogy Felséges Urunk pro plenitudine juris sui regii hadat parancsol, hanem emlegettük magunk azokat, a' mikre szükség nem vala.” (KazLev, 6/1440, Kazinczy – Cserey Farkasnak, Széphalom, 1809. márc. 10.)

Kacs Kovács Károly (1799–1880): Nógrád vármegyei jogász. Versei megjelentek különböző folyóiratokban, drámájáról nem tud SZINNYEI.

Kubinyi Ágoston (1799–1873): természettudós, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója (1843), a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteleti (1843), majd igazgatósági (1853) tagja. Kubinyi Ferenc testvére.

Kubinyi Ferenc (1796–1874): természettudós, műgyűjtő, liberális politikus, a Magyar Tudós Társaság tiszteleti (1841), majd igazgatósági (1858) tagja. A hazai kulturális élet bőkezű támogató-

jaként segítette Kisfaludy Károly Aurorájának a megjelenését is. Részt vett a szabadságharcban, emiatt kilenc év várfogságra ítélték. Kubínyi Ágoston testvére.

Gyürky Pál (1783–1859): Nógrád vármegye első alispánja (1818–1828), majd Krassó vármegye főispánja (1828–1846).

6120.

**Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. március 21.**

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 59. levél, 88–91. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

utolsó levelemben tettem Uram Bátyámnak említést Sebestyén László Úrról Gróf Forgách Aloyz' Uradalmi Fő Tisztjéről: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1823. febr. 20. jegyzet. (Kazinczy válaszevelei ismeretlenek.)

Pope' ember' próbája: Alexander Pope *An Essay on Man* c. költeményét Bessenyei György már 1772-ben kiadta (Bécs).

Erdélyi Levelek: Kazinczy útirajza nem jelent meg.

Kubínyi Guszt: bizonyára Kubínyi Ágoston (1799–1873), természettudós, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója (1843), a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteleti (1843), majd igazgatósági (1853) tagja. Kubínyi Ferenc testvére.

Bruckenthal Károly Samu: báró Bruckenthal Sámuel (1721–1803), erdélyi kormányzó (1777-től). Nagyszeben és Marosvásárhely után 1743-ban a *hallei*, majd 1744-ben a jénai egyetemre is járt. A nagyszebeni Brukenenthal Múzeum létrehozója. Szabadkőművespáholy-alapító. Az említett *emlékpénzt* 1744-ben verette, a medálról Szentmiklóssy által adott leírás pontos. A medál feliratai: *Studio, Sapientia, Silentio* (lat.): 'tanulás, bölcsesség, csend'; *et non fucata amicitia quid nobilius* (lat.): 'és mi lehetne nemesebb dolog hamisítatlan barátságnál?' (FISCHER 2007.) (→ Johann Friedrich Seivert [Seivert János Frigyes] – Kazinczynak, Nagyszeben, 1818. febr. 23. jegyzet.)

Veszerle József (?–1836): a pesti egyetem történelemtanára, numizmatikus. Munkája nem jelent meg életében: *Hátrahagyott érmészeti táblái* (kiadta a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiségosztálya, Pest, 1873).

Aurora: Kisfaludy Károly (1788–1830) által alapított és szerkesztett irodalmi zsebkönyv (1822–1837).

Ráday nemű versek: német mintára írt rímes-mértékes vers (Ráday Gedeon nevééről).

Teslér (Tischler) László (1794–1849): római katolikus pap, Vörösmarty Mihály barátja.

6121.

Dúlházy Mihály – Kazinczynak
Kassa, 1823. május 13. után

KÉZIRAT

Autográf (részlet): MTAKK K 643, 136ab. A lelőhelyről: → Soós János – Kazinczynak, Kárász, 1823. jún. 22. jegyzet.

A levél eleje ismeretlen, melléklet nincs. A kézirat olvasatát az átlagosnál több ligatúra nehezíti (ezek részben egyedi rövidítések), a levél kötetbe kötésével a sorvégi betűk jórészt olvashatatlanná váltak.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél erre válaszol: KazLev, 18/4190, Kazinczy – Dúlházy Mihálynak, Sátoraljaújhely, 1823. ápr. 25. A keltezést a levél adataiból lehet megállapítani: „12^{ik} Máý. délután volt a’ szomorú temetés” „a’ Temetés után más [nap]”

Dúlházy Mihály (1786–1856): gróf Dessewffy József titkára, a Felső Magyar-Országi Minerva szerkesztője (1825–1836).

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724–1803): német költő. Kilenc verse mellett a *Messias* több énekét is lefordította Kazinczy. (→ Kazinczy – Friedrich Gottlieb Klopstocknak, Alsóregmec, 1789. dec. 27. jegyzet.)

Emília: Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) német költő *Emilia Galotti* (1772) c. drámája. Fordítását Kazinczy többször átdolgozta, végül Bajza József adta ki, ám Kazinczy nem fogadta el sajátjának: *Galotti Emilia* (Külföldi Játékszín I, Pest, 1830).

Rozgonyi József (1756–1823): sárospataki tanár. Filozófiát, természetjogot, esztétikát és pszichológiát tanított, több Kant-ellenes munka szerzője. 1823. ápr. 25-én Sárospatakon halt meg.

Emil: Kazinczy Emil (1811–1890), Kazinczy fia.

Antonín: Kazinczy Antonin (1813–1879 v. 1885), Kazinczy fia.

Józsa Zsigmond: késmárki tanító, Dessewffy gyermekeinek nevelője 1821-ig, majd a Sina család nevelője lett. (VADERNA 2009.)

Szina: Sina György Simon (1782 v. 1785–1856), bankár és nagybirtokos. Apja Törökországból betelepedett és magyarországi birtokot és nemességet (1822-ben bárói címet) szerzett gazdag vlach vagy cincár (tehát nem: *rátz*, azaz szerb) bankár (fr.: *banquier*) volt. A család hatalmas vagyponra tett szert, ő és gyermektelen testvére a 19. sz. közepére a Habsburg Birodalom leggazdagabb bankárai és Magyarország legnagyobb birtokosai közé emelkedtek. Sina György Simon a Lánchíd egyik fő támogatója volt. (Mostoha)anyja („az öreg aszszony”) Gyra Kata, felesége Derra Kata, egyetlen gyermeke: Sina Simon György (NAGYIVÁN).

terminus (lat.): ülésszak.

Marton József (1771–1840): tanár, szótáríró, nyelvész, szerkesztő. → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Grófom: gróf Dessewffy József (1771–1843), költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. → Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.

Sz[en]t Mihály (Szabolcs vm.): Búdszentmihály, a Dessewffy család lakhelye.

melynek egyikébe, ad Caesarem való versezet vólt: Dessewffy a febr. 19-i leveléhez 27-én még hozzáírta az „Ad Caesarem Franciscum II-dum” c. versét. (KazLev, 18/4167, Dessewffy József – Kazinczynak, Kassa, 1823. febr. 19. és 27.)

a’ másikába a’ Szabóltsi dolgok a’ Congregátzión: Dessewffy márc. 6-án írt leveléhez 12-én egy hosszú utóiratot csatolt: „E’ levél lepecsétlése előtt közlenem kell veled azon Levél tartalmát, melyet tegnap a’ szabóltsi Adminisztrátortól, Fáy Barnabástól vevék.” (KazLev, 18/4174, Dessewffy József – Kazinczynak, Kassa, 1823. márc. 6. és 12.)

egy versezetet közlök: a melléklet ismeretlen.

týpus (gör.): lenyomat.

Nyomárkay József: jogász, a Sennyey-ház direktora, Kazinczy közeli ismerőse.

Cicerói nagyságú betűk: 12 pont nagyságú betű (egy 1467-es Cicero-kiadás nyomán).

Thaisz András (1789–1840): ügyvéd, a Tudományos Gyűjtemény (1817–1827) szerkesztője.

comendál (lat.): javasol, parancsol.

Soós János: abaúji főügyész. Kazinczy távoli rokona: Kazinczy nagyanyja (Szirmay Terézia) unokahúgának (Soós Pálné Szirmay Terézia) a fia. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 883 [Családfa/Szirmay].) **Felesége:** **Balogh** Mária. (A perről: → Soós János – Kazinczynak, Kárász, 1823. jún. 22. jegyzet.)

Amade Ferenc, gróf (1786–1823): kamarás és alezredes. Házas volt, felesége: gróf Payersberg Josefa. **Apja:** gróf Amade Antal (1761–1835) septemvir, Zala vármegyei adminisztrátor, anyja: gróf Eszterházy Anna (?–1830). Amade Antal népszerűtlenségéről: „Túl a’ Dunán Amadé vala olly kedvetlenségben, mint a’ felső Vgyékben Eotves; ’s midőn 1823. Májusban elért oda a’ hír, hogy fíját Obristlieut. Gróf Amadé Ferenczet Soos János keresztül lőtte, a’ közönséges fájdalom ember-telen örömmé vált, ’s a’ történetet sokan úgy nézék, mint az isteni kéz’ büntetését.” (KAZINCZY Ferenc, *Szala* [részlet], kézirat: MTAKK K 609, 152b. Kiadva: VISZOTA 1906, 218.)

reversális (lat.): (írásbeli) ígéret, kötelezvény.

Gener. Márjássy: Máriássy András (1759–1846), tábornokszerény.

sýreni aszszony: utalás az Odüsszeusz énekekkel elcsábító mitológiai lényekre.

árestom (rég.): fogság.

perváta: árnyékszék.

Dornfeld: (?)

quietált (lat.): nyugalmazott.

amore, et candore (lat.): az Amade család címerének jelmondata: „szeretettel és becsülettel”.

Virginia Comtesz: Dessewffy Virginie (?–1856) grófnő, gróf Dessewffy József lánya.

Sz. Mihály Temploma: a kassai dóm, a Szent Erzsébet-főszékesegyház kápolnájának a neve: *Szent Mihály-kápolna*.

6122.

Kazinczy – ifj. Wesselényi Miklósnak [?]
[Sátoraljaújhely], 1823. május 16.

KÉZIRAT

Autográf, részlet: Kolozs Megyei Állami Levéltár, Kolozsvár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, Wesselényi din Jibou (Zsibó), 250. fond, 1303. sz. (Correspondență primată de baronul Wesselényi Miklos II. – Lit. K. 1814–1848.), 187. (Csak a lap egyik oldala van beírva, melléklet nincs.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A címzetről: a levél lelőhelye Kazinczytól ifj. Wesselényi Miklósnak írt levelek gyűjteménye, ezért feltehető, hogy e levélrészlet is *ifjabb báró Wesselényi Miklóshoz* (1796–1850), a későbbi reformkori ellenzék egyik vezéréhez szól. (Wesselényiről: → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.)

representatio (lat.): felirat. Kazinczy Cserey Miklósnak írt levelében közli a *representatio* kivonatát: KazLev, 18/4200, Kazinczy – Cserey Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 15.

mi történt a' szomszéd Nyitrában: 1823 tavaszán Nyitra vármegye tiltakozott a király törvénytelen rendeletei ellen, ezért királyi biztost küldött ki az uralkodó. Kazinczy beszámolója: KazLev, 18/4193, Kazinczy – Cserey Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 5.

m[a]g[i]st[rá]lis (rég.): magasabb hivatalt viselő személy.

resignál; resignatio (lat.): lemond; lemondás.

officiosus (lat.): hivatalos.

auth[entikus] pecsét (gör.): hiteles pecsét. A vármegye hivatalos pecsétjét az első alispán őrizte, a vármegye területét nem hagyhatta el.

benedictinusok (rég.): bencés rendi szerzetesek.

de et juxta Gron (lat.): 'a Garam-mentén', azaz Garamszentbenedeknél.

ő F[e]ls[é]ge: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835) 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

denominál (lat.): kinevez.

6123. [4213.]
Cserey Miklós – Kazinczynak
Kolozsvár, 1823. június 18.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levélrészlet, egy boríték belsejére írva: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 26, szám nélkül. (A borítékhoz tartozó levél: ugyanezen a lelőhelyen a 65. számú levél, l. alább.)

MEGJELENÉS

E részletet Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 18/4205 jegyzete, 532–533. oldal. A borítékhoz tartozó levél szintén megjelent: KazLev, 18/4213, l. alább.

MAGYARÁZATOK

A levélszöveg egy boríték belsejére van írva. Több hasonló esetben a KazLev főszöveggént közli a levelet, éppen abban a levélben is, amelynek jegyzetében a jelen levél megjelent: „E levélhez van ragasztva Kazinczy F. következő levele, mely a fentebbi levél borítékául szolgált.” (Kazinczy – Cserey Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 23., KazLev, 18/4205.) Ugyancsak a boríték belsején folytatódik pl. Kazinczy Wesselényi Miklósnak 1816. okt. 7-én írt levele: „Nézzd belől a’ levél’ borítékját.” (KazLev, 14/3287.) A boríték belső oldalának felhasználása nemcsak a postaköltséget csökkenti, hanem a bizalmas közlés helye is: „Nézzd levelem borítékját belől ’s ne vess.” (Kazinczy – Guzmics Izidornak, h. n., 1824. febr. 26., KazLev, 19/4311.)

Váczy János azért csatolta a 18/4205-ös levélhez, mert megállapította a „Primás levelé”-re tett megjegyzésekből, hogy a jelen levélrészlet erre válaszol. Ugyanerre a Kazinczy-levélre válaszol azonban a KazLev, 18/4213, Cserey Miklós – Kazinczynak, Kolozsvár, 1823. jún. 18-i levél is, így bizonyos, hogy ennek a borítékjául szolgált a jelen levélszöveg lapja. Ezt az alábbi szövegrészek bizonyítják:

Kazinczy levelében: „Nem akarlak terhelni hasztalan posta portoriummal. De hiszen a’ Bars Vármegyei Repraesentatiót ddo. 2ae Maji láttad eddig.” (KazLev, 18/4205.)

Cserey válaszában: „Várom a’ Bars Vármegyei Repraesentatiót in extenso, nem sokat gondolok én a Posta pénzre, a’ mit más Kártyán elveszt, azt én arra fordítom.” (KazLev, 18/4213.)

A KazLev, 18/4213 kéziratán (MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 26, 65. sz.) látható, hogy betelt a levél-lap, Cserey néhány sort már a lapszélre függőlegesen írt, ezért is használhatta fel a boríték belső oldalát – a bizalmas megjegyzések elrejtése mellett.

Cserey Miklós (1780?–1844): erdélyi kormánybiztos tanácsos (1819–1826), ellenzéki politikus, irodalompártoló birtokos, Cserey Farkas rokona. Nagyobbik lánya: **Makrai Lászlóné Cserey Klára** (nem ismerünk hozzá írt Kazinczy-levelet).

Primás: Rudnay Sándor (1760–1831), esztergomi érsek, azaz primás (1819-től), hercegprimás (1828-tól), főkancellár. Az említett **levél:** „E levél bizonyára a Metternich-féle rendeletekkel függ össze, de róla akkori lapjainkban hiába kutatunk.” (Váczy János jegyzete, KazLev, 18, 532.) Cserey Kazinczynak erre a kérdésére válaszol: „Hát láttad e a’ Primás levelét a’ Nyitrai Sz. bírákhoz? ’S tudod e hogy ezért Fiscalis Actió rendeltetik Ő Herczegségé ellen?” (KazLev, 18/4205.)

creditum (lat.): hitel, hitelesség.

correspondentia (lat.): levelezés.

addressal (lat., rég.): címez (levelet).

præcautio (lat.): óvatosság.

Hertzeg Palfi: bizonyára herceg Pálffy József Ferenc (1764–1827), belső titkos tanácsos.

edgyik Almási: a grófi család több tagja is jelentős tisztségeket és méltóságokat viselt, a pénz-hamisítás vádjára nem találtunk adatokat.

contributio (lat.): adó.

statutio (lat.): katonaállítás (*statutio militum*).

a Contributionale Systémánk interimaliter van bé véve usque ad elaborationem novi Systematis contrib. (lat.): 'az adórendszerünk ideiglenesen van elfogadva az új adórendszer kidolgozásáig'.

tyro (lat.): újonc.

G[róf] Bánffy György (1746–1822): erdélyi kormányzó (rég.: *gubernátor*) 1787-től haláláig.

articulariter (lat.): törvényesen.

deputatus (lat.): küldött, követ.

az Ur Hatalmas kövekből is Israel Fiait teremteni: utalás az *Újszövetségre*, Keresztelő János prédikációjára: „És ne gondoljátok, hogy így szólhattok magatokban: Ábrahám a mi atyánk! Mert mondom néktek, hogy Isten eme kövekből is támaszthat fiaikat Ábrahámnak.” (Mt 3,9)

6124.

Soós János – Kazinczynak
Kárász, 1823. június 22.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 643, 137–139.

A borítéknak csak a címezése maradt fenn kivágva és a levél elé ragasztva a jelenlegi lelőhelyen (137); más melléklet nem ismert. (A címezés a levélíró kezétől.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Az MTAKK K 643 kötetben *Soós János* abaúji főügyész történetével kapcsolatban több irat és levél található (vö. *KazKat*, 113):

130a címmoldal Kazinczy kézírásával:

„SÓVÁRI SOÓS JÁNOS.

Pálnak és Szirmay Theresiának [fia], Pálnak, Lászlónak és Borbálának, Báró Bubnánénak, ifjabb testvére.

GRÓF AMADÉ FERENCZ OBRISTLIEUTENANTOT a' Prussziai Király nevét viselő Cs. K. Huszár Regementből, feleségének Balog Mariának kedveltjét, Kassán 1823. Május 11dikén, feleségének Kassai szállásán, nem *orozva*, hanem *versengve vele*, agyon lövi.”

130b: üres.

131a–134a: Kazinczy kézírásában az 1826. szept. 30-i vármegyei „fenyítő-törvényszéki” ítélet; az ítélezésben Kazinczy mint táblabíró vett részt. Az ítélet részletesen leírja a történeteket, végül Soóst felmentették, a feleségét 2 év „árestom”-ra ítélték.

134b–135b: üres.

136ab: → Dúlházy Mihály – Kazinczy, Kassa, 1823. máj. 13. után.

137a–139b: a jelen levél és borítékja.

A bűneset leírása a KazLev-ben:

KazLev, 18/4200, Kazinczy – Cserey Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 15.

KazLev, 18/4202, Kazinczy – Rumi Károly Györgynek, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 18.

KazLev, 18/4203, Kazinczy – Gyulay Karolinának, Sátoraljaújhely, 1823. máj. [pütkösd első napja].

A vármegyei ítéletet az első fellebbviteli fórum jóváhagyta: „vedd azt a’ ma vett hírt, hogy a’ Kir. Tábla minden változtatás nélkül helyben hagyá azon ítéletünket, mely Sívári Soos Jánost, kinek pisztolya keresztül lövé Obristlieutenant Gróf Amadét, vétketlennek kiáltá, de vétkes hitvesét két esztendei fogságra kárhoztatá. Imádom érte az Istent. Bár a’ házasság’ szentségén pajzánkodókat gyakrabban érné ilyen.” (KazLev, 20/4856, Kazinczy – Guzmics Izidornak, 1827. nov. 23.) A legfelső szintű bíróság, a septemviratus is felmentette Soost: „Azt sem kell elhallgatnom, hogy Soos János a’ Palatínus Praesidiuma alatt a’ Septemvirátuson, voto etiam Palatinali, egészen abszolváltatott, felesége pedig nem két esztendei árestomra vala kárhoztatva, mint Zemplényben és a’ Kir. Tábla által, hanem csak három holnapra.” (KazLev, 20/4911, Kazinczy – Cserey Miklósnak, Pesten, 1828. ápr. 17.)

Soos János és felesége, a történet egy leírása: → Dúlházy Mihály – Kazinczy, Kassa, 1823. máj. 13. után.

martalyra: martalékra, zsákmányra.

Bajkor József: borsodi ügyvéd. (→ Bajkor József – Kazinczynak, Bécs, 1808. szept. 30. és 1808. okt. 11. között, jegyzet.)

Spectabili Perillustri ac Generoso Domino Francisco Kazintzj de eadem... (lat.): ’Nemes, nemzeti és vitézlő Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak, több tekintetes vármegye táblabírájának és első ülnökének, különösen tiszteletreméltó Bátyámuramnak.’

6125.

Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak
Erdőtarcsa, 1823. július 3.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [3. fogás], 62. levél, 102–105. oldal (nagyalakú négyoldalasra hajtott fólión a levél szövege 4 beírt oldalon).

A levél szövege penésztől és ázásfoltoktól rongált, nehezen olvasható, néhol olvashatatlan papíron található.

Lelőhely, szövegkritika, további levelek: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

A' Kubinyi Gusztinak szőlő Levelet általküldém: a levél ismeretlen, a címzett bizonyára Kubinyi Ágoston (1799–1873), természettudós, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója (1843), a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteleti (1843), majd igazgatósági (1853) tagja. Kubinyi Ferenc testvére.

Fő Ispán: gróf Brunszvik József (1750–1827), belső titkos tanácsos (1786), septemvir, királyi kamarás, Bihar vármegyei adminisztrátor (1790), államtanácsos (1805), Csongrád (1795–1808) és Nógrád (1806–1827) vármegyék főispánja, országbíró.

Nádor Ispán: József (Habsburg) főherceg (1776–1847), Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847). II. Lipót és Mária Ludovika fia, I. Ferenc öccse.

Sebestyén László: nógrádi birtokos. Említett Pope- és Delille-fordításairól nem tud SZINNYEI. *contójikat elassignáltatni* (lat.): 'számláikat kifizettetni'.

Igaz Sámuel (1786–1826): Bécsben dolgozó szerkesztő, hírlapíró, a *Hébe* c. irodalmi zsebkönyv alapító szerkesztője (1821-től; az első kötet *Zsebkönyv* címen).

Mária Thérédia [...] életírását Uram Bátyámtól várja: Kazinczy írása: *Mária Thérédia* (Hébe, 1824, 3–21; [megjelent: 1823, Bécs]).

Gróf Mailáth Jánostól egy gyönyörű Novellát nyer: gróf Mailáth János (1786–1855) német műveltségű író, konzervatív politikus, Kazinczy barátja. Említett műve: *Adakozóság és igazság. Anglusból* (Hébe, 1824; [megjelent: 1823, Bécs]).

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781): német költő, író, esztéta.

manier (fr.–ném.): modor, sajátosság.

Ráday nemű Vers: német mintára írt rímes-mértékes vers (Ráday Gedeon nevéől).

Anakreoní Vers: Anakreon (i. e. 572 k.–487 k.) görög költő verseinek mintájára írt vers.

Erdélyi Levelek: Kazinczy útírajza nem jelent meg.

A' Marczibányi Nemzetség' Jutalomtetele: Marczibányi István által létrehívott alapítvány a nyelvhelyesség, a nyelvújítás és a nyelv szabályainak témájában egy pályázatra 100 Ft-ot, erkölcsi, történelmi, jogi, orvosi vagy klasszikus fordításokra 400 Ft-ot adományozott. A díjakat 1817-től adták át (1817-ben, 1820-ban, 1823-ban és 1834-ben), Kazinczy nem részesült az elismerésben. (RÁKAI 1998.)

6126.

Török Sophie és Török Marie nevében Kazinczy – Kállay Péternek
Széphalom, 1823. szeptember 9.

KÉZIRAT

Kazinczy kézírása: MTAKK RUI 261, 124.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki: KazLev, 18/4233 jegyzete, 536–537. oldal.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy kézírásával, de a felesége és sógornője nevében és hangján írt levél. Nem eldönthető, hogy 1. közösen fogalmazták, 2. Kazinczy fogalmazta és írta, 3. Kazinczy csak lemásolta a levelet. Kazinczy szerzősége mellett szól azonban, hogy Széphalomra kéri(k) a választ, és a német anyanyelvű feleség és sógornő bizonyára nehezebben fogalmazott magyar nyelven. Váczy János a cím-

zettet nem tudta azonosítani, a levél jelenlegi lelőhelyén megadott kéziratári cím szerint Kállay Péternek szolt a levél; ezt bizonyossá teszi a lent idézett, Török Józsefné által írt levél.

Kállay Péter (1764–1837): császári és királyi kamarás.

Kazinczy Ferencné gróf Török Sophie (1780–1842): Kazinczy felesége.

D’Ellevaux Jánosné gróf Török Marie Susie (1783–?): Kazinczy feleségének testvére.

gróf Török Lajos (1748–1810): Kazinczy apósa (→ Vay József – Kazinczynak, Miskolc, 1786. febr. 15. jegyzet).

gróf Török József (1742–1816): Kazinczy apósának testvére. (A Török családról: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 884–885 [Családfa/Török].)

Gróf Török Józsefnek, arra Auctiót ada: Török József özvegyének egy hónappal későbbi levele szerint: „Tóth Pápay Doctor Urnak és T. Kaszner Fő Sz.bíró Urnak a Leveleket a Vöm által adta; a kérdő pontokba változást szükséges lesz tenni, mert a körülállások másképpen voltak: Méltóságos Kállay Péter Ur a Néhaj Grófomnak levelet írt és önkint hijta [!] az Actió felvételre, mint-hogy azon Jóságban valaki által impetoltatott. [!] Ó tehát azonnal Tóthpápay Doctor urral Eszlárra ment és ottan az Auctionalis Levélnek erejével és értelmével fogvást a 700 ftokat felvették; – a Doctor Ur által világossabban fog ellő adadni a Dolognak miben léte. – ha meg találhatnám Mélt. Kállay Urnak azon Levelét, azzal is szolgálhatok örömet Drága Kedves Uram Bátyámnak. –” (KazLev, 18/4241, özv. gr. Török Józsefné – Kazinczynak, 1823. okt. 7.) *Auctio* (lat.): „zálogpótlék, zálogtoldalék, toldalag” (*Törvénykezési Műszótár* 1845, 10).

Szirmay Ádámné: az erdőbényei birtokos Szirmay Ádám (1747–1810) felesége, báró Podmaniczky Terézia (?–1841), Podmaniczky Sándor lánya. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 882 [Családfa/Szirmay].)

6127.

D’Ellevaux János – Kazinczynak
Nagykáz mér, 1823. október 26. (?)

KÉZIRAT

MTAKK RUI 4r. 263/31 tétel, 159.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél a kázméri perhez kapcsolódik, amelyben Kazinczy felesége és sógornője (a lánytestvérek) nevében perelte sógorát (a fiútestvért) az örökségért: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet. A sógor, Török József, közben pert indított az idegen birtokba került egykori családi birtokrészek iránt. Kazinczy e perekbe avatkozott be, ugyanis ő – szemben sógorával – leányágon is örökölhethetnek tartotta e részeket is, akárcsak a kázméri birtokot. Váczy János összefoglaló jegyzetei szerint Kazinczy azt „[r]eméli, hogy hamarosan véget ér ez a sok költséggel s még több izgalommal járó családi pör, s akkor a Török-család más pöreit is folytathatja a Vécsey bárók, Erdődy György grófné Aspremont Mária, Koháry Antal hg. s Almásky Ignác gr. ellen, a kiknél szintén tetemes birtoka volt a Török-családnak, de a kik közül csak Erdődy grófné mutatott némi hajlandóságot az egyezkedésre. [...] A pör visszajutván az eperjesi táblához, a bírák 1823. jan. 29.

ismétlik a mult évben kimondott ítéletet. Közben, mivel a Török-család régebben elidegenített vagy zálogba vetett egyéb jószágaiért is megindította a pört: Kazinczy kijelenti, hogy feleségének is joga van az Erdődy grófnétól nyerendő ónodi birtokrészhez. Kazinczynak e kijelentése még jobban elmérgesíti a pört s a pörös feleket. [...] [1823. aug. 25-én] Kazinczy, mivel a pörös felek most együtt voltak, a kedvező alkalmat fel akarta használni behatódóbb családi tanácskozásra, hová a vak Török József gr. [Kazinczy apósának testvére – O. L.] özvegyét is meghívták. Kazinczy ugyan semmi jót sem remél e tanácskozástól, de azt hiszi, legalább annyit sikerül megtudnia, hogy a családnak régebbi pöréiben mit tehet egyik-egyik testvér a maga javára. Kivált a Koháry hg. s Almásy Ignác gr. elleni pör érdekelte Kazinczyt.” (Váczy János jegyzetei, KazLev, 18, XXI–XXIII. oldal.)

E perekről a legtöbb 1823-ban írt vagy kapott levélben szó esik, most csak néhány összefoglaló levelet említünk. A perbeavatkozás okait legerősebben Zsiday Sándor levele világítja meg, amikor tulajdonképpen rábeszéli Kazinczyt erre a jogi lépésre, mivel így a már folyó ügy bírának gyorsan döntenie kell a leányági örökösödésről is: KazLev, 18/4160, Zsiday Sándor – Kazinczynak, Pest, 1823. febr. 9.

Kazinczy és sógora tanácskozásáról, és arról, hogy Török József „tilt hogy Almásy Ignácczal ’s Koháryval végezzünk”: KazLev, 18/4235, Kazinczy – Kazinczy Klárának, h. é. n. [1823].

A vita és per eseményeit Kazinczy összefoglalta a Bécsben tartózkodó Döbrentei Gábornak, és megkérte – többek között – az Almásyval való egyezség előkészítésére: „Jól tennéd, édes barátom, ha elmennél Gr. Almásy Ignácz Vice Cancelláriushoz is, ha Kétegyházáról már felment, ’s jelentened, hogy Törökné ’s Delvóné és én vele tractálni akarnánk, ’s Pászthónak eladását (azt a’ feleségem nagyatyja adta-el az Almásyaknak, Ő Exc. pedig belőle Majorátust csinált) confirmálnánk. Szeretném, ha ezen Bécsi, nekem utolsó út am alatt mind a’ Fő mind a’ Vice Cancelláriussal lehetne dolgomat végezniem.” (KazLev, 18/4236, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, 1823. szept. 15.) Döbrentei válasza: „A’ Vice Cancellarius még nem érkezett-fel, hanem várják. Neki is legjobb lesz magadnak írnod. Cserey Farkas azt mondá hogy ő tudakozódott a’ vele való dolgod iránt, de azt felelék neki, hogy a’ V. Cancellariusnak most pénze nincs, sőt új adósságokat csinált a’ fija és mostoha leánya össze házasítására. Illyes mit mondhatnának majd nekem is. Ha pedig magad tudtára adod feleséged és testvérei szándékát, ’s eszébe jut azzal Majoratusának még nem egészen erős lábon állása, gondoskodni-fog, hogy pénze akárhonnan is legyen. Való az, hogy afféléket személyesen leg nagyobb sikerrel lehet megmozgatni. De kétséges kimenetelű utra sokat költeni is terhes lévén, csak levéllel, nyomos levéllel, melly mindent a’ mitől a’ két Ur félhet birtoka ingadozóságára nézve, fel-fed, állj elő édes Barátom.” (KazLev, 18/4240, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Bécs, 1823. okt. 3.) E levelekből látható, hogy Kazinczy 1823 szeptemberében igyekezett kapcsolatba lépni Almásyval, a jelen levélben említett személyes találkozó megszervezése csak Döbrentei októberi válasza után, de még bizonyára a tél beállta előtt valószínű, hiszen Almásy az Arad és Békés megyei birtokairól télre Bécsbe utazott, de már októberben „várták”.

Ezt erősíti meg egy novemberi levelében is Kazinczy: „én Octób. első napjaiban azt kezdém reményleni, hogy téged véletlenül öllelek-meg. Bécsbe készültem [...] Feleségemnek Herczeg Koháry és V. Cancell. Almásy kezekben álló birtokaiért akarék egyezésre lépni. A’ V. Cancell. nem vala Bécsben, ’s attól függ, hogy akar e alkudni. Várom tehát a’ tudósítást. [...] De bár ezt April. előtt ne kellene tennem. Télben utazni nem jó öreg és rheumás embernek.” (KazLev, 18/4249, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1823. nov. 4.)

Vagyis a jelen levél 1823 októberében írható, ahogy a levéllap egyébként üres verzőján Kazinczy kézírásával is olvasható: „D’Ellevaux 1823. Kázmérből”. E bejegyzés felett azonosítatlan kéztől egy bizonytalan olvasatú bejegyzés: „26/[8 ...]”, ami vélhetően a pontos kelteztést adná meg: október 26.

A levél szövege magyarul a szöveget átíró Doncsecz Etelka fordításában:

Kedves Sógor.

Közülnök senki nem tudja döntésedben való állhatatlanságodat nálad kevésbé méltányolni, aki hosszú idő óta hol mellette, hol ellene voltál. [?] [...]

A legbosszantóbb, hogy elmaradásod által valószínűleg a térkép is ott marad majd, és mivel Almásvál már meg lett beszélve, és a dolog fele már megvan, a fennmaradó rész pedig a beszéd-készségen múlik, úgy személyes jelenlétére nagy szükség volt, ezért tehát kérek juttasd el személyesen hozzá [...], amelyben kimented magad, s megkéred őt mindannyiunk nevében [kiolvashatatlan szavak miatt értelmezhetetlen rész].

Juttasd el neki azonnal, vagy menj magad hozzá, és értesíts engem a legszolgálatkészebben mindenről, hogy magad mentél-e, vagy mit és hogyan írtál neki. Rögtön indulunk Szilvásra, holnap feltétlenül fel kell keresnem téged, hogy megosszam veled jegyzeteimet, és az eredeti írást átadjam. Szépen kérek, hadd jussak hozzá kék leveleidhez, hogy lemásolhassam azokat.

Marie ölel Bennetek

A [...] -nak címzett
térképet átdom neki majd
legőszintébb D' Ellevaux-d

D'Ellevaux János: gróf Török Mária Zsuzsanna férje, Kazinczy sógora.

Almásy: a fent idézett Döbrentéinek írt levél alapján: gróf Almásy Ignác (1751–1840), jászkun kapitány (1773-tól), királyi táblai ülnök (1785), Bars (1795–1812) és Temes (1812–1829) vármegyék főispánja, alkancellár (1821–1826, nyugalmazták). 1815-től gróf.

Szilvás (Abatúj-Torna vm.): Szilvásapáti, ma Vyšné Opátske (SZK). A báró Splényi család birtoka és lakhelye volt. Báró Splényi Gábor (1734–1818) altábornagy és Szabolcs vármegyei főispán számos gyermeke közül gróf Vandernothené (Van der Nathné) Splényi Petronella Kazinczy második lányának, Eugéniának a keresztanyja volt.

Marie: D'Ellevaux Jánosné gróf Török Marie Susie (1783–?), Kazinczy feleségének testvére.

6128.

Kazinczy – Fekete Károlynak
h. n., 1824. március 2.

KÉZIRAT

MTAKK Ms. 4886, „Kazinczy Gábor hagyatéka 18. doboz 1. csomó.

Egy oldalon található az üzenetváltás: Kazinczy sorai alatt van Fekete Károly válasza. Mellékletek nem ismertek. (A levélre és a válaszlevélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A válasz: → Fekete Károly – Kazinczynak, h. n., 1824. márc. 2. után.

Fekete Károly: Zemplén vármegye aljegyzője. 1818-ban 4 év börtönrre ítélték az ún. erdőbénye-baskói zendülésben való részvételéért. (VÁRMEGYÉK I.)

Engel János Keresztély (Johann Christian) (1770–1814): szépeességi szász történetíró. Pó-zsonyban, majd Göttingenben tanult, itt Schlözer tanítványa volt. 1791-től Bécsben az erdélyi ud-

vari kancellária tisztviselője. Említett munkája: *Geschichte des ungrischen Reichs* (Bécs, 1813–1814; öt rész 6 kötetben).

Albert, I. (1397–1439): magyar király (1437–1439); az első Habsburg magyar trónon.

Első Maximilián (1527–1576): I. Miksa magyar király, II. Miksaként német-római császár (1564-től).

inclusive (lat.): bezárólag.

Zrínyi Miklós (1508 k.–1566): horvát bán (1542–1556), tárnokmester (1557–1566), Szigetvár védője. A költő Zrínyi Miklós dédapja. (→ Sárközy István – Kazinczynak, h. n., 1810. szept. 10. jegyzet.)

6129.

**Fekete Károly – Kazinczynak
h. n., 1824. március 2. után**

KÉZIRAT

MTAKK Ms. 4886, „Kazinczy Gábor hagyatéka” 18. doboz 1. csomó.

E levél egy kéziratoldalon található ezzel: → Kazinczy – Fekete Károlynak, h. n., 1824. márc. 2. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Fekete Károly: → Kazinczy – Fekete Károlynak, h. n., 1824. márc. 2. jegyzet.

Bénye: Erdőbénye.

6130.

**Kazinczy – Döbrentei Gábornak
Széphalom, 1824. július 14.**

KÉZIRAT

Autográf (másolat?): MNL, P91 10. cs. 75., 47a. (Dessewffy József Döbrentei Gáborhoz írt levelei között). Mellékletek nem ismertek. (A levélre Vaderna Gábor hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Döbrentei válaszelevele: Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Pest, 1824. júl. 23., KazLev, 19/4374.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Kunhardt’ Sallustja: Kazinczy már 1823 decemberében kérte Döbrenteitől Heinrich Kunhardt (1772–1844) német klasszika-filológus Sallustius-kiadását: „1812. Lipsiae, in 8° Sallustius cum notis M. Henrici Kunhardt.” (Kazinczy – Döbrentei Gábornak, [Széphalom], 1823. dec. 16., KazLev, 18/4264.)

Előbeszédet, nyomtattattam: Kazinczy munkája: *Kazinczy’ Előbeszéde az általa fordított Sallustiushoz. A’ Cicero’ első Catilinariájának első fejezetével* (Kassa, 1824).

Guzmics Izidor (1786–1839): költő, műfordító, egyházi író, tanár, bencés szerzetes. Kazinczy bizalmas barátja.

Horvát Endre (Pázmándi) (1778–1839): költő, katolikus pap. A nyelvújítással vitába szállók egyike. Kazinczy a Füredi Vida álnév alatt őt sejtette Kisfaludy Sándor helyett, a pannonthalmi útleírás miatt viszonyuk végleg megromlott (Kazinczy, *Pannonbalmára* 1831).

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. → Vitkovics Mihály – Kazinczynak, Pest, 1819. ápr. 18. jegyzet.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. Kölcseyvel együtt a *Felelet a Mondolatra* írója. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja.

Helmecci Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő. Az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője, de a *Kazinczy Ferencz’ Munkáit beharangozó Jelentése* (Hazai s Külföldi Tudósítások, 1814, Toldalék) ellenérzéseket váltott ki.

Kölcsei Ferenc (1790–1838): író, költő.

Sallust: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.): római történetíró, politikus. Kazinczy a moralizáló történetírással mellett tömör stílusáért és nyelvi újításaiért is becsülte, műveit többször le-, ill. újrarendítette.

mi láttam Debreczenben, Váradon, barátinkhoz írt leveleimből fogod olvasni: utalás Kazinczy útirajzára: *Töredék egy Utazó Leveléből* (Kedveskedő, 1824/3, 73–78; ez a *Debrecen és Nagyvárad* címen ismert útirajza).

Kurír: Magyar Kurír, az első bécsi magyar hírlap (1786–1834). Szacsvai Sándor alapította, majd 1793-tól Decsy Sámuel vette át a szerkesztését. 1798-ban egyesült a bécsi Magyar Merkuriusszal, ettől kezdve Decsy és Pántzél Dániel együtt szerkesztették. 1827-től Márton József szerkesztette. (Melléklete a Magyar Musa.)

6131.

Elise Teőke – Kazinczynak
Lőcse, 1824. augusztus 9.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK RUI 4r. 264, 7–8.

A kéziratírási leírás a kötetről (az első számozatlan oldalon): „Kazinczy-féle levelezést illetők. Nagyrészt birtok-osztokodás, és peres kérdésekre vonatkozó iratok.” Mellékletek nélkül.

(Busa Margit feljegyzése szerint a miskolci Herman Ottó Múzeum tulajdonában volt e levél egy példánya, ott azonban jelenleg nem található meg: → Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stancics Horváth Borbálának (?), Érsemlyén, 1802. szept. 25. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Legbecsesebb barátom!

Mellékelve [találja] kötelezvényének másolatát. Szíveskedjék az ilyeneket legközelebb vagy nekem, vagy barátjának, Kotzoknak elküldeni, és meghatározni, hogy a régi kötelezvény visszaküldendő-e újra Önnek. Édesanyám megígérte, hogy addig vár a tőkével, amíg Ön olyan helyzetbe nem kerül, hogy visszaadja, csak kéreti Öntől, hogy évente fizesse ki neki a kamatokat, különösen az elmúlt 6 évit, mivel ezek az egyetlen bevételei. Néhány éve semmit sem kap a bányáiból; ha hiányt szenved ezért ebben az egyetlen forrásban, amelyből él, könnyen elgondolhatja, hogy bosszankodnia kell emiatt. Kérem ezért Önt, drága barátom, hogy legyen gondja arra, hogy a kamatokat évente pontosan fizesse, mivel különben sok szemrehányást kell hallgatnom Ön miatt. Nagyon örülök tekintélyes örökségének, hiszen segíthet ezzel magán, ha eladja a házat, úgy ezzel minden adósságát rendezhetné. Csakhogy most sehol nincs pénz, és többé vagy kevésbé mindenkit szorít a szükség – mindig jobb idők után sóhajtozunk, s mindig még rosszabbak [is] lehetnek – sorsunk: csak szenvedni – és hallgatni – be is fejezem ezt a témát – és további emlékezetébe ajánlom magamat. Valóban minden jót! Legszívélyesebb kívánsága ez

az Ön
őszinte barátjének
Elise Teőke

Lőcse, 1824. augusztus 9-én

Elise Teőke (Teőke [Tőke] Eliza): lőcsei lakos, *anyja*: Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet. Teőke Eliza több Kazinczyhoz írt levelét is közölte Harsányi István a *KazLev* 22. kötetében: 1806. jún. 2. (5471), 1807. dec. 28. (5476), 1811. ápr. 27. (5519), 1813. ápr. 31. (5527), 1814. febr. 14. (5533), 1815. febr. 14. (5538), 1819. márc. 9. (5566), 1819. ápr. 20. (5567). E levelek közös témája Kazinczy tartozása. Úgy tűnik, hogy a lány az anyától felvett kölcsön ügyeit kezelte; erre utal Kazinczynak egy korábbi Teőke Eliza által írt levélre tett megjegyzése is: „12. apr. 1819. küldöttem Rummy József Urhoz 900 ft. Az én számlálásom szerint a’ Scala az Obligatorialist 781 f. 15. xrra reducalta. 2 eszt. interes nem teszen 100 f. és így kértem, hogy tekintesse meg valamelly értelmes Prokátorral; ha a’ pénz kevesebb, hozzá fogok fizetni, ha több adja által a’ mi több az anyjának. Az Obligt. vissza kérem. Az anyja ne remélje hogy e’ pénz szűkében fizethessek.” (Teőke Eliza – Kazinczynak, 1819. márc. 9., *KazLev*, 22/5566 [3713/a].) E *kölcsönről* és az *anyáról*: → Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébetnek, Érsemlyén, 1802. ősz [?], jegyzet.

Kotzok: Koczok István: lőcsei ügyvéd, Kazinczy egykori sárospataki diáktársa, barátja. (→ Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréznek, Nagyikázmér, 1805. aug. 17.)

Erbschaft: az „örökség” Kazinczy testvérének, az 1824. április 30-án meghalt Dienesnek a nagyváradi háza volt; ezt teljes egészében Kazinczy örökölte, a ház azonban adósságokkal volt terhelve, így a vártnál kevesebbet ért.

6132.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1824. szeptember 8.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), V. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részleteket idéz: BADICS 1890, 197, 208.

MAGYARÁZATOK

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Kedv-Csapongásaim: Fáy András egy vígjátékot és „humoros beszélyek”-et közlő munkája: *Kedv-csapongások* (Pest, 1824; két kötet).

Dulbazy Mihály (1786–1856): gróf Desseffy József titkára, a Felső Magyar-Országi Minerva szerkesztője (1825–1836).

e capite (lat.): 'a tetején'.

Kulcsár István (1760–1828): tanár, újságíró, szerkesztő. 1786-ig bencés papnak készült – tehát nem volt jezsuita – Pannonhalmán és Pozsonyban, majd a szombathelyi gimnázium tanára lett. 1806-ban megindította a Hazai Tudósítások címen az első folyamatosan megjelenő pesti folyóiratot.

Kovacsoczy Mihály (1801–1846): író, fordító, az *Aspasia* c. évkönyv szerkesztője (1824-től).

Parthey: (?)

in differentismus (lat.): közömbösség.

Erdélyi levelek: Kazinczy 1816. jún. 11.–szept. 10. közötti erdélyi utazása nyomán írt útirajza.

moderate (lat.): visszafogottan.

6133.

Kis Nepomuki János – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1824. november 3.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél: MTAKK Ms 4886 (oldalszámozás nélkül).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZAT

Sem a levélíró személyéről, sem a levél tárgyáról nem rendelkezünk további adatokkal.

6134.

Szemere István – Kazinczynak
Kisazar, 1824. november 19.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél: MTAKK Ms 4886 (oldalszámozás nélkül). Melléklet és boríték nélkül.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szemere István (1764–1829): Zemplén vármegyei alispán (másod: 1809–1813; első: 1813–1827), országgyűlési követ, tanácsos. A zemplén–ungi református egyházmegye gondnoka (1800–1814).

Kis-Azor (Zemplén vm.): Kisazar, ma Malé Ozorovce (SZK).

testimonialis (lat.): írásbeli tanúsítvány, biznyságlevél (nincs a levél mellett).

Méltóságos Gróffné: Kazinczy felesége, gr. Török Sophie.

Kazinczy – Kornis Istvánnak
Széphalom, 1824. december 20.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 376/98 (oldalszámozás nélkül).

Az MTAKK K 376/98–102 jelzetek tartalma:

MTAKK K 376/98: jelen levél.

MTAKK K 376/99: → Kazinczy – Kornis Istvánnak, Széphalom, 1825. febr. 19.

MTAKK K 376/100: „Optionalis Contractus”; Kazinczy autográf kötelezvénye, 1824. dec. 24.

MTAKK K 376/101: 1873. febr. 1-ji levél a Kazinczy-levelek átadásáról.

MTAKK K 376/102: 1873. febr. 5-i levél a Kazinczy-levelek átadásáról.

(Mindkét Kazinczy-levél külső oldalán idegen kézzel a kéziratári gyarapodás éve: „Gyar. 74/1953.”, továbbá latin megjegyzések a levél tartalmáról.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél háttere:

Kornis István (Tótváradi vagy tótváradjai, 1758–?) Abaúj vármegyei főszolgabíró 1822-ben levelet írt Kazinczy testvérének, Józsefnek, amelyben előadta, hogy követelése van a regmeci birtokkal szemben. A Kazinczy testvérek ekkor már megosztottak, de e követelésről nem tudtak, így nem is számolhattak vele: „Ez a Tárgy az Osztályunk alkalmatosságával elő sem jött, mert erről ki is tudott valamit? de most csak ugyan látni hogy bennünket illet, és így csekély vélekedésem szerént, nints egyebet mit tenni, mint hogy mindenikünk a maga proportionalis rátáját vagy fizesse, vagy ha Kornis a Contractussal be éri a mint írja, azt tegye; de minthogy a dolog haladékot nem szenyved, kérem Bátyám Uramat, szollítsa meg mindegy[ik] Testvért iránta minél előbb! ’s Kornissal is tegye magát Correspondentiába.” (KazLev, 18/4105, Kazinczy József – Kazinczynak, 1822. aug. 28.) Kazinczyék végül fizettek: „Kornis István Ur e’ napokban íra nekünk levelet, hogy megkapja e a’ pénzt. Azt feleltem, hogy nagyobb része meglesz, de Miklós és Dercsényiné eránt nem tudok semmit. Azonban onnan is reménylem a’ jót. Nekem alig van egy két forintom. Egy holnapig valék oda, keveset költöttem; de nekem a’ kevés is sok. Nagyon kérnélek, édes Klárim, de átallással, hogy ha lehetséges volna tenned, tedd azt, hogy érettem is fizessd-ki Kornist. Én ugyan kérni fogom Kornist, hogy az énrám eső részt, engedje a’ maga rátájára esni, és várakozzék kevés ideig, de nem tudom, azt tőle megnyerhetem e. Csak így akarnám megnyerni tőled ezt.” (KazLev, 19/4457, Kazinczy – Kazinczy Klárának, 1825. febr. 23.)

insinuátoria (lat.): írásbeli bejelentés.

József: Kazinczy öccse (1772–1855).

Dercsényiné: Dercsényi Jánosné Kazinczy Julianna (1762–1844), Kazinczy húga.

Kraynikné: Kraynik Józsefné Kazinczy Klára (1766–?), Kazinczy húga.

confusio (lat.): zavar, megzavarodás.

executio (lat.): végrehajtás.

praefigálva (lat.): kitűzve (időpont).

testvéred nehai Mélt. Septemvir Ur: bizonyára Kornis József (?–1811), aransarkantyús vitéz, országbírói ítélőmester, tanácsos, az 1790/91-es országgyűlésen adó- és bizottsági ügyekben felállított bizottság tagja.

differál (lat.): elhárít.

két élő gyermek atyja: Kazinczy gyermekei: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873 [Családfa/Kazinczy].

sógoromnak példátalan ’s megfoghatatlan bánásai: a Török József ellen vitt kázméri perről: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

transmissionális (lat.): a per feljebb küldése, fellebbezés.

triumphál (lat.): diadalmaskodik.

két lány: Kazinczy felesége és sógornője.

revelál (lat.): (meg)nyilatkozik.

liquidál (lat.): elszámol.

usus fructus (lat.): használati és haszonélvezeti jog.

praeses (lat.): elnök.

gróf Szirmay Tamás: a tiszántúli kerületi tábla elnöke (1814–1848).

Aszalay Sámuel (?–1827): eperjesi jogász, Kazinczy ügyvédje a kázméri perben.

submittálni (lat.): benyújtani.

attestátum (lat.): igazolás.

post latam ultimam sententiam (lat.): ’a végső ítélet kihirdetése után’.

producál (lat.): csinál, bemutat.

perjurium (lat.): hitszegés, hamis eskü.

gróf Erdődyné: gróf Erdődy Györgyné Aspremont Mária, az ónodi uradalom birtokosa; az **Ónadi per**: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

ingerál (lat.): perbe avatkozik.

convictiva summa (lat.): megítélt összeg.

Szent János napig: december 27-ig.

Péchy Sándorné Kazinczy Zsuzsanna (1768–1842): Kazinczy húga.

Kazinczy Miklós (1774–1844): Kazinczy öccse.

6135.

Kazinczy – Kornis Istvánnak
Széphalom, 1825. február 19.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 376/99 (oldalszámozás nélkül). → Kazinczy – Kornis Istvánnak, Széphalom, 1824. dec. 20. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kornis István; báttér: → Kazinczy – Kornis Istvánnak, Széphalom, 1824. dec. 20. jegyzet.
re tandem aliquando feliciter quidem, non tamen felicissime terminata (lat.): 'a végre valahára szerencsésen, de mégsem a legszerencésebben lezárt ügyben'.

Juliána, Dercsényiné: Dercsényi Jánosné Kazinczy Julianna (1762–1844), Kazinczy húga.

Miklós (1774–1844): Kazinczy öccse.

József: Kazinczy öccse (1772–1855).

sógorom: utalás a Török József elleni kázméri perre: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

6137.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1825. március 18.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), VI. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Erdélyi levelei: 1816. jún. 11.–szept. 10. között Kazinczy erdélyi utazást tett, az élményei nyomán írt útirajzából az első részletek 1817–1818-ban a Tudományos Gyűjteményben jelentek meg. Az itt említett kézirat jelenlegi lelőhelye: MTAKK M. Irod. Lev. 4-r. 52. sz. I. Ennek oldalszámaival egyeznek meg Fáy utalásai. Ez az *Erdélyi Levelek* 11. kidolgozása, a kéziratot 1824 októberében fejezte be Kazinczy, és novemberben elküldte Pestre Teleki Lászlónak, aki továbbadta. A kézirat nem jutott el végül Bécsbe, ahová Kazinczy szánta, de vélhetően hozzá sem került vissza. (Debreczeni Attila jegyzete.)

effect (lat.): eredmény, hatás.

competens Tribunalunk (rég.): felhatalmazott, hozzáértő bírónk.

réf (rég.): rőf, mérésre használt rúd (1 rőf kb. 78 centiméter).

jottista (rég.): a szóelemző helyesírás híve.

rithmista; metrista: ütemhangsúlyos vagy időmértékes verselés híve.

individualitas (lat.): egyéniség, egyediség.

Meszes: az Erdélyi-középhegység része, a Bihar-hegység északi oldalága.

a primás kenyére szegődttetett Censura: egyházi irányítás alatti cenzúra.

passivumokat nem recipiálo verbumokban (lat.): 'passzívumokat nem befogadó igékben'.

tertia persona (lat.): harmadik személy.

Helveczia (rég.): Svájc.

Neubeit Reiz (ném.): újdonság vonzása.

Felföldi Minerva: a kassai Felső Magyar-Országi Minerva c. folyóirat, alapította: gróf Dessewffy József.

raptum (lat.): zsákmány.

Dessövfj: Dessewffy József (1771–1843).

exorbitáns (lat.): helytelen.

Franciale systheum: francia rendszer; talán utalás a napóleoni kor inflációjára (?).

inputalni (lat.): vádolni.

Német Meseim Pecz Prof. fordítása után: Fáy András *Ujabb eredeti meséi és aphorizmái* (Pest, 1825), németül Petz Lipót (1794–1840) fordításában jelentek meg: *Originelle Fabeln und Aphorismen. Aus dem Ungarischen übersetzt* (Győr, 1825).

6138.

Kazinczy – Zemplén vármegyének
Sátoraljaújhely, 1825. május 21.

KÉZIRAT

Autográf fogalmazvány: MTAKK Tört. 2r. 22/II, „Kazinczy Ferencz folyamodványa a zemplénmegyei levéltár rendezéseért járó napidijakért” c. csomó. (A lelőhelyen nincs folytatólágos számozás végigvezetve; ezt a címet kéziratok rendezője adta.) A lap tetején azonosíthatatlan kéztől: „2.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levéltár rendezéséről, az „Archívum revisiója”-ról: → Szirmay Ádám – Kazinczynak, Sátoraljaújhely, 1821. jún. 20. jegyzet.

diurnum (lat.): napidíj.

6139.

Szógyényi Ferenc – Kazinczynak
Sátoraljaújhely, 1825. július 8.

KÉZIRAT

MNL Sátoraljaújhely, XV, 81, 1. doboz, 1. Kazinczy hivatali megbízatásaira vonatkozó határozatok, jelentések, 1815–1834. 5. sz. 1 fólió, a belső oldal a levél, a külzeten piros viaszpecsét és címzés.

MEGJELENÉS

HÓGYE 1990, 53.

MAGYARÁZATOK

Szógyényi Ferenc (1764–1852): Szabolcs vármegyei szolgabíró, Zemplén vármegyei alispán (1815–1827). A királyi személyenők és alkancellár Szógyényi Zsigmond testvére.

crimi[nalis] (lat.): bűnügyi.

Spectabili ac Generoso Domino Francisco Kazintzy de Eadem Conplurium I[n]clytorum Comitatum Tabulae Judriae Assessori Domino singulariter colendissimo (lat.): 'Nemes és vitélő Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak több nemes vármegye táblabírájának különösen tiszteletreméltó úrnak.'

Ex Off[ici]o Subst[ituti] V[ice] Comitis (lat.): másodalispáni hivatal(á)ból.

6140.

Kazinczy – Kövy Sándornak
h. n., 1826. május 21.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 609, 86b–87b.

A két nagyalakú fólión két kéz írása olvasható. Az első kézírás, a 86a és 86b oldal felső része, Botka Lajos szatmári követ írása. E kézírást az MTAKK K 609, 82–83. oldalakon található írás (Botka Lajos – Kazinczynak, Pozsony, 1827. márc. 15., KazLev, 20/4750) és a „közöttünk Követek között” megjegyzés alapján lehetett azonosítani. A 86b alsó részén és a 87a oldalon Kazinczy írása található, a 87b oldalon Kazinczy címzése és megjegyzése.

A levél idegen kézzel írt eleje hiányzik. A 86. lap széle le van vágva, ezért a 86b oldal sorvégeiről esetenként egy-két betű hiányzik; ezek emendálását minden kétséges esetben jelöltük. A pecsétes és szakadozott lapok össze voltak hajtva. Hely és aláírás nélkül.

Főszöveggént a Kazinczy kézírást adjuk, Botka levéltörredéke a jegyzetben – alább – olvasható. Botka levéltörredékének valódi címzettje ismeretlen, az egyetlen ismert Kazinczyhoz írt levelében kiírja az elköszönő formulákat, itt nem. A Kövynek elküldött – vagy elküldeni szándékozott – Kazinczy-levél részének, mellékletének, továbbküldött csatolmányának tűnik a Botka-szöveg, de ez bizonyosan nem megállapítható.

A lelőhelyről: → Ismeretlen – Kazinczynak (?). h. n., 1826. jan. 19. jegyzet (*Függelék*).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy levele előtt Botka Lajos írása:

„[Zássa.]”²²

A' Præferentialis sat. Itten a' Trencsényi Követekkel, Borsiczky és Nemák Urakkal egy szomorú ki menetelő eset adja magát elő, mellynek következése Illésházy Fő Ispány[.] Ő Excellenciáját is nagyon érdekli; ez a' két Úri ember a' Patrioticus Spiritustól annyira el ragadtattak, hogy a' Vármegyéjeknek nem csak azt referálták, a' mivel mint Követek rendesen tartoztak, de azt is és olyanokat, a' mellyek átalylában oda nem tartoztak; 's nevezetesen egy ilyl értelmű Jelentést tettek, hogy a' Statusok Táblája, az Ország Javát tárgyzó dolgokban minden módon igyekszik, de a' Palatinus és a' proceresek miá nem mehet elő, mert ezek mindeneket contra cassiroznak, 's nevezetesen a' Palatinus csak a' maga clienseinek veszi a discussiókban, tekintetben a' vótumokat, a' többi Hazafi Mánásokét fel sem veszi, mindent maga autoritásával előre decidál a' propositiójával; hogy miólta Regnicolaris Sessiót is kívántak a' Státusok, de azt »rotunde negavit«. NB. ez nem is igaz, mert azt a' statusok soha sem kérték, hanem a' Honthi és a' Torontáli egyes Követek hozták csak elő, mind a' Circulusban, mind a' Honthi az országos Sessióban, hogy nekik instructiójokban legyen a' mixta Sessiának kérése ezen tárgyra nézve, mellybe a' Proceresekkel össze nem [...]. [...] ²³ nevezetesen az akkor kérdésben forgott Imputatio kérdésében :/ és hogy ezeket a' Palatinus propalius exalti[.] impulsu »cselekszi«. Az ehhez hasonló expositiókkal tették meg Jelentéseket NB eddig ennyi circular közöttünk Követek között a' Jelentésből, ha bővebben fogja magát a' dolog evolválni, én is bővebben írom le :/. – ez a' Jelentés a' midőn a' gyűléseken fel vététt, a' Notariusok azt a' hibát tette, hogy ezen Jelentést per extensum bé tette a' Protocollomban, a' Protocollom szokás szerint revisióra felmenvén, oda fel igen nagy sensatiót tett; a' következése pedig a' lett, 's az beszélgetik kéz alatt közöttünk Követek között, hogy a' Palatinus magához hivatta volna Borsiczkit, a' Jelentést eleiben terjesztette, hogy magyarázza ki magát, hogy írhatta ezeket Jelentésben, ötölt hatolt a' dologban, perse excusálni nem tudta, mert a' factum bizonyította, hogy még hazugságot is referáltak, mely után a' Palatinus azt mondotta volna nékie – úgy beszéltek, ámbátor Fisci Regii actiót rendelhettem volna kend ellen, de nem akarom szerentsétlenné tenni, mennyen kend végképpen haza sat. – Illésházit is magához hívatván, nékie pedig azt mondotta volna, mennyen a' Vármegyéjében és a' Gyűlésen publice declarálja, hogy azok mellyeket a' Követek referáltak nem igazak, és más modoratusabb Követeket küldessen ki. Az addig igaz, hogy mind a' Fő Ispány mind a' Követek végképpen elmennek a' Diétáról, és így gyanítani lehet, hogy

²² [Bizonytalan olvasat; a szó eleje – a levél elejével együtt – hiányzik.]

²³ [A lap gyűrődése miatt olvashatatlan.]

a' jelentésben, még több és nagyobb sérelmű dolgoknak is kellett lenni. Ez valóban a' Hazára való [nézve] is káros és fájdalmas, azon ílyl derék három Individuum el marad az ország Gyűléséről. – Többsiben sat. sat. Pozsonyban Apr. 27d. 8[26].”

Váczy János jegyzete: KazLev, 20, VI–VII.

Kapcsolódó levél: → Ismeretlen – Kazinczynak (?). h. n., 1826. jan. 19. jegyzet (*Függelék*).

Kövy Sándor (1763–1829): jogtudós, tanár, tankönyvszerző, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja. 1793-tól haláláig a sárospataki református jogakadémia tanára volt, elsőként tanított hazai jogot, több tanítványa a reformkor meghatározó alakja lett.

egy Pozsonyban levő ifju: talán Barkasy Imre (1805–?), ekkor Pozsonyban lakó joggyakorlók, Borsod vármegyei kancellista, de nem lehet az előző levélrészlet írója, Botka Lajos, hiszen mást idéz Kazinczy a levelében.

mixta sessió (lat.): közös gyűlés; ahol a rendek (alsó-) és a főrendek (felső-) táblája együtt ülészik.

Borsiczky István: Trencsén vármegye követe és alispánja.

Nemák Ferenc: Trencsén vármegye követe.

Palatínus: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847), az országgyűlés főrendi táblájának elnöke.

Dietai Relatio (lat.): követi jelentés.

concupiál (lat., rég.): fogalmaz.

fragmentum (lat.): töredék.

púrum (lat.): tisztázat.

gróf Schmidegg Ferenc (?–1827 után): birtokos, királyi kamarás, ezredes, a zempléni nemesi felkelő sereg parancsnoka. Híres kertje volt Kassán.

bandérium (rég.): sereg; 1848-ig az egy zászló alá tartozó nemesi sereg.

Vitéz János (Ivánkay) (1782–1862): 1830-tól alispánja, 1825-ben és 1832–1836-ban országgyűlési követe Abaúj vármegyének, 1842-ben királyi tanácsos.

despectus (lat.): megvetés, gyalázat.

circularis sessió (lat.): kerületi ülés.

praeses (lat.): elnök.

vindicál (lat.): védelembe vesz.

Nagy Pál (Felsőbüki) (1777–1857): politikus, Sopron vármegyei országgyűlési követ, az 1825/27-es országgyűlés egyik ellenzéki vezetője.

[Mi]nervai darab: Kazinczy vélhetően Kövy Sándornak a Felső-Magyar-Országai Minervában megjelent *Magyar törvényt illető régiségek és újságok töredékei* (1826) c. cikkére utal.

6141.

Márton József – Kazinczynak

Bécs, 1826. június 9.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 8. levél, 39–40. oldal (egy fólión a levél szövege másfél beírt oldalon). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Igaz Sámuel (1786–1826): Bécsben dolgozó szerkesztő, hírlapíró. Márton József és Pánczél Dániel munkatársa, 1821-től a Magyar Kurír társszerkesztője, a Kedveskedő c. melléklet kiadója (1824), a *Hébe* c. irodalmi zsebkönyv alapító szerkesztője (1821-től; az első kötet *Zsebkönyv* címen). *Apja*: Igaz Sámuel (?–1829), miskolci református lelkész. (→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. okt. 31. jegyzet.)

orbáantz: fertőző betegség, baktérium okozta heveny bőrgyulladás.

6142.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1826. október 31.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 9. levél, 41–42. oldal (egy fólión a levél szövege másfél beírt oldalon). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Igaz Sámuel: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1826. jún. 9. jegyzet.

hátra maradt könyvei és írásai...: „Kéziratai s könyvei halála után Berthold morva gróf birtokába kerültek, a ki azokat árverés útján megvásárolván, morvaországi birtokára vitette; ezek közt saját iratain kívül, Kazinczynak és Edvi Illés Pálnak is több dolgozata volt.” (SZINNYEI; könyvtáráról: ASZTALOS 1935.)

Gróf Majlath Regéinek fordítása: gróf Mailáth János (1786–1855) *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. művét fordította le Kazinczy (kiadta Kazinczy Gábor: *Mailáth' Regéji. Magyar Regék és Mesélések*, Pest, 1864).

conscriptio (lat.): összeírás.

Censurae Officium (lat.): cenzori hivatal.

duplum (lat.): dupla, két példány.

Szent Györgyi Imre: (a titkárról további adatot nem találtunk).

admittálni (lat.): engedélyezni.

dammalni (lat.): tiltani.

Aus der Landstrasse der Gemeindegasse Numero 65. (ném.): 'ki a Landstrassén (Országúton) Gemeindegasse 65. szám', Márton lakcíme.

6143.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1827. január 27.

KÉZIRAT

Autográf: MNL, a Dessewffy család levéltára, P91 12. cs. 112.

MEGJELENÉS

ENYEDI 1991.

MAGYARÁZATOK

A levél fő tárgya: Döbrentei és Kölcsey levelezésének kiadása, Kazinczy erre írt válasza, majd Döbrentei viszontválasza. Kölcsey és Döbrentei 1813 és 1817 közti levélváltásából az *Élet és Literaturában* jelentek meg részek *Döbrentei Gábor és Kölcsey Ferencz leveleiből* címen (1826, 2. kötet, 87–134). Kazinczy észrevételeit szintén az *Élet és Literatura* adta ki (1827, 2. kötet, 282–302), akárcsak Döbrentei feleletét: *Jegyzetek Kazinczy vitatásaira* (1827, 354–386). (L. Váczy János jegyzete, *KazLev*, 20. kötet, XXII. skk.).

E levél előzménye: 1826. december 2-án írta Kazinczy a legközelebbi ismert levelét. Ebben felhatalmazza Szemerét a szövege – az észrevételei – átjavítására is: „Midőn leméne a’ nyaláb Szemeréhez, megkértem, hogy a’ mit írtam, Veled láttassa, ’s változtasson tetszése szerint; ezt annál bátrabban kérhetém, mert a’ Szemere gondolkozása ’s ízlése és az enyém egyek, ’s az én stílusomon szerencsésebben mint Szemere senki nem változtathat.” (Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Sátoraljaújhely, 1826. dec. 2., *KazLev*, 20/4716.)

Kazinczy válaszlevele ismeretlen, de az erre következő Döbrentei-levél fennmaradt: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1827. márc. 4.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Török Lajos, gróf (1748–1810): Kazinczy apósa (*ipa*; 1804-től). A Döbrenteinél lévő arcképéről: „Tegnap Levelében olvasom Kiliánnak, hogy Gr. Török Lajosnak, ’s Viczaynak egy egy melyképét küldi.” (Döbrentei Gábor – Kazinczynak, O. Andrásfalva, 1811. márc. 16., *KazLev*, 8/1964; az arcképéről még: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1817. dec. 26.)

egy Fridrik Wilhelm Huszár Ezredbeli StrázsaMester: (az őrmesterről további adatokat nem találtunk).

transport (lat.): szállítmány.

instradál (lat.): irányít.

kvártély (ol.-ném., rég.): szállás, a katonaság polgári lakásokba való beszállásolása.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. Kölcseyvel együtt a *Felelet a Mondolatra* írója. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja.

Hangyássyhoz, a’ Pest Várm. Fő SzolgaBíró testvéréhez: Hangyássyról nem találtunk adatot, a testvér: Hangyássy Dávid (1773–1828) Pest vármegyei főszolgabíró.

Fáy András (1786–1864): író, a Kisfaludy Társaság első elnöke, 1835-ben Pest vármegye reformpárti országgyűlési követe.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig), főjegyzője (1824-től), alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

6144.

**Kazinczy – Ismeretlen ügyvédnek
Sátoraljaújhely, 1827. február 10.**

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK RUI 4r. 264, 45. Kézirattári cím: „16. A Szendrői Török-család genealogiája, és elbeszélése azoknak a dolgoknak, melyek 1810-óta Kázmért történtek. Kazinczy F. kezeírása.”

A levél egy nagyobb autográf kéziratgyűjteménynek – a lelőhely 16. csomójának – része, amelynek tematikus összetartozása nyilvánvaló. Feltehető, hogy Kazinczy rendezte egybe a gyűjteményt, de nincs sem eredeti oldalszámozás, sem egyéb külső nyom az íráskép egységességén és az oldalak hajtásnyomán kívül.

A kéziratgyűjtemény részei:

41: A Török család családfája.

42–44: „Historiai Előadása azoknak, a’ mellyek Kázmért történtek a’ ház’ fija és két leányai között, 1810. oltá.”

45: „Ujhely, Febr. 10d. 1827.” Ez a jelen helyen közölt levél(fogalmazvány).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A lehetséges címzettek:

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig), főjegyzője (1824-től), alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Aszalay Sámuel (?–1827. febr. 20.): eperjesi jogász, Kazinczy ügyvédje a kázméri perben, 1825-ben ő nyerte meg a pert első fokon Kazinczy számára az eperjesi táblán.

Képes Sámuel: Kazinczy ügyvédje a kázméri perben.

A kázméri per: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

sententia (lat.): ítélet (perben).

adjudicálta a’ massa successionalist (lat.): ’megítélte a örökölt vagyont’.

exequens; executio (lat.): végrehajtó; végrehajtás.

correctionem executionis procedálni (lat.): ’a végrehajtás korrekciójában eljárni’.

sógorom: gróf Török József.

ante sententiam publicatam (lat.): ’mielőtt megjelent az ítélet’.

ventilál (lat.): átbeszél, szóba hoz.

appellál (lat.): fellebbez.

Nyomárkay József: jogász, a Sennyey-ház direktora, Kazinczy közeli ismerőse.

bonificálni (lat.): kártalanítani, megtéríteni.

prases (lat.): elnök; az eperjesi kerületi tábla elnöke.

allegál (lat.): előhoz, válaszol.

Ónod: az ónodi per: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.

avicitás (lat.): követelés, kintlévőség.

consequentia (lat.): konzekvencia.

Dávid János: egy molnár fia, a keszthelyi gazdasági iskolában tanult, Török József alkalmazottja volt. Kazinczy Dessewffy Józsefnek udvarbírónak ajánlotta. (KazLev, 17/4021, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1821. nov. 15., uő, uo., 17/4022, Széphalom, 1821. nov. 18.)

et obtuli et detuli (lat.): 'és felajánlott és bejelentett'.

impostura (lat.): csalás, hamisítás.

detentio (lat.): lefoglalás, visszatartás.

extractus (lat.): kivonat.

Lis est sororib[us] etc. (lat.): 'Vita van a nővérek között stb.'; a nem ismert melléklet részben azonos lehet egy Döbrenteihez írt levélben már idézett szöveggel: „Ismerd bajomat a' sógorommal, 's ne rettegj, hogy elveszíthetem, noha nem igaz az, hogy az igaz pert mindég megnyerik. – Imhol az a' mit Prokátoromnak dolgoztam. Az elejét szóról szóra; a' többit megrövidítve: Lis est sororibus cum fratre eas ab aditu successionis in Kázmériensi Bono, per patrem Ludov. pro utroque sexu parto arcente. [...]” (KazLev, 18/4038, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1822. jan. 11., Kazinczy magyarázataival.)

6145.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1827. március 4.

KÉZIRAT

Autográf: MNL, a Dessewffy család levéltára, P91 12. cs. 112.

A levél borítékját csak Enyedi Sándor kiadásából ismerjük: „Buda. Tekintetes Nemzetes Kazinczi Kazinczy Ferencz Urnak, több Tek. Nemes Vármegyék TáblaBírájának. Miskolcz – S. A. Ujhely.”

MEGJELENÉS

ENYEDI 1991.

MAGYARÁZATOK

A levél háttéréről: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1827. jan. 27.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Pali: Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő. A korrektúrázás átengedéséről: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1827. jan. 27. jegyzet.

Gr Majláth Muki: gróf Majláth János (1786–1855), német műveltségű író, konzervatív politikus. (→ Kazinczy – Majláth Jánosnak, Széphalom, 1820. máj. 23. jegyzet.)

Török Lajos, gróf (1748–1810): Kazinczy apósa (1804-től); a képről: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1827. jan. 27. jegyzet.

B[író] Wesselényi Miklós (1796–1850): zsidói birtokos, politikus, színműfordító, a Magyar Tudós Társaság tagja (1830). A reformkorban a főrendiházi ellenzék egyik vezére. Kazinczy 1809-ben egy episztolát írt hozzá: *Báró Wesselényi Miklós úrhoz*. Idősebb báró Wesselényi Miklós fia.

Gr[óf] Gyulai Lajos (1800–1869): erdélyi naplóíró, ellenzéki politikus, mecénás. Gróf Gyulai Ferenc és Kácsándy Zsuzsanna (Kazinczy egykori barátnéja, szerelme) gyermeke, Lotti testvére. Döbrentei Kazinczy ajánlásával lett Gyulai Ferenc halála után, 1808-ban, a nevelője.

concipista (lat., rég.): fogalmazó, irodai tiszt.

Átány: részben Döbrentei birtoka (Heves vm.).

Lotti: gróf Gyulai Lolotte, Karolina (báró Frimont Péterné 1830-tól) (1792?–1862), Gyulai Lajos testvére. (Kazinczyt – levelezése szerint – erős vonzalom fűzte egykori szerelme lányához, erről l. SZAUDER 1970.)

6146.

**Gyulay Karolina – Kazinczynak
Kolozsvár, 1827. március 16.**

KÉZIRAT

Gyulay Karolina autográf levele Kazinczy felülírásával: MTAKK K 620, 68ab.

MEGJELENÉS

CZIFRA 2011.

MAGYARÁZATOK

E levél átírása Czifra Mariann munkája, a levél jegyzetelése is az ő kiadásán alapul: CZIFRA 2011.

„[A levélváltásból] csupán Kazinczy Ferenc, Kazinczy Eugénia (a legidősebb Kazinczy leány) és Török Sophie Lottihoz írott levelei ismertek [a levelek kéziratái: MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 5.], de Lotti levelei nem maradtak fenn, kivéve az itt közöltet, melynek Kazinczy a címzettje.

Először a címzés szorul magyarázatra: Lotti ugyanis apjának szólítja a címzettet. Karolina vér szerinti apja, Gyulay Ferenc 1807. március 3-án elhunyt, a levél tehát nem szólhat hozzá. Bár Gyulay Karolina Kazinczyhoz írott levelei eddig ismeretlenek, Kazinczy hozzá írott leveleiből tudjuk, hogy a leány 1812-től gyakran nevezte őt atyjának [Kazinczy – Gyulay Karolinához, Széphalom, 1812. ápr. 8., KazLev, 9/2198]. Bizonyosan Kazinczynak szól tehát a levél, ahogyan az Kazinczy válaszleveléből is világosan kivehető [Kazinczy – Gyulay Karolinához, Széphalom, 1827. júl. 14., KazLev, 20/4808].

Témájában, információs tartalmát illetően nem, más szempontból mégis irodalomtörténeti kuriózum ez a dokumentum. Ugyanis eredeti, azaz Lotti kezétől származó írás, és egyben másolat is Kazinczy kezétől. A mindössze kétoldalas szöveget Lotti írta, de Kazinczy később minden sorát átírta, minden egyes betűn, minden egyes szón és soron keresztülhúzta a pennát. [...] Gyulay Lotti édesanyja, Kácsándy Zsuzsanna 1826. június 23-án hunyt el. Kazinczy, miután a halálhírt megtudta, több levelet is írt a két idősebb Gyulay árvának, Lajosnak és Karolinának [Gyulay Karolinának, Sátorlajújhely, 1827. júl. 27., KazLev, 20/4657; Széphalom, 1826. aug. 31., KazLev, 20/4676; Gyulay Lajosnak, Széphalom, 1826. aug. 31., KazLev, 20/4677]. A közölt levél valószínűleg Kazinczy 1827. február 20-án kelt levelére érkezett válaszul, amelyben Kazinczy így ír: »[H]allgatása azon rettegésbe hoz, hogy Nagyság engem a' maga kegyességeire érdemetlennnek tart, mert annyi levelimre hallgat. Szívem azt sugja ugyan, hogy azt csak a' nagy csapás okozza; de a' ki szeret, az retteg.« [Kazinczy – Gyulay Karolinának, Újhely, 1827. febr. 20., KazLev, 20/4745.]” (CZIFRA 2011, 380–381; szögletes zárójelben Czifra Mariann jegyzetei.)

gróf Gyulai Karolina (Lolotte, Lotti; báró Frimont Péterné 1830-tól) (1792?–1862): gróf Gyulai Ferenc és Kácsándy Zsuzsanna (Kazinczy egykori barátnéja, szerelme) gyermeke, Gyulai

Lajos testvére. (Kazinczyt – levelezése szerint – erős vonzalom fűzte egykori szerelme lányához, erről l. SZAUDER 1970.)

Gr. Bethlen Ádámné gróf Gyulay Kata (1760–1844): Gyulay Karolina nagynénje. Gyermekei: ifj. Bethlen Ádám és Haller Jánosné Bethlen Jozefa/Jozefína (1783–1810). 1812-ben kőbe vésette Berzsenyi Dániel *A' Melancholia* című versét s a Bonyhán épült angolkertjében helyezte el: Kazinczy – a Gyulay testvéreknek, Széphalom, 1812. okt. 4., KazLev, 10/2328.

Haller János: id. Haller János (1774–1843) és Bethlen Jozefa gyermeke.

Gr. Bethlen Imre (?–1834): Küüllő majd Alsó-Fehér vármegye főispánja, kamarás, a nagyenyedi kollégium kurátora. Kazinczy 1816-os erdélyi útja során három napot töltött el a házánál, 1826-ban a gróf és neje (gr. Bethlen Róza) Sárospatakon ismét találkozott Kazinczyval (vö. Kazinczy – Cserey Miklósnak, 1826. szept. 18., KazLev, 20/4686).

6147.

Kazinczy – Zádor Györgynek
(azaz Stettner Györgynek, azaz Fenyéry Gyulának)
h. n., 1827. május 26. után

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 134, 109–112.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 20/4776 jegyzete, 598–599. oldal.

MAGYARÁZATOK

A levél mellett a jelenlegi lelőhelyén három melléklet található. A két, levélben is említett nyomtatványminta és Kazinczy autográf előszava Mailáth János munkájához. Utóbbi azonban eredetileg nem tartozhatott e levélhez az alábbiak alapján.

1827. május 8-án írt levelében – amely jegyzetéhez csatolta Váczy János e levelet – azt kérte Kazinczy Toldytól, hogy „A' Praefatio' Scholionját pótolod-ki.” Váczy jegyzete szerint „Mailáth regéinek és meséinek fordításához sietve írta meg az előszót és küldte el Zádornak. Valószínű, hogy a levél id. sora erre utal. Töredék-levelét s az előszó fogalmazványát itt közlöm azon eredeti után, a mely az Akadémia könyvtárában M. Irod. Lev. 4r. 134. szám alatt őriztetik: [...]” (*I. m.*, 598.) Toldy május 26-i levelében írta, hogy: „Tegnap vettem a Regék kézírását, s azonnal elmentem Landererhez, de az Pozsonyban van, s visszajövelele igen bizonytalan. Pedig csak vele személyesen végezhetek. Factora mondja, hogy a világ legszebb metszésű garmondját és petijét hozza magával. Csak jönne már! Ha rá bírhatom hogy adja, gondom lesz, hogy szépen is adja. Elborító gondjaim és foglalatosságaim közt Bajza serény segédem lenne – de csak vége volna már annak a dietának! – szeretnék egy kis értekezést bocsátani a könyv élébe fordításaidról.” (KazLev, 20/4781, Toldy Ferenc – Kazinczynak, Pest, 1827. máj. 26.) Eszerint a levél 1827. máj. 26-a után keletkezett, hiszen említi benne Toldy előszavát, míg a Kazinczy által írt előszó máj. 8-a előtti, hiszen csak így kérhettem meg Toldyt a kiigazításra. Kazinczy előszavát ezért itt, a jegyzetek között adjuk, szövege a következő:

Der Setzer halte sich auch hier zu dem, was über den Strich S. 1. gesagt ist.

(Mittel zur Ausgabe in Median 8.)

(Cicero Antiqua zur Ausg. in 18°)

E' lelkes Költeménykéek *Magyarische Sagen und Märchen* cím alatt jelenének-meg ezidén. Lelke, szíve, 's nagy kiműveltetése²⁴ által tiszteletes Írójok épen olly jól adhatá vala anyanyelvén is; 's némellyíke Regéjinek így jelene-meg két Zsebkönyveinkben: de mások' nyelvén kezdvén poetai pályáját azoknak kedvéért, kik nem érték a' miénket, megmarada azon, mellyet jární kezdé, 's jobbnak látá idejét és gondjait²⁵ arra fordítani, hogy némelly Költőinknek dolgozásaitak ismertesse²⁶ a' Németekkel, mint hogy a' magáéit velünk *). Szerénysége 's hűsége tiszteletet érdemlenek, 's a' mit magától jobban veheténk, a' miéinknek én adom itt. Phantasiájának²⁷ genialis játéka, érzésinek lágyága, forrósága, szentsége, könyvek és szép körök²⁸ által művelt,²⁹ nagy gondú beszéde, nem enyészhetének-el annyira fordításomban,³⁰ hogy a' kik méltók az illy nemű olvasásban lelhetni örömeiket, annak lelkéhez 's nem közönséges kiműveltetéséhez³¹ ne vethessenek, a' kit én irígyen³² tisztelnék, ha ismeretségével³³ 's szeretetével olly sok becses bizonyossággal, nem dicsekedhetném is.

KAZINCZY FERENCZ.

*)³⁴

Fenyéri Gyula (írói név, eredetileg Stettner György; 1848-tól: Zádor György) (1799–1866): író, jogtudós, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (l. 1831; r. 1832). Vörösmarty szerkesztőtársa a Tudományos Gyűjteménynél (1828–1833), az Aurora-kör tagja, a Kisfaludy Társaság egyik alapítója.

Toldy Ferenc (eredetileg Schedel Ferenc) (1805–1875): irodalomtörténész, kritikus, orvos, egyetemi tanár.

e' munka: gróf Mailáth János (1786–1855) *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. művét fordította le Kazinczy: *Mailáth' Regéji. Magyar Regék és Mesélések* (kiadta Kazinczy Gábor, Pest, 1864). A német műveltségű író, konzervatív politikusként Kossuth Lajos Pest vármegyei ellenfele volt.

18°; 12°; 16to (lat.): tizenharcadrét; tizenkettedrét; tizenhatodrét: a könyvlap méretei.

Károlyi István (1794–1863): pesti nyomdatulajdonos, ügyvéd, táblabíró. 1824-től a Trattner-nyomda is birtokába került, 1837–1841 között a Tudományos Gyűjtemény utolsó szerkesztője volt.

²⁴ ki/[...]/veltetése [Átírás, a lapszélén megismételve a javítás.]

²⁵ és <erejét> gondjait

²⁶ ismertesse<,>

²⁷ Phantasiájának [Az ékezet törölve.]

²⁸ körök [Átírás.]

²⁹ művelt [Átírás.]

³⁰ annyira <az én> fordításomban,

³¹ kiműveltetéséhez [Átírás.]

³² irígy<séggel> [Javítás a törlés felett.]

³³ ismeretése' [Beszúrás a sor felett, a javítás a lap szélén megismételve.]

³⁴ <*) *Lásd Gedichte vom Graf Johann Mailáth. Wien 1825.* – Fordított idegen darabjait, *Magyarische Gedichte* cím alatt, talán sajtó alatt vagynak.> *) [Kazinczy a törölt lábjegyzet alatt megismételte a lábjegyzet jelét, de szöveget nem írt utána. A törlésen belül is van javítás, eredetileg: „Fordított Magyarische Gedichte cím alatt <... .. jelentek meg.>”; az olvashatatlanul törölt kb. 4-5 szónyi szövegrészbe a lapszélén beszúrva: „alatt.”]

Ő nyomtatta Szemere Pál folyóiratát, a *Muzárium*ot, amely eredetileg Élet és Literatura címen jelent meg az 1826-ban, de az 1828-as kötet már a Muzárium címet is feltünteti.

Pour Monsieur George de Stettner chez lui (fr.): 'Stettner György úr számára otthon.'

6148.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1827. november 26.

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), VII. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részleteket idéz: BADICS 1890, 207–208, 209.

MAGYARÁZATOK

Fáy említett korábbi levele és Kazinczy kapcsolódó levelei is ismeretlenek.

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Két Batory: Fáy történelmi drámája (Pest, 1827).

Kisfaludy Sándor (Himfy) (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére.

profanum vulgus (lat.): köznép („alacsony tömeg”, Horatius).

captantia benevolentienek (lat.): hízelgésnek, kapkodásnak a jóindulat iránt.

Kisfaludy Aurorájába egy darabkát adék ily cím alatt: Kazinczy Ferenczhez [...] A tanto-ríthatatlan hazafi: Fáy költeménye a Kisfaludy Károly által alapított és szerkesztett *Aurora* zsebkönyv 1828-as számában jelent meg.

6149.

Teleki József – Kazinczynak
Pest, 1828. január 13.

KÉZIRAT

Eredeti levél: MTAKK K 761, 59–60. A levél és a boríték szövege idegen kéz írása, csak az aláírás Teleki Józseftől.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból: KazLev, 20/4871 jegyzete, 613–614. oldal.

MAGYARÁZATOK

A Magyar Tudós Társaságról:

1825. nov. 3-án a pozsonyi országgyűlésen gróf Széchenyi István a magyar nyelv ápolására, a tudományok és művészetek magyar nyelven való művelésére létrehozandó tudós társaságra 60 000 Ft-ot ajánlott fel. Az alapítóhoz Vay Ábrahám (8000 Ft), gróf Andrássy György (10 000 Ft), gróf Károlyi György (40 000 Ft) és kisebb összegekkel még mások is csatlakoztak. 1826-ban a pozsonyi országgyűlésen gróf Teleki József a testvéreivel együtt a családi könyvtár felajánlásával és 10 000 Ft-tal gazdagította a létesítendő tudós társaságot (1855-ben ezenfelül még kb. 100 000 Ft-ot adományozott az Akadémiának). Az Akadémia alapítását 1827. aug. 18-án iktatták törvénybe: „A honi nyelv kimívelésére felállítandó Tudós Társaságról vagy is Magyar Akadémiáról” (1827. évi XI. törvénycikkely). József nádor az Akadémia „Alap-Intézetének és Rendszabásainak” kidolgozására bizottságot hozott létre, amelynek elnökévé gróf Teleki Józsefet kérte fel. A küldöttség, melynek Kazinczy is tagja volt, 1828. márc. 15. és ápr. 17. között huszonegy ülésen megalkotta a Magyar Tudós Társaság alapszabályát és működési rendjét. Az uralkodó 1830-ban elfogadta az alapszabályt, amely *A Magyar Tudós Társaság alaprajza és rendszabásai* (Pest, 1831) c. kiadványban jelent meg. Gróf Cziráky Antal országbíró elnöklete alatt 1830. nov. 17-én Pozsonyban tartotta alakuló ülését a Magyar Tudós Társaság. Az első közgyűlés 1831. febr. 4-én Pesten ült össze, itt választották meg az Akadémia első tagjait. A Magyar Tudós Társaság (MTT) a mai Magyar Tudományos Akadémia (MTA) jogelődje. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1239.)

Kazinczy kéziratában, ill. idegen kezek írásával fennmaradt dokumentumgyűjteményei az Akadémiával kapcsolatban: bírálatok (MTAKK K 601; l. lentebb); *Magyar Academia 1828* (MTAKK K 623, 1–172); *A’ Magyar Academia’ felállása’s munkálkodásai. 1828 és 1831.* (MTAKK K 761).

Kazinczy [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplójában több olyan bejegyzést találunk, amelyek az akadémiai munkára vonatkoznak és a levelekhez is kapcsolódnak:

1831. márc. 7. „A’ Pesten és Budán megjelent könyvek Laistroma (mense Január. et Febr.) kiosztatnak vélemény adás végett” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 371): → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. márc. 8. jegyzet.

1831. máj. 14. „M. Academia historiája.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 377): → Magyar Tudós Társaság – Kazinczynak, Pest, 1831. máj. 2. jegyzet.

1831. máj. 17. „A’ Jatekszíni darabok fordít.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 377): → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. levél és jegyzet.

1831. máj. 19., 24. „Dolgozom az Atlasz Papucsot; Béadom az Atlasz papucsot” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 378): Kazinczy az Akadémia megbízásából véleményezte Setét Imre *Bársony Cipő* c. fordítását. Kazinczy a darabbal annyira elégedetlen volt, hogy átírta. (Kazinczy bírálata, a *Bársony Cipő* és Kazinczy átdolgozása, az *Atlasz Papucs*: MTAKK K 601, 11–36; és KazLev, 21/5335, Kazinczy – az MTA-nak, 1831. máj. 24.)

1831. aug. 16. „Levél Telekitől, hogy differálva van a’ Nagy Gyűlés a’ Cholera miatt” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 386): → Teleki József – Kazinczynak, Szirák, 1831. aug. 8.

gróf Teleki József (1790–1855): nyelvész, történész, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság vezetője, az Akadémia első elnöke (1830. nov. 17-től haláláig), az egyik fő támogató. 1824-től a tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, Csanád (1827–1830) és Szabolcs (1830–1843) vármegyék főispánja, második koronaőr (1838–1842), Erdély kormányzója (1842-től). Gróf Teleki László fia.

statutumai és planuma (lat.): határozatai és terve. Az Akadémia alapszabályát Kazinczy fordította le 1828. ápr. 2-án: „Fordítom a’ Statútumokat” (KAZINCZY [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 333); „A Statútumok fordítását rám bízta az Elölülő (mert az deákul tétetett fel, hogy az Udvár elébe mehessen columnariter két nyelvben).” (KazLev, 20/4908, Kazinczy – Ponori Thewrewk Józsefnek, Pest, 1828. ápr. 16.)

Nádor-Ispány: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847), az Akadémia pártfogója, l. *MTT alaprajza* 1831, 8–9.

f[olyó] e[v] Bőjtmáshava (rég.): március.

Sz. K.: Szabad Királyi.

Bóldogasszonyhava (rég.): január.

6150.

Kazinczy – Baczka-Madarasi Kis József [?]

Pest, 1828. március 19.

KÉZIRAT

Az eredeti levél ismeretlen.

Kazinczy magyar levelét egy korabeli bécsi titkosrendőrségi fordítás őrizte meg német nyelven. Erről Takáts Sándor (vagy munkatársa) gépirásos átírást készített: ez a kiadásunk forrása. A gépirat lelőhelye: MNL, N szekció, 5101. sz., 219–220 oldal. (Takács Sándor-hagyaték, 39. fasc.) A német fordítást Takáts Sándor visszafordította magyarra és kiadta: ezt a fordítást jegyzetben közöljük.

MEGJELENÉS

TAKÁTS S. 1980, 73. (A németről magyarra visszafordított szöveget adta ki.)

MAGYARÁZATOK

Ezt a levelet „a rendőrség lefoglalta s német fordításban a rendőr-minisztériumnak felküldte” (TAKÁTS S. 1980, 72). Takáts Sándor e német fordítást találta meg a bécsi levéltárban. Az eredeti levél elveszett vagy lappang: „a titkosrendőrség levéltárában tömérdek levél másolata gyűlt össze. Olyanok is akadtak ezek között, melyek nem másolatban, hanem az eredetiben kerültek oda. Mind e levelek a legutóbbi bécsi forradalomban [1927. júl. 15-én – O. L.] a titkosrendőrség levéltárával együtt elégttek.” (TAKÁTS S. 1980, 64; a levéltári anyag pusztulásáról és részleges helyreállításáról: WALTER 1931, 1–12, PAJKOSSY 2006.)

A *címzett* személye bizonytalan, a német levélszöveg csak „Baczka-Madarasi”-ként említi, míg Takáts „Madarassi János”-ként. Kazinczy ismeretségi köréből viszont egyetlen személy jöhet számításba: az erdélyi utazás során megismert *Baczka-Madarasi Kis József* (1772–1830), Alsó-Fehér vármegye főjegyzője, majd alispánja, a székelyudvarhelyi református gimnázium támogatója, akit Kazinczy egyik levelében is említett (Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Sátoraljaújhely, 1827. aug. 7., KazLev, 20/4814). (Úgy tűnik, a német fordító nem ismerte a magyar nemesi névhasználat szokását, ezért lejegyezte a család- és keresztnévet, Takáts pedig kettéválasztotta a nemesi előnevet.)

A *Magyar Tudós Társaság*ról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

A levél Takáts Sándor fordításában:

A mi deputációnk ügye március 15. óta a rendes kerékvágásban folyik. Büszke vagyok, hogy e deputációnak én is tagja vagyok, mert kollégáim nagyon szívélyesen fogadtak. A mi elnökünk erőteljes ítéletével, rendkívüli szerénységével s lelki erejével teljesen meghódított minket. Az Akadémianak négy alapítója is minden becsülésünket megérdemli. Mindegyikük felváltva vitte a szót, s mindegyikük igen jól beszélt – főleg a kedélyes, nagy olvasottságú s nagy tapasztalatú Széchenyi gróf. Az elnök Horváth István könyvtárost jegyzőnek nevezte ki. Én egész Magyarországon nem ismerek nála tudósabb embert, már huszonöt év óta szeretem és csodálom őt. Teleki (József), Horváth püspök és Széchenyi a tanácskozást nem tudják úgy vezetni, mint Vay Ábrahám; ő igazi

fia halhatatlan atyjának; s nemcsak az akarat, de a tehetség is megvan benne a kétélű szók lecsilapítására s mindegyikünk kielégítésére. Kövy professzor tegnapelőtt szintén igen jól beszélt. Egyébként nincs hiány köztünk olyanokban, akik csak azért beszélnek, hogy magukat meghallgattassák.

E hó 9-én Teleki gróf bemutatott bennünket latin beszéd kíséretében a nádorispánnak; e hó 13-án pedig Fejér György kanonok a prímásnak, Kopácsy püspöknek, mint az Akadémia alapítóinak és Cziráky grófnak. Ez utóbbi a magyar beszédre magyarul válaszolt, de ugyancsak magyartalanul ('hasznajáért = wegen dem Nutzen, ami engem illeti = was mich ambelangt'). Nyelvünk tisztaságára jobban kéne igyekezniök az embereknek.

A mi üléseink azon zöld asztal mellett folytak le, melynél a királyi tábla ítéleteit szokta kihirdetni. Eddig még kevés látogatást tettem. Csak Széchenyinél és Károlyi György grófnál voltam. Ez utóbbi tegnapelőtt utazott Párizsba. Voltam még a nagyra becsült Mednyánszky bárónál is, aki bizonyára a legtanultabb ember a mi deputációnkban. A legnagyobb örömet szerzi itt nekem a rézmetszetek szemlélése; csodálva nézem Caning, Bolivar, Ney, La Foy és Napóleon képeit. Ha ön harminc forintot ki akarna adni, megszerezném önnek Napóleonnak, ennek a híres, halhatatlan embernek nagyon találó képét. Mellkép ez Eugène Bourgeois-tól, David híres tanítványától. Már sok rézmetszetet és képet vettem, s a jelzett Napóleon-képről sem fogok tudni lemondani. (Pest, den 19. März 1828. Übersetzt aus dem Ungarischen.)

Carl Weissenburg in Siebenbürgen (ném.): 'Károlyfehérvár Erdélyben'; Károlyfejérvár, Gyulafejérvár (Alsó-Fehér vm.): ma Alba Iulia (R).

Uebersetzt aus dem Ungarischen (ném.): 'magyarból fordítva'.

deputation; deputáció (lat.): küldöttség, választmány.

präsident; elnök: gróf **Teleki József** (1790–1855), az Akadémia első elnöke: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

die 4 Stifter der Academie; Akadémiának négy alapítója: gróf Széchenyi István, Vay Ábrahám, gróf Andrássy György, gróf Károlyi György.

Széchenyi István, gróf (1791–1860): a Magyar Tudós Társaság alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, alelnök (1830–1850), az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1838).

Horvát István (1784–1846): történetíró, nyelvész, egyetemi tanár. Vitkovics Mihállyal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja. Ürményi József országbíró gyermekeinek nevelője, majd 1820-ig titkára. Kulcsár István Hazai Tudósítások c. lapjának állandó munkatársa. 1815-től haláláig a Magyar Nemzeti Múzeum őre, 1823-tól az oklevél- és címertan, 1830-tól a magyar nyelv és irodalom tanára a pesti egyetemen. Révai Miklós tanítványa, a hun-szittya őstörténeti elmélet híve. Tagja a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottságnak (1828). A Magyar Tudós Társaság megválasztott tagja, de elvi különbségek miatt lemondott. Kazinczy és Szemere Pál *Hat sonett* (Pest, 1811, [megjelent: 1812]) c. kötetének kiadója.

Horváth János (1769–1835): egyházi író, római katolikus főpap, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, az MTA tiszteleti tagja (1832). Veszprémi kanonok (1808), országgyűlési követ (1825), helytartói tanácsos (1826), bosoni püspök és a pesti egyetem hittudományi karának elnöke, székesfehérvári püspök (1831).

Vay Ábrahám, gróf (1789–1855): a Magyar Tudós Társaság egyik alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, az MTA igazgatósági tagja (1830). Királyi kamarás (1815), Borsod vármegyei alispán (1825-től) és országgyűlési követ (1825/27), királyi biztos Szabolcsban (1828) és Beregben (1830–1832), Máramaros vármegyei főispán (1832). 1830-tól gróf. Vay József fia. Felesége: Kazinczy unokatestvére, Kazinczy Sophie (1810-től).

Kövy Sándor (1763–1829): jogtudós, tanár, tankönyvszerző, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja. 1793-tól haláláig a sárospataki református jogakadémia tanára volt, elsőként tanított hazai jogot, több tanítványa a reformkor meghatározó alakja lett.

Palatinus; nádorispán: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847).

Fejér György (1766–1851): az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja. Történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

prímás: Rudnay Sándor (1760–1831), esztergomi érsek (1819-től), hercegprímás (1828-tól), fő-kancellár.

Kopácsy József (1775–1847): veszprémi kanonok (1827-től), esztergomi hercegprímás (1838-tól), egyházjogász, az MTA tiszteleti tagja (1831).

Cziráky Antal, gróf (1772–1852): országbíró, jogtörténetíró, az MTA levelező tagja (1830). 1830. nov. 17-én az ő elnöklete alatt tartotta alakuló ülését Pozsonyban a Magyar Tudós Társaság. Vas vármegye adminisztrátora (1811–1825), Fejér vármegyei főispán (1825–1845), tárnokmester (1825–1827), országbíró (1828–1839), miniszter (1839–1848). 1828–1839 között a pesti egyetem elnöke.

Károlyi György, gróf (1802–1877): a Magyar Tudós Társaság egyik alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1832). Katonatiszt, gróf Széchenyi István barátja.

Mednyánszky Aloyz (Alajos), báró (1784–1844): német nyelvű magyar író, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1831). Nyitra és Trencsén vármegyék főispánja (1837–1844), főkincstárnok.

Canning, George (1770–1827): angol politikus. Küzdött a Szent Szövetség ellen és a dél-amerikai spanyol gyarmatok függetlenségéért. Emlékére a franciák emlékpénzt adtak ki 1828-ban. E képeket másnak is ajánlotta Kazinczy: → Kazinczy – Lyachovics Jánosnak, Pest, 1828. márc. 21.

Bolívar, Simon (1783–1830): a dél-amerikai spanyol gyarmatok függetlenségét megteremtő szabadsághős.

Ney, Michel (1769–1815): francia katona, Napóleon tábornoka. Párizsban kivégezték.

La Foy, Maximilien Sébastien (1775–1825): francia tábornok, politikus.

Napoleon (Bonaparte) (1769–1821): francia hadvezér, császár (1804–1814).

Eugène Bourgeois: francia festő, említett mellképe: *Napoleon le Grand* (1814 k.).

David, Jacques-Louis (1748–1825): francia festő.

6151.

Kazinczy – Lyachovics Jánosnak
Pest, 1828. március 21.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

1943-ban forrásunk szerint bekerült az MTAK Kézirattárába: „Mai tulajdonosa Grabowski Béla csendőrezredes, a címzetnek unokája, készséggel adja át ezt az érdekes emléket az arra illetékes helynek, a M. Tud. Akadémiának, ahol Kazinczynak többi levelét is őrzik.” „A negyedréti alakú papíros két oldalára írt levelet egész terjedelmében itt adom.” (SZTRIPSKY 1943, 274.)

MEGJELENÉS

SZTRIPSKY 1943. (A nyilvánvaló elírások javítva, a hiányzó aposztrófok pótolva.)

MAGYARÁZATOK

Kazinczy [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplójának kapcsolódó bejegyzései: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 331. skk. A *Magyar Tudós Társaság*ról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Lyachovics János (?–1849): sátoraljaújhelyi görög katolikus helyettes esperes (1827-től), Zemplén vármegyei táblabíró.

Miklós császár (1796–1855): orosz cár (1825–1855).

Bodó Lajos: talán azonos az Ung vármegyei főjegyző és szolgabíró (1804-ben) Bodó Lajossal.

Illésházi István, gróf (1762–1838): Liptó és Trencsén vármegyék főispánja (1800–1838), államtanácsos (1805), étekgógmester (1825–1838), országgyűlési követ, az MTA igazgatósági tagja (1830).

Canning, George (1770–1827): angol politikus. Küzdött a Szent Szövetség ellen és a dél-amerikai spanyol gyarmatok függetlenségéért. Emlékére a franciák emlékpénzt adtak ki 1828-ban. Ezt és a következő képeket másnak is ajánlotta Kazinczy: → Kazinczy – Baczka-Madarasi Kis József [?], Pest, 1828. márc. 19.

Bolívar, Simon (1783–1830): a dél-amerikai spanyol gyarmatok függetlenségét megteremtő szabadsághős.

Ney, Michel (1769–1815): francia katona, Napóleon tábornoka. Párizsban kivégezték.

Napoleon (Bonaparte) (1769–1821): francia hadvezér, császár (1804–1814), említett képe: Eugène Bourgeois francia festő munkája: *Napoleon le Grand* (1814 k.).

Raphael: Raffaello Santi (1483–1520), itáliai reneszánsz festő és építész, említett festménye: *Jézus színévaltozása* (lat.: *Transfiguratio*).

paraplú (fr.): esernyő vagy napernyő.

regnicolaris deputatio (lat.): országos bizottság.

Nagy Pál (Felsőbüki) (1777–1857): politikus, az 1825/27-es országgyűlés egyik ellenzéki vezetője.

Plathy Mihály (1788–1853): az 1825/27-es országgyűlés egyik ellenzéki szónoka, majd nádori ítélmester, kamarai tanácsos.

egri érsek: Pyker János László (1772–1847) egri érsek, németül alkotó költő, drámaíró, mecénás, műgyűjtő.

pécsi püspök: báró Szepesi Ignác (1780–1838) erdélyi, majd pécsi püspök (1828-tól), teológus, az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1831). A pécsi líceum alapítója, könyvtárának támogatója, kormányzéki és belső titkos tanácsos.

Praesesünk Gróf Teleki: gróf Teleki József (1790–1855), az Akadémia első elnöke (lat.: *praeses*): → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Palatínus: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847).

in corpore (lat.): testületileg.

prímás: Rudnay Sándor (1760–1831), esztergomi érsek (1819-től), hercegprímás (1828-tól), fő-kancellár.

Orsz. Bírāja: gróf Cziráky Antal (1772–1852), országbíró, jogtörténész, az MTA levelező tagja (1830). 1830. nov. 17-én az ő elnöklése alatt tartotta alakuló ülését Pozsonyban a Magyar Tudós Társaság. Vas vármegye adminisztrátora (1811–1825), Fejér vármegyei főispán (1825–1845), tárnokmester (1825–1827), országbíró (1828–1839), miniszter (1839–1848). 1828–1839 között a pesti egyetem elnöke.

Fejér György (1766–1851): az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja. Történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

Kopácsi József (1775–1847): veszprémi kanonok (1827-től), esztergomi hercegprímás (1838-tól), egyházjogász, az MTA tiszteleti tagja (1831).

dignitás (lat.): méltóság.

Gróf Széchenyi István (1791–1860): a Magyar Tudós Társaság alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, alelnök (1830–1850), az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1838).

B[áró] Mednyánszky Aloyz (Alajos) (1784–1844): német nyelvű magyar író, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja, az MTA igazgatósági és tiszteleti tagja (1830; 1831). Nyitra és Trencsén vármegyék főispánja (1837–1844), főkincstárnok.

sessio (lat.): ülészak (gyűlés, országgyűlés).

mobília (ol.): bútor.

Gróf Telekinél tegnap olly ebédet ettem: 1828. márc. „20. Gróf Csaky Petronellát, Homonnáról, ma látom először. Ebéd Telekinél.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 333.)

spieltisch (ném.): játékasztal.

pantalon (fr.): pantalló, egyenes szárú férfi hosszúnadrág.

Consil. Horváth Tamás: talán Horváth Tamás zempléni alispán (1813–1820).

Bartos András (1767–1832 után): nyugalmazott őrnagy (rég.: *major*), Zemplén vármegyei táblabíró (1828), a koleralázadás idején a sátorlajújhelyi gárda parancsnoka.

6152.

Kazinczy – Szemere Lászlóné Vattay Krisztinának
Pest, 1828. március 26.

KÉZIRAT

Autográf: PIM Kt, V. 4835, 2 fólió (1984. évi szórvány).

MEGJELENÉS

LUKÁCSY 1983.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1828. febr. 18-tól júl. 1-jéig tartózkodott Pesten, hogy részt vegyen a Magyar Tudós Társaság megalapítását előkészítő választmány tanácskozásán, ill. a kázméri per ügyeit intézze. Ez időszakban gyakran volt Szemere Pál vendége Pécelen.

Szemere Lászlóné Vattay Krisztina: Szemere László (1748–1812), Ung vármegyei követ özvegye. Öt lánya és három fia volt, köztük: Szemere Krisztina, azaz **Kriska** (írói álneve: Képlaki Vilma) (1792–1828), **Szemere Pál** első felesége (1814-től). Kazinczy kérte meg barátja számára jegyese kezét: 1813. aug. „19. Szemere Pálnak megkérem Szemere Kriskat.” (KAZINCZY, [1811–1814] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 327).

József napja: március 19., a pesti vásár napja

Emil: Kazinczy Emil (1811–1890), Kazinczy fia.

Péczel: a Szemere család lakhelye.

Forgó György (1787–1835): Pest vármegye főorvosa, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1831).

frízli (rég.): himlőhólyag.

Ausschlag (ném.): Ausschlag; kiütés.

vezikatória (lat., orv.): külsőleg használt hólyaghúzó szer.

Muslainé: (?)

Bártfai László (1797–1858): író, naplóíró, irodalomszervező, a Károlyi család titkára (1819-től), a Károlyi-palotában lévő otthona a pesti irodalmi élet fontos helyszíne volt.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Szemere Pál és Kazinczy barátja.

Fáy András (1786–1864): író, földbirtokos, a reformkor meghatározó politikusa.

Mocsáry Antal (1757–1832): nógrádi főszolgabíró, költő, Kazinczy és Szemere barátja. Két fia és öt lánya volt.

Kulcsár Istvánt, hogy a' mi kedves Megboltunk felől tégyen tiszteletes jelentést Ujságleveleiben: Kulcsár István Hazai és Külföldi Tudósítások c. lapjában megjelent a közlemény a halálhírről (1828/I. március).

pretiosum (lat.): ékszer.

Spect[abilis] ac Praenobilis D[omi]na Christina nata Szemere... (lat.): „Tekintetes és Nemes Krisztina Úrhölgy, született Szemere, Tekintetes és Kiváló Szemere Pál Úr hitvese, 1828. március 26-án reggel 5 óra előtt lázas rózsahimlőben hirtelen elhunyt, 36 éves korában.” (Lukácsy Sándor fordítása, LUKÁCSY 1983.)

már második kedves leányát vesztí így: Bay Józsefné Szemere Teréz 1817-ben halt meg.

Lasztócz (Zemplén vm.): ma Lastovce (SZK). Részben a Szemere és a Kazinczy család birtoka.

6153.

Kazinczy – Szemere Pálnak

Pest, 1828. április 17.

KÉZIRAT

Autográf (?): Szemere-Tár, 10 kötet, 12. (1610/12), 45–47.

A levél elején ismeretlen kéztől: „Kazinczy Szemere Pálhoz” (ugyanitt a levéltári jelzet is olvasható). Melléklet nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplójának (lat.: *diarium*) e napokra vonatkozó bejegyzései:

„16. Richtert a' Jankowich grádicsán lelem. – SzentPéteri József híres ezüstművész. Huber pozsonyi szül. szobrász. – Muséum. Zrínyi táblája. – A' Széchenyi Ferencz képén Joh. Ender 1821.

17. Ebéd Czirákinál. Ott Péchy Imre, B. Prónay Sándor, Teleki József, Horvát István. Eötves az 1795diki. – Utolsó ülés Telekinél.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 334.)

A Magyar Tudós Társaságról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy barátja.

Emíl (1811–1890): Kazinczy fia. 1831-ben – még Kazinczy életében – huszár lett, végül őrnagyi rangra emelkedett.

Lasztóczról hozzám nem csak levél nem érkezett: Kazinczy Szemere felesége halálát írta meg Lasztóczra, az elhunyt anyjának: → Kazinczy – Szemere Lászlóné Vattay Krisztina, Pest, 1828. márc. 26.

Bártfai László (1797–1858): író, naplóíró, irodalomszervező, a Károlyi család titkára (1819-től), a Károlyi-palotában lévő otthona a pesti irodalmi élet fontos helyszíne volt. *Felesége*: Mauks Jozefina, korábban Gosztonyi Istvánné. Fogadott lányuk: Klobusiczky *Matild* (gróf Sztáray Ferdinándné) (?–1845), Klobusiczky József lánya.

Jankovics Miklós (1773–1846): könyv- és régiséggyűjtő, történész, bibliográfus, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság tagja, az Akadémia tiszteleti tagja (1831).

Richter Filep Antal (19. sz. első fele): bécsi születésű festő, rajzoló, rézmetsző és litográfus. 1804–1829 között Pesten működött, Kazinczyról 5 képet készített 1828-ban.

copizálva (lat.): másolva.

Kreutzinger, Josef (1757–1829): bécsi festő és rézmetsző. Az uralkodóház több tagját is megfestette. 1808-ban készítette el Kazinczy arcképét, amely ma az MTA Művészeti Gyűjteményében található.

Kininger, Vincenz Georg (1767–1851): bécsi festő, grafikus, rézmetsző. Készített tusrajzot Kazinczyról (1803; John 1804-ben erről készített rézmetszetet), Batsányiról és Virág Benedekről is.

Dónát János (1744–1830): osztrák származású arcképfestő. Bécsben, majd 1810-től haláláig Pesten dolgozott, megfestette báró Orczy Lőrinc, Kazinczy (1812) és Virág Benedek (1815) portréját is.

Spritzléder (ném.): a bricska bőr teteje.

Fáy András (1786–1864): író, földbirtokos, a reformkor meghatározó politikusa.

SzentPéteri József (1781–1862): ötvös, 1818 óta Pesten működő ezüstművész.

a' Delphin feltalálója: Farkas Ferenc (1785–1848 után) ügyvéd, egy bűvárharang feltalálója. Kazinczy egy levelében félig jól adja meg a nevét: „tegnap ismerkedém össze Farkas Károly Prokátor Urral, ki a Delphint feltalálta” (KazLev, 20/4912, Kazinczy – Ponori Thewrewk Józsefnek, Pest, 1828. ápr. 17.)

Muzéum: a gróf Széchényi Ferenc alapította Nemzeti Múzeum.

Ferenczy István (1792–1856): klasszicista szobrász, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1832). Rómában 1818 és 1824 között Thorwaldsen és Canova tanítványa volt. Első önálló márványmunkájára, amelyre Kazinczy utal: *Szép mesterségek kezdete* (*Pásztorlány képe*). Erre Kazinczy epigrammát írt: *Ferenczy' Graphidionára* (1823). Kazinczyról 1828-ban készült mellszobra több változatban is fennmaradt.

Seminárium épületében a' Zrínyi képét: Johann Peter Krafft (1780–1856) osztrák festő *Zrínyi kirobanása* (1825) c. munkája ma a Magyar Nemzeti Galériában látható. A képről: KazLev, 19/4404, Kazinczy – József nádornak, Széphalom, 1824. okt. 10.

Coronáció: szintén Krafft műve, amely I. Ferenc 1792-es magyar királlyá koronázását ábrázolja.

Szécsényi képe a' Muzéumban: Johann Nepomuk Ender (1793–1854) osztrák festő, aki 1818-ban gróf Széchényi Istvánnal dél-európai körutat tett, 1823-ban festette meg gróf Széchényi Ferenc (1754–1820) díszruhás álló portréját (ma a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzik).

Gróf Cziráki Antal (1772–1852): országbíró, jogtörténetírő, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1830). 1830. nov. 17-én az ő elnöklése alatt tartotta alakuló ülését Pozsonyban a Magyar Tudós Társaság. Vas vármegye adminisztrátora (1811–1825), Fejér vármegyei főispán (1825–1845), tárnokmester (1825–1827), országbíró (1828–1839), miniszter (1839–1848). 1828–1839 között a pesti egyetem elnöke.

Péchy Imre (1753–1841): a tiszántúli református egyházkerület és a debreceni kollégium főgondnoka (1801–1839), alnádor (1813-tól) és septemvir (1824-től), a Magyar Tudós Társaság igazgatósági tagja (1830). Korábban bihari, 1825/27-ben pesti országgyűlési követ. Kazinczynak anyai ágon rokona.

B[áró] Prónay Sándor (1760–1839): a Magyar Tudós Társaság támogatója, igazgatósági tagja (1830). Az evangélikus egyház első egyetemes felügyelője (1819–1839), királyi kamarás. Kazinczy barátja.

Gróf Teleki József (1790–1855): nyelvész, történész, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság vezetője, az első elnök (1830. nov. 17-től haláláig), az egyik fő támogató. 1824-től a tiszamelléki egyházkerület és a sárospataki kollégium főgondnoka, Csanád (1827–1830) és Szabolcs (1830–1843) vármegyék főispánja.

Horvát István (1784–1846): történész, nyelvész, egyetemi tanár, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság tagja, a Magyar Tudós Társaság megválasztott tagja, de elvi különbségek miatt lemondott. Ürményi József országbíró gyermekeinek nevelője, majd 1820-ig titkára. Kulcsár István Hazai Tudósítások c. lapjának munkatársa. 1815-től haláláig a Nemzeti Múzeum őre, 1823-tól az oklevél- és címtartományok tanára, 1830-tól a magyar nyelv és irodalom tanára a pesti egyetemen. Révai Miklós tanítványa, a hun-szittya őstörténeti elmélet híve. Kazinczy és Szemere Pál *Hat sonett* (Pest, 1811, [megjelent: 1812]) c. kötetének kiadója.

Fejérvári: (?)

Glósius (Glosius) Dániel: a Marczibányi-alapítvány egyik kezelője.

Marczibáni premiumok erránt: Marczibányi István által létrehozott alapítvány a nyelvhelyesség, a nyelvújítás és a nyelv szabályainak témájában egy pályázatra 100 Ft-ot, erkölcsi, történelmi, jogi, orvosi vagy klasszikus fordításokra 400 Ft-ot adományozott. A díjakat 1817-től adták át (1817-ben, 1820-ban, 1823-ban és 1834-ben), Kazinczy nem részesült az elismerésben. (RÁKAI 1998.)

Estve utolsó gyűlés vala Gróf Telekinél: a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság ülése zajlott gr. Teleki Józsefnél.

Püspök Horvát: Horváth János (1769–1835), egyházi író, római katolikus főpap, a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság tagja, az Akadémia tiszteleti tagja (1832). Veszprémi kanonok (1808), országgyűlési követ (1825), helytartói tanácsos (1826), bosoni püspök és a pesti egyetem hittudományi karának elnöke, székesfehérvári püspök (1831).

Prépost Fejér György (1766–1851): a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság tagja. Történész, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost, a Tudományos Gyűjtemény első szerkesztője, a pesti Egyetemi Könyvtár igazgatója.

Schédius Lajos János (1768–1847): nyelvész, esztéta, egyetemi tanár, rektor (1835), a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság tagja, az Akadémia tiszteleti és igazgatósági tagja (1831; 1845). Győr, Pozsony, Sopron után Göttingenben tanult. A pesti egyetemen az esztétika és a nyelvészet tanára (1792-től), az első pesti magyar színház dramaturgia és Kármán József Urániájának munkatársa. A Kisfaludy Társaság alelnöke, a göttingeni (1802), jénai (1805) és harkovi (1810) akadémiák tagja.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező, az alapszabályt kidolgozó bizottság jegyzője (r. 1830; titkár 1831). A kolozsvári Erdélyi Múzeum szerkesztője (1814-től). 1804-től levelezett Kazinczyval, az ő ajánlásával lett (gróf Gyulai Ferenc halála után, 1808-ban) Gyulai Lajos nevelője. Baráti kapcsolata Kazinczyval idővel elmérgesedett. Az akadémiai titkári megbízatást Toldy és Kazinczy ellenében nyerte el.

Palatínus: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847), az Akadémia pártfogója.

Andrási: gróf Andrássy György (1797–1872), a Magyar Tudós Társaság egyik alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja (ig. 1830; t. 1833). Gömör (1838–1844) és Sáros (1842–1848) vármegyék főispánja, országgyűlési követ. Gróf Széchenyi István barátja.

patientia (lat.): türelem.

perorálva (lat.): szónokolva.

Méltóságos Fundátor Urak: a Magyar Tudós Társaság alapítói: gróf Széchenyi István, Vay Ábrahám, gróf Andrássy György, gróf Károlyi György.

Gróf Dezsőffy (Dessewffy) József (1771–1843): költő, író, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja (ig. 1830; t. 1831). Kazinczy barátja.

Burkard: (?)

B[áró] Way Ábrahám (1789–1855): a Magyar Tudós Társaság egyik alapítója, az alapszabályt kidolgozó bizottság tagja (ig. 1830). Királyi kamarás (1815), Borsod vármegyei alispán (1825-től) és országgyűlési követ (1825/27), királyi biztos Szabolcsban (1828) és Beregben (1830–1832), Máramaros vármegyei főispán (1832). 1830-tól gróf. **Felesége:** Kazinczy unokatestvére, Kazinczy Sophie (1810-től).

tegnap egygy, ma két levelét vettem: Kazinczy feleségének levelei ismeretlenek.

Bálint (1818–1883): Kazinczy fia. 1848-as honvédtiszt, 1849. jan. 16-tól főhadnagy. Végigküzdötte a szabadságharcot, Világos után szegénységben és hivatal nélkül élt.

Lajos (1820–1849): Kazinczy fia. Az 1848–49-es szabadságharc tábornoka, aradi vértanú (Haynau 1849. okt. 25-én lövette agyon).

6154.

Fáy András – Kazinczynak
Pest [?], 1828. február 18.–1828. június 30. között [?]

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K635/II, 167a.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1828. febr. 11-én indult Pestre Emil fiával. Ezen utazás alatt az első Pesten töltött hétfő február 18-a volt, legkorábban tehát ekkor hívhatta meg Kazinczyékat Fáy András egy holnapi, azaz keddi ebédre. A [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] szerint először február 22-én (pénteken) élt Kazinczy Fáy vendégszeretetével. A következő hónapokban rendszeresen találkoztak, az utolsó Pesten töltött napon – június 30-án, hétfőn – is nála vacsorázott Kazinczy. A levél keletkezését erre az időszakra tehetjük. (KAZINCZY, [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = *Pályám* 2009, 330–336.)

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Emil: Kazinczy Emil (1811–1890), Kazinczy fia. 1831-ben – még Kazinczy életében – huszár lett, végül őrnagyi rangra emelkedett. Nőtlen volt.

Ragályi Ferenc: Gömör vármegye főadószedője (1822–1831), első felesége Balogh Zsuzsanna.
gen[erális] perceptor (lat.): főadószedő.

divortialis per (lat.): válóper.

referál (lat.): előterjeszt, előad.

6155.

Szerényi (= Szentmiklóssy Alajos) – Kazinczynak
h. n., 1829. február előtt

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

1. Tudományos Gyűjtemény, 1829/2, 113. (Ez a kiadásunk szövegforrása.)
2. Felső Magyar-Országi Minerva, 1829. I. köt. 119–120.
3. A Tudományos Gyűjtemény szövege megjelent a KazLev jegyzetei között: KazLev, 21, 661–662. oldal, jegyzet a 4979. levélhez.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy szerint a magánlevelét valaki engedélye nélkül tette közzé a Tudományos Gyűjteményben: „Ez órában veszem a' Tud. Gyűjt. Februáriusi darabját. Elborzadtam a' 113. lap megpillantására. Én a' Szerényi' levele' töredékét senkinek nem adtam-ki, 's nem szeretném azt hinni, hogy valaki a' nékem szőlő levelet hírem nélkül írta ki, 's nem tudom melly kéz által küldé be a' Tud. Gyűjt.-nek. Méltóztassék tudatni velem, ha a' benyomtatott sorokat Szent-Miklós küldé-e a' Tud. Gy.-nek; vagy valaki az én asztalomon felkapta az elvetett levelet, 's abból e' sorokat kiírta 's a' Tud. Gy. Redactiójának beküldötte.” (KazLev, 21/4979, Kazinczy – Zádor Györgynek, Pest, 1829. márc. 10.) Kazinczy ezután újra kiadta a levelet a Felső Magyar-Országi Minervában, de már jegyzetekkel ellátva, és a Bajza József személyét sértő utolsó szavakkal együtt.

A Felső Magyar-Országi Minerva eltérései (helyesírási apróságoktól – kisbetű, nagybetű, kötőjel stb. – és tördeléstől eltekintve):

1. a cím felett: „Az Epigramma' theoriája' ügyében.”

2. a cím: „Czáf, és Igazítás”

3. Lábjegyzetek: „Epigramma Theoriájáról*).

*) Tud. Gyűjtemény. 1828. VII. XII. Kötet. a)

a) Lásd Minerva, 1828. IV. Negyed, lap 2000.

A' Red.”

4. A levél utolsó idézett mondata részben eltér, részben egy félmondatnál hosszabb: „[...] *Bajza* még nem éredett egészen-meg, 's felette távol van példányától, *Kölcseytől*; egyszer'smind azon reflexiókra-is vezet: hogy *Kicsinységünk sohasem tűnik úgy elő, mint midőn nagyot játszani akarunk.*”

Bajza felelete: *Szükséges felelet egy hivatatlannak szükségtelen észrevételeire*, Tudományos Gyűjtemény, 1829/3, 120–124.

Toldy Ferenc júliusban határozottan kiált Bajza mellett: „A Tek. Úr Bajza *characteréről* kímélés nélkül szolt azért, mert egy lelketlen emberrel úgy bánt, mint szabad és kell bánni, midőn úgy bánatunk, mint nem illik. Sajnos volt látnom hogy a vak imádó nagyobb becsben áll a Tek. Úr előtt, mint a nyílt ész. Bajza azt nem érdemlette Kazinczytól, de Bajza karaktere magasabban áll, mint hogy hozzá ily vád férhessen.” (KazLev, 21/5011, Toldy Ferenc – Kazinczynak, Pest, 1829. júl. 4.) Váczy János e levélhez írt jegyzete szerint „Kazinczy e feleletről bizonyosan csak baráti körben tett említést, mert ekkor még nyilvánosan nem támadt Bajza ellen; v. ö. az 5014. számú levél 2. ki-kezdésével.” (KazLev, 21, 667. oldal.) Lehetséges azonban, hogy Toldy éppen a Felső Magyar-Országi Minervában újraközölt levél utolsó mondatára utalt, azt Kazinczy betoldásának gondolva.

Szerényi, azaz Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtartcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus. Említett írása: *Az epigramma theoriája*. (Tudományos Gyűjtemény, 1828/7 és 12. köt.)

gnóma (gör.): velős mondás.

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró.

Martial: Marcus Valerius Martialis (40–102 v. 104), római költő.

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781): német költő, író, esztéta.

Aspasia: Kovacsóczy Mihály (1801–1846) által szerkesztett évkönyv (1824-től).

Ovid' alagyái: Publius Ovidius Naso (i. e. 43–i. sz. 17 v. 18) római költő elegiái.

Horác: Quintus Horatius Flaccus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.

Kölcsey Ferenc (1790–1838): író, költő, kritikus.

6156.

Besse János – Kazinczynak
Pest, 1829. február 26.

KÉZIRAT

Autográf cédula, Kazinczy megjegyzésével: MTAKK K 635/I, 170a. A mellékletek nélküli cédula be van ragasztva a kéziratkötetbe.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Besse János (1765–1841): utazó. 1790-től külföldön élt, 1824-ben hazatért Magyarországra, majd 1829 tavaszán ismét útnak indult, hogy Alexander von Humboldt oroszországi expedíciójával az őshazát keresve beutazza az Urál vidékét. 1828. márc. 6-án személyesen is találkozott Kazinczyval: „Jankowicsnál ebéd, mert ott BESE JÁNOS”; Kazinczy megemlíti még egy 1829. márc. 6-i naplóbejegyzésében is: „Bese János Kapitány indulni fog Petersburgba Humboldt után.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útám. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 331, 340.) Kazinczy az üzenet keltezése idején Pesten tartózkodott.

Thewrewk: Ponori Thewrewk József (1793–1870), régiséggyűjtő, udvarhű író, a Thewrewk-kódex felfedezője. SZINNYEI szerint Besse munkájából részleteket fordított németre 1831-ben.

supprimál (lat.): visszatart, magának megtart.

Humboldt, Alexander von (1769–1859): német természettudós, útleíró, Wilhelm von Humboldt filozófus és író testvére. Európai és amerikai útjai után indult 1829-ben uráli expedícióra, melyhez csatlakozott Besse János is.

Petersburg (ném.): Szentpétervár (Oroszország).

6157.

Kazinczy – Pyrker Lászlónak
h. n., 1829. február 28. előtt

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

1. Muzáron, 1829, III. kötet, IX–XI. lap. (Ez a szövegforrásunk.)

2. Váczy János jegyzetben közölte újra a Muzáronból: *KazLev*, 21/4970 jegyzete, 657. oldal.

MAGYARÁZATOK

A válaszlevél: → Pyrker László – Kazinczynak, 1829. febr. 28. (részlet).

A jelen levélrészlet Pyrker János László *Perlen der heiligen Vorzeit* c. epikus költeménye fordításának megkezdését jelenti be: „Kazinczy a levélhez mellékeli a *Gyöngyök* egyik fordításrészletét, a *Sámuel*t is. [...] Kazinczy saját levelét, majd Pyrker válaszlevelét közölteti a Szemere Pál szerkesztette *Muzáron* harmadik kötetének élén (*Muzáron*, III., 1829, IX–XII.), a fordításrészletet pedig a negyedik kötetben (*Muzáron*, IV., 1829. február 28., 247–282; mindkettőt közli Váczy: *KazLev.* XXI. 657).” (A fordítást kritikai kiadásban közléte Bodrogi Ferenc Máté jegyzete: *KAZINCZY, Fordítások* 2009, 855.)

Pyrker János László (1772–1847): egri érsek, németül alkotó költő, drámaíró, mecénás, műgyűjtő. 1812-től Alsó-Ausztriában a *lilienfeldi* ciszterci monostor apátja, 1818-tól *szepesi* püspök, 1821-től *velencei* pátriárka, 1827-től egri érsek – és így Heves vármegye örökös főispánja –, tanácsos, 1844-től a Magyar Tudós Társaság tiszteletbeli tagja. Németül írt hexameteres hőskölteményét, a *Perlen der heiligen Vorzeit*ot (Buda, 1821; második, bővített kiadás: Bécs, 1826) Kazinczy – Kisfaludy Károlyt megelőzve – prózában fordította le: *A' Szent Hajdan' gyöngyei* (Buda, 1830; előszava: *Hárfához*). E fordítás lett az ún. Pyrker-pör tárgya (l. *KAZINCZY, Pályám* 2009, 1276). Ennek említett *olasz* nyelvű fordítása: Carlantonio Gambara: *Perle dell' antico Testamento. Poemetti Sacri* (Brescia, 1824); további említett hőskénei: *Tunisiás* (Bécs, 1820); *Rudolph von Habsburg* (Bécs, 1825). (Vö. Bodrogi Ferenc Máté jegyzete: *KAZINCZY, Fordítások* 2009, 855–860.)

6158.

Pyrker László – Kazinczynak
h. n., 1829. február 28.

KÉZIRAT

—

MEGJELENÉS

1. *Muzáron*, 1829, III. kötet, IX–XI. lap. (Ez a szövegforrásunk.)
2. Váczy János jegyzetben közölte újra a *Muzáron*ból: *KazLev*, 21/4970 jegyzete, 657. oldal.

MAGYARÁZAT

→ Kazinczy – Pyrker Lászlónak, 1829. febr. 28. előtt, jegyzet.

6159.

Kazinczy – fiktív személynek [Guzmics Izidornak]
1829–1830 [?]

KÉZIRAT

Autográf fogalmazvány: RGy. Szemere-Tár, 10. kötet, 36, 129–140.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

E szöveg valójában több, Guzmicsnak írt levél átdolgozott részleteinek együttese. Ezért a KazLev-ben megjelent szövegekhez képest új *szövegidentitás*nak tekintendő. Nincs viszont *levélformája*, a külső formai jegyek közül csak a római számos tagolás jelzi az eredeti levelek szöveghatárait – szemben az ezzel egy lelőhelyen található Szentmiklóssynak [?] írt levéllel (→ Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?], Pest, 1829. ápr. 26.). Megmaradt viszont a belső megszólítás: „kezedben van”, „édes barátom”.

A levél *funkciója* a nyilvánosság vonatkozásában értelmezhető. Lehetséges, hogy e szöveg magáncélú másolat a korábbi levelekről, lehetséges, hogy levél(melléklet)ként el akarta küldeni akár Guzmicsnak, akár egy harmadik személynek, de az a legvalószínűbb, hogy publikálásra szánta Kazinczy: „mert ha viczkándozik, a' leveleket közre ereszttem”. Ezt a csavaros megfogalmazást így is, úgy is lehet értelmezni. Ha a levelet „közre eresztve” olvassa, akkor nyilván egy múltbeli „viczkándozást” képzelhet el az olvasó, ha magánlevélként, akkor ez egy lehetséges jövőbeli eshetőség.

Ha azt valószínűsítjük, hogy ez az átdolgozás egy tágabb nyilvánosságot megcélózva készülhetett, akkor legfeljebb formálisan tekinthető Guzmics a *címzettnek*. A levelek átdolgozásának és publikálásának ekkorra már kialakult hagyománya volt. Valójában ez egy Döbrentei Gábor elleni támadás, amelyet Guzmics neve legitimálna a nyilvánosság előtt – feltéve, hogy Kazinczy „megsúgná”, hogy Guzmics (volt eredetileg) a címzett.

Szövegünk e sajátos műfaji keveredés után leginkább fiktív levélmontázsnek nevezhető. A fenti megfontolásoktól függetlenül, a KazLev hagyományát tiszteletben tartva, mindenképpen publikálni kell e szöveget, mivel Váczy János is főszöveggként adta ki a Kis János-levélváltozatokat.

A jelen szöveg az alábbi Guzmics Izidorhoz írt levelek egyes részleteinek feleltethető meg: KazLev, 21/4980, 1829. márc. 17.; KazLev, 21/4999, 1829. ápr. 27.; KazLev, 21/5012, 1829. júl. 7.; KazLev, 21/5185, 1830. jún. 29.

Guzmics Izidor (1786–1839): költő, műfordító, egyházi író, tanár, bencés szerzetes, a Magyar Tudós Társaság (MTA) rendes tagja (1830). A pesti egyetem teológiai doktora (1829). 1832-től bakonybéli apát. Kazinczy bizalmas barátja. 1831. ápr. 7–16. közötti pannonhalmi útján Kazinczy meglátogatta, erről írt útirajza: *Kazinczy Utja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra* (KAZINCZY, *Pannonhalmára* 1831; megjelent Pesten 1831. ápr. 30-án).

Muzárion: Szemere Pál folyóirata, eredetileg Élet és Literatura címen jelent meg 1826-ban, az 1828-as kötet már a Muzárion címet is feltünteti. Váczy János jegyzete a hivatkozott lapszámról: „A Hazai és Külf. Tudósítások 1829. évf. 22. (márcz. 18-diki) száma jelenti először a *Muzárion* megjelenését.” (KazLev, 21, 662. oldal, a 4980. levél jegyzete.) A kötetekről Szalay László recenziója: *Eszrevételek a Muzárion III. és IV. kötetéről* (Pest, 1830).

A' hol engem kifakadni látsz...: a levél eleje „Czélzás a *Muzárion* IV. köt. 201–214. lapjaira, a hol először Döbrentei Gábertől az »Előbeszéd az Yorick' és Eliza' leveleihez« olvasható, s utána ugyanez az előbeszéd két változatban, t. i. »szorosan« és »szabadabban«; az első Szemerétől, név nélkül, a másik Kazinczytól.” (Váczy János jegyzete a KazLev, 21/4980. levélhez, 662. oldal.) A KazLev, 20/4756, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Pest, [1829. márc. 23.] szerint Szontágh Gusztáv volt a másik szerző: „Nekem itt a' derék Szontágh vala ellenkezőm, és te.” (E levél keltezéséről l. alább.)

kitalálok kinek szoll: Döbrentei Gábor (1785–1851), író, műfordító, irodalomszervező. → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

catechizáló levél: kérdés-felelet formában írt levél; bizonyára erre céloz: KazLev, 19/4384. Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Széphalom, 1824. aug. 29.

Septemberben hozzám jött, 's elkezdé a' leczkérgetést: Kazinczy *Széphalom Novemb. 23. 1828.* c. autográf feljegyzése az MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 27. jelzeten (részlet): „Pestre érvén 1828. Febr. 's másodszer 1828. Septemberben, hozzám jött, 's magamat találván egyszer, előhozá megint a' praeceptoroskodás' tárgyait. Szelíden kérém, hogy minekutána látja hogy ő engem soha sem vonhat a' maga állításaira, ne illesse ezt a' textust. Nem használt, 's azt mondá hogy az ő EGYENESSÉGE kívánja hogy szólljon. Másodszori kérésem sem használván, belé ugraték szavába, 's tűzzel, de szelíden és megszorítván jobbját: Barátom, hagyd-el, mert én bizonyossá teszek, hogy te nem borzadsz inkább az én írásmótól mint én a' tiédétől. – Az én egyenességem annyira fáj nekí, hogy egy hangot sem ejte többé.”

Miolta Pesten vagyok...: Kazinczy 1828. febr. 18-tól júl. 1-jéig tartózkodott Pesten, hogy részt vegyen a Magyar Tudós Társaság megalapítását előkészítő választmány tanácskozásán, ill. a kázméri per ügyeit intézze. Arról, hogy miért nem akart Döbrentei Pécelre menni: „Tavaly nem jöve a' Szemere szállására, mert, úgymond, ott van Thewrewk <...>, ólommal írom ide ezt a' szót, 's kérek fessd be mingyárt tintával, hogy senki el ne olvashassa utánad; 's Szemerét köszöntette, engem nem. – Alacsony lelkű dühös ember, mondám; mert akár igaz a' vád, akár nem, illyet hirdetni más felől mindég gaszág.” (KazLev, 21/5185, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Sátoraljaújhely, 1830. jún. 29. A ceruzával írt szó tintával olvashatatlaná téve, ahogy Kazinczy kérte.)

Szemere Pál (1785–1861): író, költő, péceli birtokos.

Casino: a pesti Nemzeti Kaszinó, amelyet gróf Széchenyi István 1827-ben alapított a közművelődés és a társas élet fellendítésére.

a' levelet a' két Kötettel én írá meg neki: az említett levél: KazLev, 20/4756, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Pest, 1829. márc. 23. A KazLev-ben téves dátummal: 1827. márc. 2., de a kéziratban is el van írva a dátum: 1827. márc. 23. A KazLev szövegforrása: Kazinczy autográf másolata (vagy átdolgozása) az MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 27. jelzeten. A levél utalásai és a kéziratári szövegkörnyezet alapján egyértelműen javítható a datálás. A levélkézirat előtt egy 1829. ápr. 28-i keltezésű bevezető Kazinczy-szöveg van, utána a Kis Károlynak 1829. márc. 27-én írt levél szövege (l. lentebb).

Yorick: Laurence Sterne (1713–1768) angol író *Letters from Yorick to Eliza* (1775) c. munkáját Kazinczy lefordította és kiadta *Yorick' és Eliza' Levelei* címen a *Kazinczy Ferencz' Munkái* 4. kötetében (1815, uebben kiadta: *Raynalnak keserve Eliza után; Érzékeny Utazások Francia- és Olaszországban, Sterne után*). Kazinczy *Yorick*-jának újradolgozásához Döbrentei már 1825-ben hozzákezdett (KazLev, 22/5608 [4461/a], Kazinczy – Teleki Lászlónak, Széphalom, 1825. febr. 24.).

barbarismus (gör.): nyelvi hiba, idegenszerűség. Kazinczy levelének vonatkozó része: „Yorickodat kietlen zordon barbarismusokkal töltöd el: »b e c s ü l e t e s s é g é b e n s e n k i n e m k é l t e d i k«. – »Kívánnék valami címet kapni K e g y e d é n e k v a l ó ajánlatásokra« – »könnyekkel öntözém méltóságos lapjait« – »a' gyengédségnek minden legkisebb íze felrázkódtatódott egész tetemimben« – »Szóllhatok tizenkét óra után félel később Kegyeddal, de nincs nyugtom, még hogy' létét elébb is meg nem tudom, Eliza.« – Ugyan kérjük csendes vérrel, ha magyar beszéd e ez? hogy illyet ki vára attól, a' ki mindég a' beszéd' magyarságát parancsolja? 's szóllottam e én vádlott, én kárhoztatott, 's általad vádlott és kárhoztatott, illy fene barbarismusokkal mint a' millyeket a' te Yorikod és Elizád, az első lapon kezdve az utolsóig, minden sorban hallat?» (KazLev, 20/4756.)

mint vádolhat engem Nyelvtöréssel: „midőn kárhoztatod a' Nyelvrontókat, kiknek megtisztelésükre jónak láttad egy új nevet is teremteni; a' Nyelvtörőt, hogy a' kik hallják, a' Szentségtörőre emlékeztesse” (KazLev, 20/4756.).

Horvát István (1784–1846): történétíró, nyelvész, egyetemi tanár. Vitkovics Mihállyal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

Én arra egy rövid levelet írék ennek a' Küldöttjének, mely még gonoszabb volt mint az első: a „küldött”-nek, Kis Károlynak címzett levél: „Előre látám én hogy történhetnek holmik, mik miatt levelemet még ki is kell nyomtattatnom, 's így annak mását megtartottam. Hogy ki nem adom, arról nem felelek; csak azt jegyzem meg hogy akkor glosszákkal.” (KazLev, 21/4984, Kazinczy – Kis Károlynak, Pest, 1829. márc. 27.)

glossza (gör.): jegyzet, (rosszalló) megjegyzés.

Most egy harmadikat veszi: KazLev, 21/4989, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Pest, 1829. ápr. 2. (Hász-Fehér Katalin kéziratos jegyzete szerint a szövegforrás: MTAKK M. Ir. Lev. 4r. 27, és további másolatok találhatóak a Szemere-Tár, 10. kötet 32. és 33. jelzetten.)

két jegyeseit kész vala feláldozni: Kazinczy magyarázata: „Két leányt kért meg, 's az egyikkel jegyet is váltott, 's ennek már bútorai is a' háznál voltak, 's akkor mondta ki atyjának, hogy ha lyányával – nem ad esztendőnként, el nem veszi. Midőn ez megtörtént, pökött minden, és éreztette D-vel, mely megvetést vona magára. Ezen szenvedései közt D. közel vala a' megtébolyodáshoz, 's Vay Ábr. magával hozta le a' Diétáról, ide is Ujhelybe, hogy magát kiszellőzze. Itt panaszlá előttem, négy szem közt, miserabilis arcczal és hanggal, hogy ő a' gyűrűváltás után tudta meg, hogy a' lyánynak izzad a' keze, a' mit ő természetből nem tűrhet. Láttam hogy el kell vonnom a' nyavalygástól, 's enyelgésbe csaptam által, hogy a' tüzesb mátká azt a' gyűrűváltás előtt tudja.” (KazLev, 21/5185, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Sátoraljaújhely, 1830. jún. 29.)

stúdium (lat.): kutatás, tanulás.

II.

Szent-Miklós Alajos (1793–1849): költő, fordító, ügyvéd. → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynek, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Csokonaynak hat dalaít megigazítva közlém (Muzár. IV. K. 58–74.): Kazinczy Csokonairól írt recenziója a Muzáron 1829/IV. kötetében az 58–74. oldalon jelent meg cím nélkül; a kezdő szavai: *A' kit Istenek szeretnek ifjant hal el....* Kazinczy a lapban az alábbi Csokonai-verseket közölte megváltoztatva: *Bordal, Paraszt-dal, Kulacsomhoz, Ivó-dal, A' szegény Zsuzsi, Farsang-farkán.*

Földiekkel játszó: Csokonai *A Reményhez* (Lilla. *Érékeny dalok III könyvben*, Nagyvárad, 1805) c. műve, amely Kosovics (Kossovits) József (1750–1819) zeneszerző dallamával lett népszerű. *srófornyas:* strófol, csigázott, cikornyás.

Volna szárnyam, elrepülnék: Kisfaludy Károly *Óhaj* t. c. versének kezdő sora.

Jön számkivetetten az árva fiú: Vörösmarty Mihály *A magyar költő* c. verse.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus. Az Aurorában megjelent *bordala: Bor-ének.*

az Evan-Evoe, 's a' Nyárfás német, az Igyunk barátim a' komor...: a recenzióban közölt Csokonai-versek: *Bordal, Paraszt-dal, Ivó-dal.*

Tenniers: több Teniers nevű németalföldi festő volt, a leghíresebb: ifj. David Teniers (1610–1690), flamand életképfestő.

Ostáde: Adriaen van Ostade (eredetileg: Adriaen Jansz Hendricx) (1610–1685), holland életképfestő.

III.

Nevetlenem meg nem emésztheti a' miket Muzár. IV. 152. a' Nyelv' dolgában, Szallusztól ugyan-ott 165. mondtam: Kazinczy két írása a Muzáron 1829/IV. kötetében: *A' miket itt Szontágh társunk a' Nyelvek' természete felől...* kezdetű a 152–163. oldalon, a *Szalluszt beszéde; II. Szallusznak historiographiai érdemei; III. Szallusznak kiadásai, forrásai; IV. Heyne ítélete a' fordítások törvényeiről* c. a 165–191. oldalon jelent meg.

a priori (lat.): 'előzőből' (Kantnál a tapasztalástól független tiszta értelmi tudás fogalma).

transcendentalista (lat.): az érzékelésen túliban hívő.

posteriori (lat.): 'következőből' (Kantnál a tapasztalatból következő érzéki tudás fogalma).

Ruaeus, Carolus (eredetileg Charles de la Rue) (1643–1725): jezsuita író, fordító, Vergilius (*Virgil*) műveinek kiadója.

syntaxis (gör.–lat.): mondattan.

phrasis (gör.–lat.): frázis, kifejezés.

graecismus (gör.–lat.): görögös nyelvhasználat.

ὥς ἰδε, ὥς εἰμην, ὥς ἐς βαθυὺν ἀλλετ' ἐρωτα. *Theocr[itus]*: Theokritosz (i. e. 305 k.–i. e. 260 k.) görög költő 3. idilljének 42. sora: 'ὅ [Atalanta] meglátta [Hippomenészt], elkapta a téboly, és a szerelem mélyére/poklába süllyedt'.

ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error! (lat.): idézet Vergilius *Nyolcadik Eklogájából* (41. sor): „Látalak és elvesztem! e vad vágó ó be megűzőtt.” (Lakatos István ford.)

Adelung, Johann Christoph (1732–1806): német nyelvész, lexikon- és szótáríró, a német nyelvújítás ellenzője. Nyelvtana a 19. sz. elejéig meghatározó maradt, és a magyar nyelvújítási harcokban is jelentős szerepe volt.

mikrologia (gör.): túlzott aprólékosságú filológia.

colosszus (gör.): (aránytalanul) nagy szobor.

Mikes Kelemen (1690–1761): író, II. Rákóczi Ferenc íródeákja, kamarása.

Apte dicere (lat.): 'alkalomhoz illően szólni'. (A klasszikus retorikák egyik alaptétele.)

Interitit multum Davusne loquatur (lat.): idézet az *Ars Poeticából*: „Persze egész más, hogy Davus szól [vagy valamely hős]”; (az eredeti sor befejező szavai: „an heros”). (Horatius, *Epistularum liber alter*: Az *episztolák második könyve*, 3, 114. sor, ford. Muraközy Gyula = HORATIUS 1961, 580–581.)

Marmontel, Jean François (1723–1799): francia költő. Műve: *Contes moraux* (1761). Fordításai Kazinczytól: *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai I.* (Bécs, 1808); Báróczi Sándortól: *Erkölcsei mesék* (Bécs, 1775 és Pest, 1785), ezt Kazinczy újra kiadta 1813-ban: *Erkölcsei mesék*.

Emília Galotti: Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) német költő drámája (1772), melyet Kazinczy többször lefordított és átdolgozott, végül Bajza József adta ki, ám Kazinczy nem fogadta el sajátjának: *Galotti Emilia* (Külföldi Játékszín I, Pest, 1830).

Szalluszt: Caius Sallustius Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.), római történetíró, politikus. Kazinczy a moralizáló történetírása mellett tömör stílusáért és nyelvi újításaiért is becsülte, műveit többször le-, ill. újr fordította.

Péczeli József (1750–1792): komáromi református lelkész és író.

Ac[c]ademia della Crusca (ol.): az 1583-ban alapított itáliai akadémia.

IV.

Tündér Ilona; a' szép Fonó és a' Fal közzé zárt mellett méltólag áll. A' Vas-orru Bába 's a' Hős Fercsi: gróf *Mailáth János* (1786–1855) regéi, akinek *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. kötetét Kazinczy fordította le: *Mailáth' Regéji. Magyar Regék és Mesélések* (kiadta Kazinczy Gábor, Pest, 1864; a kézirat 1828–1830-ban készült).

Grammaticai Inflexiók: 'nyelv(tan)i hajlítások'. A „semmi tisztelettel nincs szülőji eránt” kifejezést „variálta” Szemere Pál: „a III. Kötet végében hatvanhárom lapon végig egy propositiót kétezzer háromszáz ötvenöt variatióban ád. [...] a' Szemere barátjai nem győzők csudálni, hogy a' mit Jenisch (lásd a Könyv utolsó lapját) csak négyszer tudá variálni németben, azt a magyar 2355-ször variálhatja.” (KazLev, 21/4999, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Pest, 1829. ápr. 27.)

Brueghel ördögös és boszorkányos bobóskodásai: a több Brueghel nevű festő közül ifj. Pieter Brueghel (1564–1638) festő témáiról „Pokol Brueghel”-ként is ismert.

Gyöngyösi István (1629–1704): költő.

Ráday Gedeon, báró, majd gróf (1713–1792): költő, irodalomszervező, országgyűlési követ, Kazinczy irodalmi törekvéseinek támogatója.

Vörösmarty Mihály (1800–1855): költő.

6160.

Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?]
Pest, 1829. április 26.

KÉZIRAT

Autográf: Szemere-Tár, 10. köt., 125–128 (1633/35).

A levél keletzése felett – az első oldal tetején – azonosítatlan kéztől tévesen: „Kazinczy Guzmichoz.” Ugyanitt szintén ismeretlen kézzel a kéziratári jelzet: „Szemeretár. 10. köt. 35.”

Az utolsó oldal középső harmada üresen maradt. Itt egy számítás látható:

„100

100

50

250 <...>

60 / 4f. 10.

270”

Az utolsó oldal alsó harmadában a levél szövegéhez képest 180°-kal elforgatva az alábbi autográf szövegrész olvasható:

„de valljuk meg, nem mint másoknál, hol az Író később³⁵ napjaiban is mindig halad, és az ifjabbak által teremtetni mindig szokott korszellembe³⁶ bele szövi magát: nálunk pedig az idősebb Író göggel tekint le az ifjabbak és azoknak³⁷ törekedéseik eránt, ’s azon³⁸ ponton feneklik meg a’ hova a’ maga³⁹ korából felemelkedett, olykor pedig onnan még vissza is rogygan.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre ez válaszol, vagy amely erre válaszol, nem ismert. Ennek oka az is lehet, hogy e szöveg feltehetően *utólag* átdolgozott munka: 1. A kézirat 126–127. oldalai határán a szöveg folyamatosága megtörik, a 126. oldal utolsó szavának („vala-”) második fele is hiányzik. A levél egyetlen, négyoldalasra hajtott fólióra van írva, tehát nem lehet hiányos, inkább másolási hibára lehet gondolni. 2. A másolás utóidejű, amennyiben a „hogy <a’> Muzáron <első Kötete> Előbeszéd” rész javításaiban annak nyomát látjuk, hogy nem az első kötet megjelenése után közvetlenül írta e levelet; hiszen csak ha több kötet megjelent már, akkor van értelme „első”-ről beszélni.

A *címzett* személyére a következő levélrészletből lehet következtetni: „több napokat töltvén Péczelen, leveledet, édes barátom, csak tegnapi beérkezésünkkel veheténk. Én együtt vevém azzal Kisét és Szent-Miklóssyét is, és még hármat azonfelül, három tudós férfitől, kiknek tisztelem tudományait, de a’ kiknek ízlésektől az én ízlésem igen is nagyon különbözik. Ezen leveleknek mindenike Muzáron felől hallatja ítéleteit: Te javalva, úgy a’ mi Szent-Miklóssynk; Kis szinte magasztalásokkal, azok pedig, kiknek neveiket becsület és barátság titkolnom parancsolják, csak-

³⁵ Író <..> később

³⁶ kor<’> szellembe

³⁷ ifjabbak <eránt> és azoknak

³⁸ ’s <ott feneklik meg> azon

³⁹ a’ hova <felemelkedett,> a’ maga

nem mindent gáncsolva, feddve, 's leginkább azt, a' mit Muzáron tőlem veve föl." (KazLev, 21/4999, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Pest, 1829. ápr. 27.) Eszerint 6 lehetséges címzett van (Szemere is kiesik, hiszen nála volt Pécelen, így nem kaphatott tőle levelet, és E/3-ban beszél róla):

1. Guzmics: nem Guzmics, mert „Uram Öcsémnek” szólítja és E/3-ban beszél róla;

2. Kis: nem Kis, mert E/3-ban beszél róla.

3–5: a kritizáló ellenfelek: nem lehetnek ők, hiszen a Muzáron a címzett „javalásával dicsekedhetik”.

6. Szentmiklóssy Alajos: őt „Uram Öcsémnek” szólítja, és ő javallotta a Muzáront. Eszerint ő a címzett, noha a levél személyes vonatkozású adatot nem tartalmaz – talán ez is az átdolgozott szöveg sajátosságából fakad.

Szentmiklóssy Alajos: → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, a Magyar Tudós Társaság (MTA) (1831) és a Kisfaludy Társaság (1840) tagja. A Tudományos Gyűjtemény egyik alapítója, az Élet és Literatúra (1826; 1827. dec. után a címe: *Muzáron*) szerkesztője és szerzője, a *Felelet a Mondolatra* egyik írója. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja. Első felesége Szemere Krisztina, második *Csoma Borbála* (korábban Fáy Józsefné) (1793–1858), akit 1829. ápr. 12-én vett feleségül.

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök (superintendens), író, költő, műfordító, irodalom-szervező, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). Kazinczy barátja.

Guzmics Izidor (1786–1839): költő, műfordító, egyházi író, tanár, bencés szerzetes, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). 1832-től bakonybéli apát. Kazinczy bizalmas barátja.

Buridán' füles paripácskája: Jean Buridan (?–1358 után) francia író, a neki tulajdonított filozófiai példázat az egyforma szénacsomagok között dönteni képtelen, így mozdulatlanul maradó és éhen haló számárról szól.

historiographus (lat.): történész.

béros (gör.): hős, hő.

Révai Miklós (1750–1807): piarista szerzetes, költő, nyelvtudós, egyetemi tanár.

Révai, még akkor igen ifjat, méltónak ismere...: az ifjú: Horvát István (1784–1846) történész, nyelvész, egyetemi tanár. 1823-tól az oklevél- és címertan, 1830-tól a magyar nyelv és irodalom tanára a pesti egyetemen. Révai Miklós tanítványa.

Schwartner Márton (1759–1823): statisztikus, egyetemi tanár.

Endlicher István László (1804–1849): orvos, bécsi egyetemi tanár. 1826 után foglalkozott magyar történelmi forrásokkal, 1828-ban hivatalt nyert a császári udvari könyvtárnál Bécsben.

Vörösmarty Mihály (1800–1855): költő.

Kisfaludy Károly (1788–1830): író, költő, drámaíró.

„Mert nem szerette hévvél Istenét, Ki hévvél nem gyűlöli az ördögöt.”: utalás a hegyi beszédre: „Senki sem szolgálhat két úrnak. Mert vagy az egyiket gyűlöli és a másikat szereti; vagy az egyikhez ragaszkodik és a másikat megveti. Nem szolgálhatok Istennek és a Mammonnak.” (Mt. 6,24; vö. Luk 16,9. 13.)

6161.

**Kazinczy – Ismeretlennek
Pest, 1829. május 4.****KÉZIRAT**

Autográf: Szemere-Tár, 10 köt. 1638/40, 155.

Melléklet nincs; a cédula tetején a kéziratári pecsét és jelzet: „Szemeretár. 10 köt. 40.” A cédula túloldalán azonosíthatatlan kéztől: „1. gyümölcs zöldség eledel”, ugyanezen kéztől lejjebb: „Kazinczy.”

MEGJELENÉS

KazLev, 21, 665. oldal, az 5000. levél jegyzete.

MAGYARÁZATOK

Váczy János kötete jegyzetei között adta ki: „Időrendben ide iktatom Kazinczynak egy pár sorát, a melyet a Szemeretár X. kötete őriz; e nyilatkozatféle így hangzik: [...]”

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy barátja.

6162.

**Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1829. július 20.****KÉZIRAT**

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), VIII. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részletet idéz: BADICS 1890, 238.

MAGYARÁZATOK

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Simó Ferenc (1801–1869): festő. Székelyudvarhelyen született, Bécsben tanult, majd Budán és később Kolozsvárott festett és tanított. Szentgyörgyi János 1828-as Kazinczy-portróját „igazítottat” meg.

Károlyi István (1794–1863): pesti nyomdatulajdonos, ügyvéd, táblabíró. 1824-től a Trattner-nyomda is birtokába került, 1837–1841 között a Tudományos Gyűjtemény utolsó szerkesztője volt.

a képet 15 forint ezüstön már magához váltotta Karolyi a *Typographus*...: a képet Kazinczy nem vette át és nem fizette ki azonnal, ezért Fáyt kérte meg az ügy elintézésére: „Ha Uram Öcsém egyszer Erzsínél lesz, kérem menjen a' fekete Elefánt felé; az Erzszi kapujától a' második kapuban kell bemenni Simó Ferencz Erdélyi születésű Magyar Festő. A' Tudományos Gyűjtemény Kiadói képet kívánák. Festetém vele magamat, de még meg nem száradt midőn eljöttem. Ne légyen gondokban. Méltóztassék megtudni az árát, 's megírni nekem, hogy megküldhessem. Ne felejtse azt édes Uram Öcsém. Simó Ur a' képet Május 30d. festette 's én Június elsőjén elhagyám Pestet. Emlékeztesse arra is hogy Gróf Teleki József képet nekem copizálni ígerte plajbással. Nagyon kérem erre.” (KazLev, 23/5914, Kazinczy – Fáy Andrásnak, Széphalom, 1829. jún. 20.) Kazinczy kellemetlen helyzetbe került, Dessewffy József gúnyverset írt az esetről, amelyet Döbrentei Gábor naplója örökített meg: „Junius 14. Voltam künn gr. Dessewffy Józseffel a Császár feredőben, hol Marich Dávid, Szemere Pál, második feleségével. Onnan mentünk a Szép juhásznéhoz. Éppen odaérkeztünkkor beszéllém, hogy a mint hallám Kazinczy Simóval s Heinrichel festette magát, de egyiknek se fizetett s elment. Gróf Dessewffy alig szállánk-le, leüle egy a szabadban levő asztal mellé s ezt írta:

»Csúf alakos pénzért, <s> a költő ingyen igyekszik
Erre ugyan híres példa Kazinczy Ferencz.
Mert e szerény költő mindenhol festeti képét
És festőjének rendre adósa marad.
Igy ha magát pénzért a népek Bosco mutatja,
Költőcskénk ingyen szokta mutatni magát.«”

(Döbrentei Gábor Naplójegyzései. 1822-től
másolat, MTAKK Ms 193, 24b.)

A Teleky képeinek copírozását megígérte: Kazinczy fent idézett levele szerint gróf Teleki József arcképét kérte Simótól. A többi azonos nevű gróf közül valószínűleg az ekkor élő gróf Teleki Józsefnek (1790–1855), a Magyar Tudós Társaság alapszabályát kidolgozó bizottság vezetőjének képét másoltatta le. (→ Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.)

Szemere Pál: Szemere Pál (1785–1861) péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy barátja. Második *felesége* 1829. március 29-től: Csoma Borbála (korábban Fáy Józsefné) (1793–1858), Fáy Joanna és Albert anyja.

Füred: Tiszafüred vagy Balatonfüred.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító.

Puky Károly: Pécel egyik földesura (akárcsak Fáy), felesége: *Abafy Teresa*, Abaffy Elek szolgabíró lánya.

Fay Feriné: Fáy Ferenc (1781–?) felesége: Bernáth Anna, Bernáth Ferenc lánya.

Jakabfalviek: a Jakabfalvi család a Fáy és a Csoma családdal is rokonságban volt.

Koósne húgom: Koós Istvánné Fáy Zsuzsanna, Fáy András húga.

Schedel e napokban Medicinæ Doctoria lett: Toldy Ferenc (eredetileg: *Schedel*) (1805–1875) irodalomtörténész, kritikus és orvos. Kazinczy kapcsolódó feljegyzése: 1829. jún. „30. Toldy ma gradualtatik a' Medicinában. Déákul és magyarul disputál.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 342.)

defendál (lat.): vizsgázik.

Döbr.: Döbrentei Gábor (1785–1851), író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Gellei József (1754–1838): református tanár. Kazinczy tanfelügyelősége alatt lett 1790-ben a jáászberényi középiskola tanára. 1807-től Sárospatakon tanított. Említett fordítása: *Ifjabbik Robinzon*. Íródott a gyermekeknek gyönyörködtető és hasznos magok mulatságokra I. H. Kampe úr által (Pozsony, 1787; Kazinczy ismertetőt írt róla a Magyar Museumba.)

Susi: Sziráky Zsuzsa (1809–1877 v. 1879), 1815-ben került Fáy Andráshoz, aki 1831-ben vagy 1832-ben feleségül vette. Közös gyermekük: Fáy (eredetileg: Nagy) Gusztáv (1823 v. 1824–1866). (BADICS 1890, 227. skk., 628; HÁSZ-FEHÉR 2000b, 330.)

6163.

Kazinczy Iphigenia – Kazinczynak
h. é. n. [Kassa, 1829?]

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Ms 5445.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezési körülményeiről nincsenek biztos adatok azon túl, hogy a levél írója *Kazinczy Iphigénie* (1817–1890), Kazinczy lánya. A levélbeli utalások idősebb szülőkre, az írásképe és fogalmazás egy már gyakorlottabb íróra vall. Iphigénie-t – aki e néven a második lánya Kazinczynak – 1829-ben Kassán neveltették szülei: „Phigie Kassán van, ’s képzelhetd mennyire halada onnan, [!] hogy már comminicála is” (KazLev, 21/5003, Kazinczy – Bártfay Lászlónak, h. é. n.). Talán ez az időszak kapcsolható a levél keletkezéséhez. A levél Török Sophie-nak szóló részei német nyelvűek, ami természetes a Kazinczy házaspár levélváltásában is. (Iphigénie-ről és *testvéreiről*: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 873, *Családja/Kazinczy*.)

Theuerer Vater! (ném.): ‘Drága Atyám!’

Ich habe sehr lange keine Nachrichten... (ném.): ‘Nagyon hosszú ideje nem kaptam hírt Maguk felől, s ez nagy szomorúság nekem. A bizonytalanság drága rokonaim miatt nem egy órámat keseríti meg, Istennek hála én egészséges vagyok, s jelen állapotaimmal egészen elégedett.’

Theure [= teuer] geliebte Eltern / Ihre Sie liebende Tochter (ném.): ‘Drága szeretett szülők / őket szerető lánya.’

6164.

Kazinczy – Szemere Miklósnak
h. n., 1830. január 9.

KÉZIRAT

Kézirata ismeretlen. 1977-ig a Nagyszalontai Arany János Emlékmúzeum Kézirattárában volt (171. tétel). Dánielisz Endre innen másolta ki a levél szövegét a kézirat áthelyezése előtt: „Isteni szerencse, hogy sikerült betűhíven lemásolnom azelőtt, hogy eltűnt volna a román Állami Levéltár süllyesztőjében.” (DÁNIELISZ 1999, 149.)

MEGJELENÉS

1. JANCsó–DÁNIELISZ 1958, 227–228.

2. DÁNIELISZ 1999.

MAGYARÁZATOK

„A levelet Arany János minden valószínűség szerint magától a címzettől, Szemere Miklóstól kaphatta 1855-ben, midőn vendéglátó gazdája, Tompa Mihály társaságában átrándult Lasztócra. A szóbanforgó levél két lapból áll [...]” (JANCSÓ–DÁNIELISZ 1958, 227.)

Szemere Miklós válaszlevele ismeretlen, az erre írt válasz: → Kazinczy – Szemere Miklósnak, h. n., 1830. febr. 16.

Szemere Miklós (1802–1881): lasztóci birtokos, ügyvéd (1827-től), költő. 1848-49-ben Bem József táborában harcolt. Szemere László (1748–1812), Ung vármegyei követ és Vattay Krisztina fia, Szemere Pálné Szemere Krisztina (Kriská; írói álneve: Képlaki Vilma) (1792–1828) testvére.

Göthe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző; az *Iphigeniát* Kazinczy is fordította, munkája kéziratban maradt.

Toldym írja Berlinből: Toldy Ferenc (eredetileg: Schedel) (1805–1875) irodalomtörténész, kritikus és orvos levele: KazLev, 21/5072, Toldy Ferenc – Kazinczynak, Berlin, 1829. dec. 8.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig), főjegyzője (1824-től), alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Lasztócz (Zemplén vm.): ma Lastovce (SZK). Részben a Szemere és a Kazinczy család birtoka.

6165.

Kazinczy – Szemere Miklósnak
h. n., 1830. február 16.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk az autográfáról készült kézirat-fénymásolat, amely Busa Margit hagyatékában található.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szemere Miklós; Göthe; Iphigenia; Toldi: → Kazinczy – Szemere Miklósnak, h. n., 1830. jan. 9.

Pali: Szemere Pál (1785–1861), péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő.

Carro, Jean de (1770–1857): svájci származású karlsbadi orvosdoktor Bohuslas Hasistejnský z Lobkovic (1460 v. 1461–1510) *In thermais Caroli* c. versét fordította le 22 nyelvre és adta ki az *Ode latine sur Carlsbad*... c. poliglott kötetben (Prága, 1829). Magyarra Kazinczy és Szemere Pál fordította le. Kazinczy munkáját Vörösmarty küldte el Carrónak, aki 1829. máj. 29-i levelében köszönte meg a fordítónak. Kazinczy magyarítása a Felső Magyar-Országi Minervában is megjelent: *A Karlsbadi feredőben* (1830).

existál (lat.): létezik.

dialectus (gör.–lat.): nyelvjárás.

6166.

Szemere Pálné Csoma Borbála – Kazinczynak
Pécel, 1830. április 12.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK K 630, 188–189.

Kazinczy jegyzeteivel. Melléklet nincs. A levélíró nem tett különbséget a hosszú és rövid magánhangzók ékezetei között, ezért az átírásnál a jelenleg érvényes helyesíráshoz közelítettük a levelet. Néhány esetben – zárójel után vagy a sor végén – pótolni kellett a mondatvégi írásjelet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szemere Pál meggyengült egészségi állapota lehetett az oka, hogy a felesége írt Kazinczynak: „De édes barátom, melly változás Paliban! Én meg nem ismerém vala az úczán. Fél teste oda van; jobb szeme rángatásokat szenved; olykor be is vonódik egészen.” (KazLev, 21/5185, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Sátoraljaújhely, 1830. jún. 29.) Erre utal a jelen levél kezdete is: „Az Uramnak a múlt hólnapban igen sok változásai lévén sem ő nem írhatott.”

Kazinczy válaszevele ismeretlen, noha bizonyosan írt, hiszen Szemere Pál 9 nap múlva írt leveleiben megköszöni Kazinczy levelét: → Szemere Pál – Kazinczynak, Pécel, 1830. ápr. 21.

A levél fő tárgya az ún. *Conversations Lexicon-i pör* (1830): → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet. (Ugyanitt az említett vitairatok.)

Szemere Pálné: Csoma Borbála (korábban Fáy Józsefné) (1793–1858), Fáy Joanna és Albert anyja. 1829-től Szemere Pál második felesége.

pakét: csomag.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus.

Döbrönte Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Kisfaludi Sándor (Himfy) (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére.

Helmetzi Mihály (1788–1852): író, műfordító és szerkesztő.

Pali: Szemere Pál (1785–1861) péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, a Magyar Tudós Társaság (MTA) (1831) és a Kisfaludy Társaság (1840) tagja. A Tudományos Gyűjtemény egyik alapítója, az Élet és Literatúra (később Muzáron) szerkesztője és szerzője, a *Felelet a Mondolatra* egyik írója. Kazinczy és Kölcsey bizalmas barátja. Első felesége Szemere Krisztina, második Csoma Borbála.

Bártfajné: Bártfay Lászlóné Mauks Jozefina, korábban Gosztonyi Istvánné. Férje: Bártfay László (1797–1858): író, naplói, irodalomszervező, a Károlyi család titkára.

Szalaji: Szalay László (1813–1864) író, történész, jogtudós; → Szalay László – Kazinczynak, Pest, 1830. ápr. 21. jegyzet.

Vigand: Otto Wigand (1795–1870), német könyvkereskedő és kiadó. Kassán 1826-ban, majd Pesten 1827–1832 között volt könyvkereskedése.

Schedel (Toldy) Ferenc (1805–1875): irodalomtörténész, kritikus, orvos.

der ist uns ein Scribent (ném.): 'ő számunkra egy firkász'.

scribent (ném.): skribent: írkász.

Fenyéri: Stettner György (írói neve: Fenyéri Gyula; 1848-tól: Zádor György) (1799–1866): író, jogtudós.

ephemeri betsűeknek: mulékonyaknak, kérészéletűeknek.

declamál (lat.): (színpadiasan) szaval.

Schiktzerek (ném.): baklövészek [?] (Schnitzer: baklövés).

B[áró] Pronayné Raday Ersi (Erzsébet), grófnő (?–1830): gróf Ráday Pál és báró Prónay Ágnes lánya. Férje: báró Prónay Albert (1801–1867), Pest vármegye főispáni helytartója.

Szirmajiné: a levéllap szélén Kazinczy jegyzete: „Consil Szirmay Ádámné, szül. Gyürky Johanna.”

Gatály (Zemplén vm.): ma Hatalov (SZK).

Palit a Napája: bizonyára az előző házasságából való anyósa: Szemere Lászlóné Vattay Krisztina.

citáltat (lat.): idéztet.

obeuntikek (lat.): előadások.

vásárkor: a pesti vásár március 19-én volt.

Guzmits Izidor (1786–1839): költő, műfordító, egyházi író, tanár, bencés szerzetes. Kazinczy bizalmas barátja.

legatus (lat.): követ.

6167.

Szemere Pál – Kazinczynak
Pécel, 1830. április 21.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 630, 196–197. Melléklet, boríték nincs.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy korábbi „ugynevezett interessans” levele ismeretlen. Ennek előzményéről és Szemere rossz egészségi állapotáról: → Szemere Pálné Csoma Borbála – Kazinczynak, Pécel, 1830. ápr. 12.

el-Döbrenteisednem lebetetlen: utalás Döbrentei Gábor szerepére a Szemere Pálné levelében is említett ún. Conversations Lexicon-i pörben: → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet; ugyanitt l. *Bajza* és *Döbrentei* írásait.

ponere totum (lat.): ’egészset alkot’; idézet az *Ars Poeticából* (Horatius, *Epistularum liber alter*: *Az episztolák második könyve*, 3, 34. sor = HORATIUS 1961, 576).

simplex duntaxat et unum (lat.): ’csupán egyszerű legyen, és egységes’; szintén idézet az *Ars Poeticából* (*i. m.*, 574, 23. sor – ford. Balogh Piroška).

a’ heterogének homogénekké mint reducálthatnak (gör., lat.): ’a különmeműek egyneműekké mint vezethetők vissza.’

Hunyadi Jánost Himfynek: Kisfaludi Sándor (Himfy) (1772–1844) író, Kisfaludy Károly testvére; említett műve: *Hunyady János. Historiai dráma* (Pest, 1816).

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus.

Gábor Deák: Döbrentei Gábor (1785–1851), író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

vagy quantitative vagy qualitative (lat.): vagy mennyiségileg vagy minőségileg.

pulyádád: gyermekded.

Bácsmegyei Előbeszédemkor elébb vala már, mint Báróczy: Kazinczy a *Bácsmegyeinek összesedett levelei. Költött történet* (Kassa, 1789) c. levélregény-átdolgozását „Báróczy tisztelőinek” ajánlotta, magát Báróczy Sándor (1735–1809) tanítványának vallotta.

alaz sz. k. U. B.: ’alázatos szolgája kedves Uram Bátyámnak’.

6168.

Szalay László – Kazinczynak
Pest, 1830. április 21.

KÉZIRAT

Autográf: MTA KK K 630, 198–199.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Szalay László (1813–1864): író, történész, jogtudós, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (levelező: 1836; rendes: 1838) és titkára (1861). Kölcsey jurátusa, a centralista ellenzék egyik vezetője és a Pesti Hírlap szerkesztője (1844–1845) volt. Említett munkái: *Észrevételek a Muzáron III. és IV. kötetéről* (Pest, 1830).

Martius’ 26^{éves} jelelt sorait e’ napokban vevém: az említett levél: KazLev, 21/5130, Kazinczy – Szalay Lászlónak, h. n., 1830. márc. 26.

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő.

Kisfaludy Károly (1788–1830): író, költő, drámaíró.

Vörösmarty Mihály (1800–1855): költő.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus.

Toldy (eredetileg Schedel) Ferenc (1805–1875): irodalomtörténész, kritikus, orvos.

Fenyéry: Stettner György (írói neve: Fenyéri Gyula; 1848-tól: Zádor György) (1799–1866), író, jogtudós.

A’ Wigand–Döbrentei és Fenyéry–Bajza’ pere: az ún. Conversations Lexicon-i pör: → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéri Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet. (Ugyanitt az említett vitáiratok.)

Wigand, Otto (1795–1870): német könyvkereskedő és kiadó. Kassán 1826-ban, majd Pesten 1827–1832 között volt könyvkereskedése.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Ersch és Gruber’ encyclopediai lexicona: Johann Samuel Ersch (1766–1828) és Johann Gottfried Gruber (1774–1851) említett enciklopédiája: *Die Veröffentlichung der unvollendeten Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste, in alphabetischer Folge wurde 1818 von Ersch und Gruber (Leipzig, 1818).*

Richter Filep Antal (19. sz. első fele): bécsi születésű festő, rajzoló, rézmetsző és litográfus. 1804–1829 között Pesten működött, Kazinczyról 5 képet készített 1828-ban.

Simó Ferenc (1801–1869): festő. Székelyudvarhelyen született, Bécsben tanult, majd Budán és később Kolozsvárott festett és tanított. Szentgyörgyi János 1828-as Kazinczy-portróját „igazított-ta” meg.

6169.

**Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak
Pest, 1830. május 18.**

KÉZIRAT

Autográf, eredeti levél: MTAKK K 630/II, 209.

Kazinczy gyűjteményébe beragasztva, mellékletek nélkül, a levélen az összehajtás nyoma látható. A gyűjteményből közölve még: → Otto Wigand – Kazinczynak, Pest, 1830. jún. 7.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél tárgya az ún. *Conversations-Lexicon-i pör* (1830). Wigand Ottó (→ Otto Wigand – Kazinczynak, Pest, 1830. jún. 7.) pesti könyvkereskedő a sikeres német általános lexikon, a *Conversations-Lexicon* mintájára készült egy magyar lexikont megjelentetni. Az előkészítéssel és szerkesztéssel Döbrentei Gábort bízta meg. A kiadói felhívás kapcsán Stettner György (Fenyéri Gyula) több ponton is megkérdőjelezte a vállalkozást egy Tudományos Gyűjteményben megjelent írásában. A nyilvános vitát Döbrentei Wigand neve alatt adott fölényeskedő és öndicsérő válasza szította fel. Viszontválaszként megjelent Fenyéri röpirata: *Egy szó Döbrenteyhez* (Kassa); Bajza József cikke: *Figyelmeztetés pesti magyar könyvtáros Wigand Ottó Tudományi Mesterségi Közönséges Tárára* (Felső Magyar-Országi Minerva; Tudományos Gyűjtemény; különlenyomat); továbbá Bugát Pál több bírálata a mintaszócikkról (Tudományos Gyűjtemény). Döbrentei újabb válasza: *Ki a szerkesztője a Conversations-Lexikon magyar kiadásának?* Erre Bajza röpirata: *Válasz Döbrentey Gábornak a Conversations-Lexikon ügyében* (Székesfehérvár). Döbrentei kérésére és védelmében ekkor gróf Dessewffy József is beszállt a Bajzáék elleni vitába: *Az országszerte ösmeretes fiatal tudós Zajbaj úrhoz* (különlenyomat). Bajza válasza: *Észrevételek a Conversations-Lexikoni pörhöz Gr. Dessewffy József ellen* (Székesfehérvár, toldalék a Kritikai Lapokhoz, 1830). Kazinczy a vita kezdetén leveleiben Bajzáék mellett és Döbrentei ellen állt ki, de a személyeskedővé vált tollharc végén a pannonhalmi útleírásában már Bajza éles hangú kritikája ellen, és barátja, Dessewffy mellett szólalt fel (Kazinczy, *Pannonhalmára* 1831). Kazinczy motivációjához éppen a kötetünkben kiadott Wigand-levél szolgál új adalékkal: eszerint szócikkek írására kérték volna fel a szerkesztők Kazinczyt. Bajzának a *Pannonhalmi útra* adott válasza, a *Nyilatkozás Kazinczy' vádjaira* c. cikke már Kazinczy halála után jelent meg a Kritikai Lapokban. A viszályhoz a rossz előkészületek, az elhibázott kiadói felhívás, a mutatóvancikk tartalmi-stiláris hibái, továbbá az ellentétes üzleti és személyes érdekek vezettek (Vörösmarty, Toldy és Bajza mellőzése), de a vita végső soron a társadalmi rangtól és tekintélytől független, színvonalas kritika érdekében folyt. Az első egyetemes magyar lexikon végül *Közhasznú Esmeretek Tára* címen jelent meg Döbrentei szerkesztésében (12 kötet, Pest, 1831–1834). (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1256.)

Stettner György (írói neve Fenyéri Gyula; 1848-tól Zádor György) (1799–1866): író, jogtudós, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (l. 1831; r. 1832). Vörösmarty szerkesztőtársa a Tudományos Gyűjteménynél (1828–1833), az Aurora-kör tagja, a Kisfaludy Társaság egyik alapítója.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus, publicista, a reformkor irodalmi életének egyik vezéralakja, ügyvéd, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (l. 1831; r. 1832).

D.: Döbrentei Gábor (1785–1851) vagy gróf Dessewffy József (1771–1843).

6170.

**Otto Wigand (és egy ismeretlen) – Kazinczynak
Pest, 1830. június 7–12.**

KÉZIRAT

Autográf, két kéz írása: MTAKK K 630, 221–222 (221a: levél, 222a: utóirat, 222b: címzés).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélben említett 1830. máj. 14-i Kazinczy-levél ismeretlen, ám tudunk egy június elsejei elveszett vagy lappangó Kazinczy-levélről: „Otto Wigandhoz levelem 1. Jun.” (KAZINCZY, *[Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.]* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 351.) Wigand és Kazinczy levélváltásából két későbbi szöveg maradt fenn: Wigand Ottó – Kazinczynak, Pest, 1830. jún. 22., KazLev, 21/5174; Kazinczy – Wigand Ottónak, Széphalom, 1830. jún. 26., KazLev, 21/5179.

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Nagyságos,
legmélyebben tisztelt uram!

A lipcsei vásárról még tegnap hazaérkeztem, s [itt] találtam nagyon becses írását május 14-ről. Sietve válaszolom Önnek, hogy rendkívül örülök annak, hogy csatlakozásával meg akar tisztelni minket. A szerkesztőség egyelőre a mellékelt cikkeket küldi Önnek szerkesztésre, és a legszebben kérjük, hogy a cikkeket igen hamar küldje el A-hoz, hogy a nyomtatásban ne legyünk hátráltatva. A tiszteletdíj nyomtatott ívenként 2 dukát, s minden alkalommal egy[-egy] kötet megjelenése után készpénzben lesz kiegyenlítve. – A szerkesztés egészen a Brockhaus-kiadás szerint történik, és csak a magyar cikkek szerkesztendőik eredeti módon.

Minden nagyrabecsúléssel

Önagysága
legalázatosabb szolgálója
Otto Wigand
Pest
1830. jún. 7.

[A borítéklap belső oldalán más kéztől:]

Utóirat 1830. jún. 12-én

A szerkesztőség munkával túlszűfolt lévén a mai napig nem tudta nekem átadni a cikkek részletes adatait; biztosan a napokban következnek. Egyelőre rám bízták, hogy megmondjam Önnek, hogy Napóleon története – ahogy egyáltalán a francia történet – kiváló tárgyak lennének, amelyekkel eltölthetné a szabadidejét.

[A kiadó.]

[A borítéklap külső oldalán a címzés egy „Pesth” pecsét alatt:]

Önagyságának,

Kazinczy Ferencnek

Széphalomra.

Otto Wigand (1795–1870): német könyvkereskedő és kiadó. Kassán 1826-ban, majd Pesten 1827–1832 között volt könyvkereskedése, később visszaköltözött Lipcsébe, ahol a szász országgyűlésnek is tagja lett (1849–1850). 1830-ban egy magyar általános lexikont tervezett megjelentetni a sikeres német *Conversations-Lexicon* mintájára: ennek kapcsán bontakozott ki az ún. *Conversations Lexicon-i* pör. E lexikon szerkesztése a jelen levél tárgya is; erről – és Kazinczy jelen levelét is tartalmazó tematikus gyűjteményéről: → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet.

A: (?)

Brockhaus, Friedrich Arnold (1772–1823): német kiadó, a *Conversations-Lexicon* (vagy: *Der Große Brockhaus*) megjelentetője.

Napoleon: Napóleon (Bonaparte) (1769–1821): francia hadvezér, császár (1804–1814). Kazinczy második házassága alkalmára írt költeménye: *A' Nagyság' és Szépség' diadalma, Napoléonnak 's Luizának menyegzőjöknel* (Sárospatak, 1810). Kazinczy különösen érdeklődött Napóleon – és Franciaország – iránt, több kéziratos feljegyzése is fennmaradt e tárgyban: MTAKK K 630, 76b–79a, MTAKK K 633/VI, 129a–139b. (Utóbbi gyűjteményben egy francia katonai kabát egy darabját és egy elesett katona kokárdáját – melyet öccse, László a csatamezőről küldött haza – is megőrizte Kazinczy.)

D[er]. H[eruasgeber].: a kiadó. E levélrészlet egy másik kéz írása, a író személyét nem sikerült azonosítani.

6171.

Kazinczy – Ismeretlenek

Széphalom, 1830. június 18.

KÉZIRAT

Osztrák Nemzeti Könyvtár, Autographensammlung, Sign. 1/105-1-3. (A kéziratot Antal Alexandra ellenőrizte Bécsben.)

MEGJELENÉS

Soós 1986.

MAGYARÁZATOK

A *címzetttről* [Soós István jegyzete]:

„Az utóbbi levél címzettje valószínűleg egy, az 1820-as évek végén, az 1830-as évek elején Pesten élt és alkotott képzőművész. Az ismeretlen címzett személyére vonatkozólag, akivel Kazinczy – levelének tanúsága szerint – kapcsolatban állott, nem találtunk adatokat, hivatkozásokat Kazinczy levelezésében, de naplótöredékeiben, továbbá írásaiban sem.” (SOÓS 1986.)

A címzett Fekete Gáspár ismeretségi köréhez tartozott. (De nem lehet a címzett Toldy Ferenc, mivel őt tegezi Kazinczy és „Nagy érdemű, nagy fényű barátom!-nak szólítja”. – KazLev, 21/5086, Kazinczy – Toldy Ferencnek, Széphalom, 1829. dec. 31.) Kazinczy naplójából tudható, hogy 1830. jún. 16-án vette kézhez „Párisból a’ Fekete Gáspár levelé”-t: KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útamb. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 352. Erre vonatkozhat a jelen levél első mondata: „Tegnap vala szerencsém venni a’ Tekint. Úr levelét, meg becsülhetetlen bizonyágát nemes lelkűségének. Igen is, ez az épen a’ mit Fekete Gáspár Úrtól kértem [...]”. Valószínű, hogy Fekete levelével együtt (esetleg közös csomagban) vette a kért munkát és a jelen levelet is. (Ezek a levelek ismeretlenek.) A levél címzettje a levél információi alapján: Pesten élt, Kazinczy nem találkozott vele, tekintetes úr, vélhetően képzőművész.

Fekete Gáspár: gróf Apponyi Antal párizsi nagykövet fiainak nevelője. Kazinczy Toldy közvetítésével került kapcsolatba vele: KazLev, 21/5086, Kazinczy – Toldy Ferencnek, Széphalom, 1829. dec. 31.; uo., 21/5223, Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1830. okt. 5.

Sallustius: Caius S. Crispus (i. e. 86 k.–i. e. 35 k.), római történetíró, politikus. Kazinczy a moralizáló történetírása mellett tömör stílusáért és nyelvi újításaiért is becsülte, műveit többször le-, ill. újrafordította. Kazinczy F. J. Dussault (1769–1824) francia kritikus Sallustiusról írt munkáját kapta meg a párizsi ismeretlentől (l. a fenti Toldynak írt leveleket).

Heinrich Thugut (1800–?): festő. Az 1820-as évektől dolgozott Pesten és Budán, az 1830-as években Münchenbe költözött. Kazinczyt 1829-ben festette, ez a kép Kisfaludy Károly tulajdonába került. (SZABOLCSI–GALAVICS 1980, 248.)

Szilasy József (1755–1836): septemvir (1819), zempléni főispáni helytartó (1825–1830), Torna és Zemplén vármegyei főispán (1827-től, ill. 1828-tól), koronaőr (1836).

Szent Hajdan Gyöngyei: Pyrker János László (1772–1847) egri érsek, németül alkotó költő, drámaíró, mecénás, műgyűjtő németül írt hexameteres hőskölteményének, a *Perlen der heiligen Vorzeit*nak (Buda, 1821; második, bővített kiadás: Bécs, 1826) a fordítása. Kazinczy – Kisfaludy Károlyt megelőzve – prózában fordította le: *A’ Szent Hajdan’ gyöngyei* (Buda, 1830; előszava: *Hárfához*). E fordítás lett az ún. Pyrker-pör tárgya. (L. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1276.)

6172.

Kazinczy – Lonovics Józsefnek
Széphalom, 1830. június 18.

KÉZIRAT

Autográf: OSZK Kt, An. Lit. 2955. (Növekedési napló, 1959. 32. sz.) Mellékletek nélküli cédula.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1267.

MAGYARÁZATOK

Egy, a jelen levél keltezésével azonos dátumú bejegyzés szintén arról tanúskodik, hogy Kazinczy a Pyrker-fordítás ellenértékének összegyűjtéséhez kérte Bártfay segítségét: „a’ Sz. Hajdan eránt Bártfay” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. *Pesti Útam.* 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 352). Kazinczy három levelében is megemlíti, hogy „Ma indul levelem Pestre, hogy a’ Szent Hajdan’ Gyöngyeit vegyék által, ’s küldjék szélyel.” (KazLev, 21/5170, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1830. jún. 18.; *uo.*, 21/5171, Kazinczy – Dessewffy Aurélnak, Széphalom, 1830. jún. 18.; *uo.*, 21/5172, Kazinczy – Bajza Józsefnek, Széphalom, 1830. jún. 18.)

Szent Hajdan Gyöngyei: Pyrker János László egri érsek munkájának fordítása, → Kazinczy – Ismeretlenek, Széphalom, 1830. jún. 18., jegyzet.

Lonovics József (1793–1868): egri kanonok (1829), csanádi püspök (1834), a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli és igazgatósági tagja (1843), Pyrker János László egri érsek kinevezett utóda.

Bártfay László (1797–1858): író, naplóíró, irodalomszervező, a Károlyi család titkára (1819-től), a Károlyi-palotában (*Károlyi háznál*) lévő otthona a pesti irodalmi élet fontos helyszíne volt. *megnyugtatni* (rég.): nyugtát kiállítani.

6173.

Fáy András – Kazinczynak
Pest, 1830. június 22. előtt

KÉZIRAT

Másolat: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 38, „Fáy András levelei Kazinczy Ferenczhez” (kézirattári cím), IX. A lelőhelyről: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

MEGJELENÉS

Részletet idéz: BADICS 1890, 231.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre Fáy válaszol, nem ismert. Kazinczy válaszeleve azonban igen, a keletkezési időt is ez alapján lehet megállapítani: „Kedves Uram Öcsém e’ napokban két exemplárban fogja venni a’ Szent Hajdan’ Gyöngyeinek fordítását. Eggyikét adja által Uram Öcsém a’ nekem is kedves Gusztinak, a’ másikat Jakabfalvy Daniel kedves barátunknak. Méltóztassék kedves Uram Öcsém megmondani Gusztinak, hogy a’ felőle vett hír engem nagyon megörvendeztete. Szép az, hogy iskolájában ragyogást vona magára, ’s hogy ott elsőnek ismértetik.” (KazLev, 23/5921, Kazinczy – Fáy Andrásnak, 1830. jún. 22.)

Fáy András: → Fáy András – Kazinczynak, Pest, 1808. máj. 4. jegyzet.

Guszt: Fáy (eredetileg Nagy) Gusztáv (1823 v. 1824–1866), Fáy András és Sziráky Zsuzsanna (*Susi*; 1809–1877 v. 1879) házasságon kívül született gyermeke. Sziráky Zsuzsanna 1815-ben került Fáy Andráshoz, aki 1831-ben vagy 1832-ben vette feleségül. (BADICS 1890, 227. skk., 628; HÁSZ-FEHÉR 2000b, 330.)

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja.

Szeder Fabian (János) (1784–1859): bencés rendi áldozópap és tanár, néprajzkutató, nyelvjárakutató, a Magyar Tudós Társaság levelező tagja (1831). Pannonhalmán 1830–1832 között a nevelés-, esztétika-, oklevéltan és tan módszer tanára volt. Kazinczy pannonhalmi útleírása miatt viszonyuk megromlott. Említett kiadványa: *Uránia nemzeti almanach új esztendei ajándékul* (Esztergom, 1828–1833).

Mocsáry Antal (1757–1832): nógrádi főszolgabíró, költő, Kazinczy és Szemere barátja, Vitkovics költeményt írt hozzá.

tenuis avena (lat.): 'finom pásztorsíp'.

Vitkovics János: budai ortodox pap, Vitkovics Mihály testvére.

expressus (lat.): futár.

successor (lat.): örökös.

Bajza József (1804–1858): író, költő, kritikus.

Fenyéri: Stettner György (írói neve Fenyéri Gyula; 1848-tól Zádor György) (1799–1866), író, jogtudós.

Conversationis-Lexicon: Conversations Lexicon-i pör: → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet. (Ugyanitt az említett vitairatok.)

G[róf] Teleky József (1790–1855): az Akadémiai első elnöke: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Majlath János, gróf (1786–1855): német műveltségű író, konzervatív politikus, Kossuth Lajos Pest vármegyei ellenfele. Kazinczy barátja.

Schedius Lajos János (1768–1847): szerkesztő, egyetemi tanár, rektor, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja, a Kisfaludy Társaság alelnöke. 1792-ben lett a pesti egyetem esztétika- és nyelvészet-tanára.

Ponori Thewreck (Thewrewk) József (1793–1870): 1813-tól a szászvárosi gimnázium tanára, 1817-től a marosvásárhelyi királyi tábla jegyzője. Később nevezetes régiséggyűjtő, udvarhű író, a Thewrewk-kódex felfedezője. Említett verseskötete: *Tíz csapás* (Pest, 1830).

Brockhaus, Friedrich Arnold (1772–1823): német kiadó, a *Conversations-Lexicon* (vagy: *Der große Brockhaus*) megjelentetője.

Vigand: Otto Wigand (1795–1870), német könyvkereskedő és kiadó. Kassán 1826-ban, majd Pesten 1827–1832 között volt könyvkereskedése.

Bachansok: őrzöngők; a római mitológiában a bor és mámor istenének kísérete.

Virágnak Ferenczy készít emléket: Ferenczy István (1792–1856) szobrász műve Virág Benedek (1754–1830) papról és költőről.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Kisfaludy Sándor (Himfy) (1772–1844) író, Kisfaludy Károly testvére.

Herczeg Eszterhazy Miklós (1765–1833): (?)

Halasy Consiliarius: (?)

preda (lat.): talán másolási hiba a 'praedo': ragadozó helyett.

dey: algériai uralkodó.

tonosz (gör.): dörgés.

Gróf Dessewffy József (1771–1843): költő, író, országgyűlési követ, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). Kazinczy bizalmas barátja. (→ Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1819. szept. 23. jegyzet.)

Szent Miklós: Szentmiklóssy Alajos (Aloyz) (1793–1849), költő, fordító; → Szentmiklóssy Alajos – Kazinczynak, Erdőtarcsa, 1819. márc. 30. jegyzet.

broschür (fr., rég.): brosúra, kis terjedelmű könyv.

accludal (lat.): kifejt.

lythographia (gör.): könyomat.

Balaszazy János (1797–1857): mezőgazdasági szakíró, ügyvéd, a Magyar Tudós Társaság tagja (1830). Zemplén vármegye alszolgabírája (1827–1830: lemond). Az 1831-es kolera idején kapitány volt, 1836-ban Debrecenbe költözött és Vay Ábrahám jószágigazgatója lett.

Dombyné: talán Domby Mártonné Mészáros Zsuzsanna, a Csokonai-életrajzíró Domby Márton felesége.

Dokus László (1785–1858): Zemplén vármegye főügyésze (1824-ig), főjegyzője (1824-től), alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe.

Szentkirályi László: Pest vármegye követe (1830).

Dubraviczky Simon: Pest vármegye másodalispánja (1829–1832, első: 1832–1845), 1830-ban és 1832-ben követe.

Mérey: talán Mérey László (?–1850), Pest megyei táblabíró (1813-tól), Mérey Sándor (1770–1848) királyi személynök, Somogy vármegye főispánjának testvére.

6174.

Kazinczy – Drescher Friedrichnek
Sátoraljaújhely, 1830. augusztus 24.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Tört. 4r. 19, 2.

A levél lelőhelyének kéziratári címe: „Salamon, magyarok királya – Füred. Irta Kazinczy Ferencz.” A lelőhely tartalma:

1: „Salamon, Magyarok’ Királya I.” [közte: „<Virágh’ dala.>”.]

2: „Tekintetes Drescher Friedrich Kir. Censor Úrhoz, Pesten.” (Ez a jelen levél.)

3–21: [A fordítás folytatása, benne: „Virágh’ éneke.” Autográf.]

22–27: „Füred.”

(A levélre Debreczeni Attila hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Drescher Friedrich: budai cenzor az 1820–30-as években. Kazinczy bizonyára a levél mellett található „Salamon, magyarok királya – Füred” c. munka „megtekintésére” kérte fel. Egy korábbi levele szerint ez Mailáth János munkájának a fordítása: „A’ Mailáth’ Regéjit minden órán várom Bécsből. [...] De hagyd mondanom, hogy Salamon az én fordításomból kimaradt a’ Versek miatt. Ha valakit ismersz Pesten, a’ ki annak verseit lefordítaná, a’ prózát megküldeném Neked.” (KazLev, 20/4746, Kazinczy – Toldy Ferencnek, h. n., 1827. márc. 2.) (Tehát a *Salamon* c. rege a versbetétek miatt akadt el, ez megmagyarázza Virág versbetéteit.) Gróf Mailáth János (1786–1855) *Magyarische Sagen und Märchen* (Brünn, 1825) c. művét 1828–1830-ban fordította le Kazinczy (kiadta Kazinczy Gábor: *Mailáth’ Regéji. Magyar Regék és Mesélések*, Pest, 1864).

Kazinczy levelezéséből tudható, hogy e levél írása idején az *Erdélyi Leveleket* cenzúrázta Drescher. (KazLev, 21/5192, Kazinczy – Szalay Lászlónak, Sátoraljaújhely, 1830. júl. 20.; KazLev, 21/5199, Zádor György – Kazinczynak, Pest, 1830. aug. 7.) Közben Kazinczy újra elővette Mailáth regéit és átdolgozza: „Csakhogy Drescher Urnál vannak az Erdélyi Levelek. Az nekem elég. – A’ Mailáth regéit újra dolgozom.” (KazLev, 21/5202, Kazinczy – Zádor Györgynek, 1830. aug. 10.)

A regéket végül szintén Drescher cenzúrázta.: KazLev, 21/5227, Toldy Ferenc – Kazinczynak, Pest, 1830. okt. 26.

6175.

**Török Marie – Kazinczynak és Török Sophie-nak
Nagykázmér, 1830. november 9.**

KÉZIRAT

MTAKK RUI 4r. 263/28. tétel, 115–116.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél háttéréhez: „Tegnapelőtt nálam vala Szolgabíró Bárczay Mihály Ur, ’s közlé a’ Districtuális Tábla Sententiáját, mellyben Bermann hatezer forint capitalisban, tíz esztendei interesével, és az Oppositionális perben már, convíncáztatott. A’ jövő Gyűléskor bé fogom adni Jelentésemet. Ha engemet ’s gyermekeimet nem szeretné is, lehetetlen hogy részt ne vennél sorsomon; hiszen azok is szánnak, a’ kiknek hozzám semmi köze. Ez az átkozott, az egész világtól gazembernek ismert Zsidó azt gondolta hogy engem az Executio gyalázatjával elijeszt, ’s 1828. rámhozta Zmeskált, ’s opponáltam. Kijövéen Zmeskállal, sorba járá embereimet, ’s elhirdette nekik, hogy holnap olta az övéi lesznek; kiszaladt a’ szobámból, megtekinté olomat, ’s elmondá pásztoromnak, hogy holnap olta ez a’ marha övé lesz; a’ miért Zmeskálnak a’ jelentésében Bermant meg is támadtam. Millyen lehet ez a’ kilencz ezer és hatszáz forintos adósság, láthatod onnan, hogy elment a’ sógoromhoz, és azt neki három ezer forinton árulta, nem hogy fizesse, hanem hogy interesre végye fel; nekem pedig három eszt. előtt *másfél ezer forinton*. Képzelheted hogy érte 9600 fntot adni nem fogok. De majd megmutatja az idő, mint bánok vele. – Executióval ijesztetni keserves dolog; de lehetetlen volt elkerülni a’ bajt, a’ vétkes lépéseket. Az a’ dolog, hogy magamat kivágjam.” (KazLev, 21/5151, Kazinczy – Kazinczy Klárának, [h. é. n., 1830. 4.]

E levélrészletből kiderül, hogy Berman hatezer forint tőkére tízévi kamatot kért, tehát a tartozás 1820 körüli. Török Sophie 1832-es, adósságokat számba vevő listáján bizonyosan erre az ügyre vonatkozik az alábbi „Törvénytelen adósságok” között felsorolt tétel: „*Creditorok neve B. A felvett summa mennyisége 6000. A felvétel kelésének ideje 1821. 1-ső februar Interestek 3990 Rf. [Megjegyzés] Csak – 1900 – váltó fntot kaptunk kész-pénzt ezen summára; a többit pedig nagyon felrótt vászony és gránátokban tolván ránk a creditor, – tetemesen meg csalt.*” (BALLAGI 1891, 462. A lista oszlopainak megnevezései dőlttel, a szögletes zárójelben kiegészítés tőlem – O. L.) Kazinczy hasonló adósságairól: → [A Behmer-dosszié]; → [A Bodzay-dosszié].

A levél szövege magyarul a szöveget átíró Doncsecz Etelka fordításában:

Kázmér, 1830. november 9.

Kedves Sógor és Sophie!

Újabb levelet fogtok kapni tőlem. De Isten látja szívemet, hogy semmi egyebet nem szándékozom tenni, mint hogy nektek igazán hasznotokra legyek. Fáy Zsigmond mellékelte leveléből látni

fogjátok, hogy adósságotok miatt akar beszélni velem. Ezt a hírt egy levélben kaptam [Vitsey = Vécsey?] Susin keresztül a Ti utolsó leveletek után,⁴⁰ ahol [Fáy Zsigmond] azt az ajánlatot tette nekem, hogy 2000 forintot elengedett az adósságból Bermannal, és minden hitelezőtöknek bizonyíthatja, hogy felejtethetlen férjem semmiféle ügyletbe, amelyeket ajánlottak nekünk, és semmi gyanúsba nem bocsátkozott. Csak az eperjesi tábla ítélete által kényszerítve vállalom át Berman adósságát: semmit nem akarok a hátd mögött tenni, és egyáltalán nem kívánlak titeket rábeszélni semmire, mégis gondoltatok meg, amit Fáytól idézek nektek (amit nemrég üzent nekem): [olvashatatlan rész]. Mindez azt jelenti, hogy te még azt a néhány ezret, amit adni akarok nektek, tudniillik 11000-et, és 1000 forinttal több, mint amit a férjem számotokra megmenthetett, Fáy bátyám és a többi. A Berman-adósság 5800 forintra rúg, következésképpen 4200 forintot adok nektek. Ha úgy gondoltatok, hogy a dolog jó, és úgy találjátok, hogy nincsen károtokra, úgy határozzátok meg a helyet és az időt, ahol összejövünk, hogy erről tovább beszéljünk, ennek azonban vasárnapig meg kell történnie, mert hétfőn Bécsbe utazom, ahol a telet töltöm. Csókollak téged és sógoromat, és vagyok a

te érdemes Marie-d

Török Marie Susie (1783–?): D'Ellevaux Jánosné, Kazinczy feleségének testvére. (A Török családról: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 884–885 [Családja/Török].)

Fáy Stigmund: Fáy Zsigmond említett mellékelt levele ismeretlen, róla további adatokat nem találtunk Kazinczy naplójegyzetén kívül: [1830. júl.] „15. Virradtakor Ujhelybe. [...] Fáy Zsigmond Úr nálam. [...] 16. Fáy Zsigmond Úr Széphalmon. Végzek vele 1500 fntot Ungvárból neki, ahhoz 500 forintot.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 353.)

[Vitsey = Vécsey?] **Susi:** (?)

Berman: bizonyára azonos Bergmann (Bermann) Mózással a → [A Behmer-dosszié]-ban említett kölcsönügyet egyik résztvevőjével. Kazinczy [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] c. naplója szerint 1830. május 31-én találkozott vele és társával: „Bermann és Kornstein itt.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 351; vö. még ugyanitt, 354).

6176.

Kazinczy – Kossuth Andrásnak
[Sátoraljaújhely], 1830. december 15.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Sátoraljaújhely, XV–5. Zemplén vármegye levéltára történetére és Kazinczy Ferenc levéltári működésére vonatkozó iratok gyűjteménye 1770–1848, Magánlevelek, N° 3. (Egy fólió négyoldalasra hajtva: a lap egyik oldalának felén a levél szövege, a másik felén a címzés és a viaszpecsét, a lap másik oldala üres.)

MEGJELENÉS

1. HÓGYE 1981, 341.

2. HÓGYE 1990, 63.

(A két kiadvány azonos kísérőszöveget és szöveget közöl.)

⁴⁰ [Olvasati és fordítási bizonytalanság.]

MAGYARÁZATOK

A levélen nincs megjelölve a hely, de Kazinczy naplójából tudható, hogy 1830. dec. 1-jétől 18-ig Sátoraljaújhelyen tartózkodott: KAZINCZY, [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 360–362.

Sem e naplózakaszban, sem ismert leveleiben nem írt Kazinczy az itt említett perről, így csak feltételezni lehet a levélben olvasható „*Telon. per*” (= ’vámper’; *telonium* [lat.]: vám) kifejezés alapján, hogy egy vármegyei megbízatásra utalhat a levél.

Kossuth András: Zemplén vármegyei főügyész (1824-től), idősebb Kossuth András fia. Kazinczy a kázméri per végrehajtása során került kapcsolatba vele. Kazinczy 1829. jún. 8-án kért a sógora, gróf Török József ellen végrehajtót az eperjesi kerületi táblától. 1830. márc. 15-én Kazinczy levelet kapott „Lánczy Ferencz Assessor Úrtól, hogy Apr. 26d. fogja folytatni a’ Kázméri Executiót”. Ezután, bizonyára emiatt, kereste fel március 31-én Kossuth Andrást: „Sophie és én Patakra hogy Kossuth Andr. Fő Fiscális Urral szállhassak.” (KAZINCZY, [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 342, 347.) (A kázméri perről: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.)

procedál (lat.): eljár.

6177.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december [?]

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 763, 23 [I.].

A levél kézírata a több ütemben keletkezett [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. Kazinczy-naplóban található (megjelent: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 330–386). A kézirat e levél környezetében sajátosan kollázs jellegű: a 23. és 24. lap tulajdonképpen a 24. lap néhány autográf sorából és az erre a lapra ráragasztott 5 idegen kézzel írt levélből, ill. cédulából áll. E beragasztott lapok a [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] jegyzetei között vannak közölve: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 863–864 (a napló keletkezéstörténetét l. ugyanitt, 862–865). Az 5 beragasztott lap közül 4 levél, ezek mind-egyikét Márton József írta Kazinczynak, feltehetően 1830–31-ben:

Jelen levél.

→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. [?] (a)

→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. [?] (b)

→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 3.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, *Pályám* 2009, 863.

MAGYARÁZATOK

A jelen levelet 1830. decemberében írhatta Márton József, hiszen az említett összeget 1831. jan. 4-én megkapta Kazinczy: „1831. Januarius. [...] 4. Bodó Urnál. Reggel jó a’ levél Fő Notarius Urhoz első Vispán B. Vay Miklóstól, hogy ő Borsodi Administrator leve. Prof. Márton József Úr nevében Tályai postamester Kardos Sámuel Úr nekem 91 fntot lefizettet az itt való postamesterrel

azon 94 fntom helyett, melyet Prof. Ur veve fel Ocskay Antal Kanonok Urtól a' 20 exemplár Hajdan Gyért.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 363.)

Tehát a levél Kazinczy A' *Szent Hajdan'* gyöngyei (Buda, 1830) c. fordításához kapcsolódik. E fordítás Pyrker János László (1772–1847) egri érsek németül írt hexameteres hőskölteményének, a *Perlen der heiligen Vorzeit*nak (Buda, 1821; második, bővített kiadás: Bécs, 1826) prózai fordítása. Ez a magyarítás lett az ún. *Pyrker-pör* tárgya (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1276).

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Posta Mester: a tállyai postamester, Kardos Sámuel (további adatokat nem találtunk).

expeditio (lat.): vállalkozás.

B[áró] Vay Miklós (1802–1894): kancellár, főrendiházi elnök, koronaőr. 1825-től Zemplén vármegye aljegyzője, 1827-től alispánja, 1830-ban országgyűlési követe. 1831-ben a kolerázadás idején kormánybiztos. 1831-től Borsod vármegye főispáni helytartója, később főispánja.

secretarius (lat.): titkár.

6178.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. [?] (a)

KÉZIRAT

Márton József kézírása: MTAKK K 763, 23 [II.]. A szövegforrásról: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. [?] jegyzet.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, *Pályám* 2009, 863.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Vitkovics Mihály (1778–1829): ügyvéd, költő, író, műfordító. Otthonában rendezett irodalmi estéi hozzájárultak Pest szellemi központtá válásához. Horvát Istvánnal és Szemere Pállal Kazinczy pesti triászának tagja. A népies műköltészet egyik első alkotója, szerb népdalokat is fordított. A nyelvújítási harc programadó versét hozzá címezte Kazinczy: *Poetai epistola Vitkovics Barátomhoz* (Széphalom, 1811).

Tud. Gyűjtem.: Tudományos Gyűjtemény.

attila (rég.): 19. sz-i magyaros díszdolmány.

6179.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. [?] (b)

KÉZIRAT

Márton József kézírása: MTAKK K 763, 24 [III.]. A szövegforrásról: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. [?] jegyzet.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, *Pályám* 2009, 864.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

betű mustrák (rég.): betűminták.

Haykul Antal: Bécsben élő erdélyi nyomdász. A Magyar Hírmondó (1802–1803) és a Magyar Kurír (1810–1834) nyomdása is. Kazinczy leveleiben többször panaszkodott rá: → Decsy Sámuel – Kazinczynak, Bécs, 1807. aug. 11. jegyzet; → Decsy Sámuel – Kazinczynak, [Bécs], 1808. márc. 1–10. között jegyzet.

Strausz: Anton Strauss (1775–1827), bécsi nyomdász.

Déva Hunyad rajza: Kazinczy még az *Erdélyi Levelek*hez rendelt Bája Istvántól két rajzot Déva és Vajdahunyd váráról: „Jöttömben bétérék Bájához. Mutatta Déva várát Vignetti formában. Ezt is, a’ Hunyadit is nem sokára kapni fogod.” (KazLev, 16/3648, Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Marosnémeti, 1818. okt. 16.)

Barkassy Imre: joggyakornok Pesten és Bécsben, az 1820-as évek közepétől Kazinczy levelezőtársa. 1830 decemberében Kazinczy közös levélpapírra írt neki és Mártonnak levelet: KazLev, 23/5925, Kazinczy – Barkassy Imrének, KazLev, 23/5926, Kazinczy – Márton Józsefnek, 1830. dec. 10.

Báró Podmaniszky Lajos: bizonyára báró Podmaniczky Lajos (1803–1872), zeneszerző, rajzoló. (→ Kazinczy – Podmaniczky Lajosnak, Széphalom, 1821. máj. 7.)

6180.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december 3.

KÉZIRAT

Márton József kézírása: MTAKK K 763, 24 [I.].

A szövegben aláhúzással kiemelt részek a kéziratban pirossal vannak aláhúzva. A szövegforrásról: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. [?] jegyzet.

MEGJELENÉS

KAZINCZY, *Pályám* 2009, 863–864.

MAGYARÁZATOK

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Denkmäler des alten Roms (ném.): 'Az ókori Róma emlékművei'; Georg Christoph Kilian *Denkmäler des alten Roms* (Augsburg, 1767) c. könyve, Jean Barbault (1718–1762) francia festő és rézmetsző illusztrációival. Ezt a könyvet Kazinczy egy későbbi levelében (is) kéri Zádor Györgytől (KazLev, 21/5196, Kazinczy – Zádor Györgynek, 1830. júl. 27.; vö. KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 351.)

Merkwürdige Gebäude der Stadt Paris (ném.): 'Figyelemre méltó épületek Párizs városában' (az említett könyvet nem sikerült azonosítani; → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 14.)

magazin (arab–ném.): raktár, tároló.

Kuppitsch, Matthias (1797–1849): bécsi könyvkereskedő.

Szent Györgyi: talán Szent-Györgyi János (1793–?), pesti festő, Kazinczy egyik 1828-as portréjának készítője.

Déva [...] *priv.*; *Déva rajza*: Kazinczy még az *Erdélyi Levelek*hez rendelt Bája Istvántól két rajzot Déva és Vajdahunyad váráról, → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. [?] (b), jegyzet.

Barkasy (Barkasi) Imre (1805–?): bécsi joggyakornok, Kazinczy levelezőtársa.

Helmezy Úr kéri a' Pesti Ujság kiadására a' Fels. engedelmet, melly elől Kisfaludyk kibála: *Helmezy* Mihály (1788–1852), író, műfordító és szerkesztő, 1830-tól a Magyar Tudós Társaság pénztárosa, az 1810-es évek elejétől Kazinczy pesti ügyeinek hűséges intézője; *Kisfaludy* Károly (1788–1830): író, költő, drámaíró. „Kisfaludy Károly még 1830 elején egy Jelenkor cz. politikai lap kiadhatósáért folyamodott, melynek ő lett volna a szerkesztője, de ebben nov. 21. történt halála megakadályozta. H[elmezy] megújítván a kérelmet, az engedélyt 1831. márcz. 11. megnyerte s a lap 1832. jan. 1. megindult kis 4rét féliven hetentént kétszer.” (SZINNYEI)

recursus; recurrál (lat.): fellebbezés; fellebbez.

Felség: I. Ferenc (Habsburg–Lotaringiai) (1768–1835), 1792-től magyar király és német-római császár (II. Ferencként, 1806-ig), Ausztria örökös császára (1804-től).

aerarium (lat.): államkincstár.

módi (fr.–ném.): divat.

Sic fata tulere!! (lat.): 'így hozta a sors!'

6181.

Márton József – Kazinczynak
Bécs, 1830. december 14.

KÉZIRAT

Autográf: MNL Miskolc, XIV–18, *Kazinczy Ferenc és Gábor iratai 1669–1849.*, 1. doboz, [1. csomó], [2. fogás], 10. levél, 43–44. oldal (egy fólión a levél szövege másfél beírt oldalon). A lelőhelyről: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A keletkezés idejét a következő adatok határolják be: 1. „Ma indul levelem Pestre, hogy a’ Szent Hajdan’ Gyöngyeit vegyék által, ’s küldjék szélllyel.” (KazLev, 21/5170, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1830. jún. 18.; uo., 21/5171, Kazinczy – Dessewffy Aurélnak, Széphalom, 1830. jún. 18.; uo., 21/5172, Kazinczy – Bajza Józsefnek, Széphalom, 1830. jún. 18.) 2. „az ifjú Királyunk”-ként említett V. Ferdinándot 1830. szept. 28-án koronázták meg. 3. Az emlegetett 94 VFt: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. [?] 4. A jelen levélben ez olvasható: „A’ Párisi épületek leírása nem három darab hanem kettő”, Márton 1830. dec. 3-i levelében pedig ez: „*Merkwürdige Gebäude der Stadt Paris*. Ez 3 Tomus igen igen sok képpel.” (→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 3.) Vagyis a jelen levél kiigazítja a dec. 3-i levél információját, tehát e levelet 1830. dec. 3-a után írta Márton, és mivel az évet és a napot megadja: 1830. dec. 14.

Márton József: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1804. jan. 13. jegyzet.

Ócskay Antal (1795–1848): nagyváradi kanonok, a pesti egyetem tanára, kassai megyés püspök (1838-tól).

Sz[ent] Hajdan Gyöngyei: Pyrker János László (1772–1847) egri érsek, németül alkotó költő, drámaíró, mecénás, műgyűjtő németül írt hexameteres hőskölteményének, a *Perlen der heiligen Vorzeit*nek (Buda, 1821; második, bővített kiadás: Bécs, 1826) a fordítása. Kazinczy – Kisfaludy Károlyt megelőzve – prózában fordította le: *A’ Szent Hajdan’ gyöngyei* (Buda, 1830; előszava: *Hárfához*). E fordítás lett az ún. Pyrker-pör tárgya. (L. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1276.)

Kuppitsch, Matthias (1797–1849): bécsi könyvkereskedő (rég.: *antiquar*).

Sziits István: bécsi udvari ágens. (KazLev, 19/4594, Barkassy Imre – Kazinczynak, Pozsony, 1826. febr. 18.)

Barkassy Imre: joggyakornok Pesten és Bécsben, az 1820-as évek közepétől Kazinczy levelezőtársa. [→ Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. (?) (b)]

post portó (rég.): postaköltség.

A’ Párisi épületek leírása: → Márton József – Kazinczynak, Bécs, 1830. dec. 3.

Ő Fels. az ifjú Királyunk eljegyzette az Özvegy Szárdiniai Királyné leányát Annát: Savoyai Mária Anna magyar királyné (1803–1884) I. Viktor Emánuel szárd–piemonti király és Habsburg–Estei Mária Terézia főhercegnő lánya. Férje: V. Ferdinánd (1793–1875) magyar király (1830–1848). 1831. febr. 27-én házasodtak össze. Ikertestvére: Mária Terézia (1803–1879).

mappa (lat.): térkép.

expeditio (lat.): elrendezés, összeállítás.

6182. [5268.]

Schedel (Toldy) Ferenc – Kazinczynak
Pest, 1831. január 11. (vagy ezelőtt)

KÉZIRAT

Autográf fogalmazvány: MTAKK Ms 5069.

MEGJELENÉS

E levélfogalmazvány jelentősen eltérő, elküldött változata: KazLev, 21/5268, Toldy Ferenc – Kazinczynak, Pest, 1831. jan. 11. (A lelőhelyen a most kiadott szöveg előtt található ez a változat.)

MAGYARÁZATOK

A levél erre válaszol: Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1830. dec. 17., KazLev, 21/5256 (ugyanis e levélben küldte el Kazinczy Szabolcs vármegye körlevelét és a tervezett fordításokat, l. lentebb). Kazinczy válaszlevele: Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1831. jan. 14., KazLev, 21/5269 (erre utal Toldy megjegyzése is).

Schedel Ferenc (Toldy Ferenc) (1805–1875): irodalomtörténész, kritikus, orvos.

Stettner György (írói neve Fenyéri Gyula; 1848-tól: Zádor György) (1799–1866): író, jogtudós, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (l. 1831; r. 1832). Vörösmarty szerkesztőtársa a Tudományos Gyűjteménynél (1828–1833), az Aurora-kör tagja, a Kisfaludy Társaság egyik alapítója.

K[isfaludy] Sándor (írói neve: Himfy) (1772–1844): író, Kisfaludy Károly testvére. Kazinczy Kisfaludy Sándorhoz november 30-án írt levelet, ebben testvére halála miatti részvétét fejezi ki: „Nemzetséged és Nemzetünk örök fényöket vesztek el testvéredben, Károlyban, ’s öröm látni, hogy az ő kidöltét minden jók kesergik. Én utána feltettem a’ gyászfátyolt, ’s bár az példa légyen Pesti barátimnak is, kiknek hogy azt tevé, megírtam.” (KazLev, 21/5242, Kazinczy – Kisfaludy Sándornak, Sátoraljaújhely, 1830. nov. 30.)

philosophus: Döbrentei Gábor (1785–1851), író, műfordító, irodalomszervező, az Erdélyi Múzeum kiadója. A hozzá írt levél: KazLev, 21/5243, Kazinczy – Döbrentei Gábornak, Sátoraljaújhely, 1830. nov. 30. E levél másolatát ugyanaznap elküldte Toldynak is: „Döbrenteihez írt levelemet innen fogom leírni neki. [...] *Másolat.* (Fenyéry, Bártfay lássák.) Döbrentei Gábornak K. F. tiszteletét. Nov. 30. Meleg szívvel köszönöm tudósításodat. – – – [stb. mint az 5243. számú levélben.]” (KazLev, 21/5245, Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1830. nov. 30. []-ben Váczy János jegyzete.) Kazinczy a következő levelében nevezi „Philosophusnak” Döbrenteit, és „gyilkos, de nem goromba” leveléről kéri Toldyék véleményét: „Nyugtalan vagyok hallani ítéleteteket éránta. Erről a’ Néked megküldöttől írtam le a’ melly hozzá ment.” (KazLev, 21/5247, Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1830. dec. 3.) A vita háttere az ún. Conversations Lexicon-i pör (1830): → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéri Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet.

Überläufer (ném.): köpönyegforgató.

a’ *kívánt képek meg nem vétettek*: a „Richternél álló képeket” először 1830. nov. 30-i levelében említette Kazinczy Toldynak (KazLev, 21/5245), majd a dec. 10-i levelében felkéri Toldyékot, hogy vásárolják meg számára a képeket: „Tisztelt barátom, Szemere nem vala Pesten, csak asszonya volt, ’s ez rá nem akadhata Richterre. – Meg vagyok ígézve, hogy minden lépésimben elakadok, mellyeket képeim eránt teszek. – Nem merek alkalmatlankodni Néktek, de ha valamellyitek még is felkeresné Richtert, ’s módját ejthetné, hogy a’ képeim jöjjenek ki kezeiből, kapjanak Verschlágot, és tétessenek le az Arany Csillagnál a’ Váczi úton (nem úczán) a’ Madarasi háznál, Winter Jakab Zsidó kezéhez, hogy az a’ Verschlágot adja által Farkas nevű Ujhelyi Zsidónak – – azt, édes barátim, nem barátságna, hanem kegyelemnek venném. Eltalálnak veszni, ’s akkor meggyújtom Pestet bosszúságomban. Tedd a’ mit tehetsz. Pénz lesz már a’ mi Josephínánk kezéinél reá.” (KazLev, 21/5251, Kazinczy – Toldy Ferencnek, 1830. dec. 10.)

barátnénk: a fent idézett levél szerint: Bártfay Lászlóné Mauks Jozefina.

Szabolcs’ felszólítása: a *Szabolcs Vármegye az Ország minden Megyéjéhez, Kállóból 1830. Nov. 29d. c.* másolat szövege: Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1830. dec. 17., KazLev, 21/5256.

A’ *készen álló fordítások’ jó bosszu sorát...*: Kazinczy ezt a listát küldte el Toldynak: „Kész az a’ Kötet is mellyben a’ Marmontel Regéjit adom, két újjal, Boufflerst és Rochefoucauldöt. Kész Emília, Miss Sara, Minna. Kész Sallust és a’ Cicero Catilináriája, Mílója, Ligáriusa, de ezek mind végig tekintést kívánnak még.” (KazLev, 21/5256.) Toldy az elküldött levélváltozatában 6 könyvre terjedő kiadástervezetet állított össze (KazLev, 21/5268).

Akadémia: a Magyar Tudós Társaságról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

14. Jan – *Kczy levelét*: Kazinczy – Toldy Ferencnek, Sátoraljaújhely, 1831. jan. 14., KazLev, 21/5269.

Auror[a]: Kisfaludy Károly (1788–1830) által alapított és szerkesztett irodalmi zsebkönyv (1822–1837).

6183.

Kazinczy – Cserey Miklósnak
h. n., 1831. január 21.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk az autográfáról készített mikrofilm: MTAKK Mikrofilmtár B. 738/III. (Kolozs Megyei Állami Levéltár, Kolozsvár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, Wesselényi din Jibou [Zsibő], 250. fond, 1303. sz. [Correspondența primată de baronul Wesselényi Miklos II. – Lit. K. 1814–1848.]

MEGJELENÉS

ENYEDI 1994.

MAGYARÁZATOK

Cserey két megelőző levele:

KazLev, 21/5266, Cserey Miklós – Kazinczynak, Klitz, 1831. jan. 5.

KazLev, 21/5272, Cserey Miklós – Kazinczynak, Klitz, 1831. jan. 18.

Az ezekben említett témákra válaszolt Kazinczy a jelen levelében.

Kazinczy következő levele: → Kazinczy – Cserey Miklósnak, Sátoraljaújhely, 1831. jan. 30.

Cserey a két levelet egyszerre kapta meg, így ő is egy levélben válaszol: „Ebben az órában vettem egyszeriben két barátságos Leveledet; egyikre a közelebb múlt Hónapnak 21két, másikká 30dikát látom jegyezve [...]”; KazLev, 21/5279, Cserey Miklós – Kazinczynak, Klitz, 1831. febr. 12.

Cserey Miklós (1780?–1844): erdélyi kormányzó tanácsos (1819–1826), ellenzéki politikus, irodalompartoló birtokos, Cserey Farkas rokona.

annak Originálisát, mellynek mását ide zárom: melléklet nincs.

Parancsolatodat híven és haladék nélkül teljesíttem: az utalás az előző Cserey-levelekből érthető: Cserey Farkas házassági szándékát közvetítette Kazinczy, tehát a házasság lenne az az út, amelyen „a’ poklokra kárhoztatott [ti. Cserey Farkas] kiszabadúlha[tna] ördögeinek [ti. hitelezőinek] kezeiből”. Cserey Farkas (1773–1842) erdélyi birtokos, őrnagy, műgyűjtő, botanikus. 1805-től volt Kazinczy bizalmas barátja, id. Wesselényi Miklós sógora, Cserey Miklós rokona. Felesége, gróf Haller Krisztina 1816-ban meghalt. Az 1810-es évek végétől többnyire Bécsben élt.

Csereynek a Kazinczy leveleire felelő februári levele szerint a remélt menyasszony személye körül kisebb félreértés alakult ki: „Tellyes szivből köszönöm, hogy meg indultál a munkában. Ez előtt negyednappal indítám egy ujj Levelemet hozzád, melyben tudósítottalak, hogy vétség esett a dologban. – Én úgy irtam Neked a mint Vesselényiné mondotta; – a Farkas levele sem láttatott – t.i. az ezelőtti, – a Vesselényiné mondásával ellenkezni: mert senki sem vólt nevezve leveleinkben; – de későbbben, elébb Vesselényinének, utóbb nekem is, úgy fejtette meg Farkas a mesét, hogy ő Bártzi Susánnára, a Bekkné Testvirére, nem a Bekkné leányára tette a czélt. – Én ezt meg tudván, – már ebben a zavarban egyebet nem gondólhattam, hanem hogy talám a Providentia munkája lehet

ez a vétség, – mert ha a Bekkné leányát megkapjuk, nagy szerentsét szerzünk Farkasnak; – ha meg nem kapjuk, meg fejtjük a mesét Bártzi Susi Kis Aszszonynak, – nemis tartom jónak viszsza húzni szavadat, lássuk meg, mi leszsz a válasz! – Ha jó a leány, s ha az Annyais oda engedi, hadgyuk mentire; mert malum bene positum non est loco movendum. – Meg irtam ezt Farkasnakis.” (KazLev, 21/5279.)

cholera: a járványról: → Kazinczy – Jósika Jánosnak, Széphalom, 1831. aug. 15. vagy 18. jegyzet.

Gróf Mailáth Antal (1801–1873): Zemplén vármegye főispánja (1830–1839).

vonatja a' cordont: 1830. dec. 28-án az ország északkeleti határát lezárták a Galícia felől fenyegető kolera miatt.

Soos Pál: Zemplén vármegyei főbíró (1813-tól), alispán (1829-től).

Obniczki Miklós: (?)

Gerzsei Gróf Petőház: kihalt magyar nemes család.

confiscáltassanak (lat.): elkoboztassanak.

I. Constantin Herczeg: Konstantin Pavlovics (1779–1831) orosz nagyherceg, I. Pál cár fia. 1816-tól a Bécsi Kongresszus által felosztott Lengyelország orosz megszállás alatti részének vezetője (főparancsnoka, alkirálya). 1830. nov. 29-én lengyel nemzeti felkelés tört ki, ekkor elmenekült Varsóból. Kolerában halt meg. A lengyel felkelés váratlan győzelme az orosz csapatok felett csak ideiglenes volt, az 1831. aug. 28-án meginduló orosz–orosz ellentámadás néhány nap alatt bevette Varsót. A magyar vármegyék a lengyel felkelés védelmére szólították fel a királyt.

exercíroztat (lat.): gyakorlatoztat.

dzsida (rég.): lovassági szűrőfegyver.

éjszaki Colossus: Oroszország.

desperatio (lat.): kétségbeesés.

ollyanok mint nálunk Herczeg Eszterházy, Károlyi etc.: azaz vezető főnemeseik.

calculál (lat.): számít.

Petersburg (ném.): Szentpétervár.

Gróf Cziráky Antal (1772–1852): országbíró, jogtörténetíró, az MTA levelező tagja (1830). Fejér vármegyei főispán (1825–1845), tárnokmester (1825–1827), országbíró (1828–1839). 1828–1839 között a pesti egyetem elnöke. 1830. nov. 17-én az ő elnöklete alatt tartotta alakuló ülését Pozsonyban a Magyar Tudós Társaság.

B. Daniel István szép tette: Cserey arról írt, hogy gróf Csáky Jánost pénzzel segítette báró Daniel István (1724–1788) erdélyi főkormányiszéki tanácsost: „B. Dániel István ki vált a többi közül, s a maga saját pénziből 20 ezer forintot adott neki. – Meg érdemli az emlékezetet. – Ha sokan találtatnának, de bársak kettős, Dániel István módra érezők, Teis, mint isméretes jó Hazafi, s nagy Litterator, felvólnál segítve. Bezzeg, ha nekem volna az a módom a mi nints, – nem kesereg-nél! –” (KazLev, 21/5266.)

Gr. Kemény Sámuel levelével cselekedtem, a' Minervába benyomtatassam: gróf Kemény Sámuel (?–1817) Torda vármegyei főispánnak a gubernátorhoz 1809. júl. 2-án Kolozsvárott írt levelét tette közzé Kazinczy (Felső Magyar-Országi Minerva, 1825).

Benkő József (1740–1814): református lelkész, tanár, botanikus, író. Kazinczyval is levelezett. Az említett perről már korábban írt Cserey Farkas Kazinczynak: „Mivel vádoltatik az alperes? azzal hogy törvénytelenül házassítot egybe sok személjeket; azzal másodsor, hogy a fels. kir. Fő Kormány Szék, és a Mgos Reform. Fő Consistorium intéseinek és parancsolattyának nem engedelmeskedett [...]” (KazLev, 5/1274, Cserey Farkas – Kazinczynak, Kraszna, 1808. ápr. 21.)

convincál (lat.): elítél.

6184.

Kazinczy – Szemere Miklósnak
h. n., 1831. január 26.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk az autográfáról készült kézirat-fénymásolat, amely Busa Margit hagyatékában található.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél, amelyre ez válaszol, ill. amely erre válaszol: ismeretlen.

A lengyelországi *események*, az ennek kapcsán említett *személyek* és *kifejezések*: → Kazinczy – Cserey Miklósnak, h. n., 1831. jan. 21. jegyzet.

Szemere Miklós (1802–1881): lasztóci birtokos, ügyvéd (1827-től), költő. Szemere Pál sógora. (→ Kazinczy – Szemere Miklósnak, h. n., 1830. jan. 9. jegyzet.)

Aurora: Kisfaludy Károly (1788–1830) által alapított és szerkesztett irodalmi zsebkönyv (1822–1837).

Une semaine de l'histoire de Paris (fr.): Étienne-Léon de Lamothe-Langon könyve ('Egy hét Párizs történetéből'; Stuttgart, 1830).

Metternich, Klemens Lothar, herceg (1773–1859): osztrák politikus, az 1810-es évektől a bécsi politika legfőbb irányítója, a Szent Szövetség kezdeményezője.

Polignac, Auguste Jules Armand Marie, herceg (1780–1847): francia politikus, X. Károly kormányának vezetője, akit az 1830-as júliusi forradalom űzött el.

Őt és Metternichet a lengyel felkelés összefüggésében ítélték meg: a zempléni vármegyegyűlésen 1831. jún. 20-án „Kubinyi Fer. a' Lengyelek mellett szól, 's Metternichet megillenti. – Prónay János volt Dietai tiszta Követ fog mellette, legalább simítja. Kubinyi Ferencz csak ezt és nem többet: Herceg Metternichről nincs mit szólanom sokat; elég ha azt mondom, hogy legjobb barátja Polignacnak.” (KAZINCZY [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 380.)

contre les conspirateurs liberaux (fr.): 'a szabadelvű összeesküvők ellen'.

Báró Reisky: Kassán állomásozó kapitány.

Sztropkó (Zemplén vm.): ma Stropkov (SZK).

Lasztóc (Zemplén vm.): ma Lastovce (SZK). Részben a Szemere és a Kazinczy család birtoka.

6185.

Kazinczy – Cserey Miklósnak
Sátoraljaújhely, 1831. január 30.

KÉZIRAT

Szövegforrásunk az autográfáról készített mikrofilm: MTAKK Mikrofilmtár B. 738/III. (Kolozs Megyei Állami Levéltár, Kolozsvár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, Wesselényi din Jibou [Zsibó], 250. fond, 1303. sz. [Corespondență primată de baronul Wesselényi Miklos II. – Lit. K. 1814–1848.])

MEGJELENÉS

ENYEDI 1994.

MAGYARÁZATOK

A levélváltásról: → Kazinczy – Cserey Miklósnak, h. n., 1831. jan. 21.

Cserey Miklós (1780?–1844): erdélyi kormánybiztos tanácsos (1819–1826), ellenzéki politikus, irodalompártoló birtokos, Cserey Farkas rokona.

megyen levelem Mélt. Comáromy Györgyné, szül. Vay Anna húgomhoz, és a' Beckné Fiscálisához Szent-Király-Szabadjai Szent Lajos Úrhoz: az említett levelek ismeretlenek. A levelek Cserey Farkas házassági szándékát segítették, habár Kazinczy tévedésben volt az elvenni akart hölgy személyét illetően: → Kazinczy – Cserey Miklósnak, h. n., 1831. jan. 21.

Comáromy Györgyné, szül. Vay Anna (1783–1861): Vay Ábrahám (?–1796) és gr. Teleki Eszter lánya.

Beckné: Bárczay Anna; férje 1804-től Beck Pál (1761–1827) téglási földbirtokos, mérnök, kancelláriai fogalmazó. (Az ő lányát vagy testvérét, Bárczay Zsuzsannát akarta elvenni Cserey Farkas.)

Szent Lajos: nemesi előneve (lat.: *prædicatuma*) Szent-Király-Szabadjai.

Én holnap indulok Pestre, hova a' Magyar Academia Elöljárója Gróf Teleki József Szabolcsi Fő-Ispány Úr Febr. 13dikára meghívott: a meghívólevél: KazLev, 21/5271, Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1831. jan. 15. A Magyar Tudós Társaságról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Bréd (Szilágy vm.): Beréd, ma Brebi (R).

Klötz (Szilágy vm.): Klic, Csürfalva, ma Cliț (R). Cserey Miklós egykori birtoka.

6186.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak és Szemere Pálnak
Buda, 1831. március 6.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 761, 52.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A keletkezés idejét, körülményét és a levél tárgyát Kazinczy naplójából és egyéb leveleiből ismerjük. A Pesten és Budán tartózkodó Kazinczy 1831 márciusában megbízást kapott a Magyar Tudós Társaságtól egy (?) frissen megjelent mű ismertetésére; erről l.: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. márc. 8. levél szövegét és jegyzetét. E március 8-án, kedden írt levélből kiderül, hogy a héten, azaz hétfőn ülésezett az a bizottság, amely a munkákat bírálatra kiadta. Vagyis a jelen datálatlan levél csakis 1831. március 6-án, vasárnap keletkezhetett, hiszen „holnap dél után”-ra hívta meg Kazinczyt és Szemere Pált Döbrentei. Ezt támasztja alá a [*Napló. 1828–1831. Pesti Útamb. 1828.*] vonatkozó része is:

„6. VASARNAP. ebéd Consil. Szirmay Ádámnál.

7. ebéd Prof. Imrénél Szemerével. –

A’ Pesten és Budán megjelent könyvek Laistroma (mense Január. et Febr.) kiosztatnak vélemény adás végett. Döbrentei maga olvassa fel a’ Kritikai Lapok czímjét.

8 kedd. Szemere ki Péczelre. Ebéd itthon. [...]” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 371–372, jegyzet: 1281.)

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Kazinczy és Szemere rendes tagok: Kazinczy és Szemere Pál (1785–1861) egyaránt tagja volt a Magyar Tudós Társaság (a későbbi MTA) alapszabályát kidolgozó bizottságnak, a Társaság Kazinczyt 1830-ban, Szemerét 1831-ben választotta rendes tagjául. *Szemere Pál* (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, Kazinczy és Kölcsey barátja.

6187.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. március 8.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 601, 2.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A keletkezés közvetlen előzményeiről: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak és Szemere Pálnak, Buda, 1831. márc. 6. levél és jegyzet; Kazinczy – Guzmics Izidornak, Pest, 1831. márc. 11. (KazLev, 21/5287); Kazinczy – az MTA-nak, Pest, 1831. márc. 21. (KazLev, 21/5295). A [*Napló. 1828–1831. Pesti Útamb. 1828.*] vonatkozó része: 1831. márc. 7-én „A’ Pesten és Budán megjelent könyvek

Laistroma (mense Január. et Febr.) kiosztatnak vélemény adás végett” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 371–372, jegyzet: 1281).

A Magyar Tudós Társaság Kazinczyra bízta *Szalay László Bimbóji* c. verseskötetének és *Lassu István* Horatius-kiadásának bemutatását. E recenzálásra kapott példányokat kísérhette e levél. Kazinczy igen kritikusan nyilatkozott e kötetek felől, Lassut egyenesen eltanácsolta a munka folytatásától. A jelentések kézíratai a jelen levél kézírata után vannak bekötve az MTA Kézírttárában a K 601-es jelzetű kötetben a 3–8. lapokon. A Szalay-kötetről írt bírálat 1831. márc. 21-én hangzott el: „Ma olvastatik fel az én Recenzióm a’ Bimbókról” (KAZINCZY, *[Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.]* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 372).

A *Magyar Tudós Társaság*ról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Szalay László (1813–1864): író, történész, jogtudós. Említett munkája: *Bimbók* (Pest, 1831). → Szalay László – Kazinczynak, Pest, 1830. ápr. 21. jegyzet.

Lassu István (1797–1852): az udvari kancellária tisztviselője, a Magyar Tudós Társaság (MTA) levelező tagja (1833). Említett munkája: *Q. Horatius Flaccusnak ódái. A két magyar hazában lévő ifjúságnak és a római classica litteraturában gyönyörködőknek számára nemzeti nyelvén készített magyarázatokkal kiadta Lassu István* (Buda, 1829).

Szemere Pál (1785–1861): péceli birtokos, költő, kritikus, szerkesztő, a Magyar Tudós Társaság (MTA) (1831) és a Kisfaludy Társaság (1840) tagja, Kazinczy és Kölcsény barátja.

6188.

Kazinczy – Cserneczy Józsefnek
Pest, 1831. április 18.

KÉZIRAT

A kézirat ismeretlen.

Szövegforrásunk a Busa Margit hagyatékában lévő, autográfrol készített kézirat-fénymásolat volt. Busa feljegyzései szerint az OSZK-ban kellene lennie a kéziratnak (1996-ban vette árverésen a könyvtár), de ott nem található meg.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Cserneczy József: a *Conversations-Lexicon* egyik mutatványcikkét (*Hunyadi Mátyás*) ő írta. Bajza a *Figyelmeztetés pesti magyar könyvtáros Wigand Ottó Tudományi s Mesterségi Közönséges Tárára* c. cikkében mint a lexikon egyik szerkesztőjét is támadja. Az ún. *Conversations Lexicon-i* porrról: → Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczynak, Pest, 1830. máj. 18. jegyzet.

az *Académiai ülésben*: Kazinczy 1831. febr. 9.–jún. 12. között Pesten és Budán tartózkodott, hogy részt vegyen az alakuló Magyar Tudós Társaság ülésein és tanácskozásain.

ignorál (lat.): figyelmen kívül hagy, semmibe vesz.

6189.
Kazinczy – Fáy Györgynek
h. n., 1831. április 22.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK Ms 4430/215.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél tárgya Fáy György gyermekének sírverse. *Fáy György*: Fáy Mózes fia, György apja. *Felesége*: Puky Borbála. Kazinczy utolsó naplójában az 1831. áprilisi bejegyzések mellett megtalálható a vers szövege:

„Fáy György és Puky Borbála György fajoknak halálára.

Szerelme voltál szüleidnek,
Most mérges gyötrelmek levél.
Miolta tőlük elkelél,
Nincs nyugta sebzett szíveiknek.

Oh enyhítsd őket fájdalmokban,
'S ha elhagyhatod egedet,
Mondd, megjelenvén álmaikban
Itt is szeretlek titeket.”

(KAZINCZY [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 376.)

A vers még Kazinczy életében megjelent Kovacsóczy Mihály *Nefejejts* c. zsebkönyvének 1832. évfolyamában (253) *Sírköve* címen: „a' Molnárné elhozta a' Kovacsóczy Nefejejts című zsebkönyvét. [...] Most érkezvén midőn a' mai leveleket írom, csak estve fogom megtekinthetni.

Tőlem 3 darab van benne:

1. Epistola Gr. Kornishoz.
2. Ráday Erzsi.
3. Fáy György gyermekének. *Név nélkül.*” (KazLev, 21/5381, Kazinczy – Szemere Pálnak és feleségének, Széphalom, 1831. aug. 10.)

A vers további címváltozatai: *Sírvers Fáy Györgynek a György és Puky Borbála fijának. 1831.; Kis fiú' sírjára.*

6190.

**Magyar Tudós Társaság – Kazinczynak
Pest, 1831. május 2.**

KÉZIRAT

Eredeti körlevél, ismeretlen kéz írása, az aláírás és keltezés Döbrentei Gábor kézírása: MTAKK K 761, 53–54.

MEGJELENÉS

A bevezető sorok és az I. pont:

1. BÁRCZAY 1895, 114–115.

2. GYAPAY 2010, 120.

Gyapay László kiadásának szövegforrása: „MTAK, Kt, RAL 48/1831. E jelzet alatt a Schedel által jegyzett és Teleki által láttamozott kézíraton túl egy teljes és egy töredékes litografált másolat található. Egyiken sincs dátum.” E kiadásból csak a „kimerítő” szó hiányzik, továbbá néhány karakter eltér a jelen kötetben közölthöz képest. „Szövegünket a litografált másolat alapján közöljük, hiszen ez a változat jutott el a tagokhoz.” (GYAPAY 2010, 120.)

MAGYARÁZATOK

A szöveg műfajiságáról: „A nagygyűlés döntései alapján Schédel Ferenc, a társaság segédjegyzője Teleki József által láttamozott szabályzatot állított össze a tagok részére [...]” (GYAPAY 2010, 119). Kiadásunk szövegforrása Kazinczy példánya. Ebben a levélforma jellemzői közül nincs megszólítás, de van aláírás és keltezés, továbbá egy megjegyzés, amely személyhez köti az üzenetet: „K. F. számára”. A papíron hajtásnyom látható, ezért feltehető, hogy levélként volt elküldve.

A levél törzsszövegének leírója azonos a kötetünkben közölt többi akadémiai körlevél írójával.

A körlevél témája az Akadémia: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. levél és jegyzet. A szorosabban vett témáról, a könyvbírálatról: → Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. jegyzet; és: GYAPAY 2010; BÁRCZAY 1895; „III. A’ szótárra nézve”: NÉMETH 2007, 52–53.

Tudománytár: az Akadémia sorozatának első kötete 1834. jún. 23-án jelent meg, szerk: Toldy Ferenc.

1832-diki József napjától fogva minden pesti vásárban: tehát márc. 19-től, amely egyúttal a pesti vásár napja is.

paradigma (gör.–lat.): ragozási sor.

A’ társaság’ történetei’ megírása a’ titoknokra; a’ szerkeztetési gondok a’ titoknokra és levéltár-nokra együtt bizattak: Kazinczy az Akadémia történetének megírását emelte ki a [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplójában: 1831. máj. 14. „M. Academia historiája.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 377.) A további anyaggyűjtéséről: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet. 1831. febr. 20-tól a *titoknok* Döbrentei Gábor, a *levéltárnok* pedig Schedel (Toldy) Ferenc (1805–1875) irodalomtörténész és kritikus lett.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

6191.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. június 2.

KÉZIRAT

Eredeti körlevél: MTA KK K 761, 61–62.

A levél szövegét ugyanazon kéz írta, mint a kötetünkben közölt Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1831. jún. 26. és Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. júl. 9. leveleket, de az aláírás és keltezés Döbrentei kézírása. Boríték és egyéb melléklet nem található.

Az összehajtott levélkézirat első oldalának alján „Kazinczy Ferencz, rendes tag” címzés olvasható.

MEGJELENÉS

A körlevél Fáy Andrásnak küldött és az OSZK Levelestárában őrzött példányát Kerényi Ferenc adta ki: KERÉNYI 1987, 155–161.

MAGYARÁZATOK

Döbrentei Gábor a Magyar Tudós Társaság titkáráként küldte el e körlevelet Kazinczynak, mint a Magyar Tudós Társaság tagjának. A Kerényi Ferenc által kiadott Fáy Andrásához írt példány szó szerint megegyezik a Kazinczynak címzett példánnyal.

A Magyar Tudós Társaság rendszabása – „*alaprajzának 6-dik lapja*” – kimondta a színjátéktámogatását: „Mivel pedig a’ honni nyelv csinosítására, különös befolyásu a’ nemzeti játékszin, a’ társaság ezen célra szükséges, részszerint eredeti, részszerint fordított drámák elegendő számmal lételére is kiterjeszti gondját.” (MTT alaprajza 1831, 6.) (Kazinczy kéziratos kijegyzésében: „Gondja leszen, hogy a’ nemzeti Játékszín jó darabokban szükségét ne szenvedjen”, KAZINCZY, *Academia* 1828 és 1831, 13b.) Ezért amikor Abaúj vármegye az Akadémiához fordult, hogy: „»mél-tóztatnának a kassai színjátzó társaságot közbenjárások által szerzendő uj énekes és egyéb szindarabokkal gyámolítani«, az 1831. május 2. heti ülés a következő határozatokat hozza:

»1. Szóltassanak fel a társaság minden rendbéli tagjai: hogy ha netalántán eredeti drámákat, vagy jeles drámák fordításait kéziratban készen bírnának, közölnék azokat a társasággal, hogy ez a javaslat érdemlőket az igazgató-tanácsnak az író megjutalmaztatása s a munka kinyomtatása végett ajánlja. 2. Egy választottságra bízatik kijelelése a külföldi literaturák azon játékszíni darabjainak, melyek mind jeles drámái alkotásoknál fogva, mind a karakterek szerencsés festésénél fogva, a fordítást előkelőleg megérdemlik. A társaság aztán ezen benyújtandó javaslatot megvizsgálván, a helyben hagyott darabok sorát minden rendbeli tagjaival azon felszólítás mellett közölje, hogy közülök kiki azt vagy azokat, melyek tetszését mások előtt meg fognák nyerni, az imént nevezett célra az eredeti nyelvből az eredeti munka formájában és szorgalmasan lefordítva küldje be. 3. Az említett választottság tagjaivá a Mélt. Elölülő kinevezze Fáy András tiszt. tagot, Döbrentei Gábor titoknokot, Kazinczy Ferencz, Vörösmarty Mihály, Szemere Pál és Schedel Ferenc r. tagokat azon meghagyás mellett, hogy a kívánt javaslatot két hét alatt benyujtsák. 4. A Nagymélt. igazgató tanács kéressék a. – engedné meg hogy az 1 és 2-d. pont alatt említett felszólítás újság levelek által a két haza minden írójira és barátjaira a magyar literaturának kiterjesztve, közhirrre tétessék. b. – rendelne egy álló esztendei jutalmat, a legjobb drámái eredeti munkáért, oly móddal, hogy a jutalom váltva egy évben vígjátéknak, másban néző vagy szomorújátéknak jusson.«

A kiküldött választottság, melyben azonban csak Döbrentei, Vörösmarty és Toldy vettek részt, a május 16. heti ülésen beterjeszti a fordítandó művek jegyzékét. A kis-ülés a benyújtott írók közül némelyeket törölt, másokat hozzáadott, s így összesen 70 színművet jelölt ki fordításra. Még

ugyanezen a gyűlésen a titoknok felolvasta a tagokkal közlendő fordítás alapelveit is [...]” (BRISITS 1936, 152; Brisits Frigyes jegyzetei: az 1831. máj. 2-i határozat forrása: *Kis-ülési jegyzőkönyv*, 1831, 56; a bizottság tagjai: *Főtáskári inattár*, 1831, 25/b; a lefordítandó művek jegyzéke: *Kis-ülési jegyzőkönyv*, 1831, 72, *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei*, Bp., 1831–32, 73–74. Vö. KERÉNYI 1987, 315.)

A fordítói felhívás sikeres volt, 1832-ben 31 munkát bírálhatott el az Akadémia. Az eredeti drámákra az első pályázatot 1832 márciusában hirdették meg. A száz arany pályadíjat Vörösmarty szomorújátéka, a *Vérnász* nyerte el. Az Akadémia az *Eredeti játékszín* és *Külföldi játékszín* című kiadványsorozataival és pályadíjaival az 1833-ban állandó jelleggel működni kezdő budai színtársulatot is támogatta. (BRISITS 1936, 154, KERÉNYI 1987, 315.)

Kazinczy 1831 májusában Pesten (ill. Pécelen) tartózkodott, ám naplójából csak annyi tudható meg, hogy tudott a játékszíni bizottság munkájáról: „16. Reggel bé Pestre. Meghal Kovács Tamás. Tánzer Lilla beteg. 17d. Májusban a' Grófné rosszul lesz Ludányban. A' Jatekszíni darabok fordít. Dr. Eckstein. Kraynik.” (KAZINCZY, [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 377.)

A fordításra javasolt művek tekintélyes része már hozzáférhető volt magyarul, főleg Kazinczy és Péczeli József fordításában. A felsorolás egyaránt tekinthető Kazinczy (és generációja) fordítói programja elismerésének és kritikájának is, amennyiben a művek kiválasztásában sikeresnek, a fordítás megvalósításában azonban idejétmúltak ítélték.

A *Magyar Tudós Társaságról*: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.

Abauj Vármegyének azon Választottsága, mely a' Kassai magyar játékszín tökéletesbbé tételére van kinevezve...: a Kassán játszó magyar társulat Abauj vármegye pártfogása alatt állt, működését anyagilag is segítette, habár a színház épülete és berendezése Kassa városának tulajdonában volt. (KERÉNYI 1987, 314–315.)

repertorium (lat.): műjegyzék, műsorrend.

versi sciolti (ol.): 'feloldott versek'; tizenegy szótagos rímtelen olasz sorfaj, rímtelen endecasillabo.

jambus (gör.): az időmértékes verselés egyik verslába.

alexandervers: alexandrin; (általában) jambikus lejtésű, 12 szótagból álló középmetreszes nyugat-európai verssor.

textus (lat.): szöveg.

Alfieri, Vittorio (1749–1803): olasz drámaíró, költő, említett drámái: *Oreste* (1783; ford. Császár Ferenc, *Orestes*, Külföldi Játékszín XI, 1836), *Sofonisba* (1789; ford. Császár Ferenc, *Sofonisba*, Külföldi Játékszín XII, 1836), *Virginia* (1777–1783), *Bruto primo* (1786–1787), *Bruto secundo* (1789).

Federico Viascolo (helyesen: Giovan Battista Viassolo; írói neve: Camillo Federici) (1749–1802): olasz drámaíró, említett vígjátékai: *La bugia vive poco* [!] (ford. Galvácsy László, *A hazugság*, Külföldi Játékszín XVIII, Buda, 1840), *Non contare gli anni ad una donna* [!] (ford.: Kovacsóczy Mihály, *Capriciosa vagy ne kérdezd a hölgy éveit*, első előadás: Pest, 1839. márc. 14.).

Alberto Nota (1775–1847): olasz klasszicista drámaíró, említett vígjátéka: *Il filosofo celibe* (1811; ford. Császár Ferenc, *A' nőtlen philosophus*, Pest, 1833, Külföldi Játékszín).

Shakespeare, William (1564–1616): angol drámaíró, költő. Említett művei közül a *Rómeó és Júlia* jelent meg a Külföldi Játékszín XVII. kötetében Náray Antal fordításában (1839). Kazinczy két Shakespeare-művet is lefordított közvetítő nyelv segítségével: a *Macbethet* Gottfried August Bürger (1747–1794) német költő fordítása alapján ültette át magyarra (a fordítás nem jelent meg, önéletrajzai szerint Kazinczy elégette a kéziratot, de – legalábbis egy részlet – mégis fennmaradt [OSZK Kt, Fol. Hung. 183, 38 f]). A *Hamlet* Kazinczy fordításában 1790-ben jelent meg Kassán Friedrich Ludwig Schröder német átdolgozása nyomán, prózában, báró Próray Lászlónak ajánlva: *Kazinczy Ferentz' külföldi Játékszínje, Első kötet, Hamlet-Stella-Missz Szara Szampsonon*; a darabot először 1793. nov. 23-án Kolozsvárt mutatták be, majd 1815-ben Miskolcon is előadták; a dráma újrafordításának még két töredékes kézírata maradt fenn Kazinczytól, az egyik 1814-ből.

part (ang.): rész.

Moore, Edward (1712–1757): angol költő, drámaíró, említett tragédiája: *The Gamester* (1753; ford. Tasner Antal, *Játékos* [kéziratban maradt]).

Sheridan, Richard Brinsley (1751–1816): ír származású angol drámaíró, említett vígjátékai: *The School for Scandal* (1777; Tóth Lőrinc, *A vágalom iskolája*, Külföldi Játékszín XVI, 1839), *The Rivals* (1775; ford. Benedek A., *Vetélytársak* [kéziratban maradt]).

Corneille, **Pierre** (1606–1684): francia drámaíró, említett színjátéka: *Le Cid* (1636). A darabot korábban lefordította gróf Teleki Ádám (1740–1792): *Czid. Szomorújjáték, melyet hajdon Corneille Péter francia nyelven készített, mostan pedig magyar versekbe foglalt Gróf T. Á.* (Kolozsvár, 1773); következő kiadott fordítása: Greguss Ágost, *Cid. Corneille Pétertől, magyarítva* (Szarvas, 1847).

Racine, **Jean de** (1639–1699): francia drámaíró, említett színjátékai: *Andromaque*, *Britannicus*, *Phèdre*, *Athalie*.

Voltaire (François-Marie Arouet) (1694–1778): francia író, drámaíró, filozófus, említett színjátékai: *Zaïre*; *Alzire* (ford.: Jakab István, *Alzir, vagy az Amerikaiak*, Külföldi Játékszín V, Buda, 1834); *Tancrède* (ford.: Árvay Gergely, *Tancred*, Külföldi Játékszín VI, Buda, 1834; Kazinczy ezt a darabot Goethe-műnek vélte). Péczeli József (1750–1792) református lelkész, író és fordító a javasolt színművek mindegyikét lefordította és megjelentette már: *Zayr* (Győr, 1784), *Mérop és Tancred* (Komárom, 1789), *Alzir* (Komárom, 1790).

Molière (eredetileg Jean-Baptiste Poquelin) (1622–1673): francia színműíró, színész. Említett vígjátékai: *L'école des femmes* (ford.: Árvay Gergely, *Nők iskolája*, Külföldi Játékszín II, Pest, 1833), *Tartuffe*, *L'avare*, *Le bourgeois gentilhomme*, *Les femmes savantes*, *Le malade imaginaire*. Kazinczy Molière-fordításai: *A' bot-csinálta doktor* (1802-ben fordította, de csak 1834-ben jelent meg; Buda, Külföldi Játékszín VII; első előadása: Buda, 1834. dec. 2.; címvariánsa: *Rigó Sámson avagy a' bot-csinálta doktor*), *A' kénytelen házasság* (Pest, 1839, Külföldi Játékszín XV), továbbá feltehetően tervezte a *Misanthrope* és a *Monsieur Pourceaugnac* magyarítását is.

Regnard, Jean-François (1655–1709): francia vígjátékíró, említett műve: *Le joueur* (1696; 'A játékos').

Legrand, Marc-Antoine (1673–1728): francia drámaíró, említett műve: *Le roi de Cocagne* (1719).

Collin d'Harleville, Jean François (1755–1806): francia költő és vígjátékíró, említett műve: *Le vieux garçon*.

Delavigne, Casimir Jean François (1793–1843): francia költő és drámaíró, említett vígjátéka: *L'école des vieillards* (1823).

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781): német költő, író, esztéta, említett művei: *Minna von Barnhelm* (1768), *Emilia Galotti* (1772), *Nathan der Weise* (1779; 'Bölcs Náthán'). Kazinczy több drámáját is lefordította: *Galotti Emilia* (Külföldi Játékszín I, Pest, 1830, első előadása: Buda, 1836. júl. 16.; e többszöri átdolgozás után megjelent fordítását Bajza adta ki, ám Kazinczy nem fogadta el sajátjának); *Barnhelmi Minna vagy A katona-szerencse* (fordítását a munkácsi fogsága alatt készítette, de csak 1834-ben jelent meg Budán, a Külföldi Játékszín VIII. kötetében); *Missz Szara Szampson* (Kazinczy 1830-ban újradolgozta, de csak 1842-ben jelent meg Budán, a Külföldi Játékszín XIX. kötetében).

Schröder: Friedrich Ludwig Schröder (1744–1816), német színész és drámaíró említett művei: *Das Testament*, *Der Murrkopf*, *Der Ring* (ford.: Bajza József, *A gyűrű*, Külföldi Játékszín I, Pest, 1830), *Der Fährndrich* (1782; ford.: Molnár Sándor, *A zászlótartó*, Külföldi Játékszín XIV, Buda, 1838). Kazinczy a Hamletet az ő német átdolgozása után fordította le.

Leisewitz, Johann Anton (1752–1806): német drámaíró, említett műve: *Julius von Tarent* (1776).

Iffland, August Wilhelm (1759–1814): német színész, rendező, drámaíró, említett művei: *Die Jäger*, *Der Spieler* (*Játékos*, ford. Thaller István, Buda, 1834; megjelent még: *A' végrendelet* c. dráma, ford. Külkey Henrik, Buda 1835, Külföldi Játékszín).

Göthe: Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), német költő, író, drámaszerző, említett művei: *Götz von Berlichingen mit der eisernen Hand* (1773), *Iphigenia* (ford.: Kis János, Külföldi Já-

tékszín I, 1833), *Egmont*. Kazinczy elsőként fordította magyar nyelvre drámáit: *Sztella/Eszteella* (megjelent: Pozsony, 1794 és *Kazinczy Ferencz' Munkái*, 5. kötet, Pest, 1815, előadásai: 1795. febr. 25., dec. 9., 1809. nov. 6.), *A' Római Karnevál* (uo., 4. kötet, Pest, 1815), *A' testvérek* (uo., 5. kötet, Pest, 1815, előadása: 1794. dec. 17.), *Clavigo* (uo., 5. kötet, Pest, 1815, előadása: Debrecen, 1802. okt. 6.), *Egmont* (uo., 8. kötet, Pest, 1816), *A' vétkesek* (Kazinczy J. F. E. Albrecht prózai átírásából fordította, előadás: 1795. aug. 5. és szept. 11., 1808. jan. 20.); *Iphigenia* (Kazinczy fordítása kéziratban maradt).

Schiller, Friedrich (1759–1805): német költő, drámaíró, említett művei: *Don Carlos* (1787/88; e művét Kazinczy részben lefordította), *Wallenstein*, *Maria Stuart* (1800), *Wilhelm Tell*, *Turandot*.

Kotzebue, August Friedrich Germanus (1761–1819), német író, a kor talán legnépszerűbb színműírója. Említett vígjátéka: *Das Epigramm* (1801). Több mint kétszáz darabja a magyar színműíráshoz is nagy hatással volt, darabjait azonban Kazinczy értéktelennek ítélte.

Müllner, Amandus Gottfried Adolf (1774–1829): német drámaíró és kritikus.

Raupach, Ernst (1784–1852): német drámaíró.

Houwald, Christoph Ernst Freiherr von (1778–1845): német elbeszélő és drámaszerző, említett műve: *Das Bild*.

Lopez de Vega [!]: Lope Felix de Vega (1562–1635), spanyol drámaíró, költő és elbeszélő.

Calderón de la Barca, Pedro (1600–1681): spanyol drámaíró.

Moreto y Cavana (Cabaña), Augustín (1618–1669): spanyol költő, drámaíró.

fordításokat nyomtatásban is szándékozik kötetenként kiadni: 1833-ban indította meg az Akadémia a *Külföldi Játékszín* című sorozatot Vörösmarty Goethe-fordításával (*Iphigenia Taurisban*).

M[éltóságos] Gróf Elölülő Ur: gróf Teleki József (1790–1855), a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottság vezetője, 1830. nov. 17-től haláláig az Akadémia elnöke és egyik fő támogatója.

6192.

Teleki József – Kazinczynak
Pest, 1831. június 26.

KÉZIRAT

Eredeti körlevél: MTAKK K 761, 63 (a levél), 64 (a boríték).

A levél szövegét és a boríték címezését ugyanazon kéz írta, mint a kötetünkben közölt Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. és Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. júl. 9. leveleket, de az aláírás és keltezés Teleki kézírása. A borítékon a „S. A. Ujhely Széphalom.” más tintával van írva.

A borítékon ismeretlen kéztől 180°-kal elforgatva: „4/7 31” (1831. júl. 4.).

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Formailag több egyezést mutat a kötetünkben közölt Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. és Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. júl. 9. levelekkel. Azonos a szöveg leírója, a címzett neve után vessző található, az összehajtott levélkézirat első oldalának alján talál-

ható a címzett neve. Mindez arra mutat, hogy ez a levél is egy olyan körlevélnek tekinthető, amelyet a Magyar Tudós Társaság tagjai kaptak meg. Az Akadémia alaprajza értelmében a rendes tagoknak meg kellett jelenniük az évente egyszer összeülő rendes gyűlésen Pesten: „Az Elölülő által legalább három héttel előbb kihirdetendő ’s tizennégy napnál tovább nem tartandó esztendei nagy gyűléseken minden rendes tag jelen lesz, kivévén azokat, kik az Elölülőtől tetemes okoknál fogva kimaradásokra engedelmet nyertek. Itt a’ tiszteletbeli tagok vokssal, a’ levelezők ellenben a’ nélkül jelenhetnek-meg.” (*MTT alaprajza* 1831, 25.) A gyűlés a kolerajárvány miatt elmaradt: → Teleki József – Kazinczynak, Szirák, 1831. aug. 8. jegyzet. A járványról: → Kazinczy – Jósika Jánosnak, Széphalom, 1831. aug. 15. vagy 18. jegyzet.

Teleki József, gróf (1790–1855): a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottság vezetője, 1830. nov. 17-től haláláig az Akadémia elnöke és egyik fő támogatója.

A’ magyar tudós társaság alaprajza és rendszabásai szerint...: az akadémiai szabályzat: *MTT alaprajza* 1831, Kazinczy ezen alapuló kéziratot kijegyzése: KAZINCZY, *Academia* 1828 és 1831.

a’ Nádor mint Pártfogó: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847), az Akadémia pártfogója, l. *MTT alaprajza* 1831, 8–9.

6193.

Döbrentei Gábor – Kazinczynak
Buda, 1831. július 9.

KÉZIRAT

Eredeti körlevél: MTAKK K 761, 65a–66a (a levél), 67 (a boríték).

A levél szövegét és a boríték címezését ugyanazon kéz írta, mint a kötetünkben közölt Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. és Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1831. jún. 26. leveleket, de az aláírás és keltezés Döbrentei kézírása.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Formailag több egyezést mutat a kötetünkben közölt Döbrentei Gábor – Kazinczynak, Buda, 1831. jún. 2. és Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1831. jún. 26. levelekkel. Azonos a szöveg leírója, a címzett neve után vessző található, az összehajtott levélkézirat első oldalának alján található a címzett neve. Mindez arra mutat, hogy ez a levél is egy olyan körlevélnek tekinthető, amelyet a Magyar Tudós Társaság tagjai kaptak meg.

A Magyar Tudós Társaságról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

gróf Teleki József (1790–1855): az Akadémia első elnöke. Említett munkája: *Egy tökéletes magyar szótár elrendeltetése, készítése módja*, 1817 = *Jutalom feleletek a’ magyar nyelvről, a’ Magyar Nemzeti Museum 1815. 1816. 1817. esztendei kérdéseire*, kiadta Horvát István, I–II. kötet, Pest, 1821. (Ugyanitt az 1816-ban írt *A magyar nyelvnek tökéletesítése új szavak és új szólásmódok által* c. munkája is megjelent más szerzők írásaival együtt; vö. NÉMETH 2007.) → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

Döbrentei Gábor (1785–1851): író, műfordító, irodalomszervező; → *Döbrentei Gábor és Kazinczy Ferenc – Dessewffy Józsefnek, Kolozsvár, 1816. jún. 28. és 1816. júl. 2. jegyzet.*

6194.

**Teleki József – Kazinczynak
Szirák, 1831. augusztus 8.**

KÉZIRAT

Egykorú kézírás, csak a keltezés és aláírás Telekitől: MTA KK K 761, 67.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél az Akadémia gyűlésének elmaradásáról tudósít. Kazinczy „[n]agy reménnyel néz az első ünnepélyes ülés elé, a mely aug. végére volt kitűzve. Szándéka volt azon megjelenni, de a cholera csakhamar meggyőzi, hogy családját oly fenyegető körülmények közt el nem hagyhatja. S midőn Döbrentei a hírlapokban közli az ünnepélyes ülés elhalasztását, nagy megnyugvással hallja ez intézkedést, úgy sem jelenhetett volna meg tagtársai között. (4961. 4973. 4975. 4978. 5198. 5202. 5207. 5233. 5238. 5250. 5258. 5271. 5285. 5287. 5288. 5295. 5300. 5305. 5329. 5335. 5343. 5344. 5377. 5382. 5391. sz. lev.)” (KazLev 21, *Bevezetés*, XXXIV.) A *Magyar Tudós Társaság*ról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

A meghívólevél: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1831. jún. 26.

Kazinczy 1831. aug. 16-án vette kézhez a jelen levelet: „Levél Telekitől, hogy differálva van a’ Nagy Gyűlés a’ Cholera miatt” (KAZINCZY, [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 386).

gróf Teleki József (1790–1855): az Akadémia első elnöke: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828. jan. 13. jegyzet.

A *keleti epekorság*: a kolerajárványról: → Kazinczy – Jósika Jánosnak, Széphalom, 1831. aug. 15. vagy 18. jegyzet.

Ő Csász. Kír. Főherczegsége a’ Nádor és kegyes pártfogónk: (Habsburg) József (1776–1847) főherceg, Magyarország helytartója (1795–1796) és nádora (1796–1847), az Akadémia pártfogója, l. *MTT alaprajza* 1831, 8–9.

6195.

Kazinczy – Jósika Jánosnak
Széphalom, 1831. augusztus 15. vagy 18.

KÉZIRAT

1. Autográf: Kolozs Megyei Állami Levéltár, Kolozsvár – Direcția Județeană Cluj ale Arhivelor Naționale, a branyicskai báró Jósika család hitbizományi levéltára, 255 Fond fideicommissionar Jósika, 1164 Dosar, Nr. 401, Corespondenta primita de Josika János I. 1828-1842, 231-es dokumentum. (A kéziratot ellenőrizte Veisz Bettina.)

2. Autográf (töredék): MTA KK K 621, 131a–132a. A levél előtt címlap található: *Az Orosz (Indiai) Cholera Zemplényben, 1831.* (130a).

MEGJELENÉS

1. (Kolozsvári kézirat)

JANCSÓ–DÁNIELISZ 1958, 226–227.

ENYEDI 1999.

(Mindkét kiadás jelentős szövegromlással.)

2. (Akadémiai kézirat)

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1831. febr. 9.–jún. 12. között Pesten és Budán tartózkodott, hogy részt vegyen az alakuló Magyar Tudós Társaság ülésein és tanácskozásain. Jún. 12–29. között Szemere Pál társaságában Nógrád és Gömör vármegyékebe utazott, majd jún. 30-án megérkezett Sátoraljaújhelyre. Már vesztégzár alatt találta Széphalmot (a két település között húzódott a megyehatár), így csak néhány nap múlva jutott haza. Aug. 21-én megbetegedett kolerában és aug. 23-án meghalt. Még aznap eltemették Széphalmon.

A Galícia felől fenyegető kolera miatt már 1830. dec. 28-án lezárták az ország északkeleti határát, de 1831. jan. végén feloldották a kolerazárlatot, így a betegség behurcolását semmi sem akadályozta meg (későn, máj. 29-én zárták le újra a határt). A járvány terjedését a kereskedelem és az utazás korlátozásával igyekeztek megakadályozni, emiatt viszont éhínség fenyegette az alföldi gabonától és a mezőgazdasági munkák lehetőségéről elzárt Felső-Magyarországot. Júl. 17-én a Pesten rekedt éhező diákok áttörték a kordont, a rendbontás a városi szegénység csatlakozásával zavargássá szélesedett, amire a katonaság erővel válaszolt, többen meghaltak. Nyáron a járvány sújtotta vidékeken a szolgabírók és az orvosok erélyes intézkedéseket hajtottak végre: a kutak vizébe bizmutport öntöttek (néhol túladagolták), a fertőzött embereket (és a fertőzéstgyanúsakat is) karanténba zárták. Az éhező és legyengült szegényeket nagyobb számban pusztította a járvány, ezért az elkeseredett és tájékozatlan emberek a megyei tisztviselőket, az orvosokat és a földesurakat szándékos kútmérgezéssel (bizmut) vádolták. Júl. 25-én a Zemplén vármegyei Szécskeresztúron a jobbágyok vasvillával kergették el a szolgabírókat. Az északkeleti országrész jobbágysai fellázadtak, nemesi kúriákat támadtak meg és több nemesi meggyilkoltak. Aug. 5-én a Zemplén vármegyei Terebesen a katonaság sortűzzel verte le a lázadás első hullámát. Aug. 18-án a koleralázadás kivizsgálására a király teljhatalmú királyi biztossá nevezte ki báró Eötvös Ignácot: véres megtorlások következtek. A kolerazárlatot okt. 3-án oldották fel.

A kolera (*cholera*) egy baktérium okozta betegség, amely testváladékkal, szennyezett vízzel és élelmiszerekkel terjed, súlyos hasmenéssel és hányással jár, és ezáltal gyors kiszáradáshoz vezet. Az 1831-es járványban kb. 56 ezren haltak meg.

Kazinczy részletesen beszámolt leveleiben barátainak és rokonainak a koleráról és a lázadásról: KazLev, 21/5357, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1831. júl. 10.; uo., 21/5359, Kazinczy – Bártfay Lászlónak, Széphalom, 1831. júl. 10.; uo., 21/5361, Kazinczy – Kazinczy Klárának, Széphalom, 1831. júl. 15.; uo., 21/5362, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1831. júl. 16.; uo., 21/5363, Kazinczy – Kazinczy Thaliának, 1831. júl. 17.; uo., 21/5366, Kazinczy – Kazinczy Thaliának, 1831. júl. 25.; uo., 21/5369, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1831. júl. 26.; uo., 21/5370, Kazinczy – Bártfay Lászlónénak, Széphalom, 1831. júl. 26.; uo., 21/5375, Kazinczy – Kazinczy Thaliának, Széphalom, 1831. aug. 8–9.; uo., 21/5377, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1831. aug. 8–11.; uo., 21/5379, Kazinczy – Szalay Lászlónak, 1831. aug. 8.; uo., 21/5380, Kazinczy – Rummy Károly Györgynek, Széphalom, 1831. aug. 8.; uo., 21/5381, Kazinczy – Szemere Pálnak és feleségének, 1831. aug. 10.; uo., 21/5382, Kazinczy – Szalay Lászlónak, Széphalom, 1831. aug. 14.; uo., 21/5383, Kazinczy – Szemere Pálnak, Széphalom, 1831. aug. 15.; uo., 21/5384, Kazinczy – Guzmics Izidornak, Széphalom, 1831. aug. 15.; uo., 21/5385, Kazinczy – Bártfay Lászlónak, Széphalom, 1831. aug. 15.; uo., 21/5387, Kazinczy – Ráday Gedeonnak, Széphalom, 1831. aug. 15.; uo., 21/5388, Kazinczy – Kazinczy Eugenának, Széphalom, 1831. aug. 16. (?); uo., 21/5391, Kazinczy – Kis Jánosnak, Széphalom, 1831. aug. 18.; uo., 21/5392, Kazinczy – Bártfay Lászlónak, 1831. aug. 19.; uo., 21/5393, Kazinczy – Mocsáry Antalnak, Széphalom, 1831. aug. 20.

Kazinczy kéziratai a járvánnyal kapcsolatban: 1. *Cholera morbus, 1831* (MTAKK K 621, 120a–120b): újságkijegyzések, melyek forrása: „Hazai és Külföldi Tudósít. 1831. Júl. 9d. Nro. 3. lap 19. M. Kurír Nro 3. Júl 8d.” A 120b lap alján Török Sophie jegyzete: „Szegény aldott férjem szívére vette Profesor Kézi halálát és a' lázadásokat Cholerába eset és 21 augustba meg betegedvén 23 meg halt.” 2. *Háborgás Pesten, a' cholera miatt, 1831*, (MTAKK K 624, 68a–75b): Kazinczy levélmásolata a pesti eseményekről. (Vö. PÁLYÁM 2009, 865.)

Kazinczy e napokra vonatkozó naplójegyzetei: KAZINCZY, [*Napló. 1828–1831. Pesti Út. 1828.*] = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 381. skk. (jegyzet: uo., 1289. skk).

Jósika János, báró (1778–1843): az erdélyi kormánysszék elnöke (1822–1834). Kazinczy 1816. augusztus 11-én találkozott vele branyicskai birtokán (ekkor Hunyad vármegye főispánja volt); ennek emlékét Kazinczy *Erdélyi Levelei és Branyicskán, Hunyadban* című verse őrzi.

ispotály (rég.): kórház.

kutyapeczér (rég.): sintér.

Lehoczky: (a seb orvosról [gör.–lat.: *chirurgus*] nem találtunk adatot).

bismuth: a nitrogéncsoportba tartozó bizmut egyik vegyületét használták gyógyszerként a kolera ellen.

Bárcza (Abaúj-Torna vm.): ma Barca (SZK), itt található a Bárczay család angolkertje és kúriája.

Terebes (Zemplén vm.): Tőketerebes, ma Trebišov része (SZK); 1831-ben a Csáky család birtoka volt.

Deszcsciska: (a királyi biztosról Kazinczy levelein kívül nem találtunk adatot).

patikárius (rég.): gyógyszerész.

gróf Szapáry Péterné Csáky Juliána (1770 körül–1838): férje gróf Szapáry Péter (1766–1814 vagy 1827), akinek a műgyűjteménye alapozta meg az Andrássy-gyűjteményt (lányuk, Etelka Andrássy Károllyal házasodott össze).

Tomsics József: az uradalmi tiszt. Kazinczy fent említett levelei szerint két napot rejtőzött a terebesi kastély kéményében.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Velejte (Zemplén vm.): ma Vel'aty (SZK).

Mihályi (Zemplén vm.): Felsőmihályi, ma Michalok (SZK); vagy Alsómihályi, ma Michal'any (SZK).

Legenye (Zemplén vm.): ma Luhyňa (SZK).

Toronya (Zemplén vm.): ma Trňa (SZK); Kazinczyéknek itt szőlőjük volt.

Csörgő (Zemplén vm.): ma Čerhov (SZK).

emissarius (lat.): titkos megbízott.

Varannó (Zemplén vm.): ma Vranov nad Topľou (SZK).

Mernyik: Meréspatak (Zemplén vm.), ma Merník (SZK). A Szulyovszky család zálogban bírta itt az udvarházat.

Szulyovszki József (?–1831): szolgabíró, Szulyovszky Menyhért fia. (A Schiller-darab fordításáról más forrást nem találtunk.)

Reviczky János (?–1831): Zemplén vármegyei főszolgabíró.

Gróf Forgácsné: (további adatokat nem találtunk).

Báró Meskó Antalné: Szeghy Imre anyósa.

Szeghy Imre: 1827-ben zempléni esküdt volt.

Klobusiczky József: az eperjesi kerületi (lat.: *districtualis*) tábla ülnöke (lat.: *assessora*) (kb. 1814–1838), kamarás. Apja: Klobusiczky József (1756–1826), fiúmei kormányzó (1801–1809), Borsod vármegyei főispán (1810-től).

Butka (Zemplén vm.): ma Budkovce (SZK).

Gróf Mailáth Antal (1801–1873): Zemplén vármegye főispánja (1830–1839).

Bisztra: Oroszbisztra vagy Oroszsebes (Zemplén vm.), ma Ruská Bystrá (SZK).

statárium (lat.): rögtönítélő bíróság.

Skutari: Szkutari (Shkodra; Shkodër) törökök által megszállt albán város.

Gróf Kornis Mibály (1796–1835): Kolozs vármegyei adminisztrátor (1829-től). Kazinczy hozzá írta *Gróf Kornis Mibályhoz* című episztoláját.

6196.

Kazinczy – Vörösmarty Mihálynak
Széphalom, 1831. augusztus 19.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 631, 160 után külön lapon.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1831. augusztus első napjaiban érkezett haza Széphalomra hosszú pesti tartózkodása után. Ekkor már a kolerajárvány miatt vesztetgár alatt találta Széphalmot. Kazinczy augusztus 21-én megbetegedett kolerában és 23-án meghalt. (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1289.)

Vörösmarty Mibály (1800–1855): költő.

6197.

Sárközy István – Kazinczynak
Nagybajom, 1831. augusztus 30.

KÉZIRAT

Autográf, elküldött levél, több oldal idegen kézzel írt könyvjegyzékkel: MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 30, oldalszám nélkül.

MEGJELENÉS

Váczy János jegyzetben adta ki ugyanebből a szövegforrásból, de a könyvjegyzék nélkül: KazLev, 21/5393 jegyzete, 752–754. oldal.

MAGYARÁZATOK

Sárközy István (1759–1845): királyi tanácsos, Somogy vármegyei tisztviselő, általános adósze-
dő, alispán (1824–1836), 1793-tól haláláig a belsősomogyi református egyházmegye gondnoka. Ka-
zinczy, Palóczi Horváth Ádám, Berzsényi Dániel és Csokonai Vitéz Mihály barátja. Jelentékeny
könyvtára a Csurgói Református Gimnázium tulajdonába került. *Felesége* (1787-től) Chernel Eszter
(1771–1829), akihez Csokonai verset írt: *T. N. Nádasdi Sárközy Istvánné Sz. Chernelházi Chernel
Eszter asszonynak tiszteletére*. Gyermekük közül négy érte meg a felnőttkort, köztük: *Albert* (1790–
1860), al-, majd főispán, országgyűlési követ, 1848-ban kormánybiztos, az ő *felesége*: Chernel Julia.

Te volnál adós: Kazinczy utolsó ismert levele Sárközy Istvánhoz: 1829. júl. 8. (KazLev, 21/
5013), míg Sárközy utolsó ismert levele Kazinczyhoz: 1829. okt. 29. (KazLev, 21/5055).

azon tudós Társaság: a Magyar Tudós Társaságról: → Teleki József – Kazinczynak, Pest, 1828.
jan. 13. jegyzet.

Olvasó Társaság: Sárközy fent említett levelében írt a „Kaposvári Lese Cabinet”-ről, „mely
szemléatomást gyarapszik, már nem tsak repülő irásokkal, de nagy érdemű’s az ujjabb qualificatiohoz
szükséges könyvekkel is gazdagszik”.

repülő írás (rég.): röpirat.

specificat (lat.): részletez, felsorol.

occupatio (lat.): elfoglaltság.

corpáz (rég.): szid, pirongat.

bibliotheca (lat., rég.): kisebb bibliotéka, könyvtár.

qvasi-Glashaus (lat., ném.): mint üvegház.

circiter (lat.): körülbelül.

series (lat.): sorozat.

Fach (ném.): tárgy, szakterület.

alphabeticus indexemmel conferálhatok (lat.): ’ábécérendben lévő mutatómmal összevethetek’.

lajstrom (rég.): lista.

francózva (lat.): bérmentesítve. 1751–1789 között a levéldíjat megosztva kellett fizetnie a fel-
adónak és a címzettnek, ezután a fizető személye választható volt (KAMODY 1989, 38).

Regnicolaris Deputatiok Operatumai (lat.): ’országos bizottságok munkái’. Az 1825/1827-es
országgyűlésen megüjtött Regnicolaris Deputatio a reformmunkára albizottságokat hozott létre,
amelyek a kinyomatott reformjavaslatokat 1830-ban küldték el a megyéknek. E javaslatok képez-
ték a következő, 1832/1836-os országgyűlés alapját. (Szabó G. Zoltán jegyzete, KÖLCSEY 2011,
474–476.)

cholera: a járványról: → Kazinczy – Jósika Jánosnak, Széphalom, 1831. aug. 15. vagy 18. jegyzet.

strázsa (rég.): űr.

chordony (rég.): kordon.

daragonyos (rég.): dragonyos, puskával felfegyverzett lovas katona.

patrouilliroznak (fr.): járőröznek.

takarodás (rég.): betakarítás.

servianusok (lat.): önkéntesek.

traditio (lat.): hagyomány.

rusnyákok (rég.): oroszok.

Iphigenia H. A. özvegye: Váczy János szerint Horváth Ádám özvegye (KazLev, 21, 753), de három felesége közül egyiket sem hívták Iphigeniának.

Gr. Szapári Péterné Csáky Juliána (1770 körül–1838): → Kazinczy – Jósika Jánosnak, Széphalom, 1831. augusztus 15. vagy 18.

napkeletső: keleti.

Kiliti: Balatonkiliti, ma Siófok része.

cernirozás (rég.): ostromzár alá vétel.

Csapodyné Trcsanszkj Lizbet: Csapody Gáborné Tersztyánszky Erzsébet (?–1841).

investigatio (lat.): vizsgálat, nyomozás.

contumacia (lat., rég.): karantén.

font (rég.): 0,56 kg (1807-től egységes mértékegység).

consequ[enter] (lat.): következőképpen.

permanens deputatio (lat.): állandó bizottság.

a proportione salarii (lat.): 'a bérek arányában'.

praesidium (lat.): elnökség.

alternative (lat.): felváltva.

assessor fiscus (lat.): kincstári ülnök.

Sz. B.: szolgabíró.

criminalis sedria (lat.): büntető törvényszék.

nem kevés rubrica a' finanziaába: 'nem kevés költség'.

Ambringen (Abringen) János Gáspár (1619–1684): a Wesselényi-összeesküvés után Magyarország véreskezű kormányzója (1673–1681).

N. B.: Nagybajom.

Sárközy István könyvtára a Csurgói Református Gimnázium tulajdonába került, a levél mellékleteként adott *könyvtáróról*: *Csurgói könyvtárkatalógus* 1939; ADORJÁN–SZABÓ 1999; „Sárközy István Könyveinek Catalogusa úgy a'mint Sorba állanak a Póltzokonn”: <http://www.csvmrg.sulinet.hu/sarkozy/katalogus/index.html>.

6198.

Szirmai Kalos Bertalan – Kazinczynak

Szirma, 1833. január 30.

KÉZIRAT

A levél eredeti kézirata ismeretlen. Szövegforrásunk a Harsányi István hagyatékában található levonat: SRKK Kt 3285, 19–20. Az ő feljegyzése szerint: „A Szirmay Kalos Pál kir. ítélőtáblai bíró birtokában. Budapesten levő eredetiről.”

Szövegforrásunkat összevetettük Komáromy András kiadásával – az ő jegyzete szerint 1897-ben „Kazinczy levele a főjegyző válaszával együtt a Szirmai Kalos család leveles ládájában őrizték.” Azaz e levél elküldéséről nincs adat.

(Harsányi István szövegét Czifra Mariann találta meg.)

MEGJELENÉS

KOMÁROMY 1897.

Harsányi István levonata a KazLev formátumát mutatja, azaz a KazLev 22. kötete számára ki-szedte a nyomda, majd mégis kimaradt a kiadásból.

MAGYARÁZATOK

A jelen levél erre válaszol: KazLev, 17/3855, Kazinczy – Szirmai Kalos Bertalannak, Széphalom, 1820. máj. 23. Váczy János tehát kiadta Kazinczy levelét és tudott e megkésztet válaszról is Komáromy András kiadásából. A levél keletkezéstörténetét l. Váczy János levélhez kapcsolódó jegyzetében: KazLev, 17, 594–595. Szirmai Kalos Bertalan jelen levélben is említett korábbi, ismeretlen levele Komáromy András szerint 1820. aug. 21-én kelt.

A levél a datálás szerint Kazinczy halála után keletkezett, és egy 13 évvel korábbi levelezést folytat. Ezért felmerülhet a dátum elírása: Harsányi István példányában a keltezés mellett ceruzával e kétely olvasható: „?1823?“. De mivel a levélíró önmagáról szólva megjegyzi, hogy „1828-k Esztendeig Ord. V. Ispány” volt, ezért bizonyos, hogy mégis helyes az 1833-i dátum.

Kazinczy Szirmay-kutatását az MTA KK K 636/I jelzeten található „A’ Szirmay-ház a’ Magyar Nemzet’ Európába költözése olta a’ mai időkig” c. 186 lapos autográf kéziratkötetete őrzi. Kazinczy az 1810-es évek elején felkérte a történész-levéltáros Szirmay Antalt, hogy írja meg az igen kiterjedt, több ágra szakadt családja történetét. Azonban Szirmay elhárította a kérést, és így „a’ Munka’ dolgozását tehát én [Kazinczy] vevém-által, ’s a’ mit ez a’ Házától ’s Hazájától sokat érdemlett férjfiu számomra feljegyeze, azt én az ő akarata, kívánsága, ’s jóvá-hagyása szerint feldolgoztam [...]” (MTA KK K 636/I, 84b). E kéziratkötet tehát Szirmay genealógiai gyűjtőmunkáján, jegyzetein, szóbeli információin alapuló, ám Kazinczy saját kutatásaival, megjegyzéseivel is kiegészített családtörténeti íráskor gyűjteménye. Két, teljességre törekvő kidolgozás maradt fenn, amelyek részletes családfákat, életrajzi adatokat és életrajzokat tartalmaznak. Mindehhez még Kazinczy több kisebb-nagyobb feljegyzést is írt.

Szirmai Kalos Bertalan (1760–?): ügyvéd, alispán (?–1828). Szirma helység egyik birtokosa. Nagyapja: Szirmay Zsigmond.

Szirmai Antal (1747–1812): történetíró, levéltáros, zempléni birtokos. 1773-tól Zemplén vármegye al-, majd 1777-től főjegyzője és táblabírája, ekkor rendezte a vármegye levéltárát. 1784-től Abaújban és Borsodban, 1789-től Sárosban és Ungban táblabíró. 1787-ben királyi udvari tanácsos és az eperjesi királyi tábla elnöke, Zemplén vármegye országgyűlési követe (1790/91 és 1796, Kazinczy nagybátyjával, Andrással). „De sértegető élczei és elve (mindég az erősbekkel tartás) utóbb közönséges gyűlölségbe sodorták és 1797. octob. 27-én az eperjesi táblától is el kellett válnia” (NAGYIVÁN), és 1798-ban elvesztette követi tisztségét is, mert megyei ellenfelei bevádolták, hogy a jakobinus eszmékkel rokonszenvez. Ezután visszavonult vékei birtokára. Udvarhű felfogásban megírta a Kazinczy által élesen kritizált *Jacobinorum Hungaricorum Historiát* (‘A magyar jakobinus mozgalom története’, 1809), ugyanebben az évben birtokadományban részesült. Kazinczy életrajzot írt róla: *Szirmay Antal Udvari-Tanácsos Ur’ Élete. Tulajdon jegyzései után* (Felső Magyar-Országai Minerva, 1825. szept., 349–354), és a Szirmayak kéziratban maradt családtörténetében is hosszabban említi: MTA KK K 636/I, 70a–74a. Említett, Semsey Andrással közös műve: *Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus Ugochiensis* (Pest, 1805). Apja: Szirmay György. (Kazinczynak igen távoli rokona, Szirmay István [a szépapa] dédapjának a testvérének a leszármazottja, a Szirmay család ugocsai ágának tagja.)

A Szirmay család további tagjainak adatai: NAGYIVÁN, KEMPELEN, KOMÁROMY 1897, SZIRMAY 2005. A Kazinczyval rokoni kapcsolatban álló Szirmayakról: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 880–884 [Családfa/Szirmay].

per simplex (lat.): egyszerű.

Calvus (lat.): kopasz.

donataria familia (lat.): megajándékozott család.

sedria (lat.): vármegyei törvényszék.

linea (lat.): (leszármazási) vonal, sor.

a donatiójokat is a processusban in paribus producalta (lat.): 'az adománylevelet is a perben másolatban mutatta be'.

genealogia (gör.): származástan, családfa.

Matthiæ Corvini, Corvinus Mátyás: Mátyás király.

nova donatio (lat.): új adomány.

privilegialis levél (lat.): kiváltságlevél.

conferált jószág (lat.): vitatott birtok.

Huszthi István (18. sz.): ügyvéd, az egri Foglár-intézet jogtanára, a *Husztiként* említett *Jurisprudentia practica, seu commentarius novus in jus hungaricum* (Buda, 1745) c. jogtudományi tankönyv szerzője.

via novi cum gratia terminált processusban (lat.): 'kegyelmi perújítás útján felmentéssel megszüntetett perben'.

successor (lat.): örökös.

deficiál (lat.): megszakad (a leszármazás).

coimpetrator (lat.): adományos társ.

fratruium suorum, filiorum vero Stephani, filii olim Pauli Kalos de Szirma (lat.): 'az apai unokatestvéreiknek, mégpedig István fiainak, az egykori Szirmay Kalos Pál fiai'.

protestál (lat.): tiltakozik.

fratruiis (lat.): unokatestvér.

protestáns; protestatio (lat.): tiltakozó; tiltakozás.

seu (lat.): vagy.

per extensum (lat.): bővebben.

Fancsika (Bihar vm.): Érfancsika, ma Făncica (R).

penzionatus (rég.): nyugdíjas.

JEGYZETEK

A LEVÉLGGYŰJTEMÉNYEKHEZ

6199–6205.
[A Bodzay-dosszié]

KÉZIRAT

MTAKK RUI 4r. 261, 65. tételszám, 286–304. (Idegenkezű kéziratári cím: „Bodzay Sámuel s ügynöke Grünfeld David és Kazinczy Ferenc között folyt ügyletre vonatkozó kéziratai Kazinczy Ferencnek. 9 darab” [286a.]

A szövegforrás teljes szövegét közöljük, ahol külön nem említjük, ott Kazinczy írta le a szöveget.

A kéziratgyűjtemény tartalma:

286a: levéltári boríték, idegenkezű címmel.

288a–287a [!]: *Előadás I.*

287b, 288: üres, csak kéziratári bejegyzések: „Bodzay”, „9 db” (288).

289ba [!]: *[Előadás II.: „Mád, November 13dikán”]*

291a–290 [!] (pag. 1–4.): *[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...”]*

294ab: 6200. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. nov. 19. [másolat]

6201. Kazinczy – Gastberg János, Széphalom, 1821. nov. 19. [másolat]

6202. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. nov. 27. [másolat (?), részlet]

293a (pag. 5.): üres, de oldalszámozva, vélhetően Kazinczy kézírásával: „pag. 5.”

293b–292ab (pag. 6.): az *[Előadás III.: „Alkuban lévő bizonyos jószág eránt...”]* folytatása

6203/a. Kazinczy – ismeretlen fiskális, Sátorlajújhely, 1821. dec. 8. [áthúzott fogalmazvány-részlet]

6203/b. Kazinczy – ismeretlen fiskális, Sátorlajújhely, 1821. dec. 8. [az előbbi átdolgozása vagy másolata]

295ba [!]: *[Előadás IV.: „Grünfeld Dávid a’ Bodzay Úr boraival.”]*

297: 6199/a. Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. nov. 16. [fogalmazvány: sok ligatúra, nincs aláírva; 297a: szöveg, 297b: üres.]

296: 6199/b. Kazinczy – Bodzay Sámuelnek (?), k. é. n. [Széphalom, 1821. nov. 16. (?)] [befeztetlen levél, az előbbi tisztázata (?). A nagyalakú fólió egyik oldalának a negyedrészt foglalja el a levél szövege, a szöveg alatti negyedlap ki van vágva.]

299ab–298a [!] (298b: üres): *[Előadás V.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur 50 hordó borai.”]*

301a; 300: 6204. Bodzay Sámuel – Kazinczynak, Buzita, 1822. nov. 12. [misszilis levél és boríték (k. é. n.), Bodzay kézírása.]

301b: 6205. Kazinczy – Bodzay Sámuel, [h. n.], 1822. nov. 14. [fogalmazvány vagy másolat: sok ligatúra, a nyitó- és záróformulák hiányoznak]

302–303: *[Előadás VI.: „Tek. Bodzay Sámuel Ur borai.” – 1822. nov. 16.]* [„ma Nov. 16.”]

304: levéltári boríték.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

E borügyletkez kapcsolódó, a KazLev eddigi kiadásában megjelent levelek aláhúzza, a jelen kötetben közölt levelek félkövérrel és az említett lappangó levelek dőlttel kiemelve:

Kazinczy – ism., 1819. dec. 26. = KazLev, 23/5833 [említi Grünfeldet és Bergmannt].

? Kazinczy – Gastberg Jánosnak, 1821. nov. 1. előtt (adatforrás: KazLev, 17/4018-ban említi Gastberg, hogy Kazinczy Mádra hívta).

Gastberg János – Kazinczynak, 1821. nov. 1. = KazLev, 17/4018.

Grünfeld – Kazinczynak, 1821. nov. 13. előtt (adatforrás: [Alkuban lévén bizonyos jószág eránt] c. előadás: „minthogy meghívó levele későn jöve”; az 1821. nov. 13-i mádi találkozás előtti sikertelen találkozási kísérlet).

Kazinczy – Grünfeldnek, 1821. nov. 15. előtt (adatforrás: a KazLev, 17/4021 válaszlével).

Grünfeld – Kazinczynak, 1821. nov. 15. = KazLev, 17/4021 (Kazinczy erre nem válaszol, l. KazLev, 17/4026)

Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. nov. 16.

[I–VI.?, 1821. nov. 16.?,]

Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. nov. 19. (Kazinczy erre nem kapott választ, l. Előadás [I.]: „Nem felelt sem Bodzay Ur sem Gastberg Fiscális.”)

Kazinczy – Gastberg Jánosnak, Széphalom, 1821. nov. 19. (Kazinczy erre nem kapott választ, l. Előadás [I.]: „Nem felelt sem Bodzay Ur sem Gastberg Fiscális.”)

Kazinczy – Bodzay Sámuelnek, Széphalom, 1821. nov. 27.

Kazinczy – Jakabfalvi Dánielnek, 1821. nov. 28. előtt (adatforrás: a KazLev, 17/4025 válaszlével).

Jakabfalvi Dániel – Kazinczynak, Vécse, 1821. nov. 28. = KazLev, 17/4025.

Grünfeld – Kazinczynak, 1821. nov. 28. = KazLev, 17/4026.

Grünfeld – Jakabfalvi Dánielnek vagy Kazinczynak, 1821. nov. 29. (adatforrás: Előadás: „Már November 29dikén megváltoztattá a’ Nótát”; és [Alkuban lévén bizonyos jószág eránt...]: „A’ mit Grünfeld Novemb. 29d. ír.”)

Kazinczy – ism. fiscálisnak, Sátoraljaújhely, 1821. dec. 8.

Kazinczy – ism. esküdtnak, 1822. jan. 2. = KazLev, 18/4035 (Váczy János jegyzete: Gergelyi?)

Fekete Pál – Kazinczynak, 1822. máj. 20. = KazLev, 18/4080 (Fekete szerint Kazinczyt becsapta Teitelbaunné.)

Bodzay [!] Sámuel – Kazinczynak, Buzita, 1822. nov. 12. (misszilis levél és boríték, Bodzay kézírása)

Kazinczy – Bodzay Sámuel, [h. n.], 1822. nov. 14.

Kazinczy gazdálkodással kapcsolatos nagy mennyiségű iratanyaga még feldolgozásra vár. A jelen kötetben két irategyűttest, a Bodzay-dossziét és a Behmer-dossziét tesszük közzé. Nem kíséreltük meg kiválogatni ezekből a ’valódi’ leveleket. Szemléletünk szerint az itt található kommentárok elválaszthatatlanok a levelektől, levélfogalmazványoktól, sőt néhol egymásba is alakulnak. A [III.] szövegegységben az áthúzott rész bizonyosan egy levél részlete: egy ismeretlen „Úr Fiscális Úr”-hoz szól. Ehhez csatolt Kazinczy két levelet vagy levélmásolatot: „azon két levél értelmében, a’ mellyeket én November 19dikén Bodzay Urhoz és Gastberg Fiscális Urhoz írtam, ’s ezen papirosomhoz ragasztottam”. Vagyis a két levél a III. számú „Előadás” része lett, és az „Előadás” pedig talán egyetlen „Úr Fiscális Úr”-hoz szóló levél. Levél voltát viszont megkérdőjelezi, hogy az általunk ismert példányt nem küldte el, hiszen Kazinczy hagyatékában maradt.

A kommentároknak tekinthető részek tárgyi jegyzetként is szolgálnak, de talán fontosabb, hogy láthatóvá teszik Kazinczy szövegátírási stratégiáját. Arra azonban nem szolgáltatnak választ, hogy mi lehetett a több változat oka. Hiszen, ha több személynek kívánta is elküldeni Kazinczy a történetet, akkor is elég lett volna egyetlen fogalmazvány.

Kazinczy az 1820-as évek elején egyre több figyelmet fordított a gazdálkodásra: „Én Eperjesről haza érvén azt tettem a’ mi rajtam még soha meg nem történt: hat hétig nem írtam semmit, hat hétig nem olvastam semmit; gazdaságom és kertem foglala-el. Szarvas marhákat vettem, még pedig csoportosan, ’s méheket, ezt is számosan.” (KazLev, 18/4092, Kazinczy – Gyulay Karolinának, Szép-

halom, 1822. jún. 20.) Eperjesen a kázméri per zajlott 1822 tavaszán. A pert ezen a fokon megnyerte a Kazinczy házaspár, és ez reményt adott Kazinczy számára, hogy nagyobb összeghez jut. A bevételt bizonyosnak gondolhatta, de az időpontban már nem lehetett biztos sógora fellebbezése és időhúzása miatt: „Megmondá Fiscálisa, hogy nem csak magam, de gyermekeim sem érik még [!] végét a’ pernek; sőt ő maga, a’ Sógorom, a’ feleségemnek kimondá, hogy ő ugyan semmi rést el nem múlász, a’ mi a’ pert vonhassa, mert neki hat gyermeke van.” (KazLev, 18/4107, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, Széphalom, 1822. szept. 11.) (A kázméri perről: → Vay József – Kazinczynak, Pest, 1811. febr. 27. jegyzet.)

Kazinczy halála után az özvegye összeállított egy adósságlistát (BALLAGI 1891). Ebből kiderül, hogy ebben az 1-2 évben több hasonló üzlettel próbálkozott Kazinczy, és mindig bukott rajta. Sikeres vállalkozásnak nem találtak nyomát – ez természetesen nem zárja ki, hogy volt ilyen. Az alábbi állításokat e szegényes információk alapján kockáztatjuk meg:

1. Nem a gazdasági helyzete fenntartásához, hanem növeléséhez akart hitelhez jutni, hiszen készpénzt végül alig kapott, és mégsem ment tönkre.

2. Ezek a kockázatos vállalkozások hatalmas adósságba verték. Az özvegy említett kimutatása szerint Kazinczy kb. 53 000 Ft adósságot hagyott maga után, Török Sophie ennek kb. tizedét ismerte el törvényesnek. Kazinczyné 1842-es halála után Kazinczy gyermekei szegénységi bizonyítványt kértek és kaptak. (CZIFRA 2013)

3. A kétes üzlet alapvető oka a hitel hiánya. A hitel kamatát törvény szabályozta, ezért a kölcsönszerződésekbe vagy túlbecsült árut adtak készpénz fejében, vagy papiros pénzt pengő pénz helyett (→ [A Behmer-dosszié]). Kazinczy valódi célja talán nem is a profit, hanem az, hogy törvényes kamattal használhassa a készpénzt – akár úgy is, hogy utólag uzsora miatt érvénytelenítse a megállapodást.

Török Sophie 1832-es listáján bizonyosan a Bodzay-kölcsönre vonatkozik az alábbi „Törvénytelen adósságok” között felsorolt tétel: „*Creditorok neve B. A felvett summa mennyisége 8000. A felvétel kelésének ideje 1821. 8-ik febr. Interestek 5283 Rf. 45 kr. [Megjegyzés] Ezen egész summában oly rosz borokat adván a hitelező, hogy azokat félannyi áron sem adhattuk el, mint a mennyiben által-adattak; kitetszik: mely tetemesen megcsalattattunk, mivel csak – 1758 – vftot vehettünk ki belőlle; mert egy-hamar tanta színűvé változott.*” (BALLAGI 1891, 462. A lista oszlopainak megnevezései dőlttel, a szögletes zárójelben kiegészítés tőlem – O. L.)

Az ügylet kezdetén Dessewffy József keserűen figyelmezteti Kazinczyt: „Én részemről úgy elutann adósságban a’ gazdaságot, mint az oktan Financz sistemánkat; – leg boldogabbnak tartanám magamat ha exequálnának hitelezőim, és a’ mi fennmaradna, tisztán maradna, és ha adóssaim szintűgy nékem meg-fizetnének, mert merő fáradságos haszontalanság olyan országban gazdálkodni, hol a’ békesség károsabb a’ gazdának mint a’ háború; a’ hol vérontást kell kivánni, hogy vérünk könnyebben mozoghasson ereinkben; a’ hol napról napra bizonytalanabb mind a’ jelenlét mind a’ Jövendő; a’ hol az Igazgató szék a’ maga javát ellenkezésbe tette az igazgatott hazafiakéval; a’ hol nincs szorgalmat elevenítő forgandó Kapitális; a’ hol tetőtől altyig és tövig organisálva van az Uzsora, és az antisztizialismus.” (KazLev, 17/4019, Dessewffy József – Kazinczynak, 1821. nov. 4.) Dessewffy bizonyosan tudott barátja vállalkozásáról: „Én e’ napokban a’ te Mádi házadban vettem két napi szállást. Sokat beszélvén Vinczeléreddel, Novák Ferenczel [...]” (KazLev, 17/4020, Kazinczy – Dessewffy Józsefnek, 1821. nov. 15.)

Kazinczy hasonló gazdasági levelei és iratai, illetve adósságai: → [A Behmer-dosszié]; → Török Marie – Kazinczynak és Török Sophie-nak, Nagykázmér, 1830. nov. 9. (A forintról: → *Szótár*.)

Bodzay Sámuel (Bozzay): Zemplén vármegyei birtokos.

Gastberg János: ügyvéd.

Grünfeld Dávid: Kazinczy [Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.] c. naplója szerint talán még 1830 körül is üzleti kapcsolatban voltak: „Grünfeld Dávid 1821. 14 hordó 80 ftjával. Göncz Ruszkai Jakabnak 30ftnjával adták, az pedig 24 f.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 354; – a naplójegyzet sajátossága miatt nem lehet pontos dátumhoz kötni az eseményt.)

Vécse (Abauj vm.): Hernádvécse.

Buzita (Abauj vm.): ma Buzica (SZK).

commissio (lat.): megbízás.

Specification (ném.): részletezés, felsorolás.

obligatio (lat.): kötelezvény.

Szent Imrey Imre: (?)

productum (lat.): áru.

Szántó: Abaújszántó.

Schwartz: (?)

Dorgó: Dorkó, ma Sárospatak része.

Kazinczy István (1774–1827): Zemplén vármegyei táblabíró, egyházmegyei gondnok. Kazinczy nagybátyjának, Andrásnak (1738–1804) a fia. (Kazinczy családtagjairól: KAZINCZY, *Pályám* 2009, 872. skk.)

Semsey Lajos (1783 k.–1856): Abaúj vármegyei alispán.

stipulálva (lat.): szerződve.

Gross Sámuel: (?)

compagnistája: társa.

mustra (rég.): minta.

Meczner: (?)

Moszkva Ország (rég.): Oroszország.

conto (ol.): kontó, számla.

calculus: számítás.

summa (rég.): összeg.

defalcatio (lat.): lerovás, kiegyenlítés.

interes: kamat.

creditor (lat.): hitelező.

Teitelbaumné: talán Teitelbaum Mózes (1759–1841) sátoraljaújhelyi rabbi felesége.

Toronya (Zemplén vm.): ma Trňa (SZK); Kazinczyéknak itt szőlőjük volt.

admoneál (lat.): felszólít.

acceptálni (lat.): elfogad.

Emptor deber esse cautus (lat.): 'A vevőnek kell óvatosnak lennie' (ti. nem az eladónak becsületesnek).

verbalis (lat.): szóbeli.

protestáció (lat.): tiltakozás.

post admonitionem et Replicam (lat.): 'a figyelmeztetés és a válasz(levél) után'.

excellens (lat.): kitűnő.

projectál (lat.): ajánl.

furmányos (rég.): szekeres, fuvaros.

depurál (lat.): tisztáz, kifizet.

cartabianca (ol.): szabadon felhasználható, kitöltetlen fölhatalmazás.

conditio (lat.): feltétel.

conditio sine qua non (lat.): 'elengedhetetlen feltétel'.

Kaszner János (?–1831): a tokaji járás főszolgabírója (1820-tól); kolerában halt meg Sárospatakon (KazLev, 21/5375, Kazinczy – Kazinczy Thaliának, Széphalom, 1831. aug. 8–9.)

trafica (rég.): üzletelés.

intabulálva (lat.): bejegyezve (ingatlanra a követelés).

Niczky László: Szabolcs vármegyei táblabíró (?).

defalcando pretiis trium doliorum memoratorum ex summa 8000 fl[ore]nor[um] (lat.): 'a három hordó értékének a 8000 forintnyi összegből való leszámításával/leszámítása által'.

Kellnermeister (ném.): pincemester.

Herskó József: Moskó apja.

praetensio (lat.): igény, követelés.

discretio (lat.): jutalék.

impostura (lat., rég.): csalás, gazemberség.

A Kazinczy – Gastberg Jánosnak, Széphalom, 1821. nov. 19. levél szövege magyarul, a német levelet átíró Doncsecz Etelka fordításában:

Gastberg Fiscális Urnak

David Grünfeld a Bodzay-bor eladásakor nemcsak a szokásos játékot játszotta, amely a zsidók sajátja, hanem valódi csalóként viselkedett. Semmi mást nem nyert ezáltal, mint hogy végre kikerült a bor a pincéből. Mégis maradt a megállapodásban kikötötteknél, így nincs panaszom. A legalázatosabban kérem Önt, hogy vegye rá arra, hogy jöjjön, és adja el a bort. Ellenkező esetben a bor az övé, és azé, akit képviselt. A fuvarosok nem tudtak magukkal vinni két hordót. Ezeket ő [Grünfeld] állítólag Teitelbaum pincemesteréhez viszi. A fuvarosokat hordónként 2 forint 15 krajcár bért számítva fizettem ki, és ezt visszafizeti ő nekem.

Hallom, hogy a kocsimat [Grünfeld] 300 forintért zálogba adta Önnek. Mivel az ilyen szélhámoskodások után kevés nyugalom lehet afelől, hogy [Grünfeld] hű marad a megállapodáshoz, úgy kérem Önt, hogy a kocsit, mint tulajdonomat tekintse e dolog kimeneteléig. Én nem szegem meg a szavamat, az azonban [már] az ő kötelessége, hogy hű maradjon a megállapodás pontjaihoz. Széphalom, 1821. november 19-én.

Ha David Grünfeld nem jönne tíz napon belül, úgy perbe fogom őt. El akartam mondani ezeket Önnek, mivel ő ebben az ügyben Öntől függ.

Intézze tehát úgy, hogy [Grünfeld] biztosan megjelenjék.

1821. november 19-én.

Moskó: Herskó József fia.

Jaroslau: Jarosław, lengyel város, fontos kereskedelmi központ.

Hadnagy Bodzay Sámuel: 1820-ban a hajdúk hadnagya; bizonyára Kazinczy üzletfelének rokona (?).

Dolus et fraus nemini opitulantur (lat.): 'a csel és a csalás nem segít senkinek'.

a dato exhibitionis Admonitioriar[.] (lat.): 'az intő levél kézhez vételének dátumától'.

usque 1^{am} Januar 1822 (lat.): '1822. jan. 1-jéig'.

passivus: passzív

in suo valore (lat.): 'valódi értékében'.

fundus (lat.): (pénz)alap.

impostor (lat., rég.): csaló, gazember.

linea (lat.): sor.

commissionátus (lat.): küldött, megbízott.

máslás: jó minőségű borféleség (az aszúnál értéktelenebb).

protocollum (lat.): jegyzőkönyv.

calculálgatás: számolgatás.

státusú (lat.): állapotú.

optionalis Contractusára (lat.): 'elővételi szerződésére'.

Spectabili ac Perillustri Domino Francisco Kazinczy Complurium I[n]clytorum] Comitatum Tabulae Judriae assessori Domino Singulariter] Colendissimo (lat.): 'Nemes és nemzeti Kazinczy Ferenc úrnak, több tekintetes vármegye táblabírájának különösen tiszteletreméltó Uramnak.'

Wenn der Herr diese kauft, so ist er weg (ném.): 'Ha az úr ezt megveszi, úgy elmegy.'

fraus et dolus (lat.): 'csalás és megtévesztés'.

6206–6209.
[A Behmer-dosszié]

KÉZIRAT

MTAKK RUI 4r. 261, 63. tételszám, 264–274.

A kéziratári cím: „Kazinczy Ferencz és Báró Bémer József között folyamatban volt ügylet leírása. – Írva Kazinczy által; és ugyan ezen ügyre vonatkozó 5db melléklet összesen 6 darab. Köztük a Gróf Forgács Ferencz Contractusa. – 4000 forintról” (MTAKK RUI 4r. 261, 264a).

A szövegforrás teljes szövegét közöljük: főszövegek között a Kazinczy által, vagy hozzá írt szövegeket, jegyzetben a többi. Ahol külön nem említjük, ott Kazinczy írta le a szöveget.

A kéziratgyűjtemény tartalma:

265ba [!]: *BÁRÓ BEHMER JÓZSEF UR BOTTYÁNBAN. 1822.*

[Ebben:]

6206. Behmer József – Kazinczynak, [Bottyány], 1822. ápr. 3. [másolat, részlet]

Behmer József „translationálisa”: Bottyán, 1822. ápr. 21. [másolat]

Kazinczy válasza: Széphalom, 1822. máj. 16. [másolat]

6207. Kazinczy – Behmer Józsefnek, Sátoraljaújhely, 1823. máj. 8. [7.] [másolat]

6208. Behmer József – Kazinczynak, Bottyány, 1823. máj. 10. [másolat]

266a: Kazinczy megjegyzése: Széphalom, 1822. máj. 16.

266b: Behmer József „translationálisa”: Bottyán, 1822. ápr. 21. [Ez a Behmer által írt eredeti irat ráragasztva egy nagyobb lapra.]

266b: Kazinczy megjegyzése: Széphalom, 1822. máj. 16. [Részben Behmer eredeti iratán, részben azon a lapon, amelyre rá van ragasztva.]

267b: *Alba optionalis* [Forgács Ferencz eredeti, Behmernek adott német irata: **jegyzetben közölve.**]

267a: *GRÓF FORGÁCS FERENCZ CONTRACTUSA. 1. Febr. 1821.* [Kazinczy megjegyzése az eredeti irat hátoldalán.]

268a–270b: **6209. Szontagh István – Kazinczynak, Szécsény, 1823. dec. 4.** [Eredeti levél, a szöveg egy nagyalakú fólió első oldalán (számozási hiba miatt a 269-es lapszám kimaradt).]

271ab: Andreas von Urban német nyelvű eredeti irata, Eperjes, 1821. febr. 24. [Tehát Kazinczy ügye előtti: **jegyzetben közölve.**]

272a–273b: Wékey Károly és Rhédei László – Behmernek, Sátoraljaújhely, 1829. márc. 10. [Autográf levélfogalmazvány, Wékey kézírásával, kivéve Rhédei aláírását. A kettéhajtott fólió 272. lapja üres. **Jegyzetben közölve.**]

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy hasonló gazdasági levelei és iratai, illetve adósságai: → A Bodzay-dosszié; → Török Marie – Kazinczynak és Török Sophie-nak, Nagykázmér, 1830. nov. 9. A háttérrel l. e szövegek jegyzetét is. (A forintról: → *Szótár.*)

Török Sophie 1832-es, adósságokat számba vevő listáján bizonyosan a Behmer-kölcsönre vonatkozik az alábbi „Törvénytelen adósságok” között felsorolt tétel (amennyiben a dátum el van írva): „*Creditorok neve B. A felvett summa mennyisége 900. A felvétel kelésének ideje 1802. 3-ik Apr. [= 1823-ik Apr.] Interessek 535 Rf. 37 ½ kr. [Megjegyzés] Ezen váltó pénzben felvett – 900 – Rftot*

a creditor Conv. pénzben prætendálja; azon okból, hogy ezen capitális kiegészítésére mélt. gróf Forgács Ferencz úrnak, egy – 4000 – Conv. Rftokról szólló passivus contractusát transferálta ránk, – de a mellyet soha nem incassálhattunk; erre nézve a contractust törvényesen is visszakivántuk vétetni a báró creditor által; – de ő ezt tenni nem akarván, a contractust maiglan is kezemnél vagon; melly miatt illy tetemesen megkárosítván; a summa mennyiségét és valóságát meg nem esmérem.” (BALLAGI 1891, 463. A lista oszlopainak megnevezései dőlttel, a szögletes zárójelben kiegészítés tőlem – O. L.)

A kéziratgyűjtemény 267. lapja Forgács Ferenc eredeti kötelezvénye, amelynek a hátoldalán (267a) olvasható Kazinczy autográf *GRÓF FORGÁCS FERENCZ CONTRACTUSA. 1. Febr. 1821. c.* megjegyzése. Utóbbit a főszövegek között, a Forgács kézírásával Behmernek írt, német nyelvű *Alba optionalis* szövegét (267b) itt, a jegyzetek között adjuk Doncsecz Etelka átírásában és fordításában:

Alba optionalis

Ueber 4000 f per Vier Tausend Gulden im Zwanzig Kreuz[er]Stücken, welche ich dem Herrn Baron Joseph v[on]. Bemer gegen 6 pro Cento Interesse schuldig geblieben bin, und mich binnen drey Jahre zubezahlen verpflichte: sollte ich jährlich die 6 pro Centige Interesse nicht entrichten, so ist das Capital für aufgekündigt anzusezte in diesem Falle, und auch nach dem Verlauf der drey [Ja]hre⁴¹ ich die obige Summe in Rflore 4000 in Conventions Münze nicht zahlen könnte, der wollte gute Macht dem [...] ⁴²Creditor das Capital samt Interessen, und Vinculum von fünf Hundert Gulden Conventions Geld in Via S ep.Maria eine hinlängliche optional Satisfaction zu verschaffen, wo auch entsagen allen Rechts Mitteln besonders der Opposition und der Apellata

Wien am 1ten July [1]821.⁴³

Graf Franz Forgács
k.k. Kämmerer

Coram me Joanne Jelenik, per
I[n]cl[us]um Regnum Hungariae Fori
utriusque Jur[at]us Causar[um] Ad[voca]tus.

Alba optionalis zur Ausfüllung, der jenseitigen Obligation dd. Wien am 1ten July 821 per Viertausend Gulden Zwanzigen gegen 6 p[er] C[ent] jährl Interessen in Drey Jahren zahlbar
Gr. Franz Forgács

A szöveg magyarul:

Hittellevél

4000, azaz négyezer guldenről 20 krajcárosokban, amellyel adósa maradtam Joseph von Bemer báró úrnak 6 százalék kamattal, s kötelezem magam, hogy ezt három éven belül törlesztsem. Ha az évi 6 százalék kamatot nem fizetném meg, úgy a tőke ebben az esetben felmondható, és akkor is, ha a három év eltelte után a fenti összeget, 4000 rénes forintban, konvenció pénzben nem tudnám kifizetni. A hitelezőnek [...] ebben az esetben jogában áll a tőkéhez a kamatokkal, és az 500 gulden konvenció pénz kötbérrel együtt elegendő elégtétel gyanánt hozzájutni, ha ő le is mond minden fellebbezésről, különösen az ellenvetésről és kifogásról.

⁴¹ [A lap szakadása miatt bizonytalan olvasat.]

⁴² [A lap szakadása miatt olvashatatlan szó.]

⁴³ [Egy vélhetően utólag beírt sor a keltezés alatt ferdén: „i. e. 4000 fl in 20gern”.]

Bécs, 1821. július 1-jén.
gróf Forgács Ferenc
császári-királyi kamarás
Jelenik János jelenlétében
nemes Magyarországon
mindkét rendű bírósági hites ügyvéd

Adósságlevél a túldalalon lévő kötelezvény kitöltéséhez Bécs, 1821. július 1-jén[.] Négyezer gulden húszasokban évi hat százalék kamattal, három éven belül fizetendő.
gróf Forgács Ferenc

A kéziratgyűjtemény 271. lapja Andreas von Urban német nyelvű eredeti – keltezett, aláírt és lepecsételt – irata. Kazinczy ekkor még nem érintett az ügyben, de a gyűjtemény egysége miatt a jegyzetek közé felvettük. Az irat szintén Doncsecz Etelka átírásában és fordításában:

Endesgefertigter bescheinige hiemit daß der Herr Graf Franz von Forgach laut der mir gegebenen Vollmacht, auf seinen vom 1ten Februar 1821 ausstellte, und auf des He. Baron von Bémer Nahmen ausgeschriebene Optional Alba von R. F. 4000 in Conv. Münze, von dem He. Baron von Bémer und zwar mittelst meinen auf⁴⁴ besagte Summe gänzlich befriedigt sey. Sign Eperiesch den 24 Febr 1821.

Andreas von Urban [mpr.]

A szöveg magyarul:

Alulírott ezennel igazolom, hogy a Forgach Ferenc gróf úr a nekem adott meghatalmazás szerint, a 4000 rénes forint konvenciósi pénzről 1821. február elsején kiállított és Bémer báró úr nevével kiállított adósságlevelet, Bémer báró úr teljesen kiegyenlítette, és pedig a fenti összeggel.

Eperjes, 1821. február 24.

Andreas Urban s. k.

A kéziratgyűjtemény 272–273. lapja Wékey Károly és Rhédei László nagyalakú eredeti levélforgalmazványa Behmerhez: Sátoraljaújhely, 1829. márc. 10. Wékey Károly írásával – kivéve Rhédei László aláírását – 273ab oldalakon található a magyar nyelvű levél szövege. Mivel nem Kazinczy a szerző vagy a címzett, ezért itt közöljük a levelet:

Ujhely Mart. 10^d 1829.

Méltóságos Báró Úr!

Tek. Kazinczy Ferencz Úr és Grofi Hitvesse⁴⁵ rám bízták hogy a Nagysád kezébe lévő 4000 Conv. forintos passivus⁴⁶ Contractusoknak dolgát tisztára tegyem. Nints szüksége Nagysádnak hogy felfedezzem, miképpen jutottam ezen Tárgy valóságára. Mert Tekintetes Nyomárkay Josef Úr egyszer már a' Mélt.⁴⁷ Urat, azon okoknál fogva bírta azon⁴⁸ Igeretre, mely⁴⁹ szerint, vállalta Nagysád, hogy a' 900 VCz Rftnál tobbet Tettes Kazinczy Urto!l kivanni nem fog, hanem⁵⁰ azt a Grof Forgacs Ferencz Contractussával vissza veszi és ezek helyett a 4000 forintos Kötelezést visz-

⁴⁴ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁵ és Hitvesse [Beszúrás a sor fölött.]

⁴⁶ [Bizonytalan olvasat.]

⁴⁷ Tettes. [Átírás, bizonytalan olvasat.]

⁴⁸ a/[...] [Átírás.]

⁴⁹ Igeretre <, mely szerint> mely

⁵⁰ [/]anem [Átírás.]

sza adja Nagyságod. Mellyre alázatossan kerem Nagyságod, külömben a' legközelebbi Köz Gyűlésre be-megy a' Protestatio, melly Nagysadnak nem lehet kellemetes. – Minden esetben szükséges alkalmaztatásom okáért, egyenes válasszat varvan Nagysadnak, nagy tisztelettel maradok

Nagyságodnak

alazatos Szolgája
Wékey Károly sk.

Méltóságos Bákai és Bezdédi Bárá Bémér Josef Ur, Ő nagyságának s i[gy] t[ovább] s i[gy] t[ovább]⁵¹ alázatos tisztelettel Battyánba (LS)

Ezen Levelnek Originalissa⁵² altalam felolvastatvan, bé-pecsételtetett előttem, és azt hogy Kezhez adassek Nemzetes Klobusiczky Eskütt Társamnak adttam kezebe.

Ujhelyben. Mart. 10^d. 1829.

Rhédei László

mpr.

T. N. Zemplén Vgye. AlSzolgaBirája.

bárá Behmer József (Bémér, Béhmer): 1809-ben honosított bárói család tagja. Felesége Pósa Katalin. „1829. május 16-án Bémér József bízta meg Kossuth Lajost, hogy lássa el a báró Sennyey Károly ellen, a Tiszáninneni Kerületi Tábla előtt folyt perből következő teendőket.” (Sík 1978, idézi: http://zemplenimuzsa.hu/02_3/kossuth.htm.)

Bottján, Battyán (Zemplén vm.): ma Botány (SZK); részben a Bémér család birtoka 1784-től.

Bergmann Mózes (Bermann): Kazinczy [*Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.*] c. naplója szerint 1830. május. 31-én találkozott vele és társával: „Bermann és Kornstein itt.” (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 351; vö. még ugyanitt, 354.)

Bély (Zemplén vm.): ma Biel (SZK).

Kornstein Náthán: (?)

obligál; obligatio (lat.): kötelez; kötelezvény.

Bauer: (?)

Kurina: (?)

Feldmann: (?)

naturálé (lat.): természetbeni dolog, áru.

Gróf Forgács Ferenc (1792–?): cs. kir. kamarás, gróf Forgács József (1756–1832) fia.

Alba; Optionalis Alba (lat.): fehér (azaz üres) lap; választható hitellel. Azaz: *cartabianca* (ol.): egy szabadon felhasználható fölhatalmazás.

evictio (lat.): elperlés, a tulajdon törvényes visszaszerzése a tényleges birtoklótól.

translationális (lat.): átruházó (szerződés).

clausula (lat.): záradék, toldalék.

factor (lat.): intéző, végrehajtó.

quietál (lat.): nyugtát, elismervényt ad.

expressus (lat.): futár.

vidimál (lat.): hitelesít.

Kassay Sámuel: sátoraljaújhelyi birtokos, levéltáros. Zempléni levéltári írnok (1810-től), segéd (1811-től), majd levéltáros (1827–1849). Kazinczy napidíjas levéltárosként együtt dolgozott vele.

securisál (lat.): biztonságossá tesz.

intabulál (lat.): bejegyez (ingatlanra követelést).

Nyomárkay József: jogász, a Sennyey-ház direktora, Kazinczy közeli ismerőse.

sine cautione (lat.): kezesség, jóállás nélkül.

quietantia (lat.): nyugta.

restans (lat.): adós.

sáfár (rég.): megbízott ügyintéző, felügyelő.

⁵¹ [Bizonytalan olvasat.]

⁵² [...] [Átírás.]

HOC TOTUM NON ITA SE HABET. (lat.): 'Ez az egész nem így van.' (Bizonyára Kazinczy közbevetése Bémer levelének másolatában.)

conventios (lat.): szerződött.

Translationales Obligatorialium C. Francisci Forgács; et Cautela mea, Baroni Behmer transmissa (lat.): 'Gróf Forgács Ferenc kötelezvényének/adóslevelének átruházása; és az én Bárá Behmernek átküldött biztosítékom.'

sine evictione (lat.): elperlés nélkül.

Szontagh István (1779–1851): uradalmi ügyész és jószágigazgató a Forgách, majd a Koháry családnál.

plenipotentiátus directora (lat.): 'felhatalmazott, teljhatalmú igazgatója'.

JEGYZETEK A FÜGGELÉKHEZ

6210.

**Kazinczy – Ismeretlen főjegyzőnek
h. é. n. [1806–1817 között]**

KÉZIRAT

Autográf, fogalmazvány: MTAKK K 633/IV, 236a.

A kéziratlap mindkét oldalán vegyes életrajzi feljegyzések (jellemzően történelmi nevek és dátumok) veszik körbe a levéltöredéket, amely hozzájuk képest 180°-kal el van forgatva.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A szöveg lelőhelye semmilyen adattal nem szolgál a keletkezési körülményre vagy a címzett személyére: a kézirat lapja nincs tárgyi vagy keletkezési kapcsolatban a kéziratkötet többi lapjaival. A keletkezés ideje Kazinczy Klára életrajzi adataiból következően 1806–1817 közé tehető. Feltehető ugyanis, hogy a kollégiumi tanulmányait fejezi be a levél írásakor az egyik Kraynik fiú: ez legkorábban a házasságkötés után 18–20 év múlva lehetett. Továbbá feltehető az is, hogy Klára férje még élt, hiszen nem özvegyként említi őt Kazinczy.

Kraynik Józsefné: Kazinczy Klára (1766–?), Kazinczy húga, 1788-tól: Kraynik József (1750–1817), Abaúj vármegyei táblabíró felesége. Fiaik: Kraynik Aloyz (Loyzi) (?–1827); Kraynik Gusztáv Ágoston; Kraynik Ferenc; Kraynik László; Kraynik Imre (1803–1859), akinek a felesége Kazinczy Eugénia, Kazinczy lánya; Kraynik Pál és ifj. Kraynik József Abaúj vármegyei főszolgabíró, majd alispán (1829). (KAZINCZY, *Pályám* 2009, 874 [Családfa/Kazinczy].)

6211.

**A miskolci Cosmopolita páholy – A balassagyarmati Pilgrime páholynek
Miskolc, 1785. augusztus 17.**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Kiadásunk szövegforrása Nagy Iván (1824–1898) másolata, amely *A Szabadkőművességről* című 24 lap terjedelmű kéziratot kötetében találhatók. Lelőhelye: Nógrád Megyei Levéltár (Balassagyarmat), Nagy Iván hagyatéka, jelzete: XIV. 3. 10. doboz/18. (Busa Margit kiadása tévesen adja meg a jelzetet: 237. sz.)

MEGJELENÉS

BUSA 1990. (Nagy Iván német nyelvű másolatáról Busa Margit képet közölt, szövegszerűen csak a levél fordítását adta ki.)

MAGYARÁZATOK

A levelet csak másolatból ismerjük. Bizonytalan nemcsak a lejegyző, hanem a megfogalmazó személy(ek) kiléte is. Busa Margit csak feltételezni tudta, de meggyőzően bizonyítani nem, hogy nemcsak a leíró, hanem a megfogalmazó is Kazinczy volt. Csak annyi bizonyos, hogy egy közösség képviselőjében íródott a levél, ezért semmiképpen sem tekinthető Kazinczy (magán)levelének, még ha az ő aláírása is szerepel a lapján.

A levélmásolat után a miskolci páholy tagnévsora található. Ez bizonyára azonos azzal a mellékelt névsorral, amelyet a levél szövege szerint a levéllel együtt elküldtek. De mivel szövegforrásunk egy másolatgyűjtemény, mégsem állítható kétséget kizáróan, hogy valóban az emlegetett mellékletet másolta be a levél után Nagy Iván.

A levél keletkezéséről Busa Margit ezt írta: „Feltételezhetjük, hogy a levelet Kazinczy fogalmazta és írta. Neve fölött négy magas tisztségviselő páholyalapító és mester /vezető/ aláírása van, akik miért fogalmaztak volna leveleket, mikor titkári munkákkal megbízott tagot tudhattak maguk mellett. [...] A miskolci levél válaszol a balassagyarmati »Pilgrime« /Erényes Zarándok/ nevű páholy levelére, amelyet Nagy Iván nem másolt ki, tartalmát a válaszevléből tudjuk; barátságukat ajánlják fel, egymás meglátogatását kérik. A levél mellékletét, a páholytagok névsorát lemásolta Nagy Iván. A miskolci levelünk is közölt névsort.” (BUSA 1990, 25.)

A magyarországi *szabadkőművesség* kialakulására Dunántúlon és Erdélyben elsősorban a bécsi minta hatott. Az ország déli régiójában azonban Draskovich János vezetésével egy saját rítusú, (az elején) jozefinista elveket valló, gyorsan terjeszkedő szervezet alakult ki, amelynek legfőbb fiókpáholya a pesti *Nagyszívűséghez* (*Zur Grossmuth*) volt (alapítva: 1770). A *Nagyszívűséghez* főmestere 1787-től Kreil Antal egyetemi filozófianár, tagjai pl. Pajor Gáspár, Kármán József, Pálóczi Horváth Ádám és Szilágyi György. Utóbbi két személyt Kazinczy ajánlotta, noha ő maga nem volt tag, de látogatta a pesti üléseket (1789-ben, 1790. szept. 24-én és okt. 1-jén, 1793-ban). A pesti szervezetből 1778-ban vált ki a budai *Hallgatagság*, amelynek vezetője báró Orczy József (báró Orczy Lőrinc fia) volt. 1784-ben újabb budai páholy alakult és működött 1789-ig *Első Ártatlansághoz* néven (tagja volt pl. id. gróf Ráday Gedeon), e *lőzsi* II. József centralizáló rendelete után felvette a *Hallgatagság* tagjait is (1789-ben megszűnt). A pozsonyi *Zur Verschwiegenheit* páholyt 1776-ban alapította Draskovich, e lőzsinek 1778-ban már 44 tagja volt, közte pl. báró Orczy László (báró Orczy Lőrinc fia) is. Az ország északkeleti vármegyeiben az 1760-as években a Felvidékre menekült lengyelek hozták létre fiókpáholyokat. 1769-ben alapították a varsói nagypáholy engedélyével az eperjesi *Az erényes utazóhoz* páholyt. Ez a központ további páholyokat szervezett *Balassagyarmaton*, Besztercebányán és Miskolcon. A *miskolci Erényes Világpolgárok* (*Erényes Kozmopoliták*, *Virtuosos Cosmopoliták*) szabadkőműves-páholyt 1781 körül *gróf Török Lajos* alapította, így a páholy főmestere Kazinczy későbbi hivatali főnöke és apósa lett. *Kazinczyt* 1784. jan. 16-án vette fel a miskolci páholy, szabadkőművesneve az Orpheus lett. Kazinczy a lőzsiban később titkári teendőket is ellátott. 1787-ben megszűnt a páholy (vagy titokban működött tovább). Kazinczy tagja volt az 1791-től (ismét?) működő, Spissich János által vezetett zalaegerszegi *Jó Tanács*hoz lőzsinek is. Kazinczyt feltételezhetően itt avatták mesterré 1792. máj. 14-én. Feltehetően a kassai *Égő Csipkebokor*hoz páholyának is tagja lehetett Kazinczy, és bizonyos, hogy ismerte és látogatta a Born Ignác vezette bécsi *Zur wahren Eintracht* ('Igaz Egyetértéshez') lőzsit. (E témakör feltárását nehezíti, hogy Kazinczy 1794-ben elégette a szabadkőműves-iratait, de a titoktartási kötelezettség és a működés illegális korszakai is sok bizonytalanságot okoznak.) (VÁCZY 1915, 111–124; JÁSZBERÉNYI 2003, 25–38, 119–132; KAZINCZY, *Pályám* 2009, 974.)

A levél szövege Doncsecz Etelka fordításában:

Az igen tiszteletreméltó balassagyarmati Erényes Zarándokok páholyához.

Nagytisztelétű nagymester, nagytisztelétű küldöttmester, igen tiszteletreméltó felügyelő és tisztviselő testvérek, valamennyi nagytisztelétű és tiszteletre méltó szeretett testvér!

A legtisztább barátság és az igaz testvéri szeretet legélőbb érzésével fogadtuk, nagytisztelétű és tiszteletre méltó testvérek, becses írásukat, amellyel Önök drága barátságukat kellemesen meglepő módon ajánlották nekünk.

E nemes példától feltüzelve sietünk Önöket a kőművesi szeretet és barátság minden mélységével megölelni, amikor egyúttal magunkat és válogatott tagjainkat (akiknek jegyzékét mellékeljük), kegyesen felajánlott testvéri szeretetükbe ajánljuk. Bizonyítsák [ezt] nekünk és tagjainknak, ha esetleg ezek egyike abban a megtiszteltetésben részesül, hogy Önöket felkeresi, bizonyítsák ezt [a testvéri szeretetet] Önök nekünk és tagjainknak a későbbiekben is annyira, amennyire ezt ők szüntelen igyekezet által elnyerni és viszonzni törekszenek és amilyen nagyon mi kívánjuk, hogy más érdemes testvérektől támogatva napról napra további előrehaladást tehessünk az emberiség javáért folytatott szent munkában.

Maradunk minden nagyrabecsüléssel és örök testvéri szeretettel a háromszor három által.

Nagytisztelétű és tiszteletre méltó testvérek

az Önök

legszorosabb kötelékben [lévő] testvérei

Az Erényes Világpolgárok Szt. János páholyában

Miskolc, Orient

57 17/VIII 85 évben

Gróf Török Lajos

székmester s. k.

Vay József megbízott

székmester s. k.

Gróf Török József mint

az első felügyelők helyettese s. k.

Szatthmári Király József

kincstáros, a második felügyelők

első helyetteseként s. k.

Kazinczy Ferenc
mint helyettes titkár s. k.

Jegyzéke

az igaz és tökéletes Szent Jánosról elnevezett páholy testvéreinek, az Erényes Világpolgárhoz.
Miskolc, Orient, az 5785. évre.

<i>Név</i>	<i>Világi karakter</i>	<i>Fokozat a pábolyban</i>
1. gróf Török Lajos	[LandKavallier]	székmester
2. Vay József	Borsod vm.-i ülnök	megbízott székmester
3. Fáy Barnabas	Borsod vm.-i jegyző	1. felügyelő
4. Ragály[i] István	Borsod vm.-i táblabíró	2. felügyelő
5. Melczer László	Borsod vm.-i aljegyző	titkár
6. Óváry László	Borsod vm.-i ülnök	[beszédíró]
7. Szattmári Király József	Borsod vm.-i adószedő	pénztáros
8. Radvánszky Ferenc	Borsod vm.-i ülnök	megbízott követ, mester
9. gróf Török József	kerületi táblabíró Debrecenben	Mester
10. Beck Pál	mérnök [Debrecenben]	"
11. Puky András	gránátos kapitány Sam. Gyulaynál	"
12. Major Zsigmond	Zemplén vm.-i ügyvéd	"
13. gróf Aspremont János	kamarás	"
14. gróf Nugent Ferenc	kapitány d'Alton-nál	"
15. Fáy Ábrahám	Abaúj vm.-i főszolgabíró	"
16. Máriássy István	Gömör vm.-i ülnök	"
17. Comáromy György	Abaúj vm.-i főjegyző	"
18. báró Henninger János	százados Armé-nál	"
19. Ragály[i] József	Borsod vm.-i másodalispán	"
20. Szerencsy József	Abaúj vm.-i ülnök	"
21. Garzuli Antal	[hadügyi hivatalnok]	"
22. Fucker Frigyes Jakab	orvos Kassán	"
23. Pogány Ádám	Borsos vm.-i főszolgabíró	"
24. Bernáth László	Zemplén vm.-i ülnök	"
25. Szattmary Király Miklós	Gömör vm.-i főszolgabíró	"
26. gróf Barkóczy Ferenc	hivatal nélkül	"
27. Péczeli István	Abaúj vm.-i ülnök	"
28. báró Coletti Benedek	hadnagy Toszkánában [...]	Legény
29. Puky László	Abaúj vm.-i szolgabíró	"
30. Keltz András	Abaúj vm.-i alispán	"
31. Pogány Lajos	Máramaros vm.-i jegyző	"
32. Frater István	Bihar vm.-i hivatal nélkül	Inas
33. Röhlen Ferenc	hadnagy Toszkánában [...]	"
34. Kazinczy Ferenc	Abaúj vm.-i aljegyző	"
35. Egger József	kapitány Toszkánában [...]	"
36. Comáromy Lajos	Abaúj vm.-i ülnök	"
37. Szent Imrey Gábor	Abaúj vm.-i alszolgabíró	"
38. Zombory Zsigmond	Abaúj vm.-i másodalispán	"
39. Máriássy Márk	Gömör vm.-i hivatal nélkül	"
40. gróf Csáky Antal	kamarás	"
41. gróf Barkóczy János	hivatal nélkül	"
42. Berzeviczy Gergely [!]	Göttingenbe utazott	"

6212.

Czetter Sámuel – Kazinczynak [?]
h. é. n. [1791 körül]

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A Czetter Sámuel és Kazinczy közötti levélváltásból csak egyetlen levél vált ismertté eddig: KazLev, 2/391, Czetter Sámuel – Kazinczynak, h. é. n. [1791 körül]; e levélnek a végén szintén megadja a lakhelye címét Czetter. Feleslegesnek tűnik kétszer is ugyanazt az adatot megírni ugyanannak a személynek, de valójában több oka is lehet egy információ megismétlésének – felelősség, a levelek elkeveredése –, ezért nem zárható ki, hogy Kazinczy a címzett. A levél keletkezési idejét az azonos lakcím miatt a KazLev-ben már megjelent levél keltezéséhez igazíthatjuk.

Czetter Sámuel (Zetter) (1765–1819): orosházi születésű bécsi rézmetsző. 1809-től Oroszországban, Sándor cár udvarában dolgozott, ahol őrnagyi rangot szerzett. (PATAKY 1951, 53.)

Ich wohne auf dem Spittelberg in der Kandelgasse... (ném.): 'Spittelbergben lakom, a Kandelgasse 127. alatt, a Grüner Jägernél, a második emeleten a második ajtó a lépcső mellett.'

bereitwilligster Diener (ném.): 'alázatos szolgálója'.

gebürtig von Orosháza (ném.): 'született Orosházán'.

academischer Kupferstecher (ném.): 'akadémiai (főiskolai) rézmetsző'.

Jetzt Professor der Zeichnung oder Kupferstecherey in einer Academie des russischen Reichs (ném.): 'Most a rajz vagy rézmetszés tanára az orosz birodalom egy főiskoláján.'

6213.

Budai Ézsaiás – Kazinczynak [?]
Debrecen, 1803. november 22.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A Budai Ézsaiás és Kazinczy írását őrző két cédula másolata mellett a lelőhely borítékjában egy Kazinczy-feljegyzés fotómásolata is megtalálható, ezen papírról és rézmetszetekről szóló számítások találhatók.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

1803-ból nem maradt fenn levélváltás Kazinczy és Budai Ézsaiás között. A megszólítás és a levéltöredék fennmaradásának körülménye alapján feltehető, habár nem bizonyítható, hogy az üzenet Kazinczynak volt címezve.

Budai Ézsaiás (1766–1841): debreceni professzor, református püspök, történész, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tiszteletbeli tagja (1831). 1794-től a debreceni kollégiumban történelmet, latin és görög nyelvet, majd 1808-tól teológiát tanított. 1821-től lelkész, 1822-től a tiszántúli egyházkerület püspöke.

Esaiás Budai, Prof. der Geschichte... (ném.): 'Budai Ézsaiás, a történelem, később a teológia professzora Debrecenben, több nyomtatott munka szerzője.'

6214.

Teleki Sámuel – Kazinczynak [?]

Bécs, 1804. szeptember 7.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél további része nem maradt fenn, és nem ismert Kazinczy esetleges válaszelevele sem. Nem biztos, hogy Kazinczynak szólt a levél, noha a titulus és a szöveg lelőhelye ezt valószínűsíti. Ebben az évben Kazinczy a Bihar vármegyei összeírásban vállalt részvételt, így vélhetően a bihari főispán levele is ezzel kapcsolatos – amennyiben valóban Kazinczynak írta: vö. KazLev, 22/5449 (673/b), Kazinczy – Teleki Sámuelnek, Hosszúpályi, 1804. máj. 16. Kazinczy adatgyűjtő utazása arra is magyarázatul szolgál, hogy miért nem tudja a levélíró a címzett tartózkodási helyét.

Teleki Sámuel, gróf (1739–1822): Bihar vármegyei főispán, erdélyi kancellár. A marosvásárhelyi kollégium támogatója, a 60 000 kötetes marosvásárhelyi Teleki Téka alapítója.

Das heißt: Gróf Teleki Sámuel... (ném.): 'Azaz: Gróf Teleki Sámuel. – Ez a gróf Teleki Sámuel Erdély kancellárja, a Szent István Rend nagykeresztjének birtokosa, Bihar vármegye főispánja, a göttingai tudós társaság tagja, s alapítója egy nagyon gazdag könyvtárnak az erdélyi Marosvásárhelyen.'

6215.

Szirmay Antal – Kazinczynak

h. é. n. [1806/a (?)]

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

A borítékon Kazinczy kézírásával írt – a levéltől függetlennek tűnő – feljegyzések:

„<...>

<Nomen>

Subst.

Adj.

Pronomen

Verbu.

Adverb.

Prop.

Conj.

Interj.

1806

1749.

57”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy Széphalomra költözése után az egyetlen eddig ismert Szirmay Antaltól kapott levél 1806. aug. 12-én íródott: KazLev, 4/973. A jelen kötet két Szirmay Antal által Széphalomra címzett levélborítékot is közöl, lehetséges, hogy e borítékok egyikéhez tartozik a 4/973-as levél szövege. A másik boríték: → Szirmay Antal – Kazinczynak, h. é. n. [1806/b (?)]. A jelen borítékon lévő évszám (1806) is megerősíti e feltételezést, amennyiben a boríték kézhezvételének idejére utal (Kazinczy talán éppen Goethe életkorát számolta ki). A két boríték más okból is köthető az 1806-os évhez. Mindkettő utal a sátoraljaújhelyi postán adódó nehézségekre, akárcsak a 4/973-as számú levél: „A’ mi az eredeti írott munkámnak általadását illeti, azt is megcselekszem, de nagy a’ könyv,

külömben által nem tehetem, hanem ha maga Uram Öcsém ide megalázza magát, melly legjobban megeshetik Ujhelyben tartatni szokott perfolýásnak ideje után [...].”

Szirmay Antal (1747–1812): zempléni történetíró, levéltáros és udvari tanácsos. Említett műve: *Notitia Topographica et Historica Comitatus Zempliniensis*. → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Spectabili Domino Francisco Kazinczj de Eadem, Complurium [Inclutorum] Comitatum Tabulae Judriae Primario Assessori Titul. Domino fratri singulariter colendissimo (lat.): ’Tekintetes Kazinczi Kazinczy Ferenc úrnak, több nemes vármegye első táblabírájának és kinevezett első ülnök úrnak, különösen tiszteletreméltó bátyámnak.’

sine taxa (lat.): ’illeték nélkül’.

Manus Antonii Szirmay, Consilarii Aulici... (lat.): ’Szirmay Antal kézírása, aki udvari tanácsos és az Eperjesen székelő Tiszán inneni kerületi tábla elnöke, született 1747. január 20-án, meghalt 1812. szeptember 24-én. Szerzője volt több, nyomtatott műnek: Zemplén vármegye leírása két kötetben; hasonló leírása Szatmár megyének, ugyancsak két kötetben; – éppígy Ugocsa megyének egy kötetben, stb. – Tanúsítatik – Széphalom 1814. augusztus 20-án.’

6216.

Szirmay Antal – Kazinczynak
h. é. n. [1806/b (?)]

KÉZIRAT

Boríték: Szirmay Antal és Kazinczy kézírása: OSZK Kt, An. Lit. 2959.

A borítékon Szirmay Antal és Kazinczy kézírása eltérő tintával, egy piros viaszpecsét, továbbá a könyvtár pecsétje: „M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA Kézirattári Növedéknapló 1919 év 16 sz.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

→ Szirmay Antal – Kazinczynak, h. é. n. [1806/a (?)] jegyzet.

Szirmay Antal (1747–1812): történetíró, levéltáros, zempléni birtokos, 1787-től királyi udvari tanácsos; → Szirmay Antal – Kazinczynak, Eperjes, 1790. febr. 24. jegyzet.

Dókus Uraknak: a Dókus család több tagja is jogász volt.

6217.

Kövy Sándor – Kazinczynak [?]
Sárospatak, 1809. június 8.

KÉZIRAT

Autográf eredeti: MTAKK K 602, 31. Melléklet nincs.

A kéziratkötetben Kazinczy vegyes aláírás- és pecsétgyűjteménye található. A 31. fólióra is több cédula van beragasztva, ezek egyike Kövy levele (ezen van a fóliószámozás). A lelőhely tehát nem nyújt információt a levél címzettjéről vagy a keletkezéséről – azontúl, hogy Kazinczy tulajdonában volt e levél. (A levélre Czifra Mariann hívta fel a figyelmet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A megszólítás, dátum, ismeretség, továbbá a kézirat fennmaradásának helye alapján valószínűsíthető – de nem bizonyos –, hogy Kazinczy a címzett. Kazinczyt szólíthatta tekintetes úrnak, Kazinczy feleségét pedig Őnagyságának.

Kövy Sándor (1763–1829): jogtudós, tanár, tankönyvszerző. 1793-tól haláláig a sárospataki református jogakadémia tanára volt, elsőként tanított hazai jogot, több tanítványa a reformkor meghatározó alakja lett. Tagja a Magyar Tudós Társaság (MTA) alapszabályát kidolgozó bizottságnak (1828).

Ő *Nagysága*: feltehetően Kazinczy felesége, gróf Török Sophie Antonia (1780–1842).

6218.

Szombathy János – Kazinczynak [?]
Sárospatak, 1809. augusztus 15.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

1809-ből nem maradt fenn Szombathy-levél Kazinczyhoz, és Kazinczy esetleges válasza sem ismert. Nem biztos, hogy Kazinczynak szólt a levél, noha a titulus és a szöveg lelőhelye ezt valószínűsíti.

Szombathy János (1749–1823): sárospataki történelemtanár (1783-tól), a kollégium könyvtárosa. Sárospatakon elsőként adott elő irodalomtörténetet.

6219.

Szabó András – Kazinczynak [?]

Kassa, 1810. február 28.

KÉZIRAT

Ismeretlen kéz írása, saját kezű aláírással és Kazinczy megjegyzésével: MTA KK K 635/I, 121.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A megszólítás, dátum, ismeretség, továbbá a kézirat fennmaradásának helye alapján feltehető, hogy Kazinczy a címzett. Kázmér (Nagykázmér) Kazinczy felesége családjának a birtoka volt, de a gróf Török család tagjait nem szólíthatta meg 'tekintetes'-ként a levélíró. Elképzelhető tehát, hogy a Török család valamely pártfogoltjának vagy cselédjének érdekében Kazinczy írt levelet a püspökhöz, így e válasz is hozzá szólt.

Szabó András (1738–1819): római katolikus püspök. A nagyszombati szeminárium aligazgatója (1760-tól), az érseki hivatal titkára (1762-től), a bécsi Pazmaneum igazgatója (1770-től), budai érseki helynök (1801-től), az első kassai püspök (1804–1819) volt. Ő adott engedélyt Kazinczy első gyermekének Széchalmon való eltemetéséhez (KAZINCZY, *Széphalom és házi dőlgaím* = KAZINCZY, *Pályám* 2009, 159).

Pancsovai János: (további adatot nem találtunk).

Kázméri-Plebánus: Kadlubják Pál, Kazinczy esketője, lányainak keresztelője.

6220.

Aranka György – Kazinczynak
h. n., 1810.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

1810-ből két Aranka-levelet ismerünk Kazinczyhoz, talán ezek egyikéhez tartozott a boríték: KazLev, 7/1775, Aranka György – Kazinczynak, Marosvásárhely, 1810. jún. 9.
KazLev, 8/1814, Aranka György – Kazinczynak, Marosvásárhely, 1810. aug. 1.

Aranka György (1737–1817): költő, nyelvész, irodalomszervező, az erdélyi királyi tábla ülnöke, az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság vezetője. Szabadkőműves. Kazinczy barátja, a Magyar Museum és az Orpheus szerzője.

À Monsieur Monsieur Francois de Kazinczy Seigneur À Széphalom (fr.): 'Kazinczy Ferenc úrnak, Széphalomra.'

Handschrift des ung. Dichters u. Gelehrten... (ném.): 'Aranka György magyar költő és tudós, Erdélyben a marosvásárhelyi királyi tábla bírása kézírása.'

6221.

Kis János – Kazinczynak
h. é. n. [Sopron, 1811. március 11.]

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 6. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Busa Margit ismertette a kötetünkben közölt két Kis János által írt borítékrészletet: „Kis másik levélborítójának verzóján Baranyai Ferenc levéltörredéke van, amely a beborításhoz igazítva, átlós irányban csonkult meg. Sértetlen maradt Baranyai keltezése: »Kőszegen, Martzius 2dikán 1811.« ennek segítségével megtaláltuk a Levelezésben kiadott a müncheni borítóhoz tartozó levelet, melyet Kis Sopronból 1811. március 13-án írt Kazinczynak. Utóiratában közölte: »A' boríték belső felén Baranyay írása van, hogy láthassd azt is«. Az elvagdalt sorokból nem sokat láthatott Kazinczy: »e mindenkor a' bal sorsal küszköd« [...] »Egyéberánt egyedül drága Tisztelendő Uram' atyai ítéletére hagyom szándékomnak elinté«. Erről a szándékáról írt Kis Kazinczynak: »Egy Baranyay Ferentz nevű mintegy 24 esztendő ifju (most Kőszegi Rektor) olyan nevendéket keres, a' kivel és a' kinek költségén valamelyik németországi Universitásra kimehetne. [...] a' szegénység 's a' mostani Cursus lehetetlenné teszi szándéka' tellyesítését [...].« A töredékes sorokból elég ennyi idézet ahhoz, hogy lássuk, a levélnek megkerült a borítója.” (BUSA 1981, 457–458. A levélidézeteiket a KazLev-hez javítottuk.) A Busa Margit által említett boríték vélhetően ez a cédula, mert ez van keresztben elvágva. Az idézett Baranyai-sorokat nem találtuk meg a lelőhelyen, az azonosításnál ezért csak Busa adataira támaszkodhatunk, szerinte a következő levélhez tartozik tehát: Kis János – Kazinczynak, Sopron, 1811. márc. 13., KazLev, 8/1960. (A másik borítékrészletet h. é. n. jelenti meg kötetünk szintén a Függelékben.)

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök, író, költő, műfordító, irodalomszervező, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). Kazinczy barátja.

À Monsieur Monsieur François de Kazintzy, Assesseur de plusieurs Comitats (fr.): 'Kazinczy Ferenc úr, több vármegye táblabírája.'

per Bude (lat.): Budán át.

Erlau (ném.): Eger.

Handschrift des Superintendenten und ungr. Dichter Kis János. (ném.): 'Kis János püspök és magyar költő kézírása.'

6222.

Fejér György – Kazinczynak
h. n., 1811. március [?]

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A legkorábbi Kazinczyhoz írt ismert Fejér-levél 1817-es (KazLev, 15/3506), ez tehát egy ismeretlen levél borítékja.

Fejér György (1766–1851): történétíró, író, katolikus pap, pestújhegyi prépost. A Tudományos Gyűjtemény alapító szerkesztője, 1808-tól 1818-ig a pesti egyetem teológia tanára, majd győri tanulmányi főigazgató, 1824-től az Egyetemi Könyvtár igazgatója. A Magyar Tudós Társaság (MTA) megalapítását előkészítő bizottság tagja.

Siehe die Kehrseite (ném.): 'Lásd a hátoldalt.'

Handschrift des Professors der Philosophie bey der Universität von Pesth (ném.): 'A pesti egyetem filozófiaprofesszorának kézírása.'

6223.

Martin Liedemann – Kazinczynak [?]

Lőcse, 1812. április 10.

KÉZIRAT

Autográf: MTAKK K 602, 15.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy 1812 áprilisában Széphalmon volt önéletírásai és levelei keltezése szerint, tehát személyesen nem vehette át ezt az elismervényt. Nem dönthető el, hogy a levélben említett Genersich vagy Kazinczy részére készült-e a tanúsítvány.

A szöveg Doncsecz Etelka fordításában:

Ezennel hálásan tanúsítjuk, hogy az itteni iskolai könyvtár, a késmárki Genersich professzor úr jószágos gondoskodása⁵³ által ajándékba kapott egy példányt Marmontell elbeszéléseinek Kazinczy Ferenc készítette kiváló magyarra fordításából.

Lőcse, 1812. április 10-én

A lőcsei evangélikus egyházi⁵⁴ és iskolai gyűlés nevében

Martin Liedemann rektor s. k.

Martin Liedemann (1767–1837): a lőcsei evangélikus gimnázium rektora, kolozsvári lelkész. 1788-tól a jénai és a göttingai egyetemeken tanult. 1793-tól igazgató-tanár Lőcsén. 1803-ban 12 fős nevelőintézetet alapított nemes ifjak részére. 1815-től lelkész Kolozsváron.

⁵³ A „gütige Besorgung”: kegyes beszerzésnek is fordítható.

⁵⁴ „Kirchen”: templomit is jelenthet.

Genersich, Johann (1761–1825): késmárki tanár, író. (→ Kazinczy – Genersich Jánosnak, Széphalom, 1813. nov. 11. jegyzetét.)

Marmontell: Jean François Marmontel (1723–1799) francia költő, író, drámaíró, az *Enciklopédia* egyik szerzője. Az említett fordítás: *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai I.*, Széphalom, 1808. (A *Contes moraux* [1761] c. munkáját Báróczi Sándor fordításában Kazinczy újra kiadta 1813-ban: *Erkölcsei mesék*.)

6224.

**Kazinczy [?] – Ismeretlennek
Széphalom, 1812. július 8.**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

MEGJELENÉS

VARJÚ–HÖLLRIGL 1932, 123.

MAGYARÁZATOK

A Magyar Nemzeti Múzeumban Ernst Lajos magyar történeti gyűjteményéből rendezett kiállítás anyagát Varjú Elemér és Höllrigl József vette jegyzékbe és írta le 1932-ben. A tematikus és időrendi szempontok szerint rendezett gyűjtemény 13. tárlójában három Kazinczy-kéziratot is említenek:

„(11.) A Kazinczy-testvérek osztálylevele. Kelt Érsemlyénben, 1813 április 10. A családtagok, köztük Kazinczy Ferenc aláírásával és pecsétjével.

(12.) Kazinczy Ferenc sajátkezű levele Széphalomból 1812 július 8-ikáról. Többek között azt a kósza hírt is megírja, hogy »Napoleon Varsóban 35.000 Austriai sereget mustrált Magyar uniformisban és Sz. István keresztje pántlikával s csillagával dekorálva.«

[...]

(14.) Kazinczy Ferenc versben írott levele Jankovits Miklóshoz, 1821.” (VARJÚ–HÖLLRIGL 1932, 123.)

E levélről kizárólag ebből a leírásból tudunk. Ismeretlen a 11. tételként megadott osztálylevél is. A 14. tételről: 1821-es Jankovits Miklóshoz írt levelet nem ismerünk. A *Wadasi Jankowich Miklóshoz* írt episztolát 1827. nov. 23-án írta Gergye László szerint Kazinczy (GERGYE/KAZINCZY 1998, 417). Ezért elképzelhető, hogy félreolvasták a katalógus készítői az évszámot (1827 helyett 1821).

Napoleon (Bonaparte Napóleon, 1769–1821): francia hadvezér, császár (1804–1814). 1812. jún. 24-én Napóleon porosz és osztrák támogatással (480 ezer emberrel) betört Oroszországba. Szept. 7-én Mihail Illarionovics Kutuzov és Napóleon seregei Borogyinónál megütköztek, egy hét múlva a francia sereg bevonult Moszkvába. Október–novemberben a visszavonuló francia sereg félrelődött.

mustrál (rég.): végignézi, megvizsgál.

Sz. István keresztje pántlikával s csillagával: a toszkán Szent István-lovagrendet 1562-ben hozta létre Cosimo Medici a törökök ellen. 1809-ben éppen Napóleon szüntette meg Itália elfoglalása után, majd 1817-ben újraalapították. (Ez tehát nem a Mária Terézia által 1764-ben alapított magyarországi Szent István-rend.)

6225.

Szirmay Antal – Kazinczynak
h. n., 1812. szeptember 24. előtt

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezési idejét csak a levélíró halálának idejével tudjuk behatárolni: 1812. szept. 24. előtt.

Szirmay Antal (1747–1812): zempléni történetíró, levéltáros és udvari tanácsos.

Lelesz (Zemplén vm.): ma Leles (SZK); „leveleinknek ezen őr helyéről” Kazinczy *Lelesz Zemplény Vármegyében* címmel cikket írt (Hazai Tudósítások, 1808, 276–277).

convent (lat.): tanács, gyűlés.

expediáltt (lat.): összeállított.

Dókus László (1785–1858): Zemplén vármegye alispánja (1830-tól), 1832/34-ben országgyűlési követe, 1841-től a hétszemélyes tábla elnöke, majd az eperjesi főtörvényszék elnöke. Kazinczyt a kázméri perben segítette.

Manus Antonii Szirmay, Consilarii Aulici... (lat.): 'Szirmay Antal kézírása, aki udvari tanácsos és az eperjesi törvényszék elnöke, Zemplén, Szatmár és Ugocsa vármegye leírásának [történetének] szerzője, született 1747. január 20-án, meghalt 1812. szeptember 24-én – tanúsítatik / Kazinczy Ferenc, 1814. aug. 20.'

6226.

Kis János – Kazinczynak
Sopron, 1812. október 3.

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 6. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Ilyen keltezésű Kis János-levelről eddig nem tudtunk, Kazinczy válasza sem ismert.

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök, író, költő, műfordító, irodalomszervező, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). Kazinczy barátja.

Superintendens Johann Kis, in Oedenburg. Dichter und Prosaist. (ném.): 'Kis János püspök, Sopronban. Költő és író.'

6227.

Pápay Sámuel – Kazinczynak
h. n., 1812

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kiningger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

1812-ből nem ismerünk Kazinczynak írt Pápay Sámuel-levelet. Kazinczytól is csak egyetlen levél maradt fenn ebből az évből: KazLev, 10/2297, Kazinczy – Pápay Sámuelnek, Széphalom, 1812. aug. 16.

Pápay Sámuel (1770–1827): jogász, irodalomtörténész, az egri főiskola magyar nyelv és irodalom tanára. 1802-től Eszterházy Miklós uradalmi intézője. Kazinczy barátja, levelezőtársa.

Herr Eggenberger wird zur Versendung dieses Papiers am schönsten ersucht. (ném.): 'Eggenberger úr a legszebben kéretik e papír elküldésére.' *Eggenberger* József: pesti nyomdász és könyvkereskedő, Weingand segédje, majd nyomdájának örököse (1802–1850).

Handschrift das ungar. Philologen Samuel v. Pápay. (ném.): 'Pápay Sámuel magyar filológus kézírása.'

6228. [2521.]

**Cserey Farkas – Kazinczynak
Kraszna, 1813. szeptember 24.**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levélkivágat a következő levélhez tartozik: Cserey Farkas – Kazinczynak, Kraszna, 1813. szept. 24., KazLev, 11/2521. A levél kézírata az MTAKK M. Irod. Lev. 4r. 50 jelzeten, a 67. lapon található. E lap jobb alsó részéről vágta ki Kazinczy a most közölt sorokat tartalmazó részt.

Cserey Farkas (1773–1842): erdélyi őrnagy (lat.: *major*), műgyűjtő, botanikus. 1805-től Kazinczy bizalmas barátja. Gróf Haller Krisztina férje, idősebb Wesselényi Miklós sógora, Cserey Miklós rokona.

Wolfgang von Cserey, k[aiserlich] k[öniglich] Kämmerer u[nd] Major... (ném.): 'Cserey Farkas császári-királyi kamarás és őrnagy, több tudós társaság tagja, híres botanikus és ásványszakértő, egy jelentős könyvtár tulajdonosa Krasznában, Erdélyben.'

6229.

**Kis János – Kazinczynak
h. n., 1814. augusztus 20. előtt**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 6. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A levél keletkezéséről nincs adat. (→ Kis János – Kazinczynak, h. é. n. [Sopron, 1811. márc. 11.].)

Kis János (1770–1846): evangélikus püspök, író, költő, műfordító, irodalomszervező, a Magyar Tudós Társaság (MTA) tagja (1830). Kazinczy barátja.

Superindendens Johann Kis in Oedenburg in Ungarn. – Ungar. Dichter. (ném.): 'Kis János püspök, Sopronban Magyarországon. – Magyar költő.'

Ich bezeuge die Authentie. (ném.): 'Tanúsítom a hitelességét.'

6230.

Csáky Emánuel – Kazinczynak
h. n., 1814. augusztus 20. előtt

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kininger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

Talán a kézirat lelőhelyére utaló nyom, hogy a kéziratmásolatot rejtő Bertók Lajosnak címzett 20. sz.-i boríték feladója: „Zentral-Antiquariat der Deutschen Demokratischen Republik, Leipzig C1, Talstrasse 29, Schliessfach 597.”

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Az egyetlen ismert Kazinczyhoz írt Csáky Emánuel-levélnek a borítékja ismeretlen, tehát e levélhez is tartozhatott: KazLev, 4/1092, Gr. Csáky Mánuel – Kazinczynak, Kassa, 1807. márc. 22.

Csáky Emánuel, gróf (1763–1825): Szepes vármegyei főispán (1807-től), valóságos belső titkos tanácsos. Hotkóci birtokán nevezetes angolkertet hozott létre, melyet szobrokkal és régészeti emlékekkel is díszített.

Handschrift [Seine]r Excel[enz] des Herrn Grafen Emanuel Csáky, Ober-Gespannes in dem Zipser Comitát (ném.): 'Ő excellenciája gróf Csáky Emanuel Szepes vármegye főispánjának kézírása.'

6231.

**Szirmay János – Kazinczynak [?]
h. n., 1814. augusztus 20. előtt**

KÉZIRAT

Ismeretlen.

Szövegforrásunk a szöveget megtaláló Lengyel Imre (1910–1978) hagyatékában őrzött kézirat-fénymásolat: TtREL, I. 27. b, Lengyel Imre hagyatéka, 23. doboz, 9. fogás. (→ Georg Vincenz Kíniger – Kazinczynak, Bécs, 1803. márc. 19. jegyzet.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A keletkezés idejéről csak a lelőhely szolgáltat információt: a Lengyel Imre hagyatékában található Kazinczy-gyűjtemény többi darabján Kazinczynak 1814. aug. 20-i dátummal tett bejegyzései olvashatók. Szirmay János és Kazinczy levelezéséről nincs más adat, személyes ismeretségük és rokonságuk azonban bizonyos: „A’ tegnapi Gyűlésben érdemes barátunkkal ’s nékem rokonommal is Szirmay János Urral szerencsém levén Újhelyben öszvejönni, általa küldöm Relatióknak újra nyomtatott némelly exemplárjait.” (KazLev, 8/1976, Kazinczy – Gr. Dessewffy Józsefnek, Széphanom, 1811. ápr. 3.)

Szirmay János: Sáros vármegyei táblabíró, német nyelvű szonettek szerzője. Kazinczy szonettet írt hozzá: *Szirmay Jánoshoz* (1813).

wahrer Freund (ném.): ’igaz barát[ja]’.

Johann von Szirmay, in dem Sároser Com., Gutbesitzer und Dichter (ném.): ’Szirmay János, Sáros vármegyében, földbirtokos és költő.’

6232.

**Kornis Mihály – Kazinczynak
Dés, é. n. [1816.]**

KÉZIRAT

Eredeti boríték: MTAKK Ms 4886 (oldalszámozás nélkül). A levél ismeretlen.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kornis Mihály által Kazinczynak írt levelet nem ismerünk, Kazinczy által neki írt 1816-os vagy ezelőtti levelet is csak egyet: → Kazinczy – Kornis Mihálynak, Széphalom, 1816. szept. 17.

Kornis Mihály, gróf (1796–1835): császári-királyi kamarás, erdélyi kincstári tanácsos, a Magyar Tudós Társaság igazgató tagja (1830). *Désen* született. Apja: gróf *Kornis Ignác* (1760–1819); anyja: gróf *Teleki Anna* (1796–1818), gróf Teleki Károly erdélyi kincstárnok és gróf Haller Júlia lánya.

Dees (Belső-Szolnok vm.): Dés (Dézs), ma Dej (R).

À Monsieur Francois de Kazinczy Seigneur de Érsemlyény et Széphalom (fr.): 'Kazinczy Ferenc úrnak, Érsemlyénre és Széphalomra.'

Clausenbourg (ném.): Kolozsvár.

6233.

Majláth György – Kazinczynak [?]
Pest, 1818. március 17.

KÉZIRAT

Ismeretlen kéz írása, csak az aláírás Majláthé: MTAKK K 635/II, 38.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Váczy János jegyzete a Majláth György Kazinczynak írt 1815. márc. 5-i leveléhez (KazLev, 12/2885), melyet a Magyar Országos Levéltárban a táblai ügyiratok között talált: „Ezzel az idézéssel szóról-szóra megegyező idézést kaptak ugyane napon Kazinczy Ferencz öcscsei is, Dénes és József. Az idézésben említett »libelli continuatorii« párja a Ferencznek szóló idézésben hiányzik, ellenben teljesen összevágó szöveggel megvan a másik kettőben.” (KazLev, 12, 613.) Ez az 1815. márc. 5-i és a most közölt 1818. márc. 17-i levél szövegfordulataiban azonos, csak a konkrét esetre, időpontokra vonatkozó kifejezések térnek el. Ezért valószínűsíthető, a jelen levél is egy hivatalos, sablon alapján írt idézés Majláth hivatalától.

Arra, hogy Kazinczy *is* lehet a levél címzettje, az alábbiak utalnak:

1. A lelőhelyen található több – eddig kiadatlan – Kazinczyhoz írt levél is.
2. Kazinczy rendszerint feljegyezte a nem neki szóló vagy általa írt levelekre a címzett vagy levélíró hiányzó nevét, e levélben azonban semmilyen jegyzetet nem találtunk.
3. Majláth György 1818. máj. 23-ára és a következő napokra Pestre rendelte a címzettet: nem találtunk arra utaló nyomot, hogy Kazinczy ekkor Pesten lett volna, de éppen ezekben a napokban levelet sem írt – talán az utazás miatt.
4. Kazinczy számos pert vitt (de a legfontosabb, a kázméri per csak 1819-ben indult meg).

A levél szövege Balogh Piroska fordításában:

Tekintetes és Nemes, tiszteletre méltó Uram!

Milyen feljebbviteli pert kíván a feljebbviteli kérelemben meghatározott részlet a Királyi Ítéltábla előtt felülvizsgáltatni? Ezen feljebbviteli kérelem csatolt, eredetivel megegyező példányaiból jobban meg fogjuk érteni nevezett Uraságodat. Ezért pedig, miután a következő törvény-székre el fognak készülni majd a másolatok, ki kell tűzni egy biztos és meghatározott határnapot. Ezért én, mint a fent említett Királyi Ítéltábla elnöke ezen ügy felülvizsgálatára folyó, alább megjelölt év május hó 23. napját és a következő napokat kitűzöm. Mely napon Uraságod megjelenni ne feledjen.

Maradok egyébiránt Pesten, 1818. év március 17-én.

Tekintetes és Nemes Uraságod

legkészségesebb szolgálja

Majláth György saját kezével

Gróf Mailáth György (1752–1821): királyi jogügyi igazgató (1798–1805), a királyi tábla bírása, majd elnöke, azaz királyi személynök (1808–1821), Tolna vármegyei főispán (1811–1821).

6234.

Virág Benedek – Kazinczynak [?]

Pest [?], 1823. január és 1830. január 30. között [?]

KÉZIRAT

Virág Benedek kézírása, Kazinczy megjegyzésével: MTAKK K 602, 11.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

A beragasztott cédulán található autográf szöveg pontosan nem keltezhető, a címzett („naked”) személye is kétséges. A cédula jelentőségét az a lehetőség adja, hogy esetleg Kölcsey „Hymnus”-át küldte el Virág, noha „semmiféle adatunk, nyomunk nincs arra vonatkozóan, hogy Kölcsey az 1829-i megjelenéséig valakinek is megmutatta volna költeményét.” (Szabó G. Zoltán jegyzete, KÖLCSEY 2001, 742.)

Virág Benedek (1754–1830): pálos szerzetes, pap, költő, történetíró, tanár.

6235.

Ismeretlen – Kazinczynak [?]
h. n., 1826. január 19.

KÉZIRAT

Kazinczy autográf másolata (?): MTAKK K 609, 29a (29b üres).

MEGJELENÉS

VISZOTA 1906, 211.

MAGYARÁZATOK

A kéziratlap verzója, amelyen a levél szövege található, üres. A levél egy tematikus autográf kéziratot részese, ezen belül is a „Szájrol szájra adott hírek után” egység (MTAKK K 609, 25a–29a) utolsó, 14-es szám alatti egysége (a számozást Viszota Gyula, aki a kötet szövegeit közölte, helyesen javította, mivel a 3-as szám tévesen megismétlődik a kéziratban). A kéziratkötet egészének címe: „DIETAI DOLGOK 1825–1827. Abauj Vgyei Követ és V.Ispán Kóji COMÁROMY ISTVÁN’, ’s hitvese Bárczay Borbála’, ’s testvére Comáromy Anna’ leveleikkel. ’s a’ FELPOFOZOTT SZUSZICS EUGÉN’ baja.” (MTAKK K 609, 2a.)

Bizonytalan, hogy ez a szöveg valóban Kazinczynak küldött levél-e, hogy egyáltalán levélnek vagy esetleg röpiratnak tekintendő-e. Annyi bizonyos, hogy írásbeli üzenet – a megfogalmazás kidolgozottsága miatt nem lehet „szájrol szájra adott hír” lejegyzése, ezt támasztja alá, hogy datálva van. A szöveg Kazinczy kézírásában maradt fenn, mint a „DIETAI DOLGOK 1825–1827” c. kéziratkötet egyéb szövegei is; ez tehát nem ad információt sem a szerző, sem a címzett személyéről. Személyeskedő hangvételéből arra lehet következtetni, hogy nem Kazinczy a szerző – ő sokkal kifinomultabban fogalmaz. Kazinczy szótárából – a KazLev-ből – hiányzik a „pányváz” szó; ezért sem valószínű Kazinczy szerzősége. Tipikus másolói és nem szerzői hibának ítéltető a szöveg egyetlen hibája: „nem sok Politicus <emberséges> embernek lesz szerencséje lenn” (javítás a törlés felett). Becsületsértő megnyilvánulásai miatt nem lehet nyomtatásban, cenzori engedéllyel megjelent cikk a másolat forrása. Lehet viszont röpirat éppúgy, mint egy ismeretlennek szóló levél, de nem zárható ki, hogy maga Kazinczy a címzett.

Kapcsolódó levél kötetünkben: → Kazinczy – Kövy Sándornak, h. n., 1826. máj. 21.

volt Referendárius Mailáth György, a’ volt Personális Mailáth Györgynek fíja, a’ Personálisunk: gróf *Mailáth György (I.)* (1752–1821) királyi jogügyi igazgató (1798–1805), a királyi tábla bírása, majd elnöke, azaz királyi személynök (lat.: *personális*) (1808–1821), Tolna vármegyei főispán (1811–1821). Ő szölyította fel Kazinczyt 1802-ben, hogy a fogság költségei címén fizessen be 1068 és fél Ft-ot. Fia: gróf *Mailáth György (II.)* (1786–1861) Pozsony vármegye alispánja (1817), országgyűlési követe (1811), helytartótanácsos (lat.: *referendárius*) (1821-től), ítélőmester (1822-től), királyi személynök (1825-től), Hont vármegyei főispán (1828-tól). 1825–1847 között az ország egyik legbefolyásosabb politikus.

praesidium (lat.): elnökség.

Szögyényi Zsigmond: (1776–1826): királyi személynök (1821-től), Pest-Pilis-Solt vármegye főispáni helytartója, az 1825-i országgyűlés elnöke, alkancellár és belső titkos tanácsos.

pengő pénz: ezüstforint.

Szent István közép-keresztje: a Mária Terézia által 1764-ben alapított magyarországi Szent István-rend jelvénye. E polgári és egyházi érdemeket jutalmazó lovagrendnek (kitüntetésnek) három osztályában 20 nagykereszt, 30 középkereszt és 50 kiskereszt tagja lehetett.

injuria (lat.): igazságtalanság, jogtalanság.

Magyar Dieta: 1825. szept. 15-én nyitotta meg József főherceg nádor Pozsonyban az 1825/27-es országgyűlést, ahol nov. 3-án gróf Széchenyi István birtokai egyévi jövedelmét (60 000 Ft-ot) ajánlott fel a Magyar Tudós Társaság (a későbbi MTA) alapítására. Az országgyűlésen a király rendre elutasította az ellenzéki javaslatokat.

secularis (lat.): világi, hitetlen.

6236.

**Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János – Kazinczynak
Pest, 1828. június 26.**

KÉZIRAT

Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János autográf sorai: MTAKK K 602, 11. (Beragasztott cédula.)

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Kazinczy febr. 18-tól júl. 1-jéig tartózkodott Pesten és Budán, hogy részt vegyen a Magyar Tudós Társaság megalapítását előkészítő választmány tanácskozásán, és hogy a felesége örökségét illető kázméri per ügyeit intézze (l. KAZINCZY, *Pályám* 2009, 1239). E napokról írt naplójában nem említette meg Kazinczy, hogy 1828. jún. 26-án találkozott volna a sorokat író személyekkel, noha ugyanebben a naplójában leírta, ha találkoztak, sőt ugyaninnen tudjuk, hogy Zarka Jánossal Kazinczy csak 1829. máj. 1-jén találkozott először (az adatokat l. alább). Ezért inkább írásos üzenetként mint személyesen átadott „névjegykártya”-ként értékelhető e cédula; a műfaji besorolás bizonytalansága miatt mégis a Függelékben közöljük.

Barkasy Imre (Barkassy) (1805–?): pesti joggyakornok, az 1820-as évek közepétől Kazinczy levelezőtársa. Kazinczy 1828. febr. 27-én találkozott vele (KAZINCZY, *[Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.]* = *Pályám* 2009, 331).

Farkass Károly (1805–1868): jogász, 1848–49-ben Debrecen országgyűlési képviselője. SZINNYEI szerint „Költeményeket írt a pesti Aspasiába (1824) és Hebe cz. zsebkönyvbe (1825–26).”

Németh Lajos (1805–?): Kazinczy 1829. máj. 23-án találkozott vele, de további adatokat nem találtunk (KAZINCZY, *[Napló. 1828–1831. Pesti Útam. 1828.]* = *Pályám* 2009, 341).

Zarka János (1805–1856): Vas vármegye későbbi alispánja, majd követe (1839–40), királyi ítélőmester (1840-től), királyi személynök (1847-től), udvari tanácsos (1849 után). Kazinczy 1829. máj. 1-jén találkozott vele először (i. m., 334).

6237.

Hrabovszky A. – Kazinczynak [?]
Pálóc, 1828. október 4.

KÉZIRAT

Autográf: PIM Kt, V 4874. A levél utolsó oldalán alul a PIM pecsétje alatt a növekedési napló száma: 1984/50.

MEGJELENÉS

Kiadatlan.

MAGYARÁZATOK

Hrabovszky A.: a levélíró személyét nem sikerült azonosítani. Egyetlen Hrabovszky Antal nevű személyről találtunk adatot, az ő felesége Buncke Antónia, a lánya Hrabovszky Mária, volt. Utóbbi 1804-ben született Pálócon. [forrás: <http://www.geni.com/people/Antal-Hrabovszky/6000000011208147262>. Letöltve: 2012. 11. 20.]

Kétséges, hogy valóban Kazinczynak szól-e a levél. **1.** Öcsémnek szólítja, noha Kazinczy ekkor 69 éves. **2.** Helmeci birtokrészeiről nem találtunk adatot. **3.** A levélíró személyéről sem található adat, sem a KazLev-ben, sem az ismert Kazinczy-szövegekben. Az egyetlen tényező, amely Kazinczyhoz köti a levelet, az a jelenlegi lelőhely. A levél előtti kéziratári cím: „Hrabovszky [Antal] – [Kazinczy Ferencnek] – Paloczon Octóber 4kén 1828.” E címlap alján olvasható „84/50” bejegyzés szerint 1984-ben került a PIM-be, és ebben az évben több Kazinczy-levél is bekerült a növekedési naplóba.

Helmecz (Zemplén vm.): Királyhelmec, ma Král'ovský Chlmec (SZK).

portio (lat.): osztályrész a családi birtokból.

quartily (ol.–ném., rég.): kvártély, szállás.

apertinentia (lat.): tartozék.

Pálóc (Ung vm.): ma Pavlovce nad Uhom (SZK).

SZÓTÁR ÉS RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

4° (lat.): quarto, negyedré (alakú könyv).

7br. (lat.): szeptember.

7Viratus → *septemviratus*.

8br. (lat.): október.

8°. (lat.): oktavo, nyolcadrét, ívenként 8 lapból (16 oldalból) álló könyvalak.

9br., 9bris (lat.): november.

a.: alsó.

à (fr.): -nak, -nek; -hoz, -hez, -höz; -ra, -re; -ba, -be.

acceptál (lat.): elfogad.

administrator (lat.): főispáni adminisztrátor (officii supremi comitis administratores): 1. az örökös v. főpapi főispánok vármegyéiben a főispáni hatáskört ténylegesen betöltő tisztviselő 2. a II. József rendelete nyomán a vármegyék helyébe lépő tíz közigazgatási kerület egyikének kinevezett vezetője.

adomonitoria; admonitio; admoneál (lat.): felszólító, megintó levél; felszólítás, megintés; felszólít, megint.

adsessor → assessor.

alispán: az első és második alispán a vármegyékbe összpontosuló közigazgatás vezetője, a vármegyei ranglétrán a főjegyző és főispán között helyezkedik el (e főtisztiséget vármegyénként eltérő szokásjog alapján, választással töltötték be).

anglus (rég.): angol.

anno (lat.): évben.

archivum; archivarius (lat.): levéltár; levéltáros.

árenda; árendás (lat., rég.): haszonbér; bérlet.

árkus (lat.): ív, egyívnyi papír.

assessor, adsessor (lat.): ülnök, a vármegyei vagy a kerületi vagy a királyi tábla bírása.

assz.: asszony.

b.: báró.

biographia, biograph (gör.): életrajz.

Btheca, B.Téka, bibliotheca (gör., rég.): könyvtár.

cancellár, cancellarius (lat.): kancellár, a Cancellaria vezető tisztviselője.

Cancellária (lat.): a Habsburg Birodalom egyes országainak Bécsben működő főkormánysszéke, a legfontosabb államügyeket intéző királyi hivatal. A Magyar Királyi Udvari Kancellária élén a reprezentatív szerepet betöltő főkancellár (a mindenkor esztergomi érsek) állt, mellette két alkancellár és tizenkét tanácsos dolgozott. (Hasonló felépítésű volt az Erdélyi és az Illír Udvari Kancellária is.)

cancellista (lat.): írnok.

capitális (lat., rég.): tőke (pénz).

censor (lat.): a nyomtatásra szánt művek felülvizsgálatával megbízott személy.

censura (lat.): 1. a nyomtatásra szánt művek felülvizsgálata 2. kisebb iskolai vizsga, amely a sárospataki kollégiumban január végén és június végén vagy július elején volt (→ *examen*).

comit., comitatus (lat.): vármegye.

- commissarius* (lat.): megbízott, felügyelő.
competens (lat.): hozzáértő, illetékes.
conditio (lat.): feltétel.
conferál (lat.): tanácskozik, közöl.
cons., *consiliarius*; *consiliarium* (lat., rég.): tanácsos (udvari, belső, titkos stb.; rang); tanácskozás.
contractus; *contractuális* (lat.): kontraktus, szerződés; szerződésben vállalt.
conv.; *conv. forint conv.* pénz, *Conventios pénz* (lat., rég.): konvenció forint: → Ft.
copial; *copia*; *copirozás* (lat.): másol; másolat; másolás.
correctura (lat.): javítás, igazítás (kézíraton, lenyomaton).
curia (lat.): a királyi kúria: a királyi ítélőtábla (a fontosabb ügyekben és másodfokon ítélkező bíróság, elnöke a királyi személynök volt) és a hétszemélyes tábla (a legmagasabb szintű bíróság) közös elnevezése.
d., *der*, *die*, *das*, *den* (ném.): a/az (névelő).
d., *die* (lat.): nap.
d', *de* (fr.): előjárószó a birtokviszony jelölésére.
d., *dne*: → domine.
d.: szám után: -dik.
dd°, *de dato* (lat.): kelt.
declaratio; *declarál* (lat.): kijelentés; kijelent.
decretum (lat.): határozat, végzés.
de eadem (lat.): ugyanabból, ugyanonnan (vagyis a családnév és a nemesi előnév azonos).
deputatio; *deputál* (lat.): küldöttség, választmány; kiválaszt, küld.
detto (lat.): ugyanaz, ugyanannyi.
diaeta, *diéta* (rég.): (rendi) országgyűlés.
director (lat.): igazgató.
distr. tábla, *districtualis tábla* (lat.): kerületi tábla; első fokon, főleg megyehatárokon átnyúló örökösödési és birtokügyekben ítélkező bíróság (1848-ig), feljebbviteli fóruma a → királyi tábla.
Székhelyei: Nagyszombat, Kőszeg, Eperjes, Debrecen és Zágráb.
domine! (lat.): úr, uram! (megszólításként).
eccl., *ecclesia* (gör.–lat.): (protestáns) gyülekezet, egyházközség.
editio (lat.): kiadás.
élet (rég.): búza.
előülő (rég.): elnök.
etc, & *cet.* (lat.): et cetera ('és a többi').
Euer (ném.): ön, maga.
examen (lat.): vizsga; a sárospataki kollégiumban július közepén, Debrecenben márciusban tartották az ünnepélyes (nagy) vizsgát, amely egyúttal évváró és társadalmi esemény is volt (→ *censura*).
excell., *excd*, *excellenciája* (lat., rég.): excellencia, excellenciád, excellenciája; főméltóságok címe, megszólítása.
expl., *exemplár*, *exemplum* (lat.): példány (könyv, kiadvány).
ex officio; *ex off[ici]o* lat.): hivatalból.
Ew. → *Euer*
favori; *fávor* (ol.–fr., rég.): pártfogás, jóindulat; jótétemény, felajánlás.
fertály (rég.): negyed (év).
fiscalis (rég.): (alkalmazott) jogász, ügyész.
fl., *florenus* (lat.): forint: → Ft.
főispán: a vármegye élére az uralkodó által kinevezett, ellenőrzési jogot gyakorló tisztségviselő.
főnotárius: főjegyző; választott tisztségviselő a vármegyében, az alispán és az aljegyző közötti, vezető tisztség.
főszolgabíró: a vármegye egyik vezető tisztségviselője, bíró, a járás vezető hatósági embere.
főtáblabíró → táblabíró.
fr.: francia.

Ft., f., for, fntk.: forint(ok). 1753-ban Mária Terézia a Habsburg Birodalomban a pénzrendszer stabilitása és egységesítése érdekében bevezette az értékálló *ezüstalapú konvenciósi pénzt*. Ez a Conventions Münze (C. M.) más néven rajnai forint, rénes forint, ezüst- vagy pengő forint. A hadi kiadások miatt 1796-tól fedezetlen bankjegykiadásra kényszerült az udvar. A 19. sz.-ban az ezüst pénzhez képest folyamatosan vesztett az értékéből a *papír bankjegy*: 1799-ben 100 ezüstforint még 103 papírforintot ért, 1810. júl.-ban 100 ezüstforint már 315 papírforintnak felelt meg. Ezért 1810 elején I. Ferenc az infláció megfékezésére *váltócédulát* bocsátott ki, ez volt a „bécsi valuta”, a Wiener Währung (W. W.). Kazinczy 1828-as naplója szerint 1828. ápr. 23-án 150 C. M. 375 W. W. forintot ért. (BENDA 1982/II., 617. skk.)

g., gr.: gróf.

gratzia, gratia (lat.): kegy, jóindulat.

helytartótanács: a Magyar Királyi Helytartótanács (Consilium Regium Locumtenentiale Hungaricum) 1723–1867 között (kisebb megszakításokkal) az ország legfőbb kormányszerve, amelyen keresztül a király a végrehajtó hatalmát közigazgatási ügyekben gyakorolta, élén a nádor állt. Legfőbb feladata a királyi rendeletek végrehajtása és közvetítése a vármegyékhez és a szabad királyi városokhoz. Székhelye Pozsonyban, majd 1786-tól Budán volt. II. József ideiglenesen egyesítette a Magyar Kamarával (→ *kamara*).

hexameter (gör.): az időmértékes verselés egyik legfontosabb, hat ütemből álló verssora.

hitel felett való, hitelt haladó, hitelt felülhaladó (rég.): hihetetlen.

ig.: igazgató(i).

instal (lat.): kér, könyörög.

interes, érdek, érdekesség (lat., rég.): 1. érdek, érdeklődés 2. kamat.

interesans; interessal (lat., rég.): érdekes; érdekel.

ispán, ispány (rég.): 1. → fő-, ill. alispán 2. gazdatiszt.

juratus (lat.): joggyakornok, ügyvédbojtár.

kamara: a Magyar Királyi Kamara (Camera Regia Hungarica) az állami pénzügyeket kezelő kormányszék, a pénzügyminisztérium elődje. II. József 1782-ben egyesítette a → *helytartótanáccsal* és Budára helyezte át, halála után ismét önálló hivatal 1848-ig. Külön kamarai igazgatóság volt a felső-magyarországi hatáskörrel rendelkező eperjesi, majd kassai székhelyű szepesi kamara.

kamarás: 1. udvari szolgálatot teljesítő személy 2. az uralkodó által adományozott kitüntető cím, amelynek díszjelvénye egy aranyrojtton függő aranykulcs.

kir.: királyi.

királyi tábla, királyi ítélőtábla: a felső szintű jogszolgáltatás szerve, elnöke a királyi személynök, fontosabb ügyekben indult perekben (pl. felségsértés, hűtlenség), ill. másodfokon ítélkezett. 1723-tól legalább 23 bíróval működött, a felsőbb fokú septemviratussal együtt alkotta a királyi kúriát. (→ *Septemviratus*, → *curia*).

köböl; köblös (rég.): 1. űrmérték (változó nagyságú: 62, 94, ill. 125 liter, ez utóbbit használták pl. a pesti piacon) 2. 1 katasztrális hold (nyi terület), 1600 négyszögöl.

környülállás (rég.): körülmény.

kr., krajcár (rég.): rézpénz, nevét a rajta lévő kereszttről kapta; 1 Ft = 3 márvás = 20 garas = 60 krajcár.

láb (rég.): hosszmérték; kb. 30 cm.

lat (rég.): súlymérték; kb. 17,5 gramm.

L. S.: (loco sigilli) (lat.): a pecsét helye.

M.: méltóságos (megszólítás, titulus).

manuscriptum (lat.): kézirat.

márvás (rég.): máriás, a húszkrajcáros ezüst váltópénz magyar neve a rajta lévő Mária-képről; 1 Ft = 3 márvás = 20 garas = 60 krajcár.

mélt., méltós.: méltóságos (megszólítás, titulus).

mk., msk.: maga kezével, maga saját kezével.

mpr.: (manu propria) (lat.): saját kezével (szögletes zárójelben: ha olvasható betűket helyettesítő jel van).

mssiptum → *manuscriptum*.

monsieur, à monsieur (fr.): úr, úrnak.

múlat (rég.): időt tölt vmivel, tartózkodik vhol.

n.: nemes.

nádor, nádorispán (rég.): palatinus; a magyar király közigazgatási, hadi, igazságügyi helyettese, a királyt követő legmagasabb méltóság, a → *septemviratus* és a → *helytartótanács* elnöke. 1790-től e tisztséget Habsburg főhercegek töltötték be.

NB. (nota bene!) (lat.): jól jegyezd meg!

neologus, neológ; neologizál; neológia (gör.–lat.): nyelvújító; újít; nyelvújítás.

notar., notarius; notaria (rég.): jegyző; jegyzői hivatal.

ns.: nemes.

numero (lat.): szám, sorszám.

ord., ordin., ordinarius (rég., lat.): rendes (vagyis nem rendkívüli vagy megbízott) tisztségviselő.

originál; originalis; in originali (lat.): eredeti mű (nem fordítás vagy másolat); eredeti (példány, személyiség), hiteles; eredetiben.

orthographia (gör.–lat.): helyesírás.

orthologus; orthologia (gör.–lat.): a nyelvújítás ellenzője; nyelvi konzervativizmus.

öl (rég.): hosszmérték; 6 láb, kb. 1,9 méter.

Ő Nsga: őnagysága (megszólítás, titulus).

p.: pengő forint, ezüstforint: → *rft., Rforint*; → *Ft.*

passus (lat.): útlevél.

pápista (rég.): római katolikus.

Patak: Sárospatak.

péld.ok.: példának okáért.

per (lat.): át, által.

plán, plánum, planum (rég.): terv.

plenipotentia, plenipotentialis; plenipotentiarius, plenipotentiatus (lat.): (teljes körű) meghatalmazás (ügyintézésre); meghatalmazott.

p. o.: példának okáért.

portio (lat.): rész, osztályrész a családi birtokból.

praeceptor (lat., rég.): tanító, segédtanító.

praefatio (lat.): előszó, előbeszéd.

praenumerans; praenumeratio, prenumeráció; praenumberal (lat.): előfizető; előfizetés; előfizet.

privilegium, privilézs; privilegialis (lat.): kiváltság; kiváltságot biztosító (levél, engedély).

processus; processuskodás (lat.): per, eljárás, ügyintézés; pereskedés.

projectum, projekt; projektál (lat.): terv, javaslat; tervez, javasol.

prókátor (rég.): ügyvéd.

proponál (lat.): ajánl, javasol.

propositio (lat.): ajánlat, javaslat.

prosodia (gör.): a verstan hangsúllyal, a szótag hosszúságával és mértékével foglalkozó része, ill. az időmértékes verselés szabályainak rendszere.

prussz, prusszus (rég.): porosz.

P. S. (post scriptum) (lat.): utóirat.

punctum (lat.): pont.

recenseál; recensió; recensens (lat.): megvizsgál, elemez, bírál; bírálat, kritika; kritikus.

redactio; redactor; redactour (lat.): szerkesztőség; szerkesztő.

regement, rgmt. (rég.): ezred.

relatio (lat.): jelentés, előterjesztés.

religio (lat.): vallás, hit.

réz (rég.): rézkarc, rézmetszet.

rft., Rforint: rénes v. rhénes (rajnai) forint, ezüstpénz; 1 Ft = 3 márvás = 20 garas = 60 krajcár; → *Ft.*

rheumatismus, rheuma; rheumás (gör.–lat.): reuma; reumás.

S. A. Ujhely: Sátoraljaújhely.

satisfactio (lat.): elégtétel.

septemvir (lat.): hétszemélynök, a hétszemélyes tábla bírása (→ *septemviratus*).

septemviratus, septem viratus, 7Viratus (lat.): Tabula Septemviralis, hétszemélyes tábla. A → *királyi tábla* feljebbviteli fóruma, a végső fokú döntési szerv, amely eredetileg 7 (a nádor, három báró és három főpap), 1723-tól 15 országos méltóságból, főrendű bíróból állt. A királyi tábla és a septemviratus együtt alkotta a királyi kúriát: → *curia*.

sequestrum (lat.): (bírói) vagyonzárlat, zárolás.

sessio (lat.): ülészak (gyűlésé, országgyűlésé).

signatura (lat.): aláírás.

speculal; speculatio (lat.): spekulál; spekuláció, nyereszkesedés.

spectabilis (lat.): tekintetes (megszólítás, titulus).

status (lat.): **1.** állam **2.** állapot, társadalmi rang **3.** nemesi rend, nemesség.

strázsa (rég.): (fegyveres) őr, őrség.

strázsamester (rég.): őrmester; altiszti rendfokozatok között a legfelső.

subscribál; subscriptio (lat.): aláír, aláírással elkötelezi magát; aláírás.

summa (lat.): összeg, érték.

superint., superintendens (lat.): protestáns püspök, az egyházkerület vezetője, egyházi főfelügyelő.

Szbíró, szolgabíró: vármegyei választott tisztviselő, aki törvényszéki (bírói) és közigazgatási feladatokat látott el.

t.: tiszteletbeli, tiszteleti.

t., tiszt.: tiszteletes (megszólítás, titulus).

t., tek., tekint., tektes: tekintetes (megszólítás, titulus).

táblabíró: **1.** a kerületi tábla bírása **2.** a vármegye által adományozott kitüntető cím, tiszteletbeli állás.

taksa (lat., rég.): díj, illeték.

talentom (gör.): tehetség.

tekintet (rég.): tisztelet, tekintély.

testlis, testimoniális (lat.): írásbeli tanúsítvány, bizonyítéglevél.

tiszt.: tisztelendő (megszólítás, titulus).

titulus (lat., rég.): megszólítás, cím, könyvcím.

TN.: tekintetes nemes.

tomus (lat.): kötet.

tónus (gör.–lat.): hangszín, hanghordozás, modor.

történetből (rég.): véletlenül.

tót (rég.): szlovák.

tractál; tractátus (lat., rég.): kínál, tárgyal, rábeszél; szerződés.

transactio (lat.): ügylet, megegyezés.

typographia; typographus (gör.–lat.): nyomda; nyomdász.

udv.: udvari.

Ujbely: Sátoraljaújhely.

und s. f. → *u. s. f.*

u. s. f. (ném.): 'und so fort', és így tovább.

usque (lat.): egészen, -ig.

x., xr.: → *kr., krajcár*.

X-bris: decembris (lat.): december.

váltó, V.; váltóforint, VFt; váltó cédula, V. Cz.: váltóforint, váltócédula: → *Ft*.

véka (rég.): **1.** űrmérték **2.** mérőedény.

véletlenül (rég.) váratlanul.

velin (fr.): selymes, finom papír.

véletlenül (rég.): váratlanul.

VIspány, Vice Ispány, VIsp: viceispán → *alispán*.

Vgy, Vgye, Vrgy: vármegye.

W. W. (ném.): Wiener Währung, 'bécsi valuta'; váltócédula: → *Ft*.

BIBLIOGRÁFIA

LEVÉL- ÉS KÉZIRATTÁRI FORRÁSOK

MNL: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest; régebben: MOL: Magyar Országos Levéltár)
MNL Miskolc: Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
MNL Sátoraljaújhely: Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, Sátoraljaújhelyi fióklevéltár
MTAKK: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára (Budapest)
OSZK Kt: Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (Budapest)
PIM Kt: Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára (Budapest)
Szemere-Tár: Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye (Budapest)
SRKK Kt: Tiszáninneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei (Sárospataki Református Kollégium) Nagykönyvtárának Kézirattára
TtREL: Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (Debrecen)

ÁLTALÁNOSAN HASZNÁLT FORRÁSOK

Biblia (Károli Gáspár fordítása).
KAZINCZY, *Pályám* 2009.
KazLev.
KEMPELEN.
LELKES György (szerk.), *Magyar helységnév-azonosító szótár*, Baja, 1998.
Magyarország története, 1686–1790, Magyarország története tíz kötetben, 4/1–2, főszerk. EMBER Győző, HECKENAST Gusztáv, Bp., 1989.
Magyarország története, 1790–1848, Magyarország története tíz kötetben, 5/1–2, főszerk. MÉREI Gyula, szerk. VÖRÖS Károly, Bp., 1980.
Magyarország történeti kronológiája, II. kötet, 1526–1848, főszerk. BENDA Kálmán, szerk. PÉTER Katalin, SOMOGYI Éva, Bp., 1982.
NAGYIVÁN.
PALLAS.
SZINNYEI.
Törvénykezési Műszótár 1845.
VÁCZY 2012.
VÁLYI 1796–1799.
VÁRMEGYÉK I–III.

BIBLIOGRÁFIA

A Bibliográfia rövidítéseiről:

KAZINCZY, *Műcim* évszám: Kazinczy életében megjelent művei, ill. kritikai kiadás.

SZERKESZTŐ/KAZINCZY évszám: Kazinczy halála utáni Kazinczy-szövegkiadások.

SZERZŐ évszám (vagy a hagyományos rövidítések): nem Kazinczy művek.

- ADORJÁN-SZABÓ 1999 – ADORJÁN Imréné, SZABÓ András, *A Csurgói Református Gimnázium, valamint a Kecskeméti, Kiskunhalasi és Kunszentmiklósi Református Egyházközségek könyvtárainak kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok*, Bp., 1999.
- ANGELIKE-BEERMANN-NOHR 1997 – Karin ANGELIKE, Matthias BEERMANN, René NOHR, *Frankophone Zeitungen an der deutschen Westgrenze als Medien des Kulturtransfers = Kulturtransfer im Epochenumbruch Frankreich-Deutschland 1770 bis 1815*, Hrsg. Hans-Jürgen LÜSEBRINK, Rolf REICHARDT, Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, 1997, 145–192.
- ASZTALOS 1935 – ASZTALOS Miklós, *Egy magyar szerkesztő könyvtára a XIX. század első negyedében*, Könyvtári Szemle, 1935/18–19, 148–150.
- BADICS 1890 – BADICS Ferenc, *Fáy András életrajza*, Bp., MTA, 1890.
- BALASSA 1898 – BALASSA József, *Bevezetés = Mondolat, Dicsőhalom 1813.*, kiadta Balassa József, Budapest, 1898, 5–27.
- H. BALÁZS 1967 – H. BALÁZS Éva, *Berzeviczy Gergely, a reformpolitikus (1763–1795)*, Bp., 1967.
- BALLAGI 1891 – BALLAGI Aladár, *Kazinczy Ferenc és a „nemzeti hála”. 1832–1836*, ItK, 1891, 455–468.
- BALLAGI 1892 – BALLAGI Aladár, *Calanus és Aretinus Athilája; Új adalék régi plágiumok történetéhez*, ItK, 1892, 146–152.
- BALOGH 1992 – BALOGH Béla, *Ismeretlen Kazinczy-levelek Nagybányán = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 1992 (4. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 105–110.
- BÁRCZAY 1895 – BÁRCZAY Oszkár, *A »Tudománytár« ante actái, Kölcsey, Kazinczy, Vörösmarty, Szalay László, Első közlemény*, ItK, 1895, 109–115.
- BENDA 1952–1957 – *A magyar jakobinusok iratai*, sajtó alá rendezte BENDA Kálmán, Bp., 1952–1957, I–III.
- BÉKÉSI 2011 – BÉKÉSI Gábor, „A mandátum kiadója”: *Kazinczy Ferenc szövegkiadáói tevékenységének (újra)értékelése*, Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica, Miskolc, 2011/1, (16. évf.), 5–23.
- BÉKÉSI-SVÁB 1999 – BÉKÉSI Gábor és SVÁB Antal, *Kazinczy Zrínyi-jegyzetei*, in: *Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 1999 (10. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 260–288.
- BIRÓ 2010 – BIRÓ Annamária, *Kazinczy esete a szászokkal = Ragyogni és munkálni, Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debrecen, 2010, 338–350.
- BÍRÓ 2010 – BÍRÓ Ferenc, *A legnagyobb pennaháború*, Bp., 2010.
- BORSA 2000 – BORSA Gedeon, *Ki lehetett Michael de Hungaria?*, Magyar Könyvszemle, 2000/3, 374–378.
- BÖRZSÖNYI 1986 – BÖRZSÖNYI József, *A Tiszáninneni Református Egyházkerület Nagykönyvtárának (Sárospatak) kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok*, Bp., 1986.
- BRISITS 1936 – BRISITS Frigyes, *Vörösmarty Mihály és az Akadémia, (Második közlemény)*, ItK, 1936, 151–170.
- BUSA 1975 – V. BUSA Margit, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levele Desseffy Józsefhez*, ItK 1975/2, 225–228.
- BUSA 1978 – V. BUSA Margit, *Kazinczy Ferenc: Fogságom naplójának elfelejtett szövegváltozata. – Három Kazinczy levél = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1974–1975*, fel. szerk. NÉMETH Mária, szerk. BATA Imre et al., Bp., 1978, 437–451.
- BUSA 1981 – V. BUSA Margit, *Kazinczy Ferenc kézirat-gyűjteménye Münchenben*, ItK, 1981, 442–458.
- BUSA 1984 – BUSA Margit, *Adatok a Magyar Kurír szerkesztésének történetéhez*, Magyar Könyvszemle, 1984/4, 354–359.

- BUSA 1984a – V. BUSA Margit, *Kazinczy Ferenc három levele*, ItK, 1984, 213–216.
- BUSA 1985 – BUSA Margit, *Adatok Kazinczy Ferenc Diogenes-fordításához*, KLTE Könyvtárának Közleményei 138 (Különlenyomat a Könyv és Könyvtár XIV. kötetéből), Debrecen, 1985, 87–96.
- BUSA 1990 – BUSA Margit, *Kazinczy, a szabadkőművesek titkára = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 1990 (3. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 25–33.
- BUSA 1992 – BUSA Margit, *Kazinczy Ferenc levelezésének számlálásáról*, ItK, 1992, 510–516.
- BUSA/KAZINCZY 1995 – *Kazinczy Ferenc utazásai 1773–1831*, s. a. r. V. Busa Margit, Bp.–Miskolc, 1995.
- BUZOGÁNY 1862 – BUZOGÁNY Á[ron], *Kazinczy Ferencnek egy levele, melyet 1816. oct. 3-án Széphalomról írt a tordai unitár. középiskolában akkor tanár Szabó Sámuelhez*, Korunk (Kolozsvár), 1862. szept. 19. (II. évf. 135. sz.).
- CENTGRAF 1974 – CENTGRAF Károly, *Egy ismeretlen Kazinczy-levél*, ItK, 1974, 234–237.
- CZIFRA 2008 – CZIFRA Mariann, *Glottomachia (Szembetűnő részletek a Kazinczy-levelezés kéziratok hagyatékában) = Mozgásban: Irodalomtudományi PhD-konferencia elméleti irányvonalakról, kihívásokról és lehetőségekről*, Studia Litteraria, XLVI. évf., szerk. BODROGI Ferenc Máté, MIKLÓS Eszter Gerda, Debrecen, 2008, 68–77.
- CZIFRA 2011 – CZIFRA Mariann, *Gyulay Karolina Kazinczy Ferenchez írt levele 1827-ből*, Lymbus, 2011 (megjelent: 2012), 380–383.
- CZIFRA 2013 – CZIFRA Mariann, *Zseni a panteon kertjében – Kazinczy Eugénia pályája*, Századvég, 2013 (megjelenés alatt).
- CSOKONAI 1999 – CSOKONAI Vitéz Mihály összes művei, *Levelezés*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Bp., 1999.
- CSOKONAI 2002 – CSOKONAI Vitéz Mihály összes művei, *Költemények 1800–1805 (5)*, s. a. r. SZILÁGYI Ferenc, Bp., 2002.
- Csurgói könyvtárkatalógus 1939 – *A Csurgói Református Csokonai Vitéz Mihály Gimnázium Könyvtárának Szakkatalógusa I–II*, Csurgó, 1939. (Szerző nélkül.)
- DÁNIELISZ 1999 – DÁNIELISZ Endre, *Egy Kazinczy-levél Arany János hagyatékában = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 1999 (10. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 147–149.
- DAYKA 2009 – DAYKA Gábor összes művei, sajtó alá rendezte BALOGH Piroska, BÓDI Katalin, SZÉP Beáta, TASI Réka, Budapest, Universitas 2009, Régi Magyar Költők Tára, XVIII. század, sorozatszerkesztők: BÍRÓ Ferenc és DEBRECZENI Attila.
- DEBRECZENI 2012 – DEBRECZENI Attila, *Csokonai költői életművének kronológiai rendje, Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Pótkötet*, Debrecen, 2012.
- DÉKÁNI/KAZINCZY 1903 – DÉKÁNI Kálmán, *Kazinczy Ferenc családi levelezése*, ItK, 1903, 203–220 (*Első közlemény*), 357–371 (*Második, befejező közlemény*).
- ENYEDI 1981 – ENYEDI Sándor, *Kazinczy Ferenc levele Cházár Andrásához*, ItK, 1981, 331–332.
- ENYEDI 1982 – ENYEDI Sándor, *Ismeretlen Kazinczy levél 1809-ből*, Magyar Nemzet, 1982. jún. 5.
- ENYEDI 1991 – ENYEDI Sándor, *Döbrentei Gábor két ismeretlen levele Kazinczy Ferenchez*, ItK, 1991/5–6, 645–646.
- ENYEDI 1994 – ENYEDI Sándor, *Kazinczy Ferenc három ismeretlen levele Cserey Miklóshoz*, ItK, 1994/5–6, 763–767.
- ENYEDI 1999 – ENYEDI Sándor, *Kazinczy Ferenc és Jósika János levelezése*, ItK, 1999/1–2, 205–210.
- ESZTEGÁR 1904 – ESZTEGÁR László, *Magyar írók levele a bécsi Cs. kir. Udvari Könyvtárban*, ItK, 1904, 505–506; (uaz.: Egyetemes Philologiai Közlöny, 1904 (28. kötet), 702.
- FEJES 1873 – FEJES István, *Kazinczy Ferenc, mint a sátoralja-új helyi ref. egyház főgondnoka 1814–1818-ig*, Protestans Egyházi és Iskolai Lap, 1873 (16. évf.), 903–1040 hasáb.
- FISCHER 2007 – LISA FISCHER, *Eden hinter den Wäldern. Samuel von Brukenthal: Politiker, Sammler, Freimaurer in Hermannstadt/Sibiu*, Wien, 2007.
- FÖLDESI 2009 – FÖLDESI Ferenc, *Nyelv. Emlék. Teremtés. Kazinczy kiállítás a Kézirattárban*, Mercurius, 2009, 42–43. http://epa.oszk.hu/00800/00885/00009/pdf/OSZK_Mercurius_2009_042-043.pdf
- FRAKNÓI 1880 – FRAKNÓI Vilmos, *Martinovics és társainak összeesküvése*, Bp., 1880.

- FUTAKY 1968 – FUTAKY István, *Kazinczy, Rummy és a Göttingai Tudós Társaság*, ItK, 1968/2, 218–221.
- FUTAKY 1992 – FUTAKY István, *Ferenc Kazinczy's Brief an Friedrich Gottlieb Klopstock = Ungarn-Jahrbuch*, szerk. Gabriel ADRIÁNYI, Horst GLASSL, Ekkehard VÖLKL, München, Verlag Ungarisches Institut, 1992 (20. kötet), 125–146. http://epa.oszk.hu/01500/01536/00020/pdf/UJ_1992_125-146.pdf
- GERGYE 1993 – GERGYE László, *Kazinczy Ferenc kéziratos hagyatéka (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai)*, Bp., 1993.
- GERGYE/KAZINCZY 1998 – KAZINCZY Ferenc *Összes költeményei* (RMKT, XVIII. század, II.), s. a. r. GERGYE László, Bp., 1998.
- GRANASZTÓI/KAZINCZY *Pandektái* – KAZINCZY Ferenc *Pandektái (elektronikus kiadás)*, a kéziratoskat feldolgozta: GRANASZTÓI Olga, <http://deba.unideb.hu/deba/pandektak/> (letöltés: 2013. márc. 12.)
- GYAPAY 2001 – GYAPAY László, „A' tisztább ízlésnek regulájival”: *Kölcsy kritikus pályakezdése*, Bp., 2001.
- GYAPAY 2010 – GYAPAY László, *Az akadémiai kritika és Kölcsey = Retrospectio, Tanulmányok a 60 éves Heltai János tiszteletére*, szerk. KECSKEMÉTI Gábor, TASI Réka, Miskolci Egyetem BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Miskolc, 2010, 117–140.
- HARSÁNYI 1909 – HARSÁNYI István, *A sárospataki lengyel Biblia s újonnan fölfedezett harmadik töredéke (Második közlemény)*, Magyar Könyvszemle (új folyam, XVII. kötet), 1909/2, 117–138.
- HÁSZ-FEHÉR 2000 – HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A kánon építésének és leépítésének stratégiái Kazinczynál. A Bács megyeinek győtrei = A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, szerk. TAKÁTS József, Pécs, 2000, 37–56.
- HÁSZ-FEHÉR 2000b – HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Közösségi és elkülönülő irodalmi programok a 19. század első felében. Fáy András irodalomtörténeti helye*, Debrecen, 2000.
- HORATIUS 1961 – HORATIUS *Összes Versei. Opera Omnia HORATI*, szerk. BORZSÁK István, DEVCSEI Gábor, Bp., 1961.
- HÖGYE 1968 – HÖGYE István, *Batsányi Jánost köröztető levél 1810-ből*, ItK, 1968, 456–457.
- HÖGYE 1981 – HÖGYE István, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levelei, felfjegyzései Zemplén vármegye levéltárában*, Levéltári Szemle, 1981/2–3 (31. évf.), 331–343.
- HÖGYE 1990 – *Kazinczy Ferenc és családjára vonatkozó iratok, dokumentumok Zemplén vármegye levéltárában (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltári Füzetek 30.)*, összegyűjtötte HÖGYE István, Sátoraljaújhely, 1990.
- HÖGYE/KAZINCZY 1992/I – *Kazinczy Ferenc Metszetgyűjteménye Zemplén levéltárában*, I. sorozat, gyűjtötte és összeállította HÖGYE István, szerk. B. BALSÁI Jolán, Sátoraljaújhely, 1992.
- INCZE 1904 – INCZE Béla, *Irodalmi munkások Hunyad vármegyében a múlt század elején. Kazinczy Ferenc két ismeretlen levele*, Erdélyi Múzeum, 1904/6, (21. évf.), 320–333.
- JANCsó–DÁNIELISZ 1958 – JANCsó Elemér, DÁNIELISZ Andre, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levelei*, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, 1958/1–4 (2. évf.), 224–228.
- JENEI 1969 – JENEI Ferenc, *Kazinczy kiadatlan levele* = Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1969/70, Bp., 1969, 235–237.
- JULOW 1967 – JULOW Viktor, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levele*, Studia Litteraria, Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1967, 109–112 (<http://hdl.handle.net/2437/99466>).
- KANYARÓ 1892 – KANYARÓ Ferenc, *Egy érdekes adat a Mondolatpörhöz*, Erdélyi Múzeum, 1892/9, IX. füzet, 563–564.
- KAMODY 1989 – KAMODY Miklós, *Levelezés és utazás Kazinczy Ferenc korában* = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1989 (2. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 33–60.
- KAZINCZY, *Academia 1828 és 1831* – KAZINCZY Ferenc, *A' Magyar Academia' felállása 's munkálkodásai, 1828 és 1831.*, kézirat: MTAKK K 761, 1a–18b.
- KAZINCZY, *Az Erdélyi Szászok 1818* – KAZINCZY Ferenc, *Az Erdélyi Szászok. – Gubernátor Bárá Bruckenthal Sámuelnek Bibliothecája, Kép-gyűjteménye*, Tudományos Gyűjtemény, 1818/8, 91–112.

- KAZINCZY, *Dayka* 1805 – [KAZINCZY Ferenc], [*Tudósítás Újhelyi Dayka Gábornak kiadandó versei felől, Ér-Semlyén Júniusban 1805.*], Magyar Kurir, 1805. júl. 23., 111–112.
- KAZINCZY, *Erdélyi* 2013 – KAZINCZY Ferenc művei, *Erdélyi Levelek*, s. a. r. SZABÓ Ágnes, Debrecen, 2013.
- KAZINCZY, *Fogságom* 2011 – KAZINCZY Ferenc művei, *Fogságom naplója*, s. a. r. SZILÁGYI Márton, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011.
- KAZINCZY, *Fordítások* 2009 – Kazinczy Ferenc művei, *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig. Önállóan megjelent fordításkötetek*, s. a. r. BODROGI Ferenc Máté, BORBÉLY Szilárd, Debrecen, 2009.
- KAZINCZY, *Hivatalos levelek* 2013 – Kazinczy Ferenc hivatalos levelei és iratai, s. a. r. Soós István, Debrecen, 2013.
- KAZINCZY, *Kalendariuma* 1827 [?], KAZINCZY Ferenc, *Történetek' Kalendariuma* [autográf kézirat], 1827 (?), lelőhely: MTAKK K 633/I, [*Az én Pandektám I.*], 1–62.
- KAZINCZY, *Lónyay* 1809 – KAZINCZY Ferenc, *Lónyay Gábor beiktatása az Ung vármegyei hivatalba*, Hazai és Külföldi Tudósítások, 1809/2, 260–261.
- KAZINCZY, *Pályám* 2009 – KAZINCZY Ferenc művei, *Pályám emlékezete*, s. a. r. ORBÁN László, Debrecen, 2009.
- KAZINCZY, *Pannonhalmára* 1831 – KAZINCZY Ferenc, *Kazinczy Utja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra*, Pest, 1831.
- [KAZINCZY, S. A. *Újhelyből*] 1809 – [KAZINCZY Ferenc], [*S. A. Újhelyből...*], Magyar Kurir, 1809, 444–445 (29. szám, ápr. 21.). (Egy megyegyűlésekről beszámoló cikk Zemplénre vonatkozó bekezdése, név és cím nélkül.)
- KAZINCZY, *Sylvester–Bíró* 1805 – [KAZINCZY Ferenc], [*Tudósítás Joannes Sylvester [Erdősi János] és Dévai Bíró Mátyás munkáinak kiadásáról*], Magyar Kurir, 1805. júl. 19., 94–95.
- KAZINCZY, *Szép Literaturá* 2012 – KAZINCZY Ferenc művei, *Szép Literaturá*, s. a. r. BODROGI Ferenc Máté, Debrecen, 2012.
- KAZINCZY–DESSEWFFY 1811 – Cserneki és Tárközi Gróf Dessewffy József és Kazinczi Kazinczy Ferencz kiküldött Táblabíráknak vélemények a' Tek. Zemplény-Várm. Rendeihez a' Győrnél MDCCCIX. Jún. XIV. elesett Vitézeknek Állítandó Emlék' Dolgában, Sárospatak, 1811 (két kiadás).
- KAZINCZY–DESSEWFFY 1817 – Cserneki és Tárközi Gróf Dessewffy József és Kazinczi Kazinczy Ferencz' Kiküldött Táblabíráknak Vélemények a' Tek. Zemplény Várm. Rendeihez a' Győrnél 1809. Jún. 14-én elesett Vitézeknek állítandó Emlék' dolgában. Octob. 16-dikán 1809. – Felülíratok. – Határozás, Erdélyi Múzeum, 1817/6, 180–189.
- KAZINCZY/DAYKA–KAZINCZY Poetai 1813 – *Újhelyi Dayka Gábor' Versei, Öszveszedte 's kiadta barátja Kazinczy Ferencz – Kazinczynak Poetai Berke*, Széphalom–Pest, 1813.
- KAZINCZY G./ KAZINCZY 1873 – *Kazinczy Glottomachusai*, kiadta KAZINCZY Gábor, Bp., 1873.
- KazKat – GERGYE László, *Kazinczy Ferenc kéziratok hagyatéka (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának Katalógusai)*, Bp., 1993.
- KazLev – KAZINCZY Ferenc levelezése, I–XXI, kiad. VÁCZY János, Bp., 1890–1911; XXII (I. pótkötet), kiad. HARSÁNYI István, Bp., 1927; XXIII (II. pótkötet), kiad. BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, Cs. GÁRDONYI Klára, FÜLÖP Géza, Bp., 1960. (Kiadásunk a „kötet/levélszám”-ot adja meg, mindkettőt arab számmal.)
- KEMPELEN – Kempelen Béla, *Magyar nemes családok*, I–XI. kötet, Bp., 1911–1932.
- KERÉNYI 1987 – *A vándorszínészettől a Nemzeti Színházig, Magyar Levelestár*, válogatta, a szöveget gondozta, az utószót és a jegyzeteket írta KERÉNYI Ferenc, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987.
- KERÉNYI 2002 – KERÉNYI Ferenc, *Pest vármegye irodalmi élete (1790–1867)*, Bp., 2002.
- KERÉNYI 2003 – KERÉNYI Ferenc, *Egy magángyűjtemény kincseiből*, Holmi, 2003/6, (15. évf.), 711–722.
- KISS 2006 – Kiss Endre József, *Kazinczy Ferenc könyvtári gyűjteménye Sárospatakon (Acta Patakina, XIX.)*, Sárospatak, 2006.

- KISS L. 2009 – KISS László, „... az én széplelkű patikáriuskodni-szerető Ipam...” *A gyógyszergyártó és forgalmazó gróf Török Lajos (1748–1810)* = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2009 (19. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 213–220.
- KISS L. 2009a – KISS László, *Kazinczy sógora, Zemplén főorvosa: Dercsényi János*, Budapest; Dercen; Hódmezővásárhely, 2009.
- KISS FARKAS 1999 – KISS FARKAS Gábor, *Kazinczy Zrínyi-jegyzetei*, Irodalomismeret, 1999/1–2 (X. évf.); <http://www.c3.hu/~iris/>.
- KISS FARKAS – LACZHÁZI 2002 – KISS FARKAS Gábor – LACZHÁZI Gyula, *A kursaneci Zrínyi-émlékoszlop*, Irodalomismeret, 2002/1–2, 177–178 (<http://www.c3.hu/~iris/02-1/kfglgy.htm>).
- KLOPSTOCK 1999 – Friedrich Gottlieb KLOPSTOCK, *Werke und Briefe, Historisch-kritische Ausgabe, Band VIII, Klopstock Briefe 1783–1794*, hg. Helmut RIEGE, 1994 (Band 1, Text), 179–182 (139. levél), 1999 (Band 2, Apparat/Kommentar), 748–756 (jegyzet).
(A levél szövege és kommentárja részlegesen hozzáférhető a <http://books.google.hu> oldalról. 2012. aug. 3.)
- KOC SIS 1960 – R. KOC SIS Rózsa, *Kazinczy Ferenc és Dukai Takács Judit levelezése*, It, 1960/3, 366–371.
- KÓKAY 1979 – *A magyar sajtó története I. 1705 – 1848*, szerk. KÓKAY György, Bp., 1979.
- KOMÁROMY 1897 – KOMÁROMY András, *Kazinczy Ferenc mint genealogus*, Turul, 1897, 15. kötet, 34–37.
- KOSÁRY 1983 – KOSÁRY Domokos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Bp., 1983. (Második, változatlan kiadás.)
- KÖLCSEY 2001 – KÖLCSEY Ferenc minden munkái; *Versek és versfordítások*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., 2001.
- KÖLCSEY 2005 – KÖLCSEY Ferenc minden munkái; *Levelezés, I, 1808–1818*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., 2005.
- KÖLCSEY 2011 – KÖLCSEY Ferenc minden munkái; *Levelezés, III, 1832–1833*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., 2011.
- LUKÁCSY 1983 – LUKÁCSY Sándor, *Képlaki Vilma (Kazinczy ismeretlen levele)*, Szabolcs-Szatmári Szemle, 1983/3, 89–91.
- MAGYAR MUSEUM I–II. – *Első folyóirataink: Magyar Museum I. (Szöveg), II. (Kommentár) (Csonkai Könyvtár. Források 11.)*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Debrecen, 2004.
- Magyar Néprajz II*, 2001 – *Magyar Néprajz (nyolc kötetben)*, a szerkesztőbizottság vezetője PALÁDI-KOVÁCS Attila, Bp., 2001, II. kötet. <http://vmek.oszk.hu/02100/02152/html/02/index.html> (letöltve: 2012. 12. 01.)
- MAKKAI 1942 – MAKKAI Ernő, *Adalékok a magyar philosophia történetéből*, Szellem és Élet [Kolozsvár], 1942/3, 166–170.
- MAKAY 1944 – MAKAY Ernő, *Sipos Pál és Kazinczy Ferenc*, Erdélyi Tudományos Füzetek, 174. sz., Kolozsvár, 1944.
- MÁLYUSZ 1939 – MÁLYUSZ Elemér, *A türelmi rendelet; II. József és a magyar protestantizmus*, Bp., 1939.
- MARZALI 1907 – MARZALI Henrik, *Az 1790–91. országgyűlés II.*, Bp., 1907.
- MÁRTON 1834 – MÁRTON József, *Görög Demeter életírása, és a magyar literatura előmozdítása által, valamint a nevelés pályáján szerzett érdemei*, Bécs, 1833.
- MEZEI 1994 – MEZEI Márta, *Nyilvánosság és műfaj a Kazinczy-levelezésben*, Bp., 1994.
- MEZEI 1998 – MEZEI Márta, *A kiadó mandátuma. Kiadói nézetek és eljárások Révaitól Kazinczyig*, Debrecen, 1998.
- MISKOLCZY 2008 – MISKOLCZY Ambrus, *Kazinczy Ferenc eredetiségéről (Rousseau, Herder, Kant vonzásában)*, Valóság, 2008/11, 62–82.
- MISKOLCZY 2009 – MISKOLCZY Ambrus, *Orpheus a világban, Kazinczy Ferenc útja a börtönbe és kiútja a börtönből*, Holmi, 2009/9, 1205–1226.
- MISKOLCZY 2010 – MISKOLCZY Ambrus, *Kazinczy Ferenc és Berzeviczy Gergely furcsa vitája*, Múltunk, 2010/1, 134–179.

- MONOK 2013 – MONOK István, *Nyelvi és tartalmi változások a 18. századi arisztokráta könyvtárakban Magyarországon, Szempontok és példák = Szín – játék – költészet, Tanulmányok a nyolcvan-éves Kilián István tiszteletére*, szerk. CZIBULA Katalin, DEMETER Júlia, PINTÉR Márta Szuszsanna, Budapest–Nagyvárad, 2013, 63–72.
- MTT alaprajza 1831 – A' magyar tudós társaság alaprajza és rendszabásai, Pest, 1831.
- NAGY 1998 – NAGY Levente, *Pethő Gergely Rövid Magyar Krónikája és a költő Zrínyi Miklós*, ItK, 1998/3–4, 285–300.
- NAGYIVÁN – NAGY Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, I–XII. és pótkötet, Pest, 1858–1868.
- NÉMETH 2007 – NÉMETH Renáta, *A XIX. századi nyelvölcsélet és a magyar nyelv szótárának etimológiai elvei*, PhD-értekezés, kézirat, Bp., 2007 (<http://doktori.btk.elte.hu/lingv/nemethrenata/disszert.pdf>).
- OLÁH 2011 – OLÁH Tamás, *Kazinczy Ferenc kapcsolata Zemplén vármegye levéltárával*, Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica, Miskolc, 2011/1, 63–92.
- ORBÁN 2010 – ORBÁN László, *A Maris históriája = Ragyogni és munkálni, Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debrecen, 2010, 451–464.
- ORBÁN 2011 – ORBÁN László, *Kazinczy feljegyzései alkímiáról, szellemidézésről és egyéb „efféle boldonságok”-ról* = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2011 (21. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 33–42.
- ORBÁN 2012 – ORBÁN László, *A pennaháború rejtett ütközete: Beregszászi Nagy Pál kiadatlan levelei egy vita hátterében*, ItK, 2012 (116. évf.), 434–454.
- ORBÁN 2013 – ORBÁN László, *Kossuth Lajos levele Török Józsefnek* = Széphalom, A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 2013 (23. kötet), szerk. KOVÁTS Dániel, 283–285.
- ORPHEUS – *Első folyóirataink: Orpheus (Csokonai Könyvtár. Források 7.)*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Debrecen, 2001.
- PAJKOSSY 2006 – PAJKOSSY Gábor, *A Polizeihofstelle magyar vonatkozású iratai, a Takáts Sándor gyűjtemény és a történeti kutatás*, Levéltári Közlemények, 2006/1, 49–72.
- PALLAS – *A Pallas nagy lexikona*, I–XVI. és két pótkötet, Bp., 1893–1900, 1904.
- PAPP 2008 [2010] – PAPP Júlia, *Adatok Kazinczy Ferenc és Blaschke János munkakapcsolatához – tények és tévedések a művészettörténeti szakirodalomban*, Ars Hungarica 2008/1–2, 179–228 [megjelent: 2010].
- PATAKY 1951 – PATAKY Dénes, *A magyar rézmetszés története, A XVI. századtól 1850-ig*, Bp., 1951.
- PONORI THEWREWK 1891 – PONORI THEWREWK Emil, *A görög anthologia a magyar irodalomban = Görög anthologiabeli epigrammák (Görögül és magyarul)*, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta PONORI THEWREWK Emil, Bp., 1891.
- RÁCZ 2013 – *Az Országos Széchényi Könyvtár története évszámokban, Válogatás az OSZK történetét feltáró kronológiai adatbázisból*, összeállította Rác Ágnes. http://tortenet.oszk.hu/html/magyar/03kronologia/rovid_kronologia_honlapra_1.pdf (Letöltve: 2013. 06. 18.)
- RÁKAI 1998 – RÁKAI Orsolya, *A magyar nyelv ünnepe? (Tiszteletadás a magyar literatúrának – a Marczibányi-jutalom első két kiosztása)*, ItK, 1998/5–6, 708–728.
- SÍK 1978 – SÍK Ferenc (szerk.), *Kossuth Lajos, az ügyvéd*, Bp., 1978.
- SOÓS 1986 – SOÓS István, *Kazinczy Ferenc levelei az Osztrák Nemzeti Könyvtárban*, ItK, 1986/5, 589–590.
- STRAUCH 1909 – STRAUCH Béla, *Nagyszeben a magyar irodalomban = A nagyszebeni m. kir. állami főgimn. Értesítője az 1908–9. isk. évről*, 1909, 3–41.
- SZABÓ 1930 – *Kazinczy Ferenc ismeretlen levele*, közli: S. SZABÓ József, Református Figyelő, 1930. okt. 4. (3. évf., 40. szám), 475.
- SZABÓ 2009 – SZABÓ Ágnes, *A százszek lázadása – avagy a vérremenő irodalom esete Kazinczynál = Leleplezett mellszobor, Nyomozások Kazinczy birtokán*, szerk. CZIFRA Mariann, Bp., 2009, 146–172.
- SZABOLCSI – GALAVICS 1980 – SZABOLCSI Hedvig és GALAVICS Géza (szerk.), *Művészet Magyarországon 1780–1830; Katalógus*, Bp., 1980.

- SZAUER 1970 – SZAUER József, *Veteris vestigia flammae (Kazinczy szerelme)* = uő, *Az estve és Az álom*, Bp., 1970, 347–432.
- SZAUER M./KAZINCZY 1979 – KAZINCZY Ferenc *Művei (Magyar remekírók)*, I. kötet, a válogatás, a szöveggondozás és a jegyzetek SZAUER Mária munkája, Bp., 1979.
- SZÉKELY 1899 – SZÉKELY István, *Kazinczy Ferencz bárom levele Erdélyből*, Erdélyi Múzeum, 1899, 378–389 (http://epa.oszk.hu/00900/00979/00114/pdf/EM-1899_16_06_378-389.pdf).
- SZIGETHI/KAZINCZY, *Sipos Pálhoz 1846 – KAZINCZY Ferencz Levelei Sipos Pálhoz. 1806–1816*, [s. a. r. SZIGETHI Mózes], Lipcse, 1846. (A szövegközlő neve bizonytalan, l. MAKAY 1944, 4.)
- SZINNYEI – SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, I–XIV., Bp., 1891–1914.
- SZIRMAY 2005 – SZIRMAY Gábor, *A szirmai és szirmabesenyői Szirmay család története (Régi magyar családok 4.)*, Debrecen, 2005.
- SZTRIPSZKY 1943 – SZTRIPSZKY Hiador, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levele 1828-ból*, Új Magyar Múzeum (A Kazinczy Társaság tudományos, irodalmi és művészeti szemléje), 1943/III, 274–275.
- SZÜCSI 1916 – SZÜCSI József, *Szentmiklóssy Alajos levelei. (Második és befejező közlemény)*, ItK, 1916/4, 467–474.
- TAKÁTS S. 1980 – TAKÁTS Sándor, *Kémvilág Magyarországon*, Szépirodalmi, Bp., 1980.
- TOLDY 1987 – TOLDY Ferenc, *Kazinczy Ferenc és kora; Életrajzi emlék 1859–1860*, a kötetet összeállította, a szöveget gondozta SZALAI Anna, Bp., 1987.
- Törvénykezési Műszótár 1845 – Latin–Magyar Törvénykezési Műszótár* [készítették többen], Kolozsvár, 1845 (2. kiadás).
- UGRAI 2005 – UGRAI János, *Beregszászi Nagy Pál elhúzódo peregrinációja: egy félresiklott pálya sikeres kezdete* = Széphalom, *A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve*, 2005, szerk. KOVÁTS Dániel, 215–223.
- VÁCZY 1915 – VÁCZY János, *Kazinczy Ferenc és kora, Első kötet*, Budapest, 1915.
- VÁCZY 2012 – VÁCZY János, *Kazinczy Ferenc és kora I–II.*, s. a. r. KOVÁTS Dániel, Debrecen 2012.
- VADERNA 2009 – VADERNA Gábor, *Nevelés és Bildung. A Dessewffy család és a gyermeknevelés a 19. század első felében*, Sic Itur ad Astra, 2009, 59. sz., 117–148.
- VÁLYI 1796–1799 – VÁLYI András, *Magyar Országának leírása* (Buda, 1796–1799, 1–3. kötet).
- VÁRADI-STERBERG 1978 – VÁRADI-STERBERG János, *Kazinczy Ferenc és Kriebel János*, ItK, 1978/5–6, 673–680.
- VARJÚ–HÖLLRIGL 1932 – VARJÚ Elemér – HÖLLRIGL József, *Ernst Lajos magyar történeti gyűjteménye. A Magyar Nemzeti Múzeum kiállításai. VII.*, Bp., Légrády Testvérek Nyomdai Műintézete, 1932, 123 (12. tétel a 13. tárlóban).
- VÁRMEGYÉK I–III – *Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monografiája)*, szerk. SZIKLAY János és BOROVSKY Samu, Bp., 1896–1914.
- VEISZ 2013 – VEISZ Bettina, *Kazinczy Ferenc ismeretlen levele gróf Kornis Mihálynak*, ItK, 2013/3, 319–322.
- VISZOTA 1906 – VISZOTA Gyula, *Kazinczy Ferenc jegyzetei (Első közlemény)*, ItK, 1906/2, 201–221.
- WALLENÉNYI 1917 – WALLENÉNYI Dezsőné, *Levelek Adorján Boldizsár levelesládájából*, ItK, 1917, 90–106.
- WALTER 1931 – WALTER Frigyes, *A tűzvész az osztrák Belügyi és Igazságügyi Állami Levéltárban: beszámoló a tűzről és a helyreállítási munkálatokról*, Levéltári Közlemények, 1931/1–2, 1–12.
- ZRÍNYI 2004 – ZRÍNYI Miklós *Próza művei [kritikai kiadás]*, kiad., bev. KULCSÁR Péter, Bp., 2004.

(Ahol kiadásunk nem ad meg kötet és oldalszámokat, ott a kiadvány digitális formában megjelent változatában a programok keresőjével lehet az idézeteket visszakeresni.)

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

- Abaffy Elek 720
 Abafi Lajos (Jécsay Lajos) 411
 Abafy Teresa (Puky Károlyné) 316, 720
 Abelard, Pierre (Petrus Abaelardus) 429
 Abringen (Ambringen) János Gáspár 351, 759
 Achachs (lovaskapitány) 160, 161, 565
 Adelung, Johann Christoph 259, 310, 610, 659, 716
 Adorján család 185, 592
 Adorján Imréné 759, 802
 Adriányi, Gabriel 804
 Aesopus → Aiszóposz
 Ahlwardt, Christian Wilhelm 175, 581
 Aisdorfer Mária (Kazinczy Andrásné) 578
 Aiszóposz (Aesopus, Aisopos, Ezópusz) 113, 521
 Ajaki 196
 Ajtay Sámuel 413
 Akus nemzetség 29
 Albert, I. (Habsburg) 280, 681
 Albrecht, J. F. E. 752
 Alcibiád; Alkibiadész 87, 507
 Alembert, Jean Le Rond d' 430
 Alfieri, Vittorio 340, 750
 Almásy gróf (?) 276, 675
 Almásy Ignác 279, 453, 678–680
 Almásy Pál 45, 453
 Amade Antal 672
 Amade család 672
 Amade Ferenc 273, 274, 672, 675, 676
 Ambringen → Abringen
 Anacreon (Anakreon) 60, 278, 476, 677
 Andrács, II. (Árpádházi) 586
 Andrási → Andrássy
 Andrássy György 304, 700, 702, 708
 Andrássy István 29
 Andrássy Károly 756
 Andreossy, Antoine-François 111, 519
 Angeli, Karin 462, 802
 Ankiewicz-Kleehoven, Hans 463
 Anna → Mária Anna
 Anonymus 234, 237, 642
 Antal (inas?) 72, 490
 Antal Alexandra 406, 649, 728
 Ányos Pál (István) 173, 174, 240, 254, 509, 580, 611, 644, 655
 Apafi (Apaffi) Mihály (I., II.) 182, 206, 587, 589, 612, 613
 Apelles (Apellész) 26, 427, 429
 Apponyi Antal 729
 Aradi István 40, 443, 445
 Aranka György 205, 390, 425, 428, 450, 455, 612, 782
 Aranka György (a költő Aranka György rokona) 205, 612
 Arany János 722
 Arias Montanus, Benedictus (Benito Arias Montano) 99, 100
 Aristius Fuscus
 Aristophanes 89
 Aristoteles (Arisztotelész) 225, 631, 632
 Árvay Gergely 751
 Asboth János 593
 Aspremont János 385, 775
 Aspremont Mária (Erdődy Györgyné) 285, 678, 679, 686
 Aszalay János (Szabó) 37, 440
 Aszalay Sámuel 285, 686, 694
 Asztalos Miklós 692, 802
 Atilla (Attila) 63, 479, 613
 Augustinus (Szent Ágoston) 91
 Augustus, Caius Octavianus Caesar 150, 552
 Babarczy Imre 542
 Baczka-Madarasi Kis József 299, 701, 704
 Bacsányi → Batsányi
 Bacsinszky András 408
 Badics Ferenc 259, 494, 516, 659, 684, 699, 719, 720, 730, 802
 Bährens, Johann Cristoph Friedrich (Baehrens) 42, 448
 Bája István 737, 738

- Bajkor József 78, 277, 496, 676
 Bajza József 305, 308, 319–322, 324, 415, 540, 640, 671, 697, 710, 715, 716, 723–727, 730, 731, 739, 746, 751
 Balashazy János 325, 732
 Baláshazy József 186, 594
 Balassa József 553, 802
 Balázs Éva, H. 499, 802
 Balia Sámuel 205, 612
 Ballagi Aladár 479, 733, 764, 768, 802
 Balogh (Balogh Mária apja) 274
 Balogh Béla 421, 422, 802
 Balogh János 542
 Balogh Mária (Soós Jánosné) 274, 672, 675
 Balogh Piroska 406, 437, 438, 444, 495, 497, 530, 533, 541, 581, 595, 596, 626, 666, 667, 724, 791, 803
 Balogh Zsuzsanna (Ragályi Ferencné) 709
 Baloghy Lajos 271, 542, 669
 Baloghy László 271, 669
 Balogi → Baloghy
 Balsai Jolán, B. 804
 Bánffi [?] (T.-né) 607
 Bánffi László 607
 Bánffy György 276, 675
 Barabás Sámuel 194, 601
 Bárány (kapitány) 167, 573
 Bárány Ágoston 494
 Baranyai Ferenc 783
 Barbault, Jean 738
 Barco, Vincenz 410, 430
 Barczafalvi Szabó Dávid 407
 Bárczay Anna (Bártzi; Beck Pálné) 334, 741, 742, 744
 Bárczay Borbála (Kőji Comáromy Istvánné) 793
 Bárczay család 442, 483, 547, 582, 756
 Bárczay Ferenc, id. 450
 Bárczay Ferenc, ifj. 56, 263, 450, 472, 473, 663
 Bárczay István 413, 450
 Bárczay Mihály 733
 Bárczay Oszkár 748, 802
 Bárczay Sámuel 177, 450, 582
 Bárczay Zsuzsanna (Bártzi) 741, 742, 744
 Barcsai Ábrahám 155, 558
 Bárdosy János 55, 470, 471
 Barkassy (Barkasy; Barkasi) Imre 328–330, 396, 404, 496, 691, 737–739, 794
 Barkóczy Ferenc 235, 385, 542, 643, 775
 Barkóczy János 385, 450, 775
 Báróczy Sándor 116, 164, 174, 175, 199, 320, 429, 506, 524, 569, 580, 581, 605, 616, 716, 725, 785
 Baróti Szabó Dávid 22, 252, 423, 580, 611, 655
 Bártfay László 302, 303, 324, 706, 707, 721, 723, 730, 740, 756
 Bártfay Lászlóné → Mauks Jozefina
 Bartholomaeides László 91, 104, 513
 Bartos András 301, 705
 Bártzi → Bárczay
 Basedow, Johann Bernhard (Johann Berend Basedau) 103, 512, 513
 Bastendorff, Franz Josef 567
 Bata Imre 802
 Báthory család 30, 182, 587
 Báthory Gábor 587, 589
 Báthory Zsigmond 587, 589
 Báthory Zsófia 30, 516
 Batizi András 88, 93–97, 509
 Batsányi János 111, 112, 115, 173, 174, 269, 420, 423, 456, 518, 519, 522, 523, 580, 581, 668, 707
 Batthyány Ignác 613
 Batthyány-Strattmann József 439, 440
 Battyányi Veronika 406, 626
 Bauer (bécsi könyvkereskedő) 207, 208, 615, 616
 Bauer (sátoraljaújhelyi kereskedő?) 378, 770
 Baumberg, Gabriella 519
 Bay Eszter (Takács Józsefné) 579, 600
 Bay Ferenc 494
 Bay Józsefné → Szemere Teréz
 Bdunyak János 117, 525
 Beauharnais, Eugène 518, 523
 Beck Pál 385, 744, 775
 Beck Pálné → Bárczay Anna
 Bede Anna 553, 633
 Beermann, Matthias 462, 802
 Beethoven, Ludwig van 430
 Behmer (Bémer; Béhmer) József 378–382, 404, 763, 764, 767–771, 810, 811
 Behmer Józsefné → Pósa Katalin
 Beka 148, 550
 Bekáné 148, 550
 Beke 196
 Békési Gábor 406, 450, 528, 802
 Bekk → Beck
 Bekkné → Beckné (Beck Pálné)
 Bél Károly András 457
 Bél Mátyás 63, 479
 Béla, III. (Árpádházi) (234), (237), 642
 Béla, IV. (Árpádházi) 30
 Bem József (Józef Zachariasz Bem) 722
 Bémer → Behmer
 Benda Kálmán 164, 405, 438, 439, 443, 445, 569, 569, 570, 588, 590, 591, 798, 801, 802
 Benedek A. 751
 Benedek Mihály 558

- Benkő József 333, 742
 Beothy János 491
 Beothy Victoria (Kazinczy Miklósné) 491
 Bérczy János (Bertzy) 107, 516, 517
 Beregszászi Nagy Pál 170, 171, 173, 177, 178, 204, 259, 405, 554, 576–579, 582, 608, 611, 659, 807, 808, 810
 Beregszászi Pál → Beregszászi Nagy Pál
 Bergmann József 381
 Bergmann (Berman; Bermann) Mózes 326, 327, 378, 733, 734, 763, 770
 Berlász Jenő 401, 565, 805
 Bermann → Bergmann
 Bernáth Anna (Fáy Ferencné) 316, 720
 Bernáth Ferenc 720
 Bernáth Kata (Kossuth Lászlóné) 145, 546
 Bernáth László 385, 775
 Bernstorff (német vagy dán személy) 212, 619, 620
 Berr[...] (grófnő vagy grófné) 213, 621, 622
 Berthier, Louis Alexandre 112, 114, 115, 520, 522
 Berthold (morva gróf) 692
 Bertholdi (Bertöldy; kapitány) 185, 591, 592
 Bertók Lajos 789
 Bertuch, Friedrich Justin 208, 616
 Bertzy → Bérczy
 Berzeviczy Anna (Keczer Sándorné) 44, 451, 452
 Berzeviczy Gergely 79–81, 198, 385, 451, 452, 498, 499, 553, 604, 775
 Berzeviczy Gergelyné → Berzeviczy Teréz
 Berzeviczy Sándor 452
 Berzeviczy Sándorné → Horváth Borbála (Stanics, Grádeczi)
 Berzeviczy Teréz (Berzeviczy Gergelyné) 451, 452
 Berzeviczy Zsigmond 452
 Berzeviczy Zsuzsa (Okolicsányi Farkasné, majd Okolicsányi Imréné) 44, 451, 452
 Berzeviczy-ház 451
 Berzsenyi Dániel 141, 152, 156, 163, 165, 215, 216, 251, 465, 489, 499, 518, 528, 545, 549, 555, 560, 571, 624, 638, 653, 697, 758
 Besse János 306, 711
 Bessenyei György 162, 429, 567, 670
 Bethlen Ádám, ifj. 697
 Bethlen Ádámné (id.) → Gyulay Kata
 Bethlen család 227, 632
 Bethlen Gábor 206, 613
 Bethlen Gergely 569
 Bethlen Imre 296, 697
 Bethlen Jozefa/Jozefina (Haller Jánosné) 697
 Bethlen László 226, 632, 633
 Bethlen Róza (Bethlen Imréné) 697
 B. I. (B. J.) 283
 Bíborbanszületett Konstantin 633
 Biki Borbála 354
 Binz (bécsi könyvkereskedő) 47, 457
 Bion 84, 504
 Birkenstock (Johann Melchior von?) 549
 Bíró Annamária 618, 802
 Bíró Ferenc 406, 553, 578, 802, 803
 Bíró Máttyás → Dévai Bíró Máttyás
 Blair, Hugh 190
 Blaschke János (Johann Joseph) 33, 70, 411, 435, 454, 455, 464, 465, 487–489
 Blaskó → Blaschke János (?)
 Blaskó Katalin 463
 Blumenbach, Johann Friedrich 152, 555
 Bocskai család 31
 Bódi Katalin 406, 507, 608, 803
 Bodnár Antal 410, 469
 Bodó Lajos 300, 301, 704, 735
 Bodrogi Ferenc Máté 406, 438, 561, 562, 581, 584, 712, 803, 805
 Bodzay Sámuel 356–369, 371–377, 404, 762–764, 767, 810, 811
 Bodzay Sámuel (hadnagy) 366, 766
 Bogsch János 104, 512, 513
 Boka Gy. 196
 Boksa (gróf) 30
 Boleslaus (váci püspök) 29
 Bolivar, Simon 300, 702–704
 Bombelles, Ludwig Philipp 222, 628, 632
 Bonaparte, Joseph → József
 Bonaparte, Lucián (Luciano Buonaparte) 76, 493
 Bonaparte, Marie Annonciade Caroline 522
 Bonaparte, Napóleon → Napóleon
 Bongarsius (Bongars), Jacques 63, 479
 Bónis László 169, 576
 Bónis Sámuel (Tolcsvai) 414
 Borbély Szilárd 406, 423, 805
 Born Ignác 773
 Bornemisza Klára 261, 661
 Borovszky Samu 808
 Borsa Gedeon 479, 802
 Borsiczky István 289, 290, 690, 691
 Borsos János 199, 605
 Borzsák István 804
 Bosco, Bartolommeo 720
 Bosnyák Erzsébet (Tőke [Teőke] Károlyné; korábban Glaczingerné) 45, 55, 450–453, 470, 683
 Bossányi család 491, 525
 Bossányi János 54, 469

- Bossányi Zsuzsanna (Kazinczy Józsefné) 41, 70, 72, 74, 117, 119, 419, 443, 447, 463, 466–468, 473, 489–492, 525–527, 546
- Botka Lajos 689–691
- Boufflers, Stanislas Jean 155, 157, 204, 559, 560, 562, 610, 611, 740
- Bourgeois, Eugène 300, 702–704
- Bouterweck, Friedrich Ludewig 136, 540
- Bowring, John 640
- Bozzay → Bodzay
- Böloni Farkas Sándor 263, 553, 584, 662
- Börzsönyi József 407, 410, 414, 802
- Brandl (komornyik) 450
- Bretzenheim Ferdinand 265, 664
- Bretzenheim, Karl August 77, 495
- Breughel → Brueghel
- Brisits Frigyes 750, 802
- Brockhaus, Friedrich Arnold 322, 325, 727, 728, 731
- Bruckenthal → Brukenenthal
- Brueghel, Pieter, ifj. 313, 620, 716
- Brueghel, Pieter, id. 620
- Brukenenthal Sámuel (Károly Samu) 206, 212, 226, 272, 613, 618–620, 628, 631, 670
- Brukenenthal József Mihály 613, 618
- Bruni, Leonardo (Leonardus Aretinus; Leonardo Aretino) 63, 64, 479
- Brunszvik József 677
- Brutus, Marcus Junius 149, 150, 453, 541, 551, 552
- Brydon, Patrick 559
- Buczy Emil 200, 201, 475, 607, 610
- Budaházy Péter 118, 263, 526, 663
- Budai András 450
- Budai Ézsaiás 45, 63, 217, 386, 453–455, 479, 576, 616, 625, 776, 777
- Budai Ferenc 169, 209, 576, 616, 625
- Buffon (Büffon), Georges Louis Leclerc 152, 555
- Bugát Pál 726
- Bukovszki József 195, 602
- Bullinger, Heinrich 91, 92
- Buncke Antónia (Hrabovszky Antalné) 795
- Buridan, Jean 313, 718
- Burkard (?) 304
- Busa Margit 401, 402, 405, 407, 410–412, 436–438, 446, 450–452, 454, 455, 457, 460, 469, 481, 482, 487, 493, 504, 508, 510, 518, 521, 534, 544, 556, 569, 590, 591, 634, 635, 640, 645, 682, 722, 743, 746, 772, 773, 783, 802, 803, 805
- Buzogány Á[ron] 600, 803
- Büffon → Buffon
- Bürger, Gottfried August 581, 750
- Caesar, Caius Julius 21, 22, 150, 176, 423, 552, 555, 582
- Calanus Coelius 479
- Calderón de la Barca, Pedro 341, 752
- Calovius, Abraham 92
- Calvin; Calvinus → Kálvin
- Calvus → Szirmay Kalos család
- Canisius Péter (Szent) 95
- Canning, George 300, 702–704
- Canova, Antonio 135, 540, 562, 707
- Carolo, VI. (Károly) 236
- Carro, Jean de 318, 722
- Catilina, Lucius Sergius 552, 610
- Cato, Marcus Porcius Censorius 149, 150, 423, 551, 552
- Cato, Marcus Porcius Uticensis 21, 149, 150, 249, 423, 551, 552
- Catullus, Caius Valerius 22, 423
- Centgraf Károly 439–441, 803
- Cházár András (Császár András) 36, 439–442
- Chehy → Csehy
- Chernel Eszter (Sárközy Istvánné) 758
- Chernel Julia (Sárközy Albertné) 758
- Chodowicki (Chodovieczky; Chodowiecky; Chodowieczky), Daniel Nicolaus 24, 426, 428, 476
- Chrysostomus, Iohannes (Aranyszájú Szent János) 89, 91
- Cicero, Marcus Tullius 46, 136, 150, 152, 154, 174, 454, 486, 540, 545, 552–554, 557, 580, 610, 646, 682, 740
- Clodius, Publius Pulcher 150, 552, 553
- Cobb, Wolfgang Friedrich (Kobb Farkas Frigyes) 31
- Colardeau, Charles Pierre 429
- Coletti Benedek 385, 775
- Collin d' Harleville, Jean François 340, 751
- Collin, Heinrich Josef 81, 499
- Comáromy Anna (Kóji) 793
- Comáromy család (Kóji) 663
- Comáromy György (Kóji) 385, 775
- Comáromy Györgyné (Kóji) → Vay Anna
- Comáromy István (Kóji) 62, 413, 478, 793
- Comáromy Lajos (Kóji) 385, 775
- Constantin, I. → Konstantin Pavlovics, I.
- Constantin → Konstantin (Nagy)
- Coriolanus 507
- Corneille, Pierre 340, 429, 751
- Correggio (Antonio Allegri) 135, 540
- Corvinus Mátyás → Mátyás, I. (Hunyadi)
- Cotta (könyvkereskedő) 499, 524
- Crassus, Marcus Licinius 566
- Criebel → Kriebel

- Cyprianus, Antiokhiai 91
 Czetter (Zetter) Sámuel 49, 386, 455, 461, 776
 Czibula Katalin 807
 Czierer, Philipp 160, 565
 Czifra Mariann 405, 406, 418, 446, 453, 462, 463, 528, 575, 605, 764, 622, 624, 633, 680, 696, 759, 780, 803, 807
 Czinke Ferenc 202, 608
 Czinu János 196
 Cziráky Antal 300, 304, 332, 700, 702–704, 706, 707, 742
 Czírkék Mihály 429
- Csáky Antal 385, 450, 775
 Csáky család 485, 566, 756
 Csáky Emánuel (Mánuel) 66, 87, 394, 455, 483–486, 507, 789
 Csáky János 742
 Csáky Juliána (Szapáry Péterné) 346, 348, 350, 756, 759
 Csáky Lajos 566
 Csáky Petronella 705
 Csáky Rozália 635
 Csánki Sofie (Tölcsányi Csánky Zsófia) 163, 568
 Csapi (Csápi) család 30, 31
 Csapó Imre 623
 Csapody Gáborné → Tersztyánszky Erzsébet
 Császár András → Cházár András
 Császár Ferenc 750
 Csehy (Gaalné) 162, 567
 Csehy Ignác 162, 163, 567
 Csehy István 159, 160–163, 563–565, 567, 573
 Csehy József 158–163, 167, 563–567, 573
 Csehy László 158, 162, 163, 564, 567
 Cserepy (Cserépi) Károly 77, 494
 Cserey Farkas, id. 242, 646
 Cserey Farkas, ifj. 66, 135, 205, 393, 411, 455, 462, 464, 483–486, 492, 506, 513, 519, 527, 540, 552, 564, 573, (591), 602, 604, 612, 632, 635, 646, 669, 674, 679, 741, 742, 744, 788
 Cserey Farkasné (ifj.) → Haller Krisztina
 Cserey György 612
 Cserey Ilona (id. Wesselényi Miklósné) 613, 741
 Cserey Klára (Makrai Lászlóné) 275, 674
 Cserey Miklós 197, 275, 332, 334, 485, 506, 542, 552, 586, (591), 602, 603, 608, 612, 673, 674, 676, 697, 741–744, 788
 Cserneczky József 335, 746
 Cservenka, Johann 42, 448
 Csokonai Vitéz Mihály 59, 60, 121, 122, 124, 143, 152, 215, 254, 308, 309, 311, 430, 450, 461, 471, 475, 476, 480, 526, 528–530, 545, 555, 560, 580, 624, 625, 656, 715, 732, 758, 803
 Csoma Borbála (Szemere Pálné, II., korábban Fáy Józsefné) 318, 320, 718, 720, 723, 724
 Csoma család 720
- D'Arnaud, François-Thomas-Marie de Baculard 26, 427, 429
 D'Ellevaux János 213, 279, 280, 621, 622, 678–680
 D'Ellevaux (Delvó) Jánosné → Török Marie Susie
 Dániel István 333, 742
 Daniel Polixéna (Wesselényi Istvánné) 135, 540
 Dánielisz Endre 449, 657, 721, 722, 755, 803, 804
 Daróczy család 30
 Darvas Ferenc 418
 Dávid János 294, 695
 David, Jacques-Louis 300, 562, 702, 703
 Davoust, Louis-Nicolas 462
 Davus 311, 716
 Dayka Gábor 55, 117, 139, 141, 145, 152, 164, 175, 199, 254, 410, 455, 464, 465, 469–471, 483, 487–489, 525, 544, 547, 554, 569, 581, 605, 638, 656, 803, 805
 Debreczeni Attila 402, 406, 421, 426, 428, 430, 471, 635, 688, 732, 802, 803, 806, 807
 Decsy Sámuel 47, 52, 69, 70, 75, 111, 113, 115, 208, 405, 456, 457, 460, 465, 466, 471, 486, 487, 492, 493, 518–521, 547, 616, 627, 634, 639, 682, 737
 Dékáni Kálmán 74, 117, 406, 466–468, 471, 472, 489–491, 525, 527, 803
 Delavigne, Casimir Jean François 340, 751
 Délevaux → D'Ellevaux
 Delille, Jacques 270, 271, 278, 669, 677
 Delvó → D'Ellevaux
 Demeter Júlia 807
 Denis, Michael 581
 Dercsényi (eredetileg Weisz) János 153, 555, 577
 Dercsényi Jánosné → Kazinczy Julianna
 Dercsényi Károly 577
 Dercsényi Terézia (Dessewffy Tamásné) 665
 Derra Kata (Sina György Simonné) 671
 Desodoardo, (Antoine?) 457
 Desőfi; Desőffy; Desőffy → Dessewffy
 Dessewffy András 267, 268, 665–667
 Dessewffy Aurél 539, 645, 730, 739
 Dessewffy család 667, 672, 693, 695
 Dessewffy Emil 645
 Dessewffy Ferenc 267, 268, 665, 667

- Dessewffy József 81, 106, 128, 129, 136, 185, 189, 213, 241, 243, 264, 287, 304, (322), 325, 493, 499, 503, 506, 515, 518, 526, 533–535, 541, 542, 557, 569, 571, 574, 591, 592, 594, 595, 597, 598, 605, 609, 610, 619, 620, 622, 635, 644–646, 654, 663–665, 671–673, 681, 682, 684, 688, 693, 695, 708, 714, 720, 723, 725–727, 731, 745, 746, 748, 750, 754, 756, 764, 790, 805
 Dessewffy Marcell 645
 Dessewffy Sámuel 542
 Dessewffy Tamás 665
 Dessewffy Virginie (Virginia) 274, 645, 672
 Dessöffy → Dessewffy
 Deszcicska (királyi biztos) 348, 756
 Detik (gróf) 30
 Deutscher (festő) 610
 Dévai Biró Mátvás 465
 Devecseri Gábor 545, 804
 Dienes (gróf) 30
 Dobay (?) 177, 582
 Dobos István 40, 446
 Dobozy Mihály
 Dobsa Árpádné 462, 463
 Dobsa család 71, 463, 490
 Dobsa Ferenc 50, 463
 Dobsa László, 463, 490
 Dókus László 166, 181, 186, 256, 261, 294, 317, 325, 346, 348, 392, 541, 570, 572, 586, 588, 591, 593, 656, 661, 693, 694, 722, 732, 756, 786
 Dókus Sámuel 164, 165, 569, 570, 637
 Dókus urak 388, 779
 Doll Antal 208, 616
 Domby Márton 732
 Domby Mártonné → Mészáros Zsuzsanna
 Domokos (Szent) 93
 Donát János (Johann Daniel Donat) 262, 304, 662, 707
 Doncsicz Etelka 406, 426, 427, 440, 451, 453, 455, 463, 464, 470, 481, 484, 486–488, 501, 512, 532, 551, 559, 565, 586, 618, 621, 628, 650, 679, 683, 727, 733, 766, 768, 769, 774, 784
 Dornfeld (kapitány) 273, 274, 672
 Dósa Antal 162, 567
 Dósa Antalné → Stegner Elíz
 Döbrentei Gábor 163, 165, 168, 189–191, 199, 204, 228, 264, 266, 281, 293–295, 304, 316, 319–322, 325, 334, 335, 338, 339, 341, 342, 344, 404, 411, 415, 416, 506, 551, 568, 569, 571, 574, 578, 597, 603, 605, 609–613, 615, 622, 623, 634, 635, 651, 657, 664, 665, 668, 673, 679–682, 693, 695, 696, 700, 708, 713–715, 720, 723–727, 731, 737, 740, 744–746, 748–750, 752–754
 Döme Károly 23, 425, 430, 450
 Draskovich János 773
 Drescher Friedrich 326, 732, 733
 Dubraviczky Simon 325, 732
 Ducsay Dénes 447
 Dugonics András 524
 Duillius, Gaius 604
 Dukai Takács → Takács (Dukai)
 Dúlházy Mihály 272, 275, 282, 541, 671, 675, 676, 684
 Dusch, Johann Jakob 26, 427, 429
 Dussault, F. J. 729
 Eckstein Ferenc 750
 Edvi Illés Pál 692
 Egei Mihály 593
 Eggenberger József 112, 392, 520, 787
 Egger József 385, 775
 Egyed (Szent) 29
 Ember Győző 801
 Ender, Johann Nepomuk 706, 707
 Endlicher István László 315, 718
 Engel János Keresztély (Johann Christian) 48, 114, 217, 280, 458, 459, 522, 625, 680
 Enyedi Sándor 412, 439, 505, 506, 510, 602, 693, 695, 741, 744, 755, 803
 Eötvös (Ötvös; Eotves) Ignác 264, 663, 672, (706), 755
 Epaminondas (Epameinondas) 150, 176, 552, 553
 Erasmus, Rotterdami 91, 99, 100
 Ercsey (Ertsei; Ertsey) Dániel 210, 228, 557, 612, 617, 634
 Erdődy Györgyné → Aspremont Mária
 Erdős János → Sylvester, Joannes
 Erichson, Johann 156, 562
 Ernst Lajos 591, 637, 785
 Erős Gábor 60, 476
 Ersch, Johann Samuel 321, 651, 725
 Ertsei; Ertsey → Ercsey
 Erzsi (?) 720
 Eschenburg, Johann Joachim 46, 454
 Esterházy → Eszterházy
 Esztegár László 650, 803
 Eszterházy (család) 226, 332, 520, 631, 742
 Eszterházy Anna (Amade Antalné) 672
 Eszterházy Eleonóra (Sztáray Mihályné) 645
 Eszterházy János Nepomuk 48, 458
 Eszterházy József 128, 178, 180, 503, 506, 533, 534, 583

- Eszterházy Károly 407, 408, 410
 Eszterházy Miklós, id. 325, 520, 580, 642, 731, 787
 Eszterházy Miklós, ifj. 112, 520
 Eugenius (herceg; Szavoyai Jenő) 613
 Euler, Leonhard 211, 618, 619
 Eyck, Jan van 620
 Ezékiel (próféta) 89
 Ezópusz → Aiszópusz
- Fábíán István 579
 Fábíán József 560, 580
 Fabricy (Fabriczy András?) 150, 552, 553
 Faludi Ferenc 520, 623
 Faragó (lovaskapitány) 160, 565
 Farkas (sátoraljaújhelyi kereskedő?) 740
 Farkas → Bölöni Farkas
 Farkas Ferenc 707
 Farkas Károly 143, 546
 Farkas Károly (névtévesztés) → Farkas Ferenc
 Farkass Károly 396, 397, 404, 794
 Fáy (eredetileg: Nagy) Gusztáv 720, 730
 Fäy → Fáy
 Fáy Ábrahám 385, 664, 775
 Fáy Ágoston 21–23, 27, 28, 423, 424, 431, 432
 Fáy Albert 720, 723
 Fáy András 76, 106, 107, 229, 230, 259, 260, 282, 283, 286, 288, 294, 297, 298, 302, 304, 305, 316, 324, 325, 485, 493–495, 516, 517, 636–638, 659, 684, 687, 688, 693, 699, 706, 707, 709, 719, 720, 730, 749
 Fáy Barnabás 385, 672, 775
 Fáy család 495, 720
 Fáy Ferenc 265, 664, 720
 Fáy Ferencné → Bernáth Anna
 Fáy (Nagy) Gusztáv 324
 Fáy György, id. 336, 747
 Fáy György, ifj. 747
 Fáy Joanna 720, 723
 Fáy László 494
 Fáy Mózes 747
 Fáy Zsigmond 326, 327, 733, 734
 Fáy Zsuzsanna (Koós Istvánné) 316, 720
 Fazekas István 63, 64, 479, 581
 Fazekas Mihály 218, 625
 Fejér Elek 167, 168, 563, 564, 573
 Fejér György 133, 134, 142, 143, 204, 209, 240, 254, 300, 301, 304, 390, 391, 455, 538, 539, 545, 579, 598, 608, 611, 617, 641, 644, 655, 664, 702–704, 708, 783, 784
 Fejérvári (?) 304, 708
 Fejérváry Károly 32, 33, 64, 434, 480
 Fejes István 570, 593, 803
- Fejes J. (?) 413
 Fekete Gáspár 323, 415, 729
 Fekete Károly 166, 280, 572, 680, 681
 Fekete László 196
 Fekete Pál 256, 656, 763
 Feldmann 378, 770
 Felsőbüki Nagy Pál 130, 290, 301, 534, 535, 691, 704
 Fénelon, François de Salignac de la Mothe 429
 Fenyéry Gyula → Zádor György
 Fényfalvi Kardos Adorján (álnév) → Révai Miklós
 Ferdinánd, I. (Habsburg) 31
 Ferdinánd, V. (Habsburg–Lotaringiai) 739
 Ferdinánd, VII. (Habsburg–Lotaringiai) 505, 506
 Ferenc, I. (II.) (Habsburg–Lotaringiai) 27, 77, 78, 129, 436, 445, 458, 474, 487, 495, 497, 502, 505, 506, 517, 518, 520, 521, 523, 533–535, 541, 583, 589, 607, 612, 632, 672, 673, 677, 707, 738, 798
 Ferenc Károly (főherceg; Habsburg–Lotaringiai) 615
 Ferenczy István 304, 325, 707, 731
 Ferenczy Lajos 410
 Ferentzi János 178, 583
 Ferrerius, Vincentius 93
 Fessler Ignác Aurél 84, 504
 Festetics 226, 631
 Festetics György 215, 232, 404, 480, 593, 597, 613, 622–624, 641
 Festetics László 188, 579, 597, 600
 Fichtel János 128, 532
 Fischel, Max 489
 Fischer, Lisa 670, 804
 Fleury, Claude 142, 545
 Fodor László 164, 570
 Folnesics János Lajos 207, 209, 614–616
 Forgách → Forgács
 Forgács Aloyz 270, 271, 669, 670
 Forgács család 654, 771
 Forgács Ferenc 378–382, 767–771
 Forgács József 378, 382, 770
 Forgács Simon 169, 528, 575, 576, 602
 Forgácsné (grófné) 346, 757
 Forgács → Forgács
 Forgó György 302, 303, 705
 Fórizs Gergely 406, 622
 Földesi Ferenc 608, 804
 Földi János 450, 555
 Földvári József 209, 616
 Fraknói Vilmos 447, 803
 Franklin, Benjamin 190
 Fráter (Martinuzzi) György 182, 529, 587, 589

- Frater István 385, 775
 Fráter Pál 59, 474
 Fried Sámuel 38, 443, 594
 Frigyes Ágost, I. (Wettin) 487
 Frigyes Vilmos, III. (Hohenzollern) 567
 Fucker Frigyes Jakab 385, 775
 Futaky István 426, 500, 501, 804
 Fűger, Friedrich Heinrich 183, 587, 589
 Fülöp Géza 401, 805
 Füredi Vida (írói álnév) → Kisfaludy Sándor
- Gaal (birtokos) 162
 Gaalné → Csehy
 Gacsályi Anna 354
 Gál (szécsi) 30
 Galavics Géza 729, 807
 Galba 243, 647
 Galenus 632
 Galvácsy László 750
 Gambara, Carlantonio 712
 Gárdonyi Klára, Cs. 401, 511, 640, 805
 Garve, Christian 133, 539
 Garzuli Antal 385, 775
 Gastberg János 356, 359, 361, 364–368, 375, 762–764, 766, 812
 Gedő József 194, 601
 Gellei József 316, 720
 Gellert, Christian Fürchtegott 18, 26, 417, 424, 427, 430
 Gellius, Aulus 205, 611
 Genersich János (Johann) 104, 149, 391, 513, 551, 552, 554, 784, 785
 Gergelyi (?) 763
 Gergye László 423, 507, 514, 520, 523, 539–541, 545, 577, 641, 648, 668, 785, 804, 805
 Gerstner, Joseph 488
 Gessner, Heinrich (?) 410
 Gessner (Gesznér; Gesszner), Salomon 22, 24, 26, 116, 155, 157, 158, 423–428, 524, 559, 562, 605
 Gessnerné (Judith Gessner–Heidegger) 410
 Gibbon, Edward 457
 Glassl, Horst 804
 Glatz Jakab 221, 627
 Glosius Dániel 304, 708
 Gobóczy család 30
 Goethe, Johann Wolfgang 117, 136, 137, 165, 259, 317, 318, 341, 489, 525, 541, 559, 561, 571, 581, 648, 659, 722, 751, 752, 778
 Gonganelli (Ganganelli) → Kelemen, XIV.
 Goretity József 406, 643
 Gosztonyi Istvánné → Mauks Jozefína
 Gönczy Monika 802, 807
- Görgey Antal 229, 230, 636
 Görög Demeter 63, 198, 206, (217), (228), 430, 480, 520, 604, 614, 615, 625, 634
 Göthe; Góthe → Goethe
 Grabowski Béla 703
 Grádeczi Stansics Horváth → Horváth (Grádeczi Stansics)
 Granasztói Olga 479, 804
 Grassalkovich család 580
 Greguss Ágost 751
 Griesbach, Johann Jakob 92
 Grimm Ignác 42, 448
 Gross Sámuel 357, 362, 377, 765
 Grotius (de Groot), Hugo 88, 92
 Gruber, Johann Gottfried 321, 725
 Grüner, Vinzenz Raimund 156, 157, 561, 562
 Grünfeld Dávid 356–369, 371–377, 762–764, 766, 812
 Guseth Klára 406, 420
 Gusztáv, IV. (svéd király) 493
 Guzmics Izidor 281, 307, 313, 319, 403, 404, 416, 600, 647, 674, 676, 679, 682, 713–718, 723, 724, 730, 739, 745, 756
 Günther Teréz (Pfannschmidné) 55, 450–452, 455, 464, 465, 469, 470, 487, 525, 544, 547, 554, 683
- Gyapay László 578, 748, 804
 Gyarmathy Sámuel 163, 206, 569, 613
 Gyika, Constantin Emmanuel 160, 566
 Gyöngyösi István 175, 215, 313, 528, 581, 624, 716
 György (gróf) 30
 Gyra Kata 671
 Gyulay család 601, 611, 635, 697
 Gyulay Ferenc 597, 611, 695, 696, 708
 Gyulay Ferencné → Kácsándy Zsuzsanna
 Gyulay István 189
 Gyulay Karolina (Lotti, Lolotte; Frimont Péterné) 295, 296, 413, 610, 633, 676, 695–697, 763
 Gyulay Kata (Bethlen Ádámné) 296, 697
 Gyulay Lajos 200, 204–206, 295, 449, 597, 607, 611, 613, 634, 635, 658, 695, 696, 708
 Gyulay Sámuel 164, 186, 570, 594, (775)
 Gyúrcsányi Gábor 231, 640
 Gyürky István 515
 Gyürky Johanna (Szirmay Áadámné) 319, 724
 Gyürky Pál 106, 231, 271, 515, 640, 670
- Habsburg-ház 499
 Haczi János 167, 573
 Hagara Mária 354

- Hajnóczy József 446, 617
 Halasy (tanácsos) 325, 731
 Halátsi László 542
 Halitzky András Frigyes 209, 616
 Haller Anna (Kornis Zsigmondné) 657
 Haller Gábor 66, 484, 485
 Haller János, id. 697
 Haller János, ifj. 296, 697
 Haller József 485, 506
 Haller Júlia (Teleki Károlyné) 599, 606, 657, 791
 Haller Krisztina (ifj. Cserey Farkasné) 411, 485, 741, 788
 Haller László 429
 Hangyássy (Dávid testvére) 294, 693
 Hangyássy Dávid 693
 Hánka Levente 406, 446
 Hardenberg, Karl August 185, 591, 592
 Harsányi István 401, 453, 462, 463, 550, 576, 654, 683, 759, 760, 804, 805
 Harsányi Sámuel 430
 Hasistejnský z Lobkovic, Bohuslas 722
 Hász-Fehér Katalin 559, 715, 720, 730, 804
 Hatvani István, id. 515
 Hatvani István, ifj. 106, 515
 Haug, Johann Christoph Friedrich 546
 Haydn, Franz Joseph 430
 Haykul Antal (Andreas) 69, 75, 76, 218, 328, 486, 492, 493, 625, 737
 Haynau, Julius 709
 Heckenast Gusztáv 801
 Hedvig (Szent; Anjou) 170, 576
 Heinrich → Thugut, Heinrich
 Heinrich, IV. (Bourbon) 106, 516
 Helmeczi (Helmetzi) Mihály 146, 157, 159, 161, 168, 173, 180, 263, 281, 319, 329, 508, 548, 549, 558, 561–563, 565–567, 573, 579–581, 584, 627, 662, 682, 723, 738
 Héloïse (Heloise) 429
 Heltai Gáspár 252, 655
 Helvidius Priscus 150, 552, 553
 Henninger (Heninger) János 251, 385, 653, 775
 Henninger Jánosné → Török Eszter
 Herbeville, Ludwig 602
 Herder, Johann Gottfried 254, 258, 440, 559, 560, 562, 656, 658
 Hericz család 526
 Herskő József 364, 369, 372, 374, 376, 377, 765, 766
 Heyne, Christian Gottlob 136, 540
 Hidegkövy Antal 186, 594
 Hieronymus, Sophronius Eusebius (Szent Jeromos) 89
 Himfy (írói név) → Kisfaludy Sándor
 Hobgárdi plebánus → Ludwig János
 Hocsi Elek 586
 Hofmann (üveges) 482
 Hohenzollern-Hechingeni Josefine (Festetics Lászlóné) 597
 Hollos Mátyás → Mátyás, I. (Hunyadi)
 Homérosz (Homér) 84, 116, 137, 181, 504, 523, 541, 587, 597
 Horatius (Horátz), Quintus Flaccus 104, 136, 142, 150, 152, 168, 174, 175, 200, 244, 305, 335, 449, 515, 516, 539–541, 545, 551–554, 574, 580, 581, 607, 620, 633, 636, 645, 647, 648, 658, 659, 699, 710, 716, 724, 746, 804
 Horkoczi (Horkovits) József 251, 654
 Hormayr, Joseph 198–200, 603, 604, 606
 Horn, Aloysius 76, 493
 Horvát András → Horváth Endre
 Horvát István 136, 140, 142, 168, 170, 234, 237, 239, 253, 254, 299, 304, 307, 515, 518, 539, 540, 545, 574, 576, 583, 638, 642, 655, 662, 701, 702, 706, 708, 715, 718, 731, 736, 753
 Horváth Ádám (Pálóczi) 165, 215, 228, 408, 429, 450, 528, 554, 566, 571, 614, 624, 632, 634, 758, 759, 773
 Horváth Antal 416
 Horváth Borbála (Grádeczi Stancs; Berzeviczy Sándorné) 44, 451–454, 469, 470, 682
 Horváth Elek (József) 165, 169, 571, 574, 597
 Horváth Endre (András; Pázmándi) 175, 176, 193, 281, 524, 579, 580, 599, 600, 641, 643, 682
 Horváth Imre (Grádeczi Stancs) 81, 150, 409, 445, 499, 552, 553
 Horváth István Károly 539, 620, 645, 647
 Horváth János 299, 304, 415, 425, 701, 702, 708
 Horváth József Elek → Horváth Elek
 Horváth Julianna (Pálóczi) 354
 Horváth László 543
 Horváth Tamás 301, 705
 Horváth Zsigmondné → Schmidegg Katalin
 Houwald, Christoph Ernst 341, 752
 Höffer János Cziriak 99
 Hőgye István 414, 520, 543, 546, 572, 585, 589, 636, 645, 661, 689, 734, 804
 Höllrigl József 785, 808
 Hrabovszky A. (Antal?) 397, 795
 Hrabovszky Mária 795
 Huber József 706
 Humboldt, Alexander 306, 711
 Humboldt, Wilhelm 711
 Hungaria, Michael de 63, 479

- Hunyadi János 25, 170, 204, 320, 427, 610
 Hunyadi László 232, 245, 639
 Hunyadi Mátyás → Mátyás, I. (Hunyadi)
 Huszár Dávid 98
 Huszár Gál 417
 Huszti (Huszthi) István 353, 761
 Hübner, Johann 593
- Iffland, August Wilhelm 341, 751
 Igaz Sámuel, id. 692
 Igaz Sámuel, ifj. 260, 270, 278, 291, 292, 660, 665, 669, 677, 692
 József, II. (Habsburg–Lotaringiai) 418–421, 423–425, 431, 432, 439, 440, 442, 589, 612, 619, 620, 659, 660, 663, 796, 798
 Illésházy István 300, 690, 704
 Ilosvay Krisztina (Sárosi Andrásné, később Tholdi Ádámné) 452
 Imre (Szent) 29
 Imre János 745
 Incze Béla 403, 604, 804
 Inczédy Ágnes 638
 Inczedy István 259, 659
 Inczedy Sámuel 186, 594
 Iphigenia (H. Á. özvegye) 350, 759
 Iphigenie → Kazinczy Iphigenie
 Isaak Sámuel 152, 554
 Isabella → Izabella
Ismeretlen (több személy) 43, 50, 66, 79, 80, 137, 145, 155, 294, 315, 323, 383, 391, 396, 408–411, 414, 416, 441, 449, 462, 483, 498, 499, 541, 547, 558, 604, 690, 691, 694, 719, 728, 730, 762, 763, 772, 785, 793
 István, I. (Szent; Árpádházi) 39, 444
 Istvánffy Miklós (Nicolai Istvánfi) 31, 434
 Istvánffy Pál 31
 Ivánkay Vitéz Imre → Vitéz Imre (Ivánkay)
 Ivánkay Vitéz János → Vitéz János (Ivánkay)
 Izabella (Jagelló; Szapolyai Jánosné)
- Jacobs, Friedrich 258, 658
 Jagello Uladislau → Ulászló
 Jahn (Friedrich Ludwig?) 592
 Jakab (göncruszkai kereskedő?) 764
 Jakab István 751
 Jakabfalvi család 316, 720
 Jakabfalvi Dániel 730, 763
 Jancsó Elemér 449, 602, 635, 657, 721, 722, 755, 804
 Jani Secundi Hagiensis → Janus Secundus Hagiensis
 Jankovics (?) 490
 Jankovics család 641
- Jankovics (Jankowich) Miklós 64, 146, 231, 303, 304, 480, 549, 586, 641, 653, 706, 707, 711, 785
 János (Keresztelő Szent) 385, 675
 János (Szent) 426
 János főherceg (Habsburg–Lotaringiai) 129, 502, 518, 522, 523, 533, 534
 Janus Secundus Hagiensis (Jani Secundi Hagiensis; Johannes Secundus; Jan Nicolai Everard) 47, 425, 457
 Jaschke, Franz 182, 183, 587, 589
 Jászberényi József 773
 Jelenik János 768, 769
 Jenei Ferenc 663, 804
 Jenisch, Daniel 457, 716
 Jetzt (rajztanár)
 Jézus Krisztus 90, 95–97, 426, 594
 Jób (Joób) Mátyás 183, 590
 John, Friedrich 183, 190, 456, 587, 589
 Johnes (Jache) 591
 Johnson, Samuel 175, 581
 Joób → Jób
 Jósá → Józsa
 Jósi → Kazinczy József, ifj.
 Jósika Antónia 635
 Jósika család 755
 Jósika János 345, 347, 412, 416, 505, 506, 605, 635, 742, 753–756, 758, 759
 Jósika Miklós 412, 416
 Józsa Gábor 178, 583
 Józsa Mária (Kazinczy Andrásné) 578, 583
 Józsa Zsigmond 272, 671
 József (Joseph Bonaparte; spanyol király) 507
 József, II. (Habsburg–Lotaringiai) 212, 259
 József (nádor; Habsburg–Lotaringiai) 130, 459, 508, 519, 534–536, 586, 590, 615, 663, 677, 691, 700, 702, 704, 707, 708, 753, 754, 794
 Julius Caesar → Caesar
 Julow Viktor 475, 476, 804
 Justinianus 90, 632
 Justus Pál 620
 Juvenalis (Juvenal), Decimus Junius 136, 150, 540, 552, 553
- Kácsándy Terézia (Rhédey Lajosné) 461
 Kácsándy Zsuzsanna (Gyulay Ferencné) 611, 635, 695, 696
 Kacskovics Károly 271, 669
 Kadlubjak Pál 781
 Káldi György 92
 Káli (Kali) 118, 525, 526
 Kállay Péter 279, 677, 678
 Kalos; Kalós; Kálos → Szirmay Kalos család

- Kalos Filep 177, 582
 Kalos Szirmay → Szirmay Kalos
 Kálvin János (Jean Calvin) 92, 95, 97, 98, 106, 516
 Kamody Miklós 461, 522, 625, 758, 805
 Kampe, I. H. 720
 Kandó Gábor 263, 412, 503, 663
 Kant, Immanuel 133, 134, 140, 205, 440, 539, 541, 544, 557, 588, 612, 616, 671, 715, 716
 Kanyaró Ferenc 151, 553, 805
 Kapossy Mihály 29, 32, 434
 Karacs Ferenc 63, 480
 Kardos Sámuel 735, 736
 Kármán József 708, 773
 Károli Gáspár 642, 801
 Károly Ambrus (főherceg, Habsburg–Lotaringiai) 505, 506
 Károly (Károly Lajos; főherceg, Habsburg–Lotaringiai) 113, 502, 503, 521, 523
 Károly, III. (VI.) (Habsburg) 643
 Károly, X. 743
 Károlyi család 324, 332, 490, 507, 706, 723, 730, 742
 Károlyi György 300, 700, 702, 703, 708
 Károlyi István 297, 316, 561, 698, 719, 720
 Kassai Péter 475
 Kassay Sámuel 379, 770
 Kastrioti, Gjergj → Kasztrióta György 212
 Kaszintzy → Kazinczy
 Kaszner András 409
 Kaszner János 362, 372, 373, 678, 765
 Kasztrióta György (Gjergj Kastrioti; Szkander; Szkanderbeg) 619, 620
 Katalin, II. 182, 587, 589
 Kayser, Albrecht Christoph 559, 562
 Kazinczy András, id. (Kazinczy nagybátyja) 41, 205, 434, 435, 443, 448, 452, 489, 506, 511, 526, 578, 611, 645, 760, 765
 Kazinczy András, ifj. 172, 173, 177, 178, 578, 579, 582
 Kazinczy Andrásné (id.) → Józsa Mária
 Kazinczy Antonin 272, 671
 Kazinczy Arthurné 453
 Kazinczy Bálint 215, 304, 624, 645, 708
 Kazinczy család 61, 468, 473, 475, 477, 491, 526, 527, 722, 743
 Kazinczy Dániel 506
 Kazinczy Dánielné → Szirmay Terézia
 Kazinczy Dienes (Dénes) 57, 71, 73, 75, 119, 439, 441, 442, 446, 466, 467, 473, 490–492, 526, 527, 645, 683, 791
 Kazinczy Emil 233, 236, 237, 272, 302–305, 642, 651, 671, 705, 706, 709
 Kazinczy Eugenia 103, 106, 116, 248, 511, 516, 523, 527, 608, 610, 616, 633, 651, 664, 680, 696, 756, 772
 Kazinczy Gábor 188, 449, 456, 460, 465, 492, 518, 521, 554, 569, 609, 613, 615, 624, 626, 633, 638, 644, 647–649, 651–653, 657, 662, 664, 668–670, 676, 680, 681, 691, 692, 698, 716, 805
 Kazinczy Gusztáv Adolf 526
 Kazinczy Honoria 511
 Kazinczy Iphigenie, I. 55, 464, 467, 470, 481, 482, 506, 511, 516, 608, 638
 Kazinczy Iphigenie, II. 317, 615, 645, 721
 Kazinczy István 103, 118, 170–172, 177, 178, 357, 361, 372, 503, 511, 526, 577–579, 582, 765
 Kazinczy József (ifj.) 57, 71–73, 75, 118, 146, 148, 152, 153, 186, 194, 284, 286, 440, 451, 468, 473, 490–492, 526, 549, 550, 555, 556, 593, 601, 686, 687, 791
 Kazinczy Józsefné (id.) → Bossányi Zsuzsanna
 Kazinczy Julianna (Dercsényi Jánosné) 284, 286, 555, 577, 665, 686, 687
 Kazinczy Klára (Kraynik Józsefné) 71, 73, 118, 284, 383, 490, 491, 526, 543, 641, 679, 686, 733, 756, 772
 Kazinczy Lajos 304, 415, 504, 527, 575, 709
 Kazinczy László 17, 73, 417, 466, 467, 491, 728
 Kazinczy Miklós 71, 73, 118, 119, 285, 286, 440, 467, 490, 491, 526, 686, 687
 Kazinczy Péter (Kazinczy ükapja) 72, 106, 491, 516
 Kazinczy Péter (Kazinczy nagybátyja) 32, 41, 103, 118, 128, 412, 434, 448, 466–468, 480, 511, 526, 532, 537, 651
 Kazinczy Sándor 526
 Kazinczy Sophie (Vay Ábrahámné) 103, 128, 511, 532, 702, 708
 Kazinczy testvérek 419, 447, 463, 785
 Kazinczy Thalia 103, 106, 116, 249, 511, 516, 524, 527, 608, 633, 651, 756, 765
 Kazinczy Viktor 526
 Kazinczy Zsuzsanna (Susi; Péchy Sándorné) 73, 118, 119, 285, 478, 491, 492, 526, 687
 Kazintzi; Kazyntzy → Kazinczy
 Keczer György 450
 Keczer László 32
 Keczerné (Keczer Sándorné?) → Berzeviczy Anna
 Kecskeméti Gábor 804
 Kecskeméti (Kecskeméthy) János 165, 570
 Keglevics Ágoston 450
 Kelcz András 385, 775

- Kelcz Antal 20, 21, 22, 418, 421, 422
 Kelemen, XIV. (Giovanni Vincenzo Antonio Ganganelli) 259, 659
 Keler Gottfried (Kéler) 48, 458, 459
 Keltz → Kelcz
 Kemény János 587, 589
 Kemény Sámuel 333, 742
 Kemény család 182
 Kempelen Béla 592, 760, 801, 805
 Kenderesi Mihály 204, 610
 Kenéz Győző 586
 Kepp Mária 501
 Képes Sámuel 694
 Kerekes Ferenc 218, 625
 Kerényi Ferenc 511, 580, 749, 750, 805
 Kerestelyi (?) 544
 Kézy Mózes 115, 149, 154, 414, 501, 514, 523, 551, 557, 558
 Kilian, Georg Christoph 738
 Kilián György 693
 Kilián István 807
 Kininger, Vincenz Georg 46, 183, 304, 454–457, 464, 481, 482, 487, 503, 508, 509, 517, 556, 587, 589, 707, 776–778, 780, 782, 783, 786–790, 814
 Király (lovaskapitány) 160, 565
 Kis Ferenc 511
 Kis Imre 520
 Kis István, id. 521
 Kis István, ifj. 112, 117, 133, 521, 525, 539
 Kis János 152, 215, 216, 313, 390, 392–394, 401, 404, 414, 450, 455, 489, 493, 494, 518, 524, 535, 555, 566, 622–624, 638, 713, 717, 718, 751, 756, 782, 783, 786–789, 814
 Kis József (Baczka-Madarasi) → Baczka-Madarasi Kis József
 Kis Károly 714, 715
 Kis Nepomuki János 283, 684
 Kisfaludy Károly 251, 269, 297, 315, 321, 329, 489, 524, 545, 555, 580, 648, 653, 656, 660, 668, 670, 699, 712, 715, 718, 723–725, 729, 731, 738–741, 743
 Kisfaludy Sándor (írói nevei: Himfy; Füredi Vida) 117, 152, 156, 173, 176, 215, 216, 231, 239, 254, 269, 297, 319, 320, 325, 331, 489, 523, 524, 555, 560, 579, 580, 600, 611, 624, 638, 641, 643, 656, 668, 682, 699, 723, 724, 731, 740
 Kiss Elek 599, 657
 Kiss Endre József 478, 805
 Kiss Farkas Gábor 528, 529, 575, 806
 Kiss László 482, 577, 806
 Klári → Kazinczy Klára
 Klasgens (főhadírnok) 160, 565
 Klauzál Imre 660
 Klobusiczky Ferenc 31
 Klobusiczky József, id. 757
 Klobusiczky József, ifj. 346, 707, 757, 770
 Klobusiczky Matild (Sztáray Ferdinándné) 303, 707
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 24, 26, 117, 165, 272, 426–428, 443, 459, 509, 525, 559, 562, 571, 671, 806
 Koczebue → Kotzebue
 Koczok (Kotzok) István 55, 67, 68, 281, 452, 470, 484, 485, 683
 Kocsis László 196
 Kocsis Rózsa, R. 166, 568, 571, 574, 596, 597, 806
 Kodra Anna 354
 Koháry Antal 678, 679
 Koháry család 654, 771
 Koháry Ferenc 251, 653, 654
 Kóji Comáromy → Comáromy (Kóji)
 Kókay György 520, 806
 Kollinovics (Kolinovics) Gábor 31
 Kolonics (Kollonich) Lipót 30
 Kolos (Calvus) → Szirmay Kalos család
 Kolosi József 264, 450, 664
 Kolosi Pál 450
 Kolozsi → Kolosi
 Komáromy András 759, 760, 806
 Komjáti Ábrahám 64, 480
 Koncz József 479
 Konstantin (Nagy) 90
 Konstantin Pavlovics (I. Constantin) 332, 333, 742
 Kónyi János 22, 417, 423, 429, 430
 Koós Istvánné → Fáy Zsuzsanna
 Kopácsy József 300, 301, 702–704
 Kopitár Bertalan 234, 642
 Kornis család 256
 Kornis Ignác 395, 599, 606, 657, 791
 Kornis István 284, 286, 685–687
 Kornis József 686
 Kornis Mihály 192, 193, 200, 201, 256, 257, 347, 395, 599, 606, 657, 747, 757, 790, 791
 Kornis Zsigmond 256, 657
 Kornstein Náthán 378, 379, 381, 382, 734, 770
 Kosáry Domokos 419, 806
 Kossovits (Kosovits) József 715
 Kossuth András, id. 735
 Kossuth András, ifj. 327, 734, 735
 Kossuth Lajos 414, 531, 537, 538, 546, 612, 651, 698, 731, 770
 Kossuth László 127, 531, 537

- Kossuth Lászlóné → Bernáth Kata
 Kotka 196
 Kotzebue (Koczebue), August Friedrich Germanus 120, 341, 529, 752
 Kotzok → Koczok
 Kovachich Márton György 30, 48, 410, 430, 454, 457, 458
 Kovács Imre 197, 603
 Kovács István (Kovács; Mihalyi) 177, 582
 Kovács János 196
 Kovács Sámuel 140, 220, 545, 627
 Kovács Tamás 750
 Kováts Dániel 802, 803, 805–808
 Kovacsóczy Mihály 282, 283, 684, 710, 747, 750
 Kozma Gergely 594
 Kozocsa Sándor 635
 Kölcsy Ferenc 199, 250, 269, 281, 293, 305, 413, 414, 504, 544, 553, 575, 582, 598, 605, 652, 653, 655, 660, 662, 668, 682, 693, 710, 718, 723, 725, 745, 792, 806
 Kölcsyné → Ragályi Klára
 Kölesy Vincze Károly 632
 Körner, Carl Theodor 660
 Körtvélyesi István 127, 531
 Kővér család 463
 Kővér Imre 50, 56, 463, 473
 Kövy Sándor 181, 183, 289, 291, 299, 388, 389, 587, 588, 590, 689–691, 702, 780, 793
 Krácskó (?) 72, 491
 Krafft, Johann Peter 707
 Krainik; Krajnik → Kraynik
 Kraynik (?) 447, 750
 Kraynik Aloyz (Lojzi; Loyzi) 232, 641, 772
 Kraynik Ferenc 772
 Kraynik Gusztáv Ágoston 772
 Kraynik Imre 772
 Kraynik József, id. 772
 Kraynik József, ifj. 772
 Kraynik Józsefné (id.) → Kazinczy Klára
 Kraynik László 772
 Kraynik Pál 772
 Kreil Antal 773
 Kresznerics Ferenc 117, 522, 525, 564
 Kreutzinger, Josef 183, 303, 587, 589, 707
 Kriebel (Criebel) János 181, 183, 410, 414, 585, 586, 588–590
 Krisztus → Jézus Krisztus
 Kruplanicz család 439, 440
 Kubínyi Ágoston (Gusztai) 271, 272, 277, 669, 670, 677
 Kubínyi Ferenc 271, 669, 670, 677, 743
 Kulcsár Péter 808
 Kultsár István 60, 61, 115, 116, 128, 139, 202, 203, 282, 302, 405, 477, 485, 523, 533, 534, 544, 574, 578, 608, 609, 684, 702, 706, 708
 Kunhardt, Heinrich 281, 682
 Kuppitsch, Matthias 329, 330, 738, 739
 Kurbély György 597
 Kutuzov, Mihail Illarionovics 410, 785
 Kuun Géza 403
 Külkey Henrik 751
 La Foy, Maximilien Sébastien 300
 Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus 89, 90
 Lacy, Franz Moritz 424
 Lácza Szabó József 220, 627
 Laczházi Gyula 529, 806
 Laczi → Kazinczy László
 Laczka János 162, 567
 Laczkó János 72, 73, 75, 490–492
 Laczkovics János 567
 Laczkovics László 162, 564, 567
 Ladányi Ferenc 564, 573
 Ladamérszky István 407
 Lajos, I. (Nagy; Anjou) 168, 170, 574, 576
 Lakatos István 524, 581, 716
 Lamothe-Langon, Étienne-Léon de 743
 Lampe, Friedrich Adolph 99
 Lämperln (?) 213, 621, 622
 Lánczy Ferenc 735
 Landerer, János Mihály 697
 Landes, Josef 208, 616
 Landon, Charles Paul 264, 265, 664
 LaRochefoucauld (La Rochefoucauld), François 112, 157, 158, 521, 562, 563, 740
 Lassu István 335, 746
 László (Akus nemzetség) 29
 Lavater, Johann Kaspar 459
 Lázár János 206, 613, 613
 Lázár Kata (Molnár Györgyné) 603, 608
 Legrand, Marc-Antoine 340, 751
 Lehoczky 265, 664
 Lehoczky (kassai seborvos) 345, 347, 348, 756
 Lehotzki András 121, 529
 Leisewitz, Johann Anton 341, 751
 Lelkes György 801
 Lengyel Imre 454, 457, 458, 481, 482, 487, 503, 507, 509, 517, 556, 776–778, 780, 782, 783, 786–790
 Lengyel István 196
 Lengyel József 414
 Leo (császár) 90
 Leonardo da Vinci 136, 540
 Leonardus Aretinus → Bruni, Leonardo

- Leopold, I. → Lipót, I.
 Lessing (Lesszing), Gotthold Ephraim 136, 266, 278, 305, 341, 425, 440, 539, 540, 559, 665, 671, 677, 710, 716, 751
 Lészay Dániel 198, 403, 604, 605
 Leszkay (tanácsos) 197
 Leszkay kisasszonyok 197
 Liedemann János Sámuel 42, 448
 Liedemann, Martin 391, 784
 Lindenau (báró) 501
 Linné, Carl 81, 499
 Lipót, I. (Habsburg) 106
 Lipót, II. (Habsburg–Lotaringiai) 430, 440, 467, 521, 535, 589, 677
 Lippert, Joseph 47, 457
 Lipszky (térképész) 520
 Livius, Titus 174, 580
 Lonovics József 324, 729, 730
 Lónyay Ferenc 509
 Lónyay Gábor 65, 78, 79, 83, 86, 87, 101, 177, 184, 402, 405, 454, 455, 480, 482, 497, 502, 503, 505–510, 517, 520, 526, 534, 583, 590, 591, 663
 Lónyay János 78, 79, 497
 Lotti → Gyulay Karolina
 Loyan (francia lány) 633
 Lucretius (Lukrétz), Carus 46, 136, 454, 540
 Lucullus, Lucius Licinius 607
 Ludovika → Mária Lujza
 Ludwig János (hobgárdi plebánus) 91, 718
 Lukács Franciska (Kazinczy Lászlóné, később Paul Radivojevichné) 73, 491
 Lukács Jeanette (Nagy Gáborné) 526
 Lukács Miklós 491
 Lukácsy Sándor 705, 706, 806
 Lukrétz → Lucretius
 Luther Márton (Martin) 93–97, 99, 100, 106, 181, 509, 516, 587, 613
 Lüsebrink, Hans-Jürgen 802

 Lyakovics (Lyachovics) János 300, 301, 703, 704

 Macpherson, James 560, 562, 571, 580, 584
 Madame Staël (Anne Louise Germaine Staël-Holstein) 105, 515
 Madarassi János (téves név) → Baczka-Madarasi Kis József
 Maecenas, Caius Cilnius 150, 552, 553
 Mailáth Antal 332, 346, 742, 757
 Mailáth György, id. 395, 396, 453, 527, 542, 594, 791, 792, 793
 Mailáth György, ifj. 396, 793
 Mailáth János (Muki) 206, 247, 251, 257, 278, 292, 295, 313, 324, 414, 511, 580, 612, 640, 649–651, 653, 658, 668, 677, 692, 695, 697, 698, 716, 731, 732
 Maillard (Majlárd), Ludwig 51, 464, 465
 Majláth → Mailáth
 Major József 184, 186, 590, 591, 593
 Major Zsigmond 385, 775
 Majthényi Károly 232, 641
 Makkai (Makay) Ernő 542, 543, 556, 557, 806, 808
 Maklár 196
 Makrai Lászlóné → Cserey Klára
 Malatesta család (?) 144, 546
 Malonyai János 664
 Malvina → Takács Judit (Dukai)
 Mályusz Elemér 418, 419, 421, 806
 Mansfeld, Johann Georg 561
 Marchetti (bécsi könyvkereskedő) 47, 457
 Marczali Henrik 440, 806
 Marczibányi (Marczibáni) István 278, 304, 659, 677, 708
 Maret, Hugues-Bernard 111, 115, 519, 522
 Mária (Szűz) 426
 Mária Anna (Savoyai) 330, 739
 Mária Ludovika (Habsburg–Estei; II. Lipót felesége) 535, 677
 Mária Ludovika → Mária Lujza
 Mária Ludovika Beatrix (Austria–Estei; I. [II.] Ferenc felesége) 487, 607
 Mária Lujza (Mária Ludovika; Napóleon felesége) 112, 114, 520, 521, 523, 541
 Mária Terézia (Bourbon) 487
 Mária Terézia (Habsburg) 29, 182, 212, 236, 242, 278, 418, 429, 497, 522, 587, 589, 619, 620, 646, 647, 677, 785, 794, 798
 Mária Terézia (Habsburg–Estei) 739
 Mária Terézia (Savoyai) 739
 Máriássy András 243, 273, 274, 647, 672
 Máriássy István 385, 542, 669, 775
 Máriássy József 445
 Máriássy Károly 267, 666
 Máriássy Márk 385, 775
 Máriássy Zsigmond 450
 Marich Dávid 720
 Maris → Nagy Mária
 Marius (Marios) 152, 555
 Márjasi; Márjássy → Máriássy
 Markoviczky Ferenc 443
 Marmontel, Jean François 26, 116, 157, 174, 311, 391, 423, 424, 427, 429, 435, 465, 489, 524, 559, 562, 580, 716, 740, 784, 785
 Marosi Edit 406

- Martialis (Martiál), Marcus Valerius 136, 305, 540, 710
 Martini, Karl Anton 440
 Martinovics Ignác 439, 440, 443, 445, 447, 453, 462, 499, 504, 515, 519, 595
 Martinuzzi (Martinusi) György → Fráter György
 Márton István 206, 209, 217, 218, 456, 460, 560, 580, 613, 614, 616, 626, 627, 633
 Márton József 49, 103, 111, 113, 114, 180, 206–208, 210, 217, 219–221, 227, 228, 272, 291–293, 328–331, 405, 410, 456, 460, 461, 480, 486, 512, 513, 517–522, 524, 584, 613–616, 624–627, 633, 634, 639, 672, 682, 691–693, 735–739, 806
 Márton József (pálosrendi szerzetes) 49, 461
 Máté (evangélista) 91, 92, 98, 99, 675
 Mathiam, I.; Matthias Corvinus → I. Mátyás (Hunyadi)
 Mathisson (Mathisson), Friedrich 165, 199, 571, 605
 Mátyás (gróf) 30
 Mátyás, I. (Hunyadi; Matthias Corvinus) 31, 141, 168, 170, 230, 236, 353, 354, 574, 576, 586, 613, 637, 761
 Matyók Ferenc 196
 Matyók István 196
 Mauks Jozefína (Bártfai Lászlóné, korábban Gosztonyi Istvánné) 303, 319, 707, 723, 740, 756
 Maurer, Hubert 183, 587, 589
 Maximilián → Miksa, I. (II.)
 Meczner (?) 357–361, 363–365, 367–371, 373, 374, 376, 377, 765
 Medici, Cosimo 785
 Mednyánszky Aloyz (Alajos) 300, 301, 702, 703, 705
 Meisl, Carl 251, 653
 Melanchton, Philipp 92, 613
 Melczer Jakab 632
 Melczer László 385, 775
 Mendelssohn, Dorothea 515
 Mendelssohn, Moses 105, 134, 515, 539
 Mengs, Anton Raphael 60, 136, 476, 540
 Mérei Gyula 801
 Mérey László (325), 732
 Mérey Sándor 732
 Meskó Antalné 346, 757
 Mészáros Zsuzsanna (Domby Mártonné) 325, 732
 Metastasio, Pietro Antonio (eredetileg: Trapassi) 26, 425, 427, 430, 560, 562
 Metternich, Klemens Lothar 333, 519, 674, 743
 Mezei Márta 528, 578, 608, 611, 643, 806
 Michelangelo (Michel-Angelo) Buonarroti 136, 540
 Micskey 50, 463
 Miháلكovics József (Miháلكövi) 158, 159, 161, 162, 173, 404, 563–567, 573, 580
 Miháلكovics Júlia 162
 Miháلكövi → Miháلكovics
 Mihály (Akus nemzetség) 29
 Mihalyik (Mihalek; kassai órás) 243, 647
 Mikes Kelemen 311, 716
 Miklós → Kazinczy Miklós
 Miklós (cár) 300, 704
 Miklós Eszter Gerda 803
 Miklós Tót 196
 Miksa, I. (II.) (Maximilián) 280, 681
 Miller Jakab Ferdinánd 410, 414
 Miller, Johann Martin 427
 Miller Teréz (Wécsey Józsefné; korábban Bogdanovicsné) 204, 610
 Miollis, Sextius Alexandre François de 76, 493
 Mirabeau, Honoré-Gabriel Riquetti de 608
 Miskolczy Ambrus 441, 499, 514, 806
 Mitscherlich, Christoph Wilhelm 136, 152, 540, 554
 Mixiltz, Alexius 596
 Mocsáry Antal 302, 324, 416, 706, 731, 756
 Modrovich György (Modrovics) 52, 465
 Moldovanyi Antal 207, 615
 Molière (Jean-Baptiste Poquelin) 340, 751
 Molnár Albert → Szenci Molnár Albert
 Molnár András 217, 220, 221, 614, 625, 627
 Molnár Anna (Nina) 202, 203, 603, 608
 Molnár Antal 197
 Molnár György 197, 202, 603, 608
 Molnár János (kanonok) 430, 509
 Molnár János (evangélikus prédikátor) 210, 617, 617
 Molnár János (református gondnok) 186, 594, 637
 Molnár Lehel 406, 599, 657
 Molnár Sándor 751
 Molnárné (1831) 747
 Molnos Dávid 601
 Monok István 458, 807
 Montesquieu (Monteskö), Charles Louis de Seconat 59, 81, 475, 499, 544
 Montfaucon, Bernard de 60, 476
 Moore, Edward 340, 751
 Moreau, Jean-Victor 154, 558
 Moreto y Cavana (Cabaña), Augustín 341, 752
 Morsinai Erzsébet 613
 Moschus 84, 504
 Moskó 366, 369, 372, 376, 765, 766

- Mozart, Wolfgang Amadeus 430
 M. Theresia → Mária Terézia
 Muraközy Gyula 545, 607, 716
 Murat, Joachim 522, 583
 Musiczky Lucian 412
 Muslainé 302, 705
 Müllner, Adolph 341, 665, 752
- Nadasdi Mihály 205, 612
 Nagy (Felsőbüki) → Felsőbüki Nagy
 Nagy Ferenc (földműves) 196
 Nagy Ferenc (?) 412
 Nagy Ferenc → Vályi Nagy Ferenc
 Nagy Ferencné (Vályi) → Oláh Zsuzsanna
 Nagy Gábor 59, 118, 432, 433, 435, 457, 463, 475, 480, 482, 526
 Nagy Gusztáv → Fáy Gusztáv
 Nagy György 201, 607
 Nagy Iván 354, 383, 469, 506, 592, 671, 760, 772, 773, 801, 807
 Nagy József 115, 412, 522, 523, 633
 Nagy Lajos → I. Lajos (Nagy; magyar király)
 Nagy Leopold 239, 643
 Nagy Levente 575, 807
 Nagy Mária (Maris) 74, 473, 491
 Nagy Pál → Beregszászi Nagy Pál
 Nagy Pál → Felsőbüki Nagy Pál
 Nagy Sámuel 598, 610
 Nagyiván → Nagy Iván
 Nalácz József 429
 Nalácziné 199, 605
 Napóleon (Bonaparte, Buonaparte) 112–115, 135, 282, 288, 300, 323, 391, 474, 477, 502, 503, 507, 518–523, 541, 556, 558, 583, 592, 702–704, 728, 785
 Náray Antal 750
 Neidl, Johann Joseph 51, 463–465, 488, 638
 Nemák Ferenc 289, 290, 690, 691
 Németh János (Dömötöri) 186, 187, 594, 595
 Németh János (Nyéki) 38, 39, 443–445, 595
 Németh Lajos 396, 404, 794
 Németh Mária 802
 Németh Renáta 748, 753, 807
 Némethy Ferenc 31
 Nepos, Cornelius 150, 552, 553
 Ney, Michel 300, 702–704
 Niczky Anna Mária (Schmidegg Lászlóné) 469, 473
 Niczky László 364, 765
 Niny 249
 Nitsch Dániel 82, 104, 500–502, 513
 Nohr, René 462, 802
 Nota, Alberto 340, 750
- Novák Ferenc 764
 Nugent Ferenc 385, 775
- Nyáry család 30
 Nyisnyánszky György (Nizsnyánszky) 443
 Nyomárkay József 273, 294, 380, 528, 575, 672, 694, 769, 770
- Obniczki Miklós 332, 333, 742
 Octavianus → Augustus
 Ocskay (Öcskay) Antal 330, 736, 739
 Ocsovszky Pál 63, 479, 486
 Okolicsányi (Okolisanyi) János 78, 79, 496, 497
 Okolicsányiné (Okolicsányi Farkasné, majd Okolicsányi Imréné?) → Berzeviczy Zsuzsa
 Okruczky 38, 442, 443
 Oláh Péter 229, 230, 636, 637
 Oláh Tamás 572, 585, 586, 589, 590, 661, 807
 Oláh Zsuzsanna (Vályi Nagy Ferencné) 265, 664
 Olevianus, Caspar 98
 Orbán László 473, 482, 491, 554, 576–578, 582, 805, 807
 Orczy család 420, 422
 Orczy József 773
 Orczy László 420, 421, 611, 773
 Orczy Lőrinc 19, 21, 158, 253, 254, 420–423, 428, 435, 524, 559, 562, 563, 609, 655, 662, 707, 773
 Orczy Zsuzsanna (Splényi Gáborné) 609
 Ormosdi István 37, 440
 Ormósdiné 440
 Oroszi Pál 560, 580
 Ostade, Adriaen van (Adriaen Jansz Hendricx) 309, 715
 Óváry László 385, 775
 Ovidius (Ovid), Publius Naso 174, 305, 425, 545, 581, 710
- Őry Fülep (Filep) Gábor 64, 170, 407, 480, 576
 Ötvös → Eötvös
 Ötvös Sándor 542
- Pajkossy Gábor 701, 807
 Pajor Gáspár 773
 Pák Dienes 415
 Pál (Szent; Saulus; Paulus) 18, 164, 235, 417, 569
 Pál, I. (orosz cár) 742
 Pál, II. (pápa) 620
 Paládi-Kovács Attila 806
 Palamedes 541
 Palásthy Ignác 20, 421
 Palásthy Pál 421
 Pálffy József Ferenc 275, 675

- Pálffy Károly 32–34, 434–436
Pálffy Lipót 462
Palfi → Pálffy
Palingenius, Marcellus Stellatus 226, 631, 633
Pallásthy → Palásthy
Pálma (Palma) Károly Ferenc 30
Pálóczi Antal 29, 30
Pálóczi család 30
Pálóczi (Pálótzsi) Horváth Ádám → Horváth Ádám (Pálóczi)
Pánczél Dániel 114, 221, 228, 520, 521, 627, 634, 682, 692
Pancsovai János 389, 781
Pántzél → Pánczél
Pápay Sámuel 173, 233, 237, 238, 392, 393, 455, 535, 548, 580, 611, 642, 787
Papp János 229, 637
Papp Júlia 455, 464, 465, 488, 489, 807
Páriz-Pápai (Parizpápay) Ferenc 170, 252, 576, 581, 655
Pászthory (Pasztori; Pásztory) Sándor 159, 166, 418, 439, 563, 566, 571
Pataki (földműves) 196
Pataki Mózes 168, 568, 574
Pataky Dénes 461, 488, 776, 807
Paulus → Pál
Pausanias 176
Payersberg Josefa (Amade Ferencné) 672
Pázmándi Horváth → Horváth
Pázmány Péter 236, 643
Péchy család 452
Péchy Imre 50, 53, 54, 56, 60, 119, 197, 304, 402, 403, 406, 412, 462, 463, 466–468, 471–473, 476, 511, 527, 594, 603, 706, 707
Péchy Janka (Szepessy Ferencné) 603
Péchy Karolina 603
Péchy Petronella 603
Péchy Sándor (Tamás) 62, 75, 478, 491, 492, 526
Péchy Teréz 603
Pecz → Petz
Péczei István 385, 775
Péczei József 311, 429, 430, 716, 750, 751
Pelbartus de Themeswar → Temesvári Pelbárt
Pepi → Török József, ifj.
Perényi Gábor 30
Perényi Péter 29, 30
Perényi Zsigmond 578
Péter (Szent) 235
Péter Katalin 801
Pethe Ferenc 227, 608, 633
Pethő család (Gerzsei) 332, 742
Pethő Gergely 575
Petkó Mihály 196
Petneházy Gábor 196
Petneházy Gy. 196
Petneházy István 196
Petneházy László 195, 602
Petneházy Miklós 196
Petneházy Zsigmond 196
Petrarca (Francesco Petrarco) 117, 525
Petronius, Titus Arbiter 529
Petz (Pecz) Lipót 288, 688
Pfannschmid (József?) 470
Pfannschmidné → Günther Teréz
Pheidiasz (Phidias) 26, 427, 429
Photiosz (Phocius) 239, 643
Pichler, Anton Andreas (Antal) 218, 227, 520, 625, 633
Pindarus 140, 544
Pintér Anna 434
Pintér Márta Zsuzsanna 807
Pintér Márton 434
Piringer, Michael (Mihály) 225, 631, 632
Piskárkosi Szilágyi → Szilágyi (Piskárkosi)
Pius, VI. 439
Pius, VII. 493
Plathy Mihály 301, 704
Platon (Plátó; Platón) 104, 142, 149, 514, 545, 551, 552
Plautus, Titus Maccius 46, 454
Plutarkhosz (Plutarch; Plutarchos), Lucius Mestrius 149, 507, 551, 552
Podmaniczky József 260, 660
Podmaniczky Lajos 260, 328, 660, 665, 737
Podmaniczky Sándor 660, 678
Podmaniczky Terézia (Szirmay Ádámné) 279, 678
Pogány Ádám 385, 775
Pogány Lajos 385, 775
Polignac, Auguste Jules Armand Marie 333, 743
Pólyya (Pólya) Ferenc 145, 146, 547, 548, 593, 637
Pompeius Varus 553
Ponori Thewrewk Emil 658, 807
Ponori Thewrewk József 199, 258, 306, 325, 605, 658, 700, 707, 711, 714, 731
Pope, Alexander 270, 271, 278, 669, 670, 677
Popovics 196
Porkoláb István 105, 154, 514, 515, 557
Pósa Gábor 112, 113, 520
Pósa Katalin (Behmer Józsefné) 770
Poturnyai András 510
Poturnyai Ilona (Heléna; Szirmay Péterné) 102, 510
Pražak, Richard 412
Prónay 249

- Prónay Ágnes (Ráday Pálné) 249, 651, 724
 Prónay Albert 724
 Prónay Albertné → Ráday Erzsébet
 Prónay család 461
 Prónay János 743
 Prónay László 86, 249, 409, 428, 429, 499, 503, 507, 524, 651, 750
 Prónay Magdolna (Péchy Imréné) 603
 Prónay Piroska (Lónyay Gáborné) 503, 507
 Prónay Sándor 173, 304, 428, 580, 660, 706, 707
 Prónay Simonné 511
 P. Török → Ponori Thewrewk
 Puky András 385, 775
 Puky Borbála (id. Fáy Györgyné) 747
 Puky Ferenc 599
 Puky Károly 316, 720
 Puky László 61, 62, 385, 405, 477, 775
 Puskáss Mátyás 167, 573
 Pyrker János László 306, 704, 711, 712, 729, 730, 736, 739

 Quintilianus (Quintilián), Marcus Fabius 253, 581, 655

 Rabener, Gottlieb Wilhelm 26, 427, 430
 Racine, Jean de 340, 751
 Rác Ágnes 459, 807
 Ráday Erzsébet (Prónay Albertné) 319, 724, 747
 Ráday Gedeon (I.) 21, 22, 26, 204, 230, 231, 249, 254, 260, 269, 272, 278, 313, 422, 423, 427, 429, 430, 529, 569, 580, 611, 637, 651, 655, 660, 663, 668, 671, 677, 716, 773
 Ráday Gedeon (III.) 756
 Ráday Gedeonné 440
 Ráday Pál 173, 230, 231, 248, 580, 637, 650, 651, 724
 Radivojevich, Paul 491
 Radó (Radó Sándor apja) 554
 Radó Sándor 151, 551, 553, 554
 Radvánszky család 443
 Radvánszky Ferenc 385, 775
 Radvánszky János 443, 452
 Radvánszky Polyxén (Újházy Sámuelné) 44, 451, 452
 Radvánszky Terézia (Szerencsy Ferencné, Cidli) 38, 443
 Raffaello Santi (Raphael) 300, 704
 Ragályi Ferenc 305, 709
 Ragályi István 385, 542, 669, 775
 Ragályi József 385, 491, 775
 Ragályi Klára (Kölcseyné) 145, 546
 Ragályi Mária Magdolna (Kazinczy Józsefné) 491
 Ragályi Tamás 509, 599
 Ragályi Zsuzsanna (Kazinczy Péterné) 511
 Rainer József (Reiner; főherceg; Habsburg–Lotaringiai) 129, 182, 533, 534, 587, 589
 Rájnis József 176, 581, 611
 Rákai Orsolya 677, 708, 807
 Rákóczi család 30, 182, 427, 430, 516, 587, 589, 664
 Rákóczi Ferenc, I. 516
 Rákóczi Ferenc, II. 30, 197, 206, 516, 576, 602, 612, 716
 Rákóczi György, II. 516
 Rákóczi Zsigmond 31
 Rákóczi Julianna (Aspermont [Aspremont] Ferdinándné) 30
 Ramsden, Jesse 532
 Raphael → Raffaello Santi
 Ráskai Magdolna 29
 Ráth Mátyás 103, 509, 512, 513
 Raupach, Ernst 341, 752
 Rédei → Rhédey
 Regnard, Jean-François 340, 751
 Reich Károly 471
 Reich Zsuzsanna (Dayka Gáborné) 471
 Reichardt, Rolf 802
 Reiner → Rainer József
 Reisky (báró) 333, 743
 Révai Miklós 158, 176, 234, 237, 239, 247, 315, 447, 563, 574, 582, (583), 608, 611, 642, 643, 649, 702, 708, 718
 Révay Anna (Mailáth Jánosné) 651
 Reviczky János 346, 757
 Reviczky Tamás 127, 138, 145, 531, 543, 546
 Rhédey Lajos 49, 106, 120, 461, 515, 527, 529, 638
 Rhédey László 230, 382, 638, 767, 769, 770
 Rhédey Zsigmondné 613
 Rhode, Johann Gottlieb 581
 Ribini János (Joannis Ribiny) 98, 549
 Richter Filep Antal 303, 321, 706, 707, 726, 740
 Riecke (Rieke), Henrich Victor 104, 512, 513
 Riedel, Andreas 411
 Rieder, W. (rajzoló) 489
 Riege, Helmut 806
 Rieke → Riecke
 Ring Adorján 446
 Rochefoucauld → LaRochefoucauld (La Rochefoucauld)
 Rogendorff Aloyzia (Török Lajosné) 214, 411, 525, 538, 609, 620, 621
 Rogendorff család 620
 Rogendorff Ferenc Antal 620
 Rogendorff Josepha 214, 621

- Rogendorff Kajetán (Cajetán) 214, 621
 Rogendorff Maria Stanislaus 213, 214, 620, 621
 Rolandus (pozsonyi gróf) 30
 Rosfokó → LaRochefoucauld (La Rochefoucauld)
 Rostás György 196
 Rostás Mihály 196
 Róth János József 618
 Rotoldus (gróf) 30
 Rott, Johann Jakob 65, 410, 454, 478, 479–481
 Rousseau, Jean-Jacques 429, 430, 499
 Rozgonyi József 154, 181, 205, 272, 557, 586, 588, 612, 671
 Röhlen Ferenc 385, 775
 Ruaeus, Carolus (Charles Rue) 310, 716
 Rudnay Sándor 416, 674, 703, 704
 Rumi Károly György 127, 128, 182, 185, 213, 404, 439, 500, 511–514, 518, 531, 532, 542, 587, 588, 591–593, 604, 607, 616, 619, 620, 622, 627, 676, 683, 701, 756
 Rupertus 69, 486
 Ruszek József 176, 188, 215, 582, 597, 624
- Sághy Ferenc 174, 175, 580
 Sahlhausen Móric (Moriz Sahlhausen) 35, 36, 436–438
 Salis-Seewis, Johann Gaudenz Freiherr von 165, 571
 Sallustius (Sallust; Szalluszt), Caius Crispus 116, 135, 174, 232, 242, 281, 309, 311, 323, 524, 540, 581, 610, 641, 645, 646, 682, 715, 716, 729, 740
 Samarjai János 91
 Sándor, I. (Romanov) 234, 493, 567, 642, 776
 Sándor István 175, 252, 581, 655
 Sándor Lipót (Leopold; nádor) 446, 448, 549
 Sándor Susi (Tuba Sándorné, Radó Sándorné) 554
 Sándorffy József 461
 Sandrart, Joachim von 60, 476
 Sappho → Szapphó
 Sárközy Albert 349, 758
 Sárközy István 120, 122, 124–126, 348, 528, 529, 575, 681, 758, 759
 Sáróy Szabó (Szabó Sáróy) Sámuel 410, 446
 Sárosiné → Ilosvay Krisztina
 Sárvári Pál 59, 190, 242, 474, 475, 646
 Sárváry Jakab 474
 Sauer Kajetán 37, 439
 Saulus → Pál
 Savoyai Jenő 522
 Scharlach, Florianus 596
 Schaumburg, Karl 47, 208, 457, 616
- Schedel (Schedel) Ferenc → Toldy Ferenc
 Schedius Lajos János 104, 324, 512, 513, 708, 731
 Scherer, Joseph 410, 454, 481
 Schiller, Friedrich 116, 137, 199, 245, 253, 259, 305, 341, 489, 524, 541, 605, 648, 655, 659, 710, 752, 757
 Schlegel, Friedrich 105, 515
 Schlezzer (?) 441
 Schlözer, August Ludwig 82, 105, 500–502, 515, 680
 Schmidegg Ferenc 290, 691
 Schmidegg Katalin (Horváth Zsigmondné) 54, 57, 469, 473
 Schmidegg László 54, 469, 473
 Schok 268, 667
 Schöllingen Ferenc 30
 Schröder, Friedrich Ludwig 341, 429, 750, 751
 Schubert, Franz 430
 Schuknecht, Maximilianus 236, 643
 Schultz, Friedrich 521, 562
 Schulze, Gottlob Ernst 205, 612
 Schwandtner, Johann Georg 63, 479
 Schwarczenberg, Karl Philipp Fürst 114, 522
 Schwartner Márton 90, 146, 168, 170, 315, 548, 549, 574, 576, 718
 Schwartz (?) 357, 359, 360, 362–364, 368, 369, 376, 765
 Scipio, Publius Cornelius 604
 Scipio, Publius Cornelius Africanus 604
 Scipio, Metellus 149, 551, 552
 Scultetus, Abraham 92
 Sebestyén László 270, 271, 278, 669, 670, 677
 Secundus → Janus Secundus Hagiensis
 Seiler, Georg Friedrich 94
 Seivert, Johann Friedrich (János Frigyes) 211, 221, 617, 618, 628, 670
 Semsey András 84, 85, 107, 109, 455, 503–505, 517, 519, 760
 Semsey Lajos 357, 358, 360–364, 368, 369, 371, 373, 376, 377, 765
 Seneca, Lucius Annaeus 136, 540
 Sennovitz, Matthias (Sennowiz Mátyás) 103, 104, 512, 513
 Sennyei család 575, 672, 694, 770
 Sennyei János 207, 615
 Sennyei Károly 770
 Serédy Benedek 31
 Serédy Gáspár 31
 Setét Imre 700
 Shakespeare (Shakspeare), William 245, 253, 340, 429, 648, 651, 655, 750
 Sheridan, Richard Brinsley 340, 751

- Sibylla (Szibülla) 64, 480, 623
 Sík Ferenc 770, 807
 Siket József 196
 Simai Kristóf 408
 Simó Ferenc 316, 321, 719, 720, 726
 Simon (gróf) 30
 Simon Mich (bán) 30
 Sina György Simon 272, 671
 Sina Simon György 671
 Sípos József 204, 578, 608, 611, 659
 Sipos Pál 104, 105, 115, 138, 154, 194, 199, 403, 514, 515, 523, 542, 543, 556–558, 601, 604, 605
 Sitkei → Zrittei
 Skanderbeks; Szkanderbeg → Kasztrióta György
 Smith, Adam 499, 604
 Socrates → Szókratész
 Sofia → Török Sophie
 Solon → Szolón
 Somogyi Éva 801
 Somogyi Gedeon 151, 152, 156, 174, 554, 560, 580
 Somsits (Somssich, Somsics) Lázár 121, 529
 Sonnenfels, Joseph von 211, 618, 620
 Soós Borbála (Bubnáné) 675
 Soós György 31
 Soós Imre 261, 661
 Soós István 406, 419, 436, 438, 649–651, 728, 729, 805, 807
 Soós János 273, 274, 276, 277, 671, 672, 675, 676
 Soós Jánosné → Balogh Mária
 Soós Krisztina (Klobusiczky Ferencné) 31
 Soós László 77, 78, 495, 675
 Soós Pál, id. 332, 333, 675, 742
 Soós Pál, ifj. 675
 Soós Pálné (id.) → Szirmay Terézia
 Soósi család 31
 Sophie → Kazinczy Sophie (Vay Ábrahámné)
 Sophie → Török Sophie
 Spalding, Johann Joachim 139, 194, 544, 601
 Spangár András 122, 123, 529
 Spinoza, Baruch 425
 Spissich János 773
 Splényi Gábor 609, 664, 680
 Splényi Magdolna (Manci) 203, 609
 Splényi Petronella (Vondernothné; Van der Nathné) 265, 494, 664, 680
 Stael-Holsteinné → Madame Staël
 Stansics/Stansith Horváth → Horváth (Stansics, Grádeczi)
 Stegner (alezredes) 162, 567
 Stegner Elíz (Lízi; Dósa Antalné) 162, 564, 567
 Stegnerné (sz. Laczkovics) 161, 162, 564, 567
 Sterne, Laurence 208, 559, 562, 616, 714
 Stettner, Gabriel 407
 Stettner György → Zádor György
 Stolberg, Christian és/vagy Friedrich Leopold 457
 Strauch Béla 617, 628, 807
 Strauss (Strausz), Anton 328, 737
 Strečko János György 103, 512, 513
 Stunder, Johann Jakob 462, 464
 Suetonius, Caius Tranquillus 555, 582
 Sulzer, Johann Georg 59, 475
 Susi → Kazinczy Zsuzsanna
 Susi → Sziráky Zsuzsanna
 Süsie → Török Zsuzsanna
 Sváb Antal 528, 802
 Swieten, Gottfried van 419, 421
 Sylvester, Joannes (Erdős János) 465
 Szabó Ágnes 406, 610–613, 618, 635, 805, 807
 Szabó András (könyvtáros) 205, 612
 Szabó András (püspök) 389, 425, 781
 Szabó András (irodalomtörténész) 759, 802
 Szabó Dávid (Barczafalvi) → Barczafalvi Szabó Dávid
 Szabó Dávid (Baróti) → Baróti Szabó Dávid
 Szabó G. Zoltán 406, 462, 658, 758, 792, 806
 Szabó János (földműves) 196
 Szabó János (Szilvási; Váradi) 220, 408, 626, 627
 Szabó József, S. 446, 807
 Szabó Sámuel 194, 414, 600, 601
 Szabó Sáróy → Sáróy Szabó
 Szabolcs (vezér) 67, 485
 Szabolcsi Hedvig 729, 807
 Szacsvai Sándor 199, 430, 605, 682
 Szakszón (zsellér) 73, 491
 Szalai Anna 808
 Szalay (Szalaji) László 319, 321, 335, 416, 604, 713, 723, 725, 732, 746, 756
 Szalay Sámuel 407
 Szalluszt → Sallustius
 Szalpek György 466
 Szántó János 59, 63, 64, 476, 479
 Szapáry Etelka (Andrássy Károlyné) 756
 Szapáry János 131, 535, 536
 Szapáry Péter 131, 756
 Szapáry Péterné → Csáky Juliána
 Szapolyai (Zápolya) János 29, 182, 587, 589
 Szapphó (Sappho) 143, 545
 Szatthmári Király József 384, 385, 774, 775
 Szatthmári Király Miklós 385, 775
 Szatthmári Paksi Mihály 496
 Szauder (?) 411
 Szauder József 696, 697, 808

- Szauder Mária 499, 808
 Széchényi Ferenc 48, 304, 435, 458, 459, 461, 479, 502, 613, 706, 707
 Széchenyi István 299–301, 304, 415, 598, 700–703, 705, 707, 708, 714, 794
 Széchényi 226, 631
 Széchy (Zéchy) család 30
 Szécsi 196
 Szeder Fabian (János) 324, 731
 Szeghy Imre 346, 757
 Székely István 549, 617, 808
 Székely Sándor 199, 605
 Szeldmayer József (Zeldmayer) 180, 408, 572, 585, 661
 Szemere Ábrahám 172, 579
 Szemere család 705, 706, 722, 743
 Szemere István 153, 183, 184, 284, 412–414, 455, 543, 555, 556, 583, 586, 588–590, 685
 Szemere Krisztina (Kriska; Szemere Pálné, I.) 302, 705, 706, 718, 722, 723
 Szemere László 73, 464, 491, 705, 722
 Szemere Lászlóné → Vattay Krisztina
 Szemere Miklós 317, 318, 333, 334, 721, 722, 743
 Szemere Pál 105, 139, 140, 142, 167, 168, 175, 233, 238, 246, 252, 262, 269, 281, 293, 295, 302–304, 307, 313–316, 318–321, 334, 335, 403, 412, 413, 515, 539, 540, 544, 545, 553, 564, 565, 573, 574, 576, 579, 582, 638, 642, 649, 654, 655, 662, 668, 682, 693, 695, 699, 702, 705, 706, 708, 712–716, 718–720, 722–725, 731, 736, 740, 743–747, 749, 755, 756
 Szemere Pálné, I. → Szemere Krisztina
 Szemere Pálné, II. → Csoma Borbála
 Szemere Teréz (Bay Józsefné) 706
 Szenci Molnár Albert 99, 252, 655
 Senczy (esküdt) 537
 Szent Györgyi → Szentgyörgyi
 Szent Imrey → Szentimrei
 Szentes Lajos 334, 744
 Szentesi János 509, 588
 Szentgyörgyi Gellért (Sz[ent] Györgyi Gellért) 116, 232, 524, 641
 Szentgyörgyi Imre 206, 292, 613, 692
 Szentgyörgyi István 409
 Szentgyörgyi János (329), 719, 726, 738
 Szentgyörgyi József 409, 468, 473, 511, 518, 560, 580
 Szentimrei Gábor 385, 775
 Szentimrei Imre 356, 357, 765
 Szentiványi (Sz[ent] Iványi) Bogomér 232, 641
 Szentiványi Ferenc 32, 33, 421, 423, 424, 435
 Szentkirályi László 325, 542, 732
 Szentmiklóssy Alajos (Szentmiklósi; Szent-Miklósy Aloyz; Szerényi; Honváry) 231, 232, 241, 243–247, 250–252, 257, 258, 262, 263, 266, 269–272, 277, 278, 305, 308, 309, 313, 325, 403, 412, 456, 460, 620, 638–641, 644, 647–649, 652–654, 657, 658, 662, 664, 665, 668–670, 676, 709, 710, 713, 715, 717, 718, 731
 Szentpéteri József 304, 706, 707
 Szép Beáta 803
 Szepesi (?) 72, 491
 Szepesi Ignác 704
 Szepessy Tibor 647
 Szerdahelyi (Zerdahelyi) család 30
 Szerencsy Ferencné → Radvánszky Terézia
 Szerencsy József 385, 775
 Szerényi → Szentmiklóssy Alajos
 Szigethi Mózes 403, 604, 808
 Sziklay János 808
 Szilágyi (deák) 605
 Szilágyi Ferenc 803
 Szilágyi László 196
 Szilágyi Márton (Piskárkosi) 430
 Szilágyi Márton (irodalomtörténész) 406, 443, 445, 447, 453, 462, 463, 519, 564, 805
 Szilágyi Sámuel (Piskárkosi), id. 429, 430, 509
 Szilágyi Sámuel (Piskárkosi), ifj. 450
 Szilasy József 323, 729
 Szilva (Mihály) 234, 642
 Szina → Sina
 Szinnyei József 434, 439, 502, 507, 513, 588, 593, 607, 612, 640, 641, 665, 669, 677, 692, 711, 738, 794, 801, 808
 Sziráky Zsuzsa (Susi; Fáy Andrásné) 316, 325, 720, 730
 Szirmaji → Szirmay
 Szirmay Ádám 166, 180, 181, 261, 262, 572, 585, 660, 661, 678, 689, 745
 Szirmay Ádámné, I. → Gyürky Johanna
 Szirmay Ádámné, II. → Podmaniczky Terézia
 Szirmay Anna 485, 510
 Szirmay Antal, id. 28, 31, 34, 128, 181–183, 353, 387, 388, 391, 392, 432–436, 448, 455, 503, 533, 534, 587, 588, 590, 611, 760, 778, 779, 786
 Szirmay Antal, ifj. 588, 590
 Szirmay család 29, 102, 353, 354, 510, 760
 Szirmay Gábor 510, 760, 808
 Szirmay György 353, 760
 Szirmay István 760, 761
 Szirmay János 394, 455, 790
 Szirmay József 450

- Szirmay Kalos Bertalan 353, 355, 759, 760
 Szirmay Kalos (Kalós; Kálos) család 353, 354, 759
 Szirmay Kalos Pál 761
 Szirmay Kalos Zsigmond 353, 760
 Szirmay Mihály 102, 181, 443, 459, 510, 586, 588
 Szirmay Péter 510
 Szirmay Péterné → Poturnyai Ilona
 Szirmay Sándor 510
 Szirmay Tamás 102, 285, 510, 686
 Szirmay Terézia (id. Soós Pálné) 672, 675
 Szirmay Terézia (Kazinczy Dánielné) 510, 672
 Szkander; Szkanderbeg → Kasztrióta György
 Szlávniczai Sándor 417, 430
 Szlávy György 567, 773
 Szlávy János 567
 Szlávy Mária 567
 Szmethanovics Károly 459
 Szofokles → Szophoklész
 Szókratész (Socratesz) 205, 507, 612
 Szolón (Solon) 190
 Szombathy János 64, 88, 100, 169, 170, 181, 183, 389, 455, 480, 508, 509, 549, 575, 587, 588, 590, 780, 781
 Szombathy József 170, 171, 578, 579
 Szontágh Gusztáv 714
 Szontagh István 251, 382, 654, 767, 771
 Szophoklész (Szofokles) 190
 Szőgyényi Ferenc 289, 689
 Szőgyényi Zsigmond 396, 689, 793
 Szőke Ferenc 169, 576
 Sztáray (gróf) 32, 434
 Sztáray Albert 434
 Sztáray Eleonóra (Desseffy Józsefné) 645
 Sztáray (János Filep) 450
 Sztáray Mihály 645
 Sztáray Vince 200, 607
 Sztépánik, Vaszilij 586
 Sztripszky Híador 703, 808
 Szulyovszky József 346, 757
 Szulyovszky Menyhért 39, 40, 444–446, 510, 757
 Szulyovszky Terézia 510
 Szunyoghy Farkas 197
 Szuszics Eugén 793
 Szűcs Dániel 146–149, 194–196, 412, 413, 549, 550, 601
 Szűcs János 414
 Szűcsi József 653, 669, 808
 Zürtei → Zrittei
 Zsüts István 330, 739
 Szvorényi József 581
 Szýrmaý → Szirmay
 Tacitus, Publius Cornelius 174, 200, 232, 525, 581, 607, 641
 Takács István (Dukai) 568
 Takács József (Téti, Péteri) 173, 193, 579, 582, 600, 651
 Takács Judit (Dukai; Malvína) 163, 165, 168, 187, 189, 215, 216, 568, 571, 574, 596, 597, 624
 Takács Zsuzsanna (Dukai; Berzsényi Dánielné) 568
 Takáts József 804
 Takáts Sándor 701, 808
 Tamás (Hitetlen; Szent) 104, 515
 Tamás (gróf) 30
 Tánzer Lilla 750
 Tarquin (Tarquinius Superbus vagy Tarquinius Priscus) 64, 480, 623
 Tasi Réka 803, 804
 Tasner Antal 751
 Tassi Margit 354
 Tasso, Torquato 651
 Tatay János 165, 568, 571
 Teitelbaum Mózes 765, 766
 Teitelbaunné (Teitelbaum Mózesné?) 358, 361, 363–365, 368, 763, 765
 Telefusz (huszita vezér) 31
 Telekessy Imre 31
 Teleki Ádám 429, 751
 Teleki Anna (Kornis Ignácné) 395, 599, 606, 657, 791
 Teleki család 256, 260, 514
 Teleki Domonkos 549
 Teleki Eszter (Vay Ábrahámné) 744
 Teleki Ferenc 256, 657
 Teleki József (1738–1796) 26, 200, 201, 264, 427, 430, 549, 606, 613, 663
 Teleki József (1790–1855) 82, 190, (217), 221, (228), 298–301, 304, 316, 324, 334, 342, 344, 415, 416, 502, 625, 627, 634, 699–702, 704–708, 720, 731, 740, 744, 746, 748–750, 752–754, 758
 Teleki Károly 200, 256, 599, 606, 657, 791
 Teleki Klára 417, 660
 Teleki László (1764–1821) 242, 417, 428, 501, 502, 612, 646, 700
 Teleki László 606, 613, 688, 714
 Teleki Mihály 206, 256, 613, 657
 Teleki Sámuel 19, 52, 54, 57, 58, 63, 82, 206, 210, 387, 419, 455, 466–469, 471, 473, 474, 477–479, 481, 482, 489–491, 501, 502, 525, 527, 613, 617, 777, 778

- Teleky → Teleki
 Tell, Wilhelm 223, 629, 632
 Temesvári Pelbárt (Pelbartus de Themeswar) 63, 479
 Teniers (Tenniers), David, ifj. 309, 620, 715
 Teoke Károly 452
 Teőke Elise 281, 282, 450, 452, 453, 682, 683
 Terentius, Publius Afer 152, 555
 Teréz (Szent) 511
 Terézia → Mária Terézia (Habsburg)
 Terhes Sámuel 414
 Tercsityánszky Erzsébet (Trcsanszky Lizbet; Csapody Gáborné) 350, 759
 Tertullianus, Quintus Septimius Florens 89, 91
 Teslér (Tischler) László 270, 272, 669, 671
 Tessedik Sámuel (Theshedik) 104, 512, 513
 Téti-Takács → Takács
 Thewrewk → Ponori Thewrewk
 Thaisz András 231, 240, 273, 641, 644, 672
 Thaller István 751
 Thelegdy család 30
 Themeswar, Pelbartus de → Temesvári Pelbárt
 Theokritosz (Theocritus) 310, 716
 Therezia (Avilai Nagy Szent Teréz)
 Theshedik → Tessedik
 Thewrewk → Ponori Thewrewk
 Thorwaldsen, Bertel 707
 Thököly Imre 31
 Thræsea Paetus, Publius Clodius 150, 552, 553
 Thugut, Heinrich 323, 720, 729
 Tibullus (Tibull), Albius 124, 126, 174, 529, 530, 581
 Tiedge, Christoph August 165, 571
 Tihavszky (örnagy) 127, 128, 532
 Tischler → Teslér
 Tiszta Ferenc 19, 419
 Tiziano Vecellio 620
 Tné (grófné) 201
 Tokody György 542
 Toldy (Schedel) Ferenc 270, 296, 304, 316–319, 321, 331, 415, 443, 449, 452, 597, 640, 653, 669, 697, 698, 708, 710, 720, 722, 723, 725, 726, 729, 732, 733, 739–741, 748, 749, 808
 Tollius, Jacobus 528
 Tompa Mihály 722
 Tomsics József 348, 756
 Toperczer János 104, 513
 Tordai Sándor 417, 430
 Torma Károly 411
 Tóth Ferenc 220, 627
 Tóth Lőrinc 751
 Tóth Mihály 196
 Tóth Pápay (orvos) 678
 Tőke → Teőke
 Tőke (Teőke) Károlyné → Bosnyák Erzsébet
 Tőkés János 86, 506, 507
 Török család 279, 491, 526, 646, 654, 678, 679, 694, 781
 Török Eszter (Henninger Jánosné) 654
 Török József, id. 279, 384, 385, 409, 538, 654, 678, 679, 774, 775
 Török József, ifj. (Pepi) 131, 213, 412, 414, 531, 536–538, 621, 622, 678, 679, 686, 687, 694, 695, 735
 Török Józsefné (id., Horvát Borbála) 678, 679
 Török Józsefné (ifj.) → Vécsey Mária
 Török Lajos 19, 206, 208, 279, 293, 295, 384, 385, 409, 410, 418, 419, 421, 436, 469, 473, 482, 525, 527, 536–538, 599, 612, 615, 616, 654, 678, 693, 695, 773–775
 Török Lajosné → Rogendorff Aloyzia
 Török Marie Susie (Süsie; Mária Zsuzsanna; D'Ellevaux Jánosné) 279, 280, 326, 327, 484, 537, 538, 622, 677–680, 733, 734, 764, 767
 Török Sophie (Kazinczy Ferencné) 57, 77, 106, 107, 117, 120, 213, 248, 279, 326, 379, 381, 415, 467, 469, 472, 473, 495, 511–513, 516, 525, 527, 537, 538, 568, 571, 574, 583, 621, 622, 677, 678, 685, 696, 721, 733–735, 756, 764, 767, 780
 Török Zsuzsanna → Török Marie Susie
 Trattner János Tamás, id. 561
 Trattner János Tamás, ifj. 155, 156, 158, 159, 161, 168, 177, 180, 189, 191, 192, 207–210, 217, 232, 234, 237, 244, 264, 471, 558, 559, 561, 564–567, 573, 574, 582, 584, 598, 603, 610, 615, 616, 625, 641, 642, 648, 664
 Trattner Mátyás 438, 561
 Trauschenfels Jenő 617
 Trcsanszky Lizbet → Tercsityánszky Erzsébet
 Tremamonti (hadnagy) 243, 647
 T. R. F. (?) 544
 Tulsiczky András 181, 586, 588
 Ugrai János 578, 808
 Újházy Sámuelné → Radvánszky Polyxén
 Ujlaki Erzsébet (Oláh Péterné) 229, 230
 Ulászló, II. (Uladislaus; Jagelló) 30, 230, 576, 637
 Urban, Andreas 382, 767, 769
 Urbán Eszter 449, 516
 Ursinus, Zacharias 98
 Úza Pál 50, 60, 410, 461, 462, 476, 509

- Ürményi József 38, 39, 425, 443–445, 535, 542, 574, 702, 708
 Ürményi Maximilián 542
 Váczy János 401–405, 413, 417, 445, 447, 473, 479, 487, 523, 524, 526, 542, 561, 563–565, 567, 573, 579, 581, 601, 614, 617, 622, 641, 643, 650, 666, 674, 677–679, 691, 693, 697, 699, 710–714, 719, 740, 758–760, 763, 773, 791, 801, 805, 808
 Vaderna Gábor 406, 597, 609, 671, 681, 808
 Vadnay Károly 185, 593
 Valch[ius] → Walchius
 Valla, Laurentius 91
 Vályi (Wályi) András 106, 450, 515, 801, 808
 Vályi (Wályi) Nagy Ferenc 84, 169, 170, 176, 181, 183, 412, 414, 455, 503, 504, 528, 539, 575, 582, 587, 588, 590, 643, 664
 Vámosy 184, 590
 Váradi-Sternberg János 585, 586, 588, 808
 Varga István 209, 217, 220, 221, 228, 614, 616, 625, 627, 634
 Varga Zsolt 406, 420
 Varjas János 509
 Varjú Elemér 785, 808
 Vas István 524, 545
 Vass László 231, 641
 Vattay Krisztina (Szemere Lászlóné) 302, 303, 705, 706, 722, 724
 Vay Ábrahám 128, 299, 304, 511, 532, 700–702, 708, 715, 732, 744
 Vay Anna (Comáromy Györgyné) 334, 744
 Vay család 627
 Vay István 205, 407, 612
 Vay József 19, 63, 83, 106, 128, 131, 132, 384, 385, 418, 419, 424, 430, 436, 469, 478–480, 482, 503, 511, 515, 525, 527, 531, 532, 536, 538, 542, 612, 615, 654, 668, 678, 686, 687, 694, 702, 735, 764, 774, 775
 Vay Miklós, id. 127, 173, 404, 531, 532, 578, 580, 735, 736
 Vay Miklós, ifj. 328
 Vécsey bárók 678
 Vécsey Ferenc 612
 Vécsey József 646
 Vécsey Mária (ifj. Török Józsefné) 646
 Vécsey Miklós 646
 Vécsey Pál 242, 646
 Vécsey Zsuzsa (?Vitsej Susi) 326, 734
 Vega, Lope de 341, 752
 Veisz Bettina 406, 553, 599, 657, 755, 808
 Vékei László 202, 608
 Verbőczy → Werbőczy
 Veres László 450
 Vergilius, Publius Maro 26, 115, 117, 136, 174, 310, 427, 430, 486, 523, 524, 540, 581, 716
 Verner Jakab 409
 Verseghe (Versegi) Ferenc 41, 231, 239, 405, 446, 447, 579, 580, 582, 583, 600, 611, 641, 643
 Vesselényi → Wesselényi
 Veszerle József 272, 670
 Viassolo, Giovan Battista (Federico Viascolo; írói neve: Camillo Federici) 340, 750
 Viczay József 693
 Viczmandi család 29
 Vida László 173, 527, 580, 655
 Vigand → Wigand
 Viktor Emánuel, I. 739
 Virág Benedek 140–143, 152, 156, 160, 168, 215, 216, 239, 254, 325, 396, 402, 412, 456, 464, 471, 509, 544, 545, 547, 555, 560, 563–567, 574, 580, 611, 624, 638, 643, 656, 662, 707, 731, 732, 792, 816
 Virgil; Virgil → Vergilius
 Viszota Gyula 672, 793, 808
 Vitéz Gábor 196
 Vitéz Imre (Ivánkay) 66, 409, 429, 483
 Vitéz János (Ivánkay) 290, 691
 Vitéz János (érsek) 236, 643
 Vitkovics János 324, 731
 Vitkovics Mihály 134, 136, 140–143, 168, 233, 236, 262, 281, 302, 316, 324, 328, 403, 539, 540, 544, 545, 574, 576, 638, 642, 643, 655, 662, 682, 702, 706, 715, 720, 731, 736
 Vitsey → Vécsey
 Vittnyédy Terézia (Dukai Takács Istvánné) 568
 Voltaire (Voltér; François-Marie Arouet) 182, 190, 250, 340, 429, 430, 567, 587, 589, 650, 651, 751
 Vondernothné → Splényi Petronella
 Voss, Johann Heinrich 539
 Völkl, Ekkehard 804
 Vörös Károly 801
 Vörösmarty Mihály 313, 315, 321, 348, 669, 671, 698, 715, 716, 718, 722, 725–727, 740, 749, 750, 752, 757
 Wagner Károly (31), 433
 Wagner József 464, 638
 Walchius, Johannes Georgius (Johann Georg Walch) 93, 95
 Wallentínyi Dezsőné 592, 808
 Walter Frigyes 701, 808
 Wályi András → Vályi András
 Wályi Nagy Ferenc → Vályi Nagy Ferenc

- Wartensleben Klára (Podmaniczky Sándorné) 660
 Wartensleben, Wilhelm 417
 Wass család 552
 Way → Vay
 Wéber Antal 410
 Wéber Simon Péter 37, 440
 Weber, Veit 559, 560
 Wécsey Józsefné → Miller Teréz
 Weingand János Mihály 520, 787
 Wékey Károly 382, 767, 769, 770
 Wellington, Arthur 583
 Werbőczy (Verbőczy) István 37, 440, 441
 Wesselényi család 599, 602, 655, 662
 Wesselényi Ferenc (nádor) 135, 516, 540, 613, 759
 Wesselényi Ferenc (tanácsos) 613
 Wesselényi Ferencné 613
 Wesselényi István 540
 Wesselényi Miklós, id. 66, 86, 230, 412, 464, 484–486, 499, 503, 505, 506, 524, 539, 580, 598, 612, 623, 638, 646, 695, 741, 788
 Wesselényi Miklós, ifj. 116, 134, 135, 165, 168, 190, 191, 200, 275, 295, 506, 507, 524, 539, 568, 571, 574, 591, 598, 607, 612, 613, 662, 673, 674, 695, 741, 744
 Wesselényi Miklósné, id. → Cserey Ilona
 Widemann, Josef 489
 Wieland, Christoph Martin 204, 250, 438, 489, 559, 560, 562, 610, 635, 651
 Wigand, Otto 319, 321, 322, 325, 723, 725–728, 731, 746
 Winckelmann (Winkelmann), Johann Joachim 59, 106, 475, 516, 540
 Winkler (jogász) 223, 629, 632
 Winter Jakab 740
 Witsius, Herman 92
 Wohlgemuth Filep 139, 544
 Xenophon (Xenofon) 26, 46, 427, 430, 454
 Young, Edward 26, 427, 429
 Zádor György (eredetileg Stettner György, majd Fenyéry Gyula) 296, 297, 319, 321, 322, 324, 331, 697–699, 710, 723–728, 731, 732, 738, 740, 746
 Zalányi Péter 423, 429
 Zápolya János → Szapolyai János
 Zarka János 396, 397, 404, 794
 Zauner, Franz Anton 183, 587, 589
 Zechenter Antal 22, 423, 424, 429
 Zéchy → Széchy
 Zehetmeyer (bécsi könyvkereskedő) 208, 616
 Zeldmaÿer → Szeldmayer
 Zeleznik (abaúji tisztviselő) 20, 421, 422
 Zerdahelyi → Szerdahelyi
 Zetter → Czetter
 Zitek Tamás (?) 411
 Zi[...]y 103, 512, 513
 Zmeskál 733
 Zoltán András 406, 643
 Zoltány Anna 354
 Zoltány Borbála 354
 Zombory Gábor 38, 443
 Zombory Zsigmond 21, 385, 423, 775
 Zrínyi (Zrini) család 169, 529, 576
 Zrínyi Ilona 516
 Zrínyi Miklós (1508 k.–1566) 215, 216, 280, 304, 423, 528, 624, 681, 706, 707
 Zrínyi Miklós (1620–1664) 121–123, 169, 170, 215, 216, 242, 254, 414, 528, 529, 575, 576, 624, 655, 681, 808
 Zrittei (Szürtei) család 31
 Zwingli, Ulrich 92
 Zseni → Kazinczy Eugenia
 Zsiday Sándor 171, 490, 578, 679
 Zsombori Imre 475
 Zsombori József 204, 611

A LEVELEK BETŰRENDES MUTATÓJA

Két vagy több címzett, illetve levélíró esetén az adott levelet minden címzett, illetve levélíró nevé-
nél feltüntetjük (kivéve, ha a két tétel egymás alá kerülne).

Aranka György – Kazinczy, h. n., 1810.	6220.
Bajkor József – Kazinczy, Bécs, 1808. szeptember 30.–1808. október 11. között	5989.
Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos, Zarka János – Kazinczy, Pest, 1828. június 26.	6236.
Behmer József – Kazinczy, [Bottyány], 1822. április 3.	6206.
Behmer József – Kazinczy, Bottyány, 1823. május 10.	6208.
Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. június 28.	6051.
Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. július 8.	6052.
Beregszászi Nagy Pál – Kazinczy, Pest, 1815. július 18.	6054.
Berzsenyi Dániel – Kazinczy, Mikla, 1814. május 23.	6038.
Besse János – Kazinczy, Pest, 1829. február 26.	6156.
Blaschke, Johann – Kazinczy, Bécs, 1807. szeptember 11.	5982.
Bodzay Sámuel – Kazinczy, Buzita, 1822. november 12.	6204.
Bossányi Zsuzsanna – Kazinczy, Alsóregmec, 1800. február 27.	5952.
Budai Ézsaiás – Kazinczy [?], Debrecen, 1803. november 22.	6213.
Czetter Sámuel – Kazinczy [?], h. é. n. [1791 körül]	6212.
Csáky Emánuel – Kazinczy, h. n., 1814. augusztus 20. előtt	6230.
Csehy István – Kazinczy, Olgya, 1814. október 2.	6041.
Cserey Farkas – Kazinczy, Kraszna, 1813. szeptember 24.	6228. [2521.]
Cserey Miklós – Kazinczy, Kolozsvár, 1823. június 18.	6123. [4213.]
D’Ellevaux János – Kazinczy, 1823. október 26. (?)	6127.
D’Ellevaux Jánosné és Kazinczy Ferencné nevében Kazinczy – Kállay Péter, Széphalom, 1823. szeptember 9.	6126.
Decsy Sámuel – Kazinczy, [Bécs], 1808. március 1–10. között	5986.
Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1803. március 29.	5959.
Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1805. július 19.	5966.
Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1807. augusztus 11.	5981.
Decsy Sámuel – Kazinczy, Bécs, 1810. március 6.	6008.
Dessewffy András – Kazinczy, Tokaj, 1821. december 7.	6116.
Dessewffy András és Ferenc – Kazinczy, Margonya, 1822. január 20.	6117.
Dókus László – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1820. szeptember 11.	6106.
Dókus László – Kazinczy, Tállya, 1816. március 26.	6063.
Döbrentei Gábor – Kazinczy és Szemere Pál, Pest, 1831. március 6.	6186.
Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1827. január 27.	6143.
Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1827. március 4.	6145.
Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. március 8.	6187.
Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. június 2.	6191.
Döbrentei Gábor – Kazinczy, Buda, 1831. július 9.	6193.
Döbrentei Gábor – Szemere Pál és Kazinczy, Pest, 1831. március 6.	6186.

Döbrentei Gábor és Kazinczy – Dessewffy József, Kolozsvár, 1816. június 28. és 1816. július 2.	6066.
Döme Károly – Kazinczy, Pozsony 1789. november 17.	5939.
Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1814. november 26.	6043.
Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1815. február 20.	6046.
Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1815. március 6.	6049.
Dukai Takács Judit – Kazinczy, Duka, 1816. június 28.	6065.
Dúlházy Mihály – Kazinczy, Kassa, 1823. május 13. után	6121.
Eszterházy József – Kazinczy, Sátorajújhely, 1815. július 26.	6055.
Farkass Károly, Barkasy Imre, Németh Lajos, Zarka János – Kazinczy, Pest, 1828. június 26.	6236.
Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1789. október 24.	5938.
Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1790. január 1.	5941.
Fáy Ágoston – Kazinczy, Kassa, 1790. február 14.	5942.
Fáy András – Kazinczy, Gomba, 1809. december 26.	6005.
Fáy András – Kazinczy, Gomba, 1818. szeptember 8.	6092.
Fáy András – Kazinczy, Pest [?], 1828. február 18.–1828. június 30. között [?]	6154.
Fáy András – Kazinczy, Pest 1825. március 18.	6137.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1808. május 4.	5987.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1821. március 16.	6110.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1824. szeptember 8.	6132.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1827. november 26.	6148.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1829. július 20.	6162.
Fáy András – Kazinczy, Pest, 1830. június 22. előtt	6173.
Fejér György – Kazinczy, h. n., 1811. március [?]	6222.
Fekete Károly – Kazinczy, h. n., 1824. március 2. után	6129.
Gyulay Karolina – Kazinczy, Kolozsvár, 1827. március 16.	6146.
Hormayr, Joseph – Kazinczy, Bécs, 1817. február 20.	6075. [3383.]
Hrabovszky A. – Kazinczy [?], Pálóc, 1828. október 4.	6237.
Ismeretlen – Kazinczy [?], h. n., 1826. január 19.	6235.
Ismeretlen – Kazinczy, h. n., 1809. január 5. előtt	5991.
Ismeretlen [D.] – Kazinczy, Sátorajújhely, 1811. október 8.	6021.
Kazinczy – az Adorján család ismeretlen tagja [?], Széphalom, 1816. február 6.	6062.
Kazinczy – Baczka-Madarasi Kis József (?), Pest, 1828. március 19.	6150.
Kazinczy – Behmer József, Sátorajújhely, 1823. május 8. [7]	6207.
Kazinczy – Berzeviczy Sándorné Stansics Horváth Borbála (?), Érsemlyén, 1802. szeptember 25.	5955.
Kazinczy – Bodzay Sámuel, h. n., 1822. november 14.	6205.
Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 16.	6199/a.
Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 19.	6200.
Kazinczy – Bodzay Sámuel, Széphalom, 1821. november 27.	6202.
Kazinczy – Bodzay Sámuel (?), k. é. n. [Széphalom, 1821. november 16. (?)]	6199/b.
Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. október 19.	5983.
Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. december 24.	5984.
Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1807. december 24. után	5985.
Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1810. május 31.	6010.
Kazinczy – Bossányi Zsuzsanna, Széphalom, 1810. június 23–26. között	6011.
Kazinczy – Budai Ezsaiás, Érsemlyén, 1802. szeptember 28.	5957.
Kazinczy – Cházár András, Nagyvárad, 1794. március 4.	5947.
Kazinczy – Csáky Emánuel, h. n., 1807. március 18.	5980.
Kazinczy – Cserey Miklós, h. n., 1831. január 21.	6183.
Kazinczy – Cserey Miklós, Sátorajújhely, 1831. január 30.	6185.
Kazinczy – Cserey Miklós, Széphalom, 1816. november 5.	6072.
Kazinczy – Cserneczky József, Pest, 1831. április 18.	6188.

Kazinczy – a Debreceni Református Kollégium tanácsa, Széphalom, 1806. július 28.	5976.
Kazinczy – Dessewffy József, h. n., 1816. február [?]	6061.
Kazinczy – Dessewffy József, Széphalom, 1819. szeptember 23.	6098.
Kazinczy – Dobos István, Buda, 1795. június 15.	5950.
Kazinczy – Dókus Sámuel, Széphalom, 1815. február 2.	6045.
Kazinczy – Döbrentei Gábor, h. n., 1818. június 15.	6091.
Kazinczy – Döbrentei Gábor, Széphalom, 1817. november 1.	6080.
Kazinczy – Döbrentei Gábor, Széphalom, 1824. július 14.	6130.
Kazinczy – Drescher, Friedrich, Sátoraljaújhely, 1830. augusztus 24.	6174.
Kazinczy – Eszterházy József, Széphalom, 1811. február 4.	6015.
Kazinczy – Fáy András, Széphalom [?], 1819. január 25–29.	6094. [3693.]
Kazinczy – Fáy György, h. n., 1831. április 22.	6189.
Kazinczy – Fejér György, Széphalom, 1811. február 27.	6020.
Kazinczy – Fekete Károly, h. n., 1824. március 2.	6128.
Kazinczy – Felsőbüki Nagy Pál, Széphalom, 1811. február 5.	6016.
Kazinczy – Festetics György, Széphalom, 1818. március 25.	6085.
Kazinczy – fiktív személy [Guzmics Izidor], 1829–1830 [?]	6159.
Kazinczy – Gastberg János, Széphalom, 1821. november 19.	6201.
Kazinczy – Genersich János, Széphalom, 1813. november 11.	6031.
Kazinczy – Görgey Antal, h. n., 1818.	6093.
Kazinczy – Gyarmathy Sámuel, Széphalom, 1815. január 20.	6044.
Kazinczy – Helmeczi Mihály, Széphalom, 1813. február 19.	6028.
Kazinczy – Hormayr, Joseph, Széphalom, 1817. január 13.	6073.
Kazinczy – Horváth Endre, Széphalom, 1816. szeptember 20.	6069.
Kazinczy – Ismeretlen (és Trattner János Tamás), Széphalom, 1814. május 19.	6037.
Kazinczy – Ismeretlen fiskális, Sátoraljaújhely, 1821. december 8.	6203/b.
Kazinczy – Ismeretlen fiskális, Sátoraljaújhely, 1821. december 8.	6203/a.
Kazinczy – Ismeretlen főjegyző, h. é. n. [1806–1817. között]	6210.
Kazinczy – Ismeretlen gróf, h. n., 1802–1813. között	6026.
Kazinczy – Ismeretlen ügyvéd, Sátoraljaújhely, 1827. február 10.	6144.
Kazinczy – Ismeretlen, Alsóregmec, 1801. október 20. (?)	5953.
Kazinczy – Ismeretlen, Alsóregmec, 1801. november 29.	5954.
Kazinczy – Ismeretlen, h. n., 1804. június 11.	5964.
Kazinczy – Ismeretlen, h. n., 1806. előtt (?)	5979.
Kazinczy – Ismeretlen, Pest, 1829. május 4.	6161.
Kazinczy – Ismeretlen, Széphalom, 1809. január 5.	5992.
Kazinczy – Ismeretlen, Széphalom, 1830. június 18.	6171.
Kazinczy – Jósika János, Széphalom, 1831. augusztus 15. vagy 18.	6195.
Kazinczy – József nádor, Széphalom, 1811. február 6.	6017.
Kazinczy – Kandó Gábor, Sárospatak, 1821. július 26.	6114.
Kazinczy – Kazinczy Péter, Széphalom, 1809. október 16.	6002.
Kazinczy – Klopstock, Friedrich Gottlieb, Regmec 1789. december 27.	5940.
Kazinczy – Kornis István, Széphalom, 1824. december 20.	6135.
Kazinczy – Kornis István, Széphalom, 1825. február 19.	6136.
Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1816. szeptember 17.	6068.
Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1817. június 10.	6076.
Kazinczy – Kornis Mihály, Széphalom, 1820. szeptember 29.	6107.
Kazinczy – Kossuth András, [Sátoraljaújhely], 1830. december 15.	6176.
Kazinczy – Kövy Sándor, h. n., 1826. május 21.	6140.
Kazinczy – Kriebel János, Széphalom, 1815. december 21.	6058. [3077.]
Kazinczy – Lészay Dániel, Széphalom, 1817. január 17.	6074. [3365.]
Kazinczy – Lonovics József, Széphalom, 1830. június 18.	6172.
Kazinczy – Lyachovics János, Pest, 1828. március 21.	6151.

Kazinczy – Majláth János, Széphalom, 1820. május 23.	6102. [3856.]
Kazinczy – Molnár György, Széphalom, 1817. július 4.	6078.
Kazinczy – Nagy József, Széphalom, 1810. április 18.	6009. [5507.]
Kazinczy – Okruczky, Kassa, 1794. augusztus 16.	5948.
Kazinczy – Orczy Lőrinc, Kassa, 1786. október 16.	5936.
Kazinczy – Orczy Lőrinc, Kassa, 1786. november 17.	5937.
Kazinczy – Péchy Imre, Nagykázmér, 1805. augusztus 18.	5970. [804.]
Kazinczy – Pfannschmidné Günther Teréz, Nagykázmér, 1805. augusztus 17.	5969.
Kazinczy – Podmaniczky Lajosnak, Széphalom, 1821. május 7.	6111.
Kazinczy – Ponori Thewrewk József, Széphalom, 1820. október 28.	6109.
Kazinczy – Pyrker László, h. n., 1829. február 28. előtt	6157.
Kazinczy – Radó Sándor, Széphalom, 1814. január 7.	6033.
Kazinczy – Reviczky Tamás, Széphalom, 1812. március 8.	6023.
Kazinczy – Reviczky Tamás, Széphalom, 1812. július 1.	6025.
Kazinczy – Rott, Johann Jakab, Széphalom, 1806. augusztus 29.	5977.
Kazinczy – Sahlhausen, Moriz von (Sahlhausen Móric), Alsóregmec, 1792. november 25.	5945.
Kazinczy – Sahlhausen, Moriz von (Sahlhausen Móric), Alsóregmec, 1792. november 29.	5946.
Kazinczy – Sárvári Pál, Érsemlyén, 1806. január 24.	5972.
Kazinczy – Schlözer, August Ludwig, Széphalom, 1809. február 25.	5993.
Kazinczy – Sipos Pál, Széphalom, 1809. november 22.	6004. [1590.]
Kazinczy – Szabó Sámuel, Széphalom, 1816. október 3.	6070.
Kazinczy – Szapáry János, Széphalom, 1811. február 6. (?)	6018.
Kazinczy – Széchényi Ferenc [?], h. n., 1803 [?]	5961.
Kazinczy – Szemere Lászlóné Vattay Krisztina, Pest, 1828. március 26.	6152.
Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1830. január 9.	6164.
Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1830. február 16.	6165.
Kazinczy – Szemere Miklós, h. n., 1831. január 26.	6184.
Kazinczy – Szemere Pál, Pest, 1828. április 17.	6153.
Kazinczy – Szentmiklóssy Alajos [?], Pest, 1829. április 26.	6160.
Kazinczy – Szirmay Péterné Poturnyai Ilona, Széphalom, 1809. június 14.	6001.
Kazinczy – Takács József, Széphalom, 1815. július 10.	6053. [2940.]
Kazinczy – Teleki Sámuel, Érsemlyén, 1805. július 21.	5967.
Kazinczy – Tőke Károlyné Bosnyák Erzsébet, Érsemlyén, 1802. ősz [?]	5956.
Kazinczy – (Trattner János Tamás) és Iseretlen, Széphalom, 1814. május 19.	6037.
Kazinczy – Trattner János Tamás, Széphalom, 1814. augusztus 17.	6039.
Kazinczy – Tudományos Gyűjtemény, Széphalom, 1817. július 2.	6077.
Kazinczy – Vörösmarty Mihály, Széphalom, 1831. augusztus 19.	6196.
Kazinczy – id. Wesselényi Miklós, Széphalom, 1809. április 13.	5997.
Kazinczy – ifj. Wesselényi Miklós [?], [Sátoraljaújhely], 1823. május 16.	6122.
Kazinczy – Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula), h. n., 1827. május 26. után	6147.
Kazinczy – Zemplén vármegye, Sátoraljaújhely, 1825. május 21.	6138.
Kazinczy [?] – Iseretlen, Széphalom, 1812. július 8.	6224.
Kazinczy és Döbrentei Gábor – Dessewffy József, Kolozsvár, 1816. június 28. és 1816. július 2.	6066.
Kazinczy mint a Cosmopolita páholy jegyzője – Pilgrime páholy, Miskolc, 1785. augusztus 17.	6211.
Kazinczy Iphigenia – Kazinczy, h. é. n. [Kassa, 1829?]	6163.
Kazinczy József – Kazinczy, Alsóregmec, 1814. január 29.	6034.
Kazinczy László – Kazinczy, [Vinkovce], 1782. február [?]	5934.
Kininger, Vincenz Georg – Kazinczy, Bécs, 1803. március 19.	5958.
Kis János – Kazinczy, h. é. n. [Sopron, 1811. március 11.]	6221.
Kis János – Kazinczy, h. n., 1814. augusztus 20. előtt	6229.

Kis János – Kazinczy, Sopron, 1812. október 3.	6226.
Kis Nepomuki János – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1824. november 3.	6133.
Kornis Mihály – Kazinczy, Dész, é. n. [1816.]	6232.
Kovachich Márton György – Kazinczy, Buda, 1803. május 19.	5960.
Kövy Sándor – Kazinczy [?], Sárospatak, 1809. június 8.	6217.
Kultsár István – Kazinczy, Pest, 1806. május 1.	5974.
Kultsár István – Kazinczy, Pest, 1817. július 8.	6079.
Liedemann, Martin – Kazinczy [?], Lőcse, 1812. április 10.	6223.
Lónyay Gábor – Kazinczy, Deregyő, 1816. január 16.	6060.
Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1806. december 16.	5978.
Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1809. március 1.	5994.
Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1809. április 17.	5998.
Lónyay Gábor – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1809. június 13.	6000.
Magyar Tudós Társaság – Kazinczy, Pest, 1831. május 2.	6190.
Mailáth György – Kazinczy [?], Pest, 1818. március 17.	6233.
Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. március 31. után	6087.
Márton József – Kazinczy, [Bécs], 1818. nyár [?]	6090.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1804. január 13.	5962.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1810. február 16.	6007.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1817. december 26.	6081.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. február 5.	6082.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. március 31.	6086.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1818. június 8. [?]	6089.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1826. június 9.	6141.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1826. október 31.	6142.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december [?] [„Irtam Tállyára...”]	6177.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. [?] (a) [„Vitkovics Úr kérdése...”]	6178.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. [?] (b) [„Imé küldök betű mustrákat...”]	6179.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december 3.	6180.
Márton József – Kazinczy, Bécs, 1830. december 14.	6181.
Mihálikovics József – Kazinczy, Pest, 1814. augusztus 25.	6040.
Mihálikovics József – Kazinczy, Pest, 1814. október 28.	6042.
Neidl, Johann Josef – Kazinczy, Bécs, 1804. augusztus 1.	5965.
Németh János és Ürményi József – Kazinczy, Pest, 1795. február 11.	5949.
Németh János (Dömötöri) – Kazinczy, Pest, 1816. április 14.	6064.
Németh Lajos, Barkasy Imre, Farkass Károly, Zarka János – Kazinczy, Pest, 1828. június 26. ...	6236.
Okolicsányi János – Kazinczy, Örmöz, 1808. november 28.	5990.
Pápay Sámuel – Kazinczy, h. n., 1812.	6227.
Péchy Imre – Kazinczy, Álmós, 1805. augusztus 7.	5968.
Pólya Ferenc – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1813. január 7.	6027.
Puky László – Kazinczy és családja, Kassa, 1806. június 30.	5975.
Pyrker László – Kazinczy, h. n., 1829. február 28.	6158.
Radó Sándor – Kazinczy, Balhás, 1813. december 20.	6032.
Reviczky Tamás – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1810. december 9.	6013.
Rogendorff, Maria Stanislaus von – Kazinczy, Bécs, 1818. február 26.	6084.
Rumy Károly György – Kazinczy, h. n., 1811. január 4.	6014.
Sárközy István – Kazinczy, h. n., 1810. szeptember 10.	6012.
Sárközy István – Kazinczy, Nagybajom, 1831. augusztus 30.	6197.
Schedel (Toldy) Ferenc – Kazinczy, Pest, 1831. január 11. (vagy ezelőtt)	6182. [5268.]
Seivert, Johann Friedrich (Seivert János Frigyes) – Kazinczy, Nagyszeben, 1818. február 23. ...	6083.
Seivert, Johann Friedrich (Seivert János Frigyes) – Kazinczy, Nagyszeben, 1818. április 3. ...	6088.
Semsey András – Kazinczy, Buda, 1810. február 1.	6006.
Semsey András – Kazinczy, Kassa, 1809. március 31.	5996.

Sennovitz, Matthias (Sennowiz Mátyás) – Kazinczy, Eperjes, 1809. október 22.	6003.
Sipos Pál – Kazinczy, Tordos, 1812. január 29.	6022.
Sipos Pál – Kazinczy, Tordos, 1814. május 10.	6036.
Soós János – Kazinczy, Karász, 1823. június 22.	6124.
Soós László – Kazinczy, Szacsúr, 1808. június 23.	5988.
Szabó András – Kazinczy [?], Kassa, 1810. február 28.	6219.
Szalay László – Kazinczy, Pest 1830. április 21.	6168.
Szemere István – Kazinczy, Kis-Azár, 1814. február 10.	6035.
Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1815. december 30.	6059.
Szemere István – Kazinczy, Kisazar, 1824. november 19.	6134.
Szemere Pál – Kazinczy, [Pest, 1820. szeptember]	6105. [5575.]
Szemere Pál – Kazinczy, Pécel, 1815. február 28.	6048.
Szemere Pál – Kazinczy, Pécel, 1830. április 21.	6167.
Szemere Pál – Kazinczy, Pest (?), 1812. április 9.	6024.
Szemere Pálné Csoma Borbála – Kazinczy, Pécel, 1830. április 12.	6166.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Balassagyarmat, 1820. augusztus 28.	6104.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa [?], 1819. második fele [?]	6100.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. március 30.	6095.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. július 3.	6097.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1819. december 25.	6099.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. január 10.	6101.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. augusztus 12.	6103.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1820. október 26.	6108.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1821. június 22.	6113.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1821. október 14.	6115.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1822. február 28.	6118.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. február 20.	6119.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. március 21.	6120.
Szentmiklóssy Alajos – Kazinczy, Erdőtarcsa, 1823. július 3.	6125.
Szerényi (= Szentmiklóssy Alajos) – Kazinczy, h. n., 1829. február előtt	6155.
Szirmai Kálos Bertalan – Kazinczy, Szirma, 1833. január 30.	6198.
Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1815. február 25.	6047.
Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1815. december 14.	6057.
Szirmay Ádám – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1821. június 20.	6112.
Szirmay Antal – Kazinczy, Eperjes, 1790. február 24.	5943.
Szirmay Antal – Kazinczy, Eperjes, 1790. április 25.	5944.
Szirmay Antal – Kazinczy, h. é. n. [1806/a (?)]	6215.
Szirmay Antal – Kazinczy, h. é. n. [1806/b (?)]	6216.
Szirmay Antal – Kazinczy, h. n., 1812. szeptember 24. előtt	6225.
Szirmay János – Kazinczy (?), h. n., 1814. augusztus 20. előtt	6231.
Szombathy János – Kazinczy [?], Sárospatak, 1809. augusztus 15.	6218.
Szombathy János – Kazinczy, Sárospatak, 1809. június 5.	5999.
Szontagh István – Kazinczy, Szécsény, 1823. december 2.	6209.
Szögyényi Ferenc – Kazinczy, Sátoraljaújhely, 1825. július 8.	6139.
Szűcs Dániel – Kazinczy József és Kazinczy, Sárospatak, 1813. július 16.	6029.
Szűcs Dániel – Kazinczy József és Kazinczy, Petneháza, 1813. július 21.	6030.
Szűcs Dániel – Kazinczy, Petneháza, 1816. október 16.	6071.
Teleki József – Kazinczy, Pest, 1828. január 13.	6149.
Teleki József – Kazinczy, Pest, 1831. június 26.	6192.
Teleki József – Kazinczy, Szirák 1831. augusztus 8.	6194.
Teleki Sámuel – Kazinczy [?], Bécs, 1804. szeptember 7.	6214.
Teleki Sámuel – Kazinczy, Váradolaszi, 1806. január 18.	5971.
Teőke, Elise – Kazinczy, Lőcse, 1824. augusztus 9.	6131.

Török Marie – Kazinczy és Török Sophie, 1830. november 9.	6175.
Török Sophie és Török Marie nevében Kazinczy – Kállay Péter, Széphalom, 1823. szeptember 9.	6126.
Trattner János Tamás – Kazinczy, Pest, 1815. október előtt	6056.
Trattner János Tamás – Kazinczy, Pest, 1816. augusztus 12.	6067.
Úza Pál – Kazinczy, h. n., 1804. április 4.	5963.
Úza Pál – Kazinczy, h. n., 1806. február 28.	5973.
Ürményi József és Németh János – Kazinczy, Pest, 1795. február 11.	5949.
Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1809. március 8.	5995.
Vályi Nagy Ferenc – Kazinczy, Sárospatak, 1815. március 17.	6050.
Vay József – Kazinczy, Miskolc, 1786. február 15.	5935.
Vay József – Kazinczy, Pest, 1811. február 27.	6019.
Versegly Ferenc – Kazinczy, Buda, 1795. augusztus 10.....	5951.
Virág Benedek – Kazinczy [?], 1823. január és 1830. január 30. között [?]	6234.
Vitkovics Mihály – Kazinczy, Pest, 1819. április 18.	6096. [3727.]
Wigand, Otto (és egy ismeretlen) – Kazinczy, Pest, 1830. június 7–12.	6170.
Zádor György (azaz Stettner György, azaz Fenyéry Gyula) – Kazinczy, Pest 1830. május 18.	6169.
Zarka János, Barkasy Imre, Farkass Károly, Németh Lajos – Kazinczy, Pest, 1828. június 26.	6236.